صراط مستقيم ١٣٢٦

Sırâtımüstakīm

Din, Felsefe, Edebiyat, Hukūk ve Ulûmdan Bâhis Haftalık Risâledir

Cilt 2

Sayı 27 - 52

25 Şubat 1909 – 19 Ağustos 1909

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

صراط مستقيم

١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار درجه مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، ادبيات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زين‌العابدين ـ ح . اشرف اديب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٥	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاريخ تأسيسى : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٢٧ — ٤ صفر ٣٢٧ پنجشنبه ١٢ شباط ٣٢٤ — ایکنجی جلد

اسلامیتك بخش ایتدیکی حریت عامه

دین عالی ومقدسمز جمیع ناسك احرار اوله‌رق دنیایه کلدیکنی ، هیچ کیمسه‌نك ذمتنده باری تعالانك غیریسنه عبودیت مطلقه اولمادیغنی بیان و اوامر الٰهیه ، مقررات دینیه‌یه مغایر هیچ بر امرك ، هیچ بر فرمانك واجب الرعایه بولنمادیغنی اعلان ایتمشدر.

[اثنای حربده کرفتار اسارت اولانلرکده حقوق انسانیه‌لری نظر شرع انورده محفوظ اولوب من القدیم جاری اولان اصوله توفیقاً بر مدت استرقاقلری تجویز بیورلمقله برابر کندیلرینه حسن معامله اولنمق لزومنه دائر وصایای جلیله وارد اولمشدر . بز بوراده یالکز شو حدیث شریفك ذکریله اکتفا ایدییورز .

« اخوانکم خولکم جعلهم الله تحت ایدیکم فمن کان اخوه تحت یده فلیطعمه مما یأکل ولیلبسه مما یلبس و لایکلفه فوق طاقته و ان کلفه فلیعنه » یعنی خدم حشم ، کوله و جاریه‌لرکزده سزك اخوانکزدر. جناب باری اونلری سزك زیر دستکزه وضع بیورمشدر ، هر کیمك برادری تحت اداره‌سنده بولنورسه اوکا کندی مأکولندن اطعام و ملبوسندن الباس ایتسون وطاقتی خارجنده ایش تکلیف ایتمه‌سون. شاید اویله بر تکلیف اقتضا ایدرسه معاونتده بولنسون] [*] اما هر قیددن عاری « حریت مطلقه » هیچ بر مخلوقك شانی دکلدر .

[نصل که بر شاعر دیمشدر : « أتمنى على الزمان محالا
« ان ترى مقلتای طلعة حر »

مفادی : زمان اوزرینه بن بر محال تمنی ایدوب طوریپورم که ایکی کوزم بر حر کامل دیدارینی مشاهده ایتسون ، دیمکدر. بوسوزك غایت طوغرو اولمسنه مبنی عرفای صوفیه‌دن بر ذات: « اکر قرآنك غیری بر کلام ایله نماز صحیح اولسه ایدی بو بیتی قرائتله صحیح اولوردی » دیمشدر . بو علاوه‌دن « رساله‌ٔ قشیریه » نك « باب الحریه » سندن مأخوذدر. اوراده مشایخ کرامك اصطلاح عارفانه‌لرنده حریت نه‌دن عبارت اولدیغنی تعیین صددنده شویله بر افاده ده واردر : « قال الاستاذ الحریة ان لایکون العبد تحت رق المخلوقات ولایجری علیه سلطان المکونات وعلامته صحته سقوط التمیز عن قلبه بین الاشیاء فیتساوی عنده اخطار الاعراض » یعنی حریت کامله مخلوقاتدن برینك تحت رقینده اولمامق ، مکوناتدن بر شیئك حکم وتأثیرینه مغلوب بولنمامق ودائما حق وحقیقته تابع اولمق دیمکدر . بونك صحت وثبوتنه علامت واضحه‌ده اشیا بیننده‌کی تمایز کوکلدن ، انظار میل ورغبتدن سقوط ایله نفائس اموال (غیریسیله) تساوی ایتمکدر. بعده بو حقیقتی تأیید وتنویر سیاقنده‌ده اصحاب کرام معالی اتسامدن « حارثه » رضی‌الله

---

[*] بو حدیث شریفده مذکور « اخوت » تعبیری ـ ظاهر اولدیغی اوزره ـ معنای اعمیه اولوب بلا تفریق جنس ومذهب بوتون افراد بشریه میانه‌لرنده امر مشترکدر.

« بنی آدم اعضای یکدیکرند
که در آفرینش زیك کوهرند »

اخوت عمومیه‌نك معانی‌ٔ عدیده‌سیله صحت استعماله دائر دلائل شرعیه نسخ سالفه‌مزك « مواعظ » قسمنده مندرج اولمغله شیمهٔ انصافه مالك اولان ارباب مطالعه‌یه قناعت بخش اولمشدر. تعصب بارده مغلوب اولانلرك اصلاحنده حقدن تمنی ایلرز.

عنك حضور رسالتپناهی‌یه عرض ایتمش اولدیغی – نجات پیامبر پسندانه‌لرندن «عزفت نفسی عن الدنیا فاستوی عندی حجرها وذهبها» كلام شریفلری ایراد اولنمشدر.

تنبیه – كتاب جلیل معروضده، نفس وهوایه اسیر وحیات سفیلانه‌یه مائل اولانلرك هیچ برزمان زمرهٔ احراردن اوله‌میه‌جقلری دخی دلائل باهره‌سیله برابر مسطوردر.]

تلخیص مقال

بیانات آنفه منزله اكتساب وضوح ایدن «حریت شرعیه»یی كماهو حقها آگاه‌یان، مؤدای حقیقتینی ادراك ایلین كیمسه جزماً تیقن ایدركه عالم اسلامیتك شعشعه‌پاش مدنیت، رونق افزای علم ومعرفت اولمسی وبوتون عثمانلیلرك هر محرومیتدن نجات بوله‌رق الفت واتحاد پیدا ایتمسی انجق بو سایه‌ده تأمین واستحصال اولنه‌قده‌در. انكشاف حقائق وضمحلال اباطیل ایله تربیهٔ عمومیه تزكیهٔ اخلاق بشریه محافظهٔ حقوق ومعموریت بلدان كبی مطالب عالیه‌نك كافه‌سنی ضامن اوله‌جق باشقه واسطه یوقدر. حریت عامه‌یی محو وافنا ایدن نائرهٔ استبداد جهانی یاقوب ویران ایده‌جكندن هیچ برشیده اثر انتظام براقیه‌جغی دركاردر. اعاذنا الله من شره.

خاتمه

حریت مشروعه بلا شك ولاریب محبوبهٔ فضلا ومعشوقهٔ حكمادر، اوغورینه فدای جان اعز آمال انساندر.

اما هردرلو قید شرعی وادبیدن تجردله آرزو وهوس اولونان گرداب سفاهته طالمق، نفس اماره‌یه ارخای عنان ایتمك مقتضای حریت دكل، بلكه تقاضای حیوانیت وبهیمیت اولدیغی جای خفا دكلدر.

بعض سفهای اقوام وگروه سرسریان عوام طرفندن حریت تعبیر علویسنه ماصدق گوستریلمك وده‌ها طوغروسی چهرهٔ دلارای پاكیزه‌سنی لكه‌دار ایله‌مك غرض فاسدیله اجتسار اولونان حالات سفاهتكارانه، رذالت گسترانه فی الحقیقه نفس وهوایه عبودیت واسارت، تلبیسات شیطانیه‌یه متابعت اولدیغی هویدادر. «افرأیت من اتخذ الهه هواه واضله الله» قول كریمی‌ده بومقوله عبودیت باطلهٔ نفسانیه‌یی ذم وتقبیح، شعار آدمیت وانسانیت اولمادیغنی اعلان وتصریح ایتمكده‌در.

[جناب مؤلف بوراده «ادمان الخمر والقمار ووقاحة النسوان» دیه مثال اوله‌رق بعض منكراتی تعداد بیورمشدركه مقصد عالیلری بوطاقم سیئاتی صورت علنیه‌ده، علی ملأ الناس ولاابالیانه طرزده اجرا واتیان ایتمك اوله‌جق. تعداد اولونان محرماتك ده‌ها اشنع واشدی دخی ارتكاب ایدلمكده بولندیغی معلومدر. فقط مجاهرانه صورتده اجتسار اولنه‌یان شنایع حریتپروران زمانه‌نك! احوال وخامت اشتمال گستاخانه‌لرینه مثال اولمغه عدم صلاحیتنه مبنی ترك اولنمشدر.

«ادمان خمر» مسكرات استعمالی اعتیاد دیمكدركه بوفعل خبیثدن تكون ایدن رذائل وفجایع قابل حصر وتعداد اولمادیغی میدانده‌در. قمار وسائر صورتله اضاعهٔ اموال، غیر مشروع جهتلرده افنای ثروت وسامان گرك شخصی، گرك عمومی بی‌نهایه فلاكتلره بادی اولمقده‌در.

«وقاحت نسوان» ده قادینلرمزده – هزاران تأسفله – مشهود بولونان پرده بیرونانه حركات وغیرمشروع تزییناتدن عبارتدر. بودرلو حالات ومنكرات هپ اسارت نفسانیه جمله‌سنده داخل، حریت شرعیه‌یی قطعیاً وقاطبةً مخل اولدیغی ادنی مرتبه تمییز وانصافی حائز بولونانلره آشكاردر.]

قادینلرك نظرهٔ شهوانیهٔ رجالی جالب بولونان عرض جمال، كشف نقاب ایتملری كبی طویه طویه زمرهٔ رجاله عطف انظار احتراصانه‌ده بولنملری ده حرام قطعیدر.

هر ایكی صنفك دیگرینه قارشی غض بصر ایله مأمور اولدقلری منصوص قرآن مبیندر. چونكه ذكورك نامحرم قادینلره گوزدیكمه‌لری كبی طائفهٔ نسانكده اركككلره حریصانه نظر صاللری باعث افتتان وموُرث انواع خذلان اوله‌جغی آشكاردر.

مع التأسف ارباب دیانت وحمیتك بعضیلری بوتساویٔ حرمت حكم شرعیسنه واقف ونتائج وخیمه‌دن اندیشه‌ناك اولمادقلرندن قادینلرینی غایت سربست گزدیریورلركه باعث مسؤلیت عظیمه‌در. «فاسألوا اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون»

نسوان مسلمینده گورولن حالاتك اقبحی، انظار اجانب ونفرتنی جالب اولان الك فنا جهتی تیاترو وسائر اویون محللرنده وقاحتكارانه بر صورتده اثبات وجود ایتملریدركه بوكا حریت شرعیه مساعد اولمادقدن باشقه زینت آدمیت وشعار انسانیت اولان ناموس ومروت خصائلنه‌ده منافی بولندیغی شبهه گوتورمز.

اقوام سائره اراسنده شیوع واعتیاد كبی معاذیر واهیه بزم ایچون هیچ بر وقت بوطاقم حالات فاسدیه وغیر مشروعه‌نك قبح وشناعتنی دافع اوله‌ماز. مال سائره قادینلری تستری التزام ایتمدكلری جهتله زوج ویا محرملریله برلكده، اونلردن برینك حمایه‌سنده اوله‌رق محال مذكوره‌ده ادب وتربیه دائره‌سنده بولونه بیلیرلر.

مناسترلی اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ انبیاء : آیت - ۳۰

« اولم یر الذین کفروا ان السموات والارض کانتا رتقاً ففتقناهما وجعلنا من الماء کل شیء حی افلا یؤمنون »

[صانع تعالی وتقدس حضرتلری ، الوهیتده استقلاله وجمیع ماسوی اللهك تحت ملکوت ربانیه‌ده مقهور ومغلوب اولدیغنه دلالت ایدن آیات تکوینیه‌ده تأمل وتدبر خصوصنجه تقصیر ایدنلری بوندن طولایی تجهیل وتقبیح ایدوب شویله بیوریور] کفر وانکار ایدنلر کورمدیلرمی [معلومات واقعه‌لرینه نظراً کورمش کبی بیلمدیلرمی] که سماوات وارض ملتحم ومالتزق ایکن بزانلری بری برندن آیردق وهر زنده شیئی [هر ذی حیاتی] صودن یاراتدق . [بوکیفیتلر حق تعالی حضرتلرینك وجود وعظمتنه دلیل واضح ایکن انلر] ینه ایمان ایتمزلرمی [بونلری تدبر ایده‌رك خالق تعالی وتقدس حضرتلرینك عظمت وتفردینی معترف اولمازلرمی]

سلسلهٔ اطلاعات علمیه‌سنی ازله طوغری کوتورن بر نکرشو اجرام جسیمه‌نك بری برندن افتراقنده برید قدرت وایجادی علناً مشاهده ایدر. هله شو منبع حیات اولان آبده قدرت علیه نه‌قدر ظاهر وباهر.

صو

بو مادهٔ سیاله ، بو سر مربستهٔ حکمت ذهن بشره نه عظیم معنی القا ایدیور ! شو اوقیانوس ، شو قاموس محیط ربع مسکونی چپ چوره هر طرفدن قوشاتمش وید قدرتله آچیلان مدخللردن قطعات ارض ارەسنه صوقولمشدر .

بونه افسونکه مشیئهٔ عدمدن ساحه‌پیرای هستی اولان هر ذی حیات صوایله ، شو مادهٔ حیات ایله جانلانمش ، آب بتون زندکانه منبع فیض اولمش ! سر وکنهی ادراك بشردن پنهان اولدیغی قدر خادمه‌سی ، عنصر وجزءلری خدمت ووظیفه‌سی ظاهر وعیان اولان بو مادهٔ سیاله روحمزی معرفة الله‌ه اعلا ایدیور . نه ترتیب حیرتفزا ، نه قدرت غراکه تابش خورشید جهان افروز ایله تبخر ایدر ، سمایه جوهوایه یوکسلور ، تصفیه اولنور ، سحاب حالنی آلور ، تکرار جانب سمادن باران فیض رسان اوله‌رق روی زمینه دوکیلور .

نه حکمت ربانیه که صو ایچنده یشایان لایعد ولا یحصی حیوانات ونباتاتك مدفوعاتیله اولولرینك چوروکلرندن دکزلر تعفن ایدوب ده حیات وصحت عمومیه مختل اولمامق ایچون بتون دکزلر صورت دائمه‌ده طوزلی بولنمق اوزره املاح ایله مشبوع بر حالده خلق بیورلمشدر .

حضرت رب العالمینك نظر اهل ایقانده دمبدم جلوه‌کر اولان حکمت ازلیه‌سیله در که سحابپاره‌لر اجنحهٔ ریاح اوزرنده طیران ایلیورمش کبی باشمزك اوستنده لاینقطع جولان ایدوب طوررلر . کونشك اشعهٔ حاره‌سنی منع ایتمك ، اراضئ میته‌یی احیا ایلمك ایچون فوقمزده دریالر تشکیل ایدرلر .

شو معصراتدن نازل اولان ماء ثجاج ایله او اولمش ، قوریمش ، صولمش یرلر تازه جان بوله‌رق نشو ونما ایله اهتزازه کلور . طاغلر ، قیرلر ، دره‌لر ، تپه‌لر جفت جفت نبات کریم ، کوناکون شکوفه‌لر ایله پر نقش ونکار اولور . بو فیض ایله درکه جهان روائح عطرناکله طولار ، اغاجلر قبای سبزورقله طونانور . غذالر ، دوالر ایله عالم وعالمیان مستغرق نعمت وعاطفت اولور . ماحصل دنیا سرتسر شاد وخندان اوله‌رق بر روضهٔ ملاحت ، بر فردوس لطافت کسیلور .

بر طرفدن ده باران کرم کوهلر ، کوهسارلر درونننده بریکور . الدیغی بر فیض نوین ، بر خاصهٔ کزین ایله یریر قیناقلردن فشقیرر . کاه آهسته آهسته روان اولور . کاهیجه اوچوروم قیالردن آتیله‌رق کمال طنطنه وعظمت ایله سیلان ایدر . درونمزه صوقولور ، دفع عطش ایدرز . ابدانمزه تماس ایلر ، طاهر وپاك اولورز . وجودمز انکله زنده‌در . صحت وعافیتمزه خدمت ایدن اودر . نیجه نیجه صنائعده کارکاهلرده ضعف بشره مددرس اولور . چایلر ، ایرمقلر حصوله کتوره‌رك او کنیش وادیلرده زلالرمزی ، بوستانلرمزی باغچه‌لرمزی سقی وارواء ایده ایده طولاشور . نهایت جدا دوشدیکی مأوای قدیمنه سمت دریای بی پایانه رجوع ایدر .

الحان حقائق بیانیله اهل وجد وحالی دمادم غشی ایدن جناب جلال الدین رومی او قطب ترزبان عرفان مثنویده صو حقنده نه‌ادای روحنوازانه ، نه فیض جوشاجوش ایله نغمه‌طراز اولیور:

آب بهر این بباریـد از سماك
تاپلیدانرا کند از خبث پاك

جناب خداوند حکیم کوکدن صویی بونك ایچون یاغدیردی‌که بز مردارلری انکله خبث ونجسدن پاك وطاهر ایتسون . « وینزل علیکم من السماء ماءً لیطهرکم به »

آب چون پیکار کرد وشـد نجس
تا چنان شـد کابرا رد کرد حس
حق ببردش باز در بحر صواب
تا بشستش از کرم آن آب آب

صو اشیایی تطهیر ایله کندندن خاصهٔ تطهیر زائل اولوب ده رائحه‌جه ، رنکجه ، طعمجه نظر حسده مردود ومنفور اوله‌جق درجه مردار اولنجه

حضرت پروردکار حکیم تکرار انی دریای صحته کوندردی . صویك صوبی اولان الله تعالی انی اوراده ییقادی . صو دیکرلرینی تطهیر ایله خاصه‌سندن معطل ومستکره اولدقده مسبب الاسباب اولان جناب حق هوا وحرارت شمس ایله انی بولندیغی محلدن بالایه نقل ایدرك خاصه‌سنی اعاده بیوردی .

صو اشیانك حیاتی وکندنده مکنوز اولان سر حیات ایسه حیات‌الهیه‌نك پرتو ولمعه‌سی اولوب انكده حیاتی جناب ذات اقدس بولندیغی ایچوندرکه او مرشد سرائر آشنا حضرت مسبب‌الاسبابدن ، حیاتك اومنبع حقیقیسندن [آبك آبی] تعبیر ایتمشدر .

سال دیکر آمد او دامن کشان
هی کجا بودی بدریای خوشان
من نجس زینجا شدم پاك آمدم
بستدم خلعت سوی خاك آمدم

جناب جلال الدینك اکثر احوالده معتاد عالیلری جمادات وحواناتی برشخص انسانی یرینه قویه‌رق خاصه ومنفعتلرینی کندیلرینه سویلتمکدر . بورادەده شو اسلوبه مراجعت ایله صویك خاصه وخدمتلرینی کندینه صویله دیور . بیوربورکه : او یزدن مفارقت ایدن صو ایرتسی ییل بر فیض جدید ایله بزمش قوشانمش اوله‌رق کلدی . حال آشنالرك [وای ! نره‌ده ایدك ، قنغی عالملرده جولان ایدیوردك] یوللی خوش باشلرینه ، استفسار مشتاقانه‌لرینه جواباً دیدیکه بن خوشلر، دلکشلر دریاسنده ایدم . بورادن ملوث کیتدم ، پاك وطاهر اوله‌رق کلدم . خزینهٔ رحمتدن طهارت ونزاهت خلعتلرینی الدم‌ده شمدی عالم‌خاکه اویله کلدم .

هین بیایید ای پلیدان سوی من
که گرفت ازخوی یزدان‌خوی من
در پذیرم جملهٔ زشتیت را
چون ملك پاکی دهم عفریت را

تیز یانمه کلك ای ناپاکلر ! که خوی یزداندن خوی قابدم ، صفت پاك الهیدن فیض الدم . سزك هپ چرکینلکلریکزی بن اوزرمه الور وعفریت صورت اولان مردارلری تمیزلیه‌رك انلره ملك کبی حسن وملاحت ویریرم .

چون شوم آلوده باز انجا روم
سوی اصل اصل پاکیها روم
دلق چرکین برکنم انجا زسر
خلعت پاکم دهد بار دکر

تکرار آلوده وملوث اولنجه ینه اوسمته روان اولورم . بتون طهارت وتطافتلرك اصل الاصولی جهتنه کیدرم . اوراده دلق ناپاکی باشمدن چیقارر ، صرتمدن آتارم . اوشهنشاه کرم بناه یکیدن بکا خلعت پاك احسان ایدر . ماحصل بن مخلوقاتك منافعی ایچون باراده الهیه یردن یره انتقال ، حالدن حاله تحول ایلرم .

کار او اینست وکار من همین
عالم آرایست رب العالمین

حضرت خداوند حکیمك کار وفعلی بو ، بنم کاروخدمتم ایسه اینته شودر . بکاخاصهٔ تطهیری احسان ایدن جناب پروردکاردر ، بن‌انجق ظاهرده برسبیم . حضرت رب‌العالمین جهان آرادر ، عنایت ربانیه‌سیله‌درکه عالم وجود بولمش ، پر نقش و زینت اولمشدر . شو مکونات باشدن‌باشه جناب خلاق‌لایزالك آثارعلیه‌سیدر . اصل‌الاصول ومسبب‌الاسباب عظمت شانیله متفرد بولنان ذات اقدس باریدر . غیر مدرك اولان طبیعت آثار معقوله‌نك صانع وفاعلی اوله‌ماز . طبیعت انجق کندینه تودیع بیورلمش اولان خاصه‌لری ارادهٔ علیه ایله اظهار ایدر .

کر نبودی آن پلیدیهای ما
کی بدی این بارنامه آب را

اول آشنای سر فطرت صوبی بو وجه ایله انطاق ایلدکدن صکره شمدی بیوربورکه اکر بزم خبث ولوثمز اولمیه‌ایدی صویه بو اجازتنامه ویریلورمی ایدی ؟ بزم ناپاکلکمزدرکه صویه خاصهٔ تطهیرك تودیعنه باعث اولمشدر .

کیسهای زر بدزدید از کسی
میدود هرسوکه هین کومفلسی

گویا صویك النه بادهوادن کیسه کیسه آلتون کچمش‌ده آنلری بذل ایچون هانی هانی ؟ احتیاجی اولانلر .. دیه هرطرفه سکیردیور . روی زمینه آلتون دوکیور ، برکات ومنافع سرپیور .

یا بریزد برکیاهی رستهٔ
یابشوید رویها ناشستهٔ

صو یا خاصه‌سنی بتمش بر اوت اوزرینه دوکر ، یاکه ناپاك اولان یوزلری ییقار . صو باعث نشوونما وسبب طهارت اشیادر .

یابکیرد بر سرش حمال وار
کشتیٔ بی‌دست‌وپارا دربحار

یاخود دریالرده بی دست وپا اولان سفائنی باشی اوستنده حمال کبی طاشور . اوغرابت‌نما انیهٔ موج خیزی یوزدیره‌رك مرسای مقصوده ایصال ایدر .

« ومن آیاته الجوار فی البحر کالاعلام » [۱]

واقعا سفینه‌یی متحمل اولان صویك مقداری ثقلنجه سفینه‌یه غالب کلدیکندن سفینه‌نك باتمدیغنی علم بزه خبر ویریبور . فقط اول مقدارده بولنان بر صویه بو متقابل ثقلت وقوتی ویرن کیمدر ؟ بز اوردن بحث ایتمیورز ، مؤثری تحری ایدیبورز ، افکار بشرك طبیعتی مطالعه وتدقیق ایدرك تدوین ایلدیکی علوم یالکز آثاری، اشیانك بالتجربه اکلاشیلان کیفیات و خواصنی کوستریبور . لکن اسبابه مسبباتی استلزام ایتدیرن خاصه وقوتك نره‌دن کلدیکنی شرح وایضاح ایده‌میور . علم بو مشاهده متحیر وخاموش ؛ نارده نور وحرارت وار ، لکن نره‌دن کلمش ؟ برقطره آب منی‌دن بر شکل بدیع ظهوره کلیور ، فضالری کشفه قدر پرواز ایدن بر ادراکه بو شکل بدیع جولانکاه اولیور ، لکن نصل اولیورده بو حالات حیرتفزا تجلی ایدیبور ؟ علم بو سر مبهم فطرتی کشفدن عجز مطلق ایله عاجز . ایشته بونلر و دها بونلرکبی نیجه بیك اسرار عمیقه عقول سلیمه‌یی بر حکمت عالیه‌یه ارشاد ایدیور .

صد هزاران دارد اندروی نهان
زانکه هر دارو بروید زو چنان

انده یوز بیکلرجه دوالر نهاندر ، زیرا مشهود اولدیغی اوزره هر دوا اندن بتمش ، انکله نشو ونما بولمشدر . صویك نیجه بیك دوایی محتوی اولدیغی هر دوانك انکله یتشمه‌سندن نمایان و آشکاردر .

جان هر دری دل هر دانهٔ
می رود درجو چو دارو خانهٔ

صو هر انجونك روح و لطافتی ، هر حبه‌نك مغز و لبی در . کویا سیار بردوا خانه کبی حولرده روان اولور . ایرمقلرده و میاه معدنیه منابعنده بتون ذوی الحیات ، بالخاصه مخلوق مکرم انجون برکتلر ، نعمتلر ، شفالر آقار .

زو یتیمان زمین را پرورش
بستکان خشك را ازوی روش

یرك یتیملری [یعنی اشجار ونباتات] انکله پرورش بولور . انکله‌درکه بستکان خشك [یعنی سکان ارض] حرکته کلور . صو عالم نباتاتك حیات نامیه‌سنه ، ذیروحلرك حیات وحرکتلرینه خادم قلنمشدر .

خانك ضمی و شینك سکونیله یابس معناسنه اولان « خشك » بوراده مجازاً ارض معناسنده مستعملدر و « بستکان خشك » حیوانات ارضیه‌دن کنایه‌در . اشجار ونباتات کندی کندیلرینه بیویوب کویا حالری یتیملره آندیردیغندن جناب مولانا آنلره [یتیمان زمین] اطلاق بیورمشدر .

فریاد استمداد

استعانت آب ازحق تعالی جل جلاله بعد از تیره‌شدن . صو بولاندقدن صکره خداوند عالم عزشانه حضرتلرندن فریاد ایله استمداد واستعطافی .

چون نماند مایه اش تیره شود
همچوما اندر زمین خیره شود
ناله از باطن برارد کای خدا
انچه دادی دادم وماندم کدا

وقتاکه صویك مایهٔ فیضی توکنوب کدورتپذیر اولور و بزم کبی زمینده واله وحیران قالور ، زیرقدم عزتده درونندن ناله‌وفریاد ایدرك عرض بارکاه رب کریم ایلرکه ای عنایت کستر ! لطف وکرمکی کدایان باب احسانکه بذل ونثار ایتدم ، فقیر وبی‌نوا قالدم .

ریختم سرمایه بر پاك وپلید
ای شه سرمایه‌ده هل من مزید

پاك وناپاك ، رشید وکمراه دیمیوب جمله‌یی وایه‌دار احسانك قلدم . ای فیاض عالم ! مزید لطف وکرم وقتی ؟

ابر را کوید ببر جای خوشش
هم تو خورشیدرا ببالا برکشش
راههای مختلف من راندش
تارساند سوی بحر بی حدش

بودم فریاد استعطافده فرمان کبریا ظهوره کلورکه سحاب ! سن آنی مقام دلکشه کوتور ، سن ده ای شمس ! بالایه چك . انلرده صویی مختلف یوللردن سوره‌رك بحر بیکران جهته ایصال ایدرلر . صو خدمت ووظیفه‌سنی اتمام ایلدکده هوا وحرارت شمس ایله تکرار بالایه یوکسه‌لور . تحولات وانقلاباتدن صکره ینه بحر بی‌پایانه طوغری عودت ایدر .

صویك ماهیتنده وشو دوران دائمنده خدانك عظمت قدرتی ، حکمت علیه‌سی کمال شعشعه ایله منجلی اولمیورمی ؟ شومعنای عمیقه ایما ایچون بوترانهٔ عرفان ، بوفریاد محرق ، اهل وجد وغرامه ، سراز جویان ارباب تفکره نه سویلیور ؟

مثنوی

ای برادر تو همان اندیشهٔ
ماتقابت استخوان وریشهٔ

[۱] سورهٔ شوری ــ آیت ۳۲ . جناب حقك آیات وعلائم قدرتندندرکه بلند طاغلر کبی کیلر دریاده یورر ، دیمکدر . آخرنده یاء ایله « جواری » ویاخود آیت کریمه‌ده اولدیغی اوزره تخفیف ایچون یانك حذفیله « جوار » ، کمی معناسنه کان « جاریه » نك جمعی‌در . الفك فتحیله اعلام : علمك جمعی‌در . فتحتین ایله علم : بلند ویاخود مطلق طاغ معناسنه‌در .

کر کلست اندیشهٔ توکلشنی
و ربود خاری توهیمه کلخنی
هرچه جزعشق خدای احسنست
کرشکرخواریست آن‌جان‌کندنست

برکت‌زاده اسماعیل حقی

هرسکلی عارف حکمت

عمری قوشمقله ، دیدیم‌که کچن خانه خراب ،
اقشام اولمازمی ، قالیر دوشدیکی یرده بی تاب .
بن . بیلم نه صباحیدی چیقوب لانه‌مدن ،
دانه چین اولمق ایچون سمی سفیلانه‌مدن ،
صاغه قوشدم ، صوله قوشدم ، تپه‌لردن ایندم ؛
کچ وقت اولدی .. بولوب قوبتوجه بر یرسیندم .
کوندوزین طورمایان آواره‌لرك نومی سبات
دنیان براویوشوقاق اوله‌جق‌کن هیهات ،
اویقو امکانی سلب ایلدی حسم اوکیجه ..
قورو برتخته‌نك اوستنده تکرلندکجه ،
عصبی بیك هیجان قلبی ازمکده ایدی :
واهمه‌م اورته‌ده بر فاجعه سزمکده ایدی .
خاکدان سترهٔ سودای شب آلتنده حزین
برمهابتله ایدرکن بنی اوهام‌کزین ،
مادیات ایله روحم اوله‌رق هم آهنك :
اوقاراکالقده کسیلشدی خیالم شیرنك !
قارشیدن هرمیشه برسروی قدر موحشدی !
هپ مزارلقدی نکاهمده مشاجر شیمدی !
دره‌لر عمر بشر واری آقوب کیتدکجه ،
اوته‌دن طاغلری تابوت قیاس ایتدکجه ،
بایقوشك نوحه‌سی تقنین ایدی کویاکه بکا !
روح مدهوشمه مقبر کبی طارلاشدی فضا .
اوکجه بیهوش دوشوب کندیمی أولمش صاندم ..
صوکره برسوق طبیعیله همان داوراندم .
بلکه برهمدم آرارده بولوردم امیدی
بکا مجنون کبی وادیلری دور ایتدردی !
کیم اولور هیچ او وحش دم تنهائیده ؟
اوزمان غرب بیله شرق کبی خوابیده !
یالکز انجم ، اوملیارله مصابیح ازل ،
اوقنادیل ضیاکستر نور اول ،
زنده‌داران شبك وجدینه آکاه اوله‌رق
باقیورلردی بر کوزله‌که غایت پارلاق .
دونیورلردی برکمشده پروانه کبی ...
او نه لمعه‌یدی ، نه جذبه‌یدی آمان یاربی !
طالمشم بن او تماشای صفا آورده ،
کیتمشم فجره قدر فرقنه وارمق زه‌ده !
اورته‌لق آچدی ؛ قاپاندی کوزی هپ اجرامك ؛
اولدی آثاری نمودار باتان خلیامك .
آز زمان صوکره اریاندی بوتون ارباب حیات ،
صیریلوب کیتدی کفن واری افقدن ظلمات ؛
یکیدن باشلادی اشباحده حس وحرکت ،
آلدی تعطیل ایدیان یرینی فعالیت .
بن‌ده ترك ایلیه‌رك اولدیغم آواره یری ،
یورودم حصه پیرو اوله‌رق هپ ایلری .

∴

یورومز اولسه ایدم .. آه بلا قارشی ایمش :
یولمك اوغراغی زیرا بر اوفاق چارشی ایمش .
سکز اون أولی کویك بر او قدر قهوه‌سی وار !
بیکار طورب طولو : قسوت کبی چوکمش اغالر .
کیمسه‌نك سایهٔ شاهانه‌ده اندیشه‌سی یوق ..
«بقال اکمك ویریور .. هرشی اوجوزلق ، بوللق .»
یاتیور لش کبی برلرده کنیش برغزته ،
قالدیران یوق .. دیدم ، اکلنجه‌یی بولدم ایشته :
آتلادم باشده‌کی دیباجهٔ توجیهاتی ،
صوکره کوزدن کچیروب شویله « سیاسیاتی »
باقلم باشقه نه وار صوکارده طوغرو دیرکن
او سیه‌نامه‌یی طوبراقلره آتدم یکیدن !

« خبر آلدق که وفات ایله‌مش عارف حکمت ؛
ایله‌سین روحنی الله غریق رحمت .. »
کبی خایده بش اون جملهٔ معلومه بوتون
بذل اولنمشدی اوت فاضل یکتامز ایچون !
بو نه دهشتلی خبر ! اولدیمی عارف حکمت ؟
قاپاسین دفتر اسلافی‌ده آرتق ملت .
اونه قیمتلی ویمه‌یدی سلفدن خلفه ؛
حیف ، صدحیف‌که دوشمشدی ید نا خلفه .

اوتان ای قوم‌كه حكمت كبی اصحاب‌دها
اولیور كوشهٔ نسیانده پذیرای فنا .
ضرب هیكل دیكر ارباب هنر نامنه ، بز
اونلرك وارسه مزارنده اكر طاش سوكرز !
فضلا غربده بیكلرله صایيلقده ایكن ،
قدر و قیمتلری آزاده‌در اكسیلكدن ؛
بزده یوز ییلده برآدم یتشیركن اویله
هیچ شایان اوله‌ماز ذره‌قدر تبجیله .
شرق برحفرهٔ نسیانه آتارده اوانی
اولدوروروصوكره اونك نامنی حتی سیلنی !
غربده اولدیغی براهل فضیلت فرضا ،
اوبولور خاطر امتده حیات اخری .
بزده اولمش فضلانك چوغنی حتی كیدیور ،
بولیور غربده آثار كزینیله نشور !
سورونوب محواولان ارباب مزیت بوراده
سورویور ، حاله باقك ، عمر مؤبد اوراده!
سزه اوكرتمه‌ده‌در شرقی‌ده مستشرقلر ،
اوتانك قوقله قیافتلی یتسز شیقلر !
قفانك طیش یوزی بكزر ، بوقولای ، افرنجه ..
ایچی بكزرمی ؟ بودر ایشته فضیلت بنجه .
بزه انسان دیمك انسانلغه بربهتاندر ..
شرقه باقدقجه امینم بشریت اوتانیر !

.:.

باقه‌دن جوش‌كلن غیظمی تسكینه بیله ،
« باری صوك خدمتی اولسون كورمیم ! » فكریله
طوغری استانبوله ایندم ، اورادن برتنه
آتلانوب یار وفادارم ادیبك اوینه
كیدیوردم .. اوده‌كلمكده ایمش ، قارشیلاشوب
ایلدك بیلدیكمز بریولی آرتق تعقیب .
حكمتك خانه‌سی‌شهزاده باشنده یدی‌كه ، بز
طولودر خلق ایله ظن ایتمش ایدك هرایكیمز .
برده واردقده نه‌كورسه‌ك قوجه برجم غفیر :
بش اون آدمله بش اون ذاكر ودرویش اجیر !
بربولوط قابلایه‌رق یتغی آرتق او زمان ،
ایتدی دیده‌مدكی آوازه دموعم فیضان .
یوكلنوب محمل تابوتی مصلایه قدر ،
صوكره ایتدك اورادن بلدهٔ امواته سفر .
یولده اوچ بش كشی كرجك دها پیدا اولدی ،
اهل تشییع اوزمان یكرمی‌یی انجق بولدی !
حضرتك دفنی اوزون سورمیه‌رك بك اویله ،
بن چكیلدم اورادن نیزن آواره ایله .

.:.

حكمتك ترجمهٔ حالنی یازمش ادبا .
« سن‌ده یاز برایكی سوز ... » دیندی ، مناسب اما
عارفك پایهٔ عرفاننه شایان اوله‌جق
سوزی بیوایه خیالم نره‌لردن بوله‌جق ؟
اویله برفاضل نحریر ایدی عارف حكمت
كه اونك مثلنی نادر كوره‌جكدر امت .
خاصدر كندینه بك شانلی اولان وادیسی ؛
ملتك اویدی حقیقتده هله سعدیسی .
شعر لاهوت كزینانه‌سی الهام بوتون ؛
نثری هپ ترجمهٔ واضح آیات لدن .
سرف مسلول حقیقت كبی كاهی ا م
كورونوب باطلی ایلردی كریزان عدم ؛
كاه نیارهٔ منصور كبی جوش ایدرك ،
طویروردی دم جانبخشنی یوكسك یوكسك .
نه‌دی الله اوانفاس ، اوقدسی نفخات ،
كوریردی « ونفخنا » ده اولان روحه حیات !
هله بزمنده‌كی اذواق .. اوبر عالم ایدی ،
اویله عالم‌كه طورور یادی كوكلده ابدی .
كاه سحبان كسیلوب عارف پاكیزه نژاد ،
بزه یوز خطبه‌یی برآنده ایدردی ایراد ؛
كاه تمثیل ایدرك نشوهٔ محی‌الدینی :
بزمی لبریز فتوح ایلر ایدی تلقینی .
ادبای عجمك اكثری مضبوطی ایدی ؛
عربك برقاچی بالخاصه مغبوطی ایدی .
ادبیاتمزی اویله بیلیر شاعر بن
كورمدم ، هم كورمم شیمدیكی شاعرلردن .
هانكی برنادرهٔ شعر اولنورسه انشاد ،
آنی اوستی ازبردن اوقوردی استاد ؛
هانكی برمبحث حكمت سورولورسه ایلری ،
براقیردی اونك افكاری هپ آرابی كری .
آغلادیر موعظه پیرانه مل ایلرسه ؛
كولدورر نكته‌لی بیك سوزله اكر سویلرسه .

بزله کولقده عیبدك بیله فوقده ایدی ،
عقله کلز نکته‌نك کندیسی فرقده ایدی .
کاه تاریخه طالوب کیتمش اولان اعصاری
کوستردی بزه تصویر فسون آثاری.
جانلانوب سحر بیانیله رجال ملت ،
بزم ارواحه دونردی اوزمان جمعیت !
بن بش اون مجلسنك محرمی اولدم دیدم :
« بویله برشی اوله جق آکلاشیلان اسیر تیزم ! .. »

.•.

« ایدی ، خوشدی ، فقط مشربی رندانه ایدی ؛
« لاابالیلکی واردی .. » دیئور . طور شیمدی
دوشونولسون بوده برسویلنه‌جك سوزمی قوزوم ؟
لاابالیدی اوت ، یوق اونی انکاره لزوم .
هانکی مجلسده فقط ، کیملره قارشی عجبا ؟
کیمدی بیچاره‌یی باشدن چیقاران اهل هوا ؟
بویله برقوم ایله الفتده اولان آدمدن
طور جدیمی قوزوم بکلیه‌جکسك دها سن ؟
اویله برقومکه دیکلرسه حقیقت نی
کبی دیکلردی اونك زمزمهٔ حکمتنی !
اویله برقومکه عاشق عمری ازبرلر ؛
صوکره قرآنی صیقلمازده یوزندن هجالر !
اویله برقومکه کور اوغلنه پیغمبر دیر ؛
صوکره پیغمبره قالقارده خطا نسبت ایدر !
اویله برقومکه تحصیلی صانیرده بدعت ؛
قاره جاهل اکه سنت کبی ایلر حرمت !
دوشونولسون که بومرکزده ایکن حال محیط ،
حکمتك طورنی تعلیلده اولمازمی بسیط ؟
برکون ازجمله حضورنده ایدم بنده ، اوت ،
غالبا (سانحه‌لر)دن اوقویوردی حکمت .
چقه‌کلدی بری بیك یاوه‌سرالق ایدرك ؛
بن صیقلدمسه‌ده حضرت نه‌دیسون؟ خوش کوره‌جك!
او دوام ایلدی بحثنده وقورانه ینه ..
بریدن صوصمادی حیفاکه بو دیوانه ینه .
« ایی اما آافندم .. » دیه‌رك صوکره اوخر
ورق مهر و وفایی کیم اوقور، کیم دیکلر !
شعر معروفنی برباد ایدوب انشاد ایتدی ..
حکمتك صبری‌ده ، آرامی‌ده آرتق بیتدی ..

سویله‌یك شیمدی بونك حقسز اولان بر یره‌سی؟
بکا قالسه‌یدی دوکردم علی الله یره‌یی !
سز او هرسکلی‌یی تجلیل ایدیکز ای اخلاف ،
اك بویوك مسلك عرفانکز اولسون اصاف .
کچمشه رحمت اوقوتدق بوکنه‌کامده بز ،
باری جانلاندیریکز امت مرحومه‌یی سز !

.•.

عارف ، بزه سن بارقهٔ حکمت حقدك ؛
طارکلدی جهان شعشعهٔ فضلکه ، باقدك ،
یوکسلدك افقدن بزی ظلمتده براقدك .
مادام که برکون کله‌جك آیریله‌جقدك ،
کیتمز کبی طوردکده نه‌دن سینه‌می یاقدك ؟

یوکسل ، دها یوکسل ، بوتعالی‌یی تمام ایت ؛
اقصای مقامانی کمالکله مقام ایت ،
تا سینهٔ لاهوتی یاروب رکز خیام ایت ؛
ارواح شهیدان حمیتله خرام ایت ؛
کور عاشق حریتی بزدنده سلام ایت .

جسمك طوریور سینهٔ مقبرده امانت ؛
یادك بولیور خاطرهٔ علمده حرمت ؛
روحك یوزیور عالم لاهوتده ، حکمت ،
سن اولیه‌جکسك بواوت‌ایشته حقیقت ..
بن‌شیمدی نه‌در آکلیورم ذوق فضیلت .

اصحاب کمالك بوکون افرادی آزالدی .
اونلرده بوتون کوشهٔ منسیته طالدی .
میدانی یازیق برسوری دیوانه‌لر آلدی .
برلشدی جنانت کوکی هر یره صالدی !
یارب ، بوکونك اقشامی فردایه‌می قالدی ؟

وقتنده چکیلدك هله حضرت ایچمزدن .
ذاتاً طوره‌مازدك طوره‌جق اولسه ایدك سن :
آرتق بوافقلر اوله‌مازدی سکا مسکن .
هیهات بوحکمتلری حقیله بیلیرکن
بیلم‌که نه‌در شیمدی بوفریاد، بوشیون ؟..

۱۳ حزیران ۳۱۹ — محمد عاکف

ستار خان

كرچه بوقدر بركرانقيمت مجوهرافسرك ،
سن فقط سرتاجی اولمشسك وطنپرورلرك .
كرچه مالك اولمامشسك سلطنت اورنكنه ،
برحكمدار معظمدن معظمسك ينه .
نفسكك برحاكم ذيشانيسك ، قدرت بودر .
نجدتك بيك سيفدر ، بيك قلعه‌در ، بيك اردودر .
افق استقباله عاكس نوروجدانكله‌سن ،
دهره كوستردك حميت درسی برامی ايكن !
ملت اولمشدر سنك افرادی چوق برعائله‌ك ؛
عمرپايان ناپذيرك شهرت مستقبله‌ك .
شاه بی‌اذعانه چوق سورمز بوكاذب طنطنه
نامكی شوكتمآبكله يازارلر يان يانه .
صفحهٔ تاريخك اعماق سرائر كاهنه
برطرفده غيظ ، شتم ولعنت ايران شاهنه؛
برطرفده مرد جنكاور طانمش برعجم
مظهر تعظيم اولور عالی ، موقر ، محترم .
سنسك ايشته لايق تعظيم اويوكسك ناصيه
كوستربو هركس سنی‌ايرانی قورتارمش‌ديه.
صفحهٔ تاريخ بردولتسرايكدر سنك
شيمدی ايوانك سرير كور اولونجه مدفنك

∴

ظلم عاجزدر، بيوكلك ، قدرت انجق حقده‌در .
آه مظلومين تماس ايتدكجه صارصلقده‌در
آهنين الوانی باق شاه هلاكو طينتك !
معدلت فوقنده‌در هرقدرتك ، هرقوتك .
ظلم ، ای‌انسان يين جادوی آتش پيرهن ،
شاه ايران اولمسون ماهيت مستكره‌ك ؟ !
روح مردمخواريسك هربروطن جلاديسك ،
قابض‌الارواحيسك هرملتك افراديسك .
ظلم ، ای آفته ، ای‌مخلوق مستكره لقا ،
شاه ايراندر سنك قلب سفيلك مطلقا !
ظلم ، ای‌قبر جهان وسعت‌پايان هربريری
هدم ايدن دنيالری ، تحكيم ايدن مقبرلری
ظلم ، برقاچ استخوانله برسرای انشا ايدن
موسيقی تدوين ايدن فريادلردن ، كريه‌دن .
ظلم ، ای‌اژدركه جانلر عقل واذعانلريدك ،
ظلم ای بوت كه سرای سلطنتلر معبدك ،
ظلم، ای‌براسكاتكه زنده‌لر پنجه‌كده‌در ،
روحلر پامال غيظكدر ، مقابر زنده‌در ،
لازم غيرمفارقسك فقط انسان ايچون
عادتا ردين ثانيسك حكمداران ايچون .
ای حكمدار عقور ای غاریٔ قاتل، اوت ،
ای‌شهنشاه عجم ، شاه مطنطن منقبت ،
ای مزارلردن غدا آلمش صفوق سرومهی
سايهٔ طافكده مقبرلر براق قالسون تهی :
اولمه‌دن انسانلری دفن ايت طوتوب زندانلره ،
مركز آتشفشان ارضی غرق ايت قانلره .
برمجازنكا . ياپ ناموس ووجدانلر ايچون
برده جدوللر كشاد ايت دوكديكك قانلر ايچون
آل سكا باق ايشته دريالر قدر وسعتلی قان
بربيغين خاك مقابر ، ايشته برچوق استخوان .
بونلری مزج ايله مكتب ياپ هيا كل ياپ بوكون
قالمه الجاآنه عصرك مخالف بوسبتون .
زينت مليه‌در انكشت شاهانه‌كده قان .
خون مظلومين دكلدر عطر شاهيدر آقان .
سرفروبرده‌ك — نه‌دولندر ! — كسيلمش كله‌لر
منقرض بردولته نصب ايله ركن‌الدوله‌لر !
امرونهی ايت كيمسه‌سز ملكنده كيف مايشا
ملتك مودوع خاك مغفرتدر سن يشا !

مدحت جمال

مباحثات

خطبه‌لره دائر

صراط مستقيمك اون دردنجی نسخه‌سنده مندرج « قلبه‌ده جامع كبير خطيبی حافظ ثانی » امضاسيله خطبه‌لره دائرنشر اولنان برمقاله‌ده: « آيات كريمه واحاديث شريفه مستثنا اولديغی حالده خطبه‌لرله ايده‌جكمز نصايحی، ويره‌جكمز تلقيناتی لسانمزله اداوايفا ايتمه‌ك برمحذور وارمی؟ بوخصوصلر، احتمالكه بين‌العلما مذاكره ومناقشه اولنمشدر ؛ عربجه‌دن ماعدا برلسان ايله خطبه‌لر ايفا اولنمز ، طرزنده بلكه جواب ويله

ویرلمشدر » فقره‌لرینك تضمن ایتدیکی سؤاللره جواب اولمق اوزره کتب شرعیه‌مزده بیان بیوریلان تفصیلات بروجه آتی تلخیص ایدلمشدر :

خطبه‌لر ، ایکی فرضی واون بش سنتی مشتملدر . فرضلر : ۱ ـ وقت‌درکه خطبه‌نك نمازدن اول زوالدن صکره اولان بر وقتده اوقونمسیدر ۲ ـ ذات قدسیت سمات عز شانه حضرتلرینی الوهیتنه لائق اوصافله ذکر ایتمکدر . سنتلر : ۱ ـ طهارتدر . ۲ ـ خطیبك حال‌قیامده بولنمسیدر . ۳ ـ خطیبك قومه‌متوجه‌بروضعیت آلمسیدر. ٤ ـ خطبه‌قرائتنه قبل‌الابتدار حطیب کندی‌نفسنده تعوذ کتیرمسیدر. ٥ ـ قرائت اولنسان خطبه‌یی قومك استماع ایتمسیدر . ۷ ـ الحمدلله جمله‌سیله خطبه‌یه بدأ اولنمقدر . ۷ ـ شان الوهیته لایق صورتده ثنا ایدلمکدر . ۸ ـ وحدانیت باری، صدق رسالت‌حضرت پیغمبری‌یه شهادتدر . ۹ ـ نورالوجود علیه صلوة‌المعبود افندمز حضرتلرینه صلاة ایدلمکدر . ۱۰ ـ وعظ وتذکیر اجرا قلنمقدر . ۱۱ ـ قرآن باهرالبیاندن اوچ مختصر وياخود برمطول آیت مقداری قرائت اولنمقدر ۱۲ ـ خطبهٔ ثانیه‌ده فیاض مطلق حضرتلرینه ثنا ، حضرت پیغمبره‌ده صلاتك اعاده‌لریدر. ۱۳ ـ مسلمین ومسلماته‌دعا ایتمکدر. ١٤ـ تطویلده کراهت اولدیغندن هر ایکی خطبه‌یی تخفیف ایتمکدر. ۱٥ ـ جمیع اعضانك استقراریله موضع جلوسده تمکن ایده‌جك قدر برزمان ایکی خطبه آره‌سنده خطیبك قعودیدر ... وجه مسنونی بیان قلنان ومحضا ذکروطاعت وعبادتدن عبارت اولان خطبه‌لرله‌امور دینیه‌ودنیویه‌مز، اسباب معیشت وسیاستمز ، افکارمز وحتی احوال عمومیه‌مز احکام شرعیه‌سیله تصویر ایدلملی وهرزمانك وقوعات حادثه‌سنه کوره تعلیمات شرعیه ارشادات حکمیه‌یی جامع اولدیغی حالده خطبه‌لر ترتیب اولنمایدر . یوقسه زمین وزمانه ، موقع وحاله غیر مناسب اوبله بر طاقم رکیك جمله‌لر، مغلق‌عباره‌لر، سجعلر،قافیه‌لرله خطبه‌لریالکز دعالره حصر وقصر ایدلمامیدر .

خطبه‌لرك عربی‌العباره اولمسی شرطمیدر دکلمیدر .ـ

شمس‌الائمه حضرت ابو حنیفه شرط اولمدیغنی بیان بیورمشلر . وحتی عربیته‌لسان عربه وقوف‌تامه قدرت کامله اولسه بیله خطبه‌لرك السنهٔ سائره ایله دخی جوازینه حکم ویرمشلردر .. امام ابو یوسف وامام محمد حضراتی شرط اولوب اولمامسنی عجز و قدرته تعلیق ایدرك مسئله‌یی تفصیل ایتمشلر. عربیتدن عندالعجز السنهٔ سائره ایله جوازینه، عربیته مع‌القدرة عدم جوازینه حکم ویرمشلرسه‌ده ؛ امام اعظم حضرتلرینك حکمی بین الفقها شایان اعتماد کورلمشدر .

فذلکه .ـ هانکی لسانله اولورسه اولسون اوقونمسی جواز شرعی‌یه اقتران ایدن خطبه‌لردن قارئین و سامعین عمومیله حصه‌یاب استفاده اولمق اوزره هرقومك کندی لسانلری اوزرینه خطبه‌لر ترتیب و تحریر ایدلملیدر . یوقسه عربیتك اسلوب و شیوه‌سنه ، لغات ومزایاسنه ، قواعد و دقایقنه واقف اولمیان ترکلر ایچون عربجه اوقونه‌جق خطبه‌لردن بر حسن تأثیر حصوله کلمز ، چونکه امور معلومه‌دن اولدیغی اوزره کلامدن مرام اکلاشلمق شرطدر ، شرط مطاقدر . بناءً علیه متکلم ومخاطبنه قارشو مضمونیله ، مفهومیله تحقق اتضاح ایتمیه‌جك اولان کلام برفائده‌یی مفید اولماز .

استطراد .ـ ائمهٔ کرام حضراتنك خطبه‌لر حقنده‌کی اختلاف وحکملری « تکبیرة‌الافتتاح » اذکار صلاتدن عبارت بولنان « تشهد ، قنوت ، دعا » « رکوعله سجود تسبیحاتلری » نده دخی عیناً جاریدر .

قرائتك دخی السنهٔ سائره ایله رهین جواز اوله‌جغنه سرتاج امة ابوحنیفه حضرتلری هرنقدر حکم ویرمشلرسه‌ده بعده او حکملرندن رجوعله عدم جوازینه امام یوسف وامام محمد حضراتنك ویردکلری حکمی تصویب وتصدیق بیورمشلر . واشبو حکمی اصح ومفتی‌به طوتمشلردر .

انطاکیه علماسندن برکات زاده

صفوت

صراط مستقیم

بومبحث حقنده قارئین کرام طرفندن کوندیرلن مقالاتی پی‌درپی درج ایدیورز. فقط موضوع‌بحث غایتله مهم اولدیغندن دیکرذواتكده مطالعاتنی اشعار ایده‌جکلرینی امید ایدرز . صکره بزده بوبابده‌کی مطالعه‌مزی تردیف ایده‌جکز .

عطالتك انتاج ایتدیکی فنالقلر

اولکی نسخه‌دن مابعد

خواجه‌لردن بریسیله آره‌مزده برسوز اولدی‌ده دیدم‌که : « اثنای تدریسده ، خصوصیله فقه، حدیث، الهیات درسلرنده بالمناسبه خالصانه نصائح سرد ایدلمك صورتیله طلبه‌نك تهذیبنه چالیشلسه ؛ کندیلرینه اخلاق فاضله تلقین اولنسه . . . » دیدی‌که : « بوسویله‌دیککك شیدن بیهوده یورغونلقدن باشقه برفائده چیقماز . »

دیدم‌که : « سنك‌وظیفه‌ك امربالمعروف ، نهی عن‌المنکردر . یوقسه یالکز اوامره امتثال ایتمك ، مناهیدن کری طورمقله وظیفه‌کی ادا ایتمش اولمازسك . » دیدی‌که : « حصول فائده‌نك امکانسزلغی‌محقق اولنجه آرتق امرده عبثدر ، نهی‌ده . »

باقیکز ، انسانلر آرتق صلاح قبول ایتمیه‌جك قدر بوزولمشدر ؛ زعمنه دوشمش‌ده ارشادات حکیمانه‌دن استفاده‌یی محال اعتقاد ایدیور؛

فسادك ازاله‌سی اسبابنه توسل ایتمه‌یی خاطرینه بیله کتیرمیور . حال‌بوکه برطرفدن دین بو وظیفه‌یی ایفـایه دعوت ایتمکله برابر دیکر طرفدن صلاحنی غیرقابل کوردیکی طلبه‌یه هرکون‌درس اوقوتمقله‌اوغراشیور .

بونلرك هپسی شوندن ایلری کلیورکه : آدمجغز اولا نفسنده‌ر قتیله خواجه‌سندن کورمدیکی برشیئی کندیلکندن کوستره‌جك قدر برقابلیت کورمیور ؛ ثانیاً خالصانه وصایایه ، امربالمعروف ونهی‌عن‌المنکره دائر اولان آیات‌جلیله‌یی دوشونمك، عنایت‌الهیه‌دن قطع امید ایتمه‌نك مسلمانلقله هیچ برزمان تأیفی ممکن اوله‌مایه‌جغنی خاطرلامق ایسته‌میور .

حتی اوکا تعقیب ایتدیکی اصول تدریسك عقیم اولوب برفائده‌یی انتاج ایتمیه‌جکنی سویلسه‌کز ؛ یاخود بالفرض اوقوتدیغی کتابك طلبه‌نك استفاده‌سی نقطهٔ نظرندن کفایتسزلکنی، بلکه‌ده‌مضرتی ایلری‌سوره‌رك باشقه براصول، باشقه برکتاب توصیه ایتسه‌کز بوسوزیکزی دینه‌مخالف کورور ؛ کرك اصول معتادهٔ تدریسنی ، کرك کتابنی دکیشدیرمه‌یی دینسزلك عد ایدر ؛ همده فی‌سبیل‌الله مجاهده ایدیورم . دیه سزه قارشی اعلان حرب ایدر !

ایی اما اسلافك درسلری طلبه‌یه مسائلی تقریر ایتمك، سویلیوب یازدیرمق طرزنده ایدی . هیچ برینك الده خصوصی برکتاب یوقدی . طلبه‌نك النده‌ده خواجه‌لرندن ایشیتدکلرینی ضبط ایچون قوللاندقلری قلمدن، کاغددن باشقه برشی بولونمازدی، دیمش اولسه‌کز، سزه حق ویرر؛ مع‌مافیه هرکس بویله‌یاپیور ، دیه‌رك ینه اصول سقیمنده دوام ایدوب کیدر .

شیمدی بوعطالت دیندن کلیور، وهمنده بوله‌جق هیچ برعاقل تصور اولنه بیلیرمی ؟ صوکره بوعطالت یوزندن دینك وارباب دینك اوغرایه‌جغی سوء عاقبتدن کیمسه شبهه ایدرمی ؟

عطالتك عقیده‌یه تأثیری . — ارباب عطالتك اهمال خصوصنده‌کی اویوشوقلغنی سویلدك ؛ عقیده جهتی‌اوندن دها برباد . کتاب‌اللهده وارد اولمش ، سنت رسول ایله تأیید ایتمش حقائقدندرکه : یقینه استنادی ایجاب ایدن ایمانك ظنون ایله اقامه‌سی جائزدکلدر . جناب حقه ، جناب حقك علمنه، قدرتنه ایمان ایتمك، رسالتی تصدیق ایلمك خصوصنده حاصل ایدیله‌جك یقینك منبعی عقلدر . احوال آخرت کبی مغیباتی آکلامق ، عبادات مفروضه‌نك اصولنی ، طرزینی بیلمك ایچون واسطه ایسه نقلدر . عقل ادراکی مطلقا نقله متوقف اولان‌مسائلده کاملاً مستقل اولماسیله جناب حقك وارلغنه، انسانلره منقولاتی حامل پیغمبرلر کوندرمسنده‌کی امکانه اعتقاد خصوصنده البته صورت مطلقه‌ده مستقلدر .

حال‌بوکه ارباب عطالت بونلرك هپسنی اونوتدیلر . عقائدده بمه حال برمذهب خاصه‌تابع اولمق لازمدر، دیه‌رك یوقاریده سویله‌دیکمز کبی برچوق فرقه‌لره آیرلدیلر . حتی بالذات اعتقاد ایدیله‌جك شیده اویله برمذهب مخصوصه اتباع لزومنه اقناع ایله قالمادیلرده اوعقیده‌یه وصول ایچون صاحب مذهبك سرد ایلدیکی دلائلی‌ده عیناً قبول ایتمك الزمدر، دیدیلر . آرتق مدلول نصل تقلید اولنیورسه دلیل‌ده اویله‌جه تقلید ایدلمه‌یه باشلادی . بومقصدی استحصال ایچون هرعقیده‌یی برنقل ایله تأییده قالقیشدیلر . باری کتیردکلری نقل معروف اولسه، خطادن سالم اولسه .... لکن غیر معروف اولانلرله احتجاج ایتدیلر . شو حرکتك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اوله‌رق : « بوعقیده صحیحدر ، چونکه فلان مصنفك فلان اثرنده مصرحدر . » قاعدهٔ سقیمه‌سی تأسس ایتدی . حال‌بوکه کتابلرده‌کی سوزلر طبیعی بربرینك عینی اوله‌مایه‌جغندن کیمسه ایچون ثابت، صاف، غیرمتزلزل برعقیده ایدنمك قابل دکلدر . بوحال اوقومش مقلدلردن امی تقلیدجیلره سرایت ایتدی . زواللیلر هر سویلنان سوزه، هراسمی ایشتمش اولدقلری ذاتدن کان نقله اینانديلر؛ ایسترسه کندیسندن نقل اولنان آدم حقیقی ارباب علمدن اولماسون . بوصورتله عوامك عقائدی مسموعاتی قدر متناقض اولدی .

نقله اعتماد خصوصنده‌کی مسامحه‌مز او رادده‌یی بولدی‌که اسلاف کزینك نزه کوسترمش اولدیغی مسلکك بوسبوتون خارجنه چیقدق . اونلر کندیسندن نقل ایتدکلری ذواتك اوصافنی لایقیله تحقیق ایدر ؛ سوزینی اینجه نظر تدقیقدن کچیریردی . صاحب قولك ثقه‌دن اولدیغنه، سوزینك‌ده موثوق بولندیغنه یقین درجه‌سنده قناعت ایتمدکجه قبول ایلمزدی . لکن متأخرینك عطالتی ، کندیسندن اول کلمش آدمك سوزینه باغلانمه‌سی نقلی ، منقولاتی پریشان برحاله کتیردی . بوکون هرکس کندیسنجه معروف اولان آدمك هرسوزینی تدقیق ایتمکسزین نص کبی تلقی ایلدیکی ایچون بین‌الناس زمان زمان موجب شکایات اولان برآلای اقوال مخرفه، احادیث موضوعه شایع اولدی . هرکون کوروان یکی یکی بدعتلرك منشأی سوء اعتقاددر ؛ سوء اعتقادك منشأی ایسه سلفك سوزلرینه دلائلی تدقیق ایتمه‌دن باغلانمق، کتابك سنتك امری خلافنه اوله‌رق اعتقادیاتده عقلی حکمسز براقمقدر .

بوکون اذهان خلقه اویله برطاقم عقائد باطله کیرمشدرکه نزاهت دینی محافظه غیرتنده بولنانلرك او اباطیلی قفالردن سوکوب آتمه‌سی بویوك بویوك مجاهده‌لره، اوزون اوزون یورغونلقلره محتاجدر . بومجاهده‌لرده کندیلرینك قوللانه‌جقلری سلاح کتاب‌الله ، خصملرینك‌کی ایسه معروف غیر معروف اسکیدن کچن آدملرك اقوالی اوله‌جق . واقعا بوکون اوخصمایه یاردم ایدنلر عدداً پك چوقدر ؛ لکن یارین انشاءالله پك آزاله‌جقدر .

جامع ازهر شیخنه کیتمشلر . جمعه کونلری مساجدده عادات جاریه حکمنه کچمش اولان بر حرکت حقنده‌کی مطالعه‌نی صورمشلر . [شیخک علوم دینیه‌ده‌کی موقعی ایسه معلومدر] استاد فتواسنی سنت رسوله توفیق ایدرك بو حرکتك شایان اجتناب بر بدعت اولدیغنی سویله‌مش . شیمدی نه ظن ایدرسکز ؟ عجبا مستفتی مفتینك ویردیکی فتوی موجبنجه عمل ایده‌بیلدیمی ؟ هیهات ! بر چوق قیل و قال ، بر آلای سؤال میدانه چیقدی ، نهایت ایشك ایچنه بر معتاد سیاست بورنی صوقدی . زمان حقیقتك اك بیوك معینیدر ، بز بو ایشی بویله بولمش ایدك . بناءً علیه حالی اوزرینه براقیرز ، دینلدی .

باقیکز عطالتك شئامتنه‌که عوام ایله اونلری ارشاد ایده‌بیلمسی مأمول اولان علما آره‌سنه تفرقه دوشوروب ورده امر دین شریعتدن نصیبی اولمیان بر طاقم جهله‌یه قالیور . ایشته بو جهله جماعتك اذهاننه اویله خبیث تخملر صاچدیلرکه امت مضرتدن باشقه بر محصولنی کورمیه‌جکدر .

بوتون بر عالم شریعت قالقسه ، قرآنده ، حدیثده مصرح اولدقدن باشقه اسلاف کزینك اجماعیله ثابت اولان بر حکم الهی‌یی تبیین ایتمك ایستسه همان قارشیسنه بر قاره جاهل دیکیله‌رك « ما سمعنا بهذا فی آبائنا الاولین » دیه فریاده باشلار .

آباء اولیندن مرادی‌ده یا چوجقلغنده‌یاشلی باشلی کوردیکی ، یاخود کندیسنی اضلال ایدن جهله‌دن امرلری ایشتدیکی آدملردر . بناءً علیه بوکون عوامی ارشاد ایتمك اك بیوك ، اك مشکل بر ایشدر .

نه سویلیه‌یم بیلمم‌که ؟ حریفك بری چیقیور ، عبادت نامنه دیناً اك منکر بر حرکتده بولونیور . یاهو دینه‌جك اولسه قبول ایتمدکدن باشقه خومورداننمه‌یه باشلیور . یول بوینده طوروب چولوغك ، چوجوغك ، حتی قادینلرك قارشیسنده استبرا ایدن بر طاقم موسوسلرك حالنی کورمیورمیسکز ؟ یازق‌که شو تربیه‌سزلکی‌ده تقرب الی اللهی موجب بر عبادت تلقی ایدیورلر !

ایشته عوامك حالی بویله . دیندن اولمایان بدعتلری دین ظن ایدیورلر . بالخصوص وقتیله کندیلرینه بو بدعتلری دین نامیله تلقین ایدن جهله‌نك سوزلرینه اویه‌رق ، باغلاندقلری ایچون آرتق علمای شریعتك ارشاداتنه قولاق ویرمیورلر . بوکون ارباب شریعتك یاپه‌جغی ایش دینك عصر سعادتده‌کی ، عصر صحابه‌ده‌کی مساعده‌کار ، سمح شکلنه عودت ایدرك او صورتله حرکت ایتمکدن ، مسلمانلغی اوصفوتیله ، او نزاهتیله محافظه ایلمکدن ، ساده کوزل بر نمونه اوقمقدن عبارتدر .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی : محمد عاکف

حدیقهٔ فکریه

مقدمه

انسان فطرةً تجسسه حریص ، تحری‌یه عاشق اوله‌رق یارادلمشدر . ایسترکه صمیم اشیایه نفوذ ایتسون‌ده ماهیتلرینی اکلاسون ؛ سرائر موجوداته صوقولسون‌ده اونلرك نره‌دن کلدکلرینه واقف اولسون . انسانك طریق طلبنده اوکنه چیقه‌رق رهزنلك ایتمك ایسته‌ین عجز و حرمان اونی عزمندن کری چویره‌مز . بو حال بشریتك بر خصوصیت ممتازه‌سیدرکه سویهٔ عرفانی ، بر کون کله‌جك ، بوکون یتیشه‌مدیکی بر اوج کماله یوکسله‌جکدر .

نظر امتحانه قارشی پرده پوش اولان اسراری اکلامق حرصی ، ردای مجهولیته بورونن حقائقك اوزرنده‌کی اورتویی آچمق اشتیاقی انسانده ، هله افراط حس ایله متحسس اولان بعض افرادنده او درجه‌یی بولیورکه کویا آتش کسیلیورده بیچاره‌لرك قلبنی یاقیور ؛ روحلری آرتق بدنلرنده طوره‌میورده سوق شوق ایله پاره پاره اوله‌رق اوچمق ایستیور . بونکله برابر انسانه وهلةً کندیسنی بو مقام حیرتدن قورتاره‌جق ، یاخود روحنك غایهٔ آمالنه ، قانون تدریجه تابع اولمسزین ، یوکسله‌جك قدر قوت ویرلمه‌مشدرکه بوده نشوهٔ ظفرك چوق زمانلر الیم اولان نتیجه‌سندن مصون قالمسی ، بعض شذوذك کلیات معلوماتندن خارجده بولنمسی ایچوندر . دیمك اولیورکه انسانك شو حالیده جلائل رحمته منتها تصور اولنه‌میان خالق حکیمك بر حکمتی ، بو نوع ضعفیه قارشی لاهوتی بر عنایتیدر .

کیفیت حلی بلا استثنا هر قلبی اشغال ایدن ، هانکی طبقه‌دن اولورسه اولسون هرکسك ذهننی قورجالایان مسائلك اك بیوکی او حقیقة الحقائقدرکه بوتون بو کائناتك روح موجودیتی ، مادة الاصل بقاسی هپ اوندن اقتباس ایتمش ، خفا کاه غیوبدن عالم شهوده هپ اونك تأثیریله چیقمشدر . بشریتك بو حقیقته قارشی اولان اهتمامی او درجه‌یه وارمشدرکه بو اوغورده بوتون آرامنی ، راحتنی غائب ایتمشدرده آرتق هر طوری ، هر خاطره‌سی سینه‌سنده او غایهٔ آمال ایچون نه بیوك بر تهالك ، نه آتشلی بر تحسر بولندیغنه ترجمان اولمقده‌در .

خصیصهٔ حس و شعوره مالك اولمقله برابر ایچنده بو آتش بولنمیان یاخود بو مسئله حقنده‌کی اهتمامی آز اولان هیچ بر قلب متصور دکلدر ؛ ولو صاحبنك مرتبهٔ عرفانی صوك درجه‌ده پست ، ادراکدن نصیبی غایت جزئی اولسون . زیرا مسئله عمومی اولمقله برابر انسانك کندی حیاتنه عائد بر مسئلهٔ خصوصیه شکلنی انقلاب ایدر . حالبوکه بشر آره‌سنده

فردیوقدرکه حیاتی قید ایتمسون ، یاخود نظرنده بقا ایله عدم مساوی کورونسون .

حیاتی سومك ، هر شیئه ترجیح ایتمك ، هر صورتله مدافعه ده بولنمق ، اونك اسباب اطمینانی ، راحتی آراشدیرمق انسان ایچون جبلیدر ؛ بشر بوفطرتده یارادلمشدر . یا انسان کندی اصلنی بیلمز ، دها طوغروسی بوتون موجوداتك اصلنه ، ماهیتنه قارشی کثیف برجهل ایچنده بولونورسه بومقصدی نصل استحصال ایده‌بیلیر ؟ قلبی نصل راحت بولور ، خاطری نصل سکون کورورکه دها کندینك نه اولدیغنی ، نره‌دن کلدیکنی ، نره‌یه کیده‌جکنی بیلمیور ؟ هانکی قورقاق واردرکه نفسنه کلنجه اهتمام ایتمسون ؟ هانکی حسدن محروم واردرکه ایش حیاته طایاننجه درحال کندینی طوپلامسون ؟ کندینی محیط اولان اجسامی بیلدیکی ایچون یانوب یاقیلان ، اطرافنده‌کی سرائر خلقتی یوکسك برموقعدن تماشا املیله جسمانیتندن مجرد ایتمك درجه‌لرینه واران انسانك حالی نه اولمق ایجاب ایدر دوشونولسونکه اصل الاصولدن ، حقیقة الحقائقدن بی خبر بولونیور ؟

اوت ، واقعا انسانلر آره‌سنده اویله‌لری وارکه کندیلرینه بویله برحس کلدیکی زمان مفکره‌لرینی باشقه شیلرله اویالایه‌رق اونی ذهنلرندن چیقارورلر . لکن هپمز بیلیرزکه بوقبیلدن اولان آدملر عمرلری ایچنده هجوم آلام ایله حیاتلرینی محو اولمق درجه‌سنه کتیرن زمانلر بولندیغنی هرکسدن اول اعتراف ایدنلردر . اوبحرانلی زمانلر ایسه برکون کله‌رك کندی نفسلرندن بیله بیزار اوله‌جقلرینی ، انسانه طوپراق اولوب ده روزکارلرك ، قاصیرغه‌لرك اوکنده صاوورولمسنی تمنی ایتدیره‌جك قدر شدید بروجدان عذابی ایچنده قاله‌جقلرینی دوشوندکلری ساعتلردر .

عجبا بتپرستك اصنام اوکنده سجده ایتمکدن مرادی ، دینسزك فنای موجودیتی حقنده برچوق دلائل کتیرمکدن مقصودی نه‌در ؟ هایدی دیه‌لم‌که اولکیسی بوعالمده‌کی شدائد بی نهایه‌دن آسوده قالمسی ایچون الله مجهوله دخالت ایدییور ؛ یا ایکنجیسنه نه اولیور ؟ عجبا اوکا صفای حیاتی تعقیب ایدن ظلام عدمی آسان کوره‌جك قدر براعتدال خاطر ، برصلابت قلب ویرلمشمیدر ؟ هیهات ! حقیقته قسم ایدرمکه الحادیاتی یازارکن اوملحدك ایچندن قان کیدییور ؛ کال تأثرندن روحی اریور ! حتی اونی فلسفه‌ده بوقدر تکلف اختیارینه مجبور ایدن سائق سهام شبهاتك هپ قلبنده آچدیغی یاره‌لردر ، باشقه برشی دکلدر .

ایشته بونلرك شو صوك زمانلرده استحضار ارواح « اسپریتیزم » مسائلنه قارشی — بز شرقلیلری حیرتده براقه‌جق صورتده — کوستردکلری تهالکده دعوامزه بر دلیلدر . شبهه‌سز بونلر کونده بیك کره کندیلرینی اولدورمکده اولان شکوك وشبهه‌لردن قورتولمق ایچون برمنفذ کوردیلرده مادیونك تلقینات الحادیه‌سی یوزندن آچیلان جریحه‌لری مشاهدات حسیه‌لریله مداوات ایچون هرطرفدن اومنفذه طوغرو هجومه باشلادیلر .

سرد ایلدیکمز سوزلردن آکلاشیلیورکه مسئلهٔ لاهوتیه بوتون مسائلك زبده‌سی ، بوتون مشکلاتك نقطهٔ انحلالیدر . اونی حل ایدن سعادت سرمدیه‌یه مظهر اولور ، هرکدردن قورتوله‌رق هم کندینی هم ده اولادینی بختیار ایدر . اونی غائب ایدن شرف بقادن محروم قالیر ؛ سهام شدائده هدف اوله‌رق دنیاده آلام ایچنده یاشار ؛ عالمدن مأیوس کیدر .

اوت ، بواویله برمسئله‌درکه بك اسکی زمانلردن بری بوتون حکمای عالمی اشغال ایتمش ؛ بوکونه کلنجیه قدر ارباب عقولك مشغلهٔ یکانه‌سی اولمقدن کری طورمامشدر . مع‌مافیه فکر بشر ترقی ایتدکجه مسئله‌نك صور حلنجه برچوق تبدیلات اجرا ایدلمش ، دلائل وبراهینی تعدیل اولنمش ، محاکمه‌یه دها زیاده حریت ویرلمش اولدیغندن آرتق سهولت استدلال جهتیله بونکده مسائل ریاضیه صره‌سنه کچمسنه آز قالمشدر . بوایسه بشریتك فضای ترقیده آتدیغی آدیملرك اك بویوکیدرکه اون طقوزنجی عصرك مخصوصات ممیزه‌سندندر . بونك ایچون بزده ابنای ملتی ترقیات فکریهٔ حاضره‌نك نتائجندن بیکانه براقمامق ایستدك . مقصدیمز چوق دفعه‌لر تکرار ایدوب طوردیغمز شوسوزك طوغریلغنی براهین حسیه ایله کوسترمکدر : « بشرك ترقیات علمیه ساحه‌سنده آتمقده اولدیغی هر خطوه بزم فطری اولان دینمزه برتقربدر . ایش نهایت اورایه وارجقدرکه اسلامك آلهی بردین اولدیغی بوتون عالم طرفندن اقرار ایدیله‌جکدر . »

محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

مواعظ

مقرری : مناسترلی اسماعیل حقی — محرری : ح . اشرف ادیب

۵۲ درس — مابعد

مثلا : کچنلرده بالقانی طوتمق عهداً حقمز ایدی . بلغارستانله روم ایلیٔ شرقی آراسنی آییرمق بزه عائدایدی . اوروپا دولتلری ده موافقت ایتدیلر . محافظهٔ حقوق دولت وملت ایچون برطاقم کیمسه‌لر چالیشدی ، غازی عثمان پاشا کبی ارباب حمیت ابراز مساعی ایلدیلر . لکن اوله‌مدی .

ارکان استبداد : — آدام ... نه‌مزه لازم اورامی ؟ . دیدیلر ؛ استانبول قالسون بزه یتر ! .. روم ایلیٔ شرقی کیتمش ، نه‌مزه کرك ؟ .

ذاتاً طوغرودن طوغرويه آوانس كليور . نيم منفعتنه خدمت ايتدكدن صوكرا ...

بوفكرلي آدملر غلبه ايتدي . صوكرا بلغارستانه جرأت كلدي . نه يابارسكز؟ خائنلك احتقال پاره‌ده ايشك ايچنه كيردي . اوولايتده بلغارستانه قاريشدي . هپسي بر اولدي . مقدما آيري والي كوندريليردي . اما خرستيان والي ايمش، اولسون . برناموسلي بولنوردي . چاليشانلر اولدي . لكن فائده ويرمدي ، قوجه ولايت محو اولدي ، كندي . آيدينك برقاچ قات فوقنده . بوقدر حقوق اسلاميه، بيكلرجه جامعلر، تكيه‌لر محو اولدي . دشمن دها ايلري بيله كيتمكه باشلادي . نهايت بويه‌رسه‌يه كلدي . نه‌اوله‌جغي‌ده بللي دكل .

باق قرآنك اعجازيني آكلا . ايكي كلمه ايله نه‌قدر حقايق اورته‌يه قويبور . [وانفقوا في سبيل الله ولا تلقوا بايديكم الى التهلكة] مالكزي باقك، قدرتكزي تدقيق ايدك؛ اوكا كوره حركت ايدك . حربه لزوم كوروبيورسه چكنميك . مسكينانه، ذليلانه ياشامقدن ايسه محاربه ايدك. تهلكه او وقت تكاسلده‌در . « واتقوا فتنة » قول شريفنك تفسيريله برلشير ... اما قوتك يوق . خصمده غلبه احتمالي چوق . او وقت كندكزي تهلكه‌يه آتمايك . فرصت بكله‌يك . يوقسه بي‌محابا حقوق اسلاميه‌يي محو ايده‌جك تدبير فاسده قالقشمايك . اسلحه‌جه ، تداركاتجه مادامكه فرسخ فرسخ كريده‌سكز، اوكا كوره ايشي حله تشبث ايديكز. مذاكره ايله، قونفره ايله هرنه‌ايسه مسالمتله، حسن صورتله ايشي بولنه قويمغه چاليشك . اويله دكلمي ؟ سكا بيناشماييور، نه‌يابه‌جقسك ؟ قاورغامي ايتملي ؟ نيچين ايده‌يك ؟ حكم اصولي يوقمي ؟اوكا مراجعت ايتملي .

قرآن جليلده بوحكم اصولي بردستور اعظم اوله‌رق بزي ايقاظ وارشاد ايديبور . هر شيده بوحكم اصولي توصيه بيورولبور . مثلا قاري ايله قوجه آراسنده قاوغا اولور . بردنبره نه قاري قاچسون باباسنك اوينه، نه حريف بوشاسون . هرايكي طرفدن برر حكم تعيين اولنسون، اونلر بونلرك بينلريني بولمغه چاليشسونلر . بي‌محابا حاكم تفريق ايتمسون . حقوق زوجيت مقدسدر . طلاق كبي منفور، مبغوض هيچ برمباح يوقدر . (ابغض المباح عندالله، الطلاق) حرام دكل ، كفر دكل . لكن مكروهك اشدي . مباحات ايچنده اك مبغوض بر شي طلاقدر . اوزلاشمق قابل ايكن نكاح ايله حاصل رابطه‌يي سوككك ، الفتي نفرته تبديل ايتمك ... ولوايكي شخص بيننده اولسون.. نه قدر فنا شي‌در . اوني يابماق ايچون الله حكملر نصبني امر ايديبور: « وان خفتم شقاق بينهما فابعثوا حكماً من اهله وحكماً من اهلها » بيوريبور . صوكرا بويله حيات ، ممات مسئله‌سنده بالا پروازانه حركت اولنورسه حالمز نه اولور ؟ دنياده دكل ، آخرتده بيله چكرز . امتك سلامتي دوشونملي .

ايشته حكم اصولي بك ابي براصولدر . بوكون، لله تعالى اسبابني خلق ايتمش . تركيا حقنده عالمده هيچ برزمان كورولمه‌مش بر توجه وار . دشمنلرمز بوندن متأذي اولورلر. بزم طرفمزدن اعلان حرب كبي مناسبتسز برحاله، چيقمازبر بوله بزي صاپديرمق، دوشورمك ايسته‌يورلركه صوكرا : « ايشته كورديكزمي ؟ تركلر انسانيت بيلمز، اسكي حوپي براقماز » ديسونلر. حالبوكه اوروپانك اكثريسي، برايكي دولت مستثنا اولورسه همان هپسي لهمزده‌در . ايچلرنده يالكز بلغارستان امارتي ايله آوستريا ظالمانه، بي انصافانه حركت ايديبورلر . اوته‌كيلر سلامت فكر ايله دوشنورلر .

شيمدي اوروپاده اويله اسكي زمانكي جهالت يوق . اونلر اولجه اهل اسلامي هيچ بيلمزلردي . اونك ايچون بزي انسان يرينه قويمازلردي، صوكرا مناسبات عموميه قوتلشدي . آثار اسلاميه كوزلرنجه كيرمكه . اكلامشلرديكه اسلاملرك سوز اكلايانلري قدر انسان دنياده يوق. اللرنده‌كي شريعت ، حقوقي محافظه ايدر ، اعتدال اوزره حركتي امر ايدر . اللهك فرمانته اطاعت ايدن مسلمان كامل قدر دنياده انسان بولنمق قابل دكل، بوكا امكان يوق . اما ايچلرنده برطاقم جاهللر ، وحشيلر يوق دكل . ذاتاً هرملتده بويله‌لري بولنور . تجاوزكارانه حركت ايدن كيمسه‌لر، مفسدلر على الاكثر يك ايلري كيدن طبقه‌ده بولنور ، يعني مأمورين صنفنده . اونلر احكام اسلاميه‌يه اوسط اولانلر كبي تمسك ايتميورلر ، كيمسي هيچ بيلمديكندن ، كيمسي سومديكندن ، كيمسي‌ده اعتنا ايتمديكندن او احكام جليله‌يه رعايت ايتميورلر . حقوق اسلاميه‌يي محافظه‌يه بزم اوزولديكمز قدر اوزلميورلر . بزم صداقتمز اونلرده كورلميور . اما ايچلرنده مستثنالري‌ده يوق دكل . ايلري‌ده‌وار . فقط بك آز . بويله‌مي اولملي ؟ نه‌قدر حسن نيت، نه‌قدر فعاليت ايسترير. كرك محافظهٔ آسايش ايچون، كرك تنظيم بلده ايچون دشمنلره حيرت ويره‌جك درجه‌ده فعاليت لازم . حالبوكه نه محافظهٔ آسايش ايچون تدابير فوق العاده ، نه تزيينات بلديه ايچون، حفظ صحت ايچون ، حفظ صحت عموميه ايچون لازم كلان تدابير مهمه اتخاذ اولونميور . يابيلسه‌ده بك بطائته كيديبور . بوندن طولايي توجهلر تزايد ايده‌ميور، بلكه تناقص ايديبور . بوكيديشله اجانب، بزي اسكي حاله قياس ايتمك ايسته‌يورلر . بوجهتلري دوشوندكجه انسانه خلجان كليور .

— اما بويله بش پاره‌سز زوكورت ملته نصل خدمت يابيله‌بيلير ؟

واقعا اويله، بوكون ملتمزك پاره‌سي يوق، خائنلر بيترمشلر، جبابرهٔ استبداد بتون خزينه‌يي صويمشلر ؟ فقط بويله يابمشلر ديه شيمدي مأمورلر اللريني قاووشديروب اوطورملي مي ؟ چاليشملي، دوشونوب برچاره‌سني بولملي . درلودرلو ايشلر وار، اوله‌بيلنلردن باشلاملي اولا

شو مبارك حسن نیت اولملیده هرشی یولنه کیرر . پارەسز یاپیلەجق شیلرده وار . قهرایله، شدتایله معامله ایدیلەجك یرلر اولدیغی کبی لطف وملایمتله حرکت اولنەجق یرلرده وار . قلیج لازم اولان یرده اوقشامق فائدەسز اولدیغی کبی، اوقشایەجق یرده قلیج ده مضردر . هرشی یرنده اجرا اولونملی .

— اما بوندن هرکس ممنون اولماز ؟ ..

او، طبیعی در . هرکسی ممنون ایتمك قابل دکل . فقط هرکسی ممنون ایدەلم دیه استبدادی ده ترویج ایدەجك دکلزیا . انسانلرك اکثریسی خیری دوشونمیور، آرزو ایتمیورلرکه هرکس ممنون اولسون. ایجابنده اویله بش اون کیشی فدا اولنور، میلیونلرجه افراد امتك اوغورینه... بوجائزدر . حکمةً ده بویله ، شریعةً ده بویلەدر. برقاچ کیشی‌یه مرحمت ایدەیم ، دیه اجراآتده تکاسل ایدرسەك قوجه ملتی محو ایدرز . بزه بوصرەده چوق دقت لازم ، فوق‌العاده فعالیت لازم. زیرا تماماً اسایش، انضباط یوق . هیچ برشیده اثر صلاح کورلمیور . محاکم اسکی طرزنده طوریور . اولورکه لهمزده برقاچ دولت قالمش ایکن ، اونلرده ایلریده توجهنی چکویررسه حقمزده ایی اولماز، ظن ایدرم . مادامکه کندی قوتمزله ایش یاپمغه قدرتمز یوق ، خصوصاتك کافەسنده معاونت ایسترز؛ اوحالده باری بزه دوستلق ایدنلرك قدرینی بیلەلم .

ایشته قرآن حکمت بیان بویلەدیور . هرآیتی بزم سلامتمز ایچون بردستور اعظمدر . عالمده نه قدر وقایع ، حادثات ، شئونات وارسه جملەسنه قابل تطبیق‌در .

[واتقوا فتنة] نظم‌شریفی تفسیرنده ارباب تفسیردها نه‌بیوریورلر؛ فتنەلر نەدن چیقیور، دیورلر ؟ نەدن‌چیقەجق ؟ اخلاقسزلقدن !....

بونلرك چوغی دشمنلر طرفندن مرتب‌در . بونده هیچ‌شبهه یوق. مسلمانلری‌روملرله‌مقاتلەیه طوتوشدیرمق‌ایسترلر. کچن کونکی‌بشکطاش وقعەسی کبی. معاذالله، هیجان تعمم ایتسه نەقدر فنا اولوردی . ذاتاً اوقادین برفاحشه ایمش. اویله برفاحشەدن‌طولایی دولتك باشنه‌فلاکت کتیرمك لایقمی ؟ باشقه دولتده اولورسه ، آسایشی اخلال ایدەجك دیه ، بویله‌لری درعقب اعدام اولنور . باشقه دولتده اولورسه کیمسەنك اوینه کیریلمز ، دکل‌که ضابطه محلنه کیرلسون. اوراسی‌محافظهٔ آسایش ایچون مأمورلرك اقامتکاهی ، اونلرك مقری‌در . اورایه نصل‌کیریلیر؟ مسئله مهم ، علی‌العاده برآدم اولدورمکه بکزەمز . بویله اراذل برآز دها فرصت بولسەلر برکلیسانی‌ده باصەجقلر . صوکرا همان اجنبیلر کلەجك. آل سکا‌ر ادارهٔ عرفیه. نهایت مملکت محو وخراب‌اولەجق . بویله سوء تدبیرلر ، جاهلانه جرئتلر باعث‌اضمحلال اولور ، اکر بعض

مفسدلر طرفندن مرتب دکلسه ، بردها تکرر ایتمز . فقط یامرتب ایسه نەیاپملی ؟ حکومت ، ملت دائما اویانیق بولنملی ، عسکری حاضر طوتملی . یوقسه ظهور ایدەجك وقعەیه سکز ساعت صوکرا عسکر کوندرمکله اولماز .

صوکرا نه‌بیورویور؟ دوشونك، ایجه‌ملاحظه ایدك. غافل‌اولمایك، باقك : نەایدیکز، نەاولدیکز . اول‌نەایدیکز، شیمدی نه‌حاله کلدیکز. بونی بندن باشقه کیم بابار ؟ [واذکروا] ای مؤمنلر یاد ایدیکز اول زمانی‌که [اذ انتم قلیل مستضعفون فی‌الارض] بك آز کیمسەلردیکز . یریوزنده ضعیف عد اولونیوردیکز . بوراسی سزك یوردیکز صاییلمایور . ضعفکزدن طولایی سزی یبانجی صاییورلر ، مهاجر عد ایدییورلردی. اویله برزمرهٔ قلیله ایدیکز. سزه قارشی هرکسك نظری بویله اولورسه صوکرا سز نه حالده یاشاردیکز ؟ [تخافون] نصل ، قورقازمیدیکز ؟ کیجه‌کوندوز‌خلجان‌چکردیکز، خوف‌وخلجان ایچنده یشاردیکز . نەدن قورقاردیکز ؟ [ان یتخطفکم الناس] ناس، یعنی ملل اخره، اقوام متعدده سزی همان قاپەجقلر ... کیجه کوندوز قورقوکز اوایدی . دائما خلجان کچیرردیکز . ها صاغدن کلەجك ، ها صولدن کلەجك، دیه دائما احتراز اوزره بولونوردیکز. ناسك شرندن ، استیلاسندن مطمئن یاشایه‌مازدیکز ، صوکرا نه اولدی ؟ [فآویکم] اللەسزی‌ایوا ایتدی، سزه‌مأوا ویردی، سزی‌یرلشدیردی، مالکانه صاحبی ایتدی . [وایدکم بنصره] نصرت الهیەسیله تأیید بیوردی . عقلکزه کلمین برطرفدن، مأمولك غیری برجهتدن سزی الله تأیید ایتدی ؛ دوستله، دشمنله . الله نصل ایسترسه اویله یاپار ، سزه بیوك براهمیت ویردی . صوکرا نه یاپەجق دیمشدی ؟ [ورزقکم من‌الطیبات] الله رحمت واسعهٔ الهیەسیله سزی انواع‌طیباتدن مرزوق ایدیور . طیب شیلرله سزی بسلیەجك . طیب اولمایان شیلری سزه لایق کورمیەجك . نەیتیمالدن چالدیرەجق، نەمحلولاتی یوتدیرەجق. طیباتدن مرزوق ایدیور ؛ حلال ، پاك شیلردن نصیب ایدیور .

نیچون بویله یاپیور ؟ [لعلکم تشکرون] .باشقه برشی ایستەمز سیزدن . یالکز بونعمتلرینه تشکر ایدەسکز . نعمتی ویرمەدن حکمت بودر . الله نەقدر نعمت احسان ایدرسه ایتسون باشقه درلو مقابله بکلمز . ایستدیکی یالکز اودر : اللهدن اولدیغنی اعتراف .

شکر یالکز لسان ایله اولماز . تفسیرفاتحەنك باش طرفنده یازدق. یالکز « تشکر ایدرم » دیمکله اولماز . شکر اوچ شیله تمام اولور : قلباً ، لساناً ، فعلاً . اولا نعمتك منعمدن اولدیغنی بیلملی . نعمتك صاحبنی بیلمك، تعظیم ایتمك، کوکلدن سومك . اللهك انعامنه مظهر اولدیغنی بیلملی . اللهدر منعم حقیقی . اللهك وارلغنی، برلکنی، عظمت

وجلالنی بیلمك ، اعتراف ایتمك ، عشق وشوق ایله درگاهنه متوجه اولمق ... تشکر اویله اولور . صوکرا لساناً « الحمدلله » دیرسك . اوامرینی ایفا ایدرسك ، نماز قیلارسك ، اوروج طوتارسك ... ایشته شکر بودر . هر نعمتك شکری او نعمته گوره‌در .

شیمدی ، طویدیغکز بو آیتی ، آکلایه‌لم . سبب نزولی وار . اصل معنای شریفی ، نزوله نظراً ، باشقه‌در . فقط هر شیئه تطبیق اولنور . معجزه اصل اوراده‌در . بر مسئله ایچون نازل اولان آیت یوز بیکلرجه حادثاته تطبیق اولنور . بویله بر کلام علوی نره‌ده بولنور ؟ بوراده ، تفاسیر شریفه‌ده مذکور ایکی معنای شریف وار . بریسی : الله تعالی قوم عربه خطاب ایدر . مؤمن اولسون ، کافر اولسون ، خطاب بتون اقوام عربه‌در . بیوریورکه : [واذکروا اذانتم قلیل مستضعفون فی الارض . .] احوال عرب حقیقةً قبل الاسلام بویله ایدی . اوقدر سفالته دوچار اولمشلر ، اوقدر ذلته محکوم اولمشلردی که رومله خراجگذار ایدیلر . عرب رئیسلری غضب وغارتله بربرلرینی محو ایدرلر . نه اخلاق قالمش ، نه انسانلق . بر راده‌یه گلمشلرکه محو اولملری ایچون اطرافدن بر هجومه باقاردی . اعدانك آغزینه بر لقمه اوله‌جقلردی . صوکرا سلطان انبیا گلدی ، سلامت قپولرینی آچدیلر . قیصر روم شامه قدر گلمشدی . (حوران) دیارینی – که نام قدیمی (بصرا) در – باواش باواش زیر اداره‌سنه آلیوردی . قوم عربی خراجه کسمشدی . ذاتاً هیچ بر حس عالی اونلرده قالمامشدی . غصب وغارتله بربرینی محو ایدرلردی . بر طرفدن اکاسره ، عجم قراللری ، دیگر طرفدن قیصر روم تسلط ایتمشیدی . حاکمیتلری نه یمن دیارنده قالمش ، نه نجد دیارنده . ظاهراً تصرف ایدرلر ؛ لکن نه فائده ؟ مصر خدیوی کبی . بالکز بر قورقواق ، تصرف می او ؟ عرب مشایخی ده اویله ایدی .

صوکرا ربکز نه یاپدی ؟ حضرت محمد مصطفایی سزه بعث ایتدی . نصرتله مؤید قیلدی . نه قیاصره قالدی ، نه اکاسره . هپسی دین اسلامه قارشی مبهوت قالدیلر . عربلرك نه قدر مقدس بر قوم اولدیغنی اکلاملی ، گرك عصر سعادتده ، گرك خلفا دورنده دینه خدمت ایتدیلر . بو قدر نام وشانلر احراز ایتدیلر . قوم جلیل عرب بدایةً دین مبینه خدمت ایتدیلر . حقلرینی بیلیرز ، اعتراف ایتملی‌یز . گرچه بزم‌ده آباء واجدادمز چوق خدمتده بولوندیلر ، فقط اونلرك خدمتی پك بیوکدر .

لکن صوکرا عربلر بیننه تفرقه دوشدی . اندلس محو اولدی . شام طرفلرنده هیچ نفوذلری قالمادی . بغدادده حکومت باشقه‌سنده . برکات که صوکرا ترکلر یتشدی . شرق وغربه اول درجه « الصلا » اوقودیلر ، احکام دین مبینه اول قدر جدی رعایت ایتدیلرکه شان وشهرتلری عالمده مثل اولدی . واقعا اکثر محکمه‌لرده ترکلر یالکز دکل ایدی ، اوصره‌ده ینه قوم عربك معاونتی واردی . نه عرب ، نه ترك هیچ بر وقت مستقلاً بر ایش یاپه‌میورلر . عربله ترك اوقدر قایناشمش ، بینلرنده اوقدر ارتباط مادی ومعنوی حاصل اولمشدرکه انله طرناق کبی بر حاله گلمشدر . آری یاشایه‌مایز . نه ترکلر عربسز ، نه عربلر ترکسز . اصل لسانمز لسان عثمانی ایسه‌ده لسان دینمزده لسان عربی‌در . عربجه هر لساندن دها اهمیتلی‌در . فرانسزجه‌دن زیاده بزه عربجه لازمدر . اما فرانسزجه‌ده بیلیرز . لکن تعمیم ایتمکه گلنجه ، « عربجه‌یی‌می ترجیح ایتملی فرانسزجه‌یی‌می ؟ » دیه دوشونولورسه ادنی مرتبه تمییزی اولان فوائد سیاسیه‌یی دوشونن عربجه‌یی ترجیح ایده‌جکی بی‌اشتباهدر . بو لسان مبارك دینمزه‌ده یارار ، الفت ومعاشرتی‌ده تأمین ایدر . سیاسةً ، دیانةً ده اهمیتی آشکاردر . فقط تقدیر ایدن کیم ؟ تأسف اولنه‌جق احوالمزك بری‌ده بودر .

ایشته بر معنای شریف بودر . ایکنجی معنای شریف : بوراده مخاطب کیملردر ؟ بالخاصه قوم قریش ! [لایلاف قریش] یوقمی ، یعنی سورهٔ قریش ، افندمزك قبیله‌سی ، مکه اهالیسی وجوارنده بولونان .. ایشته بوقوم قریشه خطابدر . زیرا قریش سائر قبائله قارشی طوره‌مازلردی . چونکه جزیرة‌العربده بر میلیون نفوس وارایدیسه انجق اللی بیکی قریش ایدی . فقط اللهك قدرتنه باق : سلطان انبیا اوسلاله‌دن گله‌جك . اونلر بیت‌اللهی محافظه ایدرلر ، نسل پاك خلیل‌دن گلمشلر . اورایه اوته‌دنبری انبیانك دعاسی سینمش . اوراسی مرکز نور اسلامیت اوله‌جق . الله الهام ایتمش ، معنوی بر محبت ویرمش ؛ بتون اقوام عرب قریشیلری محترم طوتار . بربرلرینی قیرار دوگرکن قریشیلر نره‌دن گچه‌لر سربست گچرلر ، اونلره کیمسه تعرض ایتمزدی . باق اللهك عنایتنه ! [لایلاف قریش] اولاجناب الله قدرت قهارانه‌سیله کعبهٔ معظمه‌یی ییقمق ایچون گلن اصحاب فیلی هلاك ایتدی . اوزرلرینه ابابیل قوشلری گوندردی . وقعهٔ تاریخیه معلومدر . بیانه‌دائر بر سوره نازل اولمشدر . استعاذ بالله [الم تر] سن گورمدکمی ؟.. یعنی گوزله گوره‌جك قدر تحقق ایتدی . عیناً مشاهده ایتمش کبی یقینك واردر . آنك ایچون بیوریور : [الم تر کیف فعل ربك باصحاب الفیل ؟] گورمدكمی ، یاخود علمك لاحق اولمادیمی ، بیلمزمیسکز ؟ ربك اصحاب فیله نه یاپدی ؟ کعبه‌یی ییقمق ایچون گلمشلرکن ، الله اونلری نصل سرنگون ایتدی ؟ نصل که آخر سوره‌ده بیوریور . [فجعلهم کعصف مأکول] اونلری باشاقلری ینمش ، گوکاری قالمش اکین کبی ایتمشدر .

مابعدی وار

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره مخصوصه

صراط مستقيم
١٣٢٦

اخطار :
مسلكمزه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور
درج اولنمایان آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، ادبيات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زين‌العابدين ـ ح . اشرف اديب

	سنه‌لكی	آلتی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی :
١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله كوندریلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله كوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٢٨ — ١١ صفر ٣٢٧ پنجشنبه ١٩ شباط ٣٢٤ — ایكنجی جلد

احكام اسلامیه واجتهاد

اجتهادك احكام اسلامیه‌یه درجهٔ تعلقنی تعیین ایتمك ایچون اولا دین مبین اسلامده حاوی اولدیغی احكامی درت قسمه تقسیم ایتمه‌مز ایجاب ایدر.

١ — احكام اصلیه و اعتقادیه‌در كه ایكی نوعدر : برنجیسنه قرآن كریمده براهین عقلیه اقامه اولونمش ، حقنده علم یقینی اكتسابی شرط قلنمش‌در. وحدانیت الهیه وعلم و قدرت ومشیت ، نظام خلق وتدبیر عالمده مراعات حكمت كبی صفات و شئونات سبحانیه وبعثت جلیلهٔ انبیا بو نوعدندر . ایكنجی نوع : نظر عقلده محال اولمامق شرطیله تسلیم و اعتراف اولنمسی مطلوب اولان اعتقادیات سائره‌در .

ملائكهٔ كرام ایله بعث بعد الموت و احوال آخرت كبی عالم غیبه دائر حقائق قطعیه بونده داخلدر .

٢ — تربیهٔ روحیه وتنویر جدانه یاردم ایده‌جك ذكر و فكر الٰهی وعبادته متعلق افعال و احوال سائره حقنده‌كی تعلیمات شرعیه‌در. انسانه مراقبهٔ ربانیه تحتنده بولنمسنی مذكر وجناب حقه توجه واعتماد قلبی مثمر اوله‌جق «صلات» كبی كه بو سایه‌ده شجاعت وكرم نفس و استقامت كبی پك چوق سجایای عالیه احراز اولنور .

ابنای جنسه ترحم وتعطفه اختیاری و اعتدالی برحیات مشتركه تحریسنه مدار اولان « زكات » ، صدقات واجبه و مفروضه . كذلك مادهٔ حیات اولان طعام و شرابی ـ مس احتیاج وسهولت تناول ایله برابر ـ مدت معینه ظرفنده بالاختیار تركدن عبارت « صیام » كه بو واسطه ایله حصول بولان ممارسه سایه‌سنده لدی الایجاب ضبط نفس، محافظهٔ متانت وبالخاصه غنی اولان شخصه الم جوعی احساسله فقرایه مساوات فكری تمكن ایتمكده‌در. برده نفوس امتده ، شعوب وقبائل مختلفه آره‌سنده تعارف و تألف محبتی ، روابط اجتماعیه‌نك ازدیاد قوتی اساس مهمنه اك بیوك یاردمی بولنان « حج شریف » كبی كه دین مبینك نشأت اولاسنده‌كی مشاهد وآثاری رؤیت و مواقف ومعاهدی، اماكن جلیلهٔ معروفه‌یی طواف و زیارت ایله مبدء انتشار اسلام اولان زمان سعادت پیامبری‌یی، اول هنگامهٔ فیضا فیض جاودانی تذكر ، و احرام كبی اعمال مشتركه مشاهده‌سیله مساوات بین الناسی تفكر فوائد عالیه‌سنی احتوادن‌ده خالی دكلدر .

٣ — شرور و قبائح . منهیات ومحارمدن تبری وبر واحسان انواعنی تحری ، بقدر الطاقه خیر وصلاحی تعاطی صورتیله تهذیب وتزكیهٔ نفوسه مدار اوله‌جق مكارم اخلاق ومحاسن آداب تأسیسنه دائر تلقینات .

٤ — افراد امت حقنده كرك یكدیگرینه ، كرك اقوام سائره‌یه نسبتله جریانی توصیه بیورولان معاملات دنیویه احكامی‌در كه بونده سیاسی ومدنی حقوق شخصیه وعمومیه واداری وقضائی بتون تصرفات اصلاحیه قوانینی داخلدر .

الحاصل تفاصیل احكام شرعیه «اعتقادات» ، «عبادات» ، «ملكات» و «معاملات» عنوانلریله متمایز بولونان امور و احوال عباده دائر شو درت قسم احكام جلیله‌یه منحصردر . آرتق مقصده شروع ایده‌لم :

اعتقادیاتدن عبارت اولان قسم اولده معنای متعارفجه اجتهاد جاری اولمادیغی كبی برفرده تقلیدده مشروع دكلدر . اعتقاده متعلق احكامك اكثریسی برهان عقلی ایله قطعیاً ثابت اولمش ، نصوص قرآنیه ایله‌ده

تأیید بیورلمشدر . باقیسیده قرآن کریم ویا سنت متواترهده وارد وعقلاً محالیتی غیرثابت اولمسنه بناءً قبول وتسلیم اولنمق لازم کلمشدر . اما احادیث آحاد ایله — نه قدر قوی اسناد ایله مروی اولورسه اولسون — هیچ برحکم اعتقادی ثابت اوله‌ماز . چونکه خبرواحد ظن افاده ایده‌بیلیر . احکام اعتقادیه ایسه یقینی اولمق شرطدر .

عبادات قسمنده هرمکلفه فرض اولان‌شی قرآن کریمده وارد اولان احکامی سنت نبویه ، احادیث صحیحه ایله بیان وتفسیر بیورلدیغی وجهله اخذ وتلقی ایتمکدر . هر عبادت مفروضه حقنده شرف نزول ایلین آیت مجمله مشکات منیر رسالتپناهیدن مقتبس بیانات قولیه وفعلیه ایله اکتساب وضوح ایله‌مش ، وحی الهی‌یه استنادی ثابت اولان کمیات وکیفیات عبادات عیناً وتماماً قبول ایدلمشدر . یالکز اتیانی ضروری ویا مستحسن اولان ارکان وسائره‌نك تعیین وتمییزی بابنده تعمیقات اجتهادیه‌یه لزوم قالمشدر . بوده روایات مختلفه‌دا یچندن اصح اولانی ترجیح ، مجمل اولان برتعبیری تفسیر صورتیله نتیجه‌لنمکده‌در .

هیچ برمجتهد برعبادت مفروضه حقنده اجتهاد ایله زیاده ونقصان اجراسنه مأذون دکلدر . زیرا بونلر شارع طرفندن اتمام واکمال بیورلمش وعرف وزمان اختلافیله مختلف اولمیه‌جقلری جهتله مجتهدینك تصرفاتنه تفویض بیورلمق امکانی قالمامشدر .

قسم ثالث‌ده قسم ثانی کبی اولوب برشیئك حل وحرمتنه دائر نص شرعی موجود ایکن مجتهدك ، خلافنه قائل اوله‌میه‌جغی آشکاردر. یالکز مسکوت عنه اولان برفعلك قیاسله حل ویا حرمتنی اثبات ایده‌بیلیر.

قرآن کریم صراحةً بیان ایتدیکی امور خیریه وسیر مرضیه‌دن باشقه « وافعلوا الخیر » و « یسارعون فی الخیرات » کبی نصوص جلیله ایله‌ده علی‌الاطلاق عمل خیره دائر امری ، انواع برو احسانه ترغیبی محتویدر . هر امر معروفك مشروعیتنی وهر شر ومنکرك ممنوعیتنی اعلان ایتمش ، فقط جزئیاتك عدم تناهی واطرادینه مبنی هر برینك دائرهٔ شمولنی فطرت سلیمه اربابنك فهم واذعاننه احاله ایلمشدر .

ایشته بوکا رعایةً دین اسلامده وارد اولان تفصیلاتی اعطادن صوکرا هر مسلمانه « فمن یعمل مثقال ذرةٍ خیراً یره ومن یعمل مثقال ذرةٍ شراً یره » دستور شریفنی تلقین وتوضیح ایله خیر وشر تحدیدینی کندی وجداننه ، ادراك واذعاننه ترك ایتمك اقتضا ایدر .

بوبابده دین مبین اسلامك تعیین ایتمش اولدیغی احکامك برقسمی « ضروریات دینیه » تسمیه اولونورکه بونلری بیلمین مسلمان یوقدر . عفت وامانت وصدق واستقامتك خیرنی وفواحش ظاهره وباطنه‌نك شریت وشناعتی کبی. دیکر قسمی‌ده هرکسه معلوم اولمیوب علم ایله مشتغل بولونانلره مختصدر . حقوق اعتباریله قادینك ارککه ، مملوکك حره وغیرمسلمك مسلمه عدالت نظرنده مساواتی .. ولو پدراولسون ولینك مولیه‌سنی ، تحت ولایتنده بولونان قیزی عضل ، کفوی اولان طالبه تزویجدن امتناع ایتمه‌سنك حرمتی کبی .

علمای اسلامك بوقسمه دائر مسائلی اهمیت وقابلیت درجه‌سنه کوره ناسه نشر وتعلیم ایتملری وظائف قطعیه‌لرندندر .

ضروریات دینیه قسمنده نه اجتهاد ، نه تقلید جاری اولماز . قسم دیکرك ثبوتی ایسه دلیله مستند اولمق ، اکر دلیل خاص موجود ایسه آنکله ، دکل ایسه مثلا هر نافعك خیروحلال و هر ضرر واذانك شر وحرام اولمسی کبی دلیل عام ایله بیلنمك واجبدر . دین اسلامده نه قدر بویوك طانیلیرسه طانیلسون هیچ کیمسه قول مجرد ایله برشیئی تحلیل ویا تحریم ایتمك، دلیل شرعی ابراز ایتمدکجه کندیسنه تقلید ایدلمك حقنه مالك دکلدر .

بوحل وحرمت مسائلی‌ده غایت مهم اولوب تطبیقاتنه اعتنا اولنمادقجه اهل اسلامك امور معاش ومعادی کسب انتظام ایتمك احتمالی یوقدر . بناءً علی ذلك بوتون امت بوخصوصاتده کمال بصیرت اوزره بولنمق امر واجبدر .

مابعدی وار

مناسترلی اسماعیل حقی

نجائب قرآنیه

سورهٔ انبیاء : آیت ـ ۱۰۵

« ولقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون »

بز ذکردن صکره [توراتده یازدقدن صکره] زبورده [کتاب داود علیه السلامده] یازدق‌که ارضه صالح قوللرم وارث اولورلر .

نه‌قدر مدید وعمیق معنایی افاده‌ایدر بربیان جلیل الهی ! تاریخك بتون صحیفه‌لری بوبیان بلیغك شرحیله، شواهق براهینی‌ایله‌مالامالدر. باقلسون، بونجه اراضی وممالك کیملرك الندن چیقیور، کیملرك داخل حوزهٔ حکمرانیسی اولیور . قلوب بشر لواء الحمد عدالت آلتنده مستظل امن ورفاهیت اولمق ایستر . حافظهٔ انامده مکتوب اولان بوقانون ازلی ، تغیر ناپذیردر .

دمشق الشام مفتیسی استاذ جلیل محمود حمزه افندی مرحوم « البرهان علی بقاء ملك بنی عثمان الی آخر الزمان» نام اثر نفیسنده سلاطین آل عثمان حضراتنك فضائل عدیده‌سنی وملك وسلطنتلری الی نهایة الدوران پایدار اوله‌جغنی صادق امین علیه افضل الصلاة والسلام افندمزك اخبار مکاشفه آثار نبویلریله ظاهر وباهر اولدیغنی بیان ایتدیکی صره‌ده: « عارف بالله شیخ عبدالغنی نابلسی قدس سره حضرتلری، سلاطین آل عثمان حضراتی حقنده نظم ایلدیکی « الطلعة البهیه » ده، اهل کشفك تصریحلری اوزره ارضه ملك وسلطنتله وارث اولان، عباد صالحین ایله بطریق الاشاره سلاطین آل عثمان حضراتی مقصود اولدیغنی، ذکر ایلمشدر » دیور وشیخ مشار الیهك زیرده‌کی ابیاتی نقل ایدیور :

لكننى باول الثامنه [۱] بدأت قصداً لامور كامنه
تظهر فى شان ملوك الروم قد اقتضتها حكمة القيوم
وهى اشارة من القرآن الى سلاطين بنى عثمان
بقوله لقد كتبنا فى الزبور بان ارث الارض اى حكم الامور
الى العباد الصالحين هكذا صرح اهل الكشف طابوا مأخذا
فهم ملوك قائمون بالهدى لنصرة الشرع واخماد العدا
واسأل الله لهم ان ينصرا وان يديم ملكهم بين الورى

محمود افندى مرحوم آل عثمان حضراتنك الى اخر الزمان بقاى ملك وسلطنتلرى حقنده بعض اخبار وآثار ذكر ايتدكدن صكره: « امام مسلم ايله امام بيهقى نك روايت ايلدكلرى اوزره نبى محترم صلى الله تعالى عليه وسلم افندمزك « بدا الاسلام غريبا وسيعود غريبا » بيورملرى قوت اسلاميه نك الانهاية الدوران بقاسنه معارض دكلدر. زيرا حديث شريفده غربت ايله، ترك صلاة وزكاة، ارتكاب غيبة، شرب خمره، اكل ربايه وامثالنه دائر اوامر ونواهيده تساهل كبى احكام اسلامك اجراسنده تقصير مراددر، اهل اسلامك قوتيله احكام دينده تساهللرى ارهسنده ايسه تعارض يوقدر » ديور. مبحثك نهايتنده شو فقره يى ايراد ايديور: « بوخبر دائرلره واقف اولدقدن صكره انلرى كيم تكذيب ايدرسه بوتكذيبى يا اسلامه اساءت قصد ايلديكى وياخود اسلامك جمله اعداى لئامندن بولنديغى ايچوندر ».

حجة الاسلام ابو حامد محمد بن محمد الغزالى حضرتلرينك احياء علوم الدين ده الفاظ و اسامئ علومك معانئ غير مقصوده يه نقل وتبديلنه دائر ايراد ايلديكى كلام، مفتى مرحومك حديث شريفه ويرديكى معنايى تأييد ايتديكندن عيناً بورايه نقل ايديورز: « فمكل ما ارتضاه السلف من العلوم قد اندرس، وما اكب الناس عليه فاكثره مبتدع ومحدث. وتدصح قول رسول الله صلى الله عليه وسلم: بدا الاسلام غريباً وسيعود غريباً كما بدا فطوبى للغرباء، فقيل: ومن الغرباء، قال: الذين يصلحون ما افسده الناس من سنتى والذين يحيون ما اماتوه من سنتى — آه ».

« انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون » نص جليلى، « الجهاد ماض الى يوم القيمة » حديث شريفى، هپ بونلر شوكت اسلاميه نك قيامته قدر بقاسنه دلالت ايدر، زيرا بويولده وارداولان نصوص وآثارك تضمن ايلديكى احكام انجق قوهٔ اسلاميه نك بقاسيله تحقق ايلر.

استطراد

برطرفدن دين مبين اسلامك از وقت ايچنده نور سحر كبى آفاقه منتشر اولديغى كوروب چكمه ين غرب متعصبلرينك محارباتى، ديكر طرفدن ايسه قره قروم صحرالرندن سيل بلا كبى جوش وخروش ايله اراقهٔ خون بشر واوكارينه كلن معموره لرى زيروزبر ايدن جنكيزلرك مظالم ومضايقى ايله عالم اسلاميت پر آشوب وفتن اولديغى هنكامده ايدى كه آسمان شوكت واجلالده بدر منير آل عثمان طلوع ايله قلوب موحدينه نورافشان اولدى.

[۱] — جمع ثمان.

بو زمان قيامت نشانده ايدى كه اهل اسلامدن وترك طوائفندن اولوب اصل مأواى قديملرى بولنان تركستاندن خراسانده كائن ماهان صحراسنه ورود ايله اوراده توطن ايتمش اولان قايى خان قبيله نجيبه سى رئيسلرى، بولنان سليمانشاه بن قيا الب خانك زير امارتنده اوله رق خوارزمدن قالقوب تبريز اوزرندن واكرى طاغ اتكلرندن طولاشه رق وان كولنك ساحل جنوبيسنده كائن اخلاط قصبه سنه كلديلر. اوجوارلرده برمدت قراردن صكره تكرار يوله دوام ايله ارزنجان جهتلرينه وسوريه ايچرولرينه قدر ايندبلر. يوللرده كى توقف وآرامله برابر بوجولان يدى ييل اوزادى.

بومدت ظرفنده جنكيزك وقوع وفاتى مغول اردولرينك ايلك تهور مظالمنى تهوين ايلديكندن سليمانشاه سائقهٔ حب وطن ايله يوردينه دونمك املنه دوشدى ايسه ده ظاهر نسل وخاندانى ايچون مشيت ازليه نك آماده ايتمش اولديغى بردور اقبالك زمان ظهورى اول هنكامده تقرب ايتمش اولملى كه بواملى تقديره توافق ايتمدى. شمدى حلب ولايتنه تابع رقه قضاسى جوارنده جعبر قلعه سى پيشكاهندن قبيله سيله برلكده نهر فراتى كچر ايكن آتنك آياغى قايمسيله فراته دوشوب غريق لجهٔ رحمت اولدى.

بوحادثه سببيله قبيله آره سنه تفرقه دوشديكندن برقسمى وطن اصليلرينه عودت ايتمك اوزره آيريلوب كيتدى. مرحوم مشار اليهك درت نفر اولاد كرامندن ايكيسى رفاقتنده وبيوكى بولنان ارطغرل بكك زير امارتنده قالان ديكر قسم قبيله دخى تدارك مأوى ضمننده مختلف فكرلره مائل وراغب وبشقه بشقه يوللره سالك وذاهب اولديلر. نقط صكره جمله سى بريرده اجتماع وكلمهٔ واحده اوزرينه اتفاق ايدرك كنديلرينه برمأوى كوسترلمسنى پادشاه آل سلجوقدن استدعا ايتمك اوزره قونيه يه متوجهاً حركت ايلديلر.

يولده هيچ برطرفنى طانيمدقلرى ايكى محارب اردويه راست كلديلر. بونك برطرفى مغلوبيته يوز طوتمش ايدى. بوحالى كوروبده صاوشمقى علوجنابلرينه ياقيشديره مدقلرندن مغلوب اولان طرفه مظاهرت ايتملريله علم غالبيت اوطرفده تموج نماى شان اولدى.

بوعالى جناب جنكاورلرك غلبه سنه خدمت ايتدكلرى اردونك مكر سلطان علاء الدين سلجوقى عسكرى اولديغى، طرف مقابلك ايسه جنكيز طاقمندن بولنديغى محاربه قازانلدقدن صكره اكلاشلدى. بومعاونت مروتمندانه سلطان علاء الدين نزدنده بك شايان تقدير وشكران اولديغندن بروسه شهرى قربنده كى طومانيچ يايلاغيله سكود ناحيه سنى مكافاةً ارطغرل خان غازى يه بخش وتمليك ايلدى.

غازئ مشار اليه سكود حواليسنده قبيله سيله برلكده يرلشدكدن صكره كنديسنه تمليك قلنان يرلرك همحدود اولديغى روم تكفورلريله سلجوقيلر نامنه غزادن خالى اولماز ايدى. استانبول ايمپراطورينك جنكيزلره مراجعت ايدوب قوهٔ مظاهره سيله سلطان علاء الدين عليهنه اچلمش اولان برمحاربه يه ده ارطغرل غازى اشتراك ايلديكندن جنكيزلر

ایله ایمپراطور عسکری مغلوباً فرار ایلمشلر ایدی . غازیٔ جوانمردك بوخدمته برهدیهٔ شکرانه اوله‌رق کندیسنه سلطان علاءالدین اسکی شهر حوالیسی‌ده تملیك ایلدی .

هجرت نبویه‌نك ٦٥٦ نجی سال فرخنده مطالعه مصادف اولان بوزمانده ایدی‌که مؤسس سلطنت عظمای عثمانیه سلطان عثمان غازی حضرتلری پدروالاکهرلرینك وطن‌جدیدی اولان سکودده مهد آرای وجود اولدی .

دها کوچکلکنده بیوکلك پرتوی ناصیه‌سنده درخشان وحال صباوتدن عهد جوانی‌یه ترقی ایله برقهرمان صاحب قران اولمق استعدادی هرحال وشانندن نمایان اولمغه باشلایان بو آتشپارهٔ جلادت دشمن ممالکنده جولان ایله ارائهٔ قدرت وسطوت وبرطرفدن دخی استفاضهٔ کمالات ایله تزیین ذات و ماهیت ایدرك نامی نامیسی اطراف واکنافده اعتلاایلمش اولدیغندن بتون عالم کبی سلطان علاءالدین‌دخی آنك مفتون جلادت وشهادتی اولدیغندن غنیمت غزاسی اولان یرلری بو مجاهد ذیشانه تملیك وبرمنشور سلطانی ایله عهدهٔ استیهالنه توجیه امارت ایلدی .

علامت امارت اوله‌رق کوندریلن بربیاض سنجاق ایله طبل ونقاره هجرتك التیوز سکسان یدی سنه‌سی ذی‌القعده‌سنك اون یدنجی کونی ایکندی وقتی واصل اولدیغندن عثمان غازی حضرتلری تعظیماً ایاغه قالقوب نوبت چالدیردی . ایکندی وقتی نوبت چالنمق اصولی اووقتدن اعتباراً عادت حکمنه کیروب استقلالدن صکره دخی دوام ایتمش وآنجق فاتح دورنده قالدیرلمشدر .

جنکیزلرك صدمات متوالیه‌سیله سلجوقیلرك سلطنتی بالاخره دوچار تزلزل اولمسی اوزرینه ولایت بکلری استقلال داعیه‌سنه دوشه‌رك وهربری بولندقلری محللرده برر حکومت تشکیل ایدرك دولت سلجوقیه‌نك انقراضنی تسریع واتمام ایلمش اولدقلرندن دولت مشارالیها طرفندن بامنشور سلطانی حائز امارت بولنان عثمان خان غازی حدود امارتی داخلنده اجرای حکومته دوام ایلمش وایشته عدل ودادیله ، دمبدم خدمات مجاهدانه‌سیله برعشیرتدن قوجه بر دولت حصوله کتورن واقوام اسلامیه‌یی برنقطهٔ وحدته جمع ایله دنیانك اك کوزل ، اك فیضلی پارچه‌لرنده بوکون حکمران اولان دولت علیهٔ عثمانیه بوزمان یعنی هجرت نبویه‌نك ٦٩٩ نجی سنه‌سنده تأسس ایتمشدر .

جدامجد عثمانیان آنفاً زیب سطور مفخرت اولدیغی اوزره اهل اسلامدن وترك طوائفندن قایی خان قبیله‌سنك رئیسی اولدیغی کبی سلسلهٔ نسبك اورادن اوغوز خانه قدر ممتد بولندیغی دخی

عثمان ارطغرل اوغلی‌سین
اوغوزقره خان نسلی‌سین
حقك برکمتر قولی‌سین
استانبولی آچ کازار یاب

قطعه‌سیله مؤید بولندیغندن آل عثمان حضراتی دها بلاد رومه داخل اولمازدن اقدم اباً عن جد خانزاده خان اولوب ملك وسلطنتده اصالتلری واردر .

برکت زاده : اسماعیل حقی

فاضل شهیر ماردینی زاده عطوفتلو عارف بك افندی حضرتلرینك تقریباً بوندن اون سنه مقدم لاهی قونفرانسنك ایلك اجتماعی مناسبتیله حرب وصلح ومعاهدات ایله حقوق حرب حقنده شریعت غرای اسلامیه‌نك احکام منیفه‌سنی مبین [احکام‌الحرب والصلح فی‌الاسلام] نامیله قلمه آلدقلری مقالات مهمه‌نك اول اثناده طبع ونشری منع ایدلمش اولمسیله انظار استفاده‌یه وضع ایدیله‌مامش ایسه‌ده بوکره الده ایدیلان بر نسخه‌سنك تعمیم فائده‌سی مقصدیله (صراط مستقیم) ده درجنی مناسب کوردك .

احکام‌الحرب والصلح فی‌الاسلام

برمدتدنبرو عالم انسانیت وصحائف مطبوعاتی اشغال ایدن ترك سلاح تصوری حقنده امم متمدنه ارباب قلمی امکان وعدم امکان وجواز وعدم جوازه دائر مختلف المآل مقاله‌لر یازمش وهرکس فکر وادراك وعقل واذعانی نسبتنده یاخود تابع اولدیغی دولت وحکومتك آمال سیاسیه ومقاصد اساسیه‌سی دائره‌سنده بسط مقال وادارهٔ لسان ایلمکده بولنمش اولدیغی معلومدر .

بوبابده یازیلان رسائل ومقالات مهمه اره‌سنده اك زیاده جالب نظر دقت اولان آلمانیا دولت فخیمه‌سنك صلح قونفرانسنه مأمور ایلمش اولدیغی مشاهیر علماء حقوقیوندن معلم « فون استنکلك » « مصالحهٔ ابدیه » عنوانیله نشر ایلمش اولدیغی رسالهٔ مشهوره‌سنده حربك مشروعیتی حقنده انجیل وتورات احکامندن‌دخی بحث ایدلمش ومذکور قونفرانسه سلطنت سنیهٔ اسلامیه جانب عالیسندن دخی منتخب مأمورلر ارسالیله اشتراك بیورلمش اولمسنه وبوبابده شریعت غرای اسلامیه احکام منیفه‌سنك دخی اوروپاجه بیلنمسی فائده‌دن غیر خالی کورلمسنه بناء بوخصوص حقنده‌کی اوامر قرآنیه واحکام دینیه‌نك بیانی واجبهٔ ذمت حمیت کورلمشدر .

صدده شروعدن مقدم حربك نوع بشر اره‌سنده صورت واسباب ظهوریله بوبابده منزل اولان صحف وکتب سماویه ودیانت معظمهٔ اسلامیه‌نك ظهورینه قدر ملل واقوام سالفه اره‌سنده حکمفرما اولان قواعد وعادات قدیمه‌سیله بعدالاسلام قرارکیر اولان احکام شرعیه‌نك بیانی مقتضی کورلمشدرکه حربك علی‌الاطلاق مشروعیتی حقنده‌کی فکر باطلك حقیقتی بوصورتله تظاهر ایتمش اولسون .

معلومدرکه خلقت عالمدن مقصد اثردن مؤثره استدلال صورتیله جناب آفرینندهٔ کون ومکان اولان ذات قدسیت سمات الوهیتك معرفتی اولدیغی [کنت کنزاً مخفیا فاجبت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف] حدیث قدسیسی دلالتیله مثبت ومعرفتك دوام وبقاسی ایسه مابه‌القیامی اولان نوع بشرك دوام وبقاسنه منوط اولدیغی بر امر مبرهندر حرب ایسه نوع انسانی محو وافنا ایدن مصائب عظما و دواهیٔ دهمادن بولنمسیله عدواناً وقوعی نوامیس الهیه ایله مؤسس اولان کافهٔ ادیانده ممنوع ومحرم اولدیغی برامر مسلمدر .

صورت انقسام ملل واقوام

نوع بشر خلقةً مدنی‌الطبع اوله‌رق یاراديلمش یعنی عجز انسانی ایجابنجه برآدم یالکز باشنه اوله‌رق بر طاغ تپه‌سنده ویا بر چول اورته‌سنده منفرداً یشامغه غیرمقتدر ولوازم حیاتیه وحوائج ضروریه‌سنك تداركی امرنده ابناء نوعنك معاونتنه محتاج ومفتقر بولنمش اولمسیله اساساً بر پدر ومادردن یعنی ابوالبشر حضرت آدم علیه‌السلام ایله حضرت حوادن متولد اولان ذكور واناث برعائله تشكیل وتوالیٔ ادوار وتمادیٔ ازمنه واعصار ایله عائلهٔ آدمیه تكثر وتوسع ایله قبیله‌یه وتعدد افخاذ وتكاثر افراد ایله قبائل وعشائره انقسام ایلمش وقبائل وعشائر رحاله‌دن برقسمی كوچبه‌لك حالندن فراغتله قرا تأسیس وقرای مؤسسه تدریجاً كسب جسامتله بلاد وقصباته تحول ومدن عظیمه شكلنه كیرمشدر .

بووجهله صورت‌یاب وجود اولان قرا وقصبات ومدن وبلاد سكنه‌سی برعنصردن منشعب اولدیغی حالده بعدالطوفان ابناء آدم ابوالبشر ثانی اولان حضرت نوح علیه‌السلامك ذریتنه انحصار وحضرت نوحك «سام» ، «حام» ، «یافث» ، نامیله اوچ اولاد ذكوری قالمسیله نوع انسان اشبو اوچ اصلدن تسلسل وتشعب ایله هر ذریت پدری نامیله بنام «سامی» «حامی» «یافثی» عنوانلریله اقسام ایلمشدر .

آنجق انسان فی حد ذاته حیوان ناطق اولمقله برابر جلب منفعت ودفع مضرت وحب نفس وداعیهٔ تفرد ومیل تفوق خصائل غریزیه‌سیله متخلق وشهوت وغضب وحس انتقام وبطش وتغلب كبی صفات بهیمیه فطرت اصلیه‌سنده مركوز اولمسیله بونجه مختلف‌المنافع والطباع ومتباین الافكار والاوضاع خلقك بر محلده اجتماعی معاملاتده نزاع وفزعی داعی اوله‌رق «الحكم لمن غلب» قاعده‌سنجه كبیر صغیری وغنی فقیری وقوی ضعیفی محو وافنا ایلمسی قوانین طبیعیه‌دن اولمقله برابر بین‌الافراد وقوعبولان مخاصمات اكثریا منتسب اولدقلری قوم وقبیله وهیأت اجتماعیه‌یه سرایتله «وان الحرب اوله كلام» مفادنجه منازعات لسان مقارعات سنانه بادی وبرچوق محاربات ومقاتلاته مؤدی اوله‌رق نظام عالم مختل وكاركاه كون معطل اولمسی بدیهی بولندیغندن جناب نسقساز نظام كائنات حفظ حیات عالم ومنع تعدیات افراد وامم ایچون [انی جاعل فی الارض خلیفه] نص جلیلی ایله مقام خلافت مقدسه‌یی تأسیس وهرفردك له وعلیهنده‌كی حقوق متقابله‌یی انبیاء عظام اوزرینه نازل اولان صحف وكتب مقدسه ایله تعیین وتبیین ایدرك بوصورتله شرائع وادیان روی‌زمینده تأسس وحكومات مشروعه تشكل ایلمشدر .

ایشته بوصورتله حفظ نظام عالم وتهذیب اخلاق امم ایچون نازل اولان شرائع وادیان اساساً جنك وجدال وحرب وقتالی منع ایچون وضع وتأسیس بیورلمش ومن غیرحق بنیهٔ انسانیه‌یی افنا وتخریب ویا امنیت عمومیه‌یی اخلاله تصدی ایدنلر ایچون دنیاده قصاصاً قتل واعدام وزنجیربند اوله‌رق حبس ومؤبد وموقت اعمال شاقه ایله اشغال كبی مجازات ترهیبیه وعقباده نار جحیمده مخلد اولمق صورتیله اك شدید جزا واك بیوك عذاب الیم وعدایلمشدر . نته‌كیم قرآن عظیم الشانده [انما جزاء الذین یحاربون الله ورسوله ویسعون فی الارض فساداً ان یقتلوا او یصلبوا اوتقطع ایدیهم وارجلهم من خلاف او ینفوا من الارض] الخ [ومن یقتل نفسا .... فجزائه جهنم خالداً فیها] آیات كریمه‌سی ثبوت مدعایه برهاندر .

بصر امعان وبصیرت اذعان ایله باقلدیغی حالده فی الحقیقه نوع بشر فیلسوف اسلام ابوالعلاء معرینك « الناس من جهته التمثال اكفاء ابوهموا آدم والام حوآء » الخ دیدیكی كبی بربابا واناادن طوغمش قرنداش ووروی زمین ایسه بوكونكی اقوام وامماك برقاچ مثلنی استیعاب واعاشه‌یه كافی بولنمش اولدیغی حالده ، مغایرت لسانیه ، مباینت مذهبیه ، عصبیت قومیه ، توسیع حدود و استملاك اراضی كبی برطاقم اسباب معنویه واعتبارات وهمیه ایله انسانلرك خونخوار جانوارلر كبی یكدیكرینی قتل وافنا ودها طوغریسی ایكی دیپلوماتك برایكی دقیقه‌لق انفعالات نفسیه‌لری نتیجه‌سی اوله‌رق میلیونلرجه نفوسك قانلری هبا ایدلمسی وبویوزدن میلیونلرجه بی‌كناه اطفال ونسا یتیم وبی‌وایه براغلمسی وعصرلرجه امك صرفیله وجوده كتورلمش اولان برچوق قرا وقصبات معموره واماكن ومبانیٔ مشهوره‌نك ایكی ساعت ایچنده خاك ایله یكسان وترقیٔ صنعت وثروت ومعموریته خادم اولان برچوق فابریقه وكاركاه ومعمل ودستكاهلرك زیر وزبر ایدلمسی وبربرینی عمرلرنده كورمامش ویكدیكرلرینی طانیمامش واره‌لرنده هیچ برماجرا كچمامش اولان یوز بیكلرجه انسانلرك سرین قان ایله بربرلرینك قانی ایچمكه چالشمسی حقیقةً حسیات انسانیه ومدنیه ایله قابل تألیف وتوفیق اولمیان احوال الیمه وموجب اسف عظیم اوله‌جق فجائع عظیمه‌دندر .

نه چاره‌كه بوجهت بویله اولمقله برابر بوحس بطش وغضب هر انسانك خلقتنده مكنوز وفطرتنده مركوز اولدیغی‌ده قابل انكار دكلدر .

حربك تاریخ تولدینه عطف نظر ایده‌جك اولورایسه‌ك حرب انسان ایله برابر طوغمش وحضرت آدمك ایكی اوغلی اره‌سنده بیله وقوعی منع ایدیله‌میوب همشیره‌سنی المق ایچون قابیل « هابیلی » قتل ایلدیكی كتب مقدسه‌ده مذكور ومصرح بولنمشدر . اندن صكره جیلاً بعد جیل وقیلا بعدقیل بوسیئه حرب وقتال موروث ومتسلسل اوله‌رق كرك افراد بیننده صورت خصوصیه‌ده وكرك قبائل وعشائر میاننده صورت عمومیه‌ده اوله‌رق جنك وجدال منقطع اولامشدر .

حتی جنس اولیان بربار كیرك جنس برقصراق اوزرینه آشمسندن طولایی قبائل عربیه‌دن طسم وجدیس اره‌سنده اون‌سنه وبرخاتونك بردوه‌یی یاره‌لمسندن طولایی « بكر » ایله « تغلب » قبیله‌لری میانه‌لرنده حرب البسوس نامیله شهرتشعار اولان محاربه‌نك قرق سنه ممتد اولدیغی كتب تاریخیه‌ده محرر ومسطوردر .

اقوام وامم سائره میاننده دخی حال بومنوال اوزره جاری اوله‌رق

اك بیوك سرمایۀ شرف ومباهات محاربات واقعه‌ده خصمنی محو وافنا ایده‌جك درجه‌ده حیات بشره تخریباب اجراسندن عبارت بولنمش وبوكا موفق اولان اشخاص‌درلو درلو القاب شرف وعنوانلر احراز ویالكز بین‌الرجال دكل حتی نسا عندنده دخی پك بیوك حیثیت واعتباری حائز اولدقلری معلومدر .

قبائل عربیه امم سائره‌دن زیاده سریع‌الانفعال سریع‌الغضب ونظرلرنده شجاعت، سماحت، شهامت كبی صفات حیاته مرجح فضائلدن عد ایتدكلری وجزؤی برحادثه بیوك بر مقاتله‌یه بادی اولدیغی جهتله ظهور اسلامه دكین عموم عشائر وقبائل بر حرب دائمی ایچنده امرار حیات ویالكز بیت مكرم وكعبۀ معظمه‌نك سنه‌ده بر كره زیارتی عهد ابراهیم واسماعیل علیهماالسلامدن برو جاری اولان بر سنت مرعیه اولمسیله موسم حج اولان رجب وذی‌القعده وذی‌الحجه ومحرمی اشهر حرم اعتباریله یعنی یالكز اشبو آیلرده حرب وقتالی تحریم ایله سنه‌ده درت آی محاربه ومقاتله‌دن اجتناب ایدرلر ایدی .

اسلامك ظهورنده عالم نائرۀ جنك وجدال وغائلۀ حرب وقتال ایله هرج ومرج دائمی ایچنده بولنه‌رق حبشیلرك جزیرة‌العربه وایرانیلرك یونانیلره ویونانیلرك ایرانیلره وآسیا مهاجرلرینك روماولره وبالذات قبائل عربیه‌نك یكدیكرلره هجوم وتسلط ایله بوغاز بوغازه اوغراشدقلری برزمانه مصادف اوله‌رق برطرفدن قومیت ، جنسیت ، توسیع ملك وحدود منازعاتی وبرطرفدن یهود ونصاری ارەسنده‌كی اختلافات دینیه مقاتلاتی روی زمینی بر آتشكدۀ حرب ووغا حالنده بولندیرمش اولمسیله بالعموم ملل واقوامی برفكر وعقیده اوزرینه جمع ومیانه‌لرنده جنسیت وقومیت عصبیت جاهلیه‌سنی منع ایله اره‌لرنده‌كی اختلافات دینیه ومذهبیه‌یی رفع ایدرك نظام عالم وآسایش امك محافظه‌سی ضمننده

ماردینی زاده : عارف

هوره‌ن برونی [*]

— مدحت جمال بك —

عناصر گرد باد آتش حدتله ، جوشاجوش :
دكز ، اسماع تهدید ایلیوب كوش حوالی‌یه
كلیر چارپار كوپورمش ، پرغضب امواج ، دوشادوش
كمال عنف وشدتله بوسنكستان خالی‌یه

نیجه اعصار ایچنده — كیم بیلیر ! — ساحر ، هنرپرور
یدمعمار دورانله — بوجوشگاه دائمده —
آچلمش كهفلر ، مدهش قوووقلر ، شرحه‌لر یریر
ایكلده‌ر نیجۀ تخریب كار بادهاجمده !

قوپان محرق ، درین ، بیتاب انینلر صدر ساحلدن
دوشوب طراقۀ امواج ایچنده محو اولور لرزان
طولان آفاقه سنجابی بلوطلر ، شمس مائلدن
دوشورمز بلع ایدر برذرۀ امید نور افشان .

بویرلر اوقشاماز روح سكون آشام سودایی
كورونمش اولسه‌ده برصیده چیقمش بادبانجق گاه
بوحزن انگیز طاشلقلر ، بودهشتزار تنهایی
نه‌بر مهدوصال اولمش نه‌بر هجرانه شیونگاه !

بووحشی ساحۀ رزم عناصرده چیقار كویا
خفی برشهقۀ ممدود شكوا قلب اشیادن
قودورمش تندبادك زخم دندانیله اك برنا
قوی شیلربیله هپ مضطرب ، مجروح تیترركن

اولور یالكز بومدهش حاله ... برقاچ مارطی — یكپاره
براستحكام آهن سینه‌آسا حاكم اطراف
كوكس ویرمش هزاران ضربۀ مرمیٔ ادواره —
مهیكل برطاش اوستندن نگاه انداز استخفاف .

م . جزمی

[*] آمریقا درنغابی اوجوارده ایكن یازلمشدی .

عطالت ومكاتب رسمیه طلبه‌سی

موضوع بحثمز اولان عطالت یوزندن بزده برفرقه دها پیدا اولدی‌كه اوده كرك حكومات اسلامیه‌نك مكاتب رسمیه‌سنده ، كرك داخل وخارجده‌كی مكاتب اجنبیه‌ده یكی اصول اوزره تحصیلده بولنان متعلمین فرقه‌سیدر . شونی‌ده سویله‌ملی‌یم‌كه قریم ، تفقاسیه، سمرقند، بخارا ، هند كبی ممالك بحثمك خارجنده‌در . چونكه او حوالی خالقنك احوالنی چوقلق بیلمیورم. بونكله برابر كوردكلرمی‌ایی كوردم ؛ كندیلرندن اسلام‌ایچون خیر اومولابیلیر برحالده‌بولدم. اوت، بونلر میاننده تصادف ایده‌بیلدیكم ذوات تحصیللرینی بلاد غربده اكمال ایتمش ، فنون حاضره‌یی حقیله اوكرنمش اولدقلری‌حالده دین اسلامك لنه ، روحنه اوته‌طرفده زهدوتقوی ادعاسنده بولنان بر چوقلرندن دها زیاده واقف . دها زیاده متمسك بولنیورلرده دینك عادات صحیحه‌سندن هیچ برینی ترك ایتمك‌كبی برمبالاتسزلق اظهارایتمیورلر . بونلر نه كوزل متعلملردر جناب‌حق امثالنی تكثیر ایتسون .

بنم اصل بحث‌ایتمك‌ایستدیكم متعلمین فرقه‌سی مصرده ، سوریه‌ده وسائر ممالك عثمانیه‌ده بولنانلردر . اسلامك علم حقنده‌كی سماحت فوق‌العاده‌سی‌مسلمانلره ایچلرنده غیرمسلم بولنان، حتی كانه‌سی غیرمسلم اولان ، بلكه دین اسلامدن بشقه بردینی ترویج ایچون تأسیس ایدیلان رسمی وغیررسمی مكتبلره اولادلرینی كوندرمكه مساعده ایتمشدركه بوقبیلدن اولان بابالر چوجقلرینك عقائدی سالم قالدقجه كیمسه‌نك هدف اعتراضی اولماز .

چوجقلر دیانت اسلامیه دائره‌سنده برطرز تعلیمدن اثر اولمیان حتی چوق دفعه‌لر بشقه بردینك احكامی تلقین اولنان اجنبی‌مكتبلرنده

بولندقجه عقيده‌لری بعضاً ضعفه كرفتار اولیور ، بعضا‌ده كلياً سيلنه‌رك يرينه بوسبوتون مخالف ديكر بر طاقم عقيده‌لر كليوركه بوحال چوق دفعه‌لر كورلمشدر . اكر چوجقلرك بابالری عقائد دينيه‌لرینی بيلسه‌لر ، ايجابنده دلائل اقناعيه سردينه مقتدر اولسه‌لر ، اولادلرينك عقيده‌لرینی تزلزلدن محافظه ايده‌بيليرلردی . لكن بونصل قابل اوله‌بيليركه وقتيله دكل كنديلری كبی عجزه‌نك ، خواص كچينلرك بيله اكلايه‌مدیغی بر صورتده تحصيل كورمشلر ؛ اويله اولسه ايدی‌ده مرامنی اكلاشيله‌بيلير صورتده ايضاح ايده‌جك ارباب ارشاد اولیدی او چوجقلرده بونلرك اثرينه اتباع ايده‌رك ضلالدن قورتولوردی . فقط حيفاكه عطالت هرشيئی مشكل ، هرتشبثی محال يا‌پدی چيقدی .

ايشته بوحال مكاتب اجنبيه‌ده تحصيل ايدن مسلمان چوجقلرينه عطالتك بر جنايتيدركه زواللیلری هيچ خبرلری اولمقسزين دينسز ايدوب براقيور . بارى ديندن محروم قالدقلرينه كوره اقوام غربيه‌نك طبايعنه واقف اولميان بعض غافللرك ظن ايتديكی كبی اونك يرينه حكمت ، ادب اقامه ايده‌بيلسه‌لر !.. لكن هيهات اوكبی مكتبلرده اوقويانلرك قلبلرنده دينك يرینی طوته‌بيله‌جك هيچ بر قوهٔ مانعه كوريله‌ميور ، مكركه خيردن اليقويان ، شره سوق ايدن برطاقم تمايلات اولسون . آرتق هوا وهوس بونلر ايچون معبود اوله‌رق شهوات نفسانيه‌لری پشنده متصل قوشيورلر ، محو اولیورلر ، محو ايديورلر . ايشته لسان جرائدك هركون فرياد ايدوب طوردیغی اغنيا زاده‌لرمزك فناقلری كوز اوكنده طوروب طوريور . هيچ شبهه يوقدركه بونلرك علمندن جهل بيك قات خيرليدر . كاشكی اسلام تعليم وتعلمك بوطرزينه مساعد اولمسيدی .

دينه دائر اوفاق تفك بعض شيلر تعليم ايديلان رسمی وياخود غيررسمی مكاتبده‌كی طلبه‌يه كلنجه : بونلر فنون ومعارف متنوعه‌دن بعض مباحث اوكره‌نيورلر . كائنات سماويه‌يه ، موجودات ارضيه‌يه ، مسائل اجتماعيه‌يه عائد برطاقم حقايقه وقوف پيدا ايتدكلری ايچون بولندقلری يرلرده اوكا دائر سوز سويلمك ايستيورلر . ذاتاً بيلديكی شيدن بحث ايتمك انسانك طبيعی اقتضاسندندر . شمدی بويله بر كنجك سوزلرینی صورتده متدين ، متشرع كچينن ، لكن حقيقتده اسرار دينه كلياً بيكانه بولنان ارباب تصلفدن بری ايشيدير ايشتمز عقيدهٔ اسلامه مخالف ظنيله لوم وتكديره ، برمعتاد خروج عن الدين ايله اتهامه باشلايور . شمدی اوكنج كندی دلائلنك قوتنده شبهه‌سی اولمديغندن ، مع‌مافيه دينی‌ده بيلمديكندن كنديسنی مؤاخذه ايدن آدمك سوزلرينی شرعی ظن ايدرك آرتق جهلدن نه‌قدر نفرت ايدييورسه ديندن‌ده اوقدر صدق صيريليور . بويله بركنجه بری چيقوب سن كندك كتب دينيه‌يه مراجعت ايدرسه‌ك سوزلريكك صحته ، خصمكك جهالته دلائل بولورسين ، ديسه اولا هانكی كتابه مراجعت ايده‌جكنده شاشيرييور ، ثانياً انله اله‌جكی آثارك اومعقد عباره‌لری آره‌سندن برمأل چيقاره‌ميور . بناءً عليه انسان اكلايه‌ميه‌جكی برشيدن نصل نفرت ايدرسه اوده ديندن اويله‌جه نفرت ايدييور .

بوندن طولايی كنجلرك برچوغی دين اكلاشلماز برشيدر اعتقادنده ، ياخود نعوذ بالله برسلسلهٔ خرافاتدر ظننده بولنيورده اوندن بسبتون يوز چويرييور . اسلامك عقائدینی ، اداينی ، فضائلنی برطرفه براقه‌رق بشقه عادات تحريسنده بولنيور . حالبوكه اونی‌ده بوله‌ميور . اونك ايچون كوريليوركه قلبلرنده شهامت يوق ، همتلری قاصر ، بوتون امللری عوام ناس كبی توسيع معيشتدن ، اكتساب جاه و منصبدن عبارت ، هم بومقصدی استحصال ايچون هانكی طريق اولورسه اولسون سلوك ايتمكدن كری طورميورلر . شان وشرف پايدار اولسون‌ده عمومك ويا خصوصك مضرتی وارسون كوزه‌دلسون ، ديورلر . ايچلرنده وطنپرورلك ادعاسنده ، غيرت مليه دعواسنده بولنانلر اولسه بيله بوتون سوزلرندن نه براساس ، نه برعلم صحيح حس اولنميور . بونك ايچون مملكتك صلاحی نامنه حركت ايدركن فسادينه چالشمش اوليور .

برطاقملری‌ده دين نامنه حركت ايتمك ايستيورلر . لكن شريعتك هيچ برحكمنی ، دينك هيچ براصلنی اوكرنمكه لزوم كورمدكلری ايچون بوتون محصول مساعيلری بر بيغين سوزدن عبارت قاليور . اكر بوفرياد ايتديكمز عطالت مانع اولميه ايدی ، بونلر دينلرينه عائد كتابلرده حملهٔ شريعتك سوزلرنده قلبلرينه فرح ويره‌جك ، روحلرینی اطمئنان ايچنده براقه‌جق برچوق حقائقه مطلع اولورلردی‌ده غدای علمی لذت دين ايله ممزوج اوله‌رق طاتارلردی . اوزمان هم كنديلرینی هم ملتلرینی مستفيد ايدرلردی . امتك امور سياسيه‌سنده ، ترقيات اجتماعيه‌سنده آرای صائبه‌سنه مراجعت اولنور برطبقهٔ عاليه صره‌سنده بولنورلردی .

مصر مفتيی مرحوم
شيخ محمد عبده

اجتماعيات وشريعت اسلاميه

جمعيات بشريه‌نك مبدأ تأسسندن عصر حاضر مدنيه‌تدر كذران ايدن ازمان مختلفه‌ده تاريخشناسانك معلوميدركه هيچ برقانون مدنی آدميتك سعادت حقيقيه‌سنی كافل اوله‌مامش ، ترقيات ماديهٔ بشريتی حصوله كتيرديكی حالده معنويات واخلاق انسانيه‌يی اقصای تكمله سوق ايده‌ميه‌رك ، بوتون آمال ومساعينك خلافنده بركرداب سقوط وتذلله دوغری سوروكله‌مشدر ...

تكملات مدنيه‌نك بودورهٔ اخيره‌سنده موجوديتلرینی تأمين ايدن اقوام وملك كافه‌سنه عمومی برنظر عطف ايديلسه كوريلوركه بوقوم وملتلر مادةً صوك درجه مترقی اولدقلری حالده معناً واخلاقاً مدنيتلريله قابل توفيق اوله‌ميه‌جق مرتبهٔ سفليه‌ده بولوندقلری تحقق ايدر .

ادوار وانقلابات تاريخيه‌نك شوصحنهٔ اخيرهٔ مدنيه‌سنده ترقيات وكمالاتيله ، اختراعات وكشفياتيله بيوك بررول اوينايان فرانسز ،

انكليز، آلمان، آمريقان اقوام متمدنه‌سنه بر نظرۀ تفحص عطف ايده‌لم:

بو واسع و بی‌پايان آفاق تكملاتده هر لحاظۀ تدقيق و تجسسه بوتون عريانیٔ قطعيتيله چارپان بر حقيقت ابديه واردركه اوده بو قوملرك بلا استثنا، فقط درجات متفاوته‌ده، آتياً مدهش و مخوف بر انقراض اخلاقی‌يه معروض اولملريدر ..

فرانسه — كه جهان مدنيت و ترقيده بر موقع معظم و محتشم اشغال ايدر — آثار تكملات ماديه‌سنده احراز و اكتساب ايلديكی مرتبۀ معلای احترامه رغماً صفحات حيات معنويه‌سنده اويله خونين و حزين لوحه‌لر، اويله زهرين و مخوف منظره‌لر موجوددكه انسانيت بو الواح فجيعۀ زندكی قارشيسنده، بوتون بو فلاكات مشئومه‌نك، بوتون بو لوثيات منحوسه‌نك زبون قهر و اشكنجه‌سی اوله‌رق ايكله‌ين. فرياد ايدن زواللی افراد مظلومۀ بشريت، بيچاره اولاد مغدورۀ آدميت ايچون تا اعماق هويتندن عصيانلرله فوران ايله‌ين آوازۀ صميمیٔ تأسفيله ماتملره، انينلره مستغرق. نالان و باكی تتره‌ر، چيرپنير ...

بو احوال مؤسفه‌يه هيچ شبهه يوقدركه فرانسه‌ده مرعی‌الاجرا اولان قوانين حاضرۀ مدنيه‌نك، ملتك اخلاق و طبايعنی تنظيم و اصلاح ايده‌جك، بوتون مهاجمات ملوثه‌دن وقايه و صيانت ايله‌يه‌جك درجۀ متينۀ مكمله‌ده اولماماسی، و دولايسيله آداب و اصول معاشرت مليه‌نك انسانيتله غير قابل تأليف بر حال مستكرهده بولونشی سببيت ويرمشدر.

فرانسه‌ده كسوۀ مدنيت آلتنده اويله وحشت آميز مناسبات و معاملات واردركه بونلری بحق تصوير آداب عموميه‌يه بويوك بر خطوۀ تجاوز و تعرض تشكيل ايدر. بو حركاتك ماهيات چركين آلودنی آنجق قوای مفكره بر صورت خصوصيۀ نهفتده تعيين ايده‌بيلير.

بو حالات ملوثه‌نك اك جلی و علنی معكس فضايح و رذائلی باللولر، قافه‌قونسرلر ديئيلان و مدنيتك درجۀ ترقی و تعاليسنك بويوك بر برهان شعشعه‌داری! ديه تلقی و توسيم ايديلن مواقع شناعت، محال خباثتدر. بو آداب و اصول معاشرت نظر دقته آلنه‌رق بوكا فرانسزلرك احوال روحيه‌لری ده علاوه ايديليرسه بونك اوقوم اوزرنده حصوله كتيره‌جكی حالات و تأثيرات واضحاً ميدانه چيقار.

انكليزلرده‌ده فرانسزلرك بو عادات مشئومه‌سی اونلردن دها آز شدتلی بر صورتده حكمران اولديغندن تأثيراتنی اجرا ايديورسه‌ده انكليزلرك صلابت اخلاقيه‌لری و احوال روحيه‌لری انقراض اخلاقينك فرانسه‌ده‌كی سرعتيله ترقی ايتمسنه بر آز مانع اولیيور. لكن، ولوكه تدريجاً اولنسون، نتيجه هپ بردر. اوراده‌ده اخلاقسزلق نتايج مؤسفه‌سنی وجوده كتيريور ..

آلمان و آمريقان اقوامی‌ده موجوديت سياسيه و اجتماعيه‌جه بونلردن دها يكی اولدقلری حالده او منحوس انقراض اخلاقيدن قورتوله‌ميه‌رق متمادياً تدريجی بر صورتده اخلاقلری بوزيليور. چونكه بونلرده‌ده او مدنيتك لازم غير مفارقی! اولان باللولر، قافه‌قونسرلر كبی معاكس فضايح و رذائل موجوددر. ديكر ملتلرده بونلره قياس ايديله‌بيلير.

بوراده شايان دقت بر نقطه‌وار: بو درت يرده‌ده انقراض اخلاقی‌يه معروض اوله‌رق سعادت حقيقيۀ حياته ابدياً وداع ايليوب فجيع و حزين بر صورتده عالم موجوديت انسانيه‌دن افول ايدن اركك‌لردن زياده، زواللی قادينلردر. آوروپاده ظاهراً محترم و مبجل طوتيلان بيچاره بشريت والده‌لری، كندی وظائف انسانيه و اجتماعيه‌لری اولان مربیٔ آدميت، معلم فضائل و محاسن صفات ممتازۀ مقدسه‌سنك خلافنه اوله‌رق اويله مراتب سم آلود سفليتده بولونورلركه بشريتك بو اعضای رقيقۀ معززه‌سنك، بو استادكاه يكانۀ شفقتك، بو ملجأ معلای سعادتك بويله مواقع ملوثۀ چركابده بولونمسنه انسانيت بوتون موجوديت و هويتيله ايچين ايچين، ماتمدار و باكی ايكلر .. و بو اويله فجيع و خون آلوددركه، بو الواح پر احزان و فلاكتك قارشيسنده عصيانلر، مرارتلرله اهتزاز ايتمه‌ين بر روح صاف و صميمی، ايكنه‌لر، جريحه‌لرله ضربان ايله‌مه‌ين بر قلب نزيه و اصيل تصور و تخيل ايده‌مم ...

شيمدی، بر آزده اسلاميتی، مدنيت اسلاميه‌نك بدايت تأسسنده عربلری، عرب حيات اجتماعيه‌سنی تدقيق ايده‌لم:

تاريخك اك واضح حقايقندندركه عربلر احكام علويۀ شريعتی تماميله تطبيق ايتدكلری زمانلر مادةً ترقی ايلدكلری قدر معناً و اخلاقاً‌ده بر مرتبۀ قصوای كمالده ايديلر. وقتاكه اخلاق متينۀ اسلاميه‌لری دوچار تذلل اولوب سفاهته ميل ايده‌رك تطبيق احكام شريعتده تكاسل و تسامح كوسترمكه باشلاديلر، او وقت بر صورت تدريجيه‌ده اخلاقلری منقرض اوله‌رق بو انقراض ترقيات ماديه‌لرينده‌ده سوء تأثيرله نهايةالنهايه مدنيت عربيه‌يی محكوم انحطاط ايله‌مشدر. چونكه: انقراض معنويات، انقراض ماديات باديدر .. معناً و اخلاقاً مرتبۀ سفليه‌ده بولونان ملتلرك مدنيتلری، موجوديتلری سقوط ايده‌جكی طبيعيدر ..

بوكا اك برنجی مثال عربلرله روماليلردر. زماننده شيمديكی ملل متمدنۀ محتشمه درجه‌سنده بولونان روماليلر دوچار انقراض اخلاقی اولملريله بو سقوط مدهش و فجيع موجوديت ماديه‌لرينی‌ده وادیٔ انقراضه سوروكله‌يه‌رك قوجه روما مدنيتنی صحنۀ عالمدن سيلوب سوپورمشدر. و بو قانون طبيعیٔ ازلی بوتون اقوام ايچين عينيدر. طبيعتده استثنا اولماز؛ طبيعت انكليز و فرانسزه، آلمان و تركه باقماز. او كنديسنك احكام قطعيه‌سنه مخالف حركت ايده‌نی بوتون قوت و موجوديتيله تأديب ايدر.

حقايق مجربه‌دندركه، انسانلر آره‌سنده قواعد اجتماعيه‌يی، مناسبات اخوت و محادثتی، سعادت حقيقيه‌يی، وظائف متقابله‌يی عنعنات و دقايقيله، ماهيات و غوامضيله تأسيس و تشكيل ايده‌جك شريعت غرای اسلاميه‌دن ماعدا هيچ بر قانون، هيچ بر نظام موجود دكلدر.

چونکه : کافهٔ احتیاجات بشریتی لایقیله دوشونه‌جك ، اکلایه‌بیله‌جك برعضو آدمیتك وجودی غیر قابل تصوردر . وبو محققدر . شرایع سائره ایسه محرف اولدیغندن اونلرکده بونی وجوده کتیره‌بیلمه‌لری مستحیلدر .

آوروپا قوانین مدنیه‌سنده تکملات اخلاقیه‌یه مانع پك چوق نقصانلر واردر . ازجمله عشرتك عدم ممنوعیتی ، ماحیٔ اخلاق برطاقم مواقعك قانوناً منع وکشادینه تشبث ایدلمه‌مسی اونقصانیتك باشلیجه‌سنی تشکیل ایدرلر . بوندن بشقه قوانین مذکوره‌نك اکثریسنده غیرقابل تجویز ومسامحه برچوق مساعدات نالایقه موجوددرکه بونلرده ملتك اخلاق ، دقایق ، افعالی اوزرنده پك بیوك سوء تأثیر اجرا ایدرلر . اعدام جزاسنك عدم تطبیقی ویا نادراً اجراسی . قصاصك کلیاً مفقودیتی آوروپاده خاطروخیاله کلمه‌ین جنایتلرك ، سرقتلرك وقوعنه سببیت ویریبور .

آوروپا وبا خصوص آمریقا حقوقیونك احکام شریعته یالان یاکاش برطاقم اعتراضاتی واردر . مثلا :

آمریقا حقوقیونی قصاصك برجزئی اولان جزای اعدامه اعتراض ایدرك دیرلرکه : « برآدم ، دیکر بریسنی اولدوربیور ؛ بوصورتله جمعیت بشریه برفردینی غیب ایدیور ، اکر بزقاتلی‌ده اولدوررسه‌ك جمعیته ایکی ضرر ویردیریز . بونك ایچین بز بوقاتلی اوقوده‌لم ، فضائل انسانیه‌یی ، وظائف اجتماعیه‌یی کندیسنه تعلیم ایدرك اصلاح حال ایدنجه تخلیهٔ سبیلی جهته کیده‌لم . »

واقعا اوقاتل سنه‌لرجه کندیسنه تلقین فضائل ایدیلیرسه احوال روحیه‌سنده‌کی تبدلاتله اصلاح حال ایده‌بیلیر . بودوغریدر . لکن دیکر طرفدن جنایاتك ، قتالك کثرت وقوعنه‌ده سببیت ویرر . چونکه بریسنی قتل ایده‌جك اولان آدم جزانك خفتنی دریپش تأمل ایدرك فعل جنایتی دها جسارتله اجرا ایده‌بیلیر ، وبونی دیکرلری‌ده تعقیب ایدر ؛ وبوصورتله حکومت‌ده جنایاتك ، وقوعاتك اوکنی آلمغه موفق اوله‌ماز . زیرا : پك چوقدر . صوکره‌ده « جزای اعدام وحشتدر ، بوعصر مدنیتده غیرقابل تطبیقدر » دیرلر . اکر بریسنی اولدورمك ، اجرای فحشده بولونمق مدنیت ایسه بوپك دوغریدر .

هله فحش .. آوروپاده اوقدر چوقدرکه اهالینك بلکه نصفندن فضله‌سی فرنکی‌یه طوتلشدر . فحش ولوکه طرفینك رضاسیله ، پاره‌نك لمعات اقناعیه‌سیله اولمش بولنسون ، وحشتدر . ایسترسه مدنیتك ، انظار خارجیه‌دن بوتون حقایق ملوثه‌حیاتی کاذب تلونلرله ، آلایشله کیزله‌یه‌جك پارلاق وشعشعه‌دار کبوه‌سنك سایهٔ لطفنده ! بولنمش اولسون ، ینه وحشت ، دائما وحشتدر . حتی بووحشتده اشتراك ضمنیٔ عمومیده موجوددر . « الجزاء من جنس العمل » فحواسنجه وحشته وحشتله ، مدنیته مدنیتله مقابله ایدیلیر .. وبومنطقیدر . قصاص ، دولاییسیله جزای اعدام ، تمامیٔ انسانیت تأسس ایتمدکجه قوانین مللدن قالقه‌ماز وقالقمامیلدر . عکس تقدیرده سعادت حقیقیهٔ حیات محووتباه اوله‌رق انقراض اخلاقیٔ ملت بوتون دهشتیله نظره کیر تأسف اولور . وزواللی بشریته الیم جریحه‌لر ، خونین منظره‌لر حزین وزهرین لوحه‌لر تشکیل ایدر .

حدت ، شهوت کبی حالات نفسانیه‌نك تأثیراتی ، حادثاتی خوف وهراسك . مجازاتك شدتیله متناسبدر .

واقعا بوامراض وهوسات صوك دورهٔ عقوریه‌سنده جنتدن معدوددر . وبونك تأثیری اکثریتله وخیمدر . لکن هیچ اولمزسه قتل وفحش کبی جنایاتی یاپمغه قالقیشان آدم جزانك دهشتنی دریپش تأمل ایده‌رك امراض مذکوره‌یی صوك دورهٔ شدته کتیره‌ن اسبابدن ، وسائطدن کندیسنی وقایه ایده‌رك اوافعال مشئومه‌یی اجرا ایتمز . حتی بعضاً بوحالات نفسیه‌نك صوك دوره‌سنده بیله جزانك شدتندن منبعث خوف وخشیت جنایتك وقوعنی منع ایده‌بیلیر ...

شریعت اسلامیه‌ده قصاص واردر ، دیه‌رك اویله کلیشی کوزل اجرا آت بالطبع وجوده کتیریله‌مز . شریعت قصاصی قبول ایتمکله برابر جنایتك فاعلنك احوال روحیه‌سنی ، او اثناده‌کی موقعنی ، معروض قالدیغی تأثیراتی . جنایته سببیت ویرن حالاتی عریض وعمیق تدقیق ومطالعه‌دن صوکره حکمنی ویرر . قتل ضروری شریعتده واردر . وقایهٔ عرض وناموس ، تخلیص حیات کبی خصوصاتده — اکر حقیقةً وقطعیاً ایجاب ایدرسه — قتله مساعده ایدر . لکن محاکمه اثناسنده‌ده قتله اولان مجبوریتك اثباتنی شدیداً ومصراً طلب ایدر ..

واقعا فقر وضرورتك ، جهل ونادانینك‌ده جنایاته ، فحشیاته پك بیوك تأثیری واردر . لکن بو ، شو احوال مؤسفه‌یه سبب اصلی تشکیل ایده‌مز . چونکه : فرانسه میدانده ... ثروت عمومیه‌جه دنیانك اك زنکین ملتلرندن معدود اولان فرانسزلرده فحشیات ، فقر وضرورت ایچنده یوبان اولان ملتلردن دها فضله ، دها فجیعدر . جنایات وقتال ، سرقتلرده بوندن آشاغی قالمیور .

جهله کلنجه : فرانسه وسائر ملل متمدنه علم وعرفاناً برسویهٔ رفیعه‌ده بولوندقلری ، اوقومقدن محروم اولانلر یوزده بش درجه‌سنه ایندیکی حالده فنالقلر پك زیاده برسرعتله ایلریله‌یور . بناءً علیه بوسیئاته اصل سبب ، بوفجایع ووقایعی اصل وجوده کتیرن قوانیندر ، قوانینك نقصانیتی ، خطیئاتیدر .. حکومات متمدنه‌نك هیچ بریسنده انسانیت وفضیلتی بوتون تفرعاتیله صیانت ایده‌رك اخلاق ملیه‌یی شهراه سعادت وتکمله سوق ایده‌جك برقانون ، برنظام اصلا موجود دکلدر ؛ همان هپسی ترقیات مادیه‌یی وجوده کتیردیکی حالده ملتك معنویت واخلاقنی ابدی برسقوطه محکوم ایدییور . چونکه : فلسفهٔ اجتماعیاتی . حکمت حیات انسانیه‌یی کافهٔ توابعیله ، شعباتیله ، کافهٔ لوازم واحتیاجاتیله ، بوتون دقایق وغوامضیله احتوا ایده‌میور ..

حالبوکه شریعت غرای محمدیه ثروت وسامانك وجودینه سببیت ویره‌جکی سفاهتك ؛ فقر وضرورتك حصولیاب ایده‌جکی سفالتك تأثیرات وحادثات مدهشه‌سنه ، فلاکات وسیئات ملوثه‌سنه برچوق احکام

متینهٔ حقیقیه ایله ، برچوق قوانین لایتغیرهٔ عالیه ایله ، برچوق قواعد منطقیهٔ حکمت آمیز ایله مجبوری‌الاحترام وانقیاد برسد آهنین تشکیل ایده‌رك انسانلر آره‌سنده سعادت حقیقیهٔ حیاتی استحصال ایتمش ، وظائف متقابلهٔ اجتماعیه‌یی هرفرده تعلیم وتلقین ایله جمعیتده وجودی الزم اولان اخوت وتحادتی ، اتحاد ووفاقی تأمین ایله‌مشدر ...

بناءً علیه یوقاروده بورایه قدر بسط وتمهید ایتدیکم مطالعاتدن مستبان اولمشدرکه اجتماعیاتی بوتون بشریتك مستفید ومستفیض اوله‌جغی برحاله کتیره‌رك سعادت انسانیه‌یی استحصال ایتمك احکام مقدسهٔ شریعتك نظر اعتباره آلنمسیله اوله‌بیله‌جکدر .. دیمك ایسته‌رم‌که علی‌الاطلاق آوروپا قوانینی ایله ادارهٔ امور ایدرسه‌ك اونلرك دوچار اولدقلری انقراض اخلاقی محققدر ، غیرقابل مقاومتدر..

بزده شریعتك تطبیقنده محذور کورنلری بوترده سوق ایدن شی عناصرعثمانیه ایچنده غیر مسلملرکده موجودیتیدر . حالبوکه اولا: حکومت ، رسماً برحکومت اسلامیه‌در .. ثانیاً : احکام شریعت عناصر غیرمسلمه‌نك فلاکتنی دکل، سعادتنی تأمین ایده‌جکندن هیچ بر شکایته حقلری یوقدر ؛ اکر سعادتلرینی ، رفاه واستراحتلرینی ایسته‌یورلرسه... وبوکا امین‌اوله‌لم که: اوروپانك‌عادات‌اخلاقیه‌سنی‌قبول ایده‌جك‌اولورسه‌ق‌بوندن‌الك‌زیاده‌متضررو‌فلاکتدیده‌اوله‌جق‌قادینلردر، چونکه‌اخلاق‌بوزوقلغی‌تأثیراتی‌الك‌زیاده‌اونلرك‌اوزرنده‌اجرا ایده‌جك، خلقةً وشرعاً محترم ومبجل ، مکرم ومعزز اولملری لازم‌کلن قادینلر پك حزین برکرداب سقوط سفلیتده یووارلاناجاقلردر . چونکه ارککلر ، آمال غیرمشروعه‌لرینی ، هوسات چرك آلودلرینی بوزواللی ضعیف وجودلرده تطمین وتسویه ایتمکه قالیشه‌جق ، بوصورتله بشریتك بومقدس والده‌لری سفیل وذلیل ، نالان وباکی ، لوثیات وسیئات ایچنده غلطان اوله‌رق قربان غدر وخیانت ، هدف ظلم ودنائت اوله‌جقلردر . بناءً علیه اقوام مدنیه‌نك دوچار اولمش بولندیغی اخلاق بوزوقلغندن آنجاق‌احکام‌شریعتمزی‌نظراعتباره‌آلمقله قورتوله‌بیله‌جکمزی نظر دقته آله‌رق مدبر وبصیرتکار داورانمالی‌یز . عکس تقدیرده انقراض معنویات و اخلاقك تخریبات خدشه انکیزی آلتنده زبون قهر واشکنجه ، مستغرق آلام فلاکات ایکله‌رز . ظواهر مدنیه‌ده اکتساب کمالات ایتمکله برابر حقیقتده فرانسزلر وسائر ملل متمدنه قادار مسعود ! اولورز .

ملتلر کندیلرینه خدمات ومنافعده بولنمق ایچین چالیشمغه مجبور اولدقلری کبی بوتون بشریته . انسانیته‌ده خدمت ایتمکله مکلفدرلر .. انسانیتی قاله آلمایان اقوام وملل پك چابوق ساحهٔ موجودیتدن افول ایدرلر . سوء اخلاقه مبتلا اشخاص‌وافراد ناصل نظرانسانیت‌وفضائلده مسؤل ومردود ایسه‌لر اودرلو اشخاص وافرادك هیئت مجموعه‌سندن عبارت‌اولان ملتلرده عینی‌صورتله انظارمدنیت وانسانیتده ذلیل وحقیر اولورلر ...

درامه ، صلاح الدین عاصم

صفوت نزیهی بکه

رسملی کتابك صوك نسخه‌سنده‌کی (ایضاح واستیضاح)ك برقارء تأسفخوانی‌ده‌ یم .. محرر صفوت نزیهی بکی دوراستبداد صحایف جرائدینك دلالت یکروزه‌سیله غیاباً بیلیرم .

صفوت نزیهی‌بك خامهٔ‌روسیاهنك برقاچ‌داملهٔ مرکبیله‌شمس‌الدین بك کبی بر وجود عفیفك ناصیهٔ حیثیتنه لکه سورمك ایستیور ... بو حرکتنی یردن آسمانه چرك استحقار ایتمغه بکزه‌تیرم‌که محرر ، اومرمیٔ حقارتك هدف لایقی ینه‌کندیسنك سمت رأسنده‌آراملیدر.

صفوت نزیهی بك اثرنده شمس‌الدین بك افندینك مبعوثان ملت حضورنده عربجه سویلمسنی سررشتهٔ تهزیل اتخاذ ایدرك — الده‌کی ایپلکه اشکال کوناکون‌ویرن شعبده بازلرکبی — تخلق ایتمك، رسملی کتاب قارءلرینی کولدیرمك ایستیور .

نزیهی بك بیلملیدرکه استخفاف ایتمك ایستدیکی آدم کندیسی کبی شؤن روزمره یازار برمحرردکلدر . بوعثمانلی‌حکومت فلکتزده‌سنی برقاچ اجنبی دولت معظمه‌سنه قارشی نفس مهیبنده تمثیل ایتمش بر سفیر عفیفدر . نزیهی بکه صورارم :

برمضحکه نویس چیقسه‌ده برحقه‌باز ماهر طوریله خامهٔ بیانی صفوت نزیهی بکك میان ماهیتنه طاقه‌رق‌کندیسنی ملتك پردهٔ تماشاسی فوقنه چیقاروب برقوقله قیافتیله اویناتسه ممنون اولورمی ؟

یاخود برمحرر مزاح پرور ظهور ایتسه‌ده افکار منورهٔ مستهزیانه‌سنی بر قندیل کبی نزیهی بکك سیمای هویتنك بالای انفنه طاقه‌رق کندیسنی خلقك انظار خندا خندی اوکنده دولاشدیرسه رضا کوستریرمی ؟

شمس‌الدین بك دوراستبدادده طهران سفیر عثمانیسی ایکن ایران (پارلامان) نه‌عائد رسم تحلیفده حاضر بولنمسی لازم کلمشدی . ایشته شمس‌الدین بك دیوارلرینك هرحجر پاره‌سی قدید اولمش برقفا طاسنی ، قپولرینك هرستون سفیدی قوللرینی آچمش برشهید اسکلتنی تصویر ایدن ییلدیز سرای هائلنك ایجابات موجوده‌سی کبی تعذیبات محتمله‌سنی‌ده اوزمان نظرکریه بارجهتی اوکندن برطرف ایدرك اورسم تحلیفه مردانه شتاب ایتدی .

صفوت نزیهی بك افندی ،

ایرانده‌کی موقعنی ، استانبولده‌کی عائله‌سنی تهلکهٔ زواله معروض قیله‌رق شمس‌الدین بك تحلیف رسمنده اثبات وجود ایدرکن سز ظن ایدرسه‌م اوزمانکی اقدام ویا صباحك معکس ماتم ملت اولان قره ستونلرینه قلمکزی بوقومك جبههٔ جریحه‌دار مقدراتنه باتیره باتیره سلاملق رسم عالیلری یازییوردیکز .

هم‌ده طلیعهٔ تشریفاتنك صاری صرمه‌لری ، یاقوت نشانلریله استقبال ملتك شیمشکلر ، ییلدیرملرله طولو برمغرب ماتمنا کنه بکزه‌ین اوآلایی نه‌جبروت‌آمیز کلمه‌لرله‌یازییوردیکز! بوجنایت‌وجدانیه

اوکنده ایکی صدا یوکسلیوردی ؛ بری وجدان ملتك ــ سکوت مجبوری لباس عجزوماتمنه بورونن ــ انین لوم و تلعینی ، دیکری‌ده مهران افندینك یاخود جودت بکك الندن یازی ماصه‌کزه دوشن برقاچ مجیدیه‌نك طنین سیمینی‌ایدی .

شمس‌الدین بك سفارت عثمانیه ایله اوروپاده کزدیکی زمانلر هر بولندیغی پایتخت اجنبیده خاندان سلطنت اعضاسی کندیسنك وقار ذاتنه ــ حضور مهیننده ایچکی ایچمیه‌جك درجه‌لرده ــ حرمت کوستریرلردی. سزایسه برساله‌یه برتیاترو یازمق ایچون ارائه ایدیلن نقدقلیل‌قارشیسنده‌مست‌لایعقل‌منفعت‌کسیله‌رك‌صدای‌بیهوشانه‌نعره‌ضکنزی اوسفیرك یالکز حضورینه دکل،حرمکاه بیتنه قدرادخال‌ایدیورسکزده اعضای مخدرهٔ خاندانی صحنهٔ تهزیله‌چیقاریورسکز . دوشونمیورسکزکه بر مسلمانك عائله‌سی اونك وجدانی دیمکدر ، وجدانی‌کبی مصون، وجدانی کبی مستوردر .

غربده خاندان سلطنت پرورده‌لرینك مظهر تعظیمی اولان رجال سیاست شرقده عالم ادبیاتك آحاد ناسی اطلاقنه شایان اولان محررلرك آماج تعرضاتی اولمق شرفپذیر ادراکی اولدیغمز بو عید حریتك تظاهرات سروریمیدر ؟! اکر بویله ایسه بن بوکا حریت بایرامی دکل ، رذالت قارناوالی دیرم .

صفوت نزیهی بك افندی ،

قلمکزله رسملی کتاب قارئلرینی کولدیرمکه دکل ، مقتدرسه‌کز شوکونلرده ملتك طالع ابد کریانی خندان ایتمکه چالیشیکز ...

مدحت جمال

حدیقهٔ فکریه

انسان واءٔن

شومادی بدن کندیسنی محیط اولان مؤثرات طبیعیه‌نك هجومندن مصون قاله‌بیلمك ، هرطرفدن محصور اولدیغی عارضه‌لری اندیشه‌دن قورتولمق ایچون بر بارینه‌جق یره نه‌قدر محتاج ایسه ؛ احتساسات معنویه ، تمایلات قلبیه‌ده فطرةً کندیسنده مرکوز بولنان انفعالاته محکومیتدن آسوده قالمق ایچون برپناهه ، بردارالامانه اوقدر محتاجدر.

انسان حیوان کبی دکلدرکه یمك ، ایچمك کبی جسمانی حوائجنی قضا ایله اکتفا ایتسون‌ده آرتق قدرك یارین ، اوبرکون کندیسنی نره‌یه ، نه‌حاله‌سوق ایده‌جکنه قارشی لاقید بولنسون . هیهات! انسانك اویله روحانی مطالبی واردرکه اونلره اولان تحسری مادی مطالبنی استحصال ایده‌مدیکی زمان طویه‌جغی تأثرندن هیچ اشاغی قالماز . حتی افراد بشرك تکمل ایتمش اولانلرنده حس وادراك او قدر اینجه‌لیورکه روحلرینك آمالی ، هانکی صنفدن اولورسه اولسون ،

بوتون جسمانی هوساته ترجیح ایدیورلر . نه حاجت ، هیچ بریمزك هیچ برزمان‌خاطرندن کچمدیکی یوقدرکه کمال آسودکیٔ قلب‌اوغورنده دنیانك بوتون دلفریب اذواقندن تجردی جانه منت بیلیه‌لم .

الله عشقنه اولسون سویله : حیاتنك هیچ بردمنده سنده برفکر اویاندیمی‌که سنی روحکه ، روحکك معادینه ؛ عالمه ، عالمك احوالنه ؛ شومحاطی اولدیغك کائناتك تخالف انواع واجناسنه امعان نظره سوق ایتسون‌ده سنده اولجه طویمادیغك برعلوی حس اویاندیرسون ؛اویله برحس‌که بوعالم شهودده برقاچ کونلك حیاتکی تهدید ایتمکده اولان عارضات طبیعیه‌یه قارشی صیغینه‌جق ، بارینه‌جق برالتجاکاه اولمادیغنی سکا رأی‌العین کوستریور . اویله برحس‌که باصرهٔ وجدانکی بو خاکدانده‌کی اشیای کثیفك مغفل ظواهرندن چویریورده قلبکك اوزرنده بیغیله‌رق‌اونی ، ماهیتنه اطلاع‌سوداسیله چارپینوب طوردیغی، برسر کزینه محرمیتدن منع‌ایدن پرده‌لری ییرت ، دیه سکاحایقیریور. اویله سماوی برحس که اصلا بوجبلت حیوانیه طبیعتنده دکل‌ده عالم موجودیتی عظمت اقسامیله‌برابر سکا اوفاجق کوستریور؛شوملکوت ارضی‌یی فسحت ابعادینه رغماً‌نظریکه محقر برصورتده عرض‌ایدیور؛ اونك مهالکنی ، خطراتنی‌اویله آچیق برطرزده آکلاتیورکه آرتق بورادن قاچه‌یه برچاره آریورسك ، صیغینه‌جق برمأوی تحریسنه قالقیشیورسك .

علمك اویویوك نامنه قسم ایدرم‌که خالق‌حکیم نوع‌بشره مرحمت ایتمسه ایدی‌ده غوائل معیشت دنیلن قیود کندیلرینی بوحسك سوقنه قاپلمقدن آلیقویماسه‌یدی انسانلر دنیایی اعمار ایتمکدن واز کچه‌رك بادیه‌لره چیقارلر ، هرطرفدن محاط اولدقلری بوخطرك الندن سینه چاك اولورلر ، عرش خدایه طوغری رفع ندای ابتهال ایدرلر ایدی .

ماده سمسارلرینی برطرفه براق ؛ اونلرك ترویج اباطیل ایچون ایاری سوردکلری او ظاهری پارلاق سوزلری دیکلمه . شوقیمتلی حیاتك برآنی ده کندیکه ، کندیکی دوشونمه‌یه حصر ایت . سینه‌کده ضربان ایدوب طوزان شوقلبه برداننش . اونك جولانکاه اولدیغی احتساساتی کندیسندن برصور . صوکره کل بکا سویله‌که اواحتساسات سنی نره‌لره‌قدر کوتوریور ؟ سنك‌اوقلب حیرتزده‌کك‌خفقانی، خلجانی بوعنصر خاکینك هانکی نقطه‌سنده سکون بولیور ؟ دهاصوکره بکاخبر ویرکه بوکره‌ایله اوزرنده‌کی اشیا ؛ سینه‌سنده پارلایان‌ثریالریله سماحتنده نه حکم وریرپورسك ؟ منصبلری ، اقباللری ، عنوانلری ، ثروتلری ، بونلرك دبدبه‌سنی ، آرایشنی نصل بولیورسك ؟ هپسی‌ده نظرکده محو وانعدامه میال کورونمیورمی ؟ بوکون نصلسه عینیله یارین‌ده حرمان وابتلادن . شدائد ومصائبدن ، آلام واسقامدن ، اوهام وخیالاتدن باشقه برشی‌تولیدایتمیه‌جکلر. دکلمی؟ مشاهده‌دن‌صکره برهان، تجربه‌نك فوقنده عرفان‌اوله‌بیلیرمی ؟ سندن‌اول کلوب کچنلرك ایچنده اویله‌لرینی کوردك که سلطنتك ، اقبالك اوج بالاترینه یوکسلمش ؛ خلق عرش

عظمتلری اوکنده سربزمین سجود اولمش ؛ خالقی براقرق اونلره طاپمش ! بك اعلا، بونلرك الك ایلری کیدنلرینك عاقبتی نه اولدی ؟ خاروخس درکهسنه اینهرك آیاقلر آلتنده چیکنمدیمی ؟ پرستاراقباللری، خدملری ، حشملری تارمار اولمادیمی ؟ بوفانی عالمك ناپایدار اقبالی اونلری برمدت سرکرم غرور ایتدکدن صوکره سریر عظمتلری قاصیرغهلرك هجومیله یرلره سریلن اغاجلر کبی دوریلوب کیتمدیمی ؟ اوت ، راحت وسکون زمانلرنده افکار بویولده برچوق تصورات علویهیه جولانزار اولورکه بوده روح انسانینك ممیزاتندندر . بودقیقهلری ادراك خصوصنده جاهلك قلبیله عالمككی آرهسنده فرق اولمادیغی کبی بونك زمان ایله ، مكان ایلهده مناسبتی یوقدر : هروقت ، هریرده بردر. اقوام قدیمهنك بوکون طویدیغمز شعرلری ، شرقیلری شو دعوامزه دلیل اولهبیلیر . ایشته اوآثار اونلردهده بویله عالی تصورلر بولندیغنه ترجمان اولهرق بزه کوستریبورکه بوخصیصه بزده نظریدر ؛ بشریتدن بوحسك، بوادراكك استردادی اضلاعك اومتین استحکامنه صیقنمش اولان قلبی آلمقدن دها مشکلدر .

حیاتمزده تصادف ایلدیکمز حادثاتك هربری بوحسی ایقاظ ایدر، اعلا ایدر . اقربامزك خستهلغی، یارانمزك فلاکتی، کندیمزك بدناً، مالاً یاخود عیالاً مصیبت زده اولیشمز، خلاصه هرحادثه بوحسی بیدار ایدن اسبابدن باشقه برشی دکلدر . حال بوکه انسان شو اوچ کونلك حیات ایچنده بوکبی حادثاته نهقدر چوق معروض بولنور !

انسان بویله برمصیبتك وقوعنی طویدیغی زمان کندیسنه تسلی ویرهجك بردست مواساته؛ اضطراباتنی تعدیل ایدهجك بریار غمکساره؛ الحاصل دوشمش اولدیغی ورطهدن تخلیصه چالیشهجق بر دستکیره محتاجدر . زمان فلاکت بردور امید دکلدرکه انسان اویله برهنگامده دیکر زمانلرنده اولدیغی کبی خیال ایله اویالانه بیلسون. بودور جهد وعمل دوریدر . انسان بویله بر دورده ایچنی یاقمقده اولان او حس الیمدن قورتولق ایچون بذل مجهود ایتمیهجك اولورسه قلبنی یأسك ، اونار جحیمدن دها شدید آتشك پنجهسنه تسلیم ایتمش اولور . اوت، انسان زمان فلاکتده دردینه چارهساز اولهجق بر دست مواساته محتاجدر. بردست مواساتهکه اونك کندی حقنده باباسندن، آناسندن، بوتون انسانلردن دها شفیق اولدیغنه کمال اطمینان ایله معتقددر ؛ بر دست مواساتهکه کندیسنك غمخواری ، غمکساری اولدیغنی ، همده اونی دوشدیکی کرداب حیرتدن تخلیص ایدهبیلهجکنی حس ایتمشدر؛ الحاصل بر دست مواساتهکه پای بی قراری مزالق ادباردن محافظه ایدرك کنار سلامته سوق ایلمك ایچون بوتون موجودیتنی اوکا تودیعه بیك جان ایله راضی اولمشدر .

انسان برمصیبته کرفتار اولدیغی زمان درونی آتش آلیر؛ روحی پاره پاره اولوب بدنندن پرواز ایتمك درجهلرینه کلیر؛ عجز وضعفنك حقیقتنی آکلار ؛ قوای مادیه ومعنویهسنك غایت ناچیز اولدیغنی کورور؛ شوکون مهیب ایچندهکی موقعنك ماهیتنی ادراك ایدر؛ بوعالمده تك باشنه قالمش برغریب اولدیغنك، دها طوغروسی هرطرفدن تهاجم ایدن مؤثرات طبیعتك اوکنده قاچهقاچه آرتق تاب وتوانی کسیلمش زواللی برشکار اولدیغنك فرقنه وارر . هانکی جهته توجه ایدرسه ایتسون نه دردینه چارهساز اولهجق بر یار ظهیره ، نهده اطرافنی قوشادان شدائد دهره قارشی برپناهه تصادف ایدهمز . باشنی کوکه قالدیرر ، سرابستان فضاده کمال صمت وسکون ایله سیاحت ایدن نجوم شب زندهداردن باشقه برشی کورمز ؛ کوزینی یره دیکر ، طاغلردن، تپهلردن، اوواوردن ، بادیهلردن باشقه نظرینه برشی اصابت ایتمز . بونلردن هانکیسنه طوغری ایصال صدای استمداده قالقیشسه یاکندی فریادینك عکسنی طویار ، یاخود اوفریادده ریاح ایله هم جریان اولور کیدر !

صوکره کندینه کلیر ، اطرافنه کوز کزدیرر .. قوم وقبیلهسنی ، قاردشلرینی، چوجوقلرینی کورور . نقط هیهات اوجماعتك ایچنده برفرد کورمزکه کندیسنی بیزار ایدن مصیبتدن آزاده اولسونده حیاتی محو ایله تهدید ایلین خاطراتدن ، عالم کونك مالا مال اولدیغی مهالکدن تخلیص نفس احتیاجنی اوندن دها آز حس ایتمش اولسون. اویله ایسه انسان بویله مشکل برحالده نه یاپار ؟ هانکی رکنه طایانیر ، هانکی دارالامانه صیغنیر ؟ کیمی شایان اعتماد بولور، کیمدن امید نجات ایدر ؟ آرتق اونك ایچون کندیسنی اعماق عدمدن ساحل وجوده چیقاران ؛ بوقدر ابتلالرله ، محنتلرله امتحانه محکوم ایدن شو قوهٔ ازلیهنك ید عوالمکیر قدرتنه آتیلمقدن باشقه بر چاره یوقدر .

ایشته اوقوتدرکه بوعالم وجودی محکم برطاقم ارکان حکمت اوزرینه تأسیس ایتمشدر ؛ ایشته اوقوتدرکه هیچ برشیئی نابمحل وضع ایتممش ، هیچ برذرهیی عبث اولهرق وجوده کتیرممشدر ؛ ایشته او قوتدرکه بالغ برحکمت ، عظیم برمقصد ایله انسانه بومتحری فکری ، بوسرباز عقلی ، بومتعاکس احساساتی ، بومتضاد تمایلاتی ویرمشدر . انسان بوقوته منقاد اولورسه قلبی سکونتیاب اولور ؛ بردست فوقالخیالك زیر حمایهسنده بولندیغنی یقیناً بیلهرك روحنه اطمینان کلیر. لکن اکر انسان بوقوته اولان انقیادینی، اعتمادینی غائب ایدرسه آرتق روحی نصل نصیبهدار اطمینان اولور؟ یاخود راحت وسکون دنیانك ذوقی نرهدن بولور ؟

انسان که حیاتك هرلحظهسنده حیاتنه اشتراك ایدهجك ، آلامنی تعدیله مدار اولهجق بریار وفاداره افتقاردن قورتولهماز ؛ یا اصل الحیاة اولان اوقوته اعتمادن محروم قالیرده کندیسنی بونامتناهی کون ایچنده تك وتنها ، ضعیف ، هرآن موجودیتنی محو ایدهجك بیکلرجه مؤثراتك تحت تهدیدنده کورورسه حالی نهیه وارر ؟

انسانکه بوتون افعال وحرکاتنده بر امیده محتاجدر ؛ بویوك بویوك مصیبتلرك مقهور ابتلاسی اولدیغی زمان بر استنادکاهك ، بردارالامانك وجودندن نا امید بولنورسه زوالینك بویأس ایله عاقبتی نه اولور ؟

انسانك انسانيتى جسمندن زياده روحيله قائم اولديغى ايچون هرحسنده، هرتخطرنده برغايهٔ كماله طوغرو ايلريله‌مك احتياجنده‌دركه بوترقى‌يى‌ده هپ اوحس توليد ايتمكده‌در. يا اوانسانك باصرهٔ قلبى بوتون موجوداتك روحى، فاطر قيومى، بوتون جمال وجلالك منتهاسى اولان ذات كبريايه قارشى عماى محض ايچنده بولنورده بو كائنات هول انكيز ايچنده شو سكون مهيبدن، شو سكوت مدهشدن باشقه برشى كورمز، برشى ايشتمزسه حالى نه اولور؟

انسانك يوركنى پارچه‌لايه‌جق محروميتلردن دكيلدركه هر طرفدن كنديسنى محيط اولان شو نامتناهى كائنات اونك فرياد استمدادينى ايشيده‌جك، امدادينه شتاب ايده‌جك بر سميع مجيدن خالى بولنسون؟ انين قلبنى طويه‌جق، ليالى تنهاده‌كى حسبحال ابتهالنى ديكليه‌جك بر كوش مرحمت بولنماسون؟ انسانه كران كلزمى‌كه نظرينى آسمانه طوغرى چويرسونده اوفسحتسراى بى انتهاده دهشت انكيز بر بوشلقدن، مخوف برسكوتدن باشقه برشى كورمسون؟

آثار تاريخيه‌نك شهادتيله ثابتدركه انسان مصائبه كرفتار اولديغى زمان ايمانى دائما كنديسنه الك شفيق بر تسليتساز، الك مرحمتلى بر تعزيتكار بولمشدر. برفلاكتله متألم نه‌قدر يوركلر واردركه ايمان اولمسه پارچه پارچه اولور، نيران يأس ايله ارير كيدردى. قوم وقبيله‌سى آره‌سنده رفيع القدر ايكن ذليل اولان، صاحب يسار ايكن فقير دوشن برآدم قراكلق كيجه‌لرده اوطوروب ادبار وسفالتنى دوشونه‌رك درين درين كوكس كچيرركن. اكر يانى باشنده بوتون اسرار وخفايايه مطلع اولان، دوشديكى مصيبته قارشى اوزواللى‌يه صبروسكينت ويرن، ياخود ثروت و اقبالنى استرداد ايچون قدرت احسان ايدن برعليم مطلقك بولنديغنه ايمانى اولمسه نصل تسلى بولور؟

شبابنك هنوز الك طراوتلى دوره‌سنده‌كى جكر پاره‌سنى غائب ايدن برمادر مهربان، ياوروسنك بوعالمك فوقنده برعالمده حمايهٔ رحمانه وديعه اولديغنى بيلمسه؛ خالق رحيمك اولادى حقنده كنديسندن دها شفيق اوله‌جغنه ايمان ايتمسه بيچاره قادينك روح هردم هيجانى نصل اولورده آرام كزين اولور؟

انسانى چشمهٔ پرخون عدمه عطشان ايدن، كندى اليله كندى حياتنه خاتمه چكدبرن سائق اونك مقدورات بشر اوزرنده كيف مايشاء تصرف ايلين اوقوهٔ قاهرهٔ فوق الخياله عدم ايمانندن باشقه نه‌در؟ شمدى بزديه‌مزمى‌يزكه: ايمان انسانيتك لوازمندندر. حيات ارضيه‌نك حوائج ضروريه‌سندن بريدر؛ بوندن محروم قالان بوتون دنيايى يدينده تصرفنه آلسه ينه لذت حياتدن مهجوردر؛ بوكا مظهر اولان سفالتك زبونى اولسه‌بيله حضور جاودانى ايچنده‌در؟

بزم كبى بوتون ارباب معان كورمكده‌دركه انسانلرك شدائده، مصائبه قارشى صبروتجلدلرى ايمانلرينك قوتيله متناسب اولمق صورتيله متفاوتدر. حتى افراد بشردن بعضلرنده يقين ايمان سايه‌سنده نظر عبرت نعمت ايله مصيبتى، لطف ايله قهرى برطوته‌جق قدر يوكسليوركه ظن ايدرسه‌م فيلسوفلرك سعادت دنياديه آرادقلرى غايهٔ اقبال بوحال اوله‌جقدر.

يك اعلا مصائبك هجومندن قورقه‌رق دها مصاب اولمادن وهم وحيرت ايچنده قالان، انديشهٔ آتى ايله هيجانلره دوشن برطاقم آدملر ايچون موقت برصورتده كنديلرندن كچه‌رك بولندقلرى حالى اونوتمق امليله پيمانه‌دن استمداد ايده‌جكلرى يرده ايمانلرينى تأييده چالشمق لازم دكليدر؟ ذاتاً سركرمئ شراب ايله برآن ايچون اونودولان خوف وهيجان برآز صوكره اسكيسندن دها شديد اوله‌رق عودت ايدر. بوندن باشقه شوايكى طريق تسلى آره‌سنده بيوك برفرق واردر. زيرا نفسنه، ياخود اولاد وعيالنه اصابت ايده‌جك شدائدى بوصورتله خاطرندن چيقارمايه چاباليان آدم كنديسنه قارشى عفوى ناقابل جنايتلر ارتكاب ايتمش اوليور: اولا ايمانى تأييد ايتمديكى ايچون روحنى اويله برذوقدن محروم براقيور؛ حالبوكه اونك قلبده اوياندرديغى روح صفانك قدرينى انجق مؤمنلر بيلير. اومؤمنلركه «سينه‌مزده ابدجوشان اولان ذوق بيلسه‌لردى بزدن سلاح قوتيله آلمايه قالقارلردى» ديبورلر. ثانياً، اوآدمك سعادته وصول ايچون ياكليش بريول طوتماسى اونى انسان ايچون تقربى هلاكه بادى اويله برطاقم اوچورومله سوق ايديوركه هم كنديسى، همده اونكله برابر برچوقلرى محو اولوب كيديور. نته‌كم شوعاقبت سعادت وراحته عرض اشتياق ايدن، فقط اونى يوليله آرامايان چوق كيمسه‌لرده كورلمش وكورلمكده‌در.

لكن مؤمن معتقده كلنجه اونك حالى بوسبوتون باشقه‌در. زيرا او بوعالم كونده حكمتسز هيچ برشى بولنماديغنى، هرعملك برنتيجه‌سى اوله‌جغنى ادراك ايدر. كنديسنه امعان ايله باقار كورور كه حس ايديور، اكلايور، معضلات مسائلك حلى ايچون فكرينى يوريبور، نهايت اونلرى كشفه ظفرياب اوليور. هركون دائمى برترقيده بولونيور. آرتق اومؤمن كنديسنه طوغرى على التوالى هجوم ايدن اكدار مؤلمهٔ حياتك قارشيسنده مغلوبيت اثرى كوسترمز؛ بالعكس كمال جلادتنى محافظه ايدرك نفسنه شو سؤاللرى ايراد ايدر:

بن نه‌يم؟ نره‌دن كلشم؟ نره‌يه كيديورم؟ حيات نه‌در؟ موت نه‌در؟ بومصائب بنم اوزرينه نه‌دن تسليط ايدلمش؟ بوكائنات نه‌در؟ بنم اونكله مناسبتم نه‌دن عبارتدر؟

ايشته مؤمن بوسرائرى نظر تفكرينك اوكندن آييرماز؛ حياتنك بونلره مربوطيتنى بيلديكى ايچون دائما بونلرك حلى ايله اوغراشير. نهايت كاه حواس ظاهره‌سنك بخش ايتديكى علم وعرفانك دلالتيله، كاه آينهٔ صفادار وجدانه عكس ايدن انوار الهامك هدايتيله آرتق افكارينى لبريز ايله‌ين او اسرارك حقيقتى كنديسنه متجلى اولور، فروعى‌ده قلبنده رسوخ بولور. بوصورتله قيمت حياتى، حقيقت كائناتى اكلامش بر انسان كامل كسيله‌رك بوعالمده

بشر ایچون مقدر اولان سعادتلرك اك كزیني ایچنده اسرار عمرایدر.

مادامكه ایمان حیات مسعودانه‌نك روحی ، ارواحك سكون واطمینان پیامی كتیرن بر رسولیدر؛ انسانك بو عالم امتحانده معروض قالدیغی شدائد معیشت ایچنده ، اكدار بی‌نهایهٔ حیات آره‌سنده اك برنجی تسلیتسازی ، تعزیتكاریدر . لكن قلب انسانیده اولا بویله بر ایمانی بیدار ایتمك ، صوكره او ایمانی روح بشریتده عظمت شانیله متناسب بر مقام رفیعه اجلاس ایلمك ایچون نه یاپمالیدر ؟

عصریمزده بویله بر مقصده وصول نصل قابل اولوركه شكوك ، شبهات آله‌بیلدیكنه آرتمش ؛ هردرلو اشكالات اهمیت پیدا ایله‌مش ؛ اركان عقائدی اساسندن دویرمش اولمقله مباهی برچوق آدملر میدان آله‌رق خواصه ، عوامه قارشی قلملرندن صاچدقلری زهرله بشریتك ضعیف قلبنی ظلمت آباد ایدیورلر ؛ كندیلرینك انسانیتی امیددن محروم براقان ، یأس ایله تهدیدایدن بر قاره خبرجی اولدقلرینی سویلیورلر ؟

ایمانه ایمان دینه‌بیلمك ایچون ریب وكماندن آزاده ، هجوم اعتراض ایله صارصلیمق ضعفندن بری اولملی . یا بویله متین بر ایمان نه صورتله احراز ایدیله‌بیلیركه خلق فلان علامه‌نك دینسزلكنی ، فلان فیلسوفك هیچ برشیئه اینانمادیغنی ایشیدوب طورویور ؟

دیرزكه بالخاصه دین فطری صاحبی اولان بر مسلمان ایچون بویله صارصیلماز ، متین بر ایمان ایدنمك یالكز شونلری بیلمه‌یه متوقفدر .

اولا دینسزلك حدذاتنده نه‌در ؟ اونی نه‌كبی اسباب تولید ایدر ؟ علم ایله ایمان آره‌سنده كی مناسبت نه‌دن عبارتدر ؟ بونلر بر برینه منافیمیدر یوقسه ایكیسیده لازم ملزوم قیلندنمیدر ، یاخود مختلف الفاظ ایله افاده اولنور عینی شیمیدر ؟

ثانیاً مادیون طرفندن ارباب ادیانه القا اولنان شبهات نه‌كبی شیلردر ؟ بونلر تدقیق اولنور ، محاكمه‌یه چكیلیرسه نه نتیجه احراز ایدیلیر ؟

شیمدی بز قارئمزی بو طریقه سوق ایده‌جك اولورسه‌ق نظرنده بش مهم امر تجلی ایدركه صحتی اصلا سوز كوتورمین برهان حسی ایله ثابتدر :

اولا : انسانلر آره‌سنده حقیقتده ونفس الامرده دینسز یوقدر ؛ ایشك غایتی نزاع لفظیدن ، مناقشهٔ تعبیراتدن عبارتدر .

ثانیاً : علم ایمانك مدار اولی ، سائق اعظمیدر . انسانك علمی آرتدقجه یقین ایمانیسی‌ده مزداد اولور .

ثالثاً : بشریتك واصل اولدیغی غایهٔ ایمان اسلامك تقریر ایتمش اولدیغی عقیدهٔ تنزیه وتوحیددن عبارتدر . زیرا بو دین تمامیله فطرت بشریه اوزرینه منزلدر .

رابعاً : ذكر اولنان شكوك ، شبهات بشرك دین فطری اولان اسلامدن اعراض ایتمسندن باشقه بر سببدن تولد ایتمه‌مش واتمه‌جكدر .

خامساً : الحاد ، یاخود یا كلیش اكلامق دوری آرتق كچمشدر ؛ شمدی بز اویله بر عصرده‌یزكه جناب حق طرفندن انسانلره آچیلان براهین حسیه قپولری سایه‌سنده ایمان برچوق انوفه رغماً شكوك وشبهاتدن آرتق وارسته‌در .

اویله‌یسه بزده شو سرد ایتدیكمز شیلری شافی وكافی بر صورتده تفصیله باشلایه‌لم ؛ ملحدلرك سوزلرینی تمامیله نقل ایده‌لمده تعیین ایلدیكمز غایه وارمق ایچون اونلری علم ، عقل ، طبیعت حضورنده برر برر محاكمه‌یه چكه‌لم ، والله المستعان .

محمد فرید وجدی

مترجمی

محمد عاكف

مواعظ

مقرری مناسترلی اسماعیل حق — محرری ح . اشرف ادیب

۵۲ درس — مابعد

بعض اقواله كوره الله تعالی بر نوع میقروبلری اونلره مسلط ایتدی ، قول مشهوره كوره برنوع قوشلر ، احتمالكه كوچك شیلر اولسون ، حوینات صغیره ... فرانسزجه میقروب دیرلر . آلتله باقارسه‌ك كوروله‌بیلیر .

تعصبه باق ، بعضیلری حالا اونی بیله قبول ایتمك ایسته‌مزلر . عناده باق ، میقروب نه ایمش ؟ بویله شی اولورمی ایمش ؟.. حالبوكه كوزله كورلمش ، عیناً مشاهده ایدلمش ، ایكی كره ایكی درت ایدر قدر موجودیتی كسب قطعیت ایتمش‌در . بویله ایكن حالا برچوغی : «میقروبلره اینانمق كناهدر ، خطادر ، دیورلر ؛ هرشی اللهك قدرتیله اولور . » آمنا ! اونی كیم انكار ایدر ؟ نقط سببسز نه اولور ؟ خسته‌لقده ، صاغلقده بر ر سببله‌در . هرشی اسبابه مربوطدر . [وان لیس للانسان الاماسعی] . اما بر طاقم شیلر وار وسعمز خارجنده ، الله او سببلری خلق ایتمكسزین قدرت سبحانیه‌سیله آن واحدده خلق ایدر ؛ اوكا « كرامت » دیرلر ، « معجزه » دیرلر . بلاسبب مسببی خلق ایتمك ، اسباب حاضر ایكن مسببی یوق ایتمك « خارقه » در . هرشی ینه مشیت سبحانیه‌یه باغلی . دیلرسه یاپار ، دیلرسه یاپماز . ایسترسه یمك یمه‌دن طویورر . انسان خسته اولور ، قرق كون یمز ، ینه یاشار . هرشیئك كنهنه عقل ایرمز . بعضاده یر ، یر ینه طویماز . اوده برنوع خارقه‌در . بتون دنیایی طوتسه ، بتون مالملكلر اونك اولسه ینه طویمایور ، طویمایور . بویله‌لری‌ده وار ایشته . سبب‌وار ، مسبب یوق . مسبب‌وار ، سبب‌یوق . بویله‌ده‌اولور . فقط بونلر احوال فوق العاده‌در . اصل عادت سبحانیه : سبب اوله‌جق ، مسبب اویله حصوله كله‌جك . هرنه ایسه مقصدی فوت ایتمیه‌لم :

خطاب ، قریش قبیله‌سنه اولورسه ... قریشیلری الله سومشدر . سلطان انبیا اوسلاله‌دن كلدی . جناب حق اوسلاله‌یی محافظه ایدیور . (لایلاف قریش) اللهك انعامی‌در بو . اصحاب فیلی محو ایتمسی قوم

قریشی محافظه ایچوندر . اکر اصحاب فیل مظفر اولایدی ، نه عبد المطلب قالهجقدی ، نهده قوم قریش ! ابرهه برقاچ ساعت عبد المطلبی حبس ایتدی . « ابرهه » نامنده بروالی کلدی . کعبهٔ معظمهیی ییقهجق . صنعا دیارینی قبلهکاه عالم یاپهجق . کعبهیی چکهمیورلر . کعبهٔ معظمه یرینه صنعا شهرندهکی بیوك کلیسا زیارتکاه انام اولهجق . سیاسةً بوکا لزوم کوردیلر . قوجه بر اردو ، زرهلر کیمش بیکلرجه عسکردن مرکب براردو کوندردیلر . الله دییورکه : اونلری دارمهطاغنیق ایتدم .. نیچون ؟ قریش قبیلهسنی محافظه ایچون.. (ایلافهم رحلة الشتاء والصیف) یازین ، قیشین تجارتلرنده سربست، سیاحتلرینی راحت راحت اجرا ایدرلر . حریت اوزره یشارلر . واقعا نفوسلری آز ، کندیلری قلیل ، قبائل عربه قارشی برآووج صو ؛ فقط باق قدرت سبحانیهمه ، بتون قبائل یننده ممتاز ، محترم . قیشین یمنه ، یازین شام دیارینه امین وسالم اولهرق کیدر ، کلیرلر . بو ، برخارقهٔ عظما . بتون قبائل عرب بربرینه دشمن ، خصم ، یکدیکرینی استیلا ایدر ؛ لکن بونلره یانباقان یوق . محترم ، معزز ، هرزهیه کیتسهلر سربست یشارلر . ایشته جناب حق بونعمتی تذکیر ایدییور : [واذکروا اذ انتم قلیل مستضعفون فی الارض]. قریشیلری کیمك سایهسنده . کیمك شرف وسعادتنه الله پایدار ایتدی ، اعلا واعزاز ایلدی ؟ حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم سایهسنده . [اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله] اوسایهده ، اوحکمته مبنی [فأویکم وایدکم بنصره ورزقکم من الطیبات] .

ایشته ایکنجی معنای شریفده بودر . شمدی کلهلم آیت کریمهیه . سبب نزولی بویلهدر . لکن سبب نزوله باقهرق معناسی همان آندن عبارتدر ، باشقه اشارتی ، مضمون شریفی یوقدر ، دیمك خطای عظیمدر . نه اصولجه ، نه کلامجه بوکا مانع کوستریلهمز . بلکه الفاظ شریفهسنك موضوعاتنه خلل کتیرمهیهرك ، اصلی بوزمایهرق هرآیت کریمهیه برچوق معانیٔ لطیفه ، تطبیقات خارجیه ذکر ایدییورلر . ماسیقله ینه اسباب نزولی عد اولونور . بونکله برابر اویله سرائر ودقایقی ، مضامین جلیلهسی کوستریلیرسه جهان بوکا حیران قالیر .

شمدی بوآیت جلیله بزم حقمزده اوقدر قابل تطبیقدرکه بوکا حیران اولمامق قابل دکلدر . اون تموزدن اولکی حالمزی دوشون . نهقدر آزلق ایدك . هله حقانیت طرفدارلری ، آز چوق حمیت طرفدارلری ... بیچارهلر نهلر چکیورلردی . ایکی اوچ کشی بریره کلهمیوردی ، تکیهلره کیدیلمز ، جامعلرده خفیهلر تعقیب ایدر . آیت ، حدیث تفسیر اولنورکن برجمعه کچیرنجه اوچ کون عقلم باشمه کلمزدی . چالیشیردم — اوزمان تعبیرنجه — فنا سویلهمهیهیم . لکن فنا کلایانلردن احترازاً ، زمانه رعایت ایدرك اورتولو سویلمکه مجبور ایدم . معمافیه هرشیئی سویلیوردم . اربابی اکلاردی . اما بویله آچیقدن آچیغه بحث ایدهمزدك . فقط چارهسزدی . انسان کندینی محافظه ایتمك لازم . الحمدلله اوتوز بش سنه اولدی ، وعظ ایدییورم . هیچ بردفعه استجواب اولونمادم . یازیده یازدم ، غزتهلره درج ایتدردم ؛ البته اوزمانك هیئت وکلاسنجه ، سرای ارکاننجه ایستهمدکلری سوزلری سویلمشمدر . فقط ایشته نصلسه قورتولدق . لکن دائما ایچمزده قورقو باقی ایدی . چونکه برزورناله باقاردی ، انسانك کیتدیکی کوندر . کیمدن صورهجقلر ؟ مسلسل متصل جبایره !.. هلهبراز معروف اولدکمی ، بریره کیدهجك اولسهك آرقهکدن کوپك سوروسی کبی خفیهلر تعقیب ایدردی . ملعونلر او درجه ایلری وارمشلردیکه عائلهلر آراسنهبیله برونلرینی صوقهیه باشلامشلردی . باباسی حبس اولنور ، اوغلی کورمهیه کیدهمزدی ، کیدر کیتمز :

— ها ... سنده اوفکردهسك ... دیه پالدیر کولدور ، صوروسز سؤالسز کیدردی . بویله مظالم ، بویله رزالتکه خاطره کلدکجه انسان دهشتندن تتره‌یور ، خلاص بولمسندن طولایی سجدهٔ شکرانه قپانیور .

شمدی [واذکرا اذ انتم قلیل مستضعفون فی الارض] دوشونکز نهقدر ضعیف ، نهقدر بیچاره ایدیکز . خفیهلر ، ژورنالجیلر اطرافکزی صارمشدی . « تخافون ان یتخطفکم الناس » ناسك آنسزین سزی یاقهلیوب کوتورمسندن قورقار ایدیکز . هردقیقه موته محکوم ایدیکز . صوروسز ، سؤالسز استبداده قربان اولیوردیکز .. حالا اویلهمیسکز ؟.. خایر ! چونکه [فآویکم وایدیکم بنصره] الله سزی ایوا ایتدی . سزه ماوی ویردی . مقر ومنزل صاحبی اولدیکز . یعنی وطنکزه صاحب اولدیکز . « وطن » دیمکه حق قازاندیکز . حریته ، حریت لسانه مالك اولدیکز .

صوکرا بونعمتك قدرینی بیلیرسهکز نصرتیلهده مؤید قیلنهجقسکز . اما کیم نصرت ایدهجك ؟.. اوراسنی الله بیلیر . کرك داخلدن ، کرك خارجدن نصرت ایدنلر بولنور . الله دیلینجه دشمش طانیلان برقومی خالص مخلص دوست یاپار ؛ بتون قوتیله سکا یاردم ایدر . فعلاً ، قولاً اشتراك ایدر . الله اونلرله بزم منفعتمزی برلشدیرر . یاخود اویله بر فکر ویرر . یا بوزمانه قدر منفعتلر باشقه ایدی . شمدی برلشدی ؛ یاخود متحد ایدی . اما فرقنده دکل ایدی . بوکون فرق ایتدیکه ترکلر اولمازسه آلمان نفوذی استیلا ایدهجك . آوستریا ایلری یورویهجك . یواش یواش بیوك برآلمان حکومتی تشکل ایدهجك ، صوکرا انکلتره حکومتی بتدی .

حقیقةً قلبمزده بر فنالق وارمی ؟ هیمز قرداش کبی یاشایهلم ، دییورز . هیچ بریمزده غل وغش یوق . کچن هفته ایضاح ایتدم ، الله تعالی هرکسله ایی کچنمکی توصیه ایدر . علی الاطلاق وطنداشلره قارداش تعبیر ایدر . [والی مدین اخاهم شعیبا] الله ، بر پیغمبر حقنده امتنه نسبةً قارداش دییور . نیچون ؟ چونکه بروطنده یاشیورلر ، اونلر هنوز بت پرست ... بویله قاچ دانه آیت وار . ثمود قومی کافر اولدیلر ؛ حقی ، پیغمبری انکار ایتدیلر .

ایشته بوآیتده باق نه دییور ! [اذقال لهم اخوهم صالح ...] ثمود قومنك قارداشلری ... کیم او ؟ صالح علیه السلام . شمدی صورارز : عجبا نصل قارداش ایدی ؟ انا بابا بر قارداش می ؛ بتون

قوم ثمود ایله اخوت قابلمی ؟.. دین قارداشی‌می ؟ خایر ، اومؤمن، اونلر بت پرست !.. شو حالده بواخوت نصل قارداشلقدر ؟ وطنداشلق ، همشهریلك . هر پیغمبر کندی قبیله‌سندن کلدی . اولا اونلری ارشاد ایدر ، صوکرا عالمی . هر پیغمبر معروف‌النسب‌در . هر پیغمبر نسب شریفی مضبوطدر . کندی قومی ایچنده اعلان شریعت ایدر . هر پیغمبر امتك قارداشی‌در ؛ یعنی وطنداشی .

« بتون روملر . ارمنیلر قارداشمزدر » دیرسه‌ك . نه خطا ایدرز ؟ بیلیرسه‌ك سویله ، بیلمزسه‌ك اوکرن . قرآنده‌کی شیئی انکار ایدنلر کافر اولور .

« هیچ بر معناجه قارداشم دکلدر » دیرسه‌ك ، هم یالان سویلرسك ، هم قرآنی انکار ایدرسك .

(فآویکم) الله سزی یکیدن وطنکزه مالك ایتدی، [و أیدکم بنصره] صوکرا نصرتله مؤید قیلدی . یعنی بتون فرقه‌لر برلشه‌رك، هپسی یکوجود اوله‌رق دنیاده کورولمه‌مش بر قوت تأسس ایلدی . بونك اوزرینه ترکلرك دوستلغی انکلیز نامنه اعلان اولوندی ، بوبر خارقهٔ عظما درکه جهانی حیرتده براقدی ، جناب حقدن غیری کیم یاپار بونی ؟ اکر سن دنیایی جلب ایتسه‌ك اوعظمتلی قومه‌کندینی حمایه ایتدرمك دکل ، لهکده برسوز سویله‌ده‌مزدك . چونکه اونلر خاطرکوکل بیلمزلر . سویلرلرسه جدی سویلرلر . هر قومك کندینه مخصوص مسلکی ، خویی، مشربی‌وار . انکلتره قومنك جدیتی‌مشهور جهاندر .

استعیذ بالله [ورزقکم من الطیبات] صوکرا سزی طیباتدن مرزوق ایده جك . اورته‌دن یغمالر ، محلوللر قالقه‌جق. هرکس چالیشه‌جق ، ملته خدمت ایده‌جك . کیمسه‌یه اویله هوادن بر شی یدیرمیه‌جکلر . سودیکی انسانلره الله حرام یدیرمز . هر درلو ارتکابات قالقه‌جق . طیباتدن مرزوق اوله‌جقسکز . صنعتلر ، هنرلر، هردرلو اختراعلر وجوده کله‌جك . هرکسه ایش بوله‌جق . [لعلکم تشکرون] بویله یاپیورکه شکر ایده‌سکز . دنیاده بوقدرنعمت ویرن‌الله ، آخرنده نه‌لر احسان ایتمز. بوکا شکر ایتملی. شکرالله‌ه‌اولور، زیده، عمروه اولماز . تأثیری خلق ایدن جناب مولادر ... بو ، اولور شیلردن دکل . لکن حسن موفقیت احسان ایدن جناب حق در . حسن نیت اولدقدن صکرا انسان دائما سلامته مظهر اولور .

شیمدی کل بوآیتی بتون ملت اسلامیه حقنده اوقو . دورسابق ایله لاحقی جمع ایدن کافهٔمسلمینه تمامیله‌مطابق اولدقدن‌بشقه ایسترسه‌ك جمعیت اتحادیه حقندده‌اوقویه‌بیلیرسك . هله او بیچاره‌لر پك آز ایدیلر. اشکنجه‌یه دایانه‌مدیلر . اوروپایه قاچدیلر . هیچ وعد ایله اغفال اولونمدیلر. ثبات‌ایتدیلر. [واذکروا اذانتم قلیل‌مستضعفون‌فی‌الارض]. حقیقةً پك غریب ، پك آواره ایدیلر . کندی مملکتلرنده دکل . کیمیسی‌مصرده ، کیمیسی‌لوندره‌ده ، کیمیسی‌پارسده ، کیمیسی‌قبریسده.. بویله غریب‌الدیار اوله‌رق کندی وطنکزدن جدا اولمشدیکز .

اویله برزمرهٔ قلیله‌دن عبارتدیکز . [تخافون ان یتخطفکم الناس] قورقیورسکزکه ملتلر، دشمنلر سزی محو ایده‌جك. برآزدها سکوت اولونسه‌یدی‌باربارلقله اتهام‌ایتدکاری ترکلری تقسیمه‌قراروره‌جکلردی، قورقیورسکزکه ناس یعنی اقوام مختلفه عثمانلیلری یوتی ویره‌جکلر ، چونکه قرار ویریلمشدی . قرار دولی‌یه قارشی طورمق قابلمی ؟ بوحالمز ایله بردولتله‌قارشی طوره‌مز . مکر عنایت‌باری اوله. چونکه [واعدوا لهم مااستطعتم من‌قوة] امر شریفنی اخلال‌ایتمشز، بوتون قوتلرمزی ضایع ایله‌مشز ، بوندن‌طولایی [مستضعفون فی‌الارض] اولمشزدر .

ایشته جمعیت جلیله‌ده بویله برحالده ایدی. صوکراده [فاویکم] الله راضی اولونجه اسبابنی خلق ایدر . اما اونلرك چوغی شویله بویله ایتمشلر . کوزمزله کورمدك . هرنصل ایسه ! سن اوکا باقمه. اللهك تأییدینه باق . اللهك عنایتنه باق . « ان‌الله یؤید هذا الدین بالرجل الفاجر » حدیث شریفنی تذکر ایله . هانکیمز تمامیله ایی‌یز؟ اوصاف مطلوبه‌یی حائزز ؟ هانکیمزك آلنی پاك ودرخشان؟.. بونلرك برقسمی قبرسده ، مصرده بولونمشلر . برطاقمی‌ده اوزوپاده دولاشدقلری‌حالده فس کیمشلر ، عمرنده باشلرینه‌شاپقه قویمامشلر . حالبوکه سفیرلرمز نصل یاپاردی ؛ پارس سفیری شاپقه ایله کزردی ، کورنلر سویلرلر . بوارتکاب ایتدکاری دنائته عالم تعجب ایدرمش ، حتی اودولتك خارجیه ناظری بیله فسلی طاقه‌دن بزم سفیری قبول ایتمیورمش. شاپقه ایله سوقاقده کزه‌بیلیر ، فقط رسماً قبول ایتمیور . حریفلرده تعصب ملی بیله یوق ایدی. هانکی ملت تبدیل‌مکان ایدنجه هیئتنی تحویل‌ایدر؟ بویله برطاقم حمیتلی یادکارلر وقتیله بونلره وبونلرك امثالنه برشی دیمیورلردی‌ده شمدی باشی چپلاق رسم چیقارمش دییه اومحترم جمعیتك اعضاسندن برینه قیامتلری قوپاریورلر. لایق دکل. انسان برازده حیا ایتملی ، بو ذوات بوتون ملتك سلامتنی تأمینه چالشمشلردر . حالاده چالیشیورلر . حالبوکه ال آلتندن نه فسادلر اولیور . بوجمعیت پایدار اولماسه معاذالله اودقیقه استبداد عودت ایدر. محافظهٔ حریت اوغورنده کیجه‌لی کوندوزلی چالیشان بونلردر . وار اولسونلر . دائم قالسونلر .

ایشته آزلق ایدیکز ، بیچاره ایدیکز ؛ جناب حق وطنکزی سزه بخش ایتدی ، سزه نصرت ویردی ، سزی نصرتله مؤید قیلدی ؛ فقط سزده بونك قدرنی بیلك ، شکر ایدك . الله تعالی سزدن بونی ایستر [لعلکم تشکرون] قوللرینی اللهدن باشقه عزیز ایدن یوق . بتون بوموفقیتلری جناب حق بزه بخش‌ایتدی ، بوندن صوکراده سلامتمزی تأمین ایدن اللهدر ، اللهدر ، الله !.. باشقه استنادکاهمز یوق. کوردکلرمز، سویله‌دکلرمز اسباب‌ظاهره‌دن عبارتدر.

۵۲ نجی درسك صوكی

هلال مطبعه‌سی — ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

صراط مستقیم ١٣٢٦

آثار : مسلكمزه موافق آثار جريده‌مزه ممنونيتله قبول اولنور . درج اولنمایان آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ٢٩ — ١٨ صفر ٣٢٧ پنجشنبه ٢٦ شباط ٣٢٤ — ایکنجی جلد

احکام اسلامیه واجتهاد

معاملات دنیویه وانتظام احوال عمومیه‌یه دائر اولان قسم رابعك شریعت عامهٔ دائمه اوله‌رق جزئیاتنی تحدید ایتمك ممکن دکلدر . چونکه بوقسم احکامك غایت کثرت وتشعبی ایله برابر زمان ومکان ، قوت وضعف ، عرف وعادت کبی شیلرك اختلافی نسبتنده مختلف اوله‌جغی آشکاردر . مکلفینك هرفردی بواحکامك کافه‌سنی بیلمك قابل اولمادیغی کبی لازمده دکلدر .

ایشته استعیذبالله « ولوردوه الی الرسول واولی الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم » نظم جلیلنك مذکور « اولی الامر » ك یعنی فقها وارباب حقوقك اجتهاد و استنباطلرینه الك زیاده لزوم کورولن مواد بوندن عبارت اولوب بوبابده جمع ناسك کندیلرینه تقلید ومتابعتلری امر ضروریدر .

بناءً علی ذلك شرع محمدی حکومت اسلامیه‌نك طرز وشکلنی تحدید وجزئیات احکامنی یکان یکان تفصیل ایتمه‌مشدر . یالکز مبنای حکومت ومدار قوام سلطنت اوله‌جق اساسلری تعیین ایله‌مشدر . مثلا وجوب شوری وحریت کلام واجتماع وحجیت اجماع کبی که اوروپا حکومتلرینك اخیراً تشکیل ایتمش اولدوقلری « مجلس نواب » ، پارلامنتولر هپ بواساسلر اوزرینه وضع اولونمشدر .

الی الابد دوامی تأمین بیورلمق ایچون شریعت اسلامیه‌ده هرنه صورتله اولورسه اولسون تحری عدالت و مراعات مساوات ومنع ضرر وضرار [١] کبی برطاقم بویوك وغایت شموللی اساسلرده تأسیس قلنمشدر .

زمان تنزیلده ، عصر سعادت پیامبریده امت حقنده احوال جاریه‌یه متعلق قابل تغییر و تبدیل اوله‌جق بك چوق حکم و قضالر شرفصدور ایتمش‌درکه بونلرك برقسمنه دائر آیات قرآنیه نازل اولمش ، دیکرلری‌ده طوغرودن طوغرویه ذات رسالتپناه افندیمزدن تلقی ایدلمش‌در . ایشته کرك وضع اولونان اصول اساسیه ، کرك بوطاقم احکام واقضیه علمای اسلامه منهاج هدایت اولوب اجتهادلریله استنباط احکامه مأذون اولدقلری مواد معروضه خصوصنده بو نور حق ایله مستنیر اولمش وبوسایه‌ده تنظیم واحکام معاملاته موفق قلنمشلردر .

اجتهاد فقها ایله استنباط اولونان بواحکام فرعیه‌ده « شرع »

---

[١] متعدد راویلردن ابن ماجه ودار قطنی وحاکم طرفلرندن تخریج اولونان « لاضرر ولاضرار فی الاسلام » حدیث شریفنك مفاد عالیسیدر . حدیث مذکور اربعین نوویه‌ده ٣٢ نجی حدیث اولمق اوزره انتخاب اولوندیغی کبی مجله‌نك ١٩ نجی ماده‌سی اوله‌رق « ضرر ومقابله بالضرر یوقدر » دیيه ترجمه قلنمشدر . یعنی بدایةً کیمسه‌یه ضرر ایتمك جائز اولمادیغی کبی مقابلةً وجزاءً دخی ضرر جائز دکلدر . مثلا بریسنك مالنی بغیر وجه شرعی آلق ویرکیمسه‌نك حقی اولدیغی حالده آنی ایفادن امتناع ایتمك کبی برصورتله اضرار ظلم اولدیغی جهتله جائز اولماز . مقابله بالضررده بوبله‌در یعنی برکیمسه دیکر کمسنه‌یه ضرر ایقاع ایتدکده متضرر اولان مقابلةً اونی اضراره حق اولمیوب بلکه حاکمه مراجعتله ضررینی صورت مشروعه‌ده ازاله ایتدیرمك لازمدر . هله وقوع بولان برضرری آخری اضرار ایله تلافی‌یه چالیشمق قطعا جائز اوله‌ماز . مثلا برکیمسه‌نك ویردیکی قلب اقچه‌یی باشقه‌سنه سورمك کبی . مجله‌یه درج اولونان قواعد کلیه‌نك اکثریسی « اشباه ونظائر » دن مأخوذ اولوب غایت مهم اساسلر اولدیغی معلوم ومسلمدر . شرحلرینه مراجعت بله دهازیاده وقوف حاصل اولور .

اطلاق اولونور. چونکه قواعد شرعیه اوزرینه بنا قلنمش اولدیغی کبی بو یولده استنباط احکامه طرف شارعدن مأذونیتده ویرلمشدر. «قانون» تسمیه اولنمقده جائزدر. نصل که علمای متأخرین طرفندن کثرتله وقوع بولمقده وعرف وعادتده واقع تبدلاته واقتضای مصالح وامته کوره قابل تبدل اولملری علت باعثه کوسترلمکدهدر.

میزان امام شعرانیده «خذ العفو وأمر بالعرف واعرض عن الجاهلین» آیت کریمهسی [١] «یعنی اذا الم نوح الیك فی معرفة مقدار شیء فرده الی العرف واعمل به» دیه تفسیر اولندقدن صوکرا «بو آیته نظراً عرف جاری توابع شرعدن معدوددر. عرف ایله مرادمز قواعد شریعته موافقتی ایله برابر بین الناس مقرر اولان شیلردرکه بعض علما بوکا قانون تسمیه ایدرلر» بیورلمشدر. کتاب الحدوده مراجعت.

بیانات مبسوطهدن مقصد اصلیمز شرع شریف احمدینک حاوی اولدیغی احکام اساسیه وفرعیهنك ـ لدی الایجاب بعض اجتهادیاتك فی الجمله تبدل ایتمسی ومذاهب مدونهنك هر هانکیسندن اولورسه اولسون ناسه ارفق ومصالحه اوفق اقوالك اخذ ایدلمسی شرطیله ـ هر عصر وزمانده بوتون احوال امتی، معاملات جاریهٔ مدنیتی محیط اولدیغنی ایضاح واثبات ایتمکدر. «علم فقه» نامیله مدون بولنان مسائل شرعیهمزدن ازمان اخیرهده محدث اولوب معاملاتی پك زیاده توسیع اولونان بعض خصوصات، استثنا ایدلدیکی تقدیرده خارج قالهجق، مادهٔ تطبیق بولونمیهجق برشی کوسترمك قابل دکلدر.

بنابرین تحقق ایدییورکه بزم اساس اولهرق هیچ برملتك قانوننندن اخذ واقتباسه اصلا احتیاجمز اولمادیغی کبی احکام شرعیهمز اربابی معرفتیله تدقیق وتطبیق ایدیلهجك اولسه بوتون احوال ومعاملاتمزی تنظیمده برکونا مشکلاته دوشمیهجکمز وارستهٔ قید اشتباهدر. الك کوچك برنمونهسی اولان (مجلهٔ احکام عدلیه) کونش کبی اثبات وارائه ایدییورکه احکام حقوقیهده فقهای اسلامیه قدر تدقیقات موشکافانهیه هیچ بر قومك علمای حقوقی موفق اولامامشلردر. اوروپانك سنهلرجه سورو که نوب طوران اختلافاتی مجلهٔ جلیلهمز ایله حل وفصل ایدلمسی اوزرینه هر لسانه ترجمهسنه اعتنا قلندیغی جملهنك معلومیدر.

احکام جزائیهمزده تدقیق اولونسه نه مرتبه عادلانه وتربیهٔ عمومیه واصلاح احوال بشریه ایچون واسطهٔ یکانه اولدیغی تبین ایدر. غایت آغیر وغیر قابل تطبیق ظن اولونان «حدود شرعیه» نك هر برنده پك چوق قیود وشرائط اعتبار اولونمشدر. کرك اسباب موجبهنك ثبوتی، کرك اجرا واستیفاسی غایت تصعیب ایدلدیکی معلومدر. بوجهتله حدودك اکثریسنه معروض اولهجق اشخاص نادراً کورلمکده وآنلرك وضعندن مقصد محض زجر وترهیب اولدیغی تحقق ایتمکدهدر.

مع هذا قصاص ایله قطع ید کبی بعض حدود شرعیهنك نادراً اجراسی بیله بی نهایه نفوس واموالك مصونیتنی تأمین ایدهجکندن تشریعی محض حکمت وموافق مصلحت اولدیغی قابل انکار دکلدر.

استعیذ بالله «ولکم فی القصاص حیاة یا اولی الالباب» نظم جلیلنك اشعار عالیسی اوزره قاتلك قصاصاً قتلی برچوق نفوس معصومهنك محافظهٔ حیاتنه مدار اولور. «اولا» برشخصی قتله تصدی ایدهجك اولان ایقاع قتل ایتدیکی تقدیرده کندیسنك قصاصاً قتل اولونهجغنی بیلنجه قتلدن منزجر اولورده هر ایکیسنك حیاتی باقی قالیر. «ثانیاً» برقاتل متعمد قصاص اولونمادیغی صورتده باشقه درلو جزا دیده اولسه بیله ورثهٔ مقتول آندن اخذثار فکرنده بولونهجقلرندن یا اونلر اونی قتل ایله کندیلرینی اویله براخذ ثار تهلکهسنه دوشورمش اولورلر. یاخود قاتل خوفندن ناشی اونلری ده برر برر قتل وافنایه چالیشیر، هر ایکی طرفك قبیلهلری بیننده قان کودمك فکری یرلهشیر قالیر.

الحاصل ظاهرده قتل اولان قصاص حقیقتده حیات عظیمهدر. چونکه مشروعیتنی دوشونن کیمسه فعل قتلدن مجانبت ایدرسه قتل هیچ وقوع بولماز، اکر دوشونمزده قتله متجاسر اولورسه قتل ایکی شخصه منحصر قالیر، قبیلهلرینه سرایت ایتمز.

[مکتب حقوقمزده تدریس اولونان «معیار عدالت» کتابی مطالعه اولونورسه اکلاشیلیرکه قصاص قتلك اقسام خمسهسی ایچندن یالکز قتل عمد قسمنده جاری اولوب کرك وجوبی، کرك استیفاسی ایچونده پك چوق شرائط واردر. بونلر هر قتل عمدده تماماً تحقق ایتمیهجکندن قانونه قصاص درج اولونمسیله مشکلات عظیمه ظهور ایتمز، یالکز تأثیرات حسنه مشاهده اولونور.] مابعدی وار

مناسترلی اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ مؤمنون: آیت ـ ١٢، ١٣، ١٤

«ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طین. ثم جعلناه نطفة فی قرار مکین. ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاماً فکسونا العظام لحماً ثم انشأناه خلقاً آخر فتبارك الله احسن الخالقین»

[جناب منزل الفرقان جلت عظمته آیت متقدمهده انساندن بعض افراد سعداتك حالنی بیان ایتدکدن صوکره شمدی انسانك مبدأ خلق

[١] بو «عفو»، «یسألونك ماذا ینفقون قل العفو» نظم شریفندهکی کبی «مدار سهولت، آزادهٔ کلفت» اولان شی معناسنهدر. «اخذ» قبول ورضادن مجازدر. یعنی ناسك تیسر ایدن، کلفتسز وجود بولان اعمالنه راضی اول، مشقته مؤدی اولهجق تکلیفده بولونما که منافرت واقع اولماسون. «عرف» امر مستحسن ایله تفسیر اولنور. یعنی قبول عامهیه مظهر اولهجق شیلری امر ایت و جاهللردن اعراض ایله، سفهای ناس ایله مجادله ایتمه.

نصل که آیت اخراده «واذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاما» بیورلمشدر. عباد صالحینه جاهللر مخاطبه، کندی حال وصفتلرینه کوره مکالمه ایدهجك اولدقلری زمان اونلر سلام متارکهیی التزام ایدرلر، مقابلهده بولونمازلر. «خذ العفو وأمر بالعرف» آیت کریمهسی حسن معاشرت ومدارات عامهیی امر اولمغله بوتون مکارم اخلاق جامع اولان آیات قرآنیهدن معدوددر.

وایجادینی ، اطوار خلقت وادوار فطرتده‌کی تقلبنی اجمالاً بیانه شروع ایدوب بیوریورکه] بز انسانی بالچقدن اولان برخلاصه‌دن یاراتدق [بز ابوالبشر آدم علیه‌السلامك خلق وایجادی ضمننده جنس انسانی خلق اجمالی ایله ، بالچقدن سوزلمش برخلاصه‌دن خلق ایلدك] . صوکره آنی [یعنی آدم علیه السلامك ماعدا جنس انسانی] بر قرار مکینده نطفه قلدق] مکین ورصین برقرارکاه اولان رحمده نطفه‌دن خلق ایتدك] . صوکره نطفه‌یی علقه خلق ایلدك [اونطفهٔ بیضایی طونوق برقانه تحویل ایتدك] متعاقباً علقه‌یی مضغه خلق ایتدك [اوطونوق قانی غیرمستبین الخلقه برچیکنم اته تحویل ایلدك] متعاقباً مضغه‌یی کمیکلر خلق ایتدك [مضغه‌یه مختلف کیفیت ودرجه‌لرده صلابت ویره‌رك آنك قسم اعظمنی حیرتفزا هیئت ووضعیتلر ایله متنوع کمیکلره تحویل ایلدك] متعاقباً اوکمیکلره [زینت بدن اولمق اوزره بقیهٔ مضغه‌دن شکل ومقدار مناسبده] لحم اکسا ایتدك . صوکره آنی دیکر برخلق وایجاد ایله انشا ایلدك [تحولات مذکوره‌دن صوکره انسانی بشقه بر طرز آفرینش ایله وجوده کتوردك . آنی دلفریب برشکل ومنظره ایله وروح وقوا ایله ساحه پیرای هستی ایتدك] . ایمدی احسن الخالقین اولان الله عالی اولدی .

[تقدیر وتصویرجه بتون مصورلرك اك کوزلی اولان جناب باری قدرت وحکمتده متعال ومقدس اولدی . بدائع تصویرینه هیچ برمصور یتیشه‌مز . اك ناچیز برذی‌زوحك چشمی بتون ارباب صنائعك مصنوعاتنه بالوجوه فائقدر ، هم صنعت بشر دینیلن شیلر صنع جلیلك برتقلید ضعیفندن بشقه برشی دکلدر] .

ذات باری انسانی جماد ایکن ذی‌حیات ، دیلسز ایکن ناطق ، طویماز ایکن سمیع ، کورمز ایکن بصیر قلمش وباطن وظاهرینه وحتی اعضاسندن هربر عضوینه ، اجزاسندن هربر جزئنه اکلاشلماز عجائب فطرت ، غرائب حکمت تودیع ایتمش . بونکچون استحالات مذکوره‌دن صوکره انسانی بشقه برطرز آفرینش ایله انشا ایتدیکنی بیان بیوریور .

قطرهٔ آب منی درصدف هرنکار
در سخن‌کو شود قدرت برودکار

طیندن مخمر اولان شوشکل دلربا امعان نظر ایله تماشا اولنور ایکن صانعنك یدقدرتنه حیران اولمامق ممکنمی ؟ اطوار خلقته ، ادوار فطرته‌دائر آیات جلیله استماع ایدیلور ایکن کوکل تهییج ایدوب لساندن همان « فتبارك الله احسن الخالقین » تقدیس وتمجیدی فوران ایدیور . مهرصانع مصنوعی اوزرنده تمثل ایتمش . بك محقر برماده‌دن براثر نفیس انشاسنه ارادهٔ ربانیه‌سی تعلق ایتدیکی کورونیور .

هرشی اثرصنعی ، هرشی تابع فرمانی بولنان واجب الوجود عزشانه حضرتلرینك حکمت وقدرتیدرکه ماء مهینی اکمل صورتله ترتیب وتشکیل ایلمش وبرطرز بدیع دلربا ده اکسا ایتمش .

شوجسدی کوزدن کچوره‌لم ، اوراده کمیکلر کندیلرینی قوشادان اتلری طوتیورلر : جسدده کرلمش بولنان سکیرلر جسدی ترصین ایتمش وایچلرنده اعصابك اورلمش بولندیغی عضلات دخی قاپلایوب اوزایه‌رق اك طوغری واك منتظم حرکاتی حصوله کتورمشلر . کمیکلر جابجا قیرلمش ، آنلرك برطاقم مفصللری وارکه اوزاده بری برلرینه کچمش واعصاب واوتار ایله بری برلرینه ربط ایدلمشلر : شوعظامی بند وربط ایدن صنع جمیل ، اصحاب عرفانی بحق مستغرق حیرت ایلمشدر .

بدن انسانك اکتسا ایلدیکی لحمه احاله نظر دقت اولنسون : اولحم ، زینت بدن اولمق اوزره جسدك بعض محللرنده اینجه ونازك برجلد ایله مستور . بدنه بوقدر لطیف ، بوقدر طاتلی رنکلر ویرن شوجلد اولمیه ایدی ، بدن غایت ایکرنج اوله‌جق وغایت قورقونج کورینه‌جك ایدی . بودری ، شفاف اولمق اوزره ویوزه ملیح وآبدار بررنك ونقش ویرمك ایچون کندیسنده اقتضا ایدن هردرلو نارینلك وار . مصورلرك حیرتده قالوب بك نقصان اوله‌رق تقلید ایده‌بیلدکلری بوقدر کوزل برتن رنکی یاپه‌بیلمك ایچون بوالوانی کیم تعدیل ومزج ایلدی ؟

اعضانك شو انتظام وتناسبنه باقلسون . باجاقلرله اویلقلر ، بری برینه کچمش وسکیرلر واسطه‌سیله یکدیکرینه بند وربط ایدلمش بیوك کمیکلردن یاپلمش . بونلر ، متساوی ومنتظم ایکی نوع ستونکه مجموع بنایی یوکلنمك ایچون یوکسلمشلر . حجم بنا ، عمودلرك ارتفاعیله متناسب . جسد ، حیات ایچون ضروری بولنان وبناءً علیه مرکزه وضع اولنمسی واك امین محلده بولنمسی مقتضی اولان کافهٔ اعضایی حاویدر .

بواثر مکرك اوست طرفندن ایکی قول آصیلی که اوقوللر اللر ایله محدود وآره‌لرنده برتناسب کامل موجود . قوللر اوموزلره مربوطدر ، برصورتده‌که بومفصلده آنلرك سربست برحرکتلری وار . آنلر سرعتله بوکیلوب دونه‌بیلمك ایچون دیرسکلر ایله بیلکلرده‌ده قیرلمشلردر .

اللر ، بری برینه کچمش کوچك کمیکلرله سکیرلردن اعمال اولنمش برطوقومه‌درکه تقرب ایتدکلری اجسامی لمس ایتمك ، یاقه‌لامق ، طوتمق ، فیرلاتمق ، چکمك ، ایتمك ، آییروب قوپارمق ، ایچون ملایمت وقوتی حائزدر . اوجلری اظفار ایله مسلح بولنان اصابع ، حرکتلرینك نزاکت وتنوعیله پك نفیس وظریف صنایع اجرا ایتمك ایچون یاپلمشلر .

ایاق احتیاجات مختلفه‌دن ناشی یومشاق اولمقله برابر قوی ومتین بولنمق ایچون کندیسنده اعصابدن ، اوتاردن وبری برینه ربط وبند ایدلمش کوچك کمیکلردن بشقه برشی کورلمز .

بدنك اوست طرفندن بیون یوکسلمشدرکه لزومنه کوره ثابت ، اقتضاسنه کوره قابل انثنادر . باشنده بربار ثقیلی یوکلنمك لازم اولدیغی ایچون بیون ، کویا آنجق برتك کمیك ایمش کبی قاس قاتی بر حالده بولنور . باشی اکمك ویا چویرمك مقتضی اولدیغی ایچون دخی بیون

كويا نه قدر كميك وار ايسه هپسى كنديسندن آلنمش كبى هر طرفه بوكيلور . اودوزلرك اوستنده جزئيجه يوكسلمش اولان شو بيون ، بتون جسده حكمفرما اولان باشى زحمتسز يوكله‌نور .

باش ، اكر آز دها كوچك اولايدى بقيهٔ چرخ ايله اصلا تناسبى اولمازدى ، اكر دها ايرى اولايدى بيچمسز ياقيشقسز اوله‌جغندن بشقه ثقلتى بيونى ازر وانسانى براز زياده اكلش اولديغى جهته دوشمك مخاطره‌سنه بادى اولوردى . محتوى بولنديغى خزينهٔ قيمتدارى ايجه محافظه ايلمك ايچون هر طرفدن پك ضيق وپك سرت كميكلر ايله ترصين ايدلمش اولان شو باش ، بيونك فقره‌لرى ايچنه كچمش وبدنك ديكر بتون اعضاسيله پك سريع مخابره‌سى بولنمشدر . باشك ايچنده دماغ واردركه آنك رطوبتلى يومشاق مادهٔ اسفنجيه‌سى ، برى برينه كرفت بولنان الياف لينه‌دن مركبدر . ومحلنده تبيين اولنان عجائب وبدائعك مركزى ايشته بوراسيدر . باش طاسى . ايكى كوز ايكى قولاق ايله بر آغز بر بورون ايچون بر توازن وتناسب صحيح ايله منتظماً دلنمشدر . احتساساته تخصيص ايدلمش آنلرده بر طاقم اعصاب واردركه او اعصاب بو مجرالرك قسم اعظمنده چاليشورلر . احتساس ايچون كنديسنده اعصاب بولنميان بورنده ايسه روائحى دماغه قدر ايصال ايتمك ايچون بر عظم غربالى واردر .

ايكى كوز ، اشياى خارجيه‌يى يميناً وشمالاً اوزاقدن زحمتسزجه كوره‌بيلمك وكافهٔ اعضاى جسدك امن وانضباطى خصوصنده سهولته متنبه اولمق ايچون ، برى برينه مساوى اوله‌رق باشك ايكى جهتنده اورته‌يه طوغرى وضع اولنمشلر . وضعيتلرنده‌كى تناسب صحيح چهره‌يه حقيقةً زيب وفر ويرمشدر . شو ايكى چشمى رخسار ايچنده تنوير ايدن بيلمم نصل مصباح الهى‌دركه بقيهٔ كائنات آره‌سنده آكا مماثل هيچ برشى يوقدر . بونلر بر نوع آيينه‌درلركه انسانك قوهٔ عاقله‌سى موجودات عالى او آيينه‌لر ايچنده كوره‌بيلمك ايچون اوراده طبقهٔ شبكيه ايچنده بتون عالمك كافهٔ موجوداتى بياپى واضحاً مرتسم اولورلر .

سزاوار حيرتدركه كوز بيكى سم الخياط قدر اصغر بر جرم اولديغى حالده بيكلرجه بيك سنه‌لك ابعادده بولنان اجرام سماويه‌يى آن واحدده كوره بيلور . حقيقت ، كوز بيكى ، خالقنك قدرت وعظمت وحكمته اصحاب عرفانى سجده ايتديرر بر صنع غرام افزادر . حقيقت ، كوز بيكى كوزمزك اورته‌سنده موضوع بر عاطفت الهيه‌در . حقيقت ، خلاق جهان كمال قدرتنى اهل عرفان واذعانه كوسترمك ايچون ماده وهيولانك پاپه‌ميه‌جغى عظيم بر برهانى هركسك كوزى اورته‌سنه قويمشدر .

ناصيه ، بتون وجهه شان وشرف ويرر ، سيمايى احيا ايدر . وسط رويه وضع ايدلمش اولان بورون بولنمسه ايدى چهره بيچمسز ويام يصى اولور ايدى .

دوداقلره باقيكز : انلرك رنك آبدارلرى ، طراوتلرى ، شكللرى ، ترتيبلرى ، ديكر عضولر ايله اولان تناسب ومطابقتلرى ، بتون چهره‌يه بشقه لطافت ، اوزكه حسن وملاحت ويريور .

دهان ، حركاتنك حركات عيون ايله اولان مخابره‌سى حسبيله چهره‌يى احيا ايدر ، شاد ايدر ، مكدر ايدر ، بشوش ايدر ، عبوس ايدر ، اشارات محسوسه‌سيله بتون احوال قلبيه‌يى بيان ايدر .

دوداقلر غذايى المق ايچون آچلدقدن بشقه يومشاقلغى وحركاتنك تنوعى ملابسه‌سيله ، تشكيل كلام ايدن اصوات والفاظك تنوعنده خدمت ايدرلر . دوداقلر اچلدقده زينت دهان اولان ايكى صره ديشلر كوريليور . بو ديشلر ، ايكى چكه ايچنده انجو كبى ديزلمش كوچك كميكلردر . چكه‌لرده آچيلوب قپانمق ايچون بر پاى وار ، بر صورتده‌كه ديشلر اغذيه‌يى هضمه مستعد قلمق ايچون انلرى آسياب كبى اوكوتورلر . بو منوال اوزره اوكودلمش اولان اغذيه ، مجراى تنفسدن بشقه بر مجرا ايله معده‌يه كچر وشو ايكى مجرا برى برينه پك مجاور بولندقلرى حالده ينه برى برلريله اصلا اختلاطلرى يوقدر .

ديل ، كوچك عضلاتله اعصابدن معمول بر طوقومه‌در ، واول قدر يومشاقدركه عقله صيغماز بيكلرجه بيك حركت وانحناسيله مار كبى اكيلور بوكولور . پارمقلرك وياخود بر آلت الحان اوستنده بر سازنده مضرابنك ياپديغنى ديل ده اغزده ياپار ، كاهى دندانه ، كاهيجه حنكه اورر .

سمع دخى بصر كبى بر مقصد مخصوص ايچون صنع اكمل ايله تشكيل اولنمشدر . بصر ، ضيا قانونلرى اوزرينه تشكيل ايدلديكى كبى سمع دخى اهتزاز هوا قانونلرى اوزرينه تشكيل اولنمشدر . قولاغك خارجى قسمى هوانك اهتزازاتنى طوتمق ايچون كنيجه ياپلمشدر .

بز بو مبحثك تفصيلاتنى « مطالب عاليه » نام اثر عاجزانه‌مزه حواله ايله ، تفسيرى صددنده بولنديغمز بو آيات كريمه‌يه متدائر بر روايتك نقلنه كچيورز . مرويدركه رسول كبريا عليه افضل التحايا افندمز وحى اولنان بو آيانى سويله‌يوب كتبهٔ وحيدن عبد الله بن ابى سرح يازيور ايدى . ذات نبوتپناهلرى « خلقاً آخر » قول شريفنه كلوب دها مابعدينى تقرير واملا بيوره‌مدن عبد الله بالمسارعه [فتبارك الله احسن الخالقين] ديمسيله رسول اكرم : [ياز ، آيت بويله نازل اولدى] بيوردى . بوندن عبد اللهك قلبنه شبهه كلوب «محمده [صلى الله عليه وسلم] وحى اولنيورسه بكا ده وحى اولنيور» ديه‌رك ارتداد ايتدى . ومرتد اوله‌رق ييقيلوب مكه‌يه كيتدى ، صوكره يوم فتحده اسلام اولدى . بعضيلرى : عبد اللهك نعوذ بالله ارتداد اوزره ايكن فوت اولديغنى روايت ايلمشلردر ، ابن عباس رضى الله عنهما حضرتلرندن روايةً سعيد بن جبير حضرتلرى ديديكه بو آياتك حين نزولنده حضرت عمر رضى الله عنه [فتبارك الله احسن الخالقين] ديمسى اوزرينه طرف رسالتمآبدن [بويله نازل اولدى يا عمر] بيورلدى . حضرت عمر بو توافق ايله افتخار ايدر ايدى . احاله نكاه عبرت ايتملى : باقى شو وقعه حضرت عمر رضى الله عنهك سعادتنه وعبد الله بن ابى سرحك شقاوتنه نصل سبب اولدى . « يضل به كثيراً ويهدى به كثيرا » .

[شو روايتلره كوره بشرك قبل النزول نظم قرآنه مماثل كلام ايله تكلم ايلدكلرى اكلاشيله‌يور ، بو ايسه قرآن كريمك اعجازينه نقيصه

ایراث ایدر] دنیلمسون، چونکه قدرت بشردن خارج اولان بومقدار دکل، اقصر سوره مقداری اولاندر .

تکمله

«ثم انشأناه خلقاً آخر» قول کریمنده «ثم» حرفی ایکی خلق وایجاد اره‌سنده کمال تفاوتی اشعار ایچوندر . ابوحنیفه رحمه‌الله حضرتلری بوقول کریم ایله شوکا احتجاج ایتمشدرکه برکیمسه بریموورطه غصب ایدوب ده اویموورطه غاصبك یانندهایکن یاوریلاسه غاصبه یمورطه‌نك ضمانی لازم کلیر، یاورونك ضمانی لازم کلماز، چونکه یاوری خلق آخردر. امام مشارالیهك بوکبی نه‌قدر عمیق استنباطلری واردر . بوکبی استنباطلریله احکام شرعیه‌یی توسیع ایده‌رك حقیقةً امت مرحومه حقنده بررحمت واسعه اولمشدر . «امام اعظم» شهرت شایه‌سنه بالوجوه لائق برامام همامدر ، رحمه‌الله رحمة واسعة .

برکت زاده : اسماعیل حقی

احکام الحرب والصلح فی الاسلام

— کچن نسخه‌دن مابعد —

جمله‌سنی ﴿ قل یا اهل الکتاب تعالوا الی کلمة سوآء بیننا وبینکم ان لانعبد الا الله ولانشرك به شیئاً ولا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون ﴾ ایات کریمه‌سیله بالجمله ملل واقوامی کلمهٔ توحیده دعوت ایلمش وذاتاً بربدرومادردن متولد اولدقلرینی تذکیر ایله اره‌لرنده‌کی شقاق ونفاقی ازاله واخوتك ایجاب ایتدیردیکی حسیات شفقت ومحبت وموانستی تحریك ایدرك اره‌لرنده برصلح ابدی تأسیس مقصدیله ﴿ انما المؤمنون اخوة ﴾ آیت کریمه‌سیله‌ده بالعموم مؤمنلر قرنداش اولدقلرینی بیان وبوصورتله اره‌لرنده اخوت ومساواتی امر وفرمان بیورمشدر .

اخوت ایسه هردرلو حقوق ومنافعده اشتراك ومساواتی جامع ویکدیکره حق تفوق ورجحانی مانع اولمق حسبیله استقلال بالمنفعه وفکر تفوق وتغلب ایله وقوعبولان هردرلو خصومت ومنازعه‌یی دفع ومباینت لسانیه ومغایرت دینیه وعصبیت قومیه‌دن طولایی متولد اولان هرکونه عداوت ومنافرتی رفع ایله اسلامی یکدل ویکوجود ایلمشدر. وبوحکمت مقدسهٔ دینیه‌یه مبنیدرکه بوکون کرهٔ ارضك برنقطه‌سنده بولنان برمسلمان لسانی مملکتی قومیتی جنسیتی نه اولورسه اولسون کرهٔ ارضك سائر جهات واقطارنده بولنان عامهٔ مسلمینی کندیسنه قرنداش بیلور . وبرقرنداش قرنداشنه نه‌مرتبه محبت ومعاونت ایتمسی ممکن ایسه اوصورتله محبت ومعاونت ایلمکی اوزرنده فرض بیلور .

زیرا علیه‌الصلواة والسلام افندمز ﴿ لایتم ایمان المرء حتی یتمنی لاخیه المؤمن مایتمنی لنفسه ﴾ حدیث شریفیله بر انسان کندی نفسنه دیله‌دیکی خیر ومنفعتی مؤمن اولان قرنداشنه دیله‌مدکجه ایمانی تمام اولمز، دیو بیورمشدر.

قالدی‌که بین‌الافراد وقوعبولان مجادلات یکدیکرینك حقوقنه تجاوز ویا عرض ومال وجانه تسلط کبی حرکات جاهلیه ومفاسد اخلاقیه‌دن ناشی بولنمسیله ﴿ بعثت لاتمم مکارم الاخلاق ﴾ حدیث شریفیله علیه الصلواة والسلام افندمز هربر فردك حقوق مشروعه ومتقابله‌سنی حق و حلال صفتیله امر و تعیین و غیرك حقوقنه تجاوزی ممنوع وحرام صورتیله نهی وتبیین بیورمش وبووجهله افرادك امنیت عرض، مال وجانی هرکونه تعرضدن مصون اولمق اوزره محافظه وتأمین ایله آکا وقوع بوله‌جق تجاوزك منعنی مقام خلافته تودیع بیورمشدر .

اسلامك یکدیکرلرینه مساواتلرینی بیان صددنده علیه‌الصلاة والسلام افندمز ﴿ المسلمون کاسنان المشط تتکافؤ دماءهم واموالهم واعراضهم وهم ید علی من سواهم ﴾ بیورمشلردرکه معنای منیفی مسلمانلر طراق دیشلرینه بکزرلرکه جمله‌سی برشکل وهیئت وبرحجم وصفتده اولدقلری کبی هیئت مجموعه‌لریله علیهنده استعمال اولندقلری محلده برالدرلر.

افراد مسلمینك یکدیکرلرینه اولان ارتباطلرینی دخی بیان ایچون ﴿ المسلمون کالجسد اذا اشتکی منه عضو تداعی له العضو الاخر ﴾ بیورلمشدرکه مآل منیفی مسلمانلر برجسم واحده بکزرلرکه بر عضوی آغریه دیکر اعضاسی دخی رنجیاب تألم اولور دیمکدر .

ایشته تفصیلات معروضه‌دن مستبان اولدیغی وجهله اساساً دیانت اسلامیه عموم افراد بشر میاننده «صلح ابدی» تأسیس بیورمق اوزره ظهور ایتمش وکرك عادات وعبادات وکرك معاملات واعتقاداته دائر اولان کافهٔ احکامی نظام عالم وحیات اممی محافظه مقصد مهمنه مبتنی بولنمشدر .

حربك بدایت اسلامده اسباب مشروعیتی

مقدمه‌ده بسط وبیان قلندیغی وجهله دیانت معظمهٔ اسلامیه بین‌الامم واقع اولان مجادلات واختلافاتی منع اساسی اوزرینه مؤسس اولدیغی حالده حربه جواز ویرمسی آتیده تفصیل قلنه‌جغی وجهله منحصراً مهاجمات اعدایی مدافعه‌یه مقصور واسباب مجبره وتحفظیه‌یه محصور بولندیغی بوبابده نازل اولان آیات قرآنیه واحکام فرقانیه ایله ثابتدر .

زیرا بدایةً دین مبینه دعوت رفق وملایمت ووعظ ونصیحت صورتیله وقوعبولمش وسفك دمانك منعنه چالشیلمش اولدیغی ﴿ وادع الی سبیل ربك بالحکمة والموعظة الحسنة ﴾ ایت کریمه‌سیله مثبت بولنمشدر . اشبو ایت شریفه‌نك معنای منیفی: ای پیغمبر ذیشانم سن طریق حقه یعنی دین مبین اسلامه حکمت وکوزل وعظ ونصیحتله عالمی دعوت ایله دیمکدر . ایشته شو امر جلیل الهیدن مستفاد اولدیغی وجهله اسلامه دعوت اسلوب حکمت وملایمانه وعظ نصیحتله وقوعبولمش وفقط محضا سعادت وسلامت دارینه نائلیت ضمننده واقع اولان دعوت دینیه‌یی کفار قریش سؤتلقی ایدرك علیه الصلاة والسلام افندمزه عداوت وکندیسیله اصحاب کرامنی بولندقلری خانه‌ده حصر وتضییق وکندیلریله کسه قونشمامق وکورشمامك وحتی چارشو

وبازارلرده بیله کندیلریله الیش ویریش ایتمامك وبر مصلحت ضمننده بریسی بولندقلری خانه‌دن خارجه چیقه‌جق اولور ایسه اکاهر درلو اذا وجفا ایلمك اوزره اره‌لرنده عهد وپیمان و (حلف الصحیفه) نامیله عقد ایمان ایلملری وتعدیات وتجاوزات واقعه‌لرینی عاقبت حیات شریفه‌لرینه سؤقصد درجه‌لرینه واردیرمش اولملریله حربه بادی اولماق اوزره مکهٔ مکرمه‌ده‌کی دار ودیارلرینی ترکله ناچار مدینهٔ منوره‌یه اختیار هجرت بیوردقلری بالجمله کتب دینیه وتاریخیه‌ده محرر ومذکوردر .

مدینهٔ منوره اهالیسی ایسه اوس وخزرج نام ایکی قبیله ایله بنی قریظه وبنی النضیر نام طوائف یهوددن عبارت اولوب اوس وخزرج دها مکهٔ مکرمه‌ده ایکن مبعوثلری واسطه‌سیله قبول دعوت وشرف اسلام ایله مشرف اولمشلر سه‌ده طائفهٔ یهود دیانتلری اوزره باقی وموجود اولدقلرندن اسلام ایله حسن معاشرت ایلمك وطرفیندن کمسنه آخره تجاوز وتعرض ایتمامك اوزره علیه الصلاة والسلام افندمزله عقد رابطهٔ موالات وبرمعاهدهٔ مخصوصه ایله سالك راه مصافات اولدقلری حالده اخیراً کفار مکه مجتمعاً مدینه‌یه هجوم ایلدکلری صره‌ده طائفهٔ یهود نقض عهد وپیمان ایدرك کفار قریش ایله بالاتفاق پیغمبر ذیشان ایله اصحاب کرامنی هرطرفدن احاطه وحصر وتضییق وغزوهٔ خندق نامیله بنام اولان حرب معلومه سببیت ویرمش اولملریله حضرت نبی ذیشان ناچار مدافعه ومقابله‌یه مجبور اولمش اولدیغی کبی کفار مکه کندیسیله اصحابنی سنه‌ده برکره زیارت بیت الحرامه مساعده وصلح حدیبیه نامیله اولصورتله عقد معاهده ایلدیکلری حالده اخیراً ینه کندیلری نقض عهد ایله حربه قیام ایلملری اوزرینه سورهٔ بقره‌ده (وقاتلوا فی سبیل الله الذین یقاتلونکم ولاتعتدوا ان الله لایحب المعتدین) آیات کریمه‌لری نازل نازل اولمشدرکه معنای شریفی ای مؤمن اولان قوللرم سزکله محارب اولانلرله راه حقده حرب ایدیکز انجق تعدی ایتمیکز . جناب حق متعدی اولانلری سومز دیمکدر . اشته اشبو آیت کریمه ایله حربه مقابله ومدافعه صورتیله مأذونیت ویرلمش ودشمن هرنه وقت ترك سلاح ایلر ایسه ترك سلاح ایتمك ومعاملهٔ بالمثل خارجنده ظلم وتعدی ایتمامك وحربه تجاوز صورتیله باشلامامق وعهد وپیمانلرنده ثابت قدم اولان سائر قبائل معاهده‌یه ایلشمامك اوزره امر وفرمان بیورلمشدر . حربك دیانت اسلامیه‌ده جوازی حقنده ایلك نازل اولان آیت کریمه اشبو آیت شریفه اولوب مدینهٔ منوره‌ده نازل اولمشدر . واشبو آیت کریمه‌یی تعقیب ایدن (ولاتقاتلوهم عند المسجد الحرام حتی یقاتلوکم فیه فان قاتلوکم فاقتلوهم) نص کریمی دخی مقاتله‌نك انجق مقابله ومدافعه صورتیله وقوعنه جواز ویرلدیکنی ناطق اولدیغی کبی انی ولی ایدن (وقاتلوهم حتی لاتکون فتنة ویکون الدین لله فان انتهوا فلاعدوان الا علی الظالمین) آیات کریمه‌لری معانی شریفه‌لری دخی مقاتله‌دن مقصد مقابله اوله‌رق موجب فتنه واختلاف اولان اسبابك منع وازاله‌سی حکمته مبتنی اولدیغی واضح وهویدادر .

وبوکبی محاربات ومقاتلاتده مقابله ومماثله مشروط اولدیغی (فمن اعتدی علیکم فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم واتقوا الله واعلموا ان الله مع المتقین) آیات کریمه‌سیله مثبتدرکه مضمون منیفلری ای طائفهٔ مسلمین سزه تعدی ایدنلره سز دخی تعدیلری مثللو اعتدا ایدیکز ونصرت وغالبیتکز حالنده تجاوزدن اجتناب ایله جناب حقدن خوف وحذر ایدیکز زیرا الله ذوالجلال حضرتلری حقسزلقدن صاقنان قوللریله برابر وکندیلرینه یار ویاوردر دیمکدر .

اشته اشبو آیات کریمه کافهٔ حقوق حرب وصلحی جامع برر دستور حکمت وقانون معدلت اولدیغی واضح واشکاردر زیرا حرب واعتداده مماثلت مشروطه اولنجه اشبو مماثله اسباب حرب ایله حربك زمان ومکان وقوعیله دشمنه قارشو استعمال اولنه‌جق اسلحه کیفیاتی ومدت دوامی ومجروحین واسرایه ایدیله‌جك معاملات خصوصنده مقابلهٔ بالمثل احکامی جاری اوله‌جغی و نقط خصم حدود مشروعه‌یی تجاوز ایلدیکی حالده ظلم وعدوان خصوصنده اکا متابعت جائز اولمیه‌جغی (واتقوا الله) تحذیری و (ان الله لایحب المعتدین) نص کریمیله معین ومصرحدر . — مابعدی وار

ماردینی زاده : عارف

دین وعادات غیر مشروعه

اقوام مسلمه شرف اسلام ایله مشرف اولمازدن مقدم هر قوم وقبیله‌نك کندیلرینه مخصوص بر مسلك ومذهبلری واردی .

وقتاکه اسلامیت بونلرك اراسنه کیرنجه ؛ کندی احکام عادله وقواعد رصینه‌سنی تأسیسله آنلره مغایر ومخالف اولان کافهٔ اعتقادات وعادات غیر معقوله‌یی اساسندن قلع ورد ایلدی .

شو قدر وارکه اسلامیتی قبول ایدن اقوام قبل الاهتداء کندیلرنده طبیعت ثانیه حکمنی الان بر طاقم عادات غیر مشروعه‌دن شرف اسلام ایله مشرف اولدقدن صکره‌ده تخلیص گریبان ایده‌مه‌مشلردر . حتی رسول اکرم (صلعم) حضرتلری اصحاب کرامدن بر ذاته : [انك امرؤ فیك جاهلیة] بیورمه‌لری بوحال أسف اشتمالك زمان سعادتده‌ده وقوعنه صورت واضحه‌ده دلالت ایدر .

ایشته بومرض مدهشه عصر پیغمبریدن زمانمزه کلنجه‌یه قدر بر طاقم بدعتلر، کوناکون سیاستلر انضمام ایده‌رك مشکات نبوتدن تباعد ایتدکجه بومرض مستولی آله‌بیلدیکی قدر توسیع دائره ایدوب عالم اسلامیتی بوکون ایچنده بولندیغمز درکهٔ هولناکه‌دوشرمشدر .

کرهٔ ارضمزك اسلام ایله مسکون قطعاتنده عادات غیر مشروعه‌نك احکام وقوانین جلیلهٔ شرعیه‌یه الکزیاده غلبه ایده‌رك حکم فرما اولدیغی برقطعه وارسه اوده چین قطعه‌سیدر . عددلری اللی، التمش ملیونه بالغ اولان چینلی دین قرداشلریمزك حال حاضرلری پك وخیمدر . عادات مذمومه‌نك آنلری ایقاع ایتدیکی تخریبات مادیه ومعنویه چوق ایلرویه کیتمشدر . از جمله مسجد و جامعلرنده مجوسیلك شعائر

وخاطراتندن اولان ییلان وعقرب کبی حیوانات مضره‌نك رسم وتمثاللرینی بولندیریورلر . حاصلی اللرنده قرآن کریم ایله برقاچ فقه کتابندن باشقه تحریف وتبدیلدن مصون هیچ برشی قالمامشدر . بونکله‌برابر صلابت دینیه‌لری غایت صاغلامدر .

بوکون چینده، روسیه‌ده وسودانده چیتده بوجاده‌قالان اخوان دینمزك کرفتار اولدقلری بوکبی احوالدن بالاستفاده اوروپامیسیونرلری کال‌کرمیله آنلر آره‌سنده کندی مذهبلرینی ترویجه شتابان اولیورلر . عالم نصرانیتك حامیسی اولان دولتلرده جمعیتلر واسطه‌سیله بومیسیونرلره مادی ومعنوی معاونتده بولنیورلر. حتی دینه‌ظاهراً هیچ اهمیت‌ویرمیان انکلتره ورهبانی مملکتندن طرد ایدن فرانسه‌نك سودانده ،جزائرده، تونسده‌کندی‌مذهبلرینی ترویج‌خصوصنده‌نه‌کبی‌فداکارلقلرده‌بولندقلری معلوم انامدر .

مقام خلافت اسلامیه‌نك‌ده هیچ اولمازسه‌اورالرده بولنان اخوان دینمزك، حسب‌الاخوت، دوشمش‌اولدقلری وادیٔ ضلالتدن‌چیقارمق چاره‌لرینی نظردقته آله‌جق زمانی آرتق حلول ایتمشدر . دورمنحوس استبدادده هرشیده اولدیغی کبی دول‌اجنبیه‌نك بویوندرغی آلتنده بولنان اهل اسلامك مرکز خلافته قارشو پرورده ایتدکلری محبت وارتباط معنویه‌لرینه رغماً عالم اسلامیتك قدر مهمی بحق تقدیراولنمازدی. حتی کندی حاللرینی، کوردکلری مظالمی عرض ایتمك ایچون کله‌رك‌لایحه‌لر تقدیم ایدنلری حبس خانه‌لره آته‌رق عادتا برجانی‌یی استنطاق ایدرکبی شدت وغضب کوستررلردی .

هرحالده حامیٔ دین مبین اولان دولت علیه چین وسودانه دین احمدی‌یی تعلیم وتبلیغ ایده‌بیله‌جك اقتدارلی وطلاقت لسانه مالك، خلوق خطیبلردن متشکل برر هیئت کوندرملیدر . اشته مقام خلافت بووظیفهٔ مقدسه‌نك ایفاسنده اصلا اهمال ایتمه‌ملیدر .[تعاونوا علی البر والتقوی ...] نظم جلیلی ناطق وآمر اولدیغی وجهله بوکبی‌امردینده محتاج معاونت واصلاح اولان دین قرداشلریمزك امدادینه قوشمه‌لیز. بومثللو خدمات مهمه انجق مقام خلافتدن بکله‌نیله بیلیر .

بوندن‌برقاچ سنه مقدم چین‌مفتیسی عبدالرحمن افندی حجه کیدرکن درسعادته اوغرایوب مظهر التفات اولمشدی . بوذاتك کوستردیکی لزوم وتوصیه وابرام واصرار اوزرینه مقام مشیختدن ایکی افندی چینه کوندرلمشدی . لکن بوافندیلره تعیین ایدیلن معاش برقاچ آی قدر ویرلمش ایسه‌ده مع‌التأسف صکره قطع ایدلمش اولدیغندن چار وناچار عودته مجبور اولمشلردر .

بوقارودنبرو عرض اولنان احوال مؤسفهٔ حاضره‌نك ضرروآفتی یالکز .کندیمزه منحصرقالمیوب بلکه اسلامیتی قبول ایتمك استعدادنده بولنان غربلیلری ظن وشبهه‌یه دوشوریور . چونکه آنلر اکثریا بر دینك حق‌ویاباطل اولدیغی اودینه‌عرض انقیاد ایدنلرك تربیهٔ فکریه ومدنیه‌لرینك نه‌درجه ونه‌سویه‌یه ارتقاء ایتدیکی نقطهٔ نظرندن محاکه ایده‌رك اودینی قبول ویارد ایتمك ایسترلر .

حالبوکه بوذهاب وبودرلو مقایسه پك یاکلش وواهی اولدیغی میدانده‌در . زیرادین باشقه ، برقومك اعتیاد ایدندیکی عادات واخلاق ومشواری باشقه شیلردر. مع‌مافیه‌بردینك، توابعنه‌ایقاع‌ایتدیکی‌تأثیرات انکار اولنه‌مازسه‌ده ؛ اوشریعتك بطلان وحقیتی معتقدینك احوال واخلاقیله تعیین ایدیله‌من . اولورکه اوقانونه تماماً ویاقسماً رعایت ایدیلمیه‌رك سوء استعمال اولنور .

هرنه‌قدر حقیقت‌حال بوندن عبارت ایسه‌ده مقدارلری اوچیوز ، اوچیوز اللی ملیون راده‌سنده بولنان اهل اسلامك احوال عمومیهٔ حاضره‌سی نظر تدقیق ومحاکه‌دن کچیریله‌جك اولورسه اهتدایه میال برغربلینك ظن وشبهه‌یه دوشمه‌مسی همان همان غیر قابلدر . چونکه مثلا بز روسیه مسلمانلری کوریورزکه روسلر طرفندن دینمزه وکتاب مقدسمزه اسناد ایله درمیان ایدیلن اعتراضات واهیه جمله‌سی اقوام مسلمه‌نك عادات غیر مشروعه‌سندن عبارتدر . باشلوجه اعتراض اولمق اوزره دیبورلرکه: «بوکون اسلام ایله مسکون اراضینك سراپا مدنیت ومعموریت حاضره‌نك بخش ایتدیکی فوائد وترقیاتدن محروم قالمه‌سی دین محمدینك مدنیت حاضره ایله قابل توفیق وتألیف بردین اولمامسندن منبعثدر . »

بوحال اسف اشتمالمزك اسبابی تحری وتعمیق‌ایدیلورسه کوریلورکه ــ عصر حاضرك یتشدیردیکی مشاهیر فضلادن مفسر ومتفنن مرحوم « شیخ محمد عبده » حضرتلرینك دیدیکی کبی ــ منبع مدنیت وخادم ترقیٔ انسانیت اولان بودین مبینك بزلره بخش ایتدیکی فوائدلاتحصانك چوغندن لایقیله استفاده ایتمك طریقلرینی برطرف ایده‌رك وادیٔ جهالت وعطالته صاپه‌مزدن ایلرو کلمشدر . یوقسه ظن وادعا اولندیغی کبی حاشا بودین فطرتك سعادت بشری متکفل اولمایوب مانع ترقی ومدنیت اولماسندن ایلرو کلدیکی قوانین جلیلهٔ شرعیه‌یه واقف اولانلر عندنده مسلم وکون کبی آشکاردر .

وا اسفاکه بوکون بویله بردین بهترینه بحق اهلیتمزی یار واغیاره کوستره‌میورز. اوروپانك بوکونکی‌ترقیات‌مادیه‌سنه نظراً بالفرض‌بوکتاب مستطاب انلرك یدنده بولنمش اولسه شبهه‌سز بوحقیقتك نشر وتبلیغی ایچون لازم‌کلن بالجمله فداکارلغی التزام ایده‌رك بونور الهی ایله بتون عالم انسانیتی تنویر ایدرلردی . زیرا کوریورزکه آنلر بودین عالینك منسوبیندن اولمدقلری حالده دین جلیلمزك برقسمنی تشکیل ایدن « معاملات » ایله عاملر .

بزمعاشر اسلام هرنه‌قدر بوحقیقتك محافل انسانیته عرض‌وتشهیرنده بیوك بر تکاسل وقصور ابراز ایدرسه‌کده بوصوك زمانلرده غربده اویانان فکر دینی شرقده طلوع ایدن شمس شریعتك ضیاسنه دوغرو توجیه نظر ایتمیه باشلامشدر .

هیچ اولمازسه قرآن حکمت بیانك « واعدوالهم مااستطعتم » ، « وان‌لیس للانسان الاماسعی » ، « هل یستوی‌الذین یعلمون والذین لایعلمون» کبی بعض احکام‌وقواعدیله‌عامل‌اولسه‌ایدك بوکون‌موجودیتمزی

رخنه‌دار ایتمك درجه‌سنده بولنان احوال مؤسفه ومؤلمه‌دن تخلیص نفس ایتمش اولوردق .

لله‌الحمد صوڭ زمانده عالم اسلامیتك بعض مواقع مهمه‌سنده حرکته کلن فکر ترقی وحس معنوی وبالخصوص مقام خلافتده حصوله کلن انقلاب عظیم عالم اسلامك بودور انحطاط وتدنی‌یه خاتمه چکه‌رك دورهٔ کماله خطوه‌انداز اولدیغنی مبشر اماراتدن اولدیغنده شبهه یوقدر .

هو الذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله ....

قریملی سید محمد زاده

یعقوب کمال

اوچنجی اوردو

— ١ —

شهیدان وطن مأواسی بیك قبر وطن ـ مهجور
کیکدن برج وباورولر جسددن قلعه‌لر منظور
کوکلر برجهاندر .. جبهه‌لر سرشاهق مغرور
منور چهره‌لر کویا مصور روح نورانور
دهان شیردن دهشتلی یوز بیك پنجهٔ پرزور

— ٢ —

سن ای اوردو ، مآل فتحه مظهر جانلی آیتسك
لواء الحمدی اصعاد ایلدك دست مشیتسك
وطن بنیادی اولمشسك اساس آدمیتسك
خیالی هرکسك چشمنده تابان برحقیقتسك
سمالردن یاپیلمش کائنات سرمدیتسك

— ٣ —

حقیقتلر صفوفکدر سنك ای موکب اسلام
منارك برجلر ای سجده کاه آسمان ارام
کوکلر زاهراتکدر سنك ای افق تار شام
جمال حق سنك حسنکدر ای جسم سما اندام
امید قلب امتسك جهان ظلمی قیل ناکام

— ٤ —

بوطوپلر برزمانلر مقبر مظلم دهانلردی
بومغفرلر حضیض خاکه ایتمش برج شانلردی
بویاسلر بویله دیکر کون اولان ماتملی قانلردی
بو مشجرلر ممات ملته تکبیر آلانلردی
یاپیلمش قبر مظلملر ییقلمش خانمانلردی

— ٥ —

یاتیرپرسنك قبر آلتنده یوزبیك مردحریت
تراب اولمش جسدلر هپسی برخونخواره برتربت
یرك آلتنده‌ده مظلوم ایدی داد ایتدیکك مات
معظم ناصیه‌كله ای مخلد هیکل قدرت
یاپان هرنعشه‌سنك بر مزار کعبه ـ علویت

— ٦ —

سماوات حمیتکه سریر شمس افشاندر
وطن که زینتی خاك سیاه اولمش برایواندر
عدالتکه التماز غضب ایدلمش افسرشاندر
بوحریتکه خامی غیرقابل برحکمراندر
بوتون بونلرده دارالك کمالاتك نمایاندر

مدحت جمال

اسکی آجیلردن

صووق ؛ او حالده‌که تبرید قلب ایدن برکون ،
سحابلر بیله دوکمش ؛ افقده بر اولومك
ملال تلخنی اخطار ایدن قاراکافلر ؛
سماده بوزلو سهملر کبی اوچان روزکار...
جبین ظلم وخیانت قدر غرور آلود
اولان بنای مشکل اوکنده یأس نمود
بش اون قادین دوریبور ، اللرنده جزدانلر ،
معاش قوپونلریکه بیك امید معجزه مدار .
— زواللی خسته قیزم آل دیمشدی آنه جیجی
صولر قاراردی فقط کلیور محاسبه‌جی
کوموردە یوق پاره ویرمزسه آچ ، صوسز قالیرز
— نه چاره وار آ خانم بك کلیرسه یالواریرز .
زواللی والده قاچ کوندر ایشته ایرکندن
کلوب‌ده تیتره‌یه‌رك بکلیورده هیچ... دیرکن
صماخ قلبنه بیچاره‌نك یتیشدی بر اوق :
— بکك دوکونلری وارمش بوکون کیدك پاره یوق !
بکك کریمه‌سی افسر بزلف ناز اوله‌جق
فقط بونك قیزی اولسه کفن بولنمایه‌جق .
هوای هائله افزا ایچنده شیمدی باقك
بوغولدی شهقهٔ بیتابی آغلایان قادینك.

ابراهیم علاء الدین

اخلاق اسلامیه‌دن برنبذه

خذ العفو وأمر .....

دین اسلام ، اخلاق عالیه ایله متصف اولمانك لزومنی ، نجات وسعادتك آنجق اخلاق ایله حاصل اولاجغنی تا بدایت ظهورنده نشر واعلان ایتمش وناشر انوار اسلام اولان صاحب شرح اقوم نبی العرب والعجم افندمز حضرتلری دخی مکارم اخلاقی اکمال واتمام

ایچون بعث وارسال بیورلدقلرینی جوامع الکلم اولان احادیث شریفه‌سنده صراحةً ذکر واثبات بیورمشلردر .

رسول ذیشان افندمز حضرتلری انواع معجزات باهره‌لریله کمالات بشریه‌یی، اخلاق وحقایق اسلامیه‌یی برر برر تدریجی ومؤثر صورتلرله افراد بشره آکلاتمغه باشلایه‌رق نائل فوز وهدایت اولانلر طرف طرف رتبهٔ عالیهٔ دیانتك بیوکلکنی وآچیلان طریق مستقیمه هرحالده اتباعله کندیلرینك وبلکه بتون انسانلرك واصل مراتب کمال اولابیله‌جکلرینی درك وتیقنله شوق وجدانیلری، یقین ایمانیلری آناً فآناً کسب قوت ایدرك دائما حضور پیغمبریده بولونمایه ، ظاهری ومعنوی ، دنیوی واخروی اسباب سعادته توسل ایچون بیانات نبویه‌یه مشتاق ومترقب بولنورلر ایدی .

محضاسعادت بشریه‌یه خدمت وکافهٔعباده عین‌رحمت اوله‌رق (اکمل المؤمنین ایماناًاحسنهم خلقا. اقربکم منی مجالسایوم القیامة احاسنکم اخلاقا) وامثالی پك‌چوق حدیث شریفلریله اصحاب کزین افندیلرمزی تهذیب اخلاقه هدایت وارشاد بیوریرلرایدی .

کرهٔ سیأت بشریه ظلمتنی تمامیله رفع وازاله‌یه کافی اوله‌رق شمس تابان خلق عظیم اولان معدن انوار سیدالابرار افندمز حضرتلری جمیع جهاتدن امروتأدیبات صمدانیه‌ایله مؤدب اولدقلری حالده‌قانون خطابك اك مؤثر طریقی اولمق اوزره قوللره امر وتبلیغ بیوریله‌جق امور واحکام الهیه‌نك بعض کره یالکز ذات مبارکلرینه توجیهی کبی مخاطبلری استماعده ثبات ایتدیره‌جك طرز بدیعلرله وحی سبحانیلر شرفنازل اولور ایدی. ایشته اوجمله‌دن بریده سرلوحه‌ده اشارت ایلدیکمز آیت جلیلهٔ فرقانیه‌درکه بالجمله انسانلرك امتثال ایتملری لازم کلن‌مواد اخلاقیه‌یی شامل‌ایکن دوغریدن‌دوغری‌یه ذات‌رسالتپناهیلرینه خطاب صورتیله‌شرفوارد اولمشدر. نظم عالیٔ مذکورك جامع اخلاق وکمالات‌اولدیغی شرح‌وایضاحیله اکلاشیله‌جغی کبی علماءدین‌طرفلرندنده تصدیق وبیان بیورلمشدر .

جملهٔ اولاسی اولان (خذالعفو) لفظ مبارکیله علی الاطلاق مساهله ومسامحه‌نك اخذ والتزام بیورلمسی قطعیاً وصریحاً امر وارادهٔ سبحانیه‌اولدیغی منصوص اولمغله‌برابر انسانلرك‌عموماً آرزوایتدکلرنده شبهه بولونمایان عزت وسعادتك عفو دینلن خلق جمیل ایله الده ایدیله‌جکنی ینه صاحب شریعت افندمز حضرتلری (ان‌العفو لایزید العبد الاعزآفا عفوا یعزکم‌الله) حدیث شریفلریله‌ده‌تحکیم‌بیورمشلردر.

حدیث شریف مذکورك مآل اجمالیسی : محقق عفو دنیلن شی انسان ایچون آنجق عزت وسعادتی تزیید ایدر، اویله ایسه عفو ایله معامله ایدیکزکه جناب حق‌دخی سزی عزیز وعالی‌قیلار، دیمکدر .

الواحدکالف قبیلندن اوله‌رق حدیث شریف مذکور عفوصفتنك عظمتنی‌افاده‌ده کافی اولمقله‌برابر صفات کریمهٔ ربانیه‌دن بولونماسی‌واسماء حسنای‌سبحانیه‌دن بریده «عفو» لفظ شریفی اولماسی دقت وامتثاله شایان ایدوکنی بیان ایچون حجت وافیه‌در .

اقامهٔ حدود واجرای احکام شرعیه جانی‌ومجرملره عفوومرحمت اولونمامق کبی برصورتده تلقی ایدیله‌مز. چونکه نظام عالم واحقاق افراد وامم تنفیذ احکام شرعیه ایله قائم اولدیغندن همجنسمزه مرحمت وجمعیت بشریه‌یه خدمت هرحالده اقامهٔ حدوده متوقف ومحتاج اولمقله اخلاق فاضله‌دن بولونان عفو وصفحه منافی بریری یوقدر .

مابعدی کله‌جکدر — بروسه مبعوثی الحاج
عمر فوزی

❖❖❖

تفرق ، تمیز

بوایکی کلمه ارەسنده ایبجه فرق‌وار برنجیسی آیرلق ، ایکنجیسی سه‌چیلمك ایله ترجمه اولنور . خواص عوام ، عالم جاهل ، زنکین فقیر کبی هرملتده طبیعی‌الوقوع اولان صنوف مختلفه‌نك بربرندن ممتاز بولنملری تمیز ، اعلان مشروطیتدن صوکره اسامیٔ مختلفه ایله تشکل ایدن فرقه‌لر تفرقدر. فرقه‌لرك تشکیلنی انتقاد صددنده دکلم. چونکه ارەده خلاف اولمازسه اختلاف رحمتدر . مقصد عاجزانه‌م بوایکی کلمه ایچون برمثال ایراد ایتمکدر . تمیز وتفرقك هرایکیسی فعلك‌ایقاعندن متأثراً واقع، تعبیر صحیح ایله‌بری تفریق دیکری تمیزقوتلرینك تأثیریله متحصل برر کیفیتدر . بویله اولونجه ناصل اولیورده قرآن‌جلیل‌الشانده « ولاتفرقوا » بیوریله‌رق تفرقدن نهی‌وارداولمشدر ؟ برشیئك‌مأموربه ویامنهی عنه اولمسی ایچون تحت‌اختیار ودائرهٔ وسع واقتدارده بولنمسی ایجاب ایدر، انفعال قبیلندن‌اولان شیلر دست‌اختیارده اولمادیغی‌ایچون نه‌امرنه‌ده نهی ایدیلیر... دیه‌سؤال‌اولنورایسه جوابآدنیرکه: مکلف‌به اولان برشیئك ،مطلقافعل‌مقوله‌سندن‌اولمسی‌لازم کلمز. مقولهٔ انفعالدن‌ده اوله‌بیلیر . نته کیم بعض محققین نزدنده ایمان تصدیق قلبیدن عبارت ومقولهٔ انفعالدن ایکن اکا ایصال‌ایدن نظرصحیح‌اعتباریله مکلف‌به‌در. تفرق‌ده بویله‌در . میانه‌ده‌کی الفت ومحبتی مزیل وموجب‌تفرقه اولان سوابقی یاد ایتمك اعتباریله نهی اولنمشدر . « ولاتفرقوا » دیمك موجب تفرقه اولان کفت وکوی سابقکزی یاد ایله ارەکزه اختلاف دوشورمیکزکه مخالف فرقه‌لر تشکل ایده‌رك قوتکز انقسام ایتمش اولماسون. بیضاوی تفسیرنده بیان اولدیغی وجهله بوآیت جاهلیه ایله لابوین قرداش اولان اوس وخزرجك اولاد واحفادی ارەسنده یوزیکرمی سنه نزاع دوام ایتدکدن‌صوکره اسلامیتله ارالرینك تألیف اولندیغی اشعاروسبقت‌ایدن دیدی‌قودی‌یی اونودوب حبل‌متین شریعته متفقاً تمسکك‌لزومی اخطاربیوریلیور. طبق‌بویله‌در. منحوس‌استبدادده تمام‌اوتوزایکی‌سنه‌عثمانیلیق‌عالمنده‌برتفرقه‌در کیدیوردی. کیمی‌کلاه‌قاپمق، کیمی باشنه کچیردیکی‌کلاهی محافظه‌ایتمك‌ایچون یاقیلمادق جان،ییقیلمادق خانمان‌قالمامشدی، سرکارده‌بولنانلرك همان کافه‌سی‌جهله کروهی ایدی‌که بونلر ایچون شرع وقانون شبکهٔ منفعت اولدیغندن صحنهٔ سیاسیاتمز مشهرذل ومسکنت اولمشدی . ناموس وجدان،فضل وعرفان، جهلك

طغیانه محکوم قالدیغندن افراد ملت آره‌سنده بیوك بر تفرقه وار ایدی. مشروطیت اعلان اولنجه او استبداد برطرف ایدلدی. بتون عثمانیلر وحدانیت الهیه‌یه قسم ایله بر اتحاد ملی تشکیل اولندی. شمدی « واعتصموا بحبل الله جمیعاً ولاتفرقوا » سر جلیلی تجلی ایتمك واکا توفیق حرکت اولنمق ایچون قویاً بو حبل مشروطیته اعتصام و تمسك واو دلالتله ترفع، منافع شخصیه تحتنده مخالف فرقه‌لر تشکیلندن توقی ایجاب ایدر.

حاصلی تمیزی استحصال ایدن قوت علم و جهله سعی و عطالت کبی متمیزلرك نفسلرینه عائد بر طاقم امور طبیعیه. تفرقك قوهٔ مؤثره‌سی ایسه تأمین منفعت شخصیه کبی امور خارجیه اولدیغندن اولکیسی ضروری و ممدوح، ایکنجیسی واجب الاجتناب و مقدوحدر. « فاعتبروا » « ولاتفرقوا ».

اسکوب بلدیه رئیس سابقی
محمد فرید

حدیقهٔ فکریه

ایمانك هر دوره‌ده‌کی حالی

انسانیت ایمان اعتباریله اوچ مهم دور کچیرمشدرکه بونلردن هر برینك کندیسنه خاص ممیزاتی، لوازمی واردر. فطرت اولی دوری اولان ایلك دورده انسانلر ایمان فطری ایله مؤمن اولدقلری ایچون احتساسات قلبیه‌لرندن باشقه بر سائق اولمقسزین خالق حکیمه قارشی عرض خضوعدن کری طورمازلر و بو تعبد احتیاجنی بر علم ضروری ایله بیلیرلر ایدی. حتی بو احتیاج کندیلرنجه یمك، ایچمك احتیاجندن اشاغی قالمازدی.

بو دور ادوار سائره آره‌سنده شکوك و شبهاتدن برائتیله تمیز ایتمشدر. زیرا او زمانك انسانلری اساس ایمانده تردد نه ایمش، اعتقادده ضعف، قوت نصل اولورمش، بیلمزلردی. بونك‌ده سببی — انشاالله ایلریده موقع بحثه چکه‌جکمز وجهله — کندیلرینك شوائب ظنون و خرافاتدن مبرا اولان دین بسیط فطرتله تدین ایتملرندن عبارتدر. بو دور بدایت خلقتدن باشلایه‌رق جناب مسیحك بعثتنه بر قاچ عصر قالنجیه قدر دوام ایدرکه نه قدر زمان اولدیغنی تخمین قابل دکلدر.

حکمت و فلسفه دوری اولان دور ثانیده عقول اشیانك اوزرنده‌کی کثیف پرده‌لری قالدیردی. افکار تصورات عالیه، مسائل غامضه فضالرنده جولانه باشلادی. کرك بو عالم شهودده، کرك عوالم غیوبده ید قدرتك کندیسندن کیزلدیکی سرائری احاطه املیله ورای ردای مجهولیتی استکشافه قویولدی.

بو دور اذهانده بر طاقم شکوکك تولدی، افرادن بر قسمنك عقولنه معتقداتك اساسلری علیهنه بر آلای شیاطین شبهاتك حلولی ایله تمیز ایتمشدر. ذاتاً بو شبهه‌لرك میدان آلمسی پك طبیعی، پك ضروری ایدی. زیرا عقل انسانی بو طبیعت کثیفه‌نك قیودندن قورتولمق ایسترده کندیسنك سرائر موجوداته نفوذینه حائل اولان حجابلری ییرتمایه میل ایدرسه بو صولت سربازانه اونك مدرکاتی انجق کندی وسعی، کندی ترقیسی درجه‌سنده احاطه ایده‌بیلمسنی استلزام ایدر. آرتق او مراحل فکریه‌ده عقلك رهبری خیال اولور. حال بوکه مرشدی خیالدن، دلیلی ایسه طبیعت بشرده مرکوز احتساساتدن عبارت اولان بر عقل ایچون کنار فلاحی بولمق قابلمیدر؟

شبهه یوقدرکه عقل حقیقت مطلقه‌یی انجق کندیسنك مقید بولندیغی درجه‌نك مساعده‌سی نسبتنده ادراك ایده‌بیلیر. بناءً علیه اوکا واصل اولدیغی نقطه‌یی مرکز حقیقت ظن ایتمه‌رك دها ایلریسنه اوزانمسنی اخطار ایده‌جك، اصل حقیقتك وهم ایتدیکندن اوزاق، هم پك اوزاق بر موقعده اولدیغنی اکلاته‌جق بر قوتك وجودینه احتیاج ضروری ایدی. ایشته بوندن طولاییدرکه الله ذوالجلال اوکا شکوك و شبهات صورتنده تجلی ایدن بر روح دافع کوندردی. مراد آلهیسی ایسه اونی معنای قدسیٔ لاهوتی ادراك ایده‌بیله‌جکی مرتبه‌یه قدر ایستر ایسته‌مز سوق ایتمکدی. بو یوزدن فیلسوفلرله رؤسای ادیان آره‌سنده بر حرب دائمی میدان آلدی. آتش اویله قیزیشدیکه بوتون عقلای امتك اندیشهٔ یکانه‌سی اولدی. آرتق علم کلام، آلهیات، جدلدن، حل شبهات ایله اوغراشمقدن عبارت قالدی.

علوم طبیعیه و فلسفهٔ حسیه دوری اولان اوچنجی دور اون التنجی عصردن باشلایوب اون طقوزنجی عصرك نصف اولنه قدر کلیر. بو دورده علوم طبیعیه ارکانیله آبای دین آره‌سنده بر نزاع علم و دیندر قوپدی. غالبیت اولکیلرك طرفنده قالدی. مع مافیه بو نتیجه ایکنجی فرقه‌نك خالقی علمدن تبعید ایتمك. استدلالات عقلیه و فکریه‌ده بولونمه‌یی منع ایله‌مك کبی افراطاته سلوك ایتملرندن ایلری کلمه بر عکس العمل موقت ایدی. هله بو دورده دینه قارشی مبالاتسزلق او درجه‌یی بولمشدیکه آرتق دینسزلرك سوزلری ارباب دینه و طرفدارلرینه رغماً عوام آره‌سنده واجب الاحترام بر دستور حکمت صورتنده تلقی ایدیلیوردی.

شو بزم بولوندیغمز دور رابعکه دور فطرت و طبیعتدر، بو دور بشریتك شکوك و شبهاتدن منزه اولان دین نظریسنه رجعت طریقنی آراشدیرمسیله تمیز ایتمشدر. شیمدی شو دورت دوره عائد بعض ایضاحات ویرمه‌مز ایجاب ایدیور:

دور اول

دور فطرت

ادیانك اساسلرندن بحث ایدن علما بدایت خلقتده بشرك عبادت ایلدیکی ایلك معبود حقنده اختلافه دوشمشلردر، مادیون انسانلرك طوغریدن طوغری‌یه الك قبا شکلده بولنان اصنامه عبادتدن باشلایه‌رق

عقل وفكرلرينك ترقيسى نسبتنده ياواش ياواش كنديلرينك‌ده ترقى ايتدكلرينه ودوردن دوره انتقال ايله نهايت الوهيت حقنده پاسقال، ژول سيمون، ارنست رەنان كبى اعاظمك واصل اولديغى تنزيه مطلق، توحيد خالصى بولدقلرينه ذاهب اوليورلر . ماديونك بوقدر طولو ديزكين كيتملرينه سبب، بوتون معقولاتى ادراك ايچون حواس خمسه‌دن باشقه طريق يوقدر ظننه دوشه‌رك، حس ظاهريدن باشقه برشيله عمل ايتمه‌مليدر .

فلاسفه‌دن روحيونه كلنجه [بزروحيون ديه بوعالمك برى شو كون مشهوددن عبارت اولان مادى، ديكرى ايسه ماده‌نك ماوراسنده بولنان روحانى ايكى طبيعتدن متشكل اولديغنى ادعا ايدنلرى مراد ايديورز .] بونلر ديورلركه :

« انسان بدايت نشأتنده خالق اقدسه عبادت ايتمش، هم‌ده بو عبادتى تنزيه وتوحيدك الك خالص الك كامل صورتيله ادا ايلمشدر . بتبرسلكه كلنجه بوده بشرك هر مبهم صورتده حس ايلديكى شيئى تحديد ايتمه‌يه، اوكا برصورت ويرمه‌يه اولان ميل طبيعيسندن منبعث برعرضدر . »

بونظريه‌نك خلاصه‌سى شو اوليوركه بشر دين حق اوزرينه مفطور اولمش واودينى لوازم روحيه‌سندن برى كبى كمال اعتنا ايله طاشيمش صوكره محسوساته تمايل ايدوب‌ده حسيات ديندارانه‌سنى تحديد ايتمك، اوكا برشكل ويرمك ايستينجه مختلف الانواع برطاقم اصنامه طاپمق ضلالتى ميدان آلمش . نهايت ايش فلسفهٔ اديانك حكايه ايلديكى مرتبه‌يى بولمش كه آشاغيده برنبذه بحث ايده‌جكز .

ماديون طرفندن سرد اولنان اولكى نظريه بوكون حضيض مردوديته دوشمش؛ اعتقاداتك منشألرينى، اديانك اساسلرينى تدقيق ايله اوغراشان علما طرفندن آرتق فسادى اعلان ايدلمشدر . فيلسوف شهير كويو « مستقبلك دينسزلكى » ناميله نشر ايتديكى اثرنده ديوركه :

« برقاچ سنه‌دن برى فلسفهٔ حسيه اربابنك اديان حقنده‌كى نظريه‌لرى موقع سيادت وحرمتنى محافظه ايدر اميدنده بولونيورلردى . برچوق كيمسه‌لرده اونك ضرورى اولان نتائج سائره‌سنه سوق فكر ايتمكسزين بونظريه‌يه طرفدارلق ايتديلر . لكن شمدى بونك پك واهى برادعا اولديغى تبين ايتمشدر . »

اجتماعيون عصرك الك بويوكلرندن اولان أربرت سپنسر «اصول اوليه» نامنده‌كى اثرده بونظريه‌نك غايت دقيق برتحليل علمى ايله فسادينى ميدانه چيقاردقدن صوكره رد قطعى ايله رد ايديور .

ايكنجى نظريه‌يه كلنجه اونك حكمى اليوم جاريدر . چونكه اويله فرضيات، ظنيات قبيلندن اولماديغى كبى انسان تحرياتى معتقداتك اساسلرينه طوغرو سوق ايده‌جك اولورسه بونك پك معقول اولديغنى بالذات تحقيقه ظفرياب اولور . واقعا بومقصدى استحصال اويله پك قولاى دكلسه‌ده بواوغورده چاليشان برچوق بويوك آدملر واركه حقيقت حالى كشف ايچون هيچ برفداكارلغى اسيركه‌ميورلر، بذل مجهود ايديورلر . بوموضوع جليل ايله اوغراشانلرك ايچنده الك پارلاق نتيجه‌يه مظفر اولان استاد شهير آمريقالى ماقس موللردر .

بوذات « دينك اساسى وار تقاسى » نامنده‌كى اثرده اديانك الك قديمى اولان هند دينده‌كى نصوص ايله اثبات ايديوركه : بشر اولا جناب خالقه عبادت ايتمش هم‌ده اونى محدوديتدن، جسمانيتدن تنزيه ايدرك عبادت ايتمشدر . اما بوبتلره، بوصنملره كلنجه اونلر خيالك توليد ايتديكى برطاقم آثاردركه انسانك نفسنده حس ايلديكى هرشيئى لمس ايده‌بيلمك محتندن ايلرى كلمشدر . ماقس موللر ديوركه : «انسانلر طرفندن شومجسم الههلر صوكره‌لرى تمثيل صورتيله ميدانه كتيرلمه‌يه باشلامشدر . بناءً عليه بزم اجداد قديمه‌مز خالق حقيقى‌يه دها براسم ويرمه‌يه جسارت ايده‌مدكلرى حالده حضور عظمتنده سجده‌يه وارمشلردر .»

دها صوكره مؤلف بوتون اديانك اساساً براولوب بالآخره ميدان آلان تخالفاتك بين البشر تحدث ايدن اغراض ذاتيه‌دن ايلرى كلديكنى سويليور .

ايشته بوسوز نه عقله معارضدر، نه ده نقله . لكن ماديونك سوزلرى نه برعلم ثابته مطابقدر، نه ده صحتنه دليل اقامه‌سى ممكن اولور . مع مافيه اونلر ايچون بويله برضلال مستبعد دكلدر . چونكه هانكى مسئله‌نك حلى ايچون اولورسه اولسون مشكل موقعده قالديلرمى درحال فلسفه پردازلغى اله آله‌رق بوتون دنيايى اويله احتمالات ايله . اويله فرضيات ايله طولدوررلركه الك سفسطه‌جى، الك هذيان آلود فكرلر بيله قبولندن بداهةً اعراض ايدر . اونلره صوره‌لم : هيچ تصور اولنه‌بيليرمى كه انسان مجسم برشيئه طاپسون‌ده بوپرستش اولجه سبق ايدن برفكرك اثر سوقى اولماسون ؟ هيچ عقله صيغارمى‌كه انسان عالم غيبدن چيقار چيقماز طاغلره، طاشلره، اغاجلره اووالره عبادت ايتسون‌ده شو عبادتى اونى بوصورتله معبودينى تحديد وتجسيمه سوق ايدن برحس ايله مسبوق بولنماسون ؟ بونك هيچ برزمان تصورى قابل دكلدر . اويله‌يسه ايلك انسانلرك ايلك عبادتى حدود وقيوددن منزه اولان خالق اقدسه قارشى روحاً، قلباً هم ده صورت اصليه‌سيله ادا اولنان عبادتدر، حقيقتى تظاهر ايدر .

ماديون ديوركه : «اجداد قديمه‌مزك معبودى محدود ومجسم بيلوب قيوددن اطلاق ايتمدكلرينه . جسمانيتدن منزه طانيمادقلرينه الك باشلى بردليل آرانيليرسه اوده لسانلرنده اطلاقه، غيرمحدوديته دلالت ايدر بركلمه بولونمامسيدر . لغتلرنده « نامتناهى » كلمه‌سى يوقدر .»

ديرزكه : اسكى لسانلرده نامتناهى كلمه‌سى اولمامقله مدلولى‌ده اولمامق ايجاب ايتمز . ذاتاً بوكلمه بوتون لسانلرده اثناى محاوره‌ده تركيب اولنور ايكى كلمه‌دن مركبدر . نامتناهى، ياخود غير محدود، ياخود بى غايت ديديكمز كبى . بوندن باشقه السنهٔ قديمه شيمديكيلر كبى مكمل دكل ايدى . برچوق اشيانى، حتى محسوساتدن برقسمنى بيله افاده ايدر لغات يوقدى . ازجمله بولسانلرك كافه‌سنده الوان اسملرى بياض،

صاری ، سیاه ، قرمزیدن عبارت اولوب بورنکلرك بربریله امتزاجندن حصوله کلن لونلر ایچون لفظ مخصـوص موضوع دکلدی . آرتق سما باشلرینك اوستنده اوحله‌ٔ نیلکونیله پارلایوب طورورکن بوآدملر ماوی رنکی بیلمیورلرمش ، دیمك طوغری اولورمی ؟

برده نامتناهی فکرینه متمدنلردن زیاده وحشیـلر تمایل ایدر ، کورمزمیسـکز عوامدن برآدم سزه برشهرك بویوکلکنی آکلاتمق ایستدیکی زمان اوصاف مبالغه‌یی مشـعر ذهننده برکلمه بوله‌مازده « بر مملکتکه نه‌اوجی وار نه‌بوجاغی ! » کبی برتصویرده بولنور .

دیمك مادیونك بو نظریه‌لری‌ده بوش ایمش . ذاتاً اونلرك بویله برادعاده بولنملرینه سبب بوتون مدرکاتی حواس خمسه اسناد ایتمکدن عبارت اولان دستورلریدر . حال‌بوکه دوشونولورسـه بومیدان نه قدر تمکدر !

نصلمزه خاتمه ویرمزدن اول ایکی بیوك خارقه‌یی ذکر ایتمه‌مز لازمدرکه سیدالوجود صلی الله علیه وسلم افندمزك اك بیوك معجزاتندندر . حس حقیقت ایله ، ذوق علم ایله متحلی اولان ارباب قلب ووجدان ایچون اوحضرتك رسالت عامه‌سنه اك‌واضح دلائلندندر :

١ — ماقس موللرك « انسان دین حق ایله مفطوردر . » سوزی کندیـنك ولادتندن تقریباً اون اوچ عصر اول علیه الصلاة والسلام افندمزه نازل اولان شوآیت جلیله‌نك تکرر مآلندن باشقه برشی عد اولنمق قابل دکلدر . « فأقم وجهك للدین حنیفاً فطرة الله التی فطر الناس علیها لاتبدیل لخلق الله ذلك الدین القیم ولکن اکثر الناس لایعلمون . » ایشته کورویورسـکز که بوحقیقت عالم علمده انجق اون طقوزنجی عصرده تجلی ایدیور ؛ هم‌ده ماقس موللرك ١٨٧٩ سنه‌سنده انتشار ایدن کتابیله شایع اولیور .

٢ — استاددن نقلاً سویلدیکمز وجهله فلسفهٔ ادیان بزه کوستریورکه دینلر اساس اعتباریله بردر . ایلك انسانلرك دین نامنه اولان حس وعمللری عصر حاضرده‌کی اك بویوك برآدمك ینه‌دین حقنده‌کی حس وعملنك عینیدر . مع‌مافیه اویله عبادت نامنه ترکیب اولنان طمطراقلی الفاظ ، سجعلی عبارات آره‌ده برفرق تشکیل ایده‌مز . چونکه بونلرك هپسی‌ده احساسات وجدانیه‌نك ترجمه‌سـندن عبارتدر . حال‌بوکه بر جاهلك وجداننده‌کی حسیات دینیه اك بویوك فیلسوفك احتساساتندن اشاغی قالماز . اشته بوده پك یکی قبول اولنمش برفکردرکه قرآن کریم اونی شوقدر عصر اول صراحةً ناطق اولمش ؛ یعنی بوتون ادیانك اسـاسی بر اولوب اونك‌ده خالق واحده تعبد ایله امردن عبـارت بولندیغنی سویله‌مشدر .

محمد فرید وجدی

مترجمی

محمد عاکف

عطالت کچیجی برخسته‌لقدر

عطالتك فنالقلرینی صایوب دوکمك ایچون باشلی باشنه برکتاب

یازمق ایجاب ایدرسه‌ده بز ، اولکی مقاله‌لرمزده سویلدیکمز سوزلرله اکتفا ایدرك شیمدی اونك عون حقله صیریلوب کیده‌جك بر عارضه اولدیغنی ایضاح ایده‌جکز .

آرتق قارئین کرام نظرنده تعین ایتمشدرکه ـ ماهیتنی عقلی ، محاکمه‌یی برطرفه براقه‌رق الده بولنان آثاره باغلنوب قالمق صورتنده ایضـاح ایده‌بیله‌جکمز ـــ بومنحوس علت دیانت اسـلامیه‌نك طبیعتنده قطعیاً یوقدر . قرآن کریمده اجداد مانده عاداتی بلامحاکمه قبولدن تحذیر ایدن برچـوق آیات جلیله واردرکه بوراده تصریحـه لزوم کورمیورز . مقالات سالفه‌مزده دیمشدك که مسلمانلرك باشنه بوبلایی کتیرن اسباب یاطوغریدن طوغری‌یه کندی منفعتلرینی اونلرك ضررنده آرایان ، شوکت اسلامیه‌یی کسر ایتمك ایسته‌ین دشمنلردر ؛ یاخود خیر یاپیورم ظنیله فنالق ایدن بیلمز دوستلردر . ایشته مضرتی غالب اولان فرقه اصل بوایکنجی صنفده بولنانلردر . پك اعلا باقالم بوعات مندفع اولورده مسلمانلق سـابقه‌کی فیض شـاملنه ، سماحت فوق العاده‌سنه عودتله مسلمانلری سایهٔ فیاضنده وارمه‌جقلری غایهٔ کماله ایصال ایده‌بیلیرمی ؟

قرآن مبینده « انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون » بیوریلیور نظم جلیله‌کی ذکر ، اوذکر حکیمدر ، اوقرآندرکه آیات سـاطعه‌سی بوتون حقـایق اشیایه خبیر اولان خالق عظیم طرفندن اولا احکام صکره تفصیل بیورلمشدر . « کتاب فصلت ایاته لقوم یعلمون » جناب حق کتاب الهیسنی هردرلو تحریفدن صیانتی وعد ایتمش ، وعدمبینی‌ده انجاز ایلمشدرکه نه‌بردشمن بدخواهك ، نه‌ده برمحب بی‌اذعانك دست تحریفی اونص مبین سماوی‌یه اوزانه‌مامش ، بناءً علیه نازل اولدیغی کبی قالمشدر . طبیعیدرکه اومتن متینك تفسیری ، تأویلی یولنده کرك دوست کرك دشمن فرقه‌لری طرفندن سویلنن سوزلرك هیچ تأثیری اوله‌مز . کلام الهی مصاحفك سینهٔ تجلیانده هردرلو اختلافدن ، هردرلو تعرضدن مصون اوله‌رق اتقیای امته مقتدالق ایتمکده‌در . دین اونك دست امانتنه مودوعدر ، عقول وادیٔ ضلالده طولاشمقدن بیزار قالنجه ، بر امر عظیم حادث اولنجه حکمنه مراجعت ایدیله‌جك حکم انجق اودر . اوکنه چکلمك ایسته‌نیلن پرده‌لر ، اونك شعاع نافذنورینه هیچ برزمان حائل اوله‌مامشدر واوله‌میه‌جقدر . هم انشاالله دینك حقیقتی انصاری اوپرده‌لرك هپسنی ییرتوب آته‌جق‌ده ضیای منیری اولانجه شعشعه‌سیله تنویر عیون ایده‌جکدر .

من طرف الله نعمت بصیرتله مفطور اولانلر اونور کزینك ضیاسنی ظلمتلر اوستنده تابان کوره‌رك اوکا طوغری شـتاب ایتمکدن کری طورمامشلردر . لکن لیال بدعت ایچنده قالمش ، قلبلرینه تفرقه بلوطلری چوکمش ، عقللری فساد ایچنده ، بصیرتلری غبارهوسات آلتنده بوکلمش اولانلر . فکرلرینی خرافات ایله طولدیردقلری ، نظرلرینی دلائلدن اغماض ایتدکاری ایچون اومهر لامعه قارشو عمای صرف ایچنده‌درلر . قلبلرنده ادراك ، قولاقلرنده استماع خاصه‌سی قالمامشدر . کندیلرینك ضیای حقیقتی کورمیه‌جك قدر کور ، ندای حقیقتی ایشتمیه‌جك قدر صاغر اولدقلرینی بلند آواز ایله سویلرلر هم‌ده بونی ایمانلرنده‌کی

کاله بر دلیل عد ایدرلر . واأسفا که طوعاً نه بویوك برحماقت اختيار ایتدكلرینی بیلمزلر . ایشته مسلمان نامنی طاشیان برسواد اعظمك حالی! برکره بونام ایله اسلامك یوز قاره‌سی اولیورلر . صوکره بیلمیه‌رك . لوای شریعت آلتنده طوپلانمش اولدقلرینی ظن ایدرك دشمنلره نصرت ایدییورلر . حالبوكه زواللیلرك مسلمانلقله هیچ مناسبتلری یوق .

ام سالفه‌نك كرفتار اولدیغی مصیبتلر طبیعی بونلرك باشنه‌ده كله‌جكدر . چونكه اونلرك وقتیله كیتمش اولدقلری یولی قاریش قاریش ، آدیم آدیم تعقیب ایدییورلر . ساحهٔ حركتلرینی اوقدر طارالتمشلرکه کندیلرندن اولكیلر کرتنكله اینه کیرمش اولسه‌لر بونلرده بلا تردد کیره‌جكلر [. برحدیث شریفك مآلنه اشارت] هرهانكی قوم کندیسندن اول كچن اقوامك طوتمش اولدیغی یولی تعقیب ایدرسه جناب حقك اواقوام حقنده سبق ایدن احكام الهیه‌سنه بهمه‌حال معروض قاله‌جق . اونلرك اوغرادقلری عاقبتدن قورتیله‌میه‌جقدر . جناب حق ام سالفه‌نك تاریخنی ، اخلاقنی حكایه ایتمش قوانین الهیه‌سندن ، شریعتدن انحراف ایدنلرك ، کتاب اللهی كوزلری اوكندن قالدیره‌رق آرقه‌لرینه آتانلرك كرفتار اولدیغی شدائدی بیان ایلمشدر .

اوت ، بوملتلر ذلت ومسكنت ایچنده قالمش ، دست انتقام خدا مملكتلرینی اللرندن آله‌رق بشقه اقوامه ویرمشدر . پك اعلا ، اونلرك اثرینه تبعیت ایدنلر ایچون عینی طریقده محو اولوب كیدن سلفلرینك كوردیكی عاقبتدن بشقه برعاقبت بكله‌نیله‌بیلیرمی ؟ بوبر قانون الهیدر ، قانون الهی ایسه لایتغیردر .

كوریورز که اسلامه منتسب اولان بوكروهك باشنه لاینقطع مصیبتلر اینیور ؛ مملكتلرینه بیدربی فلاكتلر مستولی اولیور ؛ مكرکه طالمش اولدقلری سكر غفلتدن آیلسونلر [نته‌كیم آیلمایه باشلادیلر .] نظر بصیرتلرینی پرده پوش ایدن غبار بدعاتی سیلكه‌رك طریق فلاحی تحری‌یه شتاب ایتسونلرده هیچ یوزینه باقماز اولدقلری اوكتاب كریمی کندیلرینی تخلیصه آماده كورسونلر ؛ اوهادیٔ ازلی سایه‌سنده منابع علم وعرفانه طوغری یوكسه‌لرك چشمه‌سار معرفتدن ایستدكلری كبی سیراب اولسونلر ؛ کندیلرینی بیلسونلر ، روحلرنده برزماندن بری كامن قالان قوتك وجودینی اكلاسونلرده آرتق بریرینك النه یاپیشه‌رق غایهٔ مجدوشرفه طوغری بی‌پروا یوروسونلر .

بونك ایچون دییورم که : اسلام هیچ برزمان شهراه مدنیتده براوچوروم دكلدر . بلكه مدنیتی تهذیب ایده‌جك ، آلوده بولندیغی لوثیاتدن تطهیر ایلیه‌جك آنجق اودر . مدنیتده اسلام ایله اكلاشنجه اونك اك قوی برظهیری كسیله‌جكدر . مسلمانلری یتیرن بوعطالت دینه‌ده قالقه‌جقدر . برطرفدن قرآن هیئت منزله‌سیله باقی وبوحالك علیهنه شاهد اولوب طوروركن ؛ دیكر طرفدن عنایت ربانی اوكتاب مبینه نصرتده‌بولنه‌جق ، خلقی احكام عالیه‌سنه دعوت ایده‌جك ارباب توفیق یتشدیرركن ؛ صوكره‌ده كرك حادثات ، كرك ارباب عطالتك چكده اولدیغی تازیانهٔ عذاب بوفرقهٔ ناجیه‌یه ظهیراولوركن علت عطالتك اورته‌دن قالقه‌جغنه باشقه دلیل ایسته‌مز .

شرقی ، غربی ، بوتون دنیایی طولاشدیغی صره‌لرده علمی آرقه‌سندن آییرمایان بوكتاب عظیمك انوار كزینی كونك برنده یكیدن باصره پیرای جهان اوله‌جق ؛ اوكنده‌كی ضلال پرده‌لرینی ییرته‌رق قلوب مسلمینده‌كی ایلك وطننه دونه‌جك ؛ آرتق اوراده قرار ایده‌جكدر ، رفاقتنه ایسه ینه یاروفاداری اولان علمی آله‌جقدر .

ارباب عطالت اعدای قرآن ایله همزبان اولمشلر دییورلرکه :
« زمان آرتق نهایته یاقلاشیور . قیامتك قوپماسنه آز قالدی . انسانلرده‌كی ، دینده‌كی فساداتی تولیدایدن اسباب زمانك شیخوختدن باشقه برشی دكلدر . آرتق سعیك فائده‌سی ، عملك ثمره‌سی اوله‌ماز . بوتون حركتلرك ، بوتون فعالیتلرك غایه‌سی عدمدر .. اوت ، نره‌یه باقسه‌ك عدم ، نه‌یه تشبث ایتسه‌ك عدمدر .. » نعوذ بالله . ایشته بوحریفلر جهلك احفادی ، یأسك عونهٔ اشتدادیدر ! بیلمدكلری شیئی اویدوروب اویدوروب سویله‌مكدن چكنمزلر . عجبا زماندن نه اكلامشلر نه اوكرنمشلرکه انجامه ایرشمك اوزره اولدیغنی كسدیریورلر ؟

اسلامك بدایتیله آره‌مزده كچن مدت بیك اوچ یوز یكرمی سنه‌دن عبارتدرکه ایام الهیه‌یه نسبتله انجق بركوندر یاخود اوقدر بیله دكلدر . كائناتده تجلی ایدن آثار سبحانیه بدایت خلقتدن بری كچن زمانك عصرلرله دكل دهرلرله تقدیر اوله‌جق قدر عظیم اولدیغنه شاهداولمقله برابر ، نظام خالقك یرینی بولمسی ایچون قالان زمانك‌ده تقدیرلرك ، تخمینلرك حوصله‌سنه صیغمایه‌جغنه ینه او آثار شهادت ایدوب طورمقده‌در .

ظهور اسلامدن بوآنه قدر كذار ایدن زمان اللیشر سنه یاشایان یكرمی آلتی آدمك مجموع عمرندن فضله چیقمیور . پك اعلا ، بوقدر قیصه برمدت اسلام كبی بردین عمومی ایچون زمان طویل عد اولنمق طوغریمیدر ؟ شوزمان قصیر بوتون انسانلرك هدایتنه یتشمز [نته‌كیم یتشمیه‌جكی تبین ایتدی .] برده نه‌دن قیامت بومضل حریفلرك حرص وطمعلری اوزرینه قوپمادن دین اوزرینه قوپیور ؟ !

جناب حق نور الهیسی فیضیاب كمال ایده‌جكنی ، دین مبینك بوتون ادیانه احراز غلبه ایده‌جكنی وعد بویورمیورمی ؟ اوت ، دین برزمانلر سبیل كمالی تعقیب ایله عقائد باطله‌یی سنه‌لرجه مغلوب ایتدی ؛ لكن صوكره‌لری ارباب دین اونك كوستردیكی طریق صوابدن یوز چویردكلری ایچون بوكونكی حاله كلدی ، دیمك هیچ برزمان اجزای عالم تارمار اولمایه‌جقدر مكركه وعد سابق الهی یرینی بولسون ؛ دین علمك الینه یاپیشه‌رق ایكیسی بردن عقل ووجدانك تأییدینه چالیشسون عقل منتهای قوتنی بولسون ؛ حدود حاكمیتنی آكلاسون ؛ من طرف الله موهوب اولان مزایاسی اوزرنده اصفیای راشدینك تصرفیله تصرف ایتسون ؛ قدرتی مساعد اولدیغی قدر سرائر عالمی ادراك ایلسون ؛

نهايت سرا پردهٔ جلاله كلنجه اوراده وقفه كزين خشوع اولسون ؛ صوكره بولنديغى مقام غشى وحيرتدن راسخين علمانك طوتديغى طريق ايله دونسون .

باقيكز اميرالمؤمنين على كرم الله وجهه انلر حقنده نه سويليور :

« بونلر اوسعداى امتدركه نظر اطلاع بشرله جهان غيب آره‌سنه كريلن پرده‌لرى قالديره‌رق سينهٔ اسراره طالمق خيالنى خاطرلرينه بيله كتيرمزده عالم غيبه عائد هيچ بر شى بيلمدكلرنى اقرار ايله اكتفا ايدرلر . جناب حق بونلرك حوصلهٔ علملرينه صيغمايان حقائقك حضورنده اعتراف عجز ايله‌ملرنى « علم » ، كنهنى آراشديرمقله مكلف اولمدقلرى اسرار غامضه‌ده تعمقه قالقيشمامالرنى « رسوخ » تعبيريله ايراد بويوريور . ايشته سن‌ده بونقطه‌ده طور . عظمت الهيه‌يى مقياس ناچيز عقل ايله اولچمه‌يه قالقيشمه صوكره محو اولورسك .

اويله بر قادر قيومدركه اوهام منتهاى كبرياسنى ادراك ايچون ايلرى‌يه طوغرى آتيلدقجه؛ شائبهٔ خيالدن پاكدامن اولان فكر صفادار اعماق غيوب لاهوتيسنه يتيشه‌رك اونى بولمق ايستدكجه؛ قلوب ماهيت صفاتنه اطلاع سوداسيله والهانه دولاشدقجه؛ عقول صفاتك يتيشه‌ميه‌جكى بر غايته وارە‌رق ذاتنى احاطه‌يه چاليشدقجه او ، بونلرك هپسنى كرى چويررده پويان اولدقلرى خطركاه مظلم غيبدن تخلص ايچون ينه اونك مرحمتنه صيغينيرلر . بوعزم واقدامك صوكنده بردست قهروجبروتك آلتلرينه دايانه‌رق كديلرينى رجعته محكوم ايلديكنى كورورلرده آرتق اويله برطاقم خيالات ايله ، تكلفات ايله بارى تعالى‌يى ادراك قابل اوله‌ماية‌جغنى، حق‌ك عالى فكرلره اونك جلال وعظمتنى تقدير ايچون اك ناچيز برخاطره بيله خطور ايده‌ميه‌جكنى اعتراف ايدرلر . »

مصر مفتيسى مرحوم شيخ محمد عبده

مترجمى : محمد عاكف

مواعظ

مقررى — محررى
مناسترلى اسماعيل حق — ح . اشرف اديب

٥٣ درس — ١٦ كانون ثانى ٣٢٤

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم . بسم الله الرحمن الرحيم [يريد الله ليبين لكم ويهديكم سنن الذين من قبلكم ويتوب عليكم والله عليم حكيم . والله يريد ان يتوب عليكم ويريد الذين يتبعون الشهوات ان تميلوا ميلاً عظيماً . والله يريد ان يخفف عنكم وخلق الانسان ضعيفاً] صدق الله العظيم .

[يريد الله] الله تعالى مراد ايديور [ليبين لكم] سزك ايچون بيان بيورمه‌يى ، تبيين حقايق ايلمه‌يى اراده بيوريور . حلال وحرامى تفريق ايديور .

[ليبين لكم] « ماتعبدكم به من الحلال والحرام » . « بيضاوى » .

« ماكلفكم » ديمكدر . چونكه « تعبد » تكليف معناسنه مستعملدر، يعنى سزك مكلف اولديغكز احكام دينيه‌يى بيان بيورمه‌يى مراد ايديور . چونكه بوندن اول برچوق احكام بيان ايديلمشدى . نكاحى حرام وحلال اولان قادينلر نوع نوع آيريلمشدى .

[حرمت عليكم امهاتكم وبناتكم واخواتكم وعماتكم ......]

كيملر حرامدر ، هانكى قادينلرى كيملر آله‌ماز ؟.. بونلرى تعداد وبياندن صوكرا [واحل لكم ماوراء ذلكم ...] بيوريور ، مذكوراتك ماعداسى حلالدر ديور . شيمدى بوحرام اولانلر ايچنده قارداش قيزى حرام دكلمى ؟ [وبنات الاخ وبنات الاخت] قرداشنك قيزى بر انسانه حلال اولماز . على الاطلاق ــ كرك همشيره‌سنك اولسون، كرك ار قرنداشنك اولسون ــ كريمه‌سى كندى اولادى كبى حرام در . فقط عمجه ، دائى قيزلرنى آلير ، حلال در .

حلال ، حرامى تفريق ايديور . آيات قرآنيه‌يه دائر مجوسيلر ، ياخود يهوديلر اعتراض ايده‌بيلير . اونك ايچون اونلرك مذهبلرى باطل در . ادعا ايتدكلرى شى هيچ بر شريعتده يوق در . شرايع الهيه بر سياق اوزره‌در . يهوديلر لاب قارداش قيزنى حلال كوروزلر ، توراتده وار ديورلر . حاشا ، بوهيچ بر شريعتده حلال اولمامش . نصل قارداش اولورسه اولسون ، ايستر بابا بر ، ايستر آنا بر اولسون ... اصلا جائز دكل .

فقط مجوسيلر اعتراض ايدرلر : قارداش قيزلرى حرام اولسه ، عمجه قيزلرى نيچون حلال اولسون ، اونلرده حرام اولمق لازم كلير ؟ اونلرك والده‌سى ده حرامدر . همشيره كبى تيزه‌كز ، خاله‌كزده حرامدر . والده‌لرى حرام ايكن ، قيزلرى حلال اوليور ؛ بوحالده همشيره قيزلرى‌ده حلالدر ، بونلرك بيننده مشابهت وار... ديه مجوسيلر اعتراض ايدرلر . الله نه بيوريور ؟

اونلرك باطل دينه باقمايك . اويله شهوتپرست خائنلرك سوزينه قولاق آصمايك . [يريد الله ليبين لكم ويهديكم سنن الذين من قبلكم] الله سزه طوغرو شريعت نه‌ايسه اونى بيلديره‌جك . حلال وحرامى تبيين بيوره‌جق . سزدن اول كچن انبيانك ، صالحينك مسلكى نه‌دن عبارتدر ، مناهيج حقيقت نه‌يولده اولمق لازمدر ... ايشته بونلرى بيان بيوريور . [ويرشدكم الى مناهج تقدمكم من اهل الرشد ليتسلكوا طرائقهم] « بيضاوى » الله سزى ارشاد ايتمك ، سلامته چيقارمق ايچون سزدن اول كچن انبيا وصالحينك مناهجنه سزى سوق ايدر .

(ويتوب عليكم) جناب بارى سزك كناهلريكزى مغفرت ايده‌جك ، اولدن ، شريعت هنوز اورته‌يه قونمه‌دن ، زمان جاهليتده بيلميه‌رك برطاقم خطالر اولمش ! شرعه مخالف برطاقم معاملا تكزدن طولايى شمدى سزى عفو بيوره‌جق .

[ويتوب عليكم] اوزريكزه توبه ايدر ... « توبه » فعلى اللهه اسناد اولنورمى ؟ توبه ؛ ندامتدر . كناهى ايشلديكنه نادم اولمق ، بردها ايشله‌مه‌مكه عازم اولمق توبه‌نك ركنلرى ندامت وعزمدن عبارتدر .

اماحقیقت معناسی بودکلدر. اصل معناسی رجوع‌در . عبدك معصیتدن رجوع ایتمسی نه‌ایله‌در ؟ ندامت کتیرمك ، برده‌ا ایشله‌مه‌مکه عزم ایتمك .. جنـاب اللهك رجوعی نه‌در ؟ قولنه غضب ایتمه‌دن مغفرته رجوع ایتمك . انکچون توبه جناب حقه اسناد اولونجه « قبول توبه » ایله تفسیر اولنور . یاخود قبول توبه‌نك لازمی اولان مغفرت معناسنه اولور . الحاصل اسکیدن زمان جاهلیتده واقع اولان بعض نا سزا حرکاتدن طولایی اهل اسلام مسؤل اولمایه‌جق . اونوع معاملاتی جناب حق مغفرت بیوره‌جق دیمکدر .

[والله علیم حکیم] الله تعالی علیم‌در ، بتون اسرار وخفایایی بیلیر . حکیم‌در . حکمت اوزره شریعتی تأسیس بیورمشدر .

اسرار الهیه‌یی قوللر احاطه ایده‌مز . اویله نصه قارشی قیاس ایله حکم اولونه‌ماز . مجوسیلرك مسلمانلره اعتراضی اصلا وارد اولماز . حلال ایله حرام بیننده‌کی تفاوت هر وقت هرکسه آشکار دکلسه‌ده ، حکمت ومصلحته واقف اولانلر نظرنده روشنادر . قارداش قیزلریله عمجه قیزلری بیننده تفاوت عظیم وار . اکر اونلرده حرام اولسه اووقت پك زیاده عسرت اولور . چوق کره بربرلریله ازدواجلری لازم کلیر . بوکا بناءً جناب باری توسیع ایدییور . قارداش قزی انسانك اولادی کبی‌در ؛ بوکا مساعدهٔ شرعیه اولمامش . اما باباسنك قارداشی اولورسه ، یعنی اوغلانك عمجه‌سی قیزی اولورسه حکمت ومصلحت بونك جوازینی ایجاب ایدییور .

جناب باری حلالی حرامدن تمیز بیورمشدر . بزی دائما شرایع الهیه‌یه ارشاد ایدییور . اویولدن کچیرمك ایسته‌یور . مناهیج حقه‌یی بزه بیان بیوریور . بیوریورکه آنلرك یولنه کیده‌لم . طریق حقدن آیریلمایه‌لم .

حضرت آدم دورندن صوکرا شرایع الهیه نه یولده قورولمش‌سه اومنوال اوزره کیدییور . اما امت احمدیه‌یه بعض تخفیفات‌ده وار .

شریعت محمدیه‌ده بوواقع‌در . بزه برطاقم تخفیفات عنایت‌بیورلمش ، لکن بعض شیلر وارکه هیچ بر شریعتده مساعده اولمامش‌در . بوطاقم سفهای ناس جناب حقه ، حاشا ، عبث وخلاف حکمت اسناد ایتمش اولیورلر . اوایسه ، کفر صریح‌در . ممکن مرتبه شریعت محمدیه‌قولایلق طرفنی کوسترمش‌در . هرعصره کوره اهون اولان نه‌ایسه اونی‌بیان بیورمش . آنك ایچون صوکرا نه بیورور ؟ [یرید الله ان یخفف عنکم ...] بو اوچ آیت بربرینه مربوطدر . بردن نازل اولمش‌در .

[والله یرید ان یتوب علیکم] الله تعالی سزی دائما حقه ارشاد ایدییور . لکن دشمنلرکز ، کرك انسان شیطانلری ، کرك شیاطین جن سزی دائما باطله میل ایتدیرمکه چالیشیورلر [ویرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً] شهوات نفسانیه‌یه اتباع ایدنلر ، اونلر سزك حقکزده نه‌یی مراد ایدییورلر ؟ اونلر کیملردر ؟ فجره ، فسقه . اونلرکه شهواته زیاده انهماکلری اولدیغی ایچون کویا شهوته اتباع ایدرلر ، امرینه امتثال ایدرلر ، هوای نفسانی‌یه عبادت ایدییورلر .

دقت اولنیور یا : [یتبعون الشهوات] شهواته اتباع ایدرلر ، حالبوکه هرشهوت حرام اولمازیا . شهوات محرمه اولدیغی کبی ، شهوات مباحه‌ده وار . حالبوکه بیضاوی نه ایله تفسیر ایتمش ؟ [یعنی الفجرة فان اتباع الشهوات الائتمار لها والمتعاطی لماسوغه الشرع متبع له] فاجر ، فاسق انسانلر .. بر انسان شهواته اتباع ایله فاسق اولورمی ؟ بوقدر مباح شهوتلر وار ... لکن [یتبعون الشهوات] تعبیرندن نه آکلاشیلیر ؟ شهواته اتباع ایدرلر ، نره‌یه سوق ایدرسه اورایه کیدرلر . شریعتك مباح قیلدیغی شهواتی ایسته‌ین کیمسه‌لر شرعه اتباع ایتمسی لازم کلیر ، مشروع شهواته‌هرکیم میل‌ایدرسه... فقط یالکز شریعتك تجویز ایتدیکنی ایشله‌یور ، منع ایتدیکنی ایشله‌میور ؛ بویله اولان کیمسه شهوته‌می اتباع‌ایدر ، شریعته‌می؟ البت شریعته . اماشهوته اتباع ایدنلر کیملردر؟ اول کیمسه‌لرکه هیچ حلال ، حرام دوشونمز . نفس اماره نه جانبه سوق ایدرسه اوجانبه قوشـار . کویا شهوتك امرینه امتثال ایتمش صاییلر . شرعه ، عقله عطف نظر ایتمیوب یالکز مقتضیات نفسانیه‌یه انهماك ایدن کیمسه نفسنی معبود اتخاذ ایتمش ، شهوته اسیر اولمش ؛ کویا نفس اماره‌سی امر ایتمش‌ده آنك امرینی اجرا ایدییور .

مابعدی وار

عیناً مکتوب :

صراط مستقیم مؤسسلری بك افندیلره

اولا تفرقه ومؤخراً علاوه صورتیله نشر وتعمیمنه همت ودلالت بیوردیغکز [اصول فقه درسلری] نك بردیکری طرفندن کتاب شکلنده اوله‌رق طبع ایدلمکده اولدیغی خبر آلدم . طابع‌دخی‌معلمك تقریرینی بندن اول ضبط ایتمش اولان اسماعیل بك نامنده برمکتب رفیقمز ایمش . (بیوك حیدر افندی) بزدن اولکی صنفلرده‌ده درس تقریر ایتمش اولدیغندن بویله بر ارقداشمزك‌ده نوط طوتمش اولمسنی البته استبعاد ایده‌مم . فقط اکر بوخبر طوغری ایسه خیلی زماندر انتشار ایتمکده بولنان [صراط مستقیم] ی ودرسلره مقدمه اولمق اوزره یازدیغم بر ایکی صحیفه‌یی کورمش اوله‌جغنه شبهه ایتمامك‌ایستدیکم بومعزز رفیقمزك کرك بوعاجزك وکرك هرایکیسی‌ده مکتب حقوقدن فیض آلان مؤسسلرك امل‌مقدسنه حرمت‌ایدرك قبل‌الطبع بونوطلرك کندیسنده موجودیتنی اخبار واثرك فائده‌سنی برقاتدها تأمین ایچون نشر وتعمیم خصوصنده توحید مساعی املنی اظهار ایلمامسنه تأسف ایدرم .

بنده‌کزك نوطلریمك نه‌کبی شرائط آلتنده طوتیلوب اثر حالنه قونلدیغنی افکار عمومیه وبالخاصه مرحومی وصورت تقریرینی طانیانلر موازنه ومحاکمه‌ایده‌جك‌در . یالکز مسلم الثبوت برشی واردرکه اوده بزم صنفه کلنجیه‌قدر بیوك حیدر افندینك اصول فقهی تماماً وبحق، تقریر واکمال ایده‌مامش بولنمسی‌در . بونی مرحوم کندیسی صنفده

سویلدی، حالا او صدای لطیفك آهنگی سامعه‌مده‌در. عجبا نهایت‌ده‌کی مباحثی، اسماعیل بك قارداشمز معلم نامنه اولمق اوزره نره‌دن ضبط وتحریر ایتمش اوله‌جقلر؟...

حالبوکه بنده‌کز، امل مقدسی معلم محترمك تأبید نامنـه منعطف اولان برمکتب رفیقنه‌قارشو عینی‌حسیات ایله‌متحسس اولان دیکر برمکتب رفیقندن هیچ برحرکت حقوقشکنانه بکلمم، بناءً علیه مع‌التأسف شخصنی بیله طانیمادیغم بواسعی محترم طوتاز وحوادثی احتیاط ایله تلقی ایدرك مسأله‌یی موهوم براستحقاق کسوه‌سی آلتنه کیزلنن منفعپرستلك تظاهراتنده آرارم. باقیکز نصل: بیلیرسکزکه بنده‌کز بودرسه‌چوق اهمیت ویرمش، بلکه بتون وسعمی آکا حصر ایتمشدم. بزدن اولکی صنفلر مأذونلرندن بیلدکلریمه مراجعت‌دن، آنلردن‌دخی نوط تدارکندن خالی قالمدم. فقط بوخصوصده‌بالکز١٦ نجی‌مأذونین صنفی برنجیسی جمال‌الدین افندی برادرمزك [مطلق، مقید] بحثنه‌قدر اولان نوطلرندن‌استفاده ایده‌بیلدم. دفترلرمدن استنساخ ایدن رفقا برنجی دفترك باشنده‌کی اخطارمی البته کورمشلر وکچن سنه‌لره عائد جزؤی فرق وفائده‌نك دفترلریمه قوس‌ایچنده نقل‌ودرج اولندیغنی‌ده اوکرنمشلردر. نوطلریمك بوقوس آره‌سنده‌کی موادینك تطبیق وتدقیقی ده داخل اولدیغی حالده اقسام سائرهٔ مهمه‌سی صرف کندی‌غیرتمله وجوده کلش وحتی برچوق مباحثده اثره ترجمه وعلاوه‌لرله تزیین وتوسیع ایدلمشـدر. تحدیث نعمت قبیلندن اوله‌رق ادعا ایده‌بیلیرم‌که‌نوطلرمدن دهامکمل بر[اصول فقه درسلری] شمدی‌یه قدر ضبط ایدلمامش وموفقیت واقعه بنم کبی دیرسك چوروده‌رك درسی‌تعقیب ودفترلرمدن استنساخ ایدن‌یوزلرجه رفیقلرم نظرنده باعث ممدوحیتم اولمشـدر، برآره‌لق کویا طلبه نامنه طبع اولنه‌جغی شایعه‌سیله مکتب هیأت اداره‌سی طرفندن دخی نوطلرم آلدیرلدی، استنساخ ایتدیرلدی، بومعامله‌سیله‌مکتب اداره‌سی‌ده اووقته‌قدر کیمسه طرفندن بویله‌برنوط ایدیلمدیکنی تصدیق ایلمش ومعلم‌محترمك وفاتندن صکره اصول فقه معلمی اولان فاضل مکرم، استاد عالی همم مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلرینه خط دستمله محرر نوطلریمی کوره‌رك بذل تقدیرات ایله بوعاجزی تلطیف ایلمشلردر.

افسوس‌که نره‌ده‌برامرخیره منفعتپرستلك کیررسه اوراده حقشکنلك باشلایور: بن‌بوثمرهٔ غیرتمی کتاب شکلنده‌باصمق وبونکله اوفاضل‌محترمك نام علویسنی تأیید ایلمك‌ایسترده‌م. فقط طبیعی‌درکه دور سابقده بوممکن اوله‌مازدی، لله‌الحمد دور حریت ومعرفت حلول ایتدی، ارتق هیچ بر مانع ومزاحم قالمدی ظنی ایله اثرك نشر وتعمیمی چاره‌لرینی دوشوندم، مز بیوك بر استغنای قلب ایله حتی ضرری کوزه آلدیره‌رق املمی جانلاندیردیکز، اوکا روح‌ووجودویردیکز. نوطلر ابتدا تفرقه، صکره علاوه صورتنده انتشاره باشلادی. لکن هیچ براستفاده تأمین‌ایتمه‌رك صرف برفکر علوی‌یه اتباع شرطیله وقوعه‌کلان شوحرکت قدرشناسانه کوزه باطدی. استاد مرحومه قرابتی بولنوب اسمنی تشهیره شیمدیلك لزوم کورمدیکم برذات محترم کلدی. نه بولدی وشـو وجهله علاوه نشرندن صرفنظرله اثرك — هیچ بر احتیاجلری بولنمیان —..... ه بخش اولنمسی، همده مرحومك خاکقبری حرمتنه‌رجا والتماس ایتدی، امان اللهم، نه تنزل، بن نه یاپیوردم، بونلر نه‌ایستیوردی. بن وسز مادةً اثبات ایتدك‌که مقصـدیمز جر منفعت دکلدر، بوکون صراط مستقیم رساله‌سی علاوه‌سز دخی موجودیتنی تأمین ایدیور، علاوه، صرف نشر وتعمیم فکریله قارئلره تقدیم اولنیور. نوطلرك ضابطی، صاحب مشروعی بواملی علی‌رؤس‌الاشهاد تشهیر واعلان ایتدی، اثرك مقدمه‌سنه بونی یازدی، بیوك حیدر افندی نامی اثره برتاج سر اولدی، لکن مع‌التأسف بوحرکت‌منفعت کوزه‌دنلرك آمالنه‌قارشو بیوك برضربه ایندیریور، بیکلرجه مشـتاقین علم ومعرفت قولایلقله براثره صاحب اولیور، ارتق اونلرك بشقه صورتله، بیکدن پاره ویره‌رك کتاب تدارك ایتملرینه حاجت قالمیوردی.

ایشته عزیزلرم، آلدیغم خبری اك زیاده شو سطرلرك مفاهیمنده آراملی، نافله بررفیق محترمی،اسمی،شخصی،هدف‌تعریض ایلمامیلی‌در، أوت، تکرار ایدرم، بونوطلرده‌که بیوك یازیلر،یعنی متن‌صرف‌استادك طوغریدن‌طوغری‌یه تقریریدر، املاسی‌در،حتی بعضلرینی بنی‌مدیرك اوطه‌سنه چاغیرده‌رق اوراده الندکی عربی صحیفه‌دن ترکچه‌یه قلب‌ایدره یازدیرر، درسدن اول صنفده یازدیرلش بولنمسنی ارزو ایدردی، بن ذاتاً بتون اثری مرحومك روح پاکنه اهدا ایتدیکم ایچون بومتنك عیناً اثره درج ونقلنده‌برمحذور کورمدم. اونك عربجه‌سـنی مرأتدن آلمق، جزؤی تعدیلات‌ایله‌بالترجمه‌اثری بسبتون کندیمه مال‌ایتمك تنزلنی ارتکاب‌ایتمدم، طوس طوغری کیتدم. فقط‌بونجه سنه‌لك محصول‌مساعی وغیرتمی‌ده منفعته فدا ایتمك‌دن ده طوغریسی وجدانم سیزلدی، بونی یاپه‌مدم ویاپامازدم.. معلمك یازمدیغی، یازدیرمدیغی، یالکز آلدیغی اجرت ومعاش مقابلنده درسده‌کی خطـاباتدن وجوده کلان وقسماً ده توسیع ایدیلان بواثر بنم محصول سعیمدر..

قوانین‌موضوعه دخی بنم بوحقمی محافظه ایده‌جك‌در. یالکزمتنك نشرندن — بتون صمیمیت‌فکریه وقلبیه‌مه‌رغماً — علاقه‌دارانك‌مراجعتیله حکماً منع اولنور ایسه‌م‌اوحالده عربی مقابللرینی یازه‌جغم. عنه‌الکریم اثری ینه نشر ایده‌جکم و استادمرحوم ومحترممدن آلدیغم فیضك تأمین ایتدیکی استطاعتك صوك ذره‌سنه قدر چالیشه‌جغم، نسخه‌لرینی تکثیر وتعمیم‌ایلیه‌جکم. طبیعی خبرویریلن‌نسخه‌یی هنوز کورمدم؛فقط عادلك‌بو نوطلری یوزلرجه آرقداشك کتبخانه‌سنده بولنیور. اونلروبتون فکر سـلیم اربابی نوطلریمی طبع اولنان ویا اولنه‌جق اولان اثرله قارشو لشدیره‌جقلر، فرقنی(!) آکلایه‌جقلردر، کوکلم ایسترکه حقوقه‌تجاوزدن واز کچیلسـون‌ده احقاق حق تشبثاتنده دها ایلری‌یه کیتمکه مجبور اولمیه‌یم افندم.

رسومات ناظری ومکتب حقوق
مجله معلمی
حامی عادل

سلانیك : ١٧ شباط ١٣٢٤

محل اداره:
درسعادتده باب عالی جاده‌سنده
اداره مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اعلانات:
مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور
درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی :
١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

فیرمه‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٣٠ — ٢٥ صفر ٣٢٧ پنجشنبه ٥ مارت ٣٢٥ — ایکنجی جلد

عالم اسلامیده :

ازهر حادثهٔ مؤلمه‌سی

مصرده‌کی ازهر مدرسهٔ قدیمه‌سنک بین الاسلام اهمیتی معلومدر. بو مدرسه مدار فخر امت اولان پک چوق فضلایه منشأ اولمش و استبدادک جابجا عالم علم و عرفانه آچمش اولدیغی حرب عمومینک تخریبات متوالیه‌سندن بالنسبه مصون قالمشدر.

صوک زمانلرده لله الحمد والمنه عالم اسلامده مشهود اولان آثار حیاتدن بو دارالفیض مداوملرینک دخی بهره دار اولدیغی کورلدی. لزومی هرکسجه تسلیم اولنان اصلاحات مبرمه‌نک بر آن اول مدرسه‌لرینه تطبیقنی استرحام ایچون جدی تشبثلری واقع اولدی. فقط هر نصلسه حکومت محلیه‌جه طلبه‌نک شو مشروع تشبثنه بشقه برشکل و صورت ویریله‌رک مرضیء امت خلافنه تدابیر عنیفه ایله مقابله جهتی التزام اولنمش . مطبوعات مصریه‌نک بو بابده‌کی واقفانه تشریحاتیله افکار عمومیه‌نک طلبه لهنده‌کی تظاهراتی حکومتک شو مسئله‌ده‌کی سوء نظرینی ازاله ایده‌مامشدر .

ایشک مبادیسنده محیطمز بو حالی کمال حیرت و استغراب ایله تلقی ایتمش و دها طوغریسی بو بابده‌کی معلوماتک منابعنی تشکیل ایدن جرائد مصریه‌نک نشریاتی مبالغه‌لی عد اولنمش ایدی. فقط افسوسکه حادثات اخیره شو ظن وذهابک یاکلش اولدیغنی اثبات ایتدی. زیرا حکومت محلیه بوصوک کونلرده طلبه‌یه حقوق طبیعیهٔ بشریه‌دن هیچ برشی طانلمامقده اولدیغنی اشراب ایدر اجراآت مستبدانه‌یی اصلاحات مطلوبه مقامنه اقامه ایدرک اك عزیز و محترم حسلره تجاوزده بولندی که بونلرك مفرداتی تعداد وتشریحه رساله‌نك صحائف محدوده‌سی مساعد دکلدر.

شو عصر حریتده بویله بر معاملهٔ غیر مترقبه‌یه هدف اولان بیچاره طلبهٔ علوم سنه‌لردنبری آغوش تربیه وفیضنده اکتساب کمال عزم قطعیسنده بولندقلری بو مؤسسهٔ عالیه‌دن، سوکیلی مدرسه‌لرندن کوز یاشلری دوکه‌رك آیرلمق اضطرارینی حس ایتدیلر .

عناصر اسلامیه‌نك همان کافه‌سندن دینیله‌بیله‌جك درجه او دار العرفانه دوام ایده‌کلمکده اولان بیکلرجه اولاد وطنك هر بری منسوبی اولدیغی مملکته عودتی سلطهٔ استبدادیه اوکنده سرفرو ایلمکه ترجیح ایتدی . یکرمی بیکه قریب طلبه‌یی احتوا ایدن او قوسقوجه ازهر یکرمی درت ساعت ظرفنده بوم بوش قالدی .

شمدیده حکومت غیرمنتظر بر نتیجه قارشیسنده بولنیوردی. آرتق اغفال دوری حلول ایتمشدی. ذاتاً دأب استبدادك لایتغیر دستوری بونی اقتضا ایتمزمیدی ؟ نته‌کیم اویله اولدی. حکومت محلیه جانبندن — صورت حقدن کورینه‌رك — طلبه‌یه بعض تبلیغات وقوعبولدی. زواللیلر بو دام احتیالك شعشعه‌سنه‌قاپلدیلر. تبلیغاتك حسن نیته مستند بولندیغی زعمیله مدرسه‌لرینه عودت ایتدیلر.

حکومت طلبه‌یی بویله‌جه تحت تحکمه کچیردکدن صکره کویا ایچلرندن اوك آیاق اولانلری تأدیب مقصدیله خدایی نابت اولان شو آثار حیاتی ازاله ایتمك ایستدی . فقط افکار عمومیه اشکال ظاهرهٔ قانونیه قارشیسنده بو وظیفهٔ جلادانه‌یی درعهده ایده‌بیله‌جك بر ذات لازمدی؛ اویله بر ذات که حرکاتی تعقیبات قانونیه‌یی استلزام ایلدیکی تقدیرده کندوسی ایچون برچارهٔ خلاص امکانی بولنمیدی .

بو ذات کیم اوله‌بیلوردی ؟ حکومت محلیه بونی بولقده مشکلات چکمدی . زیرا یانلرنده مصر اوقاف مدیریتیله اشتغال ایلدیکی حالده عثمانلی مجلس عمومیسنک محترم بر عضوی اولمق صفتنی دخی محافظه ایتمکده اولان بر ذات واردی که شو صفت هر احتماله قارشی تعقیبات قانونیه‌یه مانع اولمسه بیله اشکال ایده‌بیلوردی . باخصوص مدرسه امورینک اوقافه اولان جهت تعلقی بو یولده‌اله‌کچمز فرصتلردندی؛ فقط ...

اوت، یالکز بر نقطه حکومته مظلم کورینیوردی ، عجبا خلیل حماده پاشا وطنندن مشهودی اولان آثار توجه ومحبته قارشی او وطنک کزیده اولادی علیهنه آلت شر اولمغی قبول ایده‌جکمیدی ؟

پاشایه تکلیف واقع اولدیغی صیره‌لرده شبهه یوقکه هپ حمیتلی وجدانلر دخی بوسئوالی تکرار ایتمش و « عثمانلی اعیانی انجق استبداده قارشی اثر شدت کوستریر» جواب وجدانیسیله مطمئن‌الخاطر اولمشدی، حالبوکه وقوعات مع‌التأسف بویله ظهور ایتمدی. پاشامز جامع الازهره کیتدی، اوزولرنده کیمسه‌نک حق ولایتی قالمامش اولان وسن بلوغ ورشدی فرسخ فرسخ کچمش بولنان صاچلی صقاللی محترم طلبهٔ علومک فلقه‌یه قونلمسنی امر ایتدی.

زواللی طلبه ... بر آدمک سفهدن طولایی بیله حجرینی حقوق بشریته تعرض عد ایدرك قبول ایتمیان امام اعظمك اجتهادات عادلهٔ موشکافانه‌سندن اوکرندکلری فلسفهٔ حقوقیه ایله بومعامله نه غریب تضاد تشکیل ایدیوردی . قوجه متمدنلر! یکرمنجی عصرده انسانیتی نصل تعزیز ایدیورلردی .

خلاصه بو وقعهٔ هائله‌ده پك چوق حملهٔ قرآن وضعیت بشیعهٔ مشروحه ایله ضرب وتحقیر اولندی. بیچاره‌لرك قوپاردیغی واویلای استمداد واستغاثه‌یه انجق فطرةً جری وجسور یرادلمش بعض غیرتلی آرقداشلردن بشقه اجابت ایدن اولمدی. بونلرك حرکات مذبوحانه قیلندن اولان معاونتلری ایسه متعرضلرك غیظ وحدتنی دها زیاده تهییج ایتمش وانفعالات نفسانیه‌لری بو دفعه‌ده جامع شریفك هتك حرمتی جهته اونلری سوق ایلمشدی .

قوهٔ عسکریه‌نك حمایه‌سی آلتنه کیرمش اولان متعرضلر آرتق صفت تابعیتی مأمون‌الغائله اولان طلبه‌نك کافه‌سنه بو جزای خود سرانه‌یی تطبیقده بأس کورمدیلر. زیرا بوخصوصده پاشا واعوانی کندیلرینی لایسئل عد ایدیورلردی. طوغریسی ! بیچاره‌لرك حقوقنی بونلردن کیم صوراجقدی ؟ مصر حکومت محلیه‌سیمی ؟ پاشا اجراآتنی اونلره اضافةً یاپیوردی.. مدعی عمومیلك مقامیمی ؟ افسوس اومقامی وظیفه باشنده کوره بیلمك ایچون بر « دانشوای » حادثه‌سی لازمدی، مقام‌معلای خلافتمی؟ اسلاملره تعلق ایدن مسائلده‌کی وضعیت ساکتانه‌سی آرتق آکلاشیلمامشمی ایدی ؟.. عثمانلی مجلس عمومیسیمی ؟ متعرض اومجلس اعضاسندن دکلمی ایدی ؟ نه‌حاجت وقعه تحدث ایده‌لی بوقدر زمان اولدیغی حالده‌مجلس مستلزم عار اولان بو حرکتدن تبری جهتنی دوشونیورمی؟.. مطبوعات‌عثمانیه‌می؟ تعین وتمیز ایدنلری انجق شخصیات ایچون آغز اچارلردی. حقوق امتی محافظه‌یالدیزیله بومظالمدن شکایت ایچون آکلاشیلان خلیل حماده پاشانك منحل اولان اوقاف نظارتنه تعیینی بکلیورلردی .

ایشته مطبوعات مصریه‌یی هفته‌لردنبری کمال‌تأثر وتأسف‌ایله اشغال ایدن وحکومت محلیه‌یه، مصر قاضیلغنه ، مقام معلای خلافته، مجلس مبعوثانمز ریاستنه استمداد کونه یاغدیریلان تلغرافلره‌بادی اولان،حتی روسیه‌ده‌کی دین قرداشلریمزك باکوده، اورنبورغده نشرایلدکلری غزته‌لرده بیله برقاچ صحیفه تأثر بولان شوحادثهٔ مؤلمه دارالخلافه مطبوعاتنده، نه‌حکمتدر،برعکس صدا براقمادی، بوبابده‌کی نشریات برقاچ کوچك فقره‌ایله قارشی یاقه‌ده منتشر غزته‌لردن مترجم بر ایکی سطرلق حوادث وشهرمزده عربجه انتشار ایدن بعض غزته‌لرك سرزنشلرندن عبارت قالدی .

حالبوکه بو اهانت افکار عمومیهٔ اسلامیه‌یه پك کران کلیور ، ازهر فاجعه‌سندن طولایی بوکون عالم اسلامیتك یأس وتأثر شدید ایچنده بولندیغی طرف طرف آلنان مطبوعات اسلامیه محتویاتندن مستبان اولیور .

مجلسمز اعضاسندن برذاتك هرطرفدن تقبیح اولنان شو حرکت مهینانه‌یه آلت اولمسندن و بتخصیص شو چرکین حادثه مدرسه‌نك ترکلره مخصوص قسمنده اجرا ایدلمسندن و تابعیت اجنبیه‌یی حائز طلبه‌نك بو اعتسافدن وقایه‌سی امرنده‌کی اعتنا ودقتك معطوفی اولان فکرك تضمن ایلدیکی معنای حقارتدن طولایی عزت نفس وحیثیت ملی جریحه‌دار بولنیور .

عثمانلی تابعیتنده بولنانلرك هریرده محکوم استخفاف اولمسنه قانون اساسیمزك اعلانی برنهایت ویره‌جکنی وشائبهٔ حقارتی ایما ایده‌جك هرحال وحرکتی حکومتمزك نظر امعانندن دور بولندیرمیه‌رق اك اوزاق برمحله‌کی اك فقیر بر عثمانلینك بیله حقوقنك محترم طوتلمسنی تأمین ایده‌جك تدابیری اتخاذ ایلیه‌جکنی امید ایدیوردك. حالبوکه احوال حاضره‌یی کوردکجه ذلت وحقارتك بزدن آیرلماز بر عرض مستقر اولدیغنی، نه‌دور استبدادده ونه‌ده دور حریتده اسلاملرایچون مرجع اشتکا بولنمادیغنی آکلایورز .. والی‌الله المشتکی ...

احکام اسلامیه و اجتهاد

سارقك‌النی کسمك‌ده کرك کندیسنه، کرك مال‌مسروق ومسروق منه‌عائد وکیفیت ادعا ایله شهادته دائر پك چوق‌شرائط ایله مشروطدر . بوشرائطك ثبوت وتحققی نادراً واقع اولمقله برابر تعیین واعتباری اجتهاده تابع اولدیغندن تکرر واعتیاد کبی دها بعض شرطلرده علاوه اولونمق‌ممکندر . نصل‌که سریع‌التغیر مأکولات قبیلندن اولان شیلرده حد نصابه بالغ اولسه‌ده امام ابوحنیفه حضرتلری قطعه قائل اولمیور .

حالبوکه ائمهٔ سائره قطع ایدییورلردی . دها بویله جای اختلاف اولان مسائل چوقدر .

کذلك عام رماده‌ده ، معروف بر قحط وغلا سنه‌سنده حضرت عمر رضی‌الله عنه — استیلا ایدن شدت جوع وضرورت حسبیله — حد سرقت اجراسنی منع بیورمشیدی. امرای‌مسلمین بعضاً‌ده محاربه اثناسنده مجاهدین حقلرنده حدود شرعیه اقامه‌سنی تعطیل ایدرلردی. ازجمله سعد بن ابی وقاص حضرتلری ایران غزالرنده سرعسکرلکی اثناسنده « ابی‌محجن » نامذاته حدشرب اقامه‌سنی‌مناسب کورمه‌مشدی. چونکه مومالیه اوهنکامده قوم‌فرسه قارشی بویوك برفداکارلق ابراز ایتمش، عساکر اسلامیه‌یی کرفتار اوله‌جقلری برمغلوبیتدن قورتارمش ایدی . بومعاملات هپ مراعات مصالح مقصدیله واقع اولور ایدی . ادوار اخیره‌ده دخی کیم‌بیلیر نه‌درلو ملاحظات مانع اجراآت اولمشدر. مثلا برشاهده خطاباً « اکر سن اونی ثوبکله ستر ایتمش اوله ایدك بورایه‌کلوب افشای عیب ایتمه‌کدن دهاخیرلی اولوردی » بیورلمسندن، کذلك حکام وامرایه خطاباً وارد اولان « ادرؤا الحدود بالشبهات » حدیث شریفندن شارعك تشریع حدوددن مقصدی محض زجر اولمسنی فهم ایتمك‌ده باعث تأنی اوله‌بیلیر .

کذلك دولت وملتك اسکی قوت وسطوتی حائز اولمامسنه بناءً بوتون صنوف تبعه‌یه تشمیلیله مساواته رعایت ممکن اولمامسی‌ده موانع طبیعیه‌دن عد اولنمقده‌در .

بوجهتلرك شایان تدقیق اولدیغی قابل انکار دکلدر .

شرع وقانون

شرع شریف ایله قانون بیننده دائرهٔ شمول واستناد اعتباریله فرق مهم اولدیغی درکاردر . احکام شرعیه‌نك — معلوم اولدیغی اوزره — ادلهٔ اربعه‌دن برینه مستند بولنمسی ضروریدر . احکام سیاسیه وقضائیه‌نك اکثریسی بویله‌در . فقط بونوع احکامك برقسمی مصالح عصریه‌یه تطبیق لزومنه مبنی اولی‌الامرك ، ارباب حل وعقدك اجتهاداتنه تفویض بیورلمشدر .

حدود شرعیه خارجنده، تعزیر تعبیر اولونان تأدیبات جزائیه درجاتنه ، صنوف حکام وامرای جیوشك صورت اداره وترتیب وظائفنه واموال امیریه جبایت وتحصیلنه ودها بومقوله تصرفاته دائر معاملات نظامیه کبی.. ایشته‌بونلره متعلق مصالح زمانیه‌یه موافق قانونلر تنظیمی اولی‌الامرك صلاحیتی داخلنده‌در .

هویت قانونك مدار استنادی آرای رجال اولوب شرع شریفه مباین اولمامق شرطیله واجب‌الاتباعدر .

احکام شرعیه ایله عمل علی‌الدوام واجب اولوب اخف ضررینی ارتکابه ملجیء بر عارضه‌یه تصادف ایدلدکجه مخالفت مشروع دکلدر . حکم قانونی ایسه محض استحسانه بناءً ترك وتبدیل اولونه بیلیر . مثلا برمصلحت مطالعه‌سیله ورثه‌دن برینك سهمی تزیید اولونه‌ماز . فقط بر راتب عامل ، بر مأمور معاشی تزیید ویاتنقیص ایدیله بیلیر.

چونکه سهام ورثه شرعاً تقدیر اولنمش برامر لایتغیردر . مرتزقه نفقاتی ، معیشت عمال ایسه قانونه تابعدر .

حکم قانونینك مشروعیتی ، لزوم مرعیتی ایجاباً وسلباً بر طاقم شرائط ایله مقیددر . شرائط ایجابیه‌سی: حقوق بانده‌عدل‌ومساواتی کوزتمك وارباب‌ی طرفندن بالاستشاره تأسیس ایدلك ، جلب مصالح ودرء مفاسد قاعدهٔ حکیمانه‌سنه مراعاتده بولنمق کبی . شرائط‌سلبیه‌ده: تحریم حلال وتحلیل حرامی متضمن اولمامق ، واضع قانون کندی نفسنی ومنسوب اولدیغی قوم وقبیله‌یی سائرلردن تمیز ایتمه‌مك وشخصاً ویانوعاً ظلم وغدره توسل ایدلمه‌مك کبی شیلردر .

شو ایضاحاتمزله تبین ایدییورکه شرعك مساعد بولندیغی قانون ایله حکم ایتمك مغایر دیانت اولمادقدن باشقه بعضاً‌ده وظائف شرعیه جمله‌سندن معدود اولور. واقعا نظرسطحی وتوهم دائره‌سنده قالانلرك « ومن لم یحکم بما انزل‌الله فاؤلئك هم الظالمون » نظم‌جلیلی ایله بوحقائقه قارشی اعتراضه یلتندکلری ایشیدلمکده‌در . چونکه بونلر ظن ایدییورلرکه « ماانزل‌الله » ایله حکم قرآن کریمك محتوی اولدیغی‌احکام صریحه ایله حکمدن عبارتدر . حالبوکه حکم مشروعك بوکا انحصاری ادعا اولندقده بی‌نهایه وقایع بشریه حکمسز براقلمق لازم کلیر . دیمك حقیقت حال بوظاهر پرست بی‌مغزانك توهم ایلدکلری مرکزده دکلدر .

خارجه چیقانلرك بلاشبهه ظالم عد اولنملری ایجاب ایدن « حکم بما انزل‌الله » عدالت ایله حکمدر . اوت ! جناب حقك انزال وامر بیوردیغی حکم « واذا حکمتم بین‌الناس ان تحکموا بالعدل » نص عالیسی شهادتیله هرنه صورتله اولورسه‌اولسون محافظهٔ عدل‌وحقانیتدر. « هوالذی انزل علیك‌الکتاب بالحق والمیزان » نظم جلیلی‌ده بوحقیقتی ناطقدر . چونکه جناب باری عزشانه، الی یوم‌القیام حادث اوله‌جق وقائع خصوصیه عددنجه آیات قرآنیه انزال ایدوب‌ده بونلرله حکم ایده‌جکسکز بیورمامشدر . بلکه — مقالهٔ سالفه‌مزده ایما اولونان — قواعد اساسیه ایله برطاقم احکام واقضیه‌دن عبارت برمیزان صحیح عنایت قلمش اولوب بوسایه‌ده علمامز بوتون حوادث جاریه‌ده اقامهٔ معدلت احکامنی تأسیسه موفق اولمشلردر .

کتاب‌الله‌ده وارد وسنت نبویه ایله ثابت اولان هرحکم شرعی عین حق ومحض عدل اولدیغی شبهه کوتورمز . فقهای مذاهبك استنباط ایلدکلری احکام اجتهادیه‌ده بعض مرتبه اختلافات وقوع بولمشدر . بواختلافلرك منشائی عریض وعمیق تدقیق اولونه‌رق دفع وازاله‌سی چاره‌سنه باقمق ، بوتون احکام معاملاتی مصالح عصره کوره تعیین وترجیح ایتمك علمای اسلامك اك زیاده همت وایفاسنه غیرت ایتملری ایجاب ایدن بروظیفهٔ عالیه‌در . زیرا وحدت اسلامیه وتأمین استقبال امت باشقه صورتله قابل دکلدر .

(تنبیه) شریعت الهیه بزه علی‌الاطلاق محافظهٔ عدالتی امر ایتمکده‌در ، دیورز . اوت ! فی‌الواقع بویله‌در . مقصود بالذات

اولان معامله خصمینك برینه میل ایتمیه‌رك ، هیچ برطرفك نفعنی کوزتمیه‌رك هرنه صورتله اولورسه اولسون حقه توسل واجرای عدالتدن عبارتدر . بومقصد محافظه اولوندیغی تقدیرده زمان ومکانك دخل وتأثیری ، ترقیات بشریه‌نك ایجاب طبیعیسی ایله اصول محاکماتك تبدل وتنوع ایتمسنده برمحذور مطالعه اولونه‌ماز ظن ایدرز .

مثلا ایکی متهم شخصك یالکزجه موقوف بولوندقلری محلده بر فونوغراف قونوبده مرتکب اولدقلری جنایتك کیفیت وقوعنه ، ونه صورتله وادیٔ انکارده بولونه‌جقلرینه دائر مکالمه‌لری ضبط اولونسه اوواسطه ایله استماع اولونان اقرار وافاده‌لری اوزرینه حقیقت حالك صورت قطعیه‌ده ثبوت بوله‌جغی آشکاردر .

حد ذاتنده شبهه‌دن خالی اولمیان شهادت شهود ایله حکم امر مشروع اولدیغی حالده بوطریق ایله ثابت اوله‌جق حق وحقیقتك نظر مطالعه‌یه آلنمامسی موافق شرع برحرکت عد اولنمق نزد اولی‌النهاده غایت مستبعددر .

شرع انورك علی‌الاطلاق محافظهٔ عدالت واحقاق حقوقی توصیه ایتمکده اولمسنه بناءً ائمهٔ فقهانك برچوغی اقامهٔ بینه قابل اولمادیغی تقدیرده حاکمك کندی علم واطلاعنی مدار حکم قلمسنی تجویز ایتمشلردر .

امام شوکانی رحمه‌الله‌ك بومسئله‌یه دائر برمقالهٔ نفیسه‌لرینی بروجه آتی نقل ایدییورز . مشارالیه ، قاضی کندی علمنی مدار حکم قلمسی جوازنده‌کی اقوال علمایی حکایه ایتدکدن صوکرا مسئلهٔ مذکوره‌نك تحقیق مقصدیله شویله دیمشدر :

« اکر شارعك بینه ویمین کبی اسباب حکم قلدیغی شیلر محضا امور تعبدیه ایسه یعنی اسباب مذکوره‌دن دها قوتلی دلائل وامارات ایله بزه یقین حاصل اولدیغی حالده آکلایه‌میه‌جمز برسرو حکمته مبنی حکم وقضایه غیر مأذون بولنمقلغمز امر متحتم فرض قلنه‌جق ایسه اونلر ایله تقیدمز امر ضروری اوله‌جغی ، بشقه برطریق ایله حکم جائز اولمیه‌جغی آشکاردر .

اما حقیقت حال بومنوال اوزره اولمیوبده اسباب مذکوره حاکمك محق اولانی مبطلدن ، مصیب اولانی مخطیدن تفریقه بقدرالامکان توسل ایده‌بیله‌جکی برنوع وسائط ، تعبیر آخرله ، حاکم ایچون حصولی مطلوب اولان علم ویاظن تحصیلنه کافی اوله‌جق برر طریق معقول عد اولونمش ، مجرد بوندن طولایی مشروع قلنمش اولورلرسه آنلرك هیچ بری لذاته مقصود اولمیه‌جغنه مبنی لدی‌الایجاب حاکمك بالذات مشهود ومعلومی اولان شیئه دائرده حکم ویره‌بیلمسی اولویت طریقیله جائز ومشروع اولمق لازم کلیر .

چونکه مثلا حضور حاکمده ایکی شاهدك شهادتده بولونمسی مشاهده واحساس ایله تحقق ایده‌جك علم حاکم مرتبه‌سنه بالغ ، اودرجه قوتلی برعلم حصوله کتیرمیه‌جکی بی اشتباهدر .

کرك مدعینك اقامهٔ بینه‌سی ، کرك منکرك یمین ایتمه‌سی حکم حاکمده کافی کورولمسیله برابر حقیقت حاله جزم ویقین افاده ایتمه‌مسنه بناءً کتب سته‌نك کافه‌سنده مذکور برحدیث شریفده « انما انا بشر وانکم تختصمون الی فلعل بعضکم ان یکون الحن بحجته فاقضی له بنحو مااسمع فمن قضیت له من حق اخیه شیئاً فلا یأخذه فانما اقطع له قطعة من النار » بیورلمشدر . یعنی « بن آنجق بشرم ، هرشیئه مطلع اوله‌مام . سزده بکا مراجعتله مخاصمه‌ده بولونیورسکز . اوله‌بیلیرکه ایچیکزدن بعض کیمسه‌لر خصمندن افصح اولوب حجتنی دها کوزل تقریر وافاده ایدر . بنده ایشتدیکم منوال اوزره لهنه قضا ایدرم . ایمدی هر کیمك ایچون بوطریق ایله برادرینك حقنده برشیئی قطع ایتمش اولور اونی آلماسون . چونکه کندیسیچون نارجهیمدن برقطعه افراز ایتمش اولورم » بوحدیث شریف ایله قضانك باطناً دکل ، ظاهراً نافذ اولمسنه استدلال اولنمقده‌در »

اوقدر قوی وقطعی اولمیان برطریق ایله حاصل اولان علم معتبر اولورده اونك قات قات فوقنده بولنان علم معتبر اولمازمی ! دها آچیق سویلیه‌لم : خطا اولمق ، نفس الامره مطابق بولنمامق احتماله معروض اولان حکم حاکم مشروع عد اولنورکن علم یقینی‌یه استنادی حسبیله حق وصواب اولمسی مقطوع اولان حکملر مشروع عد اولنمامق مسموع اولورمی ؟

بویله برطریق ایله حکم ایدن حاکم قسط وعدالت ایله حکم ایتمش اوله‌جغندن هرنه صورتله اولورسه اولسون حکم بالعدلی اساس اتخاذ ایدن شرع شریف نظرنده ممدوح اوله‌جغی امر آشکاردر .

مناسترلی اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ نور آیت ـ ٣٢

« وانکحوا الایامی منکم والصالحین من عبادکم وامائکم ان یکونوا فقراء یغنهم الله من فضله والله واسع علیم » .

[جناب منزل الفرقان سفاحدن وانك قریب وبعید مبادیسندن زجر ومنع بیوردقدن صکره بوآیت کریمه‌ده نکاحی امر ایدیور . چونکه نکاح نوع بشرك بقاسنه مناط اولمق اعتباریله مقصود بالذاتدر ، بونکله برابر سفاحدن وانك قریب وبعید مبادیسندن زاجر ومانع بر خیردر . بوحکمته مبنی بیوریلیورکه] سزدن زوج وزوجه‌سز بولنانلری وکوله وجاریه‌لریکزدن صلاح حاللری اولانلری آخره تزویج ایدك [زوج وزوجه‌لری اولمیان حر وحره‌لری وصلاح حاللری اولان کوله وجاریه‌لریکزی اولندیرك] . اکر فقیر ایسه‌لر الله انلری فضل وکرمیله غنی ایدر [خاطبك ویا مخطوبه‌نك فقر وفاقه‌سی زنهار مناکحه‌یه مانع طوتلمسون] . الله واسعدر [جناب حق غنی ذی

سه‌در ، مخلوقاتی غنی ایتمك اكا زیان ونقصان ویرمز ، چونكه نعمتی توكنمز ، قدرتنك ایسه غایت ومنتهاسی یوقدر] علیم‌در [حكمت ومصلحتك اقتضاسنه كوره رزقی دیله‌دیكنه بسط وتقدیر ایدر] .

« ایامی » كله‌سی « ایم » ك جمعی اولان « ایایم » ك مقلوبی‌در . ایم : اركن دیمكدر، ایستر اركك ایستر قادین ایستر بكر ایستر ثیب اولسون .

نسب ، تهذیب اخلاقه ، الفت ومعاشرته ، حسن تربیه‌یه ، مزید شفقته مفضی بولندیغندن صلاح عالم وبقای بنی آدم ایچون محافظه‌سی لابددر. بونكیچون جناب حق اولاسفاحدن وصكره اكامؤدی اوله‌بیله‌جك كیفیات واحوالدن شدتله منع وزجر بیورمش ، متعاقباً بوآیت كریمه‌ده دخی نسبی حفظ ووقایه ایدن نكاح ولزدواجی امر ایتمشدر . الحمدلله الذی احل النكاح وحرم السفاح .

ذات نبوتپناه افندمز : « من احب فطرتی فلیستن بسنتی » بیورمشلردر . دین وشریعتمی سون ، سنتم اولان نكاح ایله عامل اولسون دیمكدر . دیكر حدیث شریفده « من كان له ما یتزوج به فلم یتزوج فلیس منا » وارد اولمشدر . هركیم تزوج ایده‌جك شیئی اولوب ده تزوج ایتمزسه بزدن دكلدر . دیكر بر حدیثده « النكاح سنتی فمن رغب عن سنتی فلیس منی » شرف ورود ایتمشدر. ینه برحدیث نبویده « تزوجوا الودود الولود فانی مكاثر بكم الامم » بیورلمشدر . ودود وولود اولانی تزوج ایدك ، سزك كثرتكز ایله بن امتلره غلبه ایدرم .

. علیه الصلاة والسلام افندمز بركون عاكف بن خالده : اولی می سین؟ دیه سؤال بیوردی. عاكف: خایر .. دیجه : تزوج ایت . سن شو حالده اخوان شیاطیندن ودیكر روایتده رهبان نصارادن سین بیورلدی . حدیثك آخرنده‌ده « شراركم عزابكم واراذل امواتكم عزابكم ویحك یا عاكف » بیورلمشدر . سزك شریرلریكز اركنلریكزدر واراذل امواتكز ینه اركنلریكزدر ، یازق سكا یا عاكف . احیاء علوم الدین‌دن كتاب آداب النكاحده شویله ذكر اولنمش : « رسول اكرم صلی الله علیه وسلم افندمز [من تزوج فقد احرز شطر دینه فلیتق الله فی الشطر الثانی] بیوردی . تزوج ایدن كیمسه دیننك نصفنی فسادن صیانت ایتمش اولدیغندن نصف ثانیده جناب حقه مخالفتدن حذر ایلسون . فی الواقع اغلب احوالده كشینك دینی فرجیله بطنی افساد ایدوب تزوج فرجك فسادینه مانع اولدیغی جهتله بوحدیث شریفده‌ده تزوجك افضلیتنه اشارت واردر » .

آیت كریمه‌ده زوج زوجه‌لری بولنمیان احرار وحرائرك آخره تزویج ایدلملری علی الاطلاق امر بیورلدیغی حالده بوامر الهی رقلر حقنده آنلردن صلاح حاللری اولانلره تخصیص بیورلمش . بونك حكمتی شودركه احرار وحرائرده غالب احوال صلاحدر ، هم برده احرار وحرائر نفس ومالارینه متعلق تصرفاتده مستقل اولدقلرندن انلر تزوج عزمنده بولنجه ولیلرینك كندیلرینه مساعده ایتملری لازمدر . غلمان وجواری‌یه كلنجه ، بونلردن صلاح حاللری اولانلری مولالری نزدنده محبت وشفقتجه اولاد منزله‌سنده اولمغله انلرك حال وشانلرینه اعتنا ایتمك ، حقلرنده شفقت ابراز ایلمك ، كندیلرینك تنظیم امورنده شرعاً وعادةً لابد اولان بذل مال ومنافع ایله تكلف ایتمك مولالری ایچون اقتضا ایدرسه‌ده صلاح حاللری اولمیانلری مولالرینك بواعتنا وشفقتلرینه لائق دكلدرلر ، حتی بومقوله‌لری مولالری یانلرنده بیله آلیقویامامیلیدرلر . بعضیلری : بونظم جلیلده « صالحین » ایله مراد ، غلمان وجواریدن ازدواجه وحقوق زوجیتی ادایه صالح اولانلردر دیمش .

بوآیت كریمه‌ده غلام وجاریه‌یه « عبد » ، « امه » اطلاق اولنمش. حالبوكه رسول اكرم صلی الله علیه وسلم افندمز : « لایقولن احدكم عبدی وامتی . كلكم عبیدالله وكل نسائكم اماءالله ، ولكن لیقل غلامی وجاریتی وفتای وفتاتی » بیوردی . نظم جلیل ایله حدیث نبوی ارهسنده تعارض بولندیغی خاطره كلیورسه‌ده تعارض یوقدر ، چونكه اوتعبیرلردن نهی پیغمبری تفاخر وتباهی ، تحقیر وتذلیل حالنه مقصوردر ، یعنی تعظیم نفس وتحقیر رقیق ایچون عبد وامه كله‌لرینی استعمال ایتمیكز دیمكدر .

« ان یكونوا فقراء یغنهم الله من فضله » قول شریفی ازدواج ایدنلرده غناء حاصل اوله‌جغنه بروعد الهیدر نقط كرك بو وعد الهیده وكرك نظائرنده مشیة اللهك شرط اولدیغی اونودلمامیلیدر . جناب حكیم مطلق عزشانه حكمت علیه‌سنك اقتضاسی اوزره دیله‌دیكنی ایشلر. بوشرط « وان خفتم عیلة فسوف یغنیكم الله من فضله ان شاء ان الله علیم حكیم » آیت كریمه‌سنده تصریح بیورلمشدر . بوشرطی فراموش ایتمیانلر [بعض كیمسه اركن ایكن زنكین اولدیغی حالده اولندكدن صكره فقیردوشمشدر] دیه هیچ ده‌ان اعتراض ایتمز .

اثرده « التمسوا الرزق بالنكاح » وارد اولمش وبركون رسول اكرم افندمزه بریسی احتیاجندن شكایت ایتدكده طرف نبوتپناهلرندن « علیك بالباءة » یعنی تزوج ایتملیسین بیورلمشدر .

بر انسان تأهل ایدرسه اعاشهٔ عیال ایچون كسبده سعی بلیغ ابراز ایده‌جكندن حقك عون وكرمیله یوقسوللقدن دها زیاده‌اوزاقلاشور. ورفیقهٔ صادقه‌سنك یاردمیله خانه‌سی معمور وآبادان اولور . انسان تأهل ایدنجه، هم كندینی هم زوجه‌سنی وبراز صكره‌ده محصول حیاتلرینی ملاحظه ایدرك رفاه حال ایچنده یشایه‌لم دیه شبهه‌سز دها زیاده چالیشور. قادین دخی عقل ودرایتجه كندینه فائق بولنان اركگنك رفاقتیله متمتع ومستفید اولور. بناءً علیه رابطهٔ ازدواج ایله هر ایكیسی هم آهنك بر معیشت مرضیه‌یه ورفاهیت حاله نائل اولورلر . تزوج تناسل انسانی وجوده كلدیكیچون برمنبع فیض وبركت ، حسن حال ایله یشامق ایچون عظیم برنعمت وسعادتدر .

بعض اقوام نزدنده بالتجربه ثابت اولمشدركه فقروفاقه ایله امراض ورذائل اركنلرده نسبت قبول ایتمز درجه اولیلردن زیاده‌در . حیف! بزده برمدتدنبری امر مهم تناسله قطعا اعتنا ایدلمیور . بوحوالیده

نفوس اسلامیه‌نك یوزده یكرمی بش نسبتنده تناقص ایتدیكی ونقصانك كوندن كونه آرتمقده اولدیغی درسعادت نفوس دائره‌سنده بولنان برذاتدن وقتیله مسموع راقم الحروف اولمش ایدی . صد هزار اسف .

معاصرلرمزدن آمریقالی بر محرر آمریقالی قادینلرك اولاد یتشدیرمامه‌لری ووالده‌لك وظائفندن واركككلرك تأهلدن قاچینمه‌لری حسبیله آمریقاده تزاید نفوسه خلل كلدیكنی متأسفانه بیان ایتدكدن صكره « بر مملكتده اركككلر كثیرالافراد بر عائله‌یی بكندیرمكدن قورقه‌رق تأهل ایتمزلر وقادینلردخی برقادین ایچون اڭ بیوك سعادتك ایی برزوجه ووالده اولمقدن عبارت بولندیغنی اكلامازلرسه اومملكتك آتیسندن قورقیلور » دیمشدر .

قادینلر ، قهرمان وفاضل محصولات ذی‌حیات یتشدیره‌رك وطنی احیا واعمار ایدر وطنك مربیه ومعلمهٔ اولاسی وخانه‌نك زینت وجمالیدرلر . برنجی وظیفه‌لری زوجلرینه محبت وصداقت ، والده‌لك تربیهٔ اولاد ، تدبیرمنزله عائد ایشلری كورمكدر . قوجه‌لركده وظائفی زوجه‌لرینی اعاشه وحمایه ایتمك ، آنلر ایله حسن معاشرت وحقوق زوجیته رعایت ایلمكدر . طلاق انجق اسباب ضروریه بولندیغی وقت مباحدر . بهمه‌حال مفارقتك وقوعنی ایجاب ایتمیان احوالده طلاق مباح دكلدر . رسول اكرم صلی الله علیه وسلم افندمز : « ان ابغض المباحات عند الله الطلاق » بیورمشدركه نزد الهیده مباحلرك اڭ مبغوضی طلاقدر دیمكدر . ینه مشكاة درخشان نبوتدن « تزوجوا ولاتطلقوا فان الطلاق یهتز منه العرش » حدیثی شرف صدور ایتمشدر . تزوج ایدك وفقط تطلیق ایتمیك ، زیرا طلاقدن عرش رحمن صارصیلور . درر حاشیه‌سی شرنبلالی‌ده بوبابده ذكر اولنان كلامك خلاصه‌سی شودر : « اصح اولان بودركه مفارقتی ایجاب ایدر بر احتیاج وضرورته مبنی اولمدقجه طلاق محظوردر . طلاق نزد الهیده پك مبغوض ومنفور بركیفیت اولدیغی حالده مشروعیتی ، زوجین بیننده تباین اخلاق حسبیله بغض ومنافرت وقوعه كلوبده هیچ بروجه ایله ائتلاف قابل اوله‌مدیغی وعلی الخصوص زوجه موجب تهمت برحالده بولندیغی زمان چارهٔ خلاص انجق طلاق اولمسی ونسانك زمام اداره‌سی رجالك النده بولنمسی حكمته مبنی‌در » .

طلاقك حكمت مشروعیتنه واقف اولمیان ویاخود بیلدیكی حالده تغافل ایدن بعض بدخواهان دین مبینه قارشو ، بوكون غربك طلاقی عامةً قبول ایدرك حكم شرعی‌یه معناً اقتدا ایلمش اولملری جواب كافی دلیل شافی‌در .

بركت‌زاده : اسماعیل حقی

احكام الحرب والصلح فی الاسلام

حربك اسلامیتده شروطی

تفصیلات مسروده‌دن مستبان اوله‌جغی وجهله دیانت معظمهٔ اسلامیه علی الاطلاق حربه جواز ویرمامش ویالكز تألیف بین وتوحید عقائد طرفین امنیه‌سی ویامقابله ومدافعه داعیه‌سی ایله شرائط اعتدال دائره‌سنده وقوعنه مأذونیت ویرمش ایسه‌ده محارب اولان دشمنك حال وشأننه ومعتقداتنه نظراً حربك احكامی اختلاف ایدر . زیرا اسلامه دعوت ایچون اهل كتابك یعنی انجیل شریف وتورات شریفه‌یه تابع واحكام مشروعه‌سیله عامل اولانلرك مباشرةً وتجاوزاً حربلری جائز اولمادیغی ﴿ ولاتجادلوا اهل الكتاب الا بالتی هی احسن ﴾ آیت كریمه‌سیله ثابت ومعنای منیفی ای مؤمن اولان قوللرم سز اهل كتاب اولان یهود ونصارا ایله حسن صورتله مباحثه‌دن بشقه بر صورتله مجادله ایتمیكز دیمكدر .

كذلك سورهٔ مذكوره‌ده عالی اسلامه دعوت خصوصنده ﴿ وقل للذین اوتوا الكتاب والامیین ءأسلمتم فان اسلموا فقد اهتدوا وان تولوا فانما علیك البلاغ والله بصیر بالعباد ﴾ معنای شریفی: ای محمد، سن اهل كتاب اولان یهود ونصارایه وكتابه تابع اولمیان جهله‌یه اسلام اولورمیسكز دیو سؤال ایله ؛ مسلمان اولورلر ایسه نائل هدایت اولمش اولورلر، اسلامی قبولدن امتناع ایدرلرسه سكادوشن یالكز وظیفهٔ تبلیغ ودعوتی ایفادن عبارت اولوب، جناب حق ایسه قوللرینك احوالنه آكاه وآشنادر . ایشته اشبو آیات كریمه‌دن دخی مستبان اولدیغی وجهله اسلامه دعوت صرف وعظ و نصیحت ورفق وملایمت صورتلریله وقوعبولمش اولوب جبر واكراه صورتیله واقع اولمادیغی ودینه دعوت ایچون سیف وسنان ویاتیر وكمان استعمال بیورلمامش اولدیغی وپیغمبر ذیشان علیه صلوات الرحمن افندمزك غزوات شریفه ومحاربات واقعه‌لری یاكندیلریله معاهد بولنان قبائلك نقض عهد وخیانت ایلملرینه ویاخود اوزرینه هجوم واقتحام ایدن اعدانك منع شر ودفع ضررلری مقصدینه مبتنی اولوب ظلما وعدواناهیچ برحربه تصدی بیورمدقلری معلوم ومسلمدر . زیرا دینه دعوت خصوصنده اكراه واجبار مساغ شرعی اولمادیغی ﴿ لا اكراه فی الدین قدتبین الرشد من الغی فمن یكفر بالطاغوت ویؤمن بالله فقد استمسك بالعروة الوثقی لاانفصام لها والله سمیع علیم ﴾ آیات كریمه‌لریله مدلل ومضمون منیفلری: دین اسلامده اكراه واجبار یوقدر، زیرا پرتو هدایت وظلمت غوایت واضح وهویدا اولمشدر . عبادت اصنامی ترك ایله جناب اللهه ایمان ایدن سعادت دارینه نائلیت خصوصنده قابل انقطاع وانفصام اولمیان اڭ محكم واستوار عروهٔ وثقای نجات ایله اعتصام ایلمش اولور . جناب عالم السر والخفایا ایسه هرحقیقته واقف ودانادر . خصوصیله علیه الصلاة والسلام افندمزك زمان سعادتلرنده اوقات مختلفه واسباب موجبه ومجبره اوزرینه قرق یدی دفعه جهات شتایه سرایا بعث وارسال ویكرمی یدی غزاده بالذات وجود عالمسود همایونلری شرفبخش وجود اولمدقلری حالده یالكز طقوز دفعه طرفین بیننده حرب ظهور ایتمش وغزوات سائره قبل الحرب عقد مصالحه صورتیله نتیجه‌پذیر حسن ختام اولمشدر .

دعوت دینیه ایچون حربه جواز اولمدیغی دلائل مبسوطه ایله رهین

رتبهٔ ثبوت وبداهت اولنجه شريعت غرای اسلاميه‌ده حرب مدافعهٔ اعدا ومقابلهٔ خصما ايچون تجويز بيورلمش اولديغی وهرنه زمان دشمن ترك سلاح ومائل صلح وصلاح اولور ايسه تكليف اولنه‌جق صلحك قبول وراه سلم ومصافاته دخول لزوم شرعيسی تعين ايدر. نته‌كيم سورهٔ انفالده ﴿ فان اعتزلوكم فلم يقاتلوكم والقوا اليكم السلم فما جعل الله لكم عليهم سبيلاً ﴾ آيات كريمه‌لری ثبوت مدعايه بر برهان واضح اليآندر. ومضمون منيفلری: ای زمرهٔ مؤمنين دشمانكز سزه تعرض ايتميوب محاربه‌كزدن اجتناب ايله سزه مصالحه تكليف ايلديكی حالده آرتق آنلره تعرض ايچون جناب حق سزه برطريق مشروع براقامشدر.

حربك ايكنجی سبب مشروعيتی دخی حسن رضالريله سالك راه مصافات ومائل صلح وموالات اولميوب هميشه تفرقهٔ دينيه ايله جنك وجدال وآسايش ونظام عالمی اخلال آرزوسنده بولنانلری خواه وناخواه طريق صلح ومسالمته دخوله اجبار ومابه الاختلاف اولان اسباب شقاق ونفاق ازاله ايله تأليف ذات البين وتوحيد عقائد طرفين امنيه‌سی وتأديب وتهذيب مقصدی ايله‌دركه بوكبی محاربه بر پدر مشفقك سائقهٔ جهالت وطفوليت ايله نيك وبدی تفريقه مقتدر اولميان اوغلنی مكتبه كيتمك ياخود تهلكه‌لی ايشلردن صاقنمق ايچون كنديسنه بر قاچ طوقات اورمسنه ياخود بر وجودك سلامتی وبر حياتك محافظه‌سی ايچون طبيبك اجرا ايلديكی عمليات جراحيه‌يه بكزركه ظاهرا مؤلم اولان سلهٔ پدر ونشتر جراحه هيچ برزمان عدم شفقت وسوء نيت حمل واسناد ايديله‌ميه‌جكی هويدادر. نته‌كيم قرآن عظيم الشانده بومثللولرك محاربه‌لری حقنده نازل اولان ﴿ قل للذين كفروا ان ينتهوا يغفر لهم ماقد سلف وان يعودوا فقد مضت سنة الاولين وقاتلوهم حتی لاتكون فتنة ويكون الدين كله لله فان انتهوا فان الله بما يعملون بصير ﴾ آيات كريمه‌لرينك معانئ شريفه‌لری: ای پيغمبر ذيشانم، سن بردين مبينه تابع ايكن ارتداد ايدن وياخود هيچ بر دين ايله متدين اولميان منكرلره سويله‌كه اكر بولندقلری حال ارتداد وانكاردن رجوع واجتناب ايدرلرسه جناب رب رحيم آنلرك كچمش كناهلرينی عفو ومغفرت ايلر وينه ردت وضلاللرينه عودت ايدرلر ايسه پيغمبرلرينی انكار ايدن امم سالفه‌نك دوچار اولدقلری عذاب وعقاب معلوم اولمسيله باعث جنك وجدال اولان فتنهٔ ضلاللرينه ميدان ويرمه‌مك ودين وعقيده‌لری معبود بالحق اولان ذات ذوالجلاله خاص وخالص اولمق ايچون آنلرله مقاتله ايله، كفر وضلاللرندن واز كچرلر ايسه جناب حق اعماللرينه واقف واگاهدر. وبواحكام جليله‌يی مؤيد اوله‌رق كذلك آيات قرآنيه‌دن ﴿ وان تابوا واقاموا الصلواة وآتوا الزكاة فاخوانكم فی الدين ونفصل الآيات لقوم يعلمون وان نكثوا ايمانهم من بعد عهدهم وطعنوا فی دينكم فقاتلوا ائمة الكفر انهم لاايمان لهم لعلهم ينتهون ﴾ آيات شريفه‌لرينك معانئ منيفه‌لری: ای زمرهٔ مؤمنين، طائفهٔ مخالفين بولندقلری ردت وضلالدن توبه ايدوب نمازی ادا وذكاتی ايفا ايدرلر ايسه سزك دين قرنداشلركز اولمش اولورلر واكر سزه ايتدكلری يمينلردن صكره عهد وپيمانلرينی نقض ايدر ودينكزه طعن ايلرلر ايسه كفارك سركرده‌لريله محاربه ايديكز زيرا آنلر ايچون عهد ويمينك حكمی يوقدر اوله‌كه حرب ايله عدوانلرندن رجوع ايده‌لر ديمكدر.

ايشته بو آيات كريمه دخی حربك يالكز تأديب وترهيب مقصدی ومدافعه ومقابله صورتلريله تجويز ايلديكنی مثبت اولدقلری كبی باعث شقاق ونفاق اولان فتنهٔ اختلاف زائل واحكام دينيه ايله عامل اولدقلری حالده عامهٔ ناس دينده قرنداشلرمز اولدقلرينی ونقض عهد وپيمان حالنده دخی يالكز رؤسای فساد وسركردكان كفر وعنادك محاربه‌لری جائز اوله‌جغی ونقض عهد وپيمان ودينه طعن ايله اعلان كفر وعصيان ايتمدكجه محاربه‌لری ايجاب ايتميه‌جكی واضح ونماياندر.

معاهدات حقنده‌كی احكام شرعيه

شريعت غرای اسلاميه كرك بين الافراد وكرك بين الامم وقوعبولان معاهدات احكامنه رعايتی فرائض دينيه‌دن عد ايتمش ودشمن طرفندن فعلاً نقض عهد ايدلمدكجه معاهدات احكامنك اخلالنه مساعده ايتمامشدر.

عهود احكامنك محافظه‌سی امرنده معاهدينك اديان ومعتقداتی نظر اعتباره آلنمز ومعاهده ايديلان امم واقوام نه دين ومذهبده اولورلر ايسه اولسون حقوق عهديه‌لرينك اخلالنه شريعت جواز ويرمز.

بالاده ذكر وايراد ايديلان آيات كريمه احكام جليله‌لرندن دخی مستبان اولديغی وجهله عهد سعادتده وقوعبولان محاربات كفار قريش ايله طوائف يهوددن بعضلرينك عليه الصلواة والسلام افندمزله وقوعبولان معاهداتلرينی نقض ايله خلافنده حركت واعلان حرب وخصومت ايتملرندن ناشی ايدوكی دلائل مسروده ووقائع تاريخيه‌سيله مثبت ومعلومدر.

نته‌كيم سورهٔ انفالده نازل اولان [الذين عاهدت منهم ثم ينقضون عهدهم فی كل مرة وهم لايتقون فاما تثقفنهم فی الحرب فشرد بهم من خلفهم لعلهم يذكرون واما تخافن من قوم خيانةً فانبذ اليهم علی سواء] آيات كريمه‌لری معانی شريفه‌لری ای پيغمبر ذيشانم سنك كنديلريله معاهده ايلديكك قبائل هربار نقض عهد وپيمان ايلديكلری وغدر وخيانتدن چكنمديكلری حالده يا كنديلرينی حرب ايله تهديد وياخود جنك وجداله قيام ايله كنديلرينه ميدان وغاده تصادف ايلدكده قهر وتدمير ايله قوة الظهرلرينی طرد وتبعيد ايله. اوله‌كه نادم وپشيمان وطالب عفو وامان اولورلر. واكر بر قومك غدر وخيانتلرندن انديشناك اولور ايسك كنديلرينه عهد وپيمانلرينك حكمی قالمديغنی بيان واچيقدن اچيغه خصومتی اعلان ايله. زيرا جناب حق خائنلری سومز ديمكدر.

اشته بو آيات كريمه احكام جليله‌لرندن مستفاد اولان — كنديلريله معاهد بولنديغمز اقوام احكام معاهداته مخالف حركتله هربار اعمال عدوانيه وافعال جنكجويانه‌يه قيام ايلديكلری حالده وعد ووعيد وتخويف وتهديد ايله دفع شر ومكيدتلری ممكن اولديغی صورتده

اوجهتی اختیار ایدلمك لازم کله‌جکی [فشرد بهم الخ] نصیله واضح وعیاندر .

هجرت نبویه‌نك طقوزنجی سنه‌سنده اسلام ایله معاهد بولنان قبائل قسم اعظمی بلا موجب نقض عهد وایمان ایله جنك وجدال وحرب وقتالی اعلان ایلملری اوزرینه نازل اولان [برآئة] سورهٔ شریفه‌سنده مقابلهٔ بالمثل قاعده‌سنه رعایتله مقاتله‌لری امر وفرمان بیورلمش اولدیغی حالده [الاالذین عاهدتم من المشرکین ثم لم ینقصوکم شیئاً ولم یظاهروا علیکم احداً فاتموا الیهم عهدهم الی مدتهم ان الله یحب المتقین] آیات کریمه‌لرنده قبائل مشرکیندن نقض عهد ایتمیان ومسلمینه برضرر ونقصان ایراث ایلمیان واسلام علیهنده دشمنلره برکونه معاونتده بولنمیان مشرکلر استثنا بیوریله‌رق معاهده‌لری مدتنك ختامنه دکین کندیلرینه تعرض ایدیلمامسی واحکام عهدیه‌لرینه رعایتله تعدیدن اجتناب ایدلمسی خصوصی امر وفرمان بیورلمشدر . حضرت نبی ذیشان معاهده‌یی تفسیر خصوصنده [وفاءلاغدر فیه] بیورمشلردر؛ یعنی عهده وفا لازمدر ، غدر جائز دکلدر .

و (ابو ثعلبة الخشنی) رضی الله عنهدن روایت اولنورکه غزوهٔ (خیبر) ده عقد اولنان معاهدهٔ صلحیه‌دن صکره طائفهٔ یهوددن برقاچ کسه کلوب اصحاب کرامدن بعضلرینك باغچه‌لرینه دخول وبقله وصارمساق کبی برسبزه آلدقلرینی معرض شکایتده بیان ایلدیکلرنده حضرت سلطان انبیا علیه افضل التحایا عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه امر ایدوب بین المسلمین اموال معاهدینك بغیر حق اخذی جائز اولمدیغنی ندا ایلمسنی بیان و [لااحل لکم شیئاً من اموال المعاهدین الا بحق] حدیث شریفیله حقسز اوله‌رق اموال معاهدیندن برچوب المق حلال اولمادیغنی امر وفرمان بیورمشلردر . مابعدی وار

مادینی زاده : عارف

والده‌مك مزاری

ایشته بوحزین قبر سکون پرور ایچنده
خوش رایحه کللرله یشیللکلر ایچنده
خوابیده‌سین ای آفل اولان مهر حیاتم
آرتق صاره‌جق قبریکی هر آن ظلماتم
ایواه ... دیمشدك بکا ای شعلهٔ چشمان
— «کامل ... اویانیرسه‌م بکا کس برایکی قربان» [*]
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والده‌م ای مونس وجدان

∴

یك رنك کدر اولدی بتون لیل ونهارم
آرتق نه کلم وار، نه هزارم، نه بهارم
کویا بوله‌جقمش کبی برحس ایله بعضاً
درحال اوطه‌کده — آه — شتابان اولورم بن ،
هرشی طورور آمادهٔ اخطار فلاکت
هرشیده اویور برهیجان بخش سکونت
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والده‌م ای مونس وجدان

∴

ایام حیاتکده سنك — بونجه‌زمانلر —
پروردهٔ انعام فراوانك اولانلر
هیچ ایتمدیلر حزن وتأثر بیله اظهار !
برقطره سرشك ایلیه‌جك یوق ایمش ایثار !..
بن ... بن ایسه بیدار فغانکار لیالم
برلیلهٔ مظلم کبی تاریکی حالم ،
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والده‌م، ای مونس وجدان

∴

طویماز قولاغم خاطرمی شاد ایده‌جك سس
بیللر کچیور اسمدی بربان مددرس
بیچاره ، فلاکتزده ، پژمردهٔ آمال
دائم اولورم خاك سرقبریکه رومال
آغوش شفیقك ایکن ای نور نکاهم
باقی خوابکهك اولدی بنم شمدی پناهم
ترك ایتمه اویانمازسه‌ك اکر عالم دونه
آل یانکه سنه وارمم خواب سکونه

[*] عمبات حراجیه‌دن صوکره ارتحال ایتمشدر ...

نیردلنلی زاده : ك . ل

(زیا ةالمرء فی دنیاه نقصان) قصیدهٔ فریده‌سنك صاحبی اولوب بین الفضلا (ذوالسانین) لقب منتخبیله ممتاز وسرافراز بولنان (ابوالفتح بستی) دیورکه :

همه بصلح درآی وهمه مدارا کن
که‌از مدار کردن ستوده کردد مرد
اکرچه قدرت داری وشوکت بسیار
بکرد صلح درآی وبکرد جنك مکرد
نه‌هرکه دارد شمشیر ، جنك باید کرد
نه هرکه دارد پازهر ، زهر باید خورد

ترجمه

همیشه صلحه بناش دائما مدار مدارا اقبل
که‌صلح وسلم ایله ممتاز اولور فحول رجال
کمال شوکت ایله اقتدارك اولسه دخی
مدام صلحی کوزت حربه قیلمه استعجال
قیلرمی کندینه زهر ایله حامل تریاق
ایدرمی تیغی اولان هرجسور عزم قتال

معلم فیضی

آدم

« بونك اوزرینه باری تعالی حضرتلری جله‌سنی جنتدن چیقاردی و بر یوزینه ایندردی . آدم هند طرفنه وحوا جده‌یه دوشدی . آدم چوق آغلادی ... »

— قصص انبیا —

بولوطسز ، مست وراکد بر سما ... آفاقه یاصلانمش
فتور آور ، تسلیسز نظرلرله باتان بر شمس ،
محیطاتی یالار ، اوقشار اوزاقلردن صوؤق برلس ؛
افقلردن قوپان چاپلاق صداسی عکس ایدر . موحش ،

نهایتسز ، مسلسل داغلرك آغوش تارنده
دوران افلاکه سر چکمش آغاجلقلر حریمندن
چیقوب بیکلرجه وحشی خلقتك آوازی ، ایکلرکن
بشر هیچ کیمسه‌سز آغلاردی ارضك بر کنارنده .

∴

یوزنده خط تکدر ، دلنده ژنك محن
بوتون سماره ، آفاقه قارشی یالواریور ؛
حریم حقه نهایت تماس ایدن کیجه‌دن
او بر ضیای تسلی ، بر التماع آریور .

امل نه‌در بیله‌مزکن بشر هنوز اونی هیچ
تمام بو آنده افق برستاره کوستردی ؛
حیات ایچین بشریت امید ایستردی
بولمه‌در بزه دنیایی ایتدیره‌ن ترویج .

سن ای پدر ، بشرك صاف ومحترم پدری !
حیاته بدأ ایدیشنده نیچین الم چکدك
واغلادك ؟ بوتوارثله شیمدی باق‌که انین

ناصل نصیب بشر قالدی ؛ باق‌که دیده‌لری
لیال ایچنده ناصل لمعهٔ امید آریور ،
ناصل سماره ، آفاقه قارشی یالواریور .

۱۲ شباط ۳۲۳ ابراهیم علاءالدین

حسبحال

« ما مضی فات ؛ والمؤمل غیب ؛
فلك الساعة التی انت فیها . »

بویوك بر شاعرك دستور حکمتدر شو اخطاری
ولو طویمش‌ده اولسه‌ك یولسز اولماز شمدی تکراری .
« کچن کچمشدر آرتق ؛ آن مستقبلسه مبهمدر ؛
حیاتکدن نصیبك بر شو کچمك ایسته‌ین دمدر . »

اوت ، ماضی‌یه رجعت ایله‌مك برکره امکانسز ؛
امیدك صوکره استقبال ایچون صاغلامی ؟ پك جانسز !
بوکونلك ایش بوکون لازم یاپیلمق ، یوقسه فردایه
براقشه‌ك .. اوفردالر اولور پیوسته عقبایه ؟
نیم اون بش ییل اولدن قالان ایشلر طورور حالا ؛
یارین بر باشلایوب یاپسه‌م دیمشدم ، باق ده‌ین حتی !
مسوفلر ایچون دنیاده محو اولمق طبیعیدر . [۱]
بو برقانون نطرتدرکه یوق تأویلی : تطبیدر ،
صاقین ای نوردیده‌م ، کچمسین بیهوده ایامك ؛
چالیش حالك مساعدکن .. بیانمز چونکه انجامك .

دیورلر : « عمری انسانك یتشمز کسب عرفانه ... »
بوسوز لکن دکلدر هر نظردن پك حکیمانه .
محققدر یا انسانلر ایچون برغایهٔ آمال ؛
ایدنلر عمرینك ساعاتنی حقیله استعمال ،
ظفریاب اولماسون ایسترسه وارسون اصل مقصوده ،
دوشر بیك مقصد ادراك ایله‌یوب بر ظل ممدوده ..
اوت ، هر درلو معناسیله عرفان طوردورور عزمی ..
فقط انسانلغك معناسی اولسون اوکره‌نیلمزمی ؟
جبلیدر تحری حقیقت حرصی آدمده ،
اونك محصولیدر مشهود اولان آثار عالمده ،
عطالت فطرتك احکامنه مادام عصیاندر ؛
چالیشسون ، طورماسون هرکیمکه دعواسنده انساندر ،
ظهور ایتمکله هرمعلومه قارشی برآلای مجهول ،
نه‌دن اولسون اومعلوماتی ادراك ایله‌ین مدخول ؟
اوت ، معلوم اولانلر اولمایان شیلرله برنسبت
ایدلمش اولسه غایت آز چیقار اولکیلر البت ؛
فقط جاهله عالم بوسبوتون نسبت قبول ایتمز :
او بر کوردر . بولکن طوغرو یولدن هیچ عدول ایتمز .
دیور قرآن : « بیلنلر بیلمینلر بردکل .. هیهات .
نصل یکسان اولور ظلمتله نور ، احیا ایله اموات ! »
بوحکمتلر بدیهیدر سنك عندکده البته ؛
فقط چوق سودیکمدندرکه تکرار ایلدم اینته .

طوتوب « لطفیه » یازمش اوغلی لطف‌الله ایچون وهبی ؛
یازاردم بن‌ده بر « فضلیه » قدرت یوقسه ناکافی .
نه وار اوغلم دکلسه‌ك ؟ قاردشمسك ، یار جانمسك ،
مشخص برامیدمسك ، رفیق رازدانمسك ؛

---

[۱] « هلك المسوفون . حدیث »

نه وار وهمی دکلسه‌م؟ بن‌ده البت ناظمم آز چوق ..
اگر شاعرلك ایسترسه‌ك نه وهمیدن، نه بندن یوق!
حقیقت سویله‌مك لازمسه وهمك كتابنده
فنون انكار ایدلمشدر قوافی پیچ وتابنده!

صددن غالبا آیرلمشم.. سوز نه‌یدی اخطار ایت،
طالارسه‌م نوردیده‌م، بویله بعضاً طورمه بیدار ایت.
اوصاندك سن‌ده كرچك حكمتمدن، حسبحالمدن؛
بش اون سوز قالدی لكن دیكله نظم بی مآلمدن:
دیبورلر: «اعتراف جهل ایكن تحصیلك انجامی،
نه‌در بیهوده اتعاب ایله‌مك شهپال اقدامی؟»
اوت. لكن واروب سرحد معلوماته بر انسان
اوغایتدن دیمك لازمكه یوق عرفان ایچون امكان!
حقیقی اعتراف آلتنده پارلار ظلی عرفانك؛
بودر انسانلغك معناسی، اك صوك ذوقی وجدانك.

٧ ایلول سنه ٣٢١ **محمد عاكف**

مباحثات:

خطبه‌لر

صراط مستقیمك یكرمی یدنجی نسخه‌سنده مندرج «خطبه‌لره دائر مباحثات» سرلوحه‌لی مقاله مندرجاتی مقارن حقیقت اولمغله صاحبنه بیان تشكرله برابر؛ بوخصوصده عاجزلری طرفندن‌ده بعض ایضاحات علاوهٔ مطالعات ایدیله‌جكدر.

شویله‌كه: خطبه‌ده حضور جماعت ایله جهراً قرائت‌ده شرطدر. خطیب افندی خانه‌سنده، یاخود جماعت بولنمادیغی زمانده جامعده اجرای خطابت ایتسه صحیح اولمادیغی كبی، منبر خطابتنده كیمسه‌یه ایشتدیرمیه‌جك صورتده خفی اوقویه‌جق اولورسه ینه صحیح اولماز. حضور جماعت ایله جهراً قرائتك شرط اولمسی؛ بیلمم كه افهام مرامدن بشقه نه حكمته مبتنی اوله‌بیلیر؟ حكمت بو ایسه ولو عربی اولسون جماعتك اكلایه‌مایه‌جغی برلسان ایله خطابت، ایشتمیه‌جكلری برطرزده خطابت قدر تأثیرسز وغیر مفید اوله‌جغنده شبهه ایدلمز.

شوقدر واركه خطبه‌نك ركنی مجرد ذكر الهی اولدیغندن بهمه حال ثنای الهی‌یی مشتمل بوله‌جغنه؛ ذكر، تسبیح، تحمیده دائر الفاظ ایسه بین الاسلام متعارف اولدیغی ایچون بوالفاظی اولسون جماعتك اكلایه‌جقلرینه نظراً برنجیسی — یعنی لسان عربی‌یی بیلمه‌ین جماعت ارەسنده عربجه خطابت — فرضی اسقاط ایدر، بشقه برتأثیری اوله‌ماز. ایكنجیسی — یعنی خفیاً قرائت — ایسه فرضی‌ده اسقاط ایده‌مز. فتاوای ظهیریه‌ده بیان اولندیغنه كوره خطیب افندی ظلمه‌نك مدح وثنالرندن بشقه حمد وثنا ووقوعات حادثه‌یه كوره اجرای مواعظ صددنده ایكن جماعتك خطبه‌یی استماعلری واجبدر. بیلمم بووجوبك‌ده جماعتك تفهمندن بشقه برحكمتی واری؟ حكمت‌ینه بو ایسه هرقومك اكلایه‌جغی لسان ایله خطابت ایتمه‌نك دكل جائز، حتی اولی اولدیغی تحقق ایدر. كرچه امام اعظم حضرتلرندن خطبه‌نك السنهٔ سائره ایله قرائتنه دائر جوازدن بشقه بر تعبیر مسموع ومضبوط دكل ایسه‌ده جواز ایله امكان عام معناسی دخی مراد اولنه بیله‌جكندن احتمالكه مشارالیه حضرتلری بوجواز ایله خطبه‌لرك السنهٔ سائره ایله اولمامسنده‌كی ضرورتك سلبنی اراده بیورمشلردر.

بونقطه‌دها زیاده محتاج ایضاحدر: معلومدركه امكان ایكی نوعدر: بری امكان خاص، دیكری امكان عامدر. امكان خاص؛ وارلق ایله یوقلق جهتلرندن ضرورتی سلب ایتمكدركه تسویهٔ طرفین دیمكدر. (انسان) كبی. انسانك وجودی ضروری اولمادیغی كبی عدمی‌ده ضروری دكلدر. چونكه: وجودی ضروری اولسه‌یدی مؤبد اولمسی، عدمی ضروری اولسه‌یدی هیچ موجود اولمامسی لازم كلیردی. امكان عام ایسه ایكی طرفك یعنی وارلق ایله یوقلغك یالكز برندن ضرورتی سلب ایتمكدر. بوده ایكی قسمدر: اكر عدم جهتندن ضرورت منسلب ایسه بوكا (وجود ایله مقید امكان عام) دیرلر. بووجودك واجبده، ممكنده شمولی وار. وجود جهتندن ضرورت سلب اولنیورسه؛ بوكاده (عدم ایله مقید امكان عام) دنیركه، بوعدمك دخی واجب وممكنه شمولی اولور. امكان ذكر اولندیغی زمان هانكی قسمك مراد اولندیغی بعضاً تصریح، بعضاً ده عقل وقرینه‌یه حواله ایدیلیر. جوازده بویله‌در. امكان خاص یعنی تسویهٔ طرفین معناسنه استعمال اولندیغی كبی، امكان عام معناسنده‌ده استعمال اولنور. اوزمان یالكز برطرفدن ضرورتك سلب اولندیغنی افاده ایدر. محاكمه‌سی صددنده بولندیغمز جواز — كه عندالامام السنهٔ سائره ایله خطابتك جوازیدر — احتمال امكان خاص معناسنه اولمایوب (وجود ایله مقید امكان عام) معناسنه‌در.

بوتقدیرده جوازك مفادی؛ السنهٔ سائره ایله خطابت ایتمك ایچون بر ضرورت یوقدر. السنهٔ سائره ایله خطابت ایدیلیر وایجابنده بوخطابت اولی‌در دیمك اولور.

بیانات مسروده‌دن مقصد عاجزانم، هرقومه كندی لسانلریله خطابت ایتمكی اولی كوسترمك وانك ایچون قطعی بر حكم ویرمك دكلدر. خطبه‌یه عائد بعض فرائض ایله واجباتك بونك اولویتنی ایجاب ایده‌جكنه وامام اعظم حضرتلرینك جوازه عائد اولان سوزینك بوصورتله قابل توجیه اوله‌جغنه دائر بیان مطالعه ایتمكدر. بین الفقها شایان اعتماد كورلمكله برابر امامین حضراتنك‌ده بوخصوصده‌كی حكملری السنهٔ سائره ایله خطابتی تجویز ایتمكده‌در. باقیكز! امامین حضراتی نه‌صورتله حكم ویریورلر: (خطیب افندی لسان عربله خطابت ایتمكدن عاجز ایسه السنهٔ سائره ایله خطابت ایتمسی جائزدر) بوعجزدن مقصدلری خطبه‌نك قرائتندن عجز دكلدر. چونكه السنهٔ سائره ایله قرائت ایده بیلن كیمسه؛ از چوق عربجه‌ده قرائت ایده‌بیلیر. بوصورتده عجز تحقق ایتمز. بلكه مقصدلری نفس خطابتدن عجز

دیمکدر . بر قاچی مستثنا اولدقدن صکره موجود خطانك هانکیسی لسان عربله خطابت اقتدارینی حائزدر ؟ هانکیسنده اوسلیقه ، اوملکه واردر ؟ بومعناجه هپسی عاجز وهپسنه کندی لسانلریله خطابت جائزدر . فرض ایده‌لم‌که امامین حضراتنك « عجز » دن مقصدلری قرائتدن عجز اولسون . خطبای حاضره‌نك بعضلری عربجه‌یه هیچ ملکه‌سی اولمادیغندن نفس خطبه‌یی یعنی ذکرالهی افساد ایتمیورلرسه‌ده چوق کره بیوك چاملر دویریرجه‌سنه یاکلشلر تکرلمه‌یورلر .

موسیقی‌یه تعلق ایدن تغنیلرك ، قرارلرك یرلی یرینه کلسندن بشقه برجهتی نظرمطالعه‌یه آلمایورلر وآلمق اقتدارینی حائز دکلدر .

برمثال عرض ایده‌یم : (ای ناس بیلیکزکه بوآی محرم آییدر) معناسنه اولان (ایهاالناس اعلموا ان شهرکم هذا شهرالله المحرم الحرام) عباره‌سنی اوقورکن بویوك بر نکته ، دهشتلی برسیاست ، عظمتلی بر راه رشادت عرض ایدیلیورمش کبی طورلر عرض اولنیور . فقط (المحرم) کله‌سنی کسر ایله لفظةالله‌یه صفت اولمق صورتیله اوقویه‌رق بیوك برچام دوریلیور . بوحاللر خطبه‌نك قرائتندن عجز دیمکدر . ارتق بوکبیلر ایچون امامین حضراتی نزدلرنده دخی کندی لسانلریله قرائت ایتملری تجویز اوله‌جغی قطعیاً شبهه کوتورمز صانیرم .

اسکوب بلدیه رئیس سابقی

محمد فريد

حدیقهٔ فکریه

دور ثانی

دور فلسفه

یوقاریکی فصلده اثبات ایتمش ایدك که بشر دور اولده ایمان ایله مفطور اولدیغندن شکوك وشبهاتك اصلا محکومی دکلدی . ذاتاً انسان نصل اولورده کندی ذاتنده حس ایلدیکی برشیئه قارشی شبهه‌یه دوشر ؛ باخصوص‌که بوحس ایچون کندنده برده سائق فطری واردر ؟ لکن وقتاکه خصیصهٔ تعقل وتفکر انسانی میدان طبیعی جولان ایده‌رك اونك ماهیتی حقنده ، کندیسنك موهوب اولدیغی قوهٔ ممیزه نسبتده ، حکملر ویرمکه سوق ایتدی ؛ هرشیدن اول کندی عبودیت وخضوعنك موضوعنی آراشدیرمه‌یه قالقیشه‌رق ایشی بوکائنات حیرت افزاده متصرف مطلق اولان ذات کبریایی ادراکه چالیشمق درجه‌لرینه‌قدر واردیردی . ظواهر اشیایه قاپیلوب بواطنه سوق فکر ایده‌مین ، آرایش اعراض ایله اویالانوب جوهره نفوذ ایلیه‌مین چوجقلرك جولانی آکدیرر برجولان ایله بومبحث عظیمه‌ده طولاشمایه باشلادی . حالبوکه طاغلرده ، مغاره‌لرده یشایان برعقل بسیط صاحبنك ادراکی نه‌قدر اوله‌بیلیر ؟

طبیعی معبودینی کندی حواسنك ، کندی خصائصنك اقتضا ایلدیکی برصورتده تشخیص وتصور ایدرك صوکرالری خیالخانه‌سنده قالان اونقوشه ظاهرده برشکل ویرمك استدی . برطاقم تماثیل واصنام میدانه کتیره‌رك معبدلری ، هیکللری بونلرله طولدیردی . کندیسنی بونلره هدیه‌لر عرض ایتمك ، قربانلر کسمك ، شرفلرینه شنلکلر ، جمعیتلر یاپمق کبی تکالیف ایله مکلف طوتدی . کیده کیده ادراك وتصوری ایلرلدکجه معبود مخیلی‌ده ترقی ایتمکه باشلایه‌رق نهایت آلهلر اسکی رومالیلرك ، اسکی یونانلیلرك میدانه کتیرمش اولدقلری طرزده برطور جمیل ایله ، برصنعت دقیق ایله تجسیم اولندی . بردور خیال ، بردور تعقل اولان بودورده جناب حق انسانلری کندی آرزولریله قوشولمش اولدقلری ضلال بویوندوروغندن قورتارمق ایچون لوث ظنون وخرافاتدن عاری بردین خالص ایله صورت متوالیه‌ده انبیای کرام کوندردی . لکن بونلردن آنجق قلبلری نور رشادی قبوله مستعد اولانلری هدایتیاب اولدیلرکه بوسعادتمندان بشرده حالت طفولیتده‌کی امتلرده نسبتله پك آزدر .

انسان هرزمان ، هریرده دیانته ، معتقداته‌قارشی شدت شوق واعتصام ایله طانمشدر . دینی ، اولوهی حقیر کورن بر قهرمان کبی مدافعه ایدر ؛ اونك انتقامنی ، ناموسنه طوقونلمش ، برمظلوم صولتیله آلیر ؛ اعتقادینی تصحیحه چالیشانلره ایراث ضرردن اصلا کری طورماز . حتی بواوغورده بیکلرجه پیغمبرلر ، بیکلرجه‌حکیملر هلاك ایدلمش ؛ هم‌ده بیچاره‌لرك بو صورتله محوی اباطیله قارشی دین حقه نصرت اولمق اوزره تلقی اولنمشدر !

ایشته اره‌لرنده‌کی عقلایه رغماً انسانلر هپ بومنوال اوزره دوام ایتدیلر . نهایت جناب حق طرفندن بشری ، بونوع ضعیفی ایقاظ ایچون ابداع اولنان عوامل ومؤثرات سایه‌سنده آرتق فیافیٔ قلوبده ینابیع حکمت فوران ایتمکه باشلادی ، بشرك احتساساتی رقت پیدا ایلدی . صنمپرستلك ادراکاته کران کلیر اولدی . بونك بر محصول خیال ، برثمرهٔ ضلال اولدیغی تحقق ایتدی . بتون کائنات ایچون یکانه برخالق تصور اولنه‌رق اوکا قوای مدرکه‌نك مساعده‌سی دائره‌سنده اوصاف وخصائص اسناد ایدلدی . [*]

دینك بوترقیٔ تدریجیسی کمالیله هند برهمنلرنده حتی بر عائله افرادنده بیله مشاهده اولنه‌بیلور . ماقس موللر کتابنده برهمنلرك حریت اعتقاد خصوصنده واصل اولدقلری مرتبه‌یی سویلرکن دیورکه : « بونلر هرکسی کندی حالنه براقیرلر . او ، عقلیله کیمی معبود اتخاذینه لایق کورور ایسه اوکا عبادت ایدر . حتی بعضاً عائله رئیسی بولنان بر پیر توحید وتنزیه باریسنك غایه‌سنه وارمشکن یانی باشنده‌کی اوغلنك اصنامه قربان کسدیکی ، دها اوته‌ده اوبر اوغلنك مختلف برطاقم الهلرك مناقبنی مصور اشعار ترنم ایتدیکی کوریلور . هم او اختیار بوحالدن هیچ متأثر اولماز ؛ وارسونلر عقیدهٔ خالص توحیدی

[*] بز بوراده بتون بشرینی مراد ایتمیورز . اك مترقی ملتلری قصد ایدیورز . چونکه هر عصرده ، بتون ترقیات انسانیه‌یی نفسنده تمثیل ایدن بر قوم موجوددر .

کندیلکلریدن ، کندی عقللرینك دلالتیله بولسونلر ، ملاحظه‌سنده بولنور .

بودورده اصول عقائد حقنده مجادله ، مناقشه چوغالدی . ناسك ادراکجه تفاوتی ، تصورلرده‌کی درجاتك تباینی مذاهب آراسنده‌کی مسافه‌یی بسبتون آییردی . هرفرقه جناب حقه اسناد ایتمش اولدیغی صفاتك حقیقتنی بولمق ایچون اعمال فکره ، اتعاب ذهنه قویولدی . خصمنك اقوالنی ، عقائدینی براهین ایله ابطال ایتمه‌یی کندینه ایش کوج ایتدی . آرتق کتب عقائد نزاع لفظیدن ، مناقشهٔ اصطلاحاتدن عبارت قالدی . برصورتده‌که بونلری مطالعه ایدنلر بوفرقه‌لر آراسنده‌کی شقاقك وفاقه تبدل ایده‌جکنه قطعیاً احتمال ویره‌مزلر .

ذاتاً اصل الاصوله ، حقیقة الحقائقه حکم ایچون یالکز کندی عقللرینی سند اتخاذ ایدن جمعیات متخالفه اراسنده وفاقك حصولی نصل تصور اولنه‌بیلیر ؟ طبیعیدرکه بشرك افکار وعقوللی آراسنده‌کی تفاوت نه نسبتده ایسه بو اختلاف دخی او نسبتده مستحکم اولور . مخالفین میانده‌کی منافرتده او قوتله اجرای حاکمیت ایدر . بتون معقولات رد وقبوله مساعد اولدیغی حالده آلهیاتده اتخاذ اولنان طریق تعقلی قابل اولمیان برطاقم فرضیاتی تصورله بالآخره رد وجرحه چالیشمقدن عبارت قالدیغندن شکوك وشبهات بودورك الک باشلی ممیزاتندن اولدی . بوندن طولایی بعض کسکین فکرلر افراط ، تفریط وادیلرینه صاپه‌رق مشککك کسوه‌سنه بوروندیلر . خلقك افکارینی زهرلدیلر .

اکثر اقوامده برطاقم آدملر ظهور ایتدی‌که عادتلری صرف اوهام اوزرینه برآلای واهی نظریات بنا ایدرك بلند آواز ایله صانع مطلق افکاره منحصر ایتدی . ذاتاً مسئله‌نك آله‌بیلدیکنه تشتت ایلدیکی برزمانده‌که الزام خصم ایچون الك شدتلی لسان قوللانان ناطقه پردازلر عالم طانیلمه‌یه ، اولانجه علم ده منطقك دائرهٔ محاکمه‌سنه دوشمکدن احترازاً غایت دقیق تعبیرلر ، ادله‌لر اختراع ایتمکدن عبارت بیلنمه‌یه باشلامشدی ، بویله آدملرك میدان آلمسنه نه مانع تصور اولنه‌بیلیر ؟

اورته‌ده جدل عقلیدن بشقه برشینك حکم ونفوذی اولمازسه سرد نظریات خصوصنده هر درلو افراط وتفریطه هیچ برحائل اولماز . ایشته بورادن برطاقم نظریات الحادیه ظهور ایتدی . فلاسفه‌دن بعضیسی‌ده بونلره تمایل ایتدی . آرتق بونظریه‌لره طرفدار اولانلرله معتقدلر آراسنده برمجادله قلمیه‌در قوپدی‌که بالآخره انتقال ایلدیکی قانلی محاربه‌لرك بوراده تفصیلنه صددك مساعده‌سی یوقدر .

اولکیلر غایت دقیق شبهه‌لر ایجادنده تفنن ایتدیلر . عبارات جدلیه تألیفنده صاحب مهارت اولدیلر . ارکان عقائدی کوکندن دویرمه‌یه ، بنای دیانتی شکوك وشبهات فورطنه‌لریله صاورمیه باشلادیلر . دیکر طرفدن معتقدلرده خصملرینك مفتریاتنی رد ایتمك ، نظریه‌لرینی چوروتمك ایچون همدست وفاق اولدیلر . چوق کچمه‌دن آرتق فرق مذهبیه یوزلرجه صاییلیر اولدی . هم ده بوفرقه‌لر نه براصلده متحد ، نه ده برفرعده همفکر دکل ایدیلر .

بعض اقوامده دین طرفدارلری رجال حکومت اوزرنده اولان نفوذلرینه طیاندیلر . مباحثات ایله ، سرد براهین ایله اقناع ایده‌مدکلری خصملرینی قوت استعمالیله زبون ایده‌جکلری زعمنه قاپیلوب مسائل اعتقادیه‌ده عقله مراجعتك ممنوعیتنی اعلان ایتدیلر . مخالفلری اوقدر آغیر اشکنجه‌لر آلتنده ازدیلرکه انسان نفرت ایدر . صوکره بوقانونی تنفیذ ایچون الله‌بیلدیکنه یوروديلر . ارباب نفوذ واقتداری کندیلرینه معین بولدیلر . لکن بیله‌مدیلرکه عقوبتك ، مجازاتك شدتی احکام طبیعته قارشی مقاومت ایده‌مز . بو اجبارات بشریت ایچون مقدر اولان سیری ، استقبالی چویره‌مز ؛ بالعکس اونلر بوشدتلریله ازاله ایتمك ایسته‌دکلری خسته‌لغی بسبتون ناقابل مداوات برحاله کتیریورلر ، زیرا انقیاده آلمق قیدینه دوشدکلری نفوسك سرکشلکنی ارتیریورلر . فی الحقیقه کورلدی‌که طرفداران دین بوصورتله خصملرندن تشفیٔ غیظده اخذ انتقامده ایلری کیتدکجه الحادك بیلکی قوتلاندی . آلوی براوقدر دها پارلادی . نهایت افراد اراسنده براختلال فکری پیدا اولدی‌که بونی تعقیب ایدن اختلال فعلی حال عالمی بسبتون دکیشدیردی . عقلی قیود اولیه‌سندن قورتاردی . علمك ، فکرك اوکنده قوجه برمیدان حریت کشاد ایتدی . ایشته اوزمان انکارده مضمر اولان اسرار آرتق مکتوم طوتولمه‌یه لزوم کورلمدی . آشکار اولدی .

صوکره حزب منصور احرار خصم مغلوبنه قارشی اویله براویون اوینادی‌که حریت علمیه صحیفه‌لری اوزرنده تشهیر اولنان اویونلرك الك مدهشیدر . هله فلسفهٔ حسیه‌نك ظهوری بویالکز ایچون برکوروك مقامنه کچدی . آرتق چوقلری عندنده دیانت . اعتقاد دورلرینك کچدیکی ، برقاچ بطن مروریله قالمقسزین آثار دینك کلیاً محو اوله‌جغی محققاتدن عد اولنمیه باشلادی . ایشته حریت علمیه دورنده بوکبی برچوق وقایع حادث اولدی‌که بزسوزیمزی اکمال ایچون دوام ایده‌جکز .

محمد فرید وجدی

مترجمی :

محمد عاکف

مادیون

مادیون ؛ کائناتده‌کی اعمال عاقله وغیر عاقله‌یی منحصراً ماده وقوته نسبت ایدن برصنف طبیعیون حکمادرکه عندلرنده افعال حیاتیه وظواهر عقلیه و نفسیه ماده و قوتدن منبعث اعمال مادیه نتیجه‌سی اولوب اعمال جمادیه‌دن فرقی یوقدر دیرلر واعمال عقلیه‌یی مسائل ریاضیه ایله حله چالیشمه‌رق نعل کبوی نتیجه‌سی اولان حرارت و الکتریقه بالتشبیه حیات ایله قوای طبیعیه بیننده برفرق اولمدیغنه قائلدرلر . حیوان و نباتك نمونی ملحك صو درونده اریمه‌رك تبلر وتمو ایلمسی قبیلندن عدایله قوهٔ حافظه وادراك وسائر قوای عاقله‌یی ظواهر قوای طبیعیه جمله‌سندن ماده و قوتك اثر فعالیتی دیه تلقی

و طوغريدن طوغري‌يه و ياخود استنتاجاً محسوس اولميان شيئ رد وانكار ايدرلر.

معلوم اولديغى اوزره مذاهب علميه‌نك هر بری بر اساسه ، بر مبنيه مستند اولديغى كبى ماديون دخى عياناً ظاهر اولان افعال طبيعيه‌يى اساس مذهب اتخاذ ايتمشلردر كه ايراد ايلدكلرى دلائل و براهين بروجه آتى بيان اولنور :

« قدما مصرده‌كى جيزه و سائر اهراملرى ؛ طاغلر ، واديلركبى مولدات طبيعيه جمله‌سندن عد ايتمشلردى . بو اعتقادك سببى مبانئ مذكوره‌نك جسامت و عظمت خارق العاده‌لرينى نظر دقته آله‌رق انسانلرك بويله مبانى وجوده كتيرمكه مقتدر اولمادقلرينى زعم ايله طبيعته، فوق‌الطبيعه برقوته نسبت ايلملرندن منبعث اولديغى جاى تأمل دكلدر . حتى المان حكيم شهيرى (هومبولد) ؛ براثرنده « فراعنهٔ مصريه احراملرك احجارينى قواعد هندسيه‌يه تطبيقاً قطع وتنظيم وهنوز صورت قطعيه‌ده نوعى معلوم اولميان، وسائط ميخانيكيه ايله يكديكرى اوزرينه وضع وترتيب ايتديرمك صورتيله تبعه‌سنه آنداريه اوله‌رق انشا ايتديردكلرى محققات فنيه وصناعيه‌دن ايكن بعض عوام ناس بو مبانئ عظيمه‌نك اثر صنع انسانى اولمديغنه قائلدرلر » ديمشدر .

ايمدى مصنوعات بشريه‌يى برذهاب خطا آلود نتيجه‌سى اوله‌رق مولدات طبيعيه‌دن ظن ايتمك مثللو افعال حياتيه دخى على وجه‌الحقيقه منكشف اولميه بيلير . فقط عندالتحليل حادثات‌طبيعيه‌يه مستند ايدوكى تحقق ايدر . مثلا ملحى صوده اريدوب على حاله براقير ايسه‌ك صو تدريجاً تبخر وطوزك اجزاسى اشكال هندسيهٔ دقيقه صورتنده قابك دينه طبقه طبقه ترسب ايدر . فقط اشكال مذكوره‌نك كوزله تفريقى ممكن اولمديغندن خرده بين (ميقروسقوب) آلتيله بالتدقيق بلوارت دقيقه‌دن عبارت بربوز كتله‌سى صورتنده تركب ايلديكى مشهود اولوركه مثلنى وجوده كتيرمكده مهندسلر اظهار عجز وحيرت ايدرلر . ايشته بواشكال هندسيه جيزه اهرامنك طبقاتنه وشكلنه مشابهدر .

بلورات مبحوثه‌نك اسباب تشكلنه كلنجه؛ دقايق اجسام بيننده قوهٔ متضاده اولان قوهٔ جاذبه‌ودافعه‌نك اجزاى ملحه بالتأثير شكل اهراميده تركب ايلمسندن عبارت برفعل طبيعى اولوب جيزه اهرامى ايله ملح اهرامنك تشكلى بيننده يالكز كميتجه فرق واردر .

ملح بلوراتنه نظرا سائر املاح ، جبال تباشيريه وبر نوع حجر صوانى (چاقمق‌طاشى) ، قراغى، قار كبى اشكال لطيفه ورقيقه‌دن متشكل اولان اجسام دخى اجسام متبلره‌دندر كه ترابده ، صوده ، جبالده ، الحاصل ارضده ، اجرام سماويه‌ده عين‌قاعدهٔ طبيعيه‌نك جارى اولديغى ميقروسقوب ويا تله‌سقوب استعماليله ظاهر اولور .

هرماده برشكل مخصوصده تبلر ايلر بعضيسى اهرامى ، بعضيسى مخروطى ياخود مربع ويا مسدس وياخود زواياى‌عديده‌دن مركبدر . اشكال سائره دخى غيرمحدود اولوب فقط شكللرينك تعيينى پك مشكل وانجق ضيالرينك استقطابيله ممكندر .

جماده جارى اولان بوقانون طبيعت نباتاتده شامل اوله‌رق بالفرض بربغداى دانه‌سنه ميقروسقوبله باقيليرسه بلورى‌الشكل اولديغى كوريلوركه اجسام بلوريهٔ جامده مثللو بغداى‌دانه‌سنك‌ده تبلر صورتيله مرتب ايدوكى اكلاشيلير .

دانه ذراتنك بوطرزده ترتب وتشكلى . على طريق القياس ذرات بلوراتى حصوله كتيرن ، ذرات بيننده‌كى قوهٔ جاذبه ودافعه‌نك برخاصه‌سيدر .

بناءً عليه بربغداى دانه‌سنى ترابه ذرع ايله تسخين ايدرسه‌ك حرارت حركتدن عبارت اولديغى ايچون حرارت ؛ حبه‌نك ذراتى بيننده حركت حصوله كتيروب دانه‌يى محيط اولان طوپراق ملح ذراتى بيننده‌كى فعاليته تشبيه برفعاليتله برشكل ديكر توليد ايدركه بوشكل ثانى نبات اولوب حرارت شمسك انعكاسيله نمابوله‌رق ذرات بيننده‌كى فعاليته نهايت‌سنبله حاصل اولور . سائرنباتات‌دخى بوكامقيسدر.

كذا عين قانون حيواناتده دخى جاريدر : حيوانك نموى وجود حيوانيده اعمال كيمويه اثرى اولان حرارت غريزيه واسطه‌سيله تمام اولوركه حرارت مذكوره نباتك ترابده نموينه خادم اولان حرارت قبيلندندر .

اعمال كيمويهٔ حيوانيه دخى نموى حاصل ايدن هضم وتمثيلدر ، حركت حيوانيه كذلك نتيجهٔ حرارتدر . انسان برآلت بخاريه‌يه‌مشابه اولوب اكل وشربه احتياجى آلتك ايشلمسى ايچون مقتضى اولان آتش حكمنده‌در .

ايمدى جمادك ، نباتك ، حيوانك اجزاسندن هيچ برشى منعدم اولمديغى كبى عدمدن برشى وجوده كتيرمك‌ده ممكن اولميوب افعال طبيعيه ذرات بيننده‌كى دقايقك فعاليتى وحيات ظاهره قوتك صور مختلفه‌سيدر . تعبير آخرله قواى عموميهٔ حرارت ، ضيا ، الكتريقك مظاهر مختلفه‌سندن وحيات‌ده اوقبيلدندر .

صور طبيعيه بيننده‌كى فرق نوع اعتباريله‌اولميوب كيفيتجه‌در، يعنى ملح دقايقى قوهٔ جاذبه ودافعه تأثيريله تصل شكل اهرامى حاصل ايديورسه مواد غدائيه‌نك جسم حيوانيده ويانباتيده تمثلى دخى عين قوتله حاصل اولوب يالكز كيفيتجه مترقى وتركيبك كميتجه فرقليدر .

كذا برتوتيا پارچه‌سيله نحاس پارچه‌سنى معدنى برتله ربط ايدرك حامض سيال درونه‌القاومنتهالرينى يكديكرينه‌تقريب وتماس ايتديررسه‌ك برشرارهٔ كهربائيه‌نك ظهور ايلديكنى كوروزكه توتياونحاس معدنلريله حامض بيننده جارى فعل كيموى نتيجه‌سيدر . ايشته بومبدأده ضياى الكتريقى تولد ايدر .

جسم انسانيده جارى اولان اعمال كيمويه افعال عقليه‌نك بر مسببى، اعمال عقليه ايسه نموك نتيجهٔ فعاليتى‌در. فقط كافه‌سى دقايق وذراتك حركاتنه راجعدر. الحاصل كائنات ماده‌وقوتدن مركب اولوب بوايكى قوتك فعاليتيله جمادات، نباتات، حيوانات عاقله وغيرعاقله وجود پذير اولور وبلورات جامده ايله نبات ، حيولن بيننده ماهيةً بر فرق اولميوب يالكز كيفيتجه ويا كميتجه تفاوت واردر .

اعمـال عقلیه دخی قوای طبیعه‌نك اجسـام ذوی‌الحیاتده فاعلیتی نتیجه‌سی اولوب اعمال جسمانیه وعقلیه‌ده بربرندن فرقلی دکلدر وهربری تحلیل وترکیب ایله تمام اولور . عضـلاتك فعالیتی؛ عضلاتك دثورینی (پیرانمسنی) وعمل عقلی دماغك دثورینی انتاج ایدر . عضلك حرکتیله اثقـالی قالدیرمغه تحمل واقتدار حاصل اولور، اعمال عقلیه ؛ افعـال انسانیه‌نك تخفیفنی، صعوباتك تسهیلنی موجب اولور. الحاصل طبیعتده جاری اولان اعمال؛ انواع واشکالنك اختلافیله برابر ماده وقوته ویاخود ذراتك حرکاتنه راجعدر .

مادیونك برقسـمی ؛ ماده وقوتك هربری مسـتقل اولوب فقط یکدیکرینه اجرای تأثیر ایلدکلرینه.. ودیکر برفرقه‌سی ؛ ماده اصل، قوت اکا تابع وخصائص ماده‌نك برخاصه‌سی اولوب ماده‌نك خصائصی بقا، جذب، حرکت اولدیغی حالده قوت ماده‌نك یالکز برخاصه‌سی اولان حرارتدن عبارت ایدوکنه قائلدرلر .

دیکر برفرقهٔ مادیون ؛ قوت برموجود حقیقی اولوب ماده ظواهر قوتدن برظاهر ایدوکنی وفقط ماده‌نك وجودی آنجق واسطهٔ قوتله اکلاشلدیغنی وبو برنوع حرکت اولوب دماغمزه تأثیر ایتمسیله وجودی استدلال ایدلدیکنی زعم ایدرلر .

برقسمی‌ده ؛ ماده وقوت شیٔ واحددر ، دیرلر، ودیکر فرقه‌سی ایسه «دهـا غریب اوله‌رق ماده وقوت لاشی ووجودی خارجده حقیقی اولمیـان بر وهم اولوب بوده ذهن انسانیده حاصل اولور ، زیرا انسان موجودیتیله برشی حس ایده‌میوب انجق حواسیله حس وبیان ایدر، انسانلرك اکثری احلام وسائره کبی ، خارجده وجودی اولمیـان اشیایی تصور واثبات ایلرکه بونلرده ماده تسمیه اولنه‌میوب وهمدن عبارتدر» دیه ادعا واعتقاد ایدرلر .

ایشته مادیونك خلاصهٔ تصور وتخیلری ، مذهبلری ، خلاصهٔ ادله‌سی تفصیلات آنفه‌دن عبـارت اوله‌رق وهلهٔ مذهب مادیون ، دلائل طبیعیه‌یه مستند ورد وجرحی مستحیل کبی کورینورسه‌ده مقدمه ونتیجه‌لرندن افعال عقلیه وحسیات نفسانیه‌یی تعلیلده عاجز اولدقلری ظاهردر .

اوت ! اغتدا نمو ودثوری ، حرکات عضلیه‌یی وبعض اعمـال عقلیه‌یی قوانین مادیه وذرات وجواهر فردیه‌نك حرکاتی فرضیه‌سیله تعلیل ممکن ایسه‌ده اعمال عقلیه‌نك تمامیله تعلیل وتفسیرینه قوای مدرکهٔ بشر الآن عاجز وعلوم حاضره قاصردر .

چونکه محبت ، بغض، انتصار، انتقـام کبی خصائص متضاده‌سیله عقل انسانی‌یی صرف ماده وقوته تطبیق ایتمکدن انسانی وجدانی منع ایدر . چونکه هرانسان ذات مستقل اولوب تفکر ایدر ، تکلم ایلر ؛ نه ایشـلدیکنی بیلیر . اکر فکر ؛ قوت وماده‌نك نتیجه‌سی اولدیغی تسلیم ایدرسـه‌ك وجدان ؛ انسـانك وجودیله قائم شعوری دیمك اولوب، انکله تفکر ایلدیکمز نتیجه‌سی چیقار . حالبوکه تفکر دائمی اولمیوب انسان بعضاً تفکر ایدرکه بو . قوهٔ عقلیه‌نك بر خاصه‌سیدر . بناءعلیه قوانین ماده‌دن هیچ برینه قابل تطبیق دکلدر .

مثلا دقایق ویا ذراتك دماغده حرکتی حسابیله اشتغال ایلدیکمزی فرض ایده‌لم. عقلمز ؛ اعمـال مادیه ایله اعمال نفسـانیه یاخود عقلیه بیننده بویله برمسئلهٔ دقیقه‌نك حلی ایله اشتغال ایتدیکمزی حکم ایدرکه بوبیوك برمزیتدر . حالبوکه کافهٔ علما وحکما اعمال مادیه ایله اعمال عقلیه بینی توفیقه ویاخود برینی دیکرینه تطبیقه من کل الوجوه مقتدر دکلدرلر .

علی الخصوص مادیونك مدار ادله وبراهینی اولان ذراتك کنهی آراشدیره‌جق اولور ایسـه‌ك بزه‌ بوله‌طاری اولور . مادیوندن برینه : ماده‌ده‌کی ذرات نه‌دن حاصـل اولدی ؟ ذراتده تصور ایدیلن قوت نره‌دن کلدی ؟ اعمال عقلیه ایله حرکات ذرات بیننده‌کی علاقه ومناسبت نه‌در؟ ذرات نه‌وجه ایله افعال عقلیه‌یه منقلب اولور ؟ دیه‌ سؤال اولنسه جوابه یول بوله‌ماز . زیرا علم ؛ ظواهر مبحوثه‌نك حلندن عاجزدر ، بناءً علیه کنه خلقتی ادراکدن وکشف اسرارندن عاجز اولدیغمزی اعتراف ایلیه‌رك حضور خالقده زانوبزمین عبودیت اوله‌لم !

چونکه کافهٔ لاهوتیون ، طبیعیون ، سراکوانی ادراکدن عاجز اولدیغی کبی ازمنهٔ مستقبله‌ده دخی بوسرك حلی ممکن اوله‌میه‌جقدر ، مکرکه حق جل وعلا حضرتلری تقدیر بیوره .(والله علی کل شیٔ قدیر)

« الهلالدن »

قوصوه ولایتی استیناف محکمه‌سی اعضاسندن

محمد خیرالدین

مواعظ

محرری	مقرری
ح . اشرف ادیب	مناسترلی اسماعیل حق

٥٣ درس — ١٦ کانون ثانی ٣٢٤

نه‌کبی‌در بو ؟ ﴿الم اعهد الیکم یا بنی آدم ان لاتعبدوا الشیطان﴾ ای بنی آدم ! بن سزه دنیاده ایکن عهد ایتمدم‌می ؟ انبیای عظام واسطه‌سیله سزه تبلیغ ایتدیرمدم‌می که شـیطانه اتباع ایتمه‌سکز ؟ یوم قیامتده بتون کفره‌یه الله تعالی بویله خطاب ایده‌جك : نه‌یاپدیکز، دوشوندیکزمی؟ بن سزه امر ایتمدم‌می که صاقین شیطانه عبادت ایتمیك .

« شـیطان بزم ربمزدر . » دیین کیمسـه وارمی ؟ طوغرودن طوغرویه معبود اتخاذ ایدن وارمی ؟ ایشیدیورز ، « موصل » دیارنده بعض فرقه‌لر وارمش . شـیطانه « طاوس‌الملك » دیرلرمش ، اونك صورتنه طاپارلرمش . دیمك اوراده شیطان پرسلر وار . فقط بونلر برفرقه‌در ، شرذمهٔ قلیله‌در. بتون بنی آدمه جناب باری نه‌بیوره‌جق؟ اوتانمادیکزمی بنم امریمه قارشی شیطانه عبادت ایدیوردیکز ؟ حالبوکه بوتون کفره شیطانه طوغرودن طوغرویه عبادت ایتمیورلر، اما ایدیورلر دیمك در . دکلی‌که بنم امریمه قارشی مخـالف حرکتده بولوندیکز .

كويا كه او سزى خلق ايتمش؛ كويا كه رزقكزى اوويرمش. بتم امريمه
شيطان لعينك وسوسه‌سنه اويديكز؛ بوحركتكز اونى معبود اتخاذ
ايتمك دكلده نه‌در؟

بويله اونك امرينه اطاعت ايديليرسه اونى معبود منزله‌سنه تنزيل
ايتمش اولور. چوق كيمسه‌لرده نفسى معبود اتخاذ ايدرلر. (افرأيت
من اتخذ الهه هواه) صريح آيتده، كورديكزمى اوكيمسه‌يى كه هواى
نفسانيسنى معبود اتخاذ ايتمشدر؟.. دائما اونك مقتضاسنه كوره حركت ايديبور،
اوامر الهيه‌يه مخالفت ايدييور. نفسك هواسنه متابعت ايدييور.. بويله
اولان كيمسه كويا كه نفس اماره‌يى معبود اتخاذ ايتمشدر، چونكه كيمى بيوك
طانيرسه اونك سوزينى طوتار، كيمى منع بيلير، كيمى كنديسنه محسن
اعتقاد ايدرسه اوكا التجا ايدر، اونك امرينه متابعت ايدر. الله تعالى
خيرى، شرى سزه تفريق ايتمش؛ حقى، باطلى تمييز بيورمش. [فماذا
بعد الحق الا الضلال] حكمنجه شيطانك سوزينه اتباع محض ضلال
اولديغنى ايضاح ايتمشكن؛ نفس اماره سزى هلاكه سوق ايدر ديه
نفسك هر درلو عداوتى، متابعتك وخامتى كوسترمشكن ينه نفس
اماره‌يه انقياد ايتمك، اونلرك آرزوسنى ترجيح ايتمكدر، حاشا مقبول دلغه
قدر چيقارمقدر، نصل كه مشهوردر:

وقتيله جبابره‌دن بريسى صلحادن بر ذاته كوجنمش، حضورينه
دعوت ايتديرمش، انتقام آله‌جق، باشلامش بر طاقم تهديداته، احتمال كه
مظالمندن بحث ايتمش، كوجنديرمش اوذاتى، عليهنده سوز سويلمش،
ظلم و اعتسافندن بحث ايتمش، مظالمنى عالمه اعلان ايلمش.. ياخود
يازمش، كنديسنه كوندرمش، بونك كوجنه كيتمش. حضورينه جلب
ايتديرر:

— بن سنى اولدورورم... ديه، تهديد ايدر. او ذاتده:

— چوق ايلرى واريبورسك، ديدى، بكا بوقدر تهديداته قيام
معقول بر حركت دكلدر. بكا نه يابه‌بيليرسك صانكه؟.. ديمك ايسته‌دى.

— نه ديمك؟.. هرشى يابارم...

— يووق... هيچ برشى يابه‌مازسك. بركره انصاف ايتده
دوشون: عجبا سن‌مى بيوك بن‌مى؟...

— نه سويلرسك سن؟.. بن قوجه بر ملكم!.. سن عادى بر
آدم. علمادن اول، صلحادن اول، نهايتى آحاددن بر كيمسه‌سك،
حتى بكا نسبتله هيچسك.

— ايى دوشون!..

— نه ديمك ايى دوشونمك؟ سن عقلكى باشكه طوپلا، حريف!
نه سويلرسك؟.. مقصدكى ايضاح ايده‌بيليرمسك؟

— اوت! بن اويله ادعا ايديبورم كه: سن بنم قوللمك قوليسك.
بكا قورولمه‌يه نه حق و صلاحيتك اولور؟

يانندهكيلر: — خوجه افندى چيلديرمش!.. ديديلر، قورقه‌يه
باشلاديلر. نه سويلر بو آدم؟ — آيول! نه سويلرسك؟ ديديلر؛
پادشاه بو. عقلكى باشكه دوشير! بو كلامك نه معناسى وار. نره‌سك
بورامى محله قهوه‌سى دكل، بو، حضور شاهانه! بوده پادشاه معظم!
خوجه افندى عقلكى باشكه طوپلا،

— اوت، عقلم باشمده‌در، ودعوامى اثباته حاضرم. أوت،
سن بنم قوللمك قوليسك.

— ايضاح ايت باقه‌لم،

ينه منصف ايمش، بعضلرى وار هيچده سويلتمز. منصفانه
حركت ايتمش.

— انسانلر ايكى قسمدر، بيليرسكز...

— أوت!

— بريسى وار نفسك قولى، بر قسمى‌ده نفسك سلطانى.
قسم اول اول كيمسه‌در كه نفسى نه طرفه سوق ايدرسه اوطرفه كيدر،
حلال وحرامى دوشونمز. يالكز حظ نفسانى، باشقه هيچ برشى
بيلمز. نه اللهدن حيا ايدر، نه قوللردن... بو، كيمك قولى؟
نفسكمى، اللهكمى؟ ايشته بويله بر قسم وار. صوكرا بر طاقم قوللر
وار كه اونلر نفسلرينى تربيه ايتمشلر، خشية الله پيدا ايتمشلر. (واما
من خاف مقام ربه ونهى النفس عن الهوى) ستايش الهيسنه مظهر
اولمشلر. انجق معبود ذوالجلالدن قورقارلر، نفسلرينى رام ايتمشلر،
احكام شرعيه‌يه منقاد ايله‌مشلردر. ميزان شرع ايله وزن ايتمدكجه
حركات وسكناتك هربرينه تشبث ايتمزلر. بونلرده نفسلرينك
سلطانيدر. اصل بيكتلك ايشته بودر. سويله باقه‌لم سويله! دعواى تسلطن
ايدرسك. عجبا نفسكه حكمك كچرمى؟ غضبلنديكك وقت، بر كيمسه‌دن
انتقام آله‌جغك وقت كندى عجزيكى، يارين الله حضورنده مسئول
اوله‌جغكى دوشوندكمى؟ نفسكى بردفعه اولسون هواسندن منع
ايتدكمى؟ اويله ايسه‌ك هذا سلطانسك، انسانسك، پهلوانسك،
مرد آكاهسك. يوقسه قوت ظاهره‌نك نه حكمى وار؟ عالمه قارشى
سلطنت سورمه‌نك نه دكرى وار؟ يانندهكيلره خطاباً: — سز مشكات
محمديه‌دن صادر اولان بوحديث شريفى طوعاديكزمى؟ (ليس الشديد
بالصرعة وانما الشديد من يملك نفسه عند الغضب) شديد اولان، شدت
وسطوت صاحبى اولان كيمسه‌لر ادعا ايتدكلرى دعوالرى قولاى اثبات
ايده‌مزلر.

حقيقةً قوى اولان، شديد اولان بونلر دكلدر. واقعا پهلوان
هركسى ييقار، أزر. بودرلو قوت حسى‌ده اولور، معنوى‌ده اولور.
يعنى سوزينى كچيرر، حكمنى يورودور؛ زور بازو ايله، صرف حائز
اولديغى قدرت قهارانه‌ايله ايستديكنى أزر... فقط بوكا الله ايى نظرله
باقديغنى كبى نى آدمده بونى تقدير ايتمز. بوكا مرد ديمزلر. بويله
بر حال وحركتى هنر صايمازلر. اوت! وجودنده قوت وار؛ ياخود
وجوديله، سطوتيله عالمى مقهور ايدر... خير، او سلطان دكل، مرد
دكل، انسان دكل. (انما الشديد من يملك نفسه عند الغضب) اصل
سلطان اولان، مرد اولان اول كيمسه‌در كه غضبلنديكى وقت نفسنه
مالك اولور. حسب البشريه حقلى، حقسز غضبه كلير، بردن انتقامه

عازم اولور . صوکرا عاقبتی دوشنور ، فکرندن واز کچر . چونکه اوفکه ایله قالقان زیانله اوطورور : اکر انسان خدتی یترشه یوللو بر حرکتده بولنمش اولور : هم وخامتدن قورتولور ، هم ده بویوك بر شان قازانیر : اصل بیوکلك عفو دکلمی ؟ (فمن عفا واصلح فاجره علی الله) یعنی هرکیم انتقامه قدرتی وارکن عفو ایدرسه ، نفسنی اصلاح ایدرسه اجرینی الله ویره جك . انتقامه اقتداری ، صلاحیتی وارکن مجرد الله قورقوسندن ، یاخود اجرومکافاتی مولادن آرزو ایدرك عفو ایدرسه ؛ نفسنی ضبط ایدوب نفسك هواسنه موافقت ایتمه زك ، (والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس) آیتنی تذکر ایدرك انتقامدن واز کچرسه .. هاه ، کوردکمی ؟ ایشته انسان کامل اودر .

خلاصه نفسنه صرام اکلاته بیلیرسه ك سلطانسك . یوقسه اوکا اسیر اولورسه ك یازیق سکا . چونکه انسان دکلسك ، حر دکلسك . نفسك هواسنه اسیر اولانده حریت یوق . حریته مالك بولونان نفسنه سوز کچیرر ؛ هیچ بر شیئه باغلی اولماز ، یالکز شریعتك امرینه تابع ؛ اللهك رضاسنی متحری اولور ... حریت دیدیکمز ، شایان افتخار کوردیکمز ایشته بودر .

شیمدی اکلاشلدی یا ! ناس ایکی قسمه منقسم . برقسمی نفسك اسیری ، برقسمی ده نفسنه حاکم . عجبا سن بونلرك هانکیسیسك ؟ انصاف ایت ، سویله . نفسنك اسیریمیسك ، حاکمیمیسك ؟ اما طوغروسویله . چونکه یالان سویلرسه ك یالان اولدیغنی اثبات ایده جکم .

حیا ایتدی : — بن هیچ برزمان نفسمه سوز اکلاتدیغمی بیلمیورم ، دیدی ، حلال وحرام دوشونمدم . حق ، باطل آرامدم .

— دیمك سن نفسکك اسیریسك . بن ایسه اللهك عنایتیله هیچ بروقت نفسمه تابع اولمادم . چوق کره لر حیاتمی تهلکه یه قویدم ، سنك کبی جبابره یه نصیحت ویرمکه موفق اولدم . الله نه امر ایتمشسه اونی یایدم . امر ، اللهك امری دکلمی ؟ باخصوص سلطان جائره قارشی کلمهٔ حق سویلمك ، تهلکه یی کوزه آلمق الك بویوك عبادتدر ، جهاد فی سبیل الله در ... کیمك نفسی بونی یاپه بیلیر ؟ کیم نفسنی کندینه مقهور ایدر ، نفسنه سوز کچیره بیلیرسه انجق او بویله شریعته موافق شیلری ایشلیه بیلیر ، حرام شیلردن منع ایدر . آرتق انصاف ایت ، شو حقیقتی تسلیم ایت که سن بنم قولمك قولیسك . نفس بنم قولمدر . بن قونومی شریعتك خارجنه چیقارمام . بکا مخالف بر حرکتده بولونه ماز . سن ایسه دائما نفسك اسیریسك . نفسکه مخالف بر حرکتك یوق . ایشته ثابت اولدیمی که قولمك قولیسك ؟..

فی الواقع اثبات مدعا ایلدی . حقیقت حال بویله در . قرآن بوکیمسه لرك نفسنه « معبود باطل » تعبیر ایدیور ؛ بو مقوله لری تذلیل ایچون ، انصافه دعوت ایچون . چونکه هوا پرست عندنده نفس دها بیوك ایمش . نظرنده اهمیتی زیاده ایمش بیوك تأثیر ونفوذی حائز اولیور . معبودك امرینه قارشی نفسه انقیاد ، دوشونیلیرسه ، اوکا عبادتدر . مناهی یه منهمك اولانلر نه بیوك جزایه قاتلانمش اولورلر ، عیاذاً بالله . آنك ایچون جناب باری نه بیوریور :

[ویرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیما] یعنی ایچکزده اویله اسیر نفس وهوا ، پرستشکار طبیعت اویله برطاقم فجره ، فسقه وارکه اونلر شهوات محرمه ایچنده یوبان اولدقلری کبی سزی ده اورایه سوق ایتمکه چالیشیرلر ، مسلمانلر ایچنده برطاقم هوا پرستلر ، برطاقم آلچق ، برطاقم سفیه کیمسه لر وارکه کندیلرینك مسلك باطلنه هرکسی چویرمکه چالیشیرلر . مراد ایدرلرکه [ان تمیلوا میلاً عظیما] سزده شهواته میل ایده سکز . نیجه ؟ میل عظیم ایله . اونلر کبی هر فسق وفجوره منهمك اولمکزی آرزو ایدرلر . الله ایسه سزی توبه یه ارشاد ایدر .

ایشته عجبا بونلر کیملردر ؟ سبب نزوله نظراً یهودیلر ، یاخود مجوسیلردر . چونکه اونلر مؤمنلری اضلال ایتمکه قالقیشیرلر . « مادام خاله قیزی حلالدر ، عمجه قیزی ده اویله در . همشیره قیزی ده اویله اولمق لازم کلیر » دیرلر . مؤمنلری ده اغوا ایلمکه چالیشیورلردی که بو محض خسراندر . شرعك مساعد اولمدیغی شیده خیر یوقدر . کندیلری شهواته طابعشلر . شریعت جلیله احکامنی تقدیس ایتمیورلر . کندی رأی خودلریله ، نفس اماره لرینك فرمانیله حرکت ایدییورلر . بویله اولان کیمسه لر سزکده اخلاقکزی بوزمق ایسترلر . افکارکزی افساد ایدرك سزی ده هرفنالغه میل عظیم ایله میل ایتدیرمك ایسترلر . چونکه شهواته میل جزئی هر انسانده بولنور . اما هرکیم میل عظیم ایله مبتلا اولورسه آندن خیر قالماز . دشمنلرك آرزو ایتدیکی شی حصوله کلش دیمك اولور . اوشهوت پرستلر ملتك اخلاقنی بوزوب بالکلیه یولدن چیقارمق ایسترلر . دشمنك آرزو ایتدیکی میل عظیم انهماك تامدر ، خطاسنی بیلمیه رك کوری کورینه سمت هلاکه کتمکدر . ایشته بوکا بناءً [میلاً عظیما] بیورلمشدر . قیدك بورادهٔ فائده سی چوقدر . اصل دشمنك آرادیغی کندی کبی سنی ده شهواته طابدیرمق ، اومسلکه همراه ایتمك . بو ، نه ایله اولور ؟ یا اعتقادی بوزملی ، یا اخلاقی . بعضاً انسان بر کناه ایشلسه ده توبه کار اولور . اصلاح نفس ایدر . اما دشمنلر اعتقادی بوزمغه قالقیشیرلر ، اخلاقی افساد ایتمکه تشبث ایدرلر . صوکرا حرام ایشلری عادتا حلال کبی مصرانه بر طرزده ایشلتمك ایسترلر . ایشته اونك ایچون اهل اسلام ایچنده بر جماعت مرشده لازمدر . نص لکه [ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر] نظم جلیلی ارشاد ایدییور . چونکه امر بالمعروف ، نهی عن المنکر علنی صورتله اجرا ایدیلمز . اصل اهل اولانلر وظیفه سنی ایفاده ثبات کوسترمزلرسه ملت اسلامیه نك حالی کوندن کونه فناالشیر . ایچلرنده هوا پرستلر غالب اولور . اونلرله اجتماع ومقارنت ایسه اخلاقی بوزار ، یواش یواش میولات فاسده طبیعت ثانیه اولور .

مابعدی وار

هلال مطبعه سی — ابو العلا

محل اداره: درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ء مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار: مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز.

دین، فلسفه، ادبیات، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری: ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح. اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی: ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد: ٣١ — ٣ ربیع‌الاول ٣٢٧ پنجشنبه ١٢ مارت ٣٢٥ — ایکنجی جلد

باب اجتهاد مسدودمیدر!

بو مسئله‌نك تدقیقه مدار اولمق اوزره اولا علمای اسلامدن بر ذات ایله بر طالب حق بیننده جریان ایدن محاوره‌یی نقل ایدیورز:

ط — باب اجتهادك مسدودیتی نه‌دن عبارتدر؛ بوکا ذاهب اولانلر کیملردر؛ سوزلرینی نه‌یه بنا ایدیورلر؟

ع — بو ادعاده بولنانلر شونی دیمك ایسته‌یورلرکه علما ایچنده شروط اجتهادی جامع اولان ذات قالمادیغی کبی بوندن صوکراده بویله بر کیمسه ظهور ایتمیه‌جکدر. فقط بو حکمی ویرنلر ضعفای ارباب تقلید اولوب؛ بونلرك نفسلرینه وثوق و اعتمادلری اولمادیغی کبی، ارباب همت حقلرنده حسن ظنلری‌ده یوقدر. ظن ایدرلرکه عقول بشریه دائما تدنی و انحطاط اوزره اولوب اخلاف ایچون اسلاف مرتبه‌سنه ایرمك امر محالدر. حالبوکه معلوم ومقرر اولان شرائط اجتهادك بر شخصده اجتماعی هر زمان ممکندر. فیض الهی دائم اولمسنه مبنی بعنایةالله تحقق ایتمکده اولدیغی‌ده مشاهده اولنمقده‌در.

ط — شو انسداد تعبیرینك عامهٔ ناس نظرنده‌کی معناسی ایله ارباب تحقیق نزدنده‌کی معناسی متحدمی‌در؟

ع — خیر، متحدد کلدر. چونکه آحاد ناس شوندن، بوندن ایشتمکله اعتقاد ایدرلرکه اهل سنتدن اولانلر ایچون مذاهب اربعه‌نك برینه انتساب امر ضروریدر. بو مذاهبك برینی عیناً وتماماً قبول ایتمین اهل حق عد اولنماز.

[حتی بونلرك اکثریسی حالا عناصر اربعه اعتقادنده اولوب جهار یار کرام حضراتی کبی ائمهٔ مذاهبك درده انحصارینی بوکا بنا ایدرلر وامر طبیعی کورورلر. حالبوکه اساساً بویله بر انحصار یوقدر. آنجق ائمهٔ مشار الیهم حضراتی طرفندن استنباط و تقریر ایدیلن مسائل علمیه دلائل شرعیه‌سیله برابر تشدیرمش اولدقلری اك ماهر ومقتدر تلامیذ واصحابلری معرفتلریله تدوین وتوضیح اولونمسنه‌مبنی کندیلری سائر مجتهدین کرام ایچندن تمیز ایله کسب اشتهار، مذهبلری‌ده ممالك اسلامیه‌نك بر جهتنده انتشار ایده‌رك الی‌الابد بقای نام و شانه مظهر اولمشلردر.

ایشته محضا اسباب معروضه‌دن طولایی بوکون بین‌المسلمین شایان احترام واعتماد اوله‌رق یالکز درت مذهب پایدار اولمقده‌در. عدد مذکوره دائر بر مخصص آرامق بی‌معنادر.

همان بوتون عالم اسلامیتجه پیشوای دیانت طانلمق، بویله بر مزیت عظمایه مظهر قلنمق نه قدر علوی بر منقبت اوله‌جغی محتاج بیان اولمادیغی کبی، ذوات مشار الیهم ایچندن امام ابوحنیفه حضرتلرینك تقدم و افتخاره حقیتلری‌ده سوز کوتورمز. زیرا جمله‌دن اول علم فقهی ترتیب وتدوین ایدن مشار الیه افندمز اولدیغی ویك چوق فضائل و کمالات ایله حائز رجحان بولندیغی آشکاردر. ائمهٔ باقیه‌نك‌ده علو شانلری ومزایای عالیه‌ایله تفردلری غیرمنکردر. واحراز ایلدکلری اجتهاد مطلق درجه‌سی ایجابنجه مشار الیهه تقلید واتباع ایتمه‌مکده هر بری معذوردر. هر مجتهد کندی اجتهادی حکمنجه عامل اولمق ایله مأموردر. بناءً علی‌ذلك کرك ائمهٔ اربعه عصرنده، کرك دها اول ویا صوکرا، ظهور ایتمش مذهب مستقل صاحبی پك‌چوق ذوات کرام حائز موقع احترام اولمشلردر. آنلرك‌ده علی‌الاکثر تألیفاتی واصحاب واتباعی وار ایدی.

مثلا: سفیان بن سعید ثوری، ابوثور خالدی، داود بن علی ظاهری، محمد بن جرر طبری، ابوبکر بن خزیمه، اسحاق بن

راهویه « رحمهم‌الله » حضراتنك مذهبلری مؤخراً منقرض اولان مذاهب مضبوطه‌نك الك مشهورلرندندر .

مذاهب معروفه‌نك تدوین وانتشارندن اول کچن اهل اسلامده علی الاکثر احادیث مشهوره واصحاب وتابعین کرامدن منقول فتاوای معتبره ایله عامل اولورلردی . ناس اوزرینه هیچ برزمان برمجتهدك مذهبنه اتباع فرض قلنمش دکلدر .]

آحاد ناسك استدلال شانلرندن اولمادیغنه بناءً بوسوزلرده توهم محصولیدر .

تحصیل علوم ایله اشتغال ایتمش اولانلرده ایکی قسمه آیریلیورلر . برقسمی بالاده مذکور ارباب تقلید اولان ضعفادرکه بونلر بیان اولونان معناسنجه انسداد معروضه قائل اولیورلر . خلافی تقدیرنده محذور مطالعه‌سیله دییورلرکه : دیانت اسلامیه‌یه سالك اولانلرك کافه‌سی مذاهب معروفه‌نك برینه انتساب وجوبی خصوصنده متفق الکلمدر .

اکر علمای متأخرینده اجتهاد حقی ویرلسه ایدی ، امت آره‌سنده تفرقهٔ عظیمه حدوثنه بادی اوله‌جق برطاقم مذاهب احداث ایدرلردی . [بونلرکده بوملازمه‌لری ظاهر البطلاندر . فسادینی بالاطراف ایضاح ایده‌جکز .]

قسم ثانی ارباب علم و کیاست اولوب جزماً بیلیرلرکه بو حجرك ، اغلاق باب اجتهادك منشأی محض سیاسیدر . چونکه اهل استبداد اولان سلاطین و امرانك بوتون خوف و هراسلری علمدندر . علم ایسه اجتهاد ایله قائمدر . حافظ ابن عبدالبرکبی اکابر علما تصریح ایتمشلردرکه مقلد بالاجماع عالم دکلدر . ابن قیم جوزیده بو اجماعی نقل وقبول ایتمشدر . حقیقت حال تماماً بومرکزده‌در ، زیرا بر شیئی علم اونی دلیل ایله جازم اولاندر . مقلد ایسه یالکز فلان ذاتك شویله بر سوزه قائل اولدیغنی بیلیر . بناءً علیه مقلد عالم دکل ، ناقل عد اولنور . حتی فنوغراف آلتی اوکا نسبةً حائز رجحان کورولور .

ط — باب اجتهادك نه زماندنبری قپاندیغی ادعا اولنیور ، بونك اوزرینه نه کبی مضار ویا منافع ترتب ایتمکده‌در ؟

ع — قرن خامس دخول ویا خروجندن اعتباراً قپاندیغی ادعا اولنمقده‌در . حالبوکه او زماندن صوکرا کلن پك چوق علمای عظام اجتهادده بولنمشلر ودلائل شرعیه‌نك کندی نظرلرنده‌کی اقتضاسنه‌کوره حکم وافتا ایتمشلردر . حتی علمای شافعیه دنیانك هیچ بر زمان مجتهددن خالی اولمیه‌جغنی تصریح ایدییورلر .

ترك اجتهادده هیچ برمنفعت کوره‌میز . مضرت ایسه نوع ، نوع محققدر ؛ پك چوقدر . مثلا اهمال عقل ، قطع طریق علم ، استقلال فکردن محرومیت کبی شیلر الك بیوك مضرتدر .

اجتهادی ترك ایله اهل اسلام — ظواهر کتبه قصر نظر ایده‌رك — هر علمی مهمل براقدیلر ، نهایت بو حاله کرفتار اولدیلر .

ط — اجتهادك ماهیتی نه‌دن عبارتدر ؟ انسان مرتبهٔ اجتهاده واره بیلمك ایچون نه کبی اوصاف و شرائطی حائز اولمق اقتضا ایدر ؟

ع — اجتهاد ، ادلهٔ قطعیه ایله ثابت اولمیان احکام فرعیه‌یی معرفت ایچون کتاب وسنت واجماع وقیاسدن عبارت ادلهٔ شرعیه‌یه استقصای نظر ، یعنی هرمجتهد وسع وطاقتی نسبتنده امعان نظر واعمال فکر ایتمکدر .

[قول صوابه کوره اجتهاد امرمتجزی اولمادیغندن کندیسیله بو منوال اوزره استنباط احکامه اقتدار حاصل اولان بر ملکه‌دن عبارت اولمق وتعریف مشهور بومعنایه ارجاع اولونمق اقتضا ایدر . فقاهتك عینی اولان اجتهاد شرعی بلاغت وسائره کبی بر ملکهٔ نفسانیه‌دن عبارت قلنمق امر ضروریدر . نصلکه برشخص کلامك شکر وشکایت ومدح وهجو کبی یالکز بر شعبه‌سنده ابراز مهارت ومقتضای حاله رعایت ایده بیلمکله متکلم بلیغ عد اولونمیورسه بعض مسائل فرعیه‌یی استنباطه مقتدر اولماغله‌ده مجتهد وفقیه اوله‌ماز]

اوصاف وشرائط لازمه‌نك خلاصهٔ اجمالیه‌سی کتاب ایله سنتی فهم ومواقع اجماعی جزم وکتب اصولده بیان اولونان مباحث قیاسی احاطه ایله برابر مقاصد شرعشریفی معرفتدن عبارت ایسه‌ده احوال وعادات اقوامی تماماً بیلمکله‌ده مقیددر .

زیرا شریعتك بوتون اقسامی ، بالخاصه معاملاته متعلق احکامی کرك معاش ، کرك معاد اعتباریله مصالح عمومیه‌یه ، یعنی جلب منافع و درء مفاسد قضیهٔ معقوله‌سنه منعطفدر . بوکا رعایت ایده‌بیلمك ایچون احوال ناسی عارف ، الجاآت زمانه‌یه واقف اولمق شرط اعظم اوله‌جغی درکاردر . برده قطعیاً معلوم وثابت اولان مسائلی خارج اجتهاد براقیورلر . چونکه — مقالهٔ سالفه‌ده ایضاح اولندیغی اوزره — ضروریات دینیه تسمیه قلنان « ظلم ایله شرب خمرك حرمتی وصلات ایله عدالتك فرضیتی کبی » احکام قطعیه‌ده اجتهاد جریان ایتمز :

بناءً علیه اجتهاددن مقصد اصلی حکم الهی‌یه ظن تحصیلی اولمق تعین ایدر . فقط مجتهدك بوظنی کندی حقنده یقین منزله‌سنده‌در . زیرا واجب الاتباعدر . اجتهاددن عاجز اوله‌لرندن طولایی کندیسنه تقلیده مجبور اولانلر حقنده‌ده حکم بویله‌در . چونکه « فاسألوا اهل الذکر ان کنتم لاتعلمون » بیورلمشدر . مابعدی وار

مناسترلی اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ سبأ ، آیت ١٥، ١٦، ١٧، ١٨، ١٩

« لقد کان لسبأ فی مسکنهم آیة جنتان عن یمین وشمال کلوا من رزق ربکم واشکروا له بلدة طیبة ورب غفور . فاعرضوا فارسلنا علیهم سیل العرم وبدلناهم بجنتیهم جنتین ذواتی اکل خمط واثل وشیء من سدر قلیل . ذلك جزیناهم بما کفروا وهل نجازی الا الکفور . وجعلنا

بینهم وبین القری التی بارکنا فیها قریً ظاهرةً وقدرنا فیها السیر سیروا فیها لیالی وایاماً آمنین . فقالو ربنا باعد بین اسفارنا وظلموا انفسهم فجعلناهم احادیث ومزقناهم کل ممزق ان فی ذلك لآیات لکل صبار شکور »

[بر مملکتك عمران و زینتی و طرق و معابرنده امن وانتظامك تقرری خداوند جهان آفرینك بو عالمده او مملکت اهالیسی حقنده نشانهٔ التفات وعنایتی اولدیغنه دلالت ایدن براهین ساطعه‌دن بری‌ده بو آیات کریمه‌در . جناب یزدان بو نظم جلیله اولاد سبأك حسن حاللرینه مبنی مملکتلری معمور وآبادن اولوب موضع سکنالری یمین وشمالدن ریاض وبساتین ایله محاط اولدیغنی وکویلری بری برینی ولی وتسلسل ایده ایده تاقرای شامیه‌یه اتصال ایدرك بووجه اوزره طرق ومعابرده کمال امن وانتظام ایله آمد وشد ایدلدیکنی انلر حقنده دنیاده رایکان اولمش بر نعمت جلیلهٔ ربانیه اولمق اوزره حکایه بیوردیغی کبی صکره‌لری انلرك حاللری اسائته منقلب اولوب بو نعمت جلیله‌نك قدرینی بیلمدکلری وتشکرینی ادا ایلمدکلری جهتله اوباغ وباغچه‌لر ، او معمور ومزین قصبات وقری ، اوامین وآسوده یوللر ، او آثار عمران وانتظام کاملاً محو ونابود اولوب کندیلرینك‌ده تارمار وپریشان اولدقلرینی‌دخی اسائترینه‌دنیاده بر مجازات اولمق‌اوزره‌حکایه ایدیور بیوربیورکه] اولاد سبأك مسکنلرنده [خطهٔ یمانیه‌ده شهرمآرب دینیلن موضع‌سکنالرنده جناب‌حقك ایلره مکافات وکوتولره مجازات ایلدیکنه دلالت ایدر حقیقت‌بر] نشانه وار ایدی . [بلده‌لری] یمین وشمالدن ایکی طرفلی ریاض و بساتین ایدی . [یاخود آنلردن هر برینك خانه‌لری ایکی طرفلی باغچه‌لر آره‌سنده ایدی . آنلر اودرجه نعیم و صفا ایچنده ایدیلرکه لسان حال آنلره] ربکزك سزی مرزوق ایلدیکی نعمتلردن تناول ایدوب ذات الوهیتنه تشکر ایدك ، [بلده‌کز] بلدهٔ طیبه‌در [هواسی لطیف ، خاکی‌غایتله فیضناکدر ،] مؤذیات‌هوادن بلده‌کزده برشی یوقدر . ربکزده [رب] غفوردر [نعمت جلیله‌سنه تشکر ایدنلرك تقصیراتنی عفو ایدر] دیه [ندا ایلر ایدی] .

[لکن صوکره‌لری آنلر نعم الهیه‌یه تشکر وجیبه‌سنی ادادن] اعراض ایلدکلرینه [وطرف الهیدن کندیلرینه مرسل پیغمبران عظامی تکذیب‌ایتدکلرینه] مبنی آنلرك اوزرینه سیل‌العرم کوندردك [سیل‌العرم دیه معروف انام اولان شدتلی بر سیل ایله آنلرك بلاد واراضیسنی صویه غرق ایتدك] واو ایکی طرفلی باغ و بستانلرینی [محو ونابودایدوب] مأکولاتی زهر کبی آجی و اشجاری آجی‌ایلغین ایله بر مقدار شجر سدردن عبارت بولنان ایکی طرفلی بستانلره تبدیل‌ایلدك [اشجارلطیفه ونافعه ایله‌مزین‌باغ وبستانلرینی . درونلرنده جابجا اشجار خبیثه یتیشمش‌شوره‌زاره چویردك . شوره‌زاره «جنت» اطلاق بیورلمسی مشاکلت وتهکم ایچوندر] .

کفران‌نعمت [یاخود کفر و تکذیب] ایلدکلری‌سببیله‌کندیلرینه بو جزایی ایتدك . بز آنجق کفوره [حددن‌افزون کفران نعمت ایدنه ویاخود حددن افزون کفر و تکذیب رسل ایلیانه دنیاده بو جزای نظیع ایله] مجازات ایدرز [روایته‌کوره‌جناب‌حق اولاد سبائه اون اوچ نبی بعث ایلدیکی حالده جمله‌سنی‌تکذیب ایلدیلر] .

[جناب منزل‌الفرقان اولاد سبائه موضع‌سکنالرنده انعام اولنان نعمتلری وآنلرك بوکا قارشو کفرانلریله کندیلرینه اولنان جزایی بیان بیوردقدن صکره آنلرك قصه‌لرینی تکمیل و عاقبت حاللرینی بیان ایچون سیر وسفرلری و دادوستدلری خصوصنجه حقلرنده رایکان اولمش اولان نعم جلیله‌یی و بو یولده‌کی کفران نعمتلریله کندیلرینه طریان ایدن نکبتی دخی حکایه ایدوب بیوربیورکه] بز [کندیلرینه بلده‌لرنده‌احسان ایلدیکمز صنوف‌نعمدن‌بشقه] آنلر ایله [یعنی آنلرك بلده‌لریله جهانیانه] فیض وبرکتلی قیلدیغمز قرای [شام] آره‌سنده [قریتلرینه‌مبنی] بری برندن کورینور [متواصل‌ومسلسل] قریه‌لرده انشا ایتدك واورالرده سیروسفری تقدیر ایلدك [بز او قریه‌لری ابناء سبیلك‌حاله‌جسبان مسافات‌معینه اوزرینه انشا ایده‌رك سیر وسفرك وقت و مقدارینی تعیین ایلدك . نقل اولنورکه سبأك معموریتی زماننده صباحلین بر قریه‌دن قالقان یولجی دیکر بر قریه‌ده قیلولت ایتدکدن صکره اوچنجی بر قریه‌ده یتوتت ایدر وبوصورتله شامه قدر وصل اولور ایدی . هپ‌بونلر اولادسبائه احسان اولنان صنوف‌نعمی تکمیل وحضر وسفرده توقیر ایچون ایدی . بو معموریت وانتظامدن ناشی سبأ ایله شام آره‌سنده آمدوشد ایدن یولجیلر ایچون او درجه سهولت وامنیت حاصل اولدیکه لسان حال آنلره] .امین اوله‌رق [آچلقدن صوسزلقدن‌دشمندن‌آسوده بولنه‌رق] کیجه‌کوندوز [آرزوایتدیککز وقت] اورالرده سیروسفر ایدك [دیور ایدی]

[لکن اهل سبأ یولرجه شوصورتله‌حاصل اولان‌سهولت وامنیتك قدرینی تقدیر ایتمیوب مجردقافله ودبدبه‌ایله یوله چیقمق وفقرا اوزرینه کبر وترفع ایتمك‌مقصدیله‌مراحل سفرك بعدینی‌تمنی ایتملرندن‌ناشی‌جناب حق‌او ریاض وبساتین‌ایله قرای‌متواصله‌یی دخی تخریب‌ایدرك‌اورالرینی بر وبیابان وکندیلرینی جزای اعماللری اولمق اوزره بسبتون پریشان ایدوب هر بری اقطارعالمدن برطرفه طاغلدیغندن قصه‌لری‌افواه ناسده کمال حیرت وتعجب ایله دوران ایتدی ، حاللری مثل سائر اولدی . ایشته جناب حق‌کتاب کریمنده بورالرینه اشارت‌ایله بیوربیورکه] آنلر یا ربنا [مراحل] اسفارمز آره‌سنی اوزاقلاشدیر دیدیلر [بویله‌تمنی ایتدیلر] و [بوتمنیلریله] کندیلرینه ظلم ایلدیلر . بزده آنلری‌عالمه داستان وکندیلرینی بتون بتون تارمار و پریشان ایلدك . بونده [معاصیدن] صبر و [نعمتلره] تشکر ایدن هر فرد ایچون [عبرت آله‌جق] علامتلر واردر .

برقومك هیئت مجتمعه‌سی تارمار وپریشان‌اولدقده «تفرقوا ایدی سبا» دیه مثل ضرب اولنورکه سبأ اهالیسی سبائك مختلف یوللرینه طاغیله‌رق پریشان اولدقلری کبی او جمیتك افرادی‌ده طاغیلوب برباد وپریشان اولدیلر معناسی مراددر . مثلده‌کی «ایدی» کله‌سی «ید»ك جمعی‌در .«ید» بورادہ‌طریق‌معناسنه‌در . نته‌کیم «اخذیدالبحر» دینورکه‌دکز

یولنی طوتدی دیمکدر . مثلده‌کی « سبا » کلمه‌سی سکون اوزره مبنی اوله‌رق اوقونور .

« سبأ » قبائل یمنك جد اعلاسی عد اولنان یشحب بن یعرب بن قحطانك اوغلی و خلفی و« مأرب » شهرینك بانیسی اولان ذاتك اسمی‌در. بوشهره بعضاً بانیسنك اسمیله «سبأ» دخی دینور . بعضیلری دیدی‌که‌سبأ یمنده صنعانك شرق جهتنده برخطهٔ قدیمه اولوب مرکزی بتون خطهٔ یمانیه‌نك کرسیٔ قدیمی اولان « مأرب » شهری ایدی . شهر مذکور وقتیله بلقیسك مقر حکومتی وصنعایه درت مرحله‌لك مسافه‌ده سدیله مشهور بر شهر معمور ایدی . جیادت هواسی وخاکنده فوق الغایه مبذول اولان فیض انبات السنهٔ انامده مثل سائر اولمشیدی . مأرب روما ایمپراطورلغی وبطالهٔ مصریه زمانلرنده عدن وبصره وسوریه ارەسنده مهم برمرکز تجارت اولوب اهالیسی عظیم ثروته مالك ایدی . اهالی بونعمت جلیله‌نك شکرینی ادا ایلمدکلرندن میلادك ۲۳٤١ سنه‌سی مقدمنده وحکمدارانذن « عمر ومزیقیا » زماننده سیل العرمدن خراب ویباب اولدی .

سیل العرم : مأرب شهرنده‌کی سد جسیمی هدم ایله مملکتی واهالی ایله بساتین ومزارعی محو وتلف ایدن سیل مشهوردر . بوترکیده واقع « عرم » کلمه‌سی : دشوار ، شدتلی یاغمور ، یقلمش طاشلر ، صوبی حبس ایچون دره‌لر ایچنده یاپیلان سد وبند ، کوستبك دیدکلری کور صیچان ، بر دره‌نك اسم علمی معنالرینه کلور . ترکیب شریف بو معنالرك جمله‌سیله تفسیر اولنمشدر . بعضیلری‌ده بوراده عرم ایله بلقیسك بنا ایلدیکی سد مراددر دیدی . نقل اولنورکه اهل سبأ بستان ومزرعه‌لرینی سقی وارروا ایده‌جکلری موسمده صویك عدم کفایه‌سندن ناشی اره‌لرنده منازعه‌لر ظهوره کلمکده اولمسنه مبنی بلقیسك عهد حکومتنده ایکی طاغ ارەسنده قیالر ایله « قیر » تعبیر اولنور برنوع زفتدن مرکب غایت جسیم بر صو بندی انشا ایدلمش واکا بری بری اوستنده اوچ تیمور قپو یاپلدیغی کبی بندك اوننده‌ده اون ایکی کوزلی بیوك برحوض یاپلمش ایدی. موسم بارانده یمن وادیلرندن کلن صولر بندده طوپلانوب دریا شکلنی الورایدی . اراضی صولانه‌جنی وقت بندك اك اوستنده‌کی قپواچیله‌رق اوکنده‌کی حوض کیره صوالنور وحوضك صوبی بتنجه ایکنجی وصکره اوچنجی قپولراچیلور ایدی. اهل سبأده بستان ومزرعه‌لرینی حوضدن جریان ایدن صولر ایله بول بول صولارلر ایدی . صکره‌لری اهل سبائك اخلاقی بوزیلوب طغیان ایتدکلرندن جناب حق بر کوستبکی مسلط ایدوب سدی دلمسیله ایچنده‌کی صولر بردنبره بوشاله‌رق اومنازل واراضی‌یی تکرار احیاواعمارندن کندیلرینی مأیوس ایده‌جك درجه‌ده غرقاب فنا ایلدی .

سینك کسری ودالك سکونیله « سدر » که شجر نبقك اسمی‌در . ایکی نوع اولور : بری بستانی‌درکه میوه‌سی خوش اولور . ویاپراغیله ال ییقانور . عربجه « نبق » وترکچه عربستان کرازی دیدکلری میوه بو نوعك میوه‌سی‌در . وبریسی، بری‌درکه میوه‌سی ککره اولور . ویاپراغیله ال ییقانماز. آیت کریمه‌ده‌کی « سدر » ایله ایکنجی نوعی مراد در :

[عربستانده بر نوع اغاج وارذرکه یاپراغی صابون کبی استعمال اولنور] دیرلر ، ایشته او دیدکلری اغاج، شجر نبقك بستانی نوعی‌در .

اصدق المقال اولان کتاب‌الله بوراده بزه بربیان روحنواز وعبرت انگیز ایله ایکی مهم شی نقل ایدیور : بونك بری ، یمن اقلیمنده سبأ خطه‌سنك خاك وهواسنده‌کی فوق الغایه فیض وجیادت واو خطه‌نك زمان قدیمده‌کی معموریت و احتشامی‌در . جغرافیا ایله تاریخ دخی شهادت ایدیورکه یمن جزیرة‌العربده رعنا و مستثنا بر جسیم اقلیمدر . قدیمدنبری بو اقلیم « مسعود و مبارك » دیه توصیف اوله کلمشدر . قوم دریاسی اولان بعض وادیلریله سواحلی استثنا ایدلدیکی حالده مواقع مرتفعه‌سنده هوا لطیف واراضی پك منبت ومحصولداردر. اورمانلری آثار صولری فواکه ومزروعاتی معادنی الحاصل منابع طبیعیهٔ ثروتی مبذولدر . بو اقلیم مسعودده بر چوق انقاض عظمت‌نما واردر ، بونلر اورانك وقتیله بردبدبه و احتشام معماری ایله آبادان اولدیغنه شهادت ایدر بقایای‌مفخرتدر. هند ، چین، مصر وسائر بلاد آره‌سنده مهم برموقعده اولمسیله اوته‌دنبری فوق‌الحد اهمیت تجاریه‌سی واردر. بحق باقیله‌جق اولسه بر ایکنجی هندوستان اوله‌جغنه شبهه یوقدر دینیله‌یور . بو اقلیم مبارك اهالیسی « اتاکم اهل الیمن هم ارق قلوباً والین افئدة » ستایش نبویسنه مظهر اولمش و اورادن نجبهٔ افاضل بنام ظهور ایلمشدر. برحسن اداره تأسیسی ایله بو قطعهٔ جسیمه‌دن بتون امتی دلخون ایدن کرداب اغتشاشك زواله‌عهد قریبده موفقیت حصولی الطاف الهیه‌دن مستدعادر .

کتاب اللهك بزه نقل ایتدیکی ایکنجی شی‌ده : اهل سبأ محاط اولدقلری نعم جلیله‌نك شکرینی ادا ایلمدکلری جهتله حقلرنده رایکان اولان آثار التفات الٰهیه‌دن محروم اولدقلری‌در. بوندن‌ده جلیاً نمایان اولیورکه برمملکتده تجلی ایدن معموریت و اسایش جناب حقك او مملکت اهالیسنه لائق کوردیکی برنعمت عظمی وبر نشانهٔ التفاتدر .

جناب خداوند حکیم عبرت‌المقلغمز ایچون بزه ، سبائك حال وموقعنی ، اهالیسنك دوچار اولدیغی انقلاب عظیمی ، اسبابنی نقل وحکایه بیوردیغی کبی سورهٔ نوح‌ده دخی «واه جعل لکم الارض بساطاً. لتسلکوا منها سبلاً فجاجا» بیوریور . روی‌زمینده کنیش کنیش یوللر آچوب‌ده آمدوشد ایتمکلککز ایچون الله تعالی ارضی سزه بساط قلدی [منافعکزه موافق صورتده یراتدی] .

روح‌البیانده شویله‌ذکر اولنمش : [مفردات صاحبی دیورکه فج: ایکی طاغ آره‌سنده‌کی یولدر . کنیش یول معناسنده‌ده استعمال اولنور . [من] حرفی ماقبلنه متعلقدر . چونکه ماقبلی اتخاذ معناسنی متضمندر . نظم جلیل « لتسلکوا متخذین من‌الارض سبلاً فتفرقوا فیها مجیئاً وذهاباً » تقدیرنده‌در . یاخود [من] حرفی [سبلاً] دن حال واقع اولان مضمره متعلق اولوب [کائنة من‌الارض] تقدیرنده‌در . اکر

[من] حرفى [سبلاً] كلمه‌سندن مؤخر واقع اولايدى آنك صفتى اولور ايدى . ارضك سير و سلوك ايچون بساط قلنمسى ، نوم ، استراحت ، حرائت ، غرس و سائره كبى ديكر وجوه انتفاعه منافى دكلدر .

كلمهٔ سيروسلوكه : بو يا جسمانى ويا روحانى اولور . سلوك جسمانى مقصده ايصال ايدن حركت اينيه ايله اولور . بو نوع سير و سفرك طلب علم ، حج ، تجارت وسائره كبى فوائد جليله‌سى واردر . سلوك روحانى مقصوده ايصال ايدن حركت كيفيه ايله اولور . بونكده محبت ، معرفت وعرفان ، انس وائتلاف وسائره كبى فوائد جليله‌سى واردر] .

بركت زاده : اسماعيل حقى

احكام الحرب والصلح فى الاسلام

ممنوعات حربيه

حرب اساساً دشمنى مالاً وبدناً اضرار ودوچار تلف وخسار ايدلمك مقصدى اوزرينه مؤسس وخصمه « الشر بالشر والبادى اظلم » قاعده‌سنجه دشمنك هردرلو معامله‌سنه قارشو مقابلهٔ بالمثل اجراسى قواعد طبيعيه وعادات مرعيه‌دن بولنديغى حالده شريعت غراى اسلاميه معاملات حربيه‌ده اون ماده‌يى استثنا وبونلرك نه مقابلةً ونه مباشرةً اجراسى جائز اولماديغنى بيان وانبا ايله نهى وتحريم ايلمشدر .

برنجيسى — صومعه نشين اولان راهبلرك قتلى

ايكنجيسى — اطفال وصبيان مقوله‌سندن اولان چوجقلرك قتلى

اوچنجيسى — قادينلرك قتلى

دردنجيسى — پيرفانى اولان اختيارلر ايله اعمى و عليل و منزول اولانلرك قتلى

بشنجيسى — ميوه‌دار اولان هر نوع آغاج و مزروعاتك قطع واحراقى

آلتنجيسى — يمك ايچون لزومى اولان مقداردن فضله قيون وصيغر كبى حيوانلرك ذبحى

يدنجيسى — اموال غنائمدن بر نسنه‌يى عسكر و قوماندانلردن كيزلى اوله‌رق اخذى

سكزنجيسى — زنا كبى فساد ومعصيتى موجب افعالك ارتكابى

طقوزنجيسى — مجروحينك تعقيب و اتلافى

اونجيسى — اسرانك قتلى

اشته ممنوعات مذكوره‌نك هر برى متعدد آيات واحاديث ايله نهى وتحريم بيورلمشدر . نته‌كيم خليفهٔ صديق جاه ابو بكر رضى‌اه عنه افندمز غزا ضمننده برجهته سردار نصبيله بعث واسرا ايلمش اولديغى يزيد بن ابى سفيانى مدينهٔ منوره خارجنه قدر ماشياً تشييع ايلدكدن صكره خطبهٔ آتيه‌يى القا ومنهيات عشره‌يى بيان واحصا ايله بيورمشلردركه [اوصيك بعشر خصال فاحفظهن ستلقى فى سفرك هذا رجالا زعموا صومعتهم لطاعة الله فى زعمهم فلا تتعرض لهم و اناساً حلقوا اوساط رؤسهم وتركوا شعوراً كالعصابته فاضربوا مقاعد الشيطان منها بالسيوف ولا تقتلن مولودا ولا شيخا كبيراً ولا تعقرن شجراً بدا ثمره ولا تحرقن نخلاً ولا تقطعن كرماً لانه فساد فى الارض والله لا يرضى بالفساد وقد قال تعالى فى كتابه الكريم] [واذ تولى سعى فى الارض ليفسد فيها ويهلك الحرث والنسل] ولا تذبحن غنمة ولا بقرة الا ما اضطررتم لا كله ولا تغلن . و لا تجبن . ولا تفسدن . ولا تعصين .] مآل منيفى أى يزيد بن سكا اون خصلت ايله امر ايدرم كه آنلرى ازبرله اشبو سفرنده عن قريب صومعه نشين عبادت برطاقم راهبلره تصادف ايده‌جكسين كه آنلر طاعت خدا زعميله صومعه‌لرينه قپانمش اولدقلرندن آنلره ايليشمه وبرطاقم باشلرينك اورته‌سنى تراش ايتمش واوزون صاچلرينى باشلرى اطرافنه چنبر كبى چويرمش سركردكان كفر وفساده راست كله‌جكسين كه آنلرك نشيمنكه شيطان اولان قفالرينك اورته‌سنى شمشير قهر و تدمير ايله ضرب ايله . آنجق اطفال وصبيان وپير وناتوان و بنات و نسوانى قتل واتلاف ايلمه . ودرخت ميوه‌دار وباغ وبستان كبى كروم واشجارى قطع واحراق ايلمه . و ييه‌جكندن فضله دشمنك اغنام و حيواناتنى كسمه . واموال غنائمدن وامتعهٔ محاربيندن كيزلى اوله‌رق نفسك ايچون بر نسنه آلمه . وجنك وجدال وحرب وقتالده اظهار خوف وهراس ايله قورقاق اولمه . وفساد و معصيت كبى افعال ومنهياتى ارتكاب ايلمه . ديمكدر .

اشته حقوق حربى مبين بوخطبه‌دن بليغ بر دستور حكمت وقانون معدلت وجودى تصور اولنمز . وحرب وقتالده بيله عدالت اسلاميه ومدنيت محمديه بوندن بيوك شاهد عادل اولماز . و شمدى‌يه قدر وقوع بولان محاربانده بعض اوروپا متعصبلرينك عساكر اسلاميه اسناد ايلديكلرى تعدياتى تكذيب ايچون بشقه‌جه دليل وبرهان ايرادينه حاجت قالمز « فاعتبروا يا اولى الالباب »

هنكام حرب وصلحده احكام استيمان

برهيئت اجتماعيه ايله وقوعبولان معاهدات احكامنه رعايت واجبهٔ ديانت اولديغى كبى هنكام حربده بيله محاربيندن بريسى طالب امن وامان اوله‌رق مسلمينه التجا ايلديكى حالده دخالت واقعه‌سى قبول ومال وجان وعرضنى هردرلو تعرضدن محافظه وصيانتله تأمين ايدلمسى وآيات قرآنيه واحكام دينيه‌يى استماع وتلقيدن صكره ينه وطننه عودت ارزوسنده بولنورسه دار الحرب اولان وطننه سالماً ايصال ايديلنجه‌يه قدر وقايه وحمايت ايدلمسى شريعت غراى اسلاميه احكام عادله‌سى مقتضياتندندر . نته‌كم سورهٔ توبه‌ده نازل اولان ﴿ وان احد من المشركين استجارك فآجره حتى يسمع كلام الله ثم ابلغه مأمنه ذلك بانهم قوم لا يعلمون ﴾ آيات كريمه‌لرنده بوجهت صراحةً بيان بيورلمشدر . آيات مذكوره‌نك معانئ شريفه‌لرى اى پيغمبر ذيشانم اكر طائفهٔ مشركيندن بريسى سكا التجا وصحابت وحمايتكى رجا ايلديكى حالده كلام الله اولان آيات قرآنيه‌يى استماع واحكام دينيه‌يه كسب وقوف

واطلاع ایلمك اوزره اول ملتجی کسنه‌یی حمایه وتأمین ایله . صکره دخی هر درلو تعرضدن صیانته مأمن اولان وطننه قدر ایصال ایله زیرا بومشرکلر احکام قرآنیه‌یه آشنا دکللردر دیمکدر .

اشته بو آیت کریمه‌ده دخی ملتجیلره نه یولده معامله ایدلمك لازم کله‌جکی‌واستیمان طلبنده بولنان محاربین مشرکینك دخی نائل أمن وامان اوله‌جقلری بیان بیورلمش اولدیغی کبی احکام‌دیانت اسلامیه‌یه جهالتلری مدار عفو بر معذرت اتخاذیله قبل‌التعلیم والانذار مؤاخذه‌لری جائز اولمیه‌جغی امر واخطار اولنمشدر .

احکام صلح

مقدمه‌ده بر تفصیل بیان و ایضاح قلندیغی وجهله دیانت معظمهٔ اسلامیه احکامی روی زمینده بولنان کافهٔ امم و اقوام آره‌سنده « صلح ابدی» تأسیسی‌مقصدینه متدائر اولوب حرب موقتی دخی صلح ابدی حصولیچون تجویز بیورمش اولدیغی بالاده تفصیلاتیله بسط و بیان ایدلمشدر . علیه‌الصلواة والسلام افندمز دخی کافهٔ معاملاتده صلحی دستورالعمل و هر بر منازعه حسمنده علیه‌المعول اتخاد بیوردقلری [الصلح سیدالاحکام] حدیث شریفیله مستغنیٔ اثبات واعلامدر .

صلح مجراسی اعتباریله ایکی قسمه انقسام ایدرکه بریسی معاملات شخصیه‌دن طولایی بین‌الافراد وقوعبولان منازعات فصلنه ودیکری دخی اقوام وامم آره‌سنده وقوعبولان مجادلات و مقاتلات حسمنه خاص اولوب یاطرفین کندی میانه‌لرنده ویا خود متوسطین مصلحین معرفتلری ویا تحکیم صورتیله حصولپذیر اولدیغی معلومدر .

حال صلح اساساً حال اصلی دائمی اولوب حال حرب ایسه موقت وعارضی اولدیغی وعامهٔ مسلمین همیشه صلح و صلاحك محافظه‌سیله مکلف بولندیغی آیات آتیه ایله مثبتدر .

نته‌کیم قرآن عظیم‌الشانده نازل اولان [یا ایهاالذین آمنوا ادخلوا فی‌السلم کافه] آیت کریمه‌سی بومعنایه بر شاهد وبرهاندر ومضمون منیفی ای معشر مؤمنین جمله‌کز حال صلح ومسالمته داخل اولکز . دیمکدر اشبو امر جلیل ربانیدن مستبان اولان حال صلحه داخل اولمق بر فرض عیندر . حال حرب ایسه یوقاروده بیان اولندیغی وجهله‌موقت واسباب‌مجبره وموجبه‌یه‌مبتنی بولنمسیله یااسباب‌مذکوره‌نك زوالی ویاخود محارب اولان دشمنك تکلیفی اوزرینه حال صلحه رجوع مقتضی ایدوکی آتیده بیان اوله‌جق آیت‌کریمه‌ایله‌ده مثبتدر. نته‌کیم سورهٔ انفالده [واعدوا لهم مااستطعتم من‌قوة ومن رباط الخیل ترهبون به عدوالله وعدوکم وان‌جنحوا للسلم فاجنح لها وتوکل علی‌الله وان یریدوا ان یخدعوك فان حسبك‌الله] آیات کریمه‌لری تجهیزات حربیه ایله برابر صلحك ترجیحی لزومنی ناطقدرلر. معانیٔ منیفه‌لری ای مؤمن اولان قوللر سز دشمانلرکزك مدافعه‌سی ایچون قدرت واستطاعتکزك‌یتدیکی‌وجناب‌حقك دشمانلریله‌دشمانلرکزی قورقده‌جق درجه‌ده ایجاب ایدن مهمات حربیه وخیل واسلحه کبی قوتلری تدارك واستحضار ایدیکز . وفقط دشمانلریکز صلحه میل ورغبت کوسترلر ایسه سزدخی صلحه میل ایدوب جناب‌حقه متوکل اولکز . جناب حق هرحقیقتی ایشیدر وکورر واکر صلحه میل کوسترمکدن دشمانکزك مقصدی سزی الداتمق ایچون برخدعه ایسه جناب حق سنی انه شرلرندن حفظ وحمایه‌یه کافیدر . ایشته تجهیزات حربیه‌دن مقصد «حاضراول جنکه اکر ایسترایسك صلح وصلاح »مصداقیجه هر درلو احتماله قارشو حاضر ومهیا اولمقله برابر دشمانلرك تجاوزاتنی منع ایچون برسپر واستحضاردن مقصدبلا لزوم استعمال اولیوب بلکه او صورتله دشمنی تخویف وحربك وقوعنه مانع اولمقدن عبارتدر .

تجهیزات وتدارکات حربیه‌ده استطاعت مالیه‌میزان تطبیق اوله‌جغی واستطاعت خارجنده تکلفاته مساغ اولمادیغی نصل جلیلك صراحت عباره‌سی ودلالت اقتضا واشارتی ایله واضح وهویدادر .

عهدسعادتده وقوعبولان غزاوت وعقداولنان معاهدات‌صلحیه‌دن بریسی مدینهٔ منوره‌یه هجرت نبویه‌دن برسنه صکره « قریشه » و نی ضمیره نام قبائلك واقع اولان حرکات ناهموارەلری اوزرینه سالار قافلهٔ انبیا علیه افضل الصلواة والتحایا افندمز مهاجرین مسلمیندن التمش‌نفر مرد دلیروغضنفر حرب‌وتدبیر رکاب همایونلرنده بولندقلری حالده شهر صفرالخیرده مقر اعداء اولان (ابوآء) نام محله عزیمت بیوردقلرنده نی ضمیره قبیله‌سی رئیس فراست انیسی « مخشی » بن عمروالضمیری موکب نبوی‌یی استقبال وماسلف افعاله بیان ندامت وپشیمانی ایله طالب‌صلح وامان اولیجق سلطان ستوده سیر استعطاف واقعی اسعاف ایله دهان حکمت‌بیان رسالتپناهیلرندن تقریربیوردقلری معاهدهٔ صلحیه صورت شریفه‌سی تیمناً وتبرکاً کشیدهٔ سلك تحریر قلنمشدر .

بسم الله الرحمن الرحیم

[هذا کتاب من محمد رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم لبنی ضمیره بانهم آمنون علی اموالهم وانفسهم وانلهم النصر علی من عاداهم ان‌لایحاربوا فی دین الله وان النبی اذا دعاهم لنصره اجابوه علیهم بذلك ذمة الله وذمة رسول‌الله ولهم النصر علی من‌بر منهم واتقی] ترجمهٔ شریفه‌سی اشبو مصالحه‌نامه رسول‌الله اولان محمد علیه الصلواة والسلامدن نی ضمیره‌یه ویریلوب حکم منیفی اولدرکه نی ضمیره اسلام ایله محارب اولمامق وپیغمبر کندیلرنی یاردم ایچون دعوت ایتدیکی حالده اجابت ایلمك اوزره مال وجانلرنی تأمین ایدر . ومتقی وخیر خواهلرینه یاردم ایده‌جکنی جناب‌حق ایله پیغمبری نامنه وعد وتعهد ایلر . دیمکدر . اشته بومعاهدهٔ شریفه مضمون منیفندن غیرمسلم اولان امم واقوام ایله تجاوزی وتدافعی عقد معاهده‌یه اسلامك مأذون اولدقلری مستفاد اولدیغی کبی مصالحه صورتیله حسم اختلاف ممکن ایکن طریق حرب وضربه سلوك جائز اولمادیغی نمایان اولور .

اسرای حربیه

حریت بشریه شریعت احمدیه‌ده قواعد اصلیه‌دن اولوب اسارت اساساً دیانت اسلامیه‌ده ممنوع ویالکزحرب زمانلرنده مشروع‌اولدیغی

قرآن عظیم الشانده وارد اولان آیات فرقانیه واولبابده لسان معجز بیان نبویدن صادراولان احادیث صحیحهٔ متعدده دلالتیله ثابت وعیاندر. ازآن جمله سورهٔ انفالده وارد اولان [ما کان لنبی ان یکون له اسری حتی یثخن فی الارض] آیت کریمه‌سی ثبوت مدعابه دلیل وبرهاندر . معنای شریفی محاربه ایتمدکجه اسیر اتخاذی هیچ برپیغمبر ایچون جائز دکلدر . دیمکدر . دیمك اسارت منحصراً حال حربه مقصور واسرای حربیه‌یه محصور اولدیغی اشبو آیت کریمه شهادتیله وارستهٔ ایراد سطوردر ،

استطراد

اسارت — مقتضای دیانت اسلامیه‌در . دیو دعوی ایدن ،مهو دقار دینال « لافیجری » اشبو آیت کریمه‌یی اوقومامش و اسلامیتده اسارت ممنوع وحتی فك رقاب اساری ایچون هربرمسلمان اوزرینه زکات نامیله بر ویرکوی سنوی مقطوع اولدیغنی واسلامیتده اك بیوك ثواب عتق رقاب اولدیغنی بیلمش اولیدی وقتیله ناحق یره دیانت معظمهٔ اسلامیه‌یه ایتمش اولدیغی افك وافترادن حیا ایتمسی لازم کلور ایدی . ظن ایدرم هرنه حال ایسه صدده کلهلم .

قالدیکه حربده اسیر القدن مقصد دشمنك عددینی تقلیل ومحاربینك مضرات وتجاوزاتنی تهوین و تعدیل وافراد محاربینی تعطیل اولمسیله اساری حقلرنده اجرا ایدیله‌جك معاملات بروجه آتی آیت کریمه‌ده تعیین وتحدید بیورلمشدر . [حتی اذا اثخنتموهم فشدوا الوثاق فاما مناً بعد واما فداء] اشبو آیت شریفه‌نك مضمون منیفی أی معشر مسلمین سزاثناء حرب وقتالده اسیر آلدیغکز حالده آنلری قاچه‌میه‌جق صورتده محافظه ایدیکز آندن صکره یا لطف و احسان ایدوب مجاناً آزاد ویاخود کندی اسراکزله مبادله ویا بر فدیهٔ معلومه اخذیله سبیللرینی اخلا ایدرسکز . اشته شو آیت شریفه‌دن مستفاد اولان احکام منیفه اسارت دفع شر ومضرت مقصدیله ختام حربه قدر حکمی جاری والنان اساری قتل واتلاف ایدلیوب حسن محافظه وبعد الحرب یا تکرماً وبلا بدل اطلاق و آزاد ویاخود فدیه اخـذی صورتیله صالیویرلملری مقتضی ایدوکی خصوصلرندن عبارتدر .

ما . ربی زاده : عارف

پاره

هرکنجی اعتیاد رذیل سفاهته
بند أیلین : پاره ،
قلبنده هر فقیرك آچان قانلی بیك یاره ،
هردستی سوق ایدن او : جنایاته ، وحشته ،
قاب أیلیوب سعادتی برکون فلاکته ،
محکوم ایدر کوکللری قید سفالته ،
مطلق اودر : صداقتی ، ناموسی کسر ایدن ،
اخلاقی چیکنه‌ین !
بر تازه روحه اوکره تیر : آلام بیکران ،
سودایی ایکلتیرده ، ایدر عمری پرفغان ..

∴

بعضاً ده سربیور ، نه ملاحت حیاته او
برکون بولورسه چاره ، نهایت مماته او :
هرقلبی شنلتیر ،
جنتله اکلنیر ، ..
بر آنده هرمسرتی ، هرذوقی بخش ایدر ،
بر آنده احتیاجلری محو ایدوب کیدر ،
بر آنده شان ویریر ،
بر آنده جان ویرر !..

∴

ای کنج ! بیل که : برج حیاتی یاپوب ، ییقان ؛
اك محترم حریمه اذنسز کیروب چیقان
آنجق : پاره
لکن ، فقیر : سینهٔ ثروتده بر یاره !
یاخود جبین ناز تمدنده برقاره !

عثمان فخری

حضرت مولانا فرموده

دی شیخ باچراغ بکر دید دور شهر
کز دیوودد ملولم وانسانم آرزوست
کفتم که یافته نشود جسته ایم ما
کفت انکه یافته نشود زانم آرزوست

ترجمه

شیخی دون الده فنار شهری کزرکن کوردم ،
قیلدم اسباب تحریسنی کندویه سؤال ؛
دیدی : « بن بونده برانسان حقیقی ارارم ،
بوعفاریت بکا ایلدی ایراث ملال ... »
— آنی ، یاشیخ ، دیدم ، بز دخی پك چوق ارادق ؛
بزه برکره نصیب اولمدی اول امر محال .
دیدی : « آه ، اشته اودر تام بنم‌ده املم ،
هپ انکچون قوشارم تا ایده‌یم استحصال ؛
بولنور نسنه ایچون هرکشی ایلر تك وتاز ،
لیك نایابی تحری ایدر ارباب کمال ... »

معلم فیضی

درواس

[منظوم بر فقرهٔ تاريخى]

ديرلر : امويه‌دن هشامك
دورنده . ياقينلرنده شامك
اوچ ييل اكين اولمامش قوراقدن .
جان قيدينه دوشمش آرتق عربان .
هرخيمه مزار اولوب قاپانمش :
آلتنده بش اون قديد اوزانمش !
باقش كه مشايخ قبائل ،
صبرلمايه‌جق بودرد هائل ؛
برانجمن عقد ايدوب ، ديمشلر :
طوردقجه هلاكمز مقرر .
مادام شيوخيز بوخلقك ،
قالقك كيدهلم هشامه . قالقك .
برطويسه خليفه‌مز بوحالى ،
وار مرحمت ايتمك احتمالى .
هيچ آق صقاليله بر آلاى پير
ايلرسه اميره حالى تصوير ،
كورمزمى عبادى رحمه شايان ؟
سلطانسه‌ده طاش دكل يا : انسان !

تكليفى قبول ايدر بوتون ناس
ديرلر : يالكز بولونسه درواس .
سناً دها بك چوجوقدر اما
اولماز اوقدر طلاقت اصلا .

وقتاكه كيرر شيوخ شامه ،
درحال خبر كيدر هشامه :
ديرلركه بش اون قبيله كلدى .
دير : كلسينلر سرايه شيمدى .
برلكده چوجوق طالار حضوره ،
اولجه دعا ايدرده صوكره
ديباجه ياپوب كيرر كلامه ..
لكن بوتحف كلير هشامه :
دير : صوص آچوجوق ، بويوك طورور كن
سوز صادر اولورمى هيچ كوچوكدن ؟

درواس اوزمان كلامى تكرار
تسخير ايله دير : نه‌در بوآزار !
مقياسيميدر ذكاوتك سن ؟
درواسى چوجوقى ظن ايدرسين ؟
برديكله‌ده صوكره كور چوجوقى ؟
انصاف نه‌در ، اوسزده يوقمى ؟
بن سويليه‌يم‌ده بر افندم ،
صوصدورمق الكده‌در افندم .

درواس باقار ملكده سس يوق ..
مجلسده دكل كه سس ، نفس يوق ،
معتادى اولان طلاقتيله
باشلار سوزه اسكى شدتيله :

« اوچ ييل متمادياً قوراقلر ،
امثالى كورولمه‌مش صيجاقلر
سامانمزى قوروتدى كيتدى ؛
مزروعاتك عمومى بيتدى .
بيكلرله چادر قاپاندى قالدى ،
چول محشر موت شكلى آلدى !
برحالده‌در بوكون قبائل :
اك زنكينى اك برنجى سائل !
حاتملره جود ايدن اوعربان
نان پاره ايچون بوكون ويرر جان !
چيپلاقلرى كيدرن كريمان
كزمكده باقك سفيل وعريان !
آچلق اجلك ظهيرى اولدى :
باشدن باشه چول جسدله طولدى .
هركوشه‌ده بيك آجيقلى فرياد ..
يوق بريردن صداى امداد .
شبان بوتون اختياره دوندى ؛
پيران برپا مزاره دوندى !
يوق والده‌لرده سوت كه طوتسون ،
اولادينى امزيروب اويوتسون .
ظنم بزه منفعل كه مولى :
بر باديه خلقى ياندى ، حالا

برطامله صو ايميور سمادن
شبنم بيله دوشميور دعادن !
بيكلرجه دعايه بر اجابت
كوسترمدى باركاه رحمت
آرتق سكا التجايه كلدك ،
رد ايتمز ايسه‌ك رجايه كلدك :

كورمكده‌يز اى امير عادل ،
انكارى بونك دكل يا قابل
يوق سنده‌كى نقد وماله پايان ..
بزلر ايسه بريغين سفيلان !
بر ياده ديمك كه فضله وار چوق ؛
حيفاكه اوبرطرفده هيچ يوق .
اويله‌يسه براز توازن ايستر
اول نبى ديكله صوكره حق وير :
اللهك ايسه اكر بوثروت ،
بزلركه قولز خدايه ، البت
بر پاى طلبنده حقمز وار ..
انصاف اوله‌ماز بوحقى انكار .
يوق ، خلقك ايسه اكر او اموال ،
وير ، ايتمه حقوق غيرى پامال .
يوق ، بويله‌ده اولميوب‌ده كندى
مالك ايسه — چونكه فضله — شيمدى
بيوايه‌لره تصدق ايله ...
يوق ، دردنجيسى وارسه هايدى سويله !

مبهوت ايدرك هشامى صوك سوز ،
حضاره ديمش : كلك بولك سوز !
يوق بنده جواب رده قدرت ..
حيرت بوجوان دهايه حيرت !
ايجاب ايديوركه شيمدى انصاف :
مسئولى همان اولنسون اسعاف .

محمد عاكف

اخلاق اسلاميه‌دن برنبذه

منذ العفر وأمر .....

جميع ذرات موجوداته شامل اولان رحمت عامهٔ سبحانيه‌نك نوع ممتاز بشره عائد جلائل آثار باهره‌سندندركه طينت بشرده ممزوج ، خلقت اصليه‌ده مودوع اخلاق بهيميه‌نك تغلب وتحكمى جريانه قاپيلماموق ، حكمت حقيقيهٔ آفرينشدن اوزاقلاشمامق مصلحت عظماسيله طريق استقامتى ، جهت صوابى ارائه وتشويق ايدر روح وقلبى انوار صمدانيه ايله منور ، اخلاقى مهذب بك چوق انبيا بعث وارسالنه عنايت ازليهٔ سبحانيه شرفتعلق ايتمشدر . انبياى كرام حضراتنك اشرف وافضلى ، خاتمه واكملى بولنان ومن عندالله مؤيد ومصدق واخلاق حميده ايله متخلق اولان كريم الاخلاق والشيم رسول عالى‌همم افندمز حضرتلرى

کافهٔ عوالم حقنده محض رحمت و شفقت اولمق اوزره کوندرلملریله ذات رسالتپناهیلری بالاده اشارت ایلدیکمز آیت جلیله‌نك نزولنی متعاقب صاحب وحی مبین حضرت جبریل امین افندمزدن آیت مذکوره‌نك تأویل وتفسیرینی سؤال وطلب بیورملریله ناموس اکبر حضرتلری منزل قرآن خالق الکون والمکان جناب باری تعالی وتقدس حضرتلرینه بالمراجعه اوکره‌نه‌رك عودتلرنده [یا محمد ان الله یأمرك ان تصل من قطعك وتعاطی من حرمك وتعفو عمن ظلمك] کلمات شریفه‌سیله آیت مذکورهٔ فرقانیه‌یی تفسیر وایضاح بیورمشلردر .

بروجه مشروح جانب اقدس الهیدن اخذ وتلقی ایله تبلیغ ایلدیکی الفاظ مذکوره‌نك مآلی : ای رسول عالیشان سکاظلم ایدنلرك قباحتلرندن کچه‌رك عفوی ، ومناسب اولان معاونت واعطاده قصور وسنی محروم ایدنلره بذل وعطایی ، وسندن انقطاعله سنی ترك ایدنلره التفات وزیارتله مواصله‌یی الله تعالی حضرتلری محقق سکاامر ایدیبوردیمکدر . شووجهله معناسی توجیه وایضاح بیوریلان آیت جلیلهٔ مذکوره ایله مأمور بیورلدقلری وجهله شفقت عامهٔ نبویه‌لریله بتون خلق کندیلرینه مفتون ایدن نبی ذیشان افندمز حضرتلری افراد امت طرفلرندن وقوعه کتیریلن جرائم و تجاوزاته قارشو لایقیله اخذنار و مجازاته اقتدار درکار ایکن ترك مؤاخذه معناسنه اولان عفوله معامله بیوریرلر . آنجق محرمات وممنوعات دینیه‌دن برینی ارتکاب ایدن اولورسه اجرای معصیته وهتك حرمت شرعیه‌یه رضا کوسترمزلردی .

اخلاق فاضله وسجایای نبویه‌لرندن بر نبذه اوله‌رق عفوه دائر شرفظهور ایدن برحال مبارکلرینی حاوی ووقایع عدیده‌دن بری؛ وقعهٔ آتیه‌در :

خدمت سنیهٔ رسالتپناهی ایله مشرف و ممتاز اصحابدن انس بن مالك رضی الله عنه حضرتلرندن روایت اولندیغی اوزره بر کون نزد سعادته کلمش اعرابی رحمة للعالمین افندمز حضرتلرینك قالین وسرت یوکدن معمول عبا مقامنده‌کی کیمش اولدقلری مبارك لباسلرینك طوپلیجه یاقاسندن طوتوب شدتله چکمسیله لباسك قاتیلغندن و شدتله چکلمه‌دن عنق سعادتلرنده اثر بیله حاصل اولمش . وبومعامله ایله برابر الده بولنان ایکی دوه‌یه اشارتله؛ شو دوه‌لری نزدکده بولونان اموال الهیه‌دن تحمیل ایت . زیرا سنك وپدرکك مالی دکلدر . مال جناب حقك مالیدر و بنده آنك قولی‌یم ؛ دیمه‌سنه مقابل، نبی ارحم واشفق افندمز هیچ حدت وشدت کوسترمیه‌رك بوفعل وتجاوزك قصاص اولونور دیه خطاب بیورملریله اعرابی اولونماز دیوب سببنی سؤال ایتدکلرنده چونکه سز سیئه وقباحته سیئه ایله مقابله بیورمازسکز . یولنده‌کی جواب استعطافیه‌یه قارشو سید الکونین صلی الله علیه وسلم افندمز کولدیلر وممنون اولدیلرده دوه‌نك برینه آرپه و برینه خورما یوکله‌دلسنی امر بیوردیلر . نه بیوك عفو ؟ نه بیوك مرحمت؟

ایشته عفوله معامله‌نك حقیقی نوع بشره بر نبذه ارائه وتصویر و کمال اقتدارله برابر شفقت و تواضع بیعدیللری انواریله قلوب عبادی تنویر بیوران اخلاق جمیله‌سی اخلاق اسلامیه‌نك اساسلرینی تشکیل وفرعلرینی آنك اوزرینه وضع و تمثیل بیورمشلر و [تعفو عمن ظلمك] جملهٔ تفسیریه‌سنه اتباع وحسن تلقی‌یی بو وقعه‌ده دخی قطعی بر متانتله فعلاً کوسترمشلردر .

بروسه مبعوثی

الحاج عمر فوزی

روسیه اسلاملری

حالا اسراری کنهیله آکلاشلمیان برشی وارسه اوده مربوطیتدر . مربوطیت اویله برمجبر وحاکم مطلقدرکه دائما انسانلری کندی آرزوسی وجهله حرکت ایتدیرر . بتون افکار مللده رونما اولان جریانلرده بومربوطیت عظیم تأثیرلر اجرا ایدر . بین البشر موجود روابط کثیره میاننده الك اهمیتلیسی، الك حائز تأثیر اولانی ده‌رابطهٔ دینیه‌در . وبورابطه انسانلری اوقدر قبضهٔ تسخیرینه آلمشدرکه بوحسدن تجرد ممکن دکلدر . ایشته تاریخ وسیاست‌دولیه بوکا شاهددر . دور اخیرده بیله بوقبیلك چوق وقائع کورلمشدر . برچوق سیاستلرك فعال عضولری سیمای حقیقیلرینی مقصدلرینی انسانیت نقابی آلتنه کیزلیه‌رك صحنه‌یه آتیلمشلر وروللرینی اجرا ایلمشلردر. صحنهٔ عالمده کورولن روللر ظاهراً انسانیت نامنه وانسانیت نقطه‌سندن متشکل اشخاص طرفندن اجرا ایدلدیکی مشهوداولیور فقط اوزرندن نقابی رفع ایدنجه آلتدن برسیما وبرمقصد چیقارکه آرتق اوسیما ، اومقصده سائق انسانیت دکل بلکه مربوطیت دینیه اولدیغی تبین ایدر .

غربده اولان برفرنکك شرقده‌کی برروم ویاخود برارمنینك دور سابق منحوسك مظالمندن ناشی رفاه وسعادتلرینی تهلکه‌ده کورنجه مداخله ایتمه‌سنه مستغربین زمره‌سی انسانیت نامنی، مستشرقینلرسه برکلاه قاپمق معناسنی ویرسه‌لرده ؛ اصل مداخله‌یه سائق مربوطیت دینیه‌در . زیرا انسانیت نامنه ومدنیت حاضره‌نك توسعنه خدمت اوله‌ایدی اووقت الاهم فالاهم قاعده‌سنه رعایت ایده‌رك ماکدونیا خرستیانلرندن اول آسیای وسطی قوملقلرنده کابوس جهالت ومظالمدن اواسط عصر سابقدن بری ایکله‌ین ماوراء النهر اسلاملرینك احوالنه باقمق وترقیاتنه چالشمق ایجاب ایدردی. حالبوکه بوزوالیلر، بوفلاکت‌زده‌لر ــ روسلرك، اسلامیتك توسعندن قورقدوغندن طولایی ــ اویله برمتروکیته آتلمشلردرکه آرتق انسان بونلرك احوالنه طرز ومعیشتلرینه بقارسه کندینی قرون وسطی‌ده ظن ایدر .

مربوطیتك بنی بشرده حسن تأثیر اجرا ایتمه‌سی بر شیئه، وابسته‌درکه اوده بنی بشرك حسیات ملیه ایله متحسس اولمسی واغراض شخصیه‌دن کندینی منع ایده‌جك درجه‌ده انوار مدنیتله منور الافکار اولمسی‌در . عکسی حالده مربوطیت « الاقارب کالعقارب» رنکنی آلور : هندستان قطعهٔ جسیمه‌سنی فتح ایده‌رك اوطرفده اسلامیتك انتشارینه سبب اولان وبتون ماوراء خزر وترکستان اولکه‌لرینك حاکمی اوله‌رق جهانکیر نامنی بحق قزانان تیمورك وبتون

استيلاسيله عالمی تیر تیر تیره‌دن جنکیزك خلفلری نه اولدی ؟ اداره، حسیات ملیه‌دن بسبتون بی‌بهره، جاهل ، خودبین خاندانك الته‌چه‌رك یکدیکره بسله‌دكاری كین وغرضدن طولان اولکی انتظام واتحاده خلل طاری اوله‌رق بتون سطوتلرینی غائب ایده‌رك بالتدریج غربدن ایدیلیه‌ن روسلرك بتمز توكنمز استیلالرینه معروض قالوب محو ومندرس اولمادیلرمی ؟ نام‌لری قیامته قدر لعنتلرله یاد ایدلمیه سزاوار اولان شو خاندانك محضا شهوات نفسانیه‌لرینه اتباعاً بینلرنده‌كی مربوطیت ملیه‌یی بتون بتون اونوته‌رق یكدیكرینه بسله‌دكاری عداوتلری اولادلرینی اسارت مقوله‌سندن اولان شیلرك كافه‌سنده اسیرایتمكله نتیجه‌پذیر اولمادیمی ؟ اوت ، مربوطیت ، حسیات ملیه‌دن محروم قالمش اقوامك بیننه دوشنجه نتیجه‌عكسنی انتاج‌ایدرك « الاقارب كالعقارب » قضیه‌سی حكمنی تماميله اجرا ايدر .

ایشته شورادن شماله طوغرو عطف نظر ایدرسه‌ك سالف‌الذكر خاندانك فلك‌زده اولادلرینی روسیه‌حكومت عظیمه‌سی تحت‌اداره‌سنده یكرمی بش ، اوتوز میلیون عددندن متشكل برملت اسلامیه حالنده بولورز . بونلر تاتار ، باشغورت، قیرغز ، صارت ، تیتر، اوزبك نام مستعارلیله بنام اوله‌رق عثمانلی تركلری نصل ترك عرقنه منسوب ایسه بونلر دخی تاریخك اثبات ایتدیكی‌وجه اوزره ترك عرقنه منسوب‌ترك اوغلی تركلردر .لسان‌جهتنه كلنجه ؛ صارتدن‌ماعداسی هپسی لسان مادرلری‌اولان تركلسانیله تكلم ایده‌رك آنجق تلفظلرنده، شیوه‌لرنده جزئی برفرق واردر .

تاتارلر اكثریتله‌قزان ، اورنبورغ ، سیبریاطرفلرنده ،باشغورت، تیتر عمومیتله اورال اطرافنده ؛ میشرلر ایسه وسطی روسیه‌ده كائن تامبوت ، صاراتوف نیژنی نوغورد ، سمبر ولایتلرنده ساكندرلر ؛ قیرغزلر آسیای وسطی ، سیبریا ، اورنبورغ . اورالسكی ولایتلرنده متوطن اوله‌رق ؛ صارت ، اوزبك ایسه كافةً ماوراء النهر وتركستان اولكه‌لرنده‌درلر . بووجهله روسیه اسلاملرینی ایكی‌یه تفریق ممكن : بری روسلرله توطن جهتنجه مختلط ودیكری‌ده غیر مختلط .

مختلط اولانلری تاتار ، باشغورت تیتر ، میشر اوله‌رق بونلرك احوالنه كلنجه : عمومیتله بینلرنده ایجـاب احوال وزماندن طولایی برقاچ فرق موجود ایسه‌ده اصل اعتباریله ایكی فرقه‌دن تشعب ایدیورلركه آنلره « قدیم ، جدید » نام‌لری ویریلیور . قدیم‌جیلرك مقاصد وافكاری اسكیسی كبی یشامق یكی وجودیاب اولمش نه‌قدر شی وارسه ، ایستر فائده‌لی ، ایستر ضررلی اولسون مطلق اجتناب ایتمك .. جدیدجیلرك افكار ومقاصدی ایسه یكیلك، اسكیلكدن قطع النظر ، نه‌قدر كندمزه فائده‌بخش شی وارسه هپسندن استفاده ایتمك ، علی الخصوص مكتب مدرسه‌لری یكی اصوله وضع ایتدیره‌رك معارفمزی ترقی ایتدیرمك .

بونلردن قدیم طرفنی التزام ایده‌رك مسلك قدیمه خدمت ایدن ذوات بین العوام نفوذلرینی اجرایه مقتدر اختیـار امام‌لرله تصوف كسوه‌سنه بورنه‌ن «ایشان»لر.. جدید طرفنی‌التزام‌ایده‌رك مسلك‌جدیده خدمت ایدن ذوات‌ایسه كنج معلملرله، عددلری‌پارمقله‌صاییلیرمقدارده ارباب قلم . ملت برملت محكومه اولدیغندن ، ایلك اول یكانه محتاج الیه اولان شیلری آنجق‌اصلاح معارف اولمسی امورطبیعیه‌دن اولدیغندن؛ جدیدجیلرك‌ده فریاد وفغانلری اصلاح معـارف طرفنده طنین انداز اولیور. فقط معارف‌ایشلری ،ملته حاكم مطلق كسلمش بر طاقم نااهل امام‌لر النه تودیع ایدلدیكندن زواللی جدیدجیلرك اصلاح فریادلری امام‌لرك تعصبی آلتنده بوغولمقده‌در . مع‌مافیه بوامام‌لر بیننـده ملتك رفاه وسعادتنی دوشونه‌نلر یوق دكلسه‌ده عددلرینه نسبتله پك آز تصادف اولنیور . وبرده امام‌لردن‌ماعدا ملته حاكم‌مطلق كسیله‌ن‌ومانع ترقی اولان « ایشانلر » نامنده بر متصوفین زمره‌سی واردركه آرتق بونلری افرادینی جامع اغیارینی مانع برتعریفله تعریف ایتمك قابل دكل . كندیلرینك لایخطی اولدقلرینه وجدانا قانع اولدقلری كبی برده الهام ربانی نامنی ویره‌رك كهانت‌ده ادعا ایدییورلر . هرشیئك اجراسنه برآلتك لزومی حس اولندیغی كبی بونلرده كندی فوائد شخصیه وشهوانیه‌لرینی اجرایه برآلتك لزومنی حس ایده‌رك بوكاده دین مبین غرابی بولمشلر . هیچ برجهتله اهلیتلری اولمادقلری حالده قرآن كریم واحادیث شریفهٔ نبویه‌یی آكلار آكلاماز تفسیره قالقیشوب ، پایدقلری رذالتلری ودین مبین غراء ایله قطعیاً مناسبتی اولمیان عادات مجوسیه‌لرینی اهالی‌یه دین نامنه القاء ایتمك كبی خائنانه جسارتلرده بولنیورلر . تصوف كیتدكجه انسانی حالت مسكنته ودنیادن فراغته سوق ایتملی‌ایدی . فقط بونلرك اتخاذایتدكلری تصوف كیتدكجه حالت مطنطنه ولذائذ دنیایه سوق ایدیور : محتشم بنالری ، الی باغلی هربر اوامرینی جانه منت بیله‌رك سجده‌یه قریب برانحنادن صوكره اجابته حاضر اولان خادملری یاشی اللی‌یی تجاوزایتمش ایكن سرایلرنده متعدد كنج كنج حرملری ، جاریه‌لری .. آرتق خلافت عباسیه‌نك صوك دورنی دكل ، آنلردن دها اول كچمش رومالیلرك صوك دورنده‌كی حكمدارلرینك احوالنی تخطر ایتدیریور .

بونلرك شوآمال شهوانیه‌لرینه رغماً سوز سویله‌میه قالقشمه ، صاقین ! صوكره كفر مهریله تمهیر ایدیله‌ن عمل دفترینی الكه‌ویره‌رك صانكه جنـاب حقدن آلدقلری مأذونیت نامه‌لری ایله سنی امت محمد زمره‌سندن طیشاری آطارلر .

دین مبین اسلامده صوك عصرده دین نامنه انتشار ایدن حركات وعادات مجوسیه‌لر علیهنه دائما ادارهٔ كلام ایدن ذات مصر مفتیسی مرحوم الشیخ محمد عبده حضرتلریدر . غالبا حضرت‌شیخك‌نشریاتی بوزمرهٔ قدماپرورك‌خوشنه كیتمامش، فوائد شهوانیه‌سنه توافق ایتمه‌مش اولمالی‌كه كچن یاز اواخرنده برمتصوف مرحوم شیخ محمد عبده‌نك ومصرده اكمال تحصیل ایدوب مملكته عودت ایدن منور الافكار كنجلرك كفرینه وامامتلری جائز اولمادیغنه فتوی ویره‌رك مریدلرینه برخطابنامه نشر ایله‌دی . بوذاتك روسیه اسلاملری طرفندن پك

مقدس صايلمه‌سندن طولايى شو خطابنامه‌نك تأثير ايتمه‌سى واهالى آره‌سنده اسكيدن موجود فته‌يى برقات دها علولنديره‌رك عادتا اهالى‌يى ؛ مترقى عد ايديله‌ن مكتب ، مدرسه‌لره هجومه دعوت ايتمسى ديمك اولديغى مستغنى عن البياندر .

عوام‌ناس بوكبى ذاتلرى حامئ دين وملت اعتقاد ايده‌رك ساده اشارتلرينه منتظر اوله‌لرنى برامرطبيعى ديه تلقى ايديورلر . زيرا قاچ عصردنبرو روسيه حكومتنك تعقيب ايله‌ديكى ميسيونرلك مسلك‌سقيمى آرتق اهالى‌يى سرسمله‌تمش . دين كسوه‌سنه برونه‌ن حريفلر كيفلرينه تبعيتاً نه‌كبى حركاتده بولنسه‌لر ونه‌كبى خرافات‌سويله‌سه‌لر اهالى‌ده قبوله ميالدرلر . آنكچون بومنفعتپرست متصوفلر ايسته‌دكلرى كبى كنديلرنى حامئ دين كوستره بيليورلر .

استقبالده رفاه وسعادتمزى كافل‌اولان كنجلرمزك احوالنه‌كلنجه: كمال تأسفله ديه‌بيلوزمكه افعال‌وحركاتلرى مقصدلرينك بسبتون‌عكسى: مقصدلرى شوفلك زده ملتلرينى برآن اول ترقى ايتديرمك ، افعال وحركاتلرى ايسه روس كنجلرينه تقليد . عوام اولدقجه‌ديندار، لكن دين‌مبين غراده اولان اوامر ونواهى طورور ايكن خارجدن بعض اوامر ونواهى‌احداث‌ايديورلر . كنجلرمز ايسه بوكون اوغراديغمز فلاكت روسلرك سوء اداره‌سندن اولديغنى خاطرلرندن چيقاروب تدنى‌يه باعث هپ ديندر ، ادعاى باطلنده بولنيورلر . بونلرنده‌كى شو ضديت افكار منافره‌يه منجر اوله‌رق كنجلرك ترقى خصوصنده‌كى القالرى هيچ حكمنده‌قاليور . شبهه يوقدركه برملتك مترقى ومتمدن اوله‌سى‌عوامك مترقى ومتمدن‌اولمسى ديمكدر . حامئ ترقى ومدنيت عد ايديله‌ن كنجلرله عوام بيننده بويله برمنافرت موجودايكن ترقى نصل متصور اولسون ؟

ملتك روسلره اولان نفرتى آرتق صوك درجه‌يى بولمش ، روسلرك مكتبنه كيروبده استفاده ايتمك واوسايه‌ده ملته خدمت ايتمك شمديلك امكان خارجنده‌در . براميدمز وارسه اوده ممالك عليهٔ عثمانيه‌ده اولان مكاتبدر . بناءً عليه ممالك عثمانيه‌ده اولان مكتبلرك لزومى درجه‌سنده اصلاحنى برعثمانليدن زياده آرزو ايدرز . بزلرى ، بزفلك‌زده ملت محكومه‌يى ساحهٔ سلامت وسعادته چيقاره‌جق آنجق عثمانلى قرنداشلريمز اوله‌بيلور .

عثمانليلرك سعادتى بزم سعادتمز ديمك اولديغندن شوكافل سعادت اولان دور حريت برعثمانلى قلبنده نه‌كبى تأثيراتى موجب اولديسه بزم‌ده قلبمزده عينى‌تأثيراتى موجب اولمشدر . برعثمانلى ممالك‌عثمانيه‌نك ازهرجهت اصلاحنى نصل آرزو ايدرسه بزلرده اونسبتده آرزو ايديورز . زيرا مرجعمز ، ملجأمز ، كافل سعادتمز ومقتدى‌بهمز هپ آنلردر. انلرك‌مسعوديتى‌بزم‌مسعوديتمز، آنلرك‌موجوديتى‌بزم‌موجوديتمز، وآنلرك (معاذ الله) محو اولمسى بزم محو اولمه‌مز ديمكدر . مقدما اوزاتديغمزدست اخوتى‌دورمسعوديت مناسبتيله بركره دهااوزاتيورز . بونلرمزده‌ديناً، جنساً ومذهباً اولان ارتباط وكنديلرنده كورديكمز ملت پرورلك اوزاتديغمز شوالى كمال محبت وشفقتله صيقديره‌جغنه واللرندن كلديكى‌قدر معارفمزه وترقيامتزه معاونتده بولنه‌جقلرينه ذاتاً اميمز .

زوبسكى‌لى : احمد تاج الدين

ارتحال نبيدن صكره بين‌المسلمين تحدث ايدن اختلافات

زمان سعادتده باطناً اتفاق وظاهراً وفاق اوزره بولنانلردن‌ماعدا عموم معاشر مسلمين برعقيده‌ده ثابت ايديلر . وقتاكه ارتحال نبوى وقوع‌بولدى ، بعض مسائل اجتهاديه‌ده بين‌المسلمين اختلافات ظهور ايلدى . صدر اسلامده‌كى اختلافلرك مشهورلرى شونلردر :

۱ــ اسامه بن زيدك امارتى مسئله‌سى : پيغمبر افندمزك عبد معتق بولنان بو ذاتك قوماندا‌سى التنده بر اردو ترتيب اولنمسى وكبار مهاجرين و انصاردن برخيلى ذواتك دخى‌بو اردويه مأمور اولمسى حقنده‌كى ارادهٔ نبويه‌نك شرفتعلق اوزرينه منافقلر تفرقه احداثنه شو امرى نعم‌الوسيله عد ايده‌رك (باقكز حضرت محمد اجلهٔ مهاجرين وانصار اوزرينه بر غلامى امير نصب ايدييور) ترهاتيله واقع اولان تغليط اذهاندن تولد ايدن اختلافدركه حضرت رسالتپناهه‌ده كيفيت عكس ايتمش وبو طعنك وقتيله‌اسامه‌نك‌پدرى حقنده‌ده روا كورلديكى، كرك اسامه‌نك كرك پدرينك بو امر خطيره لياقتلرى دركار بولنديغى مقام تقريعده بيان بيورلقله برابر اردونك تجهيزى و بو بابده مخالفت ايدنلرك رحمت‌سبحانيه‌دن دور قاله‌جغى دخى امر وانذار بيورلمش ايدى .

فقط او صره‌لرده مزاج‌هما‌يونلرينه انحراف‌طارى اولديغندن اسامه اردوسى حركت ايده‌مامش و عقيبنده‌ده ارتحال نبوى وقوعبوله‌رق بليهٔ ارتداد اطراف واكنافده يوز كوسترمش اولديغندن اذهان اصحاب اشبو احوال مؤلمه‌دن انديشه‌ناك اوله‌رق يكانه قوهٔ اسلاميه‌يى تشكيل ايدن شو اردونك مدينه‌دن تباعد ايتلمسى ايچون خليفهٔ رسول‌الله اولان‌صديق اعظمه مراجعت‌ايتمشلر ايسه‌ده فرمان رسالتى عدم انفاذ كنديلرى ايچون مستحيل اولديغى جوابنى آلمشلردر . حضرت بو جوابى اعطا ايتمكله برابر اردونك تجمع ايتمسنى دخى امر بيورمش اولدقلرندن اسامه؛ معيتندن حضرت‌عمرى اردونك مدينه‌دن تباعدى حرم نبوينك ومدينه‌ده متمكن اسلاملرك تأمين سلامتلرى نقطه‌سنده محذوردن سالم اوله‌ميه‌جغى بيانيله طرف خلافته ارسال ايلديكى كبى انصاردخى اردويه سناً دها قدملى بر ذاتك امير تعيينى لزومنى صديق اعظمه تبليغ ايلمسنى حضرت عمردن رجا ايتمشلر ايدى .

حضرت‌ابوبكر اسامه‌نك معروضات‌مشروحه‌سنى‌امر نبوينك دائرهٔ نجات‌باهره‌سندن‌انحراف غير قابل اولديغى وبوبابده‌كى‌فرمان‌قضا جريان رسالتى‌بهمه‌حال تنفيذاٌيجاب‌ايده‌جكى بيانيله رد ايلدكارى كبى انصارك تبليغاتنه قارشيده حضرت پيغمبرك منصوبى اولان بر ذاتى عزل ايله نتيجه‌لنن برتكليفه توسط ايتمش اولمسندن طولايى حضرت عمره عتاب بيورمشلرايدى . عقيبنده بالذات محل اجتماعه عزيمتله اردويى تشييع

ایلمشلر . و اسب سـواز اولان حضرت اسامه‌نك یاننده یایا اوله‌رق یوریمكدن هر درلو الحاح وابرامه رغماً صرف نظر بیورمیه‌رق اردوده‌كی انتظام عسكرینك بتون مقتضیاتنه اتباع لزومی ایچون جهانه بر درس امتثال ویرمشلر ایدی شو حركت عسـكریه‌نك عالم اسلامیه پك چوق فائده‌سی اولمش ، اسلام معارضلرینك منویات وتصورات فاسده‌لرینی زیروزبر ایتمشدر .

اشته اوائل اسلامده ظهور یافته اولان اختلافلردن بری نفـاق یوزندن تحدث ایدن و اسامه‌نك عهده‌سنه تودیع اولنان وظیفه‌یه عدم ادعاسیله ایلری سوریلان شو مسئله‌در كه موجب عبرت پك چوق جهتلری محتویدر .

۲ — جناب رسالت مآبك ارتحال دار نعیم بیورمش اولملرینك لزوم اعلانی امرنده‌كی اختلافدر كه رؤیت جمال حبیب اللهدن محروم قالان اجلهٔ صحابه درد افتراقدن متدهش و سرگردان اوله‌رق ارتحال پیغمبرینك وقوع بولدیغنی استماعه كندیلرنده طاقت وتحمل كوره‌مامش اولدقلرندن ناشی بوخصوصی تفوهه‌مسـاعده ایتمامش اوملری اصحاب كرامك بعضلرنجه موجب اعتراض اولمش و وفات پیغمبریدن باحث اوله‌رق شرف نازل اولمش اولان آیات كریمه‌نك تلاوتیله افئدهٔ متحسره تسكین وقلوب امت تطمین اولنمشدر .

۳ — روضهٔ مطهره‌نك امر انتخابنـده‌كی اختلافدر . زیرا بو خصوصده‌كی آرا مكه ویا مدینه ویا قدسـدن برینی انتخابده متشتت بولنیورایدی . نهایت حضرت ابو بكر جانبندن « انبیانك وفات ایلدكلری محللرده دفن اولنه‌جقلرینه » دائر اولان حدیث شریف نقل روایت اولنمش و بونك اوزرینه اك صوك بزم ناسوت همایونلری اولان منزل مباركك انتخاب اولنمسی بالاتفاق قرارگیر اولمشدر . صلی الله تعالی علیه وسلم .

حلقه‌لی زراعت مكتب عالیسی
عقائد دینیه معلمی
حافظ مصطفی صدقی

حدیقهٔ فكریه

دور ثالث

دور علم

دین حامیلری بو اوچنجی دور قدر دهشتلیسنی كورمه‌مشـلردی . مع مافیه اولانجه افراط وتفریطلریله ، سفسطه‌لریله ، عنادلریله ، مغالطه‌لریله برابر بو دورك ظهوری بر امر منتظر ایدی . دها طوغریسی پك طبیعی ایدی . زیرا بو دورك یوزینی قرارتان رذائلك دها دور سابقده ظهور ایدن بر طاقم مقتضیاتی واردی كه اونلر اولماسـه‌یدی بونلرده میدان بولمازدی .

بوندن اولكی دورده بعض كتب سماویه اصحابی بر طاقم افراطپرورانه خطیئاتده بولندیلر كه اونلرك بو یا كاش حركتلری بالمقابله خصملرینك تفریط آمیز سفسطه‌لرینی ایجاب ایتدی . چونكه بو صورتله ایكی فرقهٔ متضاده آره‌سنده توازن حصوله كله‌رك ، مظهر هدایت اولان فطرت سلیمه اصحابی سبیل اعتداله رجوع ایده‌جك ایدی . بو ایسـه بر قانون الهیدر كه افرادك وامتلرك آتی‌ده اولدقلری هر خطوهٔ تجددده ، هر انقلابده مشاهده اولنور .

اوافراطپرورانه خطیئاتدن بری دین غیرتكشلرینك حریت عقل وعلم اوزرینه اجرا ایلدكلری تضییق ایله افكاری ایچندن چیقلماز طار بر طاقم دوائر ایچنده محصور بولندیرملری ، عقلی دشمن دین صورتنده تلقی ایده‌رك واسطهٔ عقل ایله ادراك دینه یول بوقدر ظننده بولنملریدر . دیكری‌ده ذات خالقی ادراك خصوصنده اقرار عجز ایتمه‌رك الوهیتی كندی عقل وتصورلرینه موافق كلن بر طاقم صفات ایله تصویره قالقشملری ، خلقی‌ده بو صورتله اعتقاده ، بوصورتله عمله سوق ایدوب مناقشه‌یه جرأت ایدنلری جزالاندیرملری ، خلقت كائناتك كیفیت و ماهیتی‌ده مسائل دیندن صایملری ، طبیعتی كندی فكرنجه تقدیره قالقشـه‌رق قوای طبیعتی ، عجائب طبیعتی اسـكی خرافاتنامه‌لرده كوریلن طرزده حصر وتحدیده یلتنملریدر .

ناسی بوكبی غلطاتی قبوله سوق خصوصنده اوقدر ایلری كیتدیلر كه كیمده حریت عقلدن برشمه حس ایتدیلرسـه درحال قهر وتنكیل ایلدیلر . عقوباتك اك شدیدینه اك سریعنه چاربدیلر ، نه‌قدر علمایی آتشـلره آتدیلر ، نه‌قـدر حكمایی داره چكدیلر . نه‌قدر اذكیایی زهرلدیلر ! نهایت دینك پاك اولان ناصیه‌سـنی لكه‌دار ایتدیلر . دین راهبر عدل وانصاف ایكن طوتدیلر ظلمه بروسیله ، ترقی شكنلكه برعنوان حالنه قویدیلر ! لكن هیهـات كه قانون مانعسوز ترقینك سـیرینی توقیف ایده‌مدیلر . زیرا بوقانون نامحدود اولان عواملیله ، مؤثراتیله بشری پیشگاه قدومنده آماده طوران غایهٔ كماله وارماسی ایچون طـاغلری ، چوللری آشـوب كچمكه سـوق ایتمكدن بر آن خالی قالمیور . ایشته اوته‌كیلر ظلم وتضییقده ایلری كیتدكجه خلق‌ده بومنفور اسـتبداددن ، بوقورقنج نفوذدن قورتلمق ایچون برچاره آرامق ضرورت قاهره‌سیله انتباهه كلدی . هدف اولدقلری تضییقـات ایله بصیرتلری برقاتدهـا آچیلدی ، سویدای قلبلرنده‌كی نیران تأثر آله‌بیلدیكنه پارلادی . بخشایش فطرت اولان ملكات ذهنیه‌لری فیضیاب انبساط اولدی . آرتق كندیلرنده انوار عرفان وادراكك شعله‌پاش اولمه‌یه باشلادیغنی حس ایتدیلر . بو حس اونلری نباته ، صوك درجه‌ده مقاومته تشجیع ایلدی . آرتق مفرطین دیانت بونلره قارشی نه‌قدر شدتله صولت ایدرلرسه اوندن دها قوتلی بر صورتده مقابله كورمه‌یه باشلادیلر . نهایت مدافعه صوك درجه‌یی بولدی . ایكی طرفك قوتلری توازن حاصل ایتدی .

بونك اوزرینه دین طرفدارلری قانون الـهینك احكامی ایچون رد واستیناف قابل اولمدیغنی آكلایه‌رق یلكنلری صویه ایندیردیلر . بوسفرده اسـتعمال قوتله استحصال ایده‌مدكلری بر ظفری رفق ایله احراز طریقنه سلوك ایتدیلر . فقط بو یولده‌كی سعیلریده هدر اولدی .

آرتق هر طرفدن خصملريله محاط اولدقلريني ، اونلرك هجومنه هدف قالدقلريني رأى العين كوردكلريچون بومصيبته قارشى قدرك لطفنه انتظاراً خموشانه تحملدن بشقه چاره اولمديغنى اكلاديلر .

محافظه كاران عقائدك حالى بوصورتله نتيجه‌لندى ؛ حريت عقل طرفدارانه ، علوم طبيعيه وفلسفه رؤساسنه كلنجه بونلر ايچمش اولدقلرى وحيق انتقام وغالبيتك نشوه‌سيله ، اوقدر قيود جهنميدن صوكرا استحصال ايلدكلرى حريت مطلقه‌نك سوقيله آرتق حدود اعتداله صيغه‌ماز اولديلر . كنديلرينه كله‌رك ال برلكيله عقائدك صاغلاملرينى واجب الاعتقاد اولانلرينى آيروب خلقده بوطريقده كنديلرينى تعقيبه سوق ايده‌جكلرى يرده هربرى رفع لواى استقلال ايده‌رك اولجه ازاله‌سنه اوغراشيلان افراط تفريط كردابنه يكيدن دوشديلر . برطاقى حق ، باطل نقدر معتقدات وارسه ترك ايده‌رك يالكز ماده‌دن بحث ايدر اولدى . برطاقى‌ده بونكله قالميه‌رق حواسنك احاطه ايده‌مديكى هرشيئى انكاره . برقسمى‌ده اعتقاد خصوصنده كنديسنه برحريت مطلقه ويره‌رك نفسنه خاص بردين ايجادينه باشلادى .

خلق بومذاهب متضاده اراسنده شاشيردى قالدى . هانكى طريقك دها صواب ، هانكى فرقه‌نك دها شايان اعتماد اولديغنى كسديره‌مدى . بوتحير ايسه كنديلرينك بتون مذاهب موجوده‌يه قارشى بيكانه قالملرينى ، هپسندن بردن اوزاقلاشملرينى انتاج ايتدى . خلقك بوبيطرفلقده ؛ بولاقيدلقده ثباتلرينه الك باشلى سببده زنكينلر ، بتون زمانلرينى طويمق بيلميه‌ين حرص وهوسلرينى تسكين ايله كچيرركن ، بريكى بيچاره‌لرك جدلكاه معيشتده محافظهٔ حيات ايله اوغراشملرى اولدى . چونكه ايش اورايه واردى‌كه برايشجى صباحدن اقشامه قدر بدنيله ، بينيله چاليشير چابالاردى . برقاچ پاره‌دن عبارت اولان اجرت يوميه‌سنى آله‌رق عائله‌سنك يانه كيدنجه فقر وسفالت اولانجه حقيقتيله اولانجه شدتيله بيچاره‌نك افكارينى استيلا ايدردى . اوده آرتق محاط اولديغى بوبلاى آرامسوزه قارشى كنديسنه بنت العنبدن بشقه تسليتساز بوله‌ميه‌رق كيدر كونده‌لكنك اوچده ايكيسنى ميخانه‌يه ويرر ، چولوغنك چوجغنك آچلقدن اولمسنه راضى اولوردى .

(رووونك ۱۷ نجى جلدينه مراجعت) .

بوحيات سفيلانه برطاقم تخريبكار فرقه‌لرك ، شرير جمعيتلرك ميدان آلمسنه بادى اولدى‌كه بونلرك غايهٔ مقاصدى نظامات موجوده‌نك تغييرندن ، احكام جاريه‌نك تبديلندن ، حكامك ، اصحاب ثروت ويسارك محوندن عبارتدر . دييورلركه :

« بز نه‌دن نظامات اجتماعيه‌مزده حيواناتدن آشاغى برمرتبه‌ده بولنه‌لم ؟ نه‌دن طبيعتك بتون ذوى الحياته بخش ايتمش اولديغى حريتك اذواقندن ، مساعداتندن حيوانات قدر مستفيد اولميه‌لم ؛ قوانين اسمى آلتنده اوراق اوزرينه يازيلان بومواد نه اوليورمش ؟ رجال حكومت ناميله بشقه‌لرينك تمايلاتى ، هوساتى اوزرنده صاحب نفوذ اولمق حقنى ادعا ايدن بوآدملر كيملر ايمش ؛ برى اوته‌ده ايكلره اطلاسلره بورونمش ؛ منتظم باغچه‌لرك ، روحفزا حوضلرك ، تسليه‌لرك اوكنده كمال ذوق واحتشام ايله خرام ايتسون‌ده يانى باشنده بولنان برديكرينك وازلقدن نصيبى ، هواى نسيمى‌يى تنفسدن بشقه برشى اولماسون ؛ سفالت ايچنده ، امراض واسقام آلتنده ايكليه ، ايكليه اولمكدن باشقه برامیدى بولنمسون ؟

بو نه ديمكدر ؟ بوعدالتميدر ؟ خاير خاير ، وارسه يوقسه عدالت انسانلرى كندى حالنه براقمقدر . بشر وارسون مجادلهٔ حيات قانون طبيعيسندن بيلديكى كبى مستفيد اولسون ؛ بومعركهٔ موجوديتده طبيعت غلبه قوتنى كيمه ويرمش ايسه راحت موجوديتدن آنجق او بهره دار اولسون . اويله ايسه شومقصد قدسى‌يه وصول ايچون نه‌قدر وسائط وارسه هپسنى استعمال ايتمك ، هيچ برفداكارلغى دريغ ايتمه‌مك ، حيل ودسايسه ، طوپه ، تفنكه ، بيچاغه ، قليجه ، ديناميته قومباره‌يه ، الحاصل هرواسطه‌يه مراجعتله كائناتى شو متنفذيندن ، شو ظلم مبيندن قورتارمق الزمدر . »

ايشته بوسوزلر افرادى ميليونلره بالغ اولان فرق متعدده‌دن برينك ملاخطاتيدركه بونلر سماى تلقينات الحاديه آلتنده ظهور ايده‌رك مدنيت حاضرهٔ ماديه‌نك تأثيراتيله عددلرى كوندن كونه چوغالمقده‌در . برصورتده‌كه اكر جناب حق محض لطف ورأفتيله بوفسادك اوكنى آلميه‌جق اولورسه حكومات متمدنه‌نك محوندن قورقيلور . اشته بوشورشلر ، بوفورطنه‌لر عقلاى امتى ميدانده‌كى خسته‌لقلرك تشخيص ماهيتيله ازاله‌سى چاره‌لرينى اراشديرمه‌يه سوق ايتدى . اوزمان يقيناً كورديلركه بوعلتك ميقروبى دينك فقدانندن ، قلبلرك انوار يقيندن ، محروميتندن بشقه برشى دكلدر . بونك اوزرينه آرتق الدن كيتمش اولان او جوهر قيمتدارى ، او اكسير حياتى استردادة قالقيشديلر . ايى اماهانكى واسطه ايله ؟ فلسفهٔ حسيه‌نك تعليماتى عقولى كاملاً كنديسنه‌بند ايتمش ، بناءً عليه آرتق افكارى قولاى قولاى چويرمك ممكناتدن دكل . انسانلر آكلاديلركه يالكز دليل عقلى‌يه منقاد اولمق ادوار ماضيه‌ده كوريلن فساداته ، تفرقه‌لره ميدان آچيور . بناءً عليه بوطريقك طوغرى اولمديغى بوكون تعين ايتمشدر .

كذلك يقيناً بيلنمشدركه عقولك برطرفى ركن ركين حسه طيانميان معقولات اوزرينه استنادى صاغلام براستناد دكلدر . شائبهٔ اوهامدن قورتيله‌ماز . بونك ايچون عقائدك صحيح اولان اساسلرى يكيدن آرانمه‌يه ، لكن اويله على العميا دكل ، باصرهٔ عرفان ايله آرانمه‌يه ؛ الدن كيتمش اولان اويقينده استرداد ايدلمه‌يه ، فقط سيف برهان ايله استرداد ايدلمه‌يه باشلادى .

بو بر اجمالدركه تفصيلى لازمدر . اونك ايچون بزده بوراده دينسزلرك الك اهميتلى اولان شبهاتنى سرد ايده‌رك اساسندن رد ايده‌جكز :

مترجمى : محمد عاكف

مواعظ

مقرری
مناسترلی اسماعیل حق

محرری
ح . اشرف ادیب

۵۳ درس — ۱٦ کانون ثانی سنه ۳۲٤

بونلرله مقارنتك چوق سوء تأثیری کورولور ، شبان وطنی چیغرندن چیقاریر، کوزل بر قاچ خویی وارسه بیچاره اونیده الندن قاپدیرر . اونك ایچون انسان شیطانی جن شیطانندن فنادر .

قرآن کریمده [شیاطین الانس والجن] نظم شریفنده تقدیم ایله اونلرك اشدیتنه ایما بیورلمشدر . [ان کیدالشیطان کان ضعیفاً] شیطانك حیله‌سی ، یعنی هر کسك بیلدیکی شو متعارف معناسنجه شیطانك حیله‌سی ضعیفدر ، وسوسه‌دن عبارتدر . « اعوذ . . . » دیرسك ، باشندن صاوارسك . اما، اماانسان شیطانی... صاوولمازکه خائن . او قدر مصردرکه دائما سنکله برابرکلیور . برابرکیدییور ، برابر ایشلیور . سکا دوست کورونور . یاپدیغی فنالغك محسناتنی تجسم ایتدیرمکه چالیشیر . بناءً علیه اونك شرندن قورتولمق دهامشکلدر . بریکندن یتمش دانه‌سنی صاوارسك . اصل انسان شیطانندن بردانه‌سنی طوتوب باغلایه‌مازسك .

هانی مشهور بر حکایه واردر : بر واعظ وعظ ایدییورمش : « برانسان برخیر ایشلیه‌جکی وقت یتمش شیطان قولنه صاریلیر ، منع ایدر . مثلا صدقه ویره‌جکسك، فقرایه البسه کیدیره‌جکسك ، حاصلی برخیر ایشله‌مك ایسته‌دیکك وقت یتمش دانه‌سی بردن سکا مسلط اولور . کیمی الندن ، قولندن چکر ؛ کیمی یاقه‌کدن طوتار او خیری ایشلتمکدن سنی منع ایدرلر. ایشته اونلری قیرمه‌دن ، ازمه‌دن انسان برخیریاپه‌ماز . »

— او قدر کوجمی؟ نه دیمك؟ بن برچوق خیریاپمشم. کنه‌ده‌یاپارم، دیر؛ جماعتدن بریسی، یرندن قالقار، درسدن کیدر. بر آز وقت کچر، ینه کلیر اوطورور . نظر دقتی جلب ایدر ، واعظ افندی صورار : — نره‌یه کتدك ارقداش ؟

— والله خوجه افندی‌سنك سوزنی دیکله‌دم. دیمشدیکز یا برخیر یاپمق ایچون یتمش شیطانی قیرمق لازم ، بر تجربه یاپه‌یم دیدم . بن بر چوق خیرلر یاپمشمدر . فقط بویله یتمش شیطانك ازیلدیکنی بیلمزدم. شونی بیله بیله برخیر یاپه‌یم ، دیدم ، قالقدم ، اوه کتدم ؛ طوغرو انباره. برقوطو بغدای طولدوردم . فقرایه توزیع ایده‌جکم ، یتمش دکل ، یدیوز شیطانی قیروب دوکه‌جکم . قاپودن چیقیوردم ، نه دیرسك یاهو ، حرمم یوقمی ، بزم ارقداش ، آرقه‌مدن قوشمدیمی ؟ نه حدت ، نه تلاش ، کوپورمش ، آغزی بورننه قاریشمش ، قوشیور :

— افندی ... آ... نه یاپیورسك ؟

— نه یاپه‌جغم ... برفقیری ممنون ، بر بیکسی شاد ..

— سن هپ بویله یاپیورسك ، بزم نفقه‌مزی آلده باشقه‌لرینه ویر ، اولورمی بو ؟.. بز صوکرا نه یرز ؟..

برکورولتو ، بر فریاد ... ترکه مجبوراولدم، واز کچدم. سوزوسیله شیطانلری مغلوب ایتدم، اما آنالری بنی مغلوب ایتدی. براقدم بغدایلری، صاوشدم ..

آه ... صوکرا ، دیدی ، حقیقةً بویله‌در، تك بر انسان شیطانی، بالخاصه برقادین شیطانی اونلرك یتمش دانه‌سنه بدلدر ، قرآن کریمده یوقمی ؟ [ان کیدالشیطان کان ضعیفا] صوکرا حضرت یوسفدن جناب حق حکایت ایدییور : (ان کیدکن عظیم) یوسف (ع . م) لساندن قادینلره خطابدر. اول زمانکه یوسفی طوزاغه دوشورمکه قالقیشدیلردی. (والا تصرف عنی کیدهن اصب الیهن). ینه مشارالیه‌دییور: آمان یارب، قادینلرك شرندن خلاص ایله . زیرا سنك عنایتك اولمازسه اونلرك مکیده‌سنه میل ایدرم .

فی الحقیقه الله محافظه ایدییورده اونلرك شرندن رجال عفیفه مصون قاله‌بیلیور . یوقسه حاللری یماندر . جناب حق یوسف لساندن بویله حکایت ایدییور . شیطانك حیله‌سنه ضعیف دین الله بویله خبر ویرییور .

اوت ! قادینلرك علی الاطلاق ایشلری حیله، خدعه‌دن عبارتدر . اونلرك ارککلره قارشی تأثیرلری چوقدر . خیره‌ده سوق ایدرلر ، شره‌ده . یعنی کندی هوالری ایچون ارککلره نه تحمل شکن جفالر ایدییورلر . « سعیدی المسیب » حضرتلری بیله اویله دیورلر :

— آمان ، آمان کندیکزی محافظه ایدك ، اونلرك شرندن صاقنك . دائما شریعت امرینه کوره حرکت ایدك . زیرا بن بویاشده اولدم ، کندمی خلاص ایده‌میورم . حالا قورقیورم ، قادینلر یوزندن برفتنه‌یه اوغرامایه‌یم ...

بوجهتله انسان دائما احتراز اوزره بولنملی . نفسنه ، هواسنه اویماملی ، شریعتدن آیریلماملی . قادین زوجنی هردرلو کناهه سوق ایدر ، وسعی ، طاقتی خارجنده مصرفه بوغار . اویله‌لر پك چوقدر . غایت زینته دوشکون اولورلر ، قناعتکار اولمازلر: « نره‌دن بولورسه بولسون بکا کتیرسون » دیر . انصاف یوق ، « بونم زوجم در ، بویله دنیا شیلری ایچون ، بویله چوجق اویونجاقلری ایچون نیچین اوکا صیقنتی ویره‌یم ؟..» دیسون‌ده قناعتکار اولسون ... روامیدر انسان حلال ، حرام دیمسون ؛ کندینی ناره یاقسون ... اونك کوکلنه ، رضاسنه قول اولسون ؟..

بوده برنوع قوللقدر . قوللق نوعلری پك چوقدر . الله قولی پك آزدر . اکثرمز بنی آدمه قول اولمشز . نوع ، نوع . کیمیسی البسه قول ، کیمیسی توالت قولی . اویله‌یا ، تووالتنی یاپمه‌دن ، اندامنه کوره چکی دوزن ویرمه‌دن خانه‌سنه کیمسه‌یی قبول ایده‌مز ؛ کیمیسی‌ده آلتونه، کموشه ، طاپاره، معادن قولی اولور . — (تعس عبد الدرهم وتعس عبد الدینار وتعس عبد الخمیصة والقطیفه الخ) حدیث شریفی بونوع قوللقلرك بیاننه دائردر .

بوالبسه مراقی ارککلرده‌ده وار ، قادینلرده‌ده . اونك ایچون ، محضا تزیینات ظواهر ایچون هرشیئی فدا ایدرلر . پك منهمکارانه دورانیرلر . اڭ زیاده مذموم اولان جهت بوانهماکدر . انسان نه پاره‌یه ، نه‌یمکه ، نه‌البسه‌یه ... هیچ بر شیئه ارتباط حاصل ایتمه‌ملی . کوکلندن ارتباط وتعلق حاصل اولمازسه الده بولنمق مانع دکلدر . چونکه الله حلال ایتمشدر . نفیس نفیس طعاملر ، اعلا البسه‌لر ، هرکسك وسعته کوره حرام دکل ، صورت مشروعه‌ده قازانیلیرسه استعمالی مشروع صاییلیر . بلکه بعض احوالده واجب اولور .

﴿ قل من حرم زینة‌الله‌التی اخرج لعباده والطیبات من‌الرزق ﴾ هرنعمت الهیه‌دن صورت مشروعه‌ده استفاده ایدرسك ؛ فقط حق شکرینی ایفایه چالیشه‌رق ، مادی ومعنوی مستفید اوله‌رق . ﴿ اذا انعم الله علی عبده الخ ﴾ حدیث شریف معلومکزدر . یعنی الله بر قوله نعمت احسان ایدرسه اوزرنده اونك‌اثرینی کورمك دیله‌ر . هرشیئك اطیب اولانلری ، اڭ زیاده ذوقه کیدنلری‌ده استعمال اولونه‌بیلیر ، لکن هیچ برشیئه کوکل ویرمه‌ملی ، آلایشه باغلانماملی ..... غیر مشروع اولورسه قاچملی .

۵۳ نجی درسك صوكی

قهرمان حریت نیازی بك افندی طرفندن کوندریلوب کچن هفته‌کی نسخه‌مز ماکنه‌یه ویریلدکدن صوکرا اداره‌خانه‌مزه تبلیغ اولونان تلغرافنامه‌در :

صراط مستقیم غزته‌سنه

سربستی ایله سربست ازمیرده فرقهٔ احراره انتسابه دائر برفقره کوردم ؛ کلیاً یالان‌وفساد آمیزدر . ایشته مطبوعاتمزك حالنی کورملی . مطبوعاتمزدن بونمی انتظار ایده‌جکدك ؟ وطنمزی قورتاران آغزلرمزی آچدیران اتحاد وترقی جمعیتی دکلمی؟ بوکا تعرض کفران نعمت دکلمیدر ؟ بوجمعیتك مقصدی سعادت وسلامت وطندر . عمرم اولدقچه اتحاد وترقی جمعیت محترمه‌سنك اڭ عاجز براعضاسی صفتیله محترم ملتمه خدمات فداکارانه‌ده بولنه‌جغمی وبوعزممی اُولومدن غیری هیچ برشیئك تغییره امکان اوله‌میه‌جغنی کمال فخر ایله اعلان ایدرم . صافدل اهالیمزك تربیهٔ اخلاقه چوق احتیاجلری واردر . مطبوعاتدن خدمت بکلرایکن منفعت‌شخصیه طولایسیله بالعکس فکرلری زهرلیور . وطنی سون بونلره اهمیت ویرمز ؛ فقط کناهدر ، آرتق یتر ! .. مطبوعات وارباب مفسدتدن انصاف !.. ۳ مارت ۳۲۵ سنه

اتحاد وترقی جمعیتی عاجز اعضالرندن

قول اغاسی : رسنه‌لی نیازی

احیای آثار :

افندم ، صراط مستقیمه هدیه اوله‌رق اوچ یچق عصردن دها‌زیاده بر وقتده یازلمش برمکتوب کوندریبورم . مناسب ایسه طبع ایدرسکز . صوفیه‌یه بر ساعت بعد مسافه‌ده کائن صالحیه قریه‌سنده مدفون رجال خلوتیه‌دن حضرت بالی طرفندن قاضی عسکر جیوی زاده محمد محی‌الدین افندی‌یه یازلمشدر . احرارانه بر مکتوب . نه قدر ساده ، نه قدر دوغرو . بر مسلماندن دیکر برمسلمانه ، خصوصیله برعالمدن دیکر برعالمه . القاب غایت خوش . هیچ تکلف یوق . مرحوم علی فرخ بك افندی صوفیه‌ده قومیسر ایکن احبادن برینی صوفیه کتبخانه‌سنه برفهرست یاپمق ایچون تعیین ایلمشدی . ایشته اووقت بومکتوب اله کچمشدر . برقوبیه آلندی . اصل ، ینه اوراده‌در . باقی اخوت ... براوادی مفتیسی

مصطفی صبری

« مؤمن قرداش .. جمله ادله‌یه‌نظر اولندی ؛ منافات‌یوقدر ، توفیق آساندر . تسلیم ایده‌لم‌که منافات اولسون ؛ عدم جوازندن جوازی اقوادر . بومسئله‌نك‌جوازنده کچمش وحاضرده‌سزدن غیری علمادن براحد مخالفت ایتمه‌دیکی‌اقوی ایدوکنه دلالت ایدر ، الیکزده اولان جمله تمسکلری بیلورلر . اکثری سندن اعلم واتقی‌در . عمل ایتمدیکز . سکا بودلیل یتمزمی ؟ سلم‌که ضعیف اولمش ؛ اقوی طورور ایکن قول ضعیف ایله عمل ایله‌مك جائز دکلدر ، دیرسك . سزه کیم‌جبر ایلدی ؟ قاضیعسکر اولدیکز ؛ ملازمینه قاضیلك‌ویررسك ؛ بومسئله‌ده اقوای اقوالدن هانکی قولله عمل ایله‌دیکز ؟ وقاضیعسکرلکدن آلدیغکز عوائد اقوای اقوالدن هانکی قولله‌در ؟ طالب اولانلره قاضیلق‌ویرمك اقوای اقوالدن هانکی قولله‌در ؟ بوجمله‌یی برکیمسه منع ایلسه ، بدعت احداث ایلر ، دیرسك . وقف دراهم بوجمله‌دن دخی ضعیف اولدی ؟ اکر دیر ایسه‌ك « قاضیعسکر اولمق فی‌زماننااوزریمه لازمدر » بومسئلهٔ ضعیفه ایله‌ده عمل ایله‌مك لازمدر . اکر دیر ایسه‌کز : « طالبینه قاضیلق ویرمك وقاضیعسکر اولمق وبومحصولاتی اخذ ایتمکده تعامل ناس جاری اولمشدر ، اقوال‌مجتهدین ایله منع اولنماز »؛ جمیع وقف نقوده تعامل جاری اولمشدر ، اقوال مجتهدین ایله وزبدة‌الفتوی کلامی ایله منع اولنماز . جمع احوالکز هپ فتوی واقوی اوزرینه‌می اولدی ؛ همان ضعف ، نقوده‌می منحصر اولدی‌که منع ایدرسك ؟

مؤمن قرداش ... حاشاکه ، بو اظهار حق اوله ؛ اغراض نفسانیه‌دندر ، نسبت وتقصیردر ، اوچیوز ییله قریبدر عمل اولنه‌کلمش قول مجتهد ، اکر ضعیف دخی اولسه منع ایله‌مك شرعی دکلدر ، بلکه بدعتدر . اکر برکیمسه منع ایله‌مکه قیام ایدرسه بویله ایدن قاضی وقاضیعسکرك شرعاً عزلی واجب‌اولور . من‌بعد اولماسون ، دیه منع ایله‌دك ، کندی سوزکله نفسکی عزل ایلدك ، وملزم اولدك اقوال ضعیفه‌دن بر قول یوقدر ، الا وقتنده عمل اولنسه کرك . حتی ائمهٔ مجتهدین بعض احکامی منع‌ایتمشلردر ؛ مقتضای زمانله عمل اولنور . ائمهٔ مجتهدین بعض مسائلی زمانه ومکانه تعلیق ایتمشلردر ؛ استدارهٔ زمانه تابع اولمق لازمدر . بعض احکامده شریعتك احوالی مقتضای زمانه تابعدر . ای‌کیدیور ایکن عالمی قاریشدیرمه ، اضطراب ویرمه ، فتنه‌یه باعث اوله ! اکر وقف نقودك منعنه شرعاً دلیل بولمق ایسترسه‌ك ، میسر دکلدر ، بوله‌مازسك ، املك خرج ایلمه ! الکده اولان تمسکلر دائره‌سنه اوغراماز ، آنکله ممنوع اولمق احتمالی یوقدر . غایت التزام اولسه‌ده مساوات ادله برشی مساویسنی ابطال ایله‌مز . بومسئله‌یی کندی‌حالنه قوی ، منع ایلمه ! نیجه کلدیسه اویله کیتسون . عزیز وقتلو مسئله‌در . امت محمدك دنیا وآخرتی معمور اولسنه سببدر . ارکان اسلامك رکن اعظمندن برینی هدم ایله‌مه ، دینه

خروج ومضایقه ویرمه ! بدعت، ضلالت احداث ایله‌مه! کندینی اقوال ضعیفه ایله عمل ایتمکدن منع ایله وغیری‌یی دخی منع ایله !

مؤمن قرداش ... اقوال ضعیفه ایله عمل ایتمکده وقف دراهم ایله عمل ایدنلرله برابرسك : آخرتده آنلره نه لازم اولورسه سكاده او لازم اولور : همان سن مخالفتكله قالیرسك : علما زمره‌سندن آیری دوشوب یا كیملر ایله حشر اولورسون ؟..

مؤمن قرداش ... روم ایلینك بعض عمارتلری و بعض مدارس ومساجدی واكثری جامعلری اوقافی نقوددر . جمله‌سی آت آخوری اولمق مقرر اولدی ؛ من بعـد معمور اولمق میسر اولماز .. وشهرلر و قصبات صولری اوقافی نقوددر ، قورومق مقرر اولدی ؛ من بعد یكیدن عمارات ممكن دكلدر.. عمارات، مساجد ومدارس ودخی بونلرك امثالی خیراتدن نه‌كیم وارغایت آزواقع اولور . ودخی نیجه یرلر اوله‌كه نه‌دین ، نه‌ایمان عمرلری بهایم كبی كله . نیجه . وقف نقودی منع ایتمكدن حاصل بودر . بیلمش اوله‌سك‌كه آنلری بونیجه ثوابدن محروم قورسك . واكرنه‌اولورسه‌اولسون همان بومسئله‌نك وجودی‌عالمدن كوتورلسون ، دیرسه‌ك آنی ینه سن بیلورسون .

مؤمن قرداش ... بركیمسه « قضاتك كتابلرنده تعیین اولناندن زیاده نكاحدن وحجتدن وغیریدن آلدقلری حرامدر » دیسـه كفر قورقوسی واردر . زیرا تعامل ناس جاری‌اولمق اجماع مرتبه‌سنده‌در . سنت ایله اولمشدر ، حجت قاطعه‌در . وقف نقودك صحته‌ده امام حسندن وامام محمددن وامام زفردن (رحمهم الله) نقل وارد اولدی ، فقهـانك فتوا كتابلرنده «وبه یفتی» دینلدی، وتعامل ناس جاری‌اولدی. بركیمسه بومسئله‌یه « باطل وحرامدر » دیسه نه فكر ایدرسك؟ هیچ اوله‌می‌كه اوكیمسه صاغلقله قورتوله ؟ آنك حقنده اولی بودركه توبه واستغفار ایله‌یه ، بلكه احوالك یكیله‌یه . وقضاته لایق اولان بودركه اوله‌كلشدن زیاده المایه‌لر ، فقرایی مالندن اوتری تضییق ایله‌مه‌یه‌لركه سؤاله ودینه مؤدی اولمایه‌كیم مكروهدر ، تعدی وتظلمه راجعدر ، سـوءعملدر . یوم جزاده سؤال احتمالی واردر . احتراز محلیدر . فقرانك مصالحنی رضاءٌلله كورمك واجبدر، سعادتلرینه‌سببدر، حقك‌غفرانه‌استحقاقدر.

مؤمن قرداش... مفتیلر برطرفدن اطراف عالمه‌فتوالركوندریرلر: صحیحدر، اقوی‌در، دیه .. سز برطرفدن حكملر كوندریرسكز: عمل ایتمیك ، دیه . نیجه هدایتدر ؟ نیجه اصلاحدر ؟ دین اسلامك انقراضنه سببدر . غیربرشی صحیح ومفید دكلدر . بونك كبی فعل ، مؤمنه لایق دكلدر . خصوصا اهل علم اولان علمایه سویلرسك : زفرك بوقولی شرعی دكلدر ، دیه . امام زفر مجتهـد فی المذهبـدر ، بعض اقوالی مفتی‌به‌دره : خصومته وكیل اولان قبضه وكیل اولماز ... ائمهٔ ثلثه‌قتنده ، امام زفر قتنده جائزدر.[۱] فی‌زماننا قضاة آنكله عمل ایدرلر . غایتی بوكه خطا ایله‌مش اوله. مجتهدك خطاسی دخی شرعی‌در . اهل علمه لایقمیدركه ، شرعی دكلدر ، دیمك ؟ برغیری كشی دیسه كفرنه حكم ایدردیكز . بوخصوصی مفتی‌یه ومحی‌الدین چلبی‌یه آرقوری قویمقه اللرنده‌كی تمسكلرندن غیری بومسئله معمول‌بها اولاندن‌بری‌جمله‌علمایه حجت قاطعه‌در : سنك مخالفتدن غیری نسنه‌ك یوقدر، سـنك علمك علمانك علمنه وعقلنه واسلامنه برابرمی اولسه كرك ؟ جمله‌نك رأیی خطا اوزرینه ختم اوله ، سنك اصابت اوزرینه‌می اوله ؟ واقف علم لدن اوله‌سنك . هیچ جائز كورر كور كیمسه وارمی ؟ شرعاً سـكا حكمنی اعاده ایلمه‌مك واجبدر . جهل عذر اوله‌مز . كمال پاشا اوغلی اوچ فتواسندن رجوع ایلدی ؛ فقیر بیلیرم . امام فخررازی رحمة الله علیه نیجه ییللر برمسئله‌یه یقینی وارایدی ؛ خلاف ظاهر اولدی ، نیجه كونلر ونیجه ییللر آغلادی: بنم حالم نیجه اوله ، دیه ، اكر جمله بیلدیكم بونك كبی خلاف واقع اولور ایسه وای بكا!... دیدی .

مؤمن قرداش ... علما ومؤمنین وكامللر بونجاین اولورلر ، خطالرینه اعتراف ایدرلر ؛ حق تعالی قتنده مقرب ومحبوب اولورلر .

مؤمن قرداش ... حق تعالی حضرتلرینه یوز آقلغی ایله وارمق مرادك ایسه ، مسـئله‌یی نیجه بیقدك ایسـه ینه اوله‌جه یاپ .. ظاهر روایت كتبله عمل ایله‌دك، اقوادن ضعیفه عدول ایله‌دك، نه‌دن قاچدك ایسه ینه آنك اوزرینه اوغرادك . جمهور علمادن خطا مرفوعدر؛ فی‌ای عصركان تصـدیق ایتمك واجبدر . حقیقة الشرع اولی مصدق اولمق اوزرینه منتظم اولمشدر. جمهور علمایی تكذیب ایتمك كذبدر. ختم‌كلام بودركه‌وقف‌نقودده‌تعارف‌ناسه‌اعتراض‌ایدرسك‌واقوال‌مجتهدین ایله ابطال ایدرسك؛ بو برامرغریبدركه‌معناسنی‌انجق ینه‌سن‌بیلیرسك.

مؤمن قرداش ... بومذكورات ، كه واقع اولدی ، بزدن بیلمه ینه‌كندی نفسندن بیل. غیرت‌حق غلبه‌ایلدی، بی‌اختیار صادر اولدی. غایتله كنـدی نفسنی كوردك ، اعراز واكرام ایله‌دك ؛ شرعاً تعظیم واجب اولور طائفه‌نك اولوسنی ودیریسنی واولوسـنی وكچمشنی تحقیر وتجهیل ایله‌دك ...آنلرمخطی اولمقدن معروف بودركه سن اوله‌سین. آز نسنه دكلدر، بركلی قضیه‌در، عقوبات مترتب اوله‌جق نسـنه‌در . بو بزم كلامز سزه جانب حقدن عتاب وعنـایتدر وتنبیهدر . بیلمش اوله‌سـك حقك بولطفی وعنایتی دكه‌لره نصیب اولماز . نه اوله ایدی حق تعالی وجل بزه دخی نصیب ایده ایدی : بر كیمسـه خطامزی اعلام ایده ایدی .

مؤمن قرداش ... بوكلمات‌كه بزدن سزه واقع اولدی، اكرحقسه استغفار ایده‌سك ؛ اكر باطل ایسه بزه دخی اعلام ایده‌سك ، بزدخی جوابنه قادر اوله‌ماز ایسه‌ك باری توبه واستغفار ایله‌یه‌لم ... والله اعلم بالصواب ...

بالی

[۱] اشبو عباره‌نك اصلنه تمامیله موافقتی جای ترددر. برایكی كله اكسیك اولق احتمالی واردر . زیرا خصـومته وكالتك قبضه وكالتی اسـتلزام ایتمیه‌جكی امام زفرحضرتلرینك قولی‌در. نه‌كیم سیاق وسباق افاده دخی بونی‌كوستریور. ائمهٔ ثلثه‌مز (امام اعظم، امام ابی یوسف، امام محمد) حضراتنجه خصـومته وكیل اولانك قبضـه صـلاحیتی قبول اولونمشـدر . دیكر ائمهٔ ثلاثه یعنی امام مالك وشافعی و احمد بن حنبل حضراتیده امام زفر كبی اجتهاد بیورمشلردر بنابرین بوجمله‌نك اصل ونبقه‌دن بردها تدقیقی مصطفی صبری‌افندی حضرتلرینك لطفلرندن بكلرز.

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ء مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین، فلسفه، ادبیات، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	۶۰	۳۰
ولایاتده	۸۰	۴۰
ممالك اجنبیه‌ده	۸۰	۴۰

تاریخ تأسیسی : ۱۱ تموز ۳۲۴

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

اعلانات : مسلکمزه موافق آثار جدیده‌نك اعلانلری قبول اولنور

عدد : ۳۲ — ۱۰ ربیع‌الاول ۳۲۷ پنجشنبه ۱۹ مارت ۳۲۵ — ایکنجی جلد

باب اجتهاد مسدودمیدر !

مقاله‌ء سالفه‌مزده سؤال معروضی بقای اجتهادك محذور تولیدینه بادی اولیه‌جغی نقطهٔ نظرندن حل ، وانسداد ادعاسنده بولونانلرك قاپیلدقلری توهماتی دفع وازاله مقصدیله بویوك برذاتك محاوره‌سنی بسط وایضاح ایتمشیدك .

بوکونده براهین نقلیه وعقلیه سردیله فوائد بی‌نهایه‌یی تأمین ایدرك اجتهادك عالم اسلامیتده علی‌الدوام بقاسی امر واجب بولوندیغنی تقریر واثبات ایده‌جکز . والله‌الموفق ...

اعصار اخیره‌ده باب اجتهادك مسدودیتی ، یاخود فقدان اهلیتدن ناشی مجتهدك مفقودیتی ادعاسنده بولونانلرك قول مجردی نصل تصدیق اولونه‌بیلیر ؟ حالبوکه بوتون مذاهب مدونهٔ اسلامیه علمای کرامی اجتهادك فروض کفایه‌دن بر فرض قطعی اولمسنه بالاتفاق قائل اولمشلردر .

هر عصرده شرائط اجتهادی تماماً جامع بعض ذواتك وجودی عامهٔ مکلفین اوزرینه فرض قلنمسنه مبنی هر هانکی بر زمان رجالی تقصیر وتکاسل ایله امرار حیات ایدوب‌ده ایچلرنده ارباب فقه واجتهاد یتشمیه‌جك اولورسه جمله‌سی آثم وعاصی عد اولونورلر .

امام ابوحامد غزالی وابوالحسن ماوردی وابن‌الصلاح ومحی‌الدین نووی کبی اکابر علمانك آثارینه مراجعتله بوحقیقت پك قولای آکلاشیلیر .

حتی ابن‌الصلاح مرحوم «آداب فتوی» نام اثرلرنده ائمهٔ شافعیه‌نك ظاهر اذه‌لری ایجابنجه بوفرض کفایه مجتهد مقید ایله دکل ، بلکه مجتهد مطلق وجودیله تأدیه اولونه‌بیله‌جکنی‌ده تصریح ایتمشدر . پك چوق اعاظم ایسه عالم اسلامیتك مجتهددن خالی قالمسنی عقلاً‌ده مستحیل عد ایتمشلر ودیمشلردرکه : اکر برزمانك مجتهددن محرومیتی فرض اولونه اوزمان برزمان فترت صایلمق واوحالده شریعت جلیله منقرض وتکلیف زائل وحجةالله ساقط اولمق لازم کلیر . بواستحالهٔ عقلیه‌نك ثبوتنی افاده ایدن ذواتك کیملردن عبارت اولوب هانکی تألیفلرنده تصریح ایتمش اولدقلرینی رسالهٔ مستقله‌سنده جلال‌الدین سیوطی بیان بیورمشلردرکه ایچلرنده استاذ ابواسحق اسفرائنی وامام غزالی وامام‌الحرمین حضراتی ایله ائمهٔ مالکیه‌دن قاضی عبدالوهاب وحنفیه‌دن صاحب‌البدیع ابن‌الساعاتی کبی فحول علما داخلدر .

برده «۶۰۶» تاریخ هجریسنده ارتحال ایدن امام فخرالدین رازی محصولك اجماع مبحثنده دیمشدرکه: «اکر بر عصرده ـ العیاذ بالله ـ مجتهدیندن یالکز برذات بولونه‌جق اولسه اونك قولی اجماع مقامنه قائم اوله‌رق حجت قطعیه عد اولونمق لازمدر» . سراج‌الدین مرحوم‌ده «تحصیل» نام اثرنده امام رازی‌یه موافقت ایتمشدرکه مشارالیهمانك بوکلاملرندن‌ده کندی زمانلرنده مجتهدین کرامك کثرتله موجودیتی مستفاد اولمقده‌در . بونی مؤید اولمق اوزره ینه جلال سیوطی (رح) نقل ایدییورکه تبریزی رحمه‌الله «تنقیح المحصول» کتابنده شویله دیمشلر : «اهل اجماعده حد تواتره بلوغ شرط دکلدر . بناءً علیه بالفرض برعصرده مجتهدین کسب ندرت ایله‌اوچ فرددن عبارت قالسه‌لر اونلرك اجماعی‌ده حجت شرعیه اولور. حتی منحصراً برفردك موجودیتی فرض اولونسه اونك قولی اجماع مرتبه‌سنده طوتولور . چونکه

بووجهله تفرد ایده‌جك بر مجتهدك بوتون امت مقـامنه قائم اولمسی مقتضای نصوصدر » .

الحاصل هرزمانده آز، چوق ملکهٔ اجتهاده مالك ذوات بولونور، بولونملری موافق حکمت ومصلحت كورولور. علمای دینك بو مرتبه‌یی احراز ایچون صرف مساعی ایتملری وظائف مهمه‌لرندندر . زیرا کتاب وسـنت ایله قیاس واجماع امتدن عبارت ادلهٔ شرعیه‌یه تمسك وجوبنه دال اولان دلائل عقلیه ونقلیه‌نك مقتضـای عمومی بولونان حکمك بعض اعصار واشخاصه تخصیص ایدلمسی قطعاً صحیح اوله‌ماز . بو حکمدن یالکز عاجزلر خارج قالیر . اوت، دلیل شرعی‌یه تمسك ایله استنباطه قادر اوله‌میان کیمسه بالضروره اهلنه مراجعت وتقلیده مجبور اولور ، بو مراجعت وتقلیدی‌ده قاعدهٔ مقرره‌یه توفیقـاً بقدرالضروره تقدیر اولونور . زیاده اولورسه معصیت عد ایدیلیر .

تمهیدات معروضه‌مز ایله واضحاً آکلاشیلیور که اجتهاد اوزرمزده فرض دائم والی قیام الساعه برحق قائمدر . امت احمدیه هیچ برعصرده بو شرف وسعادتدن محروم قالمیه‌جغنه بو حدیث شریفده شهادت ایتمکده‌در: ﴿ لاتزال طائفة من امتی ظاهرین علی الحق حتی یأتیهم امرالله ﴾ قال المناوی ای غالبین ومنصورین وهم جیوش الاسلام اوالعلماء [۱]

محمد بن عبدالکریم شهرستانی رحمه‌الله‌ده « ملل ونحل » کتابنده شویله دییورلر : « نصوص شرعیه متناهیه، وقایع ایسـه غیر متناهی اولدیغندن ، حالبوکه متناهی اولان شی نامتناهی اولانی ضابط اوله‌میه‌جغندن اجتهاد وقیاسـك واجب الاعتبار وقطعی الدوام اولمسی اقتضـا ایدرکه هرحادثه اوزرینه اجتهاد بولونسون، امت اسلامیه تأمین سلامت ایله‌سون».

[مجلس مبعوثانده‌کی انجمن مخصوص تنسیبی اوزره تشکل ایده‌جکی استبشار اولونان مجله جمعیت جلیله‌سی ان شـاء‌الله زمان قریبده تشکل ایدرده بوسـایه‌ده امتك بوتون ترددلری زائل اولور ، هر مشکللری حل اولونور . زیرا توارد ایدن اختلافات حالی اوزره قالمقـده ، احتیاجات کوندن کونه تزاید ایتمکده‌در. بوکون بیلنمسی اشد لزوم ایله لازم بك چوق مسائل جوابسز طورویور. معاملات عمومیه توسع ایتدکجه حادثات چوغالیور . ارباب تورع آرزو ایتدیکی منافعدن محروم قالیور. مثلا صاللانان دیشك تثبیتی ایچون آلتون ویا کوموش تللر ایله باغلانمسی جائز اولدیغی حالده چوروین بر دیشی طولدورمق ویاقاپلاتمق مجبوریتنی حس ایدنلر فتواخانه‌یه مراجعتله برجواب آله‌میورلر. مع‌هذا، قیاساً بونك‌ده جوازی خاطرلره کلمکده‌در .

اك کزیده فقهامز دعوت ایدیله‌رك اجتماع ایده‌جك اولورلرسه هم مجله‌یی توسیعاً شرح ، هم لزوم کورولن دها نه قدر مسـائل وار ایسه بالتدقیق علاوه ایدرلر ، ربایه ، سیغورطه‌یه وسائره‌یه دائر اختلافاتی آرادن قالدیررلر ، بوتون مساعدات شرعیه‌یی بولوب اورته‌یه قویارلر،

---

[۱] هر احتماله کوره بو حدیث شریفده‌کی ظهور وغلبه تبشیری‌ده بقای اجتهاده دلیل اوله‌بیلیر . چونکه دین اسلامك دوام ظهوری بقای اجتهاده منوط اولدیغی بوقاریده ایضاح اولوندی .

وحدت اسلامیه وائتلاف عثمانی نه‌یه متوقف ایسه ایوجه دوشونورلر ، مصـالح زمانه‌یه اوفق اولان اقوال وآرایی ترجیح خصوصنه همت ایدرلرده هرکس شرع شریفك سماحت وعلویتنه حیران قالیر ، منقاد اولور .

زمانمزده مجتهد یوقدر دییه‌رك بی نهایه مسـائل خارج شریعت براقیلمق روامیدر ؛ باب اجتهـادك قرن رابع ویا خامس حدودنده انسدادینی ادعا ایدنلرك سوزی محض تقول ، معناسز تحکم اولمسنده ذره قدر اشتبـاه اولونمامیلیدر . بوکا دلالت ایده‌جك نه دلیل عقلی بولونه‌بیلیر ، نه دلیل نقلی .

مرتبهٔ اجتهـاده وصولی جمله‌جه مسـلم بولونان بیکلرجه ذوات اعصـار اخیره‌ده ظهور ایتمش ، فقط اجتهادلری علی الاکثر مذاهب اربعه‌نك برینه موافق دوشمش اولمغله آنلره منتسب عد اولونمشلردر.

مثلا ائمهٔ شافعیه‌دن معدود عزالدین بن عبدالسلام وابن دقیق العید « رحمهماالله » ك رتبهٔ اجتهادی حائز بولندقلری اصـلا جای اشتباه دکلدر . [۲] حالبوکه اول قرن سابع رجالندن ایدی ، ثانی‌ده «۷۰۸» تاریخنده، مبدء ثامنده ارتحال ایتمشدر .

مناسترلی اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ یس ، آیت- ۵۵،۵۶ ۵۷،۵۸

﴿ ان اصحاب الجنة الیوم فی شغل فاکهون . هم وازواجهم فی ظلال علی الارائك متکئون . لهم فیها فاکهة ولهم مایدعون . سـلام قولاً من رب رحیم ﴾

[جناب حق آیت سابقه‌ده، روز حشرده هیچ برفرده هیچ بر وجه ایله ظلم اولنماز دیه ندا اولنه‌جغنی وکفره‌یه خطـاباً دخی سزك بوکون کوردیککز جزا دنیاده ایکن مدام ایشله‌دیککز کفر ومعاصی‌نك جزاسیدر دینیله‌جکنی حکایه بیوردقدن صـکره بو آیات کریمه‌ده دخی کندیلرینك حسرت وندامتلرینی تزیید ایتمك اوزره اوکون اهل ایمان حقنده رایکان اولان صنوف عواطف وانعاماته دائر کفره‌یه قارشـو سویلنه‌جك سـوزی حکایه ایدییور وبووجه ایله حضرت رب کریم خشنود اولدیغی عبادینه نشـئهٔ اخراده حاضر وآماده قلدیغی الطاف وعنایاتی بزم شوخاك سافلده ادراك ایده‌بیله‌جکمز بر صورتده تصویر ایدوب بیوریورکه] سکان جنت بوکون ذوق وصفایه طالمش ، [نعیم جنتدن] نواله چین لذت وسرور اولیورلر . انلر و [دار دنیاده‌کی] زوجه‌لری کولکه‌لرده [اشجار لطیفه‌نك سایه‌لری التنده] مزین تخت وسریرلر اوزرینه اتکا ایدیورلر . اوراده انلر ایچون هر نوع فاکهه

---

[۲] حق ائمهٔ مالکیه‌دن مشهوره ابن عرفه « رح دییورمش که عصرمزده ابن عبدالسـلامك رأیی منضم اولمدقچه اجماع منعقد اوله‌ماز . اجماع ایسـه مجتهدینك اتفاق دیمکدر .

وهر ایستدكلری واردر . [باخصوص انلر ایچون اوراده اصل تمنی ایتدكلری برمطلب اعلی واردركه اوده] رب رحیم [جهتك] دن ارزان بیوریله‌جق سلام [وتحیه] در . [دارالسروروده مؤمنین مكرمین بالواسطه ویا بالذات سلام والتفات الهیه‌یه نائل اوله‌جق وبوشرف التفات خداوندی ایله كامران اولنجه بهشتك جمله نعم ومطایبنی خاطرلرندن فراموش ایده‌جكلردر] .

سلامت من دلخسته درسلام تو باشد
زهی سعادت اكردولت سلام تویابم

جابر بن عبداله رضی‌اله عنه حضرتلرندن مروی اولدیغی اوزره ذات نبوتپناه افندمز بیوردیلركه : اهل جنت مستغرق حظ وصفا ایكن بردنبره اوزرلرنده برشعشعهٔ نور پیدا اوله‌جق وباشلرینی قالدیرنجه جناب رب‌العزت انلره سلام ویره‌جكدر . سكنهٔ جنت اكا نكران اولدقجه نعیم جنتدن هیچ برشیئه التفات ایتمیه‌جكلردر . بعدالاحتجاب دخی اونورك بركتی اوزرلرنده قاله‌جق .

یراه المؤمنون بغیر كیف ـ وادراك و ضرب من مثال
فینسون النعیم اذا رأوه ـ فیاخسران اهل الاعتزال

« قصیدهٔ امالی »

سورهٔ حجرات آیت ـ ٦

« یاایهاالذین آمنوا ان جاءكم فاسق بنبإ فتبینوا ان تصیبوا قوماً بجهالة فتصبحوا علی مافعلتم نادمین »

ای ایمان ایدنلر ، اكر برفاسق سزه برخبر كتوررایسه طورك ، تفحص ایدك [فسقدن صاقنمه‌یان فسقك برنوعی اولان كذبدن صاقنمیه‌جغی دركار اولمغله حقیقت حال تبین ایتمدكجه صاقین فاسقك كتوردیكی خبره اعتماد ایتمیك] ، تاكه برقومه بیلمیه‌رك [حاللرینه مطلع اولمیه‌رق] برضرر ایراث ایدوب ده [صكره انلرك كندیلرینه عزو واسناد اولنان احوالدن بریئلری اكلاشیلنجه] ایتدیككزه نادم اولمیه‌سكز [انك سوزینه بلا تأنی وبلاتحقیق اینانورسه‌كز اوله‌بیلوركه برقومه برضرر ایراث ایدرسكزده صكره اوقومك برائتی نمایان اولمغله حقلرنده كاشكی بویله معامله ایدلمامش ایدی . دیه هردم مغموم ومكدر اولورسكز] .

بونظم جلیل ارشاد ایدیوركه هیچ برفاسق هرقنغی برخصوصده اولورسه اولسون اهل ایمانی كلمهٔ زور ایله اغفال ایده‌بیله‌جكنه امید وار اوله‌مامق ایچون دائما انتباه اوزره بولنملری لازمدر . فاسقك سوزی اصغا اولنوب ده اكا اعتماد اولنورسه طوائف مسلمین ارهسنده قتاله مفضی اوله‌جق سوزلر بولوب سویلر . مقصد ملعونانه‌سنی ترویج ایچون حق وحقیقتدن دم اوره‌رق صدوری بری برینه بغض ونفرتله قارته‌جق اخبار وحوادث ایجاد ایلر . بوكونلرده مقاصد مختلفه‌دن ناشی پردهٔ نفاق آلتنده برچوق اویونلر اوینانیور ، برچوق كفت وكولر اولیور . بوآیت كریمه‌نك مضمون حقیقت نمونی نظر مطالعه‌یه آلنوب ده اوكبی منافقانه سوزلره بلاتأنی وبلا تحقیق حوالهٔ سمع اعتبار ایتماملی ، ظواهر كلماته قاپیلوب ده صافدلانه اصحاب نفاقه پیرو اولماملیدر . انلرك كوندكلری جهت قلوب صافیه‌در .

بولجهٔ بی پایانی تهییج ایدنجه انلرك جرأتلری كوندن كونه تزاید ایدر . بومحققدركه حبل متینه اعتصام ایتمدكجه اقوام اسلامیه‌دن هیچ برینك نه حیات سیاسیه‌سی نه حیات شخصیه‌سی قالور ، وحدت كبرایی اخلاله تصدی ایدنلر مادةً ومعناً مسؤلدرلر ، حق وخلق نظرنده منفوردرلر . برنجی وجیبه وحدته جانسپارانه خدمت واریكهٔ امامت كبرایه انقیاد واطاعتدر .

بزعاقلانه ومتفقانه حركت ایدرسه‌ك هیچ بروقت آفاق سیاسیه‌مز مظلم دكلدر . جهان مدنیتك بزدن مطلوبی بونقطه‌ده موازنهٔ دولیه‌یی اخلاله مانع اوله‌جق برقوهٔ غالبه بولندیرمقدر . خارجده بورایه تجاوزه مهیا اعدامز وارایمش .. هردولتك دشمنی واردر ، اوبزه خاص دكل . هنر اودركه آمال ومنافعی بزم آمال ومنافعمزه موافق دولتلر ایله اتفاق حصوله كتورلسون ، زیرا كوریوروز بوكون متفقسز حیات سیاسی ممكن دكل . مملكتمزك صرف امور داخلیه‌سندن بولنان قوانین وآداب واخلاقه خارجدن هیچ برفرد مداخله ایده‌مز . بوجهتجه اولان جعلی تلاشلرده قطعاً حائز اهمیت دكلدر .

باطل همیشه باطل و بیهوده‌در ولی
مشكل بودركه صورت حقدن ظهور ایده

دهاة عربدن [مغیره بن شعبه] حضرت فاروق : « درجهٔ فضلی الداعقدن ، درجهٔ عقلی الداعقدن متعالیدر » دیه وصف وستایش ایدرمش .

آیت كریمه‌ده تبین ایله اولان امر مخبرك فسقی اوزرینه ترتیب اولنمش ، یعنی مخبر فاسق اولورسه توقف وتفحص ایدك بیورلمش . مفتیٔ دیار روم ابوالسعود حضرتلری : بوترتیب وتعلیقه نظراً نظم جلیله خبر واحد عدلك بعض مواددده قبولنه اشارت واردر دیور .

سرور انام علیه‌الصلاة والسلام افندمز ، حضرت عثمان بن عفان رضی‌اله عنهك لام برادری ولید بن عقبه‌یی تحصیل زكاة ایچون [بنی‌المصطلق] عشیرتنك نزدینه اعزام بیورمشدی . ولید عشیرتك یوردینه یاقلاشدقده تعظیم ایچون سوار اوله‌رق استقباله چیقدیلر . حالبوكه ولید ایله عشیرت ارهسنده بردم سببیله زمان جاهلیتدن قالمه عداوت بولندیغندن ولید اوغلبه‌لكی كورنجه كندوسنه سوء قصد ایچون قارشوسنه چیقمشلر دیه وهم وخوفه تابع اوله‌رق همان عودت ایله حضور نبوی‌یه كلوب : [بنی‌المصطلق] مرتد اولمش ، اوزریمه سلاح ایله چیقدیلر ، زكاتك اعطاسنه مخالفت ایلدیلر دیدی . بونك اوزرینه عشیرت اوزرینه عسكر سوقنه قیام بیورلدی . ایشته بواثناده ایدی كه بوآیت كریمه نازل اولدی . شویله‌ده روایت ایدنلر وار : ولید بن عقبه بنی‌المصطلق نزدندن عودت ایله بوطرزده عرض كیفیت ایتمسی اوزرینه سلطان انبیا علیه‌افضل التحایا افندمز خالدبن‌ولیدحضرتلرینی عسكر ایله انك اوزرینه كوندردی وخالده امرایتدی‌كه عسكرله كیتدیكنی

بیلدیرمیوب کیجه‌لین کیزلیجه بنی‌المصطلقك یوردینه کیر. انلرده شعائر وآداب اسلامی مرعی کوررسه‌ك زکاتلرینی آل ؛ یوقسه اهل ارتداد حقنده اوله‌جق معامله‌یی اجرا ایت . خالدبن‌ولیدرضی‌اﷲعنه حضرتلری امرپیغمبری اوزره حرکت ایدرك وقت‌غروبده بنی‌المصطلقك یوردینه داخل اولدی . عسکریله برلکده مخفیجه بریره قوندی . عشیرتك احوالنی تدقیق وتفحص ایتدی . اقشام ویاتسو اذانلرینی ایشتدی ؛ سائر حاللرینه مطلع اولدی . امرالهی‌یه مخالف کندیلرنده برحال وحرکت کورمدی . بونك اوزرینه زکاتلرینی اخذ ایدوب عودت ایلدی وحضور نبوی‌یه واقعهٔ‌حالی ومشهوداتنی عرض ایلدکده بوآیت جلیله شرف نزول ایتدی .

برکت زاده : اسماعیل حقی

مولدالنبي عليه‌الصلاة والسلام

مولدالنبي کونندن مقصد ، پیغمبرذیشانمز افندمزك دنیایی تشریف بویوردقلری یوم سعادتدر. استانبولده . وترکلربیننده (قندیل‌کیجه‌سی) دیه یاد اولنان ، ربیع‌الاول آینك اون ایکنجی کیجه‌سی . دین مبین اسلامك عالم انسانیته مبلغ صادق وامینی اولان مجمع مکارم اخلاق ، حضرت سیدالاسیاد افندمزك دوغدقلری لیلهٔ مبارکهٔ مهمه‌در .

تاریخ نقطهٔ نظرندن بوحادثهٔ تولد ، دنیانك اك‌بویوك واك‌صاحب سطوت وعظمت هرهانکی شهنشاه جهانکیرینك . ویا صاحب جاه ایمپراطورینك یوم میلادندن دها مهم . دها پك چوق معنیدار بروقعهٔ عظیمهٔ انقلابات وکمالاتدر . اویله‌که بو ذات جلیل‌الصفات عدالتپرورك بالاخره مظهر رتبهٔ نبوت اولمه‌لرندن ، قبالی چوللرده وحوش کبی یاشایان ، اصنامه طاپان ، ادعای شهامت واظهار تعصب وشجاعت ایله‌ین ، بیلدیکندن کوردیکندن ذره‌جه شاشمایان ، جسور ، عنود ، جاهل ، وحشی ، محارب ، بر قومدن صحایف تاریخ عالمه نیجه شان وشهرتله انتقال ایدن مدنی ، متدین وحقیقت‌بین ، معتدل وحق شناس ، عالم ، متمدن ، شجیع ومتحمل ، صادق ومخلص بر بویوك امت یتشدیردی . نشر ایلدیکی نور حقیقت ، نور حقیقیٔ انسانیت اولدیغی ایچون او کوچوك قبیلهٔ قریشدن شامه ، یمنه ، عراقه . هنده ، افغانه ، چینه ، مصره ، اندلسه ، وخلاصه چار اقطار عالمه خطوط زرین شعاعی طبق تنویر عالم ایدن برکونش کبی یاییلدی . بونوردن علما ، فضلا ، حکما ، فلاسفهٔ اسلام استفاضه ایتدی ؛ میدانه چیقدی . عدالت او سایه‌ده یرلشدی ...

دنیا دکشدی ، شرقك نور فیضا فیض لاهوتیسی جهانی طوتدی . کتابخانهٔ عرفان آدم ، علوم ایله طولدی طاشدی . اویله که لسان بلاغت باشقه بر حقیقت نوظهور ایله تکلمه ، وجدانلر اك یوکسك حسیات ایله تفهمه ، انسانلر بیلنمز بر صفای معنوی ایله تعالی‌یه مظهر اولدیلر . سعی وغیرت ، عزم وهمت ، رفاه وسعادت ، عفت وعزت بر کورونمز افق لایتناهی‌یه دوغرو وسعت بولدقجه بولدیلر !

جامعلر طلبه ایله ، بلده‌لر علم وادبله مالامال فیوص اولدی . دنیایه باشقه بر باب الهیٔ دولت آچلدی . مساواة کامله ، عدالت محضه ، حریت انسانیه ، حقیقت آلهیه هپ تظاهر وتأسس ایتدی ؛ علوم ومعارف ، صنایع وتجارت ، زمانه کوره حد غایه‌یه یاقلاشدی.

ایشته بواك بویوك ، اك‌ جدی ، اك بقادار اثر وحید عالینك صاحبی‌او نبی ذیشان صاحب عرفاندر ؛ مکارم اخلاقی ملوك وسلاطینی دوشوندورن وکوچولتن بوذات اشرف‌واجلك لیلهٔ مبارکهٔ تولدلریدرکه الآن یاد واعاده اولونیور ، بویوم تاریخی ، عالم وسیع اسلامیتجه اك بویوك بر بیرام کونی اولسه لایقدر . بوکونده بوتون مسلمانلر عارف حقیقت انسانیه اولدقلرینی بربرلرینه تبشیر ایتمکله سوینسه‌لر سزادر. چونکه اك‌متین وابدی سوزلر واك آچیق حقیقتلر بوکونك مولود یکتای کمالی اولان اوپیغمبر ذیشاندن صدور ایتمش، واوواسطه ایله تلقین ایدلمشدر .

نورنظرامعان اولان بوذات معالی صفاتك اوصاف جلیله ومزایای سنیهٔ همایونلرندن بحث کوچدر . بوخصوصده تاریخ اسلامك مدار فخری اولان بیکلرجه علما ، بیکلرجه اثرلر یازمشلردر . هرسوزی برحکمت بالغه . هر حرکتی برعلویت غیر مسبوقه اولان نبی‌حکیمز افندمزك دوغدقلری کونی ویا کیجه‌یی ذوق وجدانه عائد برصمیمیت روحیه ایله حس ایتمك ، ظنمجه اك کوزل برراسمهٔ خلوص‌واحترام، اك صاف وحقیقتپرور برنشانهٔ تکریمدر . علیه افضل‌الصلاة .

مصر ، علی سعاد

کرید

ای‌مزارلردن درین یوکسك زمین انحطاط ،
ای جزیره ، ای مزار ، ای مقبر دریا محاط ؛

هریرك برحفره‌در آچمش دهان کینی !
یوتمق ایستر ملتك آتیٔ نورا کینی !

اسکلتلر ، طیفلر منظوردر سندن بکا ..
کریه‌لردن، آهلردنمی ایدلمشسك بنا ؟

پك قراکاقسك — نیچون ؟ — ماتم دینن‌شی سنمیسك؟
سوزش جسمك نه‌در ، برمشعل مدفنمیسك !

نعش پاپرجامیسك ، برسرنکون ترجمیسك ؟
نطقه کلش برخیالت ، طیف پرنکبتمیسك ؟

فاجعات ایراد ایدرسك ، ناقل افسانه‌سك ..
موت هائل ، مقبر مظلممیسك ، آکلات‌نه‌سك !

برکونشسك ، نورینك ماضیلر اولمش مغربی ؛
قبره نازل ، موته مائلسك قراکاقلر کبی !

بكزه‌مشسك برشهيدك مدفن دلخوننه ؛
قيماز انسان باصمه‌يه خاك جسد مشحوننه .

آسمان فوقكده كويا تربت علويه‌در ؛
پيشكاهكده دكز بر بى‌نهايت كريه‌در !

آه سن برلاشه‌سك دريايه آتمشلر سنى ،
كاب طينت ، قارغه ماهيتلى بيك شخص دنى

سينهٔ فرسوده‌كه قونمش ديدكلرلر بتون ؛
سايبانك برآلاى شهبال سافلدر بوكون .

هرشكوفه‌ك خون رنكارنك ماهيتليدر ؛
طاشلرك برنور بارد ، طوپراغك ظلمتليدر .

ييلديرملردر بتون شبتاب ليل نكبتك ،
برق خونين شكلى آلمشدر صولوب بكزك ، بتك !

آه ظلمتدر لحايعدر سنك هربريرك :
نورسز مشعللرك ، مشعل جدا معبدلرك .

آه ليلك بكزييور برسر وماتم پروره ،
سنك قبرك حزمهٔ مهتابدر اى مقبره !

.:.

يوق ، نه‌برمقبر نه برميتسك‌اى ظلمتسرا ؛
ذى حيات اولمقده عينمسك بنم سن عادتا :

باق شودريانك — سن اى‌ظلم بشربازيچه‌سى —
حادثات دهرى تصوير ايليور هرموجه‌سى .

سن اونك امواجنه ، بن‌ده شؤن عمانه ،
ظلمت مستقبلك پنهاى بى پايانه

دوشمشز ؛ بوقدر سنكله بينمزده فرقمز .
مظلم اولمقده بوكون بردر بزم آفاقمز .

بنده وار برقلب ويران ، سنده وار ويرانه‌لر ؛
بنده ظلمتلر نمايان ، سنده مظلم صحنه‌لر .

طالع ملتمى‌يزكه بويله ظلمتپرورز ؟
شبمى‌يز ، ماضى‌مى‌يز ، بيلمم ؛ اورتبه بكزرز !

مدحت جمال

نيسان ياغمورى

چيچكلر ايشته آچلمش ، سما منير و لطيف
كونش افقلرى تزيين ايچون طلوع ايتمش
اسر نسيم صفا بخش نشئه‌دار وخفيف
دكيزده موجهٔ ساكن ، چمنده بر لرزش

پرى جماله بكزر جمالى نيسانك
تزين ايلمه‌ده ژاله‌لر ، چيچكلرله
بو آيده دور اساطيرى واردر انسانك
مفكره متحسس اولور ملكلرله

همان هوا دكيشير ، بر كورولتولو پويراز
ايدر چيچكلرك اوستنده بر زمان پرواز
اولورسه شاعر محزن بو حالته ناظر

نه‌دير ؟ اوت ! شونى دير : « در قطرهٔ باران
ــ كه دوكمه‌ده يره فيض سحابهٔ نيسان ــ
اون آلتى ياشنه كلمش كلينده كوز ياشيدر .

محمد جلال

ياد ماضى

ماضى ، او كوزل خاطرهٔ شوق و شطارت ،
هر آن اوليور حافظه پيراى تحسر ؛
آنى ، او قاراكلق‌كيجه پر طيف مرارت
دائم ايديور روحمى لبريز تأثر .
هردم نظرم ماضىٔ پر نشوه‌يه ناظر
جوشش ويرييور كوكله حالا او مناظر ؛

حالا او مناظر ، او افقلر ، او سمالر
روحمده اوياندير‌مه‌ده بيك صبح ربيعى ؛
ولى ايليه‌رك بر برينى ليل صفالر
ايام ألم عقلمه كلزدى طبيعى .
بر لحظه دوشونمك نه‌در آكازدم او دملر
صارمقده بوكون روحمى سوزشلى ألملر .

هر شى بكا خندان كورونوردى او زمانلر
اوقشاردى كوچوك روحمى‌هپ تازه‌چيچكلر ،
پر ان ايدى بر يانده طربزا كلبكلر
كويا سويشيرلر ، اوپوشورلردى هپ آنلر .
كلغنچه‌لر ايلردى سحر وقتى تبسم
بلبللر ايسه هپسى يك آواز ترنم .

افلاكه باقاركن بنى مفتون ايديوردى
پارلاق كونشك منظرهٔ شعشعه‌دارى ؛
آقشام طوره‌ماز غربه مسافر كيديوردى

شرقك او كوزل باكرهٔ لمعه نثاری .
لكن كیجه بر باشقه تماشا بولیوردم
ییلدیزلره حیرتله باقوب شاد اولیوردم .

ییلدیزلره حیرتله باقار اویله صانیردم
هپ تازه كلینلر كزینیر روی سماده .
بر هیكل سودا كبی بر شعله صانیردم
كوردوكجه اومحزون قمری سیر وصفاده ؛
هرمنظره بیكلرجه لطافت صاچیوردی ،
كویاكه بدایع بكا آغوش آچیوردی .

افسوس ! او كوزل كونلری ایتدكجه تخطر ،
جوشمقده بوتون طویغولرم بویله دمادم ؛
شمدی نی محو ایتمه‌ده آلام تحسر ،
هر دم قاره خولیالر اولوب قلبمه محرم ،
لرزان ایدییور روحمی بیك دورلو مظالم .
افسوس‌كه ماضی‌عدم ، آتی ایسه مظلم ! . . .

قانقاسیلی : صبری جابر

حزین بر خاطره

مهیب كوزلری آفاقه دائما منصوب
جوار ساحلی توحیش ایدردی برمجذوب .
زمان‌زمان اوزانوب افقه دست تهدیدی
قیزار ، جوشار ، باغیرر كیم بیلیر نه‌سویلردی .
وحوشی قورقوته‌جق حمله‌لرله كوكركن
اوكنده موجه‌سی بحرك اولوردی قهقهه‌زن .
دیزوب چاقل طاشی بعضاً چوجق‌كبی اوینار
یاپاردی‌طالعه بونلرله صانكه طلسملر .
حیاته رابطه‌سی كولكه‌لر قدر آزدی .
طاقیلسه راهنه اطفال‌بلده باغرازدی .
چاغیرسه‌كز ، یاره كوسترسه‌كزده ساكتدی
مزارلر كبی ناسوته قارشی صامتدی .
دیدم‌كه كیم بو آدام : مجرم سیاسیمش .
خایر ، ناصلسه سورولمش‌ده بورده منسیمش .
امر ، حكم یوق ایمش ؛ والی كیم باقوب صوراجق
دیوب‌ده قلعه‌یه آتمش ؛ زواللینك آنجق
سكز ، طقوز سنه صوكره اوقونمش اوراقی
یاقین زمانده‌ده لطفاً ویرلمش اطلاقی .
ظلام‌محبسه ـ أخذواعطاده آلدانمش ـ
ویروب دماغنی بر افسر بیاض آلمش .

ردوسده كورمش ایدم بویله خیلی‌منكوبی
تخطر ایلدی قلبم بوكون او مجذوبی .
أوت ، بوكون اوده مشمول انقلاب ؛ آنجق
او بوش دماغ ایله بیلمم ناصل ، نه آكلایه‌جق ؟

۲ مارت ، ۳۲۵ — ابراهیم علاءالدین

عربلرك فنونی و كشفیاتی

عربلرفنونی یونانیلردن الدیلر ؛ لكن برعصركچمه‌دن عربلاشدیره‌دیلر . یوقسه اوروپالیلر كبی تام اون عصر اریسطوطك ، یاخود افلاطونك،یاخوداوقلیدیسك، یاخودبطلمیوسك شاكردی قالمغه‌راضی اولمادیلر .

دیورلركه : اسكی مؤلفلرك آثارنده‌كی آرا وافكاره تمامیله اتباع قاعدهٔ سقیمه‌سنی براقوب بونك یرینه تجربه ومشاهده اصولنی فنون حاضره‌یه اساس اتخاذ ایدن ، الحاصل علومی تقلید دنیلن قیداسارتدن قورتاران‌الك اول باقون‌اولمشدر. بو انقلاب غربده بویوك كورولتیلره میدان ویردی . حالبوكه عربلردها قرن ثانئ هجرتك اواخرنده بو اصولی قبول ایده‌رك علوم و فنونی او اساس اوزرینه قورمشلردی . ذاتاً فلاسفهٔ عربی ملل سائره‌ده یتیشن فیلسوفلردن آیران الك برنجی خصیصه عربلرك تجربه‌ایله‌تأیید ایتمین نظریات‌علومی صرف‌عقلی برطاقم مقدماته استناداًقبول ایتمامه‌لری ، بنیان فنونی‌مشاهده وتجربه اساسلری اوزرینه قورمه‌لریدر . حتی‌كوستاوله‌بون فلاسفهٔ غربك برندن نقلاً دیوركه : عربلرك قبول ایتدكاری دستور شودر : « تجربه ایت ، تدقیق ایت ، كوزكله‌كور ، ایشته اوزمان اكلامش‌اولورسك .» حالبوكه اونجی عصرك نهایتنه‌قدر اوروپالیلرجه امتثال‌ایدیلان قاعده شوایدی: « كتابلرده‌یازیلان مباحثی‌مطالعه ایت، مشاهیرك‌سوزلرینی تكرارتكرار اوقو ،ایشته اوزمان عالم اولورسك» [آرتق مصرلیلرله برابر بوتون شرقلیلر كوزلرینی آچسونلرده اچبه كورسونلركه وقتیله نه ایمشز، شمدی نه اولمشز !]

دالامبر تاریخ علم هیئتنده دیوركه « یونانیلر آره‌سنده ایكی نهایت اوچ راصد صایه بیلورسه‌كز بوكا مقابل عربلردن صایه‌میه‌جق قدر راصد بوله بیلیرسكز »

كیمیایه كلنجه ؛ یونانیلرده صاحب تجربه بركیمیاكر بیله كوستره‌مزكن عربلردن‌یوزلرجه یتشمشدر. بناءً علیه فن كیمیا بشقه‌لرینك دكل ، آنجق عربلرك محصول كشفیدر. بوندن بشقه عربلرك هندسه وسائر فنون ریاضیه‌یی‌ده منطقه عائد علوم آلیه‌دن عد ایده‌رك قضایای نظریه‌یه بونلرله استدلالاتده بولنورلردی‌كه ،مجهولاته وصول ایچون بوندن صاغلام دلیل اوله‌میه‌جغی طبیعیدر .

زمانك الك مهم اقسامنی كوسترمك ایچون غایت دقیق ساعات استعمال ایدنلر ، بومقصدله زوالی ساعاتی الك طوغری برصورتده قوللانانلر ینه عربلر ایدی . بوندن بشقه عربلر صلب ، مایع بوتون

اجسامك تابع اولدیغی ثقلت قوانیننی کشف ایتدیلر . بونك ایچون‌ده غایت دقیق ، غایت طوغری جدوللر یاپدیلر . ترصدات فلکیه ایچون‌ده بویله مکمل جدوللر یاپمشلردرکه پك معروف اولان بوجدوللر سمرقندده ، بغدادده ، قرطبه‌ده ارباب فنك نظر استفاده‌سنه آچیق ایدی . ایشته بوقوانین سایه‌سنده‌درکه جاذبه قانونلرینی کشفه یول آچیلدی .

بومقاله‌مزده اسلاملرك کشفیاتنی، علوم وفنونده‌کی توسیعاتنی تمامیله صایه‌جق دکلز . چونکه بونك ایچون باشلی باشنه بویوك بر کتاب یازمق لازم کلیر . ذاتاً اوروپا فیلسوفلریله مورخلرندن صاحب انصاف اولانلری بوخصوصده امساك ایتمامشلردرکه سلفلرینك نصل آدم اولدقلرینی . نصل مسلك طوتدقلرینی بیلملری ایچون ابنای ملت اوأثرلرك مندرجاتندن وطنداشلرینی خبردار ایتسه‌لرپك‌ایی برشی اولور.

معمافیه بن بوراده حکمای غربدن برینك سوزلرینی ایراد ایده‌جکم: « کائنات عضویه‌نك برطریق تدریج وتکامله ترقی ایتمکده اولدیغی نظریه‌سنی زمانمزده کشف اولنمش یکی برشی ظن ایدن بزلر ایچون بونظریه‌یی عربلرك وقتیله یازمش اولدقلری کتابلرده کوریسه‌ك دهشت ایچنده قالمامق ممکنمیدر ؟ اوت عربلر بونی مکتبلرنده مدرسه‌لرنده طلبه‌یه تلقین ایدرلر، حتی بوفکری بزدن دها ایلری کوتوریرلردی ؛ کائنات غیر عضویه‌یه، معادنه‌قدر تشمیل ایدرلردی . ذاتاً کیمیایه وضع ایتدکلری اساس‌ده معادنك کندی اشکالی داخلنده ترقی‌یه تابع اولمسی ایدی . خازنی دیورکه: فنه وقوفی اولمیان بر آدم «آلتون ، التون اولنجه‌یه قدر براشکال مختلفه کچیرمشدر » سوزینی ایشیدنجه ظن ایدرکه برچوق معادنه دوچار استحاله اولمش مثلا اولا قورشون، صکره قلای ، صکره باقر، صکره کموش اولمش‌ده نهایت التون حالنه کلمشدر . بیلمزکه ارباب فنك بوسوزدن مقصدی عینیله انسان حال حاضرتکمله برطریق تدریج ، برطریق ترقی تعقیب ایده‌رك کلمشدر طرزنده‌کی ادعالرینه بکزر . ایشته بوصوك سوزلریله‌ده اویله انسانك دیکر برطاقم انواع حیوانات ارەسنده استحاله صورتیله مثلا اوکوزدن اشکه ، اشکدن بارکیره ، بارکیردن مایمونه تحول ایدرك الك صکره انسان حالنه کلدیکنی مراد ایتمزلر . »

کوستاوله‌بون دیورکه « حریت فکرایله سلامت دینك نصل قابل تألیف اوله‌بیله‌جکنی برنجی دفعه اوله‌رق بوتون دنیایه کوسترن عربلردر»

بعض فلاسفهٔ غرب ابن الرشد حریت فکرده اساس دینی نقض ایده‌جك‌قدر ایلری کیتدی ، جسدك زوالندن صوکره روح ایچون‌ده بقا یوقدر، بقا پذیر اولان انواعدر دیدی، دیورلر. حالبوکه بواسناد ابن الرشدك اشخاصك باقی اولمیه‌رق انواعك بقاپذیر اولدیغی طرزنده‌کی سوزینی یاکلش اکلامقدن ایلری کلمشدر. بناءً علیه برخطای عظیمدر. یوقسه ابن الرشدده ارسطونك ودها بشقه‌لرینك دیدیکی کبی اشخاص وجود بولور ، فناپذیر اولور؛ لکن انواعه کلنجه او ، باقیدر، زوال بولماز دیمشدر . بوایسه بام بشقه بر مسئله‌درکه ابن الرشدك عباره‌سندن چیقاردقلری معنایه کلیاً مغایردر. نته‌کیم ابن الرشدك دیکر بر سوزینی‌ده بویله سوء تفسیره اوغراتمشلردی . ابن الرشد مسلماندی . مسلمانلغك هیچ برزمان علمه مخالفتده بولنمیه‌جغنی ، انجق یا اجتهاد علمیده خطا، یاخود خیاله اتباع سببیله میدان آلان علم نامی آلتنده‌کی اوهامی قبول ایتمیه‌جکنی پك اعلا بیلیردی . ذاتاً ابن الرشدك کتابلری المزده‌در . تدقیق ایدرسه‌ك کندیسنه بویله بر اسنادك جائز اوله‌میه‌جغنی اکلارز. لکن بوسوز ابن الرشدك شاکردلرندن اوقومش اولان ابن سبعینه نسبت اولنورسه اوزمان برشی دیه‌مم چونکه اثرلرنده بوکا دلالت ایدن عباره‌لر وار .

دیکر بر فیلسوف دیورکه « عربلرك کرك یونانیلردن ، کرك اقوام سائره‌دن تلقی ایتدکلری علوم وفنون اولجه کتبخانه دیوارلری آره‌سنده کتابلرك ایچنده مدفون ایکن یاخود خزینه‌لرده قپانوب قالمش قیمتدار طاشلر کبی برطاقم دماغلرده محبوس طوره‌رق انسانیتك هیچ بر احتیاجنی تأمین ایده‌مزکن عربلرك النه کچرکچمز مدار حیات اولدی ؛ غدای روح کسیلدی ؛ روح ثروت ، مدار صنعت بیلندی . بشریتی پیشگاه قدومنده آماده طوران غایهٔ کماله سوق ایچون الك برنجی سائق یرینه کچدی . اوروپالیلر ایچنده تاریخی تتبع ایده‌رك صکره عقلك ، وجدانك حکمنه مراجعتده بولنان فرد یوقدرکه غربی لیل جهالتدن صباح ضیادار معرفته چیقارمق ، اونلره طرز تفکری ، طرز نظری اوکرتمك والحاصل تجربه ومشاهده‌نك علم ایچون الك متین ایکی اساس اولدیغنی کوسترمك خصوصنده‌کی فضلك تمامیله مسلمانلره ، مسلمانلرك برابر کتیردکلری علوم وفنونه عائد بولندیغنی انکار ایتسون.

علوم عربیه وآداب محمدیه ایتالیایه کلدیکی زمان طالعنه پاپا اوراده یوقدی . کرسیٔ حکومتی فرانسه‌نك آوینیون شهرینه نقل ایدلمشدی. بوسایه‌ده علم ایتالیانك شماله طوغری یواش یواش یورویه‌رك نهایت اوراده قرار بولدی . پارسك جاده‌لری آنجق اون ایکنجی عصرده اسپانیا سوقاقلری طرزنده قالدیریمه تفریش اولنه‌بیلدی . »

بردیکر فیلسوف‌ده دیورکه « مسلمانلق ایکی عصر ظرفنده بزه صاییله‌میه‌جق قدر هیئت شناس ویرمشکن کلیسا عالم نصرانیته اون ایکی عصر حاکم اولدیغی حالده بزه بر هیئت شناس چیقاره‌مدی . بیلمم نه‌دن ؟ »

مسلمانلر ارەسنده علمك بوفیضی ، بوشعشعه‌سی یالکز بر فرقه‌یه خاص دکلدی . بوتون خلق علمه رغبت خصوصنده مساوی ایدی . آره‌ده رجحان تفاوت سعی وجهددن ایلرو کلیور ایدی . شبهه یوقدرکه بوحال خلیفه‌لرك ، امرانك ، مأمورینك علمه قارشی اولان حلمیله دینك کرك مسلمانلر، کرك ذمیلر حقنده‌کی رفق وسماحتی سایه‌سنده حاصل اولمش ایدی . اونك ایچون فضیلتی باشقه طرفلرده آرامامالیدر .

فلاسفهٔ غربدن بریده دیورکه : « بوتون اقطار عالم نه حاملك بودرجه‌سنه وارمش بر فاتح ، [مسلمان فاتحلرینی مراد ایدیور] نه‌ده رفق وملایمتك بومرتبه‌سنی بولمش بردین کورمه‌مشدر .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده — مترجمی : محمد عاکف

اعتقادات باطله ٭

ازمنهٔ متوسطه‌دن ، اون اون بش عصر مقدمندن باشلایوب الیوم معارفك لایقیله ترقی ایده‌مدیکی محللرده حکمفرما اولدیغی اوزره فوق الطبیعه تخیل ایدیلن اشخاص موهومه‌نك تأثیرات وهمیه‌سی، انسانلری بر طاقم اعتقادات باطله وغریبه‌یه اسیر ایلیه‌رك ، شاهد حقیقی رؤیته پرده‌کش حیلولت اولمشدر .

اعصار مذکوره‌ده ابنای بشرك جهل وغفلت اثری اوله‌رق کاهن ، منجم نامیله موجودات خیالیه‌دن دم اوران اشخاصه اعتمادلری سببیله کسب امتیاز ایدن بوقبیل یادکارلر تحکملرنی تزیید ، استفاده‌لرنی تامین ایچون بر شخصك فلاکتنی ، سعادتنی ، خسته‌لغنی واسبابنی ، مدت حیاتنی ، زمان وصورت وفاتنی واحوال سائره‌سنی تعیین ایتمك مثللو کشف استقبال ، غائبدن استخراج احکام وادیسنده بر طاقم خرافاته وجود ویره‌رك ابلهفریبانه موعظه خوان اولملری اعتقادات باطله‌یه مبدأ اولمشدر .

اعتقادات مبحوثه وقتیله یالکز عوام ناسه دکل، حتی زمامداران خلقه دخی سرایت ایتمش ، مناسبات ناسدن امور حکومانه ، سیاسیانه قدر اجرای تأثیر ایلمشدر . مثلا بر شخص کشف استقبالی ایچون کاهن ومنجمه مراجعت ایدرسه بر قبیله رئیسی ، بر حکمدار حرب وصلح ترجیحنده کذلك بوواسطه‌ایله کشف عواقبه شتاب ایلردی...

بر زمان کلدی‌که انسانلر ، کرهٔ ارضك شیاطین وپریلردن ، جنلردن خالی برخطوه‌سی اولمدیغنه ، هریرده، هرآنده بو اشخاص متخیله‌نك تحت نفوذنده بولندیغنه اعتماد ایده‌جك درجه‌ده افراطه واردیلر . صحت ، انحراف مزاج ، علل مزمنه وساریه ، ثروت ، سعادت ، فقر ، فلاکت هپ آنلرك تأثیرینه حمل اولنوردی . الحاصل ابنای بشر کندی اوهامندن متحصل موجودات موهومه‌نك بارکران تأثیری آلتنده ایکلیوردی .

وقتاکه نیر اسلامیت شعشعه نثار هدایت اولدی ؛ سائر بر طاقم اباطیل کبی اعتقادات باطله دخی بر تزلزل عظیمه اوغرادی ، شیاطین ایله مکالمه ، کاهنلر وساطتیله جنلردن ، پریلردن استمداد ، کواکب ونجومدن استخراج احکام‌مثللو افسانه‌لرك بطلانی نشروتعمیم « ان الله عالم غیب‌السماوات والارض » آیت فرقانیسیله شاهد جمال حقیقت پردهٔ وهم وخیالاتدن تجرید قلندی .

عصرلرجه اجرای احکام ایدن او اعتقاد غریب بو صورتله بر سکتهٔ شدیده اوغرامش ایسه‌ده اختلاط اقوام وملل ایله آز چوق ینه اجرای تأثیردن خالی قالمامش والی‌یومنا هذا اذهان عوام ناسده بر موقع اشغال ایده‌کلمشدرکه شهور وایامه مشئومیت اسنادیله مثلا : صالی ویا چهارشنبه کونلری ایشه باشلامامق ، یولجلق ایتمه‌مك، یکی البسه کیمه‌مك کبی وبوکا مماثل اك زیاد، قادینلرده تأثیرات سیئه‌سی مشهود اولان احوال ایله دیولر ، پریلر حکایه‌لری بو قبیلدندر . حتی « کل یوم هو فی شأن » فرمان سبحانیسندن بی‌خبر اولان امرادن ، ولاتدن بر ذاتك دشمنله عقد ایلدیکی صلح ومتارکه معاهده نامه‌سنك یوم امضا وتعاطیسی مجرد چهارشنبه کوننه تصادف ایلمش اولمسندن طولایی سائقهٔ جهل ایله فردایه تعلیق کیفیت ایلمسی بالآخره دشمنك معاهده‌دن نکولنه وبناءً علیه تجدید مخاصمات ایله بر خیلی نفوس بشریه‌نك محوینه سببیت ویرمش اولدیغی تاریخله مثبت غرائب مؤسفه‌دندر . [۱]

اعتقادات باطله وغریبه بوندن بر قاچ عصر اول‌نه کلنجه‌یه‌قدر غربده دخی فوق‌العاده اجرای تأثیر ایده‌رك رهابینك‌ده یاردمیله نیجه وقایع عجیبه ومدهشه‌یه جلوه‌کاه اولمش وحتی بر آرالق عالمك زمان ووقت انعدامنی تعیین واعلان‌کبی کولنج بر کشف ایله اوروپایی باشدن باشه بر تلاش عظیمه ، واویلای عمومی‌یه اوغراتمشدی .

زمان‌صباوت خاطراتندن یاددارم اولان برحادثه‌یی عرض ایده‌یم:
(...) قصبه‌سنده کوچك ، بیوك عموم بر حادثه‌دن، بر حالت‌غریبه‌دن بحث ایدیور ، کویا کیجه‌لری خیالات کوریلیور ، شیطان بر میتك جسدینه کیروب اوله کیدیور ، خلقی تعذیب ایلیور ، بیلمم دها نه‌لر اولیور ، راحت یوق ، هرکسده عظیم بر خشیت !...

... نك بری کتابه باقش بو حادثه‌یه بر درجه ایناملق لازم کلیرمش (!) اوحالده نه‌یاپملی ؟ اصحاب خواصه مراجعتله جادوبی مزاردن چیقارمیه‌جق بر حاله کتیرملی ! پك اعلا . فقط پاره‌سز ایش اولورمی ؟ ایشته خواجه‌لی‌یه بر وسیلهٔ جر وانتفاع ، ایشته شو وهم خسته‌لغنك دیکر بر مصدر ومقروبی .

اعتقادات باطله‌نك سرایت وبقاسنه دیکر برسبب‌ده قادینلریمزك چوجقلری یارامازلقدن منع ایچون « غول یبانی، چهارشنبه قاریسی » دها بیلمم نه‌نامل ایله کندولرنی تحذیر واخافه ایتملریدرکه بو حال هم اطفالك جسارت وشجاعت فطریه‌لرنی کسر ایدر وهم‌ده اعتقادات باطله‌یه اسیر ایلر .

بو یولده بر فکر ابتدائی آلان چوجق اکر کمالیق تحصیل علم وفن ایله تصحیح فکر ایده‌مزسه حال طفولیته‌ده‌کی معلومات وانطباعات — بر ادیب مغفورك دیدیکی وجهله (کالنقش فی‌الحجر) — ذهننده یر طوته‌جغندن اولادی دخی بوندن حصه‌مند ومتأثر اولور .

مع‌مافیه انوار معارفك فیوضات مشعشعهٔ منتشره‌سنه قارشی زمان جهالت اثری اولان بو قبیل اعتقادات سخیفه کیتدکجه زوالپذیر اولمقده وخداجی . جنجی نامرلیله ، اوفوریجیلکله خلقی طولاندیرمغه یلتنان غرائبفروشان بعض ساده‌دلانی آلداتسه‌لر بیله پك چوق کره پنجهٔ مجازاتدن تخلیص کریبان ایده‌مه‌مکده اولدقلرندن اعتقادات مبسوطه دها چوق زمان اذهان عوامده یر طوته‌میه‌رق اساطیره قاریشه‌جغی بی‌ارتیابدر .

قوصوه ولایتی استیناف اعضاسندن
محمد منیرالدین

---

[۱] نابلیون بوناپارتك مصری اشغال واستیلاسیله دکاده منهزماً رجعتنه ومصری ترك وتخلیه ایله فرانسه‌یه عودتنه دائر جودت تاریخنده‌کی تفصیلاته مراجعت اولنه !

علم اجتماعه نظراً اسلاميت

كچن مقالهمده شريعت اسلاميهنك اجتماعيات ايله اولان مناسباتنى بر نظر عمومى ايله تدقيق و مطالعه ايتمشيدك . شيمدىده مقالهٔ مذكورهنك ذيلى اولمق اوزره ، شريعت غرامزك تطبيقندن حصوله كلهجك محسنات و محاذيرى ممكن مرتبه حقيقى برصورتده يكديكريله مقايسه ايدرك جهت غالبهنك هانكيسى اولهجغنى آكلايهلم :

پسيقولوژينك تحت تصديقندهدركه بشريت ـــ اقصاى تكمله واصل اولهرق هنوز تمامىٔ انسانيت تأسس ايتمديكى جهتله ـــ فضيلت ، حب محاسن ومعالى ، شفقت و محبت ، حس معاونت وفداكارى كبى خصائل علويهٔ انسانيهدن زيادهحرص وطمع ، خودبينى ، منفعت پرستى ، حدت وشهوت كبى خصائص سفليهٔ حيوانيهنك محكوم و زبونيدر . . بو اساس قبول ايدلدكدن صكره عياناً ميدانهچيقاركه جمعيتلرده انسانيتدن زياده حيوانيت حكمفرمادر . .

آمال و افكارى بر درجهيه قدر متحد ، منفعتلرى و آرزولرى ممكن مرتبه مشترك اولان اشخاص و افرادك بو اتحاد معنويلرينك نتيجهٔ طبيعيهسى اولمق اوزره اتحاد ماديلرىده حصول بولهرق ملتلر تشكل ايتمش ، وبوصورتله حكومتلر وجوده كلمشدر . . .

اساس اعتباريله آمال و منافعى ، افكار و ملاحظاتى يكديكرينه متباين اولان آدملرك تشكيل ايدهجكلرى جمعيات ومللده بالطبع برى برينه متخالفدر . . بونك ايچيندركه امللرى ، منفعتلرى قسماً اولسون يكديكرينه بكزهمين ملتلر ، حكومتلر هيچ بر زمان اتحاد و اتفاق ايدهمزلر . . حتى عينى ملتك افرادى اولوب آمال و افكارى اساس اعتباريله بربرينك عينى اولهرق تفرعاتجه يكديكرندن آيريلان اشخاص برلشهميهرك خصوصى فرقهلر ، جمعيتلر تشكيلنه مجبور قالمشلردر . . بناءً عليه شبهه يوقدركه جمعيت بشريه ايچنده ، بر ملتك افرادى آرهسنده حصوله كلن جدايتلرك ، تعرضلرك ، قتللرك اصل سببى اشتراك امل ومنفعتك عدم موجوديتيدر . بر جمعيتده بو سبب متين وطبيعينك حاصل ايدهجكى احوال مؤسفهنك اوكى آلهبيلهجك وفلسفهٔ اجتماعياتى بوتون دقايقيله احتوا ايدهجك بر قانونك مفقوديتى او جمعيتى بر حال هرج ومرجيده بولنديرهجغى آشكاردر . . بوكا ، جمعيتك بو اساس سعادتنى تشكيل ايدهميهن قانونسزلقدن متولد حالات فجيعهيه ، ينه عينى اسبابدن انبعاث ايدن فحش ، تعرضات شنيعه ، عشرت ، وسائر جالب تأسف ملوثات حياتىدهعلاوه ايدرسهك قانونسزلغك ويانقصان ، احتياجات اجتماعيه ايله توافق ايدهمهين ، سيئاتى آكلاشيلديغى حالده تطبيق ومرعيتنده مصرانه و معندانه ثبات ايديلن بر قانونك حيات اقوامده ناصل بر ماحىٔ موجوديت اولديغى ، انقراض اخلاقىٔ ملل ودولايسيله انحطاط مادى ايچينده ناصل برسائق مدهش بولنديغى بوتون وضوحيله ، بداهتيله ميدانه چيقار . . .

بوكون اوروپا حكماسى اعتراف ايديورلركه ، حكومات غربيهنك قوانين مدنيهسى ملتلرك انقراض اخلاقيلرينه مانع اولهمديغى جهتله آتياً برسقوط فجيع موجوديتك وقوعى محققدر . . آوروپاليلر احكام طبيعتك خلافنده حركت ايتمكده حالا عناد و اصرار ايديورلر ؛ قادينلر واركككلر كندى وظائف اجتماعيه وانسانيهسنى اونوتهرق ، يكديكرينه قاريشديرهرق ايفا ايليورلر ؛ و بو صورتله برحركت خطا آلودك پك طبيعى بر نتيجهسى اولهرق جمعيتده سوء اخلاق تأثيرات حزن آلودينى اجرا ايديور ؛ وبونك اوكى آلمق بر درلو قابل اولهميور . چونكه : طبيعته مقاومت آنجق كندى احكام قطعيهسنى بحق اجرا ايتمكله ممكن اولور . مخالف طبيعت وظائفله اشتغال الك زياده قادينلرده كوريليور ؛ بونلر كندى وظائف اساسيه اولان زوجهلك ، والدهلك ، دها طوغريسى قادينلق امور واشتغالاتندن اوزاقلاشهرق اعمال خارجيه ، اعمال رجال ايله اوغراشيورلر وبو سببله انتظام جمعيت مختل اوليور . .

كوروليوركه اوروپاليلرك بوحركتى اساس اجتماعياته كلياً مخالفدر . بو تخالف تفرعاتده ايسه اساسدن دها زياده ، دها قطعىدر . بناءً عليه خطاى محض اولان بو حركتك انتاج ايدهجكى مساوىٔ اخلاقيهيه باشقه هيچ برسبب كوسترمك قابل اولهماز . .

قادينلر ؛ كنديلكلرندن ، بنلكلرندن ، موجوديت ذاتيه وشخصيهلرندن خارج اشتغالات و وظائفله اوغراشيرلرسه البته وجوده كلهجك احوال وحادثات ، حسناتدن زياده سيئات وملوثاتدر . .

واقعا قادينلرك تعلم وتدرسه احتياجلرى ، همده اشد احتياجلرى واردر ، اونلر هر علمى ، هر فنى اوقومهلى تحصيل ايتمليدرلر ؛ لكن كندى وظائف موجوديتلرينه لازم اولان علوم وفنونله اشتغال ايتملرى ايجاب ايلديكى كبى عينى زمانده بو علوم و فنونى محلنده ، وكندى وظيفهلرى داخلنده تطبيق واستعمال ايتمكىده اوكرنملرى اقتضا ايدر . زيرا ، اكر بو خط حركت تعقيب ايدلمزسه اكتساب ايديلن معلوماتدن فائده يرينه مضرت حاصل اولور ؛ چونكه ، علمدن اول حسن تربيه واخلاق لازمدر . . بو اولمزسه سعادت حيات غير قابلدر . ايشته فرانسه ! . . . علوم وفنون ترقى وتعالى ايتدكجه سوء اخلاق ، فحش ده او درجهايلريليور ، چوغاليور . چونكه تعقيب ايديلن اصول وطريق مساعى علم اجتماعك خلافندهدر . مثلا : بر قادين آووقات اوليور ، دوقتور اوليور ، بانقهلرده ، تجارتخانهلرده استخدام ايديليور ، حكومت مأمورلغنده بولنيور ، اركككلرك ايفايه مجبور اولدقلرى خدمات شاقه ايله مشغول اوليور ، عمله لك ايديور ، وبعض يرلره منحصر ومخصوص اولمق اوزره حق انتخابه ، و سائر حقوق سياسيهيه مالك بولنيور . .

شمدى دوشونهلم : تناسل كبى انسانيت وبشريتك الك بيوك ، الك مهم ، الك مشوش ، الك واسع بر وظيفهسنده الك زياده علاقهدار قادين اولدقدن صوكره بو وظيفهيى ترك ايله باشقه شيلرله اشتغال ايتمك ، اونى تماميله ، تفرعاتيله ايفا ايتمكه ، وجوده كتيرمكه مانع و حائل اولمزمى ؟ . . تربيهٔ اطفال كبى اهم بر مشغوليت و مكلفيت ، ديكر شيلرله اوغراشيلرسه لايقيله و ايجاب ايدهجكى درجهٔ مكملهده اجرا ايديله بيليرمى ؟

صوکره، قادینلر، ارککلرله، علی‌الاطلاق هر یرده بولنه‌بیلیورلر. بوناصل قبول ایدیله بیلیر؟.. واقعا قادینلرك مجالس علمیه‌ده، قونفرانسلرده ارککلرله بولنملری پك فائده‌لیدر.. لکن تستره رعایت ایدرك و هر حال وحرکتیله، هر طور وصفتیله بوتون موجودیتنده مقدس ومعلا نسویتك وقاروغرور حقیقیسی بولندیغی آکلاشیلدیغی، حضاری کندیسنه مجبور احترام وتعظیم ایده‌جکندن امین اولدیغی، انسانیتدن وحقیقتدن کلیاً متجرد ودور اولان تزییناتدن آزاده بولندیغی حالده او کبی مواقعه کیره‌بیلیر. فقط هیچ بر زمان، بالولرده، قافه‌قونسرلرده، تیاترولرده ارککلرله برابر بولنملرینه مساعده ایدیله‌من، رضا کوستریله‌من.

حق‌الانصاف تفکر ایده‌لم: حیات شبابتك بوتون احتراصات وهوساتیله حار ونشئه‌جو چیرپینان ایکی کنج وجودك یکدیکرینه، شوخ وآرزوکش تماس ایله‌یه‌رك رقص ایله‌ملرینی هانکی قوانین مدنیه واجتماعیه، هانکی اخلاق انسانیه، هانکی احکام وجدانیه قبول ایده بیلیر؟ بونلر ملکمیدرلر؟... یاخود حیوانیتدن تجردمی ایتمشلر؟...

قافه‌قونسرلرده، بخار سکر ایله مشحون و مشوش دماغلرك، انظار حرص آکین لوثیاتی، انسانلغك بوتون مزیات علویه‌سنی اونوته‌رق حیوانیتك اك درین طبقات سفلیه‌سنده یوارلانان چرك آلود وجودلرك هوسات مستکرههٔ عقورانه‌سی قارشیسنده نیم‌عریان بر حالده دونه‌رك، صیچرایه‌رق، قیوریله‌رق، بوکیله‌رك اوینایان، الحاصل عمان شهوتك اك یوکسك امواج منفورهٔ بهیمه‌سنك عمق ملوثاتی ایچنده صنعی وپژمرده جلوه‌لرله اوغراشان قادینلرك، بو قربان غدر وخیانت اولان زواللی سفیه‌لرك حالی، موقعی هانکی قواعد اجتماعیه وانسانیه ایله قابل تألیفدر؟

سفیل بشریتك، سوء اخلاقدن متولد اولان شیمدیکی درکهٔ حقیرهٔ حزن آلودینه پك درین اللرله، حسلرله اغلایان انسانیتکارلری، وجدان صاحبلرینی بوسبوتون بیزار ومضطرب ایتمه‌مك ایچین، حیاتك بو چامورلی، ایکرنج صفحات فجیعه‌سنك دها درین وخونین یاپراقلرینی قاریشدیرمامغی، و بونلرك بوتون لوثیاة وسیئاتنی بر عنف وحقیقتله تشریح ایتمه‌مکی ترجیح واختیار ایدیورم...

شیمدی، بومؤسسات ملوثه‌نك حیات اجتماعیه‌یه نه قدر بویوك رخنه‌لر وجریحه‌لر آچدیغی، بر ملتك فلاکت وادبارینه ناصل مدهش بر سبب اولدیغی بوتون عریانیٔ حقیقت و قطعیتیله میدان ثبوته چیقمیورمی؟..

ام‌الخبائث، عنوانه بحق کسب لیاقت و اهلیت! ایتمش اولان مسکراتك عدم ممنوعیتی، ملتك آفاق حیاتنده ظهوره کلن بوتون فلاکاتك، بوتون جنایاتك، بوتون سیئاتك منبع ملوثی، منشأ چرکاب آلودی اوله‌رق بشریتی، سوء اخلاقك اك درین طبقه‌لرنده، کردابلرنده یوارلانمغه سوق ایدیور.. اوروپالیلر، عشرت، فحش، بالو، قافه قونسر کبی احوال و مواقع مستکرهه‌یی خصوصی وشخصی عد ایده‌رك قانوناً منعلری حریت وجدانیه‌نك تحدیدینی موجب اولور فکر سقیمیله هر کسك صلاحتدار اولدیغی «آخرك حقوقنه تعرض ایتمه‌یه‌رك سربستیٔ حرکات» اساسنی سوء استعمال ایله حیات اجتماعیه‌یی، اخلاق عمومیهٔ انسانیه‌یی ابدی بر تزلزل وسقوطه محکوم ایدیورلر.. عجبا بونلر، احوال خصوصیه‌دن اوله‌رق کیمسه‌یی متضرر ایتمه‌دن سربستیٔ افعالی تأمین ایله‌ین حریت وجدانیه‌نك احکامندنمیدر؟... ظاهراً بوکبی شیلر شخصی وخصوصی عد ایدیله بیلیر، لکن حقیقتده حال بر عکسدر: بوکون علم احوال‌روح قبول ایتمشدرکه، بشریت، محاکمات عقلیه و ارشادات وجدانیه‌دن زیاده احتراصلر، احتیاجلر، آرزولر، هوسلر تأثیرات محیطیه، سوق طبیعی، تقلید حرکات وافعال دینیلن وعمومی اوله‌رق حسیات نامی آلتده ذکر ایدیلن شیلرك تحت حکمنده یاشایور.. بو احوال‌روحیه‌نك اك قوتلی، اك اساسلی، اك واسع اولانی تقلید حرکات ویاخود کوره‌نکدر. بو قوته، بو احتیاجه قارشی هیچ کیمسه، ولوکه داهی اولسون، تاب آور مقاومت اوله‌مامش و اوله‌میه‌جقدر.. جزئی بر محاکمه نتیجه‌سنده، هپمزك حرکات و افعالنده آز چوق بر تقلید وتبعیت موجود اولدیغی میدانه چیقار. ذاتاً هر کس کندیسنی احتیاجات وایجابات عمومیه‌یه تابع طوتمغه مجبور دکلیدر؟ بو اویله بر نهردرکه حیات عمومیه واجتماعیهٔ بشر اونك مجرای احکام وقواسنده محکوم وحقیر، پر عجز ومغلوب سوروکلنیر... هم بو حس، بو قوت دیکرلرینك همان همان والدیدر.. اونلر اکثریت اعتباریله بوندن دوغمش، بوندن تشعب ایتمشدر.. اوحالده حریت وجدانیه‌نك یوقاروده‌کی سویلدیکم اوقسمنی ناصل احوال خصوصیه‌دن عد ایده‌بیلیرز؟ مضرات هرزمان مادی اولماز. بعضاً ده معنوی اولور. قانون تکامل موجبنجه، ایی فنا بالجمله حادثات تدریجاً ترقی وتعالی ایدر.. جمعیت آراسندن بر شخصك اجرای فحشده بولنمسی ـ اکر بونك اوکی آلنمزسه ـ آتیاً قوجه بر ملتك سوء اخلاقنی انتاج ایدر. بریسی عشرت ایدرسه افراد ملتی‌ده اویوله سوق ایلر... وبویله‌جه بو حاللر کسب عمومیت ایدر. قافه قونسرلر، بالولرده بونك کبیدر. والحاصل انسانلر حس تقلیدك تحت تأثیرنده بولندقلرندن بر شخصك احوال وحرکات سیئه‌سندن متولد ضرر یالکز اوکا منحصر اولماز، بوتون ملتی حوضهٔ شمول واحتواسنه آلیر، یعنی بریسی، عشرتده، فحشده وسائر سوء اخلاقی منتج بر حرکتده بولنورسه بوندن بوتون جمعیت متضرر وخسرانکیده اولور.. دیمك‌که، حریت وجدانیه‌نك بو جهتلری، ضرر عامه سببیت ویردیکی ایچین، حقوق حریتدن معدود اوله‌ماز.. ذاتاً اساسنی دشونورسه‌ك بونلره حریت وجدانیه تعبیری یاکلشدر. چونکه: وجدان هیچ برزمان حرکت سیئه اجراسنه مساعده ایتمز. انسانیته مخالف افعالده بولنانلرك بعضیلرینك عذاب وجدانی‌یی حس ایتمه‌ملری، فنالقلرینك کثرتی، آرتق ایلکی دوشوندیرمیه‌جك

درجه‌ده اولمسندن متولددر . بوقسه ، اوكا تاقين فضائل ايدملكه باشلانجه يواش يواش ارشادات وجدانيه‌سنى دوكمه مجبور اولور .. اويله ايسه بوكا (حريت نفسانيه) ديلمسى دها دوغريدر .. حريت وجدانيه ، حريت شخصيه‌نك صرف جهت محسناتى تشكيل ايدر . اونك جهت سيئاتنه حريت وجدانيه تعبيرى بو مقدس كلمه‌يه بر حرمتسزلك ، بر افترا اولور .. حريت نفسانيه‌نك ده اساسى دوشونيلرسه بوكا اك دوغرى ، اك مناسب بر تعبير اوله‌رق « اسارت حيوانيه » ديلمليدر .. چونكه : فحش ، عشرت كبى حركات وافعال منحوسه‌نك اجراسنده ، بشريت ، حر اولقدن زياده حيوانيتك اسيريدر ...

ايشته آوروپاده بو احوال ملوثه حريت وجدانيه‌دن عد ايديله‌رك قافه قونسرلر ، بالولر ، وسائر نتيجه‌ده فحشه منجر اولمغى تسهيل ايدن مواقع مشئومه افراده كشاده بولنيور ، وبو سببله ملت انسانيتنى اونوته‌رق حيوانيته تابع اوليور ، انقراض اخلاقى مدهش بر سرعتله ايلريله‌يور ، زواللى بشريت هركون باشقه باشقه الواح فجيعه قارشيسنده اينكله‌يور ، سعادت حقيقيهٔ حيات محو وهبا اوليور ، وآتئ حيات ملت كثيف وپرظلام سحائب مبهمه‌نك آغوش خلجان آور اكترابنده نه اوله‌جغى بيلنمه‌يور ، بوتون افراد اولدوريجى ، بوغيجى ابهاملر ، سياهلقلر آره‌سنده حياتلرينك مسعوديت حقيقيه‌سنى غيب ايديور ، وبوصورتله ملت مخوف وخشيت انكيز بروادئ انقراض و انحطاطك مزهرهٔ فلاكتنه ! دوغرى سوروكلنيور ، سوروكلنيور ...

بناءً عليه اوروپا قوانين مدنيه‌سنك حيات اجتماعيه اوزرنده معنويات واخلاق عموميه نقطهٔ نظرندن نه اليم جريحه‌لر ، نه فجيع ادبارلر توليد ايلديكى آرتق قطعياً مرتبهٔ ثبوته واريوركه بو حقيقت دهاشه‌نك قارشيسنده آز چوق متنبه اولمامق ، بونى كوروب قوانين بشريتك سعادت ورفاهنى موجب اوله‌جق برصورتده تعديل واصلاح ايليه‌رك تطبيقنه چاليشمامق انسانيته بر جنايتدر !.. چونكه : يوقاروده ده مفصلاً بحث ايتديكم مواقع ملوثه‌نك موجوديتى ، عشرتك عموميت استعمالى ، فحشياتك كثرت وقوعى وسائر سوء اخلاقى موجب حركاتك اجراسى جميتى نه حاله كتيرديكى ، آتئ حياتى ناصل مظلم ومبهم بروادئ انقراضه دوغرى يووارلاديغى غيرقابل انكار ايكن ، وبوكا قانونسزلقدن وياقانونلرك نقصانيت وخطيئاتندن باشقه هيچ برسبب كوستريله‌ميه‌جكى بر قطعيت منطقيه ورياضيه عريانلغيله ميدانده ايكن اونلرى هرخصوصده تقليد ايده‌رك رهبر اتخاذ ايتمك باشقه بر تعبيرله تعريف وتوصيف ايديله‌مز .. واقعا بز اوروپاليلرك ، مدنيتندن ، صنايعندن ، معارفندن استفاضه ايله‌مكه هم شدتله استفاضه ايله‌مكه مجبورز ، بورجلي‌يز .. لكن اونلرك عادتلرنى ، اخلاقلرينى ، حركاتلرينى‌ده قطعياً عالكمزه ، وطنمزه صوقامق ضرورت واحتياجنده‌يز ... فقط شريعتمز تطبيق ايدلمه‌دن ، اونك احكام علويه ومتينه‌سنه توفيق حركات ايتمه‌دن آوروپاليلرك كمالاتى تتبع ومطالعه ايدرسه‌ك ، بو فكر عالى ومستحسنمزك حصولى ايچين چاليشيركن ، اونلرك او مشئوم عادتلريله ، اخلاقلريله‌ده آلوده اوله‌جغمز محققدر . بوكا شمديكى حالمز بر برهان جليدر .. بو خصم بى امان اخلاقه قارشى قويه‌جغمز يكانه برقوت وارسه اوده شريعتدر .. باشقه هيچ ، هيچ بر شيله موفق اولامايز . بونك ايچين شريعتمزى تطبيق ايتمكله برابر آوروپايى آكلامغه چاليشيرسه‌ق پك آز زمان ايچنده نخبهٔ آماللمزه نائل اولورز .. چونكه : شريعتمز عينى زمانده ، بزم ايچين ، جدى وحقيقى ، شفيق وحمايتكار برمشوق صميمى وپرمعاليات ، وجناب خلاق اعظمك اوامر وارشاداتيله مجهز ومزين برسائق متين ديمكدر ...

بوكون آوروپا حكماسى بيله غربك انقراض مؤلم اخلاقيسى قارشيسنده اينكله‌يه‌رك ، اصلاحنه غيرت ايدرلركن ، بزم المزده كافهٔ احتياجات بشريتى محتوى بر قانون اكمل الهى بولنديغى حالده ، بوتون احكاميله تطبيقنده مستغرق تردد ، دوشونيورز ..

انكار اولنه‌ماز بر حقيقت ازليه‌دركه شريعتمز ، بشريتك سعادت وترقيسنى انتاج ايده‌جك بالجمله وسائط واسباب ايله چاليشمغى اصلا منع ايتمز . اونك نهى ايلديكى ، جائز كورمديكى جهتلر ، صرف لوثيات ايچنده چاليشمق ، انسانيتك فلاكتنه سببيت ويرمك ، بشريتى مضمحل وپريشان ايده‌جك وسائطه مراجعت ايله‌مك ، انقراض اخلاقى‌يى موجب اوله‌جق احوال وحركاتده بولنمقدر . اويله ايسه بلاخوف وپروا ديه‌بيليرم‌كه شريعت مطهره‌مز بزم هيچ بر زمان فلاكتمزه سبب اولميه‌جق ، بالعكس هر وقت سعادت و تعاليمزك ، ترقى وتكامللمزك طلوع مشعشع ومقدسنى حاضرلايه‌جق ، شاهقهٔ معزز موجوديته ايصال واصعاد ايده‌جكدر ...

صلاح الدين عاصم

حديقهٔ فكريه

ماديونك شبهاتيله بونلرك بطلانى

بن هنوز مسائل فلسفيه‌يه طالمايه‌رق بونك ايچون ايجاب ايدن علوم ايله اوغراشمديغم زمانلر وجود خالقى انكار ايدن بر عاقلك بوله‌جغنى كمال حيرتله تصور ايدردم . زيرا دوشوندكجه ؛ ملحدين ايچون بويله بويله بر بهتان شين آورى ، بويله بر هذيان باطلى تفوهه نصل مساغ اوله‌بيله‌جكنى آراشديردقجه يأس وحيرت ايچنده قالير وبويله عقلك هيچ برصورتله قبول ايده‌ميه‌جكى برادعاى حقيقت اولمق اوزره ايلرى سورنلره قارشى غيظ وغضبمدن آتش پوسكورمك درجه‌لرينه كليردم . باخصوص بوسوزى علوم عاليه وملكات راسخه اربابندن ايشتدكجه ، ميدانده الحاده بر سبب كوره‌مديكم حالده ، صوك درجه‌ده متحير اولوردم . ايشته او زمان بو آدملرك براهينه ، دلائلنه مطلع اولمق ايستردم .

مع مافيه بنم بو آرزوم اعتقادمده شبهه‌م اولديغندن دكل ، آنجق بوكبى

افکار عجیبه‌نك ماهیتنی ، نه‌دن ایلری کلدیکنی اکلامقدن نشئت ایدیوردی .

وقتا که عون حقله عصر حاضر فلسفه‌سنك دقائقنه ، بوالحادی مباحثك حقیقتنه بتم ایچون اطلاع میسر اولدی ؛ کوردم‌که دینسزلرك استشکالاتی ، دلائلی [بیلمم اونلرك بویولده‌کی سوزلرینه دلیل اطلاق جائزمیدر !] بر جنون دلمیدن ، بر هوس فلسفیدن باشقه هیچ برشی دکل ایمش . اوت ، انسان اینه براز وقوف حاصل ایدنجه برطرفدن خندهٔ استخفافه سزا اولمقله برابر ، دیکر طرفدن وجدانی متأذی ایتمکدن کری طورمایان اوکبی اوهامدن کندیسنی محافظه ایتمسی ایچون حضور قدرتده سر بزمین سجود اولمقدن منع نفس ایده‌من .

باخصوص شرقلیلردن برچوغنك‌ده بوکبی ملحدلرك ردی ممکن اولمایه‌جق درجه‌ده قوتلی براهین علمیه‌لری ، دلائل فنیه‌لری اولدیغنه قناعت کتیردکلرینی کورنجه عجالةً قاره‌لادیغم مغالطه‌لرینی سرد ایتمه‌یه مجبوریت کوردم . تاکه اولا براهین علمیه دییه ایلری سورولن سوزلرك عقلك قطعیاً قبول ایتمیه‌جکی ، علمك‌ده هیچ بروقت تأییدینه یاناشمایه‌جغی واهی برطاقم سفسطه‌لردن عبارت اولدیغی ؛ ثانیاً بوآدملرك جوهر انسانیتلرینه عارض اولان برخسته‌لق سائقه‌سیله فطرت بشریه دائره‌سندن خارج بر موقعده قالدقلری، یوقسه باشقه برشی اولمادیغی نظرلرده تحقق ایتسون .

هله شوصوك سوزملحدلرك حضیض الحاده دوشملری حقنده بوله‌بیله‌جکم اسبابك اك معقولیدرکه قارئین کرام اونلرك غایهٔ مباحثنه اطلاع پیدا ایدنجه شبهه‌سز بوتعلیل وتوجیهمدن طولایی بنی معذور کوره‌جکلردر .

دینسزلر اویله ظن ایدیورلرکه ارباب ایمان نظرنده خالق دنیاده‌کی پادشاهلرك عینیدر . یالکز تختگاه سلطنتی زمینه بدل آسمانه قورولمش اریکهٔ جلال وعظمتدن لاینقطع فرمانلر اصدار ایدیور . دون انفاذینی اراده ایتدیکی برحکم قطعی‌یی بوکون برشفیعك شفاعتی ، یاخود بر توسطکارك نیاز ودخالتیله کری آلیور ! حتی بوذهابك عمومی بر اعتقاد اولدیغی ذهنلرنده ایجه یرلشدیکی ایچون برچوق یاکلیش افکاره صاپیورلرکه بوندن عقلایی تنزیه لازمدر . ایشته سزه برمثال :

علامهٔ شهیر اوستیدك « کائنات برحکمت ازلیه‌نك محکوم فرمانبریدر . اوحکمتك آثاری بزه طبیعتده ثابت اولان برطاقم قوانین واسطه‌سیله تجلی ایدر . » طرزنده‌کی سوزی دینسزلرك خوشنه کیتمدی . ازجمله بوخنر معتقدلره عزواولنان اوتهمت باطلك سوقیله دیدی‌که : « حکمت ازلیه‌نك قوانین ثابتهٔ طبیعت ایله اتحادی کیمسه طرفندن تصور ایدیله‌من ، حاکم اولان یا اوقوانین طبیعیه‌در ، یاخود حکمت ازلیه‌در . اکر حاکم حکمت ازلیه ایسه اوحالده قوانین طبیعیه‌یه لزوم یوقدر . اکر امر برعکس ایسه اوزمان قوانین طبیعیه حاکم اولمق لازم کلیرکه بوده هرنوع مداخلهٔ سماوینك وجودینی نفی ایدر . »

علمه یمین ایدرم‌که بویله براستشکالك رویتدن آزجق نصیبی اولان بر عاقلدن صدوری غایت غریبدر . هیچ بوخنر کبی بر آدم ایچون قابلمیدرکه بوقوانین طبیعیه‌نك بوتون اجزای کائناتده اجرای فعل ایدن حکمت ازلیهٔ الهیه‌نك آثاریندن باشقه برشی اولمادیغنی واوقوانینك حد ذاتنده قطعیاً مستقل بولنمادیغنی دوشونه‌مسون ؟

لکن امان یاربی قدرتك نه بویوکدر ! باقیکز ایشته بوخنر بودعواسنی ینه کندیسی نقض ایدییور ؛ سرد ایتدیکی استشکالك فسادینه ، خبری اولمقسزین ، ینه کندیسی دلیل کتیرییور :

انکلتره‌ده دهشتلی بر قولرا ظهور ایدرك بیکلرجه حیاتی محو ایلدیکی بر زمانده (اوقلیروس) جمعیتی باش وکیل لورد بالمرستونه مراجعتله اهالی‌یه برکون اوروج طوتملری وبومصیبتك دفعنی جناب حقدن نیاز ایتملری ایچون بر امرنامهٔ عمومی اصدارینی تکلیفده بولنمش . لورد بوکبی حادثاتده عبادتك ، دعانك تأثیری اولمایه‌جغی ، آفتك آنجق وسائط صحیه‌یه توسل سایه‌سنده ازاله ایدیله‌بیله‌جکنی سویله‌مش . بوخنرك بوجواب غایت خوشنه‌ده کیتمش‌ده لوردی برمقاله‌سنده ثنا ایتمش . ایشته شو جمله اومقاله‌دندر : « نصل تصور اولنورکه شارع اقدس کندیسنه یالواراننرك دعاسیله ، بکاسیله ازلده وضع ایتمش اولدیغی قوانین ثابته‌یی نقض ایتسون ؟ »

باقیکز کندی سوزینی نصل نقض ایدیور . چونکه استاد اوستیدی رد ایچون سویلدیکی سوزلرده حکمت ازلیه ایله متحد قوانین ثابته‌نك وجودینی تصوره امکان یوقدر ، دییوردی ؛ بوراده ایسه خالق اقدسك بالذات واضع ومخلوقاتی اوزرنده اونك احکامیله حاکم اولدیغی قوانینك سیرینه معارض اوله‌جغنی استبعاد ایدیور .

اوت ، شیمدی قارئین ده بیلیرلرکه بوسوز نفی خالق ایچون بر دلیل اولمادیغی کبی شایان التفات براستشکال صورتنده‌ده قبول اولنه‌ماز . دیرزکه ، بلکه‌ده اویله‌در . لکن ملحدینك شبهاتنی مطالعه ایتمك ، استشکالاتنی اوکرنمك ایسترسه‌کز زمانکزك برساعتنی اونلرك بوقبیلدن اوله‌رق شوصحیفه‌لره نقل ایتدیکمز سوزلرینی تدقیقه حصر ایده‌جك قدر برمتانت کوسترملیسکز . هم ظن ایتمیکزکه قلبکزی اونلرك طرفنه اماله ایده‌جك بر سوزه راست کله‌جکسکزده فکریکزی بوکا قارشی مدافعه‌یه اجباره مجبور اوله‌جقسکز . اوت ، واقعا دینسزلرك خرافاتنی اوقومادن اونلرك افکار عالیه اصحابندن اولدقلرینه دائر بر ظن ایدینه بیلیرسکز . لکن بوظنك بطلانی بالاخره عیاناً تجلی ایدر .

ایشته سزه ایکنجی بر هذیان‌که استخفافه لیاقتی اولکیسندن آز دکلدر : بونلرك زعمنجه خالقك موجودیتی ایچون کائناتدن خارجده اولمسی لازم ایمش . بزه صورارسه‌کز بولزومك نره‌دن کلدیکنی بیله‌مدیکمز کبی موجوداتك سبب اولی اولان ذات کبریانك بوعالمدن خارج اولمسی ایجاب ایده‌جکنی نصل تصور ایتدکلرینی‌ده آکلایه‌مایز . انسانك ایکی شی آره‌سنده‌کی اتصاله ، یاخود انفصاله حکم ایده‌بیلمسی ایچون اوایکی شیئك آیری آیری شکلنی ، ماهیتنی ، هربرینك ذاتنه ، صورتنه ملابس اولان صفتلری ، عرضلری بیلمسی لازمدر . بك

اعلا ، يا بو آدملر بوعالمماديتك كنهنه ، ذات الهينك حقيقتنه واقف اوله‌بيلمشلرمی‌كه موجودات ايله موجد آره‌سنده انفصال اولمق لازم كله‌جكنی ادعايه مساغ بوليورلر ؟

مشهور هودسن تنل ديپوركه : « ذرهٔ ناچيزدن عقل انسانی‌يه وارنجه‌يه قدر بوعالم هستيده نه وارسه جمله‌سی تغير ناپذير اولان بر طاقم قوانين ثابته‌نك محكوميدر . بناءً عليه كائناتك صانعی يوقدر . »

سبحان‌الله ! بو آدملر عالم كونده جاری اولان واونك اوزرنده اجرای سيادت ايدن نظامی ، ذرات كائناتك هربرنده متجلی اولان حكمت بالغه‌يی وجود خالقه دليل بيله‌جكلری؛ اونك عثله، خرافات ايله‌اشتغال شائبه‌سندن منزهيته برهان اتخاذ ايليه‌جكلری‌يرده كورويورزكه بالعكس بوقدر شهودی نفی صانعه حجت مقامنده تلقی ايديورلر !

بونلر اويله توهم ايديورلركه خالقك حال وشانی دون ياپديغی بوكون بوزان، بوكون باغلاديغی يارين چوزمه‌يه قالقيشان . الحاصل هوا وهوسنك مملوكی اولان ملوكك حال وشانك عينی اولمقدن باشقه درلو اوله‌مازمش .

عجبا اراده، حكمت، اختيار خصائصنه مالك برفاعلك وجودينی تصديقه هانكيسی دهازياده سائقدر : آره‌لرنده نظام وترتيب اولمقسزين بربری اوزرينه ييغلمش طاش پارچه‌لريمی ؟ يوقسه يونتولمش، جلا ويرلمش، مكمل برنسبت هندسی ايله اوست اوسته قونه‌رق جيزه‌ده‌كی ا‌هراملردن بريسی كبی ميدانه چيقان طاشلرمی ؟ شيمدی بوذواتك عقلنه قاليرسه اولكيسی اوله‌جق ، ايكنجيسی دكل ! بوده خاطری صاييلير برجنوندر .

حيا‌تمه‌قسم ايدرم‌كه انسان‌ماديونك طوتدقلری‌اومشوش اصوللريله اومعكوس سوزلرينی توفيق ايچون نه‌قدر اوغراشيرسه اوغراشسون، نهايت‌يأس وحيرت‌ايچنده‌قالير . ايشته بونلردن برطاقمی كورورسكزكه طبيعتك فوق‌التصور برنظام وتدبير ايله متكون، تغيردن آزاده برطاقم قوانين ثابته‌يه منقاد اولديغی؛ اونظامات وقوانينده مندمج حكمتك اك پارلاق، اك نافذ افكارك بيله وارمه‌يه‌جغی برمرتبهٔ بالاترينده بولنديغنی اعتراف‌ايدرده صوكره بوابداعدن، بونظام محكمدن ملكنده ايستديكی كبی تصرف ايدن برصانع مختاره احتياج اولماديغنی استنتاج ايلر .

ديكر برطاقمی ايسه اجزای طبيعتدن بعضيسنی چيركينلك ايله، حكمتسزلكله اتهام ايدرك اولكی فرقه‌نك چيقارديغی نفی صانع نتيجه‌سنه بوصورتله واصل اولور .

استاد غيل خلقته قارشی لسان اعتراضی دراز ايدرك ديپوركه : « استاد ووكت جنسينك اعضای‌تناسلنی حامل‌برچوق خنثی حيواناتك وجودينی مشاهده ايتمشدر . بونكله برابر بوحيواناتدن هيچ بری كندی كنديسنی‌تلقيح ايده‌ميورمش . [خنثی حيواناتده تلقيح فعلی واقعدر . بناءً عليه بوادعا طوغرو دكلدر .] پك اعلا ، بويله بر تركيبدن نه فائده مأمولدر ؟ كذلك حيوانات ميانده اوقدر بول ذريتلیلر وارمش‌كه كندی حاللرينه براقيلسه برقاچ‌سنه‌ظرفنده دكزلری، قاره‌لری طولدوريويررلرمش . بونلرك وجودنده نه حكمت تصور اولنه‌بيلير ؟ » :

ايشته بونلرك هپسی استادك زعمنجه آهنك خلقتده بر خللدر، حكمتدن عاريدر ... حال بوكه حضرتك هندسه‌سنه كوره موجودات نظام حاضرندن چوق دها بديع بر نظام اوزرينه تشكيل اولنمق قابل ايدی ! ديپوركه : « طبيعت ايچون وجود بشری طوپلرك، قليجلرك ضرباتنه، هيچ رخنه‌دار اولمقسزين مقاومت ايده‌جك صورتده تكوين ايتمك ممكن ايدی . »

بيلسه‌م‌كه ماديونك سرد ايلديكی سوزلر آره‌سنده بوقدر علنی بر تناقض نه‌دن ايلری كليور ؟ علمه استناداً ميدان آلان بوسربازانه كفت وكولر نه‌در ؟ ای اما ناس بو آدملردن نه بكليورلركه كائناتك هرذره‌سنده تجلی ايدن بدائع نظر پيرايه قارشی باصرهٔ انصافلری عمادار اولمش‌ده قالقمشلر جمال فوق‌الخيال مطلقی هيچ‌وجودی اولمايان برطاقم نقائص ايله شائبه‌دار ايتمك ايستيورلر !

ايشك غاتی اوبدائعك سرينی ادراكدن، ماهيتنی احاطه‌دن عاجز قالدقلريچون اكلامادقلری حقائقه ديل اوزاتمغه يلتنيورلر . برشيمدی جهان طبيعتك حكمت وكمالدن عاری ، بلكه فساد ايله مالی اولديغنی ادعا ايدن بو آدملری براز كندی وسوسه‌لريله برابر برطرفه براقه‌لم‌ده علامه بوخنری اله آله‌لم؛ سبب‌الحادينی صوره‌لم؛ باقه‌لم اوده بوقيلدنميدر يوقسه باشقه درلوميدر ؟

حضرت (ماده وقوت) ناميله‌ميدانه چيقارديغی كتابنده‌ديپوركه: « هيچ برمكانده، حتی فضانك تلسقوبله مشاهده ايتمكده اولديغمز اك اوزاق مواقعنده بيله نظام طبيعته محكوم اولمايان ، اوندن مستثنا اولان برشی يوقدر . بناءً عليه بوكائنات اوزرنده اجرای تأثير ايدن واوندن متميز بولنان برقوهٔ مطلقه‌نك ضروری‌الوجود اولديغنی اعتقاده انسان ايچون نصل مساغ تصور اولنه‌بيلير ؟ »

نه‌قدر غريبدر ! بو خنر بنيان الحادينی اولكنه بوسبتون مخالف براساس اوزرينه قورويور . حال‌بويله ايكن‌عقلی‌باشنده برآدم بونلرك طرز استدلاللرندن، نتيجه‌يه‌صورت وصوللرندن نصل اولورده‌حيرتده قالماز ؟

انسان قالقسه بونلردن برقسمنه موجودات آره‌سنده‌كی انتظامی كوسترسه هر ذره‌ده جلوه‌ساز اولان غايت ابداعی . بوتون مكوناتی احاطه‌ايدن حكمت‌بالغه‌يی‌تأمله‌دعوت ايدرك‌بوصورتله اونلری‌برصانعك وجودينی اقرارده مضطر براقسه ، موجوداتك كمالی نفی خالقی ايجاب ايدر ، ادعاسنده بولنان ديكر برفرقه چيقار ديركه : « أوت ، ايشته بو حال كائنات‌اوزرنده‌برمتصرف مختار بولنمديغنه دالدر . زيرا بو حكمتك، بو نظامك دوام استقراری تماميله بونی كوستريور . » كويا بونلر هيچ برشيده هيچ بر متصرف تصور ايده‌ميورلركه بوكون ياپديغنی يارين بوزار طاقدن اولمسون .

صوكره انسان ينه‌قالقسه‌ده ديكر برفرقه‌يه دونه‌رك اجزای كائنات

آره‌سنده‌کی تباین شـدیدی ، تخالف عظیمی مقام احتجاجده سرد ایتسه‌ده‌بونك کنه‌ابداعنی آکلامق ، فضای بی انتهای قدرتی اولچمك قابل اولمیان بر صانع متصرف ومختارك وجودینه دلالت ایده‌جك بر برهان‌اولدیغنی‌سویله‌سه اوزمان‌دداولکیلر ایاقلانه‌رق دیرلرکه: «یاامراض وآلامك وجودنده‌کی حکمت نه در ؟ نه‌دن طبیعت هرکون، هرساعت ناقابل تعداد برچوق وسـائط ظلم و شـدتله مخلوقاته هجوم ایدوب طوریور ؟.. »

بز دیرزکه : صدق‌الله‌العظیم . وکان‌الانسـان اکثرشیء جدلاً . ان‌الانسان لظلوم کفار . ان‌الانسـان خلق هلوعاً . وضرب‌لنا مثلاً ونسی‌خلقه . باقیکز انسان دنیلن شومخلوق محضا کندیسنی‌محیط‌بولنان آلام ومصائب سایه‌سنده حلاوت ادراکی طاتمش ، نسیم حیاتی تنفس ایتمش ، مغشـوش اولدیغی اجسامدن تطهیر ایچون آتشده اریدیلن آلتون کولچه‌لری کبی او مصائب سایه‌سنده کندیسنی محیط بولنان شو طبیعت عمیای کثیفه‌نك محکوم تأثیری اولمقدن قورتیله‌رق سر انسانیتی آکلامش‌ایکن قالقمش‌ده بوآلام ومصائبك‌وجودینه اعتراض ایدیور. حال‌بوکه اونك ایلك مربیسی بونلردر .

ذاتاً بویله‌بر استشکالك نفی صانع مقصدیله ایرادی هیچ بر زمان صحیح اوله‌ماز . آنجق‌خالق مطلقدن کائناتی شوصورتده یاراتماسنده‌کی حکمتی سؤال ایچون بویله بر خاطره بلکه سرد اولنه‌بیلیر . زیرا بز برصحرانك اورته‌سـنه قورولمش اولوب کلن کچن قوشلری یاقه‌لایان برطوزاق کوردیکمز زمان اونی حکمتدن عاری بر اذا صورتنده تلقی ایده‌بیلیرز . لکن محضا بو ایشده بر اذا واردر دیه‌رك طوزاغك بر صانع طرفندن نصب ایدلمش اولمدیغنی ادعا طوغرو اوله‌ماز . چونکه بویله بر ادعاده بولنمق‌ایچون حیواناتك بیله قبول ایتمیه‌جکی قدر سخافت عقل ایستر !

بناءً علیه او طوزاغی کورنجه اولا اونی قوران وقوش طوتمق مقصدیله ترتیب ایدن برصانعك وجودینه حکم ایتمك وجوب قطعی ایله واجب اولور . صوکره صانعك او آلتی بوصورتده ترتیب ایتمسنده‌کی حکمتی‌صورمق، فقط اویله عنف وشدتله دکل، رفق وملایمتله صورمق حقنی‌قازانیرز . اویله‌یا احتمال‌که صانع او ترتیبنه قارشی معقول بر سبب، مقبول برمعذرت‌سردایدرده بز لومه ناحق یره قالقیشمش اولورز .

ما بعدی وار . محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

هامش — شیروانی م . حامد افندی حضرتلرینه :
مطالعات فاضلانه‌کزی‌پك متین، پك مصیب کوردك، افرادی آره‌سنده سزك کبی دوشونلر بولندقچه‌امت مرحومه‌نك‌فلاحندن امید کسمه‌یه سبب کوره‌میورز. حکیمانه، خیرخواهانه اخطاراتکزه من صمیم القلب تشکرلر ایدرز. ترجمه‌سی امر بویوریلان مباحث ذاتاً حدیقهٔ فکریه‌ده مندرج اولدیغی کبی انشاءالله « ماوراء المادة » بحثنده آیریجه یازارز ، افندم .

ازهر حادثه‌سنه دائر

ازهر حادثهٔ مؤلمه‌سی حقنده بروسـه مبعوث محترمی طاهر بك افندی حضرتلری طرفندن ویریلوب تقویم وقایعده منظورمز اولان تقریرك صورتیدر :

مجلس مبعوثان ریاست جلیله‌سنه

« بوهفته ظرفنده ورود ایدن مصر مطبوعاتنده مدارس اسلامیه بیننده‌تکمل وانتظام اعتباریله برموقع ممتازی بولنان الازهر مدرسه‌سی مداوملری حقنده مجلس عمومیمزك اعیان قسـمندن اولوب مصرده امور اوقاف نظارتیله اشتغال ایتمکده بولندیغی بیان‌اولنان خلیل حماده پاشـا جانبندن لزوم اصـلاحاته متدائر اولان طلبه‌لرینك ردی یولنده ضرب وشتم وتحقیر صورتلریله معاملات اعتسافکارانه وقانون شکنانه روا کورلدیکی وحرکات مذکوره‌دن ناشی علیهنده تعقیـات قانونیه اجرا ایدلمکده اولدیغی بیان اولنمسنه وممالك اسـلامیه‌نك همان بالعموم انحاسندن مدرسهٔ مذکوره‌یه‌شتاب ایدن وبالغ ورشید اوله‌رق عددلری یکرمی بیکه‌قریب بولنان طلبه‌نك‌هیچ برقانون مدنینك قائل‌اوله‌میه‌جغی صورتده فلقه‌یه وضع صورتیله اشـکنجه وتعذیب اولنه‌رق بلا حکم جزادیده ایدلملری‌عالم اسلامیت وانسانیتی بغایت‌متأثر ایتدیکی مطبوعات مذکوره‌نك جملهٔ مرویاتندن بولنمسنه مبنی‌حماده پاشانك اوراجه اوقاف نظارتی وظیفه‌سنی درعهده ایتمسی وبویله‌حق ومعدلته مخالف حرکتی مجلسمز نظرنده مدخول اولمسی ایجاب ایتدیکنه کوره حائز اولدیغی اعیانلق صفتی حقنده نه‌کبی بر معامله جریان ایتمش اولدیغنـك هیئت اعیان ریاستندن تحریراً سؤال ایدلمسنی تکلیف ایلرم . »

بروسه مبعوثی

محمد طاهر

تقویم وقایعده عیناً مندرج رسمی ضبطنامه‌نك اشبو تقریری ولی ایدن قسمندن، تکلیف‌واقعك مظهرقبول‌اولمسی‌ایچون متخلق‌بولندیغی حمیت وغیرت دینیه‌نك آثار مشکوره‌سنی مجلسده بالدفعات اثبات‌ایتمش اولان مبعوث فاضل حاجی قاسم افندی حضرتلری طرفندن مظاهرت ومعاونت ایدلدیکی مستبان اولمقده‌در .

تراجم احوال

یاد ماضی

ماضیء حیاتمه عائد خاطراتمی ذهنمده‌محفوظ اوله‌بیلدیکی قدر قید ایتمك ایستدم . بوآرزوم احوال ووقایع حیاتیمی جهت جهت مرآت عصراوله‌بیلور مطالعه‌سنه‌مبنی‌در . برعصرده‌بولنان بر آدمك خصوصیت حالی منسوب اولدیغی‌هیئت اجتماعیه‌نك اوعصرده‌کی عادات واخلاقنی، آداب اجتماعیه‌سنی تماشـا ایتدیرر . طریق زندکانیده اوغرانلمش بعض‌وقائعده اولورکه انك‌مطالعه‌سی‌قارئنده‌برحس انتباه‌اویاندیره‌بیلور. یازدیغم شیلر علی‌الاکثر حیاتمك طرز جریانی حکایه ایدیلن‌ازمنهٔ

متعددەسنه متدائرافکار وحسیاتك خارجده نقشپذیر اولمش الوانیدر، بری برینه بکزەمز فکر وحسلره وظاهرده اهمیتدن ساقط کورونن بعض افاداته تصادف اولنورسه برباغچەنك فصول اربعەدەکی مناظر مختلفەسی کبی لوحهٔ حیاتكده مختلف چاغلرده متنوع احوالی بولندیغی نظر تأملدن دور طوتلماز . چوق کره بیان مطالعەیه لزوم کورینور کبی اولان یرلرده قارئین کرامك روش حالدن ، سیاق کلامدن تحصیل ایدەجك محاکمەلرینه حوالهٔ کیفیت ایله ترك مطالعه ایلدم .

مبادیٔ حیاته مصادف زمانك احوالی پیش انظارده هردرلو رنك ونقشی ایله کورنمك ایچون اوزمانه عائد تربیەمزدن، مکتبلرمزدن، صورت تعلیمیەمزدن وسائرەدن برزنبذه بحث ایتدم . دور صباوتدەکی افکار وکفتار شبهەسز طفلانه اولەجغندن فصول باقیەده بحقٍ شایان دقت احواله البته مقیاس اولەماز .

برکت زاده : اسماعیل حقی

تماشاسی ایچون عصرك بو بر مرآت عالمدر
نکاه ایتدکجه یوز بیك معنیٔ پنهان اولور پیدا

برنجی قسم

کچن سنه اولدیغی کبی وقتیله دخی چرچرده ظهور ایتمش برحریق حائل اوزرینه افراد عائلەدن برقسمی زنجیرلی قیوده عتیق علی پاشامحلەسنده عارف بالله نوری‌الدین جراحی حضرتلرینك خانقاه شریفی قارشوسنده واقع خانەیه نقل ایلمش اولملریله راقم‌الحروف اوراده ۱۲٦۷ سنهٔ قریەسی رجب‌الفردینك لیلهٔ رغائبه مصادف برنجی جمعه کیجەسنده دنیایه کلمشم .

بوجوارعالینك هنکام صباوتده خیال میال سچه بیلدیکم صوك دم فیض ومعموریتنك نشوه وصفاسی ، رفاهیت وابتهاجی شمدیکی حالی ایله مقایسه اولنتجه کوکل حزین حزین طالیور عادتا انسانه

بوم نوبت می‌زند برطارم افراسیاب
پرده‌داری می‌کندرقصر قیصرعکبود

دیەجك کبی برحال کلیور . سمتمز برچوق ذوات معتبرەنك اقامتکاهلری و بالخاصه رجال علمیەنك کاشانەلریله مزین و رونقدار ایدی . علما ومشایخ مجامع فضیلتده بولشور، شعرا وعرفا انجمن محبتلرده بولشور، تجار واصناف لونجەلرنده طوپلانورایدی . بر چوق چولها [جولاه] دستکاهلرنده بزلر ، کوملکلکلر، چارشفلر طوقنور ؛ اولرده قادینلر دیکیشلرینی دیکر ، تدبیر منزله عائد بتون ایشلرینی کوررلر ایدی . خفاف ، سراج ، حکاك ، مجلد ، یورغانجی ، یاغلقجی وسائر نیجه اصناف صباحلری کارکاهلرینه ، تجارت محللرینه کیدر ، اقشاملری هربری مکتسباتندن ، محصول مساعیسندن شاد و مسرور اولەرق مسکن ومأوالرینه عودت ایدرلر ایدی . دارالافادەلردە ایسه طلبهٔ علوم لیلاً ونهاراً استفاضهٔ علوم ایله مشغول بولنور ، انوار ذکرالله ایله منور اولان خانقاه شریفده ایام مخصوصەسنده بعید وقریب هرطرفدن محبان وزوار کلەرك حصەمندفیوض الهیه مستغرق حظوظ معنویه اولورلر ایدی . الحاصل اوهنکامده بوجوارعالی بشقه برفیضه، بشقه برذوق وشادی‌یه تجلیکاه اولمش برسمت محتشم ومنورایدی، پایتخت سلطنت سنیەنك هرطرفنده اولدیغی کبی سمتمزده دخی مواسم مخصوصەسنده چوجقلر مکتب سیرینه ، بیوکلر جابجا تفرجه چیقەرق صغیر وکبیر ، فقیروغنی هرکس صفای ربیع وصیفدن . تماشای حیات افزای بدائع فطرتدن وایەدار سرور ونشاط اولورلردی .

پدرم معمورةالعزیز ولایتنه تابع آکین قضاسنده برکت اوغللری عائلەسندن ابنیهٔ عالیه قپو چوقداری الحاج حسن بصری ، انك‌ده پدری ایاصوفیه جامع شریفی درسعاملرندن اسماعیل حقی بن محمددر .

هنوز بریاشنه کیرمش اولدیغم زمانده پدر عزیزم بوجهان فانی‌یه وداع ایلمش اولدیغندن دیدهٔ دنیا ایله کورمك نصیب ومیسراولمدی . احبا واوداسی وبعض لطف دیدەلری بزی کوردکجه مرحومك زهدوورع، خیرخواهلق ، فقرا پرورلك کبی سجایای مشکورەسنی تعداد ایدرك خیردعاایلەیاد ایدرلردی . مرحومك طریقت علیەیده انتسابی اولوب مشایخ شعبانیەدن مشهور قوش اطەلی مرحومك مستخلفلرندن ایدی. ایوبك اوستنده اوتاقجیلرده سرطریق زاده محمد امین افندی زاویەسی درونده واقع تربهٔ شریفەده مدفوندر .

صف اهل اللهدن یارب انی سن ایتمه دور
روض الطاف قدسك دمبدم شاد ایلسون

اسکدارلی مولوی حسیب دده افندینك « وفیات اکابر اعیان » نام اثرنده ذکر ایدلدیکی اوزره [سر طریق زاده محمد امین افندی نور الدین جراحی قدس سره حضرتلرینك خلیفەسی وتاریخ ارتحالی ۱۱۷۲ در] .

بر انسانك پدری اولەجقدر فکری اویانەجغی چاغلره کلدیکم زمان ، [کعبه‌یه کیتدی] کبی سوزلر ایله اویالانور ایدم . برمدت صکره ارتق او وجود عزیزی غائب ایتمش اولدیغمی یارم یامەلق

مابعدی وار — برکت زاده : اسماعیل حقی

مبنأ مکتوب :

صراط مستقیم مؤسسلری بك افندیلره

(صراط مستقیم) ك بوهفتەکی نسخەسنه درج ایدیلان برمکتوبده نام عاجزانەمك‌ده بالوسیله مدار بحث وکلام اولدیغی کورلدی . صاحب مکتوب حاجی عادل بك افندی (صراط مستقیمه علاوه صورتیله نشر اولنان اصول فقه تقریرلرینك طرف عاجزانەمدن کتاب شکلنده اولەرق طبع ایدلمکده اولدیغنی استخبارایتدکلرندن بحثله شاید بوخبر طوغری ایسه قبل‌الطبع بو تقریرلرك موجودیتنی کندولرینه اخبار وتوحید مساعی املنی اظهار ایتمامش اولدیغمدن طولایی بیان تأسف ایدییورلر ومعلم محترم بیوك حیدرافندی مرحوم کندولرینك بولندیغی صنفه کانجیه‌قدر اصول فقهی تماماً تقریر ایتمامش اولدقلری جهتله نهایتدەکی مباحثی بو عاجزك نزەدن ضبط وتحریرایتمش اولدیغنی جای سؤال بولیورلر. برمکتب رفیقندن معاملهٔ حقوقشکنانه بکلمیەجکلرندن بو حوادثی احتیاط ایله تلقی ایتدکلرینی بیان بیورمقله برابر ایشك

ایچنده منفعتپرستلك تظاهراتی آرانمسی لازم کله‌جکنی. وچونکه کندولری بو درسه چوق اهمیت ویره‌رك تقریرلری کمال اعتنا ایله ضبط ایتدکلری مثللو برچوق مباحثده اثری ترجمه وعلاوه‌لر ایله تزیین وتوسیع ایلدکلری جهتله ثمرهٔ غیرتلرینی جر منفعت ایچون دکل، استفادهٔ عمومیه‌یه خدمت ایچون نشر ایتملری منفعت کوزه‌دنلرك آماله بیوك بر ضربه ایندیردیکنی وبونجه سنه‌لك محصول سعی وغیرتلرینی منفعته فدا ایده‌میه‌جکلری کبی قوانین موضوعه دخی بوحقلرینی محافظه ایده‌جکنی بیان وخاتمهٔ کلام اوله‌رق احقاق‌حق تشبثاتنده دها ایلرویه کیتمکه مجبوریت حاصل اولمامق اوزره حقوقه تجاوزدن صرف نظر ایدلمسنی اخطار ایدیورلر.

اول امرده شوراسنی تأمیناً عرض ایدرمکه نزد عاجزانه‌مده موجود اصول‌فقه تقریرلرینی کرك کتاب شکلنده وکرك آخرصورتله طبع ونشر ایچون هیچ بر تشبثده بولنمدیغم کبی تصوردخی ایتمدم وبنده‌کزه بویولده بر تکلیف دخی وقوع بولمدی بناءً علیه اصول فقه درسلرینك طبعی خبری صحیح ایسه عادل بك افندی‌یه خبرویرلدیکی وجهله طابعی بنده‌کز دکلم اخبار واقع کلیاً مغایر حقیقتدر. شمدی‌یه قدرهیچ برکتابك طابعلکنی درعهده ایتمدیکم مثللو کتاب‌طابعلکندن استفاده ایتمکی‌ده خاطریمه کتیرمم شاید بویولده براثر نشرینه مباشرت ایدلمش ونام عاجزانه‌مه نسبت اولنمش ایسه محافظهٔ حق تشبث اوزمان عاجزه عائداولمق لازم کلیر. شوایضاحات وتأميناتدن صکره مکتوبنده مندرج (حقشکنلك) و (منفعتپرستلك) اسناداتی بنده‌کزه عائد اوله‌میه‌جغندن بوایشده حقشکنلك ویا منفعتپرستلك تشبثنده بولنمش بر کیمسه وارسه مدافعه اوکا توجه ایدر فقط مادامکه بوایشده نام عاجزانه‌مده بالوسیله موضوع بحث ایدلمشدر. صاحب مکتوب حاجی عادل بك افندینك مساعده‌لرینه مغروراً کندولرینه بعض افاداتده بولنمق ایسترم:

اولا اصول فقه درسلرینك کتاب شکلنده طرف عاجزانه‌مدن طبعی حقنده کندولرینه ویریلان خبری احتیاط ایله تلقی ایتدکلرینی بیان‌ایلدکلری حالده آلدقلری برخبر مجردك تحقیق زحمتنه قاتلانمقسزین شخصیتی بیله طانیمادقلری بر کیمسه‌یی — هردرلو قاعدهٔ احتیاطه رغماً — تعیین شخص ونام ایدرك جر منفعت شائبه‌سی ایله اتهام ایدیورلر. حق مشروعنی محافظه ایچون هردرلو تشبثاتدن کیرو قالمیه‌جغنی بیان ایدن عادل بك افندینك یاکلش برخبره استناداً برمکتب رفیقنه بوصورتله اسناد تهمت ایتمسنی کندوسنك فضل وعرفانته یاقیشدیره‌مدیغمی سویلرسه‌م بنی معذور کورسونلر. شاید بومنفعت پرستلك، حقشکنلك کبی احوال طرف عاجزانه‌مدن یاپیلمیوبده عادل بك افندینك اسمنی تشهیره لزوم کورمدکلرینی بیان ایتدکلری ذات محترم ویا آخری طرفندن یاپلمقده ایسه زیدك فعلندن عمروك معاتب اولمامسی‌لازم کله‌جکنه کوره نام عاجزانه‌می‌ایشه قاریشدیره‌میه‌رق طوغریدن طوغری‌یه منفعت پرستلکده بولنان ذاتی بیان ایله اوکا توجیه خطاب ایتملری ایجاب ایلردی.

ثانیاً کندولرینك صنفنه کلنجه قدر استاد محرم حیدر افندی مرحومك اصول فقهی تماماً تقریر ایتمامش اولدقلرینی‌عادل بك‌افندی مسلم‌الثبوت برقضیه اولمق اوزره بیان واصول فقهك نهایتنده‌کی‌مباحثی عاجزلرینك نره‌دن ضبط وتحریر ایتمش‌اولدیغمی سؤال بیوریورلر. موجودی یوزی تجاوز ایدن صنف رفیقلرم شهادت ایدرلرکه استاد مرحوم بزم بولندیغمز صنفده‌ده اصول فقهی تماماً تدریس وتقریر ایتمشلردی. بناءً علیه اصول فقهك یالکز عادل بك افندینك صنفنده اکمال ایدلمسی مسلم‌الثبوت برقضیه دکلدر.

ثالثاً تقریرلری کمال اعتناایله ضبط ایتمکله برابر اونلری برچوق ترجمه وعلاوه‌لر ایله تزیین وتوسیع ایتدکلری جهتله نوطلرندن دها مکمل برنوط طوتلمامش اولدیغنی وبناءً علیه محصول سعی وغیرتلرینی منفعته فدا ایده‌میه‌جکلرینی افاده ایدیورلر. شوافاداتدخی بنده‌کزجه شایان قبول دکلدر. چونکه کندولری نصل دیرسك چوریده‌رك درسلری تعقیب ایتمشلر، معلم محترمك تقریرلرینی ضبط وتحریره اعتنا ایلمشلر ایسه مکتب رفیقلرندن بر چوغی‌ده عین صورتله چالشمشلر واستاد فردوس مقام ایله دیکر معلمین محترمهٔ مکتبك تقدیرات مخصوصه‌لرینه نائل اولمشلردر. درس تقریرلرینك ترجمه وعلاوه‌لرایله تزیین وتوسیع ایدلمش اولمسندن طولایی اثرك محصول سعی وغیرت اولمسنه کلنجه حاجی عادل بك افندی برادرمز دیکر رفیقلرینك‌ده بوصورتله چالشمدقلرینی عجبا نه‌صورتله بیلیورلر؟ بنده‌کزك‌نوطلریمی حال حیاتنده نظر مطالعه‌دن امرار ایتمش اولان حضرت معلم صوك درجه‌ده ابذال تقدیر ایتمش اولدیغی کبی کشف‌الاسرار، منارالانوار، مرأت‌الاصول.... الخ کبی بر چوق امهات کتب اصولیه‌یی تتبع ایدرك نتیجهٔ تتبعاتمی مباحث مخصوصه‌سنه تذییل وعلاوه ایلدیکمی‌ده صنف رفیقلرم ایله سائر ارقداشلرم پك اعلا بیلیرلر. شوحالده عادل بك افندی کندی محصول سعی وغیرتلری اوزرنده نصل بر حق ادعا ایدیورلرسه بنده‌کزده اولوجهله ادعای حق ایده‌جك اولور وبالفرض طبع ونشرینه تشبث ایدرسه‌م حقشکنلك ویا منفعتپرستلك‌می ایتمش اولورم؟ بونك تمییزینی ارباب انصافك وجدانته حواله ایلرم.

والحاصل اصول فقه درسلرینك طبعی ایچون هیچ بر تشبث ویا نیتم اولمدیغنی تکرار ایله برابر شوافاداتمك عادل بك افندینك احقاق حق تشبثاتی صورتیله واقع اولان تهدیدندن ایلرو کلدیکنی اثبات ایچون کندولرینك حق نظامیلری هرکونه تجاوز وتعرضدن نصل مصون ایسه آخرلرینك حقوقی وبومیانده عاجزلرینك حقی‌ده قانوناً محفوظ اولدیغنی بیان ایله‌ختم کلام ایلرم افندم. ۳ مارت ۳۲۵

مکتب حقوق، آذونلرندن مجلس ادارهٔ اوقاف باش کاتبی

اسماعیل

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

صراط مستقيم

۱۳۲۶

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولونور . درج اولنمیان آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، ادبيات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زين‌العابدين ـ ح . اشرف اديب

	سنه‌لکی	التی آيلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولاياتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبيه‌ده	٨٠	٤٠

تاريخ تأسيسی : ۱۱ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنير

درسعادتده پوسته ايله كوندريليرسه ولايات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ۳۳ — ۱۷ ربيع‌الاول ۳۲۷ پنجشنبه ۲٦ مارت ۳۲٥ — ايكنجی جلد

باب اجتهاد مسدودميدر !

مقالات سالفه‌مزده بالاطراف ايضاح واثبات ايله‌ديكمز وجهله مسدود دكلدر و اوله‌ماز ، خلافنی ادعايه قيام معناسز وبی لزومدر . بويوزدن مذاهب اهل‌سنتك برينه ضربه ايندرمك محال اندر محالدر .

قرن رابع ويا خامس حدودنده انسداد وقوعنی عظمای اهل سنتدن برفرد ادعا ايتمش دكلدر . يالكز اجتهادمطلق اهليت وشرائطنی جامع ذوات ظهور ايتمديكندن مفقوديتنه قائل بولنيورسه‌ده بودخی قول مجردن عبارت قالمشدر . علی الاطلاق مجتهدين كرامك هر عصرده موجوديتی بالجمله علمای مذاهب نزدنده مسلم بر حقيقت ثابته‌در .

مقالهٔ آنفه‌ده مثال اوله‌رق ائمهٔ شافعيه‌دن اجتهاد مطلق مرتبه‌سنه ايرن بعض ذواتی ذكر ايتمشيدك . ائمهٔ حنفيه‌مزدن « فتح القدير » و « تحرير الاصول » كبی تأليفات جليله صاحبی محمد كمال الدين ابن الهمام سيواسی رحمه‌الله‌كده اول مرتبهٔ بالاترينه وصولی متأخرين نزدنده بالاتفاق مسلمدر . مشار اليه حضرتلرينك « ۸٦۱ » سنه‌سنده قاهره‌ده ارتحالی مضبوطدر . [۱]

[اجتهادك اطلاق وتقييد وانتساب وعدم انتساب كبی اقسام عديده‌سی واردر . مراتب اجتهادوطبقات فقهای كرام حقنده آيروجه برمقاله ترتيب اولونه‌جقدر]

ايشته خصما طرفندن حقمزده اشاعه اولونان خلاف حقيقت شيلرك برى‌ده بوانسداد دعواسيدر . حالوكه بقای اجتهاد جای بحث وانتقاد اوله‌ميه‌جغنی بز هر وقت اعتراف ايدرز ، زيرا كتاب وسنته اتباع ، مضامين شريفه‌سيله اعتبار وجوبنه دال اولان « واتبعوا ماانزل اليكم من ربكم ولاتتبعوا من دونه اولياء » ، « واعتصموا بحبل‌الله‌جميعا » « فاعتبروا يا اولی‌الابصار » كبی نصوص شرعيه عمومات قطعيه اولوب حكملری بوتون اعصار اسلاميه اهاليسنه شامل اولديغنی بيليرز .

« دين مبين اسلامك بقای احكامی امر متواتر وقطعی اولمغله كتاب الله‌ده‌كی خطابات عموميه‌نك باعتبار الصيغه وقت نزولده حاضر بولونان وباعتبارالدلاله مؤخراً دائرهٔ هستی‌يه داخل اولان كافهٔ مكلفينه عام وشامل اولمسنده اشتباه‌يوقدر » بيضاوی . اكر بونك خلافنه ذهابله كتاب منزله اتباع ، حبل متين وحق مبينه اعتصام خصوصنه دال اولان براهين بيناتك حكملری چوقدن زائل اولمش ، متأخرين ايچون يالكز عبارات فقها ايله استشهاد وظيفه‌سی قالمشدر ديه‌جك اولورسه‌ك

[۱] « سيواسی » عنوانی پدرلرندن موروثدر . چونكه موی اليه سيواسده خلی مدت حاكملك ايتمش ، مؤخراً قاهره‌يه كيده‌رك اوراده و اسكندريه‌ده قضا ايله اشتغال ايلمش ومخدومی محمد كمال اوراده « ۷۸۸ » سنه‌سی اثناسنده مهدشهوده كلمشدر .

اولا پدرندن بعده مشاهير عصرندن اخذ علوم ايله عقليات وشرعيات وادبياتده مشار باليبنان اولمشيدی .

جلال‌الدين سيوطی مرحومك « بغيه » سنده ويرديكی تفصيلاته نظراً نشر وتعليم وتأليف ايله كثرت اشتغالاريله برابر كشف وكرامات ايله‌ده مشهوردر . مع‌هذا فن موسيقيده مهارتی‌ده قيد ايتمشلردر .

مشار اليه تأليفاتنده تعصب مذهبيدن مجانبت ، غايت منصفانه طرزده بيان حقيقت ايله معروفدر « فتح القدير » نام اثرمبارككری شروح هدايه‌نك اك معتبرلرندن اولوب كتاب الوكاله‌يه قدردر . قاضی زاده‌نك تكمله‌سی ايله برابر سكز جلد اوزرينه اخيراً مصرده طبع اولونديغی علم فقه‌مشتغللرنجه معلومدر . « تحرير الاصول » ده شرحيله برابر طبع اولونمشدر . تأليفاتنده‌كی مسلك متخذی شهادتيله ارباب اجتهاددن اولديغی آشكاردر . « ابن نجيم » رح بحر رائقده اصحاب ترجيحدن اولسنی تصريح ايتمشدر . هرحالده مجتهد مطلقك منتسب قسمندن اولمسنده شبهه يوقدر . رحمه الله سبحانه

عمومات مذکوره‌یی خود بخود تخصیصه اجتسار ، ظواهر نصوصه تمسکدن بیله اعراض واستکبار ایتمش اولورز . بویله بر کریوه‌یه صاپمق تسویلات شیطانیه‌یه قاپلمق دیمك اوله‌جغی بدیداردر .

بوحالده بوتون احادیث رسولی وقوانین مقررهٔ اصولی‌ده مهجور ایدرك علی‌العمیا وادیٔ تقلیدده قالمق اقتضا ایدر . بونك نه قدر بویوك غفلت ، نه یمان قصور همت اوله‌جغنی تقدیر ایتمز دکلز . علمای راسخینمز هیچ بر دورده بومسلك باطله ذاهب اولمامشلر ، علی‌الدوام مدونات تفسیر وحدیثی باکمال اهتمام تدریس ومطالعه ایله اشتغالده بولنمشلردر .

بو اشتغالدن مقصد اصلی احکام الهیه‌یه وقوف واطلاع اولمسه حصر اوقات ایدلمزدی. بوحقائقك قطعیتنده اصلا شبهه یوقدرواوله‌ماز. فقط بوندن طولایی مذاهب اهل سنته خلل طریانی قابل دکلدر . زیرا مأخذ احکام اولان آیات واحادیث ایکی قسمه منقسمدر :

(قسم اول) ظواهر نصوص ومحکمات کتابدرکه بونلرك هر بری هر مکلف اوزرینه حجت قاطعه وبینهٔ واضحه‌در . بوبابده مجتهد ومستدل ومقلد آره‌لرنده برفرق تصور اولونه‌ماز . بو قسمك حجیتنی انکار باعث اکفار اوله‌جغی آزادهٔ تذکاردر . بوتون علمای امت وفقهای مات رد نصوصك کفر صریح اولمسنه اجماع ایتمشلردر . بناءً علیه دنیاده یوزبیك مجتهد بولونسه بونلرك خارجنه چیقامازلر . « احکام اسلامیه واجتهاد » عنوانلی اولان مقالات سالفه‌مزده افاده آولوندیغی اوزره احکام اسلامیه‌نك اس‌الاساس اوله‌جق طاقی قرأن کریم ویااحادیث صحیحه‌ده بروجه صراحت مذکور واجماع امت ایله ثابتدر . بونوع حکملرده هرمسلم هانکی مذهب وطریقته سالك اولورسه اولسون طوغرودن طوغرویه کتاب وسنته متابعتله مأموردر . بونلرك اجتهاده جهت تعلقلری یوقدر . « اما ظاهر کتاب وسنتله ثابت اولمیان حکم ، اجماع طریقیله‌ده بیلنمیه‌جك اولورسه اول وقت اهل وارباب اولانلره اجتهاد واعتبار ، مسکوت عنهی ــ علت مطرده ایله ــ منطوق بهه الحاق ویا طریق آخر ایله استنباط واجب اولور . تقلیده مضطر قالانلرك‌ده اونلره مراجعتله تعلم ایتمه‌لری اقتضا ایدر »

(قسم ثانی) علم اصولده « خفی ومشکل ومجمل » تسمیه قلنان اقسام نظم ایله تخصیص احتماله معروض اولان صیغ عموم واطلاق وتقیید ویا جهت اخری ایله متعارض بولونان دلائل شرعیه‌درکه بونلر ایله استدلال ارباب فقه واجتهاد واصحاب نظر واستنباط اولانلرك خصائص عالیه‌سندندر .

زیرا خفی ایله مشکلك ایضاحی ، مجمل حقنده قولاً ویافعلاً وارد اولان بیانات شارعك تعیینی ، کذلك عامك تخصیصی ومطلقك تقییدی ، تعارضك دفعی حقنده معتبر اولان شرائطك تدقیق ولدی‌الایجاب بطریق القیاس فروعك اصوله الحاقی احکامه دائر بوتون آیات واحادیثی احاطه ایله برابر قواعد مقررهٔ اصولیه تطبیقاتنده احراز ملکهٔ کامله‌یه وابسته‌در . محض رحمت عد اولونان اختلافات مذاهب ایشته هپ بونقطه‌یه دائر اولوب بوندن طولایی هیچ بر فرد آخری تکفیر وتضلیل حق وصلاحیتنی حائز دکلدر . بلکه هر مجتهد وسع وطاقتی درجه‌سنده ابراز مساعی ایلدیکی تقدیرده عند الله وعند الناس مصیب اولور ؛ وخطاسی تبین ایدرسه معذور عد اولونور ، ینه اجره استحقاقی بولونور . بوکا دائر پك چوق احادیث صحیحه وارد اولمشدر .

الحاصل باب اجتهادك کشاده بولنمسندن بر ذره قدر تلاش ایتمه‌یز ، بوندن طولایی مذاهب مدونه‌ده مقرر بولونان مسائل شرعیه‌مزه خلل کلیه‌جکنه امینز . بالعکس عالم اسلامیته فوائد کلیه تأمین ایده‌جکنه امید وارز .

اوت ! بوکون بیکلرجه مجتهد بر آرایه کلسه مذاهب اربعه‌جه بالاجماع قبول ایدلمش بولونان برمسئله‌یی تغییر وتبدیل ایده‌مزلر . یالکز مسائل خلافیه‌ده ناسه ارفق اولانلری ترجیح صلاحیتنی حائز اولورلر ، برده بروجه صراحت مذکور اولمیان احکامی قیاس ایله اورته‌یه قویه بیلیرلرکه بونلر ذاتاً عین مطلوبمزدر .

نصل که من القدیم ظهور ایدن ارباب اجتهادده بوندن باشقه تأثیر کوستره‌مه‌مشلردر .

بوحالده مجیب فاضلك بیوردیغی کبی باب اجتهادك دعوای انسدادینه قیام محضا شرع شریفك احتیاجات متنوعه‌یه عدم کفایه‌سنی ایهام وبرچوق امور تجارتك پسمانده قالمسی کبی نتایج مضره‌یی التزام دیمك اوله‌جغی وارستهٔ اعلامدر . بوایسه آچیقدن آچیغه دوراستبداده طرفدار اولانلرك کار مردودیدر . شریعت محمدیه‌یه دوستلق دکل .

مناسترلی : اسماعیل حقی

تجائب قرآنیه

سورهٔ حجرات آیت ــ ۱۲

« یا ایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیراً من الظن ان بعض الظن اثم ولا تجسسوا ولا یغتب بعضکم بعضا ایحب احدکم ان یأکل لحم اخیه میتاً فکرهتموه واتقوا الله ان الله تواب رحیم »

ای ایمان ایدنلر ظنك بر چوقدن اجتناب اوزره اولك [بعض کثیرالوقوع ظنلر واردر . آنلردن حذر ایدك وظن خصوصنده غایتله احتیاط ایدوب بر ظنك نه قبیل ظنلردن اولدیغی تبین ایتمدکجه صاقین اوظنه اتباع ایتمیك] . بعض ظن اثمدر [بعض ظنلر واردرکه کناهدر ، اکا اتباع ایدن مستحق عقاب اولور . بوقبیل ظنلر کثیرالوقوعدر . مؤمنینه ظن سوء بوقبیل ظنوندندر] وتجسس ایتمیك [بواطن اموری تحری ایله‌میك ، عورات ومعایب مسلمینی تتبع ایله آنلرك ستر ایلدکلری احوالی کشفه چالشمیك . بری بریکزك عیوبنی آراشدیرمیك] وبری بریکزی غیبت ایله‌میك [بری بریکزی غیابنده مساوی ایله ذکر ایتمیك ، ارقه‌کزدن بری بریکزی چکشدیرمیك] .

سزدن بریکز قرنداشنك اولمش اتنی اکل ایتمکی سورمی [سزدن بریکز استرمیکه قرنداشنك کیلوب آیرلمش اولان اتنی یسون] باق انی کریه کوردیکز [ایشته غیبت طبقی بویله اولوب اخوان‌دیندن برنی ارقه‌سندن چکشدیرن آدم قرنداشنك اتندن کسمش‌ده ییور دیمکدر . بونه قدر مستکره ومنفور ایسه غیبت‌ده اوقدر مستکره ومنفور اولمغله اندن نفرت واستکراه ایتملی‌سکز] . جناب حقدن اتقا ایدك [اجتنابیله امر اولندیغکز شیلری ترك وسزدن اولجه بوقبیل صادر اولان حاللردن ندامت ایدرك حضرت ذوالجلالك عقوبتندن حذر ایله‌یك] جناب حق تواب رحیم‌در [قبول توبه وافاضهٔ رحمتده لطف وکرمی حددن افزوندر . توبه ایدنلری کناه ایشله‌مامش کبی ایدر وبولطفی بعض تائبلره مخصوص اولمیوب بتون توبه ایدنلرك ولوکه کناهلری چوق اولسون توبه‌لرنی قبول‌بیورر] .

« ایحب احدکم ان یأکل لحم اخیه میتاً » قول شریفنده [میتاً] کلمه‌سی [لحم] دن حال اولمق اوزره منصوبدر . ذی‌حیاتدن آیریلان ات [میت] دیه توصیف اولنور، چونکه علیه‌الصلاة والسلام افندمز « ماأبین من حی فهو میت » بیورمشدر . نظم کریمده غیبت، طبعاً وعقلاً وشرعاً غایت شنیع ومستکره‌برصورتله وغایت‌مبالغه‌لی وشدتلی برطرز ایله تصویر وتمثیل بیورلمش . باقیکز تصویر وطرز بیان الهی‌یه: جمله‌استفهام تقریری‌ایله باشلامش، هیچ‌برفردك ایشله‌میه‌جکنی اشعار ایچون [یحب] فعلی [احد] کلمه‌سنه اسناد ایدلمش، محبت غایت مکروه ومنفور برشیئه تعلیق بیورلمش، اغتیاب اکل لحم انسانه تشبیه اولنمش، مأکول آکلك برادری قلندیغی کبی انك میت اولدیغی دخی بیان بیورلمش .

تجسس : شروازی ایچون اخبار وحوادث جست‌وجو ایتمکدر. اثرده « لاتتبعوا عورات المسلمین فان‌من تتبع عورات‌المسلمین تتبع الله عورته حتی یفضحه ولوفی جوف بیته » وارد اولمشدر. معایب مسلمینی تتبع ایتمك، زیرامعایب مسلمینی تتبع ایدنك عیبنی الله‌تعالی تتبع‌ایدوب خانه‌سی درونده بیله‌اولسه انی‌رذیل ورسوای ایدر . واوك سکونیله عورات : عورتك جمعی‌در . عورت : انسانك ستر اولنه‌جق یرینه اطلاق اولندیغی کبی کشفندن حیا اولنور معایب معناسنه‌ده کلورکه بوحدیث نبویده اومعنایه‌در . « تتبع الله عورته » قول شریفی مشاکله نوعندندر، فصل ومذمتندن طولایی الله اکا مجازات ایدر دیمکدر .

نبی‌عالی مقام علیه‌الصلاة والسلام افندمزدن‌صورمشلرکه غیبت‌ندر؟

جواباً بیورلمش‌که غیبت : قرنداشکی آنك کریه کوردیکی شیله ذکر ایتمکلککدر، اکر ذکر ایتدیکك شی آنده‌وارسه آنی غیبت ایتمش اولدك . واکر سویلدیکك شی‌آنده یوق‌ایسه آکا بهتان‌ایتمش اولدك.ابن عباس رضی‌الله عنهما حضرتلرندن مرویدرکه « الغیبة ادام کلاب الناس » دیمش . غیبت کلاب ناسك قاتیغی‌در .

صحیح البخاری‌نك باب حجة الوداع‌نده روایت ایدلدیکی اوزره سرورکائنات علیه افضل التحیات افندمز شویله بیورمشدر :« .. فان دماءکم واموالکم (قال محمد واحسبه قال) واعراضکم علیکم حرام کحرمة یومکم هذا فی بلدکم هذا فی شهرکم هذا ، وستلقون ربکم فیسألکم عن اعمالکم ـ الحدیث » . بری بریکزك خون ناحقنی دوکمك ، بری بریکزك مااللرینه تعدی ایتمك ، بری بریکزك عرض وناموسنی اخلال ایلمك بوکونکی کونده بوبلده‌کزده بوماهکزده نصل حرام ایسه هریرده وهر زمان سزه حرامدر . سز قریباً ربکزه ملاقی اوله‌جقسکز ، اوده سزه اعمالکزدن صوره‌جقدر ـ الی آخره .

زید بن وهبدن مرویدرکه ابن مسعود رضی‌الله عنه‌حضرتلرینه : ولید بن عقبه بن ابی معیط حقنده نه دیرسین ، آنك صقالندن خمر طاملایوردیدك . مشارالیه جواباً : [بزتجسسدن نهی اولندق . اکر ولیدك بویله بر حالی بزه ظاهر اولورسه بز آنی مؤاخذه ایدرز] دیدی . ابن مسعود حضرتلری اولیای اموردن ایکن کندیسنه وقوعی خبر ویریلن برمنهی عنهك فاعلی حقنده بویله جواب ویرمسی ، یا ولیدك حالی کندینه غمزوسعایت صورتیله واصل اولدیغی ویاخود آنك حقنده ستری اولی کوردیکی ایچون اوملی‌در . نصاب الاحتساب مؤلفی دیورکه : « اهل سوقك خیانتی محتسبه هیچ برطرفدن خبر ویرلمامش اولسه بیله آنلرك احوالنی تفحص ایتمسی جائزدر » ، چونکه اصنافك احوالنی محتسبك تفحص ایتمسی امر بالمعروف ونهی عن‌المنکر ایچون اولدیغندن منهی عنه اولان جسست وجوده داخل دکلدر . عمر بن‌الخطاب رضی‌الله عنه حضرتلری برکیجه‌مدینهٔ منوره‌ده قول کزر ایکن برخانه‌نك قپوسی ارەلغندن برمشعله کوروب ایچرویه باقسیله بعض کسانك نوش صهبا ایتدکلرینه مطلع اولنجه فرط انفعالندن نه‌یاپه‌جغنی شاشیردی‌ودرحال مسجدنبوی‌یه‌کیدوب عبدالرحمن بن عوف حضرتلرینی العرق خانه‌نك قپوسنه کتوردی . مشارالیه‌ده بوحالی مشاهده ایلدکده جناب فاروق نه یاپالم دیه رأینی صوردی . عبدالرحمن حضرتلری : بز بوآدملرك بزدن ستر ایلمش اولدقلری عیبلرینه تجسس ایله مطلع اولدیغمز جهتله کندمزی الله‌تعالی‌نك نهی ایتمش اولدیغی شیئه کلمش کوریورم دیدی . حضرت عمرانك بورأینی تصدیق ایلدیکندن کیری‌یه دوندیلر . فقط بر خانه‌ده علناً فسق وفجور اجرا ایدیلورسه محتسب ایچون اوخانه‌یه دخول جائزدر .

عقائد عضدیه شارح فاضلی جلال دوانی شویله نقل ایدیور : « روایت اولندی‌که امیرالمؤمنین‌عمرالفاروق رضی‌الله عنه حضرتلری بر آدمك خانه‌سنه سطحندن کیردی و او آدمی منهیاتدن بر شی ایشلر کورمسیله عتاب ومؤاخذه ایلدی . اوآدم : یا امیرالمؤمنین ! بن جناب حقه برصورتله عصیان ایتدمسه سن‌اوچ صورتله عصیان ایتدك دیدی. حضرت عمر : اواوچ صورت ندر ؟ بیوردی . اوآدم دیدی‌که جناب حق « ولاتجسسوا » دیه تجسسی نهی بیورمشیکن سن تجسس ایتدك . جناب حق « وأتوا البیوت من ابوابها » بیوردی ، سن بنم خانه‌مه سطحندن کیردك . جناب حق « لاتدخلوا بیوتاً غیر بیوتکم حتی تستأنسوا وتسلموا علی اهلها » بیوردیغی حالده سن سلام ویرمدك .

بونك اوزرینه جناب فاروق او آدمی توبه ایتمك شرطیله براقدی . مسئله‌یی تجسسك تفصیلنی ایسته‌ین کتب فقهه مراجعت ایتسون .

اغتیاب وغیبتك کسریله غیبت : برکیمسه‌نك غیابنده موجب شرم وحیا حالنی سویله‌مکدر . اکر او کیمسه‌ده بوسویله‌نن شی یوق ایسه اکا « بهتان » دینور . غینك فتحی ایله « غیبت » غیوبت معناسنه اولدیغندن بونی اغتیاب معناسنده استعمال ایتمك غلطدر .

شوراسی‌ده بیلنملی‌درکه غیبت نه قدر فظیع وشنیع ایسه انی استماع ایتمك‌ده اونسبتده فظیع وشنیعدر . غیبتی استماع ایده‌نك غیبت ایدندن هیچ بر فرقی یوقدر . سرور انام علیه الصلاة والسلام افندمز « المغتاب والمستمع شریکان فی الاثم » بیورمشلردر .

بعضلری : برکیمسه‌نك معایبنی تأسف صورتیله نقل وحکایه ایتمك غیبت عد اولنماز رأینده بولنـدیلر . بعضلری : « اذکروا الفـاجر بما فیه لکی یحذره الناس » حدیث شریفی ایله استدلال ایدرك هتك پردهٔ حیا ایدن فسقه وفجره‌دن ناسی تحذیر ایچون بوقبیل کیمسه‌لرك مساویسنی ذکر ایلمك غیبت دکلدر دیدیلر . مسلك احتیاطه سلوك ایدنلرده خلقی معایب ومساویسیله یاد ایلمکی لسانلرندن طرح ایتدیلر . بورأی وذهابلردن هر برینك وجهی وتطبیق اولنه‌جق محل مخصوصی واردر . ولکل وجهة هو مولیها — والله یعلم المفسدمن المصلح .

شاعر شهیر واصفك شو بیتی بوراده خاصةً شایان ذکردر :

غیرت قومیور دیرده ایدر غیبته آغاز
افشای عیوب ایتمه‌مکدر غیرت احباب

مرویدرکه سلطان دو عالم صلی الله علیه وسلم افندمز برغزایه چیقدیغی ویا برمحله مسافرت بیوردیغی زمان معیت سنیه‌لرنده احتیاجی اولانلردن برکیمسه‌یی وقت وحالی مساعد بولنان ایکی کشینك یانته قاتار ایدی . اوکیمسـه‌ده بو ایکی کشینك خدمتنده بولنور وقوناق محللرینه اولجه کیدوب آنلرك ییه‌جك وایچه‌جکلرینی حاضرلارایدی . بعض اسفار نبویه‌ده سلمان فارسی رضی الله عنه حضرتلری ایکی نفر کیمسه‌نك یانته ترفیق بیورلدیغندن اثناء راهده برکون سلمان حضرتلری برقوناق محلنه اولجه کیتمش وفقط اویقوسی غلبه ایتدیکندن برشی حاضرلایه‌مامش ایدی . اوآدملر کلوبده سلمانك کندیلرینه برشی تدارك ایده‌مدیکنی کورنجه نزد نبوی‌یه کیت ، بزه طعام ایسته دیدیلر . سلمان حضور رسالتمأبه کیدوب عرض کیفیت قلدقده اسامه بن زید رضی الله عنهك یانته کوندرلدی وطعامدن ارتمشسه کتاوبرسون بیورلدی . اسامه رسول اکرمك وکیلخرجی‌ایدی . سلمان حضرتلری قالقوب اسامه‌نك یانته کتدی . اسامه برشی قالمدی دیه جواب ویردی سلمان حضرتلری کلدی اوایکی کشی‌یه اولانی خبر ویردی . آنلرده اسامه نزدنده فضله طعام وارایکن بخل وامساك ایتدی‌دیدیلر وتکرار سلمانی بعض صحابه‌نك یانته کوندردیلر . آنلرده‌ده برشی بوله‌مدیغنی دونوب کندیلرینه سویله‌ینجه سلمانی « سمیحه » قویوسنه کوندرسه‌ك صویی چکیلور دیه چکشدیردیلر . اسم تصغیر صیغه‌سیله سمیحه : مدینه‌ده صویی کور برقویونك اسمی‌در . بونك اوزرینه اوایکی کشی رسول اکرمك کندیلری ایچون امر ایتدیکی طعام اسامه نزدنده موجود اولوب اولمدیغنی اکلامق ایچون حضـور نبوی‌یه کتدیلر . داخل بزم سعادت اولدقلرنده بن سزك اغزیکزده ات قارارتیسی کوریورم بیورلدی . آنلر بز بوکون یارسول الله ! ات یمدك دیملریله نبی ذیشان افندمز : سز اسامه ایله سلمانك اتنی یدیکز ، یعنی آنلری غیبت ایتدیکز بیوردی وبوآیت کریمه نازل اولدی .

برکت زاده : اسماعیل حقی

رد اباطیل

— ۲۶ نجی نسخه‌دن مابعد —

بناءً علیه بوکون الیمزده‌کی قرآن کریمك حضرت پیغمبر افندمزك امته تبلیغ بیورمش اولدیغی قرآنك عینی اولوب آندن برکلمه فضله ویا نقصـان اولدیغنه دلیل قطعی‌مز بروجه بالا بونك اول حضرتدن بزه تواتراً نقل ایدلمش اولمسیدر ، یعنی وقت رسالتدن زمانمزه قدر هرعصرده کذب اوزرینه اتفاقلرینی عقلك تجویز ایده‌میه‌جکی جماعت قراوحفاظك متسلسلاً نقل وروایتلریله بزه‌واصل اولمش بولنمسیدر .

بوقـه وقتیله مصاحفده یازلمش اولمسی دکلدر . چونکه یالکز کتابت برکتابك الی الابد محفوظ قالمسـنه کفایت ایتمز ، اما برکتاب بویله هرزمان بیکلرجه قلوب امتده محفوظ اولور ایسه آنك تحریفنه امکان بولنه‌ماز . بالفرض تحریف اولنسه ، حافظلری طرفندن درحال تصحیح اولنه‌جغی هرکسك معلومی اولدیغندن هیچ کیمسه آنك تحریفنه جسارت ایده‌مز ، ایتسه بیله ، هیچ برحکمی اوله‌ماز . چونکه درحال تصحیح اولنور .

بونك ایچوندرکه علم قرائتده دخی من القدیم قرآنك نقل بالتواتر جهتی فوق العاده التزام اولنه‌رق آکا کوره سلسله نامه‌لر تنظیم ایدلمش وعلم قرائتدن اخذ اجازته موفق اولان حملهٔ قرآنك سلسله نامه‌لرنده تا حضرت پیغمبره منتهی اولنجیه قدر راویلرك اسملری یازلدیغی کبی عدد رواتك کذب اوزرینه اتفاقلرینی هیچ برعقلك تجویز ایده‌میه‌جکی درجه‌ده حد تواتره بالغ اولدیغی کوسترلمشدر .

علم اصول فقهده دخی قرآن کریم ، « طرف الهیدن افندمزه منزل وآندن بزه‌تواتراً منقول برنظم شریفدر » دیه تعریف اولنمش وبرنظم منزلك قرآنیتنـده نقل بالتواترك شرط اولدیغی صراحةً ذکر ایدلمش وبوکا بناءً حضرت رسولدن ینه قرآن اولمق اوزره بزه نقل وروایت اولنوبده راویلرینك عددی حد تواتره بالغ اولمیان برنظمه قرآن نامی ویرلیوب اوکبی نظملره قرآآت شاذه تسمیه ایدلمشدر .

شو مقدمات معلوم اولدقده دیرزکه : قرآن کریمك یالکز کتابتیله اکتفا ایدلمیوب نزولی زماننده اعتباراً بوآنه‌قدر تلاوت وحفظنده‌ده صوك درجه اعتنا ایدیله‌کلدیکی ودنیانك هرطرفنده میلیونلرجه اهل اسلامك السنه‌سنی وهرعصرده کذب اوزرینه اتفاقلرینی عقلك اصلا

تجویز ایتمیه‌جکی حمله‌ٔ قرآنك افئده‌سنی تزییندن بر آن خالی قالمدیغی جهانك معلومی ایکن امیر خان جنابلرینك قرآنده تحریف وقوعنی ادعا ایتمسی وبو دعواسنه بر چوق وجوه باطله ایله استدلاله قیام ایلمسی پك عجیب برمناظره تشکیل‌ایتمکده‌در.. بو، عادتا برامر‌محالك وجودینی ادعا قیلندندر. چونکه قلوبك محل تحریف اوله‌میه‌جغنی بیانه حاجت یوقدر. مصاحف شریفه ایسه دائما او قلوب منوره اصحابنك تحت‌نظارتنده بولنه‌کلدیکندن انلرده‌دخی اجرای‌تحریف‌امکان خارجنده‌در. امیرخانك بو دعواسنی اثبات ایچون سرد ایتدیکی وجوه فاسده‌نك برنجیسی [جمع قرآن] مسئله‌سیدر.

امیر خانك فکرنجه قرآنی کیمك جمع ایتدیکی معلوم دکل ایمش؛ چونکه بوخصوصده علمای‌اسلام کوناکون فکرلریازمش‌اولدقلرندن آنلر قرآنك نصل جمع ایدلدیکنی بیلمیورلر ایمش وبوندن‌ده قرانده بر چوق تحریفات وتغییرات بولندیغی ثابت اولیور ایمش. بو نه‌قدر غریب بر استدلال!...

بر کره بونك قواعد منطقه، اصول مناظره‌یه اصلا مناسبت وموافقتی یوقدر. چونکه بز قرآنك تحریفدن مصون ومحفوظ اولدیغنی، بو کتاب مبینك حضرت رسولدن هرعصرده کذب‌اوزرینه اتفاقلرینی عقلك اصلا تجویز ایده‌میه‌جکی حفاظ کرامك متسلسلاً بزه نقل وروایت ایتمش اولملریله اثبات ایدییورز.

یوقسه بز بودعوامزی قرآنی فلانك ویا فلان وفلانك مصاحفده یازمش اولمسیله اثبات ایتمیورز‌که امیرخانك بزه قارشو اولوجهله استدلالی قواعد منطقه واصول مناظره‌یه موافق اوله‌بیلسون.

بونکله برابر جمع قرآن مسئله‌سی بتون تفرعاتیله علمای‌اسلامك معلوملریدر. زیرا بتون کتب احادیث وکتب سیر بو مسئله‌نك تفصیلاتیله مالیدر؛ بو کتابلرك قرآنه عائد صحیفه‌لری اوقونور ایسه کوریلورکه شو مسئله حقنده طوغری اوله‌رق نه‌سویلمك ونه‌یازمق لازم ایسه کافه‌سی سویلنمش وجمله‌سی یازلمشدرکه خلاصه‌سی بروجه آتیدر:

حضرت علی وحضرت عثمان ومعاویه وسعید ابن عاصك ایکی اوغلی خالد وابان، شرحبیل ابن حسنه، علا ابن‌الحضرمی، زید ابن ثابت، ابی ابن کعب (رضوان‌الله تعالی علیهم اجمعین) حضرت پیغمبرك وحی کاتبلری ایدیلر.

بو ذوات کرام پیدرپی نازل اولان سور شریفهٔ قرآنیه‌یی آیری آیری صحیفه‌لره یازییورلر وبشقه‌لری‌ده آنلردن استنساخ ایدییورلر ایدی. بناءً‌علیه عصر نبیده سور شریفهٔ قرآنیه‌نك هربری بر کتاب مستقل کبی یازلدی؛ حضرت پیغمبرك بویله هرسوره‌یی آیری آیری صحیفه‌لره یازدیرمسی‌ده قرآن کریمك بتون خالقه نشر وتعمیمنی تسهیل حکمته مبنی ایدی.

چونکه اکر اوزمان بتون سور قرآنیه مصحف واحدده جمع ایدلسه ایدی هرجزئی یکرمی صحیفه اعتباریله اوتوز جزؤدن عبارت اولان مجموع قرآنی یازمق ویاخود یازدیرمق پك آز کیمسه‌لره میسر اوله‌جغندن قرآن کریم بین‌المسلمین سرعتله انتشار ایده‌مز ایدی؛ حالبوکه بو کتاب مبینك بین‌المسلمین سرعتله انتشاری لازم ایدی. چونکه هرکس بش وقت نمازینی قرائت قرآن ایله ادا ایده‌جك وکندینه لازم اولان وظائف دینیه‌سنی قرآندن اوکرنه‌جك ایدی؛ بوکا ایسه سور قرآنیه‌نك آیری آیری بر‌ر کتاب شکلنده یازلمسندن بشقه دها کوزل بر تدبیر یوق ایدی. بناءً‌علیه حضرت رسول علیه‌السلام بونلری اولوجهله یازدیردی.وفی‌الواقع بوسایه‌ده‌قرآن کریم بین‌المسلمین بر سرعت فوق‌العاده ایله انتشار ایتدی، هرکس بونك تلاوت وحفظندن حصه‌یاب اولمغه باشلادی، ودها زمان‌رسول‌اللهده ایکن بتون سورقرآنیه یوزلرجه حفاظ کرامك قلوبنی تزیین ایتدی، وبوصورتله مجموع قرآن کریم هم صحائف متفرقه‌ده یازلمش وهم‌ده قلوب امتده حفظ ایدلمش اولدی، و بوده هجرتك اونجی سنه‌سنده حج‌الوداعده جبل عرفاتده اقشام اوستی اوکله وایکندی نمازلری برلکده ادا ایدلدکدن صکره موقفده ایکن ﴿ الیوم اکملت لکم‌دینکم واتممت علیکم نعمتی ورضیت لکم‌الاسلام‌دینا ﴾ آیت کریمه‌سنك نزولی ایله ختام بولدی. ایشته زمان رسول‌اللهده قرآن کریمك جمع ایدلمش اولمسنك معناسی بودر.

بوندن اوچ آی‌صکره یعنی‌هجرتك اون برنجی‌سنه‌سی ربیع‌الاولنك اون ایکنجی بازار ایرتسی کونی وقت زوالدن بر آز اول حضرت پیغمبر ارتحال دار بقا بیوردی وهمان اوکون حضرت صدیق رسول اکرمه خلیفه تعیین اولندی.

بونی متعاقب اطرافده ارتداد غائله‌سی ظهور ایتدی. فقط بعون خدا حضرت خلیفه بو غائله‌یی بش آلتی آی ایچنده برطرف ایلدی. بو غائله‌ده الك شدتلی محاربه‌ده یمامه‌ده بنی حنیفه قبیله‌سنك رئیسی اولوب ادعای نبوت ایدن مسیلمة‌الکذاب ایله وقوع بولدی.

زیرا بونك باشنه قرق بیك قدر مرتدطوپلانمش وبناءً‌علیه آنلرك اوزرینه سوق اولنان عساکراسلام عددجه آنلردن پك دون مرتبه‌ده بولندیغی‌ایچون برقاچ دفعه انهزامه‌اوغرامش‌ایدی. نهایت حضرت‌خالد ابن‌ولیددخی اولطرفه سوق اولندی. حضرت خالد اورایه واصل‌اولنجه طرفیندن‌غایت شدتلی‌هجوملراجرا ایدلدی. ابتدای هجومده ینه عساکر اسلام بوزولدی‌ایسه‌ده بعده دونوب غایت شدتلی برهجوم دها ایدلدی، مسیلمة الکذابك عسکری تار مار اولدی وبو صره‌ده کندیسی‌ده مشهور وحشینك آتدیغی برحربه ایله قتل اولندی، غوغا وغائله‌ده بیتدی. بومحاربه‌ده بنی حنیفه‌نك تلفاتی یکرمی بیکی واهل اسلامك شهداسی ایکی بیکی تجاوز ایلدی. صاغ قالانلرك اکثری دخی مجروح اولدیلر، شهید اولانلر میاننده حضرت عمرك برادری زید وحضرت زبیرك برادری‌سائب‌وخطیب نبوی ثابت ومشاهیرقرادن سالم مولی ابی حذیفه‌کبی برچوق فقهای صحابه وتمشدن زیاده قرا دخی داخل ایدی.

بوقدر قرانك برمحاربه‌ده شهید اولمسی حضرت عمرك نظر دقتی

جلب ایتدی. برکون حضرت خلیفه‌یه کیدوب [یمامه محاربه‌سنده یتمشدن زیاده قرا شهید اولدی، بوندن صکره وقوع بوله‌جق محاربه‌لرده دخی حملهٔ قرآنك بویله شهید اوله اوله نهایت قرآن کریمك اکثری ضایع اولوب کیده‌جکندن قورقیور وبوجهتله قرآن کریمك جمعنی امر ایتمکزك لزومی رأینده بولنیورم] دیدی.

حضرت خلیفه دخی بورأیی تصویب ایدوب همان وحی کاتبلرندن وفقهای صحابه‌دن زید ابن ثابتی دعوت ایتدی وبو امر مهمی آنك عهده‌سنه تودیع بیوردی.

زید اوکوندن اعتباراً جمع قرآنه مباشرت ایتدی. حضور رسول‌اللهده یازیلوبده ایادیٔ ناسده بولنان صحائف شریفه‌یی کاملاً طوپلادی. اوصحیفه‌لردن سور قرآنیه‌یی کمافی‌السابق یکیدن آیری آیری صحیفه‌لره یازدی وجمله‌سنی کتیروب حضرت صدیقه تسلیم ایتدی.

حضرت صدیق بوصحائف مجموعه‌سنی یاننده حفظ ایلدی. وایشته بومعناجه یعنی صحائف قرآنیه‌یی محل واحدده جمع ایتمك معناسنجه حضرت صدیق [اول من جمع کتاب‌الله] نامنی آلدی. حضرت صدیقك بوخدمتی بتون مسلمانلر طرفندن ممنونیتله تلقی ایدلدیکی کبی حضرت علینك دخی فوق‌العاده محظوظیتنی موجب اولمش وحتی صدیقك وفاتندن صکره: (اعظم الناس فی المصاحف اجراً ابوبکر رحمة الله علی ابی بکر هو اول من جمع کتاب الله) یعنی: «مصاحف شریفه‌یه خدمت خصوصنده الك زیاده اجره نائل اولان ابوبکردر. الله ابوبکره رحمت ایلسون کتاب‌اللهی اول جمع ایدن اودر» دیه حق عالیلرنده ثنا ودعاده بولنمشلردر.

بوحدیث کتب ستهٔ صحیحه‌دن سنن ابو داووده کتاب‌المصاحفده محرردر وسند صحیح ایله حضرت علی‌یه متصلدر. سنن ابوداوددن بشقه دها برچوق کتب معتبره‌ده دخی موجوددر.

خلاصه عصر نبیده حضور رسالتده آیری آیری صحیفه‌لرده یازلمش اولان قرآن کریمی اوصحیفه‌لردن بالاستنساخ دیکر صحیفه‌لره یازدیران وبونلری بریره طوپلایوبده حفظ ایدن حضرت ابوبکردر. ایشته حضرت ابوبکرك [اول من جمع القرآن] اولمسنك معناسی دخی بودر.

اجماع امت دخی بونك اوزرینه اولوب بومسئله‌ده کیمسه اختلاف ایتمامشدر. فی‌الواقع بوكا معارض کبی کورینان بعض روایتلر واردر، آنلرده یکدیکرینه مخالف ایکی روایتدرکه بری بوشرفه ایلك نائل اولانك حضرت علی اولدیغنه ودیکری‌ده بونك سالم مولی ابی‌حذیفه‌دن عبارت بولندیغنه دائر اولوب امیرخان بوروایتلرك ایکیسنی‌ده بوراده یازمشدر.

قرآنی ایلك جمع ایده‌نك حضرت علی اولدیغنه دائر اولان (لما کان بعد بیعة ابی بکر قعد علی الخ) روایتی محاکمه ایده‌لم:

بو روایتی سیوطی، اتقاننده ابن ضریسدن نقلاً یازمش و ابن ضریسك ایسه روایت حدیث خصوصنده مبالاتسزلغی جمله‌نك معلومی بولنمش وباخصوص آنك بو روایتی اجماع وتواتره کلیاً مغایر دوشمش اولمغله بوكا اعتبار ایدیله‌میه‌جکی درکاردر. مؤخراً زید ابن ثابت واسطه‌سیله قرآنك جمع ایدلمش اولمسی‌ده بوكا آیروجه بردلیلدر.

زیرا اکر اوصره‌ده حضرت علی قرآنی جمع ایتمش اولسه ایدی مؤخراً حضرت صدیق زید ابن ثابته قرآنی جمع ایتدیرمز ایدی. مع‌هذا بونك صحتی تسلیم ایدلسه بیله بو روایتدن مجرد او صره‌ده یعنی حضرت صدیقك خلیفه تعیین اولنوبده کندیسنه بیعت اجرا ایدلدیکی اثناده حضرت علینك — جمع قرآن ایله مشغول بولندیغی ایچون — حضرت صدیقه بیعتی تأخیر ایتمش اولدیغی ثابت اولیور. یوقسه قرآنی جمع ایدوبده بیترمش اولدیغی ثابت اولیورکه بو روایتله قرآنی اول جمع ایدن حضرت صدیق اولدیغنه دائر ابن ابی داودك نقل ایتدیکی وبتون محدثین کرامك حسن قبول ایله تلقی ایلدیکی روایت سابقه آره‌سنده مخالفت بولنمش اولسون.

قرآنی ایلك جمع ایدن سالم مولی ابی حذیفه اولدیغنه دائر ابن اشته‌دن نقلاً امیر خانك یازدیغی ایکنجی روایته کلنجه: بوروایت دخی بی اساسدر. حتی سیوطی بیله بونی غرائبدن، عجائبدن عد ایتمشدر. زیرا بالاده بیان اولندیغی اوزره سالم مولی ابی حذیفه یمامه محاربه‌سنده شهیداولمش ایدی، یمامه محاربه‌سی ایسه ارتحال نبی‌یی متعاقب ظهورایدن ارتداد غائله‌سی اثناسنده وقوعه‌کلمش ایدی. بناءً علیه بو روایتك صحتنی فرض ایدر ایسه‌ك سالم مولی ابی‌حذیفه‌نك زمان رسالتده یعنی ارتحال نبی‌دن اول قرآنی مصحف واحدده جمع ایتمش اولدیغنی قبول ایتمش اولورز. بو ایسه باطلدر. زیرا او زمان حضرت پیغمبر بیله قرآنی مصحف واحدده جمع ایتمامش ایدی. نره‌ده قالدی‌که مولی ابی حذیفه بونی یاپمش اولسون. حضرت پیغمبرك یاپمدیغی بر شیئی آنك اذنی اولمقسزین یاپمق کیمك حدی ایدی.

برده اکر مولی ابی حذیفه قرآنی مصحف واحدده جمع ایتمش اولسه‌یدی بو مصحف شریف البته کوریلور ویاخود مشار الیهك بویله بر مصحف شریف یازدیغی سویلنور ایدی؛ حالبوکه بویله برمصحف نه کورلدی نه‌ده موجودیتی سویلندی. چونکه اکر بومصحف شریف کورلسه ویاخود موجودیتی ایشیدلسه ایدی حضرت صدیق آنی بولدیروب یاننده حفظ ایدر ایدی‌ده قرآن کریمی یکیدن طوپلامق کلفتنی اختیار بیورماز ایدی.

موسی کاظم

هامش. — الیوم وارنه‌ده بولندیغی آدرسندن اکلاشیلان امیرخان جنابلری طرفندن اسلامیت علیهنده یازلمش ایکی رساله دها اداره‌خانه‌یه کوندرلدی. ردی صددنده بولندیغمز قرآنك تحریفنه دائر اولان شو رساله‌سی حقنده‌کی جوابمز نهایت بولدقدن صوکرا آنلرك دخی بطلانی بمنه لکریم اثبات اولنه‌جقدر.

مجله جمعیتی

حقنده بر مطالعهٔ عاجزانه

مجلس مبعوثانمزجه، یکیدن بر مجله جمعیتنك تشکیلی طلب اولنیور.. نه کوزل بر تشبث.. بونی یالکز عثمانلیلر دکل، بتون عالم اسلامیت

آلقشلایه‌جق و آلقشلاملیدر؛ بزده بتون قوتمزله آلقشلارز .. جناب الله موفق ایلسون !

اشبو تشبث مهمی بویله‌جه تبجیل ایلدکدن صوکره خاطریمه بر سؤال کلیویردی: عجبا، بوجمعیتك اعضالری کیملر اوله‌جق ؟..

یاکلیش آکلاشیلمسون. ابتدا سؤالمی آزاجق ایضاح ایده‌یم: بوسؤالدن معین، معلوم اشخاصك اسملرنی بیلمك ایستدیکم فهم اولنماسون. مقصدم کیفیت واوصافدن سؤالدر: اشبو جمعیته اشتراك ایده‌جك ذوات کرامك اقتدار فقهیلرنی، عیار علمیلرنی نظرلرده تجسم ایتدیرمکدر.

ایشته شو سؤاله علمای مبعوثاندن بعضلری شویله جواب ویریورلردی: اشبو جمعیته، مذاهب سائرهٔ اسلامیه فقهاسنك‌ده اشتراکلری لازم‌کله‌جکنی ایراد بیوریورلردی. بوصورتله یعنی مذاهب سائره فقهاسنك‌ده اشتراکلری ایله، جمعیته دها زیاده شمول، عمومیت ویرلمك آرزو اولنـدیغی، بونکله‌ده نتیجه‌نك وسعت، کفایتی تأمین ایدلمك استنلدیکی پك آچیق معلوم اولیوردی.

فقط مسئله بویله برجهتدن تعمیم، توسیع ایدیلدیکی حالده؛ دیکر جهتدن فعلیاتجه اونسبتده مبسوطاً دارلاشیور، خصوصیت کسب ایدیور، اینجه‌لشیوردی.

بونقطه، بوحال شو کوچوك اخطارمزله کرکی کبی میدانه چیقمیورسه، بیانات آتیه‌مله کسب وضوح ایده‌جکنی امید ایدیورم:

نیچه جواب مقامنه کچن اشبو فکرلر، بیله‌میورم، نه یولده ترتیب اولنمش قیـاس ومقدمه‌لرك نتیجه‌سی ایدی؟ اومحترم مبعوثلرمزجه مسئله نه یولده تشریح، نه یولده تحلیل اولنمش‌ده اونتیجه‌یی ویره‌بیله‌جك قیـاس خفی، مقدمات ذهنیه قورمشلردی؟ اشته بوجهت بنم ایچون مجهولدی.

شـو قدر وارکه اوایکی جوابی یکدیکرینه برامتزاج کیمیوی ایله مزج، بربرینه ربط ایتمك شرطیله روحجه، معنـاجه کندی ذهنم طرفندن ترتیب اولنان مقدمه‌لرك نتیجه‌سیله توافق ایدیوردی.

⁂

ذهنمجه مسئله خصوصنده وقوعه کلن تحلیل، بوکا ابتنـا ایدن قیاس ومقدمه‌لر ایشته شویله دوران ایدیوردی:

اصل مطلوب، برمجلهٔ عمومیه میدانه کتورمکدر. اشبو مجله‌نك صفت کاشفه‌سی حقنده‌ده شویولده ایضاحات ویریلیوردی:

(۱) مجله، حقوق شخصیه، حقوق عمومیه، حقوق اجتماعیه، حقوق سیاسیه ... هپسنی تحت تأمینده بولندیره‌جق، بتون احتیاجات مشروطیه ومدنیه‌مزه کفایت ایده‌جك.

(۲) بوقوانین هوادن دکل، مطلقا شرع شریفدن اخذ واستنباط اوله‌جق.

(۳) اشبو مجله، بتون معناسیله زمانمزه، زمینمزه، حالمزه توافق ایده‌جك، عادتا حالمزدن استنبـاط ایدیله‌رك یاپلمش کبی اوله‌جق، دها طوغروسی حالمزدن‌ده استنباط اوله‌جق.

اشته مجله بویله‌جه بردرجه‌یه‌قدر تعریف وتحدید اولندی. شمدی سوزمزی شومحدود ومعلوم اولان مجله‌دائره‌سنده دوندره‌جکز.

دیمك، که شومجلهٔ جلیله اجتماعیاتجه، حیاتجه، عدالتجه، حقوقجه، خلاصه احتیاجمز ایچون بویله‌جه نه‌نوعدن اولورسه اولسون اوخزینهٔ قوانینده بر حصـه بوله‌بیله‌جکز: بر میزان مدنیتمز، ناظم حیاتمز اوله‌جق ... تا کوچوك تفرعاتنـه وارنجه‌یه قدر بتون نظامنـامه‌لرمز، امور اقتصادیه، امور مالیه‌جه اولان بتون احتیاجات حقوقیه‌مز شو مجلهٔ جلیله قوانینه توفیقاً تنظیم، اووجهله‌ده حل وفصل ایدیله‌جکدر.

اشـته شویله‌جه موضوعه دائر بر ملاحظه یوروتدکدن صوکره مسئله بردرجه‌یه قدر کسب وضوح ایدر؛ موضوع‌ده کندی کندینه، طبیعتیله ایکی قسـمه آیریلمش اولور: بر قسمی، لزومی قدر کتب فقهیه‌مزدن انتخـاب ایله ترجمه ایلمك، ماده بماده تنظیم ایله احضاری ممکن اولان قانونلردر. دیکر قسمی، عصر اخیرك الجاسیله صدور ایدن وقوعات زمانیه‌مزه مخصـوص بر طاقم احکامدرکه طوغرودن طوغرویه ادلهٔ شرعیه‌دن استنباطه محتاجدر.

بوحالده اشبو تنظیمی مطلوب اولان مجلهٔ جلیله ایکی قسم‌اولوب بری مجتهدات قدیمه‌دن تشکل، دیکری مجتهدات جدیده‌دن تأسس ایده‌جکدر. شیمدی‌یه قدرالیمزده اولان مجله برنجی قسمه داخلدر.

برنجی قسم خصوصنده آز چوق مطالعه‌مزی یوروده‌لم. اولجه عرض ایتمشـدمکه برنجی قسمه درج اولنـه‌جق قانونلر، ماده‌لر هپ حاضر: سلف کرام طرفندن استنباط، استخراج اولنمش. بزه آنجق بولمق، آلمق، یازمق قالمش؛ اشته بوقدر ... فقط بوتون بوقولایلقلرله برابر ایشك ایچنده مشکل جهتلرده یوق دکل. بواشکال، بالخصوص اوبحر بی‌پایان اولان مسائل فقهیهٔ شرعیه ایچندن زمینمزه، زمانمزه، حالمزه موافق قانونلر، حکملر انتخاب ایده‌بیلمك خصوصـنده یوز کوستره‌جکدر. زیرا بونکچون، بویله قانونلر، حکملر انتخـاب ایده‌بیلمك ایچون اك اول هیئت انتخابیه‌نك علم جلیـل فقهده بیوك ممارسه ومهارتلری، ثانیاً احوال زمانیه‌یه حقیله وقوفلری، ثالثاً بالانتخاب درج ایده‌جکلری قانون وحکمك تطبیقی ممکن اوله‌بیله‌جکنی بالتجربه ادراکلری لازمدر.

اشـته شوصایدیغمز مواد اسـاسیه‌نك هیئت انتخابیه‌ده، بلکه هیئتك هرفردنده بولنماسی مطلقا واجبدر، فرضدر.

کوریورزکه شـوتعلیلمز یالکز تعلیل اوله‌رق قالمادی؛ آیروجه بر دعوی حالنی آلدی‌ده اثبـاتی لازم کلدی. بناءً علیه اولا برنجی مادهٔ اساسیه‌یی نظر تدقیقه آلالم.

⁂

هیئت انتخابیه وافرادی ایچون اك اول علم فقهده ممارسه‌ومهارت لازم کلدیکنی سـویلمش، دعوا ایتمشدك. بزبودعوامزده پك حقلی ایدك. زیرا ممارسه، مهارت مانحن‌فیهمزجه علم جلیل فقهده کثرت اشتغال ایله حاصـل اوله برملکه‌دن عبارتدر. بوملکه‌یه مالك اولمیان

بر هیئت ، یاخود هیئته داخل اولان بر ذات نصل اولورده علم فقهدن قانون، حکم اخذ ایده‌بیلور ؟! بونك لزومنده هیچ بر وجهله شبهه ایدیله‌من ...

« ... کثرت اشتغال ایله ... » دیدك . فقط کثرت اشتغال نصل اولیور ؟ ایشته بر سوأل ... جوابی ده هرکسجه معلوم : درری، ابن عابدینی، قلی قرقه یارارجه‌سنه بر قاچ دفعه دور ایتمك ... بوقدر . فقط فکر قاصرانه‌مجه آنجق بوقدرله اکتفا ایتمك علم فقه ایله کثرت اشتغال صایله‌من . بوکتابلر یوز، بیك کره دور ایدیلرسه کنه کثرت اشتغال صایله‌من .

بنده‌کز ایسه ملکه‌یی بوسبوتون بشقه بر نوع «کثرت اشتغالدن» امید ایدیورم . بو دعواده کندیمی حقلی عد ایلیورم . زیرا « کثرت اشتغال » تعبیرینك دها زیاده معنای حقیقی قدیمی‌سنه، دها زیاده معنای مألوف اصلیسنه یاقلاشدیغنی کوریورم. بوحالده بکا جسارت ویریور . بناءً علیه دیرمکه : «علم فقهده کثرت اشتغال» بزم دیدیکمز ، اعتقاد ایتدیکمز وجهله او قدر بسیط ، او قدر قولای برشی دکلدر . بلکه « علماء فقهایه مخصوص اولان تقلیددرجه‌سنه وصول بولمق » ایله تحدید ایدیلیرسه ، ظن ایدرم ، آنجق معیاری بولنمش اولور . بونك خلاصه‌سی: استنباط ایتدیکی احکام ایچون وجدان مجتهدجه‌نه‌کی جزم، یقین، وقوف حس ایدلمش‌سه وجدان مقلدجه‌دخی بوحالك تمامی تمامنه بولنمه‌سیله تعبیر اولنه‌بیلیر. اشته مطلقا علماء فقها ایچون تقلیدك بودرکه‌دن‌ده اشاغی قالماسی جائز کوریله‌من . اشته بو قدرجك ملکه‌ده اویله برایکی دفعه‌جك درر اوقومغله، آنك مغلق عباره‌لریله اوغراشمقله، ابن عابدین مطالعه ایتمکله الده ایدیله‌بیله‌جك شیلردن دکلدر . هیچ اولمازسه او مجتهدین کرام حضراتنك کندو اللریله یازمش بولندقلری اثرلری طوغرودن طوغرویه، تکرار تکرار کمال دقتله — الفاظنی دکل، معناسنی — اوقومق لازمدر . یالکز بر دانه‌سنی دکل، هپسنی ، بو ممکن دکلسه برچوغنی.. بوده کفایت ایتمیور ، دها مهم بر شرط وار ؛ اوده : تاریخ علم فقهك بتون غوامضنی حقیله ادراك، بونی دائما بر شاهد عادل صورتیله وجدانك اوکنده بولندرمق ده لازمدر .

شمدی دها ایکی مسئله میدانه چیقدی : « .... آثار سلف ، آثار مجتهدین .... » دیدك . دیدك اما .. کتب مطبوعه‌مز ایچنده قاچ دانه آثار سالفه ، آثار مجتهدینه تصادف اولنه‌بیلیر ؟ ! تاریخ علم فقه حقنده سلفاً خلفاً بر اثر اولسون یازیلامشمیدر ؟ ! صوك سؤالك جوابی قوجامان بر « یوق » دن عبارت قاله‌جق . اولکی سؤالك جوابی‌ده ینه « یوق » ه قریب . یوقدن پك آز فرقلی اوله‌جغی شبهه‌سزدر . زیرا آثار مطبوعه‌مز ایچنده آثار سلفدن بش اون اثر بولنه‌بیلیرسه جناب حقه شکرلر ایتملی ... برکت ویرسون بو اثرلرده قسماً هند ، قسماً مصر علما وطابعلری‌نك همتلریله، غیرتلریله میدانه کلمشدر . بز ترکلره قاله ایدی بر دانه‌سنی بیله میدانه کتوره‌مزدك . بزده بویله اثرلرك مطالعه‌سنه مراق ایدن بیله یوقدر . بزم تربیه‌مز ، تحصیلمز بویله بر ذوقك اویانمسنه یاردم ایده‌جك بر حاله دها هنوز کله‌ممشدر . بز بویله ذوقلردن فرسخلرجه اوزاقده بولنیورز .. اشته کتبخانه‌لرمز میدانده ... ایچلرنده قاچ دانه‌جق آثار سلف بولنه‌بیلیر ؟ بولنانلرك وقف اولندیغی کوندن برو توزلری سیلنمك ایچون ولو بر دفعه اولسون بر صحیفه‌سی بیله آچیلمامشدر .

اوقویان ، مطالعه‌سندن ذوق آلان بولنمادقدن صوکره بونلری کیم طبع ایتدیره‌جك ؟ ! محیطده بر اویانقلق ، بر ذوق ، بر حس بولنمامسنه رغماً اوقوص قوجه اثرلری طبع وتمثیل ایتدیروب میدانه قویمق ، تنبلك سونوکلك ایله قهوه کوشه‌لرنده یاپشوب قالمق قدرده قولای بر ایش دکلدر . بیوك بر همت ، بیوك بر غیرت اوزرینه کلیتلی بر ثروت‌ده ایستر ...

فقط ثروتدن، همتدن، غیرتدن اول ذوق، مراق، حس ایستر . بونلر بولنورسه ثروت پك قولای الده ایدیلیردی. ماتمزده، قوممزده شو خصلتلری اویاندیرمق کوچدر . بنم فکرمجه بو وظیفه طوغرودن طوغرویه علمامزه ، خواجه‌لرمزه عائددر . بو حس ، بو خصلت علمامزده اویانیرسه عاله چابوق سرایت ایدردی . فقط هنوز خواجه‌لرمزده بویله برحس کوره‌میورز : شو پیس قهوه محیطندن بر درلو یقامزی قورتاره‌میورز .

نه زمان بوفنا محیطدن قورتلوب دوشنمك ، چالیشمق نه اولدیغنی اکلایه‌بیلیرسه‌ك ایشته اودقیقه‌دن اعتباراً کتبخانه‌لرمز درلو درلو آثار سلف ایله تزیین اولنه‌جغی کبی ، اولجه سویلدیکمز تاریخ علم فقه دخی داخل اولدیغی حالده دها برچوق آثار جدیده‌ده میدانه کتوریله بیله‌جکی شبهه‌سزدر . یارب نه زمان اولورده او دقیقه‌یی کورمك نصیب اولور ؟..

⁖

شروط اساسیه‌دن ایکنجیسی اوله‌رق هیئت انتخابیه وافرادنك احوال زمانه حقیله وقوفلری لازم کله‌جکنی سویلمش ، دعوی ایتمشدك . چونکه احکام ، قوانین بر میزان عمومیدر — قال الله تعالی الله الذی انزل الکتاب بالحق والمیزان» و«لقد ارسلنا رسلنا بالبینات وانزلنا معهم الکتاب بالحق والمیزان لیقوم الناس بالقسط » «والسماء رفعها ووضع المیزان » — که بر طرفدن ازمانك کیدیشی ، احوالك جریانی ، دیکر طرفدن افعال بشریه ، تکالیف انسانیه‌نك صورت دورانلرینی تنظیم ایلر ؛ هر ایکی طرفك حال فطری ، حال طبیعیلرینی محافظه ایده‌رك بر ائتلاف ، بر توازن حالنده بولندرر .

ایشته بوتون مصالح عباد، بتون منافع عباد بو توازن ، بو ائتلافك نتیجهٔ مشروعه‌سندن عبارتدر . بوحالده احکام ، قوانین انتخاب ایدن ذاتلرك هر ایکی طرفی، یعنی هم احوال زمانی، هم احوال بشریه‌یی کمال دقتله پیش نظرلرنده بولندیرمه‌لرینك واجب وفرض اولدیغی پك آچیق بر صورتده میدانه چیقدی .

اونودلماسون ! بزم مجلسمز تألیفی متصور اولان مجلهٔ جلیله‌نك برنجی قسمنده ایدی . بوقسمك مجتهدات قدیمه‌دن تشکل ایده‌جکنی‌ده

اولجه عرض ایتمشدك. بناءً علیه بوقسم ایچون یگانه مرجع ، ماخذ کتب فقهیهٔ قدیمه ایدی . حالبوکه شمدی‌یه‌قدر المزده اولان کتب فقهیه مسائلندن برقسمنك تبدل احوال زمان ایله احکامك دخی تبدله اوغرایه‌جغی شبهه‌سزدر . بوحالده احوال‌زمان برنوع اسباب تبدیلدن عد اولنه بیلیر . بناءً علیه نصلکه برمجتهدك نسخی محتمل برنص قارشوسنده دائما نص ناسخدن آگاه اولماسی لازمسه ، شمدیکی زمانمزده برمنتخب قانونك دخی احوال زماندن دائما متیقظ بولنمسی ضروریدر . تاکه احوال زمانله ، احکام آره‌سنده برتعارض وقوعه گلسون ؛ بوصورتله‌ده اورته‌لقده مصالح عباد غائب اولوب گیتمسون .

شمدی یکی برمسئله دها میدانه چیقدی :

احوال زمانك برنوع اسباب تبدیلدن اولدیغی سویلندی . شوقدر وارکه بوراده « احوال زمان » تعبیرینی آزاجق عمومی برمعناده اعتبار ایده‌رك بالعموم عوامل قصد اولنورسه حقیقته دها موافق گلور . نصلکه علمای محققیندن بعضیلری [١] بالعموم عواملك اسباب تبدیلدن اوله‌بیله‌جکنی سویلیور ، اثبات ایدیور . فقط بومسئله بتون معناسیله وضوحنه رغماً یدی سکز یوز سنه‌دنبرو منسی حکمنده قالمشدی ؛ عادتا قلوب علمادن سیلنمشدی . شمدی ایسه کندی کندینه اویاندی . خیر . خیر ، جناب الله اویاندردی . فقط قارئین کرامدن رجا ایدرم‌که بوراده سوء تفهمه میدان ویرمیه‌لم . زیرا نصوص صریحه‌نك احکام صریحه‌سنی احوال زمان ، عوامل دکل ، هیچ برقوت دکشدره‌مز . مگرکه کندوسنه معادل ، فقط معارض نصوص صریحه موجود اوله ...

ازمنه‌نك ، امکنه‌نك ، حالك ، خلاصه بالعموم عواملك اختلافیله ، احکامك دخی تغیره معروض قالمسی پك معقولدر . اولجه دخی عرض اولندیغی وجهله احوال زمانك ، بلکه بالعموم عواملك احکام ایله توزان اوزره بولنمـلری لازمدر . زیرا بالفرض عوامل ایله احکام اختلاف ایدرلرسه منافعجه ، مصالحجه ضرر وزیان گله‌جکی شبهه‌سزدر .

جناب الله جل‌شانه حضرتلری انسانلره عواملی تغییر ، کندو امللرینه رام ایده‌بیله‌جك برقدرت اعطا بیورمادیغندن آکا قارشو مقاوت ایلمك ، غلبه‌یه یلتنمك طاقت بشر خارجنده‌در . « ولن تجد لسنة الله تبديلا ... لاتبديل لخلق الله » بناءً علیه هرحالده تغیر ، تبدل « حکم » طرفنده تقرر ایدر : ینه نصوص جلیله‌یه توفیقاً عوامل ایله‌ده متوازن بولنان برحکم وضع اولنور . یوقسه قطعیاً اختلاف اوزرینه یوزاوستی براقیله‌مز ؛ براقق گلمز . زیرا مصالح عباد سکته‌یه اوغرایه‌جق ، منافع عادده محو اولوب گیده‌جکدر . مصلحت یرینه مفسدت ، منفعت یرینه مضرت گله‌جکدر . حالبوکه شریعت جلیلهٔ محمدیه معاشجه ، معادجه مصالح عباد ، منافع عباد اوزرینه تأسیس اولنمشدر ؛ عدالت محضه‌در ، رحمتدر ، حکمتدر . هانکی برحکم که عدالتدن جوره ، رحمتدن ضدینه ، مصلحتدن مفسدته ، حکمتدن عبثه دوندیمی . اوحکم مطلقا شرعی دکلدر ؛ اولجه شرعی اولمه‌بیله‌بو تحول ایله ، همان شو دقیقه‌دن ، شو ثانیه‌دن اعتباراً شرعیلکدن چیقمش دیمکدر .

شریعت جلیلهٔ احمدیه‌ده احوال‌زمان و عواملك اختلافیله احکامك دخی تحول وتبدله اوغرادیغنه یوزلرجه مثال بولمق ممکندر . بوراده‌ده علماء محدثیندن بعضلرینك ذکر وایراد بیوردیغی برقاچ دانه مثالی تخطر ایده‌لم :

(١) اساساً امر بالمعروف ، نهی عن المنکر نص جلیل قرآنی ایله مأموربهدر . فقط بر منکردن نهی اولندیغی تقدیرده دها فناسی میدانه گتوره‌جکی معلوم اولدیغی صورتده او منکردن نهی جائز گوریله‌مز .

رسول اکرم صلى الله عليه وسلم افندمزك بعد فتح مکهٔ مکرمه ، کعبهٔ مبارکه‌یی اساس ابراهیم اوزرینه بنا ایتمه‌یی تصور بیوردقلری حالده اشبو حکمته مبنی وقت مرهوننه تعلیق ایلمشلردی . حضرت پیغمبر افندمز ، نمازی وقتندن تأخیر ایدن امرایه قارشو مقاتله ایچون استیذان ایدن اصحاب کرامنه خطاباً ینه شو حکمته مبنی : « من رأی من امیره مایکره فلیصبر ولاینزعن یداً من طاعته » بیورمشلردی .

(٢) فرض اولان بر حد شرعی اجرا اولندیغی تقدیرده عکسنه نسبتله دها فنا نتیجه ویره‌جکی مظنون اولورسه اجراسنه مساغ یوقدر .

نصلکه قطع ید سارق حدود الهیه‌دن اولدیغی حالده حضرت پیغمبر ، اثنای غزاده سارقك اللرینی کسمکی منع ایلمشدر : « بان النبي صلى الله عليه وسلم قد نهى ان تقطع الايدي في الغزوة » رواه ابوداود ... حتی ابومحمد المقدسی بو حدیثك معناسی اوزرینه اجماع صحابه اولدیغنه ذاهب اولمشدر . حضرت عمر ، ابوالدرداء ، حذیفه ، سائر اصحاب کرام ، احمد بن حنبل ، اسحق بن راهویه ، اوزعی وسائر علماء اسلام حضراتی دخی اثنای غزاده سارقك الی کسلمیه‌جکی رأینده بولنیورلردی .

(٣) قحط وغلا سنه‌لرنده سوق جوعله وقوعه گلن سرقتدن طولایی قطع ید ایدلمدیکی دخی حضرت عمرك فعل وقضاسیله ثابتدر .

(٤) حضرت پیغمبر واصحابی صدقهٔ فطره‌یی مدینهٔ منوره‌نك معروف مأکولاتندن اولان تمر ، شعیر ، ذبیب ، برنوع یغورتلی یمکلرندن اعطا بیوریورلردی . فعل رسول بویله وقوعه گلدیکی حالده ، علماء اسلام ، سائر ممالکده بولنان مسلمینك نه اولورسه اولسون یرلی یمکلرندن حتی قیمت تقدیریله اعطای فطره ایتمه‌لرینی جائز گورمشلردر .

(٥) حائضك کعبهٔ معظمه‌یی طواف ایتمسی اساساً لسان نبوی ایله ممنوع اولدیغی حالده ، قافله اوقادینك کسب طهارت ایده‌رك طواف ایده‌بیلمسنی انتظارده معذور گورولورسه حائضك‌ده طوافی جائز گورلمشدر . امام ابوحنیفه حضرتلریله برروایته بناءً امام احمد حضرتلرینك مذهبی دخی بویله‌در .

(٦) عصر سعادتدن تا حضرت عمرك اوائل خلافتلرینه دکین برمجلسده وقوعه گلن اوچ طلاق واحد اعتبار اولنور ، رجوع جائز گوریلوردی . حضرت عمر بوحالك ، بوحکمك سوء استعماله اوغرادیلدیغنی گورنجه بوحکمك بویله‌جه بقاسنی تجویز ایتمدی .

[١] شمس‌الدین ابو عبدالله بن قیم الجوزیه حضرتلری

شیمدی بیلدیکمز وجهله اوچ طلاق اوچ ؛ بناءً علیه باین غلیظ اعتبار بیورمشلردر .

∴

شروط اساسیه‌دن اوچونجیسی اوله‌رق : هیئت انتخابیه‌نك وضع ایده‌جکی احکام وقوانینك فعلیاتجه تطبیقی ممکن و قولای اوله‌بیله‌جکنی بالتجربه وقوف تاملری بولنمسی لازمدر دیمشدك . ایکنجی شرط اساسینك اثباتی ضمننده بوشق دخی اثبات اولنمشدی : زیرا برحکم برقانونك تطبیقاتنده کوجلکه معروض قالنوب قالنمامسی ، مطلقا عواملك تعارض ایدوب ایتمه‌مسندن باشقه برشی دکلدر : عوامل ایله احکام آراسنده اختلاف وارسه او احکامك تطبیقاتنده کوچلك چکیله‌جکی ، ائتلاف وارسه قولایلقله ایش بته‌جکی شبهه‌سزدر . اختلاف ، یا طوغرودن طوغرویه تکلیف بما لایطاقه ، یاخود هیچ اولمازسه حرج عظیمه بادی اوله‌جغندن واضع قانونك هر حالده بوخصوصاتجه وقوف تاملری بولنمسی شروط اساسیه‌دن قلنمشدر . « لایکلف الله نفساً الا وسعها » « ماجعل الله فی الدین من حرج » حضرت پیغمبر اصحاب کرام، علماء اسلام حضراتی حکملرنده ، قضالرنده فتوالرنده دائما اهالیجه ، آنلرك عرف وعادتلرنجه ، حیات ومعیشتلرنجه ملایمت وموافقتی نظرلرندن دور طوتمازلردی .

علماء حقوق بالاتفاق : « قانونك قولایلقله ، سهولتله تطبیقی مطلوب اولدیغندن ، آنی هوادن دکل ، خام برخیالدن‌ده دکل ، قومك سوق طبیعیلرندن ، استعدادلرندن استخراج واستنباط لازم کلدیکنی » سویلیورلر . بز مسلمانلرده بویله‌دیر ، بویله یاپارز . فقط آنجق بونکله‌ده اکتفا اولونماز ، برده میزان عمومیٔ شریعتله طارتیلور ؛ قوت متانت ویریلور ، تأیید اولنور ؛ بوصورتله ملایم ، موافق ، مطاع برحکم میدانه کلور .

آکلاشیلورکه احکامله عوامل آراسنده هیچ بروجهله تعارضه ، اختلافه یول ویرمه‌مك کرك ؛ بونك ایچونده شبهه‌سز بوخصوصاتجه « علم ، وقوف » لازمدر. علم ، وقوف ایسه ، یاعلم النفس نقطهٔ نظرندن هبوط طریقیله ، کلیات علمیه‌دن جزئیات افعال بشریه‌یه انتقال صورتیله اولور ؛ بو صرف نظریدر ، ایکنجی شرط اساسی عادتا بوقبیلدن ایدی . یاخود استدلال طریقیله ، جزئیات افعال بشریه‌دن کلیاته طوغرو ارتقا صورتیله‌درکه بوده صرف عملی وتجربی اولور . اشته شمدی ایضاح ایتمکده بولندیغمز شرط اساسی دخی بوقبیلدندر .

بناءً علیه بواوچنجی شرط موجبنجه مجله جمعیتنه اشتراك ایده‌جك ذواتك یا طوغرودن طوغرویه اهالی آراسندن یتشن علمادن بولنماسی، یاخود قاضیلك ، نائبلك ، حاکملك ، صفتیله اهالی بیننده بولنان ذواتدن انتخاب اولنمسی لازم اولدیغی میدانه چیقیور .

ایشته بوصورتله « برنجی قسم مجله » نقطهٔ نظرندن اولان تتبعاتمز نتیجه‌سی اوله‌رق ، مجله جمعیتنه اشتراك ایده‌بیله‌جك ذواتك بردرجه‌یه قدر اوصاف ومزایاسی تعین ایتدی .

مابعدی کله‌جك نسخه‌ده .

ابه صابر : حلیم ثابت

قزانلی

روسیه اسلاملری واوچ مسئله

مسائل دینیه‌دن بعضیلری واردرکه اجراسی احوال و زمانك مساعده‌سنه توقف ایدر . خیر جزئینك تحتده برشرکلی کورولورکن دائما شرکلی‌یه رعایت ایدرك خیر جزئینك ترکی ویاخود احوال وزمان مساعده ایدنه قدر تأخیری موافق عقل وحکمتدر . التده بیوك بر ضرر ومنافعمزه بیوك برضربه رأی العین کورولورکن کویا بوندن بر خیر امیدیله بر مسئله‌یی میدانه قویمق واورته‌لغی ولوله‌ایله طولدرمق ، طوغروسی اربابنده بر حسن نیت اولمادیغنی آچیقدن آچیغه ارائه ایتدیکی کبی ، بو مسئله‌نك طرناق التندن کیر آرایانلره برآلت اوله‌جغی‌ده شبهه‌دن وارسته‌در .

رسالتپناه افندمز حضرتلری برشی سویلرکن دائما اصحاب کرامك قوهٔ مدرکه‌لرینی نظر اعتباره آله‌رق آنلرك عقللری ادراك ایدر نسبتده سویلیه‌رك ، امور مهمه‌دن اولوبده عقللری دها ادراك ایده‌میه‌جك برشی اولورسه تا ادراك ایدر برحاله کلنه‌قدر تأخیرایدرك صکره تبلیغ ایدردی . مثلا : شرب خمرك حرمتی بردن‌بره ثابت اولمادی . اولا — توطئه و تمهید مقامنده — کناه اولدیغی و ثانیاً وقت صلوتده عدم جوازی وبالاخره صورت قطعیه‌ده حرمتی ثابت اولدی .

طبیعی ، بردن‌بره حرمتی تبلیغ اولندقده ایچروسنه ائمیتی ووقت صلوتده عدم جوازی داخل اولیوردی . فقط بویله یاپلماسنده اولان حکمت ربانی ، مخاطبنك قوهٔ مدرکه‌سنی نظر اعتباره آله‌رق دماغنك تحمل ایتدیکی درجه تعلیمدن باشقه برشی دکلدر . زمان جاهلیتده عربلر آراسنده شرب خمر خیلی شایع اوله‌رق منافعدن عد ایدیلیوردی . اکر بونك حرمتی بردن‌بره ثابت اولورسه احتمال اصحاب کرام بونده اولان مضرتلری ادراك ایده‌مدکلرندن کندیلرینه مفید اولان برشیئك حرام ایدلدیکنه ذاهب اولورلردی وبونی آکلامه‌لری‌ده تربیهٔ فکریه‌لرینك دها برپارچه ترقی ایتمه‌سنه توقف ایدیوردی . بناءً علیه شرب خمرك قطعی صورتده حرام اولمسی بونده اولان نقاط حکمیه‌لری اطرافیله آکلار درجه‌یه کلنه‌قدر تأخیر ایدیلدی .

غربیده شوراسیدرکه سعادت دارینك کافلی اولان دینمز بوکبی حکمتلری کوستریورکن و بر شیده مضرت طرفی منفعت طرفنه غالب اولدقده اوشیئی بالکلیه ویاخود وقت مرهوننه ترکنك لزومیتی لسان حالیله سویله‌رکن بز اسلاملر حسیات نفسانیه‌مزه معروض قاله‌رق علی العمیا بر مسئله‌یی وقتی کلمه‌دن اول میدانه قویمه مسارعت ایدیورز . وبونکله باشمزه بیك تورلی بلالر آلیورز . ذاتاً روی زمینده اولان اوچ یوز میلیون اسلامك ملل سائره‌یه نظراً تدنیده اولمسی هرشیئی احوال وزمانك مساعده‌سنه رعایةً یاپمه‌دیغمزدن نشئت ایدیور .

صوك کونلرده روسیه اسلاملری آره‌سنده « اوچ مسئله » نامنده بر رساله نشر اولنوب اورطه‌لغی خیلی قاریشدیرمش . اهالی بونی عادتا دینه تعریض کبی تلقی ایدرك ترقی‌پرورلره اولان اولکی بغضلرینی بر دها یوکسلتمشلردر .

رساله‌نك محتویاتی : آلافرانغه البسه تلبسی . ذبحهٔ نصارانك اكلی . مذهب حنفی ایله مذهب شافعی‌نك یكدیكرینه اقتداسی تجویزدن عبارتدر . آلافرانغه تلبس مسئله‌سی یكی بر مسئله اولمیوب چوقدن بری اهالی آره‌سنده افتراق موجب اولان بر مسئله اولدیغندن ، آندن فراغتله ، ذبح نصارا مسئله‌سنه كله‌لم :

اهالینك بونی عادتا دینه تعریض كبی تلقی ایتمه‌لری طبیعیدر . زیرا ذبح نصارانك حرمتنه اهالی عندنده پك مقدس طانیلان روسیه علماسی طرفندن اسكیدن برو فتوا ویرلمكده ایدی . صاحب رساله‌نك كوستردیكی احادیث نبویه بونك حلنه دلالت ایدیور ؛ فقط بونكله برابر بو فتوالری ایچون سلفلری‌ده تعییب ایده‌مز ، زیرا بر مفتی فتواسنی وسعنه كوره ویرر ، وقت ضرورتده من غیر قصد خلاف حقیقت اوله‌رق فتوا ویررسه اجتهادنده خطا ایتمش اولدیغنه حملاً كندیسنی معاف كوریرز ، اكر روسیه علماسنك شو صوك دوره قدر كچیردكلری حیاتلرینی وكتب فقهیه‌جه اولان قحط وغلالرینی نظر اعتباره آلیرسه‌ق طبیعی بونلری معاذین زمره‌سندن عد ایده‌بیلیرز . بونلرك كتب فقهیه‌جه اولان قحط وغلالری ایكی شیدن ایلری كلیور ایدیكه اوده هركسك معلومی اولان مركز خلافت اسلامیه بعدیتلری و دیار اسلامدن كوندرلمش كتابلرك روس سانسورلرینك غضب متحكمانه‌لرینه معروض قالمه‌لری ایدی . اویله بر زمانه تصادف ایتمشلردركه بوندن ۳۰ ، ۴۰ سنه مقدم بردانه جامع الرموزك فیئاتی بعض یرلرده ۵۰ روبله (۶۲۵ غروش) ویربیكره چیقمش . انسانیت ومدنیتك عدو حقیقیسی اولان روس سانسورلری اسلامیتك اویله برخصم جانی كسلمشلر ایدیكه میلادی ۱۸۹۶ سنه‌لرنده كلام اللهده اولان جهاد آیتنی ومختصر الوقایه‌ده اولان باب الجهادی قرمزی مركبله چیزه‌رك طبعنی یساغ ایتمشلردی . بوندن طولایی اهالئ مسلمه غلیانه كله‌رك ؛ غالبا « ایوان كروزنی » دوری عودت ایله خونریزانه معامله‌لری بر دها تكرر ایده‌جك ، كلام الله وكتب دینیه‌یه تعرض آنجق آنك مقدمه‌سی اوله بیلور ظنیله نجات دیار اسلامه هجرتده‌در ، دیه‌رك مالّلرندن ، زمینلرندن واقربالرندن جدا اوله‌رق محبت دینیه‌لرینك سوقیله پراكنده برحالده ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمیه باشلامشلردی .

ایشته اسلافمزك اللرنده اولان مختصر كتب فقهیه‌لرندن وسلبی نسبتده ویردكلری فتوا اهالینك دماغنده « لیس الا » حكمنی آله‌رق جایكیر اولمش . اهالی عندنده اسلاف پك مقدس عد ایدیله‌رك آنلرك سویله‌دیكی سوزلر ادلهٔ اربعه صره‌سنه كچدیكندن شمدی مسائل دینیه‌دن بری سلفلرك دیدیكنه برپارچه مغایر چیقارسه عادتا دین تحریف اولنیور كبی غلیانه كله‌رك قیامت قوپاریورلر . بناءً علیه دین مبین غرّاینی حقیقتیله میدانه قویمق ایسته‌ین ذوات كرامك تمامیله سیاستدن خبردار اوله‌رق دائما « الاهم فالاهم » قاعده‌سنه رعایتاً ترقیاتمزه ، حیاتمزه تعلقی اولان شیلری صوك درجه مهارتله میدانه قویمق اقتضا ایدر ، وبوكا مجبورز . عكسی حالده مقصدمزه مخالف اولان بر نتیجه‌یی انتاج ایدرك منفعتپرست ، متصوف نام مباركنی حقیله تلویث ایدن برطاقم اراذل اشخاصك اكثرنه یاغ سوره‌جكمز شبه‌دن وارسته‌در . زیرا اهالیمز دها حقیقتی چارچابوق اكلار درجه‌ده اولمادیغی كبی ، بو اراذل اشخاصك : كوریورسكزیا ؛ جدیدجیلر شمدی روس میته‌لرینی تجویز ایتمیه باشلادیلر چوق كچمز خنزیر اتی‌ده تجویز ایدرلر .. كبی وسوسهٔ ملعونانه‌لرینه آلدانمایه‌جق قفایه‌ده مالك دكللردر .

برمسئله میدانه وضع ایدیلیركن دائما آندن برفائده بكلنور . ایستر مادی ، ایستر معنوی اولسون . عجبا بوذبح نصارا مسئله‌سنی میدانه قویمقدن نه‌كبی فائده بكله‌نمش ؟ هیچ . بلكه اقتصادمزه ضرر قصد اولنمش . زیرا بوكونه‌قدر یكرمی بش اوتوز میلیون اسلامی حتی اكثر یرلرده روسلری بویله مسلمان قصابلری بسله‌یوردی . سیبریاده اسلام زنكینلرینك اكثریسنك تعیشلری قصابلق سایه‌سنده اوله‌رق سنه‌ده پترسبورغ موسقووایه یوزر واغون أت كوندروب تجارت ایدرك بیوك برثروت قزانیورلردی . بزم طرفده اسلام عمله‌سی قصاب وقتی — تشرین اولی — عرب شعراسنك سوق عكاظی بكله‌دكلری كبی دورت كوزله بكلیه‌رك اوانثاده ایجه پاره قزانیورلر ، طوغروسی قیشلق ذخیره‌لرینی اووقت حاضرلیورلردی .

دیمك صاحب رساله‌نك بتون دنیاقوپاروب بوقدر احادیث نبویه‌یی قاریشدیره‌رق بونجه وقتلرینی ضایع ایدوب رخصت دینیه‌دن بشقه بر شی اولمیان بر مسئله‌یی میدانه قویمسی معناً ضررلری موجب اولدیغی كبی ، مادتاده بیوك بر ضرری موجب اولمش ، اقتصادمزه بیوك بر ضربه اورلمشدر . صاحب رساله‌نك بو مسئله‌یی اورطه‌یه آتمه‌سنده اهالئ مسلمه‌نك حالت مسافرتده ات خصوصنده صیقندی چكمسنی اجبار ایتمش ایمش . فقط اهالی آره‌سنده وجودیاب اولان افتراق ونفاقدن ، فقر وضرورتدن چكدیكمز اضطراب ، حالت مسافره‌ده یمك خصوصنده چكدیكمز صیقندیدن دها بیوك ودها خاطری صاییلور بر اضطرابدر ظن ایدرم .

ایشته بزم ملتپرور كنجلرمزك ترقئ ملت خصوصنده ، حیات عمرانیه‌نك محافظه‌سی اوغرنده فداكارانه ایتدكلری خدمتلری مخاطبلرینك دماغی نه‌درجه‌ده بولندیغنی ترازویه طارتمازلر ، كلم الناس علی قدر عقولهم قول حكیمانه‌سنه ذره‌قدر رعایت ایتمزلر ، ملته خدمت نامنی ویره‌رك واورطه‌لغی فتنه‌ایله طولدیره‌رق صانكه باشقه مهم اولان مسائل تمامیله حل اولندی‌ده ساده رخصت دینیه‌دن اولان ذبح نصارا بیلمم دها آلافرانغه تلبس مسئله‌لری قالمش كبی بوقدر كاغدلر اسراف ایدرك واهالی آره‌سنه بوقدر نفاق تخمی صاچه‌رق میدانه قویارلر . كندیلری بونك معناً بر ضرری اولمادیغی تقدیرده بویله اقتصادمزه بیوك بر ضربه اورلدیغنك فرقنده دكللر . یازیق كاغدلره ! یازیق عمرلره !..

اكر كندیلرینی كلم الناس علی قدر عقولهم قول حكیمانه‌سنه دعوت ایدرسه‌كز سزی دوشندكلری ساده آلتون ایله جیبلرینی طولدرمق

اولان منفعتپرست امامله تشبیه ایدرك « کاسه‌لیس » عنوانی ویررلر .

ایواه ! بیکلرجه ایواه ! ملت جهالت اسارتندن ، تعصب بیوندریغندن قورتیله‌مدیغندن آناً فآناً محو واندراسه یاقلاشمقده‌در. مینی مینی معصوم یاورولری مکتب دیمه‌یه سزاوار اولان بر تربیه‌کاه یوزی کوره‌مدیکندن بابالرینی چوق کچمه‌دن تعقیب ایده‌جکلر ، وهم علی آثارهم یهرعون .

اوزرنده چارپشان ایکی قوتك — جدید ، قدیم — تأثیری سعادتمزی تأمین ایتمك ایچون آچلمش مکتبلری بر بر قپاتمقده .. بر پارچه‌ملتك حاله آجیر فرض ایتدیکمز ذاتلرده وقتلرینی ترزیلك وروس قصابلرینه‌سمسارلق ایله کچیرمکده .. ملتك معده‌سی تحمل ایدوب ایتمیه‌جکنی نظر اعتباره آلمقسزین خزینه‌سنده نه وارسه دوکوب صاچمق علتنه طوتلمقده ... آزیجق اولسون خاطرلرندن کچیرمیورکه بو ملتك بقاسی آنلری آلافرانقه البسه‌یه قالب ایدرك نصارا ذبحه‌سنی یدیرمکله اولمیوب ، آنجق معارفك توسعیله توأم ومکاتبك چوغالمسیله ممکن اولدیغی ، ومکاتبك چوغالماسی ایسه اهالینك مظاهرتیله حصول پذیر اوله‌جغی آشکاردر .

کلامه ختام ویرمه‌دن شونی‌ده عرض ایتمك ایستیورمکه بوکونه قدر عالمه چیقوبده عکسی اوله‌رق تلقی اولنمش مسائلك حقیقتنی میدانه قویمق بطنك دکشمه‌سنه توقف ایدیور . نه‌وقت دماغلری هیچ بر خرافاتله قارشدرلمامش معصوم یاورولرمزی خرافاتدن توقی ایدرك صاف اسلامیت تربیه‌سیله تربیه ایتمیه موفق اولورسه‌ق او وقت عکسی اوله‌رق تلقی اولنمش مسائلی میدانه قویه بیلورز . بناءً علیه هرشیدن اول اهمیت ویره‌جك یرمز « مکتب ، مدرسه‌لرمزدر » بر آن اول اهالی‌یی کندیمزه ظهیر ایدرك مکتب ، مدرسه‌لرك اصلاحنه چالشمق لازم . یوقسه مکتبه کیردیکندن چیقدیغنه‌قدر برطاقم ملعونلرك انشا کرده‌سی‌اولان اصلسزاساسسز موضوع حدیثلری اوقویه اوقویه باشی دونمش .. شمدی‌یه قدر دین نامنه انتشار ایدن خرافاتی دیکلیه دیکلیه قولاغی صاغر اولمش اهالینك بوکبی مسئله‌لر تعصب طمرلرینی قبارتمقدن باشقه شیئه یراماز . اولسه اولسه معارفدن صوغومه‌لرینه خدمت ایدر . ذاتاً معارفپرورلرمزك کوندن‌کونه کندی‌خفیه‌لکلرمزله سورکونلره یوللانلماسی ومکتبلرك برر برر قپانمسی بوکبی فی الاصل لزومسز شیلری اورته‌یه چیقاره‌رق اهالینك ذهنلرینی تخدیش ایتدیکمزدن ایلری کلییور ، ظننده‌یز .

نزربسکیلی : احمد تاج الدین

حدیقهٔ فکریه

مادیونك شبهاتیله آنلرك بطلانی

غیل ایله طرفدارلری ، محاط اولدقلری نقصانی کندیلرینه عیاناً کوسترن ، اوته‌طرفده شائبهٔ نقصدن آزاده بر کمالك ، مهارت ألمدن آسوده بر سعادتك موجودیتنی بیلدیرن جناب خالقه حمد ایدرك اوغایهٔ سعادت وکماله جان آته‌جقلری ، بونك ایچون هردرلو وسائله صاریله‌جقلری‌یرده بالعکس طوتمشلرده سبیل فوز وفلاحی کندیلرینه قارشی قاپامشلر ، فیفای یأس ایچنده طولاشوب طوریورلر . حالبوکه اومغیلانزار بی انتهاده معروض قاله‌جقلری شدائد حیات فرسایه دایانه‌میوب ناچار محو اوله‌جقلردر .

لکن بوزواللیلر نقصانلرینی ادراك ایدرك بوصورتده‌کی وارلقدن بیزار اولدقلری ایچون نصل چکیلمز برحیات ایچنده وقت کچیریورلر ، صوکنده نصل دنیادن نومید کیدیورلرسه اوته طرفده دیکر برطاقم آدملروارکه اونلر کبی بونلرده محاط اولدقلری نقصانی اکلایورلر . انجق بونلر اونقصانك آرقه‌سنده برکمال مطلق کورویورلر ؛ علت غائیهٔ خلقتلری اولدیغنی بیلدکلری اوغایهٔ کماله وارمق ایچون آله بیلدیکنه قوشیورلر ، بوعزم شدید سایه‌سنده مقصدلرینه تدریجاً یاقلاشیورلر . ایشته بونلر برحیات مسعودانه‌ایچنده امرار ایام ایدیورلر . شبهه‌سز صوکنده‌اویله‌برمرتبهٔ کماله وارمش اولدقلری‌حالده حیاته وداع ایده‌جکلردرکه اورادن طوغریدن‌طوغری‌یه باشقه برعالم نورانوره .. کندیلرینی برسعادت باقی ایله برنعیم ابدی ایله بکله‌مکده اولان برعالم بلنده یوکسله‌جکلردر .

انسانك‌حالی غریبدر نقصانی کورنجه‌درحال طورور ؛ ایلروسنده برکمال محض اولدیغنی ، اوکمالی ادراك ایچون طی مراحل ایتمك لازم کله‌جکنی دوشونمز . کورمیورمیسکز غیل ملاء اعلانك برحال فوق الخیالی اولان جمال صرفی ، کمال محضی ادراك ایتدیکی حالده اوکا یاقلاشه‌جغی یرده‌اوندن اوزاقده قالمق ، نومید اولمق طرفنی التزام ایدیور ! سبحان الله « انها لاتعمی الابصار ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور . »

مکونات طبیعته اعتراضده بولنان بوآدملر انکار وعناده اویله مغلوب اولمشلرکه اونك سائقه‌سیله سخافت عقل ورأیك اك اشاغی درکه‌سنه اینمشلرده حالا فرقنه وارمیورلر . بونکله برابر بوآدملر رده‌بیله ذکری اولمایان بویله عادی بر فکری مقام تفاخرده نصل ایراد ایدیورلر ؟ حیرتده‌یم . چونکه باشقه‌لری کبی بونلرده کورویورلر ، بیلیورلرکه علم برترقیٔ دائمیده‌در . بناءً علیه برشیئك بوکون حکمتی اکلاشیلمازسه یارین تظاهر ایدیور .

ذروه‌لری بولوطلره طوقونان ، هیئت مجموعه‌لری روی زمینی غیر مستوی برحاله کتیرن شوطاغلرك یارادلماسنده نه‌حکمت اوله‌بیله‌جکنی بروحشیدن صورارسه‌کز هیچ شبهه‌یوقدرکه بلاتأمل ویره‌جکی‌جواب بونلرك هیچ برحکمت ومنفعتی اولمدیغندن ، بناءً علیه سطح کره‌ده بولونمامه‌لری دها مناسب اوله‌جغندن عبارتدر . حالبوکه جهالتدن طولایی شوحکمی ویرن آدم طاغلرك یاغمور مخزنی اولدیغنی ، اونلر اولماسه نهرلرك دوامی قابل اوله‌مایوب طولاییسیله بوتون انسانلرك هلاکی ، یریوزنده‌حیاتك‌عدم‌امکانی لازم‌کله‌جکنی بیلمش اولسه‌یدی ..

اوت ، اوجاهل بوحکمتدن خبردار بولنسەیدی بویله براعتراض صاووردیغندن طولایی توبەلر ایدردی ؛ عقل قاصرینی حدودینك خارجنه سوق ایتدیکندن اوتانیر . بیك کره پشیمان اولوردی .

ایشته عالم طبیعتدەکی اشیادن بعضیسنی چرکینلکله ، لزومسزلقله اتهامه قالقیشان او آدملرده شومثالدەکی وحشی‌یه بکزرلر . اونك ایچون ظاهر آنظره خوش کوروٌنمش مناظردن عبرت آلەجقلری یردەعقللرینك ایرمدیکی ، علملرینك احاطه‌ایده‌مدیکی شیلره اعتراضه قالقیشیورلرکه بوده غباوتك منتهاسیدر . لکن الله عنادك بلاسنی ویرسون . ایشته بو آدملری بویله‌ایشیدنلرك هم خندهٔ استخفافنی ، هم‌ده مرحمتنی جلب‌ایده‌جك بر آلای سفسطەلر سردینه اجبار ایدن سائق هپ عناد بلاسیدر ، باشقه دکل .

عجبا بدعوالمکبر ابداعك کتم عدمدن وجوده کتیردیکی بونجه مبدعات دهشت فرمانك هرطرفدن موجودیتلرینی احاطه ایتمش اولمسی اونلره الویرمیورمی‌که کندیلرینی طوپلاسونلرده بوکون حکمت وماهیتنی ادرا کدن عاجز بولندقلری بعض شیلری انتقاد خصوصنده التزام ادب ایتسونلر ؟

ایشته بوعنود ، بومتهور آدملر عالم طبیعتده سر وحقیقتنی اکلایه‌مادقلری اشیایی بر ر صورتله اتهام ایتمکده ایکن دیکر طرفدن بونلرك استادلری حضور عظمت خداده سر بزمین سجود اولمش ، بوابداع حیرت فرمایی لسان خضوع ایله اعتراف ایدیورلر ؛ مظهر اولدقلری علمك محاط بولندقلری جهله نسبتله کونشدن ذره ، دکزدن قطره مثابه‌سنده قالدیغنی سویلیورلر .

فیلسوف شهیر اوکوست سباتیه فلسفهٔ ادیانده دیورکه : « علمك هرفرعنده ، هر مبحثنده حائز اولدقلری معلوماتك نسبتله غایت محدود برجزئدن عبارت اولدیغنی هرکسدن اول اعتراف ایدن ینه علمادر . تواضعده الك ایلری کیدنلر ایسه علماً الك اوکده بولنانلردر . بونکله برابر علمانك هپسی‌ده معترفدرلرکه شمدی‌یه قدر عالم طبیعتده نائل اولدقلری کشفیات ، اجرا ایتدکلری تتبعات مجهولاته نسبتله عدمدن باشقه برشی دکلدر . بناءً علیه بونلر وضع ایتدکلری قوانینی زمان زمان تعدیله ، نظریه‌لرینی‌ده کیت کیده توسیعه ، مشاهدات جدیده‌لرینی اسکی مشهودات صحیحه‌لرینه علاوه‌یه آماده‌درلر . اوت ، بوصوکره‌کی مشاهدات آره‌سنده اویله حادثه‌لر ظهور ایتمکده‌درکه افکاره دهشت ویرر ، اذهانی هرج ومرج ایدر . (شایان تأملدر) نته‌کیم بوحال هرکون کورلمکده‌در .

لکن حقیقی بر عالمك بو حادثات نوینه قارشی موقعنی تدقیق ایده‌جك اولورسه‌کز کورورسکزکه او عالم باصرهٔ امعاننه برنجی دفعه اوله‌رق چارپان بوحادثاتك‌ده کندیسنجه مجهول برطاقم قوانینه منقاد اولدیغنده شبهه ایتمه‌یز . اوت ، کندیسنجه مجهول‌اما حقیقتده موجود . صوکره مشاهدات حاضره‌سنی‌ده‌او قوانینه اسناد ایده‌بیلمك امکانندن ، ایلریده اونلرحقنده‌ده‌استحصال معلومات ایده‌جکندن امیدینی کسمز .

چونکه اونك مظفریات سابقه‌سی مظفریات آتیه‌سنی‌ده متکفلدر . بناءً علیه بلافتور ولاتهور تتبعاتنی ، تدقیقاتنی تعقیب ایدر طورور ؛ زیرا او جباتت اخلاقیه نه‌در بیلمز . »

ایشته‌شو مسرودا تمزدن اکلاشیلیورکه مادیونك یوقاریکی سوزلری اونلرك خطیئاتندن ، نقائصندن بری عد اولنمق ایجاب ایدر . زیرا جناب‌حق بر آدمك شان وشرفنی محو ایتمك مراد ایدنجه اوکا عقل قبول ایتمیه‌جك بویله بر آلای هذیانلرسویله‌تیر . بنم اعتقادمجه محضا حکمتنی آکلایه‌مادقلرندن طولایی اجزای‌کائناتدن بعضیلرینه اعتراضه قالقیشان آدملرك سوزلرینه اعتبارشویله‌طورسون ، ذوی‌العقولدن‌عد اولنملری‌بیله‌جائز دکلدر . واقعابزم بو آدملره قارشی شو موضوعده حقیقی مدافعه‌کلفتنی اختیارایتمامکلمز ایجاب ایدردی ؛ لکن قورقدق‌که خلق بونلری کورنجه علوم طبیعیه اصحابنی بویله بر طاقم آرای سخیفه ایله اتهامه قالقیشیرده بزده هم علمه ، هم اربابنه قارشی بویوك برجنایت ایشله‌مش اولورز .

شیمدی بوسوزلرك هپسنی برطرفه براقه‌لم‌ده شو مادیونی بر طار دائره ایچنده اویله‌بر صورتده محاصره ایده‌لم‌که هیچ بریاندن فرجه‌یاب خروج اوله‌ماسونلر . بك‌اعلا ، اونلره صوره‌لم‌که هانکی‌حقه استناداً وجود خالقی انکار ایدیورلر ؟ اکنه‌بوینه اوزادوب کیتدکلری دعوالرنده‌هانکی دلیله‌اعتماد‌ایدیورلر ؟ زمین‌وآسمان یارادیلیرکن حاضر ایدیلرده زعملرنجه خلق وابداعه‌مقتدر اولان قوانین‌طبیعتی ، ازلیته‌قائل اولدقلری ماده‌یی کوزلریله‌می‌کوردیلر ؟ یوقسه بویله مدهش برموضوعده اللرنده عقل سلیمك‌قبول ایده‌بیله‌جکی براهین‌می وار ؟ باقه‌لم بونی‌استاد امیل‌لیتره‌دن صوره‌لم‌که حضرت فلسفهٔ حسیه اصحابنك رئیسیدر . باقیکز نه‌دیور :

« بز کائناتك اصللرینی ، مرجعلرینی بیلمدیکمزدن بر وجود سابق ویالاحقك موجودیتنی انکار ایتمك بزم ایچون طوغرو اوله‌ماز . انکار بویله اولدیغی کبی اقرارده عینیله اویله‌در . فلسفهٔ حسیه عقل اولك وجودی مسئله‌سنده‌بیان‌رأی‌ایتمکدن صوك درجه‌ده امتناع ایدر . چونکه او بوخصوصده‌کی جهل قطعیسنی تمامیله اعتراف ایله‌مشدر . کذلك فلسفهٔ حسیه‌نك منابعی بولنان علوم فرعیه ایچون‌ده اشیانك مبدأ ومعادلری حقنده حکم ویرمکدن چکنمك لازمدر . شونی دیمك ایسترزکه بز حکمت الـٰهیه‌نك وجودینی انکار ایتمزسه‌کده اثباتنه قالقیشمایز . بز قطعیاً بی‌طرفز . نه‌نفیه قائلز ، نه‌ده اثباته مائلز . »

ایشته بو سوزلر فلسفهٔ حسیه استادینك سوزلریدر . ایشیدن کورورکه فلاسفهٔ حسیه‌نك اللرنده نفی صانع ایچون برهانلری‌یوقمش ؛ بونلر بو مسئله‌یه قطعیاً قاریشمامق طرفنی التزام ایدن بر طاقم آدملر ایمش . دها آچیق بر تعبیر ایله سویلیه‌لم . بونلر دوقتور روبینه‌نك فلسفهٔ حسیه‌سنده توصیف اولندیغی وجهله : « ماهیت اشیا حقنده حکم ویرمك ایستدکلری زمان بوتون تصورات وتوهماتدن اعراض ایدرك صرف مشاهدات محسوسه اوزرینه بناء مطالعه ایتمك ، سوزلرندن تحققی ممکن اولمایان بوتون فرضیاتی حذف ایله‌مك‌ایسترلر . »

دیرزکه: اکر ایش حقیقةً بویله ایسه پك قولای . زیرا دیمك بو آدملر برهان حسی قائم اولمادقجه هیچ بر شیئی انکار یاخود اثبات ایتمه‌مك ایچون عهد ومیثاق ایتمشلر . پك اعلا ، لکن یا بو آدملر الله‌یه قارشی ، ناسه قارشی یالان سویلیه‌رك کندیلرینك وضع ایتمش اولدیغی قانونه اوتانمه‌دن ینه کندیلری مخالفت ایدرلرده بو صورتله قانونی ایلك نقض ایدن طوغریدن طوغرویه واضعلری اولورسه نه‌دیرسکز !

باقیکز ینه‌او استاد لیتره نه‌دیيور: « طبیعیون ماده‌نك ثقلتی اولدیغنی بیلدیکی کبی فیزیولوژیون‌ده مادهٔ عصبیه‌نك تفکر خاصه‌سنه مالك بولندیغنی بیلیر . مع مافیه بونلرك ایکیسی‌ده نه ماده‌نك نه صورتله حائز ثقلت اولدیغندن، نه‌ده اعصابك نصل متفکر بولندیغنه وقوف ادعاسنده دکلدر. »

کورویورسکزیا استاد کندی قانونلرینه نصل مخالفت ایدیورده خصیصهٔ تفکرك اعصابده اولدیغنه نصل حکم ایلیور . اعصابك متفکر اولدیغنه دائر الده برهان حسی وارمی ؟ اکر فلسفهٔ حسیه قانوننه اتباع ایتمش اولسه‌یدی مسائل فلسفیه‌نك الك مشکلی اولان بومسئله‌نك اوکنده اعتراف عجز ایتمسی لازم کلمزمی‌ایدی ؟

بونلرك هیچ برهان حسی اولمقسزین نفی واثباتده بولنملرینه باشقه بردلیل دها ایسترمیسکز ؟ ایشته ینه عین‌مسلکه مخصوص‌قانونك واضعی بولنان لیتره بر اثرنده شویله ادارهٔ کلام ایدیور : « نظریمزده ظاهر اولیورکه کائناتی ایجادایدن اسباب ذاتیدر، کائناتدن‌متمیزدکلدر. ایشته بزم قوانین طبیعیه دیدیکمز اواسبابدر . »

باقیکز استاد کائناتی خلق ایدن اسبابك قوانین طبیعیه‌دن عبارت اولدیغنی واونك کائناتدن متمیزاولمدیغنی هیچ بر برهان حسی‌اولمقسزین نصل ادعا ایدیور !

مابعدی وار — محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

تراجم احوال

یادماضی

سزمکه باشلادم . بو صره‌لرده ایدی‌که کوکله حسرت پدر آتشی دوشـدی . کاه غلیان حسرتله ملول ومحزون اولور ، کاه بوهنکام معصومیته مخصوص کیم بیلور نه کبی مطالعات غریبه ایله آوونه‌رق کولوب اوینардم . قبر پدری زیارت ایتمك ایچون اصرار کوستردیکم پك چوق اولوردی . وقت وهوانك مساعده‌سندن فرصت دوشدکجه بوآرزوم اسعاف ایدلدیکی جهتله زیارته کیدرکن پدرمله برلکده عودت ایدرم‌خیالی بارلار واورایه کیدوبده بوخیالك نقشبذیر امکان اوله‌میه‌جغنی کویا بریسی درونمه الهام ایدیورمش کبی‌اولنجه بیونم بوکوك دونردم.

پدرك وفاتنده ارکان بیت اولمق اوزره التی نفوس ایله سعید نامنده لالامز قالمشیدی . بیتوتتکاهمز اولان خانه‌دن بشقه ادرنه قپوسنده واقع حاجی محی‌الدین محله‌سنده برکرا اوی وسلطان احمدده شیمدیکی بلدیه باغچه‌سنك قبله جهتدن قارشوسنده کائن کارکیر بر باب بقال دکانی ایله بر بطن اولاده منتقل اسهام ونقداً وسنداً بر خیلی مقدار اقچه مرحوم پدرمزدن انتقال ایلدیکی جهتله شو واردات وموجودات حسن استعمال ایدلدیکی صورتده کندی‌باغمزله قاوریله‌جق مرتبه اعاشه‌مزه کافی ایدی . انجق دکانك ملك صاحبی ایله تحدث ایتمش منازعه اوزمان محکمهٔ تفتیشده اوزون اورادی‌یه مرافعاتی انتاج ایدر وبویولده موجوداتك بر قسمی الدن چیقار . سندات اصحابندن اکثری ایسه بورجلرینی تعقیب ایده‌جك کیمسه بولنمدیغنی کورملریله تأدیه‌دن‌جهتنه‌یناشماز، بونك‌ده برخیلی مقداری‌شو صورتله‌چوریوب کیدر.

[کدك ـــ باغچوان، دکرمنجی، قهوه‌جی کبی ارباب حرف وصنائعدن برینه منسوب قازمه وکورك. طاش وخروس، کوروك واوجاق مثللو آلات وادواتك مالکی اولان کیمسه دیکر کیمسه‌نك تحت تملکنده ویاخود اجارتین ایله تصرفنده بولنان بستان ، دکان ، دکرمن کبی عقارینی معلوم المقدار اجارهٔ معجله ومؤجله ایله و اول عقار وقف اولدیغی تقدیرده اذن متولی ایله‌عدد سنین وشهور بیان اولنمقسزین استیجارایدر وباشرط قرار آلات مذکوره‌یی اوعقار درونه وضع ایله استعمال ایدر . ایشته عرفده بو صورتله وضع اولنان آلاته « کدك » وموضوع ومستقر اولدیغی‌عقاره وقف اولسون ملك اولسون « ملك » دینور .]

والده دخی تقدیر خدا ایمش‌که چوجقلرمك تربیه‌سیله مقید اولسون دیه کندی‌ده بزم کبی محتاج متروکات پدر بولنان بر ذاته وارر . بو ذات‌موره‌لی‌شیخ محمدافندی مرحومدرکه‌حضرت‌نورالدینك فخری تربه‌داری ایدی . کندیسی امی اولدیغی حالده ترکجه عربجه رومجه ارناؤدجه اوله‌رق درت لسان ایله متکلم ایدی . ترجمهٔ حالنی اوزون اوزادی‌یه حکایه ایدردی . خاطرمده قاله بیلن خلاصه‌سنی بروجه آتی نقل ایدیيورم :

«پدرم موره‌ده مفتی‌زاده‌لردن مصطفی بك ایدی. موره وقعه‌سنده بن کوچوك ایدم . والده‌مله‌ایکی‌همشیره‌می کوزملك‌اوکنده‌اولدیردیلر. بن نعشلر التنده قالمشم. صکره بنی نعشلرارەسنده برحیات بولدقلری زمان آتنه‌لی برتاجر آلوب آتنه‌یه‌کوتوردی . کندینه اولاد ایدندی. برخیلی‌وقت‌یاننده‌قالدم . فقط پدرمك حیاتده اولوب شامه‌هجرت ایتمش اولدیغنی خبر آلدیغمدن کندینه قاوشمق ایچون بر سفینه‌یه راکباً فراره قدم باصدم . یوللرده انواع محن ومشاق ایله وکاه براً وکاه بحراً کوچ‌حال ایله شدرحل ایدرك نهایت دمشق‌الشامه واصل اولدم. او زمان هنوز رومجه وارناؤدجه‌دن بشقه لسان بیلمزایدم . بونکچون حالمی هریرده اکلاده‌مدیغمدن یوللرده واوغرادیغم یرلرده پك صیقنتی چکیور ایدم . شامده پدرمه ملاقی اولدم . وفاتنه قدر یاننده بولندم . اوراده‌ده غریب وبیکس قالدم . بونك اوزرینه سواحل طریقیله قره‌دن ازمیره کلدم . باقدم ، ازمیره هجرت ایدن اقربامزدن‌ده کیمسه قالمامش . اورادن بروسه‌یه کتدم . بوراده‌ده

افراد عائله‌دن کیمسه‌یی بوله‌مدم . دوندم طولاشـدم ملجأ وپناگاه غربا اولان مقر خلافته کلدم . او زمان خانقاه‌جناب بیرده پوست‌نشین ارشاد بولنان شیخ عبدالعزیز افندی‌یه انابه ایله‌درکاهده قرار قلدم. قدرك بو جلوه‌سیدرکه بزی بو دارالفیض الهی‌یه سوق ایدوب قدح معلادن جرعه‌یاب ایلدی » .

بو خانقاه فیض اکتناه ایله موره‌لیلر آره‌سنده اوته‌دنبری برمناسبت واردر . تربهٔ شریفه‌ده مدفون اعزهٔ کرامدن موره‌وی شیخ یحیی افندی وقتیله درکاهك پوست نشینلرندن ایدی، اویحیی افندی‌که مصرلی دیه شهرت بولمش اولان سامی پاشانك بیوك پدریدر . بونکچوندرکه سامی پاشا مرحوم آخر عمرینه‌دك درکاهی زیارتدن خالی قالمامشدر . کرك کندینك کرك مخدومی صبحی پاشانك حضرت نورالدین حقنده بلیغ وغراء قصیده‌لری واردر . چوجقلغمزده درکاهك توحیدخانه‌سنده معلق لوحه‌لری ازبرله‌دیکمز صره‌ده بر دانه‌سی بزی اول قدر اسلوب وخیالنه حیران ایتمشدیکه حالا اونوته‌مام . اوده صبحی پاشا مرحومك کنجلکنده سویله‌مش اولدیغی شو بیتدر :

سینه‌چاك عشق اولوب درکاه نورالدینده
صبحیا داغ دلی جراحی‌یه قیل آشکار

حضرت نورالدین جراح پاشالی اولدیغی ایچون جراحی دیه شهرت بولمش اولدیغی حالده پاشا مرحوم اصل محله‌نك بانیسندن مناسبت الدیره‌رق شو کوزل خیالی احتوا ایدن بیتی انشاد ایلمش .

دونه‌لم صدده : سنوی درت کیسه فائضی اولوب پدرك وفاتیله مناصفةً ایکی قرنداشه انتقال ایدن اسهامك براتلری والده‌نك یانده محفوظ ایدی . نه برکره کورمك بزم خاطرمزه کلدی ، نه‌ده اولده کوسترمیم دیدی . نهایت راقم‌الحروف سیواسده ایکن اسهام دولت تحویلات عثمانیه‌یه تبدیل اولندیغی جهتله اندن صوکره دخی کورمك بکا نصیب اولمدی. فقط رحمتلی والده‌نك وفاتندن صکره اوراق پدری تدقیق ایتدیکم اثناده مرحومك عهده‌سنده قید حیات ایله مشروط اوچ عدد اسهام براتی کوردم . بو اوچ براتك ایکیسی ، برغمه‌وتوابعی

مابعدی وار برکت زاده : اسماعیل حقی

تصحیح — کچنکی [یاد ماضی] ده [نورالدین] ، [عنکبوت] ، [صباحلری] ، [روحی] کلماتی سهواً [نوری‌الدین] ، [عنکبود] ، [صباحلری] ، [روض] دیه ترتیب ایدلمشدر .

مواعظ

مقرری مناسترلی اسماعیل حقی محرری ح . اشرف ادیب

۵٤ درس — ۲۳ کانون ثانی سنه ۳۲٤

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم ﴿ یریدالله لیبین لکم ویهدیکم سنن‌الذین من قبلکم ویتوب‌علیکم والله علیم حکیم . والله یرید ان یتوب علیکم ویریدالذین یتبعون‌الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً . یریدالله ان‌یخفف عنکم‌وخلق الانسان ضعیفاً . ﴾ صدق‌الله‌العظیم ؛

بواوچ آیت جلیله سورهٔ نساده یکدیکرینی ولی ایدرك واقعدر . بوسورهٔ جلیله‌ده سکز آیت واردرکه بشائر جلیلهٔ قرآنیه‌دن معدوددر . عبدالله ابن عباس بیورمشلردر : ﴿ ثمان آیات فی‌سورة‌النساء هی خیر لهذه‌الامة مما طلعت علیه‌الشمس وغربت ﴾ سورهٔ نساده سکز آیت جلیله واردر ، او آیتلر بوامت محمد ایچون اوقدر خیرلی ، اودرجه فائده‌لیدر ، اول‌رتبه‌شرف وسعادت تأمین ایدرکه شمسك طالع وغارب اولدیغی بتون کائنات ، طلوع وغروبه معروض بتون موجودات ، الحاصل مظهر رغبت انام اوله‌جق بوتون اشیادن خیرلی واشرفدر . بتون دنیایه مالك اولسه‌لر اوقدر منفعت تأمین ایده‌مزلر . اما شو آیاته رعایت ایدرلرسه ؛ هم دنیا هم آخرتده موجب سعادتلری اولور . دنیایه نسبت ایدرسه‌ك چوق فوقنده ! صکره آخرت سعادتی‌ده تأمین ایدر . اوچ آیت ایشته بواوقودقلرمزدر . دردنجیسی : ﴿ ان تجتنبوا کبائرما تنهون عنه نکفر عنکم سیئاتکم وندخلکم مدخلاً کریماً ﴾ . بشنجیسی: ﴿ ان‌الله لایظلم مثقال ذرة‌وان تك حسنة یضاعفها ویؤت من لدنه اجراً عظیماً ﴾ . صکره التنجیسی : ﴿ ان‌الله لایغفر ان‌یشرك به ویغفر مادون ذلك لمن یشاء .... ﴾ یدنجیسی : ﴿ ومن یعمل سوء اویظلم نفسه ثم یستغفرالله یجدالله تواباً‌رحیماً . ﴾سکزنجیسی : روایت مشهوره‌یه کوره ــ که ابوالسعود تفسیرنده، بیضاویده مذکوردر . — ﴿ مایفعل‌الله بعذابکم ان شکرتم وآمنتم وکان الله شاکراً علیماً ﴾ . فقط بعض تفاسیرده بونك یرینه بشقه برآیت روایت ایدیلیور : ﴿ والذین امنوا بالله ورسله‌ولم یفرقوا بین‌احدٍ منهم‌اولئك سوف‌نؤتیهم‌اجورهم ﴾ . ایکیسی‌ده برمعنایه یقین . ایچنده پك‌بیوك تبشیرلر وار .

شمدی بورادہ‌کی اوچ آیتدن برنجیسنی کچن‌هفته عاجزانه تفسیر ایتدم . دیکرلریده صره‌سیله‌تفسیر اولنه‌جق انشاءالله .

کچن هفته‌کی درسمزده ؛ ﴿ یریدالله لیبین لکم ویهدیکم سنن‌الذین من قبلکم ویتوب علیکم والله علیم حکیم ﴾ آیت جلیله‌سنه ایکی معنا ویرلمشدی : ﴿ لیبین‌لکم ﴾ یا ، ظاهر اولدیغی اوزره ، ﴿ یرید ﴾ نك مفعولیدر ؛ جناب باری تبیین‌حقایق ، تأسیس احکام مراد ایدییور دیمك‌اولیور . . یاخود ﴿ یریدالله الحق‌لیبین‌لکم ﴾ تقدیرنده‌در. جناب باری‌دائما حقی مراد ایدر ، حق نه ایسه سزه اونی تبیین ایده‌جك ، حقی باطلدن تمیز بیوره‌جق . ﴿ ویهدیکم سنن‌الذین من قبلکم ﴾ حلالی ، حرامی سائر احکام جلیله‌یی تبیین ایله سزلری ، سزدن اول کچن انبیا وصالحینك یولنه ، مسلکنه ارشاد وهدایت بیوره‌جق .

بوندن‌اول بر چوق آیات ، احکام ذکر اولنمشدی . کرك نسانك حل‌وحرمتنه دائر ، کرك میراث تقسیمنه دائر، کرك یتیملر وسائر ضعفای عباده متعلق بر طاقم احکام شرعیه بیان ایتدی . بونلر ایشته نیچون‌بیان اولندی ؟ ... تاکه سزدن اول کچنلرك یولنه کیده‌سکز ، اونلرك مسلکنه سالك اوله‌سکز .

بوندن بوتون شرایع الهیه‌نك اتحادی لازم كلمز. بلكه تفرعاتجه برخیلی تفاوت ثابت اولمشدر. فقط اساس هپ بردر. هر زمان خلقه مصلحت نه ایسه آنی بیان بیورور. ﴿ ویهدیكم سنن الذین من قبلكم ﴾ یعنی نصل كه سزدن اول كچن امتلرك زمانلرینه كوره، مصلحت ایجابنه موافق احكام شرعیه تأسیس بیورمشسه سزده ده اویله؛ یعنی سزك ده عصریكزه، قابلیتكزه كوره وضع احكام بیوریور. اوله بیلیركه بعضیلری دكیشسین. مثلا ایكی همشیره‌یی بینی جمع ایتمك حضرت یعقوب شریعتنده جائز ایدی. حالبوكه بزه حرام ایدلمش: ﴿ وان تجمعوا بين الاختين الا ما قد سلف ﴾. دها نه‌یی حرام ایدیبورم سزه؟ ایكی همشیره‌یی بینی جمع ایتمكی! بر كیمسه ایكی قادین تحت نكاحه آله بیلیر، لكن دقت ایتملی، بربرینك همشیره‌سی اولمیه‌جق. یاخود همشیره‌قیزی. قرداش قیزی اولمیه‌جق. یعنی ایكی قیز قرنداشی آله‌مدیغی كبی، بر قیزی تیزه‌سی ایله وخاله‌سی ایله برابرده بولوندیره‌مز. حرامدر. نه نكاحنده، نه‌ده عدت ایچنـده. حتی بر همشیره‌یی تطلیق ایتمش اولسه، تا عدتی تمام اولمه‌دن، دیكر همشیره‌یی آله‌ماز. اما وفات ایدرسه درعقب آله بیلیر. چونكه وفات ایده‌نك عدتی یوق. اما تطلیق ایدرسه قادینك عدتی تمام اولمدقجه بالدیزینی آلمسی مشروع دكلدر. قرآنده مصرحدر: ﴿ وان تجمعوا بين الاختين الا ما قد سلف ﴾. حضرت یعقوب ایشته آلمشدی. یوسفك والده‌سیله برابر تیزه‌سی‌ده حضرت یعقوبك تحت نكاحنده ایدی. صكره والده‌سی وفات ایتدی، تیزه‌سی باقاردی. هم اووكی والده‌سی، هم تیزه‌سی.

دیمك بتون احـكام شرعیه عینی عینه اولمق لازم دكل. بلكه مصلحته كوره تأسیس بیورور. بز تمامیله اسرار شریعتی اكلایه‌میز. فقط مطلقا برحكمت مشروعیت واردر. اوزمان خلقه كوره تأسیس بیورولمشدر. ﴿ يريد الله ليبين لكم ويهديكم سنن الذين من قبلكم ﴾. سزدن اول كچن اولیا و صالحین نصل كه احكام الهیه‌یی بیلدیلر، مقتضاسنجه حركت ایتدیلر؛ سزده اوكره‌نه‌سكز، اویوله كیده‌سكز، بشقه طریق سلامت یوق.

شمدی كل ایكنجی آیته: ﴿ والله يريد ان يتوب عليكم ... الخ ﴾ ایشته حق وحقیقت نه ایسه رب ذوالجلالكز بیان ایتمشـدر. سزك سـلامت و سـعادتكز بویولده‌در انجق. ﴿ والله يريد .... ﴾ الله ذوالجلال نه‌یی مراد ایدیبور؟ سز توبه ایتدیككز وقت، توبه‌كزی قبول ایتمكی. نصل حقه هدایت ایلیور، احكام الهیه‌یه رعایت ایتمكزی‌ده امر ایدیبور. لكن بیلیور تمامیله رعایت ایده‌مزسكز. احكام الهیه‌یه مراعات خصوصنده قصوریكزی بیلیر. انك ایچون توبه قبولنی‌ده سزه آچمشدر. توبه‌كزی قبول ... اوده مراد الهیدر، دائما استقامت اوزره حركت ایدوبده مخالفت ایتمامك ممكناتدن دكل. مراد الهی دكل او. طبیعت بشریه‌ده خیره‌ده، شره‌ده میل ورغبت قویمش. برطاقلری احكام الهیـه‌یه رعایت ایده‌جكلر، بر طاقلری‌ده رعایت ایتمیه‌جكلر. بعضیلری نادم اوله‌جق، نادم اولونجه توبه‌سنی قبول‌ده مراد الهیدر. ایشته مؤمنلرك الله ولیسیدر، ناصریدر. سـلامت یولنی كوستریر، سعادت جهته سوق ایدر. هركسه نعم الهیه‌سـنی بذل ایلر. وتصور ایدلدیكی زمان تلافیٔ مافات ایچون طریقنی كوستریر. اما دشمنلریكز بویله‌می یاپار سزه؟ ... باقكز، دوستكز الله ... مطیع اولورسه‌كز سوییور. عاصی اولورسه‌كز سلامت كوستریبور. بوندن بیوكلك اولماز. بونك فوقنده عنایت بولنماز. اما دشمنلریكز ایی ده اولسه‌كز سزه دشمن، فناده اولسـه‌كز ینه دشمن. سزی فنالغه چكیورلر. سیئات طرفنه میل ایتدیریبورلر. اخلاقكزی بوزمق، احكام شرعیه‌دن اوزاق قیلمق ایسترلر. اوحالده دنیاكزده كیدر، دینكزده كیدر! بو آیتك مفاد واسعی ازمنهٔ سالفه‌یه اولدیغی كبی زمانمزه‌ده پك موافقدر.

صكره ﴿ ويريد الذين يتبعون الشهوات ان تميلوا ميلاً عظيماً ﴾ اول كیمسـه‌لركه دائما شهواته اتباع ایدیبورلر، یعنی شرع شریفـه اتباع ایتمزلر، احكام دینیه‌یی كوزتمزلر، یالكز شهوات نفسانیه‌یه طاپارلر. حرام ایمش، حلال ایمش؛ اصـلا قایرمازلر. حظوظات شهوات نه ایسه ایشله‌مك ایسترلر... كیملردر بونلر؟ كافرلر، فاجرلر، كفرهٔ فجره. یعنی كافرلر بویله شریعت محمدیه ایله مقید اولمدیغی كبی برطاقم فاجرلرده وار: فجرهٔ مسلمین... بر طاقم فاسـقلر، منافقلر وار: اونلرده شریعته اتباع ایتمزلر. بلكه شهوته اتباع ایدرلر. یعنی حلالی، حرامی تمیز ایتمیورلر. بر انسـان مقتضای شهوتی نه ایسـه اونی اجرایه امكنی حصر ایدرسـه؛ فی الحقیقه شهوتپرستدر او. شهواته اتباع بو دیمكدر. اما بر طاقم مباح شهوتلر وار؛ اونلركه شریعت تجویز ایتمش، بو شهوت مقتضای طبیعتدر. ارزو وهوسنی شریعت دائره‌سـنده ایشلرسه او، شرع شریفه تابع صـاییلیر. اوته‌كیلر، شرع ایله تقید ایتمز. بیضاوی دیبور: ﴿ واما التعاطى لما سوغه الشرع منها فهـو متبع له لالها ﴾ دیمك هپمز فاجر اولدق. نه‌دن؟ شهوته اتباع ایتمین وارمی؟ یمك، ایچمك، سائر خصوصات بشریه اتباع شهوت دكلی؟ نفسك ارزو ایتدیكی بر شی یاپه‌جقسك. شهوت ایله غصب هرشیده وار. یمك، ایچمك، مشتهیات نفسانی. لكن مادامكه شرعك تجویز ایتدیكنی یاپیورسك، اوحالده اتباعك شرعه اولور. اوته‌كیلر حلال و حرامی دوشونمزلر. اونك ایچون الله اونلره شهوتپرست دیبور. بو تعبیرله یادایدر. شرعك حـلال كوردیكنی یاپیور، منع ایتدیكنـدن احتراز ایدیبور. اوحالده مأجوردر. وبال یوقدر حقیقتده. شرعه مطابقدر. اما كافرلر وسائر فجرهٔ مسلمین... اونلر شهوت مقتضاسنه اویارلر. انك ایچون مؤمنلر حقنده نه‌یی تمنی ایدیبورلر؟ ﴿ ان تميلوا ميلاً عظيما ﴾ ایسترلركه میل عظیم ایله میل ایده‌سكز. حقدن آییرمق ایسترلر. آرزولری اودر: اخلاق فاضلهٔ اسلامیه‌یی محو وافنا ایتمك. اولا دینكزی ضعیفلاته‌جقلر. بولاودر چونكه صوكرا دنیاكزی‌ده آله‌جقلر، سزی ذلیل، حقیر ایده‌جكلر.

مابعدی وار

صراط مستقیم

۱۳۲۶

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

اعلانات : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج اولنمیان آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق ـ علوم‌دن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ۱۱ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٣٤ ۱۳ ربیع الاخر ۳۲۷ پنجشنبه ۲۰ نیسان ۳۲٥ ایکنجی جلد

عبدالحمید ثانینک خلعنه دائر طرف مشیخت جلیله‌دن ویریلان فتوای شریفه‌نک صورتیدر :

امام مسلمین اولان زید بعض مسائل مهمهٔ شرعیه‌یی کتب شرعیه‌دن طی و اخراج و کتب مذکوره‌یی منع وخرق و احراق و بیت المالده تبذیر و اسرافله مسوغ شرعی خلافنده تصرف و بلاسبب شرعی قتل و حبس وتغریب رعیه و سائر کونه مظالمی اعتیاد ایلدکدن صوکره صلاحه رجوع ایتمك اوزره عهد وقسم ایتمشکن یمیننده حانث اوله‌رق احوال وامور مسلمینی بالکلیه مختل قیله‌جق فتنهٔ عظیمه احداثنده اصرار و مقاتله ایقاع ایتمکله منعهٔ مسلمین زید مزبورك تغلبنی ازاله ایتدکلرنده بلاد اسلامیه‌نك جوانب کثیره‌سندن مزبوری مخلوع طانیدقلرینه دائر اخبار متوالیه ورود ایدوب مزبورك بقاسنده ضرر محقق و زوالنده صلاح ملحوظ اولمغین زید مزبوره امامت وسلطنتدن فراغت تکلیف ایتمك ویا خلع ایلمك صورتلرندن هانکیسی ارباب حل وعقد واولیای امور طرفندن ارجح کوریلورسه اجراسی واجب اولورمی ؟

الجواب : اولور .

کتبه الفقیر
السید محمد ضیاء الدین
عفی عنه

مجلس عمومیٔ ملی قرارنامه‌سیدر

بیك اوچ یوز یکرمی یدی سنه‌سی ربیع الآخرینك یدنجی وبیك اوچ یوز یکرمی بش سنه‌سی نیسانك اون دردنجی صالی کونی ساعت التی بچقده اعیان و مبعوثاندن مرکباً مجلس عمومیٔ ملی حالنده اجتماع ایدن هیئتده اوقونان وزیری شیخ الاسلام محمد ضیاء الدین افندی امضاسیله ممضی بولنان فتوای شرعیه‌ده مندرج شقیندن خلع جهتی رجحان مدلل ایله بالاتفاق ترجیح و قبول اولنه‌رق سلطان عبدالحمید ثانی خلافت اسلامیه و سلطنت عثمانیه‌دن اسقاط و ولی عهد مشروع محمد رشاد افندی حضرتلری سلطان محمد خان خامس عنوانیله مقام خلافت وسلطنته اصعاد و اجلاس ایدلمشدر .

صراط مستقیم

بخشایش الٰهی اولان حریتمزی یدمزدن غصب ایچون ایکی هفته اول اوریلان ضربهٔ استبداد « صراط مستقیم » ی چیقاران اقلام حمیتك تعطیل مساعیسنه بادی اولدیغندن آبونه‌لرمزله قارئین کرامك عفونی نیاز ایدرز. « صراط مستقیم » دور مشروطیت ایله برابر طوغمش ، استبدادك چیزدیکی اکری خط حرکت ایچنده یورومه‌مکه عهد ومیثاق ایتمش بر غزته اولدیغی ایچون ایکی هفته امتداد ایدوب

زور بازوی حمیتله احیا ایدیلن دور جدید استبداد ایچنده بالطبع عرض دیدار ایده‌میه‌جکدی . غزته‌مز عنوانته صادق قالمق ایچون حریت کلامنی محافظه ایتمکی اك مهم شریطهٔ بقا عد ایتدیکی ایچون ۳۱ مارت حادثه‌سنی متعاقب تعطیل نشریات ایتمش ومع‌التأسف بر چوق نمونه‌لرینی کوردیکمز رفقامزك اثرینه اقتفاءً مداح ظلم وشقاوت اولمقدن ایسه لطف حقله دور مشروطیت عودت ایدنجه‌قدر اختیار سکوت ایلمکی ترجیح ایلمشدرکه بو حرکتی ارباب مطالعه‌یی دلکیر ایده‌جك یرده تبدیل حقایق وادیسنه صاپوب مظالمی عین عدالت ، اختلال عسکری‌یی بادیٔ شاباش وحیرت کوسترمدیکندن طولایی عفو وصفحه لایق کوریلور ظننده‌یز .

جناب حقه یوز بیك شکر اولسون حمیت صحیحه ایله ضربان‌ایدن مسلمان قلبلرینی ازن او مزعج کابوس استبدادك دور سلطنتی چوق سورمدی . تمام اون بش کون ایچنده ظالملك‌ده ، ادارهٔ ظالمه‌نك‌ده خاك هلاك ایچنده غلطان اولدیغنی کورمکله قریرالعین اولدق . لسان حریتمزه اوریلان او آهنین کلید تحکم‌ده آچلدی . شمدی تاریخ ملیٔ اسلامی‌یه کچن او دهشتلی واقعهٔ عبرتمادن ایستدیکمز کبی بحث‌ایتمکده مختارز .

صورةً دینی ، حقیقتده ایسه سیاسی وارتجاعی اولان او حادثهٔ هائله‌نك مسبب بی‌رحمی اولان خاقان‌سابق ۱۰ تموز انقلابندن طولایی دوچاراولدیغی خیبت وخسرانك انتقامنی ملتدن آلمق ، قانون اساسینك دست جلاد تجاوزینه اوردیغی قیود شرعیه‌یی قیرمق ایچون دور قدیم استبداده‌دین‌وایمانی پاره، رتبه، نشان مقابلنده‌کندوسنه‌صاتمش ، ایمان وایقاندن بهره‌سز قالمش برطاقم ادانی‌یی آلت شر ومفسدت اتخاذ ایده‌رك نام پاك « محمدی » (صلعم) یی سپر ایتمش برجمعیت ضلالت پیشه تأسیسنه موفق اولمش وبو جمعیتك پیشوایان ملعنتی سایه‌سنده عائله شرع محمدی‌یی اورته‌دن قالقمش کبی کوسترمکه چالشه‌رق خاصهٔ تفکردن نصیبی اولمیان عوام ناسی اغفاله ووبای تزویراتی حامیٔ وطن ومدافع حقوق ملت‌اولان اردویه قدرایصاله‌چالشدی. ابلیس‌لعینی‌مرك شادی‌یه اوغراتمق‌شانندن اولان‌بودسیسهٔ ابلهفریبانه ایله‌اضلال ایدیلن‌عسکرله .اهالی‌نام‌علمی لکه‌دار ایدن (حاشا) علما قیافتلی‌بعض‌جهلهٔ مفسدینه قاتیله‌رق « شریعت ایسترز » یایغره‌سیله آیاصوفیه میدانته کلدیلر . بر مبعوث ایله بر ناظری ، ملتك بونجه فدا کارلقلرله میدانه کتیردیکی حامیٔ دین ووطن یوزلرجه مکتبلی ضابطانی قتل ایتدیلر . مبعوثان سائره‌یی حیاتلرندن امین اولمیه‌جق درجه‌ده تهدید ایتدیلر . نه قدر ارباب حمیت وار ایسه جمله‌سنی دیار عدمه کوندره‌جکلرینی سویلدیلر . نور حریتك انخسافنه منتظراً کچن ظلمتده مختفی قالان خفاشان دور استبداد برر برر میدانه چیقدیلر . الحاصل بوضربهٔ دهشت آورك طراقهٔ خشیت انکیزیله سرسملمش اولان ارباب‌عقول نظرنده دور سابق حمیدی بردهشت متضاعفه ایله تکرار عودت ایتمشدی . برکت ویرسونکه خزائن رحمت الهیه‌ده مکنوز اولان الطاف خفیهٔ سبحانیه امداده یتشدی‌ده ینه روم ایلیدن اوزانان بردست منجی محقق برهلاك واضمحلاله محکوم کبی کورونن ملت اسلامیه‌یی ، خلافت مقدسه ایله حکومت عثمانیه‌یی اولومدن قورتاردی .

« شریعت اینترز » دعواسیله اورته‌لغی اغوا ایدن « اتحاد محمدی جمعیتی » اعضاسی عجبا بوعنوان معظم ومفخمه لایقمی ایدیلر ؟ عجبا بونلرك آرادقلری شریعت حقیقةً بتون مسلمانلرك بیلدیکی اکلادیغی شرع شریف محمدی‌می ایدی؟ جمعیتك لسان ناطق‌منافقی اولان کشتی وحدتینك « وولقان » ده صاچدیغی هرزه ذاتاً ارباب دقتك نظرندن مستور قالمیان حقیقتی بتون شناعتیله میدان علانیته چیقاردی . بوخبیث جمعیته وصیت واپسینی حکمنده اولان صوك بیانامه‌سنده « قالوا بلادن بری مؤمن موحد اولان اهل اسلامك اتحاد محمدی جمعیتندن خارج اولدیغنی » صراحةً ذکر ایتدی . دیمك‌که بوجمعیت افراد واعضاسی امت محمدیه‌یه دشمن بر « امت‌حمیدیه » ایمش.مطلوبلری اولان شریعت ایسه بالطبع « شرع احمدی » دکل، اولین‌شروطی ملتی سفاهتی اوغورنده دیلندیرمك ، ادانی‌یی اوج اعلای اقباله چیقارمق ، بوکا مانع اولمق شویله طورسون فکراً قائل اوله‌میه‌جق ارباب عقول ووجدانی دکزلرده ، زندانلرده اتلاف ایتمك ، فکر ملتی دمیرچنبرلرله تضییق ایده‌رك علم وعرفانك نامنی بر یوزندن سیلمك ، شرع‌شریف احمدینك بواجرا آت خائنانه‌یه بالطبع مخالف اولان احکامنی یالکز ابطال ایله اکتفا ایتمیه‌رك اویولده‌کی آیات واحادیث شریفه‌یه لسان رسمی‌ایله « مضر » عنوانی ویرمك ، حاصلی‌ملت اسلامیه‌یی برشخصه عبودیت دها طوغریسی عبادت اوغورنده دین وایماندن چیقارمقدن عبارت اولان شرع حمیدی ایدی .

اوزرنده امت‌اسلامیه‌نك صوك‌شعلهٔ امیدی‌پارلایان دولت عثمانیه‌یی حفرهٔ‌هلاکه سوروکلین بوامت‌جدیده حقیقةً شریعت‌مروجی ایدیسه‌لر اوتوز بوقدر سنه‌در کتب شرعیه‌نك احراقنه ، قنوت دعاسنك نمازده منع تلاوتی تشبثاتنه ، کلام شریف نبی‌یه « مضر » اطلاق ایدلمسنه، متقد افعال شهریاری اولان آیات کریمه‌نك تفسیر وحتی علناً قرائت ایدنلرك نفی واجلاسنه، کتابلرده عباره آره‌سندن چیقارلمسنه ، کرك مسلمینه کرك علمای دینه ایدیلن اهانتلره نصل تحمل ایتدیلر ؟ نه‌دن‌دولت‌بر آز کسب‌قوت ایدوب‌ده‌سرای اسرافاتنه‌بر‌رحد‌تعیینه‌صره کلدیکی ، دور حمیدیده ابطال ایدیلن احکام شرعیه برر برر موقع تطبیقه وضع اولنمق تصوراتی میدان آلدیغی برصره‌ده بوقدر جوش وخروشه کلدیلر ؟

احکام شرعیه‌نك ابطال‌ایلدیکنی ادعاایدن « حمیدیلر » بواحکامك بعضلری اوزرینه ینه استبداد الاریله که اوروپالیلره خوش کورنمك که سرای مظالمك ساحهٔ تأثیرینه وسعت ویرمك ایچون خط بطلان چکلدیکنی اونودیورلرمی ؟ عجبا مجلهٔ جمیتی طاغیدان کیمدر ، ونه ایچون طاغتمشدر بیلمیورلرمی ؟ ادارهٔ مشروطه‌نك شرع شریفه مغایر اولدیغنی ادعا ایدن بو کروه دور ظلمده مجازات کیفیه

منقلب اولان تعزيرات شرعيه‌نك فيمابعد آنجق مشروطيت سايه‌سنده تقرر ايده‌بيله‌جكنی وايلك ياپيلان سرسری نظامنامه‌سنه تعزير شرعينك ادخالی منسی قالمش حدود شرعيه‌نك آتياً تطبيقنه مقدمه اولديغنی آكلاميورلرميدی ؟

اوت بونلری هركس كبی بو بدطينتلرده كوريور. آكلايور. بيليوردی. فقط قلبلرنده دين وايمانه بر براقيان حس منفعت كنديلرنی يالانه ، افترايه ، شرع شريفه اهانته ، نام پاك محمدی‌يی مقاصد خسيسه اوغورنده استعماله سوق ايديور وآز قالسون ملت عثمانيه‌نك‌ده ، بتون مسلمانلرك‌ده صوك قوت واميدنی محو ايتمكدن عبارت اولان مقصد خائنانه‌لرينه نائل اوليورلردی .

هم انسان هم مسلمان تقليدی اطلاقه شايان كورديكم بو كروه مفسدينك بعضلرينك علمای كرام ذوی‌الاحترامزك اومبجل كسوهٔ مباركه‌لری آلتنده القا آت وافساداتده بولندقلرنی طويديغمز زمان نه قدر متأثر اولديغمزی تعريف ايده‌ميز . علمك ، علمانك بحق تبری ايده‌جكی بوكبی ساعی بالفساد مخلوقات ايله حليهٔ علم وعرفان ايله متحلی رجالمز بيننده قطعاً مناسبت اولمديغنی ذاتاً بيلور ايدك .. تأثرمز اوكسوه‌نك‌ده نام پاك محمدی ايله اسم شريعت كبی آلت فساد اتخاذ ايدلمسندن طولايی ايدی. دها ايلك كونده يقين مرتبه‌سنه واران بو فكرمزده‌كی اصابتی عصيان عسكرينك الك بحرانلی كونلرنده جمعيت علميهٔ محترمه‌نك نشر ايتديكی بيانامه‌لر چوق كچمدن اثبات ايتدی . كچيرديكمز او بحران عصبی اختلاجاتی اثناسنده مطبوعاتك لسانی سم كذب وريا صاچاركن لومهٔ لائمدن احتراز ايتميه‌ن ، كليدلنمش چكه‌لری آچان ، بعض حقايقك لسان مطبوعاته كچمسنه سبب اولان ، مشروطيتك بر فساد اوغورنده الدن كيتمسنه رضا كوسترمين هيئت مبجله‌نك او جمعيت محترمه اولديغنی الی‌الابد لسان شكر ومنتله ياد ايده‌جكز .

اردو دها حركته قرار ويرمدن علمای كرامك بوراده كوستردكلری شجاعت دينيه وحماست سياسيه دين مبينه درت ال ايله صارلمش قوهٔ قاهره‌نك سطوتندن چكنمز رجال دينه الحق سزاوار اولان احوال نادره وفوق‌العاده‌دندر .

بزم نظرمزده بو ملتی هاويهٔ هلاك واضمحلالدن قورتاران او مبارك حركت اردوسی ايسه اردونك ورودينه قدر افكاری احضار ايدن ، قورقولری قلبلردن سيلن ، استانبول قورقاقلرنی اردودن اميد وار ايدوب لسانلرينه جرأت ويرن جمعيت علميه‌در .

بز علم وقدرتك ، شرع وسطوتك تمثال مجسمی اولان بو ايكی هيئت محترمه‌يه عينی صورتله تعظيمه كنديمزی مجبور كوريورز . ملت بری ايچريدن ، ديكری طيشاريدن هم آهنك امتزاج اولان بو ايكی مختلف جريانك سوق وتلاقيسيله بلطفه وعنايته تعالی دريای فسيح امن وامانه داخل اولدی .

شمدی ايسه له الحمد والمنه تمثال ظلم واستبداد اولان پادشاه سابق يد قاهرهٔ امتله تدمير وبالايه درج ايتديكمز فتوای شريفك نص موجبنجه حكم نافذ شرعی ايله خلع ايدلمش ، مقر مخوف سطوتی اولان ييلديز سراينندن چيقارلمش اولديغندن ملت عثمانيه‌نك وبالخصوص بتون امت محمديه‌نك آتيسندن ، احكام شرع شريفك بلا مزاحم تطبيق ايدله‌جكندن امين اوله‌رق سجدهٔ شكرانه واره‌جغی دملرده بولنيورز.

بو وسيلهٔ مبجله ايله‌ده تخت آرای ملك عثمانی اولان پادشاه عاليجاهمز سلطان محمد خان خامس حضرتلرينك كمال سعادت واقبال ايله دوام عمر وعافيت ملوكانه‌لرينه دعا وملت اسلاميه‌نك باشنده طولاشان مصائب دورنی تعقيب ايدن دور مبارك سلطنتلرينك حقيقی بر دور سعادت اولمسی اميديله ملتی ، ظلم واسوت ايچنده ازلديكی ايچون چوقدن بری پادشاه محبتی طاتمامش بر ملتك حقيقةً سوكيلی واميد بخش پادشاهی اولديغی ايچون ذات همايون شهرياريلرنی تبريك و پادشاهم چوق يشا دعاسنی ايلك دفعه اوله‌رق حس ايلديكمز بر اخلاص درونی ايله رفع باركاه اجابت ايلرز .

∴

اخيراً كچيرديكمز ايام فلاكتده خوف وخشيتله لرزان اولان قلوب امتی تشجيع وتطمين ايچون صرف مساعی ايدن اقلام حميت ايچندن « بيان الحق » رفيق محترممزك محررلری ايله « بالقان » محررلرندن ادهم روحی بك افندی‌يه تشكر ايدرز . هله عساكر عاصيه اورته‌لغی هرج ومرج ايتديكی بر كونده انقلاب مشئومك مرتبلرندن اولان « ميزان » غزته‌سنه بر بركان حميتدن نشانه ويرن مقالهٔ محققهٔ معلومه‌لرنی عادتا جبراً درج ايتديرن سليمان نظيف بك افنديك بو شجاعت سياسيه‌لرينه حسيات حيرت وتقديرمزی بياندن كنديمزی آله‌ميز . وار اولسون ملتك بويله قره كون دوستلری ...

باب اجتهاد دائما كشاده بولنمقده‌در

بو حقيقتی مقالات سالفه‌مزده شرعی وعقلی براهين وتنصيصات علماء اصوليين واسطه‌سيله صورت قطعيه‌ده اثبات ايلدكدی. بو مقاله‌مزده شوكا تنبيه ايتمك ايسترزكه اجتهادك ماهيت شرعيه‌سيله شرائط معتبره ومراتب عديده‌سنه آكاه اولانلر برازده انصافه مالك اولورلرسه حقيقت معروضه‌يی قبولده تردد ايتمزلر وكندی عجزلرينه باقه‌رق بوتون عالم اسلاميتی حضيض تقليده ايندير‌مزلر .

[نصل‌كه شريعت مقدسه‌مزك يار واغيار نظرنده علويتنی قات قات آرترمق ارزوسنده بولونان اصحاب درايت آنك حريت فكريه‌يه هيچ بر وقت سد چكمه‌مش وتدقيق ومحاكمه ايله قابل تزلزل اوله‌جق موادن عاری بولنمش اولمسنی اعلانله افتخار ايدرلر وبوتون مذاهب اسلاميه اربابنی نقطهٔ واحده‌يه جمعله اسباب تفرقه‌يی ازاله‌يه بونی بر اساس دينی ، واسطهٔ يكانه بيليرلر . چونكه اقوام اسلاميه كلمهٔ توحيد وتصديق رسالت اوزرينه متفق بولوندقلری حالده ميانه‌لرنده تأسس اتحاده مانع اولكز كوندن كونه قائملشمقده اولان تعصبات مذهبيه‌در.

حالبوکه — لله الحمد — هیچ برمذهب اسلامیده دیکرلرینه باعث نفرت اوله‌جق مرتبه مباینت کوره‌میز. آرالرنده‌کی اختلافات — الک بویوکلری مسائل امامت اولمق اوزره هپ فروعاته دائر اولوب — پك عادی و غایت حکمسز، هرطرفجه قابل تعدیل اولمغله بعنایة الله نائل اولدیغمز مشروطیت سایه‌سنده حریت تعاطی اولونه‌جق افکارك مزیل تشتت اولمسنده اشتباه ایتمیز.]

ایلك مقاله‌مزده بومبحثه زمین مطالعه اتخاذ ایتدیکمز محاورهٔ عالمانده اجتهاد — ادلهٔ قطعیه ایله ثابت اولمیان احکام فرعیه‌یی ادراك ایچون ادلهٔ شرعیه‌یه استقصای نظر، وسع وطاقت درجه‌سنده امعان فکر دیه تعریف ایدلمش ایدی. کتب اصولیه‌ده مآلاً بونکله متحد باشقه تعریفلرده واردر. فقط بونلرك مفاد ظاهرلری قوهٔ اجتهادیه‌نك استعمالندن، اونك اثری اولان اجتهاد فعلیدن عبارتدر. چونکه ینه اومقاله‌ده ایضاح اولندیغی اوزره اصل اجتهاد مجتهد ایله قائم برقوه‌در، بر ملکهٔ راسخه‌در. بوملکهٔ راسخه قول راجحه کوره قابل تجزی اولیورسه‌ده مجتهدك حائز بولندیغی ذکاو عرفان نسبتنده بحسب الکمال متفاوت اوله‌بیلیر. ایشته ایلریده بیان ایده‌جکمز مراتب اجتهاد بوکا ابتنا ایتمکده‌در.

محاورهٔ مذکوره‌ده مجتهده بولنمسی لابد اولان شرائط واوصاف لازمه‌نك خلاصهٔ اجمالیه‌سیده (۱) کتاب وسنتی فهم (۲) مواقع اجماعی جزم (۳) مباحث قیاسی احاطه (٤) مقاصد شرعشریفی واحوال وعادات اقوامی معرفتدن عبارت درت شعبه‌یه منقسم اولدیغی کوسترلمشیدی. بوراسی غایت مجمل اولمغله بروجه آتی بسط مقاله لزوم کورمکده‌یز.

(۱) معرفت احکامه متعلق اولان آیات قرآنیه واحادیث نبویه‌نك معانیٔ وضعیه‌سی ایله کرك منطوق لفظ، کرك مناط حکم، فحوای کلام عد اولونان بالجمله معانیٔ شرعیه‌سنی بیلمکدن عبارتدر. معانیٔ وضعیه‌یی بیلمك ایچون یا بحسب السلیقه یاخود صرف ونحو ومعانی وبیان کبی علوم عربیه‌یی تعلم سایه‌سنده الفاظك مدلولات افرادیه وترکیبیه‌سنی احاطه‌یه احتیاج اولدیغی کبی [۱] استنباط احکام ایده‌بیلمك ایچون کتاب ایله سنتك خاص وعام، حقیقت ومجاز، صریح وکنایه، مجمل ومفسر، ناسخ ومنسوخ کبی اقسامنی تمییز ایله هرقسمك من حیث الافاده حکمنی معرفتده لازمدر. بو اقتداری احراز ایتمك ایچون علم اصولده ممارسه پیدا ایتمك اقتضا ایدر، لدی الایجاب کتب تفاسیره‌ده مراجعت ایده بیلیر. حتی دیله‌رسه حواشی‌یه‌ده کوز کزدیرر. اسباب نزوله وناسخ ومنسوخ بیانه دائر مرجع اتخاذ اولنمغه شایان مستقل آثار معتبره اولوب بونلرك چوغی مطبوعدر.

کذلك احکامه عائد احادیث شریفه‌نك متونی ایله برابر اسانیدینه، هرحدیثك تواتر وشهرت وآحاد طریقلرینك هانکیسیله بزه واصل اولدیغنه واقف بولنمق، احوال رواتی احاطه ایله صحیح وضعیف وسائر اقسام حدیثی تعیین ایده بیلمك لازمدر.

مثلا خسرو رحمه‌الله مرآة الاصولده دیورکه: «راویلرك جرح وتعدیله مدار اوله‌جق احوالنی وهر حدیثك مرتبهٔ قبول واعتبارینی معرفت بابنده فی زماننا ارباب اجتهاد ایچون علم حدیثده موثوق به اولان ائمه‌نك نصوصی ایله اکتفا امر ضروریدر. چونکه بوکون احادیث مرویه‌نك حقائقنه باشقه صورتله اطلاع متعذردر».

برده افادهٔ سابقه‌دن مجتهدك حافظ قرآن وحدیث اولمسی شرط قلنمادیغی مستبان اولمقده‌در. تلویحده تصریح اولندیغی اوزره یالکز احکام شرعیه بیانینه دائر اولان (وعددی بشیوزی تجاوز ایتمین) آیات قرآنیه‌نك مواقعنی بیلمك کافیدر. [۱]

کتب احادیث واسماء رجال تدویننددن صوکرا معرفة الاحادیث پك زیاده کسب سهولت ایتمشدر. بوکون بر مسئله‌یه دائر بوتون احادیثی آز مدت ظرفنده تتبع ایتمك قابل اولدیغی کبی کتب سته‌ده موجود بالجمله روات احادیثك تراجم احوالنی اوکرنمك ایچون یالکز برجلددن عبارت، غایت منتظم صورتده مطبوع «خلاصهٔ خزرجی»یه مراجعت کافیدر. زمانمزده کتب سته‌نك هر بری مشروح ومضبوط اوله‌رق صورت مکمله‌ده مطبوع اولدیغی کبی قرق بیك حدیثی حاوی مسند احمد بن حنبل ایله «نیل الاوطار» و «کنز العمال» و «مشکاة المصابیح» کبی کتب معتبره‌ده شروحیله برابر طبع ونشر اولونمشدر.

«جوهرنقی»، «میزان الاعتدال»، «موضوعات» کبی پك چوق آثار انتقادیه‌ده مطبوع اوله‌رق انتشار ایتمشدر.

(۲) موارد اجماعه اطلاع تام لازمدرکه مجتهد اجماع امته مخالف اجتهادده بولنمسون [بوکا مطالع اولمق آرزوسنده اولان میزان شعرانی‌یی [۲] مطالعه ایتسون. ترتیب متعارف اوزرینه مرتب، مطبوع برکتابدر]

ینه منلا خسرو رحمه‌الله دیورکه: «مجتهد اوله‌جق کیمسه علم کلامده امام اولمق، بوتون براهین عقلیه‌یه واقف بولنمق شرط دکلدر. بناءً علیه عقائد اسلامیه‌ده مقلد اولان کیمسه‌ده دلائل سمعیه‌دن استنباط احکام ایده‌بیلیر. کذلك علم فقهه آشنا اولمقده شرط قلنماز. چونکه علم فقه اجتهاد نتیجه‌سی وآنك ثمره‌سی اولمغله اوزرینه تقدم ایده‌مز. لکن زمانمزده منصب اجتهاده نائلیت فروع فقهیه‌ده ممارسه پیداسیله حصول بولمقده‌در. [چونکه شمدی بولونه‌جق مجتهدیکیدن فقه تأسیس ایده‌جك دکل، بلکه موجود اولانی تأیید ویا تزیید ایده‌جکندن مستنبط بولونان مسائلی استحضار ومرة بعد اخری تکرار ایله حاصل ایده‌جکی ملکه سایه‌سنده محتاج استنباط اولان بعض مسائل استحصال ایلیه‌جکدر.]

بناءً علیه ازمنهٔ اخیره‌ده علم فقهده اجتهاده موصل برطریق عد اولنور. اصحاب کرام دورنده بویله دکلدی. معهذا بوکونده اونلرك طریقنه سلوك ایتمك جائزدر.

---

[۱] مجتهدك علوم عربیه‌ده وقوفی درجهٔ وسطاده بولنمق کافی اوله‌جغی «جمع الجوامع» ده مصرحدر. حتی بوبابده آخردن استمانه ایتمسی‌ده تجویز اولونمشدر. قواعد عربیه‌ده سیبویه قدر، ادبیاتده شافعی قدر ماهر اولمسی اقتضا ایتمز.

[۱] قرآن کریمك یالکز بوقسمی مستقلاً متعدد ذوات طرفندن تفسیر اولونمشدر. مطبوع اوله‌رق متداول اولان «تفسیر احمدی» بو جمله‌دن اولدیغی ارباب مطالعه‌نك معلومیدر.

[۲] شو اثر معتبر، انقره استیناف رئیسی عمر لطفی بك افندی طرفندن ترکجه‌یه ترجمه و رساله‌مزه اهدا ایدیله‌رك (۲۳) نجی نسخه‌ده مقدمه‌سی نشر اولنمشدر. کثرت مندرجات حسبیله بالضروره تأخر ایدن بوکزیده اثرك آتیاً ان شاء الله نشرینه دوام اولنه‌جقدر. «صراط مستقیم»

(تنبیه) منلا خسرو مرحومك كرك بو ، كرك مقدما نقل ایتدیكمز كلامندن‌ده ازمنهٔ اخیره‌ده اجتهادك دوام واستمراری واضحاً مستبان اولمقده‌در . مشارالیه حضرتلرینی‌رد وتزییفه جرأت ایده‌جك برفرد بولونه‌بیلیرمی ؟

(٣) وجوه قیاسه آشنااولمقدر ، ملكهٔ اجتهادك تحققی قیاس‌فقهانك شرائط‌واحكام‌واقسامنه بالاطراف‌وقوفه‌وابسته‌در. چونكه‌قیاس‌مقبول ایله مردودی تمیز ایده‌ین نصل اجتهاد ایده‌بیلیر ؟ مجتهدین كرامك جیاد اذهانی بومیدانده تسابق ایتمكده‌در . علم اصولك بوقسمنی اوقویانلر علماء اسلامك تدقیقات فقهیه‌سنه حیران اولوب قالیرلر . (من‌لم‌یذق لم‌یعرف) مثلی اصل بوخصوصه دائر ضرب اولنمالیدر .

(٤) نجی‌شرطك‌ده لزوم‌اهمیتی مقالهٔ‌مذكوره‌ده ایضاح‌اولونمشدر.

مناسترلی : اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ حجرات آیت – ١٣

(یا ایها الناس انا خلقناكم من ذكر وانثی وجعلناكم شعوباً وقبائل لتعارفوا ان اكرمكم عندالله اتقیكم ان الله علیم خبیر)

[جناب منزل الفرقان آیت سابقه‌ده رذائل اخلاقدن نهی بیوردیغی كبی بوآیت جلیله‌ده دخی عامهٔ مكلفینی انساب ایله تفاخردن نهی ایدییور . آنلره نداء عمومی ایله ندا ایدرك بیوریوركه] ای ناس [بزعظیم‌الشان] سزی‌براركك ایله دیشیدن [آدم ایله‌حوادن] یاراتدق [سلسلهٔ انسابكز بریدرله بر مادره منتهی‌در ، شوحالده بوخصوصجه جمله‌كز بری بریكزه مساوی اولدیغكزدن نسب ایله تفاخرك وجهی یوقدر] وبری بریكزی طانیمقلغكز ایچوندركه سزی شعوب وقبائل قلدق [یوقسه آبا وقبائل ایله تفاخر ایتمكز وانسابده تفاوت وتفاضل ادعا ایلمكز ایچون دكل] . سزك عندالله اعز واكرمكز تقواسی اك زیاده اولانلریكزدر [اك نسیب اولانلریكز دكلدر . زیرا نفوس بشریه‌نك مدار كمالی واشخاصك بری برینه فضل ورجحانی انجق صلاح وتقوی ایله‌در . عزت وشرفی اولمق ایسته‌ین ، درجات علایه نائل اولمق آرزو ایدن اكتساب صلاح وتقوایه چالشسون] . الله علیم‌در [سزی واعمالكزی بیلور] خبیردر [بواطن احوالكزه مطلع‌در] .

جناب‌حق بوآیت كریمه‌ده ، بنی آدم بركوهردن آفریده اولمغله فطرتجه آره‌لرنده تساوی بولندیغی ومحضا بری برلرینك نسبنی طانیمق حكمتنه مبنی امم واقوام مختلفه قلندقلرینی ویكدیكره فضل ورجحانلرینه ونزدالهیده عزت وشرفلرینه بادی اولان خصلت انجق دیانت وتقوی اولدیغنی بیان ایدرك انساب ایله تفاخرك عبث وبیهوده اولدیغنه وانجق صلاح وتقوادركه فضل ورجحانه مدار بولندیغنه اشارت بیوریور دیمك كه فطرةً مساوی خلق ایدلمش اولان بنی آدم آره‌سنده‌كی فرق نسب ایله دكل ، تقوی ایله فضائل اخلاقیه ایله‌در .

امثال‌سائره‌دندركه (كن‌عصامیاً ولاتكن‌عظامیاً) دینور. بومثلك منشائی شاعرك شو :

نفس عصام سودت عصاما   وعلمته الكر والاقداما

بیتی‌در . عصام دینیلن ذات عن اصل سیادتدن بی بهره ایكن استعدادی ورشد وكیاستی كندینی مركز سیادته ایصال وكندیسنه كر وحربی وسعی واقدامی تعلیم ایلدی دیمكدر .

(كن عصامیاً ولاتكن عظامیاً) قولی دخی : شرف وشان سنك كندی مكتسبك ومایهٔ‌ذاتك اولسون ، كاوب كچمش اولان آباواجداد ایله مفتخر اولمه . زاده‌لكله طفره فروش عز وشرف اولمق معتبر دكلدر . مقبول اولان شرف كسبی‌در . مآلنی افهام ایدیور .

زادهٔ نوحه شرف ویرمیه‌جك حضرت رب
غیرینك اولادینه بیلمم نه ویرر عزت اب

احمد پاشا

الناس من جهة التمثال اكفاء   ابوهمو آدم والام حواء
و انما امهات الناس اوعیة   مستودعات وللاحساب آباء
فان یكن لهمو من اصلهم شرف   یفاخرون به فالطین والماء
وان اتیت بفخر من ذوی نسب   فان نسبتنا جود و علیاء
لافضل الا لاهل العلم انهمو   علی الهدی لمن استهدی ادلاء
وقیمة المرء ماقدكان یحسنه   والجاهلون لاهل العلم اعداء
ففز بعلم ولا تجهل به ابدا   الناس موتی واهل العلم احیاء

دیوان امام علی

انسانلر شكل وهیئت جهتیله بری‌برینه مدانی‌ومایهٔ خلقت اعتباریله یكدیكره مساویدرلر . پدرلری آدم علیه‌السلام ، والده‌لری حضرت حوادر. انسانلرك والده‌لری درونه اشیا تودیع اولنان قابلرمثابه‌سنده اولوب نسل‌ونسبده اصل اعتبار پدرلره‌در. انسانلرك اصل ونسبلرنده افتخار اولنه‌جق بر قدر وشرف وار ایسه اوده مایهٔ آدم اولان بالچق ایله صودر . سن اهل نسبدن بر مفخرت اتیان ایده‌جك ، سلسلهٔ نسبكدن بریله اوكونه‌جك اولورسه‌ك بونك بزجه هیچ حكمی یوقدر ، زیرا بزم نسبمز جود وكرم وعلو جنابدر . فضل ومزیت انجق اهل علم ایچوندر ، آنلر طوغری یول آرایانلرك راه صوابده دلیل ورهبریدرلر . هركسك قیمتی ایتدیكی ایلكدر . جاهللر اهل علمك دشمنی‌درلر . سن بر علمه انتسابه چالش ، الی‌الابد جاهل قالمه . انسانلر اولودرلر ، بونلرك ایچنده ذی‌حیات اولانلری آنجق اهل علمدر .

امام علی كرم‌اه وجهه حضرتلری فضل ورجحانی اهل علمه تخصیص ایدیورسه‌ده بوتخصیص (انهم علی الهدی لمن‌استهدی ادلاء) قولندن نمایان اولدیغی اوزره اهل علمك صلاح وتقوی ایله آراسته اولملری ودیكرلرینی نضائله ارشاد ایلملری اعتباریله‌در .

قال الله تعالى ﴿ انما يخشى الله من عباده العلمؤا ﴾

ظاهرده بعض دانشوران واردركه انلر خلقى فضائله ارشاد دكل، نفسلرنده بيله بو نعمت انسانيه‌دن محرومدرلر . بو مقوله‌لره عالم اطلاقى جسبان دكلدر ، بونلر عالم‌نما جاهللردر . بوكبيلر حضرت على‌نك تبجيل ايلديكى اهل علمدن خارجدرلر .

بعلمست آدمى انسان مطلق	چو علمش نيست شد حيوان مطلق
عمل بى علم باشد جهل مطلق	بجهل اى جان نشايد يافتن حق

حافظ شيرازى

كلهلم مانحن فيه : فى الحقيقه نسب عرفاً و شرعاً معتبر اولوب حتى بر شريفه برنبطى ايله تزوج ايتمز . نبطى : برطائفه‌دركه عراقين ارەسنده درەلرده ساكن اولورلر . فقط شمسك طلوعنده كواكب كورنمديكى كبى قدر ومنزلتى نسبدن اعز واعلى اولان ايمان وتقوانك ظهورنده نسبه اعتبار اولنماز . بناءً عليه برفاسق قرشى النسب اولسه بيله بر مؤمن تقى يانده انك قدر وشرفى اولماز ، ولوكه او مؤمن متقى بر عبد حبشى اولسون . شوقدركه ايكى كيمسه‌ده صلاح و تقوى اجتماع ايدوب‌ده انلرك بريسى نسيب اولسه ، مزيات مكتسبه‌سى تربيهٔ نجيبانه ايله پيراسته اوله‌رق اوته‌كندن فرقلى بولنه‌جغى جهتله اوحالده نسب باعث ترجيح اولور ، مع‌مافيه بوده ناس عندنده اولوب عندالله انلرك برى برندن هيچ فرقى يوقدر .

روايته كوره ذات رسالتمآب افندمز بر كون مدينهٔ منوره‌نك چارشوسندن كچرايكن برزنجى كوله كوردى. بوكوله ندا ايديور ايديكه بنى صاتون آله‌جق كيمسه بش وقت نمازى رسول اكرمك ارقه‌سنده قلمقدن بنى منع ايتمسون ، بو شرط ايله آلسون . صكره بو كوله‌يى بر آدم صاتون الش اولديغندن رسول اكرم هرنمازده انى كوريور ايدى . بر كون كورمدى ، صاحبندن صوردى ، حمايه طوتلمش اولديغنى خبر ويرنجه عيادتنه كتدى . اوچ كون صكره ينه سؤال بيوردى . اغرلاشديغنى ذات نبوتپناهيلرينه عرض ايلمسيله تكرار انك يانه كتدى ، حالت نزعده بولدى . كوله ارتحال دار آخرت ايلدكده اول سيدالانام انى بالذات غسل ودفن بيوردى . بر غلام اسود حقنده بو درجه اعزاز وتكريم محمدى مهاجرين وانصاره كران كلديكندن بو آيت كريمه شرف نزول ايتدى .

شعوب : شعبك جمعيدر . شينك فتحى ايله شعب : اصل واحده منتسب بولنان جمع عظيمدركه طبقات انسابك الك بيوكيدر . شعب قبائلى ، قبيله عمائرى ، عماره بطونى ، بطن افخاذى . فخذ فصائلى جمع ايدر . شوحالده مثلا خزيمه شعب ، كنانه قبيله ، قريش عماره ، قصى بطن ، هاشم فخذ ، عباس فصيله‌در . بعضيلرى ديديلركه شعوب : بطون عجم ، قبائل بطون عربدر .

شرعى ايله قيلدى اول قرتاب	تعليم حقوق وفضل و آداب
كيم شرعنه ايلسه توسل	انسانلق ايله ايدر تجمل
هركيم كه او شرعه خدمت ايلر	دارينده كسب حرمت ايلر
اميدرا كرچه اول ملك خو	علميله جهانى قيلدى مملو
امى كه شريعتنده تابان	احكام حقوق نوع انسان
امى ايدى كرچه قيلدى كندى	عاجز بلغاى نجد و كندى
سلطان دوكون ايكن اوسرور	وار ويوق ايدى اكا برابر
محكوم ايكن امرينه ممالك	اوچ پيرهنه دكلدى مالك
راياتى اولور ايكن مظفر	آچلقله كزردى كندى اكثر
اكثر وقتى كچردى مديون	فوتنده بولندى درعى مرهون
يوقسوللغى اختيار ايدردى	يوقلق ايله افتخار ايدردى
اول طائر قدس آشيانه	ميل ايتمدى جيفهٔ جهانه
جانيلرى سير ايدردى لطفى	احرارى اسير ايدردى لطفى
مولاى شفيق ايدى لطيمه	كويا پدر ايدى هر يتيمه
هركس ايدى خوان نعمتنده	عالم ايدى تحت منتنده
هيچ اولمدى اول نبى صابر	منتكش نعمت اكابر
بالذات عيادته كيدردى	دلخسته‌لره شفا ايدردى
ايلردى تهجد شبانكاه	قلبنده طورردى خشيت الله
هرنفسى طوتاردى اول پيمبر	نفسيله حقوقده برابر
عبديت ايله ايدى مباهى	اخلاقى ايدى بتون الهى
بر مكتبه اولدى كيم مداوم	الله ايدى ذاتنه معلم

مقدمهٔ خرابات

بركت زاده : اسماعيل حقى

رد اباطيل

— مابعد —

(عايشه‌نك‌ده ابن عباسك‌ده قرآنى وارايدى) فقره‌سنه كلنجه : بوكا جواباً ديرزكه : اوت ، بونلرك دخى قرآنلرى وارايدى . يالكز بونلرك دكل ، حضرت عليك ، ابى ابن كعبك ، ابن‌مسعودك معاذابن جبلك، زيدابن‌ثابتك ودها بك‌چوق ذوات‌كرامك قرآنلرى، مصحفلرى وار ايدى . بونى كيمسه انكار ايتمدى . فقط بونلر هپ حضرت صديقك بروجه بالا قرآنى جمعندن صكره يازلمشلر ايدى . اواثناده وياخود آندن اول يازلمامشلر ايدي . زيرا ارتحال نبيدن صكره قرآنى ايلك جمع ايدن يعنى حضور رسالتده يازلمش اولان بتون صحف شريفه‌يى طوپلايوبده كفى‌السابق سورقرآنيه‌يى آنلردن آيرى، آيرى صحيفه‌لره يازديروب جماسنى يانده حفظ ايلين حضرت صديق اولديغى تواتراً ثابتدر . تواتراً ثابت اولان برخبرك خلافنى قبول ايسه قطعياً باطلدر . مع هذا فرض ايده‌لم كه بوقرآنلر حضرت صديقك قرآنى جمع ايتديكى اثناده وياخود آندن اول يازلمش اولسونلر . فقط حضرت صديق ايله برابر وياخود آندن اول بعض ذواتك دخى قرآنى جمع ايتمش اولملريله قرآن كريمك كيمك طرفندن جمع ايدلديكى غيرمعلوم‌مى اولمسى لازم‌كليور ، يوقسه عين زمانده وياخود يكديكرينى متعاقب برچوق ذوات‌معلومه طرفندن قرآن كريمك مصاحف متعدده‌يه

یازلمش اولدیغی‌می ثابت اولیور ؟ شبهه یوق‌که بوشق ثانی ثابت‌اولیور. بوثابت اولنجه امیر خان کرك بوفقره ایله ، کرك بوندن اول یازدیغی روایتلر ایله‌قرآنك کیمك طرفندن جمع ایدلدیکی معلوم اولمدیغنی دکل بالعکس برچــوق ذوات معلومه طرفندن بوخدمت مقدســه‌نك ایفا ایدلمش اولدیغنی اعتراف ایله نقیض مدعاسنی اثبات ایلمش وبوراده دخی کندیلرینك اصــول مناظره‌یه وطرق استدلاله اصــلا واقف بولنمدقلرینی بتــون خلقه اعلان ایتمش اولیور . چونکه بوتقدیرده امیر خان : (قرآنی کیمك جمع ایتدیکی معلوم دکلدر) دعواسنی‌اثبات ایچون (زیرا علمای اسلامیه‌نك بیانلرینه کوره قرآن زمان‌نبیده جمع ایدلدیکی کبی صکره صدیق وعلی وسالم مولی ابی حذیفه وعایشه وابن عباس طرفندن دخی جمع ایدلدی) دیمش اولیورکه ارتق بودلیل ایله اودعوانك عینی‌می ، یوقســه نقیضی‌می ثابت اولدیغنی قارئین کرامك انظار دقیقه‌سنه عرض‌ایله قرآنك اوچنجی‌دفعه جمعی کیفیتنی‌دخی‌بروجه آتی بیانه شروع ایدهلم .

بالاده بیان اولندیغی اوزره حضرت صدیق زید ابن ثابته قرآن کریمك هرســوره‌سنی آیری آیری صحیفه‌لرده یازدیروبده سور شریفهٔ قرآنیه‌یی بلا ترتیب جمله‌سنی برمحلده جمع ایتدیردکدن صکره بومصحف مطهره‌یی یانده حفظ ایتمش ، واندن صکره بومصحف مطهره حضرت عمرك یانده وآنك وفاتیله دخی کریمه‌سی ام‌المؤمنین حضرت حفصه رضی‌اه عنهــانك خانه‌سنده محفوظ قالمش ایدی . حالبوکه اوزمانه‌قدر قرآن کریم بلاد اسلامیه‌نك هرطرفنه طاغلمش وعدد مصاحف پك زیاده چوغالمش ایدی . فقط بومصاحف شریفه وجوه قرائت حسبیله یکدیکرینه آزچوق مخالف ایدی . مع هذا بونده برباس یوق ایدی. چــونکه بواختلاف ، معنی جهتیله دکل ، یالکز لغت جهتیله ایدی ، حسب‌الایجاب معنای واحدی الفاظ مترادفه ایله افاده قبیلندن ایدی . بوایسه مجرد قرآنك تلاوتنی تسهیل ومعناسنی دها واضح برصورتده تفهیم حکمتنه مبنی ایدی . بوده اذن‌الٰهی ایله اجرا اولنیور ایدی . زیرا قرآن کریم اساساًلغت قریش اوزره نازل اولمش ایدی . کرچه بتون قبائل عرب عین لســان‌تکلم ایدیوردی ، قرآن‌ده عربیدر ؛ فقط قبائل عربك بعض لغتلری آره‌ســنده فرق وار ایدی . حتی بر قبیله‌نك استعمال ایتدیکی الفاظده بیله بوفرق بولنیور ایدی . نته‌کیم هرقومك لساننده دخی بوکیفیت‌موجوددر . عین‌صنفه‌منسوب اولوبده آیری آیری‌قصبه‌لرده ، کویلرده ساکن‌اولان‌اهالینك‌استعمال ایتدکلری الفاظدن بر چوغنك معنی جهتیله دکل یالکز لغت جهتیله یکدیکرینه مخالف اولدیغی هر مملکتده کورلمکده‌در .

ایشته بوســببدن طولایی برچوق کیمسه‌لر قرآن کریمك بعض الفاظ شریفه‌سنی ایلك نازل اولدیغی وجهله کرك تلفظده ، کرك معناسنی تفهمده صعوبت چکیور و بو ایســه قرآن کریمك سرعت انتشارینه وبتون قبائل طرفندن معانیٔ منیفه‌سنك‌سهولتله آکلاشلمسنه مانع اولیور ایدی . بوحال حضرت‌رسولك اضطرابات‌نبوتپناهیلرینه باعث اولدی . قرآن کریمك یدی لغت اوزره انزال بیورلمسی ایچون جناب حقه دعا ایلدی . آنك بو دعای رسالتپناهیلری قرین اجابتکاه رب‌العالمین‌اولدی . بعده‌جبریل امین قرآن کریمی‌حضرت رسوله یدی لغت اوزرینه تبلیغ بیوردی ، یعنی بین‌القبائل الفاظنی تکلم ومعانیسنی تفهمده صعوبت‌چکیلن بعض‌کلمات قرآنیه‌یی یدی لغت اوزرینه رسول علیه‌السلامه تلاوت وتعلیم ایلدی . بونك اوزرینه حضرت رســول اصحاب کرامنه وبالخاصه قرا حضراتنه اشبولغات سبعه‌یی تلاوت وتعلیم بیوردیغی کبی قرا حضراتی دخی حضرت رسولدن اخذ ایتدکلری لغات ســبعه‌یی قبائله تعلیم ایتدیلر . یعنی قرا حضراتندن هر بری تعلیمنه مأمور اولدیغی قبیله‌یه یالکز لفظ جهتیله لغت قریشــه مخالف اولان یرلرده او قبیله‌نك کندی لغتلریله قرآن کریمی تعلیم ایتدی .

از جمله ابی ابن کعب حضرتلری (کلما اضاءلهم مشوافیه) آیت کریمه‌سنده‌کی (مشوافیه) لفظ شریفنی بعضاً اصلی اوزره (مشوافیه) وبعضاًمرادفی‌اولان (سعوافیه) وبعضاًدیکرمرادفی‌اولان (مروافیه) دیه تلاوت وتعلیم ایدییور ایدی .

کذا ابن مســعود (رضی) حضرتلری‌ده (للذین‌امنوا انظرنا) آیتنده‌کی (انظرنا) قول‌شریفنی بعضاًاصلی‌اوزره (انظرنا) وبعضاً مرادفی اولان (امهلنا) وبعضاً دیکر مرادفی بولنان (آخرنا) دیه تلاوت وتعلیم ایلیور ایدی .

کذا مشارالیه بر کون براعرابی‌یه (ان‌شجرة‌الزقوم‌طعام‌الاثیم) آیتنی تعلیم ایتدیکی صره‌ده اعرابی‌یه (طعام‌الاثیم) لفظ شریفنی اصــلی اوزره قرائت ایتدیره‌مدی . اعرابی (طعام‌الاثیم) یرنده (طعام‌الیتیم) دییور ایدی . ابن مسعود (رضی) برقاچ کره بولفظ شریفی اعرابی‌یه تکرار ایتدیردی ایسه‌ده اعرابینك دیلی دوزله‌مه‌نجه (الاثیم) یرنده آنك‌مرادفی‌اولان (الفاجر) کلمه‌سنی تلفظ‌ایده‌بیلیرمیسك؟ یعنی (طعام‌الفاجر) دیه بیلیرمیسك ؟ سؤال ایتدی . اوده : أوت ، جوابنی‌ویردی . ابن‌مسعود (رضی) : اویله‌ایسه اویله اوقو دیدی . اوده اویله‌جه اوقودی. دیکر بعض‌کلمات قرآنیه دخی لدی‌الایجاب ایشته بومنوال اوزره متعلمك حالنه کوره وجوه عدیده ایله تلاوت وتعلیم اولنیور ایدی .

مع‌هذا قرآن کریمك بویله بعض کلمات شریفه‌سنك حسب‌الایجاب مرادفلری اولان دیکر بعض الفاظ ایله تلاوت وتعلیمی هیچ کیمســه‌نك نظر دقتنی جلب ایتمیور وهیچ بر مؤمنك فکرینی بوزمیور ایدی . زیرا قرآندن بر معنایی لدی‌الایجاب یدی لغت فصیحه‌دن هرهانکی بر لغت ایله ایرادینه اذن‌الٰهی لاحق اولمش وبوده بتون قبــائل عربك معلومی بولنمش اولمله بونده فکر بوزه‌جق ، موجب اختلاف اوله‌جق برشی یوق ایدی .

بوحال‌یعنی بعض‌کلمات‌قرآنیه‌نك حسب‌الایجاب‌لغات‌عدیده‌ایله‌تلاوتی حالی، بین‌المسلمین اصلا اختلافی موجب اولمیه‌رق حضرت عثمان زمانه قدر دوام ایتدی . مشــارالیه حضرتلرینك مقام خلافت کبرایه تعیین

بیورلدیغندن برسنه صکره یعنی هجرتك یکرمی بشنجی سنه‌سنده شام اردوسنك عراق اردوسیله برلشه‌رك ازربایجان وارمنه اوزرینه سوق اولنمسی مقام خلافتدن امر اولندی . بو ایکی اردو خطهٔ عراقیه‌ده برلشه‌رك اول جانبه حرکتله اورالرینی فتح ایتدیلر . فقط بوصره‌ده عراق اردوسیله شام اردوسی آره‌سنده وجوه قرائتجه اختلاف ظهور ایتدی . چونکه شام اهالیسی ابی ابن کعبك ، عراق اهالیسی ایسه عبداه ابن مسعودك تعلیمی اوزره قرآن کریمی تلاوت ایدییورلر ایدی . حالبوکه بوایکی قرائت آره‌سنده بعض کلمات قرآنیه‌ده لغتجه اختلاف وار ایدی . بناءً علیه بونلر یکدیکرینك قرائتنی انکار ایتدی . آز قالدی‌که بیوك برفتنه ظهور ایده‌جك ایدی . بوحال اسف اشتمالدن مداین عسکرینك امیری وحضرت رسولك محرم اسراری اولان (خذیفه‌بن‌الیمان) حضرتلری پك زیاده متأثر اولدی ، بتون اهل اسلامی برقرائت اوزره جمع ایتمك لزومنی تأمل ایلدی ، اورادن کوفه‌یه عودتنده بوبحثی میدانه قویدی ، اوراده بولنان بر چوق اصحاب کرام آنك بورأینی تصویب ایتدیلر ایسه‌ده ابن مسعود (رض) مخالفت ایتدی . لغات سبعه‌دن هیچ برلغتك قرآندن قالدیرلمسی اصلاجائز اولمیه‌جغی رأینده بولندی ، اوده همان کوفه‌دن قالقوب مدینه‌یه کیتدی ، بواختلافك عاقبتی غایت وخیم اوله‌جغنی حضرت خلیفه‌یه عرض ایلدی . حضرت خلیفه دخی هریرده مرجع ومأخذ اولمق ویالکز لغت قریشه قصر ایدلمك اوزره بر مصحف شریف ترتیبی رأی ایلدی . حضرت علی وسائر بعض اصحاب کرامی دعوت ایدوب بورأینی آنلره سویلدی . آنلر طرفندن آنك شورأیی قبول ایدلدی . بونك اوزرینه حضرت خلیفه زید ابن ثابت وعبداه بن زبیر وسعید ابن عاصی وعبداه ابن حارث حضراتنی دعوت ایدوب آنلره لغت قریش اوزرینه بر مصحف شریف یازملرینی امر ایتدی . وزید ابن ثابت (رضی‌اه عنه) حضرتلرینی بونلره رئیس تعیین ایلدی . بعده حضرت حفصه رضی‌اه‌عنهانك نزدنده محفوظ اولان صحف مطهره‌یی جلب ایدوب آنلره‌ویردی . فقط بوصحف مطهره لغات سبعه‌یی جامع اولدیغندن حضرت خلیفه کندیلرینه : زید ابن ثابت ایله قرآندن بر کلمه‌ده اختلاف ایدرلر ایسه اوکلمه‌یی بهمه حال لغت قریش اوزره یازملرینی تنبیه ایتدی . زیرا قرآن لغت قریش اوزره نازل اولمشدر ، دیدی .

مابعدی وار

موسی کاظم

منافقین

﴿ ان‌الذین کفروا سواء علیهم ءانذرتهم املم تنذرهم لایؤمنون . ختم‌الله علی قلوبهم وعلی سمعهم وعلی ابصارهم غشاوة ولهم عذاب عظیم ﴾ اوکیمسه‌لرکه کفر ایتمشلردر ، عنادیوزندن نور ایمانی ظلمت شرك ایله اورتمشلردر ، ای رسول ذیشانم ، سن آنلری عذابله اخافه ایتمش ، یاخود ایتمامش‌سك ، اونلرجه هپ بردر ، هرنه یاپسه‌ك اونلر ایمان ایتمزلر ، هرنه سویلسه‌ك آنلر حقی قبول ایلمزلر . الله (جل شانه) اونلرك قلبلرینی قپامش ، قولاقلرینی طیقامش ، کوزلرینه پرده چکمش ؛ اونلر حقیقتی آکلامازلر ، طوغرویی ایشتمزلر ، راه صوابی کورمزلر ؛ اونلر او درجه شاشقین کیمسه‌لردر . سن ، ای حقیقتی سون ، طوغرو یولدن کیدن رسولم ، امین اول اونلر بلالرینی بوله‌جقلر ، اونلر ایچون دهشتلی عذاب واردر . ضره‌سی کلنجه عذاب ربانی‌یی آکلارلر .

﴿ ومن‌الناس من‌یقول آمنا بالله وبالیوم‌الآخر ﴾ بعض انسانلر وار : « بز ، الله‌ه وآخرت کوننه ایناندق » دیرلر ؛ ﴿ وماهم بمؤمنین ﴾ حالبوکه ایناممشلردر ، اوشرف ایمان اونلرك قاره قلبلرینه نصیب اولمامشدر ؛ ظاهراً مسلماندرلر ، فقط قلبلری کفرله ، هردرلو لوثیات ایله طولودر . اونلر اویله زعم ایدرلر ، بویله یاپمقله ، ایچنده‌کی کفر وفسادلری کیزله‌یه‌رك آغزلریله حقدن دم اورمقله ظن ایدرلرکه ﴿ یخادعون‌الله والذین آمنوا ﴾ اللهی وقلبلری ایمان نوریله پارلایان حقیقی مؤمنلری اغفال ایدرلر . ﴿ ومایخدعون‌الاانفسهم ومایشعرون ﴾ بیلمزلرکه کندیلرینی آلداتیرلر . هیچ قلبلرده‌کی اسراره واقف اولان الله عظیم‌الشان آلداتیرمی ؟ هیچ قلبلری انوار حقایقله مالی پاك مؤمنلر بویله شیلره قاپیلیرمی ؟ .. آلداتان ینه کندیلریدر : بویله آلداتمه‌جغم خولیاسیله سیئات دفترلری دولیور .

﴿ فی‌قلوبهم مرض فزادهم‌الله‌مرضا ﴾ اونلرك قلبلرنده خسته‌لك ، مرض نفاق ، مرض حسد واردر ؛ اونلر ایچین ایچین یانیور ، کوندن کونه انسانلقدن چیقیور ، حضیض بهیمیته دوشیورلر ؛ الله‌ده دائما اونلرك بومرضلرینی زیاده‌لشدیریر ، هرکون ، هرزمان بیانات حقهٔ سبحانیه‌سیله اونلرك یورکلرینی دەلر ، یاقار . اونلر ایسترلرکه هپ بو یاپدقلرینه الله (جل‌شانه) حضرتلری : « عین حکمتدر » دیسون . اونلر قرآنی آله آلمازلر ، احکام جلیله‌سنی ایشتمك ایسته‌مزلر ؛ چونکه آلدقجه ، ایشتدکجه مرضلری تزاید ایدر . وجدان عذابی اونلری یر ، بیترر .. فقط یالکز بونکله قالمایه‌جق . ﴿ ولهم عذاب‌الیم بماکانوا یکذبون ﴾ الله جل‌شانه ، اونلره دهشتلی عذاب ویره‌جك ، دنیاده حبس وقتل اولنه‌جقلری کبی آخرتده‌ده یالانلری برر زبانی اولوب کندیلرینه ابدی عذابلر ایده‌جك .

اونلر اودرجه خائن ، اودرجه طولاندیریجی ، یالانجی کیمسه‌لردرکه ﴿ واذا قیل لهم : لاتفسدوا فی‌الارض . قالوا : انمانحن مصلحون ﴾ اونلره : « نه‌در بویاپدیغکز ؟ اورته‌لغی فساده ویردیکز . یاپمایك ، عالمی بوقدر قاریشدیرمایك ، مؤمنلری بویله آلداتمایك ؛ عیدر ایتمه‌یك ، یازیقدر ایله‌میك !.. » دیندیکی وقت ، دیرلرکه : « نه‌دیمك ؟.. بز افسادمی ایدییورز ؟ حاشا . بزم ایشمز صلاحدر ، بز اصلاح ایدییورز ، بز مصلحز » . ﴿ الا انهم هم‌المفسدون ولکن لایشعرون ﴾ ای حقیقت‌پرور مؤمن قوللرم ! آکاه اولوکزکه اونلر مفسدلردر ، فقط مفسد اولدقلرینی بیلمزلر . هپ « ایی یاپیورم » زعمنده بولونورلر . وجدانلرینی بو صورتله اسکات ایتمك ایسترلر .

﴿ واذاقیل لهم : آمنوا کما آمن‌الناس ، قالو : أنؤمن کما آمن ـ

السفهاء ؟ ﴾ آنلره : « هركسك حقيقى قبول ايتديكى كبى سزده طوغرو يوله كلك ، ايمان ايدك ، بو خبر ويريلن شيلره ايناتك » ديناديكى وقت ، ديرلركه : « ايمان‌مى ايده‌لم ؟ او عقلسز جاهللر كبى بويله شيلره بزده‌مى ايناتلم ؟ » . ﴿ الا انهم هم السفهاء ولكن لا يعلمون ﴾ ابى بيلكزكه اصل عقلسز ، فكرسز سفيهلر اونلردر ؛ فقط نه‌فائده‌كه بونى تقدير ايده‌مزلر .

﴿ واذا لقوا الذين آمنوا قالوا : آمنا ، واذا خلوا الى شياطينهم قالو : انا معكم انما نحن مستهزؤن ﴾ صاف ، حقيقى بر مؤمن ايله كوروشدكلرى وقت : « بزده مؤمنز ، ايمان ايتمشزدر » ديرلر ، همپالرى اولان شيطانلرله يالكز قالنجه‌ده : « بز سزكله برابرز ؛ مؤمنلره قارشى بزم او معامله‌مز ، اونلرله استهزادر ، الايدر » ديپورلر . ﴿ الله يستهزئ بهم ويمدهم فى طغيانهم يعمهون ﴾ فقط ابى بيلسونلركه الله اونلرله استهزا ايدر . وادئ ضلالتده سوروكلنمه‌لرينى تمديد ايدر .

﴿ اولئك الذين اشتروا الضلالة بالهدى فما ربحت تجارتهم وما كانو مهتدين ﴾ آنلر اويله بر طاقم حمقادركه هدايت وسعادته بدل ضلالتى اشترا ايدرلر ؛ پاره ويره‌رك ، بتون موجوديتيله چاليشه‌رق كناه قازانيرلر . فقط بو تجارتدن برخير مفقود ، بو قازانجدن بر فائده يوق ، بويله پاتقاله مظهر هدايت اوله‌مازلر .

﴿ مثلهم كمثل الذى استوقد ناراً فلما اضاءت ماحوله ذهب الله بنورهم وتركهم فى ظلمات لا يبصرون ﴾ بيليرميسكز ، اونلر نصل آدملردر ؟ سزه تشبيه ايده‌يم : هانيا بعض قافله‌لر صحراده ، قورقولو بيابانده آتش ياقارلر ، وقتا كه آتش اطرافى آيدينلاتمغه باشلار ، الله آتشك نورينى ، ضياسنى آله‌رق آنلرى ظلمتده براقير . هيچ بر طرفى كورميه‌رك خائب وخاسر قاليرلر ... ايشته بونلرده طبق بويله‌در ، چاليشيرلر ، چبالارلر ، صوكنده خيبت وخسرانه محكوم اولورلر . بونلر اوقدر سرسم مخلوقلردركه ﴿ صم بكم عمى فهم لا يرجعون ﴾ قولاقلرى طيقانمش ، هيچ حقيقتى ايشتمزلر .. ديللرى طوتولمش ، هيچ طوغرويى سويلمزلر .. كوزلرى كورلشمش ، هيچ حقى فرق ايتمزلر ... آرتق بونلردن برخير ، بر ندامت اوموللماز ؛ بونلر بويله حشر اولوب كيده‌جكلر .

ياخود باشقه درلو تشبيه ايده‌يم : ﴿ او كصيب من السماء فيه ظلمات ورعد وبرق يجعلون اصابعهم فى آذانهم من الصواعق حذر الموت والله محيط بالكافرين ﴾ بونلر طبق اوقورقونچ كيمسه‌لر كبيدركه قورطنه‌لى كيجه‌لرده ، ارض وسما بربرينه قاريشديغى وقت ، كوك كورله‌لرى ، ييلديرملر اورته‌لغه دهشت ويرديكى آنده صاعقه‌لرك دهشتندن ، اولوم قورقوسندن اوكورولتولرى ايشتمه‌مك ايچون قولاقلرينى طيقارلر . هيچ قولاغى قپامقله اصابتى مقدر اولان صاعقه‌دن قورتولمق ممكن‌ميدر ؟ علم سبحانى اوكفر ايله ، خيانتله طولو قلبلرك خفاياسنه واقفدر ، بتون اقوال وافعال بشرى محيطدر . زمانى كلنجه عذابندن قورتولمق امكانى يوقدر .

اونلر بويله بيابان وحشتده قالان سفيهلردر ، اونلر بويله ظلمتلر ايچنده بوغولان منافقلردر . اونلره نه بر قمرك ضياى رنكينى راهبر اولور ، نه بر فجر آتينك طلوعى . بونلر فورطنه‌لى ، مظلم ، دهشتناك بر شب يلداى ابدينك محكوم قهريدرلر . ﴿ يكاد البرق يخطف ابصارهم كلما اضاء لهم مشوا فيه واذا اظلم عليهم قاموا ﴾ اونلر ايچون رهبر ، اونلر ايچون ضيا ييلديرملردر ؛ مدهش بر عذاب وجدانى ايچنده طى مراحل ايدرلر ، صاعقه‌لر آلتنده يورورلر ؛ كوزلرنده نور قالمامش ، شمشكلر چاقدقچه بر آديم آتارلر ، صوكرا ينه ظلمتده قاله‌رق خائب وخاسر سنده‌لرلر .

ايشته اونلر بويله بر صاغرلق وعمى ايله كرداب عذابه سوروكلنيورلر . ﴿ ولو شاء الله لذهب بسمعهم وابصارهم ان الله على كل شئ قدير ﴾ اكر الله (جل شانه) ديلسه‌يدى اونلرك بو باطنى صاغرلق وكورلكلرينى ظاهره ده ويرردى . الله عظيم الشان هر شيئه قادردر .

﴿ يا ايها الناس اعبدوا ربكم الذى خلقكم والذين من قبلكم لعلكم تتقون ﴾ اى چشمان وجودى كبى ديدهٔ بصيرتى‌ده روشن قوللرم ، سز اونلر كبى اولمايكز ، ربكزه ، سزى وسزدن اولكيلرى يوقدن وار ايدن رب ذو الجلالكزه عبادت ايديكز ، حقيقتدن آيريلمايكز ، سزك ايچون اتقا ، فلاح وسعادت مأمولدر ...

ابو الشرف

تراجم احوال

يادماضى

مقاطعه‌سى اسهامنك هر سهمى دردر كيسه فائض اولمق اوزره يوز يكرمى بش تام سهم ترتيبندن بر سهم ايله نظارت قلعه وتوابعى مقاطعه‌سى اسهامنك هر سهمى دردر كيسه فائض اولمق اوزره التى تام سهمدن بر سهمك ربع حصه‌سنى بر وجه مالكانه متصرفارى فلان بن فلان وفلانه بنت فلانه‌دن پدرمك تفرغ ايلديكى صدرين محترمين امضالريله ممضى حجت شرعيه‌ده اثبات اولنديغى خصوصنى . وديكرى استانبول وتوابعى امتعه كمركندن هر بش كيسه‌سى بر سهم اولمق اوزره درتيوز تام سهمدن بر سهمى بالمزايده مرحومك عهده‌سنده تقرر ايتديكنى متضمن بولنمشدر .

بز ايكى قرنداش رفاه حال ايله كولوب اوينايور واقران وامثالمز ايچنده ناز ونياز ايله بيويور ايدك . اوكى پدر اوك ايچنده اتابكلك معامله‌سى ايدر واخلاى پدر اوته‌ده بريده كوردكجه بزلره يادكار اخوت نظر شفقتيله باقه‌رق التفات ونوازشلرينى دريغ ايتمزلر ايدى . بو جهتله لذت پدر نعمت بلندندن محروميتمزدن بشقه بر نقصانمز يوق كبى كورينور ايدى .

شدائدندن بعض مرتبه اضطراب رونمون اولان ايام شتا بر فيض

جدید ایله موسم روح افزای بهاری تهیئه ایلدیکی کبی حقیقتنه اطلاعه ادراك ضعیف بشرك پرواز ایده‌مدیکی قدر دخی بعضاً اولورکه برلطف نوین ایله متنعم ایتمك ایچون طبع بشرك ظاهره باقوبده بادیء امرده خشنود کوره‌مدیکی بر صورتده تجلی ایدر . بو قبیلدن اوله‌رق برمدت بزدن حسن طالع یوز چویرمش کبی کورندی ، اولکی حالك بر خیال المناکندن بشقه بر شی قالمدی . آره‌دن بر مدت کچدی ، لالامز سعید وفات ایلدی . کندمزی انجق کچندیره‌بیله‌جك اولان شو بر قاچ شی ، عائله ایچنده عائله پیدا اولدیغی وهیچ بریمزك شو اثر عاطفت پدردن بشقه برمدار تعیشی ، برینا کاهی اولیوب جمله‌مزك کچنمسی بوکا منحصر بولندیغی جهتله اداره‌مزه یتشمز اولدی . بو عارضه‌یی‌ده عائله‌مزك معیشتنجه مهم بر حادثه تشدید ایلدی .

او آره‌لق حکومت سنیه‌جه سلطان احمد جوارنده بر تسویه‌یه لزوم کورنمکله سالف‌العرض دکانك قارشوسنده‌کی اطه‌ده بولنان دکانلر هدم ایدیله‌رك میدانه الحاق اولنمش . جهت مقابله‌ده واقع دکانلرك سچاقلری کسلمش ، اوصره‌ده بولنان بزم دکانك‌ده بالطبع سچاغی کسلمك ایجاب ایلمش . دکانك اوك طرفی مکر کهنه ایمش . سچاق کسیلور ایکن بتون بتون کوچوب کتمسونمی ...

مستأجری بولنان ساقزلی یانی بدل اجاره‌نك ثلثانیله اودنمك اوزره تعمیرینی تعهد ایلمش . فقط مصارف تعمیره‌نك حسابنی کیم کوره‌جك. مرقومك انصافنه کوره یوریدلمش . صکره بومصارف بر خیلی زمان بتوب توکنمك بیلمدی . دکانك قسماً بدل ایجارندن تأدیات وقوعبولدقجه بورج تنزل ایده‌جکنه قبارمق استعدادینی الدیغی وقتلر بیله اولدی . آز قالدی‌که یانی آله‌جغی مقابلنده دکانی ضبط ایتسون . برکت ویرسونکه بیچاره صفوت کبی کریبانمز الی‌الابد بقال یانی‌نك دست تعدیسنده قالمدی .

زواللی صفوتك قورتلمدی کیتدی کریبانی
دودست اصوادور اتمکجیدن بقال یانیدن

یانی‌نك صنعتی بقاللق اولدیغی حالده کندیسنده خیلیدن خیلی مؤرخلك مراقی وفیلسوفلق نشوه‌سی وار ایدی . متفلسف وتاریخ ناشناس اولان یانی بوقنلره دائر سوز سویله‌مکدن پك خوشلانیرر ایدی . هله مکتسباتی صرف مجهولاتدن عبارت بولنان بزسنده‌کی مخاطبینی کوربجه عادتا جوشار وبویولده ساعتلرجه نفس توکتمکدن اوصانمق بیلمزایدی . فلسفه وتاریخ نامنه اولان اوخرافه وافسانه‌لری بزنیجه مدت فرط لذتله استماع ایتدك وپك‌چوق کره‌اولوردی‌که: بو نه عظیم معلوماتدر ، دیه حیرتلره غرق اولورایدك . شوبیت مقتبس بزم اوزمانکی حیرتمزك ترجمان مؤداسیدر :

دیردك صانه‌رق انی مهارت
یارب بونه علم نه فراست

اداره‌مز طارلاشدیغندن بر وقتلر طبانجه ، قلنج ، قما ، انفیه قوطیسی ، شال ، چبوق طاقمی کبی مخلفاتدن اولوب آرتق حالزه نسبتله زوائد عد اولنان اوته‌بری شیلری صاتمغه باشلادق ، بوده بتدی . بوندن صوکره حالزده ، قیافتمزده بتون بتون بیکسلك نشانه‌لری کورندی . وقتیله بایراملرده سیرانلرده کندی حاللرنجه کیدیریلوب قوشادیلور ولالالری اللرندن طوتوب کزدیریلور اولان شوایکی یتیم ، اوبله کونلرده فلکك بونوازشنه نائل اولمدقدن بشقه ایام سائره‌ده دخی جالب مرحمت برحاله دوچار اولدیلر . نازمزی چکه‌جك ، آغوش عاطفتنه آتیله‌جق نه‌بردر ، نه‌ندای حزینانه‌مزی ایشیدیر برفریادرس وارایدی . اوزمانك حافظه‌مده محکوك خاطرات تأثرندندرکه نه‌وقت براوکسز کورسه‌م ایچم‌تترر ، همان تطیب‌خاطرینه شتابان اولورم .

برآز وقت اومزك قارشوسنده جانفدا خاتون مکتبنه کلوب کیتمشیدك . صوکره نبی فاتح جوارنده حافظ پاشا مکتبنه ویردیلر . مکتبك خواجه‌سی سلطان‌سلیم جامع شریفی باش‌امامی حافظ اسماعیل افندی مرحوم ایدی . اوراده قرآن کریمی حفظ ایتدم . صوکره تعلیم اوقودم . تعلیم : وقف‌محللرینی‌واوزرلرینه موضوع‌سجاوندلرك نوعنی بلله‌یه‌رك قرآن کریمی تجوید اوزره اوقومقده رسوخ پیدا ایتدیرن اصوله اطلاق اولنور .

استطراد

[علم تجوید وقرائتده بیان اولندیغی اوزره وقف : برکله‌یی مابعدندن سکتهٔ طویله ایله قطع ایتمکه دینور . وقف انجق معناسی تام اولان شی اوزرینه اولور . بعض علماء تجوید وقفی : لازم ، مطلق ، جائز ، مجوز لوجه ، مرخص ضرورةً ناملریله بشه تقسیم ایتمش ووقف لازمه «م» ، مطلقه «ط» ، جائزه «ج» ، مجوزه «ز» ، مرخصه «ص» حرفلریله اشارت ایلمشدر . وقف‌محللرینی کوسترن بواشارتلره «سجاوند» دینور .

وقف لازم او وقفدرکه ایکی طرفی وصل ایدلسه معنی تغیر ایدر وسوزك حلاوتی زائل‌اولور . وقف مطلق : مابعدیله‌ابتدا مستحسن اولان وقفدر . وقف جائز اودرکه ایکی طرفدن ایکی موجبك تجاذبنه‌مبنی کندیسنده‌وصل‌وفصل جائزاولور. وقف‌مجوزلوجه اودرکه بروجهه مبنی کندیسنده وقف تجویز اولنمشدر . ضرورةً مرخص اولان وقف اودرکه طوریلان‌محلك مابعدی ماقبلندن مستغنی‌دکل‌ایکن کلامك اوزامسندن‌طولایی نفسك انقطاعی جهتیله‌طورلمغه مجبوریت حاصل اولمسنه مبنی اکا رخصت ویریلور .

وقف اولنمیه‌جق یرلره «لا» اشارتی وضع اولنور . (لا وقف علیه) دیمکدر . بواشارت بعض آیت‌باشلرینده وضع ایدیلور وبوندن مقصد ، آیت ثانیه‌نك برنجی آیته لفظاً ارتباطی بولندیغندن ایکی طرفك وصلنه اشارت ایتمکدر . فقط رأس آیت اولمق اعتباریله‌اوکبی یرلرده وقف‌حسن ، ومابعدلریله ابتدا مستحسندر . شو حالده اومثللو مواضعده ، آیتین آره‌سنده‌کی ارتباط لفظی‌یه‌نظراً وصل اولنه‌بیله‌جکی کبی رأس آیت اولمق اعتباریله وقف ایدلسه‌ده اولور . انتهی]

کتاب اللهی مواجههٔ استاذده ازبردن تلاوت ایلدیکمز اثناده وقف ایتدیکمز محللرده‌کی سجاوندك نوعنی علی الاکثر صورارایدی .

مابعدی وار — برکت زاده : اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

ماديونك شبهاتیله آنلرك بطلانی

مع مافیه بز بونلرك هپسنی براقه‌لم‌ده بلاواسطه هرقلبی اشغال ایدن، هرخاطره خطورایدن شو مهم سؤاللره جواب ویرملرینی کندیلرندن رجاده بوله‌لم :

عجبا حد ذاتنده سامعه‌دن ، باصره‌دن نصیبی اولمیان ماده نصل اولدی‌ده شوکائنات بدیعی، شو وجود معظمی اشکال وکیفیاتنده کورولن اونامتناهی تباینیله، تنوعیله ابداعه قادر اولدی ؟ کوزیمزله کورویورزکه ماده بر طاقم احکام وقوانینه منقاد اولمش‌ده اونلر واسطه‌سیله منطقی نسبتلر، معتدل حدودلر دائره‌سنده تشکلاته مظهر اولمقده‌در . پك اعلا، نصل تصور اولنه‌بیلیرکه ادراك وتعقل نعمتندن محروم اولان برشی کندیلکندن قاالقسون‌ده عقول بشری مبهوت ایده‌جك صورتده برغایهٔ کماله طوغرو ایلرولسون ،یتسون؟ نصل اولورکه عقل وادراکدن عاری اولان ماده انسان کبی عقل وادراك خصائصندن متمتع برعالم ، بر نسخهٔ کبری وجوده کتیرسون ؟ نصل اولورکه ماده حکمتك معناسنی بیلمز، اونی حس ایتمزایکن حکیمانه برطاقم قوانین ایله اجرای حکم ایتسون ؟ نصل اولورکه ماده نظامك نه اولدیغندن خبردار دکل ایکن تکوین ایتدیکی مکونات آره‌سنده بویله بر آهنك، بویله بر نظام حکمفرما اولسون ؟

زیرا بز کوزیمزله کورویورزکه جماداتدن نباتاته، حیواناته ، انسانه وارنجه‌یه قدر بوموالید اربعهٔ کائناتك هربری حس اولنور برترقیده هم‌ده سویهٔ تصوردن پك یوکسك بولنان برغایهٔ کماله طوغرو علی الدوام ترقیده‌در . نصل اولورده غیر مدرك اولان مادهٔ عمیا کندیلکندن بویله برسبیل ترقی تعقیب ایدر طورور ؟ نصل اولورده طویمقدن، اکلامقدن معری بولنان ماده‌نباتات، حیوانات جمادات عالملرنده بوقدر مبدعات یارادیر؛ صوکره اونلرك هربرینه محتاج اولدیغی وسائط حیاتی حفظ نوعی، اسباب بقایی، وسائل ارتقایی افاضه ایدر؟ نصل اولورده بصیرتدن، حیاتدن نصیبی اولمیان ماده انسانده وحیوانده کندیلرینی محیط اولان اشیایی تمیز ایده‌بیلمك ایچون اك بدیع برترتیب ، اك مکمل برنظام ایله بوقدر مدققانه، بوقدر ماهرانه حواس ابداعنه ظفر یاب اوله‌بیلیر؟ نصل اولیورکه بوحواس، بواجهزه ، بوتون بواجزای بدن افکاره طوغرولق ویره‌جك بر ترکیب اکمل ایله ترکب ایدیورده ایچلرندن هیچ بری وظیفه‌دن خالی بولونمیور؛ قرینی اولدیغی جزئك آهنکنی خللدار ایتمیور ؟ نه‌دن بوعالم طبیعت هول انکیز بر خلیطهٔ خلقت اولمامش‌ده شو آهنکدار، شو محکم ابداع باصره پیرایه‌جلوه زار اولمش ؟

ایشته مادیونه بوسؤاللر ایراد اولنتجه جان آله‌جق طمارلرینه باصلدیغنی آکلارلر ؛ لکن ینه صیقیلمایه‌رق دیرلرکه : بونلرك کافه‌سی قانون انتخاب طبیعی سایه‌سنده حصول بولمشدر .... انتخاب طبیعی قانونی نه‌ایمش دیه‌جکسکز اویله‌می ؟ ها ! انتخاب طبیعی شودرکه طبیعت دائمی برترقی‌یه‌سوق اولنمشدر ؛ ایی‌یی سچه‌رك آلایه ، کوتویی براقه‌یه میالدر . بونك ایچون دائما کاملدن اکمله‌میل واوکا طوغرو سیر ایدر ....

ایها العقلاء ، هیچ بوهذیانلر جواب دیه قبول اولونورمی ؟ سزه شمندوفر نه ایچون یورویور ؟ دین آدمه اوت زیرا یورومیه ، اووالری قطع ایتمه‌یه میالدر اوده‌اونك ایچون ، جوابنی ویره‌بیلیرمیسکز ؟ حقیقتدن بحث ایتمك صددنده بولنان برعاقلدن بویله برجوابك صدوری قابلمیدر ؟ لکن بزاونلره طبیعتی بویله ترقی‌یه ، تکمله ، اجزای کائنات آره‌سندن دائما افضل واصلحی انتخابه سوق ایدن سائق نه‌در؟ دیه‌صورارسه‌ق بزمله یکزبان اوله‌رق ایشته اوسائق بوتون اشیا اوزرنده کیف‌مایشاء اجرای تصرف ایدن ، بوتون اشیا اوزرنده حکمنی یورودن ، بوتون اشیایی محیط اولان ید قدرت آلهیه‌در دیه‌جکلرمی؟طبیعتك بوانسیاقی، طریق تکملده‌کی بوترقیسی بوتونا کوان اوزرنده حائز تصرف اولوب اونلری علم وحکمت ازلیسی اقتضاسنجه سوق واداره ایدن برآله مطلقك وجودینه جرحی نا قابل بردلیل حسی ، بربرهان مشهود اولمازمی ؟

قانون انتخاب طبیعی مادیونك اك مشکل زمانلرده التجاایتدکلری کریزکاهلریدرکه بونك‌ده وجود خالق ذوالجلالی استدلال ایچون اك واضح بردلیل اولدیغی آکلاشیلدی . مادیوندن برینی یاقه‌لارده مناظره‌ده بونقطه‌یه کتیررسه‌کز باقارسکز حریفك تی ، بکزی اوچمش،قوای‌عقلیه‌سی‌تارمار اولمش، غایت‌مشکل برموقع‌ملزمیتده‌پریشان برحالده قالمش سزه ژیرانت ایله‌ستوفك‌شو سوزلرینی‌تکرار ایدیور :

« اوحالده نه‌دن بوقوهٔ خالقه اسمنی آتشین حروف ایله سمایه یازمدی ؟ »

باقیکز شو فیلسوفلرك ، تربه‌لرینك ، ذکالرینك‌پارلاقلغنه ، سرد ایتدکلری شبهاتك درجهٔ اهمیتنه . باقیکزده عبرت آلیکز ! یارب ، بول سنك یولکدن باشقه‌سی دکلدر ؛ بزی طاقتمزك فوقنده اولان بوکبی سفیل هذیانلردن صیانت ایت . لکن بوآدملر ، غایت مصنع برکوشك کوروب‌ده اونك هیچ برصانعك اراده واختیاری لاحق اولمقسزین کندی کندینه قورولیویردیکنه ذاهب اولان شاشقینه نه‌قدرده بکزه‌یورلر ! شمدی بویله برذهابده بولنان حریفه اعتراض اولنسه سوزی استخفاف ایدلسه هیچ اوتانماز ، بلکه یوزسز بر آبدالك یابه‌جغی کبی بایغاره‌یه باشلایه‌رق دیرکه : اکر بوکوشکك دیدیککز کبی بریاپیجیسی اولسه‌یدی البته طاوانه قندیللرله اسمنی یازاردی ....

امان یاربی اکر فلسفه‌نك غایتی بوایسه انسانك تصوریله حیوانککی آره‌سنده نه‌قدر مقارنت وارمش !

بزم ایچون آرتق بو نقطه‌ده طوزمق ایجـاب ایدردی . زیرا الحـادك بلنی قیردق ؛ دوکومنی چوزدك . لکن بحثده تفنن اولمق اوزره اولا مادیونك کائنات ارضیه‌نك اصللری حقنده‌کی نظریه‌لرینی ، صـوکره‌ده عالمك صانعسز یارادلش اولمسـنه دائر فرضیه‌لرینی سرد ایلیه‌جکز . تاکه حاله مطلع اولانلر بو مفرط آدملرك ایلری سور۔دکلری فرضیات ـ شبهه‌سز حقلرنده برجزای الـٰهی اولمق اوزره ـ سخافت فکرك ، ضعف عقلك هانکی‌درکه‌سنه‌قدر اینیور، کورسونلر .

جمادات ، نباتات ، حیواناتدن عبارت اولان موالید ثلثهٔ طبیعته بر مدت امالهٔ نکاه ایله بو اوچ عالمك هربری اوزرندن عالمانه امرار فکر ایدرسه‌کز ؛ محتوی اولدقلری شخصیتلرك صور کوناکونده‌کی بدایعه ، اشکال وانواعنده‌کی اختلافه ، اجزای فردیه‌لرینك ترکیبنده‌کی سرائر دقیقه‌یه واقف اولورسه‌کز ؛ صوکره‌ده بونلرك مؤثرات‌وعوامل طبیعیه سایه‌سنده نصل تکون ایده‌بیله‌جکنی بیلمك ایچون کندیکزده بر آرزو طویارسـه‌کز حضرات مادیونه صـوریکز .. باقیکز سزه نه‌یقینی خبرلر ویره‌جکلردر ! اوت آله‌جغك معلومات اوزرینه اوقدر کوله‌جکسکزکه‌تبسمله‌اکتفا ایده‌میه‌رك قهقهه‌یه‌باشلایه‌جقسکز.. آه‌اکر علم‌هپ‌بویله‌کوکل‌اکلندیره‌جك‌طرزده‌اوله‌ایمش نه‌قدرایی‌اوله‌جقمش...

باقیکز مادیون سزه نه‌دیه‌جك :

بسیط بر حجره‌دن طوتکزده ابداع تکوینینك غایتی اولان انسانه وارنجه‌یه‌قدر بوتون کائنات آره‌سنده کورمکده اولدیغمز بو اختلاف عظیم ایضـاحی کوچ بر شی اولمدیغی کبی اوزون اوزادی‌یه کلفتی‌ده ایجاب ایتمز . [اثنای مطالعه‌ده دائمافکرلرینی یالکز نباتات وحیواناته سوق ایتملرینی قارئین کرامدن رجا ایدرز .] زیرا بو اختلاف باشقه بر سببدن دکل انجق مکان ایله اومکانه تسلط ایدن مؤثرات وعوامل طبیعیه‌نك تأثیرندن حاصل اولمشـدر . مثلا ظرافه‌یه باقدیغکز زمان بوینك اوزونلغندن متعجب اولورسکز . حال بوکه بو فوق‌العاده‌لك شـوندن نشئت ایدیور : بو نوعـك اك اولکی انالرینك بونلری طوغوردقلری یرده تغذی‌ایچون اغاج یاپراقلرندن باشقه برشی‌یوقمش. اویاپراقلرده یوکسـك اغاجلرك یوقاریکی داللرنده ایمش . ایشته بو بیچاره حیوانجقـلر آچلقدن بیزار قالدقـجه بویونلرینی او یاپراقلره طوغرو اوزاتمایه مجبور اولورلر ایمش . بناءً علیـه بویونلری الجای ضرورتله تدریجی تدریجی اوزایه‌رق بوکون‌کوردیکمز طولی بولمش . دیمك‌که طبیعت ظرافه‌یه بو اوزون بوینی بالاختیار ویرمه‌مش .. بلکه ادامهٔ حیـات ایچون ضرورت اونك بوینی اوزاتمش . بو بیتدی . قوشـلرك قنادلری نظر حیرتکزی جلب ایدر ، اوزرلرنده‌کی نقوش والوان خوشـکزه کیدرده طیوری هـوالره حاکم ایدن اوآلاتك صناعتنده‌کی انجه‌لکه مجلوب اولورسه‌کز بونك‌ده تأویلی کوچ برشی دکلدر : ظرافه حقنده سـویلدیکمز کبی بونك ایچون‌ده دیرزکه قناد قوشه اوچـون دیه ویرلمدی ؛ بلکه قوش قناده مالك اولدیغی ایچون اوچدی. ایی اما بوقنادلر نره‌دن کلدی دیه‌جك اولورسه‌کز اوزمانده دیرلرکه طیـورك ایلك نوعلری سـیر وحرکته یوقاری‌یه طوغرو صیچرامقله باشلامشـلر ؛ صوکره آره‌دن ملیونلرجه سنه کچنجه بو قنادلر کندیلکندن پیدا اولمش .. آرتق اوچمشلر .

ای قارء عرفانسمین، کورویورسـك یا ، بو سخیف رأیلر، بو حزافات‌آلود ملاحظه‌لر قاراکلق برر قهوه کوشـه‌لرینه چکیلوب‌ده اسرار چکنلرك قوردقلری خیالاته بکزه‌میورمی ؟ اکر طرطیل ایله فیلك ، طاووق ایله آتك شکللری آره‌سنده‌کی اختلافی بزه بونظریه‌لر تفسیر ایده‌جك ایسـه های‌علمك طوپراق باشنه ! او زمان آرتق علوم وفنون ایله مشغول اولانلر ایچون واجب اولان حرکت‌کتبخانه‌لرینی آتشـه ویروب دومانلرینی هوایه صـاووردقدن صوکره پنجره‌نك اوکنه‌کچه‌رك،عنان‌خیالاتی آله‌بیلدیکنه‌قویویره‌رك بوعالمده‌کی‌ابداع‌دهشت فرمایی‌کندی‌عقل‌قاصرینه، کندی‌فکرضعیفنه‌کوره‌تأویل‌وتفسیره‌یلتنمکدر

هیهات ! اویله دکل «ما اشهدتهم خلق السموات والارض ولاخلق انفسهم وما کنت متخذ المضلین عضداً.»

ایجنـده بولوندیغمز اون طقوزنجی عصرك اواسـطنده انواع مخلوقاتك اصللری حقنـده ایکی نظریه ظهور ایتـدی . بز اونلری اکلنجه قبیلنـدن اوله‌رق خلاصةً بوراده ذکر ایده‌جکزکه افکار مادیونك ـــ جزای الـٰهی اوله‌رق ـــ هانکی درکهٔ سـخافته قدر دوشدیکی عموم ناس نظرنده تعین ایتسون .

بو آدملر بز طرفدن بردام ضلال و غلطه دوشـمه‌مك ایچون موجودیتی حواس ایله ثابت اولمیان شـیلره اعتقاد ضعفندن قطعیـاً متعالی‌یز ؛ حقنده دلیل حسی قائم اولمیان ظنون وفرضیاتی‌ده قبولدن کلیاً وارسته‌یز، دیه یلان یره ، حقسزیره قورولوب طورورکن برده باقارسـکزکه دیکر طرفدن موجوداتك بر صـانع موجد اولمقسزین یارادلماسـنه اسباب سرد ایده‌جکلری زمان آزاجق عقـلی اولانلرك اصـلا قبول ایده‌میه‌جکی درجـه‌ده غریب ، اوقدر مضحك بر طاقم سـفسطه‌لردن ، تکلفلردن استمداده قالقیشـیرلر . ﴿ والله غالب علی امره ﴾ .

مابعدی وار   محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

مواعظ

مقرری   محرری

مناسترلی اسماعیل حق   ح . اشرف ادیب

٥٤ درس ـــ ۲۳ کانون ثانی سنه ۳۲٤

میل عظیم ایله میل نه‌در ؟ بالکلیه شریعت دائره‌سندن چیقمق ، نه‌قدر کوزل خویلروارسه غائب ایتمك، دشمنلر طرفنه میل ایتمك... نه‌در بو؟ دشمنلرك منفعته ایش کورمك ، اونلرك تهیه ایلدیکی فساده قاپیلمق، درلو درلو فتنه‌لرو‌ماحیءِ سلامت‌اولان حاللری‌ترویج ایتمك... بونی دشمنلرکز دائما سورلر . کرك‌خارجده‌کیلر، کرك ایچمزده‌کیلر.

مسلمانلردن باشقه درلو انتقام آلهمایهجقلر : اونك ایچون اخلاق اسلامیهیی بوزمغه چالیشیرلر . بزلریده شهوتپرست ایلسونلر ، احکام شرعیهدن اوزاق دوشورسونلر. اویله برطاقم صاپا یوللره صاپدیرسك ایسترلر. کرك ایچمزدهکی مفسدلر، منافقلر، هوا پرست برطاقم مستبدلر، کرك خارجدهبولنان دشمنلر.. اونلرمیل عظیم ایلهمیل ایتدیرمك ایسترلر. چیغیردن چیقارمق، اسایشی اخلال ایتمك، بالکلیهمعاشرت بالمعروفی المزدن الهرق نامزی کیرلتمك، بتون عالممدنیتهقارشی باربارلقله یاد ایتدیرمك آرزو ایدرلر... باشقهچاره یوق. اهل اسلام جدیت اوزره کیدرسه، جملهعالمشهرتنی بیلیورلر ، هیچ اولمازسه سکوت ایدرلر ، ذاتاً بزده اونی ایسترز : سکوت ایتسونلر ، حقمز اولان شیلرده « حقکز وار » دیسونلر ، هرکسه یاپدقلری کبی حقوق بینالملل قواعدینی بزم حقمزدهده کوزتسونلر . حالبوکه ایچمزدهکی دشمنلر عداوت بسلرلر ، بزی چیکنهتمك ایسترلر . بلغارستان بیله حدودده برمسئله چیقارمق ایستر. قره غول محللرینه سلاح آتدیرر . تجاوزکارانه حرکاتده بولنور . نه اولورسه اولسون بزم طرفزدن هجوم ایدیلسون ، محاربه بزم طرفزدن باشلاسونده صوکره :

— کوردیکزمی ترکلری ؟ دیسونلر ، اونلر آدم اولماز. باق بز صلحه چالیشرز ، ائتلاف ایچون آدم کوندردك . هردرلو تکلیفلرینی مذاکره ایله مشغولز ، اونلر برطرفدن بزهسلاح قوللانیورلر ...

بویله دیهجکلرده صوکرا عالمی کندیلرینه دوست ایدهجکلر . هرکس اویله دیهجك :— حقیقةً تورکلر آدم اولمازمش ... (!)

ایشته جناب باری اعتدالی امر ایدر. سز تجاوز ایتمیك . دشمندن تجاوز اولورسه اووقت دفعه چالیشك ... یوقسه شهوت پرستاولانلر سزی چیغردن چیقارمق ایسترلر ، دفعی قابل اولمایهجق مخاطرهلره دوشورمك ایسترلر .

ایچمزده بویلهلری وار . ذاتاً بزنهدن بوحاله کیردك ؟ هپ اخلاقمزی بوزمشلر ، کویا دوستلق ایتمك ایستهمشلر . اسکی زمانده حکومت آدملری اویله یاپمشلر ، هرشی مصرح ، هرفنالق آچیق . کیمسهیه مجازات یوق . کیمسهیه نه یاپدك ؟ دیین یوق . ملتك اوکنی آچدیلر ، هردرلو مساعدات بخش ایتدیلر . مقصدلری معلوم : عالم ذوق وسفاهتله اوغراشسون ، بریدن یاپهجغنی یاپسون ... ملتی بربریله اوغراشدیرمق ، جنایتلر ، قارلر ، فحش ورذالتلر ... نه یاپیلیرسه یاپلسون ، تك کندیلریلهمشغولاولسونلر ، اونلری دوشونمسونلر...

بو واسطه ایله اخلاق ملیهیی بوزدیلر ، احکام شرعیهیی آیاقلر آلتنه آلدیلر ، طریق تحصیلی قپامق ایچون امتحانی بیله قالدیردیلر ، معاصی ومنکراتی بالکلیه اعلان ایتدیلر ، هردرلو فنالق اورتهده دونیوردی . احکام شرعیه آیاقلر آلتنه آلنیرسه نه اولور ؟ هیمزه بلا کلمزمی ؟ بیکلرجه حدیث شریف وار ، بونی تأیید ایدر . احکام شرعیهیی اجرا ایتدیرمهمك ، اخلاق ملیهیی محافظه خصوصنی اعتاده بولونمامق دشمنلکدر ، ملتك محوینه یورومکدر . یوقسه مساعده ، مرحمت دکل . بیله بیله اضمحلاله دوشورمك ، اما قصد ایتسون ، ایتمسون ! بیلهرك ، بیلمیهرك یاپسون ... هپسی بردر . دکلیکه صوکی هلاکدر ؛ ها قصد ایتمش ، ها ایتمهمش .

نه بیورور حضرت پیغمبر افندمز ؟ ﴿ اذا ظهرت المعاصی فی امتی عمهم الله بعذاب من عنده ﴾ امسلمه رضی الله عنهادن مرویدر . مسند بن احمد حنبلده یازیلیدر. قرق بیك حدیثی حاوی، التی جلد اوزرینه مطبوع برکتابدر. امسلمه دیبورلرکه :

برکون حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندمز بیوردیلرکه ﴿ اذا ظهرت المعاصی فی امتی .... ﴾ بنم امتمده علناً معصیتلر ارتکاب اولنورسه ، سرخوشلق ، عشرت ، فنا یولده کیدیلیرسه ، درلو درلو فواحش بیپروا اجرا ایدیلیرسه ؛ حکومتده : « پك اعلا ایتدیکز » دیرسه ؛ مضرت دکل ، بلکه منفعت بکلر ، منکراتی برطاقم رسومه باغلار ، فواحشك دوامنی تأمین ایدر ؛ بویلهعلناً منکرات اجرا ایتدیررسه؛ هرکسده بوکاقارشی: « پك کوزل! »دیر،اشتراك ایدرلرسه ﴿ عمهم الله بعذاب من عنده ﴾ اللهمتعال حضرتلری مجموعنی برعذابله، هپسنی بردن معذب قیلار . معصیتلر علناً ایشلهنیر ، هرکس سکوت ایدر ، اخلاق ملیه بوزولور، معاصی ومنکرات ترویج ایدیلیرسه خاطره کلمین برعذاب ویرر . هپسنی معذب قیلار .

بن دیدمکه : — ﴿ یارسول الله اما فیهم یومئذ اناس صالحون ﴾ اوکون امتك ایچنده برطاقم صالح آدملر بولنمایهجق می ؟ هپسی بویله معصیتی ایشلیهجك، اوکا بناءً می هلاك اولهجق ؟ ..

اووقت بیوردیلر : — ﴿ بلی ! ﴾ خایر،خایر ، صالحلرده وار ، عابدلرده وار ، زاهدلرده ؛ لکن هپسی بردن هلاك اولهجقلر . یعنی دشمنلرهقارشی مغلوب اولهجقلر اولهجك دیمك دکل . چونکه اولمك هلاك دکلدر . اصل هلاك ، یاشایوبدهچکمك، مقهور ، ذلیل اولمق، حقوقدن محروم ایدیلمك ، امت محمدك باشنه کلن بلالری طویوبده یورهکی یارهلنمق ... بوسنهده ، بلغارستانده اهل اسلامه درلو درلو اذالر اولیور ، بونلری ایشتدکجه یورهکلریمز یارهلانمازمی ؟

—﴿ قلت کیف یصنع باولئك ﴾ اوصالحلره نهدرلو معامله بیوریلهجق؟.

— اوت، عین معاملهیی کورهجکلر. ﴿ یصیبهم مااصاب الناس ثم یصیرون الی مغفرة من اللهورضوان ﴾ اونلرده اوآفتلری چکهجك ... صوکرا، هرکسهاصابت ایدن بلااونلرکدهباشنه کلهجك. لکن اولدکدن صوکرا اللهك مظهر انعامی اولهجق، رضوان الهییه قاووشهجق. کناهلری یوق. چالیشمشلر عالمی ارشاده. اللرندن کلن وظیفهیی ایفا ایتمشلر. لکن سوزلری تأثیر ایتمهمش. عالم دائما افسادهمیال اولمش. اونلرده بیچارهبرچکرلر. شرار ناس غالب کلمش ، اونلرده اوآفتلری چکرلر . لکن آخرتده نیتلرینه کوره حشر اولهجقلر. عملنه کوره مکافات کورهجکلر . لکن نه چارهکه دنیاده اونلرده چکیورلر . دنیا عذابی کلیرسه هپسنه بردن کلیر. نصلکه کچن درسمزده ایضاح ایتمشدك : ﴿ فتنة لاتصیبن الذین ظلموا منکم خاصة ﴾ بیورلمشدی .

بومآلده برقاچ حدیث شریف دهاوار، حقیقةً احوالمزه موافق دوشر، مع التأسف.

﴿ لاتزال هذه الامة تحت یدالله مالم یمال قراؤها امراءها ومالم یزك صلحاؤها فجارها ومالم یهن خیارها شرارها فاذاهم فعلوا ذلك رفع الله یده عنهم ثم سلط علیهم جبابرتهم یسوموتهم سوءالعذاب ثم ضربهم الله بالفاقة والفقر ﴾

بوحدیث شریفده «مسند احمد» ده یازیلیدر. برکون حضرت فخرکائنات افندمز بیورمشلرکه: ای امتم، اصحابم! بیلمش اولك‌که بوامت یوقمی، — امت مرحومهٔ احمدیه — اللهك حمایه‌سنده، ید کریمانه‌سنده‌در، دست تصرف سبحانیده‌در. جناب‌حق امت اسلامیه‌یی محافظه بیوره‌جق. بنم امتم سائر امتلره غالب کله‌جك. هروجهله نصرت الهی کندیلرینه رایکان اوله‌جق. نه مدتجه بویله اوله‌جق؟ ﴿ مالم یمال قراؤها امراءها ومالم یزك الخ ﴾ قیامته قدر سورمیه‌جکمی؟ اللهك نصرتی موعوددر؛ اما برطاقم شرطلرله مقیددر؛ شرطلر بولنورسه حمایه‌وار، شرطلره رعایت ایتمزلرسه بوزولورلر. استعیذبالله: ﴿ ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا ما بانفسهم ﴾ برقومه جناب حق معاملهٔ الهیه‌سنی تغییر ایتمز، تاکه اوقوم نفسلرینه عائد اولان وظائفی تبدیل ایتمدکجه. کندی وظیفهٔ دینیه‌لرینی اخلال ایتمدکجه، اخلاقنی بوزمادقجه، سفیهانه حرکته پویان اولمادقجه رب‌العالمین تغییر ایتمز، تبدیل ایتمز، اوته‌دنبری نه ایسه عادت الهیه‌سی اونی ادامه بیورور؛ لکن کندیلری بوزارلرسه بوزولورلر، باق جناب حق نه بیوریبور. ﴿ ولن تجد لسنةالله تبدیلاً ﴾

﴿ مالم یمال قراؤها امراءها ﴾ قول شریفنده امتك «قراسی» دیمك، علماسی دیمك‌در. اوقویانلر، یازانلر. برآزده قرآنی حقیله اوقومق معناسنی اکلامق لازمدر.

معناسنی اکلامیان، تعظیم ایتمین قارء حقیقی صایلماز. بو، علم ایله اولور. علمك نه‌قدر قوی ایسه احترامك اونسبتده بالااولور. اسکی زمانده علمایه «قراء» دیرلردی. زیرا بحق قرآنی اوقومق عالملرك شانی‌در. یعنی «عالملر امرایه‌مبالات ایتمدکجه». چونکه احکام دینیه‌یی محافظه ایده‌جك‌یرده علما امرانك رأینه مماشات ایدرلرسه، احکام‌جلیله‌یی محافظه‌یه دقت ایتمزلرده، امرانك‌رأینه‌تابع اولورلرسه.. حاکملر، مفتیلر، سائر مراتب علیه‌یی احراز ایدنلر شریعتك‌حکمنه باقمازلر، بلکه امرانك، سلاطینك سوزینه، اونلرك‌امروفرمانه تابع اولورسه، بوحمایهٔ‌موعوده‌دن محروم براقیرلر. اوموقعه‌کچیرن، اومأموریتی کندیسنه تودیع ایدن‌کیمسه‌نك اسیری‌اولور، اللهك فرمانی کوزتمز. ﴿ مالم‌یزك‌صلحاؤها فجارها ﴾. برده‌صالح اولانلر، فاجر اولانلری‌تزکیه ایتمدکجه الله نصرت ایدر. اما تزکیه ایدرسه، کوردکلری فنالقلره ایی دیرلرسه جمله‌سی محروم اولورلر... نصل که صوکره دیبور: ﴿ ومالم یهن خیارها شرارها ﴾ خیارناس شراری‌تهنئه، تبریك ایدر، یورینه کولر، ایی یاپدك؛ دیبور. خیارناس شراره تمامیله‌مربوط، تهنیه وتزکیه‌سنده بولنور. دیمك اولیورکه اشتراکی آپ آشکار. یاپمق نصلسه؛ یاپانی تبجیل، تبریك ایتمك‌ده اویله‌در. آره‌سنده نه فرق‌وار؟

ایشته امتمه نصرت الهیه موعود؛ لکن بوشرطلرله مقیددر: عالملر شریعتی طانیه‌جق، شریعتدن‌باشقه حاکم بیلمیه‌جك. شریعت فوقنده برقوت فرض ایتمیه‌جك، اونی هرقوتك فوقنده بیله‌جك. شریعت حاکمدر، محکوم‌دکلدر.. آمردر، مأمور دکلدر. صوکره برطاقم انسانلر فنالقلر یاپارلر، فجره علناً منکراتی ایشلمکه مسارعت ایدرلر، اوته‌کیلرده یوزلرینه کولرلر، برلکده یرلر، ایچرلر، اکلنیرلر... سرخوشك‌مزه‌سنی‌یمك کبی... ایشته اوزمره‌یه‌قاتیلدك، کیتدك. عشرت ایتمزمش، فقط مزه‌سنی یر. شانه یاقیشیرمی؟ معروف کیمسه‌لر، مناصب عالیه‌یی ضبط ایتمش، صوکره برطاقم اویله... نورسیده‌لر ایله، برطاقم اخلاقی بوزوق کیمسه‌لرله دوشوب قالقارسه، همدم اولورسه، اونلره بزم عشرتده، عالم آبده یوزینه کولر، برلکده شرقی سویلر، دیکلر... نه اولور؟ یاپه‌جغی اودر! دها اوته‌سنی یاپه‌میور. بونلرده خذله‌در. فجره وفسقه‌نك اك بیوکی صاییلور. عیاذاً بالله.

﴿ واذا فعلوا ذلك رفع الله یده عنهم ثم سلط علیهم جبابرتهم ﴾ صوکره الله عظیم الشان نه یاپار؟ دشمنلری اوستنه مسلط ایدر. شریعته رعایت ایده‌جك کملین بولنمازسه اولوقت جناب باری نصرت الهیه‌سنی نزع ایدر، دشمنلری مسلط ایدر، جبابره‌یی تسلیط ایدر، درلو درلو اشکنجه‌لر اولور ﴿ ثم ضربهم الله بالفاقة والفقر ﴾ عاقبت فقری‌ده اوزرلرینه یوکلتیر...

شمدی بتون ممالك اسلامیه فقرواحتیاج ایچنده‌در. نه زراعتدن بر برکت وار، نه صناعتدن. نیچون؟ چونکه اللهك نظرندن دوشمشز، احکام شرعیه‌یی مهجور ایتمشز، ماده ماده فسخ ایتمشز. مجله‌ده مصرح اولنلری... آله، آله اوقدر آلمشز. برطاقم ماده‌لری موافق کورمشکن اونك‌ده یاریسنی المشلر، لغو ایتمشلر عادتا. معامله یاپیلماز دیمشلر، اراده چیقارمشلر، اونك نتیجه‌سی نه اولمش؟ شریعتدن قاچانلر دشمنلرك النه دوشر. هرطرفدن فقر واحتیاج یقالرینه صاریلیر. قانونلری دوزلتمدکجه، سلامت قپوسنی آچمادقجه فلاح بوله‌مازلر.

آل صکره دیکر برحدیث. بوده مسنداحمدبن حنبل حدیثلرندن. بوده دهشتدر. برکون سلطان انبیا افندمز بیوردیلرکه: (یوشك ان یتداعی علیکم الامم من کل افق کما تداعی الاکلة علی قصعتها قلنا یارسول‌الله امن قلة بنا یومئذ قال لاانتم یومئذ کثیر ولکنکم غثاء کغثاء السیل تنزع المهابة من قلوب عدوکم ویجعل فی قلوبکم الوهن قالوا وماالوهن قال حب‌الحیاة وکراهیةالموت) قورقارم‌که سزك اوزریکزه اویله‌زمانلر کله‌جك، ای امتم، بتون امتلر، بالجمله ملتلر؛ ملت اسلامیه‌یه هجوم ایده‌جك. (یوشك) یکادمعناسنه‌در. یقین زمانلرده‌دیمك. اویله‌برزمانلر

كله‌جككه امتلر بربرینی دعوت ایده‌جكلر. هرافقده سزلره اوزریكزه هجومه‌حاضرلنه‌جقلر. نصلكه یمكه‌هجوم‌ایدرلر، بیوك برسفره‌قورولور، هپسی بربرلرینه نصل اكرام ایدرلر، سزه‌ده طبق اویله صالدیره‌جقلر. اویله برزمان كله‌جككه دشمنلر مات اسلامیه‌یه هجوم ایچون بربرلرینی اغرا ایده‌جكلر، تشـویق ایده‌جكلر. بر سوری غارتكران نصل یغمایه كیدرسه، ممالك اسلامیه‌یی اویله یغمایه قالقیشه‌جقلر.

بز دیدك: — یارسول‌الله! اوهنكامده بز پك آزلقمی قاله‌جغز، نه‌دن بویله اوله‌جغز؟

بیوردیكه: (لا) یوق یوق. اوزمان‌سز پك چوق‌بوله‌نه‌جقسكز حددن زیاده چوق. (ولكنكم غثـاء كغثاءالسیل) لكن نه یاپایم‌كه آدم دكلسكز. هـانی سیللر سوپوروتی، چورچوب كتیرر؛ كه هیچ برشیئه یاراماز دره‌لر كنارینه صاچار دوكر...

اونلره تشبیه ایدر، اوزمان خلقنی. چوق‌مشلر اما اویله چوپلر كبی طاغنیق، قابلیتسز، فائده‌سز... هیچ برمیوه‌یه تشبیه ایده‌میور، نباتاته بكزه‌ته‌میور. چونكه اونلرده برر لطافت وار، جوهر وار. سیللرك كتیردیكی چوپلره تشبیه ایدر. اویله طـاغنیق، دوكوتی؛ دوكولش قالمش شیلر... بوزمانلر نه قدر اهل اسلام وار! اوچیوز میلیون وار. شـاقه دكل بو افندی! لكن ینه بتون بتون دشمنلر الندە محكوم. چینده، هندسـتانده، آسـیای وسـطاده، جاوەده دنیانك هرطرفنده، ایشته بیلیرسكز امریقاده بیله بولونور. یكونی اوچیوز، درتیوز میلیون مسلمان. لكن اتحاد یوق، علوم ومعارف یوق. جهاندن بی خبرلر. جهالتله یشـارسه بر انسان طبیعی اونده غیرتده، حمیتده اولماز. غالبیت ارزوسی‌ده بولونماز. احكام شرعیه‌یه وقوف اولمـاینجه مذلته قاتلانمق برشی دكل: «صبر ایده‌جكم» دیر. حالبوكه الله اویله دیمه‌مشـدر. سعی ایدرده عاجز قالیرسه‌ك اووقت اللهدن امداد بكله. یوقسه مسكنته قاتلانمق موافق شریعت دكل.

ایشته بویله سـوپروتی‌یه، چورچوپه، تشبیه ایدر: اوقدر چوقسكز اما طـاغنیق. نه اوله‌جقسكز بیلیرمیسكز؟ (تنزع المهابة من قلوب عدوكم) دشمنلریكزك قلبندن مهابت قالقه‌جق.

حضرت رسـول ذیشان افنـدمزدن ایكی آیلق یرده دشمنلر قورقاردی. شـانی ایشیدیور، تیر تیر تتره‌رلردی. ایكیوز بیك كشی طوپلادی هراقلیوس. — اووقت سوریه اونك زیر اداره‌سنده ایدی. تامصره قدر — اورادن مدینه‌یه كیده‌جك، زعمنجه دین اسلامی محو ایده‌جك ایدی. سطوت اسـلامیه‌دن آرتق قورقمه باشلادی. تبوكه قدر كتدی. رسـول‌الله افندمز اورایه قدر قارشی كلدی. معیت سـنیه‌لرنده اوتوز بیك كشی وار ایدی. «تبوك» وقعه‌سی معلوم؛ دشمن ایكیوز بیك كشی ایله حاضرلنمشكن قاچدی. هیچ بر محـاربه‌یه بیله دایانه‌مدی، اوسطوته قارشی دوره‌مدی. الله تعـالی قلبلرینه قورقو ویردی. رسول اكرم اصحاب كرامی ایله تبوكه قدر كتـدیلر. دشمندن اثر كوره‌مدیلر. حالبوكه مدینه‌یه قدر كله‌جك ایدی. لكن رسول‌اللهك اوتوز بیك كشی ایله قارشی چیقمه‌سندن مهابت كالدی، قورقو كلدی. نهـایت بتون اردوسیله دفع اولوب كتدی. بر دهـا یرندن قالقمادی: شـان وشهرتی دنیالری طوتان حضرت محمده (صلعم) قارشی قیصر هیچ سس چیقاره‌بیلرمی؟

لكن آخرزمان بویله اولمایه‌جق، دشمنلرك قلبندن مهابت قالقه‌جق؛ سزك قلبكزه وهن كله‌جك. (ولاتهنوا ولاتحزنوا وانتم الاعلون ان كنتم مؤمنین) یعنی حقـا مؤمن ایسه‌كز وهن وحزنه كرفتـار اولمـایك. دشمنلره قارشی دائما ثبـات ایدك. كندیكزی ضعفه دوشورمیك.

وهن نه‌در، وهن نره‌دن كلیر؟ وهنك منشـأی ضعفیتدر، ضعفیت‌ده نره‌دن كلیر؟ (حب الحیات وكراهیة الموت..) حیاته محبت، اولومی كریه كورمك... ایشـته مسلمانلق بودر. دائما یشـایه‌لم دیرلرسه یشایه‌مازلر، ذلیل اولورلر.

نصلكه خالد بن ولید عجم سفیرلرینه، شاهه برمكتوب یازمشدی. برطاقم تكلیفاته قارشی:

— پك اعلا، دیدی، قارشـو چیقه‌جقسك. لكن بیلمش اول، اویله برقوم، برعسكر ایله سكا كلیورم‌كه سنك عسكرك یشامغی نه قدر سورلرسه اونلر اولمكی اوقدر سورلر. سز جانه نصل مفتون ایسـه‌كز اونلر شهیدلكه اوقدر جان آتارلر. سزك حیاته محبتكزه بدل اونلره شراب شهـادتی نوش اویله كلیرسه بویله اسلامه قارشی كیمسه طورەماز. لكن بز دائما یاشایه‌لم، محنته قاتلانه‌لم دیرسه‌ك... اوحالده باری ایی كچینه‌لم. مادامكه مسـلك رسولدن، مشرب اصحابدن بزده شمه یوق، دائما دنیایه‌در میلمز، مرجعه یشامق ایشمز دكل، الله‌یولنه اولمك كارمزدكل؛ اوحالده سكوت ایتملی. بوزمانلرطبیعی بویله اوله‌جق. اوتوز ایكی سنه‌دنبری، بلكه اوچیوز سـنه‌دنبری ضعفه باشلامشز. اوتوز، قرق سنه چالیشمه‌دن نه ترقی اولور، نه معارف بولنه‌كیرر، نه محكمه‌لر دوزه‌لیر؟.. محاكمی دوزه‌لتملی. شریعتی اجرا ایچون وسائط لازم. بونلر زمان ایستر زمان. اونك ایچون خیلی مدت دهاسس چیقارماملی، محاربه‌یه سببیت ویرمه‌ملی‌یز. دعا ایتملی‌یز: الله محـاربه فلاكتنی آچماسون. دشمن بر دكل. بلغارستانله حربه باشلادقمی بریدن یونانستانده باشلار، اوته‌دن قره‌طاغده طورماز، آوستریاده ماكدونیایه كچر.

بزم آنجق، آنجق بردشمنله‌اوغراشمه‌یه‌وقتمز اولسون. بش‌اون دشمنله اوغراشمق بش اون سنه‌یه متوقف. (واعدوا لهم مااستطعتم من قوة) اوامر الهیه‌یه رعایت لازم. آنك ایچون دیكر حدیثلر وار، اونلره رعایت ایتملی‌یز. (لیس بحكیم من لم یعاشر الناس بالمعروف) هرشیئی كوسـترر شریعت. پیغمبرمز هر درلو درسـلر ویرمش، بیورمشكه: هپ مؤمنلر حكیم اوله‌جق، حكمت اوزره حركت ایده‌جك. فقط بیلمش اولك‌كه حكیم دینمز اول كیمـه‌یه‌كه معروف ایله معاشرت ایتمز، عالم ایله ایی كچینمیور.

کیملره معاشرت بالمعروف لازم؟ کیملرکه محتاج ایسه‌ك. کیملری دفع ایتمکه قوتك یوق ایسه، ایی کچنمکه مجبور اولورسك. هر کیملرله ایی کچنمکه مجبور اولورده ایی کچنمزسه‌ك حکیم دکلسك.

— اما نه زمانه‌قدر طاقت کتیره‌یم؟ بن کچنمك ایسترم، اونلر کچنمیور...

معروف ایله‌معاشرت... او، بیوك بر حکمتدر. لکن بعض کیمسه‌لر وار، سن ایی کچنمك ایسترسك، اونلر کچنمیور؛ سکا اذا ایدر، سنی طغیانه مجبور ایتمك ایسته‌یور.

— الی الابد بوعذابه قاتلانه‌یم‌می؟..

﴿حتی یجعل الله له مخرجا...﴾ الله بر سلامت یولی کوسترنجه‌یه قدر. اوکیمسه‌لرکه آنلرله کچنمکه مجبورسك. قاوغا ظهور ایدرسه زیانلی چیقه‌جقسك؛ بویله کیمسه‌لرله ایی کچنمکه غیرت ایده‌جکسك، تا الله بر سلامت یولی کوسترنجه‌یه قدر.

شراح: بو حدیث شریف هر یره تطبیق اولنور، دییورلر. قاری ـ قوجه مسئله‌سندن باشلار. مثلا بر آدم زوجه‌سندن خشنود دکل. تام طبعنه کوره رفیق نصل بولورسك؟ بعضاً قادین زوجندن خشنود اولماز، بعضاً‌ده ارککك مشربنه موافق قادین دوشمز. فقط کچنمك مجبوریتی‌ده وار. او حالده‌همان جزئی برشیئی سبب ایدوب آیریلمق، کورولدیلر، فسادلر ایقاع ایتمك عقللی ایشی‌می؟.. مادامکه برلکده یشامه‌یه مجبورسك، او حالده صبر ایتمك لازم، تا برسلامت اولونجه‌یه قدر. اولورکه الله باشقه بر سلامت قاپوسی آچار، قورتاریر سنی اوندن، یاخود اونی سندن!..

زوجین آراسنده بویله اولدیغی کبی، قونوقومشو آراسنده، حتی انسان ایله خدمه‌سی آراسنده بیله بویله‌در. اوشاقلر، بونلرده طبعه موافق اولمق پك کوچ. لکن انسان‌ده برخدمتجی‌یه محتاج. بکجی‌یه، عربه‌جی‌یه، آشجی‌یه احتیاج ضروری. اوسته ایسه برقالفه لازم.

— نره‌ده بوله‌یم اویله‌سنی؟

بوله‌میورسك. لکن اونسزده اولماز بو. او حالده‌خوش کورمك لازم. عفو ایله معامله لازم. دائما محسنات‌جهتنی اورته‌یه قویمق‌موافق حکمت. بویله‌لازم. سکوت ایده‌جکسك، صبر ایده‌جکسك!..

— نه وقته قدر؟

الله بر سلامت یولی کوسترنجه‌یه قدر.

ایچمزده خرستیانلرده وار، اونلرك‌ده بعض حاللری کوجمزه کیدر. نیچون بوسوزی سویلرلر، نیچین فلان یره‌میل ایدرلر؟ اونلرده عثمانلی دکلمی؟.. واقعا تربیه‌سزلك ایدرلر، خطا ایدرلر، غرضکارلق ایدرلر، برطاقم ممالك عثمانیه‌نك تفریقنه قالقیشیرلر؛ فقط بوکون منع ایده‌بیلیرمیسك، قوللرینی بوکه بیلیرمیسك؟ او حالده نه‌مطبوعات اعظام ایتملی، نه‌ده قهوه‌لرده لاقیردیسنی ایتملی. ملل سائره ایله ایی کچنمکه، اونلرك حقسز معامله‌لرینه قارشی سکوته مجبورز، اسکی قوتی آلنجه‌یه قدر مدارایه بورجلی‌یز. حضرت رسول صوم وصلاتی نصل امر ایدرسه ناس ایله مدارایی‌ده اویله امر ایدر. حضرت پیغمبر برطاقم متنفذانه غنیمتدن حصه ویردی. دین اسلامه کیرمه‌مش، لکن باشنده قرق‌بیك کیشی وار. قبیله رئیسی. اولورکه اهل اسلامه برپاره آچار. پاره ویرمشدی‌حضرت رسول، تألیف بین ایچون. ﴿والمؤلفة قلوبهم﴾. اهل اسلامدن‌ضرری‌دفع ایچون‌پاره‌ویردی. بدایةً اویله‌ایجاب‌ایدردی. اسلام دهاقوی‌اولمامشدی، اودرجه پارلامامشدی. اونك‌ایچون‌شریعت تألیف بین ایله امر ایدییور. بوزمانلر ایشته بدایت اسلام کبی‌در. ﴿الاسلام بدأ غریباً وسیعود غریبا﴾ شمدی اویله سطوت وغلبهٔ اسلامده‌کی پادیغمزی یاپه‌مایز. اووقتك فقهاسی بالاجتهاد او زمانلره مخصوص بعض حکملر وضع ایتمشلر. قیامته‌قدر دوام ایتمز. اووقت ذمیلره قارشی برطاقم معاملات شدیده اجرا ایدرلردی. لکن دائمی صورتله اجرا اولنه‌جق احکام قطعیهٔ اسلامیه‌در؛ کیمسه دیه‌میور. بونلر فقهانك کندی اجتهادی. زمانك حالنه کوره، اسلامك قوتنه کوره اجرا اولونوردی. اونلرك‌اویله شیمدیکی کبی بیك‌دانه‌حامیلری یوق. فوق‌العاده مجهز حکومتلر. بویله وسائطده مفقود. دشمن کله‌جك اولسه‌ده ایکی آیده کله‌مزدی.

قلیجکه کووه‌نیرسه‌ك دشمنه قارشی چیقارسك. لکن شیمدی قلیج پاره ایتمز. حریف بر ثانیه ایچنده بیك کله یاغدیرر باشنه. زمان زمانه قیاس اولماز. اوزمانلرك احکامی زمان دکیشدکجه دکیشیر. چونکه بونلر اجتهاده مبنی اولور. منصوص برشیلر دکل. منصوص بیله اولسه تکلیف الهی استطاعتله مقیددر. حالت عجزده نه‌یاپیلیر؟..

صوکرا ﴿فطوبی للغرباء الذین یصلحون ماافسدالناس من بعدی من سنتی﴾ اوحدیثی‌ده اویله شرح ایده‌یم که حیرتده قالیرسك. شمدیکی احوالمز اوائل دور سعادته شبیهدر. فخر عالم افندمز نصل تدریجاً اعدایی یوله کتیردیسه، اونلرك‌بورونلرینی قیردیسه شیمدی‌ده اویله لازم. اونك ایچون معاشرت بالمعروف لازم. احکام الهیه‌یه رعایت لازم. ﴿لیس بحکیم من لم یعاشرالناس بالمعروف﴾ حدیث شریفنه باق. بو حال آرزو ایدیلمز. اما اللهدن بر سلامت اولونجه‌یه‌قدر، بر مخرج، بر طریق سلامت، که اسلامده قوت‌حاصل اولونجه‌یه قدر اویله اذا ایدرلر. سن اونلره ینه ایی معامله ایده‌جکسك. سنکله کچنمك ایسته‌یه‌نه البت سن‌ده کولر یوز کوستره‌جکسك. لکن کچنمك ایسته‌میور، فساد چیقارمق آرزو ایدیور، سنی‌ده کندی کبی هوا پرست ایتمك ایسته‌یور. دشمن، دشمنلکنی‌ده کتم ایتمیور. بصیرت اوزره اولمالی‌یز. بوکون سن اونکله کچنمکه مجبورسك، اویله بر طاقم دشمنلر اولور، معاشرت بالمعروفه محتاج اولورسك... اکر حکیم ایسه‌ك مطلقا بونی اصغا ایده‌جکسك. مؤلفهٔ قلوبدن عبرت آله‌جقسك، هرشی موقعنده اولور. هرحکم زمانه کوره تطبیق اولنور. الله جمله‌مزی منام غفلتدن ایقاظ ایلیه.

٥٤ نجی درسك صوکی

هلال مطبعه‌سی — ابو العلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور . درج اولنمیان آثار اعاده اولنماز .

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علوم‌دن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ٣٥ ١٦ ربیع‌الاخر ٣٢٧ پنجشنبه ٢٢ نیسان ٣٢٥ ایکنجی جلد

بر حدیث شریف

نطق عالی حضرت پیا بری که مقتضای منیفنه رعایت ایدلمش اولسه ایدی کرفتار اولدیغمز فلاکتلرك هیچ برینی کورمزدك . بوندن بویله اولسون محافظهٔ احکامنه موفق اولسه‌ق ینه مسعود وبختیار اوله‌جغمز بی‌اشتباهدر .

بسم الله الرحمن الرحیم ﴿لاتحاسدوا ولاتناجشوا ولا تباغضوا ولا تدابروا ولایبع بعضکم علی بیع بعض و کونوا عبادالله اخواناً المسلم اخوالمسلم لایظلمه ولایخذله و لایکذبه ولایحقره التقوی ههنا (واشار الی صدره ثلاث مرات) بحسب امرئ من الشران یحقر اخاه المسلم کل المسلم علی المسلم حرام دمه و ماله و عرضه﴾.

﴿لاتحاسدوا﴾ حسدلشمه‌یکز . حسد ، برکسه‌نك زوال نعمتنی ارزو ایتمکدن عبارت اولوب ، حاسد او نعمتك کندیسنه وصولی تمنیسنده اولمق شرط دکلدر . حسد ، حسناتی امحا ایدر . ﴿الحسد یأکل الحسنات کما تأکل النار الحطب﴾ بیورلمشدر .

پك چوق سیئات وخطیئاته‌ده سبب اولور . ﴿ومن شر حاسد اذا حسد﴾ نظم شریفی مقتضای حسدینی اجرایه قیام ایدن حاسدلرك شرندن جناب حقه استعاذه ایتمه‌مزی امر و اشعار ایتمکده‌در . دنیاده الك اول عصیان عظیم حدوثنه بادی اشبو صفت ذمیمه‌در . ابلیس لعینك جناب ادمه سجده‌دن اباسی و قابلك ، قرنداشی حضرت هابلی قتله اجتراسی محض حسددن ناشیدر .

حسدك جداً مذمومیتنی کلام آتی‌ده اشعار ایدییور : ﴿الحسد جاحد لانه لا یرضی بقضاء الواحد﴾ یعنی حاسد حق تعالینك قضا و اراده‌سنه راضی اولمادیغندن کافر کبیدر .

« حسد » لسانمزده «قصقانمق» ایله تفسیر اولنور که برکسه حقنده زوال نعمت وعروض شدت تمنیسنده بولنمقدر .

« ایمرنمك » ایله تفسیر اولنان « غبطه » بونك غیریدر . چونکه بونده زوال نعمت آرزوسی یوقدر . بلکه انسان بکندیکی ورغبت ایلدیکی کمالات وفضائلك کندنده‌ده حصولنی آرزو ایدوب اکا کوره طاورانمقدن عبارتدر . بوایسه امور دینیه‌ده مباح وامور دنیویه‌ده مندوبدر .

حسد لفظی بعضاً قرینه ایله بومعناده استعمال اولنمشدر . نصلکه حدیث شریفده ﴿لاحسد الا فی اثنین رجل آتیه‌الله مالاً فسلطه علی هلکته فی‌الخیر ورجل آتیه‌الله الحکمة فهو یقضی بها ویعلمها الناس﴾ بیورلمشدر . یعنی دنیاده ایکی کمسه غبطه ایدلمکه شایاندر : بریسی جناب حق کندیسنه مال کثیر احسان ایدوب وجوه خیره صرف وانفاقه موفق ایلدیکی ، دیکری کندیسنه حکمت (علوم نافعه) احسان بیوره‌رق مقتضاسیله عامل اولمغی یعنی بروجه شرعی حکم وناسه تعلیم ایله اشتغال ایتمکی تسهیل ایلدیکی کیمسه‌در .

﴿ ولا تناجشوا ﴾ « ن ، ج ، ش » ماده‌سندن مشتقدر . شو ماده‌فی‌الاصل اثارهٔ صید (آو قالدرمق) معناسنه‌در . بوراده المق قصدی اولمیه‌رق بر متاعك ثمننی ارتدیرمق معناسنده مستعملدر . برکسه‌یی تغریر مقصدیله بودرلو مواضعه تجار بیننده تکرر ایتمکده اولمسنه مبنی تفاعل صیغه‌سیله وارد اولمشدر .

﴿ ولاتباغضوا ﴾ بربریکزه بغض ایتمه‌یکز ، یعنی بغض ونفرت تولید ایده‌جك معاملاتدن حذر ایدیکز .

﴿ ولا تدابروا ﴾ تقاطع ایتمه‌یك ، یعنی بربریکزه عتاب وجفا ایله قطع مناسبت ایلمه‌یك ، یاخود برکسه‌یی استثقال قبیلندن اولمق اوزره تولیهٔ ظهر ایتمیکز .

﴿ ولایبع بعضکم علی بیع بعض ﴾ ای مکلفین ! سزدن بریکز بر کیمسه‌نك عقد بیعی اوزرینه بیعه طالب اولمسون . مدت خیار ایچنده مشتری‌یه: « بن سکا ثمن اقل ایله بونك مثلنی و یا ثمن مذکور ایله دها اعلاسنی صاتارم » دیمك جائز دکلدر : شرا علی الشرا دخی بویله‌در . بایعه خطاباً: « سن شو بیعی فسخ ایدرسه‌ك بن مبیعی دها زیاده ثمن ایله اشترا ایدرم » دیبوب انی مدت خیار ایچنده فسخه ترغیب ایلمك منهی عنهدر .

﴿ وکونوا عباد الله اخواناً ﴾ ای الله‌ك قوللری ! ربکزك امرایله یکی وجهله یکدیکریکزه اخوان اولکز . [صحیح مسلم نسخه‌لرنده (کما امرکم الله) عباره‌سی دخی کورلمشدر .] یعنی ذکر ایتدیکمز اسباب نفرت ومخل مودت شیلردن اجتناب ایلیکزکه مأمور اولدیغکز حقوق اخوتی محافظه ایتمش اوله‌سکز .

﴿ المسلم اخو المسلم ﴾ مسلم مسلمك دین قرنداشیدر . اخوت دینیه ایسه اخوت نسبیه‌دن اقوی وانفعدر . قرآن کریمده دخی ﴿ انما المؤمنون اخوة ﴾ بیورلمشدر . ﴿ لا یظلمه ﴾ حقنی منع ویاتنقیص ایله اکا ظلم ایتمز ، ﴿ ولا یخذله ﴾ لدی الایجاب نصرت واعانه ومقالهٔ ناصحانه ایفاسندن کری طورماز ، ﴿ ولا یکذبه ﴾ خلاف حقیقت خبرله آنی آلداتماز ، ﴿ ولا یحقره ﴾ فقر حالندن ویا بر آفت بدنیه‌یه مبتلا اولمسندن طولایی اکا حقارت ایتمز .

قال الله تعالی : ﴿ لا یسخر قوم من قوم عسی ان یکونوا خیراً منهم ﴾ یعنی برقوم دیکر برقوم ایله سخریه واستهزا ایتمسون . احتمالدرکه او بکنیلمین قوم حد ذاتنده بریکیلردن اشرف وخیرلی اولسون .

حدیث اخرده ﴿ رب اشعث اغبر ذی طمرین لا یؤبه له لو اقسم علی الله لابره ﴾ بیورلمشدرکه معنای شریفی : اسکی ثوبه بورونمش وهیئت وقیافتجه حال پریشانیده بولنمش بعض قوللر واردرکه عندالناس کندیلرینه اعتبار اولنماز ؛ فقط نزد الهیده مقبول اولملرندن ناشی اکر برشی ایچون جناب حقه قسم ایتسه‌لر بهمه‌حال انلری یمینلرنده بار قیلار ، حانث ایتمز .

﴿ التقوی ههنا ﴾ راوینك افاده‌سنه کوره رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلری صدر شریفلرینه اشارت بیوره‌رق بوکلامی اوچ کره سویله‌مشلردر « تقوی شورا‌ده‌در » چونکه امتثال امر واتباع نهیدن عبارت اولان تقوانك مدار حصولی خشیت اللهدر ، بوایسه قلب انسانیده بولنور .

﴿ بحسب امریء من الشر ان یحقر اخاه المسلم ﴾ اخوان دینی تحقیر وتذلیل ایتمك کشینك شر ودنائتی اثبات خصوصنده کفایت ایدر . ﴿ کل المسلم علی المسلم حرام دمه وماله وعرضه ﴾ مسلم نظرنده مسلم ازهر جهت محترم اولوب حیاتی وعرضنی محافظه‌یه مأمور ومجبور اولدیغی کبی طیب نفس ایله ویرمدکجه مالندن انتفاعی دخی مشروع دکلدر . اك عادی برشی‌ده اولسه صاحبنك اذن ورضاسی بولنمدقجه حلال اولماز .

مناسترلی : اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ حجرات آیت ــ ۲۰،۲۱

﴿ وفی الارض ایات للموقنین . وفی انفسکم افلا تبصرون ﴾

اهل ایقان ایچون ارضده آیات [وعلامات] واردر [ارضك شکل خلقتی ، اقطار ونواحیسنده سیر وسیاحت ایچون آنده‌کی یوللر شاهراهلر ، آسماندن لطف نزول ایدن بارانه مخزن اولمق اوزره طاغلر ، اکوب بیچمك ایچون اووه‌لر ، قرارکاه اولمق اوزره قره‌لر ، بین الاقوام ملتقی بولنان دکزلر ، بری برینه مجاور قطعه‌لر ، مخلوقاتی سیراب ایتمك اوزره یریرفشقیران قایناقلر ، حوائج بشره خادم معدنلر ، رنکلری طعملری رائحه‌لری مختلف کونا کون نباتلر ، انواع اشجار ، درلو درلو فواکه ومحصولات ، جهت جهت انتشار ایتمش دواب وحیوانات کبی احوال متنوعه ذات باریناك یکان یکان شئون الهیه‌سنه واضحاً دلالت ایدر شواهد ودلائلدر . بونلرك هپسی سکان ارضك منافع ومصالحی ایچون ترتیب وتدبیر اولنمشدر . امعان نظر ایدیلنجه بوصنع متقن ، بوترتیب زیباده ذات اجل اعلانك یدقدرت وحکمتی برمرآت ایچنه انعطاف ایتمش کبی مشاهده اولنور . بتون اشیا بر نظر پاك ایله نه‌قدر زیاده تماشا ایدیلورسه آنك هرجهتنده بتمز توکنمز برمایهٔ حکمت اولقدر زیاده انکشاف ایدر . یره صاچلمش اك کوچك بغدای دانه‌سنه وبوتخمك تکثرینه بادی اولان کیفیته احالهٔ نکاه ایدلسون . برکل غنچه‌سنی کونشده آچان ، کیجه‌لین تکرار قاپایان تدابیر وحکم دقتله تماشا اولنسون . بونلرده‌کی تدبیر وترتیب عقله حیرت ویرر . بو آیات وعلامات ، بو دلائل واضحه] سزك نفسلریکزده‌ده واردر [اطوار خلقت انسانیه‌ده ، شکل دلفریب آدمده ، داخلی وخارجی اعضا واجزانك هربرنده ، نه بدیعه‌لر نه حکمتلر ، نه حیرتفزا تدبیرلر ، نه زیبا ترتیبلر وار . افعال ضروریه‌یه متمکن ومقتدر قیله‌جق ، صنائع مختلفه‌یی استنباط ، کمالات متنوعه‌یی استجماع ایده‌جك نه‌قدر هیئات وترکیبات عجائب نما وار . سز باقوب‌ده بونلری چشم بصیرت ایله] کورمیورمی‌سکز .

موقن : اسم فاعل ، مصدری ایقاندر . ایقان : برشیئی بلا شبهه حقیقی وجه ایله بیلمکدر .

بو نظام وانتظام کائنات ، اشیا اره‌سنده‌بونجه تناسبات . زمینده بوقدر احوال وکیفیات ، بالخاصه کندمزده ظاهراً وباطناً کمال حیرتله مشهودمز اولان بوبی‌پایان بدائع ایجادیزه‌نه‌سویله‌یورلر ؟ جزء فردلرایله تصادفی اوله‌رقمی بونلر وجود بولمش ، یوقسه بوآثار خبرت واتقان برصانع قادر ذی‌حکمتك صنع وایجادیمی‌در ؟

برك درختان سبز درنظر هوشیار
هرورقی دفتریست معرفت کردکار

ــ سعدی

کتاب کائنات اسرار حقی بی‌دهن سویلر
سواد ممکنات آثار صنعی بی سخن سویلر
سنك کوشکده استعدادیوق ادراکنه یوقسه
لب جودهٔ کمال صنعی هربرك چمن سویلر

مابی

یارب بونه ارتباط ونسبت — یارب بونه‌اختلاط والفت
یارب نه کوزل نظامدر بو — یارب نه نظام تامدر بو
یارب بونه‌سلطنت نه‌قدرت — یارب بونه‌هندسه نه‌صنعت
یارب بونه عزت وعلادر — یارب نه کمال وکبریادر

خرابات

سعدی مرحومك بوستانندن انسانك خلقت ترکیبنده‌کی صنع باری‌یه دائر نشیده :

ببین تابك انکشت‌ازچند بند بصنع الهی بهم درفکند
پس آشفتکی باشد و ابلهی کهانکشت‌برحرف‌صنعش‌نهی

باق ! صنع‌الهی ایله برپارمق نه‌قدر بند وربطدن ترکب ایتمش . شوحالده باری تعالی حضرتلرینك صنعنه دخل و تعرض ایتمك جنت وبلاهت اولور .

تأمل کن از بهر رفتار مرد که چنداستخوان‌پی‌زد ووصل‌کرد
که‌بی‌کردش‌کعب‌وزانو وپای نشاید قدم بر کرفتن زجای

تأمل ومطالعه ایت ، جناب خالق انسانك مشی ورفتاری ایچون نه‌قدر سکیر اوزوب کمیکلری بری برینه ربط ووصل ایتمش . اکر کمیکلری بری برلرینه سکیرلرله موصول اولمسه طپوق ، دیز ، آیاق دونمز وبونلر دونمه‌یجه آیاغی یردن قالدیرمق قابل اوله‌میه‌جغندن یوریوب کزمك ممکن اولمازدی . باء فارسی‌نك فتحی ایله « پی » سکیر معناسنه‌ده کلورکه بوراده اومعنایه‌در .

ازان سجده بر آدمی سخت نیست
که درصلب اومهره یك لخت نیست

انسانك آرقه‌سنده اوکورغه تعبیر اولنان آرقه کمیکی یکپاره اولمیوب بلکه بری برینه کرفت برطاقم کمیکلردن مرکبدر . بونك ایچوندرکه سجده ایتمك ، اوتوروب قالقمق انسانه مشکل دکلدر . اکر آرقه کمیکی تك برکمیکدن یاپلمش اولایدی پك‌سرت اولوب انسان هیچ برصورتله اکیلوب بوکیله‌مز واوتوروب قلقه مازدی . صادك ضمیله صلب عربجه‌ده آرقه کمیکنه دینورکه اوکورغه تعبیر اولنور . وفارسیده میمك ضمیله مهره اطلاق ایدیلور . ناظم بوراده صلبی ظهر یعنی آرقه معناسنده‌استعمال ایتمش . لامك فتحی وخاء معجمه‌ایله لخت لسان‌فارسیده پاره ، جزء ، حصه‌معنالرینه کلور . بوراده یك لخت یکپاره دیمکدر .

دوصد مهره در یکدکر ساختست
که کل مهرهٔ چون تو پرداختست

خدای متعال سنك کبی بالچق برمهره‌یی حرکت ایتدیرمك‌ایچون ایکیوز اوکورغه کمیکلرینی یکدیکره باغلامشدر . نه قدرت عالیه که بر طوتام بالچقه شوصورتله صلابت ویره‌رك مشی وحرکت ایتدیریور . کل مهره : بالچق مهره‌معناسنه‌ترکیب مزجیدر . بوایکنجی مصراعده‌کی مهره بزم دخی مهره دیدیکمز شیدر .

پرداختست [پرداخته است] دن مخفف و [پرداخته] پرداختن مصدرندن مشتقدر . بو مصدرك فارسیده متعدد معنالری واردر ، بوراده تحریك ایتمك معناسنه‌در .

رکان درتنت ای پسندیده خوی
زمینی درو سیصد وشصت جوی

ای ممدوح‌الخصال ! سنك تنکله طمارلرك . ایچنده اوچیوز التمش ایرمق بولنان برزمین‌در . چایلر ایرمقلر روی زمینی سقی واروا ایتدکاری کبی بونجه شریانلر وطمارلرده درونلرندن جریان ایدن قانلرله جسدده‌کی اتی سقی و ارووا ایدییورلر . رکان : رکك‌جمعی‌در . رانك فتحی وکاف فارسیله رك : طمارد یمکدر .

بصر درسر وفکر ورای وتمیز
جوارح بدل دل بدانش عزیز

باشده کوز وار ، فکر ورأی وتمیزده وار . جوارح و اعضا قلب ایله قلبده علم ودانش ایله عزیز و مکرمدر . باشده ذائقه ، شامه ، سامعه‌کبی حواس ظاهره وار ، بالخاصه رخسار عاطفت جلیلهٔ الهیه اولان دوچشم ایله تنویر ایدلمش . درون رأسده ایسه فکر ورأی وتمیزی محتوی بولنان عقل وار . بقیهٔ جسد ، لطیفهٔ ربانیه اولان قلب ایله ، قلبده علم وعرفان‌الهی‌ایله اعزاز وتکریم ایدلمش . تمیز : تمییزدن مخفف ، جوارح اعضا معناسنه‌در .

بهایم بروی اندر افتاده خوار
تو همچون الف برقدمهاسوار

بهائم یوز اوستی خوار وحقیر دوشمش اولدیغی‌حالده سن الف کبی مستقیم اوله‌رق ایاقلرینك اوزرینه سوار وراکب‌سین . انسان سائر حیواناته غیر مشابه برصورتده مستقیم‌القامه خلق اولنمش وبو جهتله‌ده قدر ومرتبه‌سی ترفیع بیورلمشدر .

برکت زاده : اسماعیل حقی

مجله جمعیتی

مفنده بر مخاطرهٔ دامزانه

شمدی کله‌لم « ایکنجی قسم مجله » نقطهٔ نظرندن بوذواتك اوصافی نصل اولمق لازمکلیورمش ؟ ایشته بو نقطه‌دن‌ده تحریات اجرا ایتمك ایجاب ایدیور .

دیمش‌دك‌که : ایکنجی قسم اعتبار ایتدیکمز مجله‌مجتهدات جدیده‌دن تشکل ایده‌جکدر . زیرا بوقسم ، عصر اخیرك ، حال اجتماعیمزك ایجاباتندن اوله‌رق بالضروره تحدث ایدن وقوعات ، حوادثی حکملری

جهتندن یك دیكرلرینه ربط ایدن برطاقم قوانین كلیهٔ شرعیه‌یی احتوا ایده‌جكدر . بتون احتیاجاتمزه مساعد ، كافی اوله‌جقدر . امور اقتصادیه‌مزه ، جزا نظامنامه‌لرینه وارنجه‌یه قدر بوراده مرجع ، مأخذ بوله‌بیله‌جكز . خلاصه شو اجتماع مدنیمزه مساعد ، كافی اوله‌جقدر . كتب فقهیهٔ قدیمه‌مزده بونلره بردورلو استنادگاه بوله‌مدیغمز حالده ، شریعت جلیله‌مزه مستند ، طوغرودن طوغرویه آندن مأخذ اولان اشبو مجلهٔ جلیله‌ده وضوحلی مادهٔ قانونیه‌یه موفق اوله‌بیله‌جكز ...

اشته بوقسم مجله‌نك‌ده نه‌دن عبارت اولدیغی بر درجه‌یه قدر آكلاشلدی . بناءً علیه بوقسم نقطهٔ نظرندن ، اشبو جمعیته اشتراك ایده‌جك ذاتلرك‌ده طوغرودن طوغرویه اصول ثابته‌یه توفیقاً قواعد لازمه‌یی ادلهٔ شرعیه‌دن استنباطه مقتدر ، اوصاف ثلاثهٔ مذكوره‌یی حائز برمجتهد اولمسی لازم كلدیكی بتون وضوحیله میدانه چیقدی : مجتهد لازم ... دیمك اهالیٔ اسلامیه ایچنده دائما مجتهدلر بولنماليمش . باب اجتهادده مسدود دكلش ... ایشته یكی برمسئله !..

فقط بن‌شمدیلك باب اجتهاد مسدودمی ، دكلمی ؟ بورالرندن بحث ایتمك استمیورم . زیرا بن دها كندمده نصاب اولدیغنی كسدیره‌میورم . فقط تحریات مسروده‌دن آكلایورمكه « احتیاج » مطلقا باب اجتهادك آچیق اولماسی لازم كلدیكنی كوستریور . شریعتمزكده احتیاجه قارشو كلدیكنی یقیناً بیلیورم . بوحالده باب اجتهادك مسدود اولماسی لازم كلیور . بن بوقدر دیه بیلیرم . دها عالی طبقه‌لرندن بحث ایتمك علماء كرام حضراتنه ، استاذلره محولدر .

فقط بوبابده تحصیلمزه تماس ایدن بعض نقطه‌لردن ، فكرمك ایردیكی قدر ، ولو برنبذه اولسون دوشونمك ایسترم . مسلكمه ، حاله ، تماماً تماس ایدن برنقطه‌یی براقوب كیدیویرمك المدن كلمز .

دوشونیورمكه : باب اجتهاد مسدود دكلدر ، دینلرده برشخص تعیین ایده‌رك : « ایشته بومجتهددر ، بناءً علیه باب اجتهاد آچیقمش ؛ بوشخص برمادهٔ نقض تشكیل ایدییور ... » دیه اثباته قالقشمیورلر . بلكه برچوق دلائل ایرادیله اثبات ایدیورلر . باب اجتهاد مسدوددر ، دینلرده : « قاپوسی قاپالی ایمش‌كه داخل اولان بولنمیور » دیه‌رك قالیور ، امتناعنی اثبات ایده‌میورلر . بناءً علیه هر ایكی طرفجه بالاتفاق درجهٔ اجتهادك صحیفهٔ ممكناتدن سیلنمدیكی آكلاشیلیور . دیمك بوزمانمزده‌ده مجتهدلر بولنه‌بیله‌جكمش ...

مادامكه حال بویله‌در ، نه‌دن مجتهدلره تصادف ایده‌میورز ؟

اشته بوسؤالك جوابنده بنده‌كز ایكنجی فرقه‌دن آیریلیورم : آنلر : « قاپو قاپالی اولدیغندن هیچ بركیمسه داخل اوله‌میور » دیورلر . عاجزلری ایسه : خیر ، مادامكه درجهٔ اجتهاد صحیفهٔ ممكناتدن سیلنممش . سیلنممك‌ده ایجاب ایدر ؛ بوحالده عدم دخول ، قاپو قاپالی اولدیغیچون دكل ، قاپویی دق ایده‌مدیكمزدن ، دها طوغروسی اوقاپویه طوغرو بیله كیتمك استدیكمزدن باشقه برشیئه مستند اوله‌مز . بزدرجهٔ اجتهاد كبی عالی مقاملری خاطرمزدن بیله كچردیكمز یوق‌كه اورالره‌قدر واصل اوله بیله‌لم . بیله‌میورم ، نه سببه مبنیدر ، بزده عالی حس ، عالی ذوقلر ، یوكسك همت ، یوكسك غیرتلر یتمش یاخود اساسندن بولنمامش . هر ایكیسی‌ده جائز . زیرا بوفكر تقلید بزم آره‌مزده یدی سكز یوز سنه‌دنبری سورووكلنمكده‌در . طبیعی كیتدكجه‌ده ترقی ایتمش ... اشته بتون بونقصانلرمزدن همتسزلكلرمزدن طولایی تحصیلده اولان طریقمزی شاشیرمشز . الله ایچون انصاف ایده‌لم ... او اون بش ، یكرمی سنه‌لك تحصیلمز ایچنده ، او بیوك اسلافك ، اوعالی همتلی مجتهدلرك دیز چوكه‌رك تحصیل ایتدكلری علوم اسلامیه‌دن ، آنلرك كمال دقتله تعقیب ایتمش اولدقلری آثاردن هانكیسنی اوقودیغمز ، اوكرندیكمز وار ؟!

تفسیرمی ؟.. خیر ، قاضینك تعقیدلی عباره‌لرینی حل ایتمكله تفسیر اوقونمش ، بیلنمش صایلمز .

حدیثمی ؟.. خیر ، حدیث شریفلری اعراب ، بنایه بوغمقله حدیث اوقونمش بیلنمش اولماز .

اصولمی ، فقهمی ؟.. بونلره‌ده « خیر » دن باشقه برجواب بوله‌میورم . زیرا مرآة ، درر ، غرر اوقومقله بوعلملر تحصیل اولنمش صایلمز .

احتمال دیرسكزكه : بوحالده بزنه‌اوقویه‌جغز ، اوقویه‌جق برشی قالمدی ؟ بوكا قارشوده دینیله‌بیلیركه : اوبیوك مجتهدلر ، اوبیوك اسلافمز سزك اوقودیغكز كتابلریمی اوقودیلرده مجتهد ، عالم اولدیلردی ؟ خیر ، دیه‌جكسكز دكلمی ؟ بوحالده سزده طوغرودن طوغرویه آنلرك اوقودیغی آثاری اوقومه‌یه غیرت ایده‌بیلیرسكز .

برده علوم مقصوده‌یه مقدمه ، آلت اولمق اوزره تحصیل ایتمكده بولندیغمز علوم عربیهٔ لسانیه‌یی بویله‌می تحصیل ایتملی ایدك ؟! لسان تحصیلی یالكز بز اسلاملره‌می مخصوص برحال ؟ بتون اقوام ، بتون ملتلر ایچنده ، شو عصرمزده لسان تحصیلی موده اولمش ، دها طوغروسی مجبوریت تحته داخل اولمشدر . بناءً علیه لسان تحصیلی بویله بر احتیاج عمومی حالنی آلدیغندن بوخصوصده برچوق فكرلر ، امكلر صرف اولنمش ؛ برچوق اصوللر میدانه كتورلمش ؛ ایكی اوچ سنه‌ده مكمل بر لسانی الده ایدییورلر . بزنصل اولیورده عرب لسانی ایچون سكز اون سنه عمر صرف ایتدیكمز حالده نه‌لسانی ، نه انشا وكتابتنی ، نه‌ده آداب وبلاغتنی اوكرنه‌میورز ؟ . اشته بونقصانمزدن طولایی تفسیر ، حدیثه كلنجه‌یلكنلرمز صویه اینیور . عباره‌حلندن ، اعراب ، بنا بحثندن كچه‌میورز . لبنه ، معناسنه ، روحنه ایریشه‌میوز . اشته بوندن طولایی « باب اجتهاد قاپالیدر ، دخول میسر اولمایور » دیمكه مجبور اولیورز .

بناءً علیه بزده باشقه‌لری كبی ، اصول تدریسده ، باخصوص لسان تحصیلنده او اصوللردن اك یكیسنی ، اك مكملنی قبول ایلملیز . بو طوغروخصوصده تعصب ایتمك قطعیاً جائز كورلمز . پاره‌ده اسراف حرام ایكن ، عمرده نه‌دن حلال اولسون ؟

تصورات، تصديقات ديه منطقدن بعض‌شيلر اوقيورز. حالبوكه شمدي منطق بسبتون باشقه بر شكله كيرمش. ترقي ايتمش، عادتا حياتك، معيشتك تنظيمنه ياردم ايده بيله‌جك كبي بردوره‌يه داخل اولمشدر. بز نه‌دن آندن استفاده ايتميه‌لم؟

حكمت، فلسفه‌ده بوسبتون ترقي ايتمش؛ خيالات، اوهام دوره‌سندن چيقمش، حقيقته پك زياده ياقلاشمشدر؛ علم كلاممزه ياردم ايده بيله‌جك برحاله كلمشدر. او حكمت‌قديمه، او قاضيميرلر بوسبتون صاحبه‌در. آنكچون وقت‌ضايع‌ايتمك قطعياً جائز كوريله‌مز.

بو زواللي فنلر، علملر بزم المزه دوشدكدن صوكره بوسبتون دوروب قالمش، قطعياً ترقي ايتمه‌مشلردر. بلكه بالعكس تدني‌يه اوغرامشلردر.

بناءً عليه هيچ برتمرد كوسترمكسزين بوفنلرده، بوعلملرده، اصول تدريس دخي داخل اولديغي حالده اك يكيلرندن، متأخرين طرفندن تهذيبه مظهر اولانلردن انتخاب ايتمليدر. آثار اسلاميه‌دن ايسه، فكرمجه اك اسكيلري اييدر. متأخرينمز بونلرده حقيله خدمت ايده‌مه‌مشلردر. علوم‌اسلاميه، آثار اسلاميه‌روحجه، معناجه، تأليفجه، تدوينجه بروقتلر ترقي ايتمش‌ايتمش‌ده صوكره باب‌اجتهاد قاپاندي فكري چيقمش؛ اشته بو دوردن اعتباراً علوممزده، آثارمزده اولان انتظام تدني ايده ايده بوحاله كلمش؛ كندمزده شودركارده قدر انحط(؟) ايتمش قالمشز. بناءً عليه آثار اسلاميه‌دن يدي سكز يوز سنه مقدمنده يازيلان اثرلر بردرجه‌يه قدر كندو مكمليت وصافيتلرني محافظه ايتمشلردر. اشته شونكچون بز شمديلك آنلري التزام ايده‌لم؛ دها بر وقتلره قدر آنلردن آيرلميه‌لم.

⁂

خلاصه: مجلس مبعوثانجه يكي بر مجله جمعيتك تشكيلي طلب اولنيور. بوجمعيت مكمل بر مجلهٔ مدنيه واجتماعيه ميدانه‌كتوره‌جك. بو مجله‌نك اساسي شبهه‌سز شريعت جليلهٔ احمديه اوله‌جقدر.

اشته مسئله بوندن عبارت. فقط بو جمعيته كيملر اشتراك ايده بيله‌جك؛ بونلرك نه كبي اوصافي حائز اولملري لازم؟ اشته اصل موضوع بحث اولان نقطه‌ده بوراسيدر. بوكا جواب ويره‌بيلمك ايچون مجلهٔ مطلوبه‌يي ايكي‌قسمه آيردق، اويله اعتبار ايتدك. جمعيته اشتراك ايده‌جك ذواتك برنجي‌قسم اعتبار ايتديكمز مجله‌نقطهٔ‌نظرندن شروط ثلاثهٔ اساسيه‌يي، ايكنجي قسم نقطهٔ نظرندن شروط اربعهٔ اساسيه‌يي حائز بولنملري لازم كلديكي واضحاً ميدانه چيقدي.

نتيجه: بناءً عليه مجلس مبعوثانجه مطلوب اولان، برنجي قسم اعتبار ايتديكمز مجله ايسه جمعيت اوصاف ثلاثه‌يي حائز ذواتدن؛ يوق، مطلوب اولان ايكنجي قسم، ياخودهر ايكيسندن اعم برمعنا ايله اعتبار ايتديكمز مجله ايسه بري «اجتهاد» اولمق اوزره اوصاف اربعه‌يي حائز ذواتدن تشكل ايده‌جكدر؛ اويله اولماليدر.

شوني ده علاوه ايده‌لم كه: مجلس مبعوثانمزجه مطلوب هر ايكي قسمدن اعم اولان برمجله ايسه، بري اجتهاد اولمق اوزره اوصاف اربعه‌يي حائز اوبيوك انسانلري نره‌دن بوله‌جغز؟ اشته اصل اشكال بوراده... هايدي، اوصاف ثلاثه‌يي حائز انسانلر مبذول بولنور، ديه‌لم، فقط ايش بوقدرله بتميور، اوصاف ثلاثه‌يي‌ده حائز مجتهدلر لازم. مجتهدلري نره‌دن بوله‌جغز، بزده «مجتهدلر» كيم؟! بزم تحصيلمز، تربيه‌مز، مدرسه‌لرمز، جامعلرمز اوبيوك ذاتلري يتشدره‌بيله‌يمي؟ هيهات!... بز، بوفكري تجويز ايدنلره بيله نادراً تصادف ايديورز. فقط بزده مجتهد يوقدر، ديه‌ركدن ايشمزي، كوجمزي، تشبثمزي يوز اوستيمي براقه‌جغز؟ بويله ياپمقده كلمز؛ بزه عالم كولر؛ رسواي اولورز. حياتجه، معيشتجه‌ده بيوك ضررلره اوغرارز. بونكله برابر، صرف كندو تنبللكمزه عائد قباحتمزي — حاشا — شريعت مطهره‌يه يوكلتمك استرسه‌ك، شريعتمزه‌ده اهانت ايلمش اولورز؛ — معاذالله — حالمز دها فناالشير....

بناءً عليه بعدما حالمزي، تحصيل، تدريسمزي بالخصوص مدرسه، جامعلرمزده اولان تحصيل، تدريسمزي اصلاح ايلملي؛ احسن حاله افراغ ايله‌ملي. فرصتي قاچيرماملي. فرصت دها هنوز المزده‌در. تمام بتون قوت، غيرتمزله چاليشه‌جغمز وقت... فقط اهمال ايدرسه‌ك فرصت بردقيقه دورمز، فوت اولور. زيرا حيات، معيشت، احوال اجتماعيه دائما ترقيده‌در. بز بويله بطي داورانور، كندو تنبللكمزي، كندو جهالتمزي مقدس شريعتمزه اسناده قدر يلتيرسه‌ك، اشته اوزمان بزكندومزك اورتالقده خائب، خاسراوله‌رق يالكز قالديغمزي كوررز: هم شريعت بزه وداع ايتمش اولور؛ هم حيات، معيشت‌ده كندو اودا واجباسيله بزي فرسخلرله اوزاقده براقه‌رق كچمش، كيتمش اولور.

بناءً عليه خاتمه اوله‌رق ديرمكه: شمديلك اشبو تأسيسي مقرر بولنان مجله جمعيتنه ممكن مرتبه — الطاعة بقدر الطاعة — شروط اساسيهٔ مسروده‌يي حائز ذواتي انتخاب ايلملي‌ده همان ايشه باشلاملي. استقبالمز ايچون‌ده بتون قوتمزله فقط بصيرتله تداركاتده بولنمالي، چاليشملي....

ابن صابر: حليم ثابت
قرانى

قضا وقدر

جناب حقك بو عالم خلقتده جاري اولان قانون الهيسي اقتضاسندندركه عقايد وجدانيه‌نك افعال بدنيه اوزرنده برتصرف كليسي واردر. صالح، فاسد، نه قدر اعمال وارسه جمله‌سنك منشأي عقيده‌نك صلاحي، ياخود فسادي‌در. بعض عقيده‌لر واردركه افكارك أتكنه ياپيشه‌رق كنديسنه طوغرو چكر. ديكر برطاقم عقايد ومدركاتده اوكا اتباع ايدر؛ صوكرا بدنده برطاقم اعمال ظاهر اولوركه بونلر باطنده‌كي انفعالاتك عيني‌در. ياخود او انفعالات ايله متناسب‌در. كذلك بعض اويله اصول خير، اويله قواعد كمال واردركه بر تبليغ

شرعی صورتنده نفوسه تلقین اولوندیغی زمان سامع ایچون موجب اشتباه اولور . بوقبیلدن اولمایان دیگر اصول ایله التباس وقوعه کلیر ، یاخود سامعده بولونان بعض صفات ردیئه واعتقادات باطلهدن متأثر اولور . بناءً علیه هر ایکی تقدیره کوره اساساً بیوك بر خیری ، متین بر کمالی حائز اولان او اصول ، او قواعد تغیره اوغرار . حتی استعدادك فنالغندن ، یاخود تفهمك نقصانندن نشأت ایدن برطاقم عقائد فاسدهده اوکا اتباع ایدرك بر چوق اعمال فاسده میدانه کلیر . هم بوحالات معتقدك علمی لاحق اولمقسزین ، بو سوء اعتقاده نه صورتله ضاپدیغنی آکلامقسزین حاصل اولور . ظواهره آلدانانلر ظن ایدرلرکه بو اعمال فاسدهنك سببی او اصله و او قاعدهیه اولان اعتقاددر . ایشته بو سوء تفهمدن طولایی چوق زمانلر اصول ادیانده تحریفلر ، تبدیللر وقوعه کلمشدر. همان هر دینده تحدث ایدن بدعتلرك اساسی ده بودر.

حتی بو سوء تفهم ایله نتیجهسی اولان بدعتلر طبایعك فسادینه، برچوق اعمال قبیحهنك ظهورینه یکانه سائق اولمشدر . منتسبین دیانتدن بعض بسیط فکرلی ادملرك افعال وحرکاتنه باقهرق بر دینه، یاخود بر عقیدهیه طعنه قالقیشان بی‌خبرلری‌ده تشجیع ایدن هپ بودر.

ایشته دیانت اسلامیهده اصول عقائددن عد اولونان قضا و قدر مسئلهسیده بو جملهدندر. قضا و قدر برچوق غافل غربلیلرك سرمایهٔ طعن وتزییفی اولمش . اونلری برچوق قانون باطلهیه سوق ایتمشدر. اویله توهم ایدیورلرکه: بوعقیده هانکی قومك وجداننده یرطوتارسه آرتق او قومده قوت وشهامتدن اثر قالماز ، یرینه ضعف ومسکنت قائم اولور. بناءً علیه مسلمانلر کمال فقر و ضرورت ایچنده قالمشلر ، قوای حربیه وسیاسیهده اقوام سائرهنك کافهسندن کریده درلر . فساد اخلاق الابیلدیکنه تعمم ایتمش ، یالانجیلق ، نفاق ، خیانت غرضکارلق ، حسد چوغالمش ، آرهلرینه تفرقه کیرمش ؛ نه حاللرنده نه مستقبللرنده خیر قالمامش؛ منفعت ومضرتلرینه قارشی غفلت محض ایچنده بولنیورلر ؛ اذواق حیات نامنه یمك ، ایچمك ، اویومق کبی حیوانیته مخصوص حوایجی تأمین ایله اکتفا ایدرك ، روحك ذوقی اولان مدنیت و فضیلتده سائر اقوام ایله مسابقهیی عقللرینه بیله کتیرمیورلر ؛ لکن هانکیسنك انه بر قدرت کچرسه یانی باشندهکنی متضرر ایتمکدن اصلا کری طورمایور ، یعنی اوبر طرفده ملل مترقیه بونلری لقمه لقمه یوتوب طورورکن زواللیلر سطوت وشدتی بربرلریله اوغراشمهیه منحصر قالیور ؛ هرعارضهیه قارشی مسکنانه بر رضا ، هر حادثهیه ینه اوطرزده بر قبول کوستریورلر . اولرینه چکلمشلر سکون و رخاوت ایچنده وقت کچیریورلر ؛ کوندوزلری مزعالرینه کیدیورلر، آقشاملری آغیله کلیر کبی مأوالرینه چکیلورلر.. بیوك مأمورلری بتون زمانلرنی لهویات ایچنده ، شهوات بهیمیه پشنده اسراف ایدییورلر ، اوزرلرنده ایفاسنه عمرلر کافی کلمیهجك قدر وظائف بیغلوب قالمش ایکن برقسمی اولسون ایفاجهته یاناشمایورلر؛ ثروتلرینی اماتهٔ زمانه مدار اولهجق اسرافات ایچنده هدر ایدیورلر ؛ معاشلری بول، لکن بوکا مقابل ملته هیچ بر نافع خدمتده بولونمایورلر، دائما عظیم بر تفرقه ، بیوك برمنافرت ایچنده یاشایورلر، عمومك مصالحنی براقوب کندی خصوصی ایشلریله اوغراشیورلر ، هر بری تحت تابعیتندهکی قوجه برامتی فدا ایدن، رقیبنی یالکز براقهرق خارجدهکی بردشمنك هجومنه آماده قیلان ایکی امیر اراسندهکی منافرت وخصومتك نهدرجهلرده اولهجغی دوشونلسون ! ایشته بویله بربریله دیدیشن ایکی امیرك ضعفی کندی ایچون اك آسوده بر قوت کورن بر حکمدار اجنبی درحال کلیور ، نه عسکر ، نه مهمات سوقی کبی کلفتلر اختیارینه لزوم کورمهدن ایکیسنك ممالکنیده یوتی ویریور . ملت اسلامیهیه خوف طاری اولمش ، جبانت ، مسکنت آلا بیلدیکنه تعمم ایتمش ، برحالدهکه اك خفیف برسسدن اودلری پاطلایور ، اوفاجق برلمسدن جانلری یانیور. عزت وشوکت ایچنده کوردکلری اقوام سائرهیه تشبه یلمك ایچون ایجاب ایدن هردرلو حرکتدن، هردرلو فعالیتدن فارغ اولمشلر؛ قومشولرینك، حتی کندی تابعیتلرندهبولنان ملتلرك ترقیاتنی ، بونلره قارشی مباهاتنی کوردکلری حالده بیله چالیشمایورلر . دینلرینك بو خصوصدهکی اوامرینه مخالفتده بولنیورلر ، دینداشلری اولان اقوامدن برینك باشنه بر فلاکت کلیر ، یاخود هجوم اعدایه هدف اولورسه نه او مصیبتی تخفیفه ، نهده او دشمنی أل برلکیله دفعه شتاب ایتمیورلر ؛ خفی ، یاخود علنی جمعیتلر تشکیل ایدرك حمیت ملیهیی تهییج ایتمك ، وطنداشلرینی مسکنتدن قورتارمق ، عاجزلره معاونتده بولنمق ، قویلرك ألنده زبون قالانحقی استرداد ایلمك کبی تشبثلرده بولونمایورلر .

ایشته غربلیلر امت اسلامیهیه بونك کبی دها بر چوق اوصاف وعادات اسناد ایدیورلرده جملهسنك منشأنی قضا وقدره ایمان اولمق اوزره کوستریورلر ، ومسلمانلر بوعقیدهده ثابت اولدقجه ابدیاً احراز شوکت ایدهمیهجکلرنی . شرف ومجد قدیملرنی هیچ بر زمان استردادده موفق اولهمیهجقلرنی ، حقلرنی مدافعه ، سلطنتلرنی تأیید ایدهمیهجکلرنی ، صوکندهده بو ضعف مترقی ایله محو اولوب کیدهجکلرنی، ذاتاً بر چوغنك کندی آرالرندهکی مخاصمات یوزندن محو اولهرق بقیهسنك حیاتنه ایسه اجانب طرفندن خاتمه چکیلهجکنی سویلیورلر .

ینه اوغربلیلرك اعتقادنجه قضاوقدره ایمان ایله انسانك بتون افعالی اضطراری اولدیغنه قائل اولان مذهب جبری آرهسنده هیچ برفرق یوقدر. اویلهتوهم ایدیورلرکه مسلمانلر قضاوقدره اعتقادلری مقتضاسنجه کندیلرنی هوادهمعلق توی پارچهسی کبی کوریورلر. روزکار استهدیکی طرفه سوق ایدیور . حالبوکه برقوم کندیسنك قولده ، فعلده ، حرکتده، سکونده هیچ بر اختیاری اولمادیغنه ، بتون بونلرك برقوهٔ جبریه طرفندن وقوعه کلدیکنه، الحاصل بتون حرکاتنك قسری (غیر اختیاری) اولدیغنه ایسه قناعت ایدرسه شبهه یوقدرکه بتون قواسی عاطل قالیر، کندیسنه موهبهٔ فطرت اولان بتون حواس ومشاعرك فائدهسی اولماز. قلبلرده سعی وعمله طوغرو برحس سائق قالماز . آرتق بویله بر کتلهٔ

عاطل ایچون بوعالم جد وجهددن عدم آبادسکونه طوغرو کتمك پك محقدر .

ایشته غربلیلرك برقسمی مسلمانلر حقنده شو ظن باطلی بسلهدیکی کبی شرقدهده برچوق بیلمزلر اونلرك بوسوزلرینی نفس الامره مطابق اوله‌رق اوزره تلق ایدییورلر . بن ، بی پروا « ارباب ظنونك سوزلری یالاندر . اصحاب وهمك خطالری ظاهردر . بونلرك هپسی اللهه مسلمانلره افترا ایدییورلر » دیمکدن هیچ کری طورمام . شو زمانده سنی ، شیعی ، اسماعیلی ، زیدی وهابی ، خارجی ... هیچ برمسلم یوقدرکه جبرمحضه قائل اولسونده نفسندن اختیار وارادهیی کلیاً سلب ایتسون . بلکه شو طوائف مسلمه‌دن هر بری عمل وحرکتلرنده کندیلرینك ارادهٔ جزئیه‌یه مالك اولدقلرینی ، بو ارادهنك صورت استعماله کوره هم ثوابك هم عقابك مداری اوله‌جغنی بیلیرلر ، جناب حق طرفندن کندیلرینه ویریلن او ارادهٔ جزئیه ایله محاسبه اولنه‌جقلرینه ، امتثالی فوز وفلاحی موجب اولان بالجمله اوامر الٰهیه‌یه اتباع ایتمك مناهیدن چکینمك ایله مأمور بولندقلرینه اعتقاد ایدرلر . ایشته انجق بو اراده ، بو اختیار تکالیف شرعیه‌نك موردیدر ؛ کذلك انجق بواراده و اختیار ایله حکمت و عدالت تمام اولور.

أوت مسلمانلر آراسنده جبریه نامیله برفرقه واردی که انسان بتون افعالنده هیچ شمهٔ اختیار بولنمیان بر اضطرار ایله مضطردر ، ظننده بولنور و بر آدمك یمك یرکن آغزینی اویناتمسی ایله صوئوغك شدتندن چکلرینك تیتره‌مسی آراسنده فرق یوقدر ، دیردی . مسلمانلر بوفرقه‌یی پك واهی برسفسطه صاحبی اولمقله اتهام ایدرلردی . ذاتاً بو مذهب باطل اصحابی‌ده تا دردنجی قرن هجرتده نام ونشانلری قالمیه‌جق صورتده محو اولدی . قضا و قدره اعتقاد ایله جبره انقیاد آراسنده هیچ برمناسبت ، مشابهت اولمدیغی کبی یوقاریده سرد ایله‌دیکمز ظنون باطله‌ده قضا و قدره اعتقادك هیچ بر زمان ایجاباتندن دکلدر .

قضا وقدره اعتقاد دلیل قطعی ایله مؤید اولدیغی کبی فطرتده بواعتقاده سائقدر . ارباب فکر ونظر قولایجه تسلیم ایدرلرکه هربر حادثك اوکا زمانده مقارن اولان بر سببی واردر . کذلك سلسلهٔ اسبابدن انجق میدانده حاضر اولانلری کوره‌بیلوب اسباب ماضیه‌یی یالکز اوسلسله‌یی ابداع ایدن مبدع حقیقی بیلور هر سلسله‌نكده ظاهرده بر مدخلی واردرکه اوده‌سی عزیز علیمك تقدیرینه قالمشدر . انسانده‌کی اراده‌یه کلنجه بوانجق اوسلسله‌نك حلقاتندن بریدر ، یعنی اراده اثار ادراك جمله‌سندن براثردر . ادراك ایسه حواس و مشاعره عارض اولان شیلردن روحك برانفعالیدر . بناءً علیه حادثات ظاهرهٔ کونك فکر واراده اوزرنده‌کی حکم ونفوذی عقلا شویله طورسون احمقلرك بیله انکار ایده‌میه‌جکی بدیهیاتندندر . ایمدی ظاهرده مؤثر کوریلان اسبابك مبدأی بوتون اشیانی حکمت ازلیه‌سی موجبنجه یارادان . هربر حادثی اوکا نظیر اولان دیکر حادثه تابع قیلان مدبر کونك یدقدرتنده‌در .

صانع عالم اولان برالهك وارلغنی اعترافه یول بوله‌میان برجاهلك موجودیتنی فرض ایتسه‌ك بیله اونك ایچون مؤثرات طبیعیه وحادثات دهریه‌نك ارادات بشریه اوزرنده‌کی تأثیرینی اعتراف ایتمکدن قورتولش یوقدر . پك اعلا جناب حقك عالم خاقت حقنده وضع ایتمش اولدیغی نظام طبیعتدن خارج قالمغه کیمسه مقتدر اوله‌بیلرمی؟ بوبربدیهه‌درکه ارباب کمال شویله طورسون تحری‌ٔ حقیقتده هنوز پك مبتدی اولانلر بیله اقراردن کری دوره‌مازلر . حتی غرب حکماسندن ، غرب علمای سیاستندن برقسمی حکم قضا وقدره انقیاد لزومنه صینه‌رق اوحکمی اثبات ایچون برچوق سوزلر سویلمشلردرکه بزم ایچون اونلرك رأیلری ایله استشهاده لزوم یوقدر ..

تاریخك نقل وروایتك فوقنده بروظیفه‌سی واردرکه هرملتده یتیشن علما اووظیفه‌یی نظردقته المشلردر . اووظیفه ایسه امتلرك اقبال واضمحلالنده تعقیب ایتدکلری طریق ایله بویوك بویوك حادثاتك طبیعت وخواصندن ، بوانقلاباتك عادات ، اخلاق ، افکار ، حتی حسیات وجدانیه اوزرنده حصوله کتیردیکی تبدلاتدن الحاصل اقوامك ظهوری ، حکومتلرك تشکلی ، یاخود محو واضمحلالی کبی شیلردن بحث ایتمکدر .

ایشته فنون ادبیه‌نك الك جلیلی ، الك مفیدی عداولنان بوطرزده‌کی برتاریخکده بوتون مباحثی قضا وقدره اعتقاد ایدرهك قوای بشریه‌نك کائناتی اداره ایدن ، حادثاتی ایستدیکی کبی قوللانان بر قدرتك مسخری اولدیغنه استناد ایدر . اکر قدرت بشر اجرای تأثیر خصوصنده صورت مطلقه‌ده مستقل اولسیدی ، هیچ برکمال پایمال زوال اولمز ، هیچ برقوی زبون دوشمز ، هیچ بربنیان مجددورلمز ، هیچ برسلطنت یقلمازدی .

قضا وقدره اعتقاد ، شناعت جبردن تجرد ایدرسه اوزمان جرأت واقدام ، شجاعت وبسالت کبی سجایای فاضله‌یی ارقه‌سنده کورر . اوزمان انسانلری ، ارسلانلری تتره‌تن ، قپلانلرك اودینی پاتلاتان مهالك عظیمه‌یی بی پروا اقتحامه سوق ایدر . بواعتقاد نفوسی ثباته ، شدائده تحمله ، مصائب ایله پنچه‌لشمکه الشدیرر . جود وسخا کبی اوصاف کزین ایله متحلی ایدرشن انسانیته شین ویره‌جك شیلردن بری طوتار ، بلکه بواوغورده لذائذ حیاتی استخفاف ایله اولمکی بیله لاشی حکمنده کوسترر .

عمرك محدود ، رزقك امین اولدیغنه ، بوتون اشیانك دست مشیت خداده بولندیغنه اعتقاد ایدن ادم حق مدافعه ، یاخود منسوب اولدیغی ملتی اعلا ، یاخودفریضهٔ ذمتنی ادا ایدرکن هیچ اولومدن قورقارمی؟ کذلك اوامر الهیه و قوانین بشریه موجبنجه حق و حقیقتی اعزاز ایلمك یاخود بنیان مجدوشرفی تشیید ایتمك خصوصنده انفاق مال ایتمك ایچون فقر و ضرورته کرفتار اوله‌جغنی دوشونورمی ؟

جناب حق بواعتقادك فضیلتنی بیان ایتمکله برابر مسلمانلری بویله بر نعمته مظهریتلرندن طولایی مدح ایدییور : ﴿ الذین قال لهم الناس ان الناس قدجمعوا لکم فاخشوهم فزادهم ایمانا وقالوا حسبنا الله

ونعم الوكيل. فانقلبوا بنعمة من الله وفضل لم يمسسهم سوء واتبعوا رضوان الله والله ذوفضل عظيم . ﴾ مسلمانلر بدایت ظهورلرنده بتون اقطار عالمه داغلدیلر ، فتح ایتدیلر ، دنیایی منقاد ایتدیلر، مغلوب ایلدکلری دولتلرله، تسخیر ایتدکلری ملتلرله عقولی دهشت ایچنده براقدیلر . سکسان سنه‌یی کچمیان ناچیز برزمان ظرفنده عددلرینك ازلغنه ، لوازم حربیه‌لرینك هیچلکنه رغماً حکومتلرینی اسپانیه ایله فرانسه‌یی ایران پیره‌نه طاغلرندن تا سد چینه قدر تمدید ایتدیلر . اقوام مختلفه‌نك عادات وطبایعنه وقوف واعتیادلری اولمدیغی حالده ملوکی، قیصرلری، کسرالری کندیلرینه فرمانبر ایتدیلر.

قضاوقدره اولان بواعتقاد اونلری دنیانك اوبر اوجنده‌کی معرکه‌لره جولقلریله چوجقلریله حتی قادینلریله کیتمکه هم ده سیرانکاهه کیدر کبی سرور ونشاط ایله کیتمکه سوق ایدردی . کویا که الله‌ه اولان توکلری سایه‌سنده هر بر مصیبته قارشی مصون ومحفوظ ایدیلر . اوفاق چوجقلرله قادینلر عسکرلره صوویرمك کبی خدمتلرده استخدام اولنور، ارککلردن انجق سلاح قوللانمق خصوصنده آیریلیرلردی . نه قادینلره دهشت، نه اوفاق چوجقلره خوف وخشیت قطعیاً عارض اولمازدی .

نره‌سکز ای جماعت رحمت ، ای ارباب شفقت! نره‌سکز، ای جبال متین قدرت وقوت !... سزلر زمان شدتده خالقك امید کاهی ایدیکز. معروف ایله امر، منکردن نهی ایدراك خیرلی امت ایدیکز . شمدی نره‌سکز ؟ عجبا شکاف مقابرکزدن باقوب ده اخلافکزك ، احفادیکزك بوکونکی حال سفیلنی کوریبورمیسکز ؟ ایواه ! اونلر سزك طوتدیغکز یولی براقدیلر، کریوهٔ ضلاله صاپدیلر، فرقه ، شیعه منازعاتی ایچنده تارمار اولوب کیتدیلر. اویله برعجز وضعفه کرفتار اولدیلرکه یورکلر دایانماز . جکرلر پاره پاره اولور . اجانبك ایادیٔ افتراسنه شکار اولمشلرده وطنلرینی، حقلرینی مدافعه‌یه قوت بوله‌میورلر. ایچکزده بر بقیهٔ روح ، برصدای غیرت یوقیدرکه خروش ایتسون‌ده غافللری انتباهه کتیرسون، اویویانلری بیدار ایتسون، ارباب ضلالی سبیل رشاده سوق ایلسون ؟ انا لله وانا الیه راجعون .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی : محمد عاکف

اعجاز قرآن

جرائد مصریه‌دن (الفلاح) نام جریده‌نك ۲۰ ذی الحجه سنه ۳۱٤ تاریخلی والتی‌یوزاوتوز برنومرولو نسخه‌سنده (القرآن الشریف وترجمته باللغة الانکلیزیة) سرلوحه‌لی بر مقاله کوردم . غزته محرری اولان ذات بوبابده کوزل ادارهٔ لسان وافکار ایتمش ایسه‌ده مادامکه اساس بحث دارینده موجب فوز وفلاح مؤمنین اولان قرآن کریمه تعلق ایدیبور ، داعیلری‌ده حسب الدیانه کلمات آتیه‌نك ایرادینه لزوم کوردم . ارباب علم وکماله خفی دکلدرکه جناب حق رسل کرامنی صدق رسالتلرینه دلالت ایدر برر معجزه ایله تخصیص بیورمشلردر . مثلا موسی علیه السلامك زماننده علم سحر رواج بولدیغندن رسول مشارالیه سحره‌یه غلبه ایده‌بیله‌جك برطرز اعجاز ایله ممتاز بیوریلوب بونکله غرائم سحره ابطال بیورلدی . ﴿ وبطل ما كانوا يعملون ﴾ عیسی علیه السلامك زماننده علم طب علوم سائره‌دن زیاده انتشار ایتمکله مشارالیه دخی احیاء موتی معجزه‌سیله تخصیص بیوریلوب بو سایه‌ده علم مذکور منتسبلری بهت وحیرتده قالدی . زمان بلاغت عنوان سعادتده‌ده قوم عرب میاننده فصاحت وبلاغت حدکماله واردیغی، حال بوکه سیدالسادات افندمزك هم رسالتلری کافهٔ افراد بشره شامل هم ده شریعت غرالری شرایع منزله‌نك خاتمه‌سی اولدیغی جهتله فخر الوجود افندمز قرناً بعد قرن انتهاء زمانه‌قدر کلمش وکله‌جك فحول بلاغتك لسانلرینی لال براقه‌جق بر معجزهٔ عظیمه ایله اختصاص ایتدیلرکه معجزهٔ مذکوره‌یه لسان عربده (اعجاز القرآن) اطلاق اولنور . ایشته انس وجن بر آره‌یه کلوبده قرآنك مثلنی اتیانه سعی ایتسه‌لر موفق اوله‌میه‌جقلرینی اخبار ایدن ﴿ قل لئن اجتمعت الانس والجن ... ﴾ آیت جلیله‌سی قرآن مجیدده‌در . حضرت پیغمبر جمیع سور قرآنیه ایله تحدی بیوردقلری کبی بعض سوره ایله‌ده تحدی بیوردقلری واردر .

اوت کتب سیر وتواریخی مطالعه ایدیبورسکده اولجه بلیغانه یازلمش بر طاقم سوزلری افادهٔ آخر ایله بزه قارشی سویلیورسك‌دیه تفوه ایدنلری ﴿ قل فأتوا بعشر سور مثله مفتريات ﴾ آیت قرآنیه‌سیله اسکات بیورمشدر . دها صکره‌لری‌ده قرآن کریمك بر سوره‌سیله‌ده تحدی‌یه تنزل بیوردقلری حالده فصحای عدنان وبلغای قحطانك هیچ بری معارضه‌یه یول بوله‌مادیلر. معجزهٔ مذکوره ادراك ایتدیکمز اون دردنجی عصره‌قدر معارضه‌سندن عاجز براقدیغی نفوسك عددینی قابل احصا اولمیه‌جق بر درجه‌یه ابلاغ ایدرجه‌سنه شان وعظمتنی محافظه‌یه موفق اولدی . بو اعجاز ایسه قرآن مبینك اسلوب عربی اوزره بقاسنه متوقف اولوب لغة اخرایه تحولی حالنده محافظه ایدیله‌میه‌جکی قطعیدر. اوحالده قرآن مجیدك کافهٔ دقایق کلامیه وجمعیت مخصوصه‌سنی بحق ادا ایتمك اوزره هرلسانك باخصوص لسان دقیق عربك کندیسنه خاص اولان طرز بیانی نظر دقته آلمقسزین لغت اخرایه علی طریق الاحتوا ترجمه‌سنه موفق اولدم دیه‌رك اصل عربیسیله سیان طوتانلر طولایسیله هدم ارکان وتخریب بنیانه سعی ایتمش اولورکه دکل کلام الله اولان قرآن کریم حقنده حتی بشقه اثرلر حقنده بیله تحت امکانده اولمادیغی علم لسان علماسنجه امور بدیهیه‌دندر. بو اعتقاد سقیمه قناعت بیوك غفلتدر . بو اعتقادده ثبات ﴿ يريدون ان يطفؤا نورالله بافواههم ﴾ آیت جلیله‌سنه ماصدق اولمقدن باشقه بر نتیجه‌یی انتاج ایتمز . تصحیح عبادت ایچون بعض آیات قرآنیه‌یی لغت عربیه‌سیله تعلم هر مسلم ایچون واجب وقدراللزوم تعلم ایتمیه‌نلرك لسان شریعتده عاصی اولمسی خصوصنده‌کی اجماع ، مدعامزی

اثباته کافیدر . لغت اخرایه ترجمهٔ قرآن کریم خصوصنده‌کی مساعدهٔ شرعیه آنجق هیچ بر وجهله عین قرآن اعتبار اولنمامق شرطیله اولا کندی لسانلرنده احکام قرآنیه‌یی اوکرنوب بعده تفصیل وحقایقنه اطلاع ضمننده لسان جلیل عربی‌یی تعلمه خواهشکر اولمق اوزره اولور .

بو فکر مشروعك خارجنده اوله‌رق ایشیدیلن وکوریلن تراجم متعددهٔ موجوده ایسه بزم ثبات فکرمزی قطعاً دوچار استغراب ایده‌مز. زیرا تراجم مذکوره‌نك اکثریسی بر طاقم عقلای غیر مسلمه طرفندن یازلمشدرکه آنلر مقتضای دیانتلرنجه معذوردرلر. وارسون بوکبیلر دقایق قرآنیه‌یه وقوف ادعا ایتسون. نفس الامر اویله‌می اولمق لازم ؟ تراجم مذکوره‌نك نقاط کثیره‌سنده یکدیکره قارشی کورلمکده اولان مباینتلری، وقوفسزلغی پك اعلا تصویر ایدییور . مدارك بشریه ایچون اسرار آیات ربانیه ومعانیٔ عربیهٔ اصلیه‌یی احاطه ایده بیلمه‌نك عدم امکانی ایله اسلوب عربی اوزره قرآن جلیل العنوانك معجز اولوب اسالیب سائرهٔ اعجمیه‌ده اعجازینك سکته‌دار اوله‌جغنی بیان ایچون لایعد دلائل عقلیه ونقلیه موجود ایسه‌ده آنلردن بوراده یالکز بر دانه‌سنك محاکمهٔ آتیه ایله سردینه لزوم کوردم : هرکسك معلومی اولدیغی اوزره سور قرآنیه‌دن سورهٔ قصیرهٔ کوثر اوچ آیت جلیله‌یی شاملدر. بونلرك برنجیسی اولان (انا اعطیناك الکوثر) آیت سبحانیه‌سی بروجه زیر سکز فائده ونکته‌یی محتویدر :

١ — جمع متکلم ضمیریله احسان ایدن ذاتك عظمتی افاده بیوریله‌رق بونکله عطیه‌نك ده نعمت عظما ایدوکنك اعلان بیورلمسیدر.

٢ — مبتدایه جملهٔ فعلیه اسناد ایدیله‌رك اثبات خبرك تأکید بیورلمسیدر.

٣ — ضمیر متکلمك جمع اوله‌رق ایرادیله عظمت ربوبیتك اشعار بیورلمسیدر .

٤ — جمله‌نك قسم مجراسنده جاری اولان حرف تأکید ایله تقدیر بیورلمسیدر .

٥ — فعل صیغهٔ ماضیه ایله ایراد بیوریله‌رق صاحب کرمدن انتظار ایدیلن بر نعمتك واقع ایمش کبی تلقی ایدلمسنك افاده بیورلمسیدر .

٦ — کوثر لفظنك موضوعنك خذفیله دائرهٔ شمولنك کافهٔ خیراته توسیع بیورلمسیدر .

٧ — کثرت معناسنی افاده ایدن کوثر لفظنك صیغهٔ کثرته زائد اوله‌رق اتیانی ایله مبالغه معناسنك افاده ایدلمسیدر .

٨ — کوثر لفظنك لام تعریف ایله تصدیر ایدلمسیله معنای کثرتك تشمیل وتکمیلدر . زیرا لامك عهد ایچون اولمسنه قرینه بولنمدیغندن حقیقته صرف ایدلمسی لازم کلیر . حقیقتك ایسه افراده نسبتی مساواة اوزره‌در. بناءً علیه لام تعریف ایله افراد کوثرك هیچ بری خارج اولمامق اوزره معنای کثرت تشمیل ایدلمش اولیورکه بونکله فخر الکائنات افندمزك اولاد ذکور ایله تعقیب ایدلمامسی اعتراضه قارشی معقول برجوابك استخراجی تسهیل ایدلمش اولیور . چونکه کندیلرندن صوکره اولاد ذکوری ابقا ایدیله‌جك اولسه‌یدی ایکیدن خالی اولمیه‌جقدی : یاشرف نبوتله تشرف ایده‌جکلردی، یاخود تشرف ایتمیه‌جکلردی. نبوت ایله تشرف ایتملری پدرلرندن خاتم الانبیا اولمق فضیلتنی رفع ایده‌جکندن معنای کوثرك صلی الله علیه وسلم افندمز حقنده تکمله منافی اولدیغی کبی تشرف ایتمه‌ملری دخی منافیدر. (لوعاش ابراهیم لکان نبیا) قول شریف نبوی ایله بورایه ایما بیوریلیور .

سورهٔ معروضهٔ قصیره‌نك ایکنجی آیتی اولان (فصل لربك وانحر) کذلك سکز فائده ونکته‌یی مشتملدر :

١ — معنای تسبیدن مستفاد اولان فاء تعقیب ایله هم جناب منعم تعالی وتقدس حضرتلرینه قارشی اولان وظائف شکری ایفایه هم اعدانك کفتکولرینه ترك مبالاته نعم الهیه‌نك سببیتی افاده بیوریلیور . اعدانك کفتکولری دیدك، زیرا معلومدرکه سورهٔ جلیلهٔ کوثر عاص ابن وائلك محمد صلی الله علیه وسلمك اولاد ذکوری اولمادیغندن میوه‌سز اغاج کبیدر دیمسی اوزرینه نازل اولمشدر .

٢ — لام تخصیص ایله عاص ابن وائل واوکبیلرك کندی مصنوعلری تحته پارچه‌سنه تاپه‌جق قدر بلاهت کوسترملرینه تعریض وجناب پیغمبرك خالصاً لوجه الله عبادتده پابرجای ثبات اولملرینه تنبیه بیوریلیور .

٣ — عبادتك بدنیه ومالیه قسملرینه اشارت بیوریلیور .

٤ — بوایکی عبادت ایله جناب فخر الرسل افندمزك صلاته اولان اختصاصلری ایله تصدق خصوصنده‌کی علو همتلرینه اشارت بیوریلور. (جعلت قرة عینی فی الصلوة) حدیث شریفی ایله حجة الوداعنده یوز دوه‌نك اهدا ایدلمسی بو اختصاص وعالی همته برر نشانه‌در .

٥ — برنجی جمله‌ده لامك ذکر اولنمسی ایکنجی جمله‌ده خذفنه قرینه طوتوله‌رق ایکنجیده هم لام ایله برابر مدخولك خذفیله اختصار ایدیلیور. [*] هم ده برنجیده‌کی اختصاص معناسنی افاده‌دن کیرو قالمایور

٦ — صنعت بدیعدن اولان سجعه رعایت ایدیلیور .

٧ — (لربك) لفظی طریق التفات اوزره ایراد ومضمردن مظهره صرف ایدلمکله یعنی (لنا) دینیوبده (لربك) دینمکله معبودك جلالت وربوبیت ایله متصف اولدیغنه اشارت بیوریلیور .

٨ — (لربك) لفظی ایله معبودك صفت ربوبیت ومالکیت ایله متصف اولمسنك لزومی اشعار وبوسیله مملوك ومربوب اولان ماسوایه عبادت ایدنلرك خطالری دخی اخطار ایدلمش اولیور .

سورهٔ جلیلهٔ کوثرك اوچنجی آیتی که (ان شانئك هو الابتر) آیت سبحانیه‌سیدر، بودخی بش فائده‌یی شاملدر:

١ — کندی امورلرینه اقبال ایدوب اعدانك شنائت وعداوتلری ایله احتفال ایتمه‌مك خصوصی جمله‌نك استیناف طریقی اوزره ایراد بیورلمسیله تعلیل بیورلمسیدرکه قرآن کریمده بوکبی حسن موقع پك چوقدر .

[*] قاعدهٔ لامك مدخولی ضمیر اوله‌جقدیکه (وانحرله) دیمك اقتضا ایدردی .

۲ — جملهنك خاتمهٔ اغراضى بيان حكمتنه مبنى انزال بيورلمش يعنى اعدانك مقطوع العاقبه اولمقله عداوتلرينك دخى كسيلهجكنى بيان ايتمك اوزره ايراد بيورلمش بر جملهٔ معترضه اولمسنك امكانيدر.

۳ — عاص ابن وائلڭ صفت شنائتيله ذكر ايديلوب اسمنك ترك ايدلمسى هم حكمى كافهٔ ارباب عداوته تشميل، همده «مشتق اوزرينه حكم مأخذك عليتنى افاده ايدر» قاعدهسنجه مرقوم عاصك مقطوع العاقبه اولمسى محضا عداوتندن ايلرى كلديكنى افاده ايديور.

٤ — جمله حرف تأكيد ايله تصدير ايدلمكله اعدانك تنوهات حسودانهلرينك قطعياً صدقه مقارن اولماديغى اكلاشيليور..

٥ — جملهنك طريق قصر ايله ايراد بيورلمسيدركه بوندن زبدهٔ حقائق عالم افندمزه اظهار عداوت ايدنلرك (ابتر) يعنى مقطوع العاقبه اولملرى ديكر زمرهٔ اباتره رحمت اوقودهجق مرتبهده ايدوكى اكلاشيليور.

اينته صغر حجميله برابر دها برچوق نكات ومحاسن ايله مشحون اولان بو سورهٔ قصيرهٔ بليغهنك هم فوائد اعجازكارانه مسرودهيى حاوى اولمق همده آهنك ولطافتى وشيوهٔ كبرياناسى محافظه ايدلمك اوزره هانكى لسانه ترجمهسى قابل اولهبيلير؟ كرچه بر فكر صحيح اولديغى حالده برلسانده ايدهجكى تأثيرى هر لسانده ايدهبيلير جملهٔ حكميهسى طوغرودر، انكار اولنهماز. اما برلسانده حاوى اولديغى نكات خفيهسيله آهنك ولطافتى هر لسانده اجرا ايدهجكى ادعاسىده پك قولاى تسليم ايديلهمز. ذاتاً مبحث، كلامك تأثيرى جهتى دكل، وجوه اعجازكارانهسنك محافظهسى جهت مهمهسيدر.

قرآن مجيدك وجوه اعجازندن بريده محكمات ومتشابهاتى جامع اولمسيدركه بونده اولان حكم عجيبهدن برقاچنك اولسون تأييد مدعا ضمننده ذكر ايدلمسى صددن خارج دكلدر صانيرم:

برنجيسى: قرآن كريمى نظر دقيقه وفكر سليم ايله مطالعه ايدنلر هم تشبيه هم توحيده دلالت ايدر آيتلره تصادف ايدهجكندن بالطبع محكمى متشابهدن تفريق ايچون ادلهٔ معقوليه مراجعت ايدهجكدركه بوندن ادلهٔ عقليهنك وطولاييسيله عقلك وحدت وجود حق اثباتنده ذى مدخل ايدوكى اكلاشيلير. (فاعتبروا يا اولى الابصار)

ايكنجيسى: قرآن كريمه نظر ايدنلره متشابهاتدهكى معانى دقيقهنك كشفى ضمننده علوم عاليه اصحابنه مراجعت لزومنى حس ايتديرمك حكمتى دركه بوده مجالس علمايه ترغيب دكل، عادتا سوق ديمكدر. (يا ايها الذين امنوا اتقوا الله وابتغوا اليه الوسيلة)

اوچنجيسى: طريق تقليددن طريق نظره اعلا ايتمك حكمتيدر. زيرا عقل سليم اربابى ايچون تعميق نظر ايتمكسزين محكم ومتشابهك برينه تقليد ممكن اولهماديغى كبى بتون آيات قرآنيه محكم اولديغى تقديرده وادئ تقليدده قالمق دخى استبعاد ايديلهمز.

دردنجيسى: مبرات حق خصوصنده عبادك اتعاب فكر ايتملرينك مطلوب الهى اولمسى حكمتيدر. (تفكر ساعة خير من عبادة سبعين سنة)

قرآن كريمك محكم و متشابه شمولندهكى حكم ربانيهنك كافهسنى تعداد ايتمكه مقالهنك حجمى مساعد اولماديغندن بو قدرله اكتفا اولنور.

العاقل يقيس ما لم يقل على ما قيل . والله يهدى الى سواء السبيل

ايمدى قرآنك معجزهٔ عظماى نبويه ايدوكى ولو عربى اولسون بشقه بر قالبه افراغ ايديلهجكى تقديرده اسرار اعجازينه خلل طارى اولهجغى بيلنديكى حالده هانكى بر معتقد آنى السنهٔ سائرهيه تبديلدن صكره عين قرآن اعتقاد ايدر؟ وبو دام انفعاله هانكى بر اعما طوتولور؟

اسكوب بلديه رئيس اسبق
محمد فريد

حديقهٔ فكريه

ماديونك شبهاتيله آنلرك بطلانى

بو نظريهنك خلاصهسى شودر:

دكز، بوتون انواع واجناس مختلفهسى داخل اولديغى حالده، بو كائنات ارضيهنك اصليدر. دكز اعصار قديمهدن برنده بوتون كرهٔ زمينى ستر ايتمش اولديغى ايچون ايچنده ياشايان مخلوقات اوزمان كاملاً ارضه انتقال ايدن اوراده ياشامايه باشلامش. بونك ايچون بسيط بر حجرهٔ نباتيهدن اكل حيوانات اولان انسانه وارنجهيه قدر ارضده كورولن مخلوقاتك كافهسنك اصلى دكزدر. يعنى بوتون مخلوقات وقتيله بحرى حيوانات ايمش. استاد مايه ديوركه:

«ايستر ايكى اياقلى، ايستر قانادلى اولسون؛ ايستر زاحفه صنفندن بولنسون. بر يوزنده ياشايان نهقدر حيوانات وارسه دكزده عينى ياخود يقينى بولنور. بو مخلوقاتك عنصر مادن عنصر هوايه انتقالى يالكز ممكن اولمقله قالماز. بالكه بر چوق مثاللرله ثابتدر. بز بوراده دكزده وقارهده ياشايان حيوانات ايله ييلانلردن، قاپلومبغهلردن، صو كلبكلرندن، دكز كوپكلرندن، دكز كوپكلرينك اجناس مختلفهسندن. على السويه هواده وصوده ياشايان حيواناتدن، ياخود بعضاً قارهده، بعضاً ده دكزده تعيش ايدنلردن بحث ايدهجك دكلز. بز آنجق هواده ياشايهبيلن حيواناتدن بحث ايليهجكز.

معلومدركه حيوانات بحريه ايكى قسمدر. بر طاقمى صويك ايچنده يوزدرك كنديندن كوچك اولانلرى صيد ايدر. ديكر قسمى صويك ديبنده يورويهرك اورادن هيچ آيرلماز، ياخود نادراً آيريلور. بونلرك يوزمهيه هيچ قابليتى يوقدر. او حالده بو هواده يوزمكده اولان طيورك سمك طيار نوعندن حصوله كلديكنده، ياخود اوچمايه وسط ارضدن يوكسلمهيه مقتدر اولهميان حيوانات برينك قعر بحرده ياشايان حيوانات بحريهدن تشعب ايتديكنده كيم شبهه ايدهبيلير؟»

سز اكر بو نظريهنك صحتنه قانع اولمق ايسترده (الله كوسترمسين) مسئلهيى تعميقه چاليشيرسهكز ديرلركه:

شيمدی سزه لازم اولان بری اولسون ، بحری اولسون بوتون حيواناتك اشكاليله قابليتلرينی ، تمايللرينی بيله‌رك صوكره اونلری بربرلريله مقايسه ايتمكدن عبارتدر . مثلا طيوردن باشلايه‌رق بوتون انواعنی تدقيق ايدر ، صوكره بونلرك نقوش والوانی آره‌سنده‌كی تخالفی هر برينك تمايلات طبيعيه‌سنی تتبع ايلرسه‌كز بونلردن هيچ برنوعه تصادف ايتمزسكزكه دكزده نظيری بولونماسون . استاذ فندن بری ديوركه : «دكزده سرچه‌يه وارنجه‌يه قدر حيوانات بری‌نك هر شكلنده بولنور . كذلك دكزده نباتات ، ازهار ، اثمارده موجوددر . مثلا اينجير ، كل ، قرنفل ، اوزوم وسائره‌نك امثالی واردر . »

اكر سز ايشی اعظام ايدرده بوايكی طبيعتك بوايكی محيطك تباينندن طولايی حيواناتك دكزدن قاره‌يه كچمسنی استبعاد ايده‌جك اولورسه‌كز اوزمان ديرلركه :

آزبجق صبر ايت هم بيلمش اول‌كه بو انتقال علوم طبيعيه‌يه هيچ برصورتله منافی دكلدر . كرهٔ ارضيه‌يی محيط اولان هوا چوق مقدارده اجزای مائيه‌يی حاويدر . ذاتاً صوده هوادن باشقه بر شی دكلدر ؛ انجق اجزای مائيه‌سی حجماً دها بويوك ، رطوبت جهتيله دها فائق اولديغی ايچون بزم هوا نامنی ويرديكمز سيال علويدن دها آغيردر . اويله‌ايسه رطوبتله مشبوع هوا ديمك اولان صوده ياشايان حيواناتك رطوبتله غيرمشبوع اولان شو بيلديكمز هواده ياشايه‌بيله‌جكنی تصور ايتمك پك قولای اولور .

برده بو انتقال خصوصنده ضرورت مسئله‌سنك غايت بويوك تأثيری واردر . كذلك احتمالدركه بو حيوانات بری‌نك بر قسمی وقتيله بر كولك ديبنده ياشايورمش . صوكره كولك صويی ياواش ياواش قورومايه باشلامش . اوزمان ايچنده‌كی مخلوقات جو هواده ياشامايه مجبور اولمش . ياخود اوله‌بيليركه حيوانات مفترسه‌دن قاچوب قورتولمق ايچون بولندقلری كولدن جوارنده‌كی ديكر كوله صيچرامق ايسته‌مشلر ، لكن بر قاميشلغه ، ياخود سازلغه دوشمشلر . اورادن اسكی يرلرينه دونمك ايسته‌يه‌رك ينه صيچرامايه قالقيشمشلر . فقط بوكا مقتدر اوله‌مامشلر . شوقدر واركه بو جهد وطلب سايه‌سنده خاصهٔ طيرانه مالك اولمشلر . صوكره صويك فقدانندن طولايی قورويان سابحه‌لری چاتلامش ، ياريلمش . بونلر او سازلقده تغذيلری ايچون لازم كلن موادی بوله‌رق اوسايه‌ده اولومدن قورتولمشلر . لكن سابحه‌لرينی تحريك ايدن اناييب بربرندن آيرلمش ، اوزامش ، اوزرنده توی بيتمش ، ياخود دها آچيق بر تعبير ايله سويليه‌لم ، متلاصق اولان جدرانی باشقه بر حالته انقلاب ايتمش ، بدنلری اينجه وملون بر قيل اكتسا ايتمش ، بو قيل ياواش ياواش بويويه‌رك قاناد حالنه كلمش . قارنلرينك آلتنده بولنوب اونلرك دكزده يوزملرينه خدمت ايدن اوفاق قانادلره كلنجه بونلرده اياق حالنه كله‌رك سطح ارضده يورومرلرينه خادم اولمش . الحاصل بدنلرينك جهات سائره‌سنده‌ده دهابراز زياده تغيرات وانقلابات حصوله كله‌رك بوتون طيورده كورديكمز شكل حاضر ظهور ايتمش .

حيوانات زاحفه وماشيه‌يه كلنجه بونلرك دكزدن صورت انتقالنی تصور پك قولايدر . چونكه ييلانلرك ، قاپلومبغه‌لرك علی‌السويه ايكی عنصرده‌ده ياشادقلری هركسجه معلومدر .

درت آياقلی حيواناته كلنجه بز دكزده بونلرك كافه‌سنك جسماً وتركيباً مشابهلری واردر ، ديمكله اكتفا ايتميز ، ديرزكه بونلردن هرايكی عنصرده كمال سهولتله ياشايه‌بيلنلری واردر .

دكز مايمونلرينی ، صوكره بونلرله بری مايمونلر آره‌سنده‌كی مشابهتی كورميورميسكز ؟ آرسلان ، آت ، اوكوز ، طوموز ، قورت ، دوه ، كدی ، كوپك ، كچی ، قويون كبی حيواناته كلنجه بونلركده دكزده اشباه ونظائری واردر . »

ايشته كتم عدمدن ميدان وجوده كلن كائناتده جلوه‌نما شو ابداع حيرت فرمايی ايضاح ايتمك ، انواع متخالفهٔ موجوده‌نك اصللرينی بيلديرمك ايچون ملحدلرك فرضيات سردنده واصل اولدقلری غايت بودر . سبحان‌الله ! عقل ايچون يوقلغنی تصور قابل اوله‌ميان خالق حكيمی انجق كندی ضعيف كوزلريله كوره‌مديكی ايچون انكار ايدوب‌ده صوكره خلقتی بو كبی هذيانلرله تأويله ، تعليله قالقيشان آدم افراد بشردن عد اولونمايه لائق دكلدر .

شيمدی بز بو حريفلره قارشی جقسزلق ايتدك ، غلطات واقعه‌لرينی تشهير خصوصنده پك ايلری كيتدك ، كبی بر ظن وارد اولور ديه فسيولوجی علمی سرآمدان علماسنك بو نظريه عليهنده‌كی مطالعاتيله استشهاد ايده‌جكز . اوزمان خلق آكلايه‌جقدركه ماديونك علم وفنده‌كی موقعلری اويله بزم شرقليلردن بعضيلرينك ظن ايتدكلری قدر عالی دكلدر .

فسيولوجی علماسنك اك مشهوری بولنان استاد كوبيه ديوركه : علمای طبيعيوندن افكار ماديونه قائل اولان بعض ذوات مايه نظرينك مروجی ، معينی اولمايه رضا كوستريورلر . بونلر برعضوك اهمال وياكثرت استعمالی اونك حجم وقوتنی تنقيص وياتزييد ايتديكنی كوردكلری‌چون عادات ومؤثرات خارجيه‌ده اشكال حيواناتی علی‌التدريج تغيير ايده ايده بوكون كورمكده اولديغمز انواع مختلفه‌يی ميدانه كتيره‌جك قدر برقوت كوستريور ، وهمنه قاپيلديلر . بوفكر ايسه مركز حقيقته يوقاريده رد ايلديكمز افكارك هپسندن دها اوزاقدر . بونلر اجسام مركبهٔ عضويه يومشاق بر معجون كتله‌سی كبی پارماقلر آره‌سنده ايسته‌نيلن شكله كيرر ، ظننده بولونيورلر . بوعلما غايت اوزون كيدن نظريه‌لرينی سرده باشلار باشلاماز بوتون عالمك مسخره‌سی ، هدف استهزاسی اولديلر . زيرا بالغك قوراقده ياشامق ايسته‌يه‌رك بوكا چالشمسيله اصداقك ياريله‌رق قانادە تحول ايتديكنی ، صوكره برسرچه اولديغنی ، ياخود درت آياقلی بر حيوانك طار بر محلدن كچمه‌يه ميل ايتمسيله ييلان حالنه كلديكنی آغزينه آلان بر آدمك بوكبی مطالعاتی علم تشريحك قاره جاهلی اولديغنی كوسترمكدن باشقه بر ايشه يارامز ! »

ما بعدی وار — محمد فريد وجدی

مترجمی : محمد عاكف

تراجم احوال

ياد ماضى

شايد طوغرى جواب ويرميه‌جك اولورسه‌ق دوچار عتاب اولوردق. دها صكره قرآن سبعه وعشره‌دن اذن الدم . سبعه‌وعشره‌يه طربزونى حاجى پير افندى زاده فائق افندى مرحوم وشمدى روم ايلى قاضيعسكرى خواجه‌نصوح افندى‌زاده ابراهيم افندى حضرتلريله برلكده باشلايوب برلكده اخذ اجازت ايلدك . خواجه مرحوم برى برندن فرقلى بز چاغلرده چوجقلره سبعه وعشره‌دن اذن ويرمكه ايلك دفعه اوله‌رق موفق اولديغندن اجازت جمعيتنده پك محظوظ ودلشاد كورونيور ايدى . بوندن صكره « تقريب » اوقومه‌مى پك زياده آرزو ايتدى وحتى كندى كتابلرينى‌ده اعاره ايلدى ايسه‌ده ايلروده ذكر اولنه‌جغى اوزره بنده حاصل اولان برشوق جديد بو آرزوى استاده دوام اتباعه مانع اولدى .

مكتب برصبيان مكتبى ايدى . اوراده قرآن كريمله برابر علم حال، تجويد، سبحهٔ صبيان . صرف عربيدن امثله وبنا رساله‌لرى اوقونور ازبرلنور ، ايام واوقات مخصوصه‌سنده ايسه ثلث ونسخ مشق ايديلور ايدى .

هركون اقشام آزادلرنده ترانهٔ مخصوص ايله اوچ كره صلاة منجيه وبر آزاد اولان پنجشنبه كونلرنده « سبحانك اللهم » دن « والضحى » يه‌قدر ادعيهٔ مأثوره وسورقرآنيه هپ‌بر اغزدن اوقونور ايدى . ايشته سلف صالحينك تربيهٔ اطفالده دأب ديرينلرى بوكبى اصول وتمرينات ايدى . عكا، ناصره، حلب، عينتاب، مرزيفون، خرپوت، بيروت كبى كزديكم طولاشديغم ديار اسلامده جزويتلرك ميسيونرلرك كشاد ايلمش اولدقلرى مكتبلرده‌ده هر اقشام آزادلرنده اطفاله نشائد دينيه ترنم ايتديردكلرينى كورر ايشيدر ايدم .

حافظ اسماعيل افندى مرحوم عابد، زاهد، خلوص قلبه مالك برذات ممدوح‌الصفات ومكتبى برمخرج فيض ايدى . بودار تفيضدن پك چوق اعاظم يتشمش وايكى اوچيوزى متجاوز حافظ‌القرآن چيقمشدر . عدليه نظارتى مستشارى فقيه نزيه احمد شكرى افندى حضرتلرى‌ده اومكتبك يتشديرديكى زمرهٔ حملهٔ قرآندندر .

اسماعيل افندى مرحوم كلام اللهى غايتله مؤثر تلاوت ايدردى . برصداى سوزش ادا ايله تأثيرنى تزييد وتشديد ايدن اوجاذبه‌لى تلاوت قرآن استماع اولنور ايكن كويا فضاده بر آوازهٔ سماوى كمال مهابتله تموج ايديورمش كبى قلوب مستمعينه محافظةالله استيلا ايدر ونيجه عشاقك دل شوريده‌لرى تهييج ايدرك فرط شوق وانجذابله صيحه‌زن اولورلر ايدى . رحمةالله رحمةً واسعه

دها مكتبده تعليم اوقوركن، استاد افخم علامهٔ شهير شوكت افندى مرحومك فضائل وكمالاتنه دائر طفلانه ايشتديكم روايتلرله قولاغم طولمش وكويا بنده فضائل وكمالات نه‌ديمك اولديغنى اكلامشم كبى مشاراليهك مناقبى ذكر اولندقجه عادتا عاشق مفتونى اوله‌رق هريرده ذكر وفكرم شوكت افندى وشوكت افنديك ياد محاسنى اولمشيدى . حالبوكه شو تقديرمك سببنى صورسه‌لر، بودرجه باعث غرام حالتى استيضاح ايتسه‌لر نه‌ديه‌جكمى بنده بيلمز ايدم .

شوكت افندى مرحوم كافيه شرحى « ملاجامى » دن فاتح جامع شريفنده درسه چيقمشيدى . بزده حافظ اسماعيل افنديك تنبيهى اوزره ديكر بر قاچ مكتب ارقداشلرمزله برلكده، او سنه صرفدن درسه چيقمش اولان بصريون افندى ديمكله معروف احمد افندى نامنده برذاتك درسنه كلوب كتمكه باشلادق . صباحلرى درسه كيدر، درسدن قالقنجه مكتبه دونردك . يالديغى بر نور اولسون بصريون افندى او سنه « امثله » يى تا « عزى » يه قدر بزه، اوقوديغمز نه‌ديمك اولديغنى اكلاتمق صورتيله ازبرلتدى .

بزدرسدن اركنجه قالقارايدك . شوكت‌افندى ايسه درسه كچ‌چه چيقوب كچ قالقمق معتادى بولنديغندن درسدن قالقارقالقماز اورايه قوشار وهيچ‌بر شى اكلامديغم حالده هرنه‌دنسه لذتله غرق اولور ايدم . فقط مكتبه وقتيله يتشمك مجبوريتى اولديغندن درسى براز دكله‌دكدن‌صكره روح جسدندن مفارقت ايدر كبى آيريلور ايدم . بو سودانك غلبه‌سيله چوق كره بكا كلورديكه همان شوكت افنديك درسنه فيرلايى ويره‌يم . صوكره دوشوندم‌كه اكلايه‌ميه‌جغم يوقارى‌بر درسه آتلايى ويره‌جك اولورسه‌م كولنج اوله‌جغمدن صرف نظر بالاخره كيرى دونمه‌مى انتاج ايده‌جك . بو ملاحظه بنى نابموسم اولان تيزرفتارلقدن منع ايديور ايدى .

او سنه درس كسمى زمانى حلول ايتدى . درسلر برر برر كسلمكه باشلادى . طلبهٔ علوم ايله بعض خواجكان يواش يواش دارالخلافه‌دن چكيلوب قريب وبعيد ولايته طاغيلديلر . بو برحكمت آميز اصول موضوعه‌دركه بو سايه‌ده طلبهٔ علوم ايله هنوز نائل‌جهات ورؤس اولمامش يكى رحله‌نشينلر اثناء تعلم وتعليملرنده معيشتلرينى تأمين ايدرك هم استفاضه‌وافاضه‌لرينى ادامه،هم بووسيله ايله هرسنه عالم اسلامى احيا ايدرلر .مواعظ‌ونصائح ، تبليغ اوامر ونواهى‌ايله افئدهٔ موحدين نورانتباهله طولار . بوطرز قديم بشقه بر صورتده افراغ اولنه بيلور .

درس‌كسمندن ايرتسى سنه بعدالعيد درسلر باشلايخه‌يه قدر ايكنجى‌سنه صره‌درسلرندن يتشديره بيلديكم‌قدرينى و ايرتسى سنه‌لرده اوست طرفلرينى بعض‌ذواتدن خصوصى تدرس ايلدم . ايام تحصيلك تقريباً ايكى سنه مدتى بويله كچدى . شوكت‌افندى ايسه صباح درسنى «جامى» نك فعل بحثنه ايندير مشيدى .

اول‌حال ایله‌روزکار کچدی
بر ایکی خزان بهار کچدی

حالا او تماشای مشتاقانه کوزمك اوکندن کیتمز : بیك ایکی‌یوز سکسان ایکی سنه‌سی قولراسندن صکره بر کون فاتح جامع شریفنك قره‌دکز قپوسی جهتنده اوتوریور ایدم . مابعدی‌وار

برکت زاده : اسماعیل حقی

مواعظ

مقرری
مناسترلی اسماعیل حق

محرری
ح . اشرف ادیب

۵۵ درس — ۱۳ شباط ۳۲۴

اعوذبالله من الشیطان‌الرجیم . بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم

﴿ یریدالله ان یخفف عنکم وخلق‌الانسان ضعیفا . یاایهاالذین امنوا لا تأکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة حاضرة تدیرونها بینکم ولاتقتلوا انفسکم‌ان‌الله‌کان‌بکم رحیماً ﴾ صدق‌الله‌العظیم .

﴿ یریدالله ﴾ الله‌تعالی حضرتلری مراد ایدییور . نه‌یی ؟ ﴿ ان یخفف عنکم ﴾ اوزریکزدن بالازاله تخفیف ایتمه‌یی . آغیر یوکلری ، تحملسز تکلیفلری ازاله‌یی ، یعنی‌لطف وکرمندن ناشی‌سزی خفیفلتمك ایسته‌یور . ﴿ وخلق‌الانسان ضعیف ضعیفا ﴾ مقام تعلیلده‌در . معنای شریفی : زیرا انسان ضعیف اوله‌رق خلق ایدلمشدر . بنیه‌سنده‌کی ضعف مراد دکل ، اوده وار . لکن بوراده جائز اولدیغی معنوی بر ضعف مراد الهی‌در . انکچون نه دییور ارباب تفسیر ؟ ﴿ عاجزاعن مخالفةالهوی وتحمل مشاق‌الطاعات ﴾ انسان ابتدای خلقتدنبری عاجز اوله‌رق‌خلق ایدلمش.مخالفت هوایه‌قدرتی یوق. نفسنه‌غلبه ایتمکه‌طاقتی آز ، مشاق طاعاته‌تحمل‌ایتمکه قدرتی مفقود . آنك‌ایچون جناب باری تخفیف ایتمه‌یی مراد ایدییور .

بعض مفسرین سیاق آیاته ربط ایده‌رك بوراده‌کی تکلیف ، امر نسایه دائر اولان تکلیفدر دیرلر . بوندن اول سورهٔ نساده باش طرفدنبری نکاح ایله التمسی حلال اولانلر ، حرام اولانلر آیریلدی . ازدواجی مشروع اولمیانلر هانکی قادینلردر . ﴿ حرمت علیکم ... ﴾ آیت کریمه‌سیله تعداد اولوندی . صکره‌ده : بونلرك ماعداسی‌حلال‌در ، صورت مشروعه‌ده عقد ازدواج ایدرك حرامدن کندیکزی وقایه ایتمکه سعی ایدك بیورلدی . آنك ایچون سزه الله تعالی مال ویرمش ، اقتدار ویرمش ، ﴿ واحل لکم ماوراء ذلکم ان تبتغوا باموالکم محصنین غیر مسافحین ﴾ نظم شریفی ایله هر مؤمن کندینی حرامدن وقایه ایچون ، عفت اوزره ، پرهیزکار اوله‌رق یشامق ایچون نکاحی مشروع قلمش‌در . حتی حره المغه قدرتی اولمیانلرحقنده جاریه آلمق . غیریسنك جاریه‌سنی نکاح ایتمك جائزدر . ﴿ ومن لم یستطع منکم طولاً ان ینکح المحصنات المؤمنات فمن ماملکت ایمانکم من فتیاتکم المؤمنات ﴾ فتیات مؤمناتدن ، یعنی غیرك جاریه‌سنی نکاح ایله آلمق جائز اولور . سیاه اولسون ، بیاض اولسون ، علی‌الاطلاق مساعده ویرلمش . بونیچون ؟ هپ قولایلق اولسون ، عفتی محافظه ایچون .

فقط جاریه دینیلن قادین کرچکدن مملوکه ، حربده اسیرآلنمش اولمالی. اناسی وباباسی طرفندن صاتلمش ، یاخود غصب وغارتله الده ایدلمش اولورسه فی‌الحقیقه حره اوله‌جغندن کندی رضاسیله نکاح ایدلمز، استفراشی حلال‌اولمز .

ایشته ارباب تفسیرك برقسمی اورایه حصر ایدرلر . حدیث‌ده‌ده وارد اولمش : طائفهٔ نساه‌حالده لازمدر . اونلرسز اولماز . ارککلر قادینسز یاشاماز . کرچه خیرلیسی آزدر . صلاح حال اوزره قناعت ایده‌جك ، زوجنی برطاقم لزومسز سفاهته ، اسرافاته‌سوق ایتمیه‌جك، قناعتکار اوله‌جق ، صلاح ایله . عفت ایله زوجك حقوقنی محافظه ایده‌جك ... بویله قادینلر آزدر . آنك ایچون ﴿ ان‌النساء لاخیر فیهن ، لابد منهن ﴾ حدیث شریفی وارد اولمش‌درکه قادینلر علی‌الاکثر دنیایه میالدر ، زینت دنیایه مفتون‌در . دائما تفاخری سوییورلر ، کندیلرینه اهمیت فوق‌العاده ویرییورلر . آنلرله معاشرت پك کوچدر . دیرلکسزلك ایدرلر ، زوجلرینی کناهه صوقارلر . وعلی‌الاکثر کریم اولانلره غالب کلیرلر ، لئیم اولانلره مغلوب اولورلر . لئیم یعنی تربیه‌سز . ادانی‌دن اولان کیمسه‌لر اونلره غلبه ایدرلر ، اونلری ازرلر . اما کریم اولانلر ، کوزل خویلی اولانلر قادینلره مغلوب اولورلر .

لکن نه‌بیورمش رسول اکرم (صلعم) حضرتلری ؟ « برانسان لئیم اولوبده قادینلره غلبه چالقدن ایسه کریم اولسون‌ده وارسون مغلوب اولسون، بونکله افتخار ایتسون » .

اما درجه‌سی وار (وعاشروهن بالمعروف) قادینلرك سوزینی طوتمق، مشروع تکلیفلرینه قاتلانمق، حسن معاشرتی محافظه ایچون کندیلرینه مدارا ایتمك ... بوبیوکلرك شانیدر .

حضرت عمر افندمزدن قالمشدر : بریسی‌شکایته کلمشدی. قادیندن پك زیاده یاتمش، پك زیاده اذا کورمش. شکایت ایچون حضرت عمره کیتمشدی. حضرت عمر (رض) کندیسنی براز بکلتدی، صوکرا خانه‌سندن چیقدی، یاننه کلدی : — سزی بکلتدم ، دیدی ، فقط معذورم. والده‌کز بکا کوجندی. اونك کوکلنی انجه‌یه قدر ...

— اکلادم، دیدی ، عمر بیله بنم چکدیکمی چکمش .

کریم ولانلر تحمل ایدرلر . فقط لئیم اولانلر ازمکه قالقیشیرلر. مغلوب ایدرلر اما الله راضی دکل . هرشیئك اصولی دائره‌سنده حرکت لازم . تحمل ایدنلر، عفو ایدنلر، حسن اخلاقنی محافظه ایدنلر راحت ایدرلر .

ایشته بعض مفسرین آیات سابقه‌یه تطبیقاً تکلیفی امر نسایه حمل ایتمشلردر . الله بیلیرکه انسان ضعیفدر ، نفسنه غالب کله‌مز . انك

ایچون نکاحی وطلاقی وسائر احکام نسائیی مشروع قیلدی وتوسیع ایتدی. حرام اولانلر پك آزدر . اما کری قالانلر، عموجه قیزلری بیله حلال اولمش . بونلر هپ توسعه‌در . الله تعالی تخفیف ایتدی ، کوجلك اولماسون، کلفت اولمسون . بینلرنده سهولتله معاشرت قابل اولسون دیه مملوکه بولونان جاریه‌لرده استفراش ونکاح ایله آلمغی تجویز ایدییور وشریعت جلیله برطاقم قواعد معتدله وضع بیوریور،

اکثر ارباب تفسیر بو آیات جلیله‌نك حکمنی تعمیم ایدییورلر ، چونکه هرجهتله بویله‌در . نقدر ممکنسه مساعده‌لر ، حکمته ، مصلحته موافق دوشرسه رخصتلر ویرلمشدر. ایشته بونلری امتنان مقامنده قوللرینه خبر ویرییور . دین اسلامده کوجلك یوق. (اعصار سالفه‌ده کچن امتلره پك چوق آغیر تکلیفلر واردی . الله تعالی انلری امت محمددن رفع ایتمشدر . اللی وقت نماز قیلان امتلر واردی . بزم ایچون بش وقته ایندیردی .

حال وشان بویله ایکن هرکیم اویله بر فریضهٔ جلیله‌یی ایفایه مسارعت ایتمزسه دین اسلامه انتسابی پك صوری قالیر ؛ معبودینه قارشی‌ده پك حجیل اولور . هر وجهله چیغردن چیقمش اولور ، بوقدر تسهیلات وار ایکن .

کذلك حدیث آخرده : ﴿ جئتکم بالحنیفیه السمحة السهلة البیضاء ﴾ بیورلمشدر . فی الحقیقه شریعت محمدیه اوقدر سماحتلی ، سهولتلی‌در ، وضوح ولطافتی او مرتبه پارلاق ، پاك ، مطهر ، هرکسه اجراسی میسردر که ترك امتثال ایچون بر معذرت بولنه‌ماز . کرك عبادت جهتی کرك معاملات قسمی ، بوتون احکام جلیله‌سی میدانده . دائما سهولت طرفنی امر ایدر ، قوللری سلامت یوللرینه سوق ایلر .

علمانك وظیفه‌سی ده بودر . حدیث آخرده وارداولمش : ﴿ یسروا ولاتعسروا وبشرواولاتنفروا ﴾ علمایه‌در بوخطاب. دائما امته قولایلق طرفنی آرایك، عسرت طرفنی اورته‌یه آتمیك، شریعت نه‌قدرمساعده ایسه او وسعتی اوقدر محافظه ایدك ﴿ بشروا ولاتنفروا ﴾ دائما عباداللهی تبشیر ایدك، یوقسه تنفیر ایتمیك . بعض کیمسه‌لر دوستلق ایده‌جکم دیه احکام دینیه‌یی بیوتدکجه بیودورکه قابل اجرا دکل . صغائرله، کبائری برطوته‌رق ، حتی هر هانکیسنی ایشلرسه کافر اولوردیه‌رك توبه قپوسنی قاپار . حالبوکه هیچ برکناه یوقدرکه قابل توبه اولمسون . حسب البشریه برکناه ایشلرده ارتق عفو اولونماز دیه مأیوس ایدرسه‌ك نعوذبالله ایمانی‌ده کیدر . ﴿ ان الله یغفر الذنوب جمیعا ﴾ الله عظیم الشان بوتون کناهلری مغفرت ایدر . قول قصورینی بیلملی ، مساعدات شرعیه‌دن مستفید اولملی . ﴿ و خلق الانسان ضعیفا ﴾ انسان چونکه ضعیفدر ، اویله چوق چوق عبادتلره ، تکلیفلره کلمز . نه زمان انسان تام آسوده اوله‌رق یشایور ؟ هانکی چاغده بحق عبادته حصر ایتمش اوقاتی ؟... ابن الکمال پاشانك (آه ، آه نامه‌سی) واردر . آه آدم‌اوغلی ، تأسف ایدرم ، بو عمردن شکایت ایدر . ربمزك عفوینه، کرم ولطفنه صیغنمش ، اعتقادینی محافظه ایدر ، وظائفنی ایفایه چالیشیر،

آره صره قصور ایدرسه توبه‌کار اولور . هرکس کندندن ای بیلیر ... چونکه کندینی هرکسدن ای بیلیرسه ، هرکسه هلاك اولمش نظریله باقارسه کندیسی هلاك اولور . ﴿ من قال هلك الناس فهو اهلکهم ﴾ عوام ناسك احوالنی مهما امکان شریعته تطبیقه چالیشملی . عموم بلوی جهتنی نظردن دوشورمه‌ملی: بودورلر اصحاب دوری کبی اوله‌ماز : یدیکمز ، ایچدیکمز شیلر شبهه‌لی . بوزمانده رزق طیب پك کوچ الده ایدیلیر . آنکچون عبادتده ، علم ومعرفتده او درجه‌ده اولوز :

نه دییور ابن کمال ؟ درکودکی بازی ، درجوانی مستی

دربیری سستی خدارا کی پرستی

برانسان : « ایشته بن صالحم ، متقییم ، وظائف عبودیتمی تمامیله ایفا ایتمشم ، هیچ بروقتمی بیهوده کچیرمدم » دیرسه ، خطا ایدر . هرکس قصوردن خالی اوله‌ماز . دوشون برکره :

(درکودکی بازی) چوجقلق زمانی اویونله کچیردك . نه عبادت ایتدك اون بش یاشنه قدر ؟ صکره (درجوانی مستی) کنجلك ، جوانلق زمانی‌ده سرخوشلق ایله کچیردك . یعنی نشئهٔ شباب ایله، هوا وهوسله کنجلك دوری مرور ایلدی . انسان نه قدر احتراز ایدرسه ، نه درجه پرهیزکار اولسه کنجلك زماننده تمامیله عبادت ایده‌مز ، کناهدن خالی قاله‌ماز . اوزمانلر هپ هوا وهوسله کچیور. انسان نشئهٔ دنیا ایله مست لایعقل اولور ، غرور جوانی ایله سرمست هوا اولور ... صکره عبادت ایده‌رم ، دیر . آلدانیوریا ! اصل عبادت کنجلکده اوله‌جق . لکن قاچیوز کنجده بردانه کوسترسك که عرش کولکه‌سنده کولکه‌لنه‌جك ؟ اویله برکنج که اللهك عبادتنده نشئت ایتمش ، کنجلکده برکناه ایشله‌مه‌مش . بحق وظائفنی محافظه ایتمش ... بویله کنجلر پك آز بولنور . اکثریسی مست لایعقل ، هوا وهوس مغلوبی ، سرخوش ، بی هوش .

صکره (در پیری سستی خدارا کی پرستی) اختیارلق زماننده‌ده ضعفیت کلیر . تاب وتوانك کسیلیور ، شمدی‌ده طاقتدن قالیور . اختیارلقده عبادت ایتمك ایسته‌سه‌ك ده‌اسکی قوتك یوق... (دوشون ، انصاف ایت ، دیدی ، ربکه نه وقت عبادت ایده‌جکسك ؟ قصورینی بیل ، الندن کلدیکی قدر چالش ، اللهك عنایتنه اعتماد ایت ، باشقه برشیئه کوونمه !....

صوکره نه‌بیورور : ﴿ یا ایها الذین آمنوا لاتأکلوا اموالکم بینکم بالباطل ﴾ ایشته بورایه کلنجه‌یه قدر احکام نساء بیان اولوندی . قادینلره متعلق حلال وحرام ، بوکا متعلق نصایح ومواعظ ، ارشادات حکیمانه سرد اولوندی . بوندن صوکره نفسه عائد ، ماله عائد برطاقم وظائف وار . نفسمزکده حقی ویرملی‌یز . نفسك‌ده حقی وار انسانده . کذلك مالك‌ده حقی وار . مالی محافظه ایچون ، نفسی محافظه ایچون تهلکه‌لی شیلردن صاقنمق ... بوده بر فرمان الهی‌در. آنکچون (یا ایها الذین آمنوا ...) دییور . بوفرمان الهی غایت مهم اولدیغی ایچون اولا خطاب ایدییور ، جمله‌مزه ندا ایدییور : ای ایمان شرفیله

مشرف قوللر! بربریکزك مالنی یمه‌یك . هرکس مالنی محافظه ایتسون. بشقه‌سنك ماله کوز آتمسون. (اموالکزی) یکدیکرك مالکزی یمه‌یك دیمکدر . هرکس کندی مالنی یسون . کیمسه‌نك ماله ال اوزاتمسون. وجه اختصاص مشروعدر . اختصاصات شرعیه ایله تملکات قرار قیلمش . اموال امر مشترك دکلدر . هرمالك صاحبی وار . بربریکزك مالنی یمه‌یك . نه ایله ؟ وجه باطل ایله . شرع شریفك منع قیلدیغی طریق غیرمشروح ایله کیمسه‌نك کیمسه‌نك مالنی یمسون .

معلوم یا ، بونك هرشیئه شمولی وار . برکیمسه‌نك مالنی یمك ، غصب ایتمك ، سرقت ایتمك ، قارله الندن آلمق ، ربالر ، رشوتلر ، درلودرلو غیر مشروع صورتلرله شخص آخرك مالنی اله کچیرمك ، انتفاع ایتمك حرامدر.

کیمسه کیمسه‌نك مالنی یمه‌جك ، (بالباطل) وجه باطل ایله . غیر مشروع برصورتله کیمسه‌نك ماله تعرض ایتمیه‌جکسك . دیمك غیر مشروع صورتله انتفاع یوق . فقط صورت اخری ایله ، مشروع برطریقله بربریکزك مالندن استفاده ایده بیلیرسکز . بوکا احتیاج عمومی وار . افراد بشریه آره‌سنده اموال انتقال ایده جك ، برطاقم معاملات دونه‌جك ... بومشروعدر . آنکچون استثنا بیورییور : (الاان تکون تجارة حاضرة تدیرونها بینکم الخ ...)

بواستثنا منقطعدر (لکن) معناسنه دیمك . (لکن کون تجارة حاضرة لیس بمنهی عنه) سبکنده اولور . یاخود (لکن اقصدوا کون تجارة الخ) تقدیرنده اولور . کلامده محذوف وار . یعنی کیمسه‌نك ماله قصد ایتمیك ، حقسز یره ال اوزاتمیك ، برحقی ابطال ایچون چالشمه‌یك . لدی الایجاب حکومته مراجعت ایدك ، فقط تزویراته صاپمه‌یك . نصل که آیت اخراده بیورور : (وتدلوا بها الی الحکام) برطاقم دعوالر چیقاروب یالان شاهدله ، حیله ایله ، تزویر ایله کیمسه‌نك حقوقنی ابطال ایتمیك .

لکن نه یاپك ، زنکین اولمق ایسترسه‌کز ؟ مشروع صورتده چالشك . شریعت تجارت قپولرینی قپامیور ، ایکی طرفك رضاسیله اولورسه او ، منهی عنه دکلدر . یاخود بشقه درلو کیمسه‌نك مالنی غصب ایتمیك . تجارته میل ورغبت ایدك . تجارتله استفاده ایدك . خیر وبرکت کورك .

(ان اطیب الکسب کسب التجار الذین اذا حدثوا لم یکذبوا) . حدیث شریف وار . هپ تفسیرلرده مذکوردر . اك طیب قازانج ، کارك اك پاکی ، اك حلال اولان قسمی تجارك کسبی‌در . اك خیرلی قازانج ارباب صنعتك قازانجلریدر . لکن هانکی تجار ؟ الیش ویریش ایدنلر البت قازانیرلر . هپسی پاك اولماز . شرطلری وار . برشی سویلینجه یالان سویلمزلر (واذا وعدوا لم یخلفوا) وعد ایدرلرسه خلف ایتمزلر (واذا ائتمنوا لم یخونوا الخ ..) برشی امانت اولورسه خیانتلك ایتمزلر . طوغریسنی سویلر . چونکه هرکس مالك قیأتنی بیلمز . مأکولات ، ملبوساته دائر قیأتلرینی بیلمك احتیاجی وار . امنیت ایدر ، طوغری دکاننه کلیر . اونی آلداتماملی . خیرلی بر قازانجله ویرملی . صکره مالی صاتارکن مدح ایتمه‌ملی ، الیرکن ذم ایلمه‌ملی ، کیمسه‌یه بورجك وارسه ، مثلا دها بیوك تجارلره بورجك وار ، اونلری تأخیر ایتمه‌ملی .. ایشته طوغرولق ، استقامت . عکسنه یاپارسه ، الیرکن ذم ایدر ، ویررکن مدح ایدرسه ، مبالغه‌لی ، اوچوره اوچوره مدح ایدییورسه اوتجارتده برخیر یوقدر .

کذلك برحدیثده وارد اولمش : (تسعة اعشار الرزق فی التجارة وواحد فی المواشی) رزقك ، اسباب رزقك طقوز قسمی تجارتده‌در . بردانه‌سی‌ده مواشی‌ده ، حیوان بسلمك ، آت بسلمك قیون دوه صغیر هرنه ایسه ... معنای اعمجه « تجارت » ضمننده زراعت‌ده داخلدر . اونکله دیکر احتیاجی تأمین ایده‌جك . زراع تاجرك اك ایلری کلن قسمی‌در . اك زیاده مشقته قاتلانیر ، اك واسع معناجه التنك تریله پینار ، بونلردر . زراعك قدری ، قیمتی بیلنملی . کرك دولتجه ، کرك ملتجه ، نه قدر تسهیلات ممکنسه بذل ایدلملی . ویرکیلرینه ، امور ومعاملاتنه دائر خیلی تسهیلات یاپملی . زیرا ملتك دولتك بقاسی زراع صنفیدر . مملکتك احتیاجاتنی دفع ایدییورلر.

رسول اکرم افندمز بیورمشلر : ابرار ایله ، متقیلر ایله برابر کیم حشر اوله‌جق ؟ اول تاجرلرکه صدق واستقامتدن آیرلمازلر . (التاجر الصدوق یحشر مع الابرار) اما احتکارله دکل . (الجالب مرزوق والمحتکر ملعون) صدق رسول الله . باخصوص بویله استانبول کبی یرلره نره‌ده دها اوجوز ، دها پاك مأکولات وارسه اونلری جلب ایتمك . بوراده صاتمق بیوك خدمت وباعث ثوابتدر . لکن احتکار ایدرسه ، صاتالار ، پهالی اولمسنی بکلرسه خیانتدر .

صکره (ولاتقتلوا) نفسکزی قتل ایتمیك دییور . الله انسان نفسنی قتل ایدرمی ؟ مفسرین کرام بورایه درت درلو معنی ویرییورلر :

۱ — بربریکزی قتل ایتمیك . (المؤمنون کنفس واحدة) بتون اهل ایمان شرقده ، غربده دنیانك هرنره‌سنده بولنورسه بولنسون هپسی برنفس صاییلیر : جمله‌سی یکوجود برشخص آدمیدر . اینته بتون امتلر بروجود صاییلور . اونکچون انسان بردین قرده‌شنی اولدورسه کندیسی‌ده داخل بولوندیغی بروجودی رخنه‌دار ایتمش اولور . هپمز بروجودز . برنقصان اولورسه المم حس ایده‌رز . چونکه اووجوده نقیصه کلیر . تمام صاییلماز . بتون اخوان دینك اوزجانك کبی سوکیلی اولملی . هیچ برینه ضرر کلمسین ، نه کندی طرفندن ، نه ظالملر طرفندن . نه مباشر اولملی ، نه‌ده مسبب . سیرجی طورمق ، اوده راضی اولمق دیمکدر . دین قرده‌شنه نصرت الندن کلیرکن سکوت ایدرسه‌ك اوأیتمش کبی اولورسك . « نه‌مه لازم ؟ » دیرسه اوده فاعل صاییلور . تسبب ایله مباشرت قتلك انواعندندر . امادرجه‌سی وار . سکوت ایدر ، دفعه قدرتی وار ایکن سکوت ایدرسه عندالله عندالناس مذمومدر .

۲ — نفسکزی تهلکه‌یه آتمیك . قتل معنوی ، یعنی نفسکزك هلاکنه سبب اوله‌جق شیلری یاپمیك ، حرام شیلری ایشلمیك . الله تعالی غیر مشروع طریقلری قاپادیردی . کناهدن قورتلمق یولنی کوستردی . امر نسایه وسائر خصوصاته دائر احتیاجی دفع ایدن مشروع طریقلری اورته‌یه قویدی . بونلری نظر اعتباره آلمیوب

حرامه میل ایدرسه‌ك ، سفاهته انهماك ایدرسه‌ك نفسنی محو ایتمش اولورسك . بربرینك مالنی یمك ایچون انسانلر کندیلرینی هلاك ایدرلر . ذاتاً مال جانك یونغاسیدر . کوریورسکزیا ! « لاتأكلوا اموالكم ، لاتقتلوا انفسكم » الله ایکیسنی بر آیته جمع ایتمش ، مالی تقدیم ایتمش ، اکثر تجاوزات ماله‌در ، اصل مقصد اودر . ماله طمعدن طولایی بر انسانك جانه قییلیور. الله فسادك کوکنی کسیور.

بربرینك ماله کوز آتارلر . صکره بربرینی قتل ایدرلر . یاخود بریسی برینك ماله تعرض ایلدیکی اثناده ، غصب وسرقته تصدی ایتدیکی هنکامده قتل واهلاك اولنور. هلاك مادی ، هلاك معنوی. غصب وغارت ایچون نیجه خانمانلر سونمش ، مقاتلات عمومیه کثرتله واقع اولمشدر.

کذلك رشوت آلمق ، قمار اوینامق نهایت هلاکه سبب اولور . یامحکوم اولور . توقیف اولنور . ایشندن کوجندن قالیر . قمارجیلقله خانمانی سونر. دشمنلر پیدا ایدر ، جانه قصد ایدرلر . بویله غیر مشروع صورتله حقوق ناسه ال اوزاتمق هلاکنه سبب اولور .

بعضیلری علی الاطلاق تعمیم ایدرلر : هربر شی که باعث تهلکه‌در. بعضاً قتله مؤدی اولور . اونی یاپمه‌یك . بومعنای شریف یوقاریکی آیته مناسبدر . روایت ایدرلر : اصحابدن عمرو بن عاص حضرتلری بر غزایه کیتدی . زمان سعادتده امیر سریه اوله‌رق کندیسی کوندرلدی. غالبا ذات السلاسل نامنده‌کی غزوهٔ مبارکه‌یه مأمور اولمشدی . لکن قیشه تصادف ایتمش ، کیجه‌لری غایت صغوق ، هواده برودت زیاده اویله بر هنکامده اصحابدن بر چوق کیمسه‌لر معیتنده اولدیغی حالده رسول اکرم افندمز طرفندن کوندرلدیلر . صکره ، عمرو ابن عاص کندی حکایه ایدر ، دیبورکه: — نصلسه او کیجه‌لرك برنده بکا صو اقتضا ایتدی ، احتلام وقوع بولدی. صباحه یقین اویاندم. باقدم ایش مشکل ، صو وار اما غایت صغوق هوا . دوشوندم ، اکر صو ایله ییقانیرسه‌م خسته اوله‌جغم ، تلف اوله‌جغم ، دوشوندم طاشیندم بسم الله دیه‌رك قوللریمی صیوادم. کوزل بر تیمم ایتدم. صباح نمازینی رفقایه قیلدیردم .

[امیر الجیش کیم ایسه نمازده‌ده او امام اوله‌جق. اك بیوك کیم ایسه امام اولمق اونك حقی . من القدیم بویله‌در .]

نمازی قیلدیردم . حکایه ایتدم . شاشدیلر ، تعجب ایتدیلر .

— نه یاپدك ؟ دیدیلر. هیچ اویله اولورمی؟.. عودتمزده حضرت رسوله شکایت ایتدیلر :

— بزه امام اولدی اما قباحت ایتدی ...

رسول اکرم افندمز حضورینه چاغیردی:

— باق نه دییورلر یاعمرو؟ دیدی ، سن بویله برشی یاپمشسك .

— اوت ، یا رسول الله ، هوا پك صغوق ایدی . دوشوندم طاشیندم صو ایله ییقانیرسه‌م خسته اوله‌جغم ، تلف اوله‌جغم . « ولا تقتلوا انفسکم » آیت جلیله‌سی‌ده خاطریمه کلدی. بن‌ده بویله اجتهاد ایتدم.

رسول اکرم افندمز تبسم بیوردی . « نیچون اویله یاپدك ؟ » دیمدی . مساعده‌دربو . صکره فقهاده تجویز ایدزلریا ! قیرلرده اولورسه مساعده ایدرلر. فقط شهر ایچنده اولماز. شهر ایچنده غسل ایچون تیمم اولماز. صویی دوکوندکدن صوکرا التجا ایدیله‌جك بریر البت بولونور.

اما آچیق یرده طاغده ، بایرده اولورسه انسان دونی ویریر ، انجماد ایدر . اونکچون مساعده ایدلمش .

ایشته بوحکم بو آیتدن آلنمشدرکه ایلروده دها تفسیر ایده‌جکز ، بوکون بوقدرله اکتفا ایده‌لم .

٥٥ نجی درسك صوکی

اطنه وتمهٔ وقعه‌سی حقنده مصر اعلم علماسندن جامع الازهر شیخ المشایخی شیخ سلیم البشری افندی حضرتلری طرفندن تحریر ونشر اولونان نصایح عالیه:

« بعض اهالی اسلامیه‌نك اناطولینك بعض جهتلرنده (اطنه ، طرسوس ، حلب ولایتنده) اهالی عیسویه حقنده قتل ونهب کبی تعدیات اجرا ایتدکلرینه دائر محلی غزته‌لرنده غایت محزن ومؤسف برچوق حوادث نشر اولنیور . بوحوادث الیمه‌یی اوقورکن صحتنه ایناممق ایسته‌میور ، وقوع بولمامش اولمسنی تمنی ایدییورم . چونکه دین مبین اسلام مسلم ، عیسوی ، موسوی هپ مساوی اولمق اوزره هردرلو عداوتی نهی ، بغی ، سفك دمایی ، غیره ایصال مضرتی قطعیاً تحریم ایلر.

ای او جهتلرده وسائر جهتلرده مقیم اهالی اسلامیه ! جناب حقك شریعت غراسیله نهی بیوردیغی حالاتدن حذر ایدیکز . سفك واهراقنی تحریم ایتدیکی قانلری دوکدیرمیکز . مخلوقات الهیه‌یه تعدیده بولنمیکز . زیرا جناب حق متجاوزلری سومز .

وطنداشلرکز حقنده هانکی دیندن اولورلرسه اولسونلر حق وعدالتله اجرای معامله ایتمکه دیناً مجبورسکز. الله عدالتی ، حقانیتی سور .

ای مسلمانلر ، دینکزه حرمت ایتملیسکز . جناب حقك کتاب مبیننده فرمان بیوردیغی احکامدن ذره قدر انحراف ایدرسه‌کز غضب الهی‌یه دوچار اولورسکز . خرستیان وطنداشلرك ، اوزرکزده حقوقلری وار . او حقوق دیناً مقرردر . آنلرك حیاتلرینی محافظه ایله مکلف اولدیغکز کبی جامع ومسجدلرکزی نصل محافظه ایدییورسه‌کز آنلرك کلیسالرینی‌ده او صورتله محافظه ایتمك ، بونلره وقوعبوله‌جق تجاوزی رد ودفع ایتمك‌ده سزك بورجکزدر . امین اولکزکه هرهانکی برمسلم کندی وطنداشی اولان خرستیانه تجاوز ایدر ایسه اومسلم جناب حق طرفندن هرمسلمك عهده‌سنه تودیع وترتیب اولنان عهد ومیثاقی نقض ایتمش عد اولنور .

اکر اطنه وسائر جهتلرده وقوعی روایت اولنان قتل عاملر صحیح ایسه بواحوالك مرتکبلری جناب حقی ، حضرت پیغمبری اغضاب ، شریعت مطهره‌یی پامال ایتمش دیمکدرلر . دین مبین اسلام بوکبی محارمدن نفرت ایدر . مرتکبلرینی اسلامیت شرفندن تجرید ایلر . امید ایدرم‌که مسلمان قاردشلرم بوسوزلریمی ایشیدیرلرده بودین عالی اهلنی لکه‌دار ایدن ، اغیاره بالطبع سرمایهٔ تشنیع اولان اوکبی افعال مؤسفه‌نك بردها تکررینه میدان ویرمزلر . »

§ عالم جلیل مشار الیهك بالاده‌کی بیاننامه‌سی کرك آطنه وتوابعنه ، کرك حلب ولایتنك وقوعاته دوچار اولان اماکن معلومه‌سنه تلغرافلر ایله تبلیغ اولنمشدر .

« صباح »

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

صراط مستقيم

١٣٢٦

انتظار : مسلکمزه موافق آثار ممنونیتله قبول اولنور . درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، ادبيات ، حقوق و علوم‌دن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زين‌العابدين ـ ح . اشرف اديب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاريخ تأسيسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ٣٦ — ٢٣ ربيع‌الآخر ٣٢٧ پنجشنبه ٣٠ نيسان ٣٢٥ — ايكنجی جلد

عبرت عظيمه

قال‌الله فی كتابه المجيد، استعيذبالله : « ضرب الله مثلاً قريةً كانت آمنة مطمئنة يأتيها رزقها رغداً من كل مكان فكفرت بانعم الله فاذاقها الله لباس الجوع والخوف بماكانوا يصنعون »

(ضرب‌الله مثلا قرية) الله‌تعالی سزلره مثل ، جای عبرت، باعث انتباه قصهٔ عجيبه اولمق اوزره برقريه خلقنی ذكر وبيان بيوروركه (كانت آمنة مطمئنة) اونلر كمال‌امن واطمئنان حالنده بولنيورلردی . يعنی تعرض اعدا وعروض آفاتدن آمن وعافيت وآسودكی اوزره مطمئن اولوب (يأتيها رزقها رغداً من كل مكان) بوتون نواحيدن، قره‌دن ودريادن رزقلری، مدار معيشتلری غايتله واسع اوله‌رق كلمكده، هرارزو واملری حصول بولمقده ايدی .

امام فخرالدين رازی رحمه‌الله ديوركه شو آيت جليله غايهٔ امانی اولان اوچ نعمت عظيمه‌يی حاويدر . نصلكه شاعرك شو قولنده مذكوردر : « ثلثة ليس لها نهايه الامن والصحة والكفايه »

(فكفرت بانعم الله) بوحالك دوامی ، شو مظهريتك تماديسی حقلرنده باعث بطر اوله‌رق [١] اللهك نعمتلرينی انكاره سوق ايتدی، جمله‌سی بردن آزديلر ، كفران نعمت يولنی طوتديلر . (فاذاقهاالله لباس‌الجوع والخوف) جناب‌حق ده جزای عمللری اولمق اوزره كنديلرينه صورت مستوليه‌ده آنت جوع وبلای خوف تسليط بيوردی، آنلری احاطه ايدن آجلق وانواع مضايقه مرارتی حس ايتديردی . كنديلرينی حال دهشتناكه كرفتار ايلدی .

(بماكانوا يصنعون) بواحوالك سرزدهٔ ظهور اولمسی كنديلرينك اوته‌دنبری اعتياد ايتدكلری معاملات ناروادن ناشيدر . (كانوا يصنعون) ارتكاب ايده‌كلدكلری صنيع قبيحك امر مستمر ، « بما » لفظی ده مدخولنك باعث مستقل اولمسنی اشعار ايتمكده‌در . يعنی مظهر اولدقلری نعمای سبحانيه‌يه قارشی كفران عظيم ابرازينه جرءتلری ، اوبله طوغرودن طوغرويه اولميوب ، بلكه بر خيلی زمان نبی آدمه بد معامله ايتمك وانواع مظالم اجرا ايتمك صورتيله قسوت قلب پيدا ايتديلر وخشيت الهيه‌دن پك اوزاق دوشديلرده حقه قارشی طغيان ونعمتلرينه مقابل ابراز كفران جسارتنی آله‌بيلديلر . عزيز ذوانتقام اولان الله‌ده جزای لايقلرينی ويردی .

قريهٔ مبحوث عنهانك تعيننده بر قاچ روايت واردر . فقط بعينها بيلنمسنه لزوم يوقدر . جای اعتبار وايقاظ اوله‌بيلمسيچون احوال وعوارضنی بيلمك كافيدر . قرآن كريمدن مقصدده بودر .

مفسرين عظامك بيان ايتدكلری وجهله وقتيله مكهٔ مكرمه اهاليسی ، صناديدقريش بومثل مضروبه مورد اولمشلردی . بوكونده يلديز قريه‌سی ، رؤسای استبداد تماماً بوآيت جليله‌يه معكس، حاوی اولديغی احوال خبيثه والميه‌يه مجلای عبرتنما اولديغی وارستهٔ انبادر .

(قريه) تعبيرينك معنای واسعنه واقف اولانلرجه اطلاق واقعك استبعاد اولونه‌جق جهتی واوصاف سائره‌نك ذره‌قدر مباينتی اولماديغی

[١] بوتعبير سورة‌القصصده واقع برآيتدن مقتبسدركه اوآيت جليله « وكم اهلكنا من قرية بطرت معيشتها فتلك مساكنهم لم تسكن من بعدهم الاقليلاً » قول كريمندن عبارت اولوب احوال حاضره‌نك تماماً مصداقيدر .

هویدا: در . زیرا سنه‌لردن بری اورالرده بریکن اوجای دلکشایی مأمن ومأوی اتخاذ ایلین صنوف مختلفهٔ مستبدان نائل اولدقلری نعمتك قدرینی بیلمدیلر. کندی ، محضا کندی منافع عاجله وزائله‌لرینی تأمین ایچون بوتون حقوق ملتی ، منافع عمومیه‌یی آیاقلر آلتنه آلدیلر، پایمال ایتدیلر .

اونلر یالکز او موقع عالینك حامیسی وبالجمله حقوق اسلامیه وانسانیه‌نك ماحیسی اولان ذاتك [*] اوامر واجراآتنه آلت اولدیلر. هر امر وفرمانه کوری کورینه ، عادتا پرستش مرتبه‌سنده تابع اولوب ملکك ، ملتك ، قوجه بر دولتك محو واضمحلاله یوللر آچدیلر ، اسباب ووسائط حاضرله‌دیلر .

اوده اونلرك هردرلو مشتهیاتنه ، عبادالله حقلرنده آرزو ایتدکلری بی‌نهایه ، طاقتفرسا هوساتنه مساعدات بذل ایتدی . یالکز کندی حقنده صادق بولنمق ، رعایتی لابد اولان نقاطه مراعی اولمق شرطیله هر مسئولیتدن ، هردرلو قیود مکلفیتدن وارسته قلدی ، مطلق العنان براقدی . بو فرصته نائل اولان او بی مغزان عواقب احوالی دوشونمدیلر ﴿لهم عذاب شدید بما نسوا یوم الحساب﴾ سرینه آکاه اولمادیلر [حالبوکه عادل مطلق ، حکیم ذوالجلال (عز شانه) حضرتلری مراد ایدنجه ﴿یوم تبلی السرائر﴾ نشانه‌سنی دنیاده‌ده کوسترر . نصلکه کوستریبور .] کوندن کونه جرئتلرینی آرتردیلر .

ایچلرنده غایت اندر اوله‌رق دائرهٔ انصافدن تباعد ایتمینلر بولنه‌ بیلیرسه‌ده سائرلری استطاعتلری نسبتنده اجرای نفوذ ایتدیلر . کفران نعمتك ، سوء استعمالك مرتبهٔ بالاسنه چیقدیلر ، خارجدن کندیلرینه بیك درلو واسطه‌لر بولدیلر . کیمنی قاندردیلر ، کیمنی ییلدیردیلر . عباداللهی قاصوب قاووردیلر . ایسته‌دکلری کبی ازدیلر، قردیلر ، دوکدیلر ، امتیازلر قاپدیلر . حیله وخدعه‌لر قاتدیلر ، خلقی بری برینه صوقدیلر ، بوتون ملتی صویدیلر .

الحاصل عالم چالشدی ، اوخائن مستبدلر قازاندی . فقط نهایة الامر ﴿فاذاقها الله لباس الجوع والخوف بما کانوا یصنعون﴾ سر جلیلی ظهور ایتدی ، حکمدار مطلقلری ایله برابر محو واضمحلاللرینه مشیت ربانیه تعلق ایلدی. عدالت الٓهیه تماماً مشاهده اولندی. اعوان وانصارلریله برلکده شمدی جمله‌سی شرع شریفه قارشی تتره‌یورلر ، مال وجان قورقوسی چکیورلر . ﴿فاعتبروا یا اولی الابصار﴾

بو نظم جلیلك بر نظیری‌ده استعیذ بالله ﴿ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم واذا اراد الله بقوم سوءً فلا مرد له ومالهم من دونه من وال﴾ آیت جلیله‌سیدر. معنای شریفی: علی التحقیق جناب الله برقومه بخش ایلدیکی الطافنی تغییر وتحویل بیورماز ، تاکه اونلر نفسلرینه عائد وظائفی تبدیل ، اخلاق فطریه‌لرینی افساد ایده‌لر . برقومه برآفت ایرشمه‌سنه ارادهٔ الهیه‌سی تعلق ایدنجه اونی ردایتمکه چاره بوله‌مازلر، درکاه سبحانیدن غیری التجاکاه یوقدر ، اوله‌ماز .

مناسترلی اسماعیل حقی

[*] اوقودیغمز فتوای شریفه بو سوزلرمزك برهان قاطعیدر .

عجائب قرآنیه

سورهٔ رحمن آیت — ۲٦،۲۷

« کل من علیها فان ویبقی وجه ربك ذوالجلال والاکرام »

روی ارضده [ذی‌حیاتدن ویا مرکباتدن] هرنه وارسه جمله‌سی [لا محاله هالك و] فانیدر . وذی جلال واکرام اولان وجه ربك [ذات ربك] باقی قالور .

الله اکبر .. سادکیٔ حسن بیان ایله اکتسا ایتمش نه وجیز وجامع کلام الله ! بتون ولوله واحتشام حیاتك عاقبت فانی وانجق فیاض حیات ، مربیٔ عوالم وکائنات اولان جناب حی قیومك دائم وباقی اولدیغنی متضمن مؤدای شریفی کوکللرده مدید وعمیق بر تأثیر ایله طنین انداز اولیور ، فکرلری عظیم وکریم ازلی وابدی بر وحدت مطلقهٔ عالیه‌یه ارشاد ایدیور . بر نداء حقیقتکه بتون های وهوی حیاتی ، فاتحه وخاتمهٔ مکوناتی زبدة المعانی ایکی جملهٔ مؤثرهٔ بلیغه‌ده تلخیص ایله ، ازلیتدن نبعان ایدن جمله مظاهر وتعیناتك ینه هردم ابدیته طوغری جریان ایدرك نهایت دریای احدیته قارشدیغنی اهل عرفانه اعلان ایلیور .

بتون اقوامك فصحا وبلغاسی ، سرآمدان خطبا وشعراسی بوواده مؤثر ، دلفریب ، حقیقت شناس بونجه سوزلر سویلمش اولدقلری حالده هیچ بری بوکلام عالینك کنهنه واصل اوله‌مامشدر . هیچ بری کلام الله قدر تأثیر حاصل ایده‌مامشدر . ﴿کل من علیها فان﴾ بدیعهٔ اعجاز نماسی او قدر سوزلرك کوکللره حقیله تبلیغ ایده‌مدیکی معانی‌یی بر ایکی کلمه ایچنده بر سحر بیان ایله تبلیغ وافهام ایدیور .

[من] کلمه‌سی تغلیب ایچوندر وحیوان ویا مرکبات مراددر . یاخود کلمهٔ مذکوره ثقلیندن یعنی انس وجندن عبارتدر . [علیها] ده‌کی ضمیر ارضه راجعدر. [فان] لا محاله هالکدر دیمکدر. وجه ایله ذات جلالتسمات الهی مراددر. وجه اشرف اعضا ومجمع مشاعر اولدیغندن ذات ایچون استعاره قلنمشدر . [ذوالجلال والاکرام] استغناء مطلق وفضل تام صاحبی دیه تفسیر اولنمشدر. جلال عظم قدر وشانده غایت وتناهی معناسنه اولوب ذات وصفات وافعال جهتلریله استغنا ایسه نهایت عظمت اولدیغندن جلالك استغنا ایله تفسیرینه سبب بودر . بعضلری بوصفتی : ذات الوهیتی مخلص قوللرینی اجلال وتکریم ایدر دیه تفسیر ایتمشدر . بو صفت جلائل صفات الهیه‌دندر . رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمز « الظوا بیا ذا الجلال والاکرام » بیورمشدر . یا ذا الجلال والاکرامه مواظبت ایدك دیمکدر . ذات رسالتمآب افندمزدن مرویدرکه بر آدم یا ذا الجلال والاکرام دیه دعا ایدر ایکن ذات نبوتپناهلری او آدمك یانندن کچوب بیوردیکه دعاك محقق مظهر اجابت اولدی . خلقك فنا وهلاکی وذات اللهك بقاسی ذکر بیورلدقدن صکره ذات الوهیتی بوصفت ایله توصیفده خلقك فنا وهلاکندن صکره دخی

آثار لطف وكرم الهينك انلر اوزرينه فيضان ايده‌جكنه اشارت وار ، نته‌كيم بو آيتلردن صكره وارد اولان « فبأى آلاء ربكما تكذبان » قول شريفى بونى انبا ايديور ، چونكه انلرى حيات ابديه ايله احيا ايدوب نعيم مقيم ايله اثابه ايلمك نعمت ولطفلرك اجل واعظمى‌در .

بومحلده قاضى بيضاوى مرحومك عارفانه‌محققانه برسوزى واردركه شودر : « و لو استقريت جهات الموجودات وتفحصت وجوهها وجدتها بأسرها فانية فى حد ذاتها الا وجه‌الله تعالى اى الوجه الذى يلى جهته » بو عباره لسانمزه عيناً نقل اولنورسه مقابلى شويله افاده اولنه‌بيلور : « اكر سن جهات موجوداتى استقرا و وجوهنى تفحص ايلسه‌ك ، وجه‌اللهدن يعنى جهة اللهى ولى ايدن وجهدن ماعداسنى حد ذاتنده كافةً فانى بولورسين » بو حقيقت شناس سوز صور مختلفه ايله تفسير اولنمشدر . مفتى سعدالدين افندى ديوركه قاضى‌نك بوكلامى آيت كريمه‌ده‌كى وجهك قصد معناسنه‌ده اولمسى جائز اولديغنه اشارتدر بوعباره‌ده نوعاً ماتسامح اولوب مفادى : موجوداتك مقاصدينى استقرا وتفحص ايتسه‌ك جناب حقه متوجه بولنان مقاصددن ماعدا بتون مقصدلرى حد ذاتنده فانى بولورسين ديمكدر . شيخزاده مرحومده شويله ديور : « بوعباره وجهك جهتدن كنايه اولمسى جائز اولديغنه اشارتدر ، چونكه هرجهت كندينه توجه ايدن وجهدن خالى اولماز ، نته‌كيم [فى‌جنب الله] قول شريفنده بويله ذكر اولنمشدر . بو توجيهه كوره مؤداى آيت : روى ارضده انس وجنك كانه‌سى واكتساب ايلدكلرى اعمالك جمله‌سى هالك وضايع اولوب الا اول اعمال كه انكله جهةاللهه توجه ايتديلر وانى طلباً لمرضاةالله ايشله‌ديلر اوباقيدر ديمكدر » شيخ ابن نورالدين حضرتلرى دخى : « ماهيات اوچ‌قسمه انقسام ايدر واجب الوجود ممتنع الوجود ممكن الوجود . واجب وجود صرفدر . ممتنع عدم محضدر . ممكن بو ايكيسندن مركبدر ، چونكه ممكنك بر وجودى برده وجودى اوزرينه عارض ماهيتى واردر . ماهيتى خارجده معدوم بر امر اعتبارى اولمغله خارجده من‌حيث‌هوهو وجودى قبول ايتمز . وجودى ايسه خارجده‌موجود اولوب من‌حيث هوهو عدمى‌قبول ايله‌مز بوحالده‌ممكن‌وجود وعدمدن مركب‌برخليطه ديمك‌اوليور بوايسه وجود وعدمى قبول ايدر » ديه بر مقدمه بسط وتمهيد ايلدكدن صكره بوبياندن بيضاوينك [ولواستقريت الى‌اخره] سوزيله [كل شيء هالك الاوجهه] قول شريفنك تفسيرنده شيخ اكبر قدس سره‌الاطهر حضرتلرينك ضميرى شيئه ارجاع ايتمسنك سر وحقيقتى نمايان اولور ديمشدر . بو توجيه دها عارفانه دها حقيقت شناسانه‌در . كونه واهل كونه چشم حقيقت ايله نكران اولنجه بونلر ظاهرده موجود رسم ونقشنده كورينورلرسه‌ده فانى وهالك اولدقلرى عياناً مشاهده اولنور .

سايه هستى مى‌نمايد ليك اندر اصل نيست
نيست‌را ازهست بشناختى يابى نجات

شيخ مغربى

تودرميانه هيچ نهٔ هرچه هست اوست
هم خود الست كويد وهم خود بلى كند

جامى

حجةالأسلام امام غزالى احياسنده « حد ذاتنده ممكن اولان شى دائما هالكدر » ديور . مشكوةالانوارنده‌ده شويله سويله‌يور : « عارفلر حضيض مجازدن ذروهٔ حقيقته ترقى‌ايدوب مشاهدهٔ عيانيه‌ايله كورديلركه وجودده انجق الله جل‌شانه حضرتلرى وار و وجه‌اللهدن بشقه هرشى هالك ، فقط وقتاً من‌الاوقات هالك اولور معناسنجه دكل ، بلكه هرشى ازلاً وابداً هالك » .

بقا فنايه مقابل عدم وجوده رديف
جهان يوق اولمه‌ده مانند شمع وار اوله‌لى

سورهٔ [ق] ده « افعيينا بالخلق‌الاول بل‌هم فى‌لبس من خلق جديد » نظم شريفنك تفسيرنده روح‌البيان صاحبى شويله ديور : « واعلم ان هـذا الخلق الجديد حاصـل فى‌الدنيا ايضاً سـواء كان فى‌الاعراض اوفى‌الاجسام ، وهو مذهب‌الصوفية ومذهب‌المتكلمين . فانهم جوزوا انتفاءالاجسام فى كل آن ، ومشاهدة بقائها بتجددالامثال اى‌الاجسام الاخر . كما جوزوا انتفاءالاعراض فى كل آن ، ومشاهدة بقائها بتجددالامثـال اى الاعراض الاخر اى كما انه جائز فى‌الاعراض التى‌هى غير قائمة بذواتها كذلك جائز فى‌الجواهر التى هى قائمة بذواتها » بوخلق جديد ، كرك اعراض وكرك اجسامده اولسون دنياده دخى واردر . متكلمين ايله صوفيه‌نك مذهبلرى بودر . چونكه انلر : كرك اعراض وكرك اجسام هرآن فنا بولور ، مشهود اولان بقالرى تجدد امثـال ايله‌در ديرلر . يعنى بذواتها غير قائم اولان عرضلر هرآن فنايه كيتدكجه كنديلرى كبى عرضلر ايله تجدد ايلدكلرى مثللو جسملر دخى هرآن فنـايه كيدوب كنديلرى كبى جسملر ايله تجدد ايدرلر وشو تجدد دمادم ايله شكل وكيفيتلرى مستمر وباقى كورينور.

مثلا درت سنه اول موجود اولان شويله برآت بوكون هوا ويا فشقيدن بشـقه برشى دكلدر . اول وقت كياه وعلف اولان شى ايسه بوكون بوقدر عظمتلى بوقدر سرت براسب تازنده اولمشـدر . مع‌مافيه ماده‌سنك شو تحول نامحسوسنه مبنى ينه براسب عد اولنور .

جمله عالم ميشود هردم فنا — باز پيدا مى نمـايد در بقا
فكرما تيريسـت‌ازهو درهوا — درهوا كى پايه آيد تاخدا
هرنفس نومى شود دنيا وما — بى خبر ازنوشدن اندر بقا
عمر همچون جوى‌نونومى‌رسد — مستمرى مى‌نمايد درجسد
آن‌زتيزى‌مستمر شكل آمدست — چون‌شرركش تيزجنبانى‌بدست
شـاخ آتش را بجنبانى بساز — درنظر آتش‌نمايدبس‌دراز
اين درازى مدت ازتيزئ صنع — مى‌نمايد سرعت انكيزئ‌صنع

مثنوى

بومقـامده مولانا جلال‌الدين رومى قدس سره حضرتلرينك زيره نقل اولنـان ابيات عارفانه‌سـنى خاطرلامامق وخاطرلايوب‌ده اوقومه‌دن كچمك ممكن دكل :

حلق بخشد خاکرا لطف خدا
تاخورد آب وبروید صد کیا

اللهك لطفی طوپراغه بوغاز باغشلار . تاکه صویی یسوب‌ده یوز گیاه بتسون : خاك صوایله تغذی‌ایدوب اندن روی زمینده بیکلرجه نباتات حصوله کلك اوزره رب کریمك لطفی خاکه حلق ودهان احسان ایتمشدر .

باز حیوانرا بخشد حلق ولب
تاکیاهش را خورد اندر طلب

حیوانه‌ده حلق‌ولب احسان‌ایدر . تاکه طوپراقدن بتن اوتی‌جست‌وجو ایدرك یسون . ارضك نباتاتی جست‌وجو ایدرك اکل‌ایلمك ایچون اولطف‌جلیل حیواناته‌ده حلق ولب احسان ایلمشدر .

چون کیاهش خورد حیوان کشت‌زفت
کشت حیوان لقمهٔ انسان و رفت

طوپراغك اوتی ینجه حیوان‌سمیزلندی وحیوان‌ده لقمهٔ انسان اولوب کیتدی . خاکدن حصوله کلن نباتاتله حیوان تغذی ایدوب بسیله‌نور وحیوان‌ده انسانه‌غذا اولوب هضم‌ایله‌نهایت آندن جزء‌اولور .

بازخاك آمد شد اکال بشر
چون جدا شد ازبشر روح‌وبصر

انساندن روح وبصر جدا اولنجه تکرار طوپراق کلوب اکال بشر اولدی . طوپراق صویی و آندن بتن اوتی حیوان . حیوانی‌ده انسان یر . انساندن روح مفارقت ایدنجه تکرار آنی طوپراق اکل وبلع ایدر . سبحان‌الحکیم‌المدبر !

ذره‌ها دیدم دهانشان جمله باز
کربکویم خوردشان کردد دراز

[نصل‌اولیورده‌مخلوقات‌بری‌برنی اکل‌ایدیورلر؟سکا بونی‌برازجق سویله‌یه‌یم :] ذره‌لر کوردم ، انلرك اغزلری هپ اچیق . اکر بونلردن هربرینك اکل وتغدیسنی یکان یکان سویلیه‌جك اولورسه‌م سوز اوزار . او ذره‌لر اغزلرنی اچمشلر . کندیلرینه مخصوص غذانی ییورلر . برقاچ بیت اشاغیده جمله آکل ومأکولك ادراك ورأیی‌ده‌اولدیغی بیان‌بیوریلیور . بویله حلق ودهانی وادراك ورأیی بولندیغی حضرت‌جلال‌الدین طرفندن کشفاً خبر ویریلن ذره‌لر نه‌دره؟ بزلری انجق خرده‌بینلر ایله کوره بیلدیکمز ذره‌حوینات ودویداتدرکه لسان عامه‌ده « میقروب » تعبیر اولنور .

برکها را برك از انعام او
دایکانرا دایه لطف عام او

یاپراقلرك زاد وجهازی رب‌العالمینك‌انعام‌واکرامندندر . دایه‌لرك دایه‌سی مربیلرك مربیسی آنك لطف شاملی‌در . جمیع اسباب ومسبباتك خالق و مربیسی جناب اقدس ذوالجلالدر . هرشیء آنك اثر لطف وکرمی‌در .

رزقها را رزقها او می دهد
زانکه کندم بی غذایی‌کی زهد

رزقلره رزقلری اوویرر ، والا بغدای غذاسز نصل پیدا اولور ایدی . صنوف ارزاقه قوت وغذالر احسان ایدن جناب رزاق کریمدر . انك حکمتیله پیدا اولور ، انك لطفیله نشو‌ونما بولورلر . زیرخاکه تودیع اولنان تخم ایلك اویانغه باشلایوب‌ده برطرفدن کوك سوره‌رك ودیکرطرفدن فلیزلنه‌رك ییه‌جکنك برقسمنی کوکی واسطه‌سیله خاکدن ودهابیوك برحصه‌سنی فلیزلری واسطه‌سیله هوادن الەجق چاغه کله‌دن رب کریم عنایت واحسان ایلدیکی خاصه ایله « فلقه » دینیلن ماده‌یی اکا ایلك قوت وغذا ایلر . صکره خاك وهوادن تغدی‌یه باشلار . اکر بویله اولمسه جملهٔ ارزاقدن بری بولنان مثلا بغدای نصل حصوله کلور؛ نصل نشوونما بولور ایدی . ﴿ ان‌الله فالق‌الحب والنوی یخرج الحی من‌المیت ومخرج‌المیت من‌الحی ذلکم‌الله فانا تو‌ء فکون ﴾ .

نیست‌شرح این‌سخن رامنتها
پارهٔ کفتم بدان این پارها

بوسوزك شرحنه نهایت وغایت یوقدر . برمقدار سویلدم ، سن ارتق دیکر جهتلرنی بوکا قیاس ایله‌بیل . جناب جلال‌الدین علی‌الأکثر برقصه ایله ترانه‌ساز اولور . اوآره‌لق سیل خروشان کبی جوشه کله‌رك حقائق نثارایدر ، تابرمرتبه‌یه ارتقا ایلرکه آرتق اوراده سلسلهٔ شواهق معانی قوالب الفاظه صغماز اولور ، اوزمان بقیهٔ معانی‌یی اهل حاله ترك ایله ینه قصه‌یه رجوع ایدر .

ابیات شریفه مدلولات لغویه‌سی معانیٔ وضعیه‌سی اعتباریله پك سهل وساده‌در . فقط رموز واشاراتی نا متناهی مسافه‌لره طوغری یوکسه‌لوب کیدر . بورموز واشاراتی فهم ایچون علم وعرفان ایستر . معنوی برذوق وحال ایجاب ایدر .

جمله عالم آکل ومأکول دان
باقیانرا مقبل ومقبول دان

جمله عالمی آکل ومأکول بیل ، باقیلری مقبل و مقبول بیل . هرشی کندینه مخصوص غذایی اکل ایدر . صکره کندی‌ده دیکرلری طرفندن مأکول اولور . انجق ذات حق ایله باقی اولانلردرکه بقای حق جانبنه توجه ایدرلر ونزد الهیده مظهر قبول و التفات اولورلر .

این جهان وساکنانش منتشر
وان جهان وسالکانش مستمر

بوجهان ایله بوجهانك ساکنلری متفرق ومنتشر ، اوجهان ایله سالکلری مستمردرلر . بوعالمه عائد بتون اشیا دمادم تبدل و تغیر ایدر ؛ هویت شخصیه‌لری بوزیلور ، کندیلرنی ترکیب ایدن جزءلر آیریله‌رق منسوب اولدقلری نوعلری ایچنه انتشار ایدر ، هرآن بوکون وفساد تجلی ایلر . نهایت ارادهٔ علیه‌نك تعلق ایلدیکی برزمان دنیا ایله اکا عائد کافهٔ اشیا هرج ومرج اولوب محو ونابود اولور . انجق عالم خلدایله بوعالمده عالم‌خلده متعلق ومنسوب اولان‌شیلر مستمر وباقیدرلر ، انلر معروض فنا و هلاك اولمازلر .

این جهان وعاشقانش منقطع
اهل آن عالم مخلد مجتمع

بو جهان ایله انك محبان وعاشـقانی منقطع و زائلدر . او عالمك اهلی ایسه مجتمعدر ، طاغیلوب فنا پذیر اولماز .

پس کریم آنست کو خود را دهد
آب حیـوانی کـه ماند تا ابد

شو حالده کریم اودرکه الی الابد باقی قالمق اوزره کندینه بر آب حیات ویرر . دنیا ایله آلایش دنیایه دلبسته اولانلرك حال وعاقبتلری بو اولنجه سعید ومختیار او کیمسه درکه بو عالمده حیات جاودانی‌یه نائل ایده‌جك اعمال حسنه فضائل عالیه اکتساب ایدر .

آکل وما کول را حلقست ونای
غالب ومغـلوب را عقلست ورای

هر آکل ومأ کولك نای وحلقومی وار ، بو غالب و مغلوبدن هر برینك ادراك ورأیی‌ده وار.

پس زماهی تاىماه از خلق نیست
که بجذب مایه اورا حلق نیست

ایمدی ماهیدن ماهه‌دك [فرشدن عرشه‌دك] هیچ بر مخلوق یوقکه حضرت رب العالمیندن جذب مایهٔ غذا ایچون نوعنه مخصوص حلقومی اولمسـون . خداوند حکیم هر شیئه حلق ودهان احسـان ایلمش ، هپسی خوان کرمندن هر دم متنعم اولیور .

شعشـعهٔ کمالات احمدیه ایله ضمیر پاك جلال الدین نه قدر پر نور وتابنده .. فیض قرأن جناب مولاناده نه درین معانی اویاندرمش .. سرفرقانی نه بلاغت وعرفانله شرح وتقریر ایدیور.. بر ترانهٔ مونس که حریم جانده دمساز .. داستان وحکایاتیله جان ووجدان مستصفای عشـق اولیور . سر وحکمت ایشـته بودر ، عارفین : مثنوی‌یه مغز قرأن دیدیلر .

الحمـد لواهب المکارم والشکر لصاحب المراحم
وهو الازلی فی البـدایه وهو الابدی فی النهـایه
قد شـاع بصنعه بیانه ما اعظم فی البقاء شـانه

فنـولی

ماحصل : نای قصهٔ حسن وعشـق ایله نالان .. ازلی وابدی بر فیض مطلق ایله جوشه کلمش .. ماجرای عشـق فریاد ایله حکایه ایدیور.. بر چوق اسرار افشا ایلیور.. نفخهٔ فسونکاریله سویله‌دیور، اغلادیور ، کولدیریور . هر طرف پر جنبش وولوله .. نایك صداسی سوزلری پرده پرده درجه درجه یوکسـه‌لیور ، بر حالده‌که کیت کیده الفاظ ونغمات معنی وبسته‌لری استیعاب وافهام ایده‌مز اولیور.. کفته وبسته معنای محضه ، ندای صرفه تحول ایدیور .. بو مقامده قال زائل، لسان حال قائم اولیور .. هله بشقه حالت رونمون اولیور.. بر عظمت وقدرت نامتناهی کون ومکانه مستولی .. بو تماشا ایله جمله دمبستهٔ حیرت.. آرتق هر شی نور جلال الهی‌یه مستغرق .. اورته‌ده نه نای، نه نایزن، نه ولوله وصدا ، نه مستمع وار .. نهایت جهان دکیشیور. بشقه بر جهان اولیور: سرتسر بر حسن وعشق ..

برکت زاده : اسماعیل حقی

قضا وقدر

مابعد وختام

ایشته شو سـوزلری هیچ بر واهی اعتراضه هدف اولقدن . چکنمیه‌رك سویلیورم :

جمعیت بشریه‌نك بدایت تشکلندن شیمدی‌یه قدر هیچ بر بویوك فاتح ، هیچ بر معروف سردار کوروله‌مشـدرکه متوسط طبقه‌لردن نشأت ایتسون ، علو عزم وهمتی سایه‌سنده مراتب رفیعه‌یه یوکسلسون، شدائدی آسان کورسون ، حضور شهامتنده باشلر اکیلسون ، قلمرو ملکنی عقللره حیرت ویره‌جك قدر توسیع ایلسون‌ده کندیسی اساساً قضا وقدره معتقد اولمسون .

انسان فطرتی ، جبلتی مقتضاسی اوله‌رق حیاتنه پك حریص ، موجودیتنه پك بخیلدر . اکر قضا وقدره اعتقادی اولماز ، مقدرك مطلقـا حصوله کله‌جکنی ، ظـاهرده‌کی قورقولرك هیچ بر تأثیری اوله‌مایه‌جغنی یقیناً بیلمزسه اوکا شـدائدی اقتحام ایتمه‌یی ، تهلکه‌لره آتیلمه‌یی آسان ایده‌جك شی نه اوله‌بیلیر ؟ تاریخ بزه کوستریبورکه متقدمین آره‌سنده ایلك فاتح طانیلان کیخسرو او نامتناهی فتوحاتنه آنجق قضا وقدره اعتقادی سایه‌سنده ظفریاب اوله‌بیلمش . چونکه بو اعتقـادندن طولایی هیچ بر دهشت کوزینیییلدیرماز ، هیچ بر شدت عزمنه فتور کتیره‌مزمش .

یونانلی بویوك اسکندر ، اوقدر فتوحات صاحبی اولان جنکیز خان هپ بو عقیده اوزرنده صـاحب رسوخ ایدیلر . حتی ناپولیون بوناپارت عقیدهٔ قدره اك زیاده صاریلانلردن ایدی . ذاتاً اونی نسبةً آز عسـکرله بویوك بویوك اردولر اوزرینه هجوم ایدرك احراز ظفره سوق ایدن هپ بو عقیده‌سی ایدی .

ارواح انسـانیه‌یی رذیلهٔ جبانتدن تطهیر ایدن اعتقاد نه کوزل اعتقاددر . چونکه هانکی طبقه‌دن اولورسه اولسون انسـانی سویهٔ کماله یوکسلمکدن آلیقویان اك برنجی مانع جبانتدر .

اوت، عوام مسلمینك بعضیلرنجه عقیدهٔ قدرك عقیدهٔ جبر شائبه‌لریله قاریشدیریله‌رق شو صوك عصرلرده عالم اسلامی استیلا ایدن مصائبدن بر قسمنه سبب اولدیغنی انکار ایدنلردن دکلز . اونك ایچون علمای عصرك ایلری کلنلرندن امید ایدرزکه بو عقیدهٔ طاهره‌یی صوك زمانلرده شائبه‌دار اولدیغی بدعتلردن، خرافه‌لردن قورتارمق ایچون بذل مجهود ایتسونلر خلقه سلف صالحك طوتدیغی یولی ، یاپدیغی ایشلری کوسترسونلر ؛ کذلك غزالی وامثالی کبی اعاظم امتك تقریر ایتمش اولدقلری حقائق ناس آره‌سنده نشر ایتسونلر ، عوامك ذهننه ایجه صوقسونلرکه توکلك قدره ایمانك مشروع اولمسی سعی وعمله‌در ، یوقسه عطالت وکسلده دکلدر . یعنی انسان بوتون اسبابه تشبث ایده‌جك ، قدرتی مسـاعد اولدیغی قدر چالیشه‌جق‌ده صوکره متوکل اوله‌جق. سعی بزه فرضدر. بو فرضی اهمال ایتمه‌یی ، حجت توکله استناداً وظائفمزی بر طرفه براقمه‌یی جناب حق هیچ بر زمان امر ایتمیور . بویله بر حجت اقامه‌سنه چالیشانلر

عقیدهٔ قدری عطالتله، مسکنتله تفسیر ایدنلر دیندن چیقمش، صراط مستقیم شریعتدن صاپمش، ضال، مضل برطاقم حریفلردر.

هیچ برمسلمان شبهه ایتمزکه شوزمانده ملتك حقوقنی مدافعه‌ده بولنمق هر مؤمن مکلف اوزرینه فرض عیندر. حال بوکه مسلمانلری بوهرج ومرجدن قورتارمه‌یه، اسکی مجد وشرفلرینی استرداد، کندیلرنده چوقدن سونن عزم و غیرتی اویاندیرمه‌یه یگانه سائق اولان عقائد صحیحهٔ اسلامیه‌یی تذکیر ایله عیون انتباهی آچمق علمایه‌دوشر بروظیفه‌در. اوت، بودعوت خیر اونلرك ذمتنه مودوعدر.

مسلمانلرده‌کی آثارتأخر وانحطاطك منشأی برطاقلرینك توهمی کبی نه عقیدهٔ قدردر، نه‌ده‌سائر عقائد اسلامیه‌در. حال حاضریمزی بو عقیده‌یه نسبت ایتمك ایکی نقیضی بربرینه نسبت ایتمه‌یه، بلکه حرارتی قاره، برودتی آتشه نسبت ایتمه‌یه بکزر.

اوت، مسلمانلر نشأتلرینی متعاقب نشوهٔ غرور ظفرله سرمست اولدیلر. بوحالده ایکن ایکی مدهش صدمه‌یه معروض قالدیلرکه بری شرقدن جنکیز خان ایله احفادینك هجومی، دیکری غربدن بوتون آوروپالیلرك مملکتلرینه استیلاسی ایدی. زمان نشوه‌ده کلن بویله بر صدمه‌نك ملتده متانت خاطر براقماسی، قلوبه دهشت ویرمسی قانون طبیعت اقتضاسندندر. صوکره مسلمانلر برچوق حکومتلره آیرلدیلر، نااهل برطاقم امرایه منقاداولدیلر. حاکملر امیرلر امتك اخلاقی ایچون برر جرثومهٔ فساد ایدی، باشلرینه کلن بلالرك یگانه سببی هپ بونلر ایدی. آرتق قلوبه ضعف ومسکنت چوکدی. کیمسه‌ده علوهمت قالمادی. نظرلر معظمات اموری کورمیه‌رك جزئیات ایله اوغراشمه‌یه، هرفرد، دیکرینك ضررینه چالیشمه‌یه، اونك فنالغنی استه‌مه‌یه هم‌ده هیچ بر سبب صحیح اولمقسزین ایسته‌مه‌یه باشلادی. غایهٔ حیات، ذوق حیات بواولدی! مسکنت، یأس بوکونکی حالی حاضرلایه‌جق درجه‌یی بولدی.

بونکله برابر بن حق محضه ترجمان اوله‌رق سویلرم‌که قلبلرده بوعقائد طاهره یکیدن اویاندقجه، ذهنلرده بو عقائدك آثاری تجلی‌یه باشلادقجه، حقائق اسلامیه علمای راسخین آره‌سنده تداول ایدوب طوردقجه بوملت ایچون اصلا اولوم یوقدر. چونکه ملت برمرض اجتماعی‌یه طوتیله‌جق اولورسه باغلانمش اولدیغی عقائد صحیحه‌نك سایهٔ قوتنده اوندن هرحالده یاقه‌سنی قورتاره‌رق شانلی ماضیسنی اعاده ایدر؛ اقدام ترقیسنی باغلایان موانعی قیرار آتار، طریق حکمت وبصیرته کیره‌رك وطننی تخلیصه، کندیسنی محو ایله تهدید ایدن اقوامك نظر طمعنی تدهیشه ظفریاب اولور. بوده پك اوزاق برآتی‌یه قالمش دکلدر. حادثات تاریخیه‌ده بونی تأیید ایدیور:

ایشته عثمانلیلر اوقدر مدهش صدماته [تاتارلرك، اهل صلیبك مهاجماتی] معروض قالدقدن صوکره ینه سیلکنوب قالقدیلر، اقطار عالمه اردولر سوق ایتدیلر؛ فتوحاتی آله بیلدیکنه ایلری کوتوردیلر. برزمانلر غرب حمکداراتی کندیلرینه منقاد ایلدیلر. حتی عثمانلی پادشاهلری دولتلر آراسنده سلطان اعظم عنوانیله یاد ایدیلیر اولدی.

بوکونلرده‌ده عثمانلیلرده یکیدن براثر حیات کورولیور. حادثات اخیره‌نك انتاج ایده‌جکی سوء عاقبتی نظر انتباهه آلدیلرده ایچلرندن برچوق ارباب بصیرت شرقده، غربده اظهار فعالیته باشلادیلر. ابرار ملتدن حقه ظهیر اوله‌جق جماعتلر تشکل ایدرك عدالته، شریعته نصرتده بولنمه‌یی، افکار حریتی نشرایتمك، آمال تارمار امتی برنقطه‌ده برلشدیرمك ایچون صوك درجه‌ده چالیشمه‌یی کندیلرینه متحتم بروظیفه بیلدیلر. بوامر خطیره ایسه عربی برجریده نشری صورتیله باشلادیلر. بوجمعیت صالحه‌یی تشکیل ایدن افرادك کوندن کونه آرتمقده اولدیغنی کورمکله قریرالعینز.

جناب حقدن امیدمز نیازیمز اودرکه جمعیت حقدن باشقه برشی اولمیان مقصد معظمنه ظفریاب اولسون‌ده مساعی مشکوره‌سندن یالکز مسلمانلر دکل، بالعموم شرقلیلر حصهٔ سعادتی آلسون.

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

هامش — استاد مرحومك وقتیله یازمش اولدیغی بو مقاله‌ده موضوع بحث اولان جریدهٔ عربیه اکابر امتدن هرسکلی خواجه قدری افندی حضرتلرینك اون‌اون‌ایکی سنه اول قاهره‌ده چیقاردیغی جریده اوله‌جقدر.

یاربی، نه‌اولوردی، شیخ مرحوم حیاتده اوله‌یدی‌ده آمالنك، تمنیاتنك تحقق ایتدیکنی کوره‌یدی!

محمد عاکف

میزان شعرانی

— ۲۲ نومرودن مابعد —

ادلهٔ شرعیه واقوال ائمه‌ده مشاهده اولنان «اختلافات ظاهریه» بومیزانك محتوی اولدیغی قواعده بالاطراف ایصال فکر ونظر ایدنلر نزدنده بتمامها مرتفع اولور.

بعضلرك: «علمای دیندن ایکی فرقه آره‌سنده‌کی اختلاف حقیقی، حل وتوجیه ایله مرتفع اولماز» دیمه‌لری، میزانك احتوا ایلدیکی قواعدی بیلمدکلرینه محمول اولور. زیرا بالاده سویلدیکمز اوزره قواعد میزانه اطلاع حاصل ایدن ذاته کوره، ائمهٔ شریعت اقوالی بیننده رفعی ممکن اولمیه‌جق بر اختلاف حقیقی بولنمسی امر محالدر.

بوافاده‌مزك تجربهٔ صحیحچون، هربرحدیث شریف ایله اکا مقابل وارد اولان دیکر حدیث شریفه وهربرقول مجتهد ایله مقابلی بولنان دیکر قول مجتهده عطف انظار ایدیکز! کوررسکزکه مطلقا بری تخفیف، دیکری‌ده تشدیدی متضمندر، وهرایکی قسمك رجال مخصوصه‌سی واردر. معاشر مکلفین، اعمال مکلفه‌یه حین مباشرتلرنده، استعدادات ذاتیه‌لرینه کوره کندی قسملرینه آیریلیرلر.

مسئلهٔ واحده‌ده، بزم ایچون بری «مخفف» دیکری «مشدد» اوله‌رق، ایکی قول بولنمامق ممکن دکلدر. بوندن بشقه، برمسئله‌ده اوچ وحتی درت قول اجتماع ایتدیکی کبی، برقاچ جهتی جامع بر قول مفصل‌ده موجود اولور. واقف کنه شریعت ومطلع مشارب

ناس اولان شخص حاذق ایسه آنلری « تخفیف » و « تشدید » اعتباریله متناسب اولدقلری اقسامه تقسیم ایدر، اختلافده مرتفع اولور.

امام شافعی وسائر ائمهٔ دین بیورمشلر : «ایکی حدیث ویا ایکی قول ، حکماً یکدیکریله تعارض ایدرلرایسه ؛ هرایکیسنك اعمالی یعنی ابقای حکملری ، برینك اعمالیله دیکرینك الغاسندن اولیدر » .

بوصورت ، مقام ایمانك مقتضای کمالیدر . چونکه هر ایکیسنك‌ده تطبیق وعمل اولنه‌جق محللری واردر . علی‌الخصوص ، جناب حق ، بزلره اصول وقواعد دینیه‌یی بکمالها اقامه‌ایتمه‌مزی و ارکان شریعتی انهدامدن محافظه ایچون ــ دین الهیده‌متفرق اولقدن توقی ایله‌مه‌مزی امر بیورمشدر .

حمد اولسون او الله عدیم‌المثاله‌که : شعائر الهیه‌سنی حقیله اقامه ایتمك، دین‌مبینمزی‌مقام احترامندن‌دوشورمه‌مك ایچون‌بزلره بومیزانك محتوی اولدیغی قواعد متینه ورصینه دائره‌سنده‌عامل اولمامزی الهام ایتدی ؛ شاهراه سعادتی، محجةالبیضایی واضحاً‌ارائه‌وتعیین بیوردی .

بو مقام حمدده ، سمای احدیته رفع بنان ایقان‌ایله ، قائماً بالایمان شهادت ایده‌رم‌که : آلههٔ سائره یوقدر ، موجودیتلری ادعا اولنانلر مخترعات وهم بشردر . یالکز نظیر وشریکی بولنمیان اوالله عظیم الشان واردر . بر شهادت ایله‌که : مخلصاً قائلی ، سعیداً ارائکنشین ریاض جنان اولور . مظهر امان اولور . ینه شهادت ایدرم‌که : سید ومولامز ، سید نبی آدم « محمدالمصطفی » صلی‌الله علیه وسلم افندمز ، اوخالق ازلی وابدینك عبد محترم ورسول مکرمیدر . آنی کافهٔ خلقی اوزرینه تفضیل ایدرك ، سعادت دارینی واحسن حالیتی‌تأمین ایلیه‌جك بر« شریعت سمحا » ایله بعث وارسال‌بیوردی.

صلوات الله علیه وعلی سائرالانبیاء والمرسلین ، الی یوم‌الدین .

*
* *

توفیق صمدانی ایله وجوده کلن بو « میزان » بر اثر نفیس وعالیقدردر. محتوی اولدیغی قواعده رعایت ، ظاهرده یکدیکرینه‌مباین کورینن ادلهٔ شرعیه واقوال ائمه بینلرنی حقیقت شریعتده جمع وتوفیقه ، اولین وآخریندن بوآنه قدر ورود ایدن وبعد زین‌ورود ایده‌جك اولان ائمهٔ مجتهدین ایله آنلری تقلید ایدنلر اقوالی ماییننی توزین وتألیفه الی‌یوم‌القیام خادم اولور .

بویله براثرك دیکر زمانده بربشقه‌سی طرفندن وجوده کتیرلدیکنی بیلمیورم . بنم آنی تألیف ایدیشم ، معاصرینم اولان اکابر مشایخ اسلام واعلام ائمهٔ دین اشارتلریله واقع اولدی .

دست تداوله اهدا ایتمزدن اول کندیلرینه ارائه ایله دیدم‌که : « بن بوکتابی نظر مطالعه‌کزدن کچمدکجه نشر ایتمك ایسته‌مم . قبول ایدرسه‌کز ابقا ، مندرجاتنه راضی اولمازسه‌کز امحا ایدیلیر . زیرا بن وفاقی سوەرم ، اختلافدن اکراه ایده‌رم . علی الخصوص ، قواعد دینیه‌ده اختلافی قطعیاً آرزو ایتمم . ولو اختلاف ، دیکر برقوم ایچون موجب رحمت اولسون . بناءً علیه ، هرکیم محتویاتنده بر خلل کورورده « نصرةً للدین » اصلاح ایدر ایسه جناب حق کندیسنی نعیم رضاسیله مبشر ایلسون » .

ایشته میزان مابین الامة انتشاره بوصورتله باشلادی. باعث تألیفی اولان اسبابك باشلیجه‌سی ، جانب رحمت سبحانیدن وارد اولان : «الله تعالی عز وجل ، دین وحیدندن کافهٔ انبیاسنه وحی وتوصیه ایلدیکی بر مشروع ایله سزی‌ده مکلف بیورمشدر . او « مشروع » ایسه دین الهینك اس الاساسی اولان توحید وطاعتی متحداً اقامه ایتمه‌کز ، اصل دین اولان بوخصوصده متفرق اولمامکزدر ! » [١] مآلنده‌کی حکم شریف الهی ایله عامل اولمق ابوابنی اخوان دینه کشاد ایتمك املی‌ایدی . تاکه هر بر مسلم معاملات ناسه متعلق مسائلده ، انسانلرك تفاوت حال وشانلرینه کوره ، احکام شرعیه‌نك متفاوت اولمسنده‌کی حکمت لطیفهٔ ربانیه‌یی لایقیله ادراك ایتسون‌ده ، اقامهٔ دین الهیده طریق تفرقه صاپمیه‌رق سائر بالجمله مسلمین ایله وفاق واتحاد اوزره بولنسون . سبیل حقه اهتدایی تابع اولدیغی مذهب امامنه‌منحصر بیلمیوب، مذاهب سائره ائمه‌سنك‌ده کافهٔ ربلرندن هدایت اوزره بولندقلرینه اعتقاد خصوصنده قلبی لساننه ، لسانی قلبنه اشتراك ایتسون . بوصورتله ، ائمهٔ دین الهی‌یه قارشی ، ادباً ایفاسی لازم کلن حقوق حرمت ورعایتی تماماً ایفا ایتمش اولمقله برابر ، اعتقاد صحیحك منافع دنیویه واخرویه‌سندن‌ده حقیله استفاده ایلسون .

---

[١] آیت جلیله شرع لکم من‌الدین ماوصی به نوحاً والذی اوحینا الیك وما وصینا به ابراهیم وموسی وعیسی ان اقیموا الدین ولا تتفرقوا فیه

§ ملاحظه: اس‌الاس دین، توحیدایله طاعت اولسنه وکافهٔ انبیای‌عظامك مأموریت اقامه‌سنده شارکت ایلدکلری « اصل دین » ده لاجرم بوکیفیت بولنمسنه نظراً، آیت جلیله‌ده محمد، نوح، ابراهیم، موسی، عیسی علیهم‌السلامك ذکرایدلمش اولملری، « ذکرجزء اراده کل » قبیلندندر. بناءعلیه آیت‌کریمه‌ده انبیای عظام‌حضراتنك‌جمله‌سی ذکراولنمش حکمنده‌در. « لفظهٔ دین » ده مقصود، جمع انبیانك ، جانب احدیتدن بلا تخالف عنا تلقی بیوردقلری دیندر . اقتضای زمان وامزجهٔ ناسه کوره تخالف ایدن اقسام شرعیه ، بونص عالی حکمندن خارجدر . محی‌الدین عربی رضی‌الله عنهك بوآیت جلیله‌یی صورت تفسیرلری « تفسیر هندی » ده وجه آتی اوزره مندرجدر :

قال ابن عربی قدس سره فی‌قوله تعالی :

« شرع لکم من‌الدین » المطلق الذی وصی جمیع الانبیأ باقامته و اجتماعهم علیه وعدم تفرقهم فیه . وهو اصل‌الدین . ای‌التوحید والعدل وعلم‌المعاد المعبر عنه‌الایمان بالله والیوم‌الاخر دون فروع الشرایع التی اختلفوا فیها بحسب‌المصالح کاوضاع الطاعات والعبادات والمعاملات کما قال تعالی « لکل جعلنا منکم شرعةً ومنهاجا » فالدین القیم هوالمتعلق بما لا یتغیر فی‌العلوم ولاعمال . والشریعة هی‌المتعلقة بما یتغیر من‌القواعد والاوضاع » .

مآلی: ابن عربی قدس سره « شرع لکم من‌الدین » آیت‌جلیله‌سی تفسیرنده بیورر : اودین مطلق‌که، جناب حق ، آنی اقامه ایتمکی واکا متابعت اوزره اجتماع ایدوب متفرق اولمامالرنی امر بیورمشدر ؛ اصل دین ایشته بودر . یعنی توحید ایله عدل و « علم معاد » تعبیر اولنان وجود باری‌یه ویوم آخره ایماندر . ائمهٔ دینك، مقتضیات مصالح ناسه کوره، اختلاف ایلدکلری اوضاع طاعات، صور عبادات ایله وجوه معاملات بوحکمدن مستثنادر . بواستثنایی بیاناً جناب حق « لکل جعلنا منکم شرعةً ومنهاجا » بیورمشدر . مآلی :

قلباً صحتنه اعتقاد اولنمیان برشیئی لساناً اظهار ایتمك ، مظهر ذم نبوی اولان نفاق اصغردر . حتی جناب حق‌ده ، منافقین کفاری کفر والحادلرینه ضم نفاق ایتملرندن طولایی : ﴿ یاایها الرسول لایحزنك الذین یسارعون فی الکفر من الذین قالوا امنا بافواههم ولم تؤمن قلوبهم ﴾ نظم قاهریله ، ذم کفرلرینه ضمیمةً ، نفاقلری حسبیله‌ده ذم بیورمشدر. مآل عالیسی: « ایا رسول محترم! نقاب اسلام آلتنده‌ستر کفره چالیشه‌رق، قلباً مؤمن اولمدقلری حالده ، لسانلریله ایمان ایتدکلرینی سویلیان منافقین کفارك کفرده مسارعتلری ، یعنی فرصت بولدقجه مقتضیات کفره تبعیتله اضرار مسلمین ایچون کیزلی کیزلی اقوال منافقانه صرف ایلملری ، ساعی بالفساد اولملری سنی محزون ایتمسون » .

معلومدرکه ، جناب حق اهل کفری هرهانکی بر وصف ایله تعییب ایتمش ایسه او وصفدن وآنك شبه صورتی اولان سائر هردرلو اوصافدن توقی ومجانبت ایتمك ، احرار مسلمین ایچون ، بطریق الاولی الزمدر .

الله ذوالجلال بو نظم جلیلنده اهل کفری صفت نفاق ایله‌ده تعییب بیورمش . بناءً علیه ، مسلمینه کوره : نفاقك اکبر واصغری ، حتی شبه نفاق اولان هرشی وهرحرکت ، صورت مطلقه‌ده حرامدر. نفاقك نه‌درجه‌لرده باعث تفرق قلوب اوله‌جغی ایسه محتاج بیان دکلدر.

بویله قلبی قولندن متباعد اولمیوب وفقط تابعی بولندقلری مذاهب قواعدینه مخالف اجتهادده بولنان دیکر بر صاحب اجتهاد قولنی همان رد وابطاله مسارعت کوسترن ارباب تقلیدکده باب تعجیل ومسارعتی سد ایلملری اقتضا ایدر . زیرا عجله ایله باطل اولدیغنه حکم ایلدکلری قولك صاحبی ، بالاخره اوقولك اصل شریعتده مستند اولدیغی سند وبرهانی یوزلرینه قارشی اظهار واقامه ایدر ، صحت اجتهادینی اذعانه کندیلرینی مجبور ایلر ، خجیل اولورلر ، که بوکبی خجالتلرده ، باعث تفرق قلوب اولمقده ، نفاقدن اشاغی قالماز .

ایشته بو کیفیتلر ، میزانی تألیفده‌کی نیات ومقاصدیمزك بعض اقسامیدر . اعمال ایسه نیاته تابعدر ؛ هرشخص خیر وشردن نیته کوره مرزوق اولور .

اخوان دین ! میزانك ، ذوق حقیقیسنه واصل اولمق ایسترایسه‌کز انی تأنی ایله مطالعه ایلیکز ! کتاب الطهاره‌یه قدر درج ایتدیکمز فصللری تمامیله کوزدن کچیرمکسزین ، اعتراض ورده تصدی ایتمیکز !

ایچکزده ، اوفصولی مطالعه‌دن صکره‌ده ، معارضه‌یه تصدی ایدنلر بولنور . فقط موضوع کتابك غرابتی حسبیله آنلر معارضه‌لرنده معذوردرلر . زیرا آتیده بحثی کله‌جکی اوزره انلرك اقرانی میاننده میزانك احتوا ایلدیکی ذوق عالیی ادراك ایچون ، اقتضا ایدن سلامت فکریه‌یی حائز اولانلره پك آز تصادف ایدیلیر .

[امام شعرانی (رضی الله عنه) ظاهر وباطنی مکمل، شرع طاهرالهینك ظهور وبطوننه اطلاعی اکمل ، هرایکی قسمه دائر وجوده کتیردیکی آثار مهمه وبرکزیده اقتدار بی‌نهایه‌سنه شاهد اعدل ، برعالم ذی وقار ربانی ومرشد صادق الارشاد صمدانی ایدی . اویله فرض ایده‌لم‌که : بز اواستاد فاضلك حلقهٔ تدریسنده‌یز . « علم میزانی » بزلره ، سلیقهٔ مخصوصه‌لریله بالذات کندیلری تقریر بیوره‌جقلر . صورت تقریرلرنده‌کی « آهنك عربی » بعضلره خوش کلیه‌بیلیر . آنلر، درسه دوام ایدوب ایتمامکده مختاردرلر ، بز شرکای درسمزك : « اولئك هم المفلحون » وصف صمدانیسنه مظهر اولان سعدا جمله‌سندن بولنملرینی آرزو ایده‌رز . استادیمزك آرزوسی‌ده بو مرکزده‌در . ایشته درسه ابتدا بیوریورلر .]

بسم الله الرحمن الرحیم

ائمهٔ مجتهدین ایله آنلری تقلید ایدنلر اقوالنك کافه‌سی ، الی یوم الدین شعاع نور شریعتله محاطدر . برصورتله که اقوال مذکوره‌دن برقولی شریعت مطهره خارجنده کورمك ، عدم محضده وجود عینی مشاهده ایتمك قبیلندن اوله‌رق امر محالدر . بونك بویله اولدیغنه حقیله اطلاع حاصل ایتمك ایسترایسه‌کز ، سزی ارشاد ایلیه‌جکم شو حقیقت اوکنده کوزلجه تأمل وتدبر ایدیکز !

یقیناً ، جازماً بیاملیسکز ، نفسکزده مرتبهٔ تحقیقه ایصال ایتملیسکزکه : شریعت مطهره ، امر ونهیه متعلق وذات خلاف اولان یعنی بین الائمه صورت تلقیسنده اختلاف اولنان هربر مسئله‌ده ، یا تشدید ویا تخفیفی حاوی اوله‌رق، ایکی مرتبه اوزره وارد اولمشدر . بعض مقلدینك ظن ایتدکلری کبی مرتبهٔ واحده اوزره دکل .

« صور عبادات وانواع معاملاتده سزدن هر بریکز ایچون آیری آیری طریق ومنهاج وضع ایلدك » دیمکدر . بناءً علیه « دین تم » علوم ایله اعمالده تغیر قبول ایتمیان احکامك متعلقیدر . شریعت ایسه ، قواعد واوضاعدن قابل تغیر اولان اقسامه تعلق ایدر .

§ صاحب کشاف زمخشری علیه رحمة الباری دخی آیت جلیله‌یی شو صورتله تفسیر بیورر :

« شرع لکم من الدین » دین محمد ودین نوح علیهم السلام ایله ایکیسی مابیننده ورود ایدن انبیای عظامك دینی .

§ بورادە آدم علیه السلام خارج براقلشدر .

تفسیر : جناب حق اوانبیای اعلامك دائرهٔ دیننده ، مرکز اشتراکاری اولان مشروعی « ان اقیموا الدین ولا تتفرقوا فیه » قول شریفیله ایضاح بیورر . بوندن مراد : توحید ذات حقله ذات ذوالجلالنه طاعت ، رسل وکتبیله یوم جزایه ایمان ، الحاصل برشخصك انلری اقامه ایله داخل دائرهٔ دین اوله‌جغی احکام سائره‌در .

حضرت حق جل شانه ، بو قول جلیلنده ، احوال امم راجع اولان مصالحه متعلق شرایعی اراده بیورمامشدر . زیرا اوشرایع اقتضای احوال ناسه کوره مختلف ومتفاوتدر . انلر حقنده‌کی حکمی « لکل جعلنا منکم شرعةً ومنهاجا » قول سبحانیسیله تعیین بیورمشدر .

ج امام شعرانی علیه رحمة الهادی ، یونس مکرمی یعنی « شرع لکم الخ » آیت کریمه‌سنی تألیف میزانه باعث اولان اسبابك اك عظیمی اوله‌رق ایراد بیورمش اولدیغندن ، بزده حکم منیفنك تماماً اکلاشلسی ایچون ، ایکی عظیم دعامهٔ دینك صورت تفسیرلرینی ذکر ایلدك .

جناب محی الدینك ، فهم معانیٔ قرآنده‌کی قوتلرینی ایسه ، نفس قوت سیله متحیراً مشاهده ایلر . والله اعلم .

ظاهر بينان اوايكى مرتبه آره‌سنده تناقض كوره‌رك دوچار اختلاف اولديلر . نفس الامرده ايسه نه اختلاف واردر ، نه‌ده تناقض . زيرا مجموع شريعت، باعتبار الاصل يا امره، يا نهيه رجوع ايدر . اولجه‌ده سويله‌ديكمز اوزره كرك امر كرك نهى « تخفيف وتشديد » مرتبه‌لرى اوزرينه حد ذاتلرنده ، ايكيشر قسمه منقسم اولورلر : « امر خفيف، امر شديد .. نهى خفيف، نهى شديد » . بودرت قسمدن صوكره « مباح » قسمى كليركه ، طرفينى مستويدر . يعنى ، برفعل مباح ، نيت صالحه ايله ايشلنيرسه « مندوب » اولور [١] نيت فاسده ايله ايشلنيرسه « مكروه » اولور . ايشته بوبش قسم ، شريعتك مجموعيدر .

كلهم ايضاحنه : بعض علما « امرمطلق » ى « وجوب جازم » ه حمل ايتديلر . يعنى امر مطلقده اصل اولان وجوبدر ، اتباعى جزماً وقطعاً واجبدر ، ديديلر . كه بوصورت تشديدى تضمن ايدر .

ديكر بعضيلرى ده : امر مطلق [٢] « ندب » ه محمولدر ؛ اتباعى مندوب ، ايفاسنه ترغيب مقتضيدر ، ديديلر . كه بوصورتده‌ده تخفيفى متضمندر .

كذلك ، نهى مطلق [٣] ده ، بعض علما طرفندن تحريمه ، ديكر بعضلرى طرفندن كراهته حمل اولندى ، كه بوصورتلركده اولكيسى تشديدى ، ايكنجيسى تخفيفى متضمندر . افراد امت ميانده ايسه ، هرايكى مرتبه‌نك رجال مخصوصه‌سى واردر . تكاليف شرعيه‌يى ايفايه حين مباشرتلرنده جسم وايمانلرينك ضعف وقوتنه كوره او ايكى مرتبه‌نك بريله عامل اولورلر .

جسماً وايماناً قوى ومتحمل اولانلر ، كرك نفس شريعتده صراحةً وارد اولان وكرك تابعى بولندقلرى مذهبله برابر مذاهب سائره‌جه قواعد اصليهٔ شريعتدن استنباط اولنان اوامر نواهينك الك شديديله مكلف طوتيليورلر . مرتبهٔ ايمان ايله قوهٔ جسمانيه‌جه ضعيف بولنانلر ايسه كذلك اصل شريعتده نص صريح ايله وارد اولان وكندى مذهبلريله ديكر مذاهب ائمه‌سى طرفلرندن اصول شريعتدن استخراج ايديلن اقسام اوامر ونواهينك مراتب خفيفه‌سيله مكلف اولورلر .

نته‌كيم جناب خلاق رحيم ، بومعنايه اشارتله ، خطاب عام اوله‌رق « فاتقوا الله ما استطعتم » فرمانى ، نبى كريمى ده « اذا امرتكم بامر فأتوا منه ما استطعتم » امرينى اصدار بيورديلر .

مآل آيت جليله : استطاعتكز مرتبه‌سنده ، الله ذوالجلالدن اتقا ايديكز . يعنى وسعكز يتديكى قدر ، اوامرينه اتباع ونواهيسندن مجانبت ايليكز ! مآل حديث نبوى : سزه بر شى امر ايدر ايسه‌م ، استطاعتكز مرتبه‌سنى ايفايه چاليشكز ! .. ايشته تكاليف شرعيه‌ده قاعده بودر . « قوى » عزيمت وتشديد دائره‌سنده ايفاى تكاليف شرعيه‌يه مقتدر بولندقجه آكا مرتبهٔ تخفيف ايله عمله رخصت ويريله‌مز . زيرا بوصورت بالاخره بيان ايده‌جكمز اوزره دين ايله تلاعب ديمكدر . كذلك « ضعيفه » ده اقويا مرتبه‌سنه صعود ايله عزيمت وتشديد دائره‌سنده عامل اولمسى امر ايديله‌مز . فقط كنديسى تكلف ايدوب‌ده تكاليف مشدده‌يى ايفا ايلمك ايستر ايسه وجه شرعى بولنمديغى تقديرده آكا ده ممانعت اولنماز . شو ايضاحاتدن اكلاشيله‌جغى اوزره ، تخفيف ايله تشديد مرتبه‌لرى دائرهٔ شريعتده ترتيب وجوبى اوزرينه مرتبدر . بعضلرك توهم ايتدكلرى كبى ترتيب تخييرى اوزرينه دكل .

مابعدى وار انقره استيناف رئيسى
عمر لطفى

حديقهٔ فكريه

ماديونك شبهاتيله آنلرك بطلانى

ايشته بو نظريه حقنده علمك ويرديكى حكم . ذاتاً بالفرض بو نظريه تسليم ايدلسه‌بيله ينه خالقه احتياجدن وارسته قالمق قابل اوله‌ماز . زيرا اوزمان دينوركه : پك اعلا ، يابو حيوانات بحريه‌يى كيم وجوده كتيردى ؟

هيهات ! خالقك موجوديتى مسئله‌سى اويله ردوقبوليله اوغراشيله‌جق مسائل مشكوكه صره‌سنده دكلدر . زيرا بو مسئله بديهيات عقليه‌نك الك باشلوجه‌لرندندر . هم بو بداهتك انكارى كتب طبيه‌ده جنون فصلنده ذكر ايدلمك ايجاب ايدر . چونكه جنونك انواعى هان‌ده ناقابل تعداد دينه‌جك درجه‌ده چوقدر . انكار صانع مسئله‌سنك علمادن بر قسمنك عقولنه عارض اولمه اوهامدن باشقه برسببدن نشئت ايتمديكنه دليل حسى آرانيلرسه اونلرك بو جحد وانكارى متعاقب ، كويا علمه استناداً ايراد ايتدكلرى خرافات وخيالاتدركه برقسمنى يوقاريده نقل ايتدك .

ماديونك الك ايلرى كلنيله بو مسئله اوزرينه مباحثه‌يه كيريشه‌جك اولورسه‌كز كوررسكزكه مباحث سائره حقنده سرد مطالعات ايتديكى زمان خارجنه چيقمامق ايستديكى اصول وقواعد ثابتهٔ علمى كلياً اونوتورده اويله صاچمه‌صپان سوزلر سويلمه‌يه باشلاركه مكتب چوجقلرى بيله سويلمكدن صيقيلير .

ذاتاً مسئله عارضى يمنى عقله صوكره‌دن خطور ايدن خواطردن اولماسه‌يدى نتايجى سخافت وخفت رأيك بو دركه‌سنه ايمزدى . بو سوزيمزك صحتنى ينه اونلرك سوزلريله تأييد ايتمه‌مزى ايسترسه‌كز سزه

[١] « مندوب » ايشلنمسى تركنه راجح ومستلزم مثوبات اولان امر مباح .. ايفاسى عدم ايفاسنه مرجح اولان امر مطلق .

[٢] « امر مطلق » امر مقيدك ضدى . امر مقيدده عموم ايله خصوصه تكرار ايله مره‌يه وامده‌يه دلالت ايده‌جك قرائن بولنور . امر مطلقده او قرائن بوقدر .

[٣] « نهى مطلق » زماناً ، مكاناً ، حالاً توقيت ، تقييدى ، تخصيصى متضمن اولميان نهيدر . موجبى نهى ايتديكى شيئى ابدياً ترك ايتمكدر .

کائناتك نه‌صورتله بلا صانع یارادلدیغنه دائر اونلرطرفندن سردایدیلن فرضیه‌لری سویلیه‌یم‌ده کوزلجه دیکله‌یکز . زیرا اوزمان نظرکزده تظاهر ایده‌جکدرکه مسئله‌نك اساسی یاسائقهٔ جنتدن ، یاخود شدتلی بر صیقنتیدن باشقه بر شی دکلدر :

قدمای فلاسفه‌دن بعضیلری جمادات ، نباتات ، حیواناتدن انسانه وارنجه‌یه‌قدر بوکائناتك بوتون ذراتنده جلوه‌ساز اولان کمال ابداعك تصادف نتیجه‌سی اوله‌رق ظهور ایتدیکنه ، خلقتده اراده واختیارك دخلی اولمدیغنه ذاهب اولدیلر ؛ عصر حاضر اشراسندن بر قسمی‌ده بوفکرك مروجی کسیلدیلر . شیمدی بو آدملره ، بوعبدهٔ تصادفه ! نصل اولوب‌ده موجوداتك هیچ برفاعل مختار اولمقسزین سوق تصادفله ظهور ایتدیکنی صوره‌جق اولورسه‌کز دیموقریت چیقه‌رق بلندآواز ایله دیرکه :

« انواع واشکالی بوقدر چوق ، بوقدر متخالف اولان بوتون بوکائنات ذرات اجسامك کندی‌محورلری اطرافنده دوراندن‌حصوله کلمشدر . » صکره سز براز اعتدالکزی محافظه ایدرده اونلری ذاتاً طبیعتیله وارداولان برطاقم سؤاللر ایچنده براقیر، بونظریه‌نك آلتندن چیقان اشکالاتی برربر یوزلرینه چارپه‌رق دیه‌جك اولورسه‌کزکه :

بونی تصوره نصل مساغ بولدیکز ؟ عقل واختیاردن ، اراده وبصیرتدن ، حس وحیاتدن مجرد اولان (تصادف) نصل اولمش‌ده مراکز ثابته اطرافنده دوائر مختلفه رسم ایتمکده اولان سیاراتك حرکاتنی بوقدر مدققانه برنظام ایله ، برآهنك ایله تنظیمه مقتدر اولمش ؟ نصل اولمش‌ده او (تصادف) اعدادوانواع‌اعتباریله نامتناهی دینه‌جك درجه‌یه واران حیواناتی دهشتفرمای عقول اولان بوابداع ایله میدانه کتیره‌بیلمش ؟ نصلی اولمش‌ده او (تصادف) بوتون‌عجائب خلقتی احتوا ایدن ، غایهٔ سرائر اختراعه تجلیزار اولان شو اوفاق جرمیله برابر بوتون قوای کائناتی جامع بولنان انسانی تکوینه مقتدر اولمش ؟

شیمدی اونلر بوطبیعی سؤاللره قارشی کمال یأس وحیرتلرندن اولوم درجه‌لرینه کلیرلر . فقط ینه جواب ویره‌مامش اولمامق ایچون دیرلرکه : برچوق دفعه‌لر تکرر ایتمك شرطیله (تصادف) بوتون ممکناتی ایجاده مقتدردر . آرتق اونلر بوسوزلریله یالکز معقولات دائره‌سندن چیقمش ، قوانین عقل وحکمتی بالطه‌لامش اولیورلر ؛ موضوع بحثده‌ده رزیلانه قاچمش اولیورلر. یاالودرکه قواعدحس وتعقلدن غافل بولنیورلر .

برده اونلر معبود مقدسلری اولان تصادفك دامنه صارلمازدن اول ماده‌نك کندی اوزرنده پك اوزون برمدت حرکت ایتدیکنی فرض ایدیورلر . لکن ایچلرندن هیچ بری چیقوب‌ده نه‌بوماده‌نك، نه‌ده اونك حرکتنك بدایتنی بزه ایضاح ایده‌میور . عجبا بوماده ایله حرکتك ایکیسی‌ده قدیم اولوب هیچ بدایتلری یوقمیدر ؟ اکر اوت دیه‌رك اصم اولان ماده‌نك قدمنه ، حرکتك ازلیتنه اعتقادی عقللرینه ملایم بولیورلرسه نه‌دن بویله انکار خالق کافته قائلانیورلر ؟ نه‌دن کتابلرینی بربیغین خرافات ایله طولدوره‌رق، برسوری یاکلیش احکام اشاعه ایدرك اجماع بشری دائره‌سندن چیقیورلرده یالکز باشنه برامت تشکیل ایدیورلر ؟

اکر بونلرك غایهٔ فلسفه‌سی ماده‌نك قدمنه ، حرکت دائمیه‌سنك ازلیتنه اعتقاد ایسه عمرلرینی پك بیهوده کچیرمش ، فائده‌سز یره بوتون عالمك نفرینی جلب ایتمش اولیورلر . زیرا طبیعیدرکه بونلرك بوقدر یورغونلغی ، بوقدر صقینتی‌یی کوزه آلدیرمه‌دن مقصدلری بوتون جهانك اذهاننده یرلشمش اولان عقیدهٔ توحیدن دها عالی برعقیده صاحبی اولدقلرینی کوسترمکدن باشقه برشی دکل ایدی ؛ یعنی حکمت وفلسفه‌ده‌کی موقع بلند ومستثنالریله متناسب براعتقاده ظفریاب اولمق ایسته‌یورلردی . لکن ایش معکوس نتیجه ویردی . بوفیلسوفلرده هرطرفدن جهالتله محاط برمحیط ایچنده قاله‌رق قابا قابا صورتلره طاینقده اولان وحشیلرك بولندقلری کربوه‌دن دها بدترینه دوشدیلر. زیرا موجوداتك اصلی کائناتی بونظام معجز ایله ابداع ایدن غیر مادی برحیات کلیه‌در دیین آدم ایله اواصلك بصیرتدن ، حیاتدن عاری اصم برماده‌دن وناظم وضابطی اولمایان برحرکتدن عبارت اولدیغنه قائل اولان آدم آره‌سنده چوق فرق واردر .

یازیق شو فیلسوفلرك هدر اولان بونجه مساعیلرینه ! یازیق اونلرك شئامت‌طالعلرینه ! زواللیلرکوبکلری چاتلایخه‌یه قدرچالیشوب چابالادقدن صوکره طوپی طوپی برنظریه میدانه قویدیلرکه خدا بیلیر پارلاق برطاقم الفاظ کوه‌سنه بزرونمه‌یدی‌ده اولدیغی کبی کورونسه‌یدی جنونك ، بین بوزوقلغنك اك برنجی اعراضندن عد اولنوردی .

سزه صورسه‌لرکه : عقله ، حس وادراکه طبان طبانه مخالف اولان. بطلان وفسادی انسان ایچون هرکونکی افعالیله ، مشاهداتیله ثابت بولنان ، الحاصل اك اهمیتلی جهتی معنی وحقیقتدن کلیاً عاری برلفظ موهومدن استمداد ایدن ، عقل بشره قارشی اك غلیظ ، اك آغیر بر حقارت ، بر شتم مقامنده تلقی اولنمق لازم کلن نظریه هانکی نظریه‌در ؟

درحال ، بوصوردیغکز نظریه هیچ شبهه‌سز کائناتك تصادف نتیجه‌سی اوله‌رق خلقتی نظریه‌سیدر ، جوابنی ویرملیسکز !

امان یاربی ! بومتفلسفین حضراتنك ، نظریه‌لری ایچون اك قوتلی برمدار اولمسی ایجاب ایدن، غایت‌مهم برشیدن غافل بولندقلری خاطرلرینه‌کلیورمی ؟ ماده‌نك حد ذاتنده نه اولدیغنی بزه سویلسه‌لرآ. بیلمیورلرمی‌که علوم طبیعیه ماده‌نك کنهی ادراك‌خصوصنده من‌القدیم مقام عجزده توقف ایده کلمشدر ؟ عجبا حالا کوش اطلاعلرینه واصل اولمدیمی‌که‌دیموقریتك ، ماده‌برطاقم‌ذرات رقیقه‌دن متکوندر، نظریه‌سنی علم فرضیات ظنیه‌دن باشقه بر صورتده قبول ایتمیور ؟ علمك علمانك بو مسئلهٔ معضلك حضورنده‌کی حیرتلری‌کندیلرنجه ألآن مجهولمیدر؟ آرتق ماده‌نك ماهیتی ، کنهی شیمدی‌یه قدرمجهول‌اولدیغی حالده‌اونك

قدمی ، ازلیتی حقنده‌کی بوقدر واهی مغالطه‌لر ، بوقدر کولونج سفسطه‌لر نره‌دن کلیور ؟

بو نظریه‌نك تسلیمی عقله کوره مالایطاق اولمقله برابر بوتون عوالمده عرض جمال ایدن شو ابداع جمیلی تصادفه عطف ایتمکلکمز فرض اولنسه بیله اوزمان هانکی فکره کلزکه نه‌دن کائناتدن ولو بر قسمی اولسون عمومنده تجلی ایدن آهنك وجمالدن بیوایه قالمه‌مش ؟

بالعکس انسانك علم وفکری ارتدقجه حیرت وتعجبی ده او نسبتده آرتیورده اولجه بر حکمتی محتوی اولمدیغی ظن ایتدیکی اشیانك اسرارینی آکلامایه باشلیور . استاذ شهیر (هرشل) دیورکه :

« علمك محیطی توسع ایتدکجه قدرتنه پایان اولمیان بر خالق ازلینك وجودی حقنده‌کی براهین قویه‌ده اونسبتده آرتیور بوکون علم الارض علماسی ، ریاضیون ، طبیعیون ، فلکیون همدست وفاق اولمشلر ، بنیان علمی اعلایه ، تحکیمه چالیشیورلر . بو بنیان ایسه احدیت کزین اولان ذات کبریانك بنیان عظمتیدر . »

علمه ، عقل وادارکه یمین ایدرم‌که تصادفك بوتون بو ابداعه مصدر اولدیغنی ، هم‌ده بویله اك حقیر بر جزئه‌وار نجه‌یه قدر بوتون اجزای فردك حکمتسزلك شوائبندن منزه بولندیغنی تصور ایتمك انسان ایچون محالدر . بوقدرت مدهشه‌یی ، بو حکمت غیر متناهی‌یی تصادفه اسناده عقل ایچون مساغ اولدیغی صورتده اکر قالقوب دیسه‌م‌که :

اوت ، دیموقریتك شو نظریه‌سی اونك علمندن ، حکمتندن نشئت ایتمه‌مشدر ؛ بلکه (تصادفاً) قلمی النه آلمش ؛ روزکارك (تصادفاً) کندیسنه طوغری سوق ایتمش اولدیغی کاغدك اوزرینه بو نظریه‌یی (تصادفاً) یازمش ؛ صوکره شاکردلری (تصادفاً) اوقویه‌رق نشر وتأییدینه (تصادفاً) چالیشمشلر ؛ بو صورتله خواص وعوامك نفرتنی (تصادفاً) جلب ایتمشلر ..... اوت چونکه دیموقریتك نظریه‌سی صنعتنده‌کی حکمت ، اداسنده‌کی مهارت اعتباریله ینه کندیسنك مالك اولدیغی عضو بصرندن دها شایان حیرت دکلدر . استاذ شهیر (أوان) کرهٔ عینی فسیولوژی نقطهٔ نظرندن غایت مدققانه توصیف ایتدکدن صوکره دیورکه :

« بونکله برابر ملحدلر کوزده بتون کائنات سائره کبی بر تصادف محض ، بر اتفاق مجرد نتیجه‌سندن باشقه برشی دکلدر ، دیمکدن چکنمیورلر . چونکه اونلر بو عضوده شایان التفات بر خارق العاده‌لك کوره‌میورلر ، عینك ترکیبنده بر حکمت بوله‌میورلر ! بالعکس خلقتلرنده‌کی نقصاندن تکوینلرنده‌کی عدم مکملیتدن طولایی متألم اولمق لازم کله‌جکی وهمنده بولنیورلر ! چونکه ، مثلا قاراکلقده برشی کوره‌مدکلری کبی دیوارك آرقه‌سنده‌کی برجسمی ، قمر واجرام سائرهٔ علویه کبی مرئیات بعیده‌یی تمیزه مقتدر اوله‌میورلرمش . بوندن طولایی عضو بصرك قصداً تکوین ایدلمش اولمیوب بلکه چوللرده کورولن قوم تپه‌لری کبی (تصادفاً ، اتفاقاً) حصوله کلدیکنی یوکسك سسله سویلیورلر .

بوندن باشقه عضو بصرك رؤیت ایچون ویرلمش اولدیغنی ادعا ایدنلری غباوتله اتهام ایدیورلر . اونلر بو عضو بزه (تصادفاً) ویرلمش بناءً علیه بزده طبیعتك ، قوتنك مساعد اولدیغی قدر او عضودن استفاده ایتمکده‌یز ، دیورلر . بزم ایچون بویله بر قوم ایله مناقشه کلفتنی اختیار ایتمك عبثدر . چونکه اونلر بو فکرلرنده آله بیلدیکنه مصر اولدقلری کبی عالمده احترام واجلاله اك زیاده شایان اولان حقایق بیله منکردرلر . »

ای قارئ ، بویله بر قومدن نه بکلرسك‌که مرئیات مختلفه‌یی مرایای منوره درونه عکس ایتدرمك ایچون حاوی اولدیغی مختلف طبقاتی ، متنوع مایعاتی ، صوك درجه‌ده رقیق اولان اجزاسی عقللره حیرت ویره‌جك بر نظام ایله تصنیع ایدلمش اولان عضو بصر کبی بر بدیعهٔ نظر پیرایه قارشی بیله دیل اوزاتمقدن اوطانمیورلر ؟

محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

تراجم احوال

یاد ماضی

– مابعد –

شوکت افندی قپودن ایچری کیردی . جامعك قبله جهتندن جنوب شرقیسنده واقع کتبخانه‌نك اوکنده اول وقت تعطیل درسی اوقوتدیغی محله طوغری کتمك اوزره حریم جامعی ایکی مثلثه تقسیم ایدر صورتده یواش یواش خطوه انداز اولدیغنی کورونجه بنده ناکهانی بر وجد وشوق غلیانه کلدی . استاذك حلقهٔ تدریسنده بولنمق اوته‌دنبری مطلب اقصام ایدیسه‌ده اوکون ایچون بالتخصیص اویله بر نیتم اولمدیغی حالده همان بولندیغم یردن سکردوب مشارالیه دها موقع تدریسه واصل اولمه‌دن داخل خلقه اوله‌رق دیکر شرکای کرامله برلکده کندوسنی قائماً استقبال ایتدم . او فرید عصرك ، اولجهٔ عظمای فضیلتك محفل عرفاننده زانوزدهٔ استفاضه اولدیغم شرفك مبدئی بو یوم مسعودك صباح الخیری ایدی .

استاذ افخمك طرز تدریسی شویله ایدی : اولا متن اوقودر ، صکره شرحه کچر ، دها صکره التزام ایلدیکی حاشیه‌یی حرفیاً کوستردیکی صره‌ده دیکر محشین وشراحك مطالعات واعتراضاتنی دخی تقریر ایدوب نهایت موضوع بحثی تفصیلات ومحاکماتیله حل وتشریح ایدردی غایت واضح وسلیس اولان تقریرندن عقول ثلاثه اصحابی درجه درجه مستفید اولورلر ایدی . مستفید اولمیانلر حقنده :

«واهب الادراك مزداد ایلسون اذعانکی»

دیمکدن بشقه بر سوز بولنه‌ماز ایدی .

اثناء تقریرده مرحوم بالمناسبه نیجه‌درر قواعد وفوائد نثار ایلردی هله غرائب علوم وفنونه دائر بر مسئله‌یی تقریره صدد بحث اوفاضل

یکانه بی سوق ایلدیکی زمان مسئله‌یی ساعتلرجه اول قدر موشکافانه تدقیق ایدر ، اول قدر لذت وشوق ایله تقریر ایلر ایدی‌که حب علم ، قدرت علم نصل اولدیغی حال وقالنده ، او کندینه مخصوص شیوهٔ تقریرنده ، بشوش سیماسنده تجسم ایدردی .

منتهی مدارس درسلرنده معلمین ومتعلمین ارەسنده مخاطبه ومجاوبه‌لر من‌القدیم اصول معتادەدندر . بوجهتله استاذك درسنده دخی سؤال وجوابلر تعاطی اولنوردی . اوکجه‌لری بر قاچ ماه قدر ساکت وخاموش قالدم ، متحیزان شرکامزك آت سوردکاری بو مبارزه‌کاه فضل وعرفانه قاتیله‌مدم . صکره‌لری آهسته آهسته بو میدانه صوقلدق . بر کون بعض شرکا ایله عیداضحی معایده‌سیچون خواجهٔ اکرمك زیارت علیه‌لرینه کیتمشیدك . هربریمزی برر درلو تلطیف ایتدکلری اثناده راقم‌الحروفه خطاباً « حقی افندی مغنی‌الطلابك اولیله آخرنده فرق ایتدك ، پك تقدیر وتحسین ایدیورم » بیوردیلر . بو التفات جهانقیمت بنی اوج بالای شادی‌یه اعلا ایلدی ، دنیالر بکا بخش اولنمشجه‌سنه سویندم .

بو فیضك نخستین آثارندن ایدی‌که همان همان اون سکز اون طقوز یاشلرنده ایکن ، اوزمانلر هرسنه باب والای مشیخته کشاد اولنان « طریق قاضیلکی » امتحاننه کیردم . اوسنه مطلب بش اولدیغی حالده منتهی صنف طلبه‌سندن داخل امتحان اولانلر ظنم قرق اللی کشی قدر وار ایدی . بش مطلبدن ایکنجیسنه بوعاجز نائل اولدی . امتحان دررك کتاب‌الکفاله‌سندن ایدی .

بو بر اعتباری طریق قضادرکه خاطرمده قالدیغنه نظراً داخل طریق اولانلرك قدم ونصیبنه کوره بر ایکی سنه‌ده بر بالاعتبار بر قضا ضبط اولنور . برنجی دفعه ضبط اولنان قضانك اون‌ایکی وایکنجیسی ایله دها صکره‌لری صره‌سیله ضبط ایدیلن قضالرك اون سکزر ماه امتداد ایدر معاشلری واردر . بدایت طریقده معاشلر غایت جزئی ایسه‌ده قدم پیدا ایتدکجه معاشاتك مقداری خیلیدن خیلی ترقی ایدر . بو طریق قاضیلکی اوللری رجال علمیه کاشانه‌لرنده مستخدم خدمه‌یه دخی مکافاةً توجیه اوله کلور ایکن مقام جلیل مشیخته رونق طراز اولان بر ذات عالی قدر شو عاطفته خدمهٔ رجالدن زیاده خدمهٔ دین ودولتی شایسته واحری کوره‌رك انی طلبهٔ علومه تخصیص ایتدیکندن لدی‌الامتحان استحقاقی نمایان اولانلره توجیه ایدیلور وبو جهتله عالم تحصیل بو یوزدن دخی احیا اولنوردی . بو امتحان بیلمم شمدی‌ده وارمی ؟ معروضات مشروحه‌دن دخی مستبان اولدیغی اوزره طریق قاضیلکی حد ذاتنده پك اوقدر حائز اهمیت بر شی دکلسه‌ده طلاب بو امتحانده بر ذکا یارشی ایتدکلری ومانع تحصیل اولمیوب بالعکس شوق افزا بولندیغی ملابسه‌سیله انلر ارەسنده پك اهمیتلی طوتیلور وبالفعل تضایه رغبت کوسترمدکلری حالده اعتباری اولان بو طریق قاضیلکنی استحصاله اهما کلری پك زیاده ایدی . هله مراسله‌ده محرر « ... لدی‌الامتحان استحقاقی نمایان‌اولان مولانا.. زید قدره » فقره‌سی صاحب مراسله‌یی اوزمانه مخصوص غیر متناهی بر مفخرتله مست نشاط ایلدیکی کبی دیکرلرینی‌ده سنهٔ آتیه‌ده داخل امتحان اولمغه تشویق ایلردی .

مدارسمز وتیله نیجه افاضل بنام یتشدیرمش برر مهدعلم وکمال ایکن شمدی اودرجه مبذول سماحتی کورلیور . حکومت سنیه‌نك‌اعتنای مخصوصی ایله مکاتبمزك انتظام وتکملی کوندن‌کونه ارته‌رق آثار فیوض درجه درجه توسع ایدیور . شو التفاته بو دارالعلم قدیملرده بالوجوه شایسته‌در . مدارسمزده اصل اعتنا علوم شرعیه‌یه معطوف اوله‌جق ایکن لزومندن فضله علوم آلیه ایله وقت کچیریلیور . حالبوکه مدارسمزده عربجه‌تکلم‌وانشا اصولی‌موضوع اولمدیغندن قواعدلسان تحصیلندن مطلوب‌اولان فائده تمامیله ظهورایتمیور. بوقدرمدت عربجه صرف ، نحو ، معانی کبی علوم آلیه اوقوندیغی حالده مدارسمزدن یتشمش فضلا ایچنده بعض استثالردن ماعدا فصاحت وبلاغت اوزره تحریر وتکلمه مقتدر کیم وار ؟ یالکز اکلامق کفایت ایدرمی ؟ هله قدیم منطق وحکمت ایله اوغراشمقده نه معنی وحکمت وار ؟

خاطرمه‌کلدی . سیاح شهیر ابن بطوطه‌وقتیله بروسه وحوالیسنده کشت وکذار ایتدیکی اثناده برفقیه بلده ایله اولان ماجراسنی «رحله» سنده شویله حکایه ایدیور : « .. اوکیجه (کاویه) یه واصل اولدق . کاویه فاعله وزننده (کی) دن مشتقدر . اوراده اخیلردن برینك زاویه‌سنه ایندك . اخی‌یه عربجه سویلدك ، نه دیدیکمزی اکلامدی ، او بزمله ترکجه قونشدی ، بزده آنك سویلدیکنی اکلامدق . بونك اوزرینه اخی دیدی‌که فقیهی چاغرك . او عربجه بیلور . فقیه کلدی ، بزمله فارسی قونشدی . بز عربجه سویلدك ، نه دیدیکمزی اوده اکلامدی و اخی‌یه دونوب دیدی‌که « ایشان عربی کهنا [کهنه] میقوان [میکویند] ومن عربی‌نومیدانم » . فقیهك بوسوزله مقصدی فضیحه‌دن ستر نفس ایتمك ایدی ، چونکه آنلر بونی عربجه بیلور صانیورلردی ، حالبوکه عربجه بیلمدیکندن بونلر اسکی عربجه قونشیورلر . بنم بیلدیکم ایسه یکی عربجه‌در دیدی ، اخی‌ده فقیهك سوزینه ایناندی . لکن فقیهك بو سوزندن بز مستفید اولدق ، چونکه اخی « بونلر لسان عربی قدیم ایله قونشیورلر ، بوده نبی اکرم صلی‌اه علیه وسلم افندمزایله صحابهٔ کرام حضراتنك لسانی‌در ، بونلره اکرام‌واجبدر » دیه بزه‌فوق‌العاده اکرام‌ایتدی . بز او زمان فقیهك سوزینی اکلایه‌مامشدق ، فقط سویلدیکی الفاظی بروجه بالا حفظوضبط ایتدیکمدن‌اخیراً‌فارسی‌اوکرنجه نه‌دیمش‌اولدیغنی اکلادم» .

ابن بطوطه‌فقیهك بو یولده ادارهٔ لسان ایلمسنی‌عربجه بیلمدیکنه حمل‌ایلیورسه‌ده بز بوذهابه قطعی برصورتده اشتراك ایده‌مه‌یز. فقیهك بویله سویلمسی عربجه‌یی اکلامدیغندن اولمیوب بلکه عصرمزده علی‌الاکثر مشاهده ایدلدیکی اوزره عربجه‌یی تکلم ایده‌مامسندن وبناءً علیه‌اثناء مکالمه‌ده ترجمانلغه مقتدر اوله‌میه‌جغنی حس ایلمسندن نشأت ایدرك بو حقیقتی ایسه اولدیغی کیبجه اخی‌یه‌سویله‌سه اخی بونی‌تقدیر

ایدەمیوب بلکه کندیسنی تجهیل ایدەجکنی مطالعه ایتمکله او یولده کندینه حکیمانه بر کریزگاه بولمش اولمسی احتمالی دها قویدر . « کلموا الناس علی قدرعقولهم » . بر قومك لغتنی یالکز لسان تحریردن آهسته آهسته ایشتمکه مألوف اولانلر بالطبع سرعتله جریان ایدن مکالمەیی تماميله فهم وضبط ایدەمزلر ، خصوصیله متکلمك تلفظنده غنەلر . امالەلر ، تخفیفلر کبی طرز وادالر بولنورسه ... فقط چوق کرەاولورکه آثار محررەیی ارباب لساندن بیله دها ای اکلار دها موشکافانه تدقیق ایدرلر . مع مافیه هر نه اولورسه اولسون تحصیل قواعد ایله تکلم همعنان اولەرق کیتسه دها فیضلی دها ثمرەبخش اولور .

برکت زاده : اسماعیل حقی

مواعظ

مقرری	محرری
مناسترلی اسماعیل حقی	ح . اشرف ادیب

٥٦ درس — ٢ شباط ٣٢٤

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم . « یاایها الذین آمنوا لا تأکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة عن تراض منکم ولا تقتلوا انفسکم ، ان الله کان بکم رحیما . ومن یفعل ذلك عدواناً وظلماً فسوف نصلیه ناراً وکان ذلك علی الله یسیراً » صدق الله العظیم .

« یا ایها الذین امنوا » ای ایمان صفتیله متصف بولنان قوللرم « لاتأکلوا اموالکم » صاقین اموالکزی اکل ایتمیك ، مالکزی صرف ایتمیك . « بینکم » بینکزده . نه وجهله؟ « بالباطل » وجه باطل ایله . مشروع اولمیان بر صورت ایله . نه کیمسەنك مالنی غصب ایدك ، کیمسەنك مالنی الندن آلك ؛ نەده کندی مالکزی سوء استعمال ایدك ... ایکی صورتەده شمولی واردر .

برینك مالنی آلمق... صورت غیرمشروعەایله ، مثلا سرقتله مالنی چالمق ، غصب ایتمك ، حق وارکن انکار ایتمك ، یمین ایتمك . یالان شاهدی بولەرق برینك مالنی کندینه جلب ایتمك ، خیانتلك ایتمك ، قاربازلق ایتمك .. هر نه صورتله اولورسه اولسون شو غیر مشروع اولان برطریق ایله ، ولوکه رضاسی اولسه بیله ، بش اون کیشی بیننده پیانقو چکەرك ، قمار اوینایەرق باشقەسنك مالنی آلمق...

— اما اوده ، بنده راضی ...

اولماز ، الله راضی دکل . الله حرام ایتمش . ولو رضاسی اولسون ، بخش ایتمیور ، هبه ایتمیور ، وصیت ایلمیور ، میراث قالمیور ؛ بلکه غیر مشروع برصورتله الندن آلیورسك . ایشته بونلرك جملەسی حرامدر .

کذلك کندی مالنی حرام یرلره صرف ایتمك ، اسرافات وسفاهات یولنده اتلاف ایتمك حرامدر . بعض کناه پارەسز اولور . بعضیسیده پاره صرفیله اولور . غصب وغارت مقولەسی شیلر وزرووبال کتیردیکی کبی اللهك ویرمش اولدیغی مالی ، اماتی سوء استعمال ایدرك ، اللهك عصیانته توسل ایدنلرکده مسئولیت عظیمەسی واردرکه باشقەجه جزاسی اولەجق :

— بن سکا مال ویردم ، حاجتکی کورەسك ، محتاجینی کوزەتەسك . یوقسه عباداللهه ظلم ایدەسك ، حقوقنی ابطال ایدەسك ، عرض وناموسنه تعرض ایدەسك ، وسائر جهات ایله ناسه تعرض ایدەسك ، سرخوش اولەرق ـ مثلا ـ عالمی ازەسك دکل ... پاره ایله ایشلەنیر بعض کناهلر وارکه اونی تمنی ایدنلر چوقدر .

صوکرا استثناسی وار : « الا ان تکون تجارة » استثنا منقطعدر . [الا] « لکن » معناسنه . بویله یاپمایك ! نیچون غیر مشروع بر صورتله بر کیمسەنك مالنی آلەسك ؛ الله تجارت قاپولرینی آچمش بزه . تجارت ایدك ؛ رضا ایله ، کوکل ایله صورت مشروعەده قازانك . تجارتدەده او شرط وار : کیمسەیی آلداتمایەرق ، مجبور براقمایەرق ، انصاف ایله تجارت ایدرك مال وسامان صاحبی اول . هرشیئك بر یولی وار . الله هیچ بر شیئی حرام ایتمیور ، الا یانته حلال ، پاك بر شی قویمیور .

— نەیاپەیم ؛ زنکین اولمق ایسترم ...

زنکین اولەمازسك عالمك مالنی غصب وغارتله . اولسەکده برخیرینی کورمزسك ، تپه اوستی کیدرسك . مشروع اولمایان شیده برکت اولماز وسلامت تأمین ایدیلمز . آنك ایچون تجارت یوللرینی آچمش . دنیا ایچون چالیشك ، لکن تجارتله اوللی .

صوکرا نەبیورور ؟ « ولاتقتلوا انفسکم » صاقین کندکزه قیمایك . نفسکزی قتل ایتمیك . بوراده بر قاچ احتمال وار . بعض مفسرین کرام دیرلر : « نفسکزی » دیمك ، اخوانکزی ، اخوان دینکزی دیمکدر . حسن بصری [المؤمنون کلهم کنفس واحدة] دیمش . اخوانکزی قتل ایتمیك ، دین قارداشکزه قیمایك . کیمسەنك جاننه تعرض ایتمیك . [ای من کان من جنسکم فان المؤمنین کنفس واحدة] بیضاوی وابو السعود بویله تعلیل ایدرلر . بوراده « النفس » کندی جنسکزدن ، اخوان دینکزدن اولان قارداشلریکز دیمك . نیچون نفس دییور ؟ کندی نفسك کبیدر . بتون مؤمنلر بر نفس حکمندەدر ، بر جان ، بر وجود . بر مؤمن اکسیلتیرسەك کندك اکسیلیرسك . بر کیمسەیه قالق ایدن کیمسه کندیسنه ایتمش اولور . اخوانکزه ، اخوان دینکزه تعرض ایتمیك .

ایشته بعضیلری : « اخوان دین دیمکدر » دییور . اما دین قارداشی اولمیانلری اولدورك دیمك چیقماز . اونلرکده حقوقنی شریعت محافظه ایتمشدر . چونکه بعضلری « افراد انسانیه » دیه تفسیر ایدییور . حقلی اولدقدن صوکرا هانکی دینده اولورسه اولسون حقوقنه رعایت لازمدر . « لهم مالنا و علیهم ماعلینا » سائر ملتلرده

بزم حقوقمزه نائل اوله‌جق . اونلرك منفعتی بزم منفعتمز ، مضرتی بزم مضرتمز . بوجهتله نفوس آدمیه‌یی محافظه ایتمك ، هیچ کیمسه‌یه تعرضده بولونمامق اکلاشیلیر .

بعض مفسرین عظامده « انفس » کله‌سنی ظاهرینه حمل ایدرلر : کندیکزی قتل ایتمیك دیمك . برانسان کندی کندینی اولدورورمی ؟ اولدوروریا . الهك عذابنه کرفتار اولمق ، هلاك معنوی‌یه اوغرامق کندی کندینی اولدورمك صایلیر . اعلا جنتلر وارکن جهنم چوقورینه طیقیلمق بر قتل دکلی ؟ صوکرا عالمك مالنه تجاوز ایدرك کندی قتلنه باعث اولمق دیمکدرکه بونکله یوقاریده‌کی (لاتا کلوا) نهیی تأکید ایدلمش اولور. کرك بویله حقوقه تجاوز، کرك سائر معاصی ارتکابنه جرأت، نفسی هلاك معنوی‌یه سوق ایتمك ... ایشته قتل حقیقی بودر . انسان دنیاده برکره اولور ، اما آخرت اولومی هلاك ابدیدر. (لایموت فیها ولایحیی) سعادت اخرویه‌دن محروم قاله‌جق .

بعض مفسرین ظاهرینه حمل ایدرلر . بواوچنجی قولدر . « کندینی اولدورمه دیمکدر » دیورلر . بعضلری انتحار ایتمزمی ؟ ایشته برطاقملری اونی عبادت صایار . جاهلانه ، بر طاقم معبودلر اوغورینه کندینی اولدورور ، کیمیسی اتشه آتیلیر ، « معبودمه قاووشه‌یم » دیه . کیمیسی کندینی صویه آتار. عقلنجه عالم لاهوته قاووشیور . ایشته بویله جاهللرك یاپدیغی کبی... (بیضاوی).

صاقین ، دیيور الله ، هیچ کیمسه ایچون نفسنی اولدورمه . کذلك معاذالله بر صقنتی ایله مأیوس اوله‌رق کندینی اولدورمك ... بوده جائز دکل . ذاتاً انتحار، مسلمانلرده آزدر، ملل سائره‌ده دها زیاده‌در . زهر ایچر، بینه بر رولور صیقار ... معاذالله . او، تأثیر فلاکتله، بر نوع مجنون کبی اولور . جانه قییار . انتحار، اکبر کبائردندر، یعنی غیریسنی اولدورمه‌دن دها بیوکدر .

بوده اولکی معناده داخلدر ، خارج قالماز. چونکه اخوان دینی اولدورمه ، دیخه نفسنی‌ده اولدورمك ممنوع اولدیغی اولویتله ثابت اولور . اولکی معنایه کوره‌ده داخل اولور . فقط بومعنایه کوره : طوغرودن طوغرویه کندینی اولدورمه . نه انتحار ایت، نه‌ده قتلنه سبیت ویر . انسان کندی قتلنه سببیت ویررسه کندینی اولدورمش اولور . مثلا : برینی اولدورر، قصاص اولنور . کندینی اولدورمش دیمکدر . چونکه قتل اولمایه‌یدی، اعدام اولمایه‌جقدی . هم برمؤمنك قاننه کیردی، هم کندینی محو ایتدی .

قصاص بیوك شیدر . بعض یرلرده قالدیرمشلر . لکن هیچ بر شی اونك یرینی طوته‌مایور . الله نه بیورمش؟ (ولکم فی القصاص حیوة) . نه‌قدر بلیغ برکلام ، نه‌قدر عالی برحکمدر !.. ای مؤمنلر قصاص یوقمی ، جانه جان . اولدورنی اولدورمك ... بونده حیات واردر . فقط ورثه هپسی متفقاً دعوی ایدرلرسه قصاص اولنور . « دیت ایسته‌میز ، قصاص ایسترز » دیرلر، حاکم حضورنده قتلی عمدی اثبات ایدرلرسه الله نه‌بیورور ؟ « قصاص ایدك ! » .

— یارب، بو آدمی‌ده‌می کسه‌لم؟. بریسی اولدی کیتدی . قاتلی‌ده اولدورورسه‌ك بردانه دها اکسیله‌جك . حبسه قویه‌لم تربیه ایده‌لم ، صوکرا چیقسون ...

یوق یوق ، دیيور الله ، سز ایشك اصلنی اکلامایورسکز . سز ظاهره باقارسکز . حالبوکه اونك اولمسی حیاتدر . کیمه ؟ بتون جماعت مسلمینه، بتون عالم انسانیته . برآدمك اولمسی بیکلرجه کیمسه‌لرك حیاتنی محافظه ایدر .

قصاص ایچنده حیات واردر ، دیيور الله . مفسرین بوکا ایکی درلو معنا ویررلر : برکیمسه قتله تصدی ایده‌جك ، تصمیم ایدییور ، برآدمه عداوتی وار ، قاننه کیرمك ایسته‌یور ، بویله برینی قتل ایتمك قصدنده بولونان اکر بیلیرسه‌که کندی‌ده قتل اولنه‌جق ، اکر هیچ شبهه ایتمزسه‌که قصاص حکم شرعیسی کندی حقنده اجرا ایدیله‌جك اوآدم قتله جرأت ایده‌مز . بربرینی اولدورمکه هیچ کیمسه جسارت ایده‌مز، « بن اولدوره‌یم‌ده بنی نه‌یاپارلرسه یاپسونلر » دیمکه اپی بیوك جسارت ایستر . فقط « اون سنه یاته‌جغم ، چیقه‌جغم ، بلکه دها اول قورتولورم » دیرسه او آدم قورقماز، هرشیئی یاپار، لکن دار آغاجنده صاللانه‌جغنی دوشونورسه یاپه‌ماز . بر بو .

برده قصاصی اجراده حیات وار ، قاتلی اولدورمك حیاتدر . زیرا قاتل قالیرسه مقتولك ولیلری، قبیله‌سی قاتلی اولدورمکه قالقیشه‌جقلر. اولدوره‌جکلر . شیمدی اوته‌کی طرف بو قبیله‌دن برینی اولدورمکه تشبث ایده‌جك . بوصورتله ایکی قبیله آراسنه قان دعواسی دوشه‌جك، سن برقاتلی آصمایورسك، قصاصه حکم ویرمیورسك . حالبوکه مقتولك اخذ ثاری ایچون طرفدارلری یوقمیدر، اونلر اولدوررلر . صوکرا بونلر اونلری ... بویله ایکی قبیله محو اولور کیدر . قوجه برجماعتك سلامتنه برقاتل فدا اولنمازمی ؟

قصاص بویله عالیدر، حیاتله مالیدر. بو سایه‌ده هم اونلر سلامت بولور ، هم قبیله‌سی. جناب الهك حکمی بویله‌در. الهدن ارحم اوله‌مازسك. الهك مرحمت سبحانیه‌سی عموم کائناته شاملدر. فقط مصلحته کوره‌در مرحمت. برآدم جزاسنی بولمقله اوته‌کیلر سلامت بولور. یاخود دوشنور : « یاپارسه‌م بن‌ده بوله‌جغم بلایی!... » . بونك ایچون کیمه کیمسه‌یه تعرض ایده‌مز. بونلری بوهفته صراط مستقیمه صراحة یازه‌جغز، ان شاء الله [۱]. عالمی اصلاح ایچون باشقه چاره یوقدر. اوته‌کنك ، بریکینك رأییله اولان شیلر هیچدر . آره‌صره حد شرعی اجرا اولنورسه راحت و آسایش تأسس ایدر، بی‌نهایه معموریت حاصل اولور. هانی کوکدن رحمت یاغمازسه یرلر نصل قورور ، قحط و غلا یوز کوستررسه ؛ حد شرعی‌ده اجرا ایدیلمزسه آسایش اولماز. مطلقا آره صره حد شرعی‌یی اجرا لازمدر. خرسزلق ایدنلرك، فسالق ایدنلرك جزاسی وار. بونلر قولای اجرا اولنماز. شرطی وار. عفو اولور، لکن ایجابنده . فقط ولو بیکده بر اولسون ،

[۱] ۲۹ نجی نسخه‌یه مراجعت !

اره صره اجراسی لازم. حدود شرعیه‌یی بتون بتون معطل براقق امت محمدك باشنه بیوك بلا کتیرر. حدودشرعیه قالقارسه عدالت‌ولماز.

ایشته (ولاتقتلوا انفسکم) کندی نفسکزی قتل ایتمیك ، دییور الله : برانسان کندی نفسنی نصل قتل ایدر؟ برجنایت ارتکاب ایدر، کندی کندینی قتل ایتمش ضایبلیر.

تسبب مسئله‌سی بیوکدر. تسبب ؛ نظر شرعده بیوکدر : چوق فناقلر تسبب طریقیله وجود بولور . اونکچون حدیثده وارد اولمشدر. بخاریده یازیلیدر. برکون رسول انبیا افندمز بیوردیلر:

— کبائرك اك بیوکلرندن بریسی نه‌در ، بیلیرمیسکز ؟

— نه در یا رسول الله ؟

بیوردی‌که : — برانسان اناسنه، باباسنه، اجدادینه، سب ایتمك، سوکمك ... کناهلرك اك بیوکیدر .

— امان یارسول‌الله ، هیچ کیمسه بونی یاپارمی ؟ هیچ برکیمسه اناسنه‌باباسنه‌سب‌ایدرمی؟ نه‌قدر اولسه‌برارتباط محبت وار. هیچ برانسان ابوینه سوکرمی؟ بیوردی‌که : — اوت، کندی دیلیله سوکمز . عالمك لسانیله سوکر .

نه‌دیمکدر بو ؟ او ، بریسنك اناسنه باباسنه سوکر . لعنت ایدر . اوده اعاده ایدر . کویاکه کندی اناسنی باباسنی سوکمش اولور. نیچون؟ چونکه سببیت ویردی . « های لعنت اولسون اجدادینه» دیدیرتدی، لعنته سبب اولدی .

اویله خیرسز اولاد . الله اوکا چکدیرر . نیچون ؟ سن سبب اولدك ملعون . سن خیر یاپه‌مدك . سن‌ده ، اونلرده معذب اولور .

بویله‌در . تسبیدن قورقلی . انسان چوق کناهلری کندی یاپمایور. لکن یاپانلره سبب اولور. عالمك آغزینی آچاملی. استعیذبالله : (واطیعوا الله‌ورسوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم واصبروا) سورهٔ انفال‌ده‌در. (واطیعوا الله ورسوله) ای قوللرم ، دائما اللهه ، رسولنه اطاعت ایدك . (ولاتنازعوا) بربریکزله منازعه ایتمه‌یك . آرایه اختلافلر چیقارمایك . اختلاف آرا ایله بینکزه نفاق کیرمسون ، فتنه وفساد قپولری آچیلماسون . آیت اخراده (ولاتکونوا کالذین تفرقوا واختلفوا) بیورلمشدر . مفسرین عظام بوکا دائر خیلی بسط کلام ایتمشلردر. اختلاف آرا نه‌در ؟ مسلمانلرك دینی بردکلمی ؟ نه‌در او بیك درلو فرقه‌لر ؟ اوبی‌نهایه کشمکشلر ؟ بیکلرجه دشمنلر ایچنده بولونیورز . هپمز ال اله ویره‌رك متحداً چالیشه‌جق زمانمزدر. شریعت اویله امر ایدییور : مؤمنلر یکوجود اوله‌جق ، ملل سائره ایله کوزل کچنه‌جك . حالبوکه مع‌التأسف پك فنا حرکتلرده بولونیورز . نه‌قدر غزته‌لر حکومت علیهنه سوزلر یازییورلر، بربری علیهنه افترا ایدییورلر. بونلر ایی شیلرمی ؟ شریعت جلیله بوکا مساعدمی ؟ دیمك بز کندی هلاکمزی تمنی ایدرز، دشمنلر یاپه‌ماز بزم کندی کندمزه یاپدیغمزی. بر آدمك شخصنه اولان عداوت یوزندن بر ملتی محوه قالقیشیر . ایچمزده بویله ملعونلر وار . الله بزه : « فرقه فرقه آیریلك ... » دیمیور . بلکه (واعتصموا بحبل‌الله جمیعاً) دییور . هیکز اللهك ایپنی طوتکز ، اوکا صاریلکز. اللهك ایپی قرأندر. (ولاتفرقوا) صاقین فرقه فرقه اولمایك . هیکز برر طرفه چکلمیك . صوکرا دشمنلره یول آچارسکز ، اللرینه سرمایه ویررسکز. آیت اخراده‌ده : (ولاتکونو کالذین تفرقوا واختلفوا) بیوریلیور . صاقین اویله اولمایك ، تفرق ایدن اهل کتاب کبی آیریلمایك . صوکرا کندی هلاککزی کندیکز حاضرلامش اولورسکز . (ان‌الذین فرقوا دینهم وکانوا شیعاً کل حزب بمالدیهم فرحون) حقیقةً غریبدر : اهل اسلام بیننده ، باخصوص بر مسلك صاحبلری ، اك ایلری کلنلر ، اوقویانلر یازانلر بونی یاپار. اعاظم ارباب‌قلم بربرلرینك علیهنه دوشیور. ایچمزده دشمنلر وار . هیچ کیمسه بزم جدی اتحادمزی ایسته‌مز. بوراسنی قطعیاً بیله‌لم ، جمله‌مزك یکوجود اوله‌رق وطنك سلامتنه چالیشمه‌مز منفعتلرینه مغایر کلیر . کیملرك ؟ کیملرکسه ... هپسنك امللری‌واردی ، جمله‌سی یاندی .

اکر مشروطیتی تمامیله اداره ایدر ، انتظام وآسایشی اورته‌یه قویارسه‌ك هرکسك نظر تقدیرینی جلب ایده‌جکز . شمدی‌یه قدر هپ فتنه ونفاقدن محو وپریشان اولیوردق .

لکن نه فائده ؟ ایش چیغرندن چیقمش ، بیکانه اللره قالمش ، رشوتلر ، ملعنتلر ، التماسلر ایشك ایچنه کیرمش . بردن بره دوزلمز . عجله ایله برایش کورلمز . اللی‌سنه بوزقلق، شورش ، فتنه وفسادهرطرفی‌قاپلامش، ایلیکلره‌ایشله‌مش. بردن‌بره اصلاح‌اولورمی؟ ال برلکیله چالیشلیر ایسه هرشیلر دوزه‌لیر .

اولا (اطیعوا الله ورسوله) بیورمش . اللهه ورسولنه اطاعت ایدك ، فرائض دینیه‌کزی ایفا ایدك . (ولا تنازعوا) بربریکزله منازعه ایتمه‌یك . صوکرا (فتفشلو وتذهب ریحکم) نصل سیاسی کتابدر قرأن . الله بزه سیاسی درس ویرییور . بینکزده منازعه‌لر چوغالیر ، بربریکزك علیهنه مهاجمات وقوع بولورسه صوکرا قورقاق اولورسکز. بری بریکزله اوغراشنجه طبیعی سزه ضعفیت کلیر . کوکللریکز بشقه بشقه وادیلره آیریلیر . (تحسبهم جمیعاً وقلوبهم شتی) منافقلر کبی . کوکللر بشقه اولور . هرکسك مقصدی کندی منفعتدن عبارت قالیرسه طبیعی عمومه ضعفیت کلیر . قورقاقلق عارض اولور . قوت اتحادله اولور . (وتذهب ریحکم) دولتکز الدن کیدر ، محو اولورسکز . هپ بوسببه‌در سوء اداره . منازعه‌دن باشلار ایش . صوکرا بربریکزله اوغراشه اوغراشه دشمنلر فرجه بولور : مسلمانلر بربرینی قیرار . تمام ، دشمنلرك ارادیغی کبی ، نه‌دولت قالیر، نه ملت. (ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم) معلوم ضعف وجبانت . اتحاد اولمازسه قوت اولماز . (وتذهب ریحکم) صوکرا روزکاریکز اسمز اولور ، دولتکز زائل اولور . فقط بو کنایه‌در . فلان آدمك روزکاری اسیور ، یعنی نفوذی جاریدر ، بر کیمسه‌نك نفوذی یوررسه بلغای عرب (جرت ریاحه)، عکسی تقدیرده « رکدت ریحه » دیرلر . نصلکه شاعر دیمشدر :

اذاهبت ریاحك فاغتنمها
فان لکل خافقة سکوناً

بلغا کلامی‌در بو . روزکارلرك کوزل اسر ایسه، ایستدیکك هوایی

بولورســه غنیمت بیل اونی . دیمك ریاحك هبوب ایتمه‌سی ، بر انسانك ســلامت بوله‌بی ، قدرت حاصل ایتمه‌سی‌در . آنك ایچون بعض مفسرین : ریح ، دولت دیمكدر ، دیرلر . برملتك روزكاری دولت نفوذیله ، حكومت قوتیله یورور . اوده ملتك اتفــاقیله اولور . بر ملت حكومت علیهنده بولنورسه انتظام قالماز . هرشی یوزی اوستنه قالیر . دشمنلره فرصت ویرر . حكومته تعرض ایچون سوء نیتدن ، منفعتدن بشقه برسبب یوقدر . تنازعك نتیجه‌سی جبانتدر ، جبانتك نتیجه‌سی ضعفدر . ضعفك‌ده نتیجه‌سی ذلتدر ، یعنی نفوذ كیتمكدر . نفوذ اولمازسه دولت كیدر .

صوكرا فلان كیمســه‌نك روزكاری اسمز دیبورلر . نه وقت ؟ « اذا .... » ادبار یاقه‌لار ، نفوذی قیریلرسه اووقت روزكاری اسمز دیبورلر . یعنی نفوذی محو اولور .

— نه‌یاپه‌لم ؟ مجبور ایدرلر . اوته‌كی بریكی ایلیشیر ، بن‌ده قاوغایه مجبوراولورم . كلیر بریسی حقوقمه تعرض ایدر . مدافعه ایتمه‌یه‌یم‌می ؟

آنك ایچون جناب‌باری ینه بوآیت جلیله‌ده « واصبروا » بیورر . صبر ایدیكز ، هرشیئك وقتنی كوزله‌یك ، سفها ایله اوغراشمایك ، متین اولوك ، جاهللره ، سفیللره اویمایك ، سوزلرینه قارشو سوز سویله‌میك . احمقه جواب سكوتدر (خصمك ستمن اكلامامق خصمه ستمدر) .

اما پك زیاده مجبوری اولور ، شخصه تعرض ایدرســه ، محاكم آچیقدر ، اورایه مراجعت ایتمه‌لی . یوقسه سن بر سویلرسك ، اوده بش ســویلر ، ســنك اعوانك مقابله ایدر . اونك اطرافی كری قالماز ... دیرایكن آراكزده اك بیوك برعربده ظهور ایدر . آنك ایچون « واصبروا » صبر ایدك . بیوریلیور . « ان الله مع الصابرین » صبر ایدنلرك یاردمجیسی اللهدر . نصرت الهیه صبر ایدنلره‌در[۱]

جنــاب حق بزه نه كوزل نصیحتلر ایدییور . فقط بزدیكله‌میز . ایشمز هپ قرآنك خارجنده‌در . الله جل شانه بزه هردرلو درس ویریبور . هیچ بر نصیحته حاجت براقمایور . ایشــته بوآیت یتر . بتون امت بوندن درس آلمالی . « واطیعوا الله ورســوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحكم » منازعه‌لر ایدرسه‌كز ، ایچكزدن درلو درلو فرقه‌لر چیقاررسه‌كز ضعف وجبانت یقه‌كزه صاریلیر . دشمنلر سزه غلبه ایدر . نه‌دولت قالیر ، نه ملت .

— نه یاپه‌لم ، مجبور ایدرلر ...

« واصبروا » صبر نیچوندر ؟ صبر ایدك . سفهایه قارشو ، جاهللره قارشــو اعتراض ایدرســه‌ك اونلر دها زیاده قودورورلر ، قاوغایه قالقیشورلر . چونكه ذاتاً ال آلتندن تحریك وار . دشمنلر صورت حقدن كورینورلر : — شونی ایسته‌یك ، بونی ایسته‌یك ... دیه تحریك ایده‌رك مسلمانلری بربرینه دوشورمك ایسترلر . صوكرا اختلاللر ، قاریشقلقلرله محو اولوب كیتسونلر . چونكه جاهل ، عقلی ایرمز . برآز حســیات دینیه‌سنی قاریشدیررسه‌ك جانم قوربان اولسون دیر . هرشیئی یاپار . حالبوكه نه‌زمانده‌یز ؟ قرون وسطی كبی كسوب بچه‌میز . برآز بوكونلر قیردامغه باشلادق . بعض حقمزه حقكز وار دیبورلر .

[۱] نصل‌كه بوكونلر بمناية الله صبرك ثمراتنی اقتطاف ایتدك . مصحح .

اول اونی‌ده دیمیورلردی ، نه‌لر سویله‌مزلردی . سزك یركز یوقدر دیورلردی ، نه‌روم ایلیــده نه بوراده . بوكون احراز ایتــدیكمز مرتبهٔ علیا هپ اتحاد ســایه‌سنده‌در . هركس بیلور جمعیت اتحادیه‌نك خدمتنی . بتون ملت ، بتون اردو اتحاد ایتدی ، اوسایه‌ده بو ترقی‌یه مظهر اولدق . او اتفاق ایله الله بزه بو نعمتی ویردی .

— بنده بر فرقه اوله‌جغم ...

— پك ایی . فقط بانه‌لم كوستر نه‌یاپدك ؟ مقصدك خدمت ایســه كل ایشته بن خدمت ایدییورم . سنده برابر چالیش . فقط حریفده حسن نیت یوق . آیریجه كندینه اهمیت ویرر : — نیچون بن‌ده سنك فكرنه تابع اوله‌یم ؟ دیر . بللی‌كه مقصدی بشــقه . نفوذ قزانمق ، مأموریت یقالامق . بشقه برشی دكل . فرقه فرقه نه‌در ؟ پروغرامك نه‌ایسه اورته‌یه قوی . نه‌خدمت‌كوردك ؟ ایشته جمعیت اتحادیه آثاریله بوتون كائنات نظرنده ثابت بولنیور . هردرلو خدمتلری مصدق دكلمی ؟ بوكونكی‌كون مشروطیتك اویله بر نكهبانه احتیاجی وار . بیك درلو دشمنلر انتریقه‌لر چویریبورلر . صورت حقدن كورینه‌رك استبدادی اعاده‌یه چالیشیورلر . بونلره قاپیلمه‌مالی . هركس ایشیله ، كوجیله مشغول اوله‌لی . حكومت ایشــلرینه ، سیاسی شیلره افرادك قاریشــمه‌سی اولماز . آیروجه برهیئت ، هیئت مبعوثان ، اهل منه وار ، اونلر هر شیئه باقیورلر . آرتق براق . فساد قاریشدیرمه . مقصدك جدیت ایسه كل اشتراك ایت . « كل حزب بما لدیهم فرحون » بونلر ایی شیلردكل . معقول ، مشروع یوللر دكل . مقصدخدمت ایسه جاده‌بللی . اوچی‌بشی بر یره كله‌رك اورته‌لغه ولوله ویرمك خیانتدر . الله جمله‌مزی بر سوء نیتدن ، برفتنه وفساددن خلاص ایلیه . آمین

ایشته « ولا تقتلوا انفسكم » نفسكزی قتل ایتمه‌یك ، یعنی هلاك عمومی‌یه ســببیت ویرمه‌یك . « ان الله كان بكم رحیما » الله باق سزه نه درس ویریبور . حتی كوزه‌تك . كیمسه‌نك مالنده كوزیكز اولمه‌سون . بونك خلافنه حركت ایدرسه‌كز هلاككز مقرردر . نیچون دیبور ، « ان الله كان بكم رحیما » الله چونكه جمله‌كزه بردن رحیمدر . اونك ایچون كیمسه كیمسه‌یه ظلم ایتمسون ، الله راضی اولماز . الله هركسه نفسندن دها یقیندر ، دها رحیمدر .

نفسك‌ده برامانت‌در . هلاكنه‌سببیت‌ویرمیه‌جكسك . فتنه وفسادلرله كرك كندینك ، كرك اخوان دینك هلاكنه بادی اولمایه‌جقسك . بن عظیم‌الشــان جمله‌كزه رحیمیم . اونك ایچون سزه شویله امرلر ویردم . كیمسه كیمسه‌نك حیــاتی ، مالنی ، حقوقنی غصب ایدرسه ایكیسنه‌ده ضرر اولور . غیر مشروع شــیدن ایكی طرف‌ده متضرر اولور ، محو اولور . اونك ایچون « رحیمم » دیبور . هپكزه بر . « بكم » یالكز برطرفه دكل . بتون قوللره مرجع‌در . اونك ایچون كیمسه كیمسه‌یه تعرض ایتمســون . الله جمله‌مزی اصلاح بیورسون ، منام غفلتدن ایقاظ ایلسون آمین .

٥٦ نجی درسك صوكی — ۲٠ شباط ، ۳۲٤

هلال مطبعه‌سی — ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره مخصوصه

صراط مستقیم
۱۳۲۶

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی :
١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرلدن مقوا بورو ایله کوندریلرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلینیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ٣٧ — ٣٠ ربیع‌الاخر ٣٢٧ . پنجشنبه — ٧ مایس ٣٢٥ — ایکنجی جلد

فریضهٔ شکران

محافظهٔ مشروطیت ومدافعهٔ نعمت حریت اوغورینه جانسپارانه صورتده چالشان قهرمانلرمزه قارشی شرعاً وعقلاً مدیون بولوندیغمز حسیات ملیه وتشکرات صمیمه‌یی نه یولده عرض وایفا ایتمك وتأمین استقبال ایچون نه طرزده داورانمق ایجاب ایدر ؟

قال‌الله فی کتابه‌المجید ﴿ واذتأذن ربکم لئن‌شکرتم لازیدنکم ولئن کفرتم ان‌عذابی لشدید ﴾

معنای شریفی

« رب ذوالجلالکز اعلان بیوریورکه بنم سزه بخش ایتدیکم نعمتلرك قدرینی بیلیر ، حق شکرینی ایفایه سعی ایدرسه‌کز اونلری تزیید ایدرم واکر نعمت واحسانمه مقابل ابراز کفران ایدرسه‌کز سزی‌اوندن محروم‌قیلارم . چونکه لطف وعنایتم واسع ومدیداولدیغی کبی عذابمده شدیددر . »

شکر نعمت نعمتت افزون کند
کفر نعمت نعمتترا دون کند

قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ﴿ من‌لم‌یشکر الناس لم‌یشکرالله ﴾ یعنی هرکیم برنعمتك واسطهٔ وصولی اولان کیمسه‌لره تشکر ایتمزسه جناب حقه‌ده شکر ایتمه‌مش اولور . [١]

بونکله مستبان اولیورکه هرنعمت وعاطفتدن طولایی اولا ، منعم حقیقی ، واهب‌العطایا اولان جناب باری تعالایه حمد فراوان ، ثانیاً اونعمتك واسطهٔ حصولی ، باعث وصولی اولان ذاته قارشی‌ده ایفای شکران غایت مهم بر وظیفهٔ دینیه اولوب مقتضاسنه رعایت نصوص شرعیه‌ده امر وفرمان بیورلمشدر . بووظیفه‌یی ایفا ایتمینلر عندالله مقدوح اولورلر . خیبت وخسران ایچنده قالیرلر .

بناء علی ذلك بوفعه معززومحترم‌اخوانمز ، شانلی شهرتلی اردولرمزك حرکات قهرمانانه ، مساعیٔ عالمپسندانه‌سی سایه‌سنده بعنایةالله یکیدن نائل ومظهر اوله‌بیلدیکمز حریت معقوله ومشروطیت مشروعه نعمت جهانقیمتنك تشکرات مفروضه‌سنی ایفایه وسع وطاقتمز مساعد بولوندیغی درجه ساعی اولملغمز وظائف قطعیه‌مز جمله‌سندن معدود اولور .

نصاب ادراکدن ذره‌جه نصیبی اولان ، حیات انسانیه و سعادت بشریه نه‌دن عبارت اولدیغنی فرق ایدن هرمرد عاقل بو نعمت عظمانك حق شکرینی ایفادن عاجز وقاصر اولدیغنی اعترافه مجبوردر .

بو حقیقت ثابته‌یی انکاره امکان اولمادیغی هویدادر . علی الخصوص ٣١ مارت حادثهٔ فجیعهٔ ملعنتکارانه‌سی تأثیرات دهشتناکی اوزرینه بزلر بوراده قربانلق قویون سورولری مثابه‌سنده برآلای درماندکان امت بی چاره قالمش ، منجیٔ علم و بادیٔ آسایش ام اولان مقدس اردونك استانبول جوارینه قدوم میامن ملزومی هنکامنه قدر یالکز نعمت حریتدن دکل ، امید سلامتدن‌ده محروم بولنمش واشاعه اولونان بیك درلو قتل عام واحراق بالنار کبی مدهش خبرلرك تدهیشات مهلکانه‌سی حسبیله امواج یأس و ماتم ایچنده بوغولمش ، کیتمش ایدك .

---

[١] سنن ترمذیده تخریج بیوریلان احادیث شریفه‌دن اولوب ابو سعید خدری رضی‌الله عنه‌دن مرویدر . جامع صغیر شرحی عزیزی علیه‌الرحمه مقام تدلیلده شویله دیور « زیرا نعم الهیه‌نك ایصالنه توسط ایدنلر حقنده ایفای تشکراته دائر اوامر شرعیه واردر . بواوامره رعایت ایتمین کیمسه عاصی عد اولونور . شکر الهینك تمامی حصولی ایسه هرامره اطاعت ایتمکه وابسته‌در »

عزیز و مقدس دین و دولتمزك، سوكیلی وطن و ملتمزك لحظه بلحظه كرداب اضمحلاله طوغری یووارلانوب سورو كلنمه‌سی كوزلرمز اوكنده تجسم ایتمكده ایدی .

« لله الحمد والمنه » بوكون بو آفات عظیمه‌نك كانه‌سندن رهایاب اوله‌رق كمال حریتله یشایورز . بیوك بیوك تهلكه و مخاطره‌لری سلامتله آتلاتدق ، ظالم و غشوم ، بی رحم و انصاف بر حكمدارك صولت مستبدانه‌سندن خلاص بوله‌رق محب حریت و صادق مشروطیت بر پادشاه معدلتپناه، مراحم اكتناه حضرتلرینه بیعت ایله احراز مسعودیت ایلدك كه بوتون افراد عثمانیه‌نك محبوب القلوبی اولدقلری كبی كندیلری ده انجق دین و دولته خدمتله فخر ایتمكده و بالجمله تبعهٔ صادقه‌لری سرور و ابتهاجیله احراز محظوظیت بیورمقده‌در . (ادام الله اجلاله ابداً سرمداً آمین) بو نعمای كرانبهای سبحانی یه قارشی ایفای تشكراتدن عجزمزی اعترافده ذره مثقالی تردد ایتمیز . چونكه سلامت دین و دنیا و سعادت عقبا تأمین استحصاله بوندن اعلی واسطه ، اقوی وسیله اوله‌ماز . آرتق مستریح اوله‌لم ، عرض تشكرات ایله ایفای وظائفه چالشه‌لم . بالاده انبا اولوندیغی اوزره بر نعمتك علویت وقدسیتنی تقدیر ایله ادای حق شكراندن اعتراف عجز وقصور حد ذاتنده غایت مهمدر . بونكله برابر وظیفهٔ انسانیه‌مزی تماماً ایفا ایده‌بیلمك ایچون لساناً اعترافدن بشقه جنان وار كانده ماخلق لهنده استعمال هربرینه عائد وظائف استكمال اولنمق لازمدر .

لسانه متعلق وظائف اعتراف نعمت وذات منعمه جسبان ثنا وستایش ایفاسنه بذل غیرت اولدیغی كبی قلب وجنان وظائفی ده اعتقاد وعلویت واخلاص محبت ، بالجمله اعضا واركان ایله ایفای شكرانده توجه ایدن اوامر شرعیه‌یه كمال رعایت ، اقتضا ایدن هردرلو خدمات خالصانه‌یه صرف مقدرت ، خصوصات مذكوره‌ده تكاسلدن بغایت مجانبتدن عبارت اولدیغی معلومدر . امدی جناب حقه قارشی دائما بورجلی بولوندیغمز وظائف عبادت وعبودیتی ادایه سعی واقدام وجائب ذمتمزدن اولدیغی كبی بودفعه هردرلو فداكارلغی التزام ایله روم ایلی دیاردن حركت ایدن ، عزم مردانه‌لری سایه‌سنده ممالك بی نهایه‌دن سلامتمزه ، دین ودنیاجه سعادتمزه واسطهٔ یكانه اولان قهرمان قرداشلرمز ، دلاور وطنداشلرمز حقنده حس حرمت بسله‌مك ، هربرینی مرتبه‌لرینه كوره ثناو محمدتله یاد ایتمك ، قارشیلرینه چیقان كروه استبداد ایله اوغراشدقلری ، اونلرك سلاح بغی وعصیانلرینه سینه كردكلری هنكامده شهید ، مقتول ویا مجروح اولانلرینه حرمت ورعایت ، ایچلرنده علیل قالانلره وجمله‌سنك اولاد وعائله‌لرینه تقدیم هدایا وبذل مواسات صورتیله تهوین مصیبتلرینه اهتمام وغیرتده وجائب دینیه ووظائف انسانیه‌مزدندر .

بوبابده تأنی وتوانی اصلا جائز دكلدر ، والا كفران عظیم ارتكاب ایتمش اولورزكه بویله برلكیی نه اسلامیتمز قبول ایدر ،

نه عثمانلیلغمز . حكومت سنیه‌نك اجرا بیوره‌جغی مواساتدن بشقه ملتجه فوق العاده صورتله او بیچاره‌لرك ترفیه وتلطیفلرینه همت اولونمالیدر . هدایای شتائیه‌ده اولدیغی كبی بوخصوصه‌ده تمیز اللر توسط ایده‌جك اولورسه اهالیمز دریغ همت ایتمزلر .

⁂

متحتم عهدهٔ ذمتمز بولونان فریضهٔ شكرانك بوتون اقسامنی، بوكون بالجمله افراد عثمانیان طرفندن كمال جدیتله اس حركت اتخاذ اولنمسی مقتضای حال اولان وظائف مهمه‌یی استعیذ بالله (وتعاونوا علی البر والتقوی ولا تعاونوا علی الاثم والعدوان) نظم جلیلی احتوا ایتمكده‌در .

بناءً علیه بلاتفریق جنس ومذهب بوتون وطنداشلرمز كمال محبت وصمیمیتله اتحاد ایده‌رك توصیه بیورولان بر وتقوی حقنده تعاونه دقت، بینمزده قرار كیر اولان اخوت عمومیه‌یه رعایت وحقوق انسانیه‌یی محافظه ایله تعدی وتجاوزدن صیانت ایده‌لم .

بالجمله افراد ملت بیلیرلركه دینمز، شریعتمز بزه دائما عدل وانصافی بالعموم اقارب و اجانبه قارشی حسن معاشرتله اتصافی امر ، كتاب جلیلمز اثم وعدوان ، بغی وطغیانه تمایل وتعاوندن شدتله زجر ایتمكده‌در .

ظلم و عدوان ارتكابیله باغیانه حركتك وخامت انجامنی تصویر مقامنده (یا ایها الناس انما بغیكم علی انفسكم متاع الحیاة الدنیا) . (ولا یحیق المكر السیء الا باهله) كبی نصوص عدیده شرف نزول ایتمشدر . صلاح احوال عمومیه‌یی انتاج ایتمك ایچون ربمز تعالی وتقدس حضرتلری بزه هرزمان بی نهایه عبرتلر كوسترمكده‌در . بونلردن متنبه اوله‌لم ، اثم وعدوانه منهمك اولان ظلمه وبغاتك كرفتار اولدقلری جزای الیملر كوزلرمز اوكنده تجسم ایتمش طورور كن اونلرك كیتدكلری راه ضلاله كیتمیه‌لم .

بر وتقوایه تعاون قضیه‌سنده حكومت سنیه‌مزه اطاعت ، قوانین مرعیه‌یه رعایت، تكالیف مشروعه‌یی وقت وزمانیله ادایه غیرت ایتمكلكمز ده داخلدر . اكر بویله حركت ایتمیه‌جك اولورسه‌ك بوتون امور وخصوصاتمز خلل پذیر اولور . سعادت وسلامتدن محروم قالیرز ، یار واغیار نظرنده بد نام وپریشان اولورز .

اثم وعدوان اوزرینه تعاون فضاحتندن تماماً وارسته قالمق ایچونده خائنلرك، منافقلرك جمله‌سندن تباعد ایتمك، كسوهٔ ریا ونفاق التندن یورتمك ایسته‌دكلری افعال ملعنتكارانه‌لرینه آلت اولمقدن صاقنمق ، اغفال واضلاللرینه قاپلمامق لازمدر .

جمله‌مز ایشته دائما بویله حركت ایده‌لم، (ولا تركنوا الی الذین ظلموا فتمسكم النار) نص جلیلنه رعایت و امتثال ایله ظالم و باغی اولانلره ادنی مرتبه میل كوسترمیه‌لم (ومن الله التوفیق) .

مناسترلی اسماعیل حقی

تجائب قرآنیه

سورهٔ حدید آیت — ۲۰

﴿ اعلموا انما الحیوة الدنیا لعب ولهو وزینة وتفاخر بینکم وتکاثر فی الاموال والاولاد کمثل غیث اعجب الکفار نباته ثم یهیج فتریه مصفراً ثم یکون حطاماً وفی الآخرة عذاب شدید ومغفرة من الله ورضوان وما الحیوة الدنیا الا متاع الغرور ﴾

[بو قرارگاه فانی بردار الم وخیال اولوب صرف اکا عائد امورك برطاقم بیهوده متاعب وتخیلاتدن عبارت بولندیغنه وآره صره ابتسام ایدن سرور واحتشامی ایسه سریع الزوال اولمغله کندوسی قطعا اعتماد وربط قلبه شایان اولمدیغنه اشارت اولنه‌رق شویله بیوریلیور :] بیلك [ای پرستشکاران دنیا] که حیات دنیا آنجق لعب [وبازیجه] در [نفسکزی اتعاب ایلدیککز امور طفل فریب بازیجه‌لردر ، بر فائده‌یی مفید دکلدر] ولهودر [سزی اعمال صالحه وفضائل علیه‌دن مشغول ایدر لهویاتدر] وزینتدر [دلربا جامه‌لره کوزل مطیه‌لره نظره‌پیرا کاشانه‌لره دائر زیب وآرایشلردر] واره‌کزده [نسب وحسبلر ایله] تفاخردر وکثرت اموال واولاد ایله مباهاتدر . [حیات دنیا] بارانی اندیرر ، انك نزولیله حاصل اولان نبات زراعی مستغرق حظ وصفا ایتمکده ایکن چوق کچمه‌دن قوررده سن او [آبدار اولان] نباتی صارارمش کوررسین ، صکره [اوفاقلانوب] قیرتی دوکوتی اولور [ایشته دنیانك‌ده حالی بو اولوب اولعبیات ولهویات اوزیب وزینتلر اوکندیسیله تفاخر وتباهی ایدیلن شیلر سرعتله زائل اولور . بونلر کوکل ویره‌جك دلبسته اوله‌جق شیلر دکلدر . دنیایه انهماکدن تنفیر ایچون امور دنیانك حقیر اولدیغی بو وجه ایله بیان بیورلدقدن صکره شمدی‌ده نشئهٔ اخرانك نعیم مقیمنی تحصیله ترغیب وعذاب الیمندن تحذیر ایچون آخرتك فخامت شاننه وبونده‌کی لذات وآلامك نه‌قدر عظیم اولدیغنه اشارت اولنه‌رق بیوریلیورکه دنیایه پرستش ایدنلر ایچون] آخرتده عذاب شدید و [اعمال دنیادن مقصدلری آخرت اولانلر ایچون عظیم] غفران و [حدوپایان تقدیر اولنه‌ماز] رضای الهی واردر . حیات دنیا [بتون بتون دنیایه طاوب‌ده انی آخرته ذریعه اتخاذ ایتمیانلر ایچون] انجق متاع غروردر [ظاهرنده‌کی آلایش وزینته الدانه‌رق کوکلك میل ایتدیکی ساخته چوروك قیمتسز مالدر]

معلومدرکه خلق وایجاد دنیاده حکمت عظیمهٔ الهیه واردر ، دنیا ومافیها عبث خلق اولنمامشدر . کتاب اللهده ﴿ افحسبتم انما خلقناکم عبثاً ﴾ وارد اولمشدر. دیکر بر موضعده ﴿ وماخلقنا السماء والارض ومابینهما باطلاً ﴾ بیورلمشدر . هم برده حیات بتون نعمتلرك اصلیدر ، حیاتسز هیچ بر نعمت ظهوره کلمز . ﴿ کیف تکفرون بالله وکنتم امواتاً فاحیاکم ﴾ نظم شریفنده جناب خلاق صنوف نعمدن اولا حیاتی ذکر ایلیه‌رك خلق حیات ایله عظیم منت ایدیور . بونلر دلالت ایلرکه حیات دنیا مذموم دکلدر . مذموم اولان ، حیات دنیایی طاعة الله اعمال حسنه‌یه صرف ایتمیوب متابعت هوا وهوسه صرف ایدنلردر . اللهی آخرتی وظیفهٔ انسانیتی اونوتوب بتون بتون دنیایه طالانلر ، فضائل اخلاقیه‌یی ترك ایدرك حظوظ نفسانیه‌سنه اسیر اولانلر ، امور محقرهٔ دنیایی برشی صانوب بونلر ایله تفاخر وتباهی ایدنلر ذم اولنیور . یوقسه سن ایش کورمه الکی ایشه اوزاتمه ، طوردیغك یرده طور ، چاقلمش میخ کبی یرکدن قیملدامه ، جناب رب کریمك بودنیاده قوللری ایچون خلق ایلدیکی اصناف نعم ولذائذدن صاقین استفاده ایتمه دیمك دکل . بونلر امر اولنمق شویله طورسون برچوق مواضعده شدتله تأکید ایله نهی ایدلمشدر . بو عالم اسبابده اسباب معیشته توسل ایتمیانلر آچ چیلاق بی مسکن ومأوی قالور . حیات افراد ، حیات جمعیت ، اعزاز کلمة الله العلیا هپ اکتساب ایله اولور معادن ، نباتات ، حیواناتدن ظهوره کلن زیب وآرایشلر نعم وطیبات‌ده حیات دنیاده اهل ایمان ایچون خلق وایجاد بیورلمشدر ﴿ من حرم زینة الله التی اخرج لعباده والطیبات من الرزق ﴾ . بونلر بشقه بو حقیقت عالیه اولان کلام الله بشقه . هیچ شبهه یوقدرکه عقل مستقیم ، ذوق سلیم اصحابی بورالرینی فرق واذعان ایدر . قاصر الادراك اولانلر بوکبی حقائق عالیه‌یی کندی سوء فهملرینه کوره تفسیر ایدرلر ویاخود کروه مخالفینه کور کورینه پیرو اولورلر . نته‌کیم ﴿ عز من قنع ذل من طمع ﴾ حدیث شریفی بر دستور اخلاقی ایکن انلر سوء تلقی ایدرلر . صورت مشروعه‌ده سعی وجهد ایله حصوله کلش مکتسبات ایله قناعت اولنوب سرقت ، غصب ، امانته خیانت کبی نامشروع صورتلر ایله خالقك اموالنه طمع اولنه‌رق اطالهٔ دست تعدی ایدلمامسنه ارشاد ایلدیکی واکتساب مشروعی تحدید ایدوب‌ده شو مقداردن زیاده چالشمه‌یك ، اغنیاء شاکریندن اولمه‌یك ، ارباب احتیاجه دست لطف واحسانکزی اوزاته‌جق درجه ثروت وغنا حاصل ایتمیك ، جامعلر مدرسه‌لر کوپریلر خسته‌خانه‌لر دار العجزه‌لر یاپه‌بیله‌جك صورتده تجارته سلوك ایتمه‌یك ، شرکتلر عقد ایتمیك ، تشبثات عظیمه‌ده بولنمیك کبی بر معنایی نه عبارةً نه دلالةً متضمن بولنمدیغی حالده بو حدیث شریفه عامیانه اعتراض ایدرلر . ینه بو قبیل هذیانلردن اوله‌رق کروه مخالفینك [قدره اعتقاد پای بند ترقی اولدیغنه] دائر سخیف رأیلرینه قول باطللرینه حوالهٔ سمع اعتبار ایدرلر . قدر هر خصوصده فرمان فرمادر برشی مقدر اولمینجه حصوله کلمز . بتون اشیا قدره تابع ومسخردر . دنیاده هیچ بر مسلك معتبر یوقدرکه قدره اعتقاد ایتمسون . هیچ بر حکیم حقیقت شناس یوقدرکه قدری انکار ایلسون . فقط صورارز سکا ای غافل ویا متغافل ! قدره اعتقاد ایله سعی وجهد واکتساب اره‌سنده نه مناسبت بولیورسین‌ده قدره اعتقاددن پای بند ترقی اولمق معناسنی ویانتیجه‌سنی استنباط ایدیورسین ؟ قدره اعتقاد ایدنلرك اوکنده شو شیء مقدر وبو شیء غیر مقدر دیه ترسیم اولنمش بر خریطه بولنیورده انلرده او خریطه‌یه باقه‌رق معطل می اوتوریورلر صانیورسین ؟ بویله

دکل . مقدرات ام الکتابده صورت قطعیه‌ده مسطوردر. فقط بوکا جناب باریدن بشقه کیمسه مطلع دکلدر . لوح محفوظده مکتوب اولان شیلر ایسه مشیت الهیه‌یه کوره محو واثبات اولنور . علی کلا الحالین بز مقدراتی ظهوریندن اول قطعا بیلمه‌یز. وسعمزك یتیشدیکی مرتبه چالیشورجبالارز نتیجه‌سنده نه ظهوره کلورسه انجق او زمان قدر بویله ایمش دیرز . جناب حق قوللرینه عقل وعرفان احسان ایتمش ، کندیلرینه اراده ویرمش ، حسن اولان شیلری امر ، قبیح اولانلری نهی بیورمش ، اکر قدره اعتقادسنك ذهاب فاسدك کبی تعطیل اموردن وهر کسك ایی کوتو ایستدیکی وجه ایله حرکت ایلمسندن عبارت اولایدی بونلر بیهوده ، شرائع وتکلیفات عبث اولور ایدی . بر آدم سعی وجهدی ترك ایتسه، یا بر کیمسه‌یی ذم وقدح ایلسه ، یا برینك مالنی سرقت ویا غصب ایتسه ، یا برمعصوم الدمی قتل ایلسه ، او آدمه عتاب ، تعزیر ، مجازات می ایدیلور ، یوقسه قدر بویله ایمش ، دیه انك بو ایتدکلری خوش‌می ، کوریلور . شق ثانی اوزره معامله ایدلسه شبهه‌سز نظام ومصالح عالم معطل ومختل اولور . جناب حقك ملك وملکوتنده دیله‌دیکی وجه‌ایله تصرف کلیسی مسئلهٔ عالیه‌سی بشقه ، معاملات وتکلیفات بحثی بشقه دعاسی مستجاب اولیانلردن بری‌ده اوکیمسه‌درکه سعی وجهدی ترك ایله اونده اوطوررده یارب بنی مرزوق ایت دیه سویله‌نور . حق جل وعلا حضرتلری اکا دیرکه بن سکا طلب ایله امر ایتمدم‌می، بنم ﴿ فانتشروا فی الارض وابتغوا من فضل الله ﴾ قولمی ایشتمدکمی . ینه مستجاب الدعوه اولمیانلردن بری او کیمسه‌درکه مالنی اسراف ایله تلف ایدرده یارب بکا عوضنی احسان ایت دیمکه باشلار . جناب حق اکا دیرکه بن سکا اقتصاد ایله امر ایتمدم‌می، بنم ﴿ والذین اذا انفقوا لم یسرفوا ولم یقتروا وکان بین ذلك قواما ﴾ قولمی ایشتمدکمی .

کلهلم مانحن فیهه : سعید بن جبیر حضرتلرندن مرویدرکه ﴿ دنیا متاع غروردر، اکرسنی طلب آخرتدن مشغول ایدرسه... اما سنی طلب رضاء الله‌ه دعوت ایلرسه اوحالده نه کوزل متاع ونه کوزل وسیله‌در ﴾ دیمش حدیث شریفده ﴿ نعم المال الصالح للرجل الصالح ﴾ وارد اولمش

مال را کز بهر حق باشی حمول
نعم مال صالحی کفتش رسول

مثنوی

ماحصل ، آیت کریمه حیات دنیایی حسن استعمال ایتمیوب بلکه محضا حظوظات نفسانیه‌لرینی اجرا ایچون امور دنیا ایله مشغول اولانلری ، انلر ایله تفاخر وتباهی ایدنلری تحقیر ایدییور وحظوظات نفسانیه‌یه عائد اشیا سریع الزوال اولوب دکل اعتماد وربط قلبه ادنی میل ورغبته بیله لائق وشایان اولمدیغنی تصویر بیوریورکه نه غراء بر حقیقتدر .

حکایه اولنورکه یونان قدمای حکماسندن «سولون» وقتیله اناطولینك «لیدیه» نام خطهٔ قدیمه‌سنده حکمدار اولان «قره‌زوس» ك دعوتی اوزرینه لیدیه‌نك پایتختی بولنان «ساروس» شهرینه کلمش ایدی .

قره‌زوس بر کون سولونه مالك اولدیغی خزینه‌لری کوستره‌رك وشوکت ومکنتندن بختیارلغندن بحث ایدرك « سن پك چوق یرلر طولاشدك وپك چوق آدملر کوردك . بو کوردیکك ذوات ایچنده سنجه اك بختیار اولان کیمدر » دیه سؤال ایدر . قره‌زوس سولونك اغزندن ایلك اول کندی اسمنی ایشیده‌جکنه منتظر ایدی . فقط انتظارینك خلافنه اوله‌رق سولونك « تلوس نامنده بر آتنه‌لیدر » دیمسیله قره‌زوس فوق الحد تعجب ایدر وکندی ذهابنجه شهرتکیر عالم اولمسی اقتضا ایدن بویله بر ذات عالینك اسمنی اولسون ایشتمدیکندن طولایی محجوب اوله‌رق تلوسك کیم اولدیغنی صورار . سولون شو جوابی ویرر : «تلوس آتنه کبی کوزل ومعمور بر شهرده تولدایدوب حضور وراحت ایچنده سن شیخوخته واصل اولمش ومحاسن اخلاق ایله متصف اولاده نائل اولدیغی کبی انلرك اولادینی دخی کورمشدر . تلوس کندینه لازم اوله‌جق قدر ثروته دخی مالك ایدی . نهایت وطننك دشمنی ایله حرب ایدرك شانلی صورتده وفات ایتمشدر . خلوص کوستریله‌جك قدر بیوك مسندلرده بولنمدیغی حالده اتنه‌لیلر متشکراً کندیسنه بر علامت افتخار رکز ایتمشلردر ، حالاده تلوسك نامنی کمال حرمت ورعایتله یاد ایدرلر ».

بو جوابدن قره‌زوسك جانی صیقیلور وتلوسدن صکره کیمی بختیار بیلدیکنی سؤال ایدر . سولون اسپارته‌لی ایکی فقیر قرنداشی ارائه ایلر . بونك اوزرینه قره‌زوس ارتق حدتنی ضبط ایده‌میوب « بنم ثروت وسامانمك هیچ‌می حکمی یوق . بنم حالم بو ذکر ایتدیکك عادی آدملرك حاللرندن ده‌می اشاغی قالیور » دیر . سولون ایسه شویولده مدافعه ایدر : « بن افکار ومطالعاتمی عرض ایدیورم . عمریکزی نه صورتله اکمال ایده‌جککزی بیله‌مدیکم حالده بن سزك بختیارلغکز حقنده نه دیه‌بیلورم . انسانك عمر طبیعیسی یتمش سنه‌در ، یتمش سنه‌ده یکرمی بش بیك بشیوز اللی کون وار ، بوقدر کون ایچنده انسانك حال وحرکتنجه بری برینه بکزر ایکی کون بولنماز ، شو حالده عاقبتکزی بیلمکسزین نصل بن سزه بختیارسکز دیه‌بیلورم».

فی الحقیقه اره‌دن چوق کچمز، قره‌زوس بر برینی متعاقب برچوق بلیه‌لره دوچار اولور. اوافتخار ایلدیکی اوکووندیکی شیلر الندن بر بر چیقار . نهایت کیخسرو ایله اچیلان محاربه‌ده کیخسرو ساروسك اوکنه قدر کلوب شهری فتح ایلر. قره‌زوس، ثروت وسامانی شویله طورسون سلطنتی ایله حریتنی دخی غائب ایدر . کیخسرو قره‌زوسی اسیر ومال وملکنی ضبط ایلر . او زمانك اسرای حرب حقنده‌کی معاملات ناروا سندن اولمق اوزره کویا کیخسرو قره‌زوسی احراق بالنار ایتمکه قرار ویروب‌ده قره‌زوس آتشه طوغری کتوریلنجه « آه سولون ، سولون » دیه برصیحه اورر ، کیخسرو مراق ایدوب سولونك کیم اولدیغنی سؤال ایلمسنه جواباً قره‌زوس دخی « سولون اویله برذاتدرکه سوزینی صحبتنی بتون پادشاهلرك خزینه‌لرینه دکیشمز ایدم » دیدکدن صکره سولون ایله اولان محاورهٔ مذکوره‌یی نقل وحکایه ایدر .

کیخسرو قره‌زوسك حکایه‌سندن پك زیاده متأثر اولور . مسطور صحائف تاریخ اولان بوحکایه صحیح ایسه ایشته انقلابات عالمك عبرت آمیز مثاللرندن بری‌ده بودر .

بركت زاده : اسماعیل حقی

دین نه‌قدر مساعد ایمش !

ای قارء ، کل سنکله ال اله ویره‌لم‌ده ماضی‌یه طوغری یوکسه‌لم . شو محیط جهالتدن صیریله‌رق اوعالم نورانور معرفتی بولدقدن صوکره اولا خلفای امویه‌نك ، خلفای عباسیه‌نك یاننده براز توقف ایده‌لم ؛ اونلرك اطرافنده‌کی فقهایی ، متکلمینی ، محدثینی ، مجتهدینی ، ادبایی ، مورخینی ، اطبایی ، فلکیونی ، ریاضیونی ، جغرافیونی ، طبیعیونی ، الحاصل هرشعبهٔ معرفتده‌کی ارباب رسوخی برر برر نظر حرمتدن کچیره‌لم .

باق ، هرکس کندی دائرهٔ اختصاصنده کیجه‌یی کوندوزه قاتمش چالیشوب طوریور ؛ مشغله‌سنی بیتردکدن صوکره یانی باشنده‌کنه توجه ایدوب اونکله همدست مواخات اولیور . فقیه متکلم ایله ، محدث طبیب ایله ، مجتهد ریاضی ایله مصافحه ایدیور . هر بری کندی شعبهٔ علمنده رفیقندن معاونت کوره‌جکنی بیلیورده اوکا کوره طاورانیور .

بورادهٔ براز اکلندکدن صوکره هایدی بر مؤسسهٔ علمه کیره‌لم : برچوق اعاظم طوپلانمشلر ؛ آره‌لرنده‌کی اختلاف فکر ونظره‌برغماً کمال وفاق واتحاد ایله چالیشوب ، مباحثه ایدوب طوروپورلر . ایشته حافظ حدیث امام بخاری عمران بن حطان خارجینك اوکنده دیز چوکمش ، اوندن حدیث اوقویور . ایشته معتزله‌نك رئیسی عمروبن العبد کبار تابعیندن شیخ حسن بصرینك حضورنده کمال حرمتله اوطورمش ، اوندن تدرس ایدیور . [حتی حسن بصری‌یه عمروی صورمشلر ، شویله دیمش ؛ اویله بر آدمی صوریورسك‌که کویا تربیه‌سنه ملکلر ، تأدیبنه نبیلر مأمور ایدلمش . اطوارنده ، اخلاقنده ذره‌قدر اطرادسزلق یوق . امر ایتدیکی شیئه هرکسدن زیاده کندی امتثال ایدر ؛ نهی ایتدیکی شیدن اك زیاده کندی اجتناب ایلر . ظاهری باطننه ، باطنی ظاهرینه بوقدر چوق بکزه‌ین آدم کورمدم] .

براز دها یوقاری‌یه طوغری چیقه‌لم‌ده ابوحنیفه‌یی کوره‌لم . قوجه امام ، مذهب زیدیه صاحبی امام زیدبن علینك اوکنه چوکمش اوندن اصول عقائد اوقویور ، فقه اوکره‌نیور . آره‌لرنده ایکی صاحب رأیك اظهار حقیقت ایچون مراجعت ایتدیکی مناظرهٔ ادیبانه‌دن باشقه بر حادثه کچمیور . بونلری‌ده براقه‌لم ، صف صف دیزلمش ، حلقه حلقه اوطورمش بیکلرجه علمای ملتك آره‌سندن کچه‌لم . باق هر برینك طریق طلبلری باشقه ، لکن جمله‌سنك غایهٔ املی برکه اوده علمدن ، حقیقتدن عبارت . هر بری بر ساعت فکراً چالیشمق آلتمش سنه‌لك عبادتدن خیرلیدر . (حدیث) عقیده‌سنده متحد .

خلیفه‌لر بوتون ائمهٔ دین ، بوتون مجتهدین . فقیهلر ، محدثلر ، متکلملر . دیکر بر طاقم مجتهدلر اهل دینك سرداری اولدقلری حالده خلیفه‌یه عسکرلك ایدیورلر . دین اولانجه قوتیله ، عقیدهٔ اسلامیه اولانجه شوکتیله تابان . بوتون علما رفاهیت معیشت ایچنده ، خیر وسعادت ایچنده حریت فکریه ایچنده کندی دینلرندن اولانلرله باشقه دینه تابع بولنانلر آره‌سنده ذره‌قدر فرق یوق .

ایشته بر منصف قارء بنمله برابر کلیر ، بو عالمی کورور ، بو مسلمانلرك حالنه باقارسه دینك علمه قارشی نه قدر مساعده‌کار ، نه قدر سمیح اولدیغنی اکلایه‌رق دیرکه : طوغریسی بوراده دین حلم ایله ، کرم ایله توصیف اولنه‌بیلیر ؛ بوراده دینك مدنیت ایله نصل ائتلاف ایده‌بیله‌جکی عیاناً کورولور . بو حکمت‌پرور علمادن حریت فکر ونظر اوکره‌نیله‌بیلیر ؛ عقل ایله وجدان آره‌سنده نصل مسالمت حصوله کله‌بیله‌جکی بونلردن تحصیل ایدیله‌بیلیر .

بزده علم ایله دین آره‌سنده هیچ بر زمان منازعه ظهور ایتمه‌مشدر . آنجق علمای دین ایله ارباب علم آره‌سنده فکرلری سلسلهٔ تقییددن ، قلبلری مرض تقلیددن آزاده قالمش احرار یتننده حدوثی پك طبیعی اولان بعض اوفاق تفك اختلاف آرا تحدث ایتمشدر . یوقسه بر برینه آتوب طوتمق ، سوکوب صایمق ، اقبلر طاقمق رذیله‌سی حد اولسون طویولمامشدر . هیچ کیمسه مناظرینه زندیقسك ! کافرسك ! بدعتجیسك ! دیمه‌مش ، یاخود بوکابکزر بر هرزه تفوه ایتمه‌مشدر . کذلك هیچ بر عالم برکونه اشکنجه‌یه محکوم اولمامشدر ؛ مکرکه جماعت آره‌سنه تفرقه القاسنه ، آسایش خلقك اخلالنه چالیشمش اولسون . او زمان طبیعی وجودك تخلیصی ایچون فدا اولنان غانغره‌نلی عضو کبی اوده کسیلوب آتیلمشدر .

پك اعلا یا مسلمانلرده‌کی شو بر برینی تکفیر ایتمك ، ضلاله ، فسق وفجوره نسبت ایله‌مك هوسی نه زمان باشلادی ؟ زید بدعتله ، عمر و زندقه ایله اتهام اولنمق عادتی نه وقت رواج بولدی ؟ اولکی مقاله‌لریمزده سویله‌مشدك ، شیمدی‌ده سویله‌رزکه بو علت دینده آثار ضعف باشلادیغی ، ارباب بصیرت برر برر فتنه‌یه قربان اولدیغی زمانلرده یوز کوستردی . او فتنه‌لر ایسه شوکت اسلامی محکوم انحطاط ایله‌مك ایچون شرقده غربده اعدای دین طرفندن اشعال ایدلمش ایدی . آرتق روحی روح اسلامیتله هیچ بر زمان قاینامایه‌میان بر طاقم بیکانه‌لر امر دینده مرجع کل اولدیلر . مسلمانلرده اقوام سائره‌یی تقلیداً اساساً دینده اولمایان بر طاقم بدعتلر اختراعنی دینه خدمت صورتنده تلقی ایتدیلر . دینك اوشانلی ماضیسنی ، اسلافك اوبیوك سوزلرینی اونوتدیلرده دیندن هیچ نصیبی اولمایان برسورو بیکانه‌لرك سوزلرینی حجت طانیر اولدیلر .

امور مسلمینه جاهلر مستولی اولدی ؛ ارشاد انامی ارباب ضلال درعهده ایتدی . بو آرالق دینده بر غلو پیدا اولدی . علوم دین ایله اوغراشدقلرینی ادعا ایدنلر آراسنده دینی بیلمه‌مکدن ناشی اوفق بر سیدن طولایی بر برینی تکفیر ایتمك ، خروج عن‌الدینله اتهام ایتمك امور عادیه‌دن اولدی . جهل آرتدقجه باطلده غلو چوغالدی .

علم ، فکر ، نظر استدلال مدخول قالدی . [حالبوکه بونلر لوازم دین ایدی .] دها صوکرا دیناً واجب اولان امور محظورات صره‌سنه کچدی .

مسلمانلر دینلرنده حقیقةً عالم اولدقلری زمان بتون اقوام دنیا آراسنده عالم ایدیلر . بتون عالمك پیشواسی ایدیلر . اسرار شریعتی بیلمه‌مك خسته‌لغنه طوتولنجه آرتق موجودیت حقیقیه‌لرینی محافظه ایده‌میه‌رك انهزامه اوغرادیلر .

یامسلمانلرك بوجهلی مسائل دینده کندیلرینه مخالفتده بولونانلری، یاخود مسالك فلسفه‌یه ذاهب اولانلری تکفیرله قالدیمی ؟ هیهات !.. اونلرك بو جهلی کندیلرینی ائمهٔ دینه ، خدمهٔ سنت وکتابه هجومه‌قدر سوق ایتدی . ازجمله امام غزالینك کتابلری برچوق زمانلر جمهور مسلمینك ایدیٔ استفاده‌سنده کمال حرمتله کزمشکن اخیراً غرناطه‌یه کتورلدی . عالم کسوه‌سنه برونمش بر طاقم مغربلی متعالملر او اثرلری تضلیل ایتمکه ، تفسیق ایتمکه باشلادیلر . بونك اوزرینه آثار غزالینك کافه‌سی ، خصوصیله احیای علومك بتون نسخه‌لری طوپلادیله‌رق غرناطه‌نك اورته‌سنده جایر جایر یاقیلدی . کندیلرینی مسلم ظن ایدن بعض بدلالر ابن تیمیه حقنده : او ، هم ضال ، هم مضلدر ، دیرلرکه حضرتك علوم دینیه‌ده‌کی کبی غیرت دینیه‌سی قدر عالیدر . آرتق بو حریفلرك اثرینه تبعیتله یتیشن مقلدلر اکابر امته اغز طولوسی سوکمکه باشلادیلر . وبالی قیامته‌قدر کندیلرینه وکندیلرینی مقتدا اتخاذ ایدنلرك بوینه اولسون .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی : محمد عاکف

تراجم احوال

یاد ماضی

— مابعد —

مدارسمزده کفایت مقداری علوم آلیه اوقوندقدن صکره اصل اوزون اوزادی‌یه اوغراشیله‌جق علوم شو علوم عالیه‌در : تفسیر شریف ، حدیث ، فقه ، اصول فقه ، اصول حدیث ، علم توحید وکلام . بوعلوم عالیه بزه خیر وشری ، فضائل ورذائلی کوسترر ، قوهٔ فعاله‌مزی خیره سوق ایدر ، اخلاقمزی تهذیب ایلر ، وظائف وحقوقمزی اوکره‌در ، معاملاتمزی تصحیح ایلر، الحاصل سعادت دارینه رهبر اولور . دارالافاده‌لرمز : مؤذنین ، ائمه ، خطبا ، وعاظ ومتکلمین ، مشایخ صوفیه ، قضاة ، اهل فتوی ، مدرسین یتشدیرمك اوزره صنوف وطبقات مختلفه‌یه تقسیم وتدریسات واقعه بوصنفلره کوره ترتیب اولنورسه دها مضبوط ، نفعی دها عام وشامل اولور صانیرم . وقتیله دارالقراء ، دارالحدیث ، دارالطب کبی فنون مختلفه تعلیم وقرائتنه مخصوص مدرسه‌لرمز وار ایدی، دارالمثنویمز ایسه حالا موجود . فقهای عظام اجماع ایلمشلردرکه هر اوچ کونلك مسافه‌ده ازالهٔ شبهات ، الزام معاندین ، ارشاد مسترشدین ایلمکه مقتدر بر ذاتك وجودی لابددر ، هر نصف مرحله‌ده بولنان محللرده دخی ظواهر احکام شریعته واقف بر عالم بولنملی‌در .

ایام تحصیلیه‌ده صباحلری ایکندیلری وایام تعطیل اولان جمعه وصالی کونلری ینه اووقتلرده خواجه مرحومك درسنه دوام ایدر واوقات سائره‌ده ودرس کسملرنده ومرحوم دیوان احکام عدلیه‌یه اعضا تعیین اولنوب برآره‌لق ایکندی درسلرینی ترك ایتدیکندن ایکندی درسلرنده دخی بعض افاضل اساتذه‌نك تدریساتنه مداوم بولندیغمز صره‌ده [ایضاح المرام فی کشف الظلام] مؤلفی فاضل محترم عبدی بکله علامهٔ شهیر شیخ تمیمی ومحدث ادیب احمد شتوان افندیلردن تفسیر ، حدیث ، ادبیات عربیه اوقودم . شتوان افندی مرحوم لسانی لحن وخطادن محفوظ اوله‌رق درسی غایت سلیس وفصیح تقریر ایتدیکی کبی کرك تأیید مقال وکرك الفاظ لغویه‌نك معانیسنی ایضاح صددنده استشهاد ایچون برچوق ابیات ادبا ، برخیلی اقوال علما ایرادیله بحثی توسیع وتزیین ایدر بر ادیب ذوق آشنای کلام ایدی [۱] تمیمی مرحوم دخی عربجه تقریر ایدر ودرس اثناسنده مناسبت دوشوروب خوش‌خوش فقره‌لر منقبه‌لر سویلیه‌رك هم طلبه‌نك مطالعه‌دن یورلمش اولان ذهنلرینی تنشیط ایلر ، هم مطایبات ایله‌تلوین ایدلمش عارفانه سوزلر ایله ادب واخلاق درسی ویرر بر پیر محترم ایدی. [مطول]ك مسند بحثنی اوقور ایکن ارقداشلرمزدن برینی اویوقلار کوردیکندن ﴿ رأیت فی‌المنام کأنك تسبح فی‌البحر ﴾ ملاطفه‌سیله ایقاظ ایلمشیدی . برکون صوردی : سعدالدین تفتازانی کبی برعلامهٔ بی مدانی‌یه یاقیشورمی ایدی‌که فن بلاغتده تألیف ایتمش اولدیغی شوشرحی نظرنده مقدوح اولان (مطول) تسمیه ایتسون . بو سؤاله رفقادن هربری بر درلو جواب ویردیسه‌ده مرضیسنه موافق کلمدیکندن هیچ برینی بکنمدی . ﴿ ذی‌الطول‌العظیم ﴾ آیت کریمه‌سی خاطریمه کلدی . دیدم‌که « سیدی ! هذاالاسم مشتق من الطول بفتح الطاء وهو الفضل ، کما ورد فی قوله تعالی ذی‌الطول‌العظیم ، لامن الطول بضم الطاء فلایکون الکتاب مسماً بما هومعیب عند اهل الفن » .

بو توجیهه کوره مطول لفظی مفضل معناسنی افاده ایدیور دیمك اولدیغندن عرض ایتدیکم جوابی پك تقدیر ایدوب ﴿ هذاالصغیراعقل ممن ؛ منکم منکم ﴾ سوزینی کندینه مخصوص بر شیوه ایله وبلند ندا ایله برقاچ کره تکرار ایلدی . واقعاخطیب دمشقی‌نك تلخیصی اوزرینه علامهٔ تفتازانی‌نك بو شرحندن بشقه « مختصر » نامنده دیکر برشرحی

[۱] احمد شتوان افندی بنغازیده تولد ایتمش و ۱۲۹۹ ده درسعادتده ارتحال داربقا ایلمشدر . ابوالفتح والمغازی سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك تربهٔ شریفه‌سی جوارنده‌کی حظیره ده مدفوندر . تبری ، حظیره‌نك بحر سفید جهتنده واقع قپوسندن کیرلدکده قپویه قریب بر محلنده صاغ طرفده پارمقلق ارقه‌سنده‌کی ایکنجی صره‌ده‌در .

بولندیغنه نظراً ایلك اول ذهنه مطول اسمنی مختصر مقابلنده اختیار ایلمش اولدیغی تبادر ایدرسه‌ده مختصرك دیباجه‌سنده مصرح اولدیغی وجه ایله علامهٔ مشار الیه اولا مطولی ثانیاً مختصری تألیف ایلدیکی جهتله بو اسمی هنوز موجود اولمیان دیکر برتألیفنك اسمنه مقابل اولمق اوزره انتخاب ایتمشدر دینیله‌میه‌جکی بدیداردر. مفصل معناسنجه مطول تسمیه‌سنی ایسه دیکر شراحك شروحنه نسبتله اختیار ایلدیکی مطولك دیباجه‌سی مفادندن نمایاندر. بونکچون ایدیکه توجیه معروض حضرت شیخك مظهر تقدیر فراوانی اولدی. [۱]

عبدی بك مرحومك تدریسی برزمان ومکان معینه مقصور دکلدی. طلاب فیض عرفانی کاه مشائون کبی مشارالیه ایله برلکده یوللرده کزه‌رك استفاضه ایدر، کاه خانه‌سنه کیدیلور. بعضاً دیرکلر ارەسنده چایجی حاجی رشیدك چایخانه‌سنده برلشیلور ایدی. بهارك کشایشلی، روح افزا، ازدحام ناسدن خالی کونلرنده دخی زورق‌سوار اوله‌رق سمت ایوبه عزیمت ایدیلوب بوستان اسکله‌سنده دریایه ناظر مجامع ظرفاده علم وعرفان صحبتلری ایدیلور ایدی. مشار الیه ایله مستفیضلرینك حالی کویا شو بیتك ماصدقی ایدی:

که معتکف دیرم وکه ساکن مسجد
یعنی‌که ترامی طلبم خانه بخانه

مرحومك افاده‌سی غایت منقح وطبعی تصوفه مائل ایدی. اومنقح افاده‌لریله کاه بعض آیات فرقانیه‌یی تفسیر، کاه تصوفه دائر مباحث غامضه‌یی شرح و تقریر ایتدیکی زمان انجمن عرفانندن آیرلمق ایسته‌نلمزدی. راقم الحروفك دلالتیله شیخ یحیی افندی مطبعه‌سنده طبع ایدیلن ایضاح المرامی شایستهٔ مطالعه برائر قیمتداردر. مرحوم، بز عکاده ایکن وفات ایتمشیدی. درسعادته عودتمده قبرینی اوندن بوندن او قدر صوردم، او قدر تحری ایلدمسه‌ده نره‌ده اولدیغنه دائر صحیح بر معلوماته دسترس اوله‌مدیغمدن مدفننده روح پاکنه بر (یس) شریف اوقومغه موفق اوله‌مدم.

ذوات مشارالیهمدن بشقه عصرك دها نیجه کزیده افاضلندن استفاده ایلدم. هله:

کتاب عالمك اوراقیدر ابعاد نامحدود
سطور حادثات دهردر آثار نامعدود
باصلمش دستکاه لوح محفوظ طبیعتده
مجسم لفظ معنیداردر عالمده هر موجود

قطعه‌سی ماهیتنه قول شارح اولان خواجهٔ شهیر ارناؤد تحسین افندی مرحومدن خیلی مستفید اولدم. مرحومك علیهنه توجیه ایدیلن سهام اعتراضات احوال روحیه‌سی یاقیندن تماشا ایدلدیکی ایچوندر. حب علمه دنیانك آلایشنی فدا ایتمش، فکری مسائل عالیهٔ علومه اسرار فطرتك تدقیقنه طالمش، قلبی صاف وبراق برفیلسوف حقیقت شناس ایدی. طور ومشربی، ظریفانه سوزلری پك خوش پك طاتلی ایدی. بعضاً اول قدر طالغین بولنور ایدی‌که تعریفی قابل دکل. طالغینلغنده بیله برحلاوت وار ایدی. قونیه‌دن عودتمده باب عالی جوارنده‌کی انزوا کاهنه کیدوب زیارت ایتمش واوزمان قونیه والیسی بولنان عاکف پاشا مرحومك سلامنی تبلیغ ایلمش ایدم. بنی بیکانه بر مسافر صفتیله رسمی برصورتده تلقی ایلدی. شاکردانی حقنده اومألوفی اولدیغمز طوروبشاشتی کوره‌مدم. برمدت اوتوردقدن وآفاقی برقاچ سوز تعاطی ایلدکدن صکره قالقدم کتدم. برایکی کون کچمدی‌که یولده بکا تصادف ایدر ایتمز وای.. سنمی‌سین دیه کمال بشاشت ایله بیونمه صارلدی. مکر خواجه مرحوم بنی برایکی کون اولکی ملاقاتده عاکف پاشانك متعلقاتندن بری صانمش..

اخیراً فاتح جامع شریفی درسعاملرندن اولدیغی حالده چوق کچمه‌دن کنج ایکن وفات ایدن شعرا وفضلای طلبهٔ علومدن نوره‌قوبلی محمود افندیله برارەلق ملکیه مکتبنه دوام ایتمك ایستدك. محمود افندی برنورجوال ذکا ایدی، کندوسنك غایت رنکین اشعاری واردر. بوهوسمز قائممقام چیقمق ایچون دکل، اوزمان اوراده اوقونان درسلردن مستفید اولمق فکرینه مبنی ایدی. [مابعدی‌وار]

برکت زاده: اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

مادیونك شبهاتیله آنلرك بطلانی

شبهه‌سز بو حریفلرك عقللرندن زوری وار. لکن بز اونلرك مصاب اولدقلری بین‌خسته‌لغی ایضاح ایتمکدن واز کچه‌لم‌ده سوزی مشهور وولتره براقه‌لم. چونکه ابنای قومنی او بزدن دها ایی بیلیر. وولتر قاموس فلسفیسنده دیورکه:

« کوز کورمك، قولاق ایشیتمك، معده اغذیه‌یی هضم ایله‌مك ایچون یارادلمش دکلدر. ادعاسنده بولنمق کبی سرسملك، بو قدر بینسزلك اوله‌ماز. »

اوت وولتر بونلری بویله بر وصف‌ساقل ایله توصیفده پك اصابت ایتمشدر. زیرا اونلرك حالنه‌اك مناسب اولانی‌ده بودر. نته‌کیم استاد أولیرده کندیلریله مناقشه‌یه تنزل ایتمیه‌جکنی سویله‌مشدی. چونکه اونلر صف معارضینده بولنه بیله‌جك سویهٔ معرفتده دکلدرلر. بناءً علیه بیاغیلغك صوك درکه‌سنده بولنان بوکبی سوزلره تصادف اولنجه بر مزبله کورلمش کبی نظری همان باشقه طرفه چویرمك ایجاب ایدر.

لکن ایچمده برقاچ سوزوارکه بو افراطپرورانه قارشی سویله‌مه‌دن کچه‌میه‌جکم:

اکر بوتون بوکون مدهش، افکاره، انظاره حیرت ویرن بو

---

[۱] مرحومك اسمی احمد، شهرتی شیخ تمیمی، تاریخ وفاتی ۱۲۸۷ در. درسعادتده ابا ایوب الانصاری جامع شریفنك مصلاسی درونده واقع حظیره‌ده مدفوندر. قبر شریفی مصلایه کیرلدکده باب مصلانك صاغ طرفنه دوشن مقابرك ارقه‌سنده‌کی صفك جاده جهتنده دیواره متصلدر.

ابداع مهیب (تصادف) نتیجه‌سی ایسه آرتق بوندن صوکره هانکی ایشی (حکمت) ه نسبت ایده‌بیلیرسکز ؟ اکر قالقسه‌قده نصاب‌عقل اعتباریله الک کریده، خیالپرستلك خصوصنده‌الك ایلریده بولنان آدملردن برینه — طبیعی تصادف نظریه‌سنه قائل اولانلر بونلرك صف اولنی تشکیل‌ایدرلر— دیسه‌ککه: شوقلم تصادفاً یونتولدی‌ده سکاقارشی بوهجوم جانستانی تصادفاً یایدی. شبهه‌سز بزی جنون ایله اتهام ایدر هم‌ده یردن کوکه قدر حق قزانیر. زیرا بو ظنك بطلاننه بالذات حسی شهادت ایدر. ایی اما، قلمك یونتولمسی تصادفه‌حمل ایدن بر آدمك سوزندن منفعل اوله‌رق اونی فساد دماغی ایله اتهام ایدن بو ذات کائناته، کائناتك عجائب و غرائبنه، عوالمده جلوه‌نما اولان ابداع فوق‌الخیاله دائر ادارهٔ کلام ایدرکن بو قدر خوارقی تصادفه نسبت ایتمکدن هیچ اوتانمیور ! حال بوکه قلمك یونتولمسی ایله کائناتك یارادلمسنده‌کی فرق بروجهله قابل‌تقدیر دکلدر.

ایی اما عجبا بوحال نه‌دن ایلری کلیور ؟ شبهه‌سز فکرلرینی غایت محدود بردائره داخلنده حبس ایتملرندن، تصورلرینی‌ده الك طارقیود آلتنده بولندیرملرندندر. اوت، بونلر آلت قاطعه ایله مجهز بر یونتقجی آدم اولمدقجه قلمك کندی کندیسنه یونتولمسنی تصور ایده‌مزلر؛ زیرا بونی سبق ایدن تجربه‌لرینك، حسلرینك دلالتیله بیلیرلر. لکن کونك صانعی اولان واجب‌الوجودی انکار ایدرك بوتون بوموجوداتك ظهورینی تصادفك تأثیرینه اسناد ایدرلر: چونکه ضعیف اولان کوزلری خالقی کوره‌ممش، خلقت حقنده‌ده برمثاله تصادف ایتمه‌مشلردر. هیهات، بوفکر نه‌قدر محدود، بویله برتصور نه‌قدر تنکدر ! بوآدملرمعرفت خالقه چالیشه‌جقلری، عظمت کبریائی ادراکه تقرب اسبابنی حاضرلایه‌جقلری یرده بوتون شاهراه قرب ومعرفتی کندیلرینه قارشی سدایتمشلرده ذره قدر دکری اولمایان برطاقم فرضیات، ظنیات وادیلرینه کورکورینه طولاشوب طورویورلر؛ عمرلرینی فطرت اصلیه‌لرینی بوزان، آینهٔ وجدانلرنی ژنکدار ایدن برچوق احوال ایچنده هدر ایدوب کیدیورلر.

تصادف نه‌در ؟! تصادف خلق آره‌سنده قصد واختیار لاحق اولمقسزین صدور ایدن شیلره اصطلاح اولمش برکلمه‌درکه پك آزدفعه نظر اهمیته چارپار؛ حتی یکرمی اوتوز سنه کچرده انسان حیرت واستحسانی جلب ایده‌جك (کوزل برتصادف)ه مصادف اوله‌ماز. شاید اولورسه بوندن فوق‌العاده حیرتده قاله‌رق لطائف محاوره میاننده بیلدکلرینه حکایه ایتمکه باشلار. سبی‌ده بوحالك قوانین معرونهٔ حیاتدن خارج، شئون‌معتادهٔ کوندن‌شاذ اولدیغندن، نادراً ظهور ایتدیکندن، الحاصل برچوق امثالنی کورمك عادت اولمدیغندندر.

اوحالده غریب دکلیدرکه اولانجه بداهیله، احکام خردفرساسیله برابر بوتون خلقت، شذوذدن احوال نادره‌دن معدود اولوب‌مأل‌ده شوندن عبارت بولنان، برکلمه‌یه نسبت ایدلسین؟ !

تصادف نه‌در ؟ انسانلر طرفندن اویدورلمش برکلمه‌درکه بشر بونی کندی محدود اولان عالمی دائره‌سنده کوردیکی فوق‌العاده حالاته اطلاق ایتمشدر. بناءً علیه بعضیلریمز ایچون اویله اوزون زمانلر اولورکه بولفظ حقیر اثنای محاوره‌ده سویلدیکمز جمله‌لرك هیچ برنده یر بوله‌ماز. اوحالده عجیب اولمازمی‌که انسان عقل ایچون عظمت وکمالنه حد تصوری قابل اولمیان بوتون بو موجوداتی کندیسنك وقایع ناچیز یومیه‌سی میاننده استثنا تشکیل ایدن بعض حالاتی تأویل ایچون قوللاندیغی بویله برکلمه‌یه نسبت ایتمکه جرأتیاب اوله‌بیلسون ؟

تدقیق ادیان ایله اوغراشان علما، کرهٔ ارضی بوتون کائناتك مرکزی، انسانی‌ده بوتون موجوداتك زبده‌سی تلقی ایتدکلریچون اصحاب ادیانه آجی آجی تزییفلر یاغدیریورلر. یا بوحضراته نه‌اولمش‌که باشقه‌لرنده بوقدر معیوب کوردکلری خطانك دها بربادینه کندیلری دوشیورلر ؟ زیرا کندیلری کرهٔ زمینی موجوداته مرکز یاپمقله قالمیورلر؛ بلکه بوکرهٔ حقیرسکانك اویدورمه‌سی اولان بر(واهی) لفظی خالقت وایجاده سبب عدایدیورلرده جداً عالی اولان افکارك‌بیله وارەمیه‌جکی سر ساحیء خلقتی، بو ابداع فوق‌الخیال حیرت اندر حیرتی او ناچیز لفظ ایله تأویل وتعلیله قالقیشیورلر !

مادیون قالفارلرده باشقه‌لرینه افکاریکزی طار بر حیز داخلنه حبس ایتمیکز، دیه نصیحت ویررلر؛ علوم طبیعیه‌ده عصر حاضر علماسنك الك بویوکی بولنان استاد هوکسلی ایله همزبان اوله‌رق « ممکنات طبیعت غیر ممکندر. » دیرلر، کواکبك بعضیسنده برطاقم انسانلر بولندیغنی واونلرك شئون ومدرکاتی بزمکیلر کبی اولمدیغنی ادعا ایدرلر. پك اعلا، یانه‌دن کندیلری فکرلرینی بویله ایکنه دلیکندن دها طار بر طاقم دائره‌لر ایچنده محصور براقیورلر ؟ اونلره بر صوره‌لم: اوکواکبده ساکن بولنان اقوامك یاشادقلری وسطده قطعیاً خلاف‌عاده برحال اولمسونده [چونکه ممکنات‌طبیعت غیرمحدوددر] بونك نتیجه‌سی اوله‌رق لقتلرنده (تصادف) کلمه‌سی بولنمسون ؟ اوحالده ایچلرنده‌کی دینسزلرخلقت کائناتی نه صورتله تأویل‌ایده‌جکلر؟ شیمدی بویله برسؤالك آلتنده هانکی ملحدك بلی بوکولمز ؟ هانکی اوهامنه طاپان دینسز آرتق معبودی اولان صنم تصادفی پارچه پارچه ایدوب آتماز ؟ سطحی نظرلرنی بلاسیله بویله برضلاله دوشن هانکی آدم بوسؤاله قارشی وقفه‌کیر حیرت اولوب قالمازده اونی کندیسنه‌رغماً اسفل سافلین محقریته ایندیرمکده اولان بوساخته عظمتی آرتق پایمال حقارت ایتمز.

سزه مادیونك نظریه‌لرندن برینی‌دهاسرد ایده‌لم‌که استخفافه لیاقتی اوته‌کیلرندن آزدکلدر. آلمان فیلسوفلرندن برینك زعمنجه — کندیسنه بش اون پیروده بولمشدر — صانع اولجه یوق ایمش، لکن شیمدی موجود ایمش ...(کبرت کلمةً تخرج من افواههم.) یعنی جناب حق بوتون کائناتی بوقدر ابداع ایله تکوین ایتدیکی حالده نه یاپمقده اولدیغندن، حتی کندی وارلغندن خبردار دکل ایمش [معاذالله]. نهایت افضل مخلوقات اولان انسانی یارادنجه اونك واسطه‌سیله کندی

وجودندن آكاه اولمش‌ده آرتق اوندن صوكره معبود كائنات اولمش !

دیرزكه بوفرضیه‌ده‌كی سطحی نظرلق ، فكرسزلك هیچ برنظره قارشی كیزلی دكلدر . زیرا موجودات آره‌سنده ایلك مدرك اولمق اوزره یارادیلان مخلوقك انسان اولدیغنه دائر الده بردلیل یوقدر . اویله‌یا ، ملیارلرجه سنه اول خاصیت علم وادراك ایله متمتع دیكر مخلوقات بولنه‌بیلیر . بواحتمال ثابت اولدیغی كبی یوقاریكی فرضیه‌نك فسادی واونك اوزرینه بنای مطالعات طوغری اوله‌مایه‌جغی تحقق ایدر .

شبهه‌سز بویله بر نظریه‌یه قائل اولان آدم ینسزلكك صوك طبقه‌سنه ایمش . علم ایله تنویر دماغ ایلدیكنی ادعا ایدن برآدم ایچون عفواولنماز برحضیض‌وهمه دوشمشدر . زیرا بونظریه‌نك آلت‌طرفندن اوقدراستشكالات میدانه چیقیوركه قائلنه هیچ برینی رد ایتمك امكانی قالمیور .

بیلسه‌م‌كه « صانع بومبدعاتی نه یاپدیغندن بی خبر اولدیغی حالده ابداع ایتدی . » سوزینك معناسی نه‌در ؟ بوسفسطه‌دن نه چیقه‌جق ؟

بوكبی ترهاتی آغزه آلمقدن چكنمین آدملره فلكی شهیر نوتونك شوسوزینی ایراد ایتسه‌ك نه‌جواب ویره‌جكلر ؟ « هیچ ضیا نظریاتی بیلنمدكجه عضو بصرك ، صدا قوانینی بیلنمدكجه عضو سمعك تكوینه امكان تصور اولنه‌بیلیرمی ؟ »

كذلك فسیولوجی علمی لایقیله بیلنمدكجه غایت دقیق اولان بو اعضایه بووظائف متناسبه‌نك تودیعی قابل اولورمی ؟ نباتاتك تعیش ایلكده اولدیغی وسطلرك حالی معرفت كامله ایله بیلنمدكجه اونلرك حیات ، بقا ، تكثر شرائطندن تمتع ایده‌بیله‌جك صورتده یارادلمسنه امكان تصور ایدیلیرمی ؟ ادراكدن ، حیاتدن نصیبی اولمیان برشیئك ادراك ، حیات افاضه ایده‌بیلمسنی عقل آلیرمی ؟ دینسزلر دیيوركه : « مكون حقیقی (وسط مناسب) دن ، یعنی تكوین وایجاده قابلیتی اولان محلدن عبارتدر . وسط‌مناسب بولندیغی صورتده آرتق باشقه‌سنه حاجت قالماز . » دیرزكه :

پك اعلا ، ادراك وتقدیر عظمتی احاطهٔ تصوراتدن پك عالی اولان بونجه مبدعاتی تكوینه صلاحیتنی ادعا ایتدیككز بووسط مناسبی میدانه كتیرن كیمدر ؟ او وسطی محتاج اولدیغی قوانین وقواعددن متمتع ایدن كیمدر ؟ او وسط ایچون ضروری‌اللزوم‌اولان شرائطك یینی توفیق ایدن ، تكوین ایتدیكی مكوناتك منتظم ، تشوشدن بری اولمسی ایچون افعال وتأثیراتنی برنسبت ثابته آلتنده بولوندیران كیمدر ؟ الحاصل اووسطلری تهیئهٔ واعداد ایدن ؛ افرادی آره‌سنده نامتناهی بر اختلاف حكمران اولان بونجه كائنات متضاده‌یی میدانه كتیرملری ایچون اونلری مختلف طبایع ایله متحلی ایدن كیمدر ؟

فضاله اوله‌رق كرهٔ ارضك بدایت امرده هر طرفی متجانس بر كتلهٔ ناریه اولدیغی‌ده معلوم ایكن ذراتنه وارنجه‌یه قدر بوتون نقاطی كمال جماله جلوه زار اولان بونجه باصره پیرابدایعك ، لطافت وحسنك درجهٔ نهایه‌سنه واران بوقدر صنایعك ـ حس وبصیرتدن محروم تصادفدن باشقه فاعل ومؤثری بولنمیان ـ برطاقم وسطلرك ، محیطلرك نتیجه‌سی اولمسی هیچ عقله صیغارمی ؟

طوغروسی لائق اولان بومذهبه قائل بولنانلری برصحراده محصور براقلی ؛ آچلقدن صوك درجه‌یه كله‌رك ییه‌جك ایسته‌دكلری زمان « بكله‌یك كه بواندیغكز محیط كندیلكندن بغدای انباتنه ، صوكره دكرمن یاپمق ایچون منتظم طاشلر تكوینه ، دها صوكره خمور ، آتش تداركنه مستعد اولسون‌ده غذاكز محیط مناسبك لطفیله ، تصادف طریقیله ایاغكزه كلسین ! ایشته اوزمان نظریه‌كزك صحتنه اك ملزم بر برهان اقامه ایتمش اولورسكز . » دیملی . اوح . اوح ! بووسط مناسب نه بجریكلی ، نه‌صنعتكار شی ایمش !

ایشته بوآدملر دیيورلركه : « مجهز اولدیغمز اعضا بزه بالالتزام اونلری استخدام ایتمكده اولدیغمز اغراض ایچون ویرلمه‌مشدر . یعنی عضو بصر كورمه‌مز ، قولاق ایشتمه‌مز ، لسان طاتمه‌مز ایچون یارادلمامش ؛ بلكه بونلری بزه محیط مناسب‌راست كله بخش‌ایدیویرمش ، صوكره بز كندیلكمزدن بونلردن استفاده یوللرینی بولمشز یوقسه باشقه درلو دكل . »

شوسوزلر طبق « انسانلر صبانی طوپراغی سورمك ایچون ایجاد ایتمه‌مشلردر ؛ بلكه صبانی ایجاد ایتمش اولدقلری ایچون طوپراغی سوروریورلر . » دیین بدلانك هرزه‌سنه بكزر ! ذاتاً وولتر ، اولیر كبی مشاهیر بوقبیلدن اولان مضحك سفسطه‌لره قارشی نصل تزییفلر یاغدیرییور ، نه‌لر سویلیور . یوقاریده كچمش ایدی آرتق تكراره حاجت یوقدر .

بوندن باشقه بوآدملرك كندی مسلكلرنده ، كندی اصوللرنده‌ده برچوق‌تناقضده بولندقلرینی كمال‌حیرتله كورمكده‌یز : اوت ، برطرفدن (لامارق) ك « وظیفه عضوی تولید ایدر . » نظریه‌سنه اك باشلی طرفدار ایكن دیكر طرفدن دستورلرینی توسیعده پك ایلری كیدرك سوزلرندن صراحةً اكلاشیله‌جغی‌اوزره « عضو وظیفه‌یی تولید ایدر . » حكمنی چیقاریيورلر . اویله‌یا ، یوقاریكی‌سوزلری بوكا دلالت‌ایتمیورمی ؟ فسبحان المنزه عن‌التناقض .

معمافیه بونلرك « ضرورت عضوی یارادیر . » سوزلری غلط‌محض ، دها طوغریسی هذیان صرفدر . ضرورت نه در ؟ هركس بیلیركه ضرورت حاجتدن عبارتدر . حاجت ایسه حد ذاتنده نه ایشیدیر ، نه كورر ، نه‌ده برشی اعطاسنه مقتدردر .

ضرورت‌لسان حال ویا مقال ایله برشی طلبنه سوق ایده‌بیلیر ؛ لكن هیچ برشی ویرمكه مقتدر اوله‌ماز . حسدن صوكره دلیل آرانیرمی ؟ بو آدملره قارشی دیيه‌لم‌كه : فرض ایده‌لم ، حیواناتدن برینك برعضوینك حجماً بویومسنه ، یاخود طرناغنك اوزامسنه احتیاجی وار . او حالده ضرورت موجود دیمكدر ؛ لكن او واهب

ومعطی نرده‌ده؟ اق حیوانك او عضوك نشوونماسنه احتیاجنی حس ایدن اونك او حاجت ضروریه‌سنی اسعاف ایدن کیم اوله‌بیلیر ؟ او حالده بوتون موجودات اوزرنده حاکم اولان، کمال قدرت ورأفتیله مخلوقاتنك ضرورتلرینی ازاله ایدن بر مهیمن حقیقینك وجودی واجب اولور. یوقسه یالکز باشنه ضرورت کافی دکلدر.

استاد شهیر نوتون دیورکه : « عالم کون اوزرنده یکانه مؤثر ضرورت اولدیغنی تصور ایتمك عقل ایچون محالاتدندر. زیرا کائناتده مرعی اولان بو تخالفك حس وبصیرتدن محروم بولنان ضرورتدن تحصلی ممکن اوله‌مزچونکه ضرورت هریرده وهر زمان بردر. خلاصهٔ کلام ازمنه وامکنه‌نك تغیریله برابراجزا وارکاننده بو قدر نظام بو قدر آهنك متجلی اولان بو کائنات آنجق بر ذات ازلیدن صدور ایتمشدر، باشقه درلو تصوره امکان یوقدر. »

شیمدی سزه فرانسز فیلسوفلرندن برینه نسبت اولنان دیکر بر نظریه دها ایراد ایده‌جکز. دیورکه : « بو عالمك خالقی یوقدر. (معاذالله) آنجق عالم ازلدن بری کندیسی ایچون مرسوم اولان بر قاعدهٔ ثابته مقتضاسنجه خلق اولنمشدر. » فیلسوف نظریه‌سنی سرد ایتدکدن صکره او قاعده‌یی توصیفه باشلایه‌رق اوکا بوتون اوصاف جلال وکمالی اسناد ایدیور؛ الحاصل خالق حقنده سویلیه‌بیله‌جکی نه قدر سوز وارسه اوکا قارشی سویلیور. بزه‌کلنجه، بز موجوداتك علم ازلیٔ خدایه موافق بر قاعدهٔ ثابتهٔ ازلیه اقتضاسنجه یارادلمش اولدیغنی هیچ بر زمان منکر دکلز. شوقدرکه اویله افکاریمزی ظلام اوهامه قاپدیره‌رق، حکمت ومحکمیتك درجهٔ قصواسنه وارمش اولان، او قاعده‌نك بر خالق اولمقسزین کندی کندینه موضوع اولدیغنه، یاخود اوقاعده‌یی بالعمل تطبیق ایده‌جك بر مطبق بولنمه‌دن اونك بالذات کائناتی وجوده کتیره‌جکنه قائل اوله‌مایز. زیرا بویله برادعایه قالقیشه‌جق اولورسه‌ق وجدانمز بزه قارشی بیکلرجه حجت کتیریر. ازجمله دیرکه :

او حالده جیزه‌ده‌کی اهرامی کندی احکامی اقتضاسنجه بنا ایدن قاعده بر مهندس ماهر طرفندن وضع اولنمامش، هم‌ده اهرامی عمله‌نك قواسنه احتیاج کورمکسزین یالکز اوقاعده میدانه کتیرمشدر.

شیمدی وجدانمز بزه بویله بر حجت ایراد ایدنجه شبهه‌سز بهت وحیرت ایچنده قاله‌رق اونی هیچ بر وجهله اقناعه ظفریاب اوله‌مایز. اوحالده یاپه‌جغمز ایش یااو قاعده مهندسك فکرینه، عمله‌نك انضمام قواسنه مفتقر دکلدر فکرنده اصرار ایتمکدرکه [العیاذ بالله] بویله بر سوز عاقللردن شویله طورسون، مجانیندن بیله صدور ایتمز؛ یاخود بوخصوصده‌ده مرشد علم وعقله تبعیتله اوقاعدهٔ قدیمه وازلیه‌نك مرید مختار اولان بر منفذه احتیاجنی اعتراف ایلمکدرکه بو ایکنجی صورتده یوقاریکی نظریهٔ مجنونانه‌یه ولو بر آن ایچون اولسون تمایل ایتمك کبی بر عذاب الیمدن کندیمزی قورتارمش اولهلم.

ایشته بونلر ملحدلرك اك مهم نظریه‌لریدرکه صحتلرینه برهان اقامه‌سی هیچ برزمان قابل اولمیان برطاقم اوهامدن عبارتدر. اوت، بونلر عناد واستکبار سائقه‌سیله میدان آلمش بر یغین سفسطه‌دن باشقه بر شی دکلدر.

محمد فرید وجدی
مترجمی : محمد عاکف

میزان شعرانی

– مابعد –

بو خصوصده دوچار غلط اولمقدن جداً توقی ایتملیسکز ! حین « وضؤ » ده صو، استعمالی کندیلرنجه داعیٔ محذور اولمیان جسم صحیح اصحابنه، صو دخی موجود بولنور ایکن « تیمم » ه حساً وشرعاً هیچ برزمان رخصت ویرلمز.

کذلك هیچ بر زمان فریضهٔ صلاتی قائماً ادایه قدرتیاب اولان ذاته جالساً ادایه؛ و جالساً ایفایه استطاعتی اولان ذات ایچون ده یانی اوزره یاته‌رق ایفایه مساعده ایدلمز. الحاصل : رخصت، کرك عبادات وکرك معاملاتده، علل مقتضیه‌سنده‌کی درجاته کوره، علی الترتیب اعطا اولنور. بناءً علیه، کافهٔ فرائض وواجبات شرعیه‌ده، اتمام ارکان واکمال شرائطه قادر اولانلره او ارکان و شرائطدن هیچ برینی ترکه بر وجهله مساغ کوسترلمز.

سنت سنیهٔ رسول اللهده دخی قول بو منوال اوزره‌در. یعنی مسنونات نبویه دخی، افضل ایله مفضول اوله‌رق، ایکی مرتبه‌یه رجوع ایدرلر. تابعك استطاعتی شرط اوله‌رق، سنت سنیه‌یه حین اتباعده افضل، هروقت مفضول اوزرینه تقدیم اولنور. افضل ایله عمله اقتداری اولان ذاتك مفضولی اختیار ایتمسی مقتضای ادب دکلدر.

ولو فی الاصل افضل ایله مفضولك ترکلری جائز اولسون، نفسنده دوچار لوم اولمامق ایستین بر صاحب تمکین، اولجه‌ده سویله‌دیکمز اوزره افضلی ایفادن عاجز قالمدقجه، مفضوله بیله رجوع ایتماملیدر.

شیمدی بر کره بومیزانی الیکزه آلیکز ! اندن صکره‌ده : کتاب الله وسنت رسول اللهده وارد اولان اوامر ونواهی ایله، ائمهٔ مجتهدین وتابعلرینك ینه کتاب الله ایله سنت رسول اللهه مبتنی وآنلردن متفرع بولنان قوللرینی آنکله توزین ایدیکز ! کورورسکزکه : او اوامر و نواهی ایله اواقوالك مجموعی یا تخفیفه ویا تشدیده راجع اوله‌رق بو ایکی مرتبه شریعتدن خارج دکلدر !

براز اول بیان ایتدیکمز اوزره : افرادینك ضعف ایله قوت ماییننده متفاوت بولنمرینه نظراً « هیئت مجموعهٔ امت » ایچون او مرتبه‌لرك هر ایکیسی‌ده متساویاً لازمدر.

هر کیم تیسیر صمدانی‌یه مظهریتله بو حقیقته بزم کبی ذوقاً وکشفاً واصل اولورسه، جلیاً وواضحاً مشاهده ایدرکه : شو سویلدکلریمز؛ عین صوابدر. جازماً و متیقناً حکم ایدرکه ائمهٔ مجتهدین ایله آنلره اتباع ایدنلردن صادر اولان بالجمله اقوال، شریعت مطهره‌نك قواعد اصلیه‌سنده داخلدر.

بناءً علیه ائمهٔ دینك ، کافهٔ ربلرندن هدایت اوزره بولندقلرینه اعتقاد خصوصنده قلبی لساننه ، لسانی قلبنه تمامیله مطابقت ایدر . هربر مجتهدك اجتهادنده مصیب اولدیغنی جزماً ویقیناً درك ایله عینی مقصود اولمیان « المصیب واحد » قول جمهوریسندن کلیاً رجوع ایدلر. اوحالده اولجه احکام شریعتله اقوال علماده مشاهده ایلدیکی اختلافات ومناقضات ، آنك نظرنده بالکلیه مرتفع اولور .

کلام‌الله ایله احادیث رسول‌اللهده تناقض بولنمق امر محالدر ، دیمش ایدك . قدر ومقاملرینك درجهٔ علویتنی بیلنلره و اجتهاد ایلدکلری مسائلك مأخذلریله مواضع استنباطیه‌لرینه مطلع اولانلره کوره اقوال علما دخی اویله‌در .

مکرراً سویله‌دك ، ینه تکرار ایده‌رزکه : ائمهٔ مجتهدینك استنباط ایلدکلری احکام میاننده هیچ بر قول بولنمازکه یا کتابه ، یا سنته ویا خود هر ایکیسنه بردن موافق اولمسون . هرکیم احادیث شریعتده واقوال‌علماده ، رد وازاله‌سی‌غیرممکن ، بر تناقض مشاهده ایدرسه، اوکمسه لاشك ضعیف‌النظردر . اکر او کمسه ائمهٔ مجتهدینك حین اجتهادلرنده استناد ایلدکلری ادله‌یه واو ادله‌نك نفس شریعتده‌کی موارد ومآخذینه واقف اولسه ، اولجه سویله‌دیکمز اوزره متناقض کوردیکی اقوالك هربرنی شریعتك ایکی مرتبه‌سندن برینه حمل ایله آره‌لرنده‌غیرقابل‌تألیف‌بر‌اختلاف وجودنی ادعا ایتمامسی لازم کلیرایدی.

معلومکزدرکه رسول‌الله اعظم ، صلی‌الله‌علیه وسلم ، ناسه مقدار عقللرینه وایمان ایله اسلام واحسانده‌کی مقاملرینه کوره خطاب بیوررلرایدی .

« قالت الاعراب آمنا . قل لم تؤمنوا ولکن قولوا اسلمنا » آیهٔ جلیله‌سنی‌دربیش ایدرك تأمل‌ایدلرایسه‌کز ، بو حقیقت نظرکزده تمامیله اتضاح ایدر !

« آیت‌جلیله‌نك سبب نزولی »

اعراب بنی اسددن بر قسم عرب ، قحطدن فرار ایله مدینهٔ منوره‌یه‌کلهرك ، عرض اسلام ایتدیلر . که مقصدلری دین الهینك رحمتندن استفاده ایتمك ، بطشندن امین اولمق‌ایدی . بوغرضلری مستور قالیر ظنیله « بز ، سائر اعراب کبی یالکزجه دکل ، اهل وعیالمزله کلوب ایمان ایتدك » دیه‌رك رسول الله اعظمه بارمنت تحمیلنه قالقشدیلر . ایشته آنك اوزرینه بوآیت جلیله نازل اوله‌رق کندیلرینه مقدارلرنی بیلدیردی .

مآل جلیلی : اعراب دیورلرکه : بزایمان ایتدك . یامحمد ! سن کندیلرینه سویله‌که : سز ایمان ایتمدیکز ! زیرا ، ایمان‌لساناً اقراردن عبارت دکلدر . آنك تمامی ، قلباً تصدیقك انضمامیله حاصلدر ، که اوسزده یوقدر ! سز حقیقتی سویله‌مش اولمق اوزره دیکزکه : « بز دائرهٔ اسلام وانقیاده الجای ضرورت ، وامید امانله یالکز قلباً داخل اولدق ، ایشته اوقدر » .

شمدی تفکرایدیکز ! رسول‌الله ذیشانك اکابر اصحابنه قارشی قوت ایمان وکمال ایقانلرینی ثناءً وقوع بولان خطاباتی نره‌ده ؟ اجلاف عربه‌قارشی واقع اولان شو یولده‌کی خطابلری نره‌ده ؟ بوخطابلر ، متناقضمیدر ؟ یوقسه محللرینه مصروف اولمق اعتباریله هربری حدذاتنده محض حکمت وعین صوابمیدر ؟

نشاط وکرهده ، عسرت ویسرتده « سمعاً وطاعةً » دیمك واویله‌جه عامل اولمق اوزره بیعت رسول اللهی اعتناق ایدن اصحاب کرام مقاملریله ، شرع الهینك آنلره‌قارشی ارائه ایلدیکی آثار تشریف واحترام نره‌ده ؟ یالکز صلاة صبح ایله صلاة عصری ادا ایتمك ، زکاتدن ، صیام وجهاددن معاف طوتلمق شرطلریله ، طالب بیعت نبی‌الله اولان اسافل مشرکین مقاملریله لسان شریعتدن آنلره قارشی صدور ایدن شدائد احکام نره‌ده ؟ محقق بیلملیسکز که بالجمله ائمهٔ دین ایله آنلره تابع اولانلر ، قواعد شریعتده ، رأساً اثر شریف رسول‌اللهه متابعت ایلدیلر . امراولسون ، نهی‌اولسون؛ اونبی محترم ، هرهانکی بر مسئله‌ده تشدید بیورمشلر ایسه آنلرده تشدید ایتدیلر . کذلك ، هرهانکی برمسئله‌ده تخفیف بیورمشلرایسه آنلرده التزام تخفیف ایلدیلر .

سزه شو اساسلره استناداً تقریر ایلدیکمز علم میزانك صحت ومتانت مواعدینه تمامیله اعتماد ایتملیسکز ! موضوعنك غرابتی سزه ضرر ویرمز ! زیرا بوعلم ، علوم اهل‌اللهدندر ؛ سر خلقت وفطرته موافقدر ؛ ائمهٔ دین حقلرنده کوزه‌دلمسی لازم کلن شعار ادبه دخی هروجهله مطابقدر .

اذهانکزی ، وجه شرعی بولنمیه‌رق بر مذهبی دیکر بر مذهبه ترجیح ایتمك ، مؤدیٔ مضرات بی‌نهایه اوله‌جق بر اعتقاد سخیفدن محافظه‌یه حقیله خدمت ایدر !

دوشونملیدر ! ائمهٔ اربعه‌نك ، حتی سائر بالجمله ائمهٔ مسلمینك هدای خاص ربانی‌یه مظهر اولدقلرینه عن‌علم قولاً وقلباً قائل وقانع اوله‌رق شاهراه وفاق و اتحادده اثبات ذهن وفکر ایتمك نره‌ده ؟ سوق جهل ایله ، اوچ ربعنك ویا دها زیاده‌سنك باطل اوزره اجتهادلرینی اعتقاد وادعا ایله بین‌الامة ابواب تفرقه‌یی کشاد ایله‌مك نره‌ده ؟

**

میزانك درجهٔ نفاست واهمیتنه ، ذائق حقیقتی اولان ذاتك آیات، اخبار ، آثار ایله اقوال شرعیه‌ده‌کی کمال علمنه حقیله مطلع اولمق ایستر ایسه‌کز ، مذاهب اربعه‌یه منسوب درت عالی بر آره‌یه کتیریکز!

آنلره کندی مذهبلری اوله‌سیله علمای مذهبلری اقوالنی وکتابلرنده مسطور اولان تعلیلاتی یکان یکان قرائت ایدیکز ! آندن صکره باقکز که ماینلرنده ظهور ایده‌جك مجادلات ، هانکی درجهٔ شدته واصل اولور .

یکدیکرینك ادله‌واقوالنده اثبات ضعف‌ایچون هرشیئی‌سویلرلر . محمرالوجوه اوله‌رق بربرلرینه قارشی شدیداً رفع صوت ایدرلر .

حتی هر برینه کوره، کندی قولنه مخالف اعتقادده بولنان دیکری کأن اومخالفتی سببیله بالکلیه شریعت اسلامیه خارجنه چیقمشدر . او آنده هیچ بری سائر ائمهٔ دینك‌ده هدایت الهیه‌دن حصه‌یاب اولدقلرینه ممکن دکل قائل اولماز .

علم میزانه واقف اولان ذات ایسه آنلره اصلا بکزه‌مز . سرور والطمئنان ایچنده اریکهٔ نشین حزم و وقار اوله‌رق ، میزانك ایکی کفه‌سیله بالموازنه ، اقوال مجتهدیندن هر بر قول اوزرینه اقتضا ایدن حکمی ویرر . هیچ برقولی ، میزان شریعتك تخفیف ویاتشدید مرتبه‌لری خارجنده کورمز . بلکه وسعتنه نظرله شریعت سمحایی بالجمله اقواله قابل کورور .

مابعدی وار

اقره استیناف رئیسی
عمر لطفی

مواعظ

مقرری
مناسترلی اسماعیل حق

محرری
ح . اشرف ادیب

۵۸ درس — ۱ مایس ۳۲۵

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم .
(یاداود انا جعلناك خلیفة فی الارض فاحکم بین الناس بالحق ولا تتبع الهوی فیضلك عن سبیل الله ان الذین یضلون عن سبیل الله لهم عذاب شدید بما نسوا یوم الحساب)
صدق الله العظیم . سورهٔ ص ، جزؤ : ۲۳

(یاداود) اول زمان کندیسنه خطاب ایلدم ، الله تعالی بیورر ، دیدمکه : یاداود (انا جعلناك خلیفةً فی الارض) علی التحقیق بن عظیم الشان ! عظمت الهیه‌مله سنی یر یوزینه خلیفه ایلدم . قوللریمه کوندردم . نبوت ورسالتدن بشقه سکا سلطنت‌ده احسان ایلدم . اویله ایسه مادامکه خلیفه‌سك ، (فاحکم بین الناس بالحق) وظیفه‌کی کوزه‌ت . ناسك آره‌سنده ، قوللر بیننده دائما حق ایله حکم ایله . عدالت ، انصاف مقتضاسی نه ایسه آنکله عمل ایده‌سك . بنم امریمه کوره حرکت ایلیه‌سك . (ولا تتبع الهوی) صاقین کندی هوای نفسانیکه اویمایه‌سك . اسر هوا ایله حکم ایتمیه‌سك . هوای نفسانی‌یه تابع اولور ایسه‌ك ، قوللریمه کندی ارزوکه کوره تحکم ایدر ایسه‌ك ، صوکرا نه اولورسك ؟ (فیضلك عن سبیل الله) او اتباع هوا ، سنی نه یاپار ؟ اللهك یولندن اضلال ایدر . ضلاله دوشورر . اول وقت طوغری یولی غائب ایدر ، کمراه اولورسك . (سبیل الله) الله یولی دیمکدرکه بوراده حکم حقه موصل اوله‌جق دلائل وبراهیندن عبارتدر .

حکم بالحقه ایصال ایده‌جك دلائل شرعیه ، براهین عقلیه ... بونلری تماماً غائب ایدرسك . کندی منفعتنی دوشونور ، عالمك راحتنی التزام ایتمزسه‌ك یوللری غائب ایدرسك ، الله یولندن اوزاق اولورسك ، یا داود .

حضرت داود پیغمبر ایکن ، باق جناب الله کندیسنه نه بیوردی . چونکه خلافت حقوقی پك بیوکدر . وظیفه غایت آغردر . قوللر اراسنده حق ایله حکم ایتمك ، قیل قدر عدالتدن ایرلمامق ، بتون قوللرك حافظی ، حامیسی اولمق ، احکام شرعیه‌یی کوزتمك پك مهمدر . هرکسك حقوقنی محافظه لازم . اکر بویله یاپمازسه الله یولندن اوزاق اولور .

— اوزاق اولورسهم نه اولور عجبا ؟

(ان الذین یضلون عن سبیل الله لهم عذاب شدید) علی التحقیق اول کیمسه‌لرکه الله یولندن صاپارلر ، سبیل حقدن عدول وانحراف ایدرلر ... کیم اولورسه اولسون ، سن اول ، بشقه‌سی اولسون . اطلاقی اوزره بیوریبور ، بوراده کندینه خطاب ایتمیور . یعنی حضرت داودك خاطرینه رعایت ایدییور . اسلوب غیبت اوزره « هرکیملرکه » دییور . چونکه نصیحت ایدرکن کندینه خطاب ایلدی . شیمدی بوراسی وعید الهیدر . کندی حقنه تخصیص ایتمیور . عمومیت اوزره ، اطلاق اوزره بیورور . هرکیم ایسترسه اولسون . خلیفه اولسون ، سلطان اولسون ، وزرا اولسون ، وکلا اولسون ، یاخود بونلرك اعوان وانصاری اولسون ... الله یولندن صاپارسه ، باطله میل ایدرسه (لهم عذاب شدید) اونلر ایچون عذاب شدید واردر ، شدتلی شدتلی عذاب . نیچون ؟ (بما نسوا یوم الحساب) اونلر چونکه یوم حسابی اونوتیورلر . برحساب کونی وار ، روزجزا وار ، الله حضورینه کلمك وار . کندی هوای نفسانیلرینه اویدقلری ایچون طریق حقی غائب ایدرلر ، آرتق اخرتی می دوشونورلر ؟ انسان ظلمت هوا ایچنده قالیرسه ، بالطبع یوم حسابی اونوتور ، الله حضورینه واره‌جغی ذهنندن چیقاریر . ایشته بومقوله کیمسه‌لر حقنده جناب باری : « کسب استحقاق ایتملرینه مبنی اونلری عذاب شدیده کرفتار ایده‌جکم » بیوریبور .

بوآیت جلیله حضرت داووده خطاباً وارد اولمشدر . خلافت مسئله‌سنه دائر حضرت آدم حقنده شرف نزول ایدن استعیذ بالله (واذ قال ربك للملئکة انی جاعل فی الارض خلیفة قالوا اتجعل فیها من یفسد فیها ویسفك الدماء) نظم جلیلی بونك نظیریدر . ایلك اول ادم بابامز بوعنوانه نائل اولدی . صوکرا دیکر انبیا کلدیلر کچدیلر . هر انبیاده خلافت یوقدر . خلافت عظمی سلطنتله قائمدر . نافذالکلام اولمق ، قدرتنی طانیتمق ، امرینی یوروتمك ... هر پیغمبرده بوخاصه یوقدی . دنیاده بی نهایه پیغمبرلر ، پك چوق انبیای بنی اسرائیل کچدی . اکثریسنك وظیفه‌لری یالکز نبوت ، یالکز رسالت ایدی . عالمی دعوت ایدرلر . دیکله‌ین دیکلر ، دیکله‌مین دفع اولور کیدر . بر

شی یاپمازلردی . اما بعضیلرینه رب العالمین نبوتله برابر سلطنت ، خلافت‌ده ویردی : نافذالکلام قیلنمش ، غزا ایله مأمور ایدلمش ، جهاد فی سبیل الله کندینه ، امتنه فرمان بیورلمش . ایشته حضرت داود بوزمرۀ جلیله‌دندر .

حضرت داود علیه السلام ، معلوم ! جالوتی هلاك ایتدی . جالوت نامنده بر ملك جبار وار ایدی . عمالقه‌دن ایدی . اورته‌لغه ظلم ایدردی . الله طالوت حضرتلرینه امر ایتدی . حضرت طالوت عسکریله برابر کیتدی . حضرت داودده برابردی . الله نصیب ایتدی ، داود اوجالوتی اولدوردی . ﴿ولما برزوا لجالوت وجنوده ...﴾ قصۀ جلیله قرآنده مذکوردر . اونلر پك غلبه‌لك ایدی . طالوتك عسکری ایسه آزلق ایدی ، اصحاب بدر مقداری اوچیوز اون اوچ کشی ایدی . فقط حضرت داودده برابر ایدی ، او وقت دها کنج ایدی . جالوتی اوقله اوردی . اوظالمی تلف ایلدی . ﴿ وقتل داود جالوت فآتیه الله الملك وعلمه مما یشاء ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت الارض ولکن الله ذو فضل علی العالمین﴾ حضرت داوود جالوتی قتل ایتدی ، اوقله اوردی ، اولدوردی . الله تعالی او زماندن اعتباراً داودك شانی ، شهرتی بیولتدی : کندیسنه ملك وسلطنت ویردی ، دیلدیکی شیلردن تعلیم بیوردی .

اگر جناب باریناك بعض ناسك شرینی بعض عبادی واسطه‌سیله دفع وازاله بیورمسی اولمسه ایدی یر یوزی باشدن باشه فاسد ، بوتون ممالك ویران اولوردی .. سائقۀ جهالتله ، صولت وحشیانه ایله انسانلر یکدیکرینی محو ایدرلردی . لکن الله عالمینه فضل وعنایت صاحبیدر . انتظام جهانی صیانت بیورمقده‌در . سنت جاریۀ سبحانیه‌سی بویله‌در . [نصلکه « ۳۱ » مارت حادثۀ شقاوتکارانه‌سنده‌ده شانلی اردومز ایله باصدردی . او منور فکرلی دلاوران واسطه‌سیله باغی وطاغی حریفلرك صولت جاهلانه‌لرینی اوزرمزدن دفع بیوردی‌ده بو سایه‌ده بوتون کائناتی دائرۀ هلاکدن ، عزیز ومقدس دین وملتی ، بالجمله عثمانلیلری اضمحلالدن خلاص ایلدی ، بو فضل وعنایتی آشکار کورندی . فلله الحمد علی ذلك]

صوکرا حضرت طالوت کریمه‌سنی‌ده اوکا تزویج ایتدی . وفات ایدنجه مقامنه کچدی ، کندیسنده نبوت ، خلافت ، سلطنت ، هپسی جمع اولدی . حضرت داود عدالتله حکم ایلدی . دنیایی دوزلتدی . چوق ظالملرك وجودینی اورته‌دن قالدیردی .

جناب الله ﴿ یاداود انا جعلناك خلیفةً فی الارض ﴾ بیوریور ، ایشته بوکا دائر (سلطان العارفین مولانا جامی) کوزل کلاملر ایراد ایتمش . « سلسلة الذهب » کتابنده بو آیتدن بحث ایدییور . بر طاقم نصایح استنباط ایدییور . بیوروکه :

نص قرآن شنوکه حق فرمود
در مقـام خطـاب یا داود

قرآن کریمده‌کی نص جلیلی کورده عبرت آل . الله تعالی خطاب مقامنده یاداوود بیورمشدر . پادشاهلره ، خلیفه‌لره ، امرایه ، وزرایه ، هپسنه نصایح عالیه ویریور .

که تر از ان خلیفکی دادیم
سوی خلق را ازان فرستادیم

سکا بن خلیفه‌لك ویردم ، نیچون ؟ اوت ، نیچون سنی خلیفه کوندردم ، نیچون سکا سلطنت ویردم ، نیچون سنی هرکسه سودیردم ، بتون ملته نفوذکی کچیردم ؟ اوت ! یاداود ، بیلیرسکیا ، بونلری نیچون یاپدم ؟

تا دهی ملك را زعدل اساس
حکم رانی بعدل بین الناس

ملکه ، یعنی ممالك اسلامیه‌یه عدالت تملی قویه‌سك . عدالت اساسی اولمازسه بنای مملکت ییقیلیر . بتون بلاد اسلامیه‌نك اساسی عدالتدر . اواساسی قوره‌سك .

ناس آراسنده عدالتله حکم ایده‌سك . ظالملردن مظلوملرك حقنی آله‌سك . هرکیم هرکیمه تجاوز ایدرسه باشنی ازه‌سك . قصاصه قصاص ، هرنه ایسه حکم شرعی اجرا ایده‌سك .

هرکرانه زعدل دستور ست
از مقام خلیفکی دورست

هرکیمده که عدالت دستوری یوقسه ایی بیلسونکه خلیفه‌لکدن اوزاقدر . خلیفه‌لکدن اونده اثر یوقدر .

آنکه کیر دستم زدیو سبق
عدل چون خواندش خلیفۀ حق

اللهك امرینی طوتمایوب‌ده شیطاندن ظلم درسی آلیرسه عدالت هیچ اوکا « خلیفة الله » دیرمی ؟ هیچ اویله کیمسه‌یه « اللهك خلیفه‌سی » عنوانی ویریله بیلیرمی ؟ تسویلات شیطانیه‌یه تابع اولور ، الله قانونی ، شریعتی براقیرده شیطان نصل وسوسه القا ایدرسه ، نه یولده تخریب بلاد ، تعذیب عباد حصول بولورسه او یولده حرکت ایدر . قانون عداله آکاه اولان اوکا « خلیفه » دیرمی ؟

پیشه کرده خلاف فرمان را
کشته نائب مناب شیطان را

الله فرماننك خلافنی عادت ایدنمش . او حالده شیطانك منابنه نائب اولور ؛ « خلیفۀ شیطان » عد اولنور .

بو بیانات عالیه هپ بو آیتدن آلنمش . ﴿ فیضلك عن سبیل الله ﴾ اگر سن نفسکه اویارسه‌ك ، شیطانك تسویلاتنه قاپیلیرسه‌ك سبیل حقدن صاپارسك ، ضلالته دوشرسك . اوحالده کیده‌جکك یول شیطانك یولیدر . فی الحقیقه شیطانك خلیفه‌سی سك .

اللهك ولیلری اولدیغی کبی شیطانك‌ده ولیلری وار . صورت حقدن کورونه‌رك ولیلك دعواسی ایدنلر آز دکلدر . ﴿ فقاتلوا اولیاء الشیطان ﴾ نظم جلیلی بو سوزمزك شاهدیدر . هر زمان صورت حقدن کورونن برطاقم دجاللر ، پك چوق منافقلر

بولنور . تسبیح النده ، ذکر دیلنده ، مسواك باشنده ، اورته‌ده کزینیر ، عالمه مخلص کورونور ، نصیحت ویره‌جکم دیه خلقی اضلال ایدر ، بینلرینه تفرقه دوشورور ، عباداللهی بربرینه قاریشدیرر ، سفك دمایه بادی اولور . نصل‌که هزاران اسفله امثالنی کوردك .

اولیای رحمن ایله اولیای شیطان آراسنده فارق پك‌چوق علامتلر واردر . فقط هرکس فرق ایده‌مز . شیخ‌الاسلام ابن تیمیه حضرتلرینك بومقصده دائر بویوك براثری واردر . صورت ظاهره‌ده حریفلر عابد ، زاهد کورونور . لکن فرصت بولدقجه بیچاره‌لری ، ساده‌دللری اضلال ایدرلر . اونلرك ایچنده برطاقم ملاملرده واردر ، هرشیئی ، بتون احکام شرعیه‌یی تأویل ایدرلر . برطاقم اوهام وخیالاته دوشمشلر ، تأویلات باطله‌یه صاپمشلر ، عباداللهه درلو درلو افسانه‌لر نشر ایدرلر . (حذلهم الله ودمرهم اجمعین) ایشته مولانا جامی بو بیت شریفله بونلری تشهیر ایدییور :

پیشه‌کرده خلاف فرمان را
کشته نائب مناب شیطان را

بعده بیورور :

حق زیشاهان بغیر عدل نخواست
آسمان وزمین بعدل بپاست

الله ، شاهلردن ، پادشاهلردن عدالتدن باشقه برشی ایسته‌میور . وظیفه‌لری اودر . زیرا یر ، کوك عدالتله دورور ، حفظ اولنور . زمین وآسمان الله قدرتیله دورور . قدرت الهیه‌ده حکمت اوزرینه‌در . عدالتله قائم‌در . اکر عدالت الهیه اولمازسه نه یرقالیر ، نه‌کوك . کائنات نظام وانتظامندن چیقار . انسانلر حیوان کبی بربرلرینی یرلر ، تلف ایدرلر . الله غیرتی ظهور ایتمسه ، عدالت الهیه حکمفرما اولمسه نظام و انتظام کائنات زیروزبر اولور . (لوکان فیهما الهة الاالله لفسدتا) اللهدن باشقه حکیم یوقدر . فقط عدالت الهیه اویله بزم آکلادیغمز کبی دکلدر .

حق قولندن انتقامن ینه عبدیله آلیر
بیلمین علم لدنی اونی قول یاپدی صانیر

الله قولندن انتقامی ینه قولی ایله آلیر . فقط علم لدنی بیلمینلر غفلت ایدرلر ، مجازات واقعه‌یی برقول کندیلکندن یاپدی ظن ایدرلر . حضرت موسایه برکره خطاب عزت کلدی :

— یا موسی ! ایسترمیسك برعجائب شی کوره‌سك ، اسرار الهیه‌یی مشاهده ایده‌سك ؟ هایدی کیت فلان درت یول آغزنده بیوك برچشمه واردر ، اوراده بریره دور ، سکا برعبرت کوستره‌جکم ...

حضرت موسی کتدی ، او یری بولدی . چشمه اطرافنده برآغاج آرقه‌سنده دوردی . برخیلی زمان بکلدی ، نه‌کلن وار ، نه کیدن . فقط هواده صیجاق . کونشك حرارتلی برزمانی . هرکس ایشنده ، کوجنده . برخیلی بکلدی . نه‌دن صوکرا باقدی‌که قارشودن برآتلی ، برسواری کلیور . طوغرو چشمه باشنه کلدی . آتندن ایندی . پك زیاده حرارته دوشمش ، پك زیاده صوصامش .

چشمه‌دن صو ایچدی . آتنی باغلادی . قوشاغنی ، بلنده‌کی کمری بر طرفه قویه‌رق چشمه‌نك آرقه‌سنه طوغرو کتدی ، حاجتنی کوردی ، نه یاپدیسه یاپدی . صوکرا کلدی ، قوشاغنی آلدی . هرنصلسه کمرنی اونوتدی . آتنه بندی ، کیتدی . فقط حضرت موسایی کورمدی . او ، برآغاجك آلتنه اوطورمش ، کمال‌دقتله بواحوالی تعقیب ایلیوردی . چونکه مراق ایتمشدی : باقه‌لم عجبا نه‌اوله‌جق ؟ ...

آرادن برآز کچدی . برچوجق کلدی . اون بش یاشنه یقین . باقدی اوراده برکمر طوریور . آلدی ، بلنه صاردی ، کتدی . حضرت موسی اونی‌ده کوردی .

آرادن برمدت دها کچدی . براعمی کلدی . ایکی کوزدن علیل ، کورمز برآدجغز . بیچاره برزواللی . اصول ایله چشمه‌یه کتدی . آبدست آلدی . چشمه‌نك برکنارینه چکیلدی . قبله‌یی تخمین ایتدی . نماز قیلدی . اعما تمام سلام ویروبده قالقه‌جغی برصیره‌ده حضرت موسی باقدی‌که قارشودن اوآتلی کلیور . قوشدیره‌رق کلدی ، بیوك برتلاشله ، باقدی چشمه اوزرنده کمری یوق . یولده خاطرینه کلمش . مالنی آلمق اوزره دونمش . طوتوندی اعمایه : — بنم کمرم واردی بوراده ...

— ای ؟..

— سن الدك ، ویر .

— امان اوغلم ، بن اعمایم . نه کوزم وار کوره‌جك ، نه قدرتم وار آله‌جق . بن شیمدی کلدم . آبدست آلدم ، نماز قیلدم . بنم اویله شیدن خبرم یوق .

— یوق ... الا سن آلدك . شیمدی یا کمری ویررسك ، هر کیمه ویردکسه سویلرسك ، یاخود سنی بوراده هلاك ایدرم ...

— امان ایتمه ، ایله ، فلان ...

هیچ کار ایتمدی . حریف طوقاتی اعمایه یرلشدیردی . اوده کندیسنی قورومق ایچون صوپاسنی سپر اتخاذ ایده‌جك اولدی . حریف کوپوردی . پاط ، پوط ... ذاتاً اعماده قدرت ، مجال یوق ... دوشوب اوراده اولدیمی ؟.. اونك اوزرینه آتلی‌ده اورادن چکلوب کتدی .

حضرت موسی سیر ایدییور : — یارب ، دیدی ، بن عبرت کورمکه کلدم ، اما حیرتده قالدم . نصل شیدر بو ؟ عدالت الهیه‌که موافق کلیور ...

— شمدی آکلارسك ، یا موسی !..

خطابی کلدی . قوللر بیلمزلر . انسانلر ، اسرار الهیه‌یه واقف دکللر . غیبه آکاه اوله‌مازلرکه اسرار الهیه‌دن خبردار اولسونلر . فقط باق شمدی حقیقتی بیان اولونجه بوده عدالت اولدیغنی آکلارسك .

— هانی اوآتلی کلدی ، کمرنی اوراده براقدی ، صوکرا برچوجق کلدی ، کمری آلدی ... ایشته اوچوجغك باباسنك اوآتلی‌ده آله‌جغی واردی ، خدمتنده بولنمشیدی ، حقی قالمشیدی ، صوکرا اولدی ،

اونودلدی . فقط الله اونوتمدی . ایشته بوکون اوچوجق باباسنك حقنی آلدی . اوپاره باباسندن قالمه برحق‌در .

— بکی ، یا اعمانك صوچی نه‌ایدی ؟..

— اونی‌شمدی بویله صالح کوروسك ، دکلی ؟ النده تسبیح، دیلنده ذکر ، باشنده عمامه ... اولسه اولسه بوقدر زاهد اولور ... ظاهراً بویله اولان شو حالك حقیقتی مدهشدر . بوسنك صالح ظن ایتدیکك اعما وقتیله اوآتلی‌نك باباسنی اولدورمشدی . صوکرا قاچدی ، صاقلاندی ، آرادیلر ، بوله‌مدیلر . صوکرا برقضایه اوغرادی . خیلی زمان بویله سوروندی . ذلیل ومسکین جزاسنی چکدی . نهایت مقتولك اولادی اولان اوآتلی بواعمایی اولدوردی . باباسنك قصاصنی آلدی . عدالت یرینی بولدی . واقعا او ، باباسنك قاتلی بواولدیغنی بیلمیوردی . فقط الله بیلیوردی .

بویله‌در . زمان کچر ، لکن حق کچمز ، عاقبت الله عدالتنی کوستردی . ایشته اونی دییور حضرت مونا :

عدل ... الخ

الله پادشاهلردن عدالتدن باشقه برشی ایسته‌میور . عدالت‌اولماسه انسانلر بربرلرینی یرلر عدالت مطلقا یرینی بولور . اما ایره کیج ...

مطلقا حق قولندن انتقامی ینه عبدی ایله آلیر
بیلمین علم لدنی اونی قول یایدی صانیر

صوکرا دها نه‌لر بیورور :

چون ... الخ

« شاه » دیدیکك ملتی محافظه ایده‌جك چوباندر . قیون کبی‌در عبادالله . حدیث شریفله بوثابت‌در : ﴿ کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته ﴾ راعیسکز هپکز . هپکز رعیه‌سندن مسئول اوله‌جق . بویله‌در . بتون پادشاهلر چوباندر . بتون اهالی رعیه‌سی‌در . بر أوده‌ده بویله‌در . او أوك بررئیسی‌اولور،که اوعائله‌نك چوبانی دیمکدر . اوآدمك زوجه‌سی اولور ، قیزی اولور ، همشیره‌سی اولور ، اولادی اولور ، خدمه‌سی اولور ... بونلرك هپسندن مسئول بریسی اولورکه اونلرك چوبانی‌در . باق نه بیورور حضرت مولانا :

چون شبان را کارزار کرك بود
رمه‌را زان آفت بزرك بود

معاذالله ، دییور ، اکر چوبان قوردك یاپه‌جغی شیلری یاپارسه ، اونك معامله‌سیله معامله ایدرسه ، بیرتیجی اولورسه چاره نه‌در ؟

چوبان قوردن محافظه ایده‌جکدی . اکرچوبان کندیسی قورد اولورسه آرتق سلامت بیتر .

هرکه را ...الخ

هرکیمك کوکلی عدالته میل ایدرسه ، « عدالت یاپه‌یم » دیرسه اوکا سویله‌که خلقك مالندن النی چکسون . خلقك مالنده کوزی اولورسه عدالت یاپه‌ماز . خلقك مالندن طمعنی کس . کسمزسه‌ك عدالتی اجرا ایده‌مزسك . نیچون ؟

طمع ... الخ

طمع ایله عدالت ، آتشله صودر . یعنی عدالت صودر ، طمع ایسه آتشدر . بریرده طورورمی ؟ البت یااو اونی سوندورر، یاخود بریکی اونی قورودور . اونلر ایکیسی بریرده قرار قیله‌ماز . اونك ایچون حدیث شریفده وارد اولمشدر :

﴿ ثلث‌مهلکات شح‌مطاع‌وهوی متبع واعجاب‌المرء برأیه ﴾ جمیتلی برحدیث‌در . چوق کوزل‌در . انسانی هلاك ابدی‌یه سوق ایدن شیلر نه‌در ؟ اوچ شی‌در دییور حضرت پیغمبر افندمز :

۱ — ﴿ شح مطاع ﴾ اك برنجیسی شح مطاع‌در ، یعنی اطاعت اولونان، مقتضاسنجه حرکت اولونان شحیحلك، حریصلك . ﴿ ومن یوق‌شح نفسه فاؤلئك لهم‌المفلحون ﴾ نظم جلیلی یوقمی؟ « شح » او دیمك . دنیاده فلاح بولانلر کیملردر؟ هرکیم نفسی، کوکلنك طمعنی قیرمش‌سه اونلرفلاح بولورلر . هرشیئه، هرکسك‌مالنه حریص‌اولانلر، حسد ایدنلر دائما اوته‌کنی بریکنی صویوب، هرمنفعتی کندینه چکمك ایسته‌ینلر هلاك اولور کیدرلر . هرکسده حرص‌وار، لکن اوعاملی، اکر هوای نفسانیسنه اویارسه، حرصیله، حسدیله اویولده هرکسه معامله ایدرسه هلاك اولور .

۲ — ﴿ وهوی‌متبع ﴾ کندیسنه اتباع اولونان هوای نفسانی‌که درس سابقلرمزك برنده بوخصات ذمیمه‌یه دائر تفصیلات وافیه اعطا اولونمشدر .

۳ — ﴿ واعجاب‌المرء برأیه ﴾ کندی عقلنی بکنمك . کیمسه‌یه دانشمامق . مشورت نه ایمش ، مذاکره نه ایمش ؟ هیچ کیمسه‌نك عقلنی برشیئه ایرمز . یالکز کندی عقلی ایرر فکرنده بولونمق... استبداد او در . انسان اویولده کیدرسه هلاك اولور . واونك هلاکی هلاك عمومی‌یه سرایت ایدر . چونکه رأس کارده بولنان کیمسه‌نك فنالغی عمومه سرایت ایدر . وجودینی ازاله ایتمه‌دن دنیا تمیزلنمز . آنك ایچون بو اوچنی صایمشدر حضرت پیغمبر . هرکیم او یولده تعلیمات ویررسه ، طوغرو سویلرسه دشمن اولور ، براثر ذکاوت ابراز ایدرسه محوینه چالیشیر . اللهك نورینی سوندورمك ایستر ، ﴿ یریدون لیطفئوا نورالله ﴾ الله جمله‌مزی منام غفلتدن ایقاظ ایلیه .

طمعله عدالت آتشله صودر . نصل بریرده بولنورلر ؟ خلیفه‌ده ، سیرت پیغمبر اوله‌جق . پیغمبر مسلکنه کیده‌جك . خلفای راشدین حضراتی نه یولده حرکت ایتدیلر ؟ حضرت عمر کیجه‌لین بالذات کندیسی کزردی . حتی بر دفعه عشرهٔ مبشره‌دن عبدالرحمن بن عوف ایله کزرکن ، کیجه قارانلغنده مدینه خارجنه چیقمشدی :

— الله بزه امانت‌ایتمش قوللرینی ، دیردی ، اونلر اویویه‌جق ، بز کزه‌جکز ، بر ضرر اولورسه بکا صوره‌جق ...

اوقدر عدالتی واردی . کزرکن برده باقدیلر ، اوفاق بر چادر قورولمش . برغریب اولدیغنی اکلادیلر :

— باقه‌لم ، نه‌دردی وار اکلایه‌لم .. نه مشکلی وار دیکله‌یه‌لم ...

دیدیلر . او طرفه طوغرو توجه ایتدیلر . باقدیلر ، برچوجق آغلامه‌سی ، بر بیچاره قادین فریادی ایشیدیلیور . براز دها تقرب ایتدیلر ، دیکله‌دیلر . جانخراش بر سسله قادینجغز هم آه ایدییور ، هم بر شیلر سویله‌نیور :

— یارب ! سن عمردن بنم حقمی آل . کیم بیلیر ، او ، شیمدی نره‌ده آرامکزین حیات اولیور . قارنی طویورمش ، اویویور ، استراحت ایدییور . بزایسه بوراده اوچ چوجقله برابر اوچ کوندنبری آچ ، چپلاق ایکلیورز . نه بر لقمه اکمک ویرن وار ، نه حالمزی صوران . عدالت بونی می اقتضا ایدر ؟ بنم قوجه‌م شهید اولسون ، ملت اوغورنده جانی فدا ایتسون ده بوکون ملت وخلیفه اونك عائله‌سنه لاقید قالسون ...

حضرت عمر پك غلیانه کلدی . پك محزون ومتأسف اوله‌رق براز دها ایلریلدی . سسلندی ، استیذان ایتدی : — مساعده وارمی ، یانکزه کله‌لم ؟ نره‌دن کلدیکز ، دردیکز نه‌در ، اکلایه‌لم ؟

— اللهك امرینه ، شرع شریفه رعایت ایتمك شرطیله کلکز ، دیدی .

قادین اورتوندی . کیردیلر . امان یارب نه دهشتلی حال ! نه مجسم سفالت !.. بر طرفده ایکی بیچاره چوجق بی تاب یاتیور ، بریده بردیکری حزین حزین آغلایور ، دیکر طرفده بر تجره صو ایکی اوچ آتشك اوستنده مجهول بر خدمتی ایفایه حاضرلانیور . قادینك تاب وتوانی کسیلمش ، بایغین بر حالده طوریور .

صوردیلر : — سز کیمسکز ، نه‌یه کلدیکز بورایه ؟

— بن غریب الدیار بر بیکسم . زوجم شهید اولدی . صوقاقلرده قالدق . خلیفه حضرت عمر بزی هیچ کورمدی . کوزتمدی . بیکس وبیوایه قالدق .

— تجره‌ده نه قاینایور ؟

— هیچ !.. نه اوله‌جق ؟ براز صو قویدم . چوجقلری آلداتمق ایچون . اونلر اغلادقجه « آنا ، اکمك ... » دیدکجه « ایشته اولادم ، شمدی پیشه‌جك ... براز دها بکله ... » دیه‌رك اوچ کون اوچ کیجه‌در بیچاره‌لر بر انتظار الیم ایچنده ایکله‌یورلر . اقشامدن بری تجره‌نك اطرافنده اوطوروب دومانلری سیر ایتدیلر . ایکیسی نهایت بی تاب دوشدی ، اویودی . بری ده حالا آغلیور . بو تجره‌دن حیات بکلیور ...

— کوردك‌می یا ابن عوف ؟ دیدی حضرت عمر ؛ الله بونی بزه صورمایه‌جق‌می ؟

همان برابر کتدیلر ، بر طوربه اون ، بر آز یاغ ، بر خیلی لوازم الدیلر ، حضرت عمر بونلری آرقه‌سنه یوکلندی . عبدالرحمن ابن عوف : — امان افندم ، دیدی ، مساعده ایدك ، بن طاشیه‌یم ...

— خایر ، دیدی ، اصل آغیر یوك بنده‌در . خلیفه بن ایم ، سن وزیرمسك . بوکون طاشیمازسه‌م یارین الله کیم بیلیر نه یوکلر طاشیده‌جق ، نه عقوبتلر یوکلده‌جك ...

« التبر المسبوك فی نصیحة الملوك » ده امام غزالی بر تفصیل یازه‌مشدر . بن قیصه سویلیورم . [۱]

کلدی ، حضرت عمر بالذات آتشی جانلاندیردی . اونلری اصولی دائره‌سنده قاریشدیره‌رق بیه‌جك بر شی یاپدی ، چوجقلری اویاندیردی . بالذات الیله بسله‌دی . قادین ده یدی . زواللیلر بر پارچه کندیلرینی طوپلادیلر . بونك اوزرینه حضرت خلیفه صوردی :

— شیمدی عمره حقنی حلال ایدرمیسك ؟

— شیمدیلك حلال ایدرم ...

« شیمدیلك » دییور . چونکه ایلریسنی دوشونیور . صوکرا قادینی آلدی . نره‌یه کتورمك لازمسه کوتوردی . قادینه ، چوجقلره تخصیصات باغلادی . ادارەلرینی تأمین ایتدی .

حضرت فاروق دائما اویله دییورلردی : — بر کوپریدن کچرکن بر کچینك آیاغی اینجینیرسه الله بکا صوره‌جق : « نیچون بن سنی بر خلیفه یاپدم ؟ نیچون اوکوپرونك بوزوق یرینی یاپدیرمدك ؟ کورمدك ، آراتمدك ، صورمدك ؟ مملکتك حالنی تحقیق ایتمدك ؟ .. » الله بکا صوره‌جق . خلافت آغیر بر یوکدر .

﴿ یاداود انا جعلناك خلیفة فی الارض فاحکم بین الناس بالحق ولا تتبع الهوا ﴾ قرآنده اولورسه بو ، آرتق دوشونملی . حضرت داود ، که پیغمبردر ، هیچ هوایه تابع اولورمی ، حقیقتدن آیریلیرمی ؟ اویله ایکن الله امر ایدییور . قیاس ایتملی . صوکرا کانلر عبرت آلملی .

— اکر بویله یاپمازسه‌ك سکا عذاب ایدرم !..

پیغمبره قارشی بو سوزی سویلیور . صوکرا کانلر بویوله کتمزلرسه عذاب چکمزلرمی ؟ هم دنیاده ، هم آخرتده عذابی شدید .

شد مشکل ... الخ ...

آه ، دییور جامی ، بوکون طوغرو یوله کتمك پك مشکل .

بر چوق پادشاه اولانلر پاره‌یی چکیورلر ، قوللرك حقنی یرلر . یتیملرك حقنی غصب ایدرلر ، حقوق ملتی غصب ایدرلر ، زر وسیمه طاپارلر ، قلب سلیم صاحبی اوله‌مازلر ... نهایت عاقبتلری ده وخیم اولور . نه دنیاسندن خیر قالیر ، نه آخرتندن .

الله جمله امت محمده خیرلی سلامتلر احسان ایلسون . جمله‌مزی راه استقامته ایصال ایلسون . بوکون بوقدرله اکتفا ایدملم . کله‌جك درس دها زیاده بو بابده ایضاحات ویررز . خلافت چونکه پك بیوك شیدر . بونك حقنده سویلنه‌جك پك چوق شیلر واردر . خلافتك شرائطی ، ارکانی ، وظائفی وار . نصل بر مقامدر بو ؟ وظیفه‌سی نه‌دن عبارتدر ؟ مسئولیتی نصلدر ؟ اسلامیت خلافتی نه صورتله تلقی ایتمشدر ؟ ایشته بورالرینی کله‌جك درسلرده ممکن مرتبه ایضاح ایده‌جکز . جناب حق پادشاه ذیشانمزی عدالتله ، استقامتله ، کمال امن وعافیتله تخت همایونلرنده برقرار ایلیه ! آمین ... ثم آمین .

۵۸ مجی درسك صوکی

یارین انشاءالله تعالی . بر مانع ظهور ایتمزسه ، حضرت استاد محترم آیاصوفیه‌ده درسه چیقه‌جقلردر .

[۱] مشارالیه بوکتابی لسان فارسی اوزرینه تألیف ایتمشیدی . صوکرا تلامیذندن برذات تعریب ایتمش ، صورت نفیسه‌ده مصرده طبع اولنمشدر .

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره مخصوصه

صراط مستقیم

١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز .

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علوم‌دن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی :
١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرلمدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ٣٨ — ٧ جمادی الاول ٣٢٧ پنجشنبه ١٤ مایس ٣٢٥ — ایکنجی جلد

مزایای انسانیه ، خصائل فاضله

انسانك اك مهم مزیتی ، اك عالی فضیلتی مترتب عهده‌سی ، داخل دائرهٔ قابلیتی اولان وظائفی ایفایه اهتمام اوزره بولونمسندن ، مساعئ واقعه‌سنی بو مقصد عالی‌یه حصر ایتمسندن عبارت اولدیغی وارستهٔ تذکاردر .

بو حقیقتی هرکس بیلیر واعتراف ایدر ، بونکله برابر مع التأسف بحق ایفای وظیفه ایدنلر پك آز بولونور . بو غرابته باعث اولان اسبابك اك برنجیسی انسانلرك علی الاکثر کوره‌نك ابتلاسیله لهویاته طالملری ، (مالایعنی) عداولونان اعماله انهماکله بی‌هوده یره اضاعهٔ اوقات ایتملریدر .

ایشته افراد مسلمینك بو طرز حیات ایله خاسر خیرات اولملرینی منع ایچون سلطان سریر آرای رسالت افندمز حضرتلری هرزمان ارشاد امت وافاضهٔ انوار حکمت بویوردقلری احادیث منیفه‌نك برنده (من حسن اسلام المرء ترکه مالایعنیه) بیورمشلردر .

کتب سته‌نك اکثریسنده مروی بولونان شو حدیث معالی ردیف غایت وجازتیله برابر ترقیات بشریه وانتظام احوال عمومیه‌نك مدار اعظمی جدیت واس الاساسی اصلاح مسلك وسیرت اولدیغنی افاده ایتمکده‌در .

معنای جلیلی : انسانك مالایعنی‌یی ترك ایتمسی ، کندیسنده اسلامیتك کمال بولمسندن ناشیدر ، یاخود اسلامیت صفت علیه‌سنك امارات حسنه‌سی جمله‌سندندر .

[معنای اوله کوره (من) تعلیلیه ، ثانی‌یه کوره تبعیضیه اولور]

هرهانکی معنا التزام اولونسه جدیت حال وحرکت ، بالجمله ملاهیدن مباعدت مقتضای عالیٔ امر دیانت اولدیغی واضحاً اکلاشلمسنه بناءً خلاصهٔ مفاد « هرمرد مسلم حقنده امر مهم کندیسی حسن معاش ومعاد اسبابنی استکمال ، یالکز صلاح حال وسعادت استقباله باعث اوله‌جق جدیات ایله اشتغال ایتمسندن عبارتدر » دیمك اولور .

بو ایسه ایجابات عصر وزمانه توفیقاً ، قواعد مدنیه اقتضاسنه کوره قوام ابدان وبقای نوع انسان ایچون امر ضروری اولان ترقیات صناعیه‌یی التزام ، ومنافع حقیقیه‌تأمین ایده‌جك کمالات علمیه وسجایای عالیه احراز واکتسابنه سعی واهتمام ایله اوله‌بیلیر .

بو حدیث شریفك حاوی اولدیغی تنبیه عالی ، ارشاد نبوی بوتون حوایج بشریه حقنده جاریدر . هرشیده ابراز جدیت ، تحریٔ اسباب مکملیت ایله مأمورز ، هرملتدن زیاده بز مترقی اوله‌لی‌یز . هر درلو هنر وصنعت بزده بولنمه‌لیدر . چونکه کتابمز شرع انورمز بزی دائما ترقی وتکامله سوق ایدیور . جهالت و عطالت ایله امرار حیات ایدنلری بهائم درکه‌سنه ایندیریبور . حالبوکه بوکون بزهانکی طرفزه باقسه‌ق ، هانکی امور واحوالمزی تفتیش ایده‌جك اولسه‌ق هیچ برنده بر اثر انتظام ، امارهٔ ترقی کوره‌میز . سراپا مالایعنی ، انواع ملاهی ایچنده غرق اولوب قالمشز و اول مرتبه مستغرق بی باك اولمشزکه کرفتار اولدیغمز حال تدنی ونقصانی ادراکدن بیله عاجز بولنیورز .

بناءً علی ذلك هیچ بر شیدن عبرت آلمه‌یورز . حتی منافع مادیه ومعنویه‌سی بالبداهه مشاهده اولونان آثار مدنیه‌یه دخی عطف انظار رغبت ایتمه‌یورز .

مثلا زراعته دائر باعث سهولت وبادیٔ فیض و برکت اوله‌جق هر

نوع آلات وادوات جديده اختراع ايدلمش طوروركن . بونلرى استعماله امكان وقابليت وار ايكن ولايتمزك اكثريسنده حالا طرز قديم اوزره حيوان ايله چيفت سورمكه ، خرمان دوكمكه چالشمق مالايعنى ايله اشتغالك اك فاحشلرندن دكلميدر ؟ بويولده حركت ايتمك ، بودرلو خطاره اصرار ايلهمك مغاير ديانت ، وصاياى نبويه يه بالالتزام مخالفت عد اولنمازمى ؟

لاحقه

شراح احاديث بوحديثك بلاغتنى ايضاح صددنده شويله ديمشلردر : ﴿ من حسن اسلام ﴾ تعبير شريفى من تبعيضيه ايله ايراد بيورولدى . زيرا « مالايعنى » نك تركى اسلاميتك بر ركنى وياعلامتى اولوب ركن ديكريده « مايعنى » نك ، وظائف مهمه نك ايفاسيدر . فقط مالايعنى ترك ايدلدكجه وظائفك ايفا واستكماله حال وزمان قالميه جغى آشكار بولنديغى ووصاياى شرعيه ده دائما تخليه نك بياننه تحليه دن زياده اهتمام بيوريله كلديكى جهتله شوحديث شريفده صريحا ياالكز ترك مالايعنى ذكر اولونمشدر .

عباد مكلفينه تعلق بولونان امور و احوال ايكى قسمه انقسام ايتمكده در . بونلرك هر برينى انسان يافعله چيقارير ياخود ترك ايدر . بو اعتبار ايله اقسام درده بالغ اولور . بو اقسام اربعه نك ايكيسى حسن عد اولونوركه بونلر مايعنى يى ايشلهمك ، مالا يعنى يى ترك ايتمكدر . ديكر ايكيسى ده امر قبيح در كه اولكيلرك عكسيدر . ترك قبائح ايله تخليه و تبرئه خصوصنه اعتنا اولونمادقجه محاسن وكمالات ايله تحليهٔ ذات ايديله ميه جكى امر طبيعى و آشكاردر [بناء عليه بعض بلغاى عرب ﴿ من اشتغل بمالايعنيه فاته مايعنيه ﴾ ديمشدر . يعنى هر كيم مالايعنى يه صرف مساعى ايله اقناى قوت ايدرسه مايعنى كنديسنى فوت ايدر ، بالاده ايضاح اولنديغى اوزره استحصالندن محروم قيلار .] بالجمله مكلفينه عائد اقسام مذكوره نك درت عدد اولمسنه مبنى حديث شريف مذكور حقنده امام ابوداود عليه الرحمه ﴿ ربع الاسلام ﴾ عد اولونمغه شايان در ديمش ايسه ده ابن حجر مرحوم منطوقى اعتباريله (نصف الاسلام) ، مفهومى ده برابرجه ملاحظه اولوندقده تمام اسلام زبدهٔ جميع احكام اولمسنده شبهه يوقدر ديبور . زيرا تمام اسلاميت ، امتثال اوامر شريعت (مالايعنى) اولان بالجمله ملاهى ومناهى يى ترك ايله (مايعنى) اولان وظائف عبوديتى ايفادن عبارتدر . حديث شريفده ايسه بونلرك برنجيسى صريحا مذكور ، ايكنجيسى ده من تبعيضيه دلالتيله منفهمدر .

الحاصل بوحديث شريف نفس انسانيه يى رذائل و نقايصدن تهذيب طريقنه ارشاد ايتمكده اولديغى كبى انسان ايچون هيچ بر نفع حقيقى تأمين ايتمين هر درلو اشتغالاتدن ده زاجر اولويور . بناء على ذلك بدائع جوامع الكلم محمديدن عد اولنمقده در . غايت موجز اولمقله برابر بوتون اركان اساسيه يى محتوى اولان درت حديث شريفك برى بودر . ديكرلرى ده صره سى كلنجه بيان اولونه جقدر .

بومعنايى مشعر دها بعض احاديث واردر . ازجمله شهيداً وفات ايدن بر صحابى حقنده بعض ذوات طرفندن « اوكا نه سعادت كه طوغرى جنت اعلايه كيده جك » ديلمسى اوزرينه « نه بيليرسكز ، بلكه مالايعنى يه دائر كلام ايتمش ياخود مايعنى حقنده بخل وامساك ده بولونمشدر » مآلنده بر حديث شريف وارد اولمشدر ، كذلك لقمان حكيمه فى الاصل بر عبد حبشى ايكن نائل اولديغى مرتبهٔ عاليهٔ ولايتك سببى سؤال اولوندقده « انما ادركت هذا المقام بصدق الحديث واداء الحقوق وترك مالايعنى » ديمش ايدى . يعنى بومقام عالى يه شو اوچ خصلت سايه سنده نائل اوله بيلدم : طوغرى سوز سويلهمك ، حقوق ناسه رعايت ايلهمك برده هر درلو مالايعنيدن مجانبت ايتمك .

خلاصهٔ مقال ، وصاياى جليلهٔ نبويه نه افرادك ، نه ده هيئت عموميه نك هزليات واضاعهٔ اوقات ايله اشتغالنه مساعد اولميوب دائما تأمين ترقيات ايده جك تدابير جديه ايله مشغول بولنمامزى مقتضيدر . بناء على ذلك هپمز جدى اوله لم ، وظائفمزى ايفا ايده لم .

منا ستيرلى اسماعيل حقى

عجائب قرآنيه

سورهٔ الملك : آيت ــ ۱۵

﴿ هو الذى جعل لكم الارض ذلولاً فامشوا فى مناكبها وكلوا من رزقه ـ الآية ﴾

ارضى سزه ذلول قلان اودر [الله جل شانه حضرتلريدر . ذات الوهيتك حكمت عليه سيدر كه ارضى سزه منقاد و مسخر ايتدى . امر واراده كزه تابع ، منافع ومصالحكزه موافق صورتده خلق ايلدى . اياقلريكزك آلتنده خوار وحقيردر ، سز آنى چيكنرسكز . اوزرنده يورر كزرسكز . امريكزه كردن دادهٔ انقياددر ، قيولر حفر ايدر ، معادن اخراج ايلر . صولر اساله ايدر ، حبوبات زرع ايلر ، اشجار غرس ايدر . مسكن ومأوالر انشا ايلر ، يوللر كشاد ايدرسكز . زمين اكر پك صلب و خشين اولايدى زراعت ايچون انسان آنك سينه سنى آچه مازدى ؛ اكر پك نرم وملايم اولايدى انسانى حامل اوله ميه جغندن قوملق وياخود بتاقلق محللرده اولديغى كبى انسان هر يرده باتارايدى ؛ هر ايكى تقديرجه ده نه حيات و اجتماع بشر ممكن ، نه اعمار وتزيين ارض قابل اولوردى .] شو حالده سز آنك اوموزلرنده يورويك ده جناب حقك تقدير ايلديكى رزقدن اكل وتناول ايدك [ارضك سزك منافع ومصالحكزه موافق طرز وصورتده ياراديلشنده كى حكمت عليه يى تأمل ايدكده اقطار و نواحيسنده كزوب توزك ، سير وسياحت

ایدك و بو وجه‌ایله پروردکار کرمکارك هرطرفه‌مبذولاً احسان ایلدیکی نعم وعواطفندن نواله‌چین اولك] .

انسان اقطار جهانده دونوب طولاشه‌رق نعم الهیه‌یی اقتطاف ایلمك، آثار ربانیه‌یی تدقیق ایله عقل وعرفانی آرتمق ، مناظر مختلفهٔ فطرتی تماشا ایله لبریز ذوق ونشاط اولمق ، جناب رب کریمك الطاف مالانهایه‌سنی حس ودرك ایله سوزان عشقی اولمق ایچوندرکه حکمت علیه نعم وعواطفنی روی زمینه جابجا نشر ایتمشدر . کرك تحصیل علم وکمال ، کرك کسب وتجارت ایچون و کرك اقوام منقرضه‌نك خرابه‌لرینه بقایای عظمت تماسنه عطف نکاه عبرت ؛ کرك آثار خلقتی تماشا وتدقیق ایله تنویر فکر ووجدان ایتمك اوزره نواحیٔ عالمده سیر وسیاحته جمله انامی ارشاد وترغیبی ولاجل التجاره سیر وسفر ایدنلرك مدح وستایشنی متضمن بر چوق آیات فرقانیه‌شرف نزول ایلمشدر .

روی زمینده کنیش کنیش یوللر آچوب‌ده آمد وشد ایتمکلککز ایچون جناب حق ارضی سزك منافع ومصالحکزه موافق صورتده یاراتدی مآل منیفنده اوله‌رق سورهٔ [نوح] ده ﴿ والله جعل لكم الارض بساطاً . لتسلكوا منها سبلاً فجاجا ﴾ بیورلمشدر . سورهٔ [مزمل] ده ﴿ واخرون یضربون فی الارض یبتغون من فضل الله ﴾ آیت کریمه‌سی‌ده روی ارضده سیر وسفر ایدرك ابتغاء فضل الله ایدنلری ، طلبکار فضل وکرم الهی اولانلری ، یعنی ربح وتمتع طلب وقصدیله اقطار ارضده کزوب طولاشانلری مدح وستایش بیوریور . تحصیل علم افضل مکاسب اولدیغندن آیت کریمه‌ده ذکر اولنان ﴿ ابتغاء فضل ﴾ ك تحصیل علمه عام وشامل اولدیغی تفسیر ابوالسعود ایله روح البیانده مسطوردر . تکملهٔ ردالمحتارك کتاب المضاربه‌سنده ﴿ یبتغون من فضل الله ﴾ قول شریفی [یسافرون للتجارة] دیه تفسیر اولندقدن صکره عقد مضاربه‌یه « مضاربه » دینلمسی مضارب طلب ربح اوزره علی الاغلب روی زمینده سیر وسفر ایتدیکیچوندر دینلمشدر . باق ! جناب حق ربح وتمتعه بتم فضل وکرممدر بیوریور . کسب تجارت ایچون سیر وسیاحت ایدنلری مدح وستایش ایدیور . مفسرین کرام حضراتی‌ده تحصیل علم افضل مکاسب اولوب بودخی فضل وکرم الهی‌یی طلب دیمك اولدیغندن تحصیل علم ایچون آخر دیاره شد رحل ایدنلرده بو ثناء الهی‌یه مظهردر دیورلر . سن دینك تعلیمات جلیله‌سنه احالهٔ نکاه دقت ایت . بدخواهانك دین مبین اسلام حقنده بر وسیله ایله جرأتیاب اولدقلری خلاف حقیقت بهتانلره الدانمه . انلرك : ادبی ، اخلاقی ، صحی ، اجتماعی ، اقتصادی ، اداری ، سیاسی ، حکمی .. دیه صایوب دوکوب‌ده بتوره‌مدکلری محاسن وکمالاتك کافه‌سنی اصل اصول الدین اولان فرقان مبین جامعدر . احکام علیه‌سی هرعصر وزمانه موافقدر . بشریتك دارینده رفاه وسعادتی متکفلدر . حکمت ضالهٔ مؤمندر ، نره‌ده بولورسه انی آلور . قرون اخیره‌ده اسلامه طاری اولان انحطاطك ، فتور همتك اسبابنی ، نه‌دن نشأت ایلدیکنی مؤرخین اسلام واضحاً بیان ایدیورلر . قرون اولاده عالم اسلامك سطوت وشوکتی ، فضل وکمالی حالا زیور جهان اولان آثار عظمت ومفخرتیله عیاندر . بوده اودستور مکرمك احکام عدل وعرفانه حسن اقتدادن ظهوره کلمش اولدیغنه آثار اجانب بیله شهادت ایدیور .

قرآن کریمده سیروسفره ترغیب وتشویقی متضمن اوامر وتوصیاتی الهیه اون درت محلده تکرر ایتمشدر . بوکا متدائر آیات جلیله بروجه زیر نقل اولنور :

﴿ قد خلت من قبلكم سنن فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة المکذبین ﴾ ﴿ سورة آل عمران — آیت ۱۳۷ ﴾

﴿ قل سیروا فی الارض ثم انظروا کیف کان عاقبة المکذبین ﴾
﴿ سورهٔ انعام — آیت ۱۱ ﴾

﴿ افلم یسیروا فی الارض فینظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلهم ﴾
﴿ سورهٔ یوسف — آیت ۱۰۹ ﴾

﴿ فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة المکذبین ﴾
﴿ سورهٔ نحل — آیت ۳۶ ﴾

﴿ الذی جعل لكم الارض مهداً وسلك لكم فیها سبلا ﴾
﴿ سورهٔ طه — آیت ۵۷ ﴾

﴿ افلم یسیروا فی الارض فتکون لهم قلوب یعقلون بها او آذان یسمعون بها فانها لاتعمی الابصار ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور ﴾
﴿ سورهٔ حج — آیت ۴۶ ﴾

﴿ قل سیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة المجرمین ﴾
﴿ سورهٔ نمل — آیت ۷۰ ﴾

﴿ قل سیروا فی الارض فانظروا کیف بدأ الخلق ثم الله ینشیٔ النشأة الآخرة ان الله علی کل شیٔ قدیر ﴾ ﴿ سورهٔ عنکبوت — آیت ۲۰ ﴾

﴿ اولم یسیروا فی الارض فینظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلهم کانوا اشد منهم قوة واثاروا الارض وعمروها اکثر مما عمروها — الایة ﴾
﴿ سورهٔ روم — آیت ۹ ﴾

﴿ قل سیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة الذین من قبل... الآیة ﴾
﴿ سورهٔ روم — آیت ۴۲ ﴾

﴿ اولم یسیروا فی الارض فینظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلهم الآیة ﴾
﴿ سورهٔ فاطر — آیت ۴۴ ﴾

﴿ اولم یسیروا فی الارض فینظروا کیف کان عاقبة الذین کانوا من قبلهم... الآیة ﴾
﴿ سورهٔ مؤمن — آیت ۲۱ ﴾

﴿ افلم یسیروا فی الارض فینظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلهم... الآیة ﴾
﴿ سورهٔ مؤمن — آیت ۷۹ ﴾

﴿ افلم یسیروا فی الارض فینظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلهم دمر الله علیهم وللکافرین امثالها ﴾ ﴿ سورهٔ محمد — آیت ۱۰ ﴾

مسلماندرکه متقدمینك آثار مجسمه‌سنی کوزله کورمکده اول قدر تأثیر قوی واردرکه ایشتمکده اوتأثیر یوقدر .

شنیدن کی بود مانند دیدن

ان آثارنا تدل علینا فانظروا بعدنا الی الآثار

وقتیله نام وشهرتلری دنیایی طوتمش اولان بونجه ملتلرك اوجسیم اثرلریدرکه بوکون بزه انلرك حیات ماضیه‌لرینی وزائل اولمش شان وشوکتلرینی عیاناً کوستریور .

بوودها امثالی نیجه اوامر وتعلیمات سنیه‌یی کندیلرینه رهبر اتخاذ ایدن برچوق اعاظم وقتیله سیر وسیاحته چیقدیلر ، تتبعات عالمانه‌لری ایچون کوزل کوزل جولانکاهلر بولدیلر . هر بررلری مشهوداتنی ، معلومات مکتسبه‌سنی قیدوضبط ایتدی . سیاحتنامه‌لر ، قاموسلر ، کلیاتلر ، موضوعات العلوملر ، ترجمهٔ حاللر ، عمومی خصوصی تاریخلر یازلدی . تجارت ایچون دیار بعیده‌یه شدرحل ایدیلوب نطاق تجارت توسیع اولندی . ثروت بلاد تجارت ایله ازدیاد بولدی . اقوام اسلامیه ارەسنده واسطهٔ الفت ومعاشرت پیدا اولدی . ادارهٔ منزله ، تدبیر مدنه ، جغرافیایه ، احوال ارضه ، هیئته ، مناقب طبیعته ، صنایع شتایه‌دائر امته اثرلر هدیه ایدلدی . دیکر طرفدن ایسه تفسیر شریفه ، احادیث نبویه‌یه ، فقهه ، اصول فقهه ، احکام اعتقادیه‌یه ، قواعد لسانه ، فصاحت وبلاغته متدائر کتابلر تدوین اولنمقده ایدی . احکام سلطانیه نامیله اصول اداره‌یه متعلق کتابلر دخی یازیله‌رق تا مقام معلای خلافتدن محتسبلره « بلدیه‌مأمورلرینه » ده شرطه‌لره « پولیسلره » جانداریه‌لره یعنی ژاندارمه‌لره [۱] قدر مأمورین ومستخدمینك وظائفی کوسترلمش و « رعیه یعنی تبعه‌اوزرینه تصرف مصلحته منوطدر » دستوری‌اصول اداره‌نك هر شعبه‌سنده اس‌الاساس اتخاذ قلنه‌رق هرخصوصده نظر مطالعه‌یه آلنمش ایدی .

بو جدوسعیلر زمان‌سالفده کوندن‌کونه توسع‌وترقی ایده‌ایده نهایت هجرت سنیه‌نك بشنجی والتنجی عصرلرینه طوغری دیار اسلامك هر جهتنده آثار فیوض ، انوار علم وکمال تموج ایدیور ایدی . دریغا ! که بر طرفدن اهل صلیبك محاسده‌وهجوملری ، دیکر طرفدن سیل بلاکبی جنکیزلرك طغیانلری‌ایله بوفردوس‌عدل‌وعرفانك رونق‌وانتظامی خیلیدن خیلی خللدار اولدی . بوکاده عطالت ، نقصان همت وحمیت کبی مخرب ملك وامت اولان احوال اسفناك انضمام ایتدی . عاقبت عالم اسلامده بو کوریلن نتائج ظهوره کلدی .

معروضات واقعه‌دن دخی مستبان اوله‌جغی اوزره اقطار جهانده سیر و سیاحتك منافع وفوائدی بی پایاندر . بونکیچوندرکه عصرمزده ملل‌متمدنه‌نك حکمدارانی ، افرادخاندانی اکابر واعیانی ، دانشوران وحکماسی ، ادباسی ، تجاری ، اهل‌حرفتی‌دنیایی‌کزوب‌طولاشیورلر . مشهودات و مکتسبات واقعه‌لریله بشریتی ، علی‌الخصوص منسوب اولدقلری‌دولت ووطنی غریق لطف وانعام ایدیورلر . پادشاه نوجاه افندمزك عن قریب بعض‌ولایاتی تشریف بیوره‌جقلرینه دائر اوراق حوادثك تبشیراتی تبعهٔ ملوکانه‌لرینی نه‌قدردلشاد ، نه‌قدرمبتهج ومفتخر ایتسه یری واردر . تبشیر اولنان بو عزم پادشاهی قلمروحکومت سنیه‌لری ایچون انشاالله براعت استهلال خیروفلاحدر .

با سفرها شاه کیخسرو شود
بی سفرها شاه‌کی خسروشود

کتاب اللهده سیر وسفره بونجه ترغیب وتشویق ایله برابر آتی‌الذکر سکز محلنده ابن‌السبیله (یولجی‌یه) مواساتك بر وطاعتدن وخیرانفاق جمله‌سندن اولدیغی وآنلر محل انفاق وصدقه اولوب مال غنیمتده‌دخی سهملری بولندیغی بیان بیورلمشدر :

(.. وآتی‌المال‌علی‌حبه‌ذوی‌القربی والیتامی‌والمساکین وابن السبیل والسائلین وفی‌الرقاب ـ الآیة) (سورهٔ‌بقره ـ آیت ۱۷۷)

(یسئلونك‌ماذا ینفقون قل ما انفقتم من خیرفللوالدین والاقربین والیتامی‌والمساکین‌وابن‌السبیل ـ الآیة) (سورهٔ‌بقره ـ آیت ۲۱۵)

(واعبدوا الله ولاتشرکوا بهشیئاً وبالوالدین احساناً وبذی‌القربی والیتامی والمساکین والجارذی القربی والجارالجنب والصاحب بالجنب وابن‌السبیل وماملکت ایمانکم ـ الآیة) (سورهٔ نساء ـ آیت ۳۵)

(واعلموا انما غنمتم من شیء فان لله‌خمسه وللرسول ولذی‌القربی والیتامی والمساکین وابن السبیل ـ الآیة)
(سورهٔ انفال ـ آیت ۴۲)

(انماالصدقات للفقراء والمساکین والعاملین علیها والمؤلفة قلوبهم وفی‌الرقاب والغارمین وفی‌سبیل‌الله وابن‌السبیل ـ الآیة)
(سورهٔ توبه ـ آیت ۶۱)

(وآت ذا القربی حقه والمسکین وابن‌السبیل ولاتبذر تبذیرا)
(سورهٔ اسری ـ آیت ۲۶)

(فآت ذا القربی حقه والمسکین وابن‌السبیل ـ الآیة)
(سورهٔ روم ـ آیت ۳۸)

(ماافاءالله علی رسوله من‌اهل‌القری فلله وللرسول ولذی‌القربی والیتامی‌والمساکین‌وابن‌السبیل ـ الآیة) (سورهٔ حشر ـ آیت ۷)

برکت زاده : اسماعیل حقی

صوك بهارده

« همشیره زادهم ایچون »

کدرلی ، سیسلی برآقشامدی ؛ آغلایوردی سما ،
بوتون افقلری صارمشدی محتزز ، محجوب
بولوطلر ... ایشته اوماتم نثار دمده ، بکا
اوزاتدی دست قضا پك آجیقلی برمکتوب .

اوبرکتابهٔ مقبردی . ایلنجه نظر
قراردی نور نکاهم ، براغبرار صموت
ایچنده آغلادم ؛ آرتق اوشب صباحه‌قدر
کوزمده دالغه‌لنوب طوردی برجوان تابوت !

[۱] جاندار : لغتده سلاحلی کیمسه معناسنده کلور . خلفای عباسیه دورنده امور انضباطیه‌ده استخدام اولنان سلاحلی برنوع افراده « جاندار » اطلاق اولنور ایدی . فرانسزجه‌ده معنای لغویسی اعتباریله سلاح آلتنده اولان « ژان - د - آرم » ترکیب اضافیسی « جاندار » وصف ترکیبنه لفظاً ومعناً نه‌قدر قریب ومشابه .

سنك او نور تبسم صاچان دوداقلریکی ،
اونازلی چهره‌کی آکدقجه تیره اولدی خیال !
اینانمق ایسته‌میوردم‌که کل یناقلریکی ،
اجل خزان کبی چوکسونده ایلسون پامال .

یازیق !. اویاشده کیم امید ایدرکه بویله ، سنك
بهار عمرك اولور زیب حجله‌کاه عدم .
دوقوز یاشنده اومولماز برافتراق حزین ؛
عجب شکوفهٔ سودامیسك نه‌سك بیلسه‌م ...

نیچین نیچین صولوویردك زواللی (معصومه) م ؟
یاراشمیور اوکفن دوش نازنینکده !
نه‌در اوچین مؤبد قوزوم جبینکده !
بوکائناته نه‌دن کوسدك ای ملك بیلمم !؟..

نه‌دن حیاته کوجندك بیلینمه‌یور سببی ؛
خدامی کوردی سزاوار قرب رحمته ؟
کتاب حسنکی بر شعر ناشنیده کبی
اوقور ، اوقور دویامازدم اونك صباحته .

آکار اودملری بن ، شمدی مضطرب دوشنون ،
کمال یأس ایله طفلانه آه‌وزار ایدرم ؛
سنکله ، باق سنك آلام حسرتکله بوکون
أنین ماتمه بکزه‌ر بوتون نشیده‌لرم .

کوزمده شمدی جهان برسراب کریه‌نمود ؛
بوتون طبیعتی صارمقده بر ملال و کدر ،
سوکلی ، تازه چیچکلر اولوب خزان آلود
اوحسن نائم جاویده صانکه ماتم ایدر .

یارین ، سنك کبی اونلرده هپ سونوب یته‌جك .
بوکوندن ایشته اوصولغون ، ورملی چهره‌لری ،
یارینکی لوحهٔ ماتم کزینی عرض ایدرك
دیورکه : هرفرحك وارصوکنده برکدری .

نه‌وت ، کوزل ملکم هرصفا أمله بیتر ؛
بو ، برلطیفهٔ قدرت ، بوبرحقیقتدر .
فقط بهار شبابنده برشکوفهٔ تر
آچیلمادن صاراروب صولسه مطلقا آجینیر .

بو نکته ، ایشته بودر روحمی معذب ایدن
دوشوندیرن بنی آنجق بو ... یوقسه ایکلیه‌رك
سونن حیات بشر ساده بر تحولدن ،
برانقلاب حزیندن عبارت اولسه کرك ...

دارالفنون ادبیات شعبه‌سندن

حسین جاوید

صراط مستقیم

بو بر نشیدهٔ کریان که هر انیننده
صاغ دهشته چاربار مآل زار حیات ؛
یازیق‌که شعریمزك بویله اك کزیننده
نصیبمز اولیور اك آجیقلی حسیات !

غرب ، مدنیتی نصل بولمش

برنجی مبحث : جمعیتلر

آوروپاده وقتیله دین ایله علم آره‌سنده بر حرب دائمی واردی . علمه نصرت ایچون بر طاقم جمعیتلر ، فرقه‌لر تشکل ایتمشدی‌که بر قسمی قوت بولونجه‌یه قدر اجراآته ال التندن باشلامش ، دیکر قسمی ایسه‌بردنبره میدانه آتلمش‌ایدی . بو جنك وجدالده دین‌کندی طرفدارانك قوتی ، خاصمنك ایسه بالعکس ضعفی دائما غالب‌کلیردی. بو غلبه غربدن ، اندلس افقلرندن کورینن شمس عرفان محمدی اوروپایی ضیادار ایدنجیه قدر شرقدن ، عربلرك علوم‌وفنونی اومهر تابانك ضیاسنه التحاق ایله نور علی‌نور اولونجیه قدر دوام ایتدی .

بو ایکی نور مبین ، علم ایله دین ، کیندیکی یره برابر کوتوردیکی مدنیت فاضله‌یی بولمق خصوصنده کندیسندن مستفید اولمق ایچون انسانلرده بر تمایل بر استعداد کوردی . بو استعداد ایسه آباء دینك نفوذ وشوکتلرینی سوء استعمال ایتملرندن ، عقلی ، وجدانی شدید بر اسارت التنده ایکلتملرندن ، الحاصل فطرت بشریه‌نك تحمل ایده‌میه‌جکی بردرجهٔافراطه‌وارملرندن ایلری کلمشدی . ایشته انسانیت بو اشکنجه‌دن قورتلمغه چاره آرایوب طوردیغی بر صره‌ده بو ایکی نور مبینی قارشیسنده کورنجه همان ضیای رشادینه طوغری قوشمغه باشلادی . ارتق بونك اوزرینه آباء دین ، رجال‌علمی آتشلره آتمق، وطنلرندن سوروب چیقارمق ، حکومتك کرك اك بویوك کرك اك کوچك اجراآت مدنیه‌سنه‌وارنجیه قدرمداخله‌ایتمك کبی حالاتدن کری طورمدیلر . حتی‌فرانسه قراللری‌پارسك سوقاقلرینه‌اندلسك‌قرطبه‌سی کبی قالدیرم تفریش‌ایتمکه باشلادقلری زمان‌جاده‌لرده سوری‌ایله طموز بسیلمك منع‌اولنمشدی . بوممنوعیته‌پاپا انطوانك‌پاپاسلری‌فناحالده قیزدی . پاپانك طموزلری اسکیسی کبی‌سربست‌سربست کزه بیلملیدر دیه‌فریاده باشلادی. بونك اوزرینه بویوك‌بویوك کورلتیلر اولدی. نهایت حکومت طموزلرك بویوننه بر چاك طاقرق شرطیل پاپاسلرك مطالبنی اسعافه مجبور اولدی . دیرلرکه قرال شیشمان فلیپك آتدن دوشه‌رك اولمسنه سبب ینه‌بوطموزلر اولمش،چونکه حیوان طموزك اولا کندیسندن، صکره چاکندن فنا حالده اورکمش .

شمدی بری دیه‌بیلرکه ایی اما اوسویلدیکك دورده پاپاسلر ایستمش اولسیدیلر طموزلرك بویونه هیچ چاك طاقدیرمیه بیلیرلردی اونلرك بوموافقتلری مدنیته قارشو برلطف، برمساعده‌کارلق دکلیدر ؟ اوت، واقعا زمان‌زمان بویله مساعده‌کارلقلری اولمزدکلدی، بونی تسلیم‌ایدرم. انجق ظن ایتم‌که اوروپالیلرك بوکون مباهی اولدقلری مدنیت حاضره تأسیس وتأییده بویله مساعده‌لر کافی کلسون . مدنیتك قیمتنی اوقدر کوچولته‌میز .

ایکنجی سبب : تضییق دینی

برطرفدن علمه‌اولان احتیاجك شدتی، دیکر طرفدن آبا دینك کمال دهشتی مشتاقان معرفتك قلوبنده‌کی غیرتی الابیلدیکنه آتشلدی ، آرتق فتور بیلمز برعزم ایله چالشدیلر ایشی ایلری کتوردیلر ، بر چوق حقیقتلره ظفریاب اولدیلرکه غایهٔ مدنیت وکماله یول بولمق ایچون افکار اونلردن چوق مستفید اولدی . بوندن بویله ابا دین ایله اره‌لرنده‌کی جنك وجدال غلبه‌یی که‌برطرفه که اوبر طرفه ویرردی.

وقتاکه نصرانیتی اصلاح داعیه‌سیله پروتستانلر ظهور ایتدی طرفداران علم اولا معرفت اوغورنده مجاهده ایده‌جك بر فرقه ظنیله بونلرك طرفنه کچدی . حتی مشهور أراسم‌ده بونلرك اراسنده ایدی. لکن پروتستانلر مقصدلرینه ظفریاب اوله‌رق نفوذی اله الدقلری کبی ظاهر عقیده‌لرینه مخالف فکر بسلینلری اولدیرمکه باشلادیلر . بونك اوزرینه کرك أراسم کرك رفاقتنده‌کی طرفداران حریت برکناره چکلدیلر . پروتستانلری ، فرقه فرقه اوله‌رق بربرینی اولدیرن بومصلحین دینی کندی حاللرینه براقدیلر . أراسم دیپورکه نصرانیتی اصلاح ایتمك ایستیان بوآدملرك بویله علمه دشمن کسیله‌جكلرینی هیچ ظن ایتامشدم .

اصلاح دین خصوصنده متفرق عقیده‌لره ذاهب اولان بو فرقه‌لر یالکز برنقطه‌ده برلشیورلردی‌که اوده دشمن مشترکلری اولان روما قتولیك کلیسانك تأثیرندن امین اولمقدی . بومقصد حاصل اولنجه بربرلرینه هجومه قالقشدیلر . آتش حرب ایجه قیزشدی . غربك اك فاضل مورخلرندن بری دیپورکه :

« بوفرقه‌لردن هانکی بری مقام اقتداره یوکسلیرسه اوته‌کیلرینك محوی ایچون اللرینی لوث جنایتله تلویث ایدردی . آرتق هرکس بوحالك دوامندن بیزار اولدی . فرقه‌لرك بربرله جنکلشمسی ، بربرندن اخذ انتقام ایله اوغراشمسی یوزندن هپسی‌ده آیری آیری متضرر اولدیغی ایچون بربرلرینی سربست براقه‌ده مضطر اولدیلر . اونلر برطرفدن بوکیرودار ایچنده ایکن علم اوبرطرفدن ترقی‌ایده‌رك برچوق حقیقتلر کشف ایدیپور ، بومحاربانك وخامتی ، حریت شخصیه‌یه‌قارشو شو هجومك فلاکتنی کوستره‌رك عیون انتباهی آچیوردی . »

اوچنجی سبب : انقلاب

بوراده فرانسه انقلاب کبیرینك نه‌کبی نتایج حصوله کتیردیکنی آبا دینه قارشو نه صورتله قیام اولندیغنی تفصیله حاجت کورمیورز . چونکه هرکسك معلومیدر . بزیالکز شونی سویلك ایستیورزکه اوروپاده نصرانیت علوم وفنونی کمال کرمندن قبول ایتمدی . بلکه جمعیات علمیه‌نك غلبهٔ مطلقه‌سی تحتنده قالدی‌ده انقیاده مجبور اولدی. ذاتاً بشقه درلوسی الندن کلمزدی .

دردنجی سبب : نصرانیتك ترکی

آبا نصرانیت دیلرنده صوك درجه‌ده عزم اقدام ، غیرت صاحبیدرلر ادیان سائره‌دن هیچ برینك رؤساسی بونلره یاقلاشه‌ماز اوت ، آبا نصرانیت دینده غلو اظهار ایتمك انسانلر اوزرنده شدتله اعمال نفوذ ایلمکله برابر تأیید دین خصوصنده هیچ بروسیله‌یی فوت ایتامش وایتامکده‌درلر . دینك اساسلرینی تشییده ، دینه هجوم ایدن شبهاتی تنکیله بونلرقدر حریص قوم یوقدر . بونلر علوم حاضره‌یی‌ده عقائدو آداب مسیحیه‌یی ترویجه واسطه اتخاذ ایتمشلردر . مع‌مافیه ارباب علم ورجال مدنیت کوندن‌کونه نصرانیتدن یوزچویرمکده‌درلر . عوام ناسك حالی‌ده بویله .

ایشته فرانسه کلیسانك قیزی طانمسنه رغماً الکزیاده کلیسا علیهنده اوبولنیور . برچوق دولتلر بوتون کرهٔ‌ارضده خرستیانلغی حمایه‌ایتمکی کندیلرینه الك‌بویوك برشرف عد ایتمکده ، طرف طرف منتظم پاپاس مکتبلری وبیکلرجه طلبه‌سی کورلمکده اولمغله‌برابر اعاظم‌غرب بونلرك حریت تعلیمیه واجتماعیه‌لری تحدید اولنملیدر دیپور .

حتی پروتستان مشاهیر رؤساسندن بری ۱۹۰۱ ده فرانسه‌ده ایراد ایلدیکی برنطقده ایستر قتولیكلك اولسون ایستر پروتستانلق اولسون نصرانیت فائدهٔ اجتماعیه‌سنی غائب ایتمش اولدیغی کبی مزیت دینیه‌سنی‌ده غائب ایتمشدر دیدکدن صکره شوسوزلری سویلیور « اکر دین مسیحی اصلاحه محتاج اولان قتولیکلکدن بشقه برشی دکل ایسه یاخود اصلاح ایدیله‌رك بوکونکی حاله کتیریلان پروتستانلق ایسه ، عصر حاضر اولادی اصلا خرستیان اوله‌ماز . »

بوخطیبك دیکر برسوزندن شو اکلاشیلیورکه کندیسی مسیحیت مسلمانلرك تلقیسنه مطابق برمعنایه آلنملیدر دیمك ایستیور . اکر چالیشیرده املی ترویجه موفق اوله‌بیلورسه انشاالله دین ایله علم دها طوغریسی نصرانیت ایله اسلام اره‌سنده‌کی خلاف زائل اولور .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده
مترجمی : محمد عاکف

ژاپونیا مکتوبلری :

ژاپونیاده اسلامیت

بوندن مقدم دخی برمکتوب یوللامشدم . [۱] ظن ایدرم‌که مقصدم اکلاشلمشدر . بوکره عموم قارئین‌کرام نظر اعتبارینه عرض

[۱] برنجی مکتوب استاد محترم ناسترلی اسماعیل حق افندی حضرتلری نامنه کوندرلمشدر ، انشاءالله اوده کله‌جك نسخه‌یه درج ایدیله‌جکدر .

ایده‌جکم شودرکه : ایکی ماهدر ژاپونیا مملکتنده بولنیورم . ژاپونیا داخلنده بر چوق بلدان وقریه‌لری جولان ایتدم وایتمکده‌یم . اعیان وعلما وامراسیله‌ده مراراً صحبتلرده بولندم . لسانلرینی دخی افادهٔ مرام ایده‌جك قدر اوکرنمکه چالشمقده‌یم . عموم مکتبلری‌ده کزدم . حکومت مکتبلرینی وخصوصی مکتبلری طولاشه‌رق کوزدن کچیردم . فقط مکاتب عسکریه ودوائر عسکریه‌لری کزمکه بعض ممانعتلر ظهور ایتدیکندن بونی‌ده بر وقت آخره ترك ایتمکه مجبور اولدم . شیمدی بورالرده کسب معارفه اولندقجه ، الاهم فالاهم قاعده‌سنه رعایةً ، بعض شیلردن « صراط مستقیم » قارئین کرامنه خبر ویرمکی مناسب کوردم.

« صراط مستقیم » مجلهٔ دینیه اولدیغندن ، بوراده برنجی دفعه اوله‌رق بزده مسئلهٔ دینیه‌دن سوز آچمغی ترجیح ایتدك . ژاپونیاده دین مسئله‌سی هرنه‌قدر مهم برمسئله دکل‌ایسه‌ده، بزم ایچون بو مسئله‌نك اهمیتی اوله‌جغی شبهه‌سزدر . مع‌مافیه بن ابتدا ژاپونلرك دین ایله اولان مناسبتلرینی قارئین کرامه عرض ایده‌جکم.

بنم نظرمده ژاپون ملتی دین نقطه‌سنده بر قاچ فرقه‌یه تقسیم اولنه‌بیلور :

١ ــ عسکر ، امرا وضابطان ــ بونلرك دین واعتقادلری حکمدارلری اولان ایمپراطور میقادو جنابلرینه اطاعت وملتلرینه‌ده خدمتدر .

٢ ــ علما واعیان بلده ــ بونلر اراسنده دین لزومنی حس ایدنلرده وار . « بودی » مذهبی چیغردن چیقمش ، پت پرستلکده منفعت یوقلغنیده اعتراف ایتمکده‌درلر . بو طائفه‌ده آز دکل .

٣ ــ بودی مذهبنی اصلاح ایدرك اسکی حالنه کتیرمك لزومنی اعتقاد ایدنلردر. بونلرده اوزفکرلرینی ترویج ایتمك ایچون خصوصی جمعیتلر آچمشلر . همان چالیشمقده‌لردر .

٤ ــ فقرا ومساکین طائفه‌سیدرکه بونلرده نه‌ده بر لقمه اکمك کورسه‌لر اعتقادلری اوراده‌در . ایجاب ومصلحته کوره قاتولیك ، پروتستان ، اورتودقس مذهبلرندن هربرینه کیروب چیقمقده‌درلر . بونلردن بشقه‌لرده اوله‌بیلوریا ! فقط شیمدی بنم مشاهداتم بوقدردر .

خرستیان میسیونرلری‌ده اللرندن کلدیکی‌قدر چالیشمقده، کلیتلی پاره‌لر صرف ایتمکده دوام ایدییورلر . مکتبلر آچمشلر ، کنیسه‌لر بنا ایتمشلر ، میلیونلری وزیر وزیر صاوورمقده ثبات ایدییورلر .

اسلامیته کلنجه : بوراده اسلامیت نامنه برشیلر یوقدر . ذاتاً بوندن‌مقدم دخی اشارت‌ایتمش‌ایدم . فقط « مصرالقاهره » کنجلرندن احمد فضلی بك نامنده برذات‌محترم بوندن اوچ‌سنه مقدم بورایه کلمش، برژاپون قزینه تأهل‌ده ایتمش ، کندینه مسکن ، فلان ، واردات دخی تدارك ایدرك ژاپون ملکنه شجرهٔ طیبهٔ اسلامی غرس ایتمش . بوذات عالی قدرك حرمی‌اولان سیده خانم حسن اختیاریله دین‌مبین اسلامی قبول ایلدیکی کبی مومی‌الیهانك والده‌لری‌ده شرف اسلام ایله مشرف اولمشلردر . ایشته اسلامیت نامنه‌ده شووار .

غیور فضلی بك ، اقصای شرقده اسلام قهرمانی بوکره ١٣٢٧ سنهٔ هجریه‌سی برنجی ماه مبارك ربیع‌الاول روز فیروز دوشنبه‌ده (نعم‌التصادف) برنجی دفعه اوله‌رق ژاپونیا پایتختی اولان توکیو بلده‌سنك الك‌بیوك‌دارالفنونلرندن (وصیده) مکتبی درس‌عام‌صالوننده حقایق اسلامدن بحث‌ایدرك انکلیز لساننده بلیغ برنطق ایراد‌ایتدی. مجلسده ایکی بیك‌قدر دارالفنون طلبه‌سی حاضر اولدیغی کبی اعیان بلده‌دن دخی بعض ذوات موجود ایدی . فضلی بکك نطقی تمام اوچ ساعت دوام ایتدی . قاچ کره‌لر حاضرون طرفندن دهشتلی تصفیقلر ایله آلقشلاندی . شمدیلك بن‌بوراده فضلی‌بکك نطقنك تفصیلاتندن بحث ایده‌میه‌جکم . زیرا انشاالله عن‌قریب برنسخه‌سنی،یاکه ترجمه‌سنی « صراط مستقیم » اداره‌سنه یوللایه‌جغم . فقط شونی دیه‌جکم : فضلی بك نطقی حضرت فخرالکائنات علیه‌اکمل‌التحیات افندمزك روح پاك محمدیلرینی اعداء دین‌مبین اسلام اولان میسیونرلرك افترا وبهتانلرندن تبرئه ایتدی .

فضلی بك بونك ایله اکتفا ایتمیوب ٦ نجی ربیع‌الاولده شنبه کونی نفس توکیو بلده‌سنده کائن پروتستان کنیسه‌سنده میسیونرلر اکابرندن دخی برچوق آدملر حاضر اولدیغی حالده برنطق بلیغ سویلدی . بوکره کنیسه‌ده سکز یوزقدر آدم واردی بوراده دخی فضلی بکك نطقی بیوك آلقشلرایله تلقی اولندی . ایشته شمدیلك ژاپونیاده آچلمش اسلام قپوسی بوقدردر . بوندن بشقه حاضرده هیچ برشیلرمز یوقدر .

بوعبد عاجز دخی برقاچ مجلسده ایکی اوچیوز بشیوز آدم ایچنده دفعاتله نطقلر سویلدم . بنم سوزلرمك کافه‌سی ژاپونیانك پایتخت غزته‌لرنده مفصل ، اکثرنده حرفیاً درج اولنمشدر . امید اولنورکه اسلامیت ژاپونیا قطعه‌سنه دخی قدم باصدی . شیمدیلك شوقدر ایله قناعت ایدر ایسه‌ك عن‌قریب هدایت سبحانیه ژاپونلری دخی تنویر ایدرسه فضل وکرمیدر . بزم اساس‌مقصدمز دین مبین اسلامی تبلیغ واعدا هجومندن مدافعه وتبرئه‌در . بشقه هیچ برشی‌لر دکلدر . ظن ایدرمکه فیمابعد علماء اسلامك وظیفه‌سی‌ده شودر. خصوصا درسعادت علماسی بوجهتلره بر آز کوز صاله‌لر فنا اولمازدی . ژاپون ملتنده انکلیز لسانی غایت شایعدر . عوام‌آراسنده دخی انکلیز لسانی بیلنلر چوق بولنور . بشقه لسانلره اهمیت ویرمامشلردر .

بن شیمدیلك مقاله‌می بونکله اکتفا ایده‌جکم . فیمابعد مناسبتی کلدکجه بعض حوادث یوللار ، معتبر « صراط مستقیم » ستونلرنده قبول اولنورسه تشکر ایدرم .

ـ بریالی عبدالرشید ابراهم

توکیو

تراجم احوال

یادماضی

– مابعد –

بالامتحان مکتبه کیردك . بر ایکی سنه‌قدر دوامدن صوکره بعض ذواتك توصیه‌سی اوزرینه بن اواثناده کشاد ایدلمش اولان دارالفنونه کچدم . فقط برمدت مرور ایدر ایتمز دولتجه اوزمانه عائد بعض مطالعاته مبنی دارالفنون قپاندیغندن اورادن ایدیله‌جك استفاده‌دن محروم قالدم . بو ایکی مکتبده بالخاصه خوشلاندیغم درسلر : جغرافیا ایله حلمی افندینك تاریخ عمومی ، منیف پاشانك علم ثروت ، عزیز بکك حکمت طبیعیه ، ویدینلی توفیق پاشانك ریاضیه درسلری ایدی . او تاریخلرده ملکیه مکتبی دارالمعلمین ایله برابر قوغه‌جیلرده مترجم رشدی پاشانك قوناغنده ، دارالفنون‌ده شمدی چنبرلی‌طاشده معارف نظارتنك بولندیغی بنا ایدی .

مکتبه دوام ایتدیکم زمانلر برمعتاد صباحلری پك ارکن اویانور ودرسلرمی مطالعه ایتدکدن‌صوکره خواجه شوکت افندی مرحومك درس اوقوتدیغی جامعه ، درسدن صوکره‌ده اوه دونمك مشکل اولدیغندن اورادن طوغریجه مکتبه کیدر ایدم .

برعادت واردرکه درسعام خواجه‌لرینك مشهورلری درسلرینی ایلرویه کوتوردکدن‌صوکره هرسنه باشلرنده‌منسوب‌اولدقلری سلاطین جامعلرنده بر مدت تدریس ایدرلر . بعده مناسب کوردکلری جوار جوامع ومساجددن برنده اوقودرلر. بواعتیاده‌مبنی خواجه‌مرحوم‌ده اکثری حافظ پاشا جامعی ایله آره‌صره چرچر ، دولکرزاده، سراج خانه باشنده واقع حسین پاشا ، آت‌بازاری جامعلرنده وکاهی فاتح تاوخانه‌سنك درسخانه‌سنده (علی الاکثر هرمدرسه‌ده بردرسخانه واردر) درسه چیقاردی .

فائده

[تاوخانه دینیلن بو دارالخیر فاتح عمارتنك اتصالنده فی الاصل عجزه‌نك اسکان و ایوالری ایچون انشا ایدلمش مؤسساتدن ایکن کیت کیده مدرسه اولمشدر . عجزه ایچون بنا اولنان مؤسسه‌یه « تابخانه » ویاخود (باء) برنده (واو) ایله « تاوخانه » دینور . فارسیده (تاب) ویاخود (تاو) کلمه‌سی حرارت ، توان و طاقت معنالرینه کلدیکنه والم جوع ودرد تعیش ایله تاب وتوانی کسلمش بیچاره‌کان بونوع مؤسسات خیریه‌ده ییوب ایچدکلری کبی صغوق کونلرده‌ده ایصینوب شدائد بردن محافظه اولندقلریچوندرکه مؤسسات مذکوره بواسم ایله تسمیه ایدلمشدر . کتب لغتدن (مصباح) ده بیان اولنمشدرکه فقرا ایچون بنا قلنان محله عربیده رانك کسریله « رباط » اطلاق اولنور . خانیه‌ده نقل ایدلدیکی اوزره انسانك تصدق ایلدیکی شیلرك افضلی « رباط » بنا ایتمکدر — انتهی] .

ایکندیدن اول مکتبدن چیقدیغی جهتله جامعده ایکندی درسلرینه یتیشوردك وپك چوق کره درسدن‌صکره محمودافندیله برمحلده اجتماع ایلیوب او کون اوقودیغمز درسلری مناوبه ایله بری بریمزه تقریر ایدرك کیجه‌نك ساعت برینی بویلادیغمز اولوردی .

ایکنجی قسم

هزار مناظر والوان اولان کذرکاه حیاتده نکاشتهٔ صحیفهٔ بیان اولدیغی اوزره برمدت قطع مراحل ایدلدی . صکره حیاتك بر دورهٔ جدیده‌سنه داخل اولدق . نظارت اوقاف همایونده مصارفات عمومیه مدیری ایکن ارتحال داربقا ایدن برادرم راسم‌بك تأهل ایدوب خانهٔ پدردن آیرلدیغی برزمان ایدی‌که برکون ایکندی درسنده ایکن ادرنه قپوسنده یانغین وار دیه برولوله قوپدی . اوه کلدم ، والده‌می محزون ومکدر کوردم . نیجه استرحام واصرار اوزرینه کرا اوینك یاندیغنی برچوق تسلیتلرایله برابر سویلدی‌که اوتسلیتلره کندیسنك دها محتاج بولندیغی دوکدیکی کوزیاشلرندن نمایان اولیوردی . بللی ایتمدم،بالعکس بن‌کندیسنه تسلیت ویردم . فقط بنی بردوشونه‌در آلدی . ذاتاً صنیق ایکن شمدی بتون بتون مختل اولان معیشتمز بربقال دکانیله بش اون غروشلق سهمه منحصر قالدی . بوکیمه یتیشه‌جك ؟ مانع تحصیل اولمیه‌جق برمعیشت تدارکی لازم . بونره‌ده ؟ .. دوشونه دوشونه نهایت ادرنه‌قپوسی‌خارجنده قبرستانك ایوب‌جهتندن منتهالرینه‌طوغری محلده واقع مصطفی پاشا درکاهنده شیخ یحیی افندی مطبعه کشادایتمش ایدی ، اوراده مصححلك ایتمکه ذهنمده قرار ویردم . درس شریکلرمزك متحیزان اذکیاسندن جمه‌لی مصطفی افندی مرحوم بودرکاهده یاتوب قالقار ومطبعه‌ده مصححلك ایدردی . بن‌ده اکا رفیق تصحیح اولدم . زمان موسم شتا ایدی. صباح اذانندن برایکی ساعت اول اودن قالقوب مطبعه‌یه کیدردم . کیدر ایکن داخل سورده قورقماز ایدم . فقط قلعه قپوسندن چیقوب تام قبرستان ایچندن کچن یوله توجه ایدنجه قورقمغه باشلار ایدم . هله زلالی چشمه‌سنك اوبرطرفی صیق‌صیق سروی اغاچلری وبتون‌بتون قبرستان‌ایله محاط اولوب ذاتاً کوندوزلری‌بیله مخوف اولدیغی جهتله ظلمت‌لیلده وحشت ومهابتی برقاچ‌درجه دها ارتدیغی کبی بعضاً فورطنه‌لی زمانلرده‌بوحاله سروی آغاچلرینك اودهشت انکیزایکلتیلری‌ده انضمام ایتدیکندن اوراره کلدیکم وقت یورکه بسبتون خوف وبیم استیلا ایدردی . بونکچون علی‌الاکثر زلالی چشمه‌سنك یاننده برقاچ ثانیه خوف وتردد اره‌سنده توقف ایتدکدن صکره جان هولیله ایلرویه طوغری قوشه‌رق صولغی تا تکیه‌نك کوشه باشنه مصادف دیواری اوکنده آلوردم . باقدم اولمیه‌جق . بو تصحیح وظیفه‌سنی صکره‌لری کوندوزه چویردم . کوندوزکی مشاغل ومطالعاتمه مانع اولمامق اوزره صباح وقتنی ذاتاً کندم انتخاب ایتمشیدم .

بو اثناده « عبرت غزته‌سی انتشار ایلدی . سرمحرری ادیب اعظم کمال نامق بك مرحوم ایدی . غزته‌یه بر ایکی مقاله یازوب کوندرمش

ایدم . مقاله‌لری هرنصلسه کمال بکنمش . کورشمك آرزوسنده اولدیغنی خبر ویردیلر . مرحوم اوزمان شهزاده باشنده بر اوده اقامت ایدیوردی . فرط اشتیاقله کتدم کورشدم . بشاشتله قبول ایتدکدن صکره من‌القدیم الفت ومحبت وار ایمش کبی قونوشمغه باشلادی . اوطه‌ده بر قاچ کشی وار ایکن کندیسی کیجه‌لك روبه‌سیله کوکس باغر آچیق ایاقده الی بریسنك اوموزینه طیامش ملاطفه ایدیوردی ، بر الی‌ده بنم اوموزمه طیایوب بنده داخل مصاحبه ایلدی اره‌صره دونوب اوطه‌ده بولنانلردن بریسنه مهم بر مقاله املا ایدیورایدی . ایتدیکی ملاطفه‌لردن بری‌ده ایمانسزلر! بنم ایجادایلدیکم الفاظ وعباراتی اویله انتحال واستعمال ایدیورسکزکه بن بیله بنم اولدیغنی کوچلك ایله اکلایورم دیه ایتدیکی ملاطفهٔ ظریفانه ایدی . بو سوزك مخاطبی ایکی ذات اولوب بری حاضر بالمجلس دیکری غائب ایدی . ای روح کمال ! شاد اول ، ایجاد وترویج ایتدیکك الفاظ وتعبیرات ایله لسانمزی توسیع وتزیین ایلدك ، بوکون بتون ارباب قلم او الفاظ وتعبیراتی استعمال ایدرك نام کمال بین‌الانام تعظیم ومحبت ایله یاد اولنیور ، هرقلمدن هردم سکا فاتحه‌لر اتحاف ایدیلیور . مطبعه‌یه دوام ایتمه‌مزی مرحوم بکا تنبیه ایلدی . بونك اوزرینه اره صره بك اوغلنده خاچوپولو چارشوسنده عبرت غزته‌سی اداره‌خانه‌سنه کلوب کتمکه باشلادم . کمال بکی ایکی اوچ کره دها یا کوردم یا کورمدم . اداره‌خانه‌ده کورشدیکم قونشدیغم شمدی صحیه رئیسی مدحت افندی حضرتلری ایدی . آتیده ذکر اولنه‌جغی اوزره بر عالم ابتلاده مکر اوچ سنه ایکی ماه قدر رفاقتمز مقدر بولنمش اولان رژی قومیسری نوری بك مرحوم ایله مجلس مبعوثان اعضاسندن انطالیه مبعوثی ابوالضیا توفیق بك افندی‌یی اوزمانده‌ك ولوتصادفی اولسون کوردیکم هیچ خاطرمه کلیور .

بن غزته اداره‌خانه‌سنه دوامه باشلایه‌لیدنبری هنوز ایکی اوچ ماه قدر بر مدت کچمش ایدیکه کمال بکك « سلستره — یاخود — وطن نامنده‌کی اثر مشهوری بر کیجه کدك پاشاده کللی آغوبك تیاتروسنده صحنهٔ تماشایه وضع اولندی . اوکیجه تیاترو‌ده فوق‌الحد ازدحام وارایدی . اثر بیانی القشلره غرق ایدلدی . متعاقباً « عبرت » الغا اولندی ومحرر عاجزده برلکده اولدیغی حالده سالف‌الذکر ذوات بلاد مختلفه‌یه تبعید ایدلدی . ابتدای امرده نصل ونره‌لره تغریب ایدیله‌جکمز معلوم دکل ایدی ، دیدم :

سورلدی پیشوایان وطن بر سمت مجهوله
فراموش ایتمیك احباب ! اخوانی دعا کزدن

برکت‌زاده : اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

الحادك حضور علمده‌کی موقعی

دینسزلرك شبهاتیله اونلرك غایت واهی اولان استشکالاتی سرد ایچون ارادینه مجبور اولدیغمز یوقاریکی فصللر بو آدملرك محاط اولدقلری ضلالی کوسترمه‌یه ، جهان علمده‌کی موقعلرینی آکلاتمه‌یه ، الحاصل بونلری معارف حاضره‌نك حامیسی ، علمك رکن اعظمی ، فلسفهٔ عملیه‌نك قطبی ظن اولنان بعض غافل شرقلیلرك بیلمیه‌رك چیقاردقلری اوج موهوم رفعتدن حضیض محقریته ایندیرمه‌یه بالغاً ما بلغ کافی ایسه‌ده بزشیمدی برده (الحادك حضور علمده‌کی موقعی) نامی آلتنده بر فصل یوروتمك ایسته‌یورز ؛ تاکه اویله اك جلی بدیهیاتی انکار درکه‌لرندن علمك پك عالی اولدیغی ، اونی قلوب انسانیتده‌کی نور ایمانی اطفایه آلت اتخاذ ایتمك مقصدیله مجنونانه حرکاته قالقیشان بر طاقم اسافله قوة‌الظهر اولمایه هیچ برزمان تنزل ایتمیه‌جکی براهین محسوسه ایله ثابت اولسون .

علم نه‌در ؟

اعصار سالفه‌ده علم ظن اوزرینه بنا ایدلمش بر طاقم فرضیه‌لرله نقصان آلود تجربه‌لر، خرافات ایله مشبوع ماصاللرك هیئت مخلوطه‌سنه اطلاق اولنور ؛ اوزمانلر کرك مدرکات عقلیه‌یه ، کرك محسوسات تجربیه‌یه دائر سویله‌مش اولدقلری هر بر سوز علم نامنی آلیردی . امم قدیمه‌نك کتابلرندن اك معتبرینی ، بالفرض ارسطونك بر اثرینی آلوب اوقوسه‌کز شائبهٔ ظنون و اوهامدن پاك ، تصورات غریبه‌دن آزاده هانده هیچ بر حقیقت بوله‌مازسکز . ایشته بونك نتیجه‌سی اوله‌رق علم واحدك ایکی مختلف امت آره‌سنده‌کی اختلاف تامندن طولایی بین‌الامم رابطهٔ علمیه کلیاً مفقود ایدی . چونکه هر قوم کاهنلرینك ، فیلسوفلرینك اوهام وافکاری آره‌سنده کندی عقائدینی ، عاداتنی تأییده مدار اوله‌جق ، طبیعته موافق که‌جك نه بولدیسه علمه ادخال ایتدیکی کبی او بر قومده عینیله حرکت ایتدی .

خلاصهٔ کلام ، قرون ماضیه‌ده علم هوسات نفسانیه‌نك ، معتقدات خرافیه‌نك ، اعتیادات محلیه‌نك اسیری ایدی ؛ حالبوکه بونلره حاکم اولمسی ایجاب ایدر ایدی .

لکن عصر حاضر اصطلاحنده علم حواسك دلالتیله ، مکرراً یاپیلان تجارب مدققانه‌نك شهادتیله ثبوت بولان مدرکات انسانیه‌نك مجموعیدرکه اعتقاداتدن ، عاداتدن ، فرضیات وظنیاتدن تماميله مستقلدر . بونك ایچون بر مملکتده کیمیا اسمی آلتنده‌کی علم نه ایسه کره‌نك اوکا مقابل کلان مملکتنده‌ده عینیدر . تجربه وتدقیقك حکمی آلتنده بولنان بوتون علوم سائره‌ده بونك عینیدر .

ایشته صحت وحقیقتی اك قوی دلیل ایله ثابت ، بناءً علیه تسلیمی واجب اولان علم بو درلو اولور . اك قوی دلیل ایسه حواسك تدقیق وامتحانه عرض انقیاد ایده‌بیلنیدر . شوقدرکه بعض فرضیات وتخمیناتك استعماله دائمی صورتده احتیاج واردر . چونکه انواعی آره‌سنده بو قدر تخالف حکمفرما ایکن بومدرکات ومحسوساتدن عالم صناعتده انتفاع ایدیله بیلمك ایچون بونده حاکم اولان قانون طبیعی بیلنه‌رك اوطرفدن ، واو واسطه ایله بر نظام انضباط آلتنه آلمق ، بونك

ایچون‌ده بونلرك بربرینه مشابه اولان انواعی برلشدیریله‌رك آره‌لرنده بررابطه احداث ایدلمك الزمدر .

مثلا شونلر اوزرینه فلان قانون حاکمدر ، اوقانون‌ده شوندن عبارتدر ، طرزنده‌کی تقییده احتیاج بوندن نشئت ایدیور . بناءً علیه بوفرضیاتدن بری آثار ومشهودات ایله دها زیاده مناسبتده بولنور ، اونلرك اك باشلی خواص ووظائفنی دها آچیق برصورتده تفسیره مدار اولورسه ، حقیقةً فرضیات سائره‌دن دهاقریب اوله‌جغی ایچون ، علما — علمك ترقیات آتیه‌سی سایه‌سنده ایلروده دها اقربی بولونماسنه انتظاراً — صورت موقته‌ده اوفرضیه‌یی قبول ایدرلر . بناءً علیه تابع اولدقلری قانون طبیعی‌یی بولمق ایستدکلری آثار ومشهوداتی تفسیر وایضاحه دها زیاده مدار اولان ، حقیقةً اولکندن دها یقین بولنان دیکر برفرضیه ظهور ایدنجه علما اسکیسنی درحال تغییر وتعدیله آماده‌درلر .

ذاتاً فیلسوف شهیر اوکوست سباتیه‌نك فلسفهٔ دین نامنده‌کی اثرندن آلدیغمز شو سوزلر یوقاریده‌ده نقل ایدلمش ایدی : « علمك هرفرعنده ، هرمبحثنده حائز اولدقلری معلوماتك نسبتله پك محدود برجزئدن عبارت اولدیغنی هرکسدن اول اعتراف ایدن ینه علمادر . تواضعده اك ایلری کیدنلر ایسه علماً اك اوکده بولنانلردر . بونکله برابر علمانك هپسی‌ده معترفدرلرکه شمدی‌یه قدر عالم طبیعتده نائل اولدقلری کشفیات ، اجرا ایتدکلری تتبعات مجهول قالان سرائره نسبتله هیچدن باشقه برشی دکلدر . بناءً علیه بونلر وضع ایتمش اولدقلری اصول وقواعدی آن‌بآن تعدیل وتنقیحه ، نظریه‌لرینی کیت‌کیده توسیعه ، مشاهدات جدیده‌لرینی‌ده اسکی مشهودات صحیحه‌لرینه علاوه‌یه آماده‌درلر . »

مشهور قامیل فلاماریون دیورکه : « علم هیئت ، طبیعت ، کیمیا اصطلاحنجه نظریه نه‌در ؟ بز اولا برطاقم مشهودات ومحسوساتی کورویورز . صوکره بونلر درجهٔ کفایه‌یی بولنجه عمومی بردن برقانونك دائرهٔ شموله ویرمك ایچون بربرینه ربط ایتمك چاره‌سنی آراشدیریورز . لکن عجبا بوقانونی کوزیمزله کورویورمی‌یز؟ خایر . بزاونی آنجق مشهوداتمزی امتحان ایتمك صورتیله بولمق ایسته‌یورز . حتی چوق دفعه‌لر بوقانونه ویردیکمز اسمك اونکله پك اوقدر مناسبتی اولمدیغی‌ده واقع اولیور . بناءً علیه بزم تحری‌ٔ سرائر ایله مجبول اولان عقل سربازیمزی ماهیات اشیایه ایصاله توسط ایدن بونظریه حقیقت امرده برفرضدن عبارت اولوب قدروقیمتی‌ده آنجق بزه مرئیات محسوسه‌نك مستور اولانلری حقنده ویره بیله‌جکی ایضاحاتدن عبارتدر . او حالده بوقانون‌ده آز زمان صوکره هوای منستیه قاریشوب کیتمسی پك محتمل اولان واهی برطاقم فرضیات وظنیات صره‌سنده قلیر . فرضیات علمیه مقامنه یوکسلمسی آنجق صحتی بالامتحان ثبوت بولدیغی زمان قابل اوله‌بیلیر . »

بورالری قارئین کرامك نظرنده تحقق ایتدکدن صوکره ایچه آکلاشیلیرکه عصر حاضرده‌کی علمك وظیفه‌سی اشیانك ظواهرینی ، سرائرینی حواس ومشاعرك اعانه‌سیله آراشدیرمقدر ؛ نظریاتی یسه دائرهٔ فنون کنیشلدکجه ، اونظریات ایله مناسبتی اولان یکی یکی کشفیات ظهوره کلدکجه تعدیل وتغییره نامزد اولان برطاقم فرضیات موقته‌دن عبارتدر . علوم حاضره‌نك وظیفه‌سی بوندن عبارت اولدیغی حالده اونی نفی صانعه آلت اتخاذینه قالقیشمق ، ماده‌نك ماوراسنده‌کی عوالمك کافه‌سنی انکاره ، ادیان وعقائدی ابطاله سوق ایتدیکنی ادعا ایله‌مك اوکا قارشی عظیم بربهتان اولور .

شیمدی بری‌چیقوب دیه‌بیلیرکه : پك اعلا ، کندیلرینی ارکانندن عد ایتمکده اولدقلری علوم حاضره نامنه اوزون اوزادی‌یه بر چوق دعاوی ایله صانعی ، روحی ، ابدیتی انکاره قالقیشه‌رق دنیایی ولوله‌یه ویرن بوآدملر کیملردر ؟

اوت ، بز بوکبی ارباب طغیانك موقع حقیقیلرینی انظاره ، درکهٔ عرفانلرینی افکاره کوسترمك ؛ کندیلرینك اویله سوزینه اعتماد ایدیلور علما زمره‌سندن اولمدیغنی عمومه آکلاتمق ایچون نه دیمش اولسه‌ق — بویله مهم موضوعلرده سوزیمز موثوق بیله اولسه — امینمکه ینه بعضلرینك نظرنده افراط ایله اتهام اولنمقدن قورتوله‌مایز . بناءً علیه سوزیمزك دها شایان احتجاج ، دها موثر اولمسی ایچون اساتذهٔ علمك بو آدملر حقنده نه کبی مطالعه‌ده بولندقلرینی مقام استشهادده ایراد ایتمه‌مز الزمدر .

قامیل فلاماریون دیورکه : « اساتذهٔ علم موجوداتك دوام واستمراری مسئله‌سنی حل ایتمکدن عاجز قالدقلری ایچون بر خالق مطلقك وجودی ضروری اولدیغنی واصول اشیاده‌کی سری اکلامق توالی وتعاقب کائناتی ایضاح ایده‌بیلمك ایچوده اوخالقك موجودات اوزرنده برتأثیر دائم ومستمری بولندیغنی معترفدرلر . لکن بونلرك تلمیذلری استادلرینه تفوق داعیه‌سنده بولنه‌رق اونلرك نظریه‌لرینی تحریفه قالقیشیورلر . حال بوکه برطرفدن‌ده یالان یره کندیلرینی او نظریه‌لرك حامیسی ، طرفداری کوستریورلر . »

ایشته مادیون حقنده علمانك شهادتی بومرکزده‌در . اکر بونلرك ایچنده علمنه اعتماد اولنور برعالم ، یاخود قومی آره‌سنده حائز مقام فضیلت برفاضل بولنمش اولسه‌یدی ، طبیعی فلاماریون کبی عقلی باشنده برآدم قالقوب‌ده بومفرط مدعیلرك علمده هنوز تلمیذ اولوب اساتذه درجه‌سنه وارمدقلرینی ، استادلرینك وضع ایتمش اولدیغی نظریاتی تحریف ایدرك علمك یوزینی قاراره‌جق درجه‌ده امانته خیانت ایدر کروهدن بولندقلرینی علی رؤس الاشهاد سویله‌مزدی .

مشارالیه دیورکه : « علومك تدریسنده ، مدافعه‌کارلغنده بولنانلردن بعضیلریله ، کندیلرینه شراح علم سوسی ویرن دیکر بر طاقملری خلقه باطل ، وخیم برآلای مذاهب تلقین ایتمکده‌درلر .

حقیقته عطشان فقط پریشان اولان بر چوق افکار بونلرك کتابلرندن محتاج اولدقلری معلوماتی آلیرکن برلکده اوزهر سریع -

التأثیری‌ده ایچیورلرکه او سم مهلك قلبلرنده‌کی فضائل معرفتی درحال محو ایدیبور . بناءً علیه یواش یواش ایلریله‌یه‌رك بزی قورقوتمقده اولان بو داهیه‌نك سیرینی توقیف ایتمك قطعیاً لازمدر . بونك ایچون‌ده بو مذاهبی حضور مناقشه وامتحانه‌چکه‌رك ماهیتلرینی میدانه قویمق، اویله بعضلری طرفندن ظن اولندیغی کبی علمله هیچ مناسبتی اولمیه‌رق بلکه بر طاقم افکار جامده‌نك محصولات وهمیه‌سندن عبارت بولندیغنی براهین ایله کوسترمك اقتضا ایدر . أوت بو افکار شمس ضیاپاش علمدن غایت ضعیف ، سیر طبیعیسندن منحرف بر شعاعدن باشقه بر شی اقتباس ایده‌مه‌مشکن کندیسنی تمامیله علم اوزرینه مؤسس ظن ایدیور »

أوت ، الحاد علمه ، عقله نسبت اولنمق ، یاخود بر مسلك تسمیه ایدلمك ، الحاصل نظر اهمیته آلنمق درجه‌لرندن پك آشاغیده‌در . دها طوغریسی الحاد شیاطین اوهامك نفوذینه مساعد بعض عقوله طریان ایدن بر وهمدن باشقه برشی دکلدر .

حس اعتقاد بوتون احتساسات میاننده قلب انسانی‌یه الك زیاده ملاحق اولانیدر . هم ارباب انکارك بو حسی طویملری اصحاب اعتقاددن اشاغی دکلدر . بلکه اولکیلرك جحدوانکاره قالقیشملری کندیلرینك اوحسدن دها زیاده متأثر اولدقلرینی کوستریبور . شو قدرکه یولی صاپتدقلرندن طولایی سائقهٔ حیرتله بر ظلمت آباد هیچا هیچه دوشمشلرده قورتولمق ایچون وادیٔ فرضیاته کیرمکدن ، کونا کون سفسطه‌لر ایجاد ایتمکدن باشقه چاره بوله‌مامشلر ؛ حالبوکه باصرهٔ امعانلرینی قاپلایان غشای غفلتی قالدیرسه‌لرده او سفسطه‌لری ایچه کورسه‌لر همان هپسنی قالدیروب آتارلردی .

اکر بزه دنیاده کندی وجداننه قارشی یالان‌سویلینلرك ، کندی کندیسنی الداتانلرك أك ایلریده بولنانی کیمدر دیه ، صورلسه . بلا تردد « کندیسنك ملحد اولدیغنه قائل اولاندر . » جوابنی ویررك . اکر ملحدلرك حضور علمده‌کی موقعلرینی اوکرنمك ایسترسه‌کز دیکلیکز : مؤمن ایله ملحد موجوداتی اقرار خصوصنده متحددرلر . یعنی کائناتده نه وارسه محکم بر طاقم قوانینه ، مقاصد حکمت اوزرینه مؤسس قواعد ثابته‌یه تابع اولدیغنی مقردرلر . هله شو زمانده هیچ بر ینسز تصور اولنه‌مازکه کائنات علویه وسفلیه‌نك قوانین ثابتهٔ محکمه‌یه تابع اولمدیغی ادعاسنده بولنه‌بیلسون . أوت ، بویله برسرسم عصریمزده بولنمدیغی کبی اعصار مستقبله‌دن برنده‌ده بولنه‌ماز . چونکه علوم طبیعیه وریاضیه بو قوانین اوزرینه بنا اولنمشدر . بوقوانین اولماسه‌یدی بالطبع علمده اوله‌مازدی .

شیدی مؤمن ایله ملحد آراسنده‌کی یکانه فرق شودرکه ملحد نظرینی قوانین کونك یالکز مظاهرینه ، آثارینه حصر ایدرك او قوانینك ماهیتنی تأملدن قصر ایدر . مثلا او دیرکه : کواکب جاذبه قانونی واسطه‌سیله یکدیکرندن معین اولان مسافه‌ده طوره‌بیلمکده‌در . (حالبوکه او قانونی کورمیور .) نباتات امتصاص قوانینی سایه‌سنده تغذی ایتمکده‌در . بویله‌جه علمده ترقی ایدرك علت وحقیقتنی ادراکه مقتدر اوله‌مدیغی دیکر بعض اسرار طبیعته واقف اولدقجه اونلر ایچون‌ده خصوصی برر قانون اختراع ایدر . اوحالده اختراعکرده‌سی اولان قوانین نامتناهیدر .

مؤمنه کلنجه واقعا اوده قوانین کونك آثارینی تأملده قصور ایتمز ؛ لکن نظرینی یالکز بونلره حصر ایتمیوب مجموعنی بردن پیشکاه امعانه آلیر ؛ هپسنی آیری آیری تدقیق ایدر . او زمان بوقوانینك مستقل بالذات اولمدیغنی ، بلکه بوتون موجودات اوزرنده تصرف ایدن بر قوهٔ یکانه‌نك مظاهر مختلفه‌سی اولدیغنی کورور . هم بویله اولدیغنه برهان حسی اولمه‌دن ، راست کله اعتقاد ایتمش عد اولنه‌ماز . زیرا اوکندی کندینه دیرکه : اکر ایش بنم کوردیکم کبی اولماسه‌یدی کائنات علویه وسفلیه‌ده‌کی بوترتیب بدیعه ، عوالم کونیه‌ده‌کی بو نظام متقابله امکان بولونمازدی . مثلا خصیصهٔ نشوونمایه مالك اولان شو نباتی آل ، علمای طبیعت طرزنده اونی تتبع ایت ، کوره‌جکسك‌که : اونبات بر چوق قوانینك تحت حکمنده‌در . اکر اوقوانین مستقل اولسه‌یدی ، آره‌لرنده اتحاد بولنماسه‌یدی البته نباتك حالی رهین اختلال اولوردی ؛ منتظم برسیر تعقیب ایدرك نشوونما بوله‌مازدی . او حالده بوقوانینك یالکز کندی آره‌لرنده دکل ، قوانین خارجیه ایله‌ده متحد اولدقلرینه اعتقاد ایتمك ایجاب ایدیور . زیرا بویله اولماسه‌یدی اونلرك حرارت شمسیه وارضیه ، رطوبات جویه کبی سائر برچوق مؤثرات ایله اجرای حکم ایدن قوانینك تجاوزندن قورتولملری قابل اوله‌مازدی .

دیمك‌که آثار و وظائفك اختلافیله برابر کرهٔ ارضده‌کی بوتون قوانین طبیعتك آره‌لرنده اتحاد موجود اولدیغنی اقرار ایتمك ضروریدر . اکر بولندیغك نقطه‌دن دها یوکسك برمستوی‌یه چیقه‌جق اولورسه‌ك اوزمان کرهٔ ارضك تابع اولدیغی قوانینك بوتون موجودات اوزرنده حاکم اولان قوانین ایله متحد بولندیغنه حکم قطعی ایله حکم ایدرسك ، چونکه شومحقر کوردیکمز اجرامك بری اولمقدن باشقه برشی دکلدر ؛ دها طوغروسی ماده واصل اعتباریله اوده اونلردندر . واونلرك احوال و حرکاتنه تابعدر . او حالده بوتون قوانین کون آره‌لرنده متحددر . بواتحادك معناسی ایسه جمله‌سنك بردن بوتون بوموجودات اوزرنده حاکم اولان ، اونلری محو وانعدامدن صیانت ایدن منفرد بر قوهٔ عامه‌نك مظاهر مختلفه‌سی اولمسندن عبارتدر . ایشته بوبرحقیقتدرکه عاقل ، سرسم ، کیمسه طرفندن قبولنده تردد احتمالی متصور دکلدر . لکن خلق حقائق عقلیه‌یی مثال محسوس ایله‌دها قولای تلقی ایده‌جکی جهتله بزم‌ده شیمدی اویله بر مثال ایراد ایتمه‌مز لازم کلیور .

محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

میزان شعرانی

— مابعد —

میزانك فائده‌لری بوقدره منحصر دکلدر . دها نیجه فوائد عالیه

وصافیه‌سی واردرکه صره‌سی کلدکجه آنلری‌ده یکان یکان ، سرد وبیان ایده‌جکز .

بناءعلیه ، قواعد میزانی حقیله تلقی‌یه چالیشه‌رق ، دیکر اخوانکزه‌ده تعلیم ایتملیسکز !

بطریق الکشف ، ذوق لدنیسنه وصول کندیلرینه میسر اوله‌میانلر ، ضرری یوق . اکا فکراً وعاماً اطلاع حاصل‌ایتسونلر . نته‌کیم ، حکیم مطلق تعالی عز وجل ، بودقیقه‌یه اشارتله بیورمش : ﴿ ان لم یصبها وابل فطل ﴾ مآل جلیلی مرتفع یره‌کی باغچه‌یه ، کثرت باران اولمسه بیله ، قطرات شبنم اصابت ایدر ؛ ینه ریان ومیوه‌دار اولور .

مقصود اصلی ، بلا استثنا بالجمله ائمهٔ مسلمینك ، صنوف هدایت ربانیه ایله محفوف بولندقلرینه ، اخوان دینزك قولاً وقلباً قائل اولملریدر . بواعتقاد کندیلرنده کشف ویقین صورتیله حاصل اولمسه‌بیله ، ایمان وتسلیم طریقیله وجود بولمسی‌ده ، فائده‌دن خالی دکلدر . [۱]

هنوز ذائق حقیقتی اولمازدن اول ، صحت میزان حقنده سزکله مجادله‌یه قیام ایدن ذاتی ، میزان ، مذاهب اربعه علماسی محضرنده قرائت اولنورکن حاضر بولندیرنجه‌یه‌قدر ، آنك طرفندن حقکزده روا کوریله‌جك اذاله تحمل ایتملیسکز ! چونکه اوذات نفسنده معذوردر . غرابت موضوعی حسبیله ، میزانك صحت قواعدینی سزه قولایلقله تسلیم ایده‌مز !

فقط ، سویله‌دیکمز اوزره او محضرده درت مذهبك هربرندن بر عالم بولنمسی شرط لازمدر . عکسی تقدیرده ، بلکه‌ده حاضر بولنانلره‌قارشی رغبةً ویارهبةً وجه موافقت کوسترده ، تابعی موجود اولمیان دیکر مذهبه انتصار ایده‌جك کمسه بولنمامسیله ، اومذهبی بی‌پروا رد ایدر .

الله عظیم الشان محافظه بیورسون ، شوحالده اوذاتك مراعاتی ، وجوه مخلوقاته راجع اوله‌رق ؛ نفس حقه رعایتی بولنمدیغی نتیجه‌سی چیقار ، که مقصود اصلی بونك بالکلیه خلافیدر .

***

شمدی ، سزه بوراده برقاعده ذکر ایده‌جکم ! که بوقاعده میزانك صحت قواعدینی تسلیمه‌منتهی اوله‌جق طریقلرك الکقیصه‌سیدر .

اولا ، اساس نظریکزی ؛ اوعقیدهٔ حقه اوزرینه بناایتملیسکز : که جناب حق ، کافهٔ اشیایی عالم ؛ مجموع تصرفاتنده حکیمدر ؛ ازلاً ابداً .

اولزمان ، بوحکمتخانهٔ عالمی خلق وابداع بیوردی . احوالی تنظیم ، شئونی ترتیب ، کمالی احکام ایلیه‌رك ؛ علم قدیم الهیسنك سبق حکمی ؛ وارادهٔ ازلیه‌سنك وفق تعلقی اوزره : آنی ، انظار شهوده حصر وضبطی غیر ممکن اختلافات بی‌نهایه ایچنده اظهار ایتدی . امزجه وتراکیبی متغایر ؛ احوال واسالیبی متباین .

بناءً علیه اجزای کائنات ، شو کوردیکمز اوضاع وتألیف ایله فضای بی انتهای وجود داخلنده طی مراحله باشلادی ؛ امور مکونات غایات ونهایتی غیر متصور شئون وتصاریف اوزره استقرار ایلدی .

ینه اوخداوند حکیم : بدیع حکمتی ، عظیم الطافی ، عمیم رحمتی جمله‌سندن اوله‌رق ، عبادینی سعید وشقی عنوانلری آلتده ایکی قسمه تقسیم ایلدی . سعدایه قارشی « وعد » ، اصحاب شقایه قارشی‌ده « وعید » حکملرینی وضع ایدرك هر ایکی قسمی . وعد ایله وعید متعلقاتنده‌کی ، یعنی اقسام حسنات ایله انواع معاصیده‌کی ماخلق لهلرینه کوره استخدام ایلدی .

مع هذا ، حکم عدلی سعهٔ افضالی حسبیله هر ایکی صنفك حالاً واستقبالاً ، اصلاح‌شانلرینه خادم اوله‌جق لوازمی‌که : تصویر ایتدیکی مادیات ، تقدیر ایلویکی معنویات ، ابداع کرده‌سی اولان مصنوعات ، تشریع بیوردیغی احکام ، وضع ایتدیکی حدود ، ایجاد ایلدیکی شئون ، هپ اولوازم جمله‌سندندر ؛ انلری ودها سائر انواع بی‌نهایه‌سنی ، بودار موقتده مکملاً تهیهٔ واحضار بیوردی .

ایشته بوترتیب بدیع ایله : امور محدثات تمام ؛ نظام کائنات منعقد اوله‌رق ؛ زمان ایله مکان ، شانلری اقتضاسی اوزره تکمل ایتدی . نهایت : ﴿ لیس فی الامکان ابداع مما کان ﴾ [۲] دینیله‌رك ، مجموع مکونات

---

[۱] « معلومظ » کافهٔ ائمهٔ دینك ، هدایت الهیه حوانده مجتمع اولدقلرینه بناءً علیه جمله‌سنك صحت اجتهادلرینه آز چوق حصول ایمان ایله ، اختلاف مذاهبی یاکاش اکلامقدن متولد ؛ ومابین الامة تفرقه ومنافرتی مولد اولان ، برودت فکریه‌نك قرین زوال اولمسی ، آز فائده‌میدر ؟ بوندن بشقه ؛ معلوم اولدیغی اوزره : عالم بشریده‌کی ، وقوعات ومعاملات غیر محدوده‌یه قارشی ترتیب احکامده توجه ایرامق یالکز بریا ایکی امامك دائرهٔ اجتهادنده محصور براقمقدن ایسه ؛ ایجابنه کوره ائمهٔ دینك کافه‌سی اقوالنه مراجعتله ؛ مقتضای حال وزمانه کوره ؛ بك لایم رأیك موافق « اول » هانکیسی ایسه آنی اختیار ایتمك صورتیله اوامق ، مظهر وسعت ورحمت الهك آز منفعتمیدر ؟

بکنلرده : مجلس مبعوثانده ، مجدداً تنظیم اولنه‌جق قوانینك ؛ فقه شریفه مراجعتله وجوده کتیرلمسی تحت قراره آلنه‌رق قومیسیونه حواله اولندی . اوقومیسیونده ، میزان شعرانینك محتوی اولدیغی قواعد وحقایق ؛ نه خدمتلر ایتمز .

قوجه شعرانی .. ظن اولنورکه میزانی ، بوزمانی پیش نظره آله‌رق ، وضع وتألیف ایلمه‌مش . زیرا ، امت اسلامیه شمدی‌یه‌قدر میزاندن مستفید اوله‌مامشدر . بناءً علیه عالم اسلام ، اختلاف مذاهب یوزندن فائده یرینه ، نیجه مضراته معروض قالمشدر .

[۲] « معلومظ » « لیس فی الامکان ابدع مما کان » قولی ، تزیلان حرم حقدن ، حجة الاسلام امام محمد غزلی ، علیه رحمة الباری حضرتلرینکدر . « اولی » عالم امکان ، صور غیر محدودهٔ خلقتك مجموعی محتویدر . یعنی ، من الازل ظهور ایدن ؛ والی الابد ظهور ایده‌جك اولان صور خلقت ، کافهٔ کندیسنده موجوددر . بناءً علیه ، عالم امکانك حاوی اولدیغی طرز تکویندن دها بدیع ؛ دیکر برصورت تکوین یوقدر .

تعبیر آخرله : امتداد مطلقه « حد » تصوری ، نصل غیر ممکن ایسه ؛ ایجادك متمادی وغیرمنقطع اولمسی ضرورتنه نظراً ؛ عالم امکانك تضمن ایتدیکی صور خلقته ، حدوپایان تصوری‌ده اویله‌جه ممکن دکلدر . دیمك‌که ، عالم امکانك متضمن اولدیغی « صور خلقت » خارجنده دیکر برصورت خلقت یوقدر . شو حالده ، عالم امکانده داخل بولنان ، صور خلقت اکملدر ؛ اکمل ایسه ، ابدعدر . ابدع فوقنده ؛ ابدع تصوری محالدر . بناءً علیه ، عالم امکانك متضمن اولدیغی خلقتدن دها بدیع ، دیکر برصورت خلقت تصوری محالدر .

ایله ترتیب خلقتك، نقص وخللدن برائتی، علی رؤس الاشهاد؛ اعلان اولندی .

پروردكار رحیم نوع انسانی، خواص كائناتك جمله‌سنی حد ذاتنده جامع، عالم اكبر كندیسنده منطوی، معتدل المزاج، حسن الصورة، منتصب القامة، وحتی امانت كبرای الهیه‌یی درعهده ایتمكه مستعد اوله‌رق، كمال اوزره خلق بیوردیننه ایماءً : ﴿ لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم ﴾ نظم جلیلنی ارسال ایتدی . بناءً علیه، خلقته‌كی كمالك، بر عظیم برهانیده «نوع انسان» تشكیل ایلدی . مآل مقدسی : بز انسانی شبهه‌سز احسن تقویم اوزره خلق ایتدك .

شو قدروار كه حق سبحانه وتعالی، هربر نافعی مطلقا نافع وهربر مضری مطلقا مضر اوله‌رق خلق ایتمدی . بلكه عموم كائناتی اویله بر قانون حكمته ربط ایلدی كه ایكی شیدن بریسنك اضرار ایتدیكنی، اوته‌كی انفاع ایدر . اوته‌كینك انفاع ایلدیكنی، بریكی اضرار ایدر . حتی شیء واحد دخی برزمانده انفاع ایتدیكنی، دیكر بر زمانده اضرار ایدر . دیكر برزمانده اضرار ایتدیكنی، بربشقه زمانده انفاع ایلر .

بونلر اوللمات حكمتدركه، اعمال افكار ایله ادراك ماهیتلری امر محال .. واواسرار خفیه‌دركه ، جناب عالم الاسرارك مظهر ارشادی اولمیانلره ، اكتناه حقیقتلری محال اندر محالدر .

ایشته ! بو تمهیدات ایله تحقق ایدر كه هر شخص وهر شیء ماخلق لهنه میسردر [۱] وبو اختلافات ایله بو مغایرات ، هپ شئون اولین وآخرینی اتمام ایچوندر . جناب حق ایسه ، عالمیندن غنیدر .

بو قاعده ، فكریكزده تقرر ایدنجه ، معلومكز اولور كه الله عظیم الشانك، اهل سعادته قارشی وقوعبولان تكلیفاتنده قطعاً اثرمكر یوقدر . وبو امت ائمه‌سنك ، فروع شریعتده‌كی اختلافلری محمود العاقبه، ومعقول النتیجه‌در . زیرا ، تغایر امزجه واحوال ؛ البته تخالف مشارع واحكامی اقتضا ایدر . مابعدی وار

انقره استیناف رئیسی

عمر لطفی

مواعظ

مقرری — محرری

مناسترلی اسماعیل حق — ح . اشرف ادیب

۵۷ درس — ۲۷ شباط ۳۲۴

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم

﴿ ومن یفعل ذلك عدواناً وظلماً فسوف نصلیه ناراً وكان ذلك علی الله یسیراً ان تجتنبوا كبائر ما تنهون عنه نكفر عنكم سیئاتكم وندخلكم مدخلاً كریماً ﴾ صدق الله العظیم .

﴿ ومن یفعل ذلك ﴾ هر كیم شونی یاپارسه ﴿ عدواناً وظلماً ﴾ آخرك حقنه تعدی ایتمك ونفسنه ظلم ایتمك صورتیله . ﴿ ذلك ﴾ نك مشار الیهی، درس سابقده مذكور قتل نفسدر . اقرب اولان اودر . ﴿ ولا تقتلوا انفسكم ﴾ معناسنی ایضاح ایتدك وقتل حسی وار . قتل معنوی وار، یعنی قتل هلاك صوری ایله اولدیغی كبی ، هلاك معنوی ایله‌ده اولور . هر ایكیسی‌ده حرامدر . نه‌قدر اخوان دین وار ایسه هپسی بر وجودك اعضاسندن عبارت عد اولنور . هر هانكی برینه سوء قصد ایتمك كندی وجودینه سوء قصد دیمك اولور . كذلك ﴿ المؤمن للمؤمن كالبنیان یشد بعضه بعضاً ﴾ حدیث شریفی حكمنجه، مؤمنلرك جمله‌سی بر بنای عالینك ركنلری منزله‌سنده‌در . برده منهیاتی ارتكاب صورتیله انسان كندینی هلاك ایتمش اولور. مثلا غیرك مالنه تعرض ایتمك . ﴿ یا ایها الذین آمنوا لا تأكلوا اموالكم بینكم بالباطل ..... ولا تقتلوا انفسكم ﴾ یعنی درس سابقده‌كی آیتده ایكی شی تحریم بیورلدی . اولا : اخرك مالنه تعرض ، صورت غیر مشروعه‌ده بر كیمسه‌نك مالنی آلمق ... بوده ، قتل نفسه مؤدیدر . یعنی كیمسه‌نك مالنه تعرضله قتل نفس جنایتی حادث اولور . بعضاً انسان بشقه‌سنك ماله طمعاً شخصنی قتله قیام ایدر . بعضاً ده او اثناده كندیسی قتل اولنور . بو جهتله قتل نفس ایله غصب اموال بیننده ارتباط تام واردر . بناءً علیه جناب باری هم نفوس بشریه‌نك، هم اموالك محافظه‌سنی فرمان بیورمشدر . فقط ماله تعرض دها زیاده‌در . اونك ایچون تقدیم اولوندی . نصل كه شهادت زور ایله ، قومارجیلقله . ارتكاب وارتشا ایله ، صور سائره ایله‌ده وقوع بولور . بونلر هپسی وجه باطله داخلدر . شرع شریفك مباح عد ایتمدیكی صورتلرك هانكی بریله اولورسه اولسون اخرك مالنه تعرض ممنوعدر . حتی كندی مالنی اسراف ایتمك‌ده بو حكمده داخلدر. سفاهت یولنه ، غیر مشروع جهتلره صرف واستهلاك بلا شبهه حرام قطعیدر . انسان مالنی خیره صرف ایله مأموردر . بر حدیث شریفده ﴿ نعم المال الصالح للرجل الصالح ﴾ بیورلمشدر . یعنی خیرلی مال نه كوزل شیدر ، صالح آدم ایچون. چونكه بو سایه‌ده دنیاده، آخرتده قزانیر، دارینده مسعود اولور . مال اگر حلالدن قزانیلیرسه خیره صرف اولور . اكثریا نامشروع جهتلره صرف اولنان اموال غیر مشروع صورتله قزانلمش بولونور . بو ایسه نانكورلك عد اولونور ، بیوك بر مسئولیتی داعیدر . شخصی اولسون ، عمومی اولسون، بیوك فلاكتلره مؤدی اولور . كذلك انسان مالنی افنا ایتمكله كندیسنی تهلكه‌یه القا ایتمش اولور . چونكه ضرورته مبتلا اولونجه معاذالله انتحاره قدر وارر . مأیوسیت كبیر نفسنی اولدورر. فقط ﴿ ذلك ﴾ كلمه‌سی بعیده موضوعدر. بو لفظ ایله قریبه اشارت نكته بلیغانه ایستر . فی الواقع قتل النفس غضب الهی یی موجب اولدیغی ایچون نزد سبحانیده بعیددر ، مؤمنلرك‌ده

[۱] معلومكز « هرشخص، وهرشیء ماخلق لهنه میسردر » . بو افاده ، صحیح بخاریده مندرج : « كل میسر لما خلق له » حدیث شریفنه مستنددر . اهل انصاف، بلا تردد تسلیم ایدركه : بو سوزی آنجق بر پیغمبر سویلیه‌بیلیر .

شانی اولمدیغی ایچون اونلردن ده اوزاقدر . ﴿ ومن یقتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه جهنم خالداً فیها ﴾ نظم جلیلی اك بویوك تهدیدی حاویدر . کفردن صکرا اك اشنع گناه قتل نفسدر ، هر نه صورتله اولورسه اولسون بر معصومك هلاکنه سبب اولمق جنایت عظیمه‌در . بالخاصه کندی نفسنی قتل ایتمك ... واقعا انتحار ایدن کیمسه حقنده مطلقا کفر ایله کندی دیه حکم اولنماز . ینه نمازی قیلنور . فقط بیله بیله یاپدیسه اك بویوك گناهی ارتکاب ایلمش اولور . ذاتاً عقلی باشنده ایکن فناً انتحار محالدر . فقط اولجه مقدماتی طاسارلامش اولور . انتحاره مباشرت ایده‌جکی وقت عقلی باشندن گیدر دییورلر . بعضلری اولدن حاضرلایور ، عزم وتصمیم ایدییور . آرتق بو ، شبهه‌سز بیله بیله یاپمش ، ایسته‌یه ایسته‌یه اجرا واونك ایچون اك بیوك گناهی ارتکاب ایلمش دیمکدر . نقط شو فعل حرامی حلال اعتقاد ایتمزسه ، کندینی عاصی بیلیرسه — نعوذ بالله — بر سائقهٔ مصیبت ایله ، بر غیرت جاهلیه ، بر یأس طبیعی ایله انتحار ایدرسه ، جائزکه ایمان ایله گیتسون . کفرینه حکم ایدلمز . لکن اك بیوك گناه ایشله‌مش اولور . الله تعالی دیلرسه برمدت جهنمده یاقار . دیلرسه عفو بویورور .

صددمزه گلهلم: استعیذ ﴿ بالله ومن یفعل ذلك ﴾ هرکیم بونی یاپارسه — کرك قتل انفس ، کرك غصب اموال جرئتنده بولونورسه — نیچون یاپار بونی؟ ﴿ عدواناً وظلماً ﴾ یا برینه ظلم وعدوان ایچون . یعنی حقوقنه تعدی ایدییور . بومقصد ایله ظلم ایتمش اولور . حالبوکه بر انسان آخرك حقوقنه تجاوز ایدرسه کندی نفسنه‌ده فنالق ایتمش بولنور .

صورسه‌لر مغدورنی غدار کندین کوستر .

شبهه‌سز هر ظالمك ظلمی ینه کندینه عائد اولور . ﴿ ولا یحیق المکر السیئ الا باهله ﴾ ﴿ یا ایها الناس انما بغیکم علی انفسکم متاع الحیوة الدنیا ﴾ ای انسانلر ، ای بنی ادم بونی محقق بیلیکزکه هر بغیکز ، تجاوزکز ، هر طغیانکز کندی نفسکز اوزرینه مقصوردر . سز ظن ایدرسکزکه آخره‌در . اویله دکل . ظالم دنیاده کورمزسه عقباده چکه‌جك . بوحقیقتی امر محقق بیلك ، طوغری یولدن آیرلمه‌یك ﴿ ان الله یأمر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی ﴾ آیت کریمه‌سنی هرجمعه کونی ایشیدییورسکز . بو آیت جلیله پك جمعیتلیدر . بتون اوامر ونواهی بونك ایچنده‌در . الحاصل آخرك حقوقنه تجاوز ، هر نه صورتله اولورسه اولسون ، اصلا جائز دکلدر . انك ایچون بیورییور : ﴿ عدواناً وظلماً ﴾ آخره تعدی وکندی نفسنه ظلم ایتمك صورتیله هرکیم بونلری یاپارسه ﴿ فسوف نصلیه ناراً ﴾ اوکیمسه‌یی یقین زمانده جهنم آتشنه صوقه‌جغز . بونلر بویله بر عقوبت کوره‌جك ، آخرك مالنه ، نفسنه تعدیده بولندقلری ایچون جزای الیمه کرفتار اوله‌جقلردر .

— بویله ادملر ایسه بی‌نهایه‌در . دنیاده پك چوق قاتللر کورلمش ، مرتکبلر ایشیدلمشدر . یارب! بو قدر حریفلری نصل طوپلایه‌جقسك؟ بوغایت اوزون بر مسئله‌در .

اوت ! سزه اوزون . فقط ﴿ وکان ذلك علی الله یسیرا ﴾ الله‌ه کوجلك یوق . جناب حقه قولای ، آسان برشیدر . ذاتاً هر انسانه مخصوص موکل ایکی ملك وار . اونك ایشـنی الله اونلره تفویض ایتمشدر . حسناتنی قید ایدرلر . آخرتده‌ده برابر بولنورلر . ایکی پولیس کبی یاننده‌ن آیرلمازلر . نصلکه سورهٔ قافده بیورلمشدر : ﴿ وجائت کل نفس معها سائق وشهید لقد کنت فی غفلة من هذا فکشفنا عنك غطائك فبصرك الیوم حدید ﴾ هرکس قبردن قالقنجه صاغنده ، صولنده ایکی ملك برابر کیده‌جك . دنیاده‌کی افعال وحرکاتنه شهادت ایده‌جکلر . اولا اونی محاسبه یرینه سوق ایده‌جکلر . بریسی سوق مأموری . عسکری نصل سوق ایدر ، آلنان امره کوره . ملکلرده بنی آدمی محشره اویله سوق ایده‌جکلر . اوکون هپسی بر محله طوپلانه‌جق . بریسی سوق ایده‌جك ، بریسی شهادت ایده‌جك . ﴿ ان الله سریع الحساب ﴾ الله تعالی بزم ایله اوغراشه‌جق دکل . هر ایشه اهلنی تعیین ایتمشدر . ﴿ والمدبرات امراً ﴾ نظم جلیلنده مذکور ملکلر دنیوی واخروی امور معاش ومعادی تدبیر ایچون مأموردرلر . ملائکه‌نك بر صنفی مدبرات ملائکه‌سیدر . امر عالی ، احوال بنی آدمی تدبیر وتصرف ایدرلر . موکل قیلنمشلر ، جناب باری طرفندن توکیل بیورلمشلر . دنیاده ارزاق وآجالی وسائر خصوصاتی بونلر تسویه ایدرلر . آخرتده‌ده جزالری ترتیب ایدرلر . فقط قابلمی انسان گناهدن قورتولسون ؟ هرکسك آز ، چوق گناهی وار . کیمسه معصیتدن خالی قالمیور . بشریت ایجابنجه معصوم یاشامق امکانی یوقدر . بر طاقم معصیتلر طبیعی الوقوعدر . گناه اولماسه الله تعالی نه‌یی مغفرت ایده‌جك ؟

شیمدی بو آیت جلیله‌دن مؤمنلرك قلبنه یأس کلیر کبی اولدی . هایدی کیمسه‌نك نفسنی قتل ایتمیه‌سك . لکن حقوق عباد کوجدر . جناب حق کیمسه‌نك مالنی‌ده آلمه ، دییور . قول حقیدر ، حلال اولماز ، بیورییور . صاحبی عفو ایتمه‌دن الله عفو ایتمز . احکم الحاکمیندر . چونکه عدالتله حکم ایده‌جك . اونك ایچون جهنمی خبر ویرییور . عاقبت اندیش اولانه بوندن ، بیوك بر یأس کلیر . زیرا اوزرنده آز چوق حقوق بولنور . عجبا بونك چاره‌سی یوقمی ؟ ایشته بوکا دائر جناب باری تبشیر ایدییور :

حقوقه تجاوز ایدنلر ایچون حلاللق دیله‌مك وار . بوممکن اولمازسه چوق عبادت ایتملی . حسناتك چوق اولورسه خصمانی ارضا ایده‌بیلیرسك . حسناتك بر قسمی اصحاب حقوقه توزیع اولنور . بو طریق ایله نجات ممکن اولور . واقعا غایت مشکلدر . برده بیلمه‌یه‌رك ، قصد ایتمیه‌رك حقوقه تجاوز اولور . سرقت نوعندن دکل . رشوت دکل . مثلا بورج ایتمشده اونوتمشسك ، یاخود ایفاسندن عاجز قالمشسك . بورجلی اولانلر چوقدر . فقط کیمسه‌نك حقنه تجاوز فکریله یاپمایور . انسان بعضاً بیلیمه‌یه‌رك کیمسه‌نك حقنی آلیر ، یاخودده دیونه مبتلا اولور ، قضاسندن عاجز قالیر .

باقی نه بیورور جناب باری تعالی : ﴿ ان تجتنبوا کبائر ما تنهون

عنه نكفر عنكم سيئاتكم وندخلكم مدخلاً كريماً ﴾ ايشته بوكوچك كناهلرك عفوينه دائر تبشير ايديور . مادام سرقت ايتمدك ، رشوت ديه آلمادك ، يالان سويله‌يوب كيمسه‌يي آلداتمادك ، بلكه ديكر بر صورتله اله كچيردك ، يابيلميه‌رك ، ياخود بالآخره ويرمك اوزره آلدكده صوكرا ايفادن ، ادادن عاجز قالدك ، ياخود صاحبني بوله‌مدك ، وارثي‌ده يوق ... اووقت بونلرده صغائرده داخل اولور. الله صغائرك عفوني تبشير ايدر ، فقط كبائردن صاقنمق شرطيله .

﴿ ان تجتنبوا... ﴾ اكر اجتناب ايدرسه‌كز، برطرفه آتيورسه‌كز... ﴿ ان تجعلوها في جانب ﴾ ديمكدر . او برطرفه ، سن برطرفه . صاقنمق، چكنمك ، اوزاق اولمق ... اجتناب ماده‌سی « بعد » معناسنه دلالت ايدر . (جنب) ده اويله دكلمی ؟ ﴿ والجار الجنب ... ﴾ يوقمی ، قومشو حقنی الله توصيه ايديور : ﴿ واعبدوا الله ولا تشركوا به شيئاً وبالوالدين احساناً وبذی القربی واليتامی والمساكين والجار ذی القربی والجار الجنب ... ﴾ حقوقنه رعايت ايديله‌جك كيمسه‌لری صاييور .

انانك ، بابانك حقی بيان بيورلدقدن صوكرا قرابت صاحبی قومشولر ، يعنی خانه‌سی پك يقين ، ياخود قرابت نسبيه جهتيله يقين اولانلر ، اولا بونلرك حقوقنی بيان بيورور . صوكرا ﴿ والجار الجنب ﴾ كه ﴿ والجار البعيد ﴾ ديمك. ياخانه‌سی اوزاق، ياخود كنديسی سنكله برقرابتی يوق . بلكه دينجه بيله مناسبتی اولماز . يهودی اولور. نصرانی اولور .. ينه حقی وار . قومشولق حقی انكار اولونماز .

تفسير بيضاويده بر حديث شريف وار . سلطان انبيا افندمز : — قومشو اوچ قسمدر، بيوردی، برقومشو اولدركه اوچ حقی اولور . ديكر قومشوده واركه ايكی حقی اولور . نهايت بر نوع دها واركه بر حقی اولور .

اوچ حقی اولان اول بر قومشودركه سنك اقرباكدن اولور . يعنی هم دين قارداشك ، هم اقرباك ، هم قومشوك . بواوچ حقده رعايت لازم .

ايكی حقی حائز اولان قرابت نسبيه‌سی اولميوب يالكز دين قارداشك وقومشوك اولان كيمسه‌در .

صوكرا برده نه اقرباكدن اولور، نه‌ده ديندشك بولنيور . فقط قومشوك اولور، يعنی باشقه ملتدن برقومشو . ايستر خرستيان، ايستر يهودی اولسون. امام اعظم افندمز قومشو حقنه پك زياده رعايت ايدردی. قومشو حقی كنديسنه اذيت ويره‌مكدن عبارت دكلدر . ذاتاً نه حقك وار اذيت ايده‌سك؟ قومشونك اصل حقی اذاسنه تحمل ايتمكدر . نصلكه امام اعظم افندمزك خائن بر يهودی قومشوسی واردی ، حضرت امامك يولنه دائما سپورتی دوكردی . اويله خائن بر حريفدی كه راحتنی، اوبقوسنی ترك ايدر، الا هرصباح حضرت امامك قپوسی اوكنه سپورتی براقيردی . حضرت امامكه اوقدر اركن قالقيور ، جامع شريفه كيتمك ايچون دها سحر وقتنده سوقاغه چيقيور، اويله ايكن قاپوسی اوكنده مطلق اوكيجه دوكولمش سپورتی بوله‌جقدی .

تحف ايشته . يهودينك مراقی بويله طوتمش : الا سوقاغی تميز براقيه‌جق ! .. حضرت سنه‌لرجه صبر ايتدی، بلكه واز كچر ديه . عنادينه يهودی‌ده نه‌قدر مارول پيرسه قالان قابوقلرنی أونده‌كی مركبه ويرمز ، سوقاغه آتاردی . تك امام اعظم متأذی اولسون . اويله ايكن حضرت امام سنه‌لرجه صبر ايتدی ، حالبوكه نه ايستسه ياپاردی ، امام اعظم بو . غايت بيوك نفوذ صاحبی ، خليفه‌لر زيارتنه كليور ، بتون امتك اكابری النی اوپيور .

يهودی محضا عداوت دينيه سائقه‌سيله بو ملعنته دوام ايتدی ، فقط، نه ديرسكز، نهايتده مسلمان اولدی . امام اعظمك بوحكيمانه معامله‌سی هيچ لاقيردی سويلميه‌رك يهودی‌يی انصافه كتيردی :

كندی كنديسنه دوشونوب كورديكی متانت اخلاقه حيران اولدی : — والله بونده برسر وحكمت وار، ديدی، بوذات كيمسه‌دن قورقماز . بن بوكا نه‌لر ياپارم، اويله ايكن برشی ديميور . دنيانك اك برنجی عالمنه بنم كبی ادنی برآدم اذا ايتسونده اوده هيچ مقابله ايتمسون. مقابله دكل . نه ياپارسك ؟ ديه آغزينی بيله آچماسون . دين اسلام نه‌قدر علوی ايمش ! اك عادی آدمه قارشی صبر ايت، حلم ايله معامله‌ده بولون ، ديور .

ايشته بوملاحظه سبب اولدی ، بوسايه‌ده هدايت ايريشدی . نهايت بر كون حضرتك آياغنه قپاندی : — امان ياحضرت ! بونجه سنه‌در سكا اذيت ايديورم ، سن ايسه بكا برشی ياپمايورسك . اكلادم‌كه دين اسلامك علوتی پك بالاتر ايمش . بن بو دين عالی‌يی قبول ايتدم . رجا ايدرم، دين حقی بكا تلقين ايت ...

درسمزه كله‌لم ! ﴿ ان تجتنبوا ﴾ اكراجتناب ايدرسه‌كز... نه‌دن؟ ﴿ كبائر ما تنهون عنه ﴾ سزك نهی اولونديغكز كناهلرك بيوكلرندن . ﴿ ما ﴾ ذنوب ومعاصی ديمك . الله ورسول سزی نهی ايدر برطاقم كناهلر وار . آيات سالفه‌ده منهيات قبيلندن شيلر اوتوز ، قرق قدر بيان بيورلدی. بونلردن بشقه برچوق منهی عنه شيلرده واردر. شمدی باق نه‌ديور :

كرك بوسوره‌ده ، كرك باشقه آيتلرده، كرك احاديث شريفه‌ده منهی عنه كناهلر يوقمی .. هپسندن صاقنك ديه‌مم حسب البشريه ياپه‌مازسكز. لكن بو منهياتك بيوكلرندن صاقنيرسه‌كز ﴿ نكفر عنكم سيأتكم وندخلكم مدخلاً كريماً ﴾ بن عظيم الشان ، وعد ايدرم . سزك صغائريكزی عفو بيوره‌جغم ...

بوغايت بيوك تبشيردر . بالاده ذكر اولونديغی اوزره بوسوره‌ده سكز آيت جليله، عبدالله ابن عباسك افاده‌سنجه، بوامت محمد ايچون دنيا ومافيهادن خيرلی‌در. اوچی كچدی، بودردنجيسی‌در : ﴿ ان تجتنبوا كبائر ما تنهون عنه نكفر عنكم سيأتكم وندخلكم مدخلاً كريماً ﴾ .

ابوالسعود : ﴿ سيأتكم ﴾ ، ﴿ صغائركم ﴾ ديمكدر ، ديور . ﴿ تكفير ﴾ اورتمك ، معصيتك اثرينی ازاله ايتمك . نصل اولور عجبا بو ؟ .

ایکی درلو : یاکندیسنه توبه نصیب ایدرم، دیمکدر... چونکه هرکسه توبه نصیب اولماز چوق کشیلر وار :

— بابه‌یم ، بابه‌یم ده صوکنده توبه‌کار اولورم ، دیر . صوکرا براقه‌ماز . کنجلکده براقه‌مازسه هیچ اختیارلقده براقه‌بیلیرمی ؟ (الشیخ لایترك اخلاقه حتی یواری فی ثری نفسه) یعنی اختیار آدم خوینی، اخلاقنی دکیشدیره‌مز، قبره کیرمدکجه . تربیه بیوك شیدر . اوده وقتیله اولمق کرکدر . کنجلك چاغنده انسان کندینی تمزله‌ملی . اووقت عبادتده نشاطله اولور . خوینی دوزلتمك، نفسنی تزکیه ایتمك کنجلکده میسر اولورسه اولور . قرق یاشندن صوکرا صوفی اولان کیمسه یاره ایتمز . (الصوفی بعدالاربعین بارد) قرقندن صوکرا طریقه کیرن قیمتسزدر . هنر ، هنوز دها جوهر وارکن ، آتش حرارت موجود ایکن هوای وهوسی قیرملی ، قیرملی . او زمانده مجاهده مقبولدر .

قرق، اللیدن صوکرا سن کناهی ترك ایتمیورسك ، کناه سنی ترك ایدیور . یاپه‌میورسك ، اونك ایچون براقیورسك. دکلی ؟ معرفتمی او ؟ دها کنجلك آثاری وارکن عبادت ایدرمیسك ، الله قورقوسندن کناهی ترك ایدرمیسك ؟ .. باق نه‌مرتبه‌لر بولورسك . کنجلکده سرمایه طوتوندکسه صوکرا ترقی ایدرسك . لکن سرمایه یوق . اللی، التمشه کلش . باشقه ایش یوق . النه برتسبیح ، هایدی آیاصوفیه‌یه ... معاصیٔ سابقه بوتون اوزرنده طوردقچه بوندن نه حاصل اولور ؟

واقعا بوده برآثر انتباه عد اولنور . علامت ایماندر . هیچ نماز قیلمیانلرده وار . سکسان یاشنده اولمش ، جمعه اذانی اوقنور ، حریف قهوه‌ده طاوله اوینار . لسان حالیله :— احکام اسلامیه‌نك بکا تعلقی یوق، دیمش اولور . اونلر امت محمددن ایمش ، جامعه کتسونلر ، نمازلرینی قیلسونلر ...

بویله منافقلر ، سفیهلر وار . ایاصوفیه قهوه‌خانه‌لرنده جمعه نمازی وقتی طاوله اوینارلر . حالبوکه جمعه کونی مؤمنلرك اك بیوك بایرامیدر . جمعه نمازیده اك بیوك نمازدر . هرکیم بلا معذرت اوچ جمعه‌یی قیلمازسه منافقلر دفترینه یازیلیر ، وبردها سیلنمز ، اویله قالیر (معاذالله)

بویله برطاقم دنیلر ، فاسقلر ، الجاقلر وار . اسلامیتدن هیچ ذوق آلمامش . اصلا شرف عد ایتمیورلر . جامع ایله ، علم مجلسیله انسیتی یوق . ذوق آله‌مایور . شیطان شیلریله ، حرام اویونلرله هردرلو لوثیات ایله قلبی طولمش . بالخاصه بعض اویونلرك حقنده وعید شدید بیان اولونمش . جمع مذاهبجه حرمتی قطعیدر . یاپان انسانك شهادتی مردود . شاهدلکه کلیرسه قوغیورلر . نیچون ؟ چونکه طاوله اوینارکن کوردیلر .

(من لعب بالنرد شیر فقد غمس یده فی لحم الخنزیر) حدیث صحیحدر. هردرلو اویون حرام ایسه‌ده طاوله حقنده آیریجه صراحت وار. طاوله عجم اکاسره‌سندن برینك نامیله احداث اولونمش. سطرنج خفیف اولوب بعض اقواله کوره مباحدر. فقط شرائطی چوقدر. بعض علما طاوله‌یی کبائردن عد ایتمشلردر . برتعریفه کوره کبائره داخلدر . کبائر وصغائرك تفریقی کله‌جك درسه قالیور . آکلاملیکه کبائری ترك ایدرسه صغائردن قولای قورتوله‌جقسك . باقملی نصل آکلاده‌جغز . آییره‌بیله‌جکمی‌یز ، آییره‌مایه‌جقمی‌یز ؟ چونکه بعض شیلر وارکه کبائرمی ، صغائرمی ؟ قطعیاً تمیز ایتمیور . فقط طاوله هرحالده کبائردن معدوددر . حدیث صحیحله ثابت . حضرت پیغمبر افندمز طاوله‌یی نه‌یه تشبیه ایدیور ؟ دیورکه : هرکیم طاوله اوینارسه اللی خنزیرك اتنه ، قاننه سورمش اولور . خنزیر أتی اله کیم آلیر ، انسان اومردار شیئه باقمقدن تنفر ایدر. لحم خنزیرك مردار اولدیغی قرآن جلیلده مذکوردر . (فانه رجس) بیورلمشدر . بویله مردار برشیئه تشبیه ایدرسه کبائردن اولمسنده شبهه‌می قالیر ؟

اما دامه ، شطرنج مختلف‌فیه‌در . بزم مذهبجه بونلرده حرامدر. لکن امام شافعی حضرتلری ، شطرنج حقنده : مباحدر ، دیمش . دامه‌یی‌ده اوکا الحاق ایده‌بیلیرسك . چونکه انسانك ذهنی آچار . عسکر ترتیباتنه بکزر . شطرنج اویوننده عسکرلر وار ، شاه وار . قارشو طورولور . حاصلی بر اعمال فکر وار . نمازی قاچیرمامق شرطیله ، لساندن فحش صادراولمامق شرطیله آره صره اوینانیرسه . امام شافعی : مباحدر ، دیور . اونك ایچون شهادتنی رد ایتمیورلر . اما طاوله‌نك حرمتی بتون مذاهبجه قبول ایدیلمشدر .

شیمدی بویله مردار شیلرله اوغراشوبده نمازی ترك ایتمك مؤمن شانمیدر ؟ حالبوکه اوقدر قضا نمازلری وارکه کیجه کوندوز قیلسه اوده‌یه‌میه‌جك ... بویله ایکن اویله قهوه‌لره ، برطاقم مناسبتسز یرلره کیتمك ، مردار اویونلرله معزز وقتی کچیرمك ... طوغروسی بوندن بیوك شقاوت اولماز . (شرالناس من طال عمره وساء عمله) عمری اوزون ، عملی فنا ... اوندن فنا انسان اولورمی ؟ نه‌قدر یشارسه اوقدر کناهی آرته‌جق . اك ایسی نه‌در ؟ عمری اوزون اولوبده عملیده ایی اولمق . اوده باشدن اولور ، کنجلك زماننده عمرینی ایی کچیرمکله اولور . بونی دیمك ایستیورم ، فقط براز دها ایضاحه محتاجدر . بورایه متعلق بعض احادیث شریفه وار . سؤاللر وارد اوله‌جق . اونلری رد ایده‌جکز . انشاءالله کله‌جك درسلرده بونلری ایضاح ایدرز . بوکون بوقدرله اکتفا ایده‌لم ...

۵۷ نجی درسك صوکی

[کچن هفته تقریر بیوریلان (۵۹) نجی درسك احوال حاضرهٔ اجتماعیه نقطهٔ نظرندن فوق‌العاده اهمیتی حسبیله بو هفته درج اولنمسی درسی استماع ایدن بعض قارئین کرام طرفندن اخطار بیورلمش ایسه‌ده ، مشغولیت کثیره‌دن تماماً تبییضی ممکن اوله‌مدی . کله‌جك هفته‌یه یتشدیرلمسنه غیرت اوله‌جقدر . حضرت استاد محترم انشاءالله یارینده کرسیٔ خطابتی تشریف ایله ینه او وادیده مهم بحثلر تقریر بیوره‌جقلردر .]

هلال مطبعه‌سی — ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جادهسنده اداره مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج اولنمیان آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفتهلق رسالهدر

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی :
١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرلمدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٣٩ — ١٤ جمادی الاول ٣٢٧ پنجشنبه ٢١ مایس ٣٢٥ — ایکنجی جلد

مزایای انسانیه

خصائل فاضلهٔ اسلامیه

جمله‌سندن بریده (الحیاء زینة للانسان) حدیث شریفی دلالتیله انسان ایچون بربی‌بدل برزینت وزیور، محافظهٔ ناموس ملی‌یه مدار اکبر اولان حیادرکه بوخصلت عالیه (الحیاء من الایمان) حدیث شریفنده جوهر ایماندن جزء قلنمق صورتیله اهل ایمانك وظائف اساسیه واوصاف کزیده‌سندن بولندیغی اشعار بیورلمشدر .

بخاریٔ شریفده مسطور اولدیغی اوزره برصحابینك پك زیاده مفطور حیا اولمسنه مبنی بعض اخوانی طرفندن معاتبه اولوندیغی مسموع جناب رسالتپناهی اولدوقده (دعه فان الحیاء من الایمان) بیورلمشیدی . معنای شریفی : اونی حالنه براق، کندیسنه عتاب ایتمه. زیرا حیا صفتی صحت ایمان علامتندن . مؤمنلرك اخلاق فضائل اشتمالندندر، یعنی اوده اصل ایمان کبی ارتکاب فواحشه مانع، هرخیر وسعادته داعیدر . نصل‌که برحدیث شریفده‌ده (الحیاء خیرکله الحیاء لایأتی الا بخیر) بیوریله‌رق بوصفت جمیله‌نك محض خیر اولوب دائما نتائج خیریه تولید ایتمکده اولدیغی تصریح قلنمشدر .

کذلك برحدیث شریفده (الحیاء والایمان مقرونان اذا سلب احدهما تبعه الآخر) حیا ایله ایمان برسلکه دیزلمش اولدقلریله بریسی دوشونجه اوته‌کی ده برابر کیدر، دیکر حدیث شریفده (الحیاء من الایمان والایمان من الجنة والبذاء من الجفا والجفاء فی النار) حیا ایماندن کلیر، ایمان ایسه جنته سائق ، عارسزلق، بدزبانلق جفادن ناشی، جفاده ناره لائقدر . بیورلمش .

حیا وخجالتدن عاری، عارو ناموسدن بری اولان کسانك هرمزیت انسانیه‌دن خالی، هردرلو سیئاته، انواع فضیحته منهمك بولونه‌جقلرینی بیان ایله بوخصلت عالیه‌نك حائز اولدیغی اهمیت، فقدانی تقدیرنده مترتب اولان وزرو وخامت ینه بخاریٔ شریفك حاوی اولدیغی احادیثك، جوامع الکلم محمدینك برنده صورت بلیغانه‌ده تصویر بیورلمشدر . ابومسعود بدری رضی الله عنه‌دن مروی اولان بوحدیث شریف بروجه آتی اولوب امام نواوی حضرتلرینك اك زیاده جالب دقت، باعث سلامت امت اوله‌جق احادیثدن متشکل اولمق اوزره جمع ایلمش اولدیغی « حدیث اربعین » کتابنده داخلدر .

(ان مما ادرك الناس من کلام النبوة اذا لم تستح فاصنع ماشئت) صدق رسول الله بو حدیث شریف سنن ابی داود و ابن ماجه ایله مسند احمد بن حنبلده دخی « من کلام النبوة الاولی » عباره‌سیله ، ینه صحابیٔ مشارالیهدن، کذلك مسند احمدك دیکر محلنده جناب حذیفه‌دن مروی اوله‌رق مذکوردر. معنای شریفی :

ناسك من القدیم نبوت اولی کلامندن ، انبیای سالفین کلماتندن اولمق اوزره ادراك ایتدکلری برفقره « سن حائز استحیا ، صاحب حیا اولمدیغك تقدیرده دیله‌دیکنی یاپ» کلام شریفیدر .

بوحدیث عالی حقنده بعض شراح « بر ایش طوته‌جغك زمان برکره دوشون . اکر اوندن طولایی سکا بر خجالت کلیه‌جك ایسه اونی ایشله تردد ایتمه ، و الا ترك ایله » دییه تفسیر اولنمغه محتملدر دیورلر . واقعا بومعنی حد ذاتنده طوغرودر . چونکه هرمکلفك ایشلیه‌جکی ایش اکر واجب ویامستحب انواعندن یاخود منافیٔ مروت عد اولنمیان امر مباح قبیلندن اولور ایسه ایشله‌مسنده عار لاحق اولمیه‌جغندن مأذونیت شرعیه ثبوتی آشکاردر . بویله اولمادیغی

تقدیرده یا حرام، یا مکروه، یاخود منافئ مروت و مغایر شعار آدمیت اوله‌جغندن ترکی لازم کلیر.

بو معنایه کوره حدیث مذکور غایت وجازتیله برابر بالجمله اقسام احکامی جامع بولنور. فقط قوانین بلاغته دها موافق اولان احتمال «اعملوا ماشئتم» نظم جلیلده اولدیغی کبی «فاصنع ماشئت» تعبیرینك امر تهدید، محروم حیا اولان بی وایکانه قارشی بیان و عید اولمسی وخلاصهٔ مفادك «اکر سن کیمسه‌دن اوتانمیه‌جق، عار وحیادن بالکلیه عاری قاله‌جق اولورسه‌ك ایسته‌دیکنی یاپ جزای لایقکی کوررسك» مألندن عبارت قلنمسی‌در.

بوتون شراح بو تفسیری ترجیح ایتمشلردرکه رجحاننده اشتباه یوقدر. صیغهٔ امرك مقام تهدیده استعمالی شایع اولوب کتب اصولیه‌ده ده مذکوردر. نصیحت دیکله‌مین، اخطارات واقعه‌یه قولاق اصمایان کیمسه‌یه صوك جواب اولمق اوزره «هایدی بیلدیکك کبی حرکت ایله، الندن کلنی دریغ ایتمه» دیرلرکه عاقبة الامر یلاکی بولورسك دیمکدر. ﴿اعملوا ماشئتم انه بما تعملون بصیر﴾ قول کریمی‌ده بوقبیلدندر. معنای مفادی: ای‌معاند قوللر! دیله‌دیککزی یاپیکز، هوا پرستانه حرکاتکزدن دونمیکز. الله (تعالی) بوتون اعمالکزی، ظاهر وباطنکزی بیلیر، جزای لایقکزی ویرر.

فوق‌الغایه مهم وممدوح اولان شو حیا صفت عالیه‌سنك‌ده سائر اخلاق فاضله کبی افراط وتفریط نوعندن ایکی نقیضی واردر. بری فرط‌خجالتدرکه انسان حقوقنی محافظه ومدافعه‌بابنده خلقدن چکنمك بیلنمسی‌ایجاب ایدن مسائل‌دینیه استفساری مقصدیله اربابنه مراجعتده صقلمق [۱] امر بالمعروف، نهی عن‌المنکر وظائفنی ایفاده غایت جبین اولمق کبی برطاقم حالات غیرمرغوبه‌یی انتاج ایدر.

بونك مذمومیتنده اشتباه اولونماز. بعضاً ﴿الحیاء یمنع الرزق﴾ کبی عباراتده تشبیهاً بوکده حیا اطلاق اولونور. نصل‌که غبطه‌یه حسد اطلاقی واقعدر. بواطلاقلر مجاز اولوب حقیقت دکلدر. حیانك تفریطدن عبارت اولان نقیض دیکری «وقاحت» تسمیه اولونورکه عارسزلق وکستاخلق تعبیر ایتدیکمز خصلت ردیئه دیمکدر. بوصفت ذمیمه ادانی واراذل اشخاصه مخصوصدر. اونلر شعار آدمیته مغایر بولونان بوصفت رذیله سائقه‌سیله هرمذلته، هر آلچاقلغه قاتلانیرلر. هر درلو فضایح وقبایح ارتکابنه جرئت پیدا ایدرلر. محضا بوصفت سایه‌سنده هرکس طرفندن وجاهاً، غیاباً ترجیح وتلعین اولوندقلری حالده عالم بشریت ایچنده یاشایه‌بیلیرلر. مفسدتلری میدانه چیقار، بوتون عالمه قارشی رسوای اولورلرده ذره قدر عار ایتمزلر. بالعکس بوحال فضیحت اشتمالی حقلرنده عین کمال کوره‌رك افتخار ایدرلر. ایشته (فاصنع ماشئت) سری بونلرك ناصیه‌لرنده تماماً منجلیدر.

بو صفت رذیله‌ده دها کامل، مهارتلری برملتك، قوجه بردولتك ﴿العیاذ بالله﴾ انقراض وانمحاسنه بادی اوله‌جق انواع مکائد اجراسنه مساعد وشامل اولانلرده کورلمکده‌درکه بوفرومایه‌لر نه قدر یأس وخرمانه کرفتار اولسه‌لر هزاران ملعنتله غاصب اولدقلری استفادهٔ مادیه‌یی، الده ایتمش بولندقلری حکام دنیوی‌یی پیشکاه انظارهٔ وضع واعلان ایله «وفاز باللذة الجسور» مصراع مشهورنی اوقویه‌رق فخر ومباهات ایدرلر و «یك دم بی حیائی باقی همه حضور» سرینه مظهریت خلیاسیله، بلکه‌ده بوصورتله اولسون تاریخ عالمده ابقای نام ایتمك فکری ایله تسلیتیاب اولورلر.

انکار اولنمازکه بوده بر شهرتدر. اما نه شهرت! یار واغیار نزدنده، بوتون اقوام نظرنده کرفتارئ ملعنت. وارسون اویله اولسون، او درلو حریفلر بوکاده‌جان آتارلر. چونکه باشقه نه‌یه‌یارارلر؟

بوال‌چه زمزمی لعنتله آکار خلق
سن کعبه کبی کندیکی حرمتله بنام ایت

بیت مشهورینك مبنی‌علیهی اولان قصهٔ خباثتکارانه کتب‌محاضراتده معلومدر. باشقه صورتله کسب اشتهار ایده‌مین اراذلك بری‌ده اویله بر فضاحته‌اجتسار ایتمش ایمش. بو صره‌لرده‌شو حدیث شریفه‌ماصدق اولان اشرانك هرچشیدی کورلمش. بالخاصه بعنایةالله‌مظهر اولدیغمز مشروطیت مشروعه سایه‌سنده احراز ایتدکلری نعمت‌حریتی سوء استعمال ایدن اراذل مقوله‌سندن اولوب صحائف اقدام بی ادعانده‌بر مدت بالاپروازلق ایده‌رك، تواریخ عالمه، ادبیات اسلامیه‌یه آشنالق طاسلایارق پك چوق کنجلری، برطاقم ساده‌دللری دام تزویر واغفالنه دوشوره‌رك مسمی بالنقیض سفیل معهودك بو زمرهٔ وقاحتکاران پیشوالرندن اولدیغی — سیئات سابقه وجرائم لاحقه‌لرینه علاوةً — بودفعه ممالك اجنبیه‌ده دین و دولت دشمنلری، اك الچاق همپالریله برلشه‌رك اوچ لسان اوزره نشریات مفسدتکارانه‌ده بولنه‌جقلرنی بی پروا ومع‌الافتخار اعلان ایتمسیله پیشکاه انظار عمومیه‌ده تماماً تجسم ایتمشدر. وقاحتك، آلچقلغك، نانکورلکك بو درجه‌سنه حیرت ایتمه‌مك قابل دکلسه‌ده بو شرذمهٔ ملاعینك احوال ماضیه‌لری دوشونولنجه بو حیرت درعقب زائل اولمقده‌در.

همان وجه منحوسلرندن پردهٔ عار وحیایی رفع ایدن عادل ذوالجلال کندیسیله برابر بوتون امثالنك صحیفهٔ عالمدن وجودلرنی‌ده رفع وازاله بیورسون آمین.

مناسترلی اسماعیل حقی

تجائب قرآنیه

سورهٔ: تکویر آیت — ۸،۹

﴿واذا الموؤدة سئلت . بای ذنب قتلت﴾

[زمان جاهلیتده عربلر قیز اولادینی فقروفاقه‌یه دوچار اولورز

[۱] عائشهٔ صدیقه رضی‌الله عنها انصار کرام قادینلرینی «نعم النساء نساء الانصار لم یمنعهن الحیاء ان یتفقهن فی الدین» دیه ثنا بیورمشلردر.

ویاخود بیورلرده انلرك یوزندن ناموسلری برباد اولور مطالعهٔ سخیفه سیله دیری دیری طوپراغه کومرلر ایدی . ایشته بویله دیری دیری طوپراغه کومولن قیزچوجغنه « موؤده » دینور . جناب حق بوقربان وحشت اولان یاوریجقلری تسلیت وبوجنایت ظالمانه‌یی ارتکاب ایدن اوقاتللره کمال‌غیظ وسخطنی اظهار ایچون شوطرز مؤثرایله بیوریور .] واول دمده‌که موؤده‌یه نه گناه ایله قتل اولندیغی سؤال اولنور .. [سزمعصومه‌لرك نه‌کناهکز وار ایدی‌که اووحشی قاتللر سزی دیری دیری طوپراغه کومدیلر دیه کندیلرینه طرف‌الهیدن تسلیت والتفات اولنق اوزره صوریلور . بونی رحم وشفقت اولان وحشیلر حقنده اومرتبه غیظ وسخط اظهار بیوریلیورکه درجهٔ خطابدن بیله اسقاط اولنمشلر، کندیلرینه خطاب اولنمیور .]

زمان جاهلیتده بر آدمك برقیزی دنیایه کلدکده اکر حریف معصومه‌یی حیاتده براقق ایسته‌یور ایسه اکا بیونجه یاپوکدن ویاخود قیلدن برجبه کیدیروب قیزجغز بادیه‌ده او آدمك دوه‌لرینی قیونلرینی کودر ایدی . اکر قتل ایده‌جك ایسه التی یاشنه‌قدر براقوب‌التیسنه باصینجه قیزك والده‌سنه [قیزی کیدر قوشات اقرباسنه کوتوره‌جکم] دیر واننه‌سی یاوریجغزی کیدیروب قوشاتدقدن‌صکره باباسی انی یانته اله‌رق قیره کوتوررایدی. قیرده برچقورقازار وچوجغی چقورك‌یانته یاقلاشدیروب چقوره باق دیر ایدی . اوظالمك ایده‌جکی غدر ووحشتدن بی‌خبراولان یاوریجغز چقوره باقارایکن ارقه‌سندن‌چقوره ایتر واوزرینه طوپراغی بوشالدوب همان چقوری یرله‌برابر دوم دوز ایدردی . بعضیلری دیدی‌که اوزمان وحشت نشانده برکبه خاتونك طوغورمسی یاقلاشدقده بیچاره قادین حسب‌المجبوریه برچقور قازار، چقورك باشنده آغیریلرینی چکیرر ایدی . اکرقیز طوغار ایسه انی چقوره اتوب براقور، شاید اوغلان ایسه الیقویاردی .

صحابهٔ کرامدن بر ذات دیر ایدی که زمان جاهلیتده ایکی عادتمز وار ایدی . بعدالاسلام بو ایکی عادتدن بری خاطرمه کلدکجه کولرم، دیکرینی تخطرایدنجه یورکم سزلار، کوز یاشلرم نهرلرکبی سیلان ایدر. کولدیکم عادت‌شو ایدی که حلوادن معبودلر یاپوب‌بونلره تعبدوپرستش ایدر ایدك. صکره آجیقنجه اوطاپندیغمز معبودلری یر ایدك. دیکری بوکه برکون یتشمش برقیزمی دیری دیری کومك اوزره بادیه‌یه کوتوردم، چقور قازار ایکن صقالمه طوپراق قوندی. قیزم: [صقالکه طوپراق‌قونمش باباجغم! سیلکه‌یم] دیه‌رك‌طوپراغی الیله‌سیلکدی. بن بنه رحم وشفقت ایتمدم و برمقتضای عادت جاهلیه آه! او بیکناه یاوریجغزی الله دیری دیری‌کومدم. بونی سویلدی و او یاد دلخراش‌ایله هونکور هونکور اغلادی . ﴿ ولاتقتلوا اولادکم خشیة املاق نحن نرزقهم و ایاکم ان قتلهم کان خطأً کبیرا ﴾ .

جناب رب‌کریم قوللرینه پك رؤف و رحیمدر. بری‌برلریله دائما حسن معاشرت ایتملرینی امر ایدر . ناسه اذی و جفا ایدنلره ، خلقی رنجیده دل ایلیانلره، قتل نفسه جرأت ایدنلره غضب ایلر.

بغیر حق برنفسی قتل ایدن کویا بتون خلقی قتل ایتمش، برنفسی احیا ایلیان کویا بتون خلقی احیا ایلمش اولور بیورر. هله او معصومه‌لرك حیاتنی اویله مطالعات سخیفانه‌یه فدا ایدن وحشی قاتللری کمال نفرتله یاد ایدر. ارکك چوجقلر کبی قیز چوجقلرده بر انعام فطرت ایکن بونلرك حیاتنی استثقال ایدن، بونلردن خشنود اولمیان بابالری باقك! کتاب عزیزینك دیکر برمحلنده‌ده نصل‌تعییب وتقبیح بیوریور: ﴿ واذا بشر احدهم بالانثی ظل وجهه مسوداً و هو کظیم . یتواری من القوم من سوء مابشر به أیمسکه علی هون ام یدسه فی التراب الا ساء مایحکمون ﴾ . انلردن برینه قیزك طوغدی دیه خبر ویرلدکده برغیظ و حدت اوله‌رق یوزی سیم سیاه کسیلور [مغموم و مکدر اولور] . [کویا] کندوسنه فنا بر خبر ویرلمش اولمسندن طولایی [حجاب ایدوب] قومندن کیزله‌نور . [خاطرندن کچرکه] بونی ذل و حقارت ایله [حیاتده] براقه‌یم‌می یوقسه طوپراغه‌می کومه‌یم، آکاه اولك بوآدملر نه چیرکین حکم ایدیورلر [نه‌کوتو تفکرلرده بولنیورلر].

سورهٔ مطففین آیت ـ ۱،۲،۳،٤،۵،٦

﴿ ویل للمطففین . الذین اذا اکتالوا علی الناس یستوفون. واذا کالوهم اووزنوهم یخسرون . الایظن اولئك انهم مبعوثون . لیوم عظیم . یوم یقوم الناس لرب العالمین ﴾ .

ویل [عذاب اندر عذاب] اومطففلره‌که . ناسدن اولچی ایله برشی الدقلری وقت، [اولچی‌یی صاللامق واولچیلن شیئه باصمق کبی نه‌قدر ممکن‌حیله وارایسه انلرك هپسنی یاپه‌رق] حقلرینی [مع‌زیادة] تماماً اولجوب الورلر . وناس ایچون برشی اولچیجك ویاطارته‌جق اولسه‌لر اکسك اولچر اکسك طارتارلر . [انلر بوغدر وخیانته نصل جرأت ایدیورلر، بوارتکابلرینه تعجب‌اولنسون] انلرصانیورلرمی‌که [هول ودهشته حدوپایان اولمیان] عظیم برکون‌ایچون بعث‌اولنورلر. اوکون‌که ناس رب‌العالمین [ك حکم وقضاسی] ایچون قائماً طوره‌جق [وبرذره وخردل‌مقداری برحقدن‌طولایی حساب ویره‌جك] درلر.

تطفیف : برشیئی نقصان اولچمك ویانقصان طارتمقدر . بوآیات کریمه‌ده کورولیورکه اکسك اولچنلر واکسك طارتانلر حقنده نه قدر شدت نه‌قدر وعید وار . بومقوله‌لر دنیاده رسوای وبدنام اولدقلری کبی حضور رب‌العالمینده‌ده شدتله مسؤل ومعاتب اوله‌جقلردر . اخذ واعطاسنده غدر وخدعه‌یه سالك اولمش هیچ بر تاجر کورلمامشدرکه ضرر وزیانه اوغرامسون، النهایه معامله‌سی بسبتون بوزیله‌رق برباد وپریشان اولمسون . تجارتنده التزام استقامت وامانت ایدن تاجرلر مالنك ربح ونماسیله کامران ونائل ثروت فراوان اولورلر . کمال حیرت ایله کورمکده اولدیغمز او جسیم جسیم مؤسسات تجاریه هپ ثمرهٔ استقامت وامانتدر .

بزداریننده باعث نجات وفلاحمز بولنان اوامر و تعلیمات الهیه‌یی وخیرالاسلافك نمونهٔ حسن اقتدا اولان حرکات ممدوحه‌سنی کندمزه رهبر ایده‌لم‌ده شو محیط سفالت وعطالتدن صیریله‌رق برجهان فعالیته یوکسله‌لم. الاله ویروب چالیشه‌رق رضاءاللهی استحصاله جهد ایده‌لم: دیارمزی شوکت قومیه‌مزی استقامت ایله فعالیت ایله احیا ایلیه‌لم :
﴿ وتعاونوا علی البر والتقوی ولاتعاونوا علی الاثم والعدوان ﴾ .

ابن عمر رضی الله عنهما حضرتلری بر کون بو سوره‌یی تلاوت ایدیور ایدی. ﴿یوم یقوم الناس لرب العالمین﴾ قول شریفنه‌کلنجه کندینی طوته‌میوب صوت بلند ایله بکا ایتدی وملاحظهٔ حساب وجزا ایله بکاسی غلبه ایدوب مابعدینی اوقویه‌جق کندنده حال قالمدی .

ملوك امویه‌دن عبدالملك بن مروانه براعرابی دیدی‌که جناب حقك مطففلر حقنده نه بیوردیغنی ، یعنی از برشیئك بغیر حق اخذندن طولایی آنلره نه عظیم وعید توجه ایتدیکنی ایشتدك وایشیدیورسین. یاسن‌که اموال مسلمینی اولچیسز طارتیسز الیورسین ، کندك ایچون نه ظن وتخمین ایدرسین ؟

مرویدرکه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز مدینه‌یی تشریف بیوردقلری زمان مدینه اهالیسی کیل خصوصنده پك غدار ایدیلر . بو آیات جلیله شرف نزول ایتمسیله معامله‌لرینی اصلاح ایلدیلر . ﴿ واوفوا الکیل اذا کلتم وزنوا بالقسطاس المستقیم . ذلك خیر واحسن تأویلا ﴾ .

﴿ الحمدلله علی التمام والصلوة والسلام علی محمد المصطفی سیدالانام وعلی آله وصحبه الکرام والذین اتبعوهم باحسان الی یوم القیام ﴾ .

برکت زاده : اسماعیل حقی

صراط مستقیم

صراط مستقیمك صحائف مفخرتنه زینت بخش اولان « نجائب قرآنیه » بو نسخه‌ده ختام بولدی . کرك درسعادت وکرك ولایاتدن اظهار اولنان شوق ورغبته مبنی بعنه الکریم یاقینده مستقلاً کتاب شکلنده طبع ایدیله‌جکی تبشیر اولنور . آیات قرآنیه‌یه حرکه وضع اولنه‌جق ونفیس کاغد اوزرینه تمثیل ایدیله‌جکدر .

امیر المؤمنین سلطان محمد خان خامس حضرتلری طرف اشرف شاهانه‌لرندن نشر بیوریلوب بری دیگری عساکر عثمانیه‌یی رابه‌دار شرف ومفخرت ایدن نطق همایون جناب خلافتپناهی صورتیدر :

عسکر اولادلرم

الله ذوالجلالك لطف وعنایتی ، پیغمبر ذیشانك روحانیت وشفاعتی ، عناصر عثمانیه‌نك ارزو وبیعتی ، تاریخ حیات ملتی مظفریاتیله طولدیران عسکرك حمیت و سطوتیله اجدادمك تختنه برنجی مشروطیت پادشاهی اوله‌رق جلوس ایتدم .

جناب حقه حمد وثنا ایدرم‌که عمرمك بو دقیقه‌سنه قدر شریعت احمدیه هردرلو آمال ومقاصدمه رهبر اولدی . شمدی‌ده ملت ومملکتك اسباب اقبال ونجاتنی تأمینه مدار یکانه اولان و شریعت احمدیه‌نك احکام اساسیه‌سندن برینی تشکیل ایدن قاعدهٔ مشورتك بو دفعه تأسس وتأییدنده صفت خلافت وامامتی احراز ایلدم :

هر آووچ طوپراغی اولادینك خون پاکیله یوغوریلان وطن مبارکمزك اعتلای شان وشوکتی واولاد وطنك تأمین رفاه وسعادتی ایچون هردرلو اسباب ووسائطه مراجعت ایده‌جکم . توفیق اللهدندر .

معلوم اولسون که حکومت مشروعهٔ مشروطه‌مزك حدود طبیعیهٔ حاضره‌سنی اله کچمز برقلعه کبی محافظه ایتمك واونی لایق اولدیغی مرتبهٔ عمران و ترقی‌یه اولاشدیرمق و منافع وطن وملتی استحصال وتأمین ایلمك انجق اردو ودونانمه‌مزك قابلیت مسامهٔ عسکریه‌سنی حقیله وکمالیله تزیید وانضباط و انتظام لازمك درجهٔ مطلوبه‌یه ایصالیله ممکن اوله‌بیله‌جکندن عسکرلکك بتون معالیٔ حقیقیه‌سیله ترقی‌یه مظهریتنی کورمك ایسترم . نصیب خداندر .

اجدادکزك اوجیتلی مردان کاروزارك باشنه کچمکله عثمانلیلغك نام مبجلنی عمومه تسلیم ایتدیرن وزوال ناپذیر بر دولت قوی الشکیمه تشکیل ایدن اجدادمك حفید لائقی اولدیغمی اثبات ایده‌جکم . عنایت کبریادندر .

اردو مقدس وظیفه‌سنی حقیله ایفا ایدرك اطاعتی ایله، انتظامیله، شجاعتیله، مملکت وملتك، صارصلمز، دویرلمز ، ذی‌حیات برقلعه‌سی مهابتنده بولندیغی زمانلر دولتك شان وشهرتی آفاقی طوتمشدی . بالعکس اردو اللهك امرینه ، پیغمبرك رضاسنه ، خلیفه‌سنك فرمان واشارتنه وضابطلرینك اوامرینه مخالف حرکاته قیام ایدرك ضلال وغفلت، فساد وجهالت وادیلرینه صاپوب دین ومذهبنه، مملکت وملتنه، پادشاهنه وآمرلرینه، بابالرینه، آنالرینه قارشی وظیفه‌سنی اونوتدیغی، اطاعتی کوشه‌یه‌رك، انتظامی بوزوله‌رق کندینه مودوع اولان تأمین سلامت وطن بورجنی اوده‌مدیکی وقتلرده بو بیوك دولت تمامیله دویریله‌جك قدر صارصلمش ایدی .

اردونك هرشیدن اقدم ضبط وربط ایله تأمین موفقیت ایده‌جکی نظردقتدن دورطوتلمیه‌جق حقایقدن اولدیغنه بناءً بوخصوصك تأمین حصول ودوامی ایچون مافوقه شفقت، مادونه اطاعت امر ایلرم .

قوانین ونظامات موضوعه‌مز احکامنه بتون موجودیتیله ، بتون آرزو ووجدانیله امتثال ایده‌جك ارکان وامرا وضابطان وعسکر اولادیمی تحسین وعکسنی التزام ایده‌جکلرك برباباننك خرچین وعاصی اوغلنه یاپه‌جغی مجازاتله تأدیب اولنه‌جقلرینی بیان ایدرم .

تأییدات صمدانیه‌یی متمنی اولدیغم حالده مشروطیت مشروعه‌مزك نکهبان دائمیسی اولان اردو ودونانمه‌مزك قوت وشوکتنه استناد ایدرك شرع شریفك احکام ودقائق منیفه‌سنه مطابق اولان قانون اساسی‌یه عمرمك صوك نفسنه قدر صادق قاله‌جغمه جناب احکم الحاکمینی اشهاد ایلدم.

قانون اساسی علیهنده قولاً ، فعلاً امل طاشیان مردودمدر .

تأسیس انتظام وانضباط ایچون معلوم اولدیغی وجهله هرتبه صاحبنك براقتداری ، برصلاحیتی واردر . هرضابط اقتدار واخلاقیله مادوننك امنیتنی جلبه وهرمادوننك اقتدار وانقیادیله مافوقك رضا ومحبتنی قازانمغه چالشمسی اقصای املمدر .

بن ارتاً انتقال ایدن فضائل ومکارمله طوپغولو اولان اردو ودونمانمزك عموم قوماندانی‌یم . بالعموم ضابطان ایله افراد نظرمده اوز اولادمدن قیمتلی قولم وقنادلرمدر .

ایشته بو وصایا وبیانات ایله عموم ارکان امرا وضابطان وافرادك نظر انتباهنی جلب ایدر وجملهیه اتحاف سلام ایلرم .

بر نهج شرع ونظام عموم عساکر بریه وبحریهنك باش قوماندانی اولدیغم جهتله عسکره بوصفت مخصوصه ایلهده فضله بر ارتباط قلبیه مالکم . دیه بیلیرمکه اردو بنم ، بن اردونکم .

همان جناب حق دولت وملته حسن خدمت ایدنلری ایکی جهانده عزیز وتوفیقات ربانیهسنه مظهریتله مسعود وممتاز بیورسون .

اونك رؤیاسی

فنا کوکلره بکزهر سیاه برکیجهنك
درینلکنده قمر صانکه جبههٔ خونین
باقار زمینه تهکم کنان وخوف آور ،
یازار دکزلره‌قاندن برر کتابهٔ شر .
ظلام ایچنده آچیلمش برر جریحه کبی
چیقوب‌افقلره‌یانغین یارار سمای شبی .
بوتون سلاسل ظلمتده جابجا دولاشیر
زبانی آللری شکلنده بیك آلو واردر .
قمر وورونجه ایدرقانلی صفحه‌لرله‌ظهور
زمینه رعشه‌ویرن برقتال دورادور .
کلیر دقیقه‌ده بیکلرجه خائنانه فنا ،
چیقار سماله‌عکس غریو واویلا .
او ، انبساط ایله‌مجلس نشین‌ذوق‌وصفا
ایدردی‌قانلی‌سرایدن بوحالی استهزا .
کفایت ایلدی امحای خلقه برحیله
دیبوب‌کولردی بهیمی‌خروش نشئه‌ایله .
فقط کلنجه طوپك انطراق ممدودی
سیلندی سوکیلی رؤیاسنك بیاض‌دودی .
چیقنجه عکسنه رؤیای سرتسر مشئوم
دوکردی‌قهقهه ایوان سرنکونه بوم !

۲۱ نیسان ۳۲۵ ابراهیم علاءالدین

ایلك بهار

کل ای فصل ربیع سن رونق عمر طبیعتسك !
چنلرله ، چیچکلرله شطارتبخش خلقتسك !

بهار نه خجسته آثار برموسم برطراوت وانواردر ! بوتون قیشین محتجب دوران آفتاب ، او دلبر مهتاب پرشرم وحجاب ادالرله رفع نقاب ایدر ؛ کیسوی زرتاری ایله عالمی برفیضان نوره مستغرق ایلر .

آرتق بو التفات عالی قیشك شوق محظی ایله سماکونهٔ ماتم وقسوتی آثار ؛ سرتاپا برلباس سپید وسرورده بورونهرك ملاحت اصلیه‌سیله میدانه چیقار .

زمین ثروت نهانی خزائنی آچار ؛ کلشی کوزل سانهٔ علانیته صاچار ؛ سینهٔ حفظنده‌کی جواهر بذوری چمن ، یواقیت تخمی بنفشه ، یاسمن صورتنده مشتاقانك پیش انظارینه عرض ایلر .

نسیم بو خنده‌وران طبیعت آرسنده مست شوق و نشوه اولارق ، خفیف خفیف تنفسه باشلار ؛ چیچکلری درآغوش نوازش ایدن بونفحات معطره‌سیله بوتون ذیروحلره تازه حیات باغشلار ؛ بوتجلیات فیضافیضه آینه‌دار لطافت اولان میاه جاریه‌ده کاه خفیف کاه شدید بر زمزمهٔ روحانیه ایله چاغلار !

آسمان وارضك بومتجددانه آیین شادمانیسنی ، بومتشکرانه تجدد نوجوانیسنی کوروب دویان هر ذی حیات ، غرقهٔ اشواق ومسرات اولور ؛ بو راسمهٔ سور وحبوره بالذات اشتراك ایچون کندنده برخواهش فطری ، بر اشتیاق جبلی بولور .

بو آنده درکه آغاجلر فقر عریانیدن قورتولور ، قشهٔ خضرا ایله اورتولور ؛ حشرات اخداو سرمادن نجات بولور ، ترانه‌ساز شوق ومحبت اولور . قوشلر فریح ، فخرر نغمه‌لرله ، توزولر حزین وغریب‌مه‌لرله بونلره پیرو اولمغه باشلار . بوسرور طبیعتدن بوتون اصناف بشر ایچنده اك زیاده نصیبه‌یاب ذوق وتلذذ اولان چوبان یکانه انیس عمر بیانی ؛ ترجمان محرم جنانی‌قاوالی ایله بومنظرهٔ بهشتینی ، بوآهنك لطافتی آلقیشلار .

ارض وسما بویله نظرربا ، صاف ومطرا درلو درلو بدایع لاتحصا ایله محاسن افزا اولورکن ، بوتون قیش بر پوشیدهٔ رخاوت وقسوت آلتنده بونالان فکرلر ایچون ثروت بهاره تمامیله تجلیکاه اولان قیرلره ، باغ وبغچه‌لره ، صو باشلرینه چیقوب کیتمك ؛ زمینك بومذاق ، پشیل خاره‌لی قالیچهٔ قیمتدارینه تماشاکرانه یان کلمك ؛ اشجار و نباتاته ، بتون ذرات کائناته سریان ایتدیکی همان کوزله کوروله‌بیلن بوفیوض حیاتیه‌دن حصه‌چین طراوت وجبادت اولمق اك درونی امللر صرهسنه کچر !

هله بر زمانکه ر. ز خضر تسمیه اولنور ، خضارت بهار کماله رسیده اولور ، رنك طبیعتك ایدن ای‌یه قوبولاشدیغی کورولور ؛ بوتون خاق او زمانی ، اواحسان آلیٔ یزدانی تبجیل وتقدیس ایچون فوج فوج قیرلره ، مسیره‌لره دوکولور . کیمی بهاری کسوه وچیچکلرله صورتنی تزیینه ، محصولات ایله‌ده معده‌سنی ، خاصهٔ حیوانیه‌سنی تغذیه‌یه قویولور . کیملری‌ده سراپا فیض وطراوت ، حسن ولطافت اولان بونجه بدایع قدرتی اشتیاق وحیرتله تماشا ایتمك ؛ بوسرور عمومیٔ خلقتك برنشوه ومسرت ، ابرز ذرق وصلت اهنك فرحبخشاسنی دیکلهمك ایله برصفای وجدانی بولور . ایشته بویله هرشی نعم لایتناهیٔ الهیه‌دن بهره‌دار زندکی اولور ، لسان استعدادیله ذاکر حق ، شاکر منعم مطلق بولونور .

ربیع یالکز دکل ارضك حیات نوجوانیدی
جمال حضرت حقك‌ده بر مجلای انیسی !

– نیسان ۳۱۹ – ادرنه حربیه‌سی ادبیات عثمانیه معلمی

وحی

مسلمانلرك اسباب انحطاط ومسكنتی

« واعتصموا بحبل الله جمیعاً ولا تفرقوا .. »

مسلمانلرك دینلرینه قارشی اویله بر اعتمادی ، ایمان یقینلری خصوصنده اویله بر ثباتی واردر كه سائر ملتلره اونكله اظهار مباهات ایدرلر . عقیده‌لری ایسه آره‌لرنده متین بر رابطه حصوله كتیره‌جك اسبابك الك صاغلامنی احضار ایدر . قلوب مسلمینده رسوخ بولان عقائد اساسیه‌دندر كه اللهه ایمان ایتمك ، جناب پیغمبرك تبلیغ ایلدیكی حقائقی تسلیم ایتمك سعادت دارینی كافلدر ؛ ایماندن محروم اولان سعادت فانیه وباقیه‌یی غائب ایدر . مسلمانلر خروج عن الدینه محكوم اولمش بر آدمه موته محكوم اولمش قدر آجیرلر . بو حال علماده اولدیغی كبی آحاد ناسده‌ده واردر . بر درجه‌ده‌كه عالم اولسون جاهل اولسون بر آدم دنیانك هرهانكی نقطه‌سنده بولنان دیكر بر آدمك شرف اسلامیتدن تعری ایتدیكنی خبر آلیر آلماز ، الك بویوك بر مصیبتی استخبار ایتمش كبی لاحول كنان اولمغه باشلار . حتی دكل كندی زماننده ، یوزلرجه سنه اول كچمش بر دورده بوكا بكزر بر حادثه ظهور ایتسه‌ده اونی تاریخده كورسه قلبی خلجانه ، غیرت دینیه‌سی غلیانه كلیر .

مسلمانلر شریعتلرینك پك صریح اولان نصوصی مقتضاسنجه حوزهٔ حكومتلرینه داخل اولان بلدانی محافظه خصوصنده عندالله مسئولدرلر . بو مسئولیت افراد مسلمینك كافه‌سنه شاملدر . یقین ، اوزاق جنسیتده متحد ، مختلف نه‌قدر مسلمان وارسه بو وظیفه هپسنك اوزرینه فرض عیندر . اقوام اسلامیه‌دن بری حوزهٔ ولایتنی حمایه ایتمزسه اوقومی تشكیل ایدن افرادك هربری الك بویوك بر وبالی ارتكاب ایتمش اولور . كذلك ایجابنده مالملكنی ، حیاتنی فدا ایتمك ، هردرلو شدائدی اقتحام ایلمك ، معظمات اموری آسان كورمك كبی محافظهٔ مملكتك استلزام ایده‌جكی فداكارلقلرك كافه‌سی مسلمانلرك اوزرینه فرضدر .

هرمسلم صمیم موجودیتندن بر صدانك یوكسلدیكنی طویاركه اوكا دیناً وشرعاً مأمور اولدیغی فرائضی ایفا ایتمسنی اخطار ایدر . الهامات دینك بقیه‌سندن باشقه بر شی اولمیان بو صدا بر هاتف حقدر . بونكله برابر كورویورزكه زمانمزده‌كی مسلمانلر لاقیدی محض ایچنده یاشایورلر ؛ بری دیكرینك حالندن ، اوبری دها اوته‌كینك الندن خبردار بیله دكل . بلوجستان سكنه‌سی افغانلیلرك مصیبتندن ، افغانلیلر ایرانده‌كیلرك فلاكتندن هیچ متأثر اولمیور .

عقائد دینیه‌لرینه تمسكلریله برابر مسلمانلرك شو حالی موجب حیرتدر . بونك نه‌دن ایلری كلدیكنی مجملاً بیلدیره‌لم : كرك افكار ، كرك عقائد ، كرك معلومات ومعنویات انسانك بوتون اعمال خارجیه‌سی اوزرنده یكانه مؤثر ایسه‌ده اونلرك كافه‌سنی تثبیت ایدن ، طبیعت شكلنه ، ملكه حالنه كتیرن قوت شبهه‌سز ینه اعمالدر .

اوت ، انسانك انسانیتی فكریله ، عقائدیله قائمدر ؛ آنجق مرایای عقلیه‌سنه انعكاس ایدن مشهودات نظریه ومدركات حسیه‌سی كندیسنی پك شدتلی بر صورتده متأثر ایدر . هر مشاهده بر فكر ، هر فكر بر میل ، هرمیل بر عمل حصوله كتیرر . ارواح ایله اجسادك مناسبتی دائم اولدقجه افكار ایله اعمال آره‌سنده‌كی ارتباط زائل اولماز .

كرك اخوتك ، كرك سائر قرابت نسبیه‌نك ذهنده بر صورت معنویه‌سی واردر كه نسبداشلر آره‌سنده الجای ضرورتله بر تعاون مادی وقوعه كلدكجه ، جلب منفعت ودفع مضرت ایچون بونلر ال اله ویردكجه او صورت معنویه‌نك هیچ بر تأثیر ظاهریسی اولماماز . لكن بویله بر اتحاد اولور ودوام ایدرسه اوزمان قرابت نسبیه دنیلن قوت قلبده بر موقع ، بر نفوذ مطلق قازانیر . آرتق قرابتی اولانلره معاونت روحك بر ذوقی اولور ؛ اونلره اصابت ایده‌جك فلاكتدن نصیبه دار تأثر اولمق آچلق ، صوسزلق كبی احتساسات طبیعیه صره‌سنه كچر . نقط قرابت نسبیه ثابت اولدقدن صوكره اونی صورت مادیه‌ده تشدید ایده‌جك هیچ بر سبب حیاتی ظهور ایتمز ، یاخود نسبداشلر بیكانه‌لر آره‌سنده‌كندیلرینه مظاهر بوله‌جق اولورسه اووقت قرابت نسبیه‌نك ذهنده‌كی صورتی محفوظات عادیه كبی بر شیدن عبارت قاله‌رق ظاهرده هیچ بر اثر مادیسی اوله‌ماز .

روابط بین البشرك الك متینی اولان رابطهٔ نسبیه حقنده قابل تطبیق اولان شو مثال هیئت اجتماعیه اوزرنده تأثیری اولان بوتون اعتقادات حقنده جاریدر . اوت ، بر عقیدهٔ فكریه ، اثری اعضای خارجیه‌ده صورت دائمه‌ده تكرر ایدن بر عمله سائق اولماز واوعملك اثری تكرار تكرار فكره انعكاس ایدرك عادتا روحك بر هیئتی ، بر شكلی درجه‌سنه كلمزسه اویله بر عقیدهٔ فكریه‌نك هیچ بر تأثیر ظاهریسی اولمیه‌رق آنجق دوشونلدیكی زمانلر تخطر ایدیله‌بیلن صور معلومات قبیلندن تلقی ایدیله‌بیلیر .

پك واضح اولان شو اساسلر نظر حكمتله تأمل اولونورسه مسلمانلرك دینلرینه اولان تمسكلری ایله برابر بوكونكی مسكنتلری ، اخوان دینلرینه دست معاونت اوزاتمق كبی وظائفدن غفلتلری نه‌دن ایلری كلدیكی میدانه چیقار . مسلمانلر عقیده‌لرنده الك ثابت بر ملت اولمقله برابر اهل اسلام آره‌سنده عقیدهٔ دینیه‌دن ، لكن اعماله تابع اولمیان صرف بر عقیدهٔ دینیه‌دن ماعدا جهت جامعه قالمامشدر . بینلرنده معارفه منقطع اولمش ، بر برلرندن هجر غیر جمیل ایله مهجور اولمشلردر . عقائدی محافظه ایده‌جك ، خلقه سبیل رشادی كوستره‌جك اولان علما آره‌سنده نه مواصله ، نه‌ده مراسله قطعیاً یوق ؛ ترك عالمی ، اوزاقده‌كیلر شویله طورسون ، حجازده‌كی عالمك بیله حالندن خبردار دكل . هندستان علماسی افغانستان محیطنده‌كی شئونه قارشی غفلت محض ایچنده . حتی بر مملكتده‌كی علما آره‌سنده‌بیله آحاد ناسی جمع ایدن اسباب خصوصیه‌دن ماعدا رابطه مفقود . هیئت عمومیه‌لرینه كلنجه آره‌لرنده نه وحدت ، نه‌ده بر نسبت موجود دكل . هربری یالكز كندیسنه باقیور . باشلی باشنه بر كائنات ایمش كبی نفسیله اكتفا ایده‌رك یانی باشنده‌كنی نظر التفاته آلمیور .

علمای دین آره‌سنده‌کی بو وحشت ، بو مباعدت ملوك اسلام آره‌سنده‌ده جاری . سلطنت عثمانیه‌نك مراکشده ، مراکشك عثمانلیلر نزدنده بر سفیری اولماسی غریب دکلی ؟ دولت علیه‌نك افغانلیلرله، شرقده‌کی دیکر طوائف مسلمین ایله مناسبات صمیمیه‌سی بولنماسی تحف اولمیورمی ؟ بو تفرقه‌لر ، بو بیکانه طورلر بوتون مسلمانلره سرایت ایتدی . بر حالده‌که بر قومك دیکریله ، بر بلده‌نك او بریله اولانجه علاقه‌سی عینی دینده ، عینی عقیده‌ده بولندقلرینی خیال میال بیلمکدن عبارتدر دینه بیلور . حتی بولندقلری موقعلری بیله موسم حجده بالتصادف یکدیکرندن اوکرنیورلر. وا اسفا که زواللیلرك بربرلری حقنده سوق تصادفله حاصل ایتدکلری معلومات کندیلرینه پك آجی برطاقم حقیقتلر اوکره‌تیور ! ملت قوی‌البنیه ، صحیح‌المزاج بروجود عظیم ایکن معروض اولدیغی حادثات اجزای مرکبه‌سی آره‌سنده‌کی آهنکی خللدار ایتدی . اوبنیان معظم انحلاله یوز طوتدی . هرجزؤ استقلاله، یعنی‌اضمحلاله اوغراشیور .

روابط اسلامیه‌نك بو ضعفی ، بو انحلالی رتبهٔ علمك مرتبهٔ خلافتدن انفصالی ایله باشلامشدر . اوت ، خلفای عباسیه ، خلفای راشدینك مسلك جلیلنی تعقیب ایده‌رك اصول وفروع دینده اجتهاد درجه‌سنده بر علم ایدینمکسزین یالکز خلافتك اسمیله اکتفا ایتدیلر. بوندن طولایی مذاهب چوغالدی ، قرن ثالث هجرتدن اعتباراً خلاف اودرجه‌یی بولدی‌که هیچ بر دینده امثالی سبق ایتمامشدر . صکره وحدت خلافت خللدار اوله‌رق بر قاچ قسمه آیرلدی ، عباسیلر بغدادده ؛ فاطمیلر مصرده ، مغربده ؛ امویلر اندلسده خلافت تشکیل ایتدیلر . ارتق جماعت مسلمین تفرقه‌یه کرفتار اولدی . رتبهٔ خلافت وظیفهٔ ملك درجه‌سنه ایندی . نظرلرده‌کی هیبت سابقه‌سی قالمدی . سلطنت طلبنده بولنانلر یالکز وسائل شوکت وقوتی جمع ایتمك جهتنی التزام ایده‌رك خلافت طرفنه هیچ باقمدیلر .

هله جنکیزخان ایله اولادینك ، تیمورلنك ایله احفادینك میدانه چیقارق طرف طرف بلادمسلمینی قان‌ایچنده براقلری‌ملت آره‌سنده‌کی اختلافی آرتیردی ، روابطی بسبتون محو ایتدی . ملوك ایله علما آره‌سنده عروهٔ اتحاددن اثرقالمدی . هربری‌کندی باشنه ایش‌کورمکه باشلادی . میدان آلان نامتناهی فرقه‌لر یابرسلطنت تشکیلنه ، یاخود بر مذهب تأسیسنه اوغراشدی . وحدته سوق ایدن ، اتحاد ایله امر ایدن عقائد کوشه‌دی . او عقیده‌لرك عقولده‌کی اشکالی یوقاریده سویلدیکمز بی‌سود وبی‌عمل برر صورتدن عبارت قالدی . برحالده‌که بوکون برجماعت اسلامیه‌یه اصابت ایدن فلاکت دیکر برجماعت‌اوزرنده اولویه آجیمق قبیلندن اوله‌رق برتأثر حصوله کتیریبورده اومصیبتك دفعی ایچون هیچ بر اثر حیات اویاندیرمیور .

وراثت انبیا ایله مشرف اولدقلرینی لسان شارعدن دویان علما ایچون حق وراثتی ایفا ایتمك واجبدرکه بووجهیه رابطهٔ دینیه‌یی یکیدن تحکیم ایتلك . دینك آمر اولدیغی آهنك اتحادی قوتلشدیره‌رك اورته‌ده‌کی وحشت واختلافی قالدیرمقله ادا ایدیله‌بیلیر .

بومقصدخیرك حصولی‌ایچون جامعلرده ، مدرسه‌لرده طوپلانملی ؛ هرجامع ، هرمدرسه روح اتحادك هبوطکاهی اولملی ، هربری عین سلسله‌یی تشکیل ایدن حلقه‌لر مثابه‌سنده بولنملی . بتون اقطارعالمده‌کی عالملر ، خطیبلر ، امامل ، واعظلر عقد رابطه ایدرك حصول‌اتحاده عائد شئونك مذاکره‌سی ایچون مراجعتکاه اولمق اوزره ارضك مختلف نقطه‌لرنده مرکزلر وجوده کتیرملی . عوامك الندن‌طوته‌رق کتاب اللهك ، احادیث صحیحه‌نك کوستره‌کده اولدیغی سعادت حقیقیه ومدنیت فاضله‌یه طوغرو سوق ایتملی . بوجدلکاه حیاتده‌مسلمانلری سائر ملتلردن بودرجه‌لرده کری براقان اسبابی ایجه تدقیق ایدرك برآن اول ازاله‌سی چاره‌لرینه باقملی . علوم وفنونی تعمیم ایتملی . شریعت بیضانی محاط اولدیغی بدعتلردن قورتارملی . اسکی بدعتلری برر برر محو ایلدکدن باشقه یکیدن ظهور استعدادینی کوسترنلرکده شیوعنه قطعیاً میدان ویرمه‌ملی .

جداً تأسف اولنورکه برحزب قلیل استثنا ایدلدیکی صورتده علمای امت بوقدر آسان اولان بروسیله‌یه توسل ایتمیورلر . ملوك مسلمیندن ، حمیتپروران عبادن امید ایدرزکه او حزب قلیلی مظاهرتلریله ، نصرتلریله تأیید ایدرلرده آرتق بوپریشانلغه برخاتمه ویررلر . عصرلردنبری طاتدیغمز آجی تجربه‌لر بزم ایچون اویله واضح برر درسدرکه باشقه سنه احتیاجمز یوقدر . یقینده‌کیلره دست مواخاتی طوغرودن طوغرویه اوزاته‌رق ، اوزاقده‌کیلری‌ده بالواسطه محیط اخوته آله‌رق دینه ، ملته مفید اوله‌جق اسبابی ال برلکیله ازاله ایتمك ، بالعکس ضرر ویره‌جك حادثاتی ینه ال برلکیله منع ایتلك پك کوج برشی دکلدر . ایشته بویله عالی برتشبثده بولونانلر اك بیوك فریضه‌یی‌ادا ایتمش اولورلر . یأسك معناسی یوقدر . حیات امتدن هنوز رمق باقی‌در؛ امیدلر ایسه دها منقطع اولمامشدر . والی‌الله المصیر ...

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

محمد عاکف

اسلامده سیاحته ویریلن اهتمام

سعادت دنیویه واخرویه‌مزی متکفل اولان شریعت غرای احمدیه ، هرزمان وهرعصرده مادی ومعنوی ترقی وتعالیمزك مدار قوام وحصولی نه‌یه متوقف ونه‌دن عبارت ایسه کافه‌سنی مفرداتیله جامع اولدیغی وارستهٔ بیاندر .

بو جمله‌دن اولمق اوزره فخر کائنات علیه اکمل‌التحیات افندمز حضرتلری سیاحتك بوامت ایچون دائما لازم‌الاهتمام بردستور حکمت اولدیغنی شو حدیث عالی ایله بیان بیورمشلردر :

(السائحون هم‌الصائمون) سیر وسیاحت ایدنلر ، اوروج طوتانلردن معدوددر . دیکرحدیث نبویده(سافروا تصحوا وترزقوا) ثروت وسامانه نائل ، صاغلام ودینج اوله‌کزی ایسترسه‌کز سیاحت ایدیکز!.. بیورلمشدر. ایشته بو حکمت آمیز بیانات سنیه‌لریله‌سیاحتك

متضمن اولدیغی فوائد لاتحصی‌یی ایضاح و امت واصحابنی سیر وسفره تشویق وترغیب بیوریورلر .

اسلاف عظام حضراتی ، بو احادیث نبویه‌نك مضمون عالیسنه اتباعاً ، ایجابات عصریه‌لرینه کوره بو امر مهمه لایق اولدیغی اهتمامی ویره‌رك ، وسائط نقلیه‌نك پك نقصان زمانلرنده معلوم اولان بتون اقطار جهانی کشت وکذار ایدوب ، اقوام و امملك عاداتنه ، احوال جغرافیه ، حیات ومعیشتلرینه دائر نیجه اثار قیمتدار براقه‌رق‌له علوم وفنونه پك بیوك خدمتلر اتمشلردر . ایشته تاریخ بوکا شاهد عادلدر .

بزلر هرنه‌قدر اوآثار کزیده‌یی تقدیر ایتمزسه‌ك ده اوروپا ارباب علومی انلرك محصول سیاحتلرندن بحق‌حصه‌یاب اولدیلر واولمقده‌درلر . بز معاشر مسلمین افعال وحرکاتمزی قوانین جلیله‌ء احمدیه‌یه توفیقده پك بیوك قصور واهمال کوستردیکمز کبی ؛ شرع مبینده سیر وسفره چیقان مکلفینه اعظم عباداتدن معدود صوم وصلاتده معلوم اولدیغی اوزره درت رکعتلی نمازلر حال‌سفرده ایکی رکعت اولمسی ، ﴿ وان کنتم مرضی اوعلی سفر ... ﴾ آیت جلیله‌سنك مقتضاسنجه ایام رمضانده صحیح ومقیم‌لره اداسی فرض اولان صومك ارباب سیروسفره صکره اداء ایتمك شرطیله مساعده ایدلمسی ، مدت مسحك تمدیدی، ابن السبیلك محل‌انفاق وصدقه اولمسی کبی مساعدات بخش اولونمسیله امر سیاحت تسهیل بیورولدیغی حالده مع‌التأسف بوندن‌ده خاسر قالمشز .

سیاحت بر قوم ایچون منافع عدیده‌یی جامع‌در . چونکه انسانلر خلقةً تقلیده میال اولدقلرندن ، جمعیت بشریه ایچنده هرترقینك حصولی کوره‌نکه تابعدر . انسان بالذات کورورسه بصر وبصیرتی آچیلیر . بر قومده موجود اولان اثار تمدن ، صنعت ، تجارت مجرد یقیندن کورمکله دیکر قومه انتقال ایدر .

غربك بوکونکی‌سویه‌ء‌مدنیته ترفع ایتدیکنك اسبابی تعمیق وتدقیق اولندقده‌انلر اوحیرتفزا آثارعمرانه آنجق شرقه سیاحتلریله واصل اوله‌بیلدیکلری‌نمایان‌اولیور.دها دوغروسی، مدنیت قدیمه‌ء اسلامیه‌یی یقیندن تدقیقه‌قویلدیلر.اندلس، مصرخزائن عرفانندن‌حقیله فائده‌مند اولدیلر. حالاسیاحت متمادیه‌لریله شرقك مدید خواب غفلتنی ، جهالتنی غنیمت وفرصت بیله‌رك المزده بولنوب قیمت حقیقیه‌سنی تقدیر ایده‌مدیکمز آثار عتیقه‌دن معدود ذی قیمت اشیایی اله کچروب کتبخانه‌لرنی ، موزه‌خانه‌لرنی ، مؤسسات علمیه‌لرنی تزیین ایتدیلر . خلاصه اسلام‌ایله مسکون قطعاتده قابل‌استفاده نه وارسه ، بزکوشه‌نشین عطالت اولمه‌مزدن طولایی ، هپ آنلری آلدیلر . ایلریلتدیلر . بو حیرتفزا حاله کتیردیلر .

معلومدرکه سیر وسفر . یاصرف زیارت مقصدیله اختیار ایدیلر ، یاخود تجارت ، جهاد کبی بر مقصد طولاییسیله وقوع بولور . اقوام مسلمه اراسنده شق اولنی ، یعنی اوروپا سیاحینی کبی جهانی جولان ایدن برمسلمان بولمق عادتا محالدر . حالبوکه جمعیت اسلامیه‌نك حال حاضری بوطرز سیاحته شدت احتیاجی درکار اولمقله برابر ، قرآن حکمت بیانك ﴿ قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی‌الارض فانظروا کیف کان عاقبة المکذبین ﴾ نص کریمی مثللو بر جوق آیات جلیله‌سندن مستبان اولدیغی کبی بالاده ذکر اولنان احادیث نبویه ایله‌ده تشویق وترغیب ایدلمشز . شریعت احمدیه‌نك بو مثللو ترغیبات وتشویقاتنه رغماً امور دنیویه‌یه متعلق اولوب اسباب راحت ومعیشتمزی ، عمران وترقیمزی تأمین ایدن قواعد مدنیه‌سنك همان همان کافه‌سنده عکسنی التزام ایتدیکمزی کورورز . اصلا قابل انکار اولمیان بوحرکاتمزك نتایج مؤلمه‌سی کوندن کونه کسب شدت‌ایدیور . فاعتبروا یااولی‌الابصار !..

کلام شــق ثانی‌یه : بزده بوکبی بر مقصد ومصلحته مبنی سیاحتی اختیارایدنلره مع‌التأسف پك ازتصادف ایدیلیر . ایشته رسول ذیشان افندمزحضرتلری بودرلو سیروسفرك بوامت مرحومه‌یه منافع عدیده بخش ایده‌جکنی بیــان صــددنده : ﴿ من‌تعذرت علیه التجارة فعلیه بعمان ﴾ بیورمشلردرکه مآل منیفی : « کسب وکاری کساده دوشن ، کچنمکده کوچلك چکن آدم عمانه کتســون » . عمان عصرسعادتده زمانمزك آمریقاسی مثابه‌سنده اولدیغندن تجارتی طارلشمش اولانلرك اورایه سیروسفر ایتملرینی امر وفرمان بیوریورلر . بوحدیث نبوی ایله عالم‌اسلامك حال اسف اشتمالی مقایسه ایدیلدکده برمؤمن حقیقت بیننك بتون موجودیتیله حالمزه آجیامسی متصور دکلدر . بوکون بلاد اســلامیه اقوام سائره‌نك تجارتکاهی اولمش ایکن بزلر حالا تجارته ، صنــایعه نظر نفرتله باقدقدن کنــدیمزی آله‌میورز . عجبا اوروپاده ، آمریقاده ، هند وچینده تاجر، سیاح برمسلمانه تصادف ایدیله‌بیلیرمی؟ هیهات ! بیلمم بوحال نه وقته قدر دوام ایده‌جك ؟.

آرتق بزه تجارب عدیده و معارف عصریه واضحاً کوستردی‌که دین محمدینك قوت وسطوتی جمیتمزك قوت وشوکتته ، قوت ایسه ثروته ، ثروت تجارته ، تجارت‌ده معارفه محتاجدر. شو حالده بووسائل ووسائط متسلسله‌نك هانکیسنی التزامده قصور کوستریرسه‌ك مشقتدن، ذلتدن ، محکومیتدن بقامزی تخلیص‌ایده‌میه‌جکمز میدانده‌در . چونکه عادات الٓهیه بویله جاری اولمشدر .

هر حالده روی زمینده موجود مسلمینك مقتدی‌به ومرشدی اولان مقام‌معلای خلافت ، احکام‌جلیله‌ء اسلامیه‌دن‌اولوب‌عصرلردنبری امتثال ایدلمیه‌رك متروك قالان قواعد مدنیه‌یی موقع اجرایه وضع ایتمکله بتون عناصر مسلمه‌یه‌نمونه‌ء امتثال اولملیدر . واقعا ایام مشئومه‌ء استبدادده‌حکومت اسلامیه عد واحصادن‌افزون برطاقم نامشروع افعال وحرکاتك مصدرومنبعی اولدیغندن شرع‌متینك وسائط عمران وترقی‌یه عائد قسمنك اجرا واحیاسنی کندیسندن بکلمك عادتا محال اندر محال ایدی .

لله‌الحمدوالمنه‌عون‌ربانی‌وامدادروحانیت‌جناب‌پیغمبری‌سایه‌سنده خیلی زماندنبری شریعت محمدیه‌نك احیاء و اجرا اولنمسنه یکانه حائل ومانع اولان هیکل استبدادی حیرتفزای عقول شجاعت وبسالتلریله

اساسندن هدم‌وقلع ایده‌رك مشروطیت مشروعه‌مزی تحکیم و ترصین ایدن شجعان اسلام کندیلرینه بتون عالم اسلامیت و انسانیتی مدیون شکران ایلمشلردر .

ایشته‌بوخدمات مبروره‌لرینك اشلوجه اقتطاف‌ایتدیکی موفقیاتدن اولمق اوزره‌مقام‌خلافت‌شان‌وحیثیتی‌بونجه‌سیأتیله لکه‌له‌ین‌خاقان‌مخلوعك حیل ودسائسندن تخلیص ایدیله‌رك ، خلوق ، عادل ، اوصاف خلافتی بحق جامع دها ایلك یوم بیعتده خلفاء راشدین اثرینه اقتفاء ایده‌جکلرینی قولاً وفعلاً ابراز ایدن « امیرالمؤمنین خلیفهٔ نوجاه سلطان محمد خان خامس » حضرتلرینك شرف جلوسلریله مشرف اولدیغندن عالم اسلامی تبریك وتبشیره مسارعت ایده‌رز . جلوسلرینی متعاقب شمدی‌یه‌قدر کوشهٔ‌نسیان وعطالته آتیلان امرمهم سیاحته‌لایق اولدیغی اهمیت‌فوق‌العاده‌یی‌ویره‌رك تبعه‌لرینه‌ایلك‌مواعدوتبشیراتی ولایاته سیروسیاحت‌کیفیتی اولدی . بوحال ، جدامجدلری فخرالسلاطین ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلری کبی فاتح اقبال عالم اسلامیت اوله‌جقلرینه بربراعت استهلال تشکیل ایلمکده‌در .

خلاصه شونی عرض واخطار ایتمك ایسترمکه حکومت اسلامیه بلااضاعهٔ اوقات آوروپانك سیر وسیاحته ویردیکی اهتمامی نظر اعتباره آلەرق ممالکمزده فکر سیاحتی تعمیم واجراسی ایچون لازم کلن تدابیری اتخاذ ایتملیدر . باخصوص مکاتب عالیه طلبه‌سی هنکام تعطیلده اوروپانك بلاد مشهوره‌سنه سیاحت ایتدیریلیرسه « لیس‌الخبرکالعیان » مصداقنجه منافع لاتحصی اقتطاف ایدیله‌جکی لاریب‌فیهدر . بناءعلیه مرجعنك نظر دقتنی جلب ایده‌رز .

بوندن‌باشقه اهالیمزك ارباب ثروت‌وحمیت اولانلری امر سیاحتك تسهیل وتعمیمی ایچون اوروپا ، هندستان ، آمریقایه سیاحتناملریله شرکتلر تشکیل ایده‌رك جسیم واپورلرله مجتمعاً سیاحته دعوت ایتسه‌لر برچوق ذوات اشتراك ایده‌جکی شبهه‌سزدر . بونکله‌برابر بوخدمتلریله کندیلری مادی ومعنوی مستفید اولدقلری حالده دین ووطنه‌ده بیوك خدمت ایتمش‌اولورلردی . ایشته بوصورتله « تعاونوا علی‌البروالتقوی » امر جلیلنه امتثالاً متحداً چالشیرسه‌ق طریق مدنیتده بزی پك کریده براقان مجاورلریمزه مدت قلیله ظرفنده ملاقی‌اولورز . اللهم اصلح احوال امة محمد !..

قریملی یعقوب کمال

قونفرانس

روسیه‌ده ساکن ترکلرك حیات مدنیه، فکریه وسیاسیه‌لرینه دائر

محرری	مقرری
ح . اشرف ادیب	آقچورا اوغلی یوسف بك

استانبولده تحصیلده بولنان « روسیه‌لی اسلام طلبه‌سی جمعیت » محترمه‌سنك دلالت معارفپرورانه‌سیله روسیه‌ده ساکن ترکلرك حیات مدنیه، فکریه وسیاسیه‌لرینه دائر مکتب حربیه و مکتب ملکیه تاریخ سیاسی معلملرندن قزانلی آقچورا اوغلی یوسف بك افندی طرفندن ویریلن قونفرانسدر .

مساعده‌کزله بن‌ده برساعت قدر سویلمك ایستیورم . بکا ویریلن موضوع ، روسیه‌ده ساکن ترکلرك حیات مدنیه، فکریه وسیاسیه‌لرینه دائردر . جمله ، واضح دکل . اولا : « روسیه‌ده‌کی ترکلر » دینیور ، تحدید ایتمك ایسته‌نیور . مع‌مافیه بوده پك واسعدر . بو وسعتله آلنیرسه‌ده ینه ایچندن چیقلماز . اسکی دنیا یاریم کره‌سنی کوز اوکنه کتیریکز ! اوراده اوچ قطعه وار . غرب شمالی‌یه تصادف ایدن ویرتیق پاچاوره‌یه بکزه‌ین غربی قسمنی قوپاروب آتی ویرك ؛ آفریقا دینن پارچه‌یی انسانلرك ضعیف قوللریله چیزدکلری قنالدن قیریویرك ؛ صاغده‌کی اوچ درت شبه جزیره‌یی کسیك .... او وقت اسکی دنیانك اصل کووده‌سی قالیر . ایشته بوکووده تماماً ترك یری ، بزم مال موروثمزدر . او ترك یرنده بر چوق اقوام وار . یاقوتلردن طونکزده ، تیپتلیلر ، قیرغیزلر ، قالموقلر ، باشقوردلر ، تاتارلر ، ترکمنلر ، ترکلر ، الی اخره ...

مذکورقوملرك‌هپسی اصلاً بردر ، تورانی‌درلر . لکن‌بوقوملرك بعضلری اسلام ؛ بعضلری اسکی ترك مذهبی : شامانی ؛ بعضلری بودی‌لکه کیرمشلر . بونلرك‌هپسندن بحث‌ایده‌جك دکلم . بو اقوامك مدنیتجه فرقلری غایت بیوك ، بونلرك ایچنده بر قسملری وار ، دینجه مسلمان و مدنیتجه بربرلرینه یقین . اصل‌سزه سویلیه‌جکم بونلردر .

بونلراوچ مرکز اطرافنده طوپلانیر : ۱ — وولغاحوزه‌سنده‌کی ترکلر ، ۲ — قافطاغلری جنوبی ، ماورای‌قافقاسده‌کی ترکلر ، ۳ — بخارا ، طاشکند ، سمرقند واطرافنده‌کی ترکلر . دیمك بحث‌ایده‌جکمز ترکلر بونلردر . بردرجه‌یه قدر تحدید ایتدك .

شیمدی بونلرك حرکات فکریه ، مدنیه و سیاسیه‌لرینه نه زماندن اعتباراً باشلایه‌جغز ؟ موسی بکك دیدیکی کبی ترك بن یافثدن باشلارسه‌ق پك اوزاغه‌قاچارز . کلك ، بز ۱۸۸۳ سنه‌سندن باشلایه‌لم . بو اثناده روسیه‌ده مهم بر شی میدانه چیقدی : ترجمان غزته‌سی . یکنظرده او قدر مهم‌دکل‌کبی‌کورونیور ، لکن حدذاتنده اهمیتلیدی . یکرمی بش سنه‌لك بو دوره‌دکی حرکات فکریه‌یی ایکی دوره‌یه تقسیم ایدرسه‌ك مقصدی دها قولایلقله افاده ایتمش اولورم .

۱ — ۱۹۰۵ سنه‌سنه قدر یکرمی ایکی‌ییل ،

۲ — اهمیتی اعتباریله اوکا مقابل کله‌جك شوصوك اوچ سنه‌لك زمان .

کچن قونفرانسده خاطرلرده قالمشدر ، احمد مدحت افندی اهمیتلی بر مقدمه یاپمشدی . بتون ترکلرحقنده دوشونیله‌جك شیلری خلاصةً سویله‌مشدی . بنم درعهده ایتدیکم خصوص اونك سویله‌دکلرندن بر ایکیسنی آلوب توسیع ایتمك .

اولا ۱۸۸۳ سنه‌سنده روسیه‌ده‌کی بو اوچ کومه‌ده بولونان ترکلرك

احوال مدنیه‌لری، فکرلری وسیاستجه اولان دوشونجه‌لری، حرکتلری نه‌دن عبارت ایدی؟ او وقتده، افندیلر، بتون روسیه ترکلری ایکی مرکزك تحت تأثیرنده دوشونورلردی: ۱ — بخارا، ۲ — مشهد.

بخارا، مشهد بورالرده اسکیدن بری مشهور دار الفنونلر، مدرسه‌لر وار ایدی. بونلرك اصول تدریسی بش، آلتی یوز ییل اولکی اصوللردر. او زماندنبری تحولات فکریه بو ایکی مرکزدن اوزاق اولدیغیچون بورالری دنیانك حالندن، احوالك دکیشمه‌سندن خبرسز بولنیورلردی. بناءً علیه بونلردن روسیه ترکلرینه آقیتیلان افکار اسکی فکرلردر.

جلال بك افندینك سویلدیکی اسقولاستیك، یعنی — طبایع اشیادن قوانین استخراج ایدیله‌جك یره — صرف اسکی منابعك تدقیقیله اونلردن خارجه چیقمامق اصولی مشهدده، بخاراده درجهٔ اکملده ایدی. بناءً علیه اورادن مدنیت آلان روسیه ترکلری اسقولاستیك زنجیرلریله باغلی ایدیلر.

لکن بخارا ومشهد تربیه‌سی بونلرك حیاتلرینه برحدود چیزمش ایدی. او حدود داخلنده روسیه ترکلری راحت یشارلرایدی. بونلرده تجارت بر درجه‌یه‌قدر ترقی ایتمشدی. فقط اسکی اصول ایله یاپیلردی. بر زمانلر وولغا ترکلری آسیای وسطایه، بخارایه تا سبریایه‌قدر کیدرلردی. بورالرك اهالیسی اکثریتله ترك اولدیغندن روسیه‌نك چین ایله اولان واسطهٔ تجارتی وولغا تاتارلری ایدی. صنایعجه‌ده‌کری دکل ایدیلر. حتی قزانده دری فابریقه‌لری، صابون اعمالاتخانه‌لری و «سیمبیر» ولایتنده چوخه، شیاق فابریقه‌لری وار ایدی. یعنی سویهٔ مدنیه‌لری پك آشاغی دکل ایدی.

ماورای قافقاس وترکستانه کلنجه: بونلرده صنایعجه پك کری دکل ایدیلر. اورالرده ال دستکاهلری واردی. ایپك، چلیك، قیوجیلق کبی صنایع اسکی اصولده دوام ایدوب طوریوردی. لکن مطبوعات، مکتب، مدرسه خصوصلرینه دقت اولنورسه اونلر پك اسکی سیستمده ایدی. فقط بر چوق آدملر واردیکه ایش بویله دوام ایدرسه آز وقت صکره کری قالدقلری کبی اللرنده‌کی صنایع وتجارتده کیده‌جك، آچ قاله‌جقلرینی کوروب اکلایورلردی.

اکرهوا هرهانکی بر فکرله مشبوع ایسه اوفکری تجسم ایتدیرن بر شخص میدانه چیقار، اوشخصك فکری ذاتاً موجود بر فکر اولدیغیچون درحال طرفدارلری بولنور. روسیه ترکلری آره‌سنده بر حاضرلق وار ایدی. اصلاحات ایسته‌نیوردی. ترجمان چیقارق ایشته او اصلاحاته ایلك نسخه‌سندن اعتباراً باشلاندی. ترجمانك صاحبی اسماعیل بك غصپرنسکی‌در. جریده‌سنك ایلك نسخه‌سندن اعتباراً «اکر بز بویله کیده‌جك اولورسه‌ق روسیه‌ده‌کی ترکلرك استقبالی قراکلقدر» دیدی. وبو قاراکلق استقبالی آیدینلاتمق اوزره درحال برخط حرکت چیزدی. خلاصه‌سی شوایدی.

۱ — مکتبلرك، مدرسه‌لرك اصلاحی. — اسماعیل بکك نظرنده اصلاحك معناسی دین اسلامی محافظه ایله اوروپالیلاشمق: تحصیل کوره‌نلریمز اوروپالیلرك بتون تفرعات حیاتده‌کی معرفتلرینی اوکرنمه‌لی وقارشو طورملیدر. والانزاع حیاتده یکیله‌جکز. یکیلمك ایسه ملتجه محو اولمق دیمکدر.

۲ — دیلك برلشدیرلمه‌سی. — روسیه‌ده‌کی درلو نامرله یاد اولنوب اساساً قارده‌ش ترك اولان اقوام شمدیکی آیریلقده دوام ایدرسه اطرافلرینی احاطه ایتمش اسلاولق دکزی طالغه‌لریله آشینه آشینه یوق اولورلر، آیریلق بتیرملیدر. بونك ایچون هرشیدن اول دیل برلشدیرلیدر. یالکز روسیه‌ده‌کی دکل، بتون دنیاده‌کی ترکلرك عرب وعجمجه‌دن چاله لزومسز سوزلرندن وازکچمه‌لی. یالکز بر لسان ادبیلری اولملی. اودیل ایله هپسی آکلاشه‌بیلملی.

۳ — قادینلریمزده اوقوتولمه‌لی. — آنلرك تعلیم وتربیه‌سنه ارککلرك تعلیم وتربیه‌سی قدر دقت ایتمه‌لیز. اکر قادینلرك سویهٔ ادراکی ارککلرکندن آشاغی قالیرسه ینه جمعیت دوام ایده‌مز.

٤ — فکر ملیتك اك قوی استنادکاهی دیندر. بناءً علیه ادارهٔ روحانیه‌لریمز اصلاح اولونمه‌لیدر.

٥ — روسجه‌یی مطلقا مکملاً اوکرنمه‌لیز. بو، آوروپا معلوماتندن استفاده ایچون مهم بر واسطه‌مزدر. روسجه ایله روسیه‌نك حیات سیاسیه واقتصادیه‌سنه قاریشه بیلورز. کوریلیورکه غصپرنسکی اسماعیل بکك پروغرامی هرشیدن اول پداغوجی‌در. یعنی تربیه‌یه عائددر. ذاتاً هرشیئك باشی‌ده بودر.

ایشته یکرمی بش سنه دوام ایدن برجریان فکرینك پروغرامنی بش نقطه ایله خلاصه ایتدم. لکن هر برجمعیتده دائما ایکی قوهٔ فعاله اجرای تأثیر ایدر: بر طرفدن جمعیتك برقسم عنصری ترقی وتکملی آرزو ایدر. دیکر برعنصرده وار اسکی حالی ادامه ایله حال‌حاضری محافظه قیلمق ایستر. کائناتده‌بیله بوحال جاریدر. ذاتاً جمعیتلرده ظهور ایدن محافظه‌کار وترقیرور فرقه‌لر بوایکی قوتك تجلیسندن عبارتدر.....

ایشته تاتارلرده‌ده ترقیرورلری بویله آچیقدن آچیغه اعلان فکر ایتدیلر. محافظه‌کارلرك فکری تعین ایتدی. بونك ایچون ایکی پارتی تشکل ایتدی. بونلره «اصول جدید»، «اصول قدیم» طرفدارلری نامی ویریلدی. مثلا بوراده‌کی کنج ترکلر، اختیار ترکلر کبی. اصول جدیدجیلر اوراده غزته‌لرله، رساله‌لرله فکرلرینی نشر ایتدیلر. اصول قدیم طرفدارلری ایسه مکتوبلرله، مجلسلرده سوزلریله مقابله ایدرلردی.

اصول جدیدجیلر غصپرنسکینك یوقاروده سویلنن پروغرامنی قبول ایدنلردر. اصول قدیمجیلر ایسه اولجه اولدیغی کبی یعنی بخارا ومشهدده اوکردیکمز کبی حیات سوره‌لم دیینلردر. اصول قدیمجیلرك پروغرامی شویله خلاصه اوله‌بیلور:

۱ — قطعیاً اوروپالیلاشمیه‌لم. طرز معیشت وحیاتمزی بابامزدن کوردیکمز کبی محافظه ایده‌لم (انا وجدنا آبائنا) نظریه‌سی. مکتبلریمزده

اولکی کبی وانجق اولجه اوقوتیلان شیلری اوقوتهلم . جغرافیا ، حساب ، تاریخ ، طبیعیات لزومسز شیلردر . حتی کندی لسانمزی بیله اوقومیهلم . الفبا ایله عربیات کافی .. بونلر رقابت ملل ، منازعهٔ حیات کبی اعتراضلره همان تقدیر وقناعتله مقابله ایدلرر .

۲ — قادینلرك مکتب ومدرسهده اوقومهلرینه هیچ بر احتیاج یوقدر . چوجق ایکن اعتقادات وعباداتجه بعض شیلر تحصیل ایدوب صوکرهدن بلنهجك شیلریده قوجهلرندن اوکرنملیدرلر .

۳ — روسجه تحصیلنه قطعیاً معارضدرلر . روس مکتبلرنده اوقومق اونلرك نظرکده کناه کبائردن معدوددر .

ایشته ایکی مجرای فکریکه شیمدی‌یه قدر چارپشمقدهدر . اکر روسیه ترکلرینك حرکاتنی اکلامق ایسترسه‌کز بو ایکی جریانی کوز اوکنده طوتمه‌لی‌یز . دیکر مسائل هپ بوکا تفرع ایدر .

دائما کورولن خصوصاتدر : ترقی فکری محافظه‌یه غلبه چالار . بعضاً اولور ، او غلبه بر مدت دوام ایدر . صکره ینه عکس العمل حاصل اولور . ینه محافظه‌کارلر اقتداری أله آلیرلر . روسیهده ترجمانك انتشارندن بش التی سنه‌صکره کوریلیورکه ترقیپرورلرك قوتی تزاید ایدییور . بوکا اصل سبب فکرده اولان قوتدن بشقه بر شی‌در : برقاچ بویوك ذاتك او اردوکاهه داخل اولمسی . اونلرك نامنی حرمتله یاد ایتمه‌لی‌یز . بونلرك برنجیسی روسیه‌مسلمانلرینك اك بیوك عالملرندن شیخ شهاب‌الدین المرجانی حضرتلریدر [القیشلر] بو ذات اساساً بخارادە تحصیل ایتمش ، اوراده‌کی افکارك نه‌دن عبارت اولدیغنی بیلیوردی . اوراده استحصال اولنه بیله‌جك معلوماتدن مکتبی ایچون ایی بر تمل قورەمیه‌جغنی کسدیرمشدی . عجبا نره‌یه کیتملی ایدی ؟ استانبوله کلدی . حجازه کیتدی . خیلی تدقیقاتده بولندی . نهایت او قدر بر قناعت وجدانیه حاصل اولدیکه مکتبلرك ترقیسی ایسته‌نیرسه بخارا یولنی قپایوب استانبوله طوغری شاکرد کوندرملیدر . طبیعی بیوك فکرلرك دائما تلمیذلری یتیشر . جناب مرجانی‌نك بر چوق تلمیذلری یتیشدی . وغصپرنسکی [ترجمان] غزته‌سیله نشر افکار ایدرکن دیکر طرفدن بویله بر قوتلی عالمك اطرافنده علما او افکاری ترویج ایدرلردی . او حالده استقبال تأمین ایدلمش دیمکدی . استانبوله ومصره کیدوب کانلر ایسه دائما او فکری تقویه ایده‌جك ، روسیه‌ده یرلشدیره‌جك تربیه آلوب دونرلردی .

افندیلر ! دائما فکرك تحصیلنده موقعك اهمیتی واردر . بخارا ، سمرقند ، کنیش چوللرایله اوروپادن آیرلمش اولدیغیچون اوروپا ترقیاتندن بی خبردی . بناءً علیه روسیه‌ترکلریده بخارادن افکار جدیده اوکره‌نه‌مزلردی . لکن استانبول ایله مصر مقتدا به اولورسه اوروپانك افکار علمیه وصناعیه‌سی دها اول تأثیر ایده‌جکدی . ایشته بز کمال افتخار ایله و عثمانلی قارده‌شلریمزه بیوك بر تشکرله اعتراف ایتمه‌لی‌یزکه بو افکار جدیده‌نك حصولنه عثمانلی مکتبلریله جامع و مدرسه‌لری خیلی خدمت ایتمشدر .

برقاچ سنه کچدکدن صکره بخارانك ، مشهدك اهمیتی تناقصه باشلامشدی . منابع علوم قاهره و استانبول اولمشدی . بزم کنجلرمز روس مکتبلرینه دوام ایدرلردی . بونلرك بعضلری اوروپا درجه‌سنده مکتبلردر . روس مکتبلرندن بر چوق فائده بکلیوردق ، لکن او مکتبلردن هر نه‌دن ایسه چوق استفاده ایده‌مدك .

افندیلر ! تام اصول جدید وقدیمك چارپشمقده اولدقلری زمان مهم بر فکر دها طوغدی : اصول قدیم طرفدارلری اصول جدیدك فنالغنی کوسترمك ایچون بعض مسائل دینیه‌یی کندیلرنجه تفسیر ایدرك تجدد و ترقی دینلن مرکب بر حرکتك مشروعیتنی انکار درجه‌سنه واردیلر .

اصول جدیدجیلرك علماسی ایسه قدیمجیلر طرفندن دین مبین اسلامك سوء تفسیره اوغرامش بولندیغنی ، متاخریندن بعض ذواتك بیلیر ، بیلمز بر چوق شرح و حواشی یازمقله روح اسلامی تغییر ایلمش اولدقلرینی ادعایه قالقشدیلر .

دیمك اولیورکه اصول جدیدجیلر نقطهٔ نظرنده موجود کتب دینیه‌نك ایجه تدقیق ومنابع اصلیه‌لرینه یعنی نصوصه مراجعت ایدرکدن اونلرك تدقیق اقتضا ایدر . ایشته بو فکر مهم بر جهتدن اصول قدیم ایله اصول جدید منازعه‌سندن طوغدیسه ، دیکر جهتدن شیخ جمال الدین افغانی ایله مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده‌نك افکار منوره‌یه القا ایتدیکی تخملردن نشو و نما بولدی (آلقیشلر)

بو فکری جریانلرك حیاتده تأثیرلری اولیوردی . اصول جدید فکرینك طوغمه‌سیله برابر اصول جدید اوزره بر چوق مکاتب ابتدائیه کشاد اولندی . مدرسه‌لرکده اصلاحی آرزو اولنیوردی . اصل فکر ، مدرسه‌لرده حکمت حاضره‌نك اوکره‌دلمسی ایدی . دیکر اقوام علماسنه مقابل برقوت استحصال ایده‌لم دینیوردی . لکن بو ، ابتدائی مکتبلریله مدرسه‌لرده استحصال ایدیله‌میوردی .

اسکی حالی محافظه‌ده بر آز مستبعد ایدی . حتی بوکا باقه‌رق ماورای قافقاسیه مسلمانلری بشقه بر طریق طوتدیلر : برزمانلر استانبولده دوشونولدیکی کبی مدرسه‌لری کندی مقدراتنه ترك ایله اونلری اصلاحدن صرف نظر ایتمك وصرف مکاتب جدیده تشکیلی ایله اوغراشمق دها قولای دیبورلردی . لکن حال حاضره موافق بر شکل شبهه‌سز وولغا ترکلرینك طوتدیغی اصول ایدی‌که : یوقاریده دیدیکمز وجهله مدسه‌لرکده ایجابات زمانه کوره اصلاحیدر . اشبو جریان فکرینك مکاتبه‌ده تأثیری اولسه بیله مطبوعاتده اوقدر تأثیری اوله‌مازدی . یعنی مجلسلرده شفاهی اوله‌رق اصلاحاتدن چوق بحث ایدیلیوردی . فقط کتاب ورساله وغزته ترجماندن غیری یوق ایدی ، بو یوقلق ترکلرك قصوری دکلدر .

چونکه یازمه‌لرینه ، باصمه‌لرینه مساعده اولونمیوردی . بونك ایچون بالطبع مطبوعات اوله‌مازدی . اکر بو یکرمی ایکی سنه‌لك زمانده‌کی حرکات اقتصادیه‌یی سویلیه‌جك اولورسه‌ق ؛ اوراده‌کی افکار

درجه‌سنده برترقی کوره‌میز . بالعکس کوروزکه ترکلرك چین وروسیه آره‌سنده تجارتلری کوندن کونه تناقص ایتمشدر . قازان حوزه‌سنده صنایع اکسیلمشدر . حتی بخارایه ، قافقاسیه‌یه اوروپا مالی داخل اوله‌رق یرلی ایشلرینه غلبه چالیور . بوکا سبب ، طبیعی فکرك ترقیسی دکل؛ بلکه ترقیات فکریه‌ده کیج قالمش بولنمقدر . اوروپانك صنایعنه ، اقتصادی هجومنه مقابله ایچون ترقیات فکریه‌نك هیچ اولمازسه یاریم عصر اول باشلامش اولمسی لازمکلیردی . ایشته تأخرمزك سیئاتنی تدنیٔ اقتصادیه‌ده کوردك . او اثناده روسیه ترکلری روسیه اهالیسنك موازنهٔ سیاسیه‌لرنده غیر موجود کبی ایدیلر . چونکه اونلر صرف امور شخصیه ایله مشغول اولوب دیکر اقوام کبی حریت حرکتنه قاریشمامش ، تماماً آیری قالمشلردی . واقعا قافقاسیه‌ده اوفق تفك سیاسی حرکتلر اولیوردی . فقط طوغروسنی سویله‌مك لازم ایسه اونلره بز حرکت سیاسیه‌دن زیاده آثار تعصب وجهالت دیسه‌ك دها مناسب اولور .

ایشته غایت مختصر وغایت عجله اوله‌رق ایلك دوره ایچون عرض ایده‌جکم بونلردن عبارتدر . مابعدی وار

تراجم احوال

یاد ماضی

— مابعد —

عبرت غزته‌سنك الغاسی وبونك اسبابی مبین اولمق اوزره اولوقت مطبوعات اداره‌سندن شو امر مخصوص کلمشیدی :

« غزته‌لرجه اقدم وظائف عمومه نافع حوادث ومباحث ایله مشغول اولمق قضیه‌سی ایکن عبرت غزته‌سنك طوتدیغی مسلك شخصیات ایله اوغراشمق ونظامات واجراآت دولته تأویلات خودسرانه ایله تعریض وقواعد اساسیهٔ حکومته قارشو نشر مطالعات ایله اذهان ناسی تغلیط ایتمکدن عبارت اولدیغندن الغاسی لزومی برقاچ دفعه تحقق ایتمش اولدیغی حالده مجرد حکومت سنیه‌نك مطبوعات حقنده درکار اولان افکار ترقیات پرورانه‌سی اثری اوله‌رق اصلاح طور ومسلك ایتمسنه انتظاراً کاه تعطیل وکاه تنبیه ایله اکتفا ایدلمشیدی . بو معاملهٔ اعتدالکارانه انتباهی موجب اوله‌جق یرده بالعکس مسلك متخذنده اصرارینی منتج اولوب بوکره ۱۲۹ نومرولی نسخه‌سنده ونوری امضاسیله ۱۳۱ نومروسنده یازدیغی مقاله‌ده اصول حکومت سنیه ایله قابل تألیف اوله‌میه‌جق برطاقم تجاوزات متجاسرانه‌یی شامل مطالعات درج وتحکیه ایتمك درجه‌سنه‌قدر کیتمش اولدیغندن و ۱۳۰ نومرولی نسخه‌سنده‌کی « ایکی امضالی ورقه عنوانلی » مقاله‌نك خاتمه‌سنده استعماله جرأت ایلدیکی تعبیر هدف حرکتنی صریحاً تعیین ایتمش اولوب بویله برغزته‌نك بقاسنده ایسه محاذیر ملکیه مسلم بولندیغنه بناءً برموجب قرارنامه تاریخ اعلاندن اعتباراً کلیاً الغاقلنمشدر. »

۷ صفر ۹۰ ، ۲۴ مارت ۲۸۹ — ترجمان دیوان همایون

سعداء :

عبرت غزته‌سی بو امری برعلاوه ایله نشر ایدوب زیرینه « عمومه وداع » سرلوحه‌سیله آتی‌الذکر سوزلری ذیل ایتدی :

« عبرتك مباحثی عمومه نافعمی ایدی؟ دکلیدی ؟ نظامه تعریض می ایتدك ؟ یاخود نظاماتك مرجع تفسیری اولان شورای دولتك حکمنی‌می استدعا ایلدك ؟ شخصیات ایله بزایستیه‌رك‌می اوغراشدق ؟ یوقسه کوردیکمز تضییقات وتعریضات اوزرینه‌می مجبور اولدق ؟ غزته‌مزه کوره ارادهٔ مخصوصهٔ جناب پادشاهی ایله انتشاره باشلادقدن صکره اخف مجازات اولان برآی تعطیلدن بشقه برمعاملهٔ رسمیه کورمامش ایکن حکومت سنیه‌جه ایکنجی دفعه متهم کورلدیکی زمان برقاچ تعبیر ایله برحکایه ایچون بتون بتون الغاسنه کیدلمك امثال وفعلیه متناسبمیدر ؟ دکلیدر ؟ بورالرینی تمییز ایتمك افکار عمومیه‌نك حقی اولدیغندن بز او یولده برشی سویلمکه لزوم کورمیز .

یالکز شوراسنی بیانه مجبورز : مادام که مطبوعات نظامنامه‌سی اجرادن ساقطدر ومادام که حکومت سنیه‌نك غزته‌لرجه آرزو ایتدیکی لسان ومسلکی کشف ایتمك قابل دکلدر ؛ ارده عبرت غزته‌سی کبی محب وطن وطرفدار ترقی اولان وسائط انتشارك برتصادف ویا بر یاکلشلق اوغورینه فدا اوله‌کلسی طبیعی کورینور .

ایشته عبرت وطنپرورلك یولنده محو اولنجه‌یه قدر ثبات ایتدی . عاقبت برکوشهٔ سکوته چکلدی . بأس یوق . دنیاده کیم قالمش ! نه باقی اولمش ! یشاسون وطن . »

طرز افاده‌دن دخی اکلاشیلیورکه بو ذیلی یازان کمال بك مرحوم ایدی . غزته‌نك الغاسندن ظن برقاچ کون کچمش ایدی که برکیجه سکنهٔ بیت بالتصادف هپ بردن کیجه اوتورمسنه مسافرلکه کیتمش اولدقلرندن اوده یالکز بن قالمش ایدم ، او اثناده بعض طلبهٔ علومه اوقوتمقده اولدیغم تلخیص دمشقی‌نك فصل و وصل مبحثنك اواخرینی مطالعه ایدییور ایدم . قپو چالندی . ایندم ، قپویی اچدم . برده باقدم ، قاراکلقده سکز اون کشی طوریور . ایچلرندن بری : بیورك ضبطیه مشیری سزدن بعض شیلر صوره‌جق دیدی . یکی اوستمی باشمی کییه‌یم ، کله‌یم دیدم . مساعده ایتمدیلر . غاز لامبه‌سی کتابلرك یاننده طوریور ، باری انی سوندیره‌یم دیدم ، بوکاده موافقت کوسترمدیلر . چار وناچار بولندیغم حال وقیافتله قالقدق باب ضبطیه‌یه کتدك .

لامبه اورته‌ده ، کتابلر اطرافنده آچیق ، اوغلی میدانده یوق .. مسافرلکدن عودتله بغتةً بومنظره‌یی کورن وصکره‌ده اوغلنك باب ضبطیه‌یه قالدیرلدیغی خبر آلان بیچاره والده‌نك لحظه بلحظه تزیید اندیشه ایده‌جك شو درت بش دقیقه ایچنده نه حاللره کیردیکی ، نه قدر مضطرب اولدیغی محتاج تعریف دکلدر . دائرهٔ ضبطیه‌نك ایکنجی قاتنده میرالای کریم بکك اوطه‌سنده او کیجه بنی مسافر ایتدیلر .

اوطه‌ده اوکیجه مواقع مختلفه‌دن کلمش ضابطلر واردی . هر برنی یاتمق اوزره بریره کوندردی . بزیالکز قالدق . مشیر پاشایی دها کوره‌میه‌جکمی‌یم دیدم : بر آه ایدرك او چوقدن کندی .. نونهالان وطنی قیروب ازییورلر .. دیدی . بونك اوزرینه اوته‌بری قونشدق : حال وقالندن اسمیله مسمی کریم‌الصفات بر ذات اولدیغی اکلاشیله‌یورایدی؛ یتاغنی اوکیجه بکا تخصیص ایدوب کندی مندر اوزرنده یاتدی .

ایرتسی کونی بر ضابطه ترفیقاً حبسخانهٔ عمومی‌یه کوندرلدم : سلطان احمد میداننه ناظر اولان دائره‌ده ایکی ساعت قدر مکث وآرامدن صکره دیکر بر ضابط کلوب بنی ایچروده پارمقلق ایچنده محبوسلرك کوندوزلری کزینتی محلی اولان میدانلغك ایچرویه کیرر ایکن صول طرفده‌کی منتهاسنه تصادف ایدن بر اوطه‌یه کوتوردی‌که بوراسنك بر غاردیان اوطه‌سی اولدیغنی صکره اکلادم . « بو افندی بورایه مسافردر ، کیمسه ایله اختلاط ایتدیرمیه‌جکسکز » دیه تنبیه ایتدی . غاردیانده قپویی اوزریمه کلیدله‌یوب کتدکدن بر مدت صکره تکرار کلدی، اوستمی باشمی آرادی . امید ایتدیکی برشی بوله‌مینجه پاره چانطه‌می آلوب کوتوردی . متعاقباً عودتله چانطه‌یی بکا اعاده ایدوب ینه قپویی کلیدله‌رك کتدی .

مقبی، طاوانی باصیق، طبانی طوپراق، ایچنده ایکی تخته کره‌وت موضوع اولان بوتنکنای اضطرابده یالکز باشمه قالدم . عاقبتی مجهول اولان بویله برمعامله‌یه سبب ندر .. دیه تفکراته طالدم . مجبا بر مدتجك اره‌صره عبرت غزته‌سنه دوام ایتمکلکم می سبب اولدی .. سبب بو ایسه دها موقوفین واردیمك .. پکی. بوحالك نتیجه‌سی نه اوله‌جق .. صکره بردنبره کندمی طوپلادم . مسافر معززی ! اولدیغم بوخلوتکاهك میدانه ناظر اوفاق پنجره‌سندن محبوسلری تماشایه باشلادم : برطاقمی برمسیره‌ده کزینیورمش کبی ایشسزکوچسز آهسته آهسته طولاشیور؛ بعضیلری کویامستعجل برایش ایچون صیق صیق‌یه بریره کیدییورمش کبی برطرفه باقمیه‌رق لاینقطع میدانك براوجندن اوبراوجنه سکردیور؛ برقسمی‌ده کندینه برایش بولمش، انکله مشغول . طولاشانلردن بعضیلری اره‌صره بنم بولندیغم پنجره‌نك اوکنده ایرکیلوب بنی باشدن اشاغی کوزدن سوزیور، برطاقمی‌ده بکا باقدقدن صکره عارسز عارسز کولوشه‌رك چکیلوب کیدییورلرایدی . بونلری اقشامه یقین آتمکلری توزیع اولنمسنی متعاقب قغوشلرینه صوقدیلر . دیرکن میدانك ایچنده شانغور شونغور .. برزنجیر سسی در قوپدی . یاقدم، پرانغه‌لیلر چیقمشلر . بونلرده براز طولاشوب نفس الدیلر . صکره بونلری‌ده اوتکیلر کبی یرلرینه طیقدیلر . اقشام اولدی، میداندن اوهای‌وهوی شماتنه کسلدی، اوزرینه برظلمت چوکدی .

حال وموقعك دهشت ووحشتی ، وقت غروبك منظرهٔ حزن آوری، شمدی کندمی وقتیله اسملرنی بیله بیك استعاذه ایله یاد ایلدیکمز قاتللر پرانغه‌لیلر ایچنده کوروشم بنده حزین حزین خاطره‌لر اویاندیردی . درین درین مطالعاتم شورالره‌قدر منتهی اولدی : بوکارکاه عالمده درلودرلو رنك وشکللرله روزمره تجلی ایدن حوادث ووقائعك هربرنده حکمت بالغه واردر : منبع الوهیتدن منافئ حکمت ومصلحت هیچ برشی صادر اولماز .. ادراك بشر حقائق افعال ربوبیته پرواز ایده‌مدیکندن عجزهٔ عباد بعض احوالده دوچار وله وحیرت اولور .. یاستمان ! علمك هرشیئی محیط، لطف وکرمك هرشیئه واسعدر ..

خدادر خداوند ارض وسما — مسخردر امرینه زیر وعلا
ید قدرتیله یاپلمش جهان — بزنمش بدایعله کون ومکان
معادن ، نباتات ، ذیروحلر — نیجه بیك رموزه دلالت ایدر
جهانده مشعشعدر آهنك تام — تناسب ، توازن ، کمال نظام
شوحالات وآهنك حیرت فزا — تفکرله سیره دکلی سزا
نکهدار عالم جناب حکیم — مدبر مراحمله رب کریم
خدادن ایدر لطف واحسان صدور — خدادن ایدر عدل وحکمت ظهور
فقط ایلدکجه دمادم نکاه — تصاریف و اوضاع ازمانه آه
بیا پی هجوم ایتر انسانه غم — وهملر کلور خاطر وعقله هم
ایدرکن امید کرم بالعکس — ستمدیده‌یه بخت اولور برعکس
آلهی نه دیدم تأثرله بن — خطا ایلدم بر تحیرله بن
سنك حکمتك درك ایتمك محال — فضای علاده خرد بی مجال
نه عالی کلامدرکه محنت کشان — بومعنایی ایتمش شویولده بیان
« نه‌ممکن‌که بیلسون محیطی محاط — دکلدر آنك کاری عقله مناط »
دکل ایدی حاشا شکایت مراد — عیاندر سکا هپ مآل ومفاد
عنایت قیل ای چاره ساز کریم — نی صقدی زیرا شو دار الیم

بقیه‌سی وار — برکت زاده : اسماعیل حقی

هامش — کچن نسخه‌ده [بیچارکان] ، [کمال بك] ، [صکره] کلمه‌لری سهواً [بیچاره‌کان] ، [کمال] ، [صوکره] دیه ترتیب ایدلمش اولدیغندن مع‌الاعتذار تصحیح اولنور .

حدیقهٔ فکریه

الحادك حضور عالمده‌کی موقعی

مثال اوله‌رق کندیکزی آلیکز : برایش ایشلیه‌جککز زمان نه‌کبی حالاته مظهر اولدیغکزی تأمل ایدیکز نه‌کوره‌جکسکز ؟ شونی کوره‌جکسکزکه اللریکزك، کوزلریکزك، آیاقلریکزك، بوتون عضلاتکزك قواسیله حجرات دماغیه‌کز، الحاصل بوتون وجودیکز اوایشك مطلوب وجهله ایفاسی ایچون براتحاد، برآهنك تام ایله مشغول بولونیور . مثلا اللریکزك صرف ایتمکده اولدیغی قوت ایله کوزلریکزکی آره‌سنده برتعاکسك، کذلك دیکر وظائفی اولان اعضا میاننده بر تخالفك موجودیتنی حس ایده‌مزسکز . بناءً علیه بواعضای مختلفه‌نك قواسی حدذاتنده مستقل اولمیوب مجموعی بردن سزده موجوداولان

برقوهٔ رئیسه‌نك مظاهر مختلفه‌سیدرکه اوقوت‌ده سزك قوهٔ حیاتیهٔ عمومیه‌کزدن عبارتدر :

ایشته بومثال محسوساتدن اولدیغی ایچون مکابره‌یه محل یوقدر ؛ اویله ایسه براز طورەلمده مادیونك بوقوهٔ عمومیه مسئله‌سنی نه‌صورتله تلقی ایتمکده اولدقلرینه باقه‌لم ؛ چونکه بوموضوعده عقدهٔ اشکال‌یکانه اومسئله‌در ؛

مادیون « بوقوت‌غیر مستقلدر، لکن ماده‌نك صفاتی جمله‌سندن بریدر . » دیرلر . بوسوزلریله شونی مراد ایدرلرکه عالم خلقتده بصیرت وتدبردن محروم برقوت‌ایله متمتع اولان ینه بصیرت‌وتدبردن محروم برماده‌دن باشقه برشی یوقدر . واوقوتك اوماده‌دن مستقل اولمسی قطعیاً غیر قابلدر .

مادیون بوباطل نظریه‌لریله عالم روحانی‌یی بالکلیه انکاره یول آچه‌رق محسوس اولان بوعالم مظلم فانیدن باشقه هیچ برعالم یوقدر ، زعمنده بولونیورلر . اکر مادیونه ، برجرم حقیر اولمغله برابر حی ومدرك‌وحکیم اولان انسانی کوردیککز حالده نصل‌اولیوردەاوقوتك نصیبه‌دار اولدیغی حکمت وادراکی انکار ایدییورسکز ؟ بوتون بوکائنات‌میانده حیات، ادراك، حکمت صفتلرندن نصیبی اولان‌یالکز انسانمیدر ؟ اکر انسان بوادراك وحیاتی منبع‌الکل اولان حیات عمومیهٔ مدرکه‌دن اقتباس ایتمه‌مش اسه نره‌دن بولمشدر ؟ طرزنده سؤاللر ایراد ایده‌جك اولورسه‌کز اویله عجیب جوابلر آلیرسکزکه انجق مجنونلردن صادر اوله‌بیلیر .

دوقتور هرمان شفلر دیرکه : « روح قوای ماده‌دن بری اولوب طوغریدن طوغری‌یه اعصابدن تولد ایدن برقوتدن باشقه برشی دکلدر . » ویرخووه‌کوره: « حیات‌برنوع‌ماکنه‌دن‌باشقه‌برشی‌دکلدر. » بوخنر ایسه : « انسان ماده‌نك نتیجه‌سندن عبارت اولوب اویله اخلاقیونك توصیف ایتدکاری کبی برمخلوق دکلدر . وهیچ برخاصهٔ ممتازه‌سی یوقدر . » دیر. دوبوواریموند: « هرعصبده‌برجاذبهٔ مقناطیسیه واردر . فکر ایسه ماده‌نك حرکتندن عبارتدر . » مطالعه‌سنده بولونیور. دها باشقه‌لری: « روحك خواصی‌مادهٔ دماغیه‌نك وظائفندن باشقه برشی دکلدر . بوبرکلره نسبتله بول نه ایسه دماغه نسبتله خواص روح ده اودر . انسانك کندی موجودیتنی حس ایتمسی اعصابده تموجات مقناطیسیه ایله مرتبط ودماغ واسطه‌سیله مدرك اولان حرکات مادیه سایه‌سنده‌در . » دیرلر .

نباتیوندن روتروشیه ایله فیسولوجی علماسندن بیشه دها ایلری کیدرك ظن ایتدیلرکه : « حیات اصول طبیعت عدادندن بر اصل اولمیوب ماده‌نك قواعد عمومیه‌سی خلافنه اوله‌رق بر حال استثنائی و قوانین طبیعیهٔ کیمیویه‌نك موقت بر معطلیتیدر . فقط بو قوانین کیمیویه بوحال استثنائی‌یه [حیاته] الی نهایه مغلوب اولمق ایسته‌مدیکندن اونی اصلنه [مماته] ارجاع ایدر . بناءً علیه حقیقتده ممات بر حالت عرضیه و استثنائیه اولان حیات اوزرینه بصیرت و ادرا کدن محروم بولنان ماده‌نك قوانیننك غلبه چالمسیدر. »

یوقاریدن بری نقل ایتدیکمز شو سوزلری براز تأمل ایدن ذات ، ولو علمدن هیچ نصیبی اولمسه بیله . بونلرك علم حقنده بر بهتان عظیم، معلومات عصریه‌یه قارشی برظلم الیم اولدیغنه وهلةً حکم ایدر. زیرا علم بلا دلیل و لابرهان هیچ بر شیئی انکار ایتمك ، بر اشکالی اوندن دها مبهم بر اشکال ایله حله قالقیشمق درکه‌لرندن کلیاً عالیدر . مع مافیه بز بو سوزلری میدانی معارضدن خالی بولدیغمز ایچون سویلیورز. ظن اولنمسون . چونکه بز بو آدملرك طوغریدن طوغری‌یه کندی یانلرنده‌ده رفع صوت ایتمکدن قطعیاً چکینلردن دکلز . زیرا اونلر بو ادعالریله برابر سوزلرینك تصورات خیالیه دائره‌سندن برقاریش ایلری کچه‌میه‌جکنی . بوندن مقصدلری ایسه معاندەو استکباردن باشقه‌برشی‌اولمدیغنی هرکس کبی کندیلری‌ده‌بیلیرلر.

پارسده انتشار ایدن مجموعهٔ طبیه‌دەکونك برنده شو جمله‌کورلمش ایدی : « فکر حمض فوسفورك امتزاج و اتحادینه بکزر براتحاددن باشقه برشی دکلدر. تفکرایسه مخك ترکیبنده بولنان فوسوردن متولددر بناءً علیه فضیلت، اخلاص ، شجاعت‌کبی خصائل تموجات مقناطیسیهٔ عضویه‌دن عبارتدر. » بونك اوزرینه قامیل فلاماریون دیدی که :

« ای محررین حضراتی ! بوحقیقتی سزه کیم خبر ویردی‌؟ خلق بو هذیانلری سزه معلملریکز اوکرەتیور، ظننده بولونیور. حال‌بوکه حقیقت بونك بوسبوتون خلافه‌در. چونکه بوکبی ادعالر نظر علمده هیچ اندر هیچدر. بونکله برابر بن شو ایکی شقدن هانکیسنك دها شایان استغراب اولدیغنی تعیین خصوصنده مترددم : علمه طرفدارلق کوسترن بو آدملرك جرأتنه‌می ، یوقسه دعوالرنده‌کی سخافته‌می؟

نوتون بوکبی مسائلده « بکا اویله کلیورکه ...» دیردی. کپلر ایسه « بوفرضیاتده‌کی مطالعه‌کز... » یولنده ادارهٔ کلام ایدردی. لکن بونلر « بز اثبات ایدییورز» « بز انکار ایدیورز» « بو واردر» « بو یوقدر» « علم بویله حکم ایدیور» « علم بویله اقرار ایدیور ، بویله رد ایدیور» دییورلر . حال بوکه سویلدکلری سوزلرده برهان علمینك کولکه‌سی بیله یوق ! بلکه بونلر ضلاللرندن طولایی علمه بویله بر وبال ثقیلی یوکلتمه‌یه جرأتیاب اولیورلر .

ای ذوات کرام ! اکر علم بو هذیانلریکزی ایشتمش اولسه‌یدی، ـ ایشتمسی ایجاب ایدر، چونکه سز ابنای علمدن اولدیغکزی سویلیورسکز ـ سزك بوغفلتکزه قارشی حقلی اوله‌رق برزهرخند استهزا صاووروردی. سز علم اثبات ایدیور، علم نفی ایدیور، علم امر ایدییور، علم نهی ایدیور ، دییورسکز . بو یولده‌کی عزویاتکزله ، حد ذاتنده متواضع اولان علمك لساندن سویلدیککز بوکبی بویوك بویوك سوزلریکزله زواللینك قلبنه کبر وغرور القاسنه چالیشیورسکز . خایر افندیلر ، ایش اویله دکل . علم بوکبی مسائلده نه برشیئ انکار ایدر نه‌ده اثبات ایدر . اونك وظیفه‌سی تحریدن عبارتدر. سز ایسه بورالرنی بیلمز دکلسکز . یالکز شونی‌ده بیلملیسکزکه بو کبی سوزلریکز جاهللری آلداتیر ؛ سزك تتبع ایتدیکز مباحثی تعقیبه

سزك قدر اقتداری اولمیانلری ضلاله دوشـورور . كذلك شونیده اكلاملیسكزكه كسوۀ علمه بورونن بر آدمك امین اولمسی یعنی امانت علمه خیانتله اونی برطاقم اوهام وخیالات ایله قاریشدیرمامسی لازمدر. بوندن باشقه سرد ایده‌جكی دعاوی بی متواضعانه مدافعه ایتمسی ایجاب ایدر . »

ایشته فلاماریونك سوزلری علمك بو كبی مفاسـدن كلیاً بری اولوپ یوقاریده ادعالری سرد ایدیلن آدملرك ایسه علمه قارشی شنیع بر صورتده بهتان ایلدكلرینی ، علمك لسانندن عقولك نفرتنی موجب برطاقم مفتریات اشاعه ایتدكلرینی علناً كوستریور . بوندن طولایی كندیلری حضیض محقریتده قالدیلر . فكرلرنده‌كی سخافتی ، حقائق ساطعه‌یی انكار ، محسـوسات و مشهوداتی تكذیب درجه‌لرینه واردیردقلری جسـارتی كورنلر مدهوش اوله‌رق آرتق بونلردن اوزاقلاشدیلر .

علمای طبیعتدن انكلیزمیلین ادوارد دیوركه : « علی الدوام تكرر ایتمكده اولان بو قدر مشاهدات ناطقه میدانده طوروب طورورکن ، بو قدر عجائب خلقتك تصادفدن متولد ، یاخود تعبیر آخرله ماده‌نك خواص عمومیه‌سی نتیجه‌سی اولدیغنی ، اخشاب واحجارك ماده‌سنی تكوین ایدن طبیعت نه ایسه اوته‌كیلرك‌ده هپ بونك اثری بولندیغنی ادعا ایدنلرك وجودینی كوردكجه انسان حیرت ایچنده قالمامق قابل دكلدر . كذلك انسـانده موجود قوۀ مدركه‌نك اك عالی اولان براثرینك‌ده قرنجه‌لرده‌كی حس طبیعی كبی — صویك انجمـادی ، كورك احتراق ، اجسـامك سقوطی وبوكا ممـاثل حادثاتی اتمام ایدن — حكمی . كیمیوی بر طـاقم قوتلری نتیجۀ عملی اولدیغنی ادعادخی او قیلیندر . علم تجربی نامی التنده ستر ایدلمك ایستنیلن بو فرضیات باطله ، دها طوغروسی بو ضلالات عقلیه علم صحیح طرفندن صورت قطعیه‌ده رد اولنمشـدر . علم طبیعی ایله اوغراشان هیچ بر عالم یوقدركه بونلره قائل اولسون . انسانك اوفاق حشراتدن برینك بواسنی معاینه ایده‌جك اولورسه بوتون مخلوقاتی كندی اقوات یومیه‌لرینی استخلاص ایچون اعمال روزمره‌لرینه سوق ایتمكده اولان صدای عنایت الهیه‌نك سامعۀ وجدانه كمال وضوح ایله چاربدیغنی حس ایدر . »

شمدی بزم بو ملحدین حقنده ایكی مطالعه‌مز اوله‌بیلیر : یا بونلر صانع مطلق ، روحی ، ابدیتی عن صمیم القلب انكار ایدیورلر. یاخود كندیلرینك عوامك قطعیاً یتیشـه‌میه‌جكی ، خواصدن‌ده پك آز كیمسه‌لرك یوكسله‌بیله‌جكی براوج بالاترین استثناده بولندقلرینی اكلاتمق ایچون بویله بوتون بشریتك مفطور اولدیغی برفطرته (عقیدۀ توحیده) مخـالفتده بولونیورلرده حقیقته قارشی مكابره ایدیورلر . اكر ایكنجی مطالعه‌مز مصیب ایسـه كندیلرینه قارشی مدافعه‌ده بولونمه‌مزه هیچ احتیاج یوقدر ، یوق ، طوغرو اولان اولكی تخمین ایسه اوحالده بونلرك كسوۀ علمه بورونملری ، مقتضاسنه توفیق حركت ایتمدكلری برنامی فضولی یره طاقنملری جائز دكلدر . چونكه علمك ، عالمك وظیفه‌سی تدقیق وتحریدن ، حقـائق مجهوله‌نك حضورنده كمال تواضع ایله توقفدن عبارتدر. زیرا تجربه بزه كوستریوركه بوكونكی مشكل یارین بدیهیات عدادینه كچیور : نته‌كیم قرون ماضیه‌ده‌كی مسائل غامضه اعصار حاضره‌ده حقائق سطحیه صره‌سنه كچمشدر . هله بز شـونی بردرلو حوصلۀ تصوریمزه صیغدیره‌میورز : نصل اولوركه برعالم كندیسـنك حقائقی مجهول برعمان سرائر ایچنده بولندیغنی ، ماهیاتی تخمینی بر صورتده اكلادیغی شیلرك ایسه نظر تدبرندن مستور قالان اسراره نسـبتله قطره بیله اوله‌میه‌جغنی بیلدیكی حالده قالقارده فطرت بشره تماس اعتبـاریله اك دقیق ، اك رقیق بولنان برنقطه‌یه قارشی بویله ظالمانه حكملر ویره‌كه جرا‌تیاب اولور ؟ نصل اولوركه كندیسـنك برواديده . حقیقتك ایسـه بوسبتون باشـقه برواديده بولندیغندن خبردار اولمقله برابر مدعاسنی اوزون اوزادی‌یه برطاقم فرضیات وظنیات ایله تأییده قالقیشیر ؟

محمد فرید وجدی

محمد عاكف

مواعظ

مقرری   محرری
مناسترلی اسماعیل حق   ح . اشرف ادیب

۵۹ درس — ۸ مایس ۳۲۵

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم

﴿ انا انزلنا الیك الكتاب بالحق لتحكم بین الناس بما اریك الله ولا تكن للخائنین خصیما . واستغفر الله ان الله كان غفوراً رحیماً . ولا تجادل عن الذین یختانون انفسهم ان الله لا یحب من كان خواناً اثیما . یستخفون من الناس ولا یستخفون من الله وهو معهم اذ یبیتون مالا یرضی من القول وكان الله بما یعملون محیطا ﴾ صدق الله العظیم .

(انا انزلنا الیك الكتاب بالحق) حبیبم احمد ، رسولم یا محمد ! بن عظیم الشـان عظمت الهیه‌مله سكا كتاب كریمی ، فرقان حكیمی حقله انزال ایتدم. یعنی حقانیتی ، عدالتی حاوی اوله‌رق ، محض حكمت ، عین مصلحت ، عالم انسـانیتجه ، دنیا وآخرتجه ، باعث سـلامت وسعادت اولمق اوزره فرقان حكیمی سكا كوندردم .

نیچون ، بیلیرسك یا ؟.. (لتحكم بین الناس) حبیبم سن ، حكم ایده‌سك . ناس آراسـنده ، امتك حقنده منازعه‌لر اولونجه ، آرالرنده اختلافلر ظهور ایدنجه ، حضوركه دعوالر عرض اولونجه بینلرنده حكم ایلیه‌سـك . نه ایله ؟ (بما اریك الله) الله (جل شانه) سـكا نصـل تعریف ایتدیسه ؛ بیـان بیوردیسه . وحی الهی اوله‌رق هرنه صورتله ارائۀ طریق ایدیلمشسه اواصـول اوزره ، دلائل شرعیه

ايله ، براهين قطعيه ايله حكم ايده‌سك . احقاق حق بيوره‌سك .

اويله ايسه دائما بويله ياپ . بوراده ﴿ فاحكم بينهم بالحق ﴾ عباره‌سى محذوف اولوب ﴿ ولاتكن .... ﴾ نظم كريمى اوكا معطوفدر . چونكه انشا انشا اوزرينه عطف اولونيور .

ايمدى بويله حكم ايده‌سك . اوته‌كنك ، بريكنك آغلامسنه ، ظاهرده صوفيلك صاتمه‌سنه ، يالان شاهدلك ايتمسنه ، منافقلرك بربرينى تصاحب ايلمسنه باقمه . سن دائما حق نه‌ايسه اويله حكم ايده‌سك .

﴿ ولاتكن للخائنين خصيما ﴾ صاقين خائن كيمسه‌لر ايچون طرفدار اولمه ! خائنلرى وقايه ايچون مظاهرت كوسترمه ! ﴿ لأجل الخائنين ﴾ ديمكدر . « خصيم » ده مخاصم معناسنه . بر كيمسه ايچون مخاصم اولمق ، اونك حقوقنى محافظه‌يه چاليشمقدن عبارتدر . اويله دكلمى ؟ « فلان فلانك مدافعى اولمش » ديتركه اونى حمايه ايده‌جك ديمكدر... ايشته الله جل‌شانه حضرتلرى رسول ذيشانه بويله امر ايدييور .

— بو آيتلر نه‌وقت نازل اولدى ؟ بويله خطاب ايتمك نه‌دن ايجاب ايتدى ؟

سبب نزول حقنده مفسرين كرام حضراتى بيان ايدييورلر : زمان سعادتده « طعمه بن ابيرق » نامنده بريسى واردى . بو بر شى ياپدى ، محله‌سنده يقين قومشوسى بولنان « قتاده بن النعمان » رضى الله عنهك خانه‌سنه كيجه‌لين كيردى . اونك درعنى ، زرهنى چالدى .

« درع » وجوده كيلن زره ديمك . تلدن اورمه برشى . حضرت داود زمانندن قالمشدر . ابتدالرى اويله محاربه ايچون زره كيمك ، دميردن حلقه‌لرله وجوده كوره برشى ياپمق عادت ايدى . حضرت داود كنديسى ياپاردى . ﴿ والناله الحديد . ان اعمل سابغات وقدر فى السرد ﴾ نظم جليلنده مذكوردر . ايشته بو ! حضرت داودك معجزه‌سيدر : مبارك الده دميرلر موم كبى اولوردى . هانى كچن درسده حضرت داودك خلافتندن بحث ايتدك « ﴿ ياداود انا جعلناك خليفة فى الارض ... ﴾ بو ، طوغرودن طوغرى‌يه حضرت داود عليه السلامه خطابدر . ايشته جناب حق اوحضرت حقنده بيورييور : بر معجزه‌سى‌ده دميرى ، رب العالمينك اذنيله ، موم كبى ياپاردى . ايستديكى كبى اوررر ، چويرردى . صوكرا اوندن زره ياپاردى ، دمير كندينه مسخر ايدى . نصل كه طاغلر برلكده تسبيح ايدرلردى . دميرلر ، پولاد كبى قاتى شيلر النك ايچنده بالمومى كبى يوموشاردى . ايستديكى كبى شكللر ياپار ، هردرلو آلات حربيه اعمال ايدردى .

بو « طعمه » نامنده‌كى حريف ايشته « قتاده حضرتلرينك » اوينه كيردى . زرهنى چالدى . لكن اونى بر چوال ايچنه صاقلادى . هانى « مناره‌يى چالان قيليفنى حاضرلار » ديرلريا ، بوده بويله . اما اون چووالى ايمش . بللى اولمامق ايچون بو طريق حيله‌يى دوشونمش . كورنلر : « اون آلمش . اوينه كتورور » ديه‌جكلر ، هيچ شبهه‌لنميه‌جكلر . چونكه قورقيوركه ميدانه چيمقاسون . ميدانده كتوررسه نظر دقتى جلب ايده‌جك ، ذاتاً‌ده حريف ميملى . بونك ايچون بويله بر حيله ترتيب ايتمش .

فقط بعضاً انسان كندى طاشيله كندى باشنى اورور . باشقه‌سنى آلداته‌يم ، ديركن كنديسى آلداندى . نه ديرسكز ، چوالك دبى دليك دكلمش !.. نه وقت الله شاشيرته‌جق ، ايشته بويله كندى اليله قويوسنى قازدير ، بيوك بر مهارت اجراسنه موفق اوليور ، نشئه‌سيله چووالى آرقه‌سنه يوكله‌نه‌رك اوينه كتوردى . فقط بدلا حريف آرقه‌سنه باقايوركه اون چوالى صيزييور . كچديكى يرلرده ايز براقمش . اوه كتيردى . فقط راحت اوله‌مدى ، قورقدى . اوردان چووالى آلدى . اوك آرقه طرفنده‌كى بر قاپودن چيقاردى . بر قاچ او اوته‌ده‌كى « زيد بن السمين » نامنده بر يهودى‌يه امانت براقدى . نه بيلسون زواللى يهودى !.. « بو ، امانتدر ، ديدى ، صاقلا ، كيمسه‌يه ويرمه » اوده آلدى بر طرفه قويدى .

فرداسى ايدى ، مال صاحبنه زره لازم اولدى . برده باقديكه زره چالنمش . ذات شريف تلاش ايتدى . اوته‌يه برى‌يه باش اوردى . يوق ، يوق . مطلق بو چالنمشدر ، ديدى . عجبا كيم چاله‌بيلر ؟ دوشوندى . « طعمه بن ابيرق » خاطرينه كلمكده كجكمدى . چونكه حريف ذاتاً مظنهٔ سوء ايدى . دين اسلامه كيرمش ، ظاهراً مسلمان اولمش ؛ لكن قبل الاسلام برچوق سرقتلرى ، برچوق جنايتلرى وار . خرسز حريف . اوته‌كنه ، بريكنه صورديلر ، كيمسه كورمه‌مش . يالكز « طعمه » نك اوليسى كون آرقه‌سنده بر اون چوالى اولديغى حالده اوه طوغرى كيتديكنى كوردكلرينى سويلديلر . سوقاقده‌ده ذاتاً ايز موجود ايدى . اونى تعقيباً اوينه كتديلر . آراديلر ، حريفى بوله‌مديلر . صوكرا اوك ديكر بر طرفنده‌ده بر اون ايزى كورديلر . اوايزى تعقيب ايده‌لم ، ديديلر . ايتديلر ، اوايز يهودينك اونده نهايت بولدى . آدجغزك قاپوسنى چالديلر . اختيارجه بر يهودى چيقدى .

— اقشاملر خير اولسون ، قومشو .

— ايوالله دوستم . خير اوله ؟..

— بزم بر زره اوله‌جق بوراده ..

— خاير ، پاشام ، خبرم يوق . كيم آلمش ؟

— ايشته جانم ايز وار . اون چوالى ايچنده سزك اوه كلمش ..

— استغفرالله دوستم . اويله شى قبول ايتمم . واقعا بر چوال دون بزم قومشو كتيردى ، اما بر يره كيده‌جك ديه بزده امانت براقدى . بن‌ده بر طرفه قويدم . نه آچوب باقدم ، نه‌ده ايچنده نه وار ؟ ديه صوردم .

— ايشته اونك ايچنده بزم زره وار .

هيچ برشيدن خبرى اولمايان زواللى يهودى تلاش ايدرك ، صيقيله‌رق چووالى كتيردى . آچديلر . برده نه باقسونلر . اونلر ايچنده زره طوريور . بيچاره چوق محجوب اولدى . مابعدى وار

هلال مطبعه‌سى — ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

صراط مستقيم ١٣٢٦

دين ، فلسفه ، ادبيات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زين‌العابدين – ح . اشرف اديب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبيه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی :
١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قيلدن مقوا بورو ايله كوندريلرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنير

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٤٠ — ٢١ جمادی الاول ٣٢٧ پنجشنبه ٢٨ مايس ٣٢٥ — ایکنجی جلد

استقامت

جوهر گرانبهای انسانیتك الك پارلاق مزایای علویه‌سندن، ترقی وتعالیٔ بشری‌یه مدار اعظم اولان خصائل برگزیده‌سندن بری‌ده وصف جمیل استقامت. هرخصوصده التزام عدل وحقانیت اولدیغی شرع ایله عقل بیننده بالاتحاد قرارویریلن حقائق باهره جمله‌سندندر. گرك احراز رضای باری، گرك حضور وآسایش اهالی انجق بوسایه‌ده تأمین اولونور، یار واغیارك استجلاب قلوبنه چاره بولونور .

سعادت مطلوبه‌نك یگانه مداراستنادی بولونان بووظیفهٔ اساسیه‌نك اهمیت عظیمه‌سنی اشعار سیاقنده شرفورود ایدن بیانات فیض غایات رسالتپناهیدن . بدایع جوامع‌الکلم پیامبریدن معدود بولونان احادیث شریفه‌نك بری ﴿ قل امنت بالله ثم استقم ﴾ حدیث شریفیدر . معنای منیفی: « جناب باری‌یه ایمان ایتدم دیبوب الوهیت حقنده اعتقاد صحیح پیدا ایتدکدن صوکرا جمیع احوال وافعالکده استقامت اوزره اول »

جامع صحیح مسلمده مذکور اولدیغی اوزره جناب رسالتمآب افندمز راویٔ حدیث اولان سفیان بن عبدالله طرفندن ﴿ یارسول‌الله قل لی فی الاسلام قولاً لا اسأل عنه احداً غیرك ﴾ دیبه مراجعتی اوزرینه بوکلام شریفی نطق بویورمشلردی . یعنی یارسول‌الله! وظائف اسلامیه حقنده بکا برکلام، برنصح سلامت انجام بیورکه سزدن غیری کیمسه‌یه سؤال ومراجعته لزوم کورمیه‌یم »

ایشته بویله براسترحامه جواباً تصحیح ایمان واعتقاد ایله برابر استقامت دائره‌سنده حرکت لزومنه دائر فرمان نبوی صدوری بوتون وظائف اسلامیه، وجائب انسانیه‌نك استقامت عنوانی تحتنده مندرج اولمسنی صریحاً مفید اولدیغی کبی بوامرعالی‌یه مراعات ایدنلرك هردرلو غوائلدن ازاده قاله‌جقلرینی‌ده دلالةً احتوا ایتمکده‌در .

امام ابوالقاسم قشیری علیه‌الرحمه رساله‌ٔ مبارکه‌لرینه ﴿ استقیموا ولن تحصوا واعلموا ان خیردینکم الصلاة ..... ﴾ حدیث عالیسنی درج بویوردقدن صوکرا شویله دیبورلر : استقامت اویله بردرجهٔ سامیه‌درکه اورایه اعتلا ایدنلر امور عامه‌یی حدکماله ایصال ایدرلر. محضا استقامت سایه‌سنده مصالح کسب انتظام ایده‌بیلیر . استقامتدن محروم اولان کیمسه‌نك بوتون مساعیسی ضایع اولور، خیبت وخسران ایله نتیجه‌لنیر ﴿ ولاتکونوا کالتی نقضت غزلها من بعدقوة انکاثا تتخذون ایمانکم دخلاً بینکم ﴾ نظم جلیلی [*] ارباب انتباهه بویوك بردرس عبرت ویرمکده‌در. بو برحقیقت محضه‌در. برمقامده آثار استقامتی لائح اولمیان کیمسه اومقامك بالاسنه ارتقایه حائز صلاحیت اوله‌ماز .

وظیفهٔ استقامتك اهمیت فوق‌العاده‌سنه سورهٔ هودده‌کی ﴿ فاستقم کما امرت ومن تاب معك ولاتطغوا انه بما تعملون بصیر » نظم جلیلی‌ده دلالت ایتمکده‌در .

فای تفریعیه شو آیت کریمه‌نك ماقبلنه ترتبنی ، اذا کان الامر کذلك معناسنی مشعردر . بناءً علی ذلك حاصل مفاد: « ای حبیب اکرم آیات سالفه‌دن سن قرون اولی احوالنه ، انبیای عظام ایله مؤمنلرك طریق مستقیمده ثباتلرینه ، سفهانك جفاکارانه معاملاتنه قارشی صبر وتحمللرینه واقف اولدیغك جهتله سن‌ده طرف سبحانیمدن مأمور

[*] سز یمینلرکزی دخل، مفسدت ایقاعنه واسطه اتخاذ ایده‌رك نقض عهد واستقامتدن انحراف خصوصنده اومعتوهه قادین کبی اولمایکزکه ایکرینی اکیردکدن، نسجه صالح حاله کتیردکدن صوکره تل تل آییردی « عندالعرب بوحالیله معروفه برزن حمقا وار ایمش «

اولدیغك کبی دائما مستقیم اول، شرکدن توبه‌کار اولوب ایمان باللهده‌سکا تابع اولان امتکده بو وجهله استقامت اوزره اولسونلر ، بوتون اوامره رعایت ایدك ، تعیین اولونان حدود شرعیه‌یی تجاوز ایتمیك . چونکه زبکز کافهٔ اعمالکزی کوزر ، بیلیر ، اکا کوره جزالر ترتیب بویورور » دیمك اولور .

[ولا تطغوا قول کریمی طغیاندن مشتق اولوب « مأمور قلندیغکز وظائفده تجاوزکارانه حرکت ایتمیکز » دیمکدرکه سورهٔ شوزاده مذکور ﴿ واستقم کما امرت ولا تتبع اهواءهم ﴾ نظم جلیلی دلالتیله بو تجاوزك منشائی سفهای ناسك آرزوی نفسانیلرینه متابعتدن عبارتدر]

تفسیر بیضاویده ذکر اولوندیغی اوزره استقامت عقائد واعمال واخلاقك هربرنده اعتدال وحقانیتی کوزه‌تمك ایله تحقق ایده‌جکندن ایفای مقتضاسی امر سهل اولمیوب بلکه مواد تکلیفیه‌نك کافه‌سنده افراطدن ، تفریطدن تباعد تام ، بوتون وظائفه صورت جدیه‌ده اعتنا واهتمام ایله وجود بوله‌بیلیر. مذموم اولان طرفینك هرهانکیسنه برمقدار میل وانحراف وقوع بولورسه وصف عالیٔ مذکور رخنه‌دار ایدلمش اولور .

مثلا اعتقادیاتده استقامت تشبیه ایله تعطیل آره‌سنده بولونان اعتقاد صحیح وحدانیت احرازیله تحقق ایدرکه عقل آنجق بوسایه‌ده افراط وتفریطدن مصون اوله‌رق حقه اصابت . شان باری تعالاده اعتقادی واجب اولان اوصاف جلیلهٔ ربوبیتی ادراك ومعرفت ایله دارینده باعث سعادت اولور .

بالجمله مساعی وافعال بشریه حقنده‌ده قاعدهٔ اساسیه بوندن عبارتدر ، وظائف عبودیتك ایفاسنده تفریط وتکاسل جائز اولمادیغی کبی حقوق سائره‌یی ابطال ایده‌جك وانسانی تهلکه‌یه دوشوره‌جك درجه‌ده افراط ورهبانیت جهتنی التزام ایتمك‌ده مذموم ومنهی عنه‌در. هرعبادتده توسط واعتدال اوزره بولونمق ونفس واولاد وعیال حقوقنی محافظه ایتمك شرطیله فرائض دینیه ایفاسیله مکلف قلنمقده‌یز .

بوبابده دخی رعایت اعتدال وجوبنه دائر بك چوق احادیث شریفه وارد اولوب برقسمی طریق محمدیه کتابنه درج اولونمشدر .

اخلاق حسنه‌نك‌ده کانه‌سی افراط وتفریط آره‌سنده ، اعتدال مرکزنده آرانمق اقتضا ایدر . مثلا شجاعت جبانت ایله تهور ، سخا اقتار ایله اسراف ، حلم غضب ایله مسکنت آره‌سنده بولوندیغی کبی سجایای سائره‌نك هربری اعتدال واقتصاد نقطه‌سنده اولمق شرطیله ممدوح اوله‌بیلیر . افراط ویا تفریطه صاپنجه استقامتدن اوزاقلاشیر . مذمومیت اکتساب ایدرلر :

الحاصل وظیفهٔ استقامت جمیع مواد دینیه وتکالیف شرعیه‌ده — کرك جناب حقه ، کرك خلائقه قارشی اولسون — اعتدال وحقانیتی محافظه ایتمکله حصول بولور . بناءً علیه بوندن خارج برتکلیف الهی ، برامر مرغوب عقلی بولنمق احتمالی یوقدر. بوتون وظائف ، بالجمله محاسن وکمالات بونده داخلدر .

ایشته تمامیٔ ایفاسنده‌کی صعوبت بوملاحظه ایله نمایان اولمقده‌در .

وبوندن طولایی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم « شیبتنی سورة هود » بیورمش [١] وسببی سؤال اولوندقده سورهٔ مذکوره‌نك آخرنده‌کی ﴿ فاستقم کما امرت الخ ﴾ آیت جلیله‌سنك حاوی اولدیغی امر بالاستقامه اولمسنی افاده ایتمشلردر .

استقامت تعبیری وظائف اعتقادیه‌یی‌ده شامل اولدیغی حالده حدیث شریفده دلالت عطف ایله وظائف سائره‌یه تخصیص بیورلدیغی اکلاشیلیور : زیرا هر وظیفهٔ دینیه‌نك ، بوتون معاملات مشروعه‌نك اس الاساسی اولان اعتقادات صحیحه ﴿ قل آمنت بالله ﴾ قول شریفیله اولجه بیان بیورولوب بعده بالجمله اعمال واخلاق حقنده‌ده التزام اعتدال ومحافظهٔ اقتصاد وظیفهٔ مهمه‌سی ﴿ ثم استقم ﴾ عبارهٔ جلیله‌سیله افاده بیورلمشدر . نصلکه استعیذ بالله ﴿ ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا تتنزل علیهم الملائکة ﴾ آیت جلیله‌سنده‌ده بویله واقع اولمشدر. بوحدیث شریف سنن ترمذیده ﴿ قل ربی الله ثم استقم ﴾ طرزنده روایت اولنمشدرکه بوروایته کوره آیت جلیله‌یه هم لفظ ، هم معنا جهتیله موافق اولور .

قالدیکه رسول اکرم افندمزك امر بالاستقامه‌دن طولایی لحیهٔ سعادتلرنده اثر شیب ظهور ایده‌جك مرتبه متأثر اولملری ایکی صورتله توجیه اولونه‌بیلیر. اولا : هرکس مقام ومرتبه‌سنه کوره رعایت وظائفله مأمور بولونه‌جغندن اك بویوك مقامی حائز اولان ذاتك جناب حقه قارشی اك زیاده مسئول ومعاتب اولمسی لازم کلیر . برده معرفت الهیه‌نك کمالی نسبتنده خشیة الله تزاید ایتمکده اولدیغی معلومدر . ثانیاً : حضرت رسالتپناه افندمز امر بالاستقامه‌نك بوتون افراد امته شمولنی ملاحظه بیورمق ایله‌ده متأثر اوله‌بیلیرلر . چونکه اونلرك بوبابده تقصیر وتکاسللریله ایلروده ناسزا احوال ظهور ایده‌جکی کندیلرینه معلوم اولمقده ایدی، نصلکه آتیاً ایضاح اولونه‌جق .

منا سترلی اسماعیل حقی

ملتلر اوزرنده جاری اولان قوانین الٓهیه

﴿ ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم . ذلك بأن الله لم یك مغیراً نعمة انعمها علی قوم حتی یغیروا ما بانفسهم . ﴾

ایشته بونلر قرآن مبینك آیات حکمتندرکه انسانلری حقه ،

[١] سورهٔ جلیلهٔ هود نبی اختیارلاندی ، وقتندن اول صقالمی آقارتدی . دیمکدر . بوافادهٔ رسالتپناهی‌ده بعض ذواتك « نه‌دن بویله سزده سرعتله اثر شیب لایح اولدی » سؤالنه جواباً واقع اولمشیدی . رساله قشیریه‌ده ذکر اولوندیغی اوزره اکابر مشایخدن برذات حضرت فخر العالمی رؤیاده کوروب « یارسول الله شیبتنی هود عباره‌سیله سزدن برحدیث روایت ایدیورلر دیمش رسول اکرم‌ده « اوت ! طوغرودر » بیورمش بونك اوزرینه اوذات « عجبا اوسوره‌ده‌کی احوال امم مکذبه‌یه دائر تأثیراتدن ناشی‌می بویله اولدی ؟ » دیه عرض سؤال ایتمش ، جواباً « خیر اوندن اولمادی بلکه سوره آخرنده‌کی امر بالاستقامه آیت جلیله‌سی بکا بك تأثیر ایتدی » بیورمش .

طریق مستقیمه سوق ایدر ؛ بویله اولدیغنده کریوهٔ ضلاله صاپمش اولانلردن بشقه‌سی شبهه ایتمز . پك اعلا ، عجبا الله وعد کرمنده ، وعید قهرنده خلفمی ایتدی ؟ حالبوکه جناب‌حق وعدنده اك صادق ، وعیدنی ایقاع خصوصنده اك مقتدردر . عجبا پیغمبرلرینی کوشهٔ خذلانده‌می براقدی ، خلقك اذهانی چلدی‌ده اونلری طریق ضلاله‌می سوق ایتدی ؟ نعوذ بالله ! عجبا بینات آیاتی حکمتدن محروم عبث اوله‌رقمی انزال ایلدی ؟ عجبا انبیاسی یالانمی سویلدی ، کندیسنه قارشی افترادہ‌می بولندی ؟ عجبا الله قوللرینه اکلایه‌میه‌جقلری برطاقم رموز ایله ، ادراك ایده‌میه‌جکلری بر طاقم اشارات ایله‌می خطابده بولندی ؟ استغفرالله !

قرآن غایت واضح ، هردرلو اعوجاجدن نزیه برلسان مبین ایله ایله انزال اوله‌رق اومتن متینده بوتون امور ، بوتون حقایق تفصیل اولنمیمی ؟ جناب کبریانك صفات سبحانیه‌سی قدسی ، ذات الهیه‌سی ظالملرك اسناده جرأتیاب اولدیغی بوتون نقایصدن منزهدر . وعدنده وعیدنده صادق اولان ذوالجلال هیچ برزمان مفتری برپیغمبر کوندرمامش . هیچ برعبث شی یاراتمامش ، بزی هیچ بروقت سبیل رشاددن بشقه‌سنه سوق ایله‌مامشدر . آیات ساطعه‌سی ابدیاً تبدلدن مصوندر . زمین وآسمان محو اولورده باطله قارشی برحصن حصین اولان کتاب سماویسنك هیچ برحکمی ساقط اولماز .

خالق حکیم (ولقد کتبنا فی‌الزبور من بعدالذکر ان‌الارض یرثها عبادی‌الصالحون ـ ولله‌العزة ولرسوله وللمؤمنین ـ وکان حقاً علینا نصرالمؤمنین ـ لیظهره علی‌الدین کله‌وکفی بالله شهیداً .) بیوریور . بوآیات محکمه‌نك تضمن ایلدیکی وعد الهی هیچ تأویل قبول ایتمز . تأویله قالقیشانلر ایسه سبیل حقدن اعراض ایده‌رك کریوهٔ تحریفه صاپان برطاقم ارباب ضلالدر . جناب حقك بوامت مرحومه‌یه قارشو عهد ازلیسی بویله‌در . مسلمانلری نصرت وعزتله ، علو مقام ومنزلتله تکریم ایده‌جکی صورتنده‌کی وعد سبحانیسی هیچ برزمان خلف ایله نقیصه‌دار اولاماز . ملتك مجد وشرفی ایچون بر غایت ، عزتی ایچون برنهایت تحدید بیورمامشدر . طریق هدایتی قیامته قدر مسدود اولمیه‌جقدر .

بوامت اویله بر امتدرکه جناب حق اونی بر حزب قلیل ایکن توفیقنه مظهر ایده‌رك شان وشرفنی پك یوکسکلره اعلا ایتمشدر . برزمانلر اوامتك اقدام همتی‌شواهق عظمتده ثبات ایتمش ، اك بلند مراتب حضور اجلالنده سرفرو ایلمش ، پیشکاه مهابتنده جرأتلر ، جسارتلر ، شجاعتلر اصلا مقاومت کوستره‌مه‌مشدر . بوامتك‌ظهور مدهشی بوتون عقوله حیرت ویرمش‌ده بوخارقه‌نك اسبابنی تحری ایدن ارباب امعان مسلمانلر حقنده « الله ایله برابر اولدقلری‌ایچون الله‌ده اونلره برابر اولیور ؛ کلمهٔ‌الهی اعلایه چالیشدقلری ، سبیل حقده بولندقلری‌ایچون نصرت خدایه مظهر اولیور » دیمشدر .

بوامتك بدایت نشأتنده‌مهماتی‌مفقود ، سلاحی ، لوازم‌حربیه‌سی غایت محدود ایکن سبیل ترقیسنه سد چکمك ایستیان صفوف اقوامی دوریوب یوروردیلر . مملکتلرینی تسخیر ایتدیلر . نه مجوسیلرك قازدقلری خندقلر ، یوکسلتدکلری برجلر عزمنه حائل اولدی ؛ نه‌ده‌رومالیلرك‌قلعه‌لری، استحکاملری اونی کری چویردی. تبدل‌اقلیم، کثرت اعدا ، ثروت خصما متانتنه خلل ایراث ایده‌مدی . تصادف ایتدیکی ملوکك عظمتی ، قدم خاندانی ، اوکنه چیقان اقوامك صنایعی ، فنونی اونی اورکوته‌مدی . الحاصل هیچ بر قانون ، هیچ برنظام، هیچ برسیاست سیرینی توقیف ایده‌مدی :

دیارینه کیردیکی قوم اولااونی حقیر کوریر بویله شرذمهٔ قلیله‌نك بوقدر بویوك بردولتی صارصاجغنی لوح مجدوشرفدن عنوان موجودیتنی سیله‌جکنی اصلا خاطرینه کتیرمزدی . لکن عقله کلمیان شیلر تمامیله وقوعه‌کلدی . بوامت مرحومه‌ده اوضعنی ایله‌برابر هیچ برامتك نائل اوله‌مدیغی مفاخری احراز ایتدی . اللهه قارشی عقد ایلدیکی عهد ومیثاق اوزرنده ثابت‌قاله‌رق بوثباتك دنیاده مجدوعزت، عقباده سرمدی بر سعادت صورتنده مکافاتنه مظهر اولان برقوم نه بویوك برقومدر !

بوامتك افرادی بوکون ایکیوز میلیونه بالغ اولیور . اراضیسی ایسه محیط اطلاسیدن بلاد چینك ایچریلرینه قدر امتداد ایدییورکه سراپا منبت طوپراقلر ، محصولدار وادیلردن متشکلدر . بونکله‌برابر کوریپورزکه مملکتلری یغما ایدیلیور ، ماملکلری اللرندن النیور اجنبیلر امتك انقسام ایلدیکی طوائفه بربربرتغلب ایدییور. اراضیسی قطعه قطعه تقسیم ایله یدغصبنه کچیریور . امتك نه سوزی مسموع، نه‌ده امری مطاع . حتی بقیهٔ‌ملوکی هرصباح برحادثه‌نك ، هر اقتسام برمصیبتك قارشیسنده بولنیور . برزمانلر دول معظمه‌یی جزیه‌کذار ایدن امت مرحومه بوکون بقای موجودیتنی اودولتلره تقربده کورویور . بونه مصیبتدر ، بونه فلاکتدر ! بوهبوطك سببی ، بوانحطاطك‌علتی‌نه‌در؟ عهود الهیه‌حقنده‌کی‌ظننزی دکیشدیره‌جکمی‌یز ؟ نعوذ بالله ! رحمت الهیه‌دن نا امید اوله‌رق آلدانمشز دییه‌جکمی‌یز ؟ معاذ الله ! اوقدر تأکیده رغماً وعد نصرتده شبهه‌یه دوشه‌جکمی‌یز ؟ حاشا ! بونلرك هیچ بری نه اولمش ، نه‌ده اوله‌جقدر . بزه‌دوشن نفسمزی محاسبه آلتنه آلمقدر . چونکه بزم ایده‌جکمز لوم ، مؤاخذه انجق اوکا راجع اوله‌بیلیر . جناب‌حق رحمت سبحانیه‌سی‌اثری‌اوله‌رق امتلرك سیری ایچون بر طاقم قوانین ثابته وضع ایتمش صکره‌ده بونلر قطعیا‌دکشمز بیورمشدر . (ولن‌تجد لسنة‌الله تبدیلاً)

آیات محکمهٔ قرآنیه بزه کوسترمکده‌درکه امتلرك عرش مجد وعزتدن سقوط ایده‌رك اسملرینك صحیفهٔ موجودیتدن سیلنمسی آنجق بر حکمت بالغه اوزرینه موضوع اولان او قوانین الهیه‌نك چیزدیکی سبیل فطرتدن نکول ایتملرینی متعاقب ظهوره کلمشدر . الله ذوالجلال هیچ بر قومك سلطنت وشوکتنی ، ثروت وسعادتنی ، امن وراحتنی قطعیاً خللداراتمز ؛ مکرکه اوقوم ضیای عقلی ، هدایت

فکری ، ارشاد بصیرتی براقسون ؛ اقوام سابقه حقنده جاری اولان افعال الٓهیه‌دن عبرت آلسون ؛ صراط مستقیم سبحانیدن عدول ایدوب ده محو اولنلرك احوالنی تأمل ایتمسون. اوت ! او اقوام رأیده استقامتی ، قولده صدقی ، نیتده سلامتی ، حظوظات نفسانیه‌یه قارشو عفتی ، حقه نصرتی بر طرفه براقدقلری ، اعلای کلمه‌یه بذل مجهود ایتمیه‌رك هوسات باطله‌لری پشنده پویان اولدقلری ، شهوات فانیه‌لرینه انهماك ایله الك بویوك منکراتی ارتکاب ایلدکلری ایچون محو اولدیلر . عزملرینه مدهش بر ضعف کله‌رك آرتق اعتدالی استرداد ایچون فدای جان ایده‌مدیلر . بطلان ایچنده یشامغی ، حقه ظهیر اوله‌رق اولمکه ترجیح ایتدیلر . بالآخره عقاب الٓهی‌یه چارپه‌رق تاریخ عالمده ارباب اعتباره عبرت اولدیلر .

ایشته امتلرك بقا بولمسی ، فیضیاب اولمسی یوقاریده صایدیغمز فضائل ایله تحلیسنه ، هلاك واضمحلالی ایسه او خصیصه‌لردن تعریسنه وابسته‌درکه شو قانون الٓهی نه‌اقوامك ، نه‌ده انسانلك دکشمسیله قطعیاً تخفف ایتمز ؛ خالقك خلق وایجاد وتقدیر ارزاق خصوصنده‌کی قوانین سائره‌سی کبی لایتغیردر .

شمدی باقەلم ، قلبلرمزه مراجعت ایده‌لم ، حواس ومشاعرمزی امتحانه چکه‌لم ؛ اخلاقمزی یوقلایه‌لم . تعقیب ایتمکده اولدیغمز مسالك سیری ملاحظه ایده‌لم . اکلایه‌لم که عجبا بزدن اولکی ارباب ایمانك سیرتچه ، سلف صالحك مسلکنجه کیدیبورمی‌یز ؟ عجبا بز کندمز بوزلمدن جناب حق بزم حقمزده‌کی حکمنی تغییر ، قانون فطرتی تبدیل ایتدیمی ؟ حاشا وکلا . بلکه او وعد سابق الٓهیسنده صادقدر : ایشته بز شهامت وهمتی براقه‌رق جبانت ومسکنته طالدیغمز ، تفرقه‌لره دوشدیکمز ، اوامر الٓهیه‌سنه عصیان ایتدیکمز ، کثرتمزه کوکندیکمز ایچون عزتمزی ، ذلته ؛ شوکتمزی انحطاطه ، ثروتمزی سفالته . سیادتمزی عبودیته قلب ایلدی . کوندیکمز کثرتك هیچ بر فائده‌سی اولمدی . اوامر الٓهیه‌یی کوشهٔ نسیانه آتدیغمز ، دینه نصرتدن قاچندیغمز ایچون بزی سوء اعماللز ایله جزادیده ایلدی . آرتق نه تجارته طریق نه‌ده خدایه التجایه وسیله قالمدی . یا بز نصل نفسمزی لوم ایتمیه‌لم که اجانبك هرکون مملکتلرمزی غصب ایتدکلرینی ، بزی ذلت و سفالته محکوم ایلدکلرینی کوروب طوریبورزده هیچ بریمزده بوکا قارشی بر حرکت کورمیورز .

بوسواد اعظم ، بوکتلهٔ جسیمهٔ ملت وطنلرینی ، نفسلرینی مدافعه ایچون ماملکلرینك فضله‌سندن اولسون بر شی فدا ایتمیورلر . فانی برحیات سفیله‌یی مسعود برحیات سرمدی‌یه مرجح طوتیورلر . غدالری ذلت ، لباسلری مسکنت ، مسکنلری حقارت بیله اولسه هربری بیك سنه یشامق ایستیور . شرقده ، غربده تفرقه‌یه دوشدك ، کندی اره‌مزده بیله وحدتدن اثر یوق . قارده‌ش قارده‌شك مصیبتندن نصیبه‌دار تأثر اولمیور . قومشو قومشونك فلاکتنه آلدیرمیور . هیچ بریمز دیکرینك حقنه ، عهدینه احترام ایتمیور . شعائر دین کوزه‌دلیور .

حوزهٔ اسلامی حمایه ایچون دیناً مأمور اولدیغمز بذل جان و ماله کیمسه یاناشمیور .

لباس مؤمنینه بورونتلر ظن ایدرلرمی که جناب حق اونلرك هیچ قلبلرینه طوقنمقسزین یالکز اغزلرندن چیقان سوزلرله قانع اوله‌جقدر ؟ ظن ایدرلرمی که جناب حق آمالی تفتیش ایتمیه‌جك ، قلوبی یوقلامیه‌جق‌ده یالکز ظاهره باقه‌جقدر ؟ بیلمزلرمی که خبیث ایله طیب صالح ایله فاسد آیرلمدقچه جناب حق مؤمنلری بولندقلری حالده براقیه‌جقدر ؟ اونوتدیلرمی که جناب حق دین مبینی اعلا ایتملری ایچون مالّلرینی جانلرینی بذل ایده‌جکلرینه دائر مؤمنلردن عهد آلمشدر ؟ بویله اولدقدن صکره نه مالی ایله نه جانی ایله سبیل ایمانده بر آدیم آتمیان بر مؤمنك کندینی مؤمن ظن ایتمسی طوغری اولورمی ؟ اصل مؤمنلر او جوانمردلردرلر که « خصما الطرافکزی صارمش قورقیکز » دیدکلری زمان بوسوز ایمانلرینی ، ثباتلرینی برقات دها مزداد ایدرده حسبنا الله ونعم الوکیل دیه‌رك ایلری طوغری آتیلیرلر . فی سبیل الله مقتول اولانلرك میت دکل حیات ابدیه‌یه مظهر اولدیغنی نزد کبریاده سرمدی بر سعادت ایچنده بولندیغنی بیلن بر مؤمن نصل اولورده اولومدن قورقار . جناب حق ﴿ فلا تخافوهم وخافون ان کنتم مؤمنین ﴾ دیبورکن بر مؤمن نصل اولورده اللهدن بشقه‌سندن حذر ایدر ؟

هر بریمز کندینه کلسون ، وجدانی دکلسون ، تلقینات شیطانیه‌یه قاپلسون . یوم ندم ورود ایتمدن اول عقلنی باشنه طوپلاسون . جناب حقك ابرار امتی توصیف ایتدیکی صفات کزین ایله کندی اوصافنی تطبیقه چالیشسین . خصائص ایمانی آراسون . اکر هر بریمز بویله یاپه‌جق اولورسه‌ق او زمان عدل الٓهینك ظهورینی کورر ، طریق هدایتی بولورز . سبحان الله امت ، امت واحده و او امتی اعدایه قارشو صیانت فرائض دینیه‌نك الك مهمی ایکن شو حقیقتك نص ایله اجماع ایله ثبوتنه رغماً اجانبك بلاد اسلامیه‌یه صولتلرینی کوریبورزده بوکا قارشو مدافعه اسبابنی احضار ایتمکی عقلمزه بیله کتیرمیورز .

ای اهل قرآن ! سز سلف صالحکزك اثرینه تبعیتله قرآنده‌کی اوامر ونواهی‌یی یرینه کتیرمدکچه ، او کتاب مبینی بوتون آمالکزده مقتدا اتخاذ ایلمدکچه قرآن ایله هیچ مناسبتکز یوق دیمکدر . باقیکز کتابکز نه دیبور : ﴿ فاذا انزلت سورة محكمة وذكر فيها القتال رأيت الذين فى قلوبهم مرض ينظرون اليك نظر المغشى عليه من الموت ﴾ بیلمزمیسکز بو آیت کیمك حقنده نازل اولدی ؟ ایمانی اولمیانلرك وصفنده نازل اولدی . پك اعلا بویله بر وصفه مظهر اوله‌یی هانکی مؤمن ممنونیتله قبول ایده‌بیلیر ؟

بی‌پروا سویلرم که ایمان بر آدمك قلبنه نفوذ ایدنجه او آدمك ایلك ایشی ایمان اوغورنده مالنی ، جانی تقدیم ایتمکدر . بو خصوصده نه عذر ، نه علت مقبول اوله‌ماز . چونکه دین خدایه نصرتدن کری طورمق خصوصنده سرد ایدیله‌جك بوتون اعتذارلر بر علامت نفاقدر .

بونکله برابر جناب پیغمبرك خبر ویردیکی کبی دیرزکه امت مرحومه‌دن قیامته قدر خیر منقطع دکلدر. بوکونکی حال ایسه زائل اوله‌جق بر عرضدر. اکر اتقیای علما قالقارلرده اللهه، پیغمبره مسلمانلره قارشی تعهد ایتدکلری وظائفی ایفا ایدر، روح قرآنی احیا ایله مؤمنلره معانیٔ شریفه‌سنی اخطارده بولونورلر، نظر ملتی خلقدن بری اولان عهد آلهی‌یه طوغری چویررلرسه کوررسك‌که حق ینه عالی اولور، باطل زبون دوشر، کوزلری قاشدیران برنورمبین پارلار، افکاره حیرت ویرن برطاقم اعمال کزین یکیدن میدان آلور.

صوك زمانلرده برچوق طرفلرده‌کی مسلمانلرك کوستردکلری حرکت بزه بویوك بویوك امیدلر، بویوك بشارتلر ویرمکده‌در. امید ایده‌رزکه یقین زمانده امتی تفرقه‌یه دوشورن اسباب اورته‌دن قالقارده وحدت سابقه عودت ایدر. علمانك بوامر خیره مسارعتی لازمدر. چونکه بوتون خیر بونك ایچنده مندمجدر. بوتون فضل ایسه ایشه باشلایانه راجعدر. ﴿ومن یهدالله فهوالمهتد ومن یضلل فلن تجد له ولیاً مرشدا﴾.

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

محمد عاکف

مختار بك ایچون

ــ برادری انشتم نائل بك افندی‌یه ــ

اون بر سنه اولکه چوجوقدم او زمانلر
چنکل کوینك ساده و آسوده محیطی
ایلردی بنم قلبمی شاعرلکه احضار.
بر نظرهٔ خولیا ایله باقسم اوحیاته
حزنیله، سروریله کلیر پیشمه تکرار.
ازجمله اولور خاطره‌آرای تحسر
ماضیلره آغشته اولان چهرهٔ مختار:
ساکن، متواضع کله‌رك هفته باشنده
سربردی بوتون خانه‌یه بر خند لطفکار.
پیوستهٔ اعصار اوله‌جق شخص بلندی
بر کولکه قدر ایتمزایدی کندینی اظهار.
هرهفته‌کی تعطیلی کتابلرله کچردی.
پایانسز اولان سعی ایله هرلیله‌ده بیدار.
اشهاد ایدرك ذاتنی ایلر طانیانلر
انسان ایله نقصانده مراد فلکی انکار.
البت ینه اك چوق آجینیر ملته؛ چونکه
حقیله یازیق ویرمدی فرصت بولوب اثمار.
عسکر یالکز ایتمدی بربیکباشی ضایع
محو اولدی وطندن قوجه برعضو اهتزار.
انظاره نهان اولدی فقط أوله‌دی البت
مجهول محیطاته دوغار منخسف انوار.
دستنده علم، عرشه قدر یوکسه‌لوب اولدی
حریتك افراد شهیدانه سردار.
هرزمزمهٔ کوس وغا مرثیه خوانی،
هرطوپ سسی آفاقه ایدر صیتنی اخطار!
رایت ــ که ایدر برج ظفرلرده تموج ــ
اتحاف سلام ایلیه‌جك روحنه هربار،
لکن؛ ابدیاً اولاماز ــ ای بویوك انسان ــ
شانك کبی ترك ایلدیکك ماتمه پایان!

ــ ٢٤ مایس ٣٢٥ ــ ابراهیم علاءالدین

ژاپونیا مکتوبلری:

استاد محترم مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلرینه

بنده‌لری درسعادتده بولندیغم زمان برقاچ کره‌لر ملاقات اوله‌رق استفاده‌لرده بولنمش ودولتخانه‌کزده دخی زیارتکزله مشرف اولمشدم، بوندن ماعدا اخوت دینیه‌مده مراسله ایچون کافیدر. مع‌مافیه مختصرجه کندمی تعریف ایتمکده بربأس یوقدر ظن ایدرم: بنده‌لری عن‌اصل سیبریا اهالیسندن اولوب، بلدهٔ طیبه‌ده لاز حسن افندی حضورنده اکمال تحصیل ایتمش، وبالآخره برقاچ کره‌لر درسعادتده بوله‌رق استانبول ادبا وعلماسندن برچوق افندیلر ایله‌ده کسب معارفه و مناسبات پیدا اولنمشدی. سلطان فاتح درس عاملرندن خالص افندی شیروانی‌زاده‌لر حضورنده دخی استفاده ایتمشدم. برقاچ سنه مقدم روسیه انقلابنده نفس پترسبورغده بوله‌رق، نك رقابه خادم ترکی وعربی غزته‌لر نشرینه دخی موفقیت کسب اولنمشدی. مع‌التأسف دور استبدادك عودتی مطبوعاتی خللدار ایده‌رك، کندمزکده پای تختدن تباعدمزه باعث اولوب، اقصای شرقه قدر سیاحته مجبور ایتدی. بنده‌لری الآن ژاپونیه‌ده بولنیورم، ژاپونیه داخلنده طولاً وعرضاً جولان ایتمکده‌یم. بلده وقریه‌لری وبرچوق جزیره‌لری پیاده کزمکده‌یم، پایتخت اولان توکیو بلده‌سنده‌دخی برچوق وقتلر کچیردم، رجال دولت واعیان ملت ایله کسب معارفه ایتدم، مرارا بیوك جمعیت ومجلسلرده بوله‌رق سیاسی واقتصادی ودینی مسئله‌لرده تعاطیٔ افکار و مذاکره‌لرده حاضر اولوب، بیلدیکمی سویلدم، فکرم برچوق کره‌لر آلقیشلر ایله تلقی اولندی. فیما بعد بورالرده دخی برچوق وقتلر قاله‌جغم. وبرچوق آدملر ایله‌ده کسب معارفه ایده‌جکم. شیمدیلك بورالرده آکلادیغم بعض شیلری ذات عالیکز واسطه‌سیله درسعادت علماسنه احتراماً عرض ایتمکه جسارت ایدییورم. امید ایدرم‌که نظر التفاتکزدن محروم ایتمیه‌جکسکز.

بن شیمدیلك ژاپونلرك سیاسی جهتلرینه مداخله ایتمیوب، یالکز دینی جهتلرینه علماء اسلامك دقتنی جلب ایتمك ایسترم.

ژاپونلرك دین مسئله‌سنه اهتماملری یوقدر، بلکه دین مسئله‌سنی

ژاپونلرك اكثرى كلياً نظر اعتباردن چيقارمشلردر. بلكه ژاپونلر معارفى انكلتره وامريقادن آلمش اولدقلرندن، بونلرده طبيعيون مذهبى دها زياده مقبول اولوب، خرستيان ميسيونرلرينه‌ده آرتق ميدان يوقدر. مع‌مافيه آوروپا ميسيونرلرى كمال كرميله چاليشيورلر، كليتلى پاره‌لر صرف ايده‌رك غربا وفقراىى كنديلرينه جلب ايتمكه چالشمشلر وچالشمقده‌درلر.

خصوصى مكتبلر كشاد ايتمشلر وكنيسه‌لر بنا ايتمشلر، ميليونلرى صاورمقده دوام وثبات ايديورلر. هرنه‌قدر ثمره‌سى آز اولسه‌ده كلياً اميدسز دكل. شيمدى عموم ژاپون اولكه‌سنده خرستيانلغى قبول ايتمش ژاپونلرك مقدارى، يوز بيك قدر تخمين اولنيورمش. بن اورالرينه مداخله ايتميه‌جكم، فقط شيمديلك سزه عرض ايده‌جكم شودركه: ژاپونلرك طبيعت وتربيه‌لرى وبعض عادات مليه‌لرى وساده معيشتلرى اسلاميته غايت قريب اولديغندن، ميسيونرلر بورالره اسلاميتك كيرمه‌سندن غايت قورقيورلر. اسلاميتك بورالره‌قدر كلمه‌سى ايچون شيمديدن بعض تدابيرده ملاحظه ايتمشلر، برچوق پاره‌لر صرف ايده‌رك «محمد» ناميله ژاپون لسانده بركتاب نشر ايتمشلر. كتاب مذكورك مندرجاتى حضرت فخر كائنات عليه اكمل التحيات افندمز حقنده انواع هذيان ومفترياتدن عبارتدر. تعدد زوجاتلرى، قالانلرى‌ده قارشديرمشلر، برچوق ادب خارجنده سوزلر ايله دين مبين اسلامك قلنج ايله انتشارينى اثبات ايتمكه چالشمشلر. مبالغه‌لى افترا وبهتانلرى‌ده آز دكل، تخميناً ايكيوز صحيفه‌لك بركتابدر.

كتابك برنجى صحيفه‌سنده قبيح المنظر عمامه‌لى بر رسم، بلنده قلنج خنجر .... بوكتابى‌ده مجاناً قريه‌لره قدر نشر ايتمشلرده ژاپونلرى اسلاميتدن محافظه ايده‌جكلر.

بنده‌كز بوكتاب حقنده برچوق مجلسلرده نطقلر ايراد ايدرك ميسيونرلرك افكار فاسده و اغراض كاسده‌لرينى عرض و بيان ايلدم، ژاپون اكابرندن برنيجه آدملر بندن تكرار رجا ايتديلركه دين مبين اسلامك اساسنى مبين، حقيقت صرفه اولمق اوزره انكليز لسانده بركتاب بولنورسه، بز مع‌الممنونيه ترجمه ايده‌رك نشر ايدردك ديورديلر. ذاتاً ژاپونياده انكليز لسانى بيلمين پك آز بولنيور.

شيمدى بنده‌كز سز فضيلتمآب افنديلرمزدن استرحام ايده‌رم: بو خصوصده بر ملاحظه وتعاطئ افكار ايله، دين مبين اسلامك طبيعته موافقتنى اساس اتخاذ ايده‌رك. خالص وحدت و نبوت مسئله‌لرندن عبارت بركتاب تأليف اولنسه‌ده، روح پاك محمدى ميسيونرلرك القا ايتدكلرى اراجيفدن تنزيه ايديلسه، ظن ايدرم نتيجه‌سز اولميه‌جقدر.

بن هر نه قدر بومكتوبى خصوصى اوله‌رق يازيورسه‌مده «صراط مستقيم» صحيفه‌لرنده نشر ايتمكده دخى مخيرسكز. بويله مطلوبه موافق برشى تأليف اولندقده بورالره يوللانمه‌سى ايچون بر قاچ آدرس دخى يوللايورم.

سبريالى عبدالرشيد ابراهيم

توكيو

صراط مستقيم

مسئله لايق اولديغى اهميتله تلقى اولنه‌رق بروجه مطلوب بركتاب تأليفى ايچون متخصص ذوات كرامه مراجعت ايدلدى ترجمه وياعربجه يازيله‌رق انكليزجه‌يه ترجمه جهتى‌دخى دوشونلدى بعناية‌الله تعالى قريباً اثر حاضرلانه‌جق وهممات وخدمات مبروره‌كزدن بتون عالم اسلام متشكر قاله‌جقدر. قارئلرمز مساعئ واقعه‌نك نتائجنه بالطبع منتظر بولنه‌جقلرندن بشائركزك تواليسنى رجا ايدرز. افاضل علماى اسلاميه‌دن محمد فريد وجدى افندى حضرتلرينك ژاپونيا تدقيق اديان قونغره‌سنه اتحاف ايليوب نسخ متقدمه‌مزده بالترجمه نشراولنان مخطرۀ دينيه دخى بوعالى مقصده خادم آثار نافعه جمله‌سندندر. دين جليل اسلامك دين طبيعئ بشر اولديغنى اثبات خصوصنده پك چوق آثار وجوده كتيرمش اولان حكيم مشار اليهك دخى استجلاب انظار فاضلانه‌لرينه مسارعت اولنمشدر.

قونفرانس

روسيه‌ده ساكن تركلرك حيات مدنيه، فكريه وسياسيه‌لرينه دائر

محررى	مقررى
ح. اشرف اديب	آقچورا اوغلى يوسف بك

— مابعد —

استانبولده مخصوصاً برلنان «روسيه‌لى اسلام طلبه‌سى جمعيت» محترمه‌سنك ولايات معارفپروارنسيله روسيه‌ده ساكن توركلرك حيات مدنيه، فكريه و سياسيه‌لرينه دائر مكتب حربيه و مكتب ملكيه تاريخ سياسى معلملرندن قزانلى آقچورا اوغلى يوسف بك افندى طرفندن ويريلمه قونفرانسدر.

ايكنجى دوره‌يه كلنجه — كه ۱۹۰۵ سنه‌سنه قدر امتداد ايدر — بوراده جريان فكريدن زياده افعال سياسيه كورورز. اولا شونى عرض ايده‌لم: ۱۹۰۵ده روسيه‌ده باشلايان انقلاب اوراده ساكن اقوام مختلفه طرفندن و اجنبيه اوزاق بر زماندنبرى حاضرلانمش ايدى. تا ايكنجى قاترينه زماننده روسيه‌نك استبدادينى بر ادارۀ مشروطيته تبديل ايچون تأثير ايدن قوتلر وار ايدى. حتى بالذات قراليچه حريتپرور ايدى. لكن اونى متعاقب تخته چيقان برنجى پاوى‌يه‌ل بالعكس غايت مستبد ايدى. حتى عقلسزجه‌سنه مستبد ايدى. اوندنصكره بر نوع مبادله كورورز. يعنى پاوى‌يه‌لك خلفى برنجى علكساندر حريتپرور، اونك جانشينى برنجى نيقولا غايت مستبد؛ ايكنجى علكساندر ينه حريتپرور، اوچنجى علكساندر تكرار مستبد.

بو شايان دقت مناوبه دائما شدتلى استبدادك افراطله حريتى،

مفرط حریتڭ ایسه ینه استبدادی تولید ایلدیکنی کوسترر؛ وبومطرد بر ترقینك حصولنه مانع اولمشدر. مثلا : برنجی نیقولا خیر ایستیه‌رك مستبد ایدی. فقط استبدادك نتیجه‌سی اوله‌رق حکومت ماکنه‌سی پك بوزولمش ایدی. رشوت و ارتکاب، وظیفه‌سزلك صوك درجه‌یی بولمش ایدی. بونك تأثیریله نیقولانك الك چوق کووندیکی قوهٔ عسکریه‌سی سیواستوپولده «عثمانلی – انکلیز – فرانسز» هیئت متفقه‌سنه قارشی مغلوب اولدی. و بو مغلوبیت انحارینه سبیت ویردی. اونی متعاقب چوق کچمدی، خطالر تکرار اوله‌رق عینی نتیجه‌یه اوغرانلدی. اوچنجی علکساندرك استبدادیده پورآرتور مغلوبیتی ایله نهایت بولدی.

ایشته چوشیما، موقدن، یالو و پورآرتور شدتلی مغلوبیتلری روسیه‌ده بتون اهالی‌یی یاخود اکثریتی شکل حکومتك تبدیلی ارزوسنه سوق ایتدی. بونك اوزرینه بیوك بر انقلاب حرکتی اولدی. بو حرکت ١٩٠٥ تاریخنده پك توسع ایتدی. او درجه که روسیه ترکلری بیله بر آز قیملداندیلر.

افندیلر! بوحرکت انقلابیه قوتلندکجه بزم روسیه ترکلرینك اشتراکلری‌ده آرتدی. بردرجه‌یه کلدیکه ترکلر طوپلانوب کندی احتیاجلری حقنده‌قونوشمغه بیله‌جسارت ایتدیلر. حتی بواجتماعلره تاسمرقنددن، کاشغردن مرخصلر پترسبورغه کوندرلدی. هر طرفدن احتیاجلرینه دائر بر چوق عریضه‌لر روسیه حکومتنه ویرلدی. بو عریضه‌لرده اونلر اوته‌دنبری تحدید ایدلمش اولان حقلرینك تماماً طانمسنی ایستیورلردی. الك زیاده ایستدکلری حقوقجه روسیه‌ده‌کی دیکر وطنداشلریله بر سویه‌یه کتیرلملری ایدی. برده ایکنجی قاترینه زماننده خیلی واسع امتیازاتی حائز اولدیغی حالده مرور زمانله او امتیازاتی غائب ایتمش ادارهٔ روحانیه‌لرینه اسکی امتیازاتك اعاده‌سنی طلب ایدیورلردی. نهایت ایستیورلردیکه اساساً وفعلاً مسلمان اولدقلری حالده خرستیان عد ایدیلن دینداشلری رسماً‌ده مسلمان اعتبار اولونسونلر.

ایشته‌بومسلمانلر آره‌سنده‌کی حرکت برنوع چوراب سوکولتیسی کبی دوام ایتدی کیتدی. عادتا سیاست رنکنی آلدی. ناظرلر اهمیت ویرمکه باشلادیلر. بونك ایچون نتائج عملیه‌سی‌ده یواش یواش کورولدی، بعض خصوصاته مساعده ایدلدی.

فقط تاتارلر بونکله‌ده اکتفا ایتمدیلر؛ ١٩٠٥ مایسنده‌اوفا شهرنده بیوجك براجتماع یاپمق‌درجه‌سنده جسارت کوستردیلر. بالخاصه ادارهٔ روحانیه‌نك اصلاحی ایچون نه کبی چاره‌لره توسل اولنه‌جغی مذاکره ایدلدی. نتائج مذاکراتی محتوی بر روسجه رساله الله دوشدی‌ده اوقودم، اولدقجه حریتپرورانه ایدی. ناظرلره کوندرلدی. او وقت سزك غزته‌لرکز بویله شیلر یازامه‌یورلردی. اجنبی غزته‌لرینی اوقویانلردن بلکه بعضیلریکز ایشیتمشدر. روسیه‌ده انقلاب کیتدکجه قوتلندی. حتی سنه اورته‌لرنده یاز کونی حکومت طرفدن برنوع محدود قونستیتوسیونه بکزر بر قانونك اعلان اولنه‌جغی بیله بیلدیریلدی. بو حرکت ترکلره جسارت ویردیکی ایچون صوك بهاره طوغری «نیژنی‌نووغورد» پنایرنده برلشه‌رك برقونغره یاپدیلر.

«نیژنی‌نووغورد پنایری» دیه وولغانك شمال حوزه‌سنده‌کی بر شهرده هرسنه قورولور بیوك بر بازاره دیرلر. اوبازار دنیانك الك بیوك بازاریدر. وبالخاصه روسیه ترکلرندن هرجنسی اورایه کلیرلر. حتی بعضلری بونی عربلرك سوق‌العکاظلرینه بکزه‌تیر.

ایشته ١٩٠٥ ده طوپلانان ترکلر برنوع قونغره یاپه‌جق اولدیلر. افکار احرارانه هواده بولنمغله برابر حریت هنوز نه قانوناً ونه‌ده فعلاً موجود اولمدیغی ایچون پولیس طرفندن مداخله پك طبیعی ایدی. مجبور اولدیلر، برواپور طوتدیلر؛ حتی ایلك بواجتماعلرینه «صو اوزرنده اجتماع» نامنی ویردیلر. [آلقیشلر]

بو اجتماعده یالکز برقاچ مسئله نظر دقته آلنه‌رق اجراسنه قرار ویرلدی.

اولا — بالجمله روسیه‌مسلمانلری ایچون دینی، عقلی وسیاسی بر جمعیت تأسیس ایتمك.

٢ — اوجمعیته «روسیه مسلمانلری اتفاقی» نامی ویریله‌جکدر. جمعیتك مقصدی روسیه تبعه‌سی مسلمانلرك حقوق دینیه وسیاسیه ومدنیه‌دن روسلرله عین درجه‌یی حائز اولملرینه چالیشمق وامور اجتماعیه ومدنیه‌ده ترقیلری ایچون اوغراشمقدر.

٣ — روسیه‌حکومتك برحکومت مشروطه اولمسی وبالجمله‌روس تبعه‌سیله‌برابر اسلاملرك‌ده حریت شخصیه ومسکن، حریت وجدانیه ودینیه، حریت کلام ومطبوعات، حریت اجتماع وجمعیت وانتخاباتده عمومی، طوغری، مساوی، مخفی اصول انتخابك تأسیس ایتدیرلمسی ایچون چالشمق.

٤ — امور معارفده روسیه مسلمانلرینك حائز مختاریت اولملری، یعنی امور معارفك ادارهٔ روحانیه آلتنده بولنوب طوغریدن طوغری‌یه روسیه معارف نظارتنه تابع اولمه‌سی.

٥ — انتخاباتده مسلمانلرده مبعوث سچدیره بیلمك ایچون روسیه‌ده‌کی سیاسی فرقه‌لردن پروغرامی روسیه مسلمانلری اتفاقی پروغرامنه الك یقین اولان فرقه ایله اویوشمق.

٦ — لزومنه کوره مقتضی مسئله‌لرك حلی ضمننده روسیه‌مسلمانلری اتفاقنك طوپلانوب مجلس عمومیلر، یعنی قونغره‌لر یاپمه‌سی.

بومادەلر اوچ درت ساعت ظرفنده قاره‌لنان برقراردن عبارت لکن نتائج عملیه‌سی کورلدی. آغستوسك اون بشنجی کونی ایدی. صوکراکلن تجارلر مملکتلرینه عودت ایتدیلر. مملکتلرنده‌کی اهالی‌یه آکلاتدیلر. لکن بواثناده ویرا اختلال حرکتی قوتلنیوردی. ٤ کانون اولده اوج نقطه‌سنه چیقدی. روسیه اختلالی هنوز هیچ بریرده کورلمین مدهش برسلاحی استعمال ایلمشدی: بیوك عمومی برسیاسی تعطیل اشغال (غره‌و). روسیه‌نك بتون شمندوفرلری،

تلغرافلری کاملاً تعطیل اشغال ایتدیلر . مدنی مملکتلرده بونلر تجارتك حیات طمرلری کبی در . تلغراف ، شمندوفر طورورسه مملکتك تجارتی محو اولمش دیمکدر . برکونده میلیونلرله ، بلکه ملیارلرله زیان ایتدیلر . پترسبورغ شاشیردی : « مشروطیتی ایسته‌دیککز قدر ویره‌یم » دیه برفرمان چیقاردی . فقط بلایه باقك که هرطرفده مناسبت منقطع اولدیغی ایچون بوفرمان مختلف شهرلره ایصال ایچون واسـطه بوله‌مایورلردی . غره‌ودن صوکرا چیقان زمان اوزرینه تاتارلری اولجه (نیژنی نووغورود) ده ویردکلری قرارلرك کفایت ایتمیه‌جکی اکلاشیلدی . یقینده آچیله‌جق وتمامیله مشروطی بردولتك مجلس مبعوثانه بکزه‌یه‌جك دومایه اعضاسچه‌بیلمك ایچون تاتارلردوشونمکه باشلادیلر وپترسبورغده برقونغره یاپمغی قرالاشدیردیلر . اونده آرتق اوچ ، بش ماده‌دن عبارت قرارلرله اکتفا ایدیلمدی. بر پارتی، برفرقه نظامنامه‌سی قلمه آلندی . موجـود موادی ۷۲ ماده ایدی . بو ، بردرجه‌یه‌قدر روسلرك قونستیتوسیونالیست‌ده‌موقرات‌یعنی مشروطیت عوامیه دیدکلری پارتینك پروغرامنه یقین ایدی . عادتا اوندن انتحال ایدلمشدی. موقت قبول ایدلدی. وعین زمانده انتخاباتده قونستیتوسیونالیست ده‌موقراتلرله برلکده حرکته قرارویرلدی . بوقرار، مصیب چیقدی. مسلمانلر اوتوز مبعوث کوندره‌بیلدیلر . وادماده‌ده روسیه مسلمانلری برپارتی تشکیل ایده‌بیلدیلر .

لکن بیلیرسکزکه برنجی دومانك حیاتی قیصه کجدی . طاغیلمسیله برابر روسیه ترکلرنده جسارت قیریلمادی . وایکنجی دومادن اول (نیژنی نوغورود) بازارنده دها بیوك بر قونغره قورولدی . بو سفر صواوستنده دکل ، براوستنده بیوك برقلوبك محتشم صالوننده . یدیبوزقدر ترکلك مختلف شعباتندن نماینده ، وکیل طوپلانمشدی. بونلر بش کون مذاکراتده بولوندیلر . بو اثناده بر چـوق بحثلر ایدیلوب اسکی پروغرام ینه موقتاً قبول ایدلدیکی کبی ، ایکی مهم مسئله حقنده‌ده آیریجه قرار ویریلدی : بری مدارسك اصلاحی ، دیکری‌ده ادارهٔ روحانیه‌نك اصلاحی. هرنه‌قدرچوق سویلدیسه‌کده ، مکتب مدرسـه قرارلرینك بعضلرینی اوقویه‌یم . بلکه استانبولده‌ده تأمل اولونمغه دکری واردر .

مثلا : هرقریه‌ده ابتدائی مکتبلر تأسیس ایتمك .

مسلمان مکتبلرینك ممکن ایسه هپسنده برعمومی پروغرام تأسیس ایتمك وبوله‌عمومی برپروغرام ترتیب ایتمك ایچون قزان، طاشکند، باغچه‌سرای کبی بیوك شهرلرده کله‌جك ۱۹۰۷ مایس آیندن اعتباراً معلملر جمعیتی تأسیس ایتمك (افندیلر ! شـونیده علاوه ایده‌یم : برایکی اجتماع اولدی وحکومت طرفندن هیچ برمعاونت کورولمدیکی حالده پروغراملر تنظیم قلندی . حتی برخیلی مکتبلرده ینه صرف معلملرك تشبث شخصیسی ایله اجرا بیله ایدلدی .)

معلمه‌لر احضار ایتمك ایچون قزان ، باکو ، باغچه‌سرای کبی بیوك شهرلرده دارالمعلماتلر تأسیس ایتمك (بوماده دخی باکوده وباغچه‌سرایده تطبیق اولندی .)

مدرسه‌لرده تعیش وتدریس جهتلری اصلاح اولندی . هربرنده علوم دینیه‌دن بشقه معارف عمومیه درسـلری‌ده اوقودیله‌جقدر . (بوماده دخی روسیه حکومتنك وقدیمجیلرك القاء ایتدیکی مشکلاته رغماً برقاچ یرده موفقیتله تطبیق اولنمقده‌در .)

مکاتب ومدارسك اصلاحنه عائد بعضیلرینی شمدی سـویلدیکم قرارلر مجلسجه قبول ایدلدکدن صوکره عموم ترکلرجه پك اهمیتلی اولان برتکلیف اتفاق آرا ایله وآلقیشلرله قبول اولندی . تکلیف شو ایدی :

« ممکن اولورسه ابتدائی مکتبلردن اعتباراً ، ممکن اولمدیغی تقدیرده رشدی مکتبلرندن باشلایه‌رق بتون روسیه مسلمانلری آره‌سنده آکلاشیلان ترك لسان عمومیٔ ادبیسنك تدریسنه اعتنا اولونسون . »

بو مهم تکلیفی ایدن ترجمان محرری اسماعیل بك غصپرنسکی حضرتلری ایدی . [آلقیشلر .]

بوندن بشقه دیکر مهم برمسئله‌ده ادارهٔ روحانیه‌لرینك اصلاحی مسئله‌سی ایدی . بونك مذاکره‌سی اثناسـنده عموم عالم اسـلامجه فوق‌العاده اهم بر قرار ویرلدی . اوقرار ایسه شودر : « مذاهب مختلفه آره‌سـنده‌کی فرقلر اهمیتی حائز دکلدر و بو فرقلر روسیه مسلمانلرینك روحانی ایشلری ایچون عمومی برمؤسسه‌نك وجودینه دینی نقطهٔ نظردن بر مانع تشکیل ایده‌مز . »

افندیلر ، او زمان بو سوزی سـویلین قونغره رئیسی یکرمی سنه‌دنبری باکو شهرنده روس لسانیله مسلمانلرك حقوقنی مدافعه ایدر دعوی وکیلی علی مردان بك طوپچی‌باشوفدر. بو اثنالرده حرکات سیاسیه بویله‌دوام ایتدیکی کبی مطبوعاتده ترقی‌ایدیبوردی . سانسور التنده دیپلوماتلق کوسـترمکله نفسنی مدافعه ایدن ترجمان غزته‌سی ۱۹۰۵ دن صکره اوتوز دانه چوجق طوغوردی . لکن بیلیرسکز بو کبی انقلابات زمانلرنده اقتصادی وصناعی حرکتدن بحث ایتمکه بیله وقت قالماز .

اوچنجی قونغره‌ده روسیه ترکلری ایچون یکی بر تجلی واقع اولدی . اووقته‌قدر جریان فکری ایکی درلو ایدی : قدیم، جدید. لکن بوسفر بر قسم یکی ترکلر دها چیقدی . بونلره بز (تاك‌جیلر) دیبورز . بونلر ، اصول جدید درجه‌سنده‌کی ترقی‌یی کافی کورمیور ، دها چابق دها بیوك آدیملرله ایلری کیتمك ایسـتیورلردی . روس دارالفنون طلبه‌سـنك تأثیریله سـوسیالیستلك فکرلرینی قبول ایتمشدیلر. واقعا بونلر ۲۰ ، ۳۰ کشیدن فضله دکلدیلر . لکن اکثریسی مکتب کورمش مترقی فکرلی ذاتلر ایدی . بر فرقهٔ سیاسیه تشکیل ایده‌بیلدیلر . قونغره‌دن صکره غزته‌لری دوام ایده‌رك ایکنجی دومایه ــ که برقاچ آی صکره طوپلاندی ــ بوفرقه‌ده‌بش آلتی اعضاسنی سچدیره‌بیلدی . قالانلری ، یعنی اوتوز ، اوتوز ایکی کشی هپسی « روسیه مسلمانلری اتفاقی » بایراغی آلتنده اتحاد ایتمشلر ایدی .

بوتاك جیلر آره‌سنده فکرینی جسـارتله نشر ایتدیکی ایچون

بحر ابیضك بوزلی سواحلنه کوندرلدیکندن طولایی اسمنی حرمتله یاد ایتمکه مجبور اولدیغم بر ذات واردرکه اوده عیاض افندی اسحاقوفدر [آلقیشلر]

افندیلر ، ایکنجی دوماده بك آز عمر کچیردی . چارجابق اوده قوغولدی . فقط بونك قوغولوشی برنجیدن خیلی فرقلی ایدی . برنجیدن صوکرا اصول انتخاب دکیشمه‌مشدی . حالبوکه ایکنجی دومادن صوکرا اصول انتخاب دکیشدیریلدی . هم مهم بر طرزده دکیشدیریلدی . الك زیاده غیر روس عناصرله عوام عناصری علیهنه دکیشدی . بناءً علیه بوایکنجی دوما قوغولدقدن صوکرا مسلمانلره یأس کلدی . اوچنجی انتخابه اهمیت ویرمدیلر . اونك ایچون اوچنجی‌یه آنجق اون‌اعضا انتخاب اولنه‌بیلدی . بونك اصل مهم سببی انتخاب نظامنامه‌سنك دکیشدیریلمسی ایدی . مثلا : آسیای وسطایه هیچ براعضا کوندرمك حقی ویریلمه‌مشدی .

افندیلر ، دائما اویله اولور ، هرهانکی بر پارتی بر حرکتده موفقیتسزلك کوسترسه اولجه اونك قوتندن اورکه‌رك ،مقابله ایتمکدن چکینلر درحال کندیلرینی کوسترزلر ؛ روسیه‌ده دخی عین حال واقع اولدی .

اوچنجی‌دوما قوغولنجه قدیمجیلر باش کوستردی . واسکی«اصول جدید ، اصول‌قدیم نزاعی » تکرارمیدان الدی . بواثناده حکومتك‌ده ارتجاعی شدتی ارتدقجه آرتمشدی . حتی بزم ارتجاعیونك ، قدیمجیلرك تعرضنه حکومتدن بر نوع معاونت اجرا ایدیلوردی . بونلرك تعرضنه‌جدیدجیلرك مدافعه ایده‌جك‌قوتلری بولونه‌مایوردی. چونکه حکومت اللرینی باغلامشدی . مع‌التأسف بودورده هرشی قاراکلشیور . حرکات سیاسیه همان هیچ قالمایور . قرق غزته‌مزدن نهایت آنجق اون ایکی غزته حالا دوام ایده‌بیلیور . کیمیسی حکومتك تضییقندن ، کیمیسی‌ده خلقك اوقومامازلغندن قاپانیور . بونك‌اوزرینه ترقی‌پرورلر دوشونمکه مجبور اولدیلر : بوقدر موفقیتلی برحرکت‌بویله مؤلم برحاله نه‌دن منجر اولدی ؟

بیلیرسکز ، علوم اجتماعیه‌ده الك بیوك نام قزانان « فردیناند لاسال »ك بر نظریه‌سی وار : مشروطیت ، بر کاغده قارالانان یازیلردن عبارت دکلدر ؛ حتی بیك‌دفعه اعلان ، یوز بیك دفعه‌اوزرینه یمین ایدلمش اولسه بیله . مشروطیت بر هیئت اجتماعیه‌ده موجود حقیقی قوتلرك حقیقی مناسبتیدر .

ایشته افندیلر! روسیه مسلمانلری‌ده بوانهزامدن صکره روسلرله برابر بونی دوشوندیلر : دیمك بز روسلرك سریع بر ضربه‌سیله قزاندیغمز حریت وحقوقی محافظه ایتمك ایسترسه‌ك اونی محافظه ایده‌جك‌قدر قوتمز اولملی . قوتمزی زیاده‌لشدیرملیز . بوکون قوت پاره قوتی دکلدر . اصل‌قوت قوت دماغیه ، قوت علمیه‌در ، خلاصه مدنی قوتلردر . اکر بز روسیه‌ده‌کی ترکلر محافظهٔ قدرت ایتمك ایسترسه‌ك مدنی قوتلرله مجهز اولملی‌یز .

بونك اوزرینه تعلیم وتربیه مسئله‌سی ینه اورته‌یه چیقدی . بو اوزون یولدن کچلمه‌دن اقتدار استحصال اولنه‌مز . ترقیپرورلریمز ، جدیدجیلریمز ینه اسکی مسئله‌یه دوندیلر . شمدی بتون دیشلریله ، طرناقلریله علم تحصیلنه صارلدیلر . لکن اصول قدیمه ینه قارشیلرنده — استانبوللیلر کبی سویلیه‌یم — تمثال جهالت کبی قاص قاره کسیلدی . اوقاره هیکلی ده‌ویرمك ایچون قوت‌لازم . فقط مع التأسف‌قدیمجیلر خلقی اغفالده ، حقیقتده اللرینه آلملری اصلا جائز اولمیان بر سلاح استعمال ایدییوردیلر :— « نه‌نه‌یاپه‌لم ؟! دین بویله امر ایدر . » دییوردیلر .

نهایت اسماعیل غصپرنسکی بونك بر یولنی بولدی : مادامکه مانع ترقی اولانلر بویله دییورلر ، بز بونك بویله اولمدیغنی اثبات ایده‌لم . عالم اسلامك هرطرفنده مادامکه بوخته‌لق وار ؛ الك‌یوکسك‌طبقه‌سنده بولنان علماسنی . اصحاب فکروادعاتی طوپلایه‌لم . برفتوی ایستیه‌لم ...

لکن کندیسی بیلیوردیکه ایش قدیمجیلرك دعواسی کبی دکل . ذاتاً هپکزده بیلرسکز : اسلام ، کندینه متمسك اولانلری الك یوکسك‌درجه‌یه مطلقا‌ترفیع ایده‌جکنی مبشردر. (شدتلی آلقیشلر) بناءً علیه‌عکسنی دعوی ایدنلرده ،مطلقا بریاکاشلق ، بر آکلایه‌مامازلق واردر .

ایشته بوفتوی ایسته‌مك آرزوسندن‌درکه « عمومی‌مؤتمراسلامی » یعنی برمسلمان‌قونغره‌سی‌فکری‌میدانه چیقدی ، اسماعیل‌بك‌غصپرنسکی حضرتلری کچن سنه مصره کیتدی . چونکه اوزمان استانبولده بویله شیلر یاپمق ، سویلك دکل ، دوشونمك‌بیله قابل دکلدی . مصرده‌کی علما ایله قونوشه‌رق دردینی اکلاتدی . مصرلیلر اونك شرفنه ضیافتلر ویردیلر ، نطقلر ایراد اولوندی . اسماعیل بکك نطقلرندن بعض پارچه‌لرینی مساعده‌کزله سزه اوقویه‌جغم : [١]

اسماعیل بك غصپرنسکی شمالدن تا ،مصره‌قدر کلدی . عموم اسلام علماسندن فکرینه استمداد ایتدی . اسماعیل‌بکك بوواویلاسنه علمای مصر طرفندن موافق جواب ویریلمش : الك ایلری کلن فضلاسندن برچوغی‌طوپلانوب‌برقومیسیون تشکیل‌ایدیلمش . بو وقایع سزده‌کی مسعودانقلابدن برقاچ آی‌اول جریان ایتمشدی . غریب‌در ، اسماعیل بك استانبوله کلمش ، یوکسك بر موقعه اوغرامش ، [الك یوکسکنه دکل !...] دردینی اکلاتمق ایسته‌مشدی . اومقامی اشغال ایدن ذات دیکله‌مش‌ده هیچ برجواب ویرمه‌مش ، یاخود ویرمه‌مش . اووقت ویرمه‌مش اولسه‌بیله کوریپورم‌که بوراده‌بوحضار کرام حسن‌قبول کوستریپورلر (آلقیشلر) اسماعیل‌بك غصپرنسکی‌نك فکرنی القیشلرله تصدیق بیوریپورلر .

شاعر طبیعتلی اولان اسماعیل بك بوسفورك کوزل سواحلنی ،

[١] قونفرانسجی یوسف بك بوراسنی مجله اوقودیغی ایچون ضبط اولونه‌مادی . بو نطقلری محتوی‌اولان رساله‌نك لطفاً غزته‌مزه‌ارسالنی اسماعیل بك حضرتلرندن رجا ایدرز .

امینم که ، بوندن صوکرا نیل وادیسنه ترجیح ایده‌جکدر . بر وقتلر بیزانسك خرستیانلق دینفی تعالی‌یه دکل بلکه قدرینی تنزیله یارایان مجلسلری یرینه

اسلامیته خادم بیوك قونغره‌نك استانبولده قورولوب عالم اسلامك ترقیٔ عمومیسنه کنیش بر قاپو آچیلدیغنی ان شاء الله یقین بر زمانده کورورز .

مع مافیه‌شیمدیلك روسیه‌مسلمانلرینك حرکات فکریه‌سی بویله غایت مهم بر استفتا و استیضاح اوزرینه طورییور...

[شدتلی القیشلر و توجهلره مستغرق اوله‌رق خطیب محترم یوسف بك افندی چکیلیور، پرده‌ده اینیور ...]

۱۴ کانون اول، ۳۲۴ ، چهارشنبه آقشامی، ساعت : ۷

مباحثات :

اهل دین اسلامك صوم ، صلاة وحج کبی فرائض ومعاملات دینیه‌ده سنهٔ هجریهٔ قمریه ایله عمل ایتمکده بولندقلری وتقدیر ازمنه وحسابات شرعیهٔ مذکوره‌نك تدوین وتدریسی حقنده‌کی آیات قرآنیه‌واوامر قطعیهٔ الهیه [*] مضمون منیفنه‌تبعاً منبع فیض لایزالی امام محمد غزالی علیه‌رحمة المتعالی حضرتلریله‌متأخریندن فخرالدین رازی وسائر اجلهٔ مفسرین ایله ابراهیم ادهم ولی کبی مقتدابهلر علم جلیل هیئتی اساساً احیا ایدوب ره‌رق منتسبینی ترغیب وتشویقده دخل کثیرلری اولوب محقق طوسی، ابوالحسن صوفی، ابوالوفا، البستانی، الوغ بك، خواجه تحسین بك اساتذهٔ نادره یتیشه‌رك علم مذکوره حقیله خدمتله غرب مدنیتنه شبهٔ مذکوره‌ده معلم فاضل شهرتی قزانمشلردر .

ایشته الوغ بك وسائر منتسبین علم هیئتك خدمات مبروره ومساعئ مشکوره‌لریله‌وجوده‌کلن جداول هیئیه ورصد تقویملری بوکون بالعموم رصدخانه‌لرده مترصدین ومنتسبین عندنده پك مقبول ومتداول اولوب انلردن استفاده وتفیض ایدلمش والآن استخراج حقایق ضمننده حرز جان ایدیله‌رك حفظ اولنمقده بولنمشدر .

[*] « صنع الله الذی اتقن کل شیٔ » آیت جلیله‌سیله مصنوعات ربانیه تبجیل بیوریله‌رق عطف اهمیت ایله قدرت صمدانیه‌یی حقیله درك وتفهم اولنمنه دعوت اولندیغی کبی بوبابده دها برچوق آیات جلیله انزال بیورلمشدر . ازجمله « فانظر الی اثار رحمة الله کیف یحیی الارض بعد موتها ان ذلك لمحی الموتی وهو علی کل شیٔ قدیر » و « قل انظروا ماذا فی السموات والارض » و « افلا ینظرون الی الابل کیف خلقت والی السماء کیف رفعت والی الجبال کیف نصبت والی الارض کیف سطحت » کبی آیات کریمه‌لریله صنع الهیه عبرت نظریله باقمغه دعوت اولنان قوللر قیدسزلق ووظیفه ناشناسلغله یالکز اوکنی کورمکدن باشقه بر شیئه اهمیت ویرمزلرسه سخط الهیه اوغرامازلرمی ؟ « ویاخود ولهم اعین لا یبصرون بها ولهم اذان لا یسمعون بها اولئك کالانعام بل هم اضل » توبیخ الهیسنه بحق مکسب استحقاق اولمزمی؟ ، بناءً علیه اشبو آیات فرقانیه منطوق منیفلرنجه اثار الهیه حقیله درك وتیقن ایدیله‌رك « سبحان من تحیر فی صنعه العقول . سبحان من بقدرته یعجز الفحول » دیه سجدهٔ شکران وتحمدته قیامق شرفنه نائل اولق ایچون علوم عالیه ایله برابر علوم الهیه‌دن شوجهتی نامی کمالیله تحصیل ایتمك لازمکلدیکی ظن اولنور .

راصد شهیر بی نظیر الوغ بکك ترتیب ایلدیکی جداول ووضع ایلدکلری اصوللردن بری اولوب بین الاسلام صحیح ، سهل الاستعمال وپك معتبری بولنان وصورتی عیناً استخراج ایله عرض وتقدیم قلنان جدوله تطبیقاً سنین هجریه‌دن هرهانکی برینك ویا شهورندن برینك مبدأ شرعیلریله ایام مبارکه تاریخ دخوللری بلاخطا تعیین وتقدیر ایدلمکده اولدیغندن محسنات وفوائد کثیره‌سی غیر منکردر .

ازجمله بتون اقطار اسلامیه‌ده استعمال ایدلمکده اولوب دارالخلافة العلیه‌ده منجم باشینك تحت ریاستنده متشکل جمعیت علمیهٔ هیئت واسطه‌سیله ترتیب وطبع ونشر ایدلمکده بولنان تقویم شرعی ؛ مبحوث عنه (تعیین سنین وشهور قمریه جدولی) ینه نظراً ترتیب اولنمقده واوقات معلومه زیج جدوللری واسطه‌سیله رصد تقویملرندن استخراج ایدلمکده‌در .

جداول مذکوره ایله رصد تقویملرندن مستخرج هرنوع حسابات هیئیه ساعاتك ثالثه ، خامسه‌سنه قدر غایت صحیح برصورتده الده ایدلمکده بولندیغندن علم جلیل مذکورك قوانین واصول موضوعه‌سی اوزرینه حل ایدلمکده اولان مسائلك حقیقته تمامیٔ مطابقتی حسبیله نظر شرع انورده مقبولیتی تصدیق قلنه‌رق ۱۲۷۳ سنه‌سی غرهٔ شعبانی رؤیةً ثابت اوله‌مدیغندن آتیده صورتی مستخرج بروسه محکمهٔ شرعیه‌سنك اصدار ایلدیکی اعلام شرعی ایله منجم باشینك تقویم رسمیسنده کوستردیکی اوزره غرهٔ هلال شهر رمضان یوم السبتدن عد ایدیله‌رك عمل ایدلمش اولمغله :

اولا . — اعلام مذکور [۱] ایله عمل اولنه‌رق قلت ایام شهر رمضانی لاجل الوقایه رؤیتك عدم امکانی حالنده بوکبی بر اعلام شرعی ایله حکم ویریلوب ویرلیه‌جکی ..

ثانیاً . — استبعاد اولنه‌میه‌جغی اوزره شهر رمضانك موسم شتایه تصادفی حسبیله روم ایلی کبی شدت شتایه واکثریتله قپانیق و بوزوق هوالره معروض ممالکدن برنده فرضا رجب شریف وشعبان معظم غره‌لری رؤیةً ثابت اوله‌میوب رمضان شریف ابتداسنده دخی شك ایدلسه رؤیتی

[۱] بروسه محکمهٔ شرعیه‌سندن ویریلن فتوا صورتیدر :

۱۲۷۳ سنه‌سی شعبان المعظمی غره‌سی بالرؤیه ثابت اوله‌میوب لکن دارالخلافة العلیه‌ده سرمنجم افندینك اخراج ایلدیکی سنه تقویمنده غرهٔ هلال شهر رمضان یوم السبتدن عد وبیان اولنمش وفن هیئت وعلم حسابده مهارت کامله‌سی اولان جم کثیر هنر مندان مسلمینك اتفاقلریله تقویم مذکور ترتیب وتدوین وطبع ونشری بالارادهٔ سنیه دأب دیرین مذکور ایله عمل اولنمق اشباه ونظائرك فن ثانیسی کتاب الصومنده [قال اصحابنا لا بأس بالاعتماد علی قول المجربین] ومن محمد بن مقاتل [انه کان یسئلهم ویعتمد قولهم بعد ان یتفق علی جماعة منهم] ورده امام السرخسی بالحدیث [من صدق کاهناً او منجما فقد کفر بما انزل علی محمد] ودرالمختار حاشیهٔ معتبره‌سی طحاوینك کتاب الصومنده بومبحثده [اما امر الاهله فلیس من هذا القبیل اذ معتمدهم فیه الحساب القطعی فلیس من الاخبار عن الغیب الی ان قال الی قوله تعالی [والقمر نورا وقدره منازل لتعلموا عدد السنین والحساب] نظم جلیل قرآن ایله عند البعض جواز یافته ایدوکی مستفاد وفقدان ایام شهر رمضانی لاجل الوقایه علی من یراه تقویم معتمدهٔ مذکوره موجبنجه اعلام

۲۹ شعبان المعظم ۱۲۷۳ نائب مرکز خداوندکار

ایله اثباتی ضمننده ایرتەسی کونه تعلیقاً ترك ایله تقویم اوزرینه مذکور اعلام موجبنجه حکم ویرلدیکی حالده حساباتقطعیه ایله عرفه تصور اولنان کونك اقشامنده رؤیت هلالك جلیصورتده وقوعی ممکن اولدیغنه قناعت کثیرن منتسبین علم هیئتدن بری او کون صائم اولسه ومبدأ صیام اوزرینه اوتوزکونی اکمال ایدنجهاوروجنی بایرام دیەییسه مذکور کون ایچون قضا ویاکفارت اقتضا ایتمزمی ؟ [١]

ثالثاً . — عین شرائط وقیود آلتنده غرۂ هلال رمضانده شك ایدیلەرك تکمیل ثلاثین ایله حکم ویرلسه ویاجوار مملکتلردەهوانك مساعدەسی طولاییسیله کویا هلال مذکور رؤیت اولنوب اثبات وقوع بولمش اولمغله مملکت مفروضده دخی ایکی شاهدك استماعیله سهواً بر کون اول اوروجه بدأ ایدلسه حالبوکه فرضا اجتماع نیرین بعدالزوال وقوعه کلەرك غروبده رؤیتیعدیمالامکان بردرجەده بولندیغندنبدایت شهر رمضان ایرتسی کونی اولەجغی عندالهیئه تحقق ایتمکله جمهور مذکوردن برکیمسه بوصورتله عامل اولوب خلقك صائم اولدیغیکون یسه واجتماع نیرین مفروضه نظراً علیالاکثر رمضانشریفك یکرمی طقوز اولمسی لازمکلمکله یومالعیدده اتحاد اولنورسەدەتصادفاً ایامشهر رمضان حقیقی اوتوزه بالغ اولمغله عامل مذکورك (اوروجنی تکمیل قصدیله) یوم عیدده دخی صائم بولنەجغندن بو حالده حکم شرعی نه یولده شرفسطیر اولنه بیلیر ؟ . [٢]

رابعاً . — علوم وفنونك ترقیات حاضره ومنافع کثیرەسی حسبیله همان بالجمله امور ومهامسیاسیه ایله سائر معاملات مهمەحقنده حکومتلر بیننده حکومت داخلنده تلغراف ، تلفون . تلسزتلغراف کبی وسائطه مراجعتله تدویرحکومت وتمشیت امورەیوماحداث واختراعلرندنبری رعایت ایدلمکدەبولنمغله؛ جوار محللردن برنده جمغفیر طرفندن رؤیت هلال ثبوتبولەرقمبدأ رمضانایچون اعلامشرعیصدور ایتمسیلەاسباب مانعۂجویەدنرؤیتهلال ممکناولەمیانجوارشهرلرەتلغرافلەاخبارکیفیتله مبدأ شهر رمضانده اتفاق ایدوب قلت ایامشهر رمضانی موجباولەجق تأخراتەمیدانویرلەمسی وتلغرافله اخبارخصوصنك تطبیق اولنەبیلوب اولنەمیەجغی حقندەکیحکمشرعینك نه وجهله صدور ایدەجکی ؟. [٣] اخوان دین آراسنده موضوع بحث اولمقدەدر .

وورودنلی : محمد حجابی

[١] علمای نام شافعیەدن طریقت خالدیه شیخالمشایخی سیدناخالد حضرتلرینه طنطاوی مرحومك وسائربعض ذواتك حسابات قطعیه وهیئیەایله دخولشهررمضانی تعیین وتقدیر ایدەرك انکله عامل اولدقلری متواتردر .

[٢] ایکنجی اوچنجی سؤللرك خلاصه ی :

اسباب مانعۂ رؤیت دولاییسیله ایرتسی یومه تعلیق تأخیر ایدیلوب حلول رمضان حقنده اعلامشرعی صدور ایتمز ویاعرجۂ تکمل وغایۂ صحت وانتظامنده عقولات بشریەنك مصیرا عاجز قالدیغی علم جلیل هیئت حسابات قطعیەسیله عمل اولنمقدەکی اقوال مشهورەیه نظرا برشهرده محتسب ومنة بلرك فردواحده منحصر قالمسیله نفاقك عدم امکانندن عمل ایدیلەمیەرك تأنی ایدلدیکی تقدیرده منة بین علم هیئتدن فرد مذکور ویاجم کثیرك یقینا بیلوب حساب قطعی ایله عمل ایدەرك حاکمك تقید وتأییدنده مخالف اولملرینه جواز شرعی وارمیدر ؟

[٣] درسعادت ایله بروسەده غروب شمسی متعاقب قمرك فوق الافق مدت مکثی ٣٢ دن ٤٠ دقیقەیه قدر اولورسه بو حالده هلال غایت رقیق اولەجغندن رؤیت عسیر ٤٠ دن ٤٨ دقیقەیه قدر رؤیت متوسط و ٤٨ دن ٥٦ دقیقەیەقدر رؤیت؛ هرکسك مکملاً کورەبیلەجکی برصورتده ممکندر . قمرك غروب شمسی متعاقب قرق دقیقه صکرهغروباتمسییعنیرؤیتنك ممکن اولەبیلمسی اشبو اجتماع نیرینك ؛ کندینی تعقیب ایدن غروب شمسدن تقریباً ١٩ ساعت اول واقع اولمسی ایجاب ایدر . ارضك حرکت یومیەسی غربدن شرقه دوغری اولدیغندن رمضان هلالی رؤیتاولنان برشهرك غربنده واقع بالعموم ممالکده دخی رؤیت هلال طبیعی بولنمغله تلغرافله اخبارکیفیتك نظر شرع انورده مقبولیتی حالنده شرقده واقع بر مملکتدن استعلام کیفیتده قطعیاً خطا اولەمیەجغی بدیهی و فقط غربده وقع بر شهردن استعلام کیفیت بر طاقم شرائط تحتنده وقوع بولمسی لازمەدن بولەجغی اسه اشکار اولدیغندن هر حالده رؤیت هلال ممکن اولەمیان شهرلرده دائما شرقده واقع بر مملکت محکمۂ شرعیەسندن استعلام کیفیت ایدلەی ویاخود بالفرض ارضرومده رؤیت هلالك ثبوتیله بتون ممالك عثمانیەیه اعلامشرعی اصداریله مبدأ صیامده اتفاق ایدلمسی هردرلو قیود احترازیەدن عاری بولنمش اولمله بو کونه قدر رؤیت خصوصنده طشرەلرده وقوعهکلوب مسئولیت معنویەیی موجب اولان بولمز حالاته ویاقات ایامی موجباولەجق تقییدات فوقالعادەیەمیدان ویرلمیەرك حاجت قالمامسی ، حلی آرزو ایدیلەجك مسائل مهمۂشرعیەمندن بولنمقله بوبابده هیئت علمیۂ شرعیەنك نظردقتلرینی جلبه اجتسارونتایج شرعیۂ مذکورەنك جریدۂ علمیەده نشراً اعلانته برچوق اخوان دینك منتظر بولندیغنی عرض ایلرم .

صراط مستقیم

محترم فقهامزك مسائل مسرودەیه دائر اولان تتبعلری نتائجنی اشعار بیورەجقلرینی امید ایدرز . صکره بزده خلاصۂ تتبعاتمزله بو بابدەکی مطالعەمزی تردیف ایدەجکز .

تراجم احوال

یاد ماضی

– مابعد –

بو آرەلق غلبۂ حزنایله اولدیغم یرده اویویی ویرمیشم . کیجەدن برخیلی زمان کچمش ایدیکه قورقونج بر رؤیا ایله اویقودن اویاندم . کوزمی آچدم ، باقدمکه باشمك اوجنده بر قاچ ضبطیه ضابطی ایاقده طوریور ، بری برلریله قونوشیورلر . نه دیدکلرینی اویقو سرسملکیله پك آکلایەمدم . یالکز ایچلرندن برینك [... کورمشم کبی کلیور] دیدیکنی طویه بیلدم . بردنبره طوغرلدم اوتوردم . بونلر اویاندیغمی کورنجه سوزی کسدیلروبرلکده براز قونوشدقدن صکره حبسخانه قغوشلرینی دور ایچون چیقوب کیتدیلر . للهالحمدوالمنه نم اورکدیکم کبی چیقمدی ، فقطصباحەقدر کوزمەاویقو کیرمدی واو کیجەدنبری بنده اورکمکلك حالی پیدا اولدیغندن ارتق قندیلسز یاتەماز اولدم .

ایرتەسی کون برادرم راسمبکله سود قرنداشم امین بك کورشمك اوزره کلمشلرسەده مساعده اولنمدیغندن بر شی ایسترمی دیه خبر

كوندرديلر. بر ايكى كتاب ايستدم. بوراده كتاب متاب اولمازه يه‌جكه متعلق بر شى لازم ايسه سويله ديديلر. جانم صقلدى. متأسفانه اوتوررکن کوزمه پنجره‌نك ايچنده اوزرى توز طوتمش رساله شکلنده بر شى ايلشدى. ابتدا مناسبتسز برحكايه كتابيدر ظنيله باقمق ايسته‌دمسه‌ده صكره هر نه اولورسه اولسون مطالعه ايدرم ديه قالقدم الدم. مكر «تبارك» جزء شريفى ايمش. بيك سونچله دست تعظيمه آله‌رق اچدم، شو آيت كريمه ظهور ايتدى: ﴿ فستبصر ويبصرون. بأيكم المفتون ﴾ جزء شريفى برقاچ كره تلاوت ايلدم. فيض فرقانله كوكلمده بر انشراح حاصل اولدى، نره‌ده اولديغمى عادتا اونوتدم.

بو صورتله او كونده اقشامى ايتدك. مهمانى بولنديغم اختيار غارديان كيجه بر معتاد حبسخانه يوقلامه‌سنه چيقدى. چوق كچمدى كلدى، كمال بكك نى صورديغنى، نه لازم ايسه مطلقا خبر كوندرسون ديديكنى تبليغ ايلدى. اكلادم كمال بكى ده توقيف ايتمشلر. دها كيملر وار ديدم، مدحت افنديله نورى و ابوالضيا توفيق بكلرى خبر ويردى. توفيق بكك اسمنى ايشيدنجه مطالعه‌م دكشدى. عبرت غزته‌سى سبب توقيف اولسه‌يدى توفيق بك نيچون جلب اولنسون. توفيق بك «سراج» نامنده آيريجه بر غزته چيقاريور. خواجه اسحق افندى مرحومله اولان مباحثهٔ معلومه بلكه بوكا سبب اتخاذ ايدلمشدر ديسه‌م مدحت افندى اوبحثه دائر هر نه يازمشسه كندى امضاسى آلتنده نشر ايلمش اولديغندن آندن ماعداسنه جهت تعلق نه؟ بوكبى دها نه‌لر دوشندم ايسه هيچ برينى توقيفمز ايچون سبب معقول بوله‌مدم. ارتق بويولده اتعاب افكاردن وازكچدم. بو اثناده بر ايكى ضابط ايله برابر اتنه طولغونجه صقالنه قير سرپمش بريسى كلدى. امانهٔ اوقات قبيلندن براز لاف اتدق. قالقوب كتديلر. كلن كيم اولديغنى اختياره صوردم؛ [قسطاكى افنديدر. كنديسى بر خيلى مدتدنبرى محبوس اولوب بو اوطه‌نك صره‌سنده‌كى اوطه اكا تخصيص ايدلمشدر. ضابطه‌نك امنيتنى جلب ايلمش اولديغندن پارمقلغك خارجنده‌كى دائره‌يه كيرر چيقار] ديدى. بونجه مدتدر ندن محبوس اولديغنى نه‌صوردم نه‌ده صورمغه وقت اولدى.

كرك غارديان وكرك قسطاكى فنديله ارتق احباب اولدق. آره صره قونوشيورز. بونلر بكا عالم دنيادن خبر ويريورلرايمش كبى كلديكندن مصاحبه‌لرندن خوشلانيوردم. نقل اولنوركه هجرت سنه‌نك اوچيوز يكرمى ايكى سنه‌سنده وزرادن ابن مقله‌يى «راضى بالله» حبسه القا ايلمش ايدى، حبسده ايكن شو قطعه‌يى سويلمش:

خرجنا من الدنيا ونحن من اهلها
فلسنا من الموتى نعد ولا الاحيا
اذا جاءنا السجان يوماً لحاجة
فرحنا وقلنا جاء هذا من الدنيا

صحيح، محبسده انسان كنديني حال حياتده ايكن دنيادن چيقمش كبى كوريور وازه‌جق بر شيدن دنيالر قدر سوينيور.

نهايت بركون صباحله‌ين بو قسطاكى افندى يانمه كلدى، بصيرت غزته‌سنك نفى واجلامزى اعلان ايدن نسخه‌سنى ويردى. بصيرت، بزم اسباب معلومه‌يه مبنى ولايات مختلفه‌يه نفى واجلا ايدلديكمزى بيان ايديور ايدى.

غزته‌نك مطالعه‌سى اوزرينه يارم ساعت قدر وقت كچمز بر ضابط كلدى، بيورك ديدى. اكلادم، اوطه‌نك بولنديغى ميدانك پارمقلغى خارجنه طوغرى يوريدك. برده كوردم كه كمال ونورى وتوفيق بكلر ايله مدحت افندى حبسخانه‌نك بيوك قپوسى ايچروسنده‌كى ارالقده طورمشلر، بنى بكله‌يورلر، بشاشتلر ملاطفه‌لرله قارشولاديلر. هپ برلكده بودار المدن سلطان احمد ميدانه چيقدق.

ميدانده هپمزك اقربا ومتعلقاتى، احبا واوداسى طوپلانمش، بزه منتظر اوليورلر. حبسخانه‌دن چيقديغمزى كورنجه كيمى اغلايه‌رق بوينمزه صارلدى. كيمى حزين حزين طورلريله تسليت ويريورايدى. بر طرفدن اقربا واحبا وبر طرفدن ضبطيه‌لردن مركب اوله‌رق بر قافله تشكل ايتدى. قافله‌مز اياصوفيا جامع شريفى جهتنه طوغرى يوريدى. تراموای جاده‌سندن صغوق چشمه‌يه طوغرى اينركن ارقه‌مزدن بزم اوكى بدر يتشدى. يوركنك اورته‌سندن قوپان بر نداء صاف ايله: «الله دين ودولته زوال ويرمسون» ديه بيونمه صارلدى واغلايه اغلايه وداع ايدرك چكيلوب كتدى. زياده طورمغه متحمل اولمديغى حال وقالندن نمايان اوليور ايدى. بوارەلق احبادن برذات يانمه صوقيله‌رق استاذ اكرم شوكت افندى طرفندن شوسوزلرى تبليغ ايلدى: «كندوسنك كوزلرندن اوپرم، بيلمديكى يره صوقيله‌رق دوچار اولديغى قضادن پك مكدر اولدم، غايهٔ تحصيل بويله‌مى اوله‌جقدى». بر جهتدن وداع دلسوز، ديكر جهتدن تكمل فيوض تحصيلدن تباعد، قلب وقالبم اوزرنده بر تأثير برقى ايله اظهار آثار ايتدى.

بز ينه تراموای يولنى تعقيب ايله سركه‌جى جاده‌سنه واوراده‌كى دورت يول اغزندن صاغ طرفه صپارق سركه‌جى اسكله‌سنه واصل اولدق. اوراده مهيا بولنان فلكه‌يه بش همراه بندك. خديويه پوسته واپورلرندن «دقهليه» واپورينه چيقدق. حكومت سنيه طرفندن بزم ايچون واپورك برنجى قاره‌سى طوتلمش ايدى. قاره‌نك صالوننه كيردك.

رفقاى كرام برمدت سكتهٔ انقطاعه اوغرايان مصاحبتلرينه بر چوق شاقراقلقلر ايله قويلديلر. مكر بنم ناطقه‌پردازلغم درس ارقداشلرمله معلمين كرام حضراتنك محافل صحبتنه مقصور ايمش، بر مدت بو رفقاى فلاكتك يانده جسم جامد كبى قالدم. اثناء راهده يانمزده بولنمق اوزره باب ضبطيه‌دن شو مأمورلر ترفيق ايدلمشدى: بيكباشى بحرى بك [اخيراً اطنه واليسى ايكن انفصال ايدن بحرى پاشادر]، ياور امين افندى، يوز باشى حسين اغا، درت نفر ضبطيه. بحرى بك نفى واجلامزى متضمن اوچ فرمان عالى ايله ضبطيه مشيريتندن تسطير

ایدلش محراتی حامل ایدی . منفالرمز زه‌لری اولدیغنی فرط تهالك ایله صوردق . كمال بك قبریسده‌متصرفلق مركزی اولان لفقوشه‌یه، نوری بكله حقی افندی عكایه، مدحت افندیله توفیق بك ردوسه كیده‌جكلر دیدی : ایلروده ذكر اوله‌جغی اوزره حقمزده متعدد امرلر صادر اولمشلر . بز بونی آكلاینجه‌یه قدر عجبا زه‌لره كوندریله‌جكز ، كیم كیمكله برابر بوله‌جق .. دیه بك چوق مراق ایدییور ایدك . ازجان و دل آرزومز كمال بك ایله برلكده بولنمق اولدیغنی هپمزك حال وطوری شرح وایضاح ایدیور ایدی . كمال بكك قلبندن بلكه اهچمزدن بریله بولنمق آرزوسی كچیوردی ، فقط كمال حسن اخلاقندن ناشی هیچ بریمزی دیكرینه ترجیح ایلدیكنه دائر كمال بكك برطوری، بر ایماسی بیله كورلمیور ایدی .

ردوس جیادت هواسیله معروف جهان بر جزیرهٔ نزهت .. لفقوشه قبریس آطه‌سنك اك كوزل برمحلی .. عكا ایسه وخامت هواسیله مشهور اوله‌رق التفات حكومتدن دها زیاده ساقطاولانلرك اوته‌دنبری منفاسی .. اولدیغندن حكومت سنیه‌جه منفالرمزك بو صورتله انتخاب وتعیین بیورلمسی اسباب و لدنیاتی طرفة العین اطلاق اولنه بیله‌جك بر لحظه تحری ایله مشغول اولدق و بو انتخابه

برکت زاده : اسماعیل حقی .

حديقهٔ فكريه

الحادك حضور علمده‌كی موقعی

استاد (بیو) شذرات علمیه و ادبیه‌سنده دیورکه :

« موجودات آره‌سنده جاری اولان نظامی ، فسحت آباد كائناتده‌كی عجائبی تدبر ایتدكجه بو ابداع دهشت فرمانك حضورنده مبهوت قاله‌رق تفسیر وتأویلنده‌كی عجزیمی كورویورم . نفسمده تجربه ایتمش اولدیغم وجهله‌دییه‌بیلیرمكه محررین عصردن بعضلرینك بدایع ابداع حقنده بزی اقناع ایچون حقائق عالیه نامی آلتده سرد ایتدكلری مبهم ، ناقص ، یاكایش بر ییغین تأویلات و تفسیراتك نه درجه‌لرده واهی اولدیغی بالذات طبیعت ایله یان یانه كتیرلدیكی زمان تظاهر ایدر .

جمال باكمال طبیعتك ولو بر جلوه‌سیله تنویر وجدان ایدنلر ، او دیدار فوق الخیالی كندی تصورلری كبی بایاغی بر صورتده‌تصویره قالقیشان، چركین كوسترمك ایسته‌ین ارباب‌تحریفه كافر نظریله باقمقده مضطر قالیورلر . زیرا بوتون كائنات عضویه ، اجهزه‌سی آره‌سنده شوقهٔ زرقای سماده رخشان اولان كواكب آره‌سنده‌كی تنوع قدر عظیم بر اختلاف نمایان اولمق شرطیله ، كندی وسائل حیاتیه‌سندن متنعم اولمقده‌در . برده بزآنجق خارجده نظر مشاهده‌مزه چارپان شیلری كوره‌بیلمكده‌یز ؛ سرائرك اعجب واغربلری باصرهٔ امعانمزدن خفیدر . سویله اللهی سورسه‌ك ، كائناتده اعضای ذی حیاته خاص اولان تفاعلات كیمویه‌یی ، اونلرك ارادی ، غیر ارادی حركاتنده‌كی سببی كیم اكلایه‌بیلمشدر ؟

هیهات ، بن نه سویلیورم ! ذبابك طیراننده‌كی ، كله‌بكك پرواز شطارت نشاننده‌كی سرهٔ كیم وقوف حاصل ایده‌بیلمشدر ؟

ادراكمز بزی بوتراكیب جسمانیه‌نك استعدادات خارجیه‌سنی تمیزه بونلری تركیب ایدن اجزا آره‌سنده موجود ومقصود اولان علائق ومناسباتی تحدیده ایصال ایلدكدن صوكرهٔ آرتق طورورده بونلری بویله برسلسلهٔ نظام وآهنكه ربط ایدن (حكمت) ی رؤیتدن محروم اولورسه‌ق ، مجموعهٔ كائناتك تاصمیم روحنده جلوه‌ساز اولان اونورالانواره قارشی باصرهٔ امعانمزی عمادار ایدرسه‌ك وجدانمزه بوسبوتون مخالف برحركتده بولنمش اولورز .

بكا كلنجه ، بن بوفضای‌فسیح مشهوددن هیچ اولمازسه كندیمك برشی بیلمه‌ین برجاهل اولدیغمی اوكرنمك ایسته‌یورم . »

استورات میل دیورکه : « حیات انسانی بزه غوامض اسرارایله محاط كورونیورده غایت طار اولان دائرهٔ تجاربمزی اوجی بوجاغی بولونمیان بر دكزك اورته‌سنده قالمش اوفاق برآطه كبی كورویور . ایشته اوبحر بی‌پایان بزم‌احتساساتمزی آله‌بیلدیكنه یوكسلتیور ؛ وسعت وعظمت فوق‌الخیالیه، كثافت ظلامیله قوهٔ خیالیه‌مزی صوك درجه‌ده آرتیرییور . خصوصیله بزم بوعالمده‌كی جولانكاه حیاتمزك یالكز نامتناهی برفضا ایچنده‌دكل، برده نامتناهی برزمان‌ایچنده محصور برآطه كبی اولمسی بوسری بوسبتون عمیق ، بوسبتون صعب الادراك برحاله كتیرییور . »

أربرت سپنسر دیورکه : « بز برطرفدن تدقیق وتجریده ایلری كیتدكجه اوده‌دیكر طرفدن اونسبتده درینلشن بوتون بواسرارمیاننده برحقیقت واضحه‌یه ظفریاباولدق‌كه اوده‌انسانك فوقنده بوتون‌اشیانك منشأی اولان برقوهٔ ازلیه وابدیه‌نك موجودیتندن عبارتدر . »

بزبوقاریده،الحادك نتایج علمدن اولمدیغی كبی هیچ برزمان‌اولمسنه امكان بولمیه‌رق بونك كلیاً خلافنه اولدیغنی ، یعنی علمك ایمانه، یقینه سوق ایتدیكنی تفصیلاً بیلدیردك؛ سوزلریمزی‌ده بالذات‌علمای‌طبیعتك اقوالیله تأیید ایلدك . مشهور لینه دیورکه : « هرشیئی‌بیلن، هرشیئه قادر اولان خلاق ازلی بكا بدایع مصنوعاتیله اویله برصورت‌ایله‌تجلی ایتدی‌كه مدهوش ومبهوت اولدم . موجوداتك ، اك حقیرندن اك عالیسنه وارنجه‌یه‌قدر، كافه‌سنده نه‌بویوك برحكمت، نه‌علوی برابداع نمایان اولمقده‌در ! بوعالمده محیطمزده‌كی اشیادن حصه‌دار اولدیغمز منافع اونلری بزه مسخر ایدن جناب حقك عظمت رأفت ومرحمتنه شهادت ایتدیكی كبی بوتون اجزای عالمده تجلیساز اولان بوجمال ، بوآهنك خالقك حكمت واسعه‌سنه، اونلری محودن صیانت ایتمسی، هرآن تجدیداب ایلمسی‌ده جلال وعظمتنه اك بلیغ براهیندر . »

فونتنل آنسیقلوپدیسنده دیورکه : « علوم طبیعه‌نك اهمیتی یالكز بزم معارفه عطشان اولان افكاریمزی سیراب ایتمك جهتنه

منحصر دکلدی . اصل اونك اك بويوك قيمتی عقولی خالق کائناته طوغری اعلا ایتمسی ، بزی اونك ذات اقدسنه قارشی واجب اولان اجلال وتعظیمه سوق ایله‌مسیدر . »

اکر ایسته‌مش اوله‌یدق بو قبیلدن اولان اعترافات ایله قوجه بر جلد طولدورردق که بوتون مندرجاتی علمك رهبر ایمان اولدیغنه ، خدایه طوغری سوق ایتدیکنه قطعی برر برهان اولوردی . لکن کندیلرینی علوم طبیعیه ارکانندن عد ایدوب‌ده اورته‌یه بر طاقم شبهات الحادیه سورن آدملره کلنجه بونلر تماميله قاميل فلاماریونك دیدیکی کبی مهر عالمتاب علمدن غایت ضعیف وسیر طبیعیسندن منحرف برشعاع اقتباس ایده‌بیلمشلردر . ایشته او شعاع بونلرك سقیم اولان فطرتلرینه ، بوزولمش قلبلرینه تصادف ایدنجه شو مشهود اولان تأثیری حاصل ایله‌مشدر . ذاتاً بز بو حقیقتی هیچ بر زمان انکار ایتمیزکه اکسیك بر علم قاصر برفکره ، حقدن متباعد برقلبه تصادف ایدرسه اوراده بوتون مداواته قارشی اعلان عصیان ایدن معند ، مزعج بر مرض معنوی تولید ایدر .

علوم طبیعیه‌نك باباسی اولان باقون دیبورکه : « علوم طبیعیه دوداق اوجیله ایچیله‌جك اولورسه اللهدن اوزاقلاشدیریر ؛ لکن آغیز طولوسی ایچیلیرسه الله‌ه اولاشدیریر . »

معهذا علوم طبیعیه بشرك مشهوداتنده‌کی علل واسراری تحری حرصنه دوشدیکی کوندن بوآنه قدر مظاهر موجودات آره‌سندن ادراك ایده‌بیلدیکی جزء ، ناچیزدن عبارت دکلدر . زیرا بز موزبیکلرجه سنه‌دن بری علمدن احراز ایتدیکمز جزء ، مستقبلده انظار اخلافه آچیلمق ایچون شمدیلك بزه مستور قلان ، کله نسبتله قطره بیله اوله‌ماز . یاشایان اویله عجائب ، اویله خوارق کوره‌جکدرکه شمدیدن سویله‌نلمش اولسه اك عالم برآدم بیله امکانی حوصلهٔ تصویرینه صیغدیره‌ماز .

اکرم اولان جناب حقك عظمت رأفتی بو ضعیف بشری کندی تمایلات واحتساساتنه هدف اولمایه ، وجداننك تأثرات وانفعالات متعاکسه‌سنه معروض قالمایه براقیق درجه‌لرندن پك عالیدر . انسان هرکون علماً ترقیده بولنیور ؛ بونکله برابر قلبی ، حسی دها زیاده رقت پیدا ایدیبور ، عقلی ساحهٔ معقولاتده دها زیاده قدرت جولان بولیور ، فکری میدان مدرکاتده دها سرعتله ایلریلیور . هله افراد بشردن بعضیلری حیات وتمایلاتنه علاقه‌دار اولمق اعتباریله اك ایلریده بولنان غایته قارشی جهلندن ، عدم اطلاعندن متحصل الملك سوقیله لب اللباب حقیقته وصول ایچون ادراکی مالایطاق کوردیکی حقائقی هیچ اولمازسه فرض وتخمینه باشلیور . بو متوالی ، محسوس ترقی ایله برابر خالق حکیم‌ده انسانی آتش اشتیاقنی تسکین ایده‌جك ، عیون تحسرینی قریر ایده‌جك مظهریتلردن محروم براقمایور . اوت ، بشر ایلریه طوغری برخطوه آتدقجه الله ذوالجلال او آواره مخلوقنك پیش عزمنده اوقدر حیاض ، اوقدر صحاری ورياض ایجاد ایدیورکه آرتق میدان جولاننك طارلغندن شکایته حقی اوله‌میور . ایشته بزهر زمان ، هربرده انسانی بویله طانیمش ، خالقك اوکا قارشی رأفت ومرحمتنی‌ده بویله کورمشزدر .

بشر حقنده‌کی مرحمت الهیه‌نك اظهر دلائلی ، اون طقوزنجی عصرده تجلی نمای جلال اولان قهر وجبروتنك ابهر آثاری اسپریتیزم دیدکلری استحضار ارواح مسئله‌سیدر . چونکه بو مسئله علی الاطلاق هیچ برعلمك میدانه کتیره‌مدیکی آثار باهره‌یی ایجاده مقتدر اولمشدر .

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

مواعظ

محرری	مقرری
ح . اشرف ادیب	مناسترلی اسماعیل حقی

٥٩ درس — ٨ مايس ٣٢٥

— والله پاشام ، دیدی ، بوایشدن خبرم یوق . اوچاقین حریف کتیردی ، امانت دیدی ، بن آلدادی . بن‌ده هیچ باقه‌دن طورسون دیدم .

— عفو ایدرسکز . ذاتاً ایشده سزك مدخلکز اولمدیغی بزجه مسلم . « طعمه بن ابیرق » ك نصل آدم اولدیغنی هپمز بیلرز . حقیقت میدانده‌در . سزك ایچون صیقیله‌جق ، مراق ایده‌جك هیچ برشی یوقدر .

— فقط والله دوستم چوق محجوب اولدم ....

— خایر ، خایر ، هیچ صیقیلمایکز .

دیرکن مسئله محله‌ده انتشار ایتدی : « طعمه » دینیلن حریف « قتادة بن النعمان » ك زرهنی چالمش ، بریهودینك اوینه امانت دیه براقمش . « طعمه » بونی ایشیدنجه تلاشه دوشدی ، اوته‌کنه بریکه واروب شرتلکه باشلادی :

— نه‌دیمك ، افندم ، بکا افترا ایتسون ؟ بن مسلمانم . هیچ خیرسزلق ایدرمی‌یم ؟ حاشا ، یهودی چالمشدر .

— ایی اما اونك ایزی سزك اوه‌قدر کلیور ، صوکراده اوته‌کی قاپودن یهودینك اوینه کیدیبور .

— فقط مخصوص یاپمشدر . حاشا ، بن بونی قبول ایتمم .

حالبوکه یهودی ایی برآدم ، طوغرو برذات ایدی . قومشولر شهادت ایدردیلر . لکن بریکنکده طرفلری چوق . بنی ظفر قبیله‌سندن برچوق اعوانی ، همپالری وار . کیمنی ظاهر حالیله آلدانمش ، کیمیسی‌ده ذاتاً اونك مشربنده حریفلر ایمش .

— آمان بزه عار اوله‌جق ، دیدیلر ، ناممز کیرله‌نه‌جك . قبیله‌مز رذیل اوله‌جق ... اولماز ، دیدیلر ، هایدی حضرت رسوله کیده‌لم . « بو ، اویله آدم دکلدر ، یهودیلر بوکا افترا ایدرلر » دیه‌لم !..

كلديلر ، حضور نبوی‌یه كيرديلر :— يارسول الله ! ديديلر ، هيچ مسلمان يهوديدن فنا اولورمی ؟ بو يهودی اللهدن قورقماز . هرفنالغی یاپار ...

(مسلمان ... مسلمان اما منافق ، فتنه‌كار ، خائن ، ملعون ...)

بیلیرسك يارسول‌الله ، ديديلر ، بو آدم مسلمان ، هرزمان مسجدكزده نماز قيلار . هيچ بزيالان يره شهادت ايدرمی‌یز ؟ حاشا بز بونی قبول ايتمیز . بزم قبيله‌مز بويله حركاتده بولنماز . بونی مطلق يهودی یاپمشدر . بوكاده كیر سورر . نه ايسه حكم شريعت اجرا ايديكزكه يهودی افترا نصل اولور آكلاسون . آرقداشمزه طوقونمه‌يكز . چونكه اومعصومدر . نمازینی قيلار ، اوروجنی طوتار ، محله‌مزده برفنالغی ایشیدیلمه‌مش . ایشته سزده مسجد شريفده كوروركز .

پیغمبر غيبی بيلمز ، الله بيلديرمینجه . (ولا اعلم الغيب) بن كنديلكمدن غيبی بيلمم ، ديیور حضرت رسول .

حضرت پیغمبر (صلی‌الله‌علیه‌وسلم) باقدی كه ظاهر حالده كلنلر بش اون كيشی ، هپسی بردن ايفای شهادت‌ايدرلر . اوته‌كی‌ده يهودی . بالكه غرضی اولور . رسول اكرم افندمز اونلرك ظاهر حاللرینه باقه‌رق ، يمينلرينه ، شهادت كاذبه‌لرينه بنا ايدرك كوكلندن كچدی‌كه : بو يهودينك الني كسه‌یم . اكن ينه عجله ايتمم . يارينه براقیرم . بلكه وحی الهی‌كلير بر آز شبهه‌لی‌در ...

نه یاپسون . بوزلرله انسان كلمش ، حسن شهادت ايدیيور . مسجد شريفده دائما كلير ، كيدرلر . مسلمانلق دعواسنده بولنورلر . بونك ايچون حضرت رسولك كوكلندن بويله كچدی . يهودی‌یی حقسز ظن ايتدی . اونی محكوم ايتمك ايستدی . مع مافيه‌ايشی بر آز تأخير ايتدی .

همان او صره‌ده بو آيت جليله نازل اولدی . بش آلتی قدردر ، آشاغی طوغرو ، هپسنی اوقویه‌جغز . ايضاح ايده‌جكز . اللهك عدالته باق . بر يهودينك حقنی محافظه ايچون . بر چوق منافقلری رسوای ايچون یدی ، سكز آيت بردن انزال بيوردی . سورهٔ نساده‌در بو آيتلر . (انا انزلنا اليك الكتاب بالحق) قرآن كريمی بن‌سكا حق‌دیه كوندردم . (لتحكم بين الناس بما اريك الله) ناس آراسنده حكم‌ايده‌سك دیه . لكن‌الله نصل تعريف وبيان ايدرسه اويله حكم ايده‌جكسك . كندی كندينه غيبی بيله‌مزسك .

ایشته حق نه‌ايسه اويله حكم بويوره‌جقسك (ولاتكن للخائنين خصيماً) صاقين بوخائن حريفلرله برلك اولمه . اونلری محافظه ايده‌جكم ، ديه يهودی‌نك الني كسمه . (واستغفرالله) اللهدن مغفرت ايسته ...

نيچون كوكلندن كچدی ؟ اوقدر شيله « مغفرت ايسته » ديیور . كرچه حكم ايتمدی ، تكدير ايتمدی ، حبس ايتمدی . لكن كوكلندن كچدی‌كه : نه‌خائن آدم ايمش ، مسلمانلره افترا ايدر ...

رب‌العالمين ديیور : اويله ايسه مغفرت ايسته ! .. يهودی اولمقله ناموسسز اولمق لازم كلمز . (ومن اهل الكتاب من ان تأمنه بقنطار يؤده اليك) نظم جليلنی ملاحظه ايتملی‌یز . نته‌كيم مسلمان اولمقله‌ده ناموسلی اولمق لازم كلمز . مسلمان اولورده فاجر اولور ، الله قورقوسی اولماز . حقيقی مسلم اولورسه هركس امين اولور . لكن كلمهٔ شهادت دیلنك اوجنده . قلبی قارا .

استعيذبالله (اذا جاءك المنافقون قالوا : نشهد انك لرسول الله ... والله يعلم انك لرسوله ، والله يشهد ان المنافقين لكاذبون) زمان‌سعادتده موجود منافقلر ايچون قوجه برسوره نازل اولمشدر .

(برائة) ده نه‌لر وار . دين‌عليهنه ، ملت عليهنه یاپدقلری فنالقلری بر بر بيان ايدر . اولا (منافقون) سوره‌سی نازل اولدی .

(اذا جاءك المنافقون) حبيبم ، منافقلر سكا كلنجه (قالوا) ديرلر : (نشهد انك لرسول الله) شهادت ايدرزكه سن اللهك رسولی‌سك . (والله يعلم انك لرسوله) الله بيليركه سن اونك رسول ذيشانی‌سك لكن (والله يشهد ان المنافقين لكاذبون) الله شهادت ايدیيوركه بومنافقلر يالانجی‌لردر . شهادت ايتميورلركه . دیل اوجندن سويليورلر . « شهادت » اول وقت دينيركه انسان برشيئی كونش كبی بيله‌جك ، اويله شهادت ايده‌جك . يوقسه كنديسی اينانميور ، اعتقاد ايتميور ، اعتقاد ايتمه‌رك برشيئی خبرويررسه اوكا « اخبار » دينير . الله تكذيب ايدر : سكا ايی كورونمك ايچون تصديق ايدرلر . ايجاب ايدرسه يمين‌ده ايدرلر . لكن اينانمه ، منافقلره قانمه .

(اتخذوا ايمانهم جنة) بوحريفلر يمينلرینی قالقان ايدینمشلر . يمينلری سپر آليورلر . يمين ، يمين ، ايستديكك قدر يمين . اونكله قانديرر مسلمانی . يالان يره يمين ايدرلر .

(فصدوا عن سبيل الله) صوكرا الله يولندن افساد ايدرلر . اويله كورونيورلر . صوكره آره‌ده برشی‌یاپارلركه انسانلری بربرلرينه قاتارلر ، درلو درلو فسادلر آتارلر . (انهم ساء ماكانو يعملون) بومنافقلر ، نه‌فنالقلر ايشليورلر بيلسه‌كز . دينك ، ملتك محوينه چاليشيورلر . اهل اسلام بينته تخم فساد صاچارلر .

— بزده‌سزدن‌دكلی‌یز ؟ ایشته‌تسبيح‌الده ، ذكرديلده ، بن ، بن‌اويله‌لرله كوروشدم ، اويله رؤيالر كوردم‌كه ... فاتح جامعنده شيدلرله بولوشدم : « هايدی كيت ، ديديلر ، عالمی ارشاد ايده‌سك ! .. »

بويله بر طاقم دجاللر ظهور ايدر . اولیالق طاسلار . مقربين‌ايله كوروشور (!) بر آز دها فرصت بولسه‌لر « بكا جبرائيل كلدی » ديه‌جك . هله رؤياده ملكلرايله كوروشور . برطاقم جهله‌یی قانديرمق ايچون يالانلر اويدورور . منافقلرك شرندن رب‌العالمين بتون امتی خلاص ايليه .

زمان سعادتدن باشلامشدر بو . شيمدی آكلاته‌جغم . وقعه بويله اولدی . حضرت پیغمبره وحی كليردی . كيمسه آلداته‌مازدی . جبرائيل وحی كتيرر ، حق بللی اولوردی . لكن بدايةً حقيقت مجهول‌ايدی . كيميسی منافق ، كيميسی غافل . اونكچون بيلمديكك شيئه شهادت ايتمه .

— نه‌یه بيلمم ؟ اوذاتی بن جامعده كوردم .

جامعده کورمکله ، تکیه‌ده کورمکله قانمه . چوق . تجربه ایستر. انسانك الاجه‌سی ایچنده‌در . اوته‌دنبری طانیدیغك ، هرکسجه مقبول طوتولان بونجه علما ، مشایخ وار . بیلمم نره‌دن کلمش ، کندینه « درویش » دیمش ، ولی دیمش . اویله بر ملعونی‌که سن بوکون کوروسك ، نره‌دن طانیرسك . بویله برطاقم کیمسه‌لر اغفال اولنور. بوراده امین ، معتمد خیلی مشایخ ، علما وار . اللی سنه‌دنبری تجربه اولنمشلر . بوقدر زمانلر دینه ، دولته خدمت ایتمشلر . شاکرد یتشدیرمشلر . کندیلرینه امنیت اولنور . سوزلرینه اطمئنان ایله کووه‌نیلیر . اما اصلی ، نسلی مجهول سرسریلره اعتماد اولنورمی ؟

آخرزمانده بویله دجاللر چیقه‌جق . یریوزنده افساد ایده‌جکلر. بربوراده کورونه‌جکلر ، برمصرده ، بربیلمم نره‌ده ... ذاتاً هیچ برطرفده یوردی یوق . اصلی ، نسلی بللی‌دکل . نره‌ده قارنی‌طویار، عالمی افساد ایدرسه اوراده وقت کچرر . یاپه‌جغنی یاپار . قاچار . سن صوکرا بوراده یان . یاقیل : — وای بنی آلداتدی !.. اوایسه مصرده ذوقنی سوریبور . اوراده ملعنتلر یاپار . فتنه‌لر صاچار . امت اسلامیه‌یی بربرینه قاریشدیرمق تشبثنده بولنور . بویله خائن ، بویله ملعونلر ...

ایشته زمان سعادتده بریهودی‌یی محکوم‌ایچون الله راضی‌اولمدی . بوقدر آیتلر کوندردی . هرزمان‌الله موجوددر . غیرتی ، عدالتی‌وار . مؤمنلره نصرتی ، عنایتی‌وار . اونك ایچون جانیلره مساعده ایدرسه جرأت آلاملی . صره‌سی کلنجه مدهش برعذاب ایله بتون خائنلری سرنکون ایدر . اك جبار باشلری یرلرده سورونديرر . یهودی‌یی محافظه ایچون بوقدر آیت کوندرن الله قوجه برملتی خائنلرك مکرینه فدا ایدرمی ؟ ملعونلر ، نه بیوك جنایتلر قورمشلر ، نه مدهش اختلال‌قرارلشدیرمشلر .

بوراده فتنه باشلایه‌جق . سوقاقلرده سیل کبی قانلر آقه‌جق . بر دفعه بوراسی قاریشنجه صوکرا ولایتلر هرج‌ومرج اوله‌جق . ذاتاً پیشیرلمش . نه قدر خرستیان، مسلمان وارسه هپسی سلاحلی . خرستیانلر بلکه دها زیاده مسلح.چونکه خارجدن‌دەمعاونلری وار. طبیعی بتون اهالی بربرینه کیره‌جك . بتون تبعه محو وپریشان اوله‌جق . صوکرا اجنبیلر کله‌جك ، مملکتمز تقسیم اولنه‌جق . اوچ دانه خرستیانی اولدورسه‌ك هرطرفدن شکایتلر یاغار : نیچون اولدوردیکز ؟ دیه . صورمازمی‌یا ؟ بویله قتل عاملر باشلارسه ، آطنه کبی وقایع مؤسفه ظهورایدرسه عالم انسانیت سکوت ایدرمی ؟ هرکس بربرینی اولدورمه‌یه باشلارسه الله بوکا راضی‌می ؟ خلافت مقدسه قیامته قدر باقی‌در . زمان کلمه‌مش . الله فرصت ویرمدی . ملعنتی میدانه‌چیقاردی. حمیتلی کوکللر غلیانه کلدی . بتون روم ایلی ارسلانلری،اوکنج‌دلاورلراوچه‌اوچه کلدیلر.قوشه‌قوشه‌هجوم‌ایتدیلر. آن واحدده برق‌خاطف‌کبی یتشدیلر . بو قدرتی‌ویرن ، بو موفقیتی بخش ایدن‌اللهدن‌غیری‌کیمدر؟ بونصرت‌الهیه اولمایایدی . حقیقةً هپمز محو ونابود اوله‌جقدق . نصل که باشلامشدی . بونجه نفوس معصومه کیتدی . عسکرلر ضابطلرنی اولدورمکه باشلادیلر . کیم بیلیر بلکه طلبه‌لرده خواجه‌لرنی تلف‌ایتمکه تشبث‌ایده‌جکلردی. خائنلر اودرجه نفاق دوشوردیلر . آرایه تخم منافرت صاچدیلر . حسیات دینیه‌یی تحریك ایتدیلر . جهالتدن استفاده ایتدیلر . نه ملعون شیطان . اورته‌لغی یاقه‌جقدی . انسان دیمیه‌جکدی . نه‌قدر عقل سلیم اصحابی وارسه هپسنك وجودینی قالدیره‌جق . صوکرا ایستدیکی کبی حکم سورسون، مظالمی الته آلسون . حاصلی تمامیله استبدادی اعاده ایتسون ... فکر بوایدی . العیاذبالله . الله بوملعنتلره میدان براقمادی. ملت اسلامیه‌یی وبتون افراد بشریه‌یی خلاص ایلدی . ﴿ فلله‌الحمد والمنه نسئل الله تمام العافیه ﴾

صوکرا نه بیورور ؟ ﴿ ولاتجادل عن الذین .... ﴾ اوندن اول ﴿ واستغفرالله ان الله کان غفوراً رحیما ﴾ وار . اللهدن مغفرت دیله . ربك غفور رحیم‌در . بومنافقلرك شرینه‌قاپیلمه . حیله‌سنه ، مکیده‌سنه متابعت ایتمه . حق وحقیقت سکا بیان اولوندی . صاقین نفسلرینه خیانتلك ایدن کیمسه‌لر ایچون مجادله ایتمه . ﴿ ولاتجادل عن الذین یختانون انفسهم ﴾ کندی نفسلرینه خیانتلك ایدن کیمسه‌لر ایچون جدال ایتمه . اونلری قورتاره‌جغم دیه یهودی‌یی محکوم ایتمه . نیچون ؟ ﴿ ان الله لایحب من کان خواناً اثیما ﴾ الله (جل‌شانه) ، بیلیرمیسك کیملری سومز ، کیملره بغض ایدر ، کیملره غضب الهی دائما حاضردر ؟.. خوان، اثیم اولانلر دائما مبغوض آلهیدر .

یهودی اولور ، خرستیان اولور ، مجوسی اولور ؛ فقط کندی حقنه راضی اولور . دینی باطل ، اما جزاسی آخرتده . کفر ایله دنیا خراب اولماز . ظلم ایله دنیا ویران اولور . اما کفرایله مشغول ایمش ، اولسون ، الله رزقنی کسمز . آخرته عائد برشیدر او . رب العالمینه قارشی برقصوردر ، برخطادر. قول حقی اولسه ، که ظالملکك نتیجه‌سی‌در ، اووقت غیرت‌الله ظهور ایدر ، انتقام آلیر .

خوان ، اثیم اولانلری الله سومز . « خوان » صیغهٔ‌مبالغه‌در ، کثرتی مشعردر . « اثیم »ده صفت مشبهه‌در ، استمراره دلالت ایدر . (ثمی) معصیتی پك چوق . سیئاتی حدنهایده .

نیچون بویله دیبور عجبا ؟ کیملردر بونلر ؟ از جمله « طعمه » اوخبیث حریف . هم قومشوسنك مالنی چالدی ، همده یهودی‌یه افترا ایتدی . دقت ایدیبورمیسك ، الله بوکانصل « خوان » دیبور؟ « خائن » ... بوکا آزدر . اونك ایچون « خوان » دیبور . پك زیاده خائن دیمك . هم دین قارداشنك مالنی چالدی ، هم یهودی‌یی لکه‌لدی . بیچاره‌نك النی کسدیره‌جکدی . بویله قاتمرلی جنایته « خوان » دیمزده نه‌دیر ؟

برده بو حریفك هرنه‌قدر بر فنالغی کورولمش‌سه‌ده بو زمانه‌قدر کیم‌بیلیر دها نه‌قدر فنالقلری واردر !... ایلك دفعه‌سنده الله (جل شانه) ترزیل‌ایتمز. برنجیده . ایکنجیده اورتر . صوکرا اوچنجیده ویرر بلاسنی .

مابعدی وار

ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

صراط مستقيم

١٣٢٦

امتياز : مسلكمزه موافق آثار جديده ممنونيتله قبول اولنور. درج ايدلميان آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، ادبيات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زين‌العابدين ـ ح . اشرف اديب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبيه‌ده	٨٠	٤٠

تاريخ تأسيسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قيرلدن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلينير

درسعادتده پوسته ايله كوندريليرسه ولايات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٤١ — ٢٨ جمادی الاول ٣٢٧ پنجشنبه ٤ حزيران ٣٢٥ — ايكنجی جلد

ارباب استقامتك مسعوديتی

استقامت وصفت اربابی حقلرنده امر محقق اولان احراز سعادت دارين بيانه دائر آيات و احاديث پك چوقدر . بالخاصه « حم » سجده سوره‌سنده‌كی شو آيت جليله تبشيرات عظيمه‌يی محتوی اولمغله بومقاله‌مزه اساس اتخاذ اولوندی : استعيذ بالله ﴿ ان الذين قالوا ربنا الله ثم استقاموا تتنزل عليهم الملائكة ان لا تخافوا ولا تحزنوا وابشروا بالجنة التی كنتم توعدون ﴾ معنای شريفی :

﴿ ان الذين قالوا ربنا الله ﴾ علی التحقيق اول كيمسه‌لركه ربمز ، مربیٔ حقيقی وخالقمز ، مدبر كافهٔ امورمز انجق الله عظيم الشاندر ديديلر ، اقرار ربوبيت ووحدانيتله عبوديتلرينی اعتراف ايتديلر ﴿ ثم استقاموا ﴾ بونكله برابر بواقرارك مقتضاسنه رعايت ، وظائف دينيه‌نك جمله‌سنه مبادرت ايلديلر ﴿ تتنزل عليهم الملائكة ﴾ مهمات دينيه ودنيويه‌لرنده امداد ومعاونت ايچون اوزرلرينه ملائكهٔ كرام تنزل ايدر لدی الاقتضا يانلرينه ملكلر كله‌رك قلبلرينه الهام خير ايدر ، هر درلو معاونتده بولونورلر .

﴿ ربنا الله ﴾ تركيب شريفی « صديقی زيد » عباره‌سی كبی تخصيص افاده ايدر . بناءً عليه مفاد كلام « ربمز يالكز الله ذوالجلالدر . آندن باشقه معبودمز يوقدر » ديمك اولور . ﴿ رب ﴾ اسم جليلی فی الاصل تربيه يعنی هر شيئی قابليتنه كوره مرتبهٔ كماله ايصال معناسنه مصدر ايسه‌ده شو وصفك علی وجه الكمال ذات الوهيت سبحانيده تحقق ايتمسنه بناءً اسم اوله‌رق جناب باری تعالايه اطلاق اولنمقده‌در .

تربيه صفت الهيه‌سنده خلق وايجاد ، ابقای وجود ومحافظهٔ نظام داخلدر . چونكه برشيئی كمال لائقنه ايصال ايتمك اولجه اونی وار ايتمكه ، وجودينی ادامه ايله هر درلو موانعی ازاله‌يه وابسته‌در . زيرا حال عدمده قالان ياخود عدم حالنه تحول ايدن شيئی كماله ايصال قابل دكلدر . حتی بوكا بناءً ﴿ رب العالمين ﴾ تعبير شريفی ﴿ خالق العالمين ﴾ تعبيرندن ابلغ واشمل اولوب جناب حقك جميع محامد واثنيه‌يه استحقاق الهيسی اشبو وصف جليل ايله توضيح و تعليل بيورلمشدر . [١]

﴿ ثم استقاموا ﴾ قول كريمی‌ده اقرار واقعك مقتضاسنه تماماً رعايت اوامر الهيه دائره‌سنده سعی وحركت لزوم ووجوبنه دلالت ايتمكده‌در . فقط هر خصوصده استقامتی كوزه‌ده‌رك بحق ايفای وظائف اقرار وحدانيته نسبةً پك زياده حائز صعوبت اولمسنه مبنی تراخی فی الرتبه اشعار ايدن « ثم » كلمه‌سيله ماقبلنه عطف اولونمشدر . فی الحقيقه حق وصوابی اعتراف ارباب بصيرت ونظر نزدنده كوچ برشی دكلدر . لكن دائما بونقطه‌ده ثبات ايله قولك فعل ايله تأييدينه موفقيت ، افراط وتفريطدن كماينبغی مجانبت هرصاحب ادراكه ميسر اولميان خصائل نادره‌دن معدوددر .

مقالهٔ سالفه‌ده وصف استقامتك اهميت فوق العاده‌سی بابنده مدار استنادمز اولان ﴿ فاستقم كما امرت ﴾ نظم جليلنك محتوی اولديغی ﴿ ولا تطغوا ﴾ ايله آنی تعقيب ايدن ﴿ ولا تركنوا الی الذين ظلموا فتمسكم النار ﴾ آيت كريمه‌سی استقامت فی الدين وظيفهٔ عاليه‌سنی اخلال ايدن ايكی خصلت رديئه‌دن تشريع محاذير ايله بزی اكيداً وشديداً زجر ايتمكده‌در . اونلرك بری طغيان وتجاوز حددركه وظيفه خارجنه

[١] سورهٔ فاتحه تفسيرينه مراجعت

چيقمق واولى الامرك مشروع امرلرينه قارشى طورمق ، كنديلرينه مودوع وظائفه مداخلەده بولونمق بونده داخلدر . بونك نەدرجه بادئ مضرت وباعث مسئوليت اولەجغى وارستهٔ ايضاحدر .

ديكرىده ظالملره ركوندركه تفسير كشافده بيان اولنديغى اوزره مرتكب ظلم اولان كسانك هوالرينه متابعت ، بلاضروره كنديلريله مجالسه ومصاحبت ، ارتكاب مداهنه ايله جلب رضالرينه رغبت ، دعا واحترام ايله اظهار محبت ، حتى شكل وقيافتده التزام مشابهت بيله بوجرمك مشمولاتندندر . چونكه تحريم بيوريلان « ركون » ميل يسير ، فى الجمله تمايلدن عبارتدر . باشقه صورتله ظالمه اعانه ايتمك بالفعل ظلمه اشتراك ، زمرهٔ ظالمينه التحاق ديمك اولەجغى امر آشكاردر .

تفسير جليل مذكورده مروى اولديغى اوزره ، خلفاى عباسيەدن حائز عرفان برذات اثناى صلاتده امامك بوآيتى تلاوت ايتمسيله متأثراً دوشوب بايلمش ، بعدالافاقه استفسار كيفيت ايدلمسى اوزرينه « ظالملره ادنى مرتبه ميل ايدنلر بووجهله مستحق عقوبت اولورلر ايسه بزم كبى ايقاع ظلمه جرءتياب اولانلرك نه درجه دوچار عقاب اولەجقلرينى ملاحظه ايتدم ، بوندن طولايى استيلاى دهشت ايله بيهوش اولدم » جوابنى ويرمش ايدى .

سفيان ثورى رح دييورلرمش كه جهنمده غايت شدتلى بروادى واردر — كه «ويل» ناميله معروف وادى اولەجق — اوراده ظلمه زيارتنه شتاب ايدن علما معذب قلنەجقدر . برحديث شريفده ﴿ من دعا لظالم بالبقاء فقد احب ان يعصى الله فى ارضه ﴾ بيورلمشدر . يعنى بر شخص ظالمك بقاسنه دعا ايدن كيمسه يريوزنده جناب اللهه قارشى دوام عصيانه محبت ايتمش اولور « بوايسه شائبهٔ استحلاله نظراً كفره ياقين برخطادر » اه .

ايشته اغراض فاسده سائقه‌سيله ارباب نفاق وشقاقك بى محابا اعتياد ايلدكلرى بوايكى خصلت رديئه — كه هربرينك شعبات متنوعه‌سنه نهايت يوقدر — تماماً اورتەدن قالقمادقجه . تصحيح اخلاقله هواپرستانه حركتلر القا ايلدكجه مستقيمانه ايش كورمك ، منافع مليه تعقيب ايلمك قابل اولميەجغى شو آيت كريمه‌دن‌ده مستبان اولمقده‌در . [نصل كه امام حسن بصرى بردفعه بو آيتلرى تلاوت ايله « دقت ايديكزكه جناب بارى دين حقى ، استقامت مفروضه‌يى ايكى « لا » آره‌سنه وضع ايلمشدر » بيوردى . يعنى ﴿ لاتطغوا ﴾ ايله ﴿ لاتركنوا ﴾ صيغه‌لرينك مقتضاسنه مراعى اوليان كيمسه‌دينده، استقامتدن بحث ايتمسون ديمك ايستدى .]

﴿ ثم استقاموا ﴾ نظم كريمنى صاحب كشاف ﴿ ثم ثبتوا على الاقرار ومقتضياته ﴾ عباره‌سيله تفسير ايتمشدر ؛ اعتراف وحدانيتدن صوكرا شو اقرارى محافظه ايله مقتضياتنى ، دين اسلامك آمر بولنديغى وظائف عدل ودادك كافه‌سنى التزام ايتديلر ، صراط مستقيمدن آيرلماديلر ديمك اولور . نصل كه جناب صديق اكبر ، يارغار پيامبر افندمز مقام تفسيرده ﴿ استقاموا فعلاً كما استقاموا قولاً ﴾ بيورمشلردر . يعنى مؤمنلر اعتقاده دائر طوغرى سوزلرينى هرخصوصده التزام استقامتله تأييد ايتديلر ، نقض اقراردن صاقنديلر . فقط بو افاده‌دن آكلاشلمه‌سون كه استقامت اهلى اولمق ايچون انسان لايخطى اولمق ، هر درلو سهو وخطادن مصون قالمق شرط قلنيور . خاير ! بو اشتراطه هيچ بر دليل شرعى مساعد دكلدر . بو ادعامزى ينه مشار اليه حضرتلرينك كلام ذيكرلريله اثبات ايده‌بيليرز : شويله كه بركون خليفهٔ مشار اليه بو آيت جليله‌يى تلاوت ايله حضارة خطاباً ﴿ ماتقولون فيها ﴾ يعنى بو آيتك حاوى اولديغى ﴿ ثم استقاموا ﴾ قول كريمنى نصل تفسير ايدرسكز بيوردى . اونلر ﴿ لم يذنبوا ﴾ اصلا كناه ايشله‌مديلر ديمك اولمليدر، ديديلر . بيوردى كه ﴿ حملتم الامر على اشده ﴾ امر استقامتى اك كوج احتماله حمل ايتديكز . نجه ﴿ لم يرجعوا عن الحق الى عبادة الاوثان ﴾ دييه تفسير اولونماليدر . يعنى دينده ثبات ايله احكامنى كوزتديلر ، بتپرستلكه رجوع ايتمديلر ، حقدن آيرلماديلر . بونى مؤيد احاديث وآثار چوقدر . مابعدى وار

مناسترلى اسماعيل حقى

انكليز مستشرقلرندن متوفى الياس جون ولكنسون كيب طرفندن تأليف اولنان « تاريخ اشعار عثمانيه » نام اثر قيمتدارك احتوا ايلديكى اشعار عثمانيه ترجمه‌لرينك اصللرينى جامع اولمق اوزره تنظيم وترتيبنه اعتنا اولنان واخيراً بر نسخه‌سى رساله‌مز نامنه اهدا و اتحاف ايديلن اثر كزيدەنك مؤلفى ادوار بروَن جانبندن وضع بولان طب اوزرينه مكتب حقوق عثمانى مأذونلرندن وكمبريج دارالفنونى Master of Arts عنوان علميى اربابندن وانكلترەنك جمعيت آسيائيهٔ ملوكيه‌سى اعضاسندن خليل خالد بك افندى طرفندن اثر ومؤلفى حقنده بعض خاطرات وملاحظاته دائر قلمه آلنان مقدمهٔ بديعه‌نك قيمت ادبيه‌سنه وتعميم فائده‌سنه بناءً بروجه آتى نقل ودرجى مناسب كورلمشدر :

معلومات بشريه‌نك هرهانكى شعبه‌سنه عائد اولورسه اولسون وجوده كتيريلن آثار قلميه‌يه انكليز لساننده « ادبيات » تسميه‌سى جائزدر : ادبيات تاريخيه ، ادبيات سياسيه ، ادبيات فنيه كبى . بزده « ادبيات » كلمه‌سنك معناسى پك محدوددر ؛ يالكز آثار شعريه‌يه ادبيات اطلاق ايديورز . فى الحقيقه فقه كبى ، تاريخ كبى مباحثه متعلق بعض آثار محرره استثنا ايديليرسه لسانمزده يارم عصر اوللرينه كلنجه‌يه قدر آثار منظومه‌دن باشقه ادبيات نامنه بللى باشلى مدونات وقوعه كلمه‌مشدر . بناءً عليه ادبيات عثمانيه‌نك تاريخنى يازمق ايستەين بر محرر آثار منظومه‌دن ماعدا موضوع بحث ايده‌جك شيلره پك‌ده تصادف ايليه‌مز .

ادبيات عثمانيه‌نك اك مفصل واك مدققانه تاريخى انكليز لساننده يازلمش وبواثره :

«A.HISTORY OF OTTOMN POETRI»

يعنى « اشعار عثمانيه تاريخى » تسميه اولونمشدر . ايشته مقدمه‌سنى يازمقلغم لطفاً تكليف اولونان بو جلد اشعار عثمانيه تاريخنك بوندن اولكى جلدلرنده ذكرلرى كچن وترجمه‌لرى اجرا ايديلن ابياتك اصللرينى حاوى‌در . اشعار عثمانيه تاريخنك مؤلفى اولان « كيب » ك نامنى عثمانلى اصحاب قلمنك همان كافه‌سى طانير . بوذاتى عثمانلى ادباسنه

عبدالحق حامد بك افندی طانتدیرمشدی؛ نته‌کیم وفاتی خبرینی عثمانلیلره بیلدیرمك وظیفهٔ مصیبتی ده وا اسفاکه قلم عاجزی‌یه ترتب ایلمش ایدی.

اسقوچیانك غلاسقو شهرنده تجاردن برذاتك اوغلی اولان کیب ممالك عثمانیه‌یه هیچ ده آیاق باصمدیغی حالده لسان ادبیمزی صرف هوس ذاتی سائقه‌سیله انکلتره‌ده اوکره‌نیور، نیجه سنه‌لر وقت ونقد صرف ایدرك اله کچیردیکی آثار منسوخه ومطبوعهٔ ترکیه‌نك اك مغلق ومشکل الفهم اولانلرینی بیله مطالعه‌یه قویولیور، صوکراده اشعار عثمانیه‌نك عالمانه وشارحانه برتاریخنی یازمغه باشلایور! بویله بر نادرهٔ بشرك عثمانلی زادهٔ عرفانی — حقمزده بونجه ذهاب باطل بسله‌ین — افرنج آره‌سنده اعلایه چالیشمسی بزم ایچون موجب توقیر برخدمت دکلمی؟ برعائله‌نك تك براوغلی اولدیغی حالده پدرینك مسلك کسبنه سلوك ایلیوب ده مسقط رأسی اولان غلاسقو شهرنده تحصیل ابتدائی واعدادیسنی اکمال ایدر ایتمز لوندره‌یه کلمش اولان کیبك نه‌کبی برحس سائقه‌سیله لسانمزی اوکرندیکی وآثار ادبیه‌مزله توغل ایلدیکی معلوم برکیفیت دکلدر. فقط ظن عاجزانه‌مجه متوفای مومی الیهك محافظه‌کاران فرقهٔ سیاسیه‌سنه منسوب برعائله افرادندن بولونمسی وترکجه ایله اشتغاله باشلادیغی زمانلرده ظهوره کلن عثمانلی — روس محاربه‌سنده انکلتره‌ده محافظه‌کارلرك شدتله ترك طرفدارلغی کوسترملری کیده ترك لسانه اختصاص هوسنی اویاندیرمش اولسه کرکدر.

متوفا کیب ترکلرك شجاعت ومتانتك حقیقةً تحسین خوانی ایدی. ترکلرك وجودینی یالکز اوروپا طوپراغنده دکل، حتی اسیای غربیده بیله کورمکه تحمل ایده‌مین عالم افرنج اجدادمز ایله عصرلرجه چارپشمشدی. ایشته بویله بتون عالم افرنجه قارشی سطوت کوسترمش اولان اسلاف عثمانیانك مکانت عزمنی، اقتدار دوربینیسنی وفعالیتنی متوفی کیب پك چوق یاد ایدر. وآره‌صره زمانمز ترکلرینك تسیبنی واسکی زمان ترکلری کبی «پراتیك» اولمدقلرینی دخی مقام تنقیدده سردایلر ایدی اشعار عثمانیه‌ده ذکری کچن رجالك آثارینی واعمال خیریه‌سنی دخی حادهٔ تدقیقدن کچیرمکله متلذذ اولوردی.

مثلا بروسه‌ده برتربه، استانبولده برسبیل، ادرنه‌ده برسرای، بیلمم نره‌ده برجامع ویامدرسه ویاخود عمارتخانه یاپیلدیغنه دائر دیوانلرده تذاکر شعراده اشارات کورسه تاریخلره، سیاحتنامه‌لره، اسکی ویکی کتب مصوره‌یه همان مراجعت ایدر واو آثار خیریهٔ عمران حقنده کشف ایده‌بیلدیکی معلوماتی لذتله مطالعه ایلردی. برکون اوکنده بیوك قطعه‌ده براستانبول خریطه‌سی آچه‌رق خاریل خاریل بریر آرادیغی صره‌ده حجرهٔ مطالعه‌سنه کیرمشدم. نه آرادیغنی صوردم؛ «تخته‌قلعه جوارنده موجود اولدیغنی بریرده اوقودیغم عرب قهوه‌خانه‌سی محلنك بورادە اشارت اولنوب اولونمدیغنه باقیورم» دیمش ایدی. استانبولی زیارت ایتمش اولسه‌یدی. البته او قهوه‌خانه‌یی بالذات آرامغه کیدر، عکام باشیلر آراسنده اوطورور وبلکه «یاحبیبی، یاروحی» مثللی عوام عربه مخصوص اولان تغنیلری بیله دیکله‌مك ایستردی بونجه اقوام مختلفه‌یه حکومت ایدن سلطنت عثمانیه‌نك پایتختنده بزم قاله آلمق ایسته‌مدیکمز، کیرمه‌یه «تنزل» ایلمدیکمز اویله یرلر واردرکه او اقوام شرقیه‌نك اطوار حیاتیه‌لرینی مصور اولدقلرندن مدققین غربیه‌نك رؤیتنی جذب ایدرلر. کیب برکون سلیمان دده‌نك مولود شریفندن بعض پارچه‌لر ترجمه ایتدیکی صره‌ده «سززمانه ترکلری کندی عادات اصلیهٔ اجتماعیه کزه وداب قدیم تضرعیه کزه هیچ ده اهمیت ویرمیورسکز؛ شمدی‌یه‌قدر معارفه پیدا ایتدیکم ترکلرك هیسندن مولود شریفك قرائتی صره‌سنده اجرا ایدیلن مراسمی صوردم؛ هیچ بریسی تفصیلات ویره‌مدی» یولنده سرزنشده بولونمش ایدی. بنده عائله‌مده الافرانغه‌لغه تمایل کوسترنلر بولونمدیغی وطریق علمیه‌دن برعائله‌یه منسوب اولدیغم ایچون تربیهٔ ابتدائیه‌مك متقی کیمسه‌لر طرفندن ویریلمش بولوندیغنی وبناءً علیه کندیسنه اوبابده ایضاحات کافیه ویره‌بیله‌جکمی سویلدم. جامعلرده ارکك وقادینلرك استماعی ایچون مولودك نصل اوقوندیغنی و «کلدی برآق قوش قنادیله» دیه باشلایان بیتك اوقوندیغی صره‌ده برطاقم کیمسه‌لرك قالقوب جماعته شکر کلاهلری ویا شربت طاغتدقلرینی، فلانی آکلاتدم. بعض حسیات رقیقه اصحابنك قارء مولودك صوت مؤثرانه‌سیله هیجانه کلوب هونکور هونکور آغلادقلرینی علاوهٔ بیان ایلدیکم زمان «لطفاً مولوددن مقام ایله برقاچ بیت اوقویکز» دیه مولود نسخه‌سنی اله ویرمك ایسته‌مشدی. بنده «آهنك تلاوتمك سزده جوش وخروش بکا حاصل ایده‌جك صورتده تأثیری بولوندیغندن پك امیدوار دکلم؛ فقط سزی قاپو طیشاری قاچیره‌جق درجه‌ده دلخراش اولدیغندن امینم» طرزنده تکلیفنی قبولدن امتناع ایتمش وسفارت سنیه امامی حافظ اولمق حیثیتیله مقام اوزره بزه مولود اوقومسی مناسب اوله‌جغی مطالعه‌سنده بولونمش ایدم. وقوع بولان رجای مخصوص اوزرینه برکون امام افندی‌یی آلوب اوینه کیتدم. کیبك حجرهٔ مطالعه‌سنه قاپاندق؛ امام افندی اله مولود شریفی آلدی و «ای عزیزلر ایشته باشلارز سوزه» دیه اولدقجه یوکسك صدا ایله قرائته باشلادی. ایکیمزده امام افندینك حسن صوتنی بروضع متأثرانه وساکتانه ایله دیکلدك؛ اوقونان قطعه‌لر بتدکدن صوکرا شکرلر ویریلدی، شربتلرده صونولدی؛ لکن وقت اوکله‌دن صوکرا اولدیغندن و — معلوم اولدیغی اوزره — هرکون انکلتره‌ده اوکله صوکی چای ویریلدیکندن شربته بدل چای ایچیلدی.

بوحکایه‌لری نقلدن مقصدم «اشعار عثمانیه تاریخی» مؤلفنك لسان وادبیاتمزك تحصیلنه اولان مراقی کبی عادات قومیه وارکان اعتقادیه‌مزك تفهمنه اولان هوسنی مثال ایله ارائه ایلمکدر.

مراقی بودرجه‌لرده بولونمامش اوله‌یدی ترك لسان وادبیاتنه، عثمانلی تاریخنه وترکلرك احوال سیاسیه واجتماعیه‌لرینه متعلق السنهٔ مختلفه‌ده یازیلمش بونجه آثارك تتبعی ایچون عمرینك یکرمی سنه‌قدر برمدتنی حصر ایلمزایدی. متوفی کیب لازمهٔ محویته بغایت اعتنا کوستریردی؛ منزویانه برصورتده امرار حیاتی غلغلهٔ اجتماعاته ترجیحه پك مائل ایدی.

لوندره‌نك اولدقجه كورولتودن آزاده محلاتندن برنده كائن خانه‌سندن تباعدی سومز ایدی. طبع سلیمنه دلالت ایدر برصورتده مفروش اولان حجرهٔ تتبعنده نفیس شكللرده مجلد یوزلرجه آثار شرقیه وغربیه آراسنده بولونمق كندیسی ایچون حیاتك اك بیوك برذوق عرفانجوییسی ایدی؛ پك چوق زحتلر، نیجه انتظارلر ویوزلرجه لیرالر ایله الده ایتمش اولدیغی تركجه دیوانلر، تاریخلر وتذاكر شعرا مثللو نفیس وقدیم كتب منسوخه‌یی حاوی اولان مزین دولابنك صیانتنه همان حیاتنك محافظه‌سی قدر اهتمام ایلر ایدی دیمش اولسه‌م حدود حقیقتی پك چوق تجاوز ایتمش اولمام. بویازمه كتابلری ــ كه تحری واشترالری خصوصنده معاونتی سبق ایتمش اولمسندن طولایی بر برادرمك سوء تاویل جواسیسه اوغرایه‌رق غلطه سرایی زندانلنده آلتی آی قدر وسیلهٔ حبسی بولنمش ایدی ــ متوفی كیب (بریتیش موزه‌ئوم) كتبخانه‌سنه باوصیتنامه ترك ایله‌مشدر.

كیبك لسان ادبیمز حقنده حاصل ایتدیكی وقوف حقیقةً موجب حیرت اوله‌جق درجه‌ده بیوك ایدی. اشعار قدیمهٔ تركیه‌یی تدقیق ایله‌دیكی صیره‌لرده بعض مغلق ابیات ومصارعی ومهجور تعبیراتی بزلردن صورار ایدی؛ فقط صوردیغی آدمله برلكده آنلرك مآللرینی حله اوغراشدیغی آنده معنای كلامی ینه چوق كره كندیسی میدانه چیقاریردی.

اكثریسی متصوفانه یازلمش اولان اشعار قدیمه‌مزدن استخراج معانی ایتمك قولای بر ایش اولمادیغندن تصوفلی بیتلری بكا صوردیغی زمانلر اكثریت اوزره اظهار عجز ایدردم. مبهمدن مثبت چیقارمقده سرعتله داورانمق كبی بر تدبیر مغالطه‌كارانه ایسه كیب عیارنده فاضل وفطین بر ذاتی البته اقناعه مدار اوله‌مازدی. بن كندیسنه شیوه‌یه، تاریخه، عادات عثمانیه واركان اسلامیه‌یه تعلق ایدن نقاطده آزچوق ایضاحات اعطاسنه موفق اولوردم. مسائل تصوفیه حقنده‌كی نقطه‌لرده ایسه هند علمای اسلامیه‌سندن علم تصوفه اختصاصی بولنان وبرزمانلر قلندرانه برصورتده لوندره‌ده یشامش اولان برذات یاردم ایدردی ایشته بوندن ناشیدركه اسم عاجزانه‌مله برابر بو هندلی دانشمندك نامنی كتابنك برنجی جلدینك مقدمه‌سنده مقام تشكرده ذكر ایله‌مشدر. تاریخ اشعار عثمانیه‌نك ایلك جلدی ۱۹۰۰ سنهٔ میلادیه‌سنده نشر اولنمش ایدی. جلد اول حقیقتده تاریخ اشعارمز حقنده تفصیلاتدن زیاده علوم اسلامیه حقنده مطالعات عالمانه‌یی حاوی اولمق جهتیله بر اهمیت مخصوصه‌یه مالكدر. دور اخیر ادبیاتمز ایچون تحریرینی تصور ایله‌مش اولدیغی صوك جلد مستثنی اولمق اوزره دیگر جلدلرك مسوده‌لری دخی حین وفاتنده موجود اولمغله برابر قسم اعظمی پراكنده بر حالده بولونیوردی. كرك بو پراكنده مسوده‌لری وكرك نظر مطالعه‌سندن كچمش اولان كتب عدیده ایچنده براقمش اولدیغی ورقه‌لرده‌كی قیودات واشاراتی طبع اولونه بیله‌جك درجه‌ده بر حال انتظامه صوقمق دها برخیلی زمان صرفنه محتاج ایدی. مع مافیه كیب

باشلامش اولدیغی اثر عظیمك اك سوركلی ومشكل جهتنی یعنی تتبع كیفیتنی ــ دورجدید تاریخی مستثنی اولمق اوزره ــ اكمال ایله‌مش اولدیغندن باقی قالان جلدلری آز بر زمان ظرفنده موقع انتشاره قویه بیله‌جكنی امید ایدییوردی؛ حتی تاریخ اشعار عثمانیه‌سنك طبعنی اكمالدن صكره یكی بر اثر تحریری آرزوسنه بیله دوشمش ونه یولده بر تألیف وجوده كتیرمك مناسب اوله‌جغی حقنده بنمله مشاوره بیله ایتمش ایدی.

« آوروپالسانلرنده وعلی‌الخصوص انگلیزجه‌ده بی‌طرفانه ومدققانه یازلمش بر تاریخ عثمانی یوقدر؛ آنی انجق سز میدانه كتوره بیلورسكز » دیمش ایدم. بو فكرمی قبول ایله‌مش ایدی اما هیهات كه نه تاریخ اشعارینك اكمال طبعنه، نه‌ده بو تصورك ابتدارینه فلك مساعد اولمدی برنجی جلدی حقنده ۱۹۰۰ سنه‌سی ایلولنده نشر اولونان رسملی ثروت فنون نسخه‌لرندن برینه بر مقالهٔ توقیریه یازان قلم ناچیزانم افسوسكه ۱۹۰۱ سنه‌سی كانون اولنده بو دوست وفاكارمك، بو محب حقیقیٔ عثمانیانك خبر وفاتی یازمق كبی بر وظیفهٔ الیمه ایفا ایلدی. تایمس غزته‌سنك وفیات اعیان ستوننه درج ایدلمك اوزره كیبك وفاتی مشعر بر فقره یازدیغم زمان كوزلرمدن یاشلر آقدی. سنه‌لرجه الفتده بولندیغم و برابر چالشدیغم بر دوستی ــ بیكلرجه بدخواهلرمزك ملتمزی همان آفریقا وحشیلرندن فرقلی اولمیه‌جغی صورتده نصاب عرفاندن محروم اولمق اوزره اتهامه اوغرا ـ شدقلری بر صره‌ده عرفان ادبیمزی فعلاً اثبات ایچون چالیشان بر دوست عثمانیانی ــ بردن‌بره غائب ایتمك بنجه پك الیم بر حال ایدی. كیب ابوینیله برمعتاد یاز تعطیلنی اسقوچیاده كچیردكدن صكره اثرینك ایكنجی جلدینك مسوده‌لرینی طبعه صالح برحاله قویمق ایچون لوندره‌یه كلیوردی. ورودندن بر قاچ كون اول بكا برمكتوب یازارق لوندره‌ده‌كی خانه‌سنده بولوشمقلغمزی وبرلكده اوكله طعامی ایتمكلكمزی ایستیوردی. حالبوكه تعیین ایله‌دیكی كونك ایلك پوسته‌سیله زوجه‌سندن آلدیغم بر مكتوبده كیبك بولاشیق برخسته‌لغه طوتوله‌رق یاتدیغی ذكر اولنیور. وبناءً علیه برنوع خصوصی قرانتنه آلتنه آلنان خانه‌لرینه یناشمامقلغم نفسمی ضیانةً اخطار اولونیوردی. زواللی كیب غلاسقو شهرنده نزله‌سی بولوندیغی برصره‌ده والده‌سی ایله برلكده قونسره كیتمش. جم غفیرك تنفس متمادیسی ایله هواسی مفسود اولان قونسر محلنك حویناتی مضره‌سی نزله‌سیله قیرغین بولونان وجودینه فرجه‌یاب دخول اولمش میدی، نه‌ایدی لوندره‌یه وصولندن چند كون صوكرا قیزیل خسته‌لغی ایله فراش اضطرابه دوشمش؛ حمانك شدتی قلبنه تأثیر ایتمش. قلب خسته‌لغی ایشته بویله‌جه آزمدت ایچنده زواللی‌یی آلدی كتوردی. جنازه آیيننده اوچده ترك حاضر ایدی كه بونلردن بریسی متوفانك دوست قدیمی عبدالحق حامد بك، بریسی‌ده مساعیٔ ادبیه‌سنك الك شدتلی تحسین خوانلرندن اولان واو صیره‌ده بالتصادف انكلتره‌ده بولونان ادبای عثمانیه‌دن مرحوم عبدالحلیم ممدوح بك، او بریسی بو رفیق

صمیمیسی ایدی . کلیسا درونده متوفانك آق‌صقاللی بریر سالخورده بولونان پدری یانمزه کلدی. واتکاایله بزی سلاملادی . اوآنده‌هیمزده برصمت غیر اختیاری ! یالکز لسان حال ایله اوبزم وبزاونك تأثراتنه آجیوردق .

ایشته کیب هنوز قرق درت یاشـلرنده ایکن بردنبره عالم ابدیته کوجدی . « تاریخ اشعار عثمانیه » سنك اقسام باقیه‌سنك مسوده‌لری‌ده اوراق پریشان حالنده قالدی .

ارتق میدانه کیم چیقوب‌ده سائقهٔ حس ایله ، جاذبهٔ هوس ایله ، نقد و وقت صرفیله ترکلرك عرفان ، اخلاق وتاریخنی اعلایه — او زمانلر ایجاباتِ سیاسیه‌دن اوله‌رق ترکاره هیچ‌ده محب اولمیان انکلتره‌ده — کیك ایفا ایتمك ایستدیکی خدماتی اتمام ایلیه‌جك ؟ هر مشکلك بر چارهٔ حسنه‌سنی تحری‌یه چالیشمق کبی بر عزم متینه انکلیزلر هر ملتدن زیاده مالکدرلر . ایمدی متوفانك والده‌سی کرك اشعار عثمانیه تاریخنك ، کرك مستشرقلرجه مفید عد اولنان آثار علمیه وادبیه‌نك طبع ونشرینه خادم اولمق اوزره بر خیلی آقچه تبرع و اونشریاته نظارت ایلمك اوزره تعیین اولنان متولیلره تودیع ایتدی‌که بو وقفه : «The E. J. W. Gibb Memorial Trust» تسـمیه اولنمقده‌در . کیك احبای قدیمه‌سندن اولان مستشرق مشهور کمبریج دارالفنونی معلملرندن ادوارد برون افندی حضرتلری دخی مسوداتی تنظیم وبناءً علیه تاریخ اشعار عثمانیه‌نك اقسـام باقیه‌سنی پیدرپی نشری درعهده ایلدی . السنه وادبیات اسلامیه‌ده‌کی احاطهٔ کلیه‌سیله نام محترمی معروف اولان معلم برون افندی یورولمق ، اوصانمق بیلمز بر ذاتدر : مشغول اولدیغی سـائر بونجه وظائفله برابر کیك اثرینی دخی تنظیم ونشره موفق اولدی . تاریخ اشعار عثمانیه‌نك آلتنجی جلدینی تشکیل ایدن ویالکز اثرمذ کورده مندرج ابیات مترجمه‌نك اصللرینی حاوی اولان بوجلدی دخی ترتیب ونشر ایلین ینه او ذات غیرتمنددر .

جمعاً یدی جلد تشکیل ایتمسی لازم کلن تاریخ اشعار عثمانیه‌نك ایلك بش جلدی بروجه معروض پذیرای ختام اولدیغی حالده‌حیفا که دور جدید ادبیاتمزه تخصیصی مطلوب اولان صوك جلدك مسوده‌لرینی احضاره عمر مؤلف مساعد اولمامشدر . متوفی کیب عثمانلیلرك صوك یارم عصر ظرفنده ترقیات ادبیه‌جه وقوع بولمش اولان موفقیتلرینی بشقه ملتلر آنجق یوزسـنه ظرفنده استحصال ایده بیلدیلر فکرنده بولنوردی . بنـاءً علیه دور جدید ادبیاتمزجه وقوعـه کلان موفقیاتك اهمیتی کندیسنی پك چوق تدقیقات وتتبعات اجراسـنه مجبور ایلیوردی . بویله برهمته تشبثی مملکتمزده استبدادك پك شدتله حکم سـوردیکی زمانلره تصـادف ایلمش اولدیغندن تحری معلومات امرنده اقتحـامی غیر قابل مشکلاته دوچار اولیوردی . دور جدید ادبی رجالنك حیات واثرلرینه وقوف ایچون پك زیاده اوغراشدی ؛ فقط بو رجالك کیمی منفاده فوت اولمش ، کیمی تضییق جواسـیس متغلبه ایله کوشهٔ ساکتهٔ انزوایه چکیلمکه مجبورقالمش ؛ یازدقلری صحایف ادبیه‌نك پك‌چوغی نشراولنه‌مامش ، نشرایدیلنلری‌ایسه طوپلاتدیریله‌رق میدان استفاده‌دن قالقمش . کرك‌ادبا ، کرك تألیفات ادباحقنده داخل ممالك عثمانیه‌ده بولنان اهل وقوف ایله مخـابره اولنوب ده معلومات مقتضیه آلنه‌مازدی . اوبابده بالواسطه استیضاح وقوع بولسـه بیله مراجعت ایدیلن ذوات یاسـوء تفسیر جواسیسدن خوفاً ویا — مع‌التأسـف تقصیرات ملیه‌مزدن اولان اهمالسبیله — جواب ویرمزدی ، جواب ویرنلر بولنسه بیله جوابنامه‌لری معلومات مطلوبه‌یی دکل بلکه‌قوروجه تقدمهٔ جمیله‌یی حاوی بولنوردی . ایشته بومقوله مشکلات عظیمه‌دن طولانی‌درکه کیب دور جدیدی تشکیل ایده‌جك اولان صوك جلدده الك‌مهم برموقع طوتمسی لازم‌کلن نامق‌کمال‌بك مرحوم‌حقنده معلومات مکمله استحصال ایده‌مه‌مشدی . یالکز شناسی‌افندی‌وضیاپاشا مرحوملر حقنده برر فصل یازه‌قدن ماعدا صـوك جلد ایچـون هیچ بر متن حاضرلیه‌مامشیدی .

دور جدید ادبنك طلوعی حقنده مؤلف طرفندن ترتیبی تصور اولونان صوك جلدك مباحثنی استحضا ایلدکدن‌صکره میدان انتشاره چیقارمغی مستشرق محترم برون افندی امید ایلمکده‌در . نیت ایتدیکی برایشـك حقندن کلمك ایچون هردرلو مزاحمی اختیار ومشـکلاتی اقتحامدن چکنمین بوصاحب عزم جلد مذکوره مناسب اولان مباحثی جمع ایلیه‌جکدر . مرحوم نامق کمال بك وسائر شعرای ممتازهٔ‌عثمانیه‌نك ذاتلری واثرلری حقنده جمع معلومات ایلمك ایچون استانبولده بولنان برعثمانلی دانشمندی طرفندن وعد ومعاونت دخی آلمشدر . بناءً علیه آره‌سی‌چوق کچمه‌دن دورجدید ادبیاتمزه‌مخصوص اولمق‌اوزره‌متصور اولان جلدك‌دخی انکلیزجه متکلم‌اصحاب مطالعه‌یه‌عرض‌اولنه‌بیله‌جکنی قویاً امید ایده‌رز .

اشعارعثمانیه تاریخنك حاوی اولدیغی اقسام مباحثدن دورمهجور ، دور عتیق ودور تحول حقنده وفرسك مسالك نظمنه نه‌درجه‌یه قدر تقلید اولندیغی ایله شـعر عثمانینك بالاخره نه‌صورتله ملی بر چیغره کیردیکنه دائر بوراده براز ایضاحات منتقطه ویرمك آرزو ایلر ایدم . هله برنجی جلدك علوم وادبیـات اسـلامیه‌دن باحث اولان مدخل فاضلانه‌سنی بر فرصت بولوبده ترکجه‌یه ترجمه ایتمك وآیریجه بر کتاب صورتنده چیقارمق ایستر ایدم . فقط بر عثمانلی صاحب غیرتنك همتی اویله برخدمت ناچیزانه‌مه حاجت براقادی . استخباره نظراً رسومات امینی‌رائف پاشا زاده دانشمندان ضباط عثمانیه‌دن میرآلای‌محمد رائف بك نیجه وقتلر وبك چوق امکلر صرفیله کیبك اشعار عثمانیه تاریخنك اقسام منتشره‌سنی کاملاً ترکجه‌یه ترجمه ایلمش . همتی مزداد اولسـون !

چرکس شیخی زاده

کمبریج دارالفنونی خلیل خالد

(هامش) .

مؤلف اثرك ممالك عثمانیه‌یه هیچ آیاق باصمامش اولدیغنه‌دائر بالاده بر اشارت مقید ایدی . بوندن متوفی کیبك مملکتمزی زیارت ایلمك

ایستەمەمش اولدیغی اکلاشیلماسون. کندیسنده او آرزو شدتله موجود ایدی. فقط ممالك عثمانیه‌نك تضییق استبداد آلتنده اولدیغنی غزته‌لرده اوقیوردی. شرقدن کلنلردن ایشیدییوردی. بوجهتله عثمانلی اهل عرفانیله سربستجه ملاقی اوله‌میه‌جغندن، مبادلهٔ افکار علمیه ایده‌میه‌جکندن، کتبخانه‌لره کیروب نوادر آثار منسوخه‌یی تدقیق وتتبع ایلیه‌میه‌جکندن امین ایدی. فی‌الواقع امور سیاسیه ایله مشغول اولمدیغندن کندیسنك دیکر زوار اجانب کبی داعیٔ شبهه بر حالی بولنه‌میه‌جغی طبیعی ایدی. فقط دور سابقده بد خواه اولان اجنبی سیاحینی کبی خیر خواه اولان زوار فضائل‌شعار دخی جاسوس تعجیزندن آزاده قاله‌مدیغندن قلبنده عثمانلیلر ایچون حسن نیتدن بشقه بر حس بسله‌مین کیمك حرکات ومعاملاتی دخی سوء تأویله اوغرایه‌جغنده شبهه یوق ایدی. مملکتمز احوالنك او مقوله فناقلرندن آکاه اولان مؤلف ارباب ظلمك قهر اولوب وایدیلوب ده وطنمزده بر دور حریت آچیلمسنه بزم قدر خواهش کوستر و زیارت ایچون اویله بر دور حریتك کشادینه انتظار ایلردی.

مؤلفك کتبخانه‌سنده بولنان نفیس ویا نادر کافهٔ آثار منسوخه (بریتیش موزه‌ئوم) کتبخانهٔ عمومیسنه وقف ایدلدیکی کبی مالك اولدیغی کافهٔ آثار مطبوعه‌نك اوروپا لسانلرنده محرر بولنان واحوال شرقیه‌یه دائر اولان نسخه‌لری دخی زوجه‌سی طرفندن درسعادت انکلتره سفارتی کتبخانه‌سنه اهدا اولنمشیدی. بویوك، کوچوك اوچ یوزی متجاوز کتب مطبوعهٔ ترکیه ایسه کمبریج دارالفنونی کتبخانه‌سنه ویرلمشدر. کرك بو ترکجه کتابلر، کرك مذکور کتبخانه‌ده اولجه طوپلانمش اولان آثار اسلامیه ینه متوفانك زوجه‌سی طرفندن تبرع ایدیلن اقچه مقابلنده استحضار اولنان حجرهٔ مخصوصه‌ده محافظه اولنمقده‌در. دارالفنون کتبخانه‌سی مأمورلری بو حجره‌یه متوفانك نامنه نسبتله (Gibb Room) دیورلر. عثمانلی ناشر ومؤلفلری طرفندن دارالفنون مذکور کتبخانه‌سنه ایلروده اهداسی مأمول بولنان کتابلر ایله کیب حجره‌سنده‌کی آثار عثمانیه‌نك تزایدی عثمانلیلق ایچون موجب شرف بر شی اولور اعتقادنده‌یم.

غ. غ

صباح اذاننده

تا اوزاقلرده غملی زمزمه‌لر
عکس ایدرکن سکونت لیله:
هر طرف پك ملول، خوابیده!
سینهٔ شبده آغلایور هر یر...
. . . .
یوکسه‌لیر. یوکسه‌لیر سماواته،
دوکولور قطره قطره جناته
شهقهٔ قلب ایچنده: لفظ الله!
بو، قراکلقده حایقیران بر آه،
که سماواته عرض عشق ایلر...

آریبور صانکه. راه ظلمتده،
بوجهان حقیر محنتده:
کوکلنه جنتی ارائه ایدن
بر صدای سلام، بر رهبر...
ایستیور صانکه، هرفغانیله،
روح پرزار ترجمانیله:
عمر انسانی متصل کمیرن
بتون آلامی تارمار ایتمك،
صوکره، دنیادن آیریلوب کیتمك...

کاه: بکلر طورر، جواب نجات
برانین حزینله ایکلیه‌رك؛
کاه: بردرد نا امید حیات
ایله باغریر سکوتی دیکلیه‌رك...
. . . .
لکن، جواب کلمدی... مستغرق سکون
عالمه، کائنات!
ایندی زمینه پك هیجانلی، وپك زبون:
بیکلرجه «الصلات»...

عثمان فخری

عبدالحمیدك خلعی وهندستانده مطبوعاتی:

[مصر مطبوعات معتبره‌سندن «المنار» مجلهٔ جلیله‌سنك نسخهٔ اخیره‌سندن اقتباس اولنمشدر.]

عبدالحمیدك خلع مشروعی، انقلاب مسعود عثمانی

لاهورده منتشر جریدهٔ وطن صاحبی صدیقمز مولوی محمد انشاءالله انقلاب عثمانی‌یه دائر بیان تأسفی حاوی بزه ایکی مقاله ارسال ایتمشدرکه بری کندی اثر قلمی اولوب خلعی متعاقب نشر اولنان جریدهٔ مذکوره‌نك ایلك نسخه‌سنه درج، دیکری انکلیزجه یازیلوب «ابزرور» غزته‌سیله نشر اولنمش؛ مومالیه بومقاله‌لری مطالعه ایله بیان رأیمزی آرزو ایتمش اولمسنه مبنی هرایکیسنی عیناً جریده‌مزه درج ایله تشریح احوالی وظیفه عد ایلدك.

سراپا خلاف حقیقت اولان مذکور مقاله‌لر مناره درج اولندقدن صوکرا بسط مقدماته شروع ایله اولاعصر حاضرده بی‌نهایه مطبوعات، درلو درلو وسائط استطلاعات بین‌الناس تداول ایدوب طورورکن

عالم اسلاميته حالا يار و اغيارك اغفالاتنه، اعمال دسائس كونا كونه ميدان ويره‌جك جهالت استيلاسنه ابراز فرط اسف ايدلمش، ثانياً هند ومصر وجاوه اهالئ اسلاميه‌سنه دولت عليه‌يه متعلق هرخصوصده حفظ اعتدال وتدقيق احوال وجوبنه دائر وصايای حكيمانه ايراد، ظواهر احواله قاپيله‌رق افراطپرستانه ابراز تمايل مضر اوله‌جغی كبی اظهار غيظ وتحامل‌ده نه كندی حقلرنده، نه‌ده مركز جليل خلافتك صيانت حقوق واجبه‌سی بابنده نتايج حسنه حصوله كتيره‌میه‌جكی ايضاح اولنمشدر. متعاقباً‌ده بروجه آتی ادارهٔ كلام اولنمقده‌در :

جريده‌مزك نسخ قديمه‌سنه مراجعت ايدنلرك اعترافه مجبور اوله‌جقلری اوزره بوتوصيه‌لری بز عالم اسلاميته خطاباً اون سنه‌دنبری نشر و اعلان ايتمكده‌يز. عبدالحميدك سيئات ساريه‌سی تماماً كسب وضوح ايتمه‌مش بولنديغی صره‌ده بزده حسن ظن ايله بعض مرتبه تأويلات ومدافعاتده بولنوردق، مؤخراً حقيقت حال، مقصد ومآل بالوجوه تيقن ايدلمش اولمقله سلطان مخلوعك ستايش ومداهجه‌سی، ستر مساويسيله اشتغال آرتق بوسبتون اثر حماقت ياخود تعمداً ايقاع جنايت عد اولنمق اقتضا ايدردی. مع هذا بومسلك ناهموار سالك اولانلرك آردی آره‌سی كسيلمه‌يوردی.

ايشته كرك منافع غير مشروعه، كرك سطحيانه ابتنا قلنان اجتهادات باطله سائقه‌سيله جرائد متنوعه طرفندن اشاعه اولنان اكاذيب وتلبيساتك بوكونده تأثيرات دلخراشانه‌سی غير قابل انكار درجه‌ده بولنيور.

مدت مديده‌دن برو قولاقلری بو درلو يالانلرله طولمش اولان مغفللر سجدهٔ شكران ايله تلقی اوله‌جق انعام عظيم معبودی، باعث حيات اسلام اولان انقلاب مسعودی خوش كورميورلر، تقدير ايده‌ميورلر، حقائق احوالدن بی‌خبر قالدقلری جهتله بوتون امت عثمانيه، رجال علميه و عسكريه‌يه سوء ظندن كنديلرينی آله‌ميورلر.

بونلرك زعم باطللرنجه بوتون عثمانلی امتی، ارباب عرفان وحميتی، احراری وابراری، بالجمله جماهيری، اعيانی ومبعوثانی خطا‌يه قاپلمشلر، طريق حقدن چيقمشلر، كافر نعمت و جانئ دولت اولمشلرده يالكز باشنه عبدالحميد محق ومصيب ايمش. اونك تخت سلطنتده بقاسيله دين‌ودولت محفوظ قاليرمش، زواليله هربری خطر عظيمه كرفتار اولورمش.

« فيالله وللمقول » ای ارباب فكروانصاف! الله ايچون سويله‌يك بوچشيد عقللر حيرتكزه بادی اوله‌يورمی‌كه تام ثلث عصر، اوتوز اوچ سنه مدت ايچنده دين و دولته ذره قدر خدمتی كورلمين، بالعكس دولتك اضمحلالندن، دين مبينك انقراضندن باشقه نتايج وخيمه توليد ايتميه‌جكی آشكار بولنان جهاته حصر مساعی ايلين بر حكمدار مستبدك حامئ دين وحارس مسلمين اعتقاد اولنمسنه سائق اولیور؟ بويله بر عقله مالك اولانلر بركره‌ده كوزلرينی آچوب باقسه‌لر عبدالحميدك دور منحوس سلطنتنده دولت وملتمز اوج اعلای ترقی‌يه‌می اصعاد، يوقسه كرداب عمانه‌می اسقاط اولنديغنی كورورلر. اودور مشئومده بوتون غوائل ومشكلات مطبوعاتك ديلنی باغلامق، ارباب حميتك بوغازينی صيقمق ايله ستر واخفا اولنيوردی، شمدی اولانجه اغتشاش وتذبذب بيله بوتون احوال ميدان علانيته چيقدی، رجال حكومت، وكلای ملت اصلاحنه صرف همت وبذل غيرت ايديورلر. الله جمله‌سنی موفق بيورسون.

مجلهٔ مذكوره‌ده بو اجماله دائر خيلی تفصيلات اعطاسندن صوكرا مقصده شروعله شويله دنيلور : بو تمهيدات عموميه‌دن بعدالفراغ مقاله‌لرده‌كی خطيئآتی علی‌التفصيل بيانه بدء ايديورز.

يالكز «مقالهٔ ثانيه‌نك صدرينه روما ايمپراطورلرندن يولیوسك مرثيه‌سنه دائر شكسپيرك بيتلری درجنی نابمحل كورمكده اولديغمز كبی برنجی مقاله‌ده واقع عبدالحميدك سقوط ناكهانيسندن طولايی عالم اسلاميتك يأس وماتمنه متعلق ادعالری زائد وبی معنا بولديغمزدن مستغنئ جواب عد ايتمكده‌يز. بوكون « للهالفضل والمنه » بالجمله عالم اسلامئ عثمانی مدت حياتنده نائل اولمديغی سرور بی‌پايانه مستغرق اوله‌رق اعلان شادمانی ايتمكده‌در.

اولا جريدهٔ وطنده‌كی دعاویٔ عجيبه‌يی، بعده ديكر مقاله‌نك احتوا ايلديكی مبانئ سخيفه‌يی موضوع بحث ايده‌جكز. صديق غيورمزك مقاله‌سنده‌كی احتجاجات اعلان حريت زمانی ايله دور استبداده عائد اولمق اوزره ايكی قسمه منقسم اولمقده‌در. بونلرك برنجی قسمنی تلخيص ايدنجه عبدالحميدك مشروطيته، قانون‌اساسی‌يه محبت واخلاصنی مؤيد اوله‌جق وجوه سته‌دن عبارت بوليورز :

١ — تموز اونده سفك دمادن تحرز ايله قانون اساسی اعلانته مبادرت.

٢ — طرفدار مشروطيت اولديغنی دفعاتله تصريح، يمينله تأكيده همت ايتمك.

٣ — مجلس مبعوثانی زيارتله ابراز محبت، سوء تعرضه دائر حركاتدن مجانبت ايلمك.

٤ — كندی حراستنه مخصوص عساكری‌ده حربيه نظارتنك امرينه تابع قلمق، درسعادتده بولونان عساكرك اخراجنه موافقتله روم‌ايلی عساكرينك حمايه‌سنه راضی اولمق.

٥ — اون برنيسان وقعه‌سنه قارشی مدافعه‌يه بالوجوه حائز قدرت بولنديغی حالده تشبثاتده بولنمامق، بالعكس ييلديز قصرينه استيلا ايده‌جك حركت اردوسنه تسليم اولملرينه دائر عساكر محافظه‌يه اوامر اصدار ايتمك.

٦ — مملكت ووطنه اخلاصنی تأييد ايچون آوروپا دولتلرندن برينك حمايه‌سنه مراجعتدن استنكاف ايلمك. مابعدی كله جك نسخه‌ده

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

شایان عبرت بر جلوهٔ سبحانیه اثری اوله‌رق حقوق غیری محافظه‌یه موفق اوله‌بیلمك ایچون سنه‌لرجه تحصیل علوم حقوقیه‌یه حصر موجودیت ایتمش اولان حقوق مأذونلری بوهفته طوغریدن طوغری‌یه کندی حقوق مکتسبه‌لرینه حواله اولنان سهام تعرضی علماً دفعه موفق اوله‌مامق صورتیله مظهر ابتلا اولمشلردر .

مجلس مبعوثانمزك ایام اخیره‌ده‌کی مذاکراتنه دائر اولان نشریاتی مطالعه ایدنلر حقوق مأذونلرینك ترقی وتفیضلری ایچون مملکتمزده یکی بر دورك بدأ ایتمش اولدیغنی آکلارلر . عدلیه مسلکنی اختیار ایدن مأذونین؛ حقلرنده آتیده‌کی قواعدك تطبیق اولنه‌جغی اعتقادنده بولنیورلردی :

۱ — قوهٔ عدلیه ایچون قبول اولنان عمومی نظریه‌که هر مرتبه منتسبلرینك عینی سویهٔ عرفانده فرض اولنمسی و ترقینك دائما صیره وقدمه تابع اولمسیدر .

۲ — اهلیتی هیئات انتخابیه‌نك تقدیر ایتمسی مستحیل اولوب زیرا مقداری کثیر اولان مأذونلرك علی الانفراد هر برینك مزیت وقابلیتنك بحق تبیین وتدقیقی متعسر وحتی متعذر بولندیغندن طبیعتیله بزات اهلیت اولان شهادتنامه‌لره مراجعت اولنمق وشهادتنامه‌لرده ایسه درجات اهلیت محرر اولدیغندن علی الاعلانك اعلایه ، اعلانك مادوننه تفوقی قبول ایدلمك و شوقدرکه هر سنه مکتبدن طلبه نشأت ایتمکده اولدیغی جهتله دائما بر درجه‌یی ترجیح مادوننده بولنانلرك بسبتون طرق تفیضنی سد ایده‌جکندن شهادتنامه‌لرینك درجه‌سنه باقلمقسزین نشأت اعتباریله مقدم سنه‌نك مؤخر سنه مأذونلرینه تقدیمنك اهون شرین تلقیسی ومع مافیه تودیع اولنه‌جق وظیفه‌نك اهمیتنه کوره سنین متقاربه مأذونلرندن بعضاً علی الاعلالری ترجیحك ضرورتلرك مقدارلریله تقدیر اولنه‌جغی صورتیله مقیداً قبولی کبی قوهٔ عدلیه‌ده‌کی خصائص وامتیازاتك لوازمی جمله‌سندن اولان احوال .

۳ — صفت حاکیتی بولنانلرك اهلیت مفروضه‌سنی تسطیر وتنظیم ایده‌جکلری اعلاماتك واجزای محکمه‌دن معدود اولانلرك دخی حال تماسده بولندقلری محاکم هیئاتنك بوبابده‌کی شهادتلرینك اثبات ایده‌جکی یولده قبول اولنان فکرکه عدلیه انتخاب انجمنی حقنده‌کی نظامنامه‌نك اوچنجی ماده‌سی بونی کوسترمکده‌در .

منتسبین عدلیه دور استبدادده رأس اداره‌ده بولنان ذواته قارشی مهما امکن بو قواعد دائره‌سنده محافظهٔ حقوقه ساعی بولنمش ونظارتده امکان مساعد بولندقجه بوجهته مماشات ایدرك عدلیه‌ده قواعد مسروده‌یه مستند اولان اصول و تعامل لایتغیر بر طرزده تأسس ایلمشدر . مع مافیه بو تعامل و قواعده رعایت ایچون قوهٔ تأییدیه ناظرلرك نصفتی وهیئت انتخابیه‌نك محانةالله تأثیری ایله حقسزلقدن تحاشیلری کیفیاتندن عبارت قالیور وبوکبی معنوی قوای تأییدیه مسلك منتمیلرینك قانوناً مطلوب اولان حضور بال واستراحت قلبیه‌لرینی تأمین ایده‌میه‌رك هر احتماله قارشی علاقه‌دارلرك مادی بر خوف مسئولیته معروضیتلری آرزو اولنیوردی‌که او آرزویی‌ده مشروطیتك بالغاً مابلغ تأمین ایده‌جکی طبیعی ایدی . بوجهتله‌درکه مشروطیتك مملکتمزه عودتی قوهٔ عدلیه‌یی تمثیل ایدن ذواتك اشبو نقاط نظرینی مؤید بر کیفیت تلقی اولنه‌رق بو بابده آیروجه بر دور عد ایدلمشدر . کچن هفته‌یه قدر حالك بومنوال اوزره دوام ایتدیکنی کوریرز فقط اسبوع ماضی‌نك احتوا ایلدیکی بر وقعهٔ عجیبه بتون بو نظریات و قواعدی زیروزبر ایدرك اشارت ایتدیکمز وجه اوزره مملکتمزده قوهٔ عدلیه ایچون یکی بر دور کشاد ایلمشدر .

ایشته بو وقعه « علی مرتضی افندی مسئله‌سی » دیه اشتهار ایدن وآز بر زمانده پك متنوع صفحه‌لر کوسترن وقعهٔ معلومه‌در صورت حدوثنی بر قاچ سوزله اختصار ایده‌لم :

مکتب حقوق مأذونلرندن قسم اعظمنك رحلهٔ تدریسنده پرورشیاب فضل وکمال اولدقلری ودرسخانه‌لرده دائما حنون ومشفق اوله‌رق طانیدقلری معلملری محمود اسعد افندی حضرتلری عدلیه نظارتی وکالتنه تعیین اولنور . محترم خوجه‌لرینك منسوبی بولندقلری نظارته ولوکه بر مدت موقته اولسون شرفبخش اولمسی مأذونلرجه تلمیذانه حسیات احترام ایله مشبوع عظیم مسرتلر ایله تلقی ایدیلور . بالخصوص وکالتلری هنکامنده اساساً قانون اساسینك تحت ضمان وتأمیننده اولان تعاملات مشروحه‌نك بر قاتدها کسب تقویت ایده‌جکی امید ایدیله‌رك دور استبدادده اشبو قواعدی آکاه وغیر آکاه بعض ذواتك مداخله‌سندن اندیشه‌ناك اولان مأذونلر ایچون آرتق قورقولی رؤیا کورمك دورلرینه بسبتون وداع ایدلدیکی ظن اولنور . وتام بو صیره‌ده فاضل مشارالیهك ریاستی آلتنده انتخاب انجمننك انعقاد ایده‌رك قوهٔ عدلیه مناصبندن معدود بولنان مرکز مدعی عمومی معاونلکنه بر ذاتك انتخاب ایدلمکده اولدیغی استخبار ایدیلور . مأذونلر بو وقور قواعد عدالت معلمنك نتائج همتنه انتظاراً اك قدملی رفیقلرینی تبریکه حاضرلانیرلر . لکن اوفق بر شایعه بو صمیمی محیطك صافیتنی تغشیش ایدر . معلملرینه منتسب ومنتمی اولمق اوزره طانیدقلری وهنوز مکتبدن نشأت ایلدیکنی بیلدکلری بر رفیقلرینك پك چوق سنه اول نشأت ایتمش وعدلیه مسلکنه دها اول سلوك ایلمش اولدقلری حالده کندولرینه ترجیح ایدلدیکی خبرینی آلورلر . فقط ابتداءً بوکا اینانلماز بعض معذب ارقداشلرك مالیه ودفتر خاقانی نظارتلرنده‌کی اجرا آتی تلمیح ایتدکلری ظن اولنورسه‌ده چوق کیچمز کیفیت تأیید ایدر مأذونلرده طبیعی بیوك بر غلیان کوریلور . اك مصون ومحفوظ تلقی ایتدکلری بر حق مکتسبی معلملری دلالتیله ضایع ایتملری کندیلرینه پك کران کلور . شکایتلر باشلار . کیفیت ملت مجلسنه عکس ایدر . آتشین مباحثات

جریان ایلر. ناظر وکیلی پك چوق مشکلات ایله تخلیص کریبانه موفق اولور. ایشته مسئله‌نك شکل ظاهری بوندن عبارتدر. فقط شکل علمیسی بسبتون بشقه‌در زیرا مأذونلر قوهٔ عدلیه ایچون موضوع قواعدك زیر وزبر ایدلدیکنی وحقوق مکتسبه‌لرینك ضیاعنه سببیت ویرلدیکنی ادعا ایدییورلر. عجبا بو ذهابلری طوغریمیدر؟ حقیقةً مأذونلرك احتجاج ایتمکده اولدقلری قواعد نظریات علمیه‌یه توافق ایدییورمی؟ ناظر وکیلی افندی حضرتلرینك مجلسده‌کی مدافعاتی وکندیلرینه مظاهرةً بعض ذوات جانبندن درمیان ایدیلان مطالعات وملاحظات نه‌درجه‌لرده اصابته قریندر؟ ایشته بواساسلری شومقاله‌ده موضوع بحث ایتمك ایستر وحقوق مأذونلری ایچون بر مسئلهٔ حیاتیه اولان وساعتلرجه ملت مجلسنی دخی اشغال ایدرك تعیین اسامی صورتیله رأیه مراجعت درجه‌سنده بر اهمیت مخصوصه احراز ایلمش بولنان شو مسئله‌یه صراط مستقیم صحیفه‌لرندن بر قاچنك حصر وتخصیص اولنمسی قارئین محترمه‌جه تفکه حقوقی قبیلندن تلقی اولنه‌رق استکثار ایدلیه‌جکنی امید ایلرم:

ازمنهٔ اخیره‌ده مملکتمزده گاه آلت تعرض وگاه سپر مدافعه اتخاذ اولنان تداخل وتوازن قوا مسئله‌سندن تشریحاته شروع ایدر ایسه‌ك هم دأب متخذه متابعت ایتمش و همده مسئله‌نك اك مهم و روحلی نقطه‌سندن سوزه باشلامش اولورز.

قوای عمومیه‌یی علما اوچه آیرییور: (١) قانونیه (٢) عدلیه (٣) اجرائیه یعنی قانونی یاپمق، تطبیق ایتمك، اجرا ایلمك قوتلری. بونلرك ماهیتلری ایجابنجه هر برینك کندوسنه خاص بعض احوال ولوازمی واردرکه برنده جاری اولان قواعد دیکرنده مرعی ومعتبر اوله‌میور. علما سلامت و موازنه‌یی بو قوتلرك بر برینه عدم تداخلی حالنده کورییورلر وبوخصوصده شایان دقت واعتبار مثاللر قید ایدییورلر. ازمنهٔ اولی ایچون رومالیلرك ازمنهٔ اخیره ایچون چینلیلرك عاقبتی ایشته بو مثاللر جمله‌سندندر. حقیقةً هرایکی قوم بوخصوصده‌کی مبالاتسزلقلرینك جزاسنی پك آغیر بر صورتده چکدیلر. بناءً علیه تداخل قوا فلاکتندن احتراز حکومات ایچون غایت اهمیتلی بر دستور اولمق اوزره قبول اولندی. وبو امنیه‌یی تأمین ایتمك اوزره ماهیات قوانك استلزام ایلدیکی خصائصك تفریق وتمییزینه پك بیوك اعتنا کوسترلدی از جمله: ١ — قوهٔ قانونیه‌یی، قوهٔ عدلیه‌یی تمثیل ایده‌جك ذوات ایچون انتخاب و قوهٔ اجرائیه‌یی تمثیل ایده‌جك اولانلر ایچون تعیین اصولی قبول اولندی. ٢ — انتخاب ایچون شرطلر یکان یکان تعداد و تفصیل تعیینده ایسه یالکز قیود عمومیه ایله اکتفا ایدلدی. ٣ — ارائیلان فوائده کوره قوتلردن برینه امتیازات مخصوصه بخش ایدیلوب دیکری آندن محروم براقلدی. مثلا موضوع بحثمز اوله‌جق اولان قوهٔ عدلیه‌یه حاکملرك لاینعزللکی، ترقیلرینك بر صورت سالمه‌یه ربطیله عزل معنویدن دخی وقایه اولنملری، محاکمك استقلالی، هرکسك محکمه‌سنه تابع بولنمسی، مدافعه‌نك سربستی، محاکمه‌نك علنی اولمسی کبی امتیازلر ویرلدی و بو قبیل امتیازاته مستند قواعد مخصوصه وضع ایدلدی. حالبوکه قوهٔ اجرائیه‌ده مأمورینك هر زمان قابل عزل اولمسی وهر بری آمرینك تعلیماتی و الجاء مصالحله وقوعبوله‌جق استیذانلر ایله مقید بولنمسی، و اموری اقتضای حال و زمانه کوره خفیةً تمشیت اساسی قبول اولندی دیمك که هر قوتك ماهیتی نه‌یی ایجاب ایتدیرییور ایسه انی تقویه ایده‌جك اساسلر قبول ووضع اولنیور.

بو جمله‌دن اولمق اوزره قوهٔ عدلیه‌یی تمثیل ایدن ذواتك صورت ترقیلری حقنده وضع اولنان قاعده‌لرك مخالفی قوهٔ اجرائیه ایچون قبول اولنمشدر مثلا: قوهٔ عدلیه‌نك ترکب ایتدیکی ذواتدن برینك ترقیسی خصوصنده کیمسه‌یه حق تقدیر طانیلمامشدر. زیرا حق تقدیرك استناد ایده‌جکی خصوصات قوهٔ عدلیه‌ده مفقوددر. وضع اولنان اساسلر بوذواتك جمله‌سنك درجه‌سنده عینی سویهٔ عرفانده مفروض اولمالرینی اقتضا ایتدیرمکده‌در. شو حالده حق تقدیر اهلیت جهتندن موضوع بحث ایدیله‌مز. اوصاف سائره‌ده ده ارالرنده مساوات واردر. یعنی اویله مفروضدر. اجرا اوله‌جق وظیفه و صورت ایفاسی دخی معیندر. اوصاف موجوده اووظائفی مکملاً ایفایی مقتضیدر. وظیفه‌لرندن فضله‌سی کندولرندن انتظار اولنماز. یعنی متزاید بر اهلیت ارانماز. ایشته کوریلییورکه حق تقدیرك طبیعتیله محل استعمالی قالمیور. مع مافیه حق تقدیر اساسنك قبولی لازم کلسه قوهٔ عدلیه‌یه بخش اولنان اك مهم امتیاز که محاکمك استقلالیدر سکته‌دار اولور. زیرا حاکملر ترقیلری خصوصنده حق تقدیری حائز بولنانلرك تأثیری آلتنده قالیر. انلرك رضالرینه توفیق حکم ایتمکه بشریت الجاسیله متمایل بولنور. فقط بوراده بر سؤال خاطره کله‌بیلورکه مسلکه ایلك داخل اولانلر حقنده بهمه حال حق تقدیرك استعمالی لزومیدر. فقط جوابی پك بسیطدر قانون قوهٔ عدلیه‌یی تمثیل ایدنلر حقنده حق تقدیر قبول ایتمیور. وبونی قبول ایتمامکله استقلالك تحت تأثیرده قالمامسنی کوزه‌دییور. حالبوکه هنوز مسلکه داخل اولان قوهٔ عدلیه اجزاسندن اولمادینی کبی انك حقنده حق تقدیرك استعمالی ملاحظه اولنان محذوری ده مستلزم دکلدر. بالفعل حاکم اولمیان آدمك تحت تأثیرده قالمسنده هیچ بر محذور یوقدر. مع مافیه بعض مملکتلرده بوقدرجك بر حق تقدیری بیله قوهٔ اجرائیه مأمورلرینه براقامشلر. قوهٔ عدلیه اجزاسندن معدود ذواتدن متشکل قومیسیونلره، هیئاته تودیع ایتمشلردر. نته‌کیم بزده‌ده ٣٠٥ تاریخلی قانون ایله بوطرز قبول اولنمشدر. بوقانونك برنجی ماده‌سنده عیناً شو صراحتلر کوریلور.

«برنجی ماده: رؤسا ایله درسعادت محاکمی اعضاسی مثللو بارادهٔ سنیه نصب وتعیین اولنان مأمورین عدلیه انجمن انتخاب طرفندن وطشره محاکمی اعضاسی ومقاولات محررلری کبی عدلیه نظارتندن تعیین قلنان مأمورین سائره بدایت محکمه‌لری رؤسا واعضاسندن وبش ذاتدن مرکب اولمق اوزره متشکل دیکر انجمندن انتخاب اولنور.»

حالبوکه قوهٔ اجرائیه‌ده مأمورلرك تعیینده آمر اجرالره حق

تقدیر طانیلمشدر زیرا وظائف متنوعدر . ووضع اولنان قواعد وتعلیمات ایله کافه‌سنی احاطه متصور دکلدر . چوق زمانلر مأمورلرك معروض قالدقلری وظائف غیرمنتظره‌ده اجتهادات فکریه‌لرندن بشقه مظاهرلری بولنماز. اهلیتلی اولان برمأمور بووظیفه‌یده مملکتك منافعنه موافق اوله‌رق ایفایه موفق اولور . فقط اهلیتسزی اك محترم وعزیز تلقی اولنان برحقك ضیاعنه مجرد جهالت وعدم کفایتندن طولایی سببیت ویرر . بناءً علیه آمر اجرا حین تعیینده بورالرینی نظره آلیر. نظره آله‌بیلمك ایچونده کندوسنده برحق تقدیر بولنمق لازم کلیر حق تقدیر نزع اولنورسه بوفائده فوت ایدیلور. کوریلیورکه قوتلردن برنده موجب منفعت اولان براساس دیکرنده مستلزم مضرت اولیور . برنده نه‌درجه توصیه اولنمق لازم کلور ایسه دیکرنده‌ده اودرجه تحذیر ایدلمك اقتضا ایدییور . ایشته بوتضاد قوتلره تودیع اولنان وظائفك ماهیتی ایجاباتندن اوله‌رق تکون ایتمکده‌در . ینه بوترقی مسئله‌سنده ۲ — نجی برقاعده‌ده قدم مسئله‌سیدر . قوهٔ عدلیه‌ده قدمه رعایت ضروریدر. بشقه‌صورتله حاکملر ترقی ایده‌مز. چونکه اهلیتلرك متساوی اولمسی مفروضدر . جمله‌سی قانونك تعداد ایتدیکی بتون اوصاف وشرائطی حائز بولنمقده‌درلر . قوهٔ عدلیه مناصبندن برینك منحل اولمسی حالنده نه یاپیله‌جق ؟ کیمسه‌ده حق تقدیر یوقکه تقدیری اولان ذات ویا هیئت تقدیرینی استعمال ایتسونده بر ذاتی اومنحل اولان یره کتیرسون. ایمدی چاره قدمی اولان ذاتك اومقامه طبیعتیله کچمسندن عبارت قالیر . ایشته بوقدم اصولنی تولید ایدر . مع مافیه قوهٔ عدلیه‌ده قبولی ضروری اولان بواصول نظره آلنمسه بو قوتك اك مهم امتیازی اولان حکامك لاینعزللکی اساسی اخلال ایدلمش اولور. زیرا عزل یالکز عزل مادی اوله‌مز عزل معنویده اوله‌بیلور . حاکمی عزل معنویدن صیانت ترقیسنی تأمین ایله قابلدر. بدایت حاکمی ترقیسنی محقق بیلمز ایسه استیناف حاکملکندن عزل اولنمش دیمکدر . ترقی‌یی محقق بیلمك قضیه‌سی ایسه انجق قدمه رعایت حالنده متصوردر. ممالك متمدنه‌نك کافه‌سنده قوهٔ عدلیه مناصبنه ارتقا ایچون بو اساس قبول اولنمشدر. مملکتمزده‌ده ۳۰۵ تاریخلی قانون بواساسك جاری اوله‌جغنی صراحةً تعیین ایدییور .

« اون التنجی ماده : انتخاب انجمنلرنده هیئت ممیزه‌دن کلان دفترده اسامیسی محرر اولانلرك امتحانده ابراز ایتدکلری درجات اهلیتده مساوات بولندیغی حالده قدمه کوره انتخاب ایدیلور » [حکام ومأمورین سائرهٔ عدلیه‌نك اصول انتخاب وتعیینلرینه دائر قانوننامه]

تشکیلات محاکم قانوننده‌ده بر حاکمك مافوق محکمه‌سی هیئت حاکمه‌سنه داخل اوله‌بیلمسی ایچون محکمه‌سنده‌کی خدمتی برمدت ایله تحدید اولنمشدر .

« قرق اوچنجی ماده : برکیمسه بدایت محکمه‌سی اعضالغنه تعیین اولنمق ایچون سوء احوال ایله مشتهر اولمامقله برابر اولا یکرمی بش یاشنی اکمال ایتمش اولمق ثانیاً جنحه وجنایت جزاسیله محکوم اولمامش بولنمق ثالثاً عدلیه نظارتنك انتخاب انجمنی حضورنده بالامتحان قبول اولنمق ویاخود بر محکمه‌نك اعضا ملازملکنده وممیزلك ویا ضبط کتابتنده درت سنه خدمت ایتمش اولمق شرطدر .

قرق‌دردنجی ماده : لااقل اوتوز یاشنده اولوبده درت سنه بدایت محکمه‌سنده اعضالق ایتمش اولانلر بدایت محکمه‌سی ریاستنه ویا استیناف محکمه‌سی اعضالغنه تعیین اولنه بیله‌جکی کبی استیناف محکمه‌سی ریاستیله محکمهٔ تمیز اعضالغنه تعیین اولنه بیلمك ایچون دخی لااقل قرق یاشنده بولنمق وبدایت محکمه‌سی ریاستیله استیناف اعضالغنده ویا بومأموریتلرك ایکیسنده درت سنه مدت بولنمش اولمق لازمدر الخ » [تشکیلات محاکم قانونی]

شومدتی اکمال ایتمیان مافوق محکمه‌سنه کچه‌مز دینیور یعنی اهلیت اصلا موضوع بحث اولیور زیرا اشارت اولندیغی وجه‌اوزره جمله‌سنك اهل اولمسی مفروضدر ایفای وظیفه‌ده رسوخ وملکه ارانیور بوده مدت ایله اولور او مدت‌ده تعیین اولنیور . ایشته بوقدم اصولنك بر نتیجهٔ طبیعیه‌سی اولدیغی کبی قدمك قوهٔ عدلیه‌جه ترقیده یالکز مخلص اوله‌رق دکل آیروجه فوائد مخصوصه‌یی دخی مستلزم اوله‌رق تلقی ایدلدیکی مثبت براهین واضحه‌دندر .

حالبوکه قوهٔ اجرائیه‌ده قدم اصولی پك مضردر موفقیت اداره‌یی مخل باشلوجه اسبابدندر قوهٔ اجرائیه‌نك عسکرلکه عائد قسمنده قدم اصولنك قبولی علما اراسنده برمسئله‌در . یالکز عسکرلکده بواصولك تطبیقنه تمایل ایدنلر وار . فقط اقسام سائره‌سنده اصلا قبولی جهتنه کیدلمامشدر . زیرا برکره مأموریت ترقی ایتدکجه وظائف اداره بشقه براهمیت آلیر قوهٔ عدلیه‌ده اولدیغی کبی مسائل اجرائیه‌نك هربرینه تماس ایدن ماده‌یی کوستریر الده برکتاب یوقدر . اکثر خصوصاتده موفقیت ؛ اجرا ایدن ذاتك ذکا واقتدارینه وابسته‌در . دیمك اولیورکه قدم اصولی قوهٔ عدلیه‌ده نه‌قدر نافع ایسه قوهٔ اجرائیه‌ده اودرجه مضردر . تتبعاتمزی توسیع ایدر ایسه‌ك هرقوته طانیلان ماهیت اعتباریله دها بویله پك چوق فرقلر بوله‌بیلورز . فقط بوایکی فرق موضوع بحث ایده‌جکمز مسئله‌یی تنویره کافی اولدیغندن بوقدرله اکتفا ایدرك اصل مسئله‌یه رجوع ایچون قانونلرمزك بو اساسلری تأیید ایدن احکامنی تدقیق ایتمکلکمز لازم کلیر . شیمدی برکره قوهٔ عدلیه مناصبنه کچمك ایچون قانونلرمزك احکامی نه‌دن عبارتدر بونی بیلملی‌یز .

قانون اشبو مناصبی ایکی قسمه آییریور : ۱ — مرتبهٔ اولی ۲ — مرتبهٔ ثانیه « اونجی ماده : امتحان ایکی مرتبه‌ده اوله‌رق اجرا ایدیلور برنجیسی حاکمیت صفتنی حائز اولیان وایکنجیسی حاکمیت صفتنی حائز اولان مأمورینه مخصوصدر . — ۳۰۵ تاریخلی قانون — »

بومأموریتلره کچمك ایچون یا مکتب حقوقدن نشأت ایتملی « اوتوز ایکنجی ماده : مکتبدن مأذونیت شهادتنامه‌سنی حامل اولان طلبه محاکم نظامیه‌ده لااقل برسنه اعضا ملازمتنده استخدام اولندقدن صکره درسعادت وولایات محاکم ابتدائیه‌سی اعضالغنده بولنمغه کسب

لیاقت ایلیه‌جکلر وخدمات عدلیه‌ده بالتدریج ترقیاته نائل اوله‌جقلردر. ــ حقوق مکتبی نظامنامه‌سی ــ اون دردنجی ماده : مکتب حقوقدن علی الاعلا واعلا درجه‌سنده شهادتنامه آلمش اولانلر ایکنجی وقریب اعلا درجه‌سنده شهادتنامه آلانلر برنجی مرتبه‌ده معین اولان مأموریتلره تعیین اولنه‌جق ومکتبدن نشأت ایتمیانلرك امتحانلری بونلره قیاساً اجرا قلنه‌جقدر ــ ۳۰٥ تاریخلی قانون » ویا مرتبه‌لره عائد امتحانی ویرملی « التنجی ماده : معزولیندن خدمت عدلیه‌یه کیرمك ایستیانلردن مساویٔ احوالی ویاخود تبین ایده‌جك اقتدارسزلغی جهتیله اوچ دفعه عزل ایدلیان وصورت ظاهره ایله استخدامنده مانع نظامی اولمیانلر اوراق وسجل قیدی تتبع وتدقیق وسائر صورتله تحقیق قلنمسی سجل مدیریتنه ودرجهٔ لیاقتی تعیین ایدلمك ایچون اجرای امتحانی دخی هیئت ممیزه‌یه حواله اولنور ــ حکام ومأمورین عدلیه‌نك اصول انتخابی قانونی » .

کوریلیورکه مکتبدن مأذون اولانلرك علی الاعلا واعلالری بو مرتبه‌لرك هر ایکیسنده‌کی مناصبه انتخاب اولنه‌بیلورلر قریب اعلالر ایسه یالکز مرتبهٔ اولی‌یه انتخاب ومراتب امتحانی ویرنلرده انجق قزاندقلری مرتبه مناصبنده استخدام اولنورلر ایمدی مناصب عدلیه‌یه شو صورتله کسب استحقاق ایتمش اولان ذواتك مراجعتی حالنده بونلری تفریق وقانوناً قنغیسنك انتخابی لازم کله‌جکنی تبیین ایچون حکامدن متشکل قومیسیونلر وجوده کتیرلمشدر بالایه بالمناسبه نقل اولنان ۳۰٥ تاریخلی قانونامه‌نك برنجی ماده‌سنه مراجعت . [قرق التنجی ماده : انتخاب انجمنی عدلیه ناظری ومستشاری ومحکمهٔ تمیز ویااستیناف رؤساسی ایله محکمهٔ مذکوره دائره‌لرندن براعضادن مرکبدر . ــ تشکیلات محاکم قانونی ــ] بو انجمنلر تفریق وانتخابی نه صورتله ایفا ایده‌جکلر بونلریده ینه قانون تعیین ایتمش هیچ برشیئی حق تقدیره براقامشدر. قانوناً تصور اولنمش که طالب اولانلر یا مستخدمین ویا مأذونلر ویا مراتب امتحاننده موفق اولانلر ویا بونلرك هر ایکی صنفندن ویاصنوف ثلاثه‌سندن مراجعت ایلیانلردر . بونلرك اهلیتلری یدلرنده‌کی شهادتنامه ایله ثابتدر مستخدم دخی طبیعی ایلك استخدامنده اهلیتنی بویله بر وثیقه ایله اثبات ایلمشدر . ایمدی تعارض حالنده انتخاب هیئتی درجه‌یه بقار ۳۰٥ تاریخلی قانونك اون التنجی ماده‌سنده‌کی [درجات اهلیتده مساوات بولندیغی حالده] فقره‌سی بونی کوستریر درجه‌ده تعارض ایدییورلر نشأت اعتباریله قدمه بقار مادهٔ مذکوره‌ده بالاده‌کی فقره‌یی متعاقب [قدمه کوره انتخاب ایدیلور] دیه‌ولی ایدن صراحت بونی مؤیددر . قدمده متساوی بولنیورلر اوزمان استخدامی نظره آلیر زیراقانون مذکورك اوچنجی ماده‌سنده « تشکیلات محاکم قانونك ق ق دردنجی وقرق بشنجی ماده‌لری موجبنجه سلسله قاعده‌سنه رعایتله اولامستخدم اولانلر » دیه بو جهت تصریح اولنمشدر بو شریطه‌یده حائز بولنیورلر. اوحالده استخدامده قدم ارانیر [فقرهٔ قانونیه بالاده مندرجدر] یالکز قدمده تساوی حالنده قرعه اصولنه مراجعته دائر برصراحت کوریله‌میور قواعد موضوعه بوحالده قرعه‌یی ایجاب ایدر فقط قانون بونقطه‌ده ساکتدر ایشته نتیجه کورلدیکی وجه‌اوزره دائما قدمه منجر اولیور انجمنلرك برکونه حق تقدیری کورلیور مسلکه شو صورتله انتساب حاصل اولدقدن صکره داخل اولان ذات قوهٔ عدلیه‌یی ترکیب ایدر برجزؤ اوله‌جغندن وبوقوتی تشکیل ایدن افرادك جمله‌سی عینی سویهٔ عرفانده اولمق صورتی قانوناً مفروض بولندیغندن بوندن صکره یالکز قدم نظر اعتباره‌الینر وانجمن انتخابك بونلر حقنده‌کی وظیفه‌سی قدمی تعیین وترفیع درجه مراسمنی اجرادن عبارت قالیر یعنی بوراده‌ده حق تقدیرلری کورلماز اول وآخر اشارت ایتمکده اولدیغمز وجهله حق تقدیر قوهٔ عدلیه ایچون الك مضر براصولدر انتخاب حق تقدیردن نه‌درجه تجرید اولنورسه قوهٔ عدلیه‌نك استقلالی او نسبتده محافظه ایدلمش اولور طوغریسی قواعد موضوعهٔ قانونیه‌مز قوهٔ عدلیه‌یی تطرق خللدن وقایه ایچون کوریلیورکه نقصان برجهت براقامشدر حتی مرتبه امتحانی اجرا ایده‌جك هیئتك نصفندن فضله‌سنك قوهٔ عدلیه ارکانندن اولمسی شرطنی وضع ایلمشدر .

[سکزنجی ماده : امتحانه مأمور اولان هیئت ممیزه اوچی ارکان مأمورین عدلیه‌دن وایکیسی مکتب حقوقده فقه وقوانین تدریس ایدن معلملردن اوله‌رق بش ذاتدن عبارت اوله‌رق انتخاب وتعیین قلنه‌جقدر ــ حکام ومأمورین عدلیه‌نك اصول انتخابی قانونی ــ]

قوهٔ اجرائیه‌نك تأثیراتندن محافظه ایچون نه‌لازم کلورسه یاپلمشدر. هیئت ممیزه‌نك متباقیسنی حقوق مکتبی معلمینی تشکیل ایتمش اولمسی بشقه برملاحظه‌نك نظره آلنمش اولمسندن نشأت ایدییور ماده‌نك حین وضعنده مکتبدن نشأت ایتمامش حکام قوهٔ عدلیه اجزاسنك اکثریتنی تشکیل ایتمشدی هیئت ممیزه تماماً قوهٔ عدلیه ارکانندن ترکب ایتسه مأذونلره مرتبه امتحانلرنده قزانانلرك اهلیتجه کندیلرینه مساوی بولنوب بولنمدقلری برعقده اوله‌جقدی وبو صورتله نشأت ایدنلرك بالآخره قدم ایجابنجه کندیلرینه تقدمی کران کله‌جك وحقك نزع وغصب ایدلدیکی شبهه‌سنك تحت تأثیرنده قاله‌جقدی‌که طولاییسیله حکامك لاینعزللکی اساسنك اخلال ایدلمسی صورتنه منجر اولور . معلملرینك بوهیئت ممیزه‌یه مشارکتی ایسه بوشبهه‌یی، بوعقده‌یی حل وازاله ایدر . بناءً علیه محذور واقعده برطرف اولور کذا انتخاب انجمنلرینك هیئات حاکمه‌دن تشکل ایتمسی قانونك تقیدات مشروحه‌سی جمله‌سندندر هیئتك انتخاب قانونه مخالفتلری حالنده مسئولیتلرینك تصریح اولنمسی حق تقدیرلری اولمامسی اساسنی مؤیددر حق تقدیرلری اولسه مسئول اولمامالری لازم کلور زیرا مسئولیت تهدیدینه معروض حق تقدیر اوله‌مز امادنیله‌جککه مقصد قواعد موضوعه دائره‌سنده برحق تقدیردر فقط بوبابده‌کی قواعد موضوعه‌ده حق تقدیرك محل استعمالنی کوره‌میورز قانون هرجهتی کوستریور . مسلکه دخولده ویاحین ترقیده بتون اوصاف وشرائطك مساوی بولنمسی حالنده تجلی ایدن حق تقدیر جزئی‌که قرعه جهتنی قانون ناطق بولنسه ایدی بوکاده

محل قالماز ایدی حق تقدیردن زیاده قرعه‌یه بکزر برشیدر چونکه حق تقدیرك مستند اوله‌جغی اسباب یوقدر بتون اوصاف وشرائط مطلوبه‌ده مساوات کامله واردر. هیئتك بوذواتدن برینی اختیار ایتمسی بلامرجح برتمایلدن عبارت قالیر. اونك ایچون بوکیفیته حق تقدیر ماهیتی طانیمامق دها موافقدر معمافیه بوتمایله تقید اولنمشدر بونده‌ده اکثریت ثلثان آرا ارانمشدر ۷ ربیع‌الاخر سنه ۱۳۰۰ تاریخنده تصدیق حکمداری‌یه اقتران ایدن نظامنامه‌نك طقوزنجی ماده‌سنده: « امر انتخاب انجمن اعضاسنك اکثریت آراسنه معلق اولمایوب اوچ مخالف رأی حاصل اولورسه انتخاب مقبول اولماز » دیه صراحت واردر مرتبهٔ ثانیه مناصبنه انتخاب اوله‌جقلری تفریق وتمیز وظیفه‌سیله مکلف اولان انجمن تشکیلات محاکم قانوننك قرق التنجی ماده‌سی موجبنجه ناظر ومستشار ومحکمهٔ تمیز ویااستیناف رؤساسی ایله محکمهٔ تمیزدائره‌لرندن براعضادن ترکب‌ایدییور که‌عددلری طقوزه بالغ‌اولور دیمك‌که التی رأی مقتضی اوچ رأی مانع اولسه مانع جهتی ترجیح اولنه‌جق مرتبهٔ اولی انتخاب انجمنیده جمله‌سی حکامدن بولنمتی اوزره بش ذاتدن تشکل ایدر اکثریت ثلثان ارا قاعده‌سنك اوراده‌جاری اولمسی لازمدر یعنی ایکی ذات مخالف قالسه انتخاب صحیح اولماملیدر چونکه واضع قانونك مقصدی قرعه ماهیتنده قلان بوحق تقدیرك برقاتدها اهمیتنی ازالتمقدر بوکا توفیق معامله اواساسه تقربدر. انتخاب انجمنی هیئتك اشبو قواعده عدم رعایت حالنده مسئول طوتیله‌جغنه دائر اولان صراحت‌قانونیه بوهیئتك آمراجرانك هیئت استشاره‌سی اولمادیغنی کوستریر.

[یکرمی طقوزنجی ماده: اشبو قانونك احکام مندرجه‌سنه‌مخالف اوله‌رق انتخاب وقوع‌بولدیغی حالده منتخبلر مسئول طوتیلور — ۲۲ جمادی‌الاخر سنه ۱۳۰۵ تاریخلی حکام‌ومأمورین سائرهٔ‌عدلیه‌نك‌اصول انتخاب وتعینلرینه دائر قانونامه —]

زیرا هیأت استشاره‌ده مسئولیت یوقدر مسئولیت نتائج استشاره ایله عامل اولان آمر اجرایه عائددر.

ذاتاً هیئت استشاره قوهٔ عدلیه‌ده تصور اولنماز. بو قوهٔ اجرائیه اجزاسندندر. قوهٔ اجرائیه درت قسمه آیریلور. (۱) آمرلر. (۲) بونلرك هیأت استشاره‌سی. (۳) امرلری تحریره مأمور اولانلر. یعنی دوائرده‌کی کتبه. (۴) بو امرلری اجرا ایدنلر. قوهٔ عدلیه‌ده‌ایسه بویله تقسیمات یوقدر. آمر یوقکه هیئت استشاره‌سی اولسون. حکامك رهبروآمرلری تلقینات وجدانیه‌لریدر. بناءً علیه انتخاب انجمنلری برهیئت استشاره دکلدر. مرتبهٔ اولی درجه‌سنده‌کی مناصبه انتخاب وظیفه‌سیله مکلف اولان انجمنه مرکزده بدایت رئیس اولی ریاست ایدرکه اشارت ایتدیکمز وجه اوزره صرف حکامدن متشکل بر انجمندر. مرتبهٔ ثانیه مناصبنه انتخاب وظیفه‌سیله مکلف اولان انجمنده هرنه‌قدر ناظرومستشار وسجل‌مدیری بولنمقده ایسه‌ده بونلردن صوکنجیسی صاحب رأی اولمیوب دیکر ایکیسی دخی یالکز برر رأیه مالکدر. متباقی ذوات کافهٔ صنف حکامدندر. بو انجمن مجلس استشاره اولمادیغی ایچوندرکه رأی خفی واکثریتله اتخاذ قرار کبی قواعد جریان ایدر. نته‌کیم ناظر مخالف قالمق اوزره انتخاب دخی مجازدر. حالبوکه هیئت استشاره‌ده حق قرار دائما آمرکدر. فکرینه توافق حالنده اقلیتك دخی رأینی انفاذ ایده‌بیلور. بوکونك بیوك آمر اجرا اولان صدر اعظم ایچون هیئت استشاره‌سی اولان شورای دولتك اکثریت آراسنه اتباع مجبوریتی یوقدر. اقلیتك رأینده مبنای معامله اتخاذ ایده‌بیلور. نته‌کیم مضابطه‌ده اقلیتك رأیی اسباب موجبه‌سیله اشارت اولنور. برده دوشونملی‌یزکه بو انجمنی وجوده‌کتیرن تشکیل محاکم قانونیدر. دیمك بویله برانجمنك وجودی محکمه‌لر وحاکملر ایچون لازم غیر مفارق عد اولنمشدر. ذاتاً اشارت ایتدیکمز وجهله قوهٔ عدلیه‌ده قوهٔ اجرائیه‌نك تأثیرندن وارسته قالمق اصلدر. بو اصله تقریب ایدن هرقاعده، هراساس، هرنظریه معتبردر.

حکامك ترقی مراسمنی ایفایه عدلیه ناظرینی مأمور ایتمك نوعا قوهٔ اجرائیه‌نك قوهٔ عدلیه حقنده حائز تأثیر اولدیغنی احساس ایلکدر. شو ملاحظه‌یه مبنی مملکتمزده بووظیفه‌یی حکامدن متشکل انجمنلره تودیع اساسی قبول اولنمشدر. شبهه‌سزدرکه ترفیع درجه مراسمنی اوحاکمی ارالرینه قبول ایده‌جك هیئته براقمق حکامك وقع وحیثیت واستقلاللریله متناسب بر معاملهٔ حرمت وتعظیمدر. بو انجمنلرك نظائرینی قوهٔ قانونیه‌یی تمثیل ایدن ذواتك انتخاباتی امورینه نظارت وظائفیله اشتغال ایدن قومیسیون وانجمنلرده بوله‌بیلورز. اوراده‌ده تعیین اولنان ذوات ملتك وکیللری اولمق حیثیتیله بر دائرهٔ ملیه دیمك اولان بالذات هیئتدن قومیسیونلر تشکیل اولنور. مجلسك کشادندن صکره مضبطه‌لر تدقیق مبعوثلردن مرکب انجمنلره براقیلور. مراسم‌قبولیه‌یی‌ده مبعوثانك هیئت‌عمومیه‌سی‌اجرا ایلر. قوهٔ اجرائیه‌ده ایسه بویله انجمنلره تصادف اولنماز. اونلرك دائما ماهیتلری برر هیئت استشاره اولمقدن عبارتدر. بزده‌کی قوهٔ اجرائیه‌ده او اساسدن متباعد یالکز مأمورین ملکیه قومیسیونی بوله‌بیلورز. معمافیه بو قومیسیونکده ماهیتی شایان تدقیقدر. دیوان محاسباتی ایسه قوهٔ اجرائیه عدادینه ادخاله ذاتاً معنا یوقدر. زیرا تدقیق ایتدیکی حسابات وتضمینات وذممات حقنده دولتجه مرعی‌الاجرا حکملر ویرمسنه ومأمورین مالیه‌نك شخصلری ایچون مدار حکم اوله‌جق اسبابی تهیئه ایتمسنه ورئیس واعضاسی‌لاینعزل وآیروجه مدعیٔ عمومیسی موجود اولمسنه نظراً بو عادتا بر اداره محکمه‌سیدر. مجلس استشاره دکلدر.

دیکر مجالس وانجمنلر ایسه برر هیئت استشاره‌در. قوهٔ عدلیه‌ده مجلس استشاره‌نك بولنمامسی اسبابندن بریده حق تقدیرك استعماله توقف ایده‌جك کیفیاتك موجود اولمامسیدر. قالدیکه بو هیئتدن بر مدت موقته ایچون اولسون قوهٔ عدلیه‌لکی نزع ایدرك قوهٔ اجرائیه عدادینه ادخال ایلمك تداخل قوا محذورینی مستلزم بولنمقله برابر

التزام مالا يلزم قبيلندن بر كلفت زائده در . باخصوص حكامده بويله بر دركه يه سقوطى ذل عدايدرلر . خلاصه قوۀ عدليه ده هر شئ قانوناً تعيين اولنمشدر . ناظرلره ، انجمنلره دوشونيله جك بر شئ براقلمامشدر ؛ بوقاريده اثبات ايتديكمز وجه اوزره بويله اولقده لازمدر : زيرا حق تقدير اساسنى قبول قوۀ عدليه يه بخش اولنان كافۀ امتيازاتى استردادده كفايت ايدر . اوزمان حاكملر ، مدعئ عموميلر ، محاكم كتبه سى ترقيلرينى تأمين ايچون تبصبص وتملق طريقه توسل ايدرلر . كوزه كيرمك ، طرفدار پيدا ايتمك ، هيئت انتخابيه يه چاتمق توجهلرينى استحصال ايله آمر اجرانك رأينى كندى طرفنه اماله اسبابنى تهيئه ايتمك الك بيوك دوشونجه لرينى تشكيل ايدر . عجبا بوقبيل تحسساتك زير تأثيرنده حقوق عباد نه صورتله محافظه اولنه بيلور اما دينيله جككه اشبو احوال

مابعدى وار مارونى زاده : ابو العلا

تراجم احوال

ياد ماضى

— مابعد —

كندمزجه برچوق منالر ويردك . كمال بكك رجحان مطلق ايله رجحانى ، احمد مدحت افنديله توفيق بكك ، مدحت پاشايه منسوبيتلرى ، نورى بكله بنم برطرفه انتسابمز بولنمديغى ملاحظه لريده تحرى ايلديكمز اسباب انتخاب ايچنده موجود ايدى . بو تقسيمده بزم حصه من دها آغير دوشديكندن رفقا تسليت ويرمكه باشلاديلر . هله كمال بك خزائن خيالندن عكاظك محاسنى حقنده اول قدر شاعرانه پارلاق سوزلر صاچديكه اخيراً مأموريت ايله درت سنه دن متجاوز بولنديغم بيروته كيديورز ظن ايتدم . مكر نورى بكله بنم ايچون خيرليسى بو ايمش . آتيده ظهور ايدن احوالدن بو تقسيمده ايكى رفيقك كارلى چيقديغى تحقق ايتدى .

بر مدت قاره ده اوتوردق . صكره واپورك كزتى محلنه چيقدق . براى وداع كلوب كيدن ذوات ايله صحبت وملاطفه لر ايلديكى صره ده نورالدين دركاه شريفى پوست نشينى شيخ غالب افندى مرحوم تشريف ايتدى . ملاقات عليه لريله متنعم اولدقدن صكره عودت بيورديلر . واپورده اقشامه طوغرى تحريك چرخ عزيمت ايلدى .

ابتداى سياحت

روم ايلى قطعه سنده منتهاى سياحتى كاغدخانه ، اناطولى جهتنده كزديكى يرلر بكقوزايله حيدرپاشا ارەسنده كى مسافه يه منحصر بولنان راقم الحروف ايچون بوايلك اقشام شام غريبان حكمنى المشيدى . دقهليه سراى برونى طولاشدى . بنده يالكز باشمه برطرفه چكلدم . برجهتدن چاملیجه تپه لرينه اطه لره مدنكاه ايليور ، كاهى استانبول طرفنه عطف نظر ايديور ايدم . لحظه لحظه تباعد ايتدكجه هر يردن الوداع ندالرى كليورمش كبى اوليوردى . انقده برر سياه لكه حالنى آلدينجه يه قدر مواقع مذكوره يه باقه رق نهايت كوزمك اوكنده تجلى ايدن منظرۀ علويه يى تماشايه طالدم : بوتماشانك قلبمه القا ايلديكى معانئ عاليه يى مست حظوظ ايلمش ايدى . بوهنكام وجدواستغراقده عارف بالله شيخ عمر بن الفارض حضرتلرينك شو بيتلرينى آهسته آهسته اوقومغه باشلادم :

تَرَىٰ صُورَةَ ٱلْاَشْيَاءِ تُجْلَىٰ عَلَيْكَ مِنْ
وَرَاءِ حِجَابِ ٱللَّبْسِ فِي كُلِّ خِلْعَةِ
تَجَمَّعَتِ ٱلْاَضْدَادُ فِيهَا لِحِكْمَةٍ
فَاَشْكَالُهَا تَبْدُو عَلَىٰ كُلِّ هَيْئَةِ
صَوَامِتُ تُبْدِي ٱلنُّطْقَ وَهِيَ سَوَاكِنُ
تُحَرِّكُ تُهْدِي ٱلنُّورَ غَيْرَ ضَوِيَّةِ

ارتق كونش عمان بى پايان سماده ماوراى افقه كيتمش و ظلام ليل ايله اشكال و الوان كائنات مستور قالمش ايدى ، بولنديغم يردن قالقدم ، ارقداشلرك يانته كيتدم . بو اثناده يمك زيلى چالندى . صالونه ايندك . طعام اوزرينه براز كزندكدن صكره قاره يه كيردم ، ياتدم .

ايرتسى صباح قلعۀ سلطانيه يه واصل اولدق . دقهليه يه يناشان بر بكلك صندالى بزى آلدى ، طوغريجه « پسنديده » نامنده قلعۀ سلطانيه ده قره غول بكله ين كوچك بر واپوره كوتوردى . اوراده بر هفته قدر قالدق . مكر خصوصى بر واپور ايله درحال استانبولدن چيقارلمقلغمزه ارادۀ سنيه شرفصادر اولمش ، واپورك ايسه تداركات سفريه سنى اكمال ايتمسى وقته محتاج اولديغندن بزى همان چناق قلعه يه متوجهاً حركت ايتمك اوزره بولنان دقهليه يه اركاب ايتمشلر ايمش . محافظه مز ايچون ترفيق ايديلن مأمورين ضابطه ده بزمله برابر پسنديده يه نقل ايتديلر .

موسم ، ايام بهار ايچنده الك شعشعه بار لطافت اولان نيسان . . كائنات قهقهه ايله خندان .. اطرافده كى طاغلر تپه لر ، زمردين چمنلر رنكين شكوفه لر ايله دوناتمش .. قبۀ سمانك لاجوردى ايله ملون .. صباحلرى نور سحرى متعاقب افق شرقيده برى برندن روحنواز الوان كوناكون ايچنده شمس عالم آرا كمال دبدبه واحتشام ايله ظهور ايديور .. تحريك دست نسيم ايله اهتزازه كلش خفيف خفيف طالغه لر واپورك اطرافنه شيپ شيپ اوريور .. كيجه لرى آسمانده صاف وبراق برساحۀ نورانى پيدا اوليور .. ديدكارى كبى بو ساحه ايچنده بر نامتناهيلك بر مبهميت برشعر مرسوم حس وخيالى اوقشايور .. كويا برجزء لايتجزى بيكلرجه عوالمى بيكلرجه شموس و اقمارى مشاهده ايديور ايدى .

يا ايها الناس كم لله من فلك
تجرى النجوم به والشمس والقمر

ایچنده بولندیغمز حوض بهشتی به نورقرلك نقش ایلدیکی سروسیمینلرده بو لطافتلره قاتلیور ایدی . طبیعتك بو شوق انکیز آهنك عمومیسیله ذوق وصفامز برکمال ایدی .

حافظ شیرازی ایله صفی الدین حلی صانکه بوکونلر ایچون شویله نغمه طراز اولیورلرایدی :

هوا مسیح نفس کشت وخاك نافه کشای
درخت سبز شد ومرغ درخروش آمد
تنورلاله چنان بر فروخت باد بهار
که غنچه غرق عرق کشت وکل بجوش آمد

وَرَدَ ٱلرَّبِيعُ فَرَحْباً بِوُرُودِهِ وَبِنُورِ بَهْجَتِهِ وَ نَوْرِ وُرُودِهِ
وَبِحُسْنِ مَنْظَرِهِ وَ طِيبِ نَسِيمِهِ وَأَنِيقِ مَلْبَسِهِ وَ وَشْيِ بُرُودِهِ
فَصْلٌ إِذَا ٱفْتَخَرَ ٱلزَّمَانُ فَإِنَّهُ إِنْسَانُ مُقْلَتِهِ وَ بَيْتُ قَصِيدِهِ
يُغْنِي ٱلْمِزَاجَ عَنِ ٱلْعِلَاجِ نَسِيمُهُ بِٱللُّطْفِ عِنْدَ هُبُوبِهِ وَ رُكُودِهِ

کیجه‌لری کوکرته‌ده طوبلانور، سطح دریاده نورقرله پیدا اولان مناظر جمیله حقنده درلودرلو تشبیه مخیللر بوله‌رق بری بریمزه سویلر ایدك . فقط ساحهٔ پهنای خیالی ازهار کوناکون ایله آراسته بر چمنزار بی‌پایان لطافتی اندیران کمالك ایجادایلدیکی تشبیهات یاننده بزم تشبیهلرمزك حکمی قالمیوب شعشعهٔ زرینلری بدره تصادف ایتمش یلدیزلر کبی سونیور ایدی .

کاه شاعر شیرازینك شو بیتی :

جهان وکار جهان جمله هیچ در هیچست
هزار بار من این نکته کرده ام تحقیق

مآلنی اوقشار صورتده شعرلر سویله‌نوردی . کاه ادبیاتدن مسائل قانونیه‌یه کچردك . برکیجه ایچمزدن بری : بزده قانون « اجراسنه ارادهٔ سنیه تعلق ایدن نظامنامه‌در » دیه تعریف اولنور . حالبوکه قانون مونتسکیونك تعریفی اوزره « طبیعت اشیادن منبعث روابط ضروریه‌در » دیدی . دیکر بری مونتسکیونك بوتعریفی معنای اعم ایله بر تعریف فلسفیدر . بومعناجه قانون : براصلك بری برینه مشابه احوال وکیفیاتده مطرد بولنان تأثیریدر دیه‌دخی تعریف ایدلمشدر . هردولتده متخذ اصوله کوره دوائر عائده‌سنجه تنظیم ایدیلوب قرارلاشدیریلان لایحه‌لر محافل اهل حل وعقددن کچوریله‌رك اجرای احکامنه ارادهٔ جناب حکمداری

برکت زاده : اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

ماده و ماورای ماده

آرتور الحاد بوره

اون سکزنجی عصرده واون طقوزنجی عصرك بدایتنده علمای ماديون طرفندن تدوین اولنان آثاری اوقویانلر ظن ایدرلرکه روحك موجودیتنه ، آخرتك وقوعنه عائد اولان اعتقاد تهالکه ایچنده‌در ؛ صوکنده بشر بوایکی عقیده‌یی بردن ترك ایدرك حیاتك مبدأی ، معادی ماده اولدیغنی ، جنت ، جهنم کبی شیلرك ایسه انسانلر طرفندن تصنیع ایدلدیکنی یقیناً آکلایه‌جقدر .

حقیقت ، بومضر فکر آوروپاده افکار منوره اصحابنی تشکیل ایدن طبقات آره‌سنده آله‌بیلدیکنه انتشار ایتمش ، حتی محررلردن برچوغی بونی علی ملأ الناس اعلانه ، هرمجلسده ترویجه قالقیشمشدر . وجدان سلیم اصحابندن بونلره قارشی طورمق ایسته‌ین علما ایسه — صورت محسوسه‌ده اثباتی قابل اوله‌مایه‌جق هیچ بر نظریهٔ علمیه‌نك قبولنه یاناشمایه‌جقلرینی علناً سویله‌مکده اولان — بوآدملره قارشی حجت سردندن عاجز قالمشدر .

بناءً علیه هیچ مناقشه‌یه محل یوقدرکه اکر حال بوطرزده دوام ایده‌جك اولورسه ایش بردنبره الحادك اعلان اولنمسنه ، قلوب بشره حیات سرمدیدن نومیدلك چوکسنه وارە‌جقدر آرتق بوعاقبتك تدرن اجتماعی میقروبی اولان فساد اخلاقه نه صاغلام بر اساس اوله‌جغنی بیانه حاجت یوقدر .

لکن ذاتاً ضعیف اولان بشرك بومذهب مادیدن طولایی دوشه‌جکی ورطهٔ اضمحلالی ازلدن تقدیر ایدن خالق حکیم بوشیمانی حرکت وهجومك قارشیسنه اویله برصارپ حائل دیکمشدرکه اوسدیدك اوکنده فحول مادیون جواب وخطابه‌قادر اوله‌میه‌رق وتفه‌کیر حیرت اولوب قالمشلردر . پیشکاه عزملرینه دیکیلن بومانع منیعی کورنلر آرتق مذهب مادی‌یی بوسبوتون براقدیلر ، بطلاننی کوردیلر . کندیلرینك شمدی‌یه‌قدر حقیقتدن اوزاقده بولندیغنی ، روحك بدندن مستقل بر موجودیته مالك اولدیغنی ، آخرتك وقوعی جای شبهه اولمدیغنی دلائل محسوسه ایله اثباته قالقیشدیلر . ایشته آلمان مشاهیر علماسندن دوقتور قارل‌دوپرل (تسو قونفت — استقبال) نامنده‌کی اثرده شویله سویلیور :

« علوم طبیعیه بقای روحی انکاره جرأت ایتمشدی . جناب حق ینه اوعلوم طبیعیه‌یی انکار ایتمکده اولدیغی روحك مخلدیتنه برهان اقامه‌سنه محکوم ایلدی . »

باقه‌لم مذهب مادینك قارشیسنه دیکیلەرك نظر نفوذنی خیبت ایچنده براقان اوحائل نه ایمش ؟ ایشته بوحائل طاقتکداز ارواح موتی ایله مناسبت ومحاوره ادعاسنده بولنان طائفهٔ « روحیون » ك ظهوریدرکه بونلر اوواسطه ایله — آنجق کوروب ایشیدنلرك ایناننه‌بیله‌جکی بر طاقم خوارق میدانه قویبورلر . (قارئین کرامه شوراسنی تصریح ایتمه‌مز لازمدرکه : بز نه بومذهبه اتباع ایدن سواد اعظم ایله یکزبان اوله‌رق . آشاغیده برنبذه سویلیه‌جکمز ، خوارقك ارواحه منسوبیتنی ادعا ایدرز ؛ نه‌ده بوخصوصده رجال دین ایله

برلشەرك بونلرك طائفۀ جنه اسنادینه قائل اولورز . بز بوبحث ایله برچوق اوغراشەرق نهایتنده بوخوارق عاداتك حقیقتده موجود ومادەدن متحیز برقوۀ عاقلەیه منسوب اولدیغنه قائل اولان علمایه پیرولك ایله طریق وسط واعتدالی محافظه ایدنلردنز . وما یعلم جنود ربك الاهو .)

بكا اویله كلیوركه فكر ونظری كسكین قارئلردن برچوغی بو سوزلریمی قطعیاً رد ایدەجكلردە بونلر صحائف رسائلی اشغالی لایق اولمیان خرافات جملەسندندر، دیەجكلر . لكن براز یاواش اولسونلر! زیرا كورەجكلركه بوكون افرادی یكرمی ملیونه بالغ اولان روحیونك كافەسی عقول عالیه اصحابندن، علوم طبیعیه اربابندندر .

(رەوودەرەوو) مدیری ژان فینو روحیونك عددینی بیان ایتدكدن صوكره دییوركه : « بومذهب مروجلرینك اوصافنیده علاوه ایتملی یز . اوت، بونلر یاعلما ، یاخود اساتذۀ صنعتدن، یاخود اطبا ومهندسیندن عبارتدر . بز روحیوندن اولمق ادعاسنده بولنان شعبدە بازلرك سرائرینی میدانه چیقارمق ایستینلرك همتلرینی تقدیر ایله برابر انچلرنده برنجی طبقەده بولنان وسوزلرینه هرصورتله اعتماد ایدیلەبیلن اذكیای رجال بولندیغنیده اونوتمامەمز ایجاب ایدر. چونكه بونلرك ایچنده قروكس، وایتر، ولاس، زلنر، اولیویه، لودج، برایت، دومورغان، بوتیروف كبی دهابرچوق كیمیاكرلر، فنون طبیعیه اركانی، علما بولونیور . بوذواتك ایسه اویله برطاقم خرافاتی قبول ایتدیرمك مقصدیله تحریف حقائقه، تزویره تنزل ایدەجك كروهدن اولدقلرینی ظن ایتمك قطعیاً طوغرو اولەمیەجغی كبی كندیلرینی سطحی نظرلقله، احاطەسزلقله اتهامده قولای ایش دكلدر . زیرا تجارب علمیەدەكی قدرتلری، مهارتلری بیانه احتیاج درجەلرندن پك عالیدر . »

بومذهب علمای غرب آرەسنده انتشار ایتدیكی اثناده ادعا اولنان خوارقك دقیق برتدقیق علمی ایله تحریسی ایچون ١٨٦٩ سنەسنده لوندرەده اكابر علمادن متشكل برجمعیت میدانه چیقدی . جمعیتك رئیس جون لوبك ایدی . انكلتره علماسنك الكمشهوری اولان طوما هوكسلی ایله پك معروف برفیزیولوژیست بولنان لوویز رئیس وكیلی؛ داروینك همنوعیۀ عرفانی وارقداشی آلفرد رسل ولاس، جمعیت ریاضیه رئیسی مورغان، تلغراف قومپانیەلرینك باش مهندسی فارلی، فیلسوف حقوقی ژان فوقس، اوقسفورت دارالفنونی معلملرندن اقسون جمعیتك اعضاسی ایدیلر .

شیمدی بویله مهم برجمعیت تشكل ایدنجه خلق جریان ایدەجك مباحثك نتیجەسنه كمال هیجان ایله انتظارده بولوندی؛ چونكه جمعیتك ویرەجكی حكمه استیناف لاحق اولەمیەجغی هركس بیلیوردی . جمعیت تام اون سكز آی تحریات وتدقیقات مدققانەسنده دوام ایتدیكه نتیجۀ مساعیسی ادعا اولنان خوارقك صحتنی تأییدن عبارت ایدی . شوسوزلر جمعیتك قلمه آلدیغی تقریردن نقل اولنمشدر :

« جمعیت بوتقریرنده بوتون اعضا طرفندن صورت محسوسەده مشاهده اولنان وصحت وقوعی براهین قطعیه ایله ثابت اولان احوالك بیانه حصر نظر ایدەجكدر . اول امرده اعضانك بشده دردی تدقیقاته باشلادیغی زمان بوكبی شیلری انكار ایدنلرك الك ایلریسنده ایدی ؛ بونلرك واهمه، خیال محصولی اولدیغنه، یاخود هیچ اولمازسه اعصابك برعمل غیراختیاریسندن ایلری كلدیكنه قلباً، قالباً — معتقد بولونیوردی . لكن بوتون بوفرضیاتی نفی ایتمكده اولان برطاقم احوال وشروط داخلندە اولەرق، ادعا ایدیلن شیلر نظرلرنده وضوح تام ایله آشكار اولنجه، جداً مدققانه اجرا ایدیلان تجربەلردە بالدفعات یاپیلنجه آرتق اونلرده موضوع بحث اولان خوارقك چار ناچار اعترافدن قورتیلیش اولمدیغنی كوردیلر . »

ایشته انكلترەده جمعیت علمیۀ قرالیه رئیسی بولنان مشهور قروكس مقام ریاسته كلدیكی زمان ایراد ایلدیكی نطقده ، عالم طبیعتده عقل واراده خصائصندن متمتع ، مادەدن متمیز بر قوت بولندیغنه اوتوز سنەدن بری معتقد اولدیغنی سویلەمشدر . كذلك جرائم وجنایات اوزرنده تتبعات اجرا ایدن علمانك سرآمدانندن بولنان نومبروزو مؤلفاتنده روحیونی جنون ایله اتهام ایتمش ایكن مؤخراً خطاسنی اعتراف ایله « دیكر بركتاب تألیف ایدرك اوراده : » آرتق عقلمزك انجەلكنی ادعادن ، بوتون خلقه خرافاته قاپیلمش نظریله باقەرق یالكز كندیمزی علماظن ایتمكدن حذر ایتملی یز ؛ چونكه بوحال بزی ضلاله سوق ایدر .» بولنده باشقەلرینه نصیحت ویرمشدر .

كذلك انكلترەنك الك مشهور خطیبلرندن دوقتور جورج سكتون مذهب روحیونه قارشی الك شدتلی لسان قوللانانلردن ایكن صوكره هر نەدنسه بو مذهبی تدقیق هوسنه دوشەرك اون بش سنه اوغراشمش ؛ نهایت صحتنه قائل اولەرق بوكون الك بویوك مروجلرندن الك بویوك طرفدارلرندن اولمشدر . دوقتور شامبیرده اوزون مدت روحیونه آتوب طوتمشكن نهایت تصحیح ذهاب ایدرك خطای سابقنی اعتراف ایلەمشدر . مشهور جمس جللی یەده عین حال واقع اولمشدر .

سرآمدن استاذەدن آمریقالی هیزلوب ایله انكلترەلی هودسنك ریاستی آلتنده اولەرق آمریقا وانكلترەدەده برجمعیت تشكل ایتمشدر بوجمعیت تحریاتنه اون ایكی سنه قدر دوام ایتدكدن صوكره ١٨٩٩ سنەسنده بوتون مشاهداتك صحتنه قناعتنی وبونلرك ارواح موتی ایشی اولدیغنه اعتقادینی اعلان ایلەمشدر . بز مجلۀ روحیەده بوجمعیتك ایكی رئیسی طرفندن سرد اولنان مطالعاتك بعضیسنی ترجمه ایدەجكز :

استاد هیزلوب دییوركه : « بو حیات فانیدن صوكره سرمدی برحیات اولدیغنی برسنه صوكره بوتون عالمه قارشی براهین قطعیه ایله اثبات ایدەجكمی امید ایدیورم : كندی كوزمله اویله خارقەلر ، اویله مدهش وقعەلر كوردمكه بونلرك وهم وتحریفه اسنادینه امكان یوقدر . »

استاد هودسن دیوركه : « عالم جداً خطیر برطاقم حادثات

كوره‌جكدر . ايكى سنه ياخود دها آز برزمان ظرفنده قوانين حيات انسانيه‌يى وكنديسيله هيچ بر دينك معارضه‌يه قدرتى اولميان ديانت قديمه‌يى تفسير و ايضاح ايده‌بيله‌جكمى اميد ايتمكده‌يم . آرتق بشريتى شيمدى‌يه قدر داغدار ايدن ، يأسلر ايچنده براقان شكوك وشبهات برطرف اوله‌جق ؛ هرشيئك ماهيتى تظاهر ايده‌جكدر . هيزلوب ارواح موتى ايله محاوره‌ده بولنديغنى سويليورسه امين اوليكزكه برحقيقت خالصه‌يه ترجمان اولمشدر .

غزته محررلرندن برى استاد ايله ملاقاتنده كنديسنه سبب ايمانتى صورمش ، شوجوابى آلمش : « هيزلوب‌ايله برابر بوبابده‌كى تدقيقاتمزه اون ايكى سنه‌دن برى دوام ايتمكده‌يز . ايشه باشلاديغمز زمان قطعياً برشيئه ايناتماز صرف مادى ايدك ؛ مقصدمزده آره‌ده‌كى حيله‌لرى ، تحريفلرى كشفه منحصر ايدى ، بشقه برشى دكل‌ايدى . لكن بوكون ارواح موتى ايله محاوره امكانه جزماً اعتقاد ايتمشمدر . بوبابده اويله دليلم واردركه جاى شبهه اولان جهتى قطعياً يوقدر . »

غزته‌لردن برى هيئت شناس شهير فلامار يونك ارواحه عائد اعتقادينى ترك ايتديكنى اشاعه ايدنجه فيغار ومخابريله آره‌لرنده شويله بر محاوره وقوعه كلمش :

— استاد ، نه اولدى‌ده مذهبكزى تركه مجبوريت كورديكز ؟

— بن بر زماندن برى حقمده ميدان آلان شايعاتدن طولايى جداً حيرت وتأسف ايچنده‌يم . چونكه مذهبمى قطعياً ترك ايتمدم .

— اويله ايسه بوشايعه صرف يلان ايمش ، ديه‌كزه .

— صرف يلان . زيرا بن احوال روحيه‌يى صورت‌دائمه‌ده تتبع ايتمكده‌يم . اسرار موجوداته قارشى جهل محض ايچنده بولونديغمزه بوكون دها زياده مطمئنم . بوندن باشقه برقاچ آيدنبرى براثر تأليفيله مشغولم‌كه ياقينده انتشار ايده‌جكدر . [مجهول ومسائل روحيه نامى آلتنده عالم مطبوعاته چيقان بواثر آوروپاجه غايت مهم برتأثير حاصل ايتمش ، حتى برقاچ هفته ظرفنده هيچ نسخه‌سى قالمامشدر] اواثرده بالخاصه ارواح موتانك كوزله كوريله‌بيله‌جكندن بحث ايده‌جكم .

صوكره بحث مسائل فلكيه‌يه انتقال ايتمش . فلماريون ديمش‌كه « بوتون مسائل فلكيه‌دن دها مهم برطاقم مسئله‌لر واركه (اسپرتيزم) ترجيحاً تدقيق ايدلمك درجهٔ وجوبده‌در . بناءً عليه بن منحصراً وكمال جديتله بونكله اوغراشه‌جغم .

انكلتره‌ده جمعيت علميهٔ قراليه رئيسى اولان واهميت ذاتيه‌سنى تعريف ايچون بوعنواندن باشقه‌سنه لزوم اولميان قروكس ، جمعيتده اسپرتيزمه عائد مباحثه جريان ايتمكده اولديغى برزمان يوزلرجه اقران فضيلتنه قارشى « بن بونك يالكز ممكن اولديغنى سويله‌مم ؛ بلكه بوبر حقيقت موجوده‌در ، ديرم . » ديمش . كذلك مشاراليه يكرمى اوتوز دفعه طبع ايدلمش اولان (احوال روحيه‌يه دائر تتبعات) نامنده‌كى اثرنده شويله ديمشدر :

« ارواحك كورونمسى نجه محققدر . بناءً عليه مسئله‌يه ياهيچ وقوفلرى اولميان ، ياخود وقتيله عليهنده ويردكلرى حكمى شيمدى كرى آلمق ايسته‌مين برطاقم منقدلرجه آنازم مدار استهزا اوله‌جقدر ، ديه‌حقيقتى سويله‌ميه‌جك اولورسه‌م جبانت اخلاقيه كوسترمش اولورم . خاير ، بن كوزمله كورديكم ، كمال دقتله مكرراً ياپديغم تجربه‌لردن اكلاديغم شيلرى آچيقدن آچيغه بيلديره‌جكم .

بومذهبه معتقداولانلرك برى‌ده جورج سكتون‌در . عصرحاضرده‌كى ترقيات علميه‌نك اركان مهمه‌سندن معدوداولان بوذات اولجه اسپرتيزمك الك بويوك دشمنلرندن ، عليهنده الك شدتلى لسان قوللانانلردن ايدى . حتى برقاچ كره‌لر ضرب نطقى سايه‌سنده تتبعات جديه‌لرى نتيجه‌سى اوله‌رق مذهبك صحتنى شهادت حس ايله اكلامش اولانلره بيله غلبه چالمق درجه‌لرينه وارمشدى . بالخصوص شدت شك ومؤاخذه ايله معروف اولان بوذات هيچ برشى ايله اقناعى ممكن اولميانلردن بولنديغى ايچون احراز ايده‌جكى تأثيردن جداً قورقولويوردى . لكن محضا جناب حق طرفندن حصولى مراد اولان برامر مهم ايچون اولمليدركه اوده بومذهبى تدقيق مراقنه دوشه‌رك اون‌بش سنه قدر اوغراشدى . فقط بومساعى صحتى تحقق ايتديكى صورتده مذهبى قبول ايتمك نيتيله دكل ، بالعكس اومذهبك طرفدارانتى صورت قطعيه‌ده الزام ايچون بردليل تجربى بولمق مقصديله اختيار ايدلمش ايدى . لكن نتيجهٔ تحرياتى كندى خطاى سابقنى اعتراف ايله اوقدر شدتله عليهنده بولنديغى برمذهبى چار وناچار قبول ايتمسندن عبارت قالدى .

ديوركه : « ياغده استحضار ارواح قوتنه‌مالك برقاچ ارقداشمدن ماعدا هيچ برواسطهٔ احضار اولمديغى حالده كندى حجرهٔ اشتغالمده بوتون عقولى طوردوره‌جق ، رد وجرحى قطعياً قابل اولميه‌جق برهان ايله اكلادم‌كه وقوعه كلن مخاطبات صرف وفات ايتمش احباب واقربا بيننده ايدى . »

علما طرفندن علوم‌طبيعيه‌نك‌داروينى نامى‌ويريلان لودج‌اظهارحق خصوصنده لوم لائمدن برواسى‌اولميان انكليز جمعيت علميه‌سنه قالقمش نظر تحرى‌يى خارق‌العاده اسراريله بهت وحيرت ايچنده براقان ، بناءً عليه كمال اهتمامه شايان اولان مسائل روحيه ايله اشتغال ايله‌مسنى توصيه ايله‌مشدر .

علوم طبيعيه‌ده‌كى رسوخ واختصاصى معلوم اولان دوقتور شامبر ايله بوتون عالم‌طبابتده شهرتى آفاقكير اولان قانون‌صحى وامراض‌مزمنه كتابنك صاحبى دوقتور جمس جللى ، اوقسفورت دارالفنونى معلملرندن اكسون ، انكلتره فلاسفهٔ حقوقيوننددن سيرجون قوكس ، طبقات الارض علماى‌بنامندن باركس ، الحاصل بومسئله‌يله‌رسماً اشتغالى‌درعهده ايتمش اوتوز بويوك ذاتدن ماعدا شيمديكى صايديغمز ذوات كبى دها برچوقلرى بومذهبك طرفداريدرلر .

محمد فريد وجدى

محمد عاكف

ابو العلا هلال مطبعه‌سى

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار ممنونیتله درج اولنور. درج اولنمیان آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ــ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی :
١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرق‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٤٢ — ٦ جمادی الاخره ٣٢٧ پنجشنبه ١١ حزیران ٣٢٥ — ایکنجی جلد

ارباب استقامتك دارینده مسعودیتی

مقاله‌سندن مابعد

تفسیر کشافده (ثم استقاموا) قول کریمی تفسیرینه دائر خلفای راشدین افندیلرمز حضراتنك دیکرلرندن‌ده روایتلر واردر .

حضرت عمر الفاروق رض (استقاموا علی الطریقة ولم یروغوا روغان الثعالب) طریقت معرفه اوزرنده ثبات ایتدیلر، تیلکی کبی اویناقلق حیله‌کارلق ایتمدیلر .

حضرت عثمان رض: (اخلصوا لله العمل) اخلاص اوزره اولدیلر، بوتون معامله‌لرینی برای حق اجرا ایتدیلر ،

حضرت علی کرم الله وجهه : (ادوا فرائض الله) فرائض الهیه‌یی ادا ایتدیلر، بیورمشلردر.

بیضاوی علیه الرحمه دیبورکه: « خلفای مشارالیهم حضراتندن مروی اولان بوتفاسیر شریفه (استقامت) مفهوم کلیسنده مندرج بولونان جزئیات ایله تمثیله محمولدر . هیچ برنده تخصیص مقصود دکلدر . بونلرك کافه‌سی اجتماع ایتمدکجه حقیقت استقامت بولونماز ، شو آیت جلیله‌نك حاوی اولدیغی تبشیراته کسب استحقاق ایدلمز .

(تتنزل علیهم الملائکة ان لاتخافوا ولاتحزنوا) نظم جلیلی تفسیرنده بیضاوی علیه الرحمه (فیمایعن لهم بما یشرح صدورهم ویدفع عنهم الخوف والحزن) دیمشدرکه بو تفسیره بناءً استقامت اهلی اولان مؤمنلره ملائکهٔ کرامك نزولی حال حیاتلرنده وقوع بولمقده اولدیغی آکلاشیلیر. مفاد نظم: آنلره عارض اولان مشکلاتی تهوین ایچون ملائکه طرفندن انشراح صدر ویره‌جك ، خوف وحزنلرینی کیده‌رجك الهامات وقوع بولور، امداد واعانه اولونور ، دیمك اولور .

بیضاوی‌نك بوتفسیری بلاشبهه صحیحدر . ملکلرك طالب علم شرعی اولانلره بسط اجنحه ، حجاج کعبه‌یه بذل مصافحه ایتملری حقنده‌کی احادیث شریفه بوحقیقتی مؤید اولدیغی کبی (ان الملائکة لاتدخل بیتاً فیه کلب او تماثیل) [١] مثللو احادیث نبویه‌ده مذکور ملائکه‌نی علمای کرامك رحمت ونصرت ایچون نازل اولان ملکلره تخصیص ایتملری‌ده واضحاً افاده ایتمکده‌در .

بعض ارباب تفسیر (ان لاتخافوا ولاتحزنوا) تبشیرینی هنگام ممات وزمان حشره تخصیص ایله (ان لاتخافوا ماتقدمون علیه ولاتحزنوا علی ماخلفتم) دیه تفسیر ایتمشلردر . یعنی ای ارباب استقامت قدوم ایده‌جککز دار آخرتدن قورقمایکز، ترك ایده‌جککز دنیا ایچون محزون اولمایکز .

(و ابشروا بالجنة التی کنتم توعدون) انبیا واسطه‌سیله وعد بیورلدیغکز جنت اعلایه نائلیتله مسرور اولوکز .

(نحن اولیاؤکم فی الحیاة الدنیا) بز سزك ولی وناصرلرکز اولوب حیات دنیاده سزلره حق الهام وخیری تلقین ، مهالك وآفاتدن وقایه ایله سلامتکزی تأمین ایتمکده‌یز .

تفسیر بیضاویده بو معنا افاده اولوندقدن صوکرا (بدل ما کانت الشیاطین تفعل بالکفرة) عباره‌سنی علاوه ایله آیت جلیله‌نك سابقا مذکور (وقیضنا لهم قرناء فزینوا لهم مابین ایدیهم وماخلفهم) [٢]

[١] موقع احترامده موضوع ذی روح صورتلری ایله کلب کبی موندار حیوانلرك بولندیغی اوطه‌یه ملائکهٔ کرام کیرمزلر .

[٢] اومنکرلره بز عظیم الشان بر طاقم قرنای سوء ، انس وجن شیاطینی تسلیط ایلدم‌ده اونلر کندیلرینه پیشکاه اتخاذ ایتدکلری آمال غیر مشروعه‌یی ترویج ، آرقه‌لرینه آتدقلری حقوق واجبه‌یی تهوین ایتدیلر .

لفظ کریمنه جهت ارتباطی بیان ایدلمشدر . یعنی منکر وملحدلری اضلال ایچون شیاطین جانبندن وقوع بولان تسویلات خلافنه اوله‌رق بز مؤمنلرك هرزمان خیرخواهی ، آنلر حقنده وسائط امداد الٓهی‌یز .

﴿ وفی الآخرة ﴾ دار آخرتده دخی شفاعت وسائر صورتله معاونت ایلرز . ﴿ حینما تتعادی الکفرة وقرناؤهم ﴾ سائر ناسك یکدیکرینه اظهار خصومت وابراز عداوت ایلدکلری هنکامده .

[بو علاوه ایلده سورهٔ زخرفده کائن ﴿ الاخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدو الاالمتقین ﴾ نظم شریفنه ایما بیورلمشدر . معنای منیفی : دنیاده احبا کچینن کیمسه‌لر روز قیامتده بری برینه خصم وعدو اوله‌جقلردر ، زیرا آره‌لرنده جاری اولان حب وموالات بادیٔ خسران وعقوبت اولدیغی او زمان تبین ایده‌جك ، بالطبع مبدل خصومت وعداوت اوله‌جق . یالکز متقیلرك ، ﴿ وتعاونوا علی البر والتقوی ﴾ سرینه آکاه اولانلرك خلت وصداقتلری فی‌الله اولمغله ثمرات بی‌نهایه‌یی منتج اوله‌رق اوراده پایدار اوله‌جق وکندیلرینی تلطیف وتبشیر مقامنده اشبو خطاب الٓهی شرفصدور ایده‌جك . ﴿ یاعباد لاخوف علیکم الیوم ولاانتم تحزنون ﴾ یعنی ای رضای باری آرزوسیله یکدیکرینه محبت وایفای وظیفه‌ده معاونت ایدن قوللرم ! سزك ایچون بوکون قورقو یوقدر . سزلر اصلا محزونده اولمیه‌جقسکز]

﴿ ولکم فیها ماتشتهی انفسکم ﴾ سزك ایچون دار آخرتده کوکللرکزك آرزو ایتدیکی هردرلو نعمتلر واردر . ﴿ ولکم فیها ماتدعون ﴾ هرتمنی ایتدیککز لذائذ روحانیه ومواهب رحمانیه‌ده سزه آماده‌در .

﴿ نزلا من غفور رحیم ﴾ بونلرك جمله‌سی رحمت ومغفرت صاحبی ربکزدن « نزل » اوله‌رق ویریله‌جك . « نزل » ضمتین ایله‌در . طعام نزیل ایله تفسیر اولنورکه نازل اولان ضیفه درعقب احضار اولنان طعام وسائره دیمکدر . بونك بلاتهیؤ اولمغله اوقدر مکمل اولمیه‌جغی معلوم اولدیغندن اهل جنته طلب وتمنی اولونمیان ، خاطرلرینه خطور ایتمین دها پك چوق نعمتلر عنایت بیوریله‌جغی ، اشبو نعم کوناکون سبحانی‌یه قیاساً اولکی نعمتلر ﴿ نزل ﴾ منزله‌سنده قاله‌جغی مستبان اولمقده‌در .

نصل‌که برحدیث قدسیده وارد اولمشدر : ﴿ اعددت لعبادی الصالحین مالاعین رأت ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر ﴾ یعنی بن صالح ، حقوقشناس قوللرم ایچون هیچ بر کوزك کورمه‌دیکی ، هیچ بر قولاغك ایشتمدیکی ، اصلا بشر قلبنه خطور ایتمه‌دیکی بی نهایه مواهب قدسیهٔ سبحانیه اعداد بیورمشمدر .

بوحدیث شریفی بیضاوی علیه‌الرحمة سورهٔ سجده‌ده واقع استعیذبالله ﴿ فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من قرة اعین جزاء بما کانوا یعملون ﴾ آیت جلیله‌سی تفسیرنده ذکر ایتمشدر . چونکه آیت مذکوره‌ده بو تبشیری حاویدر . معنای شریفی : هیچ برنفس ، حتی ملك مقرب ونبی مرسل دخی صلحای مؤمنین ایچون اعمال حسنه‌لرینه مکافاةً قرة‌العیون اوله‌رق اعداد بیوریلان نعمای غیبیه‌یی تصور ایده‌مزلر. رزقنا الله هاتیك النعم بلطفه وجوده آمین .

مناسترلی اسماعیل حقی

مصر مطبوعاتی :

المؤید جراب

عثمانلیلر بر انقلاب کچیرمکده اولدقلری ایچون معذور کورلمیدرلر

دون یازدیغمز بر مقاله‌ده دیمشدك‌که شرق محررلری ایچون استانبولده‌کی مشروطیت پرورانك حرکات واقعه‌سنه عائد حوادثی نظر رفق وانصاف ایله کورمك ایجاب ایدر ؛ یوقسه شدتلی مؤاخذاتك معناسی یوقدر .

بز بو سوزلری باشقه برغرض تحتنده سویله‌مدك . بیلیورزکه ملتلرك لوثیات ایله آلوده بردور استبداددن بوتون فضائل وکمالاتی حائز دور مشروطیته یوکسلمسی آنجق بر چوق شدائده کوکس کردکدن ؛ برچوق مدهش عقباته تصادفله کاه دوشدکدن کاه قالقدقدن صوکره قابل اوله‌بیلیر . بو آره‌لق بر چوق جمیتلر ، برچوق فرقه‌لر ظهور ایدرکه بدایتده پارلاق پارلاق آمال بسلر ، بویوك بویوك خصائصی تمثیل ایدر ایکن صوکنده اوامللر ، اوخصیصه‌لر بردن بره معکوس اولوویرر. انقلاب کچیرمکده اولان ملتك قارشیسنه دیکیلمش کوره‌جکی هر عقبه‌نك اویله بر طاقم لوازم شئامتی واردرکه بونلر بر آره‌لق جمیتك آسایشنه قصد ایدر ، راحت وسکینتی آلیرکوتورر. حق باطلدن ، ایی کوتودن تمامیله سچیله‌رك ملت قوانین اساسیه‌سنك بخش ایده‌جکی سعادت کامله‌یی احراز ایدنجه‌یه قدر محکوملرده ، معصوملرده انقلابك صدماتندن حالیله نصیبه‌دار اولور .

بوکون مرتجعلره قارشی اظهار شدت ایتدیکی ایچون اتحاد وترقی جمیتنه دشمن کیلن محررلریمز عجبا ملتلرك استبداددن مشروطیته تعالیسی عادتا بر اوك آلت قاتندن اوست قاتنه چیقار کبی ، کمال حضور وآسودکی ایچنده‌می اولور ظن ایدیورلر ؟

اکر بویله برظنده بولنیورلرسه جهان مدنیتك کچیردیکی انقلابات اجتماعیه‌یه ، بوکون مشروطیتله اداره اولنان اقوامك وقتیله اوغرادیغی شدائده قارشی نه بویوك بر جهل ، نه یامان بر غفلت ایچنده بویان اولیورلر ! حال بوکه فرانسه ، انکلتره حکومتلرینك تاریخنی تتبع ایتمك اوقدر اوزون برایش دکل .

واقعا بوکون ترکیاده برنجی ناپولیونك حکومتنی آکدیرر بر حکومت عسکریه قائمدر، لکن انقلابك صوك دوره‌سی اولان اوچنجی دوره‌یه کچه‌بیلمك ایچون بویله برایکنجی دوره کیرمك الزم ایدی . حال بویله ایکن مصرده بعض غزته‌لر قیامتلر قوپاریور؛ عثمانلیق عالمنده بك الیم حادثه‌لر ظهور ایتدیکنه دائر بوتون جهان اسلامیته غایت مهیج ، غایت

مظلم خبرلر اشاعه ایدیور . وا اسفاکه بوصورتله مسلمانلره پك بیوك خدمتــده بولوندیغنی ظن ایدرك برطرفدن ده خلقی طریق عــدل وانصافه دعوتده بولونیور .

بونی‌یه‌بکزر بیلیرمیسکز ؟ اورته‌ده برخسته وار، مرضك سیری ایجابنجه بردوردن دیکرینه کچركن حمی كبی ، هذیان كبی، چارپنمق كبی اعراض کوستریور؛ خسته‌نك قارشیسنه برحریف اوطورمش،دهان لوم وتلعینی برقاریش آچه‌رق زواللی خسته‌یه : « برآن اول شفایاب اولمنی ایسته‌ین آدم سنك كبی یاتماز . شو آتشی براق؛ صایقلامادن واز کچ؛ چارپنمه‌یی ترك ایت ؛ باق قومشــولرك نصل صاپ صاغلام کزییور. سن‌ده اونلر كبی اول، یوقسه سوزیمی دیکله‌مدیکك تقدیرده هرکس سنی تعییب ایده‌جك، بوتون دنیایه عبرت اوله‌جقسك » دییور!

اوت . بنم نظرمده بر دوردن دیکرینه کچن بر امت مریضه ایله برحالدن باشقه حاله انتقال ایدن برشخص مریضك مواسات ومرحمته لیاقت کوسترمك، هله بیچاره‌لرك مقدراتنه اشــتراك ایتمیه‌رك اوزاقدن تیاترو تماشا ایدركبی طاورانانلرك مؤاخذاتندن آزاده قالمق خصوصنده هیــچ فرقی یوقدر .

شــیمدی بری چیقوب دیه بیلیرکه : سنك بوســوزك قبول ایدیلیرسه وظیفهٔ ارشــادك بطلانی ، خیرخواهان ملتك خذلانی لازم کلیر؛ بوایسه کرك شرائع الٓهیه‌نك، کرك اطوار بشریه‌نك كلیاً خلافنه برحرکتدر .

دیرزکه : بزم سوزیمز انقلابات اجتماعیه‌یی اوزاقدن سیر ایدنلر حقنده ایدی؛ یوقسه انقلابك ایچنده بولنان رجال فکر وسعی ایچون کندی دائرهٔ لیاقت واختصاصنده جهاد ایدرجه‌سنه چالیشمق، حرکات عمومیه‌یی برغایهٔ فلاحه طوغری چویرمك فرضدر . بویله یاپارلرسه تعاهد اجتماعینك کندیلرندن بکله‌دیکی اك بویوك وظیفه‌یی ادا ایتمش اولورلر . نته‌کیم کوشــهٔ فراغه چکیلیرده مجاهدین حریتله برلکده چالیشمازلرسه اوتسبده عظیم وبال آلتنده قالیرلر .

اینشته بوســوز باطلك ســتر ایده‌میه‌جکی بر حقیقتدر. بناءً علیه محررلرمزدن بری اتحــاد وترقی جمعیتنك احوالنــده بالفرض بر اویغونسزلق کوریرسه بوصورتله اقطار عالمده‌کی مسلمانلری جمعیتدن روکردان ایتمکه چالیشــه‌رق اونلرك عزم وهمتنی تاثیرسز براقق ، ذاتاً فرصته مترقب بولنان قوای غربیه‌یی هجومه ســوق ایتمك هیــچ بروقت طوغری‌اوله‌ماز. بوحرکتك عاقبتی قطعی براضمحلالدر.

شو ســوزلردن اکلاشیله‌جقدرکه المؤیدك صوك زمانلرده اسماع ایتمك ایســتدیکی ترانهٔ نوین مسلمانلغه ومسلمانلره ایقــاعی تصور اولنه بیله‌جك فنالقلرك اك بیوکیدر . چونکه حکومت اســتبدادیه‌یی تقدیس ایدنلر ، حاکمیت ملیه‌نك معناسنی اکلامیانلر بوکبی اشاعاتدن اویله بروهمه دوشه‌جکلرکه خلافت آرتق برجمعیت اختلالیه‌نك النده بازیچه اولمشدر ؛ بوجمعیت آدملری اولدیرییور ، مسلمانلق ومدنیتله هیــچ برزمان قابل تألیف اولمیان برچوق جنایتلر ارتکاب ایدییور...

برکرهٔ بووهم حاصل اولدقدن صوکره نظرلرده دولت عثمانیه‌نك شوکتی ساقط اوله‌جق، خلافت عربیه تأسیسنه چالیشان دساسلرك ملعنتلری آلا بیلدیکنه رواج بوله‌جقدر . بوخلافت عربیه مسئله‌سنك وحدت اســلامیه‌یی نه عظیم بر تفرقه‌یه دوشوره‌جکنی بیانه حاجت یوقدر . انکلتره حکومتنك غایهٔ امانیسی خلافتی قوی‌الشکیمه برحکومت اسلامیه‌نك الندن آله‌رق تك باشنه عربلر كبی بیچاره بر امته ویره‌رك بوتون عالم اسلامی هند كبی مصر كبی ســودان كبی مستعمراتی میانه ادخال ایتمك دکلیدر ؟

عجبا المؤیدك بوکونلرده‌کی مهاجمات ملعونه‌سیله قصد ایتدیکی نتیجه بومیدر ؟ یوقســه قلمنی خسیس بر منفعت مقابلنده‌می بویله دنی بر وظیفه‌یه صاتیور ؟

المؤید رفیقیکه جواباً یازدیغی برمقاله‌ده مقصدینك خیرخواهلقدن، ارشــاددن عبارت اولدیغنی سویلیور . پك اعلا . المؤید عبدالحمیدك زماننده نره‌ده ایمش ؟ اوزمانده‌که ملت دست ظلم وقهر ایله کریبان معصومندن طوتیلارق خاك مذلتده سوروکلنیر . شبان وطن اولدیریلیر، ناموســلر هتك اولنور ، اموال مصادره ایدیلیردی . محضا بر آلای فطرت سافله‌نك ، بر سوری خلقت رذیله‌نك کیفی ایچون بوقدر مظالم میدان آلیرکن المؤید نره‌ده ایدی ؟ المؤیدك خیرخواهلقــلری نره‌ده قالمشــدی ؟ حالبوکه اوزمانلر المؤید اوحکومت ظالمه‌نك نشــانلرینی کوکسنه طاقار ، اوحکومت ظالمه‌نك القاب شینی آوریله تفاخر ایدردی !

المؤید اوزمانلر حکومتك علیهنده بولنمق جماعت مسلمینه قارشی بر خروج اولور . بناءً علیه اولی اولان قضای الهی‌یه انتظار ایده‌رك محافظهٔ سکوندن عبارتدر ادعاسنده ایدی .

دیرزکه جماعت مسلمینك تازمار اولمق اوزره بولندیغی برصره‌ده المؤید او جمــاعتی حمایه ایچون عبدالحمیدك مظالمنه قارشی ســکوت ایده‌بیلیوردی‌ده بوکون نه‌دن ینه اوجماعتك خاطری ایچون سکوت ایده‌میور ؟ حالبوکه امت عثمانیه شمدی بر انقلاب کچیرییور . ادوار انقلابك ایسه شرائط محیطیه‌یه نظراً امتداد ایده‌جکی اوزون یاخود قیصه زمان ظرفنده ملتلرك عقللی باشندن آلان ، بر چوق خطالره سوق ایدن مشکل دورلر اولدیغی هیــچ بر نظره قارشی خفی دکلدر .

آرتق المؤید اللهدن قورقسون‌ده بویله یازیلر یازمسون ، بویله سوزلر ســویله‌مسون . اشاعه ایتمکده اولدیغی خبرلرك بلاد بعیدهٔ مسلمینه قدر کیدرك جمهور مســلمینك اضراری ایچون تشهیر ایدلمش مدهش برسلاح شکلنی آلمسنه هوس ایتمسون. اکر طوییدیغی، طویورمق ایســتدیکی فجایع جداً حمیتنی غلیانه کتیرییورسه استانبوله کیتسون ، لسانی ایله قلمی ایله مجاهده‌ده بولنسون . بلکه صلاحه قابلیتی اولان بر فرقه‌یی الله اونك وسیله‌سیله طریق سداده ســوق ایدر . لکن ملت عثمانیه بویله بر انقلاب کچیرمکده ، کندیسی ایسه ساحهٔ حرکاتدن بو قدر اوزاقده ایکن ایشــتدیکی حبه‌یی قبه یاپمق بزم ایچون هیــچ بر زمان قبول ایدیله‌مز. اکر بوحال دوام ایده‌جك اولورسه کندیسنك

اتخاذ ایتمش اولدیغی وسیله‌دن دها مؤثر ، دها شموللی بر وسیله ایله شرینی ابطال خصوصنده مضطر قاله‌جغزکه اوده جمهور مسلمینك حقوقنی مدافعه ایدن جرائدك صاحبلری ایله اتحاد ایده‌رك ، هر کون بیکلرجه رساله طبع ایلیه‌رك مجاناً بوتون بلاد مسلمینه کوندرمکدر . (واللّه‌یتولی هدانااجمعین) . « الدستور »

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

عبدالحمیدك قلعی

وهندستانه مظبوعاتی:

– کچن نسخه‌دن‌مابعد –

بز بوشبهاته آیری ، آیری جواب ویره‌جکز:

(۱) نجی ادعایه قارشی دیرزکه بوتون جهان‌خلقی جزماً بیلدکاری اوزره عبدالحمیدك قانون اساسی اعلانی کندی اختیاری ورضاسی ایله اولمیوب بلکه تکلیف اعلانه مقارن بولونان انذارات ملیه تأثیریله وقوع بولمشدر . اوصره‌ده روم ایلیدن ، آرناؤدلقدن کلن اوازهٔ حریت ، عساکر عثمانیه طرفندن ابراز اولونان آثار جلادت اکر قابل مقاومت اولسه ایدی عبدالحمید اعلان حریت وقبول مشروطیت جهتنه ذره قدر یاقلاشمازدی ، اوتوز اوچ سنه ادامه ایلدیکی اسارتی عمری اولدقجه قالدیرمازدی . فقط دعوت واقعه‌یه اجابت ایتمیه‌جك اولسه آن واحدده تارمار اوله‌جغنی جزم ایتدی‌ده اوندن صوکرا کرهاً وبالمجبوریه اعلان حریته مساعده ایتدی .

عبدالحمیدانذارات شدیده‌یه مقترن تکلیف عمومی وصول بولدیغی، دهشت خارقه شدتنی آرتیردقجه آرتیردیغی هنکامده – کندیلرینی اعزاز واغنا ایچون دولت وملتی کرفتار ذلت وسفالت ایلدیکی – اعوان استبدادی ایله مستشاران بی‌اذعانی ومشکلات عظیمه حدوثنده جلب ایتمکده بولندیغی سعید پاشا وسائره‌یی جمع واحضار ایله چاره جوی خلاص اولمشیدی . اونلرده بالمجبوریه مذاکرات مدهشه‌یه اقتحام ، کندی سلامتلرینی‌ده درپیش اهتمام ایده‌رك عقللری ایردیکی قدر دوشوندیلر. نهایت‌امرده تشنکان حریته مقاومت خارج استطاعت اولمسنه قرار ویردیلر . درسعادتده موجود عسکرلرکده سلانیك و مناستر عساکریله هم افکار اوله‌رق اونلر ایله مقاتله ایتمیه‌جکلرینی وحتی – ازمیردن مناستره کوندریلن طابورلردن عبرت آله‌رق – ییلدیز جوارنده‌کیلرك بیله شایان اعتماد اولمدقلرینی عرض ایتدیلر .

بونك اوزرینه جباتی معلوم عالم اولان عبدالحمیدك جسارتی قیرلدی. حذر واحتیاط ایله عامل اولمق لزومنی حس ایتدی . بوندن اقدم مقام فتوادن حال عصیانده بولونان عسکرلر ایله دین نامنه محاربه جوازینه دائر استفتا ایتمش ، اورادن‌ده عساکر مذکوره‌نك شرع شریفه مطابق اولان اصول مشورت ایجابجه مشروطیت حکومت اعلانی طلبنده اولملرینه بناءً عصیان وخروج علی السلطان ایله اتهاملرینه افتا قابل اوله‌میه‌جغی جوابنی آلمش ایدی . آرتق چار ناچار اجابت امرینی ویردی و نقط ال التندن استعمال سلاح مکرو احتیاله عازم اولدی ، دها او وقتدن اعتباراً فساده باشلادی . نصلکه فتنهٔ اخیرهٔ احداثی بالذات اونك طرفندن اولدیغی سحابدن عاری شمس وازی صورت جلیه‌ده تحقق ایتمشدر :

امیدایدرزکه احوال معروضه آرتق هند ارباب مطبوعاتی نزدنده‌ده کسب وضوح ایتمشدر . کوندریلن مقالاتك امثالی عقیب انقلابده ، اسباب موجبه‌یه اطلاعدن اول تحریر اولندیغنده شبهه یوقدر .

[صباحك « ۷۰۸۶ » نومرولی نسخه‌سنده « کنج تورکلرك اجراآت وطنپرورانه‌سی » سرنامه‌سیله « اوبزرور » غزته‌سندن نقلاً درج اولونان مقاله‌نك مطالعه‌سندن‌ده مستبان اوله‌جغی اوزره محرر فاضلك بوظن وذهابده مصیب اولدیغی له‌الحمد تحقق ایتمشدر .]

(۲) محب مشروطیت اولمسنه دائر کلماتی بوتون قول مجرددن عبارتدر . اصلا شایان اهمیت دکلدر . اتحاد وترقی جمعیتنه قارشی اظهار خوشنودی ، کندیسنی جمعیت مذکوره رئیسی اعلان ایتمسی‌ده خرافات نوعندندر . اونك بودرلو مکائد ومصانعه‌لری بی‌نهایه اولوب هنکام جبروت وایام استبدادنده دخی جاری ایدی. بوکا دائر بیلدیکمز شیلر پك چوقدر . بوراده بیاننه لزوم کورمه‌یز . [مدحت پاشایی محو وافنا ایچون چویردیکی دولاب مکیده‌یی ملاحظه کفایت ایدر]

(۳) مجلس مبعوثانه تعرضده بولنمامسنی بیان ایله نه دیمك ایسته‌ندیکنی آکلایه‌میورز . عسکر کوندروب مبعوثانی قتل ایتدرمدی دیمك مراد اولنیورسه اظهار حیرتدن کندیمزی آله‌مییز . چونکه اردو ودونانما مشروطیت طرفداری اوله‌رق مبعوثانی حمایه ایتمکده اولدیغی حالده بوصورتله تعرض وقوعنه امکان ادعا اولونه‌ماز . ادنا مرتبه عقل وادراکه مالك اولان کیمسه بوتعرضه جسارت ایده‌مدکدن باشقه محافظ مشروطیت اولان قوت دنیاده طورورکن اعادهٔ استبدادك محالاتدن اولدیغنی تسلیمده‌ده مجبوردر . محضا بوندن طولایی عبدالحمید اعمال دسائس ومکائد ایله افکار عامه‌یی دین نامنه کندیلرندن تنفیر ایده‌رك جمعیتی نظردن دوشورمکه ، اردولر آره‌سنه تفرقه ایقاع ایتمکه چالیشیوردیکه جلب واستماله ایلدیکی عساکر ایله جمعیتی وطرفدارانی محووازاله ایده‌بیلسون، بوسایه‌ده اعادهٔ استبداده موفق اولسون . اما ایسترسه که بواوغورده بوتون ملت هلاك اولسون ، دولت عثمانیه زوال بولسون، اونك نظرنده بویله شیلرك ذره‌قدر اهمیتی یوق ایدی. نصلکه بوتشبثات نتیجهٔ ملعنتکارانه‌سی اولان ۳۱ مارت حادثهٔ فجاعت انکیزی بوحقیقته شهادت ایتمکده‌در .

(٤) استانبولده‌کی عساکرك برمقدارینی طشره‌یه سوقیله یرلزینه قانون اساسی طرفداری اولان سلانیك آوجی طابورلرینك جلبنه موافقت ایتمسی‌ده چاره‌سزلکندن ناشی ایدی . بوکاقارشی خیلی ممانعتده بولوندی . نقط طاش‌قشله عاصیلرینی حربیه نظارتنك تأدیبه مسارعتی کرك کندیسنه ، کرك پرستشکاری بولونان عساکره دهشت

ویردی . سکوت وانتظاره مجبور ایلدی . اوهنکامده دونانمانك قارشوسنده طورمسی‌ده جسارتنی قیرمقده‌ایدی . مخالفته اجتسار ایده‌جك اولسه ییلدیزك محو ونابود اوله‌جغنی آکلایوردی .

(٥) حرکت اردوسنك قوهٔ قاهره ایله استانبولی محاصره ، بوتون مواقع عسکریه‌یی ضبط ایتدکدن‌صوکرا ییلدیزه هجوم ایده‌جکی صره‌ده عساکر محافظه‌نك تسلیم اولملرینه دائر امر ویرمسی‌ده حسن‌نیت احراز ایتمسنه دلیل اوله‌ماز . چونکه آرتق تیقن ایتمشیدی‌که مقاومته قیام سریع آتشلی طوپلرله ییلدیزك خاك ایله یکسان ، بوتون عائله واولادینك محو وپریشان اولمسنی انتاج ایده‌جکدی . بو تسلیم امری ییلدیزك صولری . ارزاقی . هوا غازلری قطع ایدلدکدن‌صکره وقوع بولمشدرکه برازدها عناد ومخالفته اصرار هرشیدن عزیز بیلدیکی ، اوتوز اوچ سنه ظرفنده محافظه‌سیچون بوتون قوت حکومتی ، ثروت وسامان ملتی فدا ایتمکده بولندیغی حیاتی بیله زائل اوله‌جغی بی‌اشتباه‌ایدی .

(٦) دول اجنبیه‌دن برینك حمایه‌سنه التجا ایتمه‌سنی بقای مشروطیت آرزوسنده بولنمسنه سند اتخاذ ایتمك‌ده یوقاریکی دلیللر کبی غایت کولنجدر . بویله بر التجا عبدالحمیدك دائرهٔ استطاعتنده دکلدی . امید غلبه منقطع اولمادیغی اثناده بالطبع ترك سلطنته میل ایده‌مزدی . (ولایحیق المکر السیئ الاباهله) حکمنجه تدبیر خائنانه علیهنه تحول ایله محصور قالدقدن صکرا ایسه امکان قالمامشیدی .

هندستان رفقامزك اشتباهات واقعه‌سنی دفع وازاله ایتدکدن صوکرا کندیلرینه صورا بیلیرزکه استانبولده بولنان عساکرك قانون اساسی تأییدی ایچون کلن حرکت اردوسنه قارشی استعمال سلاح ایتملری حقنده سلطان مخلوعك تحریکندن باشقه باعث تصورینه امکان وارمیدر ؛ برده بوعسکرلرك ضابطلرك اطاعتندن خروجله مواقع کثیره‌ده یاشاسون پادشاهمز ، باتسون قانون اساسی دیه باغردقلری ، اوچیوزه قریب کنج ضابطلری شهید ایتدکلری ، اتحاد وترقی جمعیتی اعضاسنی قتله تصدیده بولندقلری هنکام طغیانلرنده هانکی قوته طایانیرلر ، هانکی حمایه‌یه کوه‌نیرلردی .

بلا شبهه حکم قطعی ویرملك اقتضا ایدرکه اکر بوفتنهٔ عظمانك مرتبی عبدالحمید ایله اعوان ملعنت بدیدی اولدیغی مؤخراً حس وشهوده مستند دلائل ایله ثابت اولماسه‌یدی ، بوعرض ایتدیکم برهان عقلی حکم مذکوره کافی کورولوردی . اودساس ومکار عبدالحمید جمعیت علیه‌نك کتیرمش اولدیغی طابورلری افساد واغوا ایله جمعیت علیهنده ، اونلری تنکیل وقانون اساسی‌یی محو والغا خصوصنده استخدامه فرصتیاب اولورسه آرتق سنه‌لردنبری احسانه غرق ایتمش ، عادتا کندیسنه طاپدرمش اولدیغی معیت‌عسکرلری تماماً یاننده براقلمش اولسه ایدی عجبا نه‌لر یاپمازدی ؟ بوحالده جمیتك اوعسکرلری قهراً اولسون وقتیله ییلدیز جوارندن اخراج ایله طشره‌یه سوق ایتمسنده‌کی اصابت قابل انکار اولورمی !

منصفانه دوشونه‌رك حکم ویرملی اوعسکرلرکه مقدما تأدیبات شدیده‌یه معروض قالمادن حربیه نظارتنه اطاعت ایتمیورلردی . اویله برسلطانك قصری جوارندن تبعید ایدلمشلردی‌که استبداد اونك لحم ودمی ، عروق واعصابیله امتزاج ایتمشیدی . اول درجه‌ده‌که هیچ بر جرم وجنایتك ارتکابنه تردد براقازدی . حقائق احواله امعان نظر اولنورسه بزم عرض اولنان دلائل باهره‌مزمی حق وصوابدر ، یوقسه رفیقمزك غایت سطحی بولنان اعتراضاتیمی ؟ پك قولای تبین ایدر .

مشروطیت دورنده‌کی معاملات حمیدیه‌یه قارشی مدافعاتمزه دائر کلماتی بوراده قطع ایله هنکام استبدادده جاری‌اولان احوالدن عبارت قسم ثانی‌یه نقل کلام ایده‌لم .

رفیقمزك بوقسم احواله دائر سرد ایلدیکی ستایشلری‌ده برطاقم قوری دعاویدن متشکلدر . بونلری‌ده التی نوعه ارجاعله برر برر جوابلرینی اعطایه شروع ایدیورز :

(١) ثروت ملیه‌یی تزیید وخزینهٔ مالیه‌یی اصلاح ایله محافل عمومیه‌ده اعتبار قزاندیره‌رق‌ اك قوی دولتلرك خزائنی درجه‌سنه ایصال ایتمش اولمسی ادعا اولنیور . رفیقمزك دعاویٔ فارغه‌سی ایچنده بوندن اغربی یوقدر ، ظن ایدرز . عبدالحمیدی کرك اکراه واجبار طریقیله کرك اطماع واستیجار صورتی ایله بروجه افراط مدح وثنا ایدنلر حس ومشاهده ایله بطلانی ظاهر وآشکار اولیه‌جق ، ساخته‌لغی یك نظرده تبین ایتمیه‌جك باشقه درلو مدایح تحری واختراعنده بولنورلر ، هیچ بری بویله برادعای باطله جسارت ایده‌میورلردی !

چونکه مخلوع مذکورك اعتبار مالیٔ عثمانی‌یی رخنه‌دار ، عادتا محو درجه‌سنه ایصال ایلدیکی میدانده‌در . بناءً علیه موارد مالیه‌نك برینه تأمین استیلا ایده‌جك ضمان قطعی الده ایتمدکجه سرمایه‌دارلاندن برفردك برپاره اقراضنه امید قالمامشیدی ، بوندن طولایی دولتك بوتون واردات اساسیه‌سی دیون عمومیه اداره‌سنه ، اجانبك تحت نظارتنه تودیع اولندی ، بوصورتله امور مالیه‌یه کویا نظام ویرلمش واورته‌لغك اعتمادی جلب ایدلمش اولملغله کوج حال ایله ، غایت آغیر فائضلر ایله استقراض امکانی بولنقده ایدی . حکومتك مالیون نظرنده درجهٔ اعتبارینی آکلامق ایچون بونجه سنه‌لر بودجه‌سز ، موازنه‌سز اداره ایدلمش اولمسنی ملاحظه کفایت ایدر . بودجه‌سز خزینه‌ده اعتبار وانتظام تصور اولنه‌بیلیرمی ؟

عبدالحمید ملیونلرجه واردات دولتی ید اغتصابنه کچیرمش ، بیچاره مأمورلری ، محافظهٔ وطن ایچون ترك دار ودیار ایدن عساکری انواع سفالت ومضایقه‌یه محکوم ایتمشیدی . یالکز صادقانه ! خدمت ایدن مأمورینی اللرینه مقدار قلیلی کچه‌بیله‌جك مخصصات ومرتباتك بقیه‌سنی تلافی ایچون اهالی اوزرینه تسلیط ایله بجره‌بیلدکلری قدر اموال وحقوق سلب وابطالنه سربست براقشیدی . حتی تخریب بلادوتعذیب عباده مطلق العنان اوله‌رق مأذون قلدیغی ، حقلرنده وقوعبولان

شکایاته قولاق آصمادیغی برطاقم بویوك مأمورلری بر قسمی ذات شاهانه‌لرینه عائد اولمق شرطیله اغتصاب حقوق واموال‌ه دائر تشویقات اجرا ایدردی . حجاج ظالم کبی مستبدان ظلمه‌یه رحمت اوقودان احمد راتب وسائره کبی مواجب مرتبه‌یی تقدیمده قصور ایتمین ولاتی ، وکلایی مظالم وتعدیاتدن یانوب قاورولان اهالینك شکایت واسترحاماتی عیوقه چیقسه عزل وتبدیل ایتمه‌مسی بوحقیقتك برهان عادلیدر .

امور مالیه‌نك فوق‌العاده مشوش برحالده بولنمسنه مبنی حکومت مشروطه مجلس مبعوثانه منتظم بربودجه ارساله قادر اوله‌مادی . تنظیم امور مالیه ایچون جلب اولونان موسیو لوران کبی برمالیهٔ شهیر بیله خزینه‌مزك دوچار ایدلدیکی حال خرابی‌یه متحیر قاله‌رق امر اصلاحی متعذر عد ایدییور .

بقیه‌سی کله‌جك نسخه‌مزده

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

— مابعد —

وشرائط آلتنده تبدیل طور وحرکت خصوصنی تکملات اخلاقیه‌نك نقصانی مقتضیاتنه حمل ایله بوقبیل ذواتی تفریق امکانی فائده‌سنی تأمین ایتمسنه کوره بواصولی مستحسن کورمه‌مز لازم کلور حد ذاتنده پك نیکبیانه اولان شو ملاحظه بیلمام‌که مقصدی نه درجه تأمین ایده‌بیلور . بشریتده سوئه میل جبلی وفطریدر . انسانلرك بویله برکریوه‌یه دوشمه‌لری تمنی اوله‌بیلور . فقط عدم وقوعی بکلنیله‌مز . طوغریسی قوهٔ عدلیه مناصبنه تعیین خصوصنده حق تقدیری موضوع بحث ایدن مملکتلر پك فنا بر مظهریتله مصاب اولمشلردر . زیرا هرنه‌ده قوهٔ عدلیه‌یی تشکیل ایدن ذوات قوهٔ اجرائیه‌نك ویا سائر قوتلرك حق تقدیریله تعیین اولنمش ایسه عقبنده هیئت حاکمه‌نك اخلاقی بوزلمش ومملکتده عدالت اساسلری محو ومندرس اولمشدر . بوکون براستیناف حاکملکی منحل اولسه بدایت هیئت حاکمه‌سندن لاعلی‌التعیین برینی ناظرك علمنه مستنداً اومقامه کچیرمك نصل طوغری اوله‌بیلور دیکر حاکم کندی حقنده‌ده بویله برعلم حصوله کتیرمك ایچون نه‌لر یاپماز . دوشونملی‌یزکه حکام ایچون خصائل زائده یوقدر اوصافی قانوناً تعداد اولنمشدر . مادامکه حاکم بولنیور بتون اواوصافی حائز دیمکدر .

خلاصه قوهٔ عدلیه‌یی شوائب مداخله‌دن تنزیه ایتمك ایستر ایسه‌ك قواعد مشروحه‌یی بالضروره قبول ایتمکلکمز لازمدر . بواساسلردن ذرةً ماعدول توازن قوا امر مهمنی اخلال ایدر قوهٔ عدلیه‌نك قوهٔ اجرائیه تأثیرینه معروضیتندن تولد ایده‌جك محاذیر قوهٔ قانونیه‌نك قوهٔ اجرائیه‌یه مداخله‌سی محذورلیه‌ده قابل قیاس دکلدر بورادهکی مخاطره‌یه نسبتله قوهٔ قانونیه‌نك مداخله‌سندن نشأت ایده‌جك مشکلات هیچ مثابه‌سنده قالیر . زیرا بومشکلات قابل تلافیدر حالبوکه اوته‌ده‌کی مخاطره غیر قابل دفع وازاله‌در .

قوهٔ عدلیه مناصبنه ارتقا خصوصنده اومناصبی احراز ایدن ذواته قرابتك مانع انتخاب عد اولنمامسی ایشته بوقواعدك نتائج طبیعیه‌سندندر . فقط خصائص قوا بویله‌جه تفریق وتمییز اولنمزایسه مسئلهٔ حاضره‌ده‌کی کریوه‌لر دائما یوز کوستریر .

اصل مسئله‌یی ایضاحه توطئه قبیلندن اولمق اوزره سرد ایلدیکمز شو تمهیداتی اکمال ایتمزدن مقدم محاکم کتبه‌سنك دخی قوهٔ عدلیه‌یه داخل بولندقلرینی اثبات ایتمکلکمز لازم کلور . زیرا احتمالکه مدافعلر سرد ایتدیکمز قواعدك یالکز هیئت حاکمه‌ده جاری اوله‌بیلوب اجزای محکمه‌دن معدود اولان کتبه‌ده جاری اوله‌میه‌جغنی ادعا ایدرلر . بوادعایی مملکتمزده‌کی احکام موضوعه ایله تطبیق ایدر ایسه‌ك درحال بطلانتی آکلارز . واقعا قوهٔ عدلیه‌ده‌کی ماهیت قانونی تطبیق ایلمکدر . وطبیعی قانونی تطبیق ایتمك جهتیده هیئت حاکمه‌یه راجعدر . کتبه‌ده بویله بر صلاحیت مفقوددر . فقط برکلی تشکیل ایدن هر برجزئك دیکرینك عینیله اوصافنی حائز اولمسی لازم کلمز . نته‌کیم قانونك قوهٔ عدلیه‌یی تمثیل ایدن ذواتی صفت حاکمیتی حائز اولان واولمیان صورتیله تقسیم ایتمسیده بونظریه‌نك اصابتنی کوستریر . معمافیه قانون کتبه‌نك اجزای محکمه‌دن معدودیتنی تصریح ایلمشدر .

تشکیلات محاکم قانوننك قرق سکزنجی ماده‌سنده « اعضا ملازملری وضبط کاتبلری کبی محکمه‌نك اجزاسندن عد اولنان مأمورلر » عباره‌سی عیناً موجوددر .

یعنی بونلری قوهٔ عدلیه‌یه الحاق ایلمشدرکه بوالحاقندن بعض نتائج حصوله کلمشدر . از جمله ۱ — قضا بدایت محکمه‌لرنده برنجی کاتبلر اعضانك غیبوبتی حالنده وکالت ایتمك صلاحیتنی حائزدرلر .

[« یکرمی برنجی ماده : قضا محکمه‌لرنده رئیسك غیابنده اعضانك اك قدمالیسی واعضادن برینك رئیسه وکالتنده ویا غیابنده کاتب اول اکا وکالت ایدر » — تشکیلات محاکم قانونی —]

۲ — محکمهٔ تمییز باش ممیزلری ایله استیناف باش کاتبلری سلسلهٔ حکام‌ده تعداد اولنمشدر .

[« سلسلهٔ حکام : اللی دردنجی ماده : اولا محکمهٔ تمییز ریاست اولیسی ثانیاً محکمهٔ استیناف ریاست اولیسیله محکمهٔ تمییز ریاست ثانیه‌سی ثالثاً محکمهٔ تمییز اعضالغیله محکمهٔ استیناف رئیس ثانیلکی رابعاً محکمهٔ استیناف اعضالغیله بدایت محکمه‌سی رئیس اول وثانیلکی ومحکمهٔ تمییز باش ممیزلکلری خامساً بدایت محکمه‌سی اعضالغیله محکمهٔ استیناف باش کاتبلری » — تشکیلات محاکم قانونی —]

۳ — ضبط کتبه‌سنك محاکمه‌سی منسوبی بولندقلری محکمه‌نك هیئت عمومیه‌سنه راجعدر .

[« اللی اوچنجی ماده : اعضا ملازمی وضبط کاتبلری کبی

بر محكمه‌نك اجزاسندن عد اولنان مأمورلر عليهنه امور مأموره‌لرندن طولايى وقوع بوله‌جق دعوالر اومحكمه‌نك هيئت عموميه‌سنده رؤيت اولنور » ـ تشكيلات محاكم قانونى]

ايشته بو وبوكا مماثل نتائج نظره آلينرسه كتبهٔ محاكى قوهٔ عدليه‌دن عد ايتمك لازم كلور وشو حالده قوهٔ عدليه‌ده ارانيلان قيود وشروطك وبوقوتده جارى اولان امتيازات وقواعد مخصوصه‌نك بونلر حقنده‌ده مرعى اولمسى اقتضا ايدر . حاكملر كبى اخلاقجه امنيت كامله‌يى حائز اوللى واذهان ناسده امنيت كافيه اعطا ايده‌بيلمليدر . حكامك ترقيسى كنديلرى ايچون موجب اطمئنان اوله‌جق برطرزده اصول ساله ربط ايدلديكى كبى قوهٔ عدليه اجزاسندن اولان اشبو كتبه‌نك دخى بنه‌قواعد مشروحه‌نك اساس اتخاذى صورتيله ترقيلرى تحت تأمينه الغمشدر. [تطويلدن حذراً بوبابده‌كى ماده‌لرك درجندن صرف نظر اولندى .]

ايشته‌كوريليوركه بونلرحقنده‌ده حق تقدير موضوع بحث اوليور قدم ارانيور . شيمدى مسئله‌مزه تعلق ايتمك اوزره تنويرى ايجاب ايدن برنقطه دها وار آتيده ايضاحاً ايله مقدمه‌يه نهايت ويره‌رك اصل مسئله‌يه كيچه‌لم اوده،مدعئ عموميلك مقامنك قوهٔعدليه مناصبنه داخل‌بولنمسيدر. بو مقام عادتا حاكميت درجه‌سنده براهميت مخصوصه‌يى حائزدر. ذاتاً تطبيقاتى تسهيل ايله مكلف اولمسنه كوره قوهٔعدليه‌يه داخل عداولنمسى پك طبيعيدر مدعئ عموميلر صفت حاكميتى حائز بولنمامقله برابر كندولرنده اوصاف حاكميتك ارانه‌جغنى قانون تصريح ايديور .

اللى يدنجى ماده‌نك فقرهٔ اخيره‌سى : « مدعئ عموميلر حاكملك اوصافنى جامع اولمق لازمدر » ـ تشكيلات محاكم قانونى ـ

بواوصاف ايسه مجلهٔ جليله‌نك ١٧٩٢ ماده‌سنده تعداد اولنمشدر

[« ١٧٩٢ ماده : حاكم حكيم فهيم مستقيم وامين ، مكين ، متين اولمليدر »]

برده مدعئ عموميلرك عزلى كيف‌مااتفق قبول‌اولنمامشدر. بعض قيود وشروط ايله تقييد ايدلمشدر .

كذا محاكمه‌لرنده منسوب بولندقلرى محكمه‌هيئتك محاكمه‌سى اصولى قبول اولنمشدر .

[« ٣٨٥ ماده : محاكم نظاميه اعضا ورؤساسندن ويامدعئ عمومى ويامستنطقلردن برى جنحه نوعندن برفعلى مرتكب اولمقله مظنون بولنورايسه مافوقنده بولنان محكمه‌نك مدعئ عموميسى معرفتيله جلب اولنه‌رق اول محكمه‌ده محاكمه‌لرى بالاجرا حكم اولنور » ـ اصول محاكمات جزائيه قانونى ـ]

انتخابلريده آمر اجرايه براقلمامشدر انتخاب انجمنى قواعد مسروده دائره‌سنده اومنصبه ارتقاسنه دلالت ايدر .

[« برنجى ماده : محاكم رياستى ياخود اعضالغى ويا اعضا ملازملكى وضبط‌كتابتى ايله ،مدعئ عموميلكى‌مأموريتلرندن برنده بولنمامش اولان ذوات اشبو مأموريتلره انتخاب اولنه‌مزلر » ـ عدليه انتخاب انجمنى نظامنامه‌سى ـ] ماده مدعئ عموميلك ماموريتنك انتخاب ايله اوله‌جغنى صراحةً كوستريبور ديمك اولوركه تشكيلات محاكم قانوندن مؤخر اولان اشبو نظامنامه مدعئ عموميلك مأموريتى ايچون دخى انتخاب اصولنى وضع ايدييور .

حالبوكه‌مأمورين‌اجرائيه‌معلومدركه مجرد ناظرلرك وياعلى‌الدرجات مافوق آمرلرينك‌امريله تعيين اولنورلرشيمدى على‌مرتضى افنديك‌قوهٔ عدليه‌مناصبنه‌ارتقاحقنده‌كى صلاحيتنى تدقيق‌ايده‌لم مومى‌اليه‌مكتب‌حقوقدن اعلا درجه‌ده مأذون مكتب تميز جزا ضبط كتبه‌سندن بر ذاتدر اورته‌ده مناصب عدليه‌دن منحل اوله‌رق بر مدعئ عموميلك مقامى وار بو مقامى صلاحيتدار ذواتدن برينك اشغال ايتمسى ايجاب ايدر مرتضى افندى ايله برابر بومأموريته كيچمك صلاحيتنى حائز بر چوق ذوات موجوددر بونلردن قنغيسى شو منصبى احرازايده‌جك؟ بونى قانونلر كوسترير صلاحيتدار اولان‌ذواتك‌بركره درجهٔ اهليتلرى نظره آلنه‌جق كوريلوركه على‌الاعلا درجه‌ده مأذونلر بومنصبه طالب بولنيورلر. سنهٔ نشاتده قدمه باقيلور بو شريطه‌يى حائزده بر قاچ ذات وار بونلردن قوهٔ عدليه‌جه خدمتى سبق ايدنلر آرانير بوجهتده رجحانى تأمين ايده‌مز يعنى شو شرطى حائز ذواتده تعدد ايدرسه خدمتده قدم نظر اعتباره آلنير عينى قدمى حائز بولنيورلرسه آرتق ياقرعه طريقنه توسل اولنور وياهيئتجه بونلردن برى رأى خفى ايله انتخاب ايديلور. مرتضى افنديك انتخابنده بوجهتلر اصلا ارانمامشدر تعداد اولنان درجاتده پك چوق ذواتك موجوديتى بونى كوستريبور بومقامه مرتضى افنديدن اول نشأت ايتمش متعدد على‌الاعلى مأذونين مستخدمه موجود وخدمةً دخى كندوسندن زياده حائز قدم‌اولدقلرى حالده انلردن برى كيچرلمامشدر انتخاب انجمننك حق تقديرى اولمايوب انتخاب قانونى‌تطبيقه مأمور اولملرينه كوره بوقانونه‌مخالفتلرى حالنده مسئوليتلرى ايجاب ايدر [بالايه نقل اولنان ٣٠٥ تاريخلى قانونك يكرمى طقوزنجى ماده‌سنه مراجعت]

ناظرده‌يالكز بررأى صاحبى اولديغندن مسئوليتده رأينه مقصور قالير كندوسنه ديكر اعضالردن‌فضله برمسئوليت تحميل اولنه‌مز انتخاب قانونه مخالف انتخابات ايسه باطل، كأن‌لم‌يكن عد اولنديغندن هيچ بر حكم افاده ايتمز فقط انتخاب واقعده قانونه مخالفت بوقدرله‌ده قاليور . انتخاب قرارينك رأى خفى ايله ويرلمسى لازم كلور ايكن رأيلرك آچيقدن آچيغه بيانى صورتيله انتخاب اجرا ايدلديكى ناظر وكيلنك مجلس مليده‌كى تشريحاتندن مستبان اولور .

انجمن اعضالرندن برينك « بتون بوقواعد ارانميه‌جق‌ايسه‌يالكز مكتب مأذونى اولمق ايله اكتفا ايدله‌جك‌ايسه بوانتخاب طوغريدر » صورتيله‌بيان مطالعه‌ايتديكنى ادعاوديكر برينك‌دخى انتخابك نهايتلرينه طوغرى انجمنه داخل اوله‌رق بركونه رأى بيان ايتميوب امر واقع قارشيسنده سكوت ايتديكنى بيان ايلمسى ناظر وكيلنك رأى خفى صورتيله قرارك اتخاذايدلمديكى يولنده‌كى تشريحات مذكوره‌سنى‌مؤيددر حالبوكه انتخاب قانونده قرارك رأى خفى ايله اتخاذ ايدلمسى تصريح اولنمشدر .

مابعدى وار

ماردينى زاده : ابوالعلا

عالم اسلامی اویانیرکن چاره‌لر :

عمومی مؤتمر اسلامی

یاخود

مسلمانلر قونغره‌سی

بوخصوصده بر چوق سنه‌لردنبری مطبوعات ونشریات اسلامیه‌یه قولاق ویره‌کلدیکمدن و کندیمده بر آز بو دائره‌ده چالشدیغمدن قطعات اسلامیه‌نك هر طرفندن برر تورلی ندای نجات چیقدیغنی ایشتمامك ممکن دکل ایدی ؛ هر طرفده نهضة‌الاسلام ، تعالی آثاری باش‌کوستردیکی کوریلیور ایدی . هندده میرعلینك «روح‌الاسلامی» . مصرده مرحوم شیخ جلال‌الدین افغانی ایله بونك بیوك شاکردی مفتی محمد عبده‌نك آثاری و سائر رسائل معتبره‌ده تازه جان بولمش فلسفهٔ اسلامیه ؛ ایران روسیه وعثمانلی علماسی وفضلاسی آره‌سنده نمایان اولان حرکات افکار اقوام مسلمه‌نك یکی بر دوره ، یکی زمانه کیردیکنی کوسترمکده ایدی .

علمای متقدمین وعلمای‌متأخرینك آثار نافعه‌لرینه ناظره ومطالعه اوله‌رق علما وفضلای عصرك آثار و افکاری تظاهر ایتمکده ایدی . جمله‌سنك مطلبی ـــ سلامت وتعالیٔ امت‌دن عبارت اولدیغی حالده نظر و افکارلرینی برلشدیرمك اوزره علما و فضلای عصردن مرکب بر ندوهٔ عمومینك فائده‌دن خالی اولمیه‌جغی ۱۹۰۷ سنه‌سی شعبان‌المعظمك ۱۱ نده چیقمش ٥٦ نجی نومرولی «ترجمان» ده یازمش ایدم . بویله بر ندوهٔ عمومینك یاکه مؤتمر اسلامینك لزومنی سنهٔ مذکوره رمضاننده‌مصرده‌دهازیاده آچدم . ایلروسنی جناب حق خیرلی ایلیوب انسانیت وتمدن میداننده ملتمزی پایدار ایلیه ، آمین

اسماعیل غصپرنسکی

کونتننتال اوتلنده مجلس وخطبه‌لر

۱۹۰۷ ایلول ، ۱۳۲٥ سنه‌سی ماه رمضانك ۲٥ نجی جمعه کونی اقشامی ساعت ۹ ده مصرالقاهره‌ده «کونتننتال» اوتل معتبره‌سنك بیوك صالوننه بش آلتی‌یوز قادار علما ، امرا ، فضلا ، محررین وادبا واشراف‌جمع‌اولمشلر ایدی . مصرك جمله واوروپانك بعض‌جریده‌لری طرفندن‌مخبرلرحاضر ایدیلر . هرکس‌کلوب یرلشدکدن صوکرا کرسیٔ خطابته شیخ علی یوسف چیقوب محرر اسماعیل بکك ترجمهٔ حالندن مختصر خبر ویروب حاضر بولنانلره تقدیم ایتدی جناب شیخك عربجه سویلدیکی خطبه‌سنك خلاصه‌سی بودر :

(روسیه‌ده باغچه سرای بلده‌سنده ترکجه نشر اولنان «ترجمان» غزته‌سنك صاحبی ومحرری اسماعیل‌بك‌افندی زادکان‌طبقه‌سنه منسوب بر محرر شهیردر . ۱۸٥۱ ده جوار باغچه سرایده دنیایه کلوب تحصیل ابتدائیه‌سنی ملی‌مکتبده ایفا ایتدکدن‌صوکرا روس مکتب حربیه‌سنده واوروپا سیاحتنده کسب کمالات ایتمشدر و بعده روسیه‌نك وآسیای وسطانك اکثر جهتلرینی کزوب احوال دنیایه واقف اولمشدر .

بوندن اوتوز سنه‌مقدم‌باغچه‌سرایده بلدیه رئیسی اولوب‌شهرك اصلاحنه مباشرت ایله مکاتب اسلامیه‌نك احوالنه جدی دقت ایتمشدر ولکن مأموریت رسمیه فعالیت کامله‌سنه مانع اولدیغندن خدمتی ترك ایله محررلکه سلوك ایتمشدر . دفعه دفعه پترسبورغه واروب اوچ‌سنه قادار دوام ایدن معاملهٔ رسمیه‌دن‌صوکرا باغچه سرایده قسماً روسجه وقسماً ترکجه «ترجمان» غزته‌سی نشرینه مساعده آلمشدر . اوچ ـــ درت یوز قادار مشتری ایله باشلایوب بتون‌غیرتنی وبولدیغی آقچه‌یی بو ایشه صرف ایدرك تدریجاً جریده‌سنی هر طرفه منتشر ایتمشدر . اصول افاده‌سی غایت ساده وینکل اولوب یازدقلری هرکسجه‌فهم‌ایدلمکده‌در . ۱۸۹٥ و ۱۸۹٦ سنه‌لری «ترجمان» غزته‌سی درسعادتده ۱٥ و ۱٦ بیك عدد جلب اولندیغی معلومدر .

قزانك معتبر فاملیاسنه منسوب بولنان زوجه‌سی مرحومه زهرا خانم دیار و راحتنی ترك ایدرك «نیت و قلمدن ماعدا مالی اولمیان» اسماعیل بکه رفیقه‌لکه کلوب غزته‌نك‌امور ارسلیه‌سنه‌ومخابراتنه جدی خدمت ایتمشدرکه ناشرلك مشکلاتنه غلبه چالندیغی بلکه مرحومه‌نك تأثیرات معنویه‌سی سایه‌سنده واقع اولمشدر . [بتون مجلس الـاوروب رحمت اوقودی]

غزته تأسیسی ایله برابراسماعیل‌بك برده یکی‌طرزده صبیان‌مکتبی آچمش ایدی بو مکتبده استعمال اولنان «اصول صوتیه» سایه‌سنده مبتدی طلبه‌لرك قرق اللی کونده بر درجه اوقویوب یازمیه‌نائل اولدیغی کوریلوب اصول تدریسك‌تجدیدی بو مکتبدن‌هرطرفه منتشر اولدی . روسیه‌نك و آسیانك بر چوق ولایتلرندن باغچه سرای مکتبنه معلملر کلوب اسماعیل‌بکك‌دلالتی ایله «اصول صوتیه» یی کوروب و تحصیل ایدب کیدرلر و بویله‌جه تسهیل تحصیلی الك اوزاق یرلره نقل ایدرلر ایدی . یکی اصول مکتبلرك مقداری بیکدن آشمشدر ؛ اسکی اصول مکتبلر یواش یواش اصول صوتیه‌یی قبول ایدیورلر .

اسماعیل بکك دیکر بر بیوك خدمتی دها روسیه وآسیا ترکلری ایچون عمومی ادبی لسانك اساسنی قویدیغیدر . فنون و کمالات تحصیلنه ؛ جمعیت خیریه‌لر تأسیسنه فنی ادبی کتابلرك ترجمه و نشرینه دعوتلری بیوك ثمره‌لر ویرمشدر . ۱۹۰٥ نجی سنه‌سی «نیژنی نووغورود» ده مسلمانلرك اجتماعنه غزته‌سی آلت و کندی رئیس اولمشدر . وبوندن بویله‌روسیه‌ده «اتفاق مسلمین» حزبنك وجودینه وبعده دوماده مسلمان فرقه‌سنك تشکیلنه خدمتی واقعدر . روسلری سون و معتدل افکارلی آدمدر اوچ قز قرنداشی خانملرك معلمه‌لك وقزی‌خانمك «عالم نسوان» جریده‌سی مدیره‌لکی‌خدمتنده بولندقلری نظره آلنورسه فامیلیا ایله نشر معارفه چالشدقلری تعین ایدر .

اسماعیل بکك الکتریق ایله متحرك طبع‌خانه‌سنده غزته‌سندن ماعدا کتب فنیه وتدریسیه واوچ قطعه‌ده قرآن طبع ایدلمکده‌در .

[مجلس ال اوروب بیان خوشنودی ایدر]

⁂

شیخ علی یوسف کرسیدن چکلمسیله کرسی‌یه اسماعیل بك کلور ؛ مجلسه عمومی برسلام ویرر ؛ بتون مجلس ال اوروب خطیبی استقبال ایتدی . اسماعیل بك خطبه‌لرینی ترکجه سویلدی ؛ ترجمه‌لری عربجه اوقوندی . برنجی خطبه‌سی ــ «روسیه مسلمانلرینك احوال حاضره وحرکات عقلیه‌لرینه» دائر ایدی . ایکنجی خطبه‌سی ــ بلا اجرت تحصیل عمومی ابتدائی‌نك فرضیتنه وقواعدینه وصور اجرائیه‌سنه دائر ایدی . روسیه مسلمانلرینه دائر خطبه‌ده بونلرك احوال اقتصادیه‌سندن و حقوقلرندن و مطبوعاتلرندن معلومات ویردکدن صوکره معارف ملیه‌لرندن بحث ایتدیکی صره‌ده اسماعیل بك سبیریالی مرحوم حاجی نعمت‌الله ، قزانلی مرحوم حاجی احمد واورەنبوغلی مرحوم عبدالغنی الغفورلرك حمیت و فداکارلقلرینی نقل ایدرك ــ حضرات ، بونلره رحمت خدا ــ دیدیکی ایله بتون مجلس کبیر «رحمت ، رحمت» نداسیله صالونی تیتره‌تدی . بعده حیاتده بولونان حاجی زین‌العابدین تقی‌یف جنابلرینك فوق‌العاده همت وفداکارلقلری وفعالیت حمیتمندانه‌سی یاد اولونه‌رق خطیب فاضل طرفندن «صاغ اولان یاشاسون» دینلدکده «یاشاسون ، یاشاسون» دعای خالصانه‌سی تکرار صالونی تیتره‌تدی .

روسیه مسلمانلرینه دائر اولان خطبه‌یه زیاده دقت بیورمش فضیلتلو عالم شهیر سعادتلو لطیف پاشا حضرتلری «اپاغه قالقوب ومجلسه خطاباً» غایت مؤثر وبلیغ بر نطق ایراد ایتدی . پاشا حضرتلرینك سویلدیکی نطقك مختصر مآلی بودر :

ــ اسماعیل بك جنابلرینك روسیه مسلمانلری حقنده ایراد بیوردیغی نطقندن غایت مهم ایکی دورلو معلومات آلدق : بری ــ روسیه مسلمانلرینك راه ترقی‌یه کیردکلری وایکنجیسی روسیه حکومتنك مسلمانلر حقنده‌کی معامله معتدله‌سیله روس ملتنك بونلر ایله انسایتکارانه انسیت وامتزاجیدر . اشبو مجلس وبوتون مصر اهل اسلامی نامنه اسماعیل بکه کوزل خبرلری ایچون عرض تشکر ایدییورم . روسیه حکومتنه وبالخاصه روس ملتنه دین قرنداشلرم حقنده‌کی حسن معامله‌لرندن اوتری عرض تشکرات ایدرم . »

سعادتلو پاشانك بو نطقی بتون مجلس جانبندن مقبول کوریلوب آلقشلاندی . اسماعیل بکك اك بیوك اك مهم اوچنجی خطبه‌سی ــ عموم مسلمانلری اویاندیرمق (نهضة المسلمین) ایچون چاره واسباب آرانلمقدن اوتری مؤتمر اسلامك (مسلمانلر قونغره‌سنك) لزومنه وکشادینه دائر ایدی ، بوکا دائر خطبه‌سنك عینی بودر :

«حضرات ! عالم اسلامیتك حال حاضرینه دقت ایله باقیلور ایسه هر طرفده آزمی چوقمی افکار اویاندیغی کوریلیور ؛ هر طرفده محرك الافکار غزته‌لرك چیقدقلری وبعض مذاکره مجلسلرینك واقع اولدیغی ایشیدیلیور . بونلر کوزل علامتلردر ؛ لکن بو کوزل علامتلره آلدانوب غفلت ایتمك جائز دکلدر ؛ بلکه خطادر ، چونکه غایت کروده نوبتده قالدیغمزدن تأمین استقبال ایچون پك چوق غیرتلر پك جدی چالیشمه‌لر اقتضا ایده‌جکدر .

حضرات ! شمالده‌کی قزاندن جنوبده‌کی مصره ومغربده‌کی فاسدن شرقده‌کی جاوایه قدر نظر تفتیش ایله باقیلور ایسه ملل اسلامیه‌ده آثار تمدندن وارتقادن زیاده آثار تدنی کوریله‌جکدر .. مدرسه‌لر ومکتبلر خراب وبی فائده بر حالده‌در ؛ کسب وصنایع محلیه‌لر یا منقرض اولمش یا اولمق یولنده‌در ؛ اصنافلر سونمکده‌در ؛ عالمك تجارتنده حصه‌مز پك آز قالمشدر ؛ امور صرافیه‌ده مدخلمز اولمدیغی کبی تجارت بحریه‌دن بی بهره بولنیورز .... اوچ یوز ملیونلق بر ملتك اوتوز واپورلی بر شرکت بحریه‌سی ، بش ملیون سرمایه‌لی بر بانقه‌سی موجود دکلدر !

حضرات ! دقت ایدك ... جمله‌مزك اسباب تعیشی آنجق بابا اجداددن قالمه طوپراقلرك ویردیکی برکت طبیعیه سایه‌سنده‌در . هنر ومعرفت ایله حاصل ایتدیکمز شی پك آزدر . برکتلی طوپراقلرمز بر چوق شیلر حاصل ایدییور ، بونلری عالم بازارلرینه چیقاروب صاتمق دخی الیمزدن کلمیور ؛ بوندن بویله برکتك بر حصه‌سنی مالیمزی نقل ایدن اجنبی کیجیلرینه ویرمیه مجبورز ! تجارت میدانی اولان آوروپا و آمریقا قطعه‌لری ایزلنور آرانلورسه هیچ بر بلده‌سنده مسلمان تاجری بولنماز ؛ بولندیغی تقدیرده مستثنا قبیلندن اولور ؛ شرقلی تاجره راست کلنورسه یا ارمنیدر ، یا رومدر ، یا یهودیدر یا هندو ، لکن مسلمان دکلدر ! اشبو مصرده یکرمی قدر هند مغازه‌لری وار ؛ کوزل تجارت ایدییورلر اما هیچ بری مسلمان تجارتخانه‌سی دکلدر ! بزم قزانده وباکوده هر ملتدن تاجر و مسافر بولنور اما هندلی یا که مصرلی بر مسلمان تاجر کورلماز . ممالك خارجیه‌ده ایش کورمدیکمزدن صرف نظر ؛ کندی وطنمزده دخی عاجز قالیورز . توران وایرانك ، عثمانلی ومصرك ، مغربك وهندك تجارت محلیه‌سی آلیش ویریشی بنه اجنبیلر النده‌در !

حضرات ! «یاغمور یاغار ایچرز ؛ یردن چیقاریرز» ایله بوکون دنیاده عمر ایتمك ممکن ایسه یارین بویله حیوانجه کچنمك ورزق کسب ایتمك ممکن اوله‌میه‌جقدر .... بو مسکینلك ، بو فعالیتسزلك ، بو هنرسزلك بزلری بیتره‌جکدر ! اجنبیسز ویالکز مسلمان خدمه‌لری ایله حکومات اسلامیه‌لرده ایش کوره‌میورلر «تیمور یول ، دکز ریختمی ، قنال ، فابریقه تأسیس اوله‌جق ایسه اجنبی اوسته‌لرینه ، اجنبی مهندسلرینه محتاج قالیورلر . خلاصهٔ کلام مغربده شهر رباط ، شرقده شاه آباد هپ بر درجه برباد ؛ ایشکذار لازم اولسه یارامیور علی . مراد وخداداد ؛ کرك اولیور مطلق یا ژورژ یا فردیناند !

حضرات ! بر قوم یا ملت اقتدار سیاسیه‌سنی واستقلالنی غیب ایتسه اوت ، بیوك بیقیندیدر ، بیوك زیاندر لکن فعالیت کسبیه فقدانی ایله میدان اقتصاد وتجارتده موقعنی غیب ایدرسه بر دکل اون دفعه زیاندر وانقراضنك مبادیسیدر . عموم اهل اسلامك تأسفلی بو حاله سبب نه‌در ؟ معارفسزلك . جهل دینلورسه ــ بونلرك سببی نه‌در سؤالی کلیور .... ملل واقوام افرنجیه‌دن صرف نظر بوندن اللی آلتمش سنه مقدم مسلمانلر ایله برلکده یاشایان ، مسلمان عادتلرینه تابع بولنان

ارمنیلر کرجیلر ، روملر بلغارلر ، یهودیلر پارسلر وبودیلر بزلر ایله بر درجه‌ده بولندقلری حالده بوکون تمدن وترقیده بزلردن ایلرویه نه ایله ونصل چیقدیلر ؟

حضرات ! بوحاللری دوشونه‌لیم ، حالمز چوق آجی واپانج بر حالدر لکن بوکا قارشو کوز یومماق ، بوحالی ستر ایتمك جائز دکلدر ... خطادر ، قصادر ، کنهدر ، بو حالمزی ، بودردیمزی ستر ایتمك دکل. جاده‌لرده ، میدانلرده باغروب چاغروب سویلملیدر : یوقلغی کزلین وار اولماز ؛ دردینی سویلیان شفابولماز . دردیمزه ، چاره‌مزه باقه‌لیم ؛ عکسی حالده داخلاً چوریه چوریه برکون دوشر جابلور قالورز ،

حضرات ! مسئله‌نك حلنی ؛ مرضك دواسنی بندن استمیکز ؛ عاجزلرنده بو قدر بیلکی وقوت یوقدر ؛ آنجق چوق سنه‌لردر بو مسئله ایله اوغراشیورم لکن چاره‌سنی بوله‌میورم .... قوم نجیب عربك استعداد مدنیسی وفعالیت اقتصادیه‌سی تاریخی ایله مثبتدر ؛ قهرمان ترکلرك یتشدیردکلری علمانك وادبانك آثاری، سمرقند رصدخانه‌سنك خرابه‌لری، بتون آسیایه قانون وانتظام ویردکلری بونلرك دخی استعداد طبیعه‌لرینه دالدر. اقوام تورانیه‌دن اولان فینلاندالیلرك وماجار (ونکر)لرك فعلیت اقتصادیه ومدنیه‌لری جمله ترکلرك استعداد مدنیه‌لرینه دیکر برهاندر. فارسلرك، ایرانیلرك تاریخ ادبیاتلری کذا استعدادلرینه کفیلدر ... دیمك استیورم که عرب ترك فارس وهند اقوام اسلامیه‌سنك بوکونکی دوشکونلکی خلقت وطبیعتلرندن ایلروکلن برحال دکلدر. بویله ایسه فعالیت وتمدن یوللرمزی کسدیرن دین مبین اسلام می ؟ خیر، خیر! مشرف بولندیغمز دین اسلام ترقی وتمدنك منبعیدر ؛ اوله کورلمش ترقیمزك بلکه باش سببی ومحرکیدر . دینمز بر قانون مقدسدر که « جمله‌کز چالشکز » « جمله‌کز اوقویکز » « جمله‌کز تدبیر وصناعت ایله یاشایکز » قاعده‌لرینی آمردر ؛ بزلر ایسه حاضرده بو اوامر شریفه‌نك تمام عکسنی ایشلیورز ؛ ایشسزلك، صناعتسزلق ، نادانلق هپ بزده ! حکمت حالمزك بوراسنده‌در ! اقتصادی دوشکونلکمزه فکر وعقل حرکتسزلکی یعنی شرق عالمنده بر فکر وبر اثر وبر ادیب ظهورینه قارشو غرب عالمنده یوز فکر، یوز اثر ، یوز ادیب باش کوستردیکی علاوه اولنورسه حالمزك نه‌قادار مشکل اولدیغی دها کوزل آکلاشلمش اولور . عالم اسلامیتك دوشکونلکنه بردرجه آمریقا قطعه‌سنك کشفی سبب اولمشدر ظن ایدرم : شرق وغربك اسکی یول ایله تجارتنده ممالك اسلامیه عمومی کروان سرای ایدی ؛ بیوك استفاده‌لر ایدییور ایدی . آمریقا کشفی دکز تجارتنه، دکز یوللرینه میدان آچوب ممالك اسلامیه‌یه سکته و دورغونلق کتوردی ؛ بونك ایله برابر اوروپاده ماشیناجیلق ترقی ایدوب بزم اسکی اصول تزکاه‌لرك امتعه‌سی درجه درجه بازارلردن چکیلوب فابریقه اعمالاتی میدان آلدی ، غلبه چالدی ؛ بو حاللر انکار اولنه‌ماز لکن بزلری ییقان دوشیرن یالکز بو اولماسه کرکدر ، بلکه دها زیاده‌سی قناعادتلرمزدن ، اوهام وتورلی خرافاتدن ایلری کلمشدر ... بو بنم بر ظنمدر ؛ حقیقت حالی کشفه اقتدارم اولمدیغنی یوقاروده دیمش ایدم .

بویله برمسئله‌نك حلی ؛ اسباب تدنیمزك کشفی ودواسنك ترتیبی بر یا ایکی آدمك اقتداری خارجنده‌در . بناءً علیه عقل قاصرانه‌مه کوره عصرمزك علماسندن فضلاسندن ، ارباب امور و ادباسندن مرکب ومتشکل برجمعیتك بوکا چالشمه‌سنه محتاجدر ظن ایدرم یعنی بویله بر مسئله‌یه وبویله دردلره چاره‌لر بولنه بیلورسه مؤتمر عمومیٔ اسلامیه یعنی مسلمان قونغره‌سی اجتهادی ایله وجود بوله‌بیلور .... همان شوراسنی عجله‌جه عرض ایده‌لم که مسلمان قونغره‌سی مؤتمر اسلامی دیدیکمدن پان اسلامیزم یاکه سیاسی بر اجتماع عقدی کلمسون ! خطابه‌مك باشندنبرو سویلیوب کلدیکم تدنی و دوشکونلکه نهایت ویرمك ، ترقیٔ اجتماعیه‌مزه واقتصادیه‌مزه یول آچمق ایله ترقیات عصریه‌دن حصه‌مند اولمق آرزوسندن باشقه برشی اولمدیغی آکلاشلمق کرکدر . بناءً علیه مواد سیاسیه‌دن بحث ایدلمامك شرائطی تحتنده مؤتمر اسلامیه دعوت وجمع ایدلمسنی ضروری کوریورم .

حضرات ! اشبو مؤتمر عمومیٔ اسلامیه‌نك مثلا بوندن برسنه صوکره درسعادتده یاکه پای تخت ثانی اولان مصر القاهره‌ده اجتماعنه تدارك لازمدر .... مواد علمیه ومدنیه‌دن بحث ایده‌جك بومؤتمرك وجودینه مانع اوله‌جق سبب یاکه بورالردن جنوایه انتقاله مجبوریت کوره‌میورم ... اکر بویله ایسه ، اکر عرض ایتدیکم فکر مناسب ایسه شمدیدن بوایشه مباشرت لازمدر. ظن عاجزانه‌مه کوره ابتدای حالده مصر القاهره‌ده علمای کرامدن ، فضلا وادبادن « تدارکات قومیسیونی » انتخاب ایتملی ؛ بوقومیسیون اجمالاً مؤتمرك پروغرامنه وهرطرفندن مرخصلر دعوتنه؛ سائر قومیسیونلر ایله مخابره‌لره باشلیوب لازم کلن محللره رسماً مراجعتلر ایدر وبویله‌جه مؤتمر الاسلامی دعوتنه مباشرت ایدیلور . قومیسیونك کتابتنه ، مخابراتنه ، اعلاناتنه برمقدار مصارفات لازم اوله‌جقدر . فقط امینم که آقچه جهتی ایشه مانع اولماز ؛ بنده وهرکسده حصه‌سنی ویره‌جکدر .... نم بیلدیکم بوقادار ؛ باقیسنی عالم اسلامیت بیلور ؛ اوزون اوزادی باشکزی توتدیغم ایچون عفوکزی تمنی ایدیورم . » (بتون مجلس بش اون دقیقه‌لر ال اوروب خطیبی آلقشلادیلر)

تراجم احوال

یاد ماضی

— مابعد —

تملق ایتمسیله قانون اولور . شو حالده اعتراض اولنمق ایسته‌نیلن تعریف اصول اداره‌یه عائد برتعریف صحیحدر . تخالف قصدونظردن

نشأت ایدن مغایرت مفهومیه انك صحتنه مانع دكلـدر . [بالالتزام سوزی اوزاتەرق] قانون لفظی شارح قاموسك بیانی اوزره فی الاصل لفظ سریانی اولوب انداز ومقیاس معناسنەدر . اصطلاح اهل فنونده قاعدهٔ كلیه معناسـنده استعمال اولنور، یعنی برقضیهٔ كلیه‌در كه اندن موضوعنك احكام جمیع جزئیاتی استخراج واسـتنباط قیلنور .. بردیكری : مسئله مدرسه‌یه انتقال ایتدی . هپ بردن خنده‌لر ..

بعد برهة كوردم كه « روح القوانین » مؤلف شهیری قوانینك انواع مختلفه‌سی حقنده‌كی مفهوم كلی‌یی بروجه آتی خلاصه ایتمش :

Les lois , dans la signification la plus étendu , sont les rapports nécessaires qui dérivent de la nature des choses .

قوانین ، اك عام وشـامل معنی ایله ، اول روابط ضروریه‌در كه ماهیت اشیادن نشأت ایدر دیمكدر .

صباحلری اویقودن قالقدقده ارەمزده انور اطلاق ایلدیكمز نوری بك كمال بك (اكمل) ، توفیق بك (فیق) ، مدحت افندی‌یه (مد) ، محرر عاجزه (حق) دیەرك كیرلی چورابلرینی اوزرلرمزه آتار ، بزده كندیسنه اعاده ویا بربریزه حواله ایله كولوب اویناشوردق. توفیق بك هركون خواب نوشین صفادن بیدار اولنجه برمعتاد تووالتنی یاپوب كوكرته‌یه چیقارایدی ، مدحت افندی ایسـه محیطمز دائره‌سنده وقوعات بحریه وسـائره‌یه متعلق مشاهده ایلدیكی غرائب احوالی وقت كچورمز ، همان دقیقه‌سی دقیقه‌سنه طومارینه قیدایدردی. بركون بعد الغروب برپوسـته واپوری بزم بولندیغمز نقطه‌یه مقابل دوشن جهتدن طوغری درسعادته متوجهاً بوغازدن كیرمك ایستر ، قلعه‌دن اشارت اولنور ، اكلاماز ، یاخود اكلامق ایستەمز ، قوری صیقی برطوپ آتیلور ، الدیرماز ، نهایت دهشتلی صوك براخطار اولمق اوزره واپورك اوكنه طوغری برطرانهٔ قیـامت نمون ایله آتیلان بركله قپودانك عقلنی باشـنه كتوردی ، یاخود عقلنی باشـندن الدی . واپوری همان چویرمك ایسته‌دیسـه‌ده اقتی‌نك اوكنه دوشدیكندن بیك بلا ایله بوكرداب خطرناكدن قورتیله بیلدی . آرتق بوحالی تماشا ایدن محررین كرامده سطوت عثمانیه‌یه دائر نه‌قدر پارلاق سنوحات ومطالعاتك بارقه‌انكیز ظهور اولدیغنی سویلمك اقتضا ایدرمی ؟

فقط ایرتسی اقشـام برواپور قلعه‌یه اشـارت ویرەرك برطوپ آتدقدن صوكره بوغازدن كچدی . بو بادره نشئه‌مزی براز قیردی . بزاوكیجه بورادن طوتدیره‌رق معاهده‌لر حقنده بحثلره كیرشـدك . سلسلهٔ بحث اوزانه اوزانه تا « قاپتولاسیون » مسئله‌سنه‌قدر طیاندی . ملكمز اوزرینه چوكمش اولان بوكابوسك دولت وملت ایچون نیجه عظیم محاذیری اولوب ازجمله اجانبك ممالك عثمانیه‌ده حق قضاسی بولنمسی حقوق سلطنت سـنیه‌یه اشتراك دیمك اولدیغنی وامتیازات اجانب عن اصل سـلاطین ماضیه حضراتی طرفندن علی الاكثر اثر عاطفت اولەرق ویرلمش شیلر ایكن برمغلوبیت نتیجه‌سـنده دولتدن جبراً استحصال قلنمش حقوق عهدیه یرینی طوتمش اولمسی واجانب ایله معـاملاتی بولنان تبعه‌نك ضیاع حقوقنه بادی اولدیغی كبی نیجه احوال المناكی برطاقم شواهد وبراهین ایرادیله تردیفاً لسان اسف ایله یاد ایلدك . ممالك عثمانیه‌ده امتیازات اجانبك باعث اولدیغی سوء استعمالاتی وقتیله باب عالی جانبندن یازیلان تحریرات عمومیه فریاد ایله حكایه ایدیور :

« عهود قدیمه مؤخراً باب‌عالی ایله دول اجنبیه بیننده عقد اولنمش اولان معاهدات ایله تصدیق وتأیید ایدلمش اولدیغندن مرعی‌الحكم اولدقجه معاهدات اخیره ایله مسـاوی اولەرق مرعی ومعتبر اولمسی لازم كلور .

فقط شوقدروار كه عهود قدیمه‌نك اجرا آتنده احكام مندرجه‌سی مناسب اولمیان صورتلرله تاویل وتفسـیر اولندیغی وعهود مذكوره ایله اعطا قلنمش اولان امتیازات استثنائیه ایله برابر لاینقطع مشكلاتی داعی بولنان بعض سـوء استعمالات علنیه‌نك موجود اولدیغی معلوم ومثبتدر .

اشبو سوء استعمالاتك ارتق برمدت دها تمادی وقوعنه مساعده ایتمك دولت علیه‌جه درجهٔ استحاله‌ده بولندیغی جمله‌نك معلومی اولمق اوزره مذكور سوء استعمالاته تلمیح وایما ایتمك كافی اولور .

اشته شوسببه مبنی سلطنت سـنیه عهود قدیمه‌نك حاوی اولدیغی احكام وشرائطه تماماً وبروجه حقـانیت رعایت اولنمسی حكومات محلیه‌یه امرواشعار ایله برابر عهود مذكوره ایله مؤید ومصدق اولان امتیازاتك حـدودینی تجاوز ایده‌بیله‌جك وسلطنت سـنیه‌نك حقوق معززهٔ مالكدارانه‌سـنه طوقنه‌جق هردرلو ادعالرك رد ایدلمسنی دخی توصیه بیورمشدر .

اشته حكومات محلیه‌نك بوبابده متحتم عهده‌لری اولان وظائفك حسن ایفاسنی تسهیل ایچون امتیازات مذكوره‌دن باشلیجه‌لری اخطار وبوامتیازاتك دائره‌سنی تعیین ایله اجرا آتده اجانبك حقوق مكتسبه اولمق اوزره نائل اولملری لازم كلنلرینی سـوء استعمال ایدیلنلرندن تفریق ایچون خصوصات آتیه‌نك تحریرینه ابتدار قلندی :

اولا : عهود قدیمه ایله ویرلمش اولان امتیازات تبعهٔ اجنبیه‌یه مخصوص ومنحصردر .

دول اجنبیه‌نك ترجمان ویساقجی صفتیله كندو خدمتلرنده بولنان بولنان ادملردن بشقه تبعهٔ دولت علیه‌دن هیـچ بركیمسه‌یه تعمیم حمایت ایتملرینه عهود مذكوره‌نك هیـچ برنده مساغ یوقدر .

سلطنت سنیه اشبو ترجمان ویساقجیدن غیری هیچ برحمی طانیمز. بونلرك مقداری ایسه بیك سكزیوز التمش اوچ تاریخنده تنظیم قلنمش اولان نظامنامه‌ده معین اولوب مظهر اولدقلری حمایت ذاتلرینه مخصوص ووظیفهٔ مأموریتلرینه مربوط اولوب مأموریتلری ایله برابر زائل

اولور ومدت حياتلرنده اقرباوتعلقاتلرينه شمولی اولمديغی كبی ورثه لرينه دخی منتقل اولهمز .

ثانياً : تبعهٔ اجنبيه عهود قديمه اقتضاسنجه اولوقت موجود اولان تكاليف شخصيه وسائره دن معاف بيورلمشلر ايسه ده تكاليف مذكوره مدت مديده دنبرو زائل اولديغندن شوحال انلرك تكاليفدن برصورت عموميه ومطلقه ده معافيتلرينی مؤدی اولهمز .

حتی تجارت داخليه ايله مألوف اولان تبعهٔ اجنبيه نك اك زياده مظهر مساعده اولان تبعهٔ دولت عليه نك ويردكلری رسوم وتكاليف ايله مكلف اوللری مؤخراً عقد اولنان تجارت عهدنامه لرنده درج ايدلمش واراضی ويركوسنه كانجه بونك تأديه سی تبعهٔ اجنبيه نك ممالك محروسهٔ شاهانه ده استملاك املاك ايلمرينك موقوف عليهی اولان شرائط علنيه دن بری بولنمشدر .

معاهدات اخيره ده ويركويه دائر اولان استثنا يالكز تجارت خارجيه حقنده اولديغندن تجارت خارجيه ايله مشغول اولنلر معاهدات اخيره ده مشروط ومندرج بولنان رسومدن غيری بر شی ايله مكلف اولهمزلر .

تجارت خارجيه مستثنا اولديغی حالده كرك عهود قديمه ده وكرك معاهدات منعقدهٔ اخيره ده سلطنت سنيه نك تبعهٔ اجنبيه دن كندی تبعهٔ مخصوصه سيله سيان اوله رق ويركو تحصيل ايتمك حقوق ملكداريسی حقنده هيچ بر مانع يوقدر .

ثالثاً : ممالك محروسهٔ شاهانه ده مقيم دول اجنبيه قونسلوسلری دولت متبوعه لری سفراسنك برصورت مطلقه ده نائل اولدقلری اقامتكاهلرينك خارج ازمملكت عد اولنمق امتيازينی ادعايه هيچ بر حق وصلاحيتلری يوقدر .

بيك يدی يوز قرق تاريخنده ياپلمش اولان عهدنامهٔ همايونك اون التنجی ماده سنده « بركيمسه بر دولتك تجارينك مصالحندن طولايی انك قونسلوسی حقنده اقامه دعوی ايدر ايسه اوقونسلوس حبس اولنمز وخانه سی دخی تمهير ايدلمز ودعواسی دخی باب عاليده كوريلور » ديو محرردر .

اشبو بند حقوق عاديه يه عائد موادد‌ن اولديغندن بوصورتله قونسلوسلر باب عالينك حكمنه تابع اولوب مجازات بدنيه واقامتكاهلرينك تمهيری كبی بعض طرق اجرائيه دن بشقه بر شيدن معاف اولمنه حقلری يوقدر . جنايانه متعلق مواده كرك عهود قديمه ده وكرك معاهدات منعقدهٔ اخيره ده قونسلوسلره دائر هيچ بر كونه احكام يوغيسه ده مقاولات رسميه اولمديغی ومقابلهٔ بالمثل اصولی دخی موجود بولنمديغی حالده حقوق ملل قاعده سی اقتضاسنجه قونسلوسلرك اقامتكاهلری خارج ازمملكت عد اولنمق امتيازينه هيچ بر كونه حق وصلاحيتلری اولمديغی جهتله قونسلوسلرك تبعهٔ دولت عليه دن برينی وياخود حكومتی اضراراً وقوعبولان جنايت وياخود جنحه لرنده دخی باب عالينك حكمنه تابع اولدقلری وارستهٔ شك واشتباهدر .

رابعاً : اقامتكاهك خارج ازمملكت عد اولنمق امتيازينك قونسلوسلره شمولی اولمديغی مثللو ترجمانلری حقنده دخی شمولی يوقدر . فی الواقع ترجمانلر وظائف مأموريتلرينك اجراسندن طولايی وظائف رسميه لرينه متعلق افعال وحركات ايچون حكومت محليه طرفندن تأديب وياخود محاكمه ايديله مزايسه ده قنغی دولت تابعيتنده بولنورسه بولنسونلر وظيفهٔ مأموريتلرينه راجع اولميان كافهٔ خصوصاتده كرك حقوق عاديه وكرك جنايت ماده لری اولسون منسوب اولدقلری دولتك تبعهٔ سائره سی كبی حكومت سنيه جانبندن محاكمه اولنديغی غيرمنكردر .

بوخصوصه دائر عهود قديمه ده مندرج احكام وشرائط ديكر درلو تأويل ومعنايی قابل اولهمز . عهود قديمه اقتضاسنجه قونسلوسلر اقامتكاهلرينك خارج ازمملكت عد اولنمق امتيازينه مظهر اولمدقلری كبی ترجمانلرينك دخی بو امتيازه نائل اوله ميه جقلری عقول سليمه اصحابی نزدنده مسلمدر .

خامساً : تبعهٔ اجنبيه نك اقامتكاهنك طوغريدن طوغرييه تحری ايدلمامسی عهود قديمه ده مؤيد ومصدقدر . منسوب اولديغی قونسلوسه خبر ويرلمكسزين وقونسلوس طرفندن بر مأمور بولنمقسزين حكومت محليه طرفندن تبعهٔ اجنبيه نك اقامتكاهلرينه كيريله مز .

بيك يدی يوز قرق تاريخيله مورخ اولان عهدنامهٔ همايونك يتمشنجی ماده سنده محرر اولديغی وجهله تبعهٔ اجنبيه دن برينك خانه سنه كيرلمك مراد اولندقده اول امرده قونسلوسنه خبر ويرلمسی وقونسلوس طرفندن بر مأمور بولنمسی لازم كلمسی قونسلوس اولان محللرده مرعيدر .

نقط شوراسی مقرردركه قونسلوس اولميان محللرده دخی تبعهٔ دولت عليه نك اقامتكاهنه رعايت اولنديغی كبی تبعهٔ اجنبيه نك دخی اقامتكاهنه رعايت اولنمسی مقتضی واقامتكاهه كيرلمك اصولنك حكومات محليه نك تبعهٔ دولت عليه حقنده اجراسندن خالی اولمدقلری هردرلو تأميناتی جامع اوله رق اجرا قلنمسی لازم كلور .

بناءً عليه بومثللو محللرده ضابطه مأمورلری يالكز ايجاب ايدن يرده كندولرينه ويريلان امر موجبنجه تبعهٔ اجنبيه نك اقامت كاهنه كيره جكلر وبوده پك اقتضا ايتديكی وقت يعنی بر جنايتك تحقيق وتحريسی ايچون اوله جقدر .

بوخصوصده مأمورين مرقومه ايله برابر حاكم وياخود صلاحيت لازمه يی حائز برمأمور ايله مجلس مملكتدن اوچ اعضا بولنه جقدر .

اقامتكاهدن مراد اسكان اولنان خانه ايله ملحقاتی يعنی خانه وحولی وباغچه وديوارايله محاط اولان آچيقلغی در . بونلرك خارجنده مأمورين ضابطه بلا حائل اجرای حكم ايليه جكدر .

سادساً : تبعهٔ اجنبيه نك يرلی اهالی كبی قوانين سلطنت سنيه دن استفاده ايتمكه حق وصلاحيتلری اولوب انجق اشبو حق وصلاحيت كندولرينك قوانين مذكوره احكامنه متابعت ايتمك مجبوريتنی داعی اولور .

حقوق ملل قواعدندن اولان شو قاعده عهود قدیمه ایله ملغی ومنفسخ اولمدیغندن تبعۀ اجنبیه‌نك منسوب اولدقلری سفیر وقونسلوسلر طرفندن قبول اولنمدی دیو دولت علیه‌نك بعض قوانیننه متابعت ایتمك ایستمامری واجنبیلرك حاکم صفتیله داخل اولمدقلری محاکم حضورنده مرافعه اولنمقدن استنکاف ایلمری ومحاکم عادیه‌یه کیتمامری وتبعۀ دولت علیه ایله تکون ایدن دعوالرینك حسم وفصلی ایچون فوق‌العاده مختلط قومیسیونلر تشکیلنی ادعا ایتملری احکام عهدیه‌نك هیچ برینه مستنداولمدیغی وبوحاله بوآنه‌دك لسبب من‌الاسباب مساعده اولندیغی جهتله بوندن بویله قبول ومساعده اولنمامسی اقتضا ایدر .

سابعاً : کرك حقوقه وکرك جنایته متعلق موادده هر بر دولتك حکمی داخل دائرۀ حکومتی اولان ممالکك حدودندن ایلرو ممالك اجنبیه‌ده جاری اوله‌میوب یالکز کرك یرلو وکرك اجنبی اولسون کندی مملکتنده متمکن بولنان بالجمله سکنه وبونلر طرفندن ظهوره کتوریلان وقوعات حقنده جاری اولور ایکن حقوق مللك شوقاعدۀ حکمت عائده‌سی ممالك دولت علیه‌ده استثناآت وخیمه ایله خلل پذیر اولمقده‌در .

عهود قدیمه احکامی‌اقتضاسنجه حقوقه دائر دعوالرکرك منحصراً تبعۀ اجنبیه اراسنده اولسون وکرك تبعۀ دولت علیه‌نك دخی مدخلی بولنسون تفریقی لازم کلور .

منحصراً تبعۀ اجنبیه میانه‌سنده تکون ایدن دعوالر منسوب اولدقلری سفیر ویاخود قونسلوسلره وتبعۀ دولت علیه‌نك مدخلی اولان دعوالر دخی محاکم دولت علیه‌یه محول اولور . عهود مذکوره حکمنجه جنایته متعلق موادده دخی بردیکر اجنبی‌یی اضراراً براجنبی طرفندن وقوعه کتوریلان جنایت و یاخود جنحه ایله تبعۀ دولت علیه‌دن برینی ویاخود دولتی اضراراً بر اجنبی طرفندن ارتکاب اولنان جنایت وجنحه‌نك تفریق وتمیزی اقتضا ایدوب تبعۀ اجنبیه میانه‌سنده وقوعبولان جنایت وجنحه‌لرك تعقیب واستنطاق وتأدیبی جانی اولان اجنبینك منسوب اولدیغی قونسلوس و یاخود سفیره وتبعۀ دولت علیه‌دن بری حقنده اوله‌رق بر اجنبی طرفندن وقوعه کتوریلان جنایت وجنحه‌لرك تعقیب واستنطاق و تأدیبی‌ایسه حکومت محلیه‌یه عائددر .

خصوصات مسروده‌دن مستبان اولدیغی وجهله ممالك محروسۀ شاهانه‌ده مقیم تبعۀ اجنبیه ایکی اداره‌یه یعنی دیکر تبعۀ اجنبیه ایله اولان امور و مصالحی ایچون قونسلوسلرینك حکمنه و تبعۀ دولت علیه ایله اولان امور و مصالحی ایچون حکومت محلیه‌یه تابع اولورلر .

اشبو اداره‌لرك هربری تماماً اجرای وظیفه ایدیورلر . حق وعدالت مستقل اولدیغندن قونسلوسلرك ایشنه مداخله‌یه حکومت محلیه‌نك حق وصلاحیتی اولمدیغی مثللو محاکم محلیه‌نك حکم وقرارینه دخی قونسلوسلرك مداخله ایتمسی جائز دکلدر .

طرفین محاکمی طرفندن ویریلان حکملرك تماماً و کاملاً اجرا وانفاذی ایچون کرك حکومات محلیه وکرك قونسولوسلر یکدیکره معاونت ایتمکه مجبوردرلر .

بوصورتله قونسولوس محکمه‌نك صلاحیتنی و یاخود استدعانك ماهیتنی اول امرده تدقیق ایتمك داعیه‌سنده اولیه‌رق دولت متبوعه‌سی تبعه‌سندن برینی تبعۀ دولت علیه‌دن بری طرفندن احضار اولندیغی محکمه‌یه کوندرمکه مجبوردر و ثمانلی محکمه‌سی طرفندن ویریلان حکم وقرارك اجرا و انفاذی ایچون اجرای معاونت ایتمسی اقتضا ایدر . وعلی‌کلاالتقدیرین اشبو حکم و قرارك درجۀ حقانیتنی تدقیق ایتمك کندوسنه راجع اولمز .

ثامناً : عهود قدیمه اقتضاسنجه تبعۀ اجنبیه ایله تبعۀ دولت علیه میانه‌سنده تکون ایدوب محاکم محلیه‌یه عائد بولنان دعاوینك حین‌رؤیت ومحاکمه‌سنده ترجمانك حاضر بولنمسی‌لازمدر . عهود قدیمه‌نك اشبو احکامی‌صریح اولوب حین‌محاکمه‌ده ترجمان حاضربولنمزسه کلنجه‌یه‌دك مصلحتك تأخیری اقتضا ایدر دیو عهود مذکوره‌ده مصرح ایسه‌ده تبعۀ اجنبیه‌نك دخی ترجمانك حاضر بولنمسی بهانه‌سنی سوء استعمال ایتمیوب بلکه ترجمانی کتورمکه مسارعت ایتملری لازم کله‌جکی‌فقره‌سی دخی مندرجدر .

ترجمانلر دعاوینك حین رؤیتنده حاکم وضع وصفتنده بولنمیوب دعواده مدخلی اولان تبعۀ اجنبیه‌نك حامیسی بولنورلر . بو بابده اثبات‌مدعا ایچون بردلیل ارائه‌سی‌اقتضاایدرسه تبعۀ‌دولت علیه‌دن بریله برفرانسز آره‌سنده وقوعبولان دعوانك محاکمه‌سنده ترجمانك فرانسه تبعه‌سندن اولان طرفك حامیسی صفتنده بولنمسی فرانسه دولتی ایله بیك التی یوز یتمش‌اوچ سنه‌سنده‌عقد ایدلمش اولان عهدنامۀ همایونك اوتوز التنجی ماده‌سنده مندرج اولدیغندن بند مذکور ارائه اولنور . حقیقت حال بومرکزده اولدیغندن بر حکم وقرارك ترجمان حاضر اولمدی دیو کان‌لم‌یکن حکمنده عد اولنمسی جائز اولمیه‌جغی مثللو محاکمده اثنای مذاکراتده ترجمانك حاضر بولنمق حق و صلاحیتنی حائز بولنمسی ومحکمه‌دن چکیله‌رك احقاق حق مادۀ مهمه‌سنك انتظام جریاننی قطع و توقیف ایده بیلمسی ادعالرینك درمیانی دخی جائز اوله‌من بو مثللو ادعالر عهود قدیمه‌نك احکامنه مستند اولمدیغندن رد اولنملیدر .

تاسعاً : عهود قدیمه‌احکامی اقتضاسنجه جنایت ویاجنحه‌دن‌طولایی اجنبیلرك حین‌محاکمه‌سنده‌دولت‌علیه‌حاکملرینك‌یالکز سفیرویاقونسلوس ویاانلر طرفندن برمأمور حاضر بولنمدقچه اجرای‌محاکاته کیرشمامری اقتضا ایدر ، اشبو مأمورلر حین محاکمه‌ده حاکم اولمیوب حاضر بولنملری مجرد هیچ برکونه انتظامسزلق وقوع بولمدیغنی کورملری مقصدینه مبنیدر . تبعۀ دولت علیه‌دن بری طرفندن براجنبی حقنده وقوعه کتوریلان‌جنایت ویا جنحه‌نك حین تدقیقنده قونسلوس

ویا ترجمانك حاضر بولنمسی عهود قدیمه اقتضاسنجه لازم کلمز. فقط شوراسی درخاطر اولنملیدرکه بو مثللو محاکمه‌لر علنی اولوب ارتکاب جنایت ویاخود جنحه‌ایدنلرك ،مغدوری اولان اجنبیك منسوب اولدیغی قونسلوس جانبنك حکم و محاکمه‌سنده حاضر بولنمقلغی آرزو ایدرسه کندوسنه برحرمت مخصوصه اولمق اوزره دعوت‌اولنور وشو اصولك عدم اجراسی حالنده حقوقجه هیچ برشی ترتب ایتمز .

عاشرا : بیك یدییوز قرق‌تاریخنده یاپلمش اولان عهدنامهٔ همایونك اللی برنجی ماده‌سنده درتبیك اقجه‌دن زیاده اولان دعاوی دیکر برمحلده رؤیت اولنمیوب دیوان همایونده حسم وفصل اولنه دیو محرردر .

شو شرط اولوقت دولتك بولندیغی احوال عمومیه‌یه مطابق اولدیغی حالده چوق سورمیوب منسی حکمنه کیردیکندن بشقه ممالك محروسهٔ شاهانه‌نك بیوك شهرلرنده تجارت محکمه‌لرینك وبوکونکی کون بلا استثنا هریرده محاکم ملکیه‌نك تأسیسی تاریخندنبرو مرعی‌الحکم دکلدر .

مذکور شرط تبعهٔ اجنبیه‌نك کرك مدعی وکرك مدعی علیه صفتیله ذی‌مدخل اولدقلری دعوالرده جاری‌اولمسی لازم کلوب حالبوکه دول اجنبیه تبعهٔ اجنبیه‌نك مدعی علیه بولندیغی دعوالرده مذکور شرطك اجراسنه ممانعت ایتدکلرندن تبعهٔ اجنبیه‌نك یالکز مدعی بولندقلری دعوالره انحصاری مغایر حقانیت اولور .

تبعهٔ اجنبیه‌نك عهود قدیمه اقتضاسنجه حائز اولدقلری امتیازاتك درجهٔ اهمیت وحدودی بونلردن عبارت اولوب بعض اسباب مختلفه اشبو عهود احکامنك اجراآتنده تأویلات غیرصحیحه‌ایله سوء‌استعمال ایدلمش اولدیغندن قوانین دولت علیه‌نك اجرای احکامنه مأمور اولانلرك وظائف متحتمه‌لرینی ایفا ایدرك وحقوق معززهٔ سنیه‌یه ایراث خلل ایده‌بیله‌جك هرکونه افعال و حرکاتك وقوعنه ممانعت ایلیه‌رك اشبو سوء استعمالاتك ازاله‌سنه غیرت ایتملری لازمه‌دندر .

ایشته عهود قدیمه‌نك وجودی قوانین ونظاماتك انتظام جریاننه وممالك دولت علیه‌ده ترقیٔ مدنیته نه‌درجه‌لرده ایقاع موانع ایلدیکی بالدفعات بیان واثبات اولنمشدر .

بوجهتله سلطنت سنیه عهود قدیمه‌نك محاذیرینی برقاتدها اغیرلشدیرمقده‌اولان اشبو سوء‌استعمالاتك تمادیٔ وقوعنه اغماض‌عین ایده‌جك اولسه ایفای وظائفده تجویز قصور ایتمش‌اوله‌جقدر.» انتهی

[مابعدی وار] برکت‌زاده : اسماعیل حقی

مواعظ

مقرری: مناسترلی اسماعیل حقی — محرری: ح . اشرف ادیب

٥٩ درس — ٨ مایس ٣٢٥

حضرت عمر زماننده بریسی خرسزلق ایتمشدی . سرقتی ثابت اولدی . نه‌قدر شرائط وارکان وارسه ، خرسزك النی کسمك ایچون نه‌قدر شروط شرعیهٔ عمیقه وارسه هپسی تحقق ایتمش ...

قرآنده یوقمی (السارق والسارقة فاقطعوا ایدیهما) خرسزلرك النی کسمك ؟.. لکن ایشته ، کتب فقهیه‌یه آشنا اولانلر بیلیرلر ، چوق شرطلی وار . هم اویله هرشیئی چالانه ، ولو اقرار ایتسه ، حدسرقه اجرا اولونماز . پك چوق شرائطی . ارکانی وار . کیمك مالنی اوله‌جق ، نه‌درلو مال اوله‌جق ، نصل آله‌جق ؟.. بونلر اوزون اوزادی‌یه تفصیل اولنمشدر . هرخرسزك الی کسیلمز . بوبابده بر خیلی مسائل وار . هرنه‌ایسه ایشته هپسی تحقق ایتمش ...

شیمدی شرعاً الی کسیلمك لازم . امر ایتدی حضرت عمر:— کسیك شوخائنك النی !..

تمام کسه‌جکلری بر صره‌ده او حریفك اختیار بر والده‌سی کلدی ، حضرت عمره :— یاخلیفهٔ رسول ، یاامیرالمؤمنین ! دیدی ، اوغلم عجمیدر. نصلسه جاهللك ایتمش ، برنجی دفعه‌در . امان . رجا ایدرم ، عفو ایت .

بونك اوزرینه حضرت فاروق نه بیوردی ، بیلیرمیسکز ؟ — (کذبت فان الله لایعاقب عبدا باول ذنب فعله) یالان‌سویلیورسك قادین ! بن خلیفهٔ رسول اللهم . نی‌می آلداته‌جقسك ؟ اکر ایلك ایشلدیکی کناه اولایدی ، الله اونك باشنه بلا ویررمیدی ؟ کیم بیلیر قاچنجیدر ! اکر عجمی اولوب‌ده ایلك دفعه یاپسه‌یدی الله‌اورتردی . حضرت پیغمبردن ایشتمشم‌بن: « الله براورتر، ایکی اورتر، اوچنجیده بلاسنی ویرر ، دنیاده آخرتده رذیل و رسوای ایدر ... » کسیك ، کسیك ! دیدی .

کسدیردی خائنك ألنی . آنکچون رب العالمین (خواناً،اثیماً) دیبور . هرکیم تکرار تکرار خائنلك ایدرسه آرتق او ، مطلقا غضب الهی‌یه اوغرار . یوقسه برنجی دفعه‌ده ، بلکه اصلاح نفس ایدر ، دیه اورتر . لکن عناد ایدرسه اووقت بلایی ویرر ، نه یولده تربیه لازمسه ایدر . واقعا بعضاً مهلت ویرر ، فقط صوکرا ، بتون بتون وجودینی قالدیرر . بو منافقلرك سرکذشتلری ایضاح اولونه‌جق .

(یستخفون‌من‌الناس ولایستخفون من الله وهو معهم) قوللردن چکینیرلر ، اللهدن حیا ایتمزلر . (اذ یبیتون مالا یرضی من القول)

اللهك رضاسی اولمیان درلو درلو سوزلر ، حیله‌لر، کیجه‌لین برلشیرلر، برطاقم فســادلر قورارلر . بوفعلك مصدری اولان (تبییت) کیجه وقتی مشاوره ، مذاکره ایتمك معناسنه‌در ...

بونلرده اویله یاپمشــلردی . کیجه وقتی طوپلاندیلر : « اکر یهودینك دعواسی میدانه چیقارسه قبیله‌مز رذیل اوله‌جق » دیدیلر . اوته‌دن بریسی : « بن یمین ایدرم دیدی ، البت نم یمینمه ایناننیر.» دیکرلری ایسه : « بزده یالان یره شهادت ایدرز » دیدیلر . کیجه‌لین بویله مشورت ایتدیلر . آنك ایچون جناب باری (وهو معهم) دییور . الله حاضردر، خائنلر یاپدقلرینی قوللردن کیزلرلر، فقط اللهدن کیزله‌یه‌مزلر . چونکه الله برابردر . یعنی علم الهی ، نره‌یه وارســه‌لر اونلره تعلق ایدر، حاضردر. علم اللهدن خارج بر شی اولمــاز . چونکه مکاندن منزهدر . هرقول ایله برابردر . (وهومعکم این ما کنتم) ده واریا. یرده‌کیلره نصـــل یقین ایســه کوکده‌کیلره‌ده اویله یقیندر . شرقده نصلسه غربده‌ده اویله‌در . مکان وزمان اللهی باغلاماز . هیچ بری یوق ایکن الله واردی . نه زمان ، نه مکان ، هیچ برشی یوق ایکن او ، موجود ایدی . (ولایتمکن بمکان ولایجری علیه زمان) الله مکانده تمکن ایتمز . اوزرینه زمان کچمز . کیجه ، کوندوز ، سنه ، آی ... بزم اوزرمزدن کچر . کیمی شیلر وار کچمشدر ، کیمیلرده وار کله‌جك . فقط بو ، قوللره نســبتله‌در . اللهه نســبتله کچمش ، کله‌جك یوق . دنیــا نصلسه آخرتده اویله . مکاندن منزه اولدیغی جهتله بتون امکنه‌یه نسبتی علی‌السویه‌در . زمان ایله مقید بولونمدیغی ایچون کچمش ، کله‌جك ، ماضی واســتقبال یوق . ازل نصلسه ابدده اویله‌در . اما سنك ذهنك آلمایور . ذاتاً شؤونات الهیه‌یی هانکی فکر آلیر ؟ فقط عقل بونی ایجاب ایدییور. دلیل، برهــان بوحقیقتی میدانه قویور . مادامکه مکانسزلق جهتیله بتــون خلائقه مباینذر ، زمانده اویله . مادامکه زمانیده خلق ایتمش، مکان کبی، حادثات اشیا کبی تقید ایتمز؛ اوحالده کچمش نصلسه استقبالده اویله‌در . انکچون نه‌بیورور ؟

(وهومعهم اذیبیتون مالایرضی من القول) اونلر برطاقم حیله‌لر دوشـوندیلر ، تدبیرلر، تزویرلر، درلودرلو فســادلر قوردیلر . ظن ایتدیلرکه اللهده طویمایه‌جق ، یوزلرینه چارپمایه‌جق ... یوقــه اللهی بیلن، علم الهینك شمول واحاطه‌سنه آکاه بولونان اویله‌مفسده‌یه جرأت ایتمز . اللهی انکار ایدن اونی یاپار . بونلرده کچنلرده بویله یاپدیلر . صــورت حقدن کوروندیلر . درلو درلو حیله‌لر قوردیلر . هرکسی بربرندن شبهه‌یه دوشــوردیلر . آرایه خصومت القا ایتدیلر . نفر ضابطنی طانیمازســه ، افراد عسکریه کندی امرلرینه انقیاد ایتمیه‌جك درجه‌یه کلیرســه آرتق اوملتده ســلامت قالیرمی ؟ صوکرا طلبه‌لرده خوجه‌لرك علیهنده . بوراده پك دکلسه ده باشقه یرلرده اکثر طلبه‌لر بوفکرده ایمش . برخیلیسی « اتحاد حمیدی » جمیتنه داخل اولمشلر. خواجه‌لرینه اویله دییورلرمش :

— سز مرتدسکز ! ..

— نه‌دن آیول ؟ اون ســنه‌در بزدن درس اوقودك . کیمدن اوکرندك ، کیمه اعتراض ایدرسك ؟ ..

بویله اکثر اعاظم علمایی تهدید ایتدیلر : — سزده اتحاد محمدی‌یه کیره‌جکسکز ! ..

— الله ، الله... اتحاد محمدی نه‌ایمش ؟ یکی‌می مسلمان اوله‌جغز؟ مجوسی ملکنده‌می‌یز ؟ ..

مکرسه او اتحاد حمیدی ایمش !.. صرف اونك پاره‌سیله دولابلر دونیورمش . ملعونلر ! سلطان انبیایه افترا ایتدیلر . بوکا قاپیلان انسانده ادراك‌می وار ؟ دیمك شیمدی‌یه‌قدر هرکس نعوذبالله مجوسی ایمش ! شیمدی درویش وحدتی ملعونی اورته‌لغی مسلمان ایده‌جك. های ادبسز حریف ! ...

حالبوکه مقصد باشقه . بونلر مقدمات . برکره خلقك افکاری زهرلمکدر ایش . صوکراسی قولای . اویله اولمادی‌می‌یا ؟ کیم اتحاد حمیدی‌یه داخل اولورسه یالکز مسلمان او . خارجده قالانلر مجوسی، کافر ؛ اونلری کســمك لازم . « شریعت ایســترز » دیه اورته‌یه چیقدیلر . نصل قارشو طوره‌سك ؟ هرکس حیرتده قالدی . برشی سویلیه‌جك اولســك « دیمك سن شریعت ایسته‌مزسك » دیه‌جکلر . نصلکه دیدیلر . واو حمیتلی معصوملری ظالمانه، غدارانه اولدوردیلر .

باقی حیله‌یه ! کیجه وقتی فسادلرینی قورمشلر ، (اذیبیتون مالا یرضی من القول) عباداللهك محوینه یول آرارلر ! ..

بی شاشقین خائنلر ! شریعت ایسته‌نیرمی ؟ یوقسه ایشله‌نیرمی ؟ واضع شریعت دیمش‌می بر یرده : — شریعت ایسته‌یك ! ؟ وارمی بویله آیت ، حدیث ؟ هی ملعون ! شریعت ایســته‌نمز ؛ شریعت ایشله‌نیر، نه ایسه حکمی اوکا متابعت اولونور. هرکسك حقنی، حقوقنی محافظه ایدر ، یالان سویلمز ، کیمسه‌یه تعرض و افترا ایتمز ، سرخوش اولماز، اللهه، پیغمبره، امرلرینه اطاعت ایدر، نهیلرینه انقیاد کوستر. ایشته شریعت بودر. یوقسه ملته واسطه قیلمق، فساده آلت ایتمك، شریعتی ایاقلر آلتنه آلمق ... بو شریعت دکلدر . هم شریعت ایستر ، هم بری طرفدن معصـوملری اولدورور، میخانه‌لره قوشار. خائن ! شریعت قان دوکه‌یی‌می امر ایدر؟ ملعون! شریعت «سرخوش اولك» می دییور؟ .. دها نه‌لر، نه‌لر ! .. مخدرات نسوانك البسه‌لرینی ییرتمغه جرأت ایتدیلر. نیچون ؟

« یوزلری آچیقمش ، ایی اورتونمزلرمش ! .. »

— به کافر سن البسه‌سنی ییرتدك، بتون بتون آچدك . هم‌سن نه‌جی؟ بو مملکتك علماسی وار، ارکانی وار. نره‌ده‌یز؟ چولده‌می‌یز؟ مرتبه مرتبــه دکلی امربالمعروف، نهی عن المنکر ؟ احکام شرعیه‌نك اجرآآتی حکومته عائددر. یولی کوسترمك‌ده علمایه‌دوشر بروظیفه‌در. فتواخانهٔ جلیله وار . دها باشــقه وسائط وار . عاجزلری کبی علما ، مشایخ وار . صورولور. صوکرا ایجابی نه ایسه اجرا اولونور.

— اما بن بعض مناسبتسز شیلر طویبیورم ... نیچون حکومت بونلری منع ایتمز ؟..

هانکی زمانده بشریت جنایتدن، نقصایجدن تنزیه موجودیت ایده‌بیلمش ؛ بونلر یالکز شیمدی‌می اولان شیلر ؟ هرشیئك یولی وار ، اصولی وار . هرزمان بر اولماز . دولتك حال وموقعی دائما مساوی اولماز . بعض وقتلر اولور ، حکومت جبر کوستره‌بیلیر ، منعی لازم کلن شیلری منع ایدر . فقط بعضاً‌ده اولور سکوتی لازم کلیر . سیاسةً مماشات‌اولور . قاش یاپه‌یم دیرکن کوز چیقاریلماز . هرشیئك یولی وار ، زمانی وار. فتنه‌دن قورقولورده چوق‌فنالقلرمنع اولونه‌ماز . فتنه کفردن اشددر . شریعتك برجهتنی اجرا ایده‌یم دیرکن بیك درلو بلا چیقار . ایچمزده اجنبیلرده وار . هر ایستدیکمزی بردن یاپه‌مایز. براویغونسزلق کوروروسه‌ك قلبك محزون اولسون . یوقسه‌دیلکله ، الکله قاریشمایه‌جقسك. دیلیله علماء محررین؛ الیله امرا قاریشیر ؛ اهالی‌یه دوشن وظیفه کمال سکون واطمئنان ایله طوغرو یولدن آیریلمامقدر . برمناسبتسز شی کورونجه :

« بومنکردر ، بن بونی منع ایده‌جکم » دیه‌مزسك . چونکه‌سنك وظیفه‌ك دکل او . سن کندك ایی اول ، اولادینی کوزل تربیه ایتده باق صوکرا هیچ فنالق اولورمی ؟ سن کندی هواکده کزرسك ، رشوت ، طولاندیریجیلك هرشیئی ارتکاب ایدرسك ، سفاهت یوللرینه پاره یتشدیرمکه چالیشیرسك . بیچاره‌لرك ، کونده آلتمش پاره چیقاره‌بیله‌جك زواللی چفتجیلرك قازاندقلرینك همان نصفنی ، بلکه دها فضله‌سنی آل ، بوفقرا تریله وجوده کلن پاره‌لری چك ، بر فقیرك بر سنه‌ده قازاندیغنی سن برکیجه‌ده صرف ایت . اولادکك تربیه‌سنه باقمه . هر درلو فنالقلر ایچون سن اونلره رهبر اول . صوکراده :

— امابعض‌مناسبتسزشیلر اولور، نه یاپه‌یم ؟..

اومناسبتسزلکلری‌یاپان‌یا سن، یا اولادك. نیچون‌ولایاتده بوقدرفنالق یوق؛ نیچون‌اورالرده بویله مناسبتسزلکلراولمایور؟ هپ بومناسبتسزلکلر استانبوله‌می‌طوپلانیور؟ چونکه اونلر آنلرینك‌، پاك ناصیه‌لرینك تریله قازانیرلر، حلالدن‌یرلر، تمیز سود ایله اولادلرینی بسلرلر، بحق مسلمان تربیه‌سی ویررلر . صوکراده سلاحی الله ویرنجه اوکنه طاغلر طایانماز. نه غریب حالدر ، عصرلردنبری شو استانبول منبع سفاهت اولمش .

بویله ایکن ، بونلردن شکایته اك زیاده حق اولان اولسه اولسه زواللی طشره خلقی ایکن بیچاره‌لر هرشیئه قاتلانیورلر . هر شیئك یولیله اولمسنی بکلیورلر ؛ سن ایسه بوراده « شریعت ایسترز » دیه اورته‌یه چیق . کیمه آکلاتیرسك ؟ عالمی احمق‌می صانیرسك ؟ آکلاشیلدی‌که بوندن صوکرا ظلم وغدر اولمایه‌جق ، حقسزلق قالقه‌جق ، ذوق وصفالره نهایت ویریله‌جك ، هرکس مساواته مظهر اوله‌جق... سنی قورقوآلدی . کندیکه کووه‌نه‌میورسك . خفیه‌لکدن باشقه الکده نه اقتدارك وار ، نه بر صنعتك . افندیکزده جان چکیشیور .

— آمان بوایش بویله کیدرسه بزم حالمز نه‌اوله‌جق ؟ نه‌کوشکلر قاله‌جق ، نه‌ذوق وصفالر !

تلاشه دوشدیکز. کندی یاپدیغکز فنالقلری معصوملره، بیچاره‌لره یوکلتمك ایسته‌دیکز. ضابطانی، اوهربری بررغضنفر حمیت، آتشپارهٔ جلادت اولان وطن یاوروولرینی لکه‌لمك ایسته‌دیکز. آکلادیکزکه اونلر سزك حیات سفیهانه‌کزه خاتمه چکه‌جکلر . سزك حیوان کبی قوللانمق ایستدیککز بیچاره چفتجیلری بوندن صوکرا سزك کیفکزه خدمت ایتدیرمیه‌جکلر . آلیشدیغکز ، افندکزك آلیشدیردیغی ذوق وسفاهت عالملرندن درکهٔ اصلیه‌کزه سقوط احتمال الیمی سزی دوشوندوردی . هردرلو فنالقلره ، ذهنلرك صیغمایه‌جغی جنایتلره سوق ایتدی . جاهللری قاندیردیکز . صورت حقدن کورونه‌رك هربریکز برر شریعت فدائیسی(!) اولدی. چونکه باشقه چاره قالمادی : یااستبداد ، یامحو . ذاتاً بللی‌ایدی. نه‌قدر زماندنبری پلانلر قورولیوردی. واسطهٔ ملعنت ایدیلن غزته‌لر اورته‌لغه فتنه ونفاق آتشلری صاچیورلردی . هرشیئه اعتراض ، هرنه‌یاپلسه خلاف شریعت ... کویا اولدن بری هیچ بویله شیلر اولمایورمش . هپ بو فنالقلری حریت کتیرمش . بوکا شکر ایتملی‌که حریت سایه‌سنده منافقلر ، خائنلر بللی اولدی . اوکا کوره طورانیر ، اونلره اوکا کوره امنیت ایدرز . بتون اطرافمزی خائنلر صارمش . نه قدر حمیتلی ظن ایتدیکمز آدملر برر وولقان، مفسدت ایمش . اللهه چوق شکرکه بونلری میدانه چیقاردی . اسکیدن دور حمیدی‌ده بو فنالقلر اولمایورمیدی ؟ بلکه دها فضله . فقط کیمسه سس چیقارمیوردی . شیمدی هپ او یادکارلر خادم‌شریعت(!) اولدی. فسبحان‌الله.

واقعا بعض شیلر وار ، بزده ایسته‌میز . بر طاقم مناسبتسزلکلر اولور . اما یالکز شیمدی دکل بو . اوته‌دنبری علناً بر طاقم منکرات ایشله‌نیور . آخر زمان علامتی بونلر . هپسنی قالدیره‌مازسك . نور نبوت اوزاقلاشدقجه ظلمت‌لر اورته‌لغه. عالمی سندن صورمازلر . سنی سندن صورییور الله . شریعتی ایشله ، بتون احکامنه تمامیله متابعت ایت . کوردیکك یولسزلقلرده‌ده : «یارب ! بن بونلره راضی دکلم ...» دی کچ . اولادینی تربیه ایت مسلمانلغی ، انسانلغی بحق اوکرت . باق صوکره فنالق اولورمی ؟ بو ممکتك علماسی وار ، امراسی وار . هرکس ایشیله ، کوجیله مشغول اولمالی . کیمسه کیمسه‌نك ایشنه قاریشمایه‌جق .

مابعدی وار

ابوالعلا

هلال مطبعه‌سی

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار : مسلکمزه موافق آثار ممنونیتله قبول اولنور ، درج اولنمایان اوراق اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین – ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی :
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبره‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ٤٣ — ۱۳ جمادی‌الاخره ۳۲۷ پنجشنبه ۱۸ حزیران ۳۲٥ — ایکنجی جلد

بتون عالم اسلامه آچیق مکتوب

معمورهٔ عالمده کی بر قاچ یوز ملیون مسلمانك رئیس جماعت اتخاذ ایتمش اولدقلری حکومت عثمانیه‌نك وقایعی حقنده اولانجه وقوفلری هر قومك کندی لسانیله منتشر اوراق حوادثده یازیلان محرف ، حتی بتون معکوس خبرلر دائره‌سنده‌در . بو خبرلرده انجق مصر ، سوریه مطبوعاتیله ترکجه غزته‌لردن یاپیلیورکه قطعیاً اعتماد جائز دکلدر .

اسکیدن سلطان مخلوعك مناقبی کوکلره قدر چیقاریلیر ، رتبه یاخود نشان طمعیله عوامك جلب قلوبی ایچون حرکات همایون متصل تقدیس ایدیلیردی . بناء علیه عبدالحمید دن اوزاقده بولنان بو اقوام حقیقت حال ایله مناسبتی اولمیان اومناقبه اینانیرسه ، حتی دها ایلری کیده‌رك عبدالحمیدی فوق‌البشر بر مخلوق صورتنده تخیل ایدرسه هیچ ده شایان حیرت دکلدر . شمدی خاقان مخلوع حقنده بویله بر فکر بسلیان اقوام اوزرنده خبر خلعی نصل اولورده فوق العاده بیوك بر تأثیر اجرا ایتمز . نصل اولورده اوکا اصابت ایدن مصیبت بوتون مسلمانلره ومسلمانلغه اصابت ایتمش عد اولنماز؟

ذاتاً حادثات ده بو مرکزده‌در . نته کم پنجاب قطعه‌سنك مرکزی اولان لاهور شهرنده‌کی وطن غزته‌سی (دولت عثمانیه‌ده بر انقلاب مشؤم) عنوان‌رذیلیله برمقاله یازه‌رق شو سوزلری سویلیور :

« بوکون تلغراف بزه یورکلری پارچه‌لیه‌جق ، ناسی ماتم ایچنده براقه‌جق اوغورسز بر خبر کتیردی‌که طویولور طویولماز هندده وسائر اقطار عالمده بولنان عالم اسلامه برحزن در چوکدی . بو خبر ایسه سلطان عبدالحمید خان حضرتلرینك عزلیدر . »

مقاله اتحاد وترقی جمعیتك ، عثمانلی حرکت انقلابیه‌سنك تاریخچی مشوش ، مظلم بر صورتده کوستردکدن صکره شو سوزلری سویلیور :

« کرك جمعیتك ، کرك کنج ترکلرك وجیبهٔ ذمتی بو سلطان معظمه حرمتدن عبارت ایدی . اوت ! اوسلطان تربه‌سنه اویله شفیق امور سیاسیه‌ده اوقدر تجربه صاحبی ایدی‌که سیف خلافتی الینه الدیغی زمانلر مملکتك امور مالیه‌سی افلاس حالنده ، قوای حربیه‌سی معدوم ، نظام داخلیسی پریشان ایدی . خارجده‌کی دشمنلر هجومه آماده بولنیوردی . فنون حاضره دن بیخبر ، صوك درجه جاهل اولان ملت اضمحلاله مؤدی بر تفرقه یه کرفتار اولدیغی ایچون بوتون جهان مدنیت نظرنده موته محکوم کورلمشدی . عبدالحمید تشمیر ساق اهتمام ایده‌رك خزینه‌یی اصلاح ایله دولته اوروپا پیاسه‌لرنده اك قوی بر دولتك اعتباری درجه‌سنده بر اعتبار ومالی قزاندیردی . عسکری اصول جدیدهٔ حرب اوزره تعلیم ، الك صوك طرزده‌کی سلاحلرله تسلیح ایتدی . وا اسفا که وقتیله لهنده بولنان وبتون فیوضی کندیسنه مدیون اولان او عسکر بوکون علیهنه دوندی باق ! ای قارئ بونه انقلابدر ! عبدالحمید علوم وفنون حاضره‌یی بوتون بلاد عثمانیه‌ده نشره چالیشه‌رق قلوب مسلمینده‌کی ژنك جهالتی قالدیردیده وطنپرورلك . اتفاق . اتحاد دنیلن شیلرك نه اولدیغنی هرکس اوسایه‌ده اکلادی وطنپرورلکی اتحادی سلطان عبدالحمید دن اوکرنن آدملر قالتمشلرده اونی وطنه محبتسزلکله ، مشروطیته مخالفتله اتهام ایدیورلر .

سلطان عبدالحمید اوتوز اوچ سنه دوام ایدن عهد خلافتنده مملکتك ، ملتك سعادتنه چالشدی . بر چوق اجراآتیله حکومتك رفاهیتنی تأمین ایتدی . یوللر آچدی ، دمیر یوللر تأسیس ایلدی ، قنالر یاپه‌رق ، صولر آقیده‌رق چوللری منزوع حاله کتیردی ،

اوزاق مملکتلری بر برینه یاقلاشدیردی . اك قوی دشمنلره قارشی حقوق سلطنتی صیانت ایدەرك عصرك اك ماهر بر داهیٔ سیاسی اولدیغنی یاروآغیاره تسلیم ایتدیردی . علو همتی سایەسنده اك مشکل موقعلردن مظفراً چیقدی. کندیسی غایت مدبر، غایت مجاهد بر پادشاه ایدی . ایشدن کوچدن بیلمازدی . کونده اون سکز ساعت مهام امور ایله اوغراشمق معتادی ایدی . ملك و ملتك حقیقی بر خادمی ایدی ، رخاوت واستراحته قطعیاً میلی یوقدی . ایشته اوتوز اوچ سنه بو صورتله اوغراشدقدن ، مملکتك اصلاحی ایچون بوقدر شدائده کوکس کردکدن صکره مساعیسنك آرتق ثمرەدار اولدیغنی ، ملتك ده مشروطیت ادارەیه لیاقت قازاندیغنی کورور کورمز نعمت حریتی طیب خاطرله بخش ایتدی . آرتق زمام اختیاریکز کندی الکزدەدر . چالیشیکز استعداد وعرفانکزی کوستریکز دیدی .

لکن بو قدر عنایته قارشی ملت زواللی‌یی هیچ برینه، هیچ بر برهان اولمقسزین مطلقیت ادارەیی اعادەیه چالشمقله محکوم ایتدی. حتی تجربته متندر اولەمینجه شیخ الاسلامدن آلدیغی فتوای شرعی‌یه طایانەرق اونی اجداد عظامنك تختدن ایندیردی . سلطان عبدالحمید بو مصیبتك قارشوسنده بیله توکای الدن براقادی : ملته کوجنمدی زیرا ملتك خطا ایتدیکنی بیلیوردی .

یاربی بن نعمت عظیمکه قارشی کفرانده بولنەرق شو مشکل زمانده اك بیوك سلطان اولدیغنده شبهه اولمیان بویله بر پادشاه عظیمك قدرینی بیلەمین شو مخطی ملته مرحمت ایت .... »

ایشته هندستانده کی وطن جریدەسنك صاحبلری ایله محررلرینك بیکلرجه قارئلرینك اعتقادی بو مرکزدەدر ! بو بر خطای فاحشدرکه نتیجەسنده هر وجهله بزی محزون ، لکن انکلترەیی ممنون ایدەجك بر خطر عظیم محققدر . بو خطا رابطهٔ جامعهٔ اسلامیەیی محکوم انحلال ایدەجك ، جهان اسلامك نظرنده شرف خلافتك سقوطنی مؤدی اولەجقدر .

بو دردە یکانه چاره مصر وسوریه مطبوعاتی برلشەرك اتحاد وترقی جمعیتی تأییده ، سلطان مخلوعك جنایاتنك بر قسمنی اولسون بیلمەیانلره تفهیمه چالشمقدر . تاکه هندلیلر حقیقتی اولدیغی کبی کورسونلر ده عالم اسلام قوای مخالفه یه قارشی وحدته اك زیادە محتاج اولدیغی شو زمانده تفرقەلره دوشوب محو اولمسون .

هندلیلرك بیلمیەرك، صرف تقلید ایله تقدیس ایتمکده اولدقلری سلطان عبدالحمیددولتی اویله بر ذلته دوشورمشدی‌که غرب حکومتلری نزدنده مسلمانلرك نه شانی قالمشدی، نەده شرفی . اکر بو سلطانه محکوم اولان خلق اوتەدنبرو پادشاهلرینی تقدیسه آلشمش اولان ترکلر اولمه ایدی‌ده بشقه بر قوم اولسیدی ممالك عثمانیەده شمدی یه قدر بیکلرجه اختلال وقوعه کلیرایدی . نه سلطان حمید نەده عونەسی بویله اوتوز اوچ سنه، دکل اوتوز اوچ کون بیله مظالمنده دوام ایدەمزدی .

آرتق هندلی قارداشلرمز خطالرینی تصحیح ایتسونلر ، یقیناً بیلسونلرکه عبدالحمیدی مدح ایده ایده مدکلرك فوقه چیقاران غزتەلریاطوغریدن طوغری‌یه کندیسندن ویاخود عونەسندن پارەلر آلیر، منصبلر قاپاردی . بو پادشاهی اولا قانون اساسی ویرمکه . ثانیاً سریر حکومتدن اینمکه سوق ایدن قوت ایسه اویله کندیسنه اسناد اولنان علو جناب دکل بسبتون باشقه بر حقیقتدر .

یالی باشمزدەکی المؤید یاپدیغی کبی هند غزتەلریده اتحاد وترقی جمعیتی ارکانی مترجملره قارشی شدتلی طاور انتقله اتهام ایدوب طوریسورلر بو غزتەلر بیلملیدرلرکه بعض احوالده تدابیر شدیده اتخاذی لوازم اجتماعیەدندر . جناب پیغمبر اسرای بدر حقنده اصحاب ایله استشاره ایتدیکی زمان عمر قتلنه ، ابو بکر فدیه اخذینه طرفدار اولمش ، حضرت رسولده ابوبکرك رأیی بکنمشدی . حالبوکه (وماکان لنبی ان یکون له اسری حتی یثخن فی الارض) عتاب سبحانیسی ایله عمرك رأیی استحسان بویورلمشدی .

کذلك حضرت پیغمبر قاتلك بریندن آلدیغی اسیرلری قتل ایتدیرمشدی . چونکه حال بویله بر ترهیبی ایجاب ایدییوردی . نته‌کیم صوکرەدن بویوك بویوك آدملر بو صورتله حرکت ایتمشلردر . مقصد انتقام آلمق یاخود تشفیٔ غیظ ایتمك دکل ، بعض احوال مرضیه الجاسیله وجود انسانیده عملیهٔ جراحیه اجراسی ضروری اولدیغی کبی ، بنیهٔ اجتماعیەده آره صیره بو قبیل اجراآته لزوم عاجل کوسترر .

بو کون اتحاد وترقی جمعیتی آدم اولدورمکده ایلری کیدیور ، دیورلر . حال بوکه مقتولین رؤسای استبدادده باشقه برشی دکلدرکه. شاید براقیلەجق اولسەلر بنیهٔ عثمانیەیی یینه اسکیسی کبی تخته لعنته طوغری سوروکلیوب کوتورەجکلردی .

ترکلری راحت براقملیده شو دور انقلابی کچیرەرك ساحهٔ کماله واصل اولسونلر . بزه دوشن وظیفه ، مادامکه اونلردن اوزاقده بولونیورز ، موفقیتلرینه دعادن عبارتدر . بیلملیدرکه انقلاب عثمانینك ایجاب ایتدیکی شدتلر فرانسه اختلالنه نسبتله هیچدر . اوایکی مقاله مزده سویلدیکمز وجهله امتلرك استبدادی چیکنەیەرك مشروطیته یوکسلمسی انجق جدی بر طاقم عملیات جراحیه اجراسنه وابستەدرکه تاریخ بزم ایچون الك صادق برشاهددر . ملت عثمانیەدن قانون طبیعته مغایر بر حرکت بکلەمك ذاتاً عبثدر .

المؤیدك حکومت عثمانیەیه عائد خبرلری صوك درجه اعظام ایدلمش اولدیغی حالده اوروپا غزتەلرندن نقل ایتمسی اوزاقده‌کی بلاد مسلمینه پك فنا تأثیرلر ایقاع ایدر . چونکه المؤید اوحوالیده پك منتشردر . صکره بوجریده (کرچك یالان) خدیو حضرتلرینه منسوب اولدیغی ایچون ضرری اوکاده دوقنور . چونکه نشریات واقعەسی خدیو حضرتلرینك انضمام تصویبیله میدان آلیور کبی بر ظن باطل حاصل اولەرق حکومت

عثمانيه ايله خديويت آره سنده كى مناسباتك خللدار اولمسنه وطولاييسيله خطهٔ مصريه ومصريلر حقنده ناخوش نتيجه لر چيقمامسنه بادى اولور.

اه عشقنه اولسون اى محررلر قلمكزك عصمتنى محافظه ايديكز. اوروپا حكومتلرينك دهان حرص وعدوانى آچمش اولديغى بويله بر صرده وحدت اسلاميه يى تارمار ايتمك. صدور مسئله سنده دولت خلافه قارشو بر نفرت اويانديرمغه چاليشمق والله اويله بويوك بر وبادركه الا ظلم طاغى اغرلغنجه آلتون ويرسه لر بيله قبول ايتمه مليسكز. اى مسلمانلر. عاملكزى باشكزه آليكز سبيل رشاد عودت ايديكز. يقيناً بيلكز كه بوتون دنيا سزك عليهكز ده در. بوتون دنيا ايستيوركه سز بوغفلتده دوام ايدرك وحدتكز تفرقه دار اولسون ده ياسزى بتون محو ايتسونلر ياخود كندى موجوديتلرى ايچنده تمثيل ايدوب بتيرسونلرده آرتق ابدياً فلاح بوليه سكز. كليكز كتاب الهى يه تمسك ايديكز هپكز بردن حبل متين خدايه صاريلكز. تفرقه يى براقكز برطاقم اغراض سافله. برطاقم منافع فانيه اوغورنده بربريكزله اوغراشميكز بونلرى مردانه چيكنيوب كچيكز.

حقيقتى بيلمديككز مسائلده قطعياً بربريكزى اتهام ايتمه يكز. سوءظنده بوقدر عجول اولميه يكز. حسن ظنى كنديكزه شعار ايديكز. باخصوص نظركزده مظنون اولان بوقومك حركاتندن، اوزاقده بولنديغكز كبى اونلرى بوحركته سوق ايدن روحدن، حياتدنده اوزاقده سكز والعاقبة للمتقين. مصر «الدستور» محمد فريد وجدى

محمد عاكف

~~~

عبدالحميدك خلعى

هند مطبوعاتنه قارشى مدافعهٔ محقه :

— بندندن مابعد —

واقعا عبدالحميد ماليه يى خراب، اعتبار دولتى مانند سراب ايلديكى حالده ييلديز قاصه لرينى طولديرمقده، مليونلرجه ثروت مليه يى كندى سفاهتنه، جاسوسلر منفعتنه صرف وابذال ايتمكده دوام ايله برابر آوروپا وآمريقا بانقه لرينه نامتناهى خزائن آشيرمقده ايدى. عساكر اسلاميه نك آچلقدن، چيپلاقلقدن هلاك اولدقلرينى ده بيليردى. فقط ييلديز جوارنده كيلردن ماعداسنى كندى قوتى صايماديغندن متأثر اولمازدى. [١]

(٢) عبدالحميد قوهٔ عسكريه يى فن جديد حرب قواعدى مقتضاسى اوزرينه ترتيب واصلاح ايلمش. ديرزكه دولت عثمانيه طبعاً بر دولت حربيه اولوب آوروپا اصولى اوزرينه امور عسكريه يى تنظيمه سلطان محمود رحمه الله حضرتلرى بدء ايتمش وتمادىء مساعى نتيجه سى اوله رق خيلى ترقيات حصول بولمش ايدى. قانون ارتقا اوزرينه سير وحركتله — هرشيده اولديغى كبى — عسكرلكده ده تدريجاً آثار تكمل رونما اولمقده ايدى. فقط عبدالحميدك سوء سياست واعمالى بوترقى وتكمله بطائت ايرائيله ملادى. بلكه درلو درلو فساد وخلل ايقاع ايتدى. ازجمله ترسانه، طوپخانه وباروتخانه يى اويله برتدنى وانحطاطه اوغراتدى كه اوحالى دار الصناعه لردن استفاده يرينه مضرت كورلمكه باشلادى.

اكر بوطاقم مبانىء حربيه، مؤسسات صناعيه نك مرور زمانله طبيعى الحصول اولان ترقياتى ابطال ايديله جكنه جزئى همتله نواقصى اكمال، صرف اولونان نقود بى نهايه حسن استعمال اولونسه ايدى بوكون غايت غالى اثمانله آوروپادن اسلحه، لوازم حربيه اشتراسنه مجبور قالماز ايدك. فقط بومبايعات وسيله سيله مابين اركانى تخصيصات عسكريه دن پارچالمقده، منافع غير مشروعه تأمين ايتمكده ايديلر. اونلرك بوبابده خيانتلرى بى نهايه اولوب محتاج ايضاح دكلدر.

عبدالحميدك، معاملات دولتك بوقسمنه عائد فساداتى لوازم حربيه تداركى خصوصنده بزى آوروپايه اسير ايتمشدر. ترقيات عسكريه يه خادم قياس اولونان عبدالحميد درسعادتده تعليمات عسكريه اجرا ئنه بيله مساعده ايتمز، جاسوسلر ايله طولديرديغى مدرسهٔ حربيه نك ابطالنه صرف مساعيدن كيرو طورمازدى. دائما اقتدارى اولميان ضابطلرى ترفيع ايدر. مقتدر اولانلرى نفى وتبعيده وسيله آرارايدى. صنوف حربيه يه علاوه ايتديرمش اولديغى زادكان صنفى يوزندن حصوله كلن مفاسدى ملاحظه ايتمك كنديسنك نه درجه ترقى شكنانه حركت ايتديكنى ميدانه چيقارر. آزچوق كوريلن آثار انتظام برطاقم حميتلى امراى عسكريه نك همت فداكارانه لرندن بشقه جهته عطف اولونه ماز. اكر اونك خاص بندكانى وخامت انجامى دوشنميه رك عسكرلكى امحايه دائر هردرلو وساوسنه متابعت ايتمش اولسه لردى بوكون عثمانلى عسكرلكنك نام ونشانى قالمازدى. جناب الله حمد ايتمليزكه عسكرلكى تماما محو واضمحلاله موفق اولمادن الله اونك وجودينى قالديردى.

(٣) علوم ومعارف نشرينه همتى ادعا اولنيور : بوكاده حيرت ايتمه مك قابل دكلدر. بوعصرده معارف جديده ترقياتى هردولتده، هرملتده ضرورت شكلنى آلمشدر. اكر عثمانليلرك حائز اولدقلرى قابليتلرى اوكنه سد حيلولت چكلمش اولماسه ايدى. بوكون بز فرانسزلر، آلمانلر قدر اولمازسه ده ژاپونلر قدر بهمه حال مظهر ترقيات اولوردق. فقط عبدالحميد دولت وملتله معارف خصوصاتنده ده محاربه، ترقيات علميه دن غايت مجانب اولمسنه مبنى بالضرور ابقا ايتمش ويا كشاديله نمايش ابراز ايلمش اولديغى مدارس ومكاتبى ملاعب صبيان درككه سنه ايندير مشدى. مجموعه مزك بوسنه يه دائر قسمندن ١١٠ نجى صحيفه يه مراجعت اولنسه جاى اعتبار نه لر كورولور.

طلاب علوم دينيه نك امتحان اصولنى الغا ايتمسى ده عامه عداوتنه برهان عادلدر. بوندن طولايى دكيدركه اونلر تحصيلى تركله اختيار عطالت ايتديلر. حتى قانون اساسى اعلاننندن صوكرا اصول قديمه

[١] نجد وحجاز قطعه لرنده بولونان عساكرك « بذرحنظل » ابوجهل قاربوزينك چكردكى ايله تعيشه مجبور اوله رق تلف اولدقلرى روايت دكلدر محققدر.
~~~

اوزره امتحانه دعوت اولندقده بوتون طلبه اعتراف عجز ایله آتی‌یه تعلیق استرحامنده بولوندیلر .

عبدالحمید نظرنده بالجمله معارف دینیه و دنیویه اکبر جرائم درجه‌سنده اولدیغی بوتون اهالی نزدنده معلوم اولمسنه مبنی علم و معرفت مانع تفیض عداولنور ، کندیسنه جهالته تقربه چالیشیردی . اونك احکام مشئومه‌سی جمله‌سندن اولمق اوزره سنین اخیره‌ده هرکسك خانه‌سی تفتیش اولنه‌رق کتابلری غصب اولونمق بدعت ملعونه‌سی تعقیب ایدلمکده ایدی ، مضرعد اولنان کتابلر طوپلانیر ، صاحبلرینه جزالر تعیین اولونوردی . بوندن طولایی بیچاره قالان ارباب معارف کندی اللریله آثار نادره‌یی یاقمغه ، یرآلته ، مخزنلره ایچنه ، دفن ایتمکه مجبور ایدیلر . یالکز بلاد سوریه‌ده بر سنه ظرفنده اسفارقدیمه و جدیده‌دن اون بیك قدر کتاب محو و اتلاف ایدلمشدر . [استانبولده رسماً احراق اولونانلر هرکسك معلومی اولدیغی جهتله بیاندن مستغنیدر] آرتق عبدالحمیدك نصل برمحب معارف! اولدیغنی سز تصور ایدك .

(٤) اوتوز اوچ سنه ملت و مملکتك سعادتنه چالشمش اولمسی‌ده تعداد ایدیلیور . فقط سوزك طوغروسی اوقدر مدت ملك و ملتك محو و خرابیسنه بذل غیرت ایتمسی و مع التأسف آرزو ایده‌دیکی ، همان نائل اولمسیدر . هندستانده‌کی اخوان دینمز بوخطنلرنده بر درجه‌یه قدر معذور عداولونه بیلرلر . چونکه جریان ایدن احوالی کورمیورلر ، بیلمیورلر . بزلر که کوزومزله کوریورز ، و یاقولاقلرمزایله ایشیدیوز ، بلکه بالذات بلاسنی چکیورز اونك سوء سیاستی ایله هرجانبمزدن توجه ایدن فلاکتی آچیقدن آچیغه سویلمکه مجبورز .

(٥) یوللر و شمندوفرلر یاپدرمش ، جدوللر و قناللر کشاد ایتدیرمش اولمسی‌ده درمیان اولونویور .

بوده خلاف حقیقتدر . امت ایچون عبدالحمید هیچ بر سلامت طریقی دوشونمه‌مش ، اعمال و استحصالنه همت ایتمه‌مشدر . یالکز عالم اسلامیتك اعانات دیندارانه‌سی سایه‌سنده بر حجاز شمندوفری باشلاندی ، بو تأسیس و تشویقدن مقصدی ده ، اقطار حجازیه‌یه خدمت اولیوب محضا اوراده برخلافت عربیه تشکلی قورقوسیله لدی الایجاب بو طریقله اسباب مدافعه حاضرلامقدر .

اجانبه ویردیکی شمندوفر امتیازاتی ایسه هپ جاب منافع اغراض فاسده‌سنه مستنددر . اونك بویوك بر منبع ثروتی‌ده بو امتیازات مسئله‌سیدر . کلیتلی بر مبلغ ، ذاتنه مخصوص برخیلی حصه سنداتی آلمادقجه هیچ براجنبی‌یه امتیاز ویرمزدی . بالجمله حقوق ملتی ، منافع مملکتی بواوغورده فدا ایده‌رك قالالر دکل ، دولتك یوردکنده اویله یاره‌لر آچمشدرکه قیامته قدر التیام بولمز .

کندی احتراصات باطله‌سنی ترویج ایچون اجنبیلرده فوق الغایه مساعدتده بولنمش ، ویردیکی امتیازاتی غایت آغیر و طاقتفرسا شرائطه ربط ایتمشدر .

شمندوفر متاولاتنه کیلومترو باشنه خزینهٔ مالیه‌جه تأدیه اوله‌جق اویله نسبتسز تضمینات درج ایتدرمش درکه هیچ بر مملکتده کورلمه‌مش ، ایشیدلمه‌مشدر [١] عین شمندوفری الك خفیف شرائطله تعهد ایده‌جك قومپانیه‌لر مراجعت ایتدکلری حالده ایشنه کلدیکی ، منافع ملعنتکارانه تأمین ایتمدیکی جهتله رد ایتمشدر .

رفیقمزه زراعتی احیا ایده‌جك جدوللر یاخود قناللر نره‌ده آچیلدیغنی و بونلردن زراعك نه‌کبی استفاده ایتدکلرینی کوسترمسنی تکلیف ایده‌رز . چونکه بز بویله بر اثر خیردن اصلا خبردار دکلز .

(٦) ممالك عثمانیه‌یی ضیاعدن وقایه ایتدیکی‌ده ادعا اولونیورکه بو ادعا بداهته مصادم بولندیغندن وارسته جرح و ابطالدر . عبدالحمید سوء سیاستی تأثیریله ممالکمزك نلندن زیاده قسمنی اضاعه ایتدیکنی بیلمین یوقدر ظن ایده‌رز . هله بر سنه قدر دها موقعنده قلسه‌یدی محقق اوچ ولایت جسیمه‌یی محتوی بوتون ماکدونیا قطعه‌سنی‌ده الدن چیقاره‌رق دولت و ملتی انقراض کلی‌یه محکوم ایده‌جکدی .

اتحاد و ترقی جمعیت جلیله‌سی تموزاون انقلابنی ، مقرر اولان وقتدن اول اجراده استعجال ایتمشدی . بونك سببی‌ده ره‌وال ملاقاتی اثناسنده قطعهٔ مزبوره‌نك انفکاکنه دائر وقوع بولان قرار دولی‌یه متاوت آرزوسندن عبارتدر . بو قراره اعلان مشروطیتله قارشی طورلدی . معلوم اولدیغی اوزره دول اجنبیه‌ده اعلان مسعودی دولت عثمانیه‌نك حیاتنه دلیل عدایده‌رك قرار مذکوردن فراغت ایتدیلر .

عبدالحمیدك صوك درینه طوغری رجال سیاسیه‌نك بر چوغی عثمانلی دولتك او کیدیشله بش سنه بیله یشایه‌میه‌جغنه حکم ایدیورلردی . تأخر سقوطنه رقابت دولدن بشقه سبب کوستریلمزدی . فقط اخیراً ماکدونیادن بدء ایله مقاسمه اجراسنه قرار ویریلیوردی .

دولت عالیه‌نك دورمنحوسنده کرفتار اولدیغی سوء اداره‌نك سرائرینه واقف اولان اکابر رجالك الك کزیده‌لرندن غازی مختار پاشا حضرتلرندن دفعاتله استماع ایتمش اولدیغم بر کلامی بوکون مانع افشا اوله‌جق بر سبب قالمدیغی جهتله اهالیٔ هند اخوانمزه مدار عبرت اولمق ایچون نقل ایدیورم . اویله بر مشیر نامدارك سوزیکه وقایع جاریه شهادتیله‌ده مؤید اولدیغندن صحتنده اصلا شبهه یوقدر .

مشار الیه دیرلردیکه « اکر بتون اوروپا بالاجتماع دولت اسلامیه‌یی عبدالحمیدك اضراری فوقنده رخنه‌دار ایتمك مراد ایتسه‌لر عاجز قالیرلر »

ایشته بو بیاناتمزله جریده‌لرك هر ایکیسنك خطالری واضحاً تبین ایتمکده‌در . فقط آنلرك ایکنجیسی اولان (ابزرور) ك تفرد ایتدیکی بر قاچ خطا دها واردر . اونلری‌ده بیان ایدلم :

(١) حکومت عثمانیه اعلان مشروطیتدن صکره بلغارستان ایله بوسنه هرسکی الدن چیقاردی ، دینیور . بو ایسه خطای عظیمدر . بو ولایتلری روسیه محاربهٔ اخیره‌سی ایله غائب ایتدك . او محاربه‌یی ایسه عبدالحمید محضا قانون اساسی الغا ایچون اعمال دسائس ایله اعلان ایتمشدی . بیچاره مدحت پاشانك منع حرب ایله تلافیٔ مافات اوغورنده

[١] بو طاقم معاملاتی هیچ بر مجبوریته مستند دکلدی چونکه .

بوتون مساعیسنی محو ایلدی . حرب مشئومك اعلانی مجلس عمومی قراریله واقع اولمشدی، دیه‌میز. چونکه قرار مزبورك صورت وقوعی معلومدر .

(۲) اعداسی بیله سیاست ودهاسنی اعتراف ایدرلرمش .

اوت ! سیاست خارجیه‌ده سفرا قادینلرینه شفقت نشانی وسائر هدایای گرانبها احسانیله برطاقم انتریقه‌لر چویرمکده اولدیغی مرویدر، بونی اعتراف ایده بیلیرز . فقط محرر مقاله‌دن شونی رجا ایدرزکه اعدا، یاخود غیر اعدا طرفندن وقوع بوله‌جق شهادتله مؤید بر حقیقت میدانه قویسون. عجبا عبدالحمید بو دهاسی سایه‌سنده ملتك ثروتنی ، مالیه‌نك اعتبار ورفعتنی‌می آرتیردی . عمری ایچنده اجرای عدالت یاخود نشر علم ومعرفت عنایتنده‌می بولندی، یاخود ژاپونیانك میقادوسی کبی مثیله ال اله ویره‌رك اعلای نام وشان دولته بذل همتمی ایتدی ؟ .....

بونلرك هیچ بری قابل اثبات اولمدیغی امر اشکار اولدیغیله مکرودهاسنی کندی اغراض باطله‌سنه ، تزویرات خود سرانه‌سنه واسطه قیلمش اولدیغی ثابت اولمزمی .

[کاشکه بویله ذکایه هیچ بر وقت مالك اولمایوب‌ده صوك تدبیر احمقانه‌سنی وقتیله اورته‌یه قویه‌رق ملتك اوزرندن کابوس وجودی دها اول دفع ایدلمش اولسه‌یدی]

(۳) دین مبین اسلامه محبتی انکار اولونه‌مازمش . بو ادعایه قارشی بلا تردد دیرزکه ملوك اسلامیه ایچنده عبدالحمید کبی دین اسلامه اهانت ایتمش ، کتب فقه وعقائدی احادیث شریفه‌یی منع وتحریفله ابطاله یلتنمش بر فرد کوسترمك اصلا ممکن دکلدر . حتی اگر مومی الیه مطبوعات دورنده بولنماسه ، بوتون ممالك اسلامیه‌یی زیرا اداره‌سنه آلمق قابل اولسه ایدی قران کریمی‌ده تحریفه ، آیات شورییی اولسون ایچندن چیقارمغه غیرت ایدردی . اهالیء اسلامیه ایسه اونك دورنده هر ملتدن زیاده محقر ومتهم ایدی . اونلرك چکدیکی طاقتفرسا ظلملری هیچ بر ملت چکمه‌مشدر . یالکز حکومات اجنبیه اداره‌سنده بولنان مسلمانلری کندیسنه جلب واستماله ایچون خلافت عظمی القاب جلیله‌سیله اظهار مباهات ایدر ، مقر سلطنته کلن حجاجه بر قاچ غروش ویره‌رك نمایشلر یاپاردی . بونلردن‌ده مقصدی محضا استبدادینی محافظه ایچون جلب احترام امام ایدی .

(٤) راحت وحضوری ترکله کیجه ، کوندوز صرف مساعیدن خالی دکلمش .

اوت ! بونده مبالغه یوقدر . چوق چالیشیردی. لکن هرسعی وعملی ملعنتله نتیجه‌لنیردی . چونکه دائما اوغراشدیغی مساعی خفیه ژورناللرینی مطالعه، اونلرك ایجابنی اجرایه دائر اعطای اوامردن عبارتدی . روایات موثوقه‌یه نظراً ییلدیز کوشکی بو ژورناللر ایله مالامال ایمش. بونلری بر شخصك تماماً اوقویه بیلمسیچون عبدالحمیدك جلوس مشئومندن بری کچیردیکی مدت کفایت ایتمیه‌جکی تسلیم اولنمقده‌در.

(٥) لذائذ وشهوتده انهماکی یوق ایمش. بو سوزده پك یاکلش. شرابلرك اك نفیسنی ایچر ، هر درلو ذوقنی اجرا ایدردی . نصلکه بعدالخلع خصوصی دولابلرندن بی نهایه شامپانیا ، قونیاق وانواع سائرهٔ مسکرات ایله طولو شیشه‌لر ظهور ایتدیکنی هرکس کوردی ، استمتاع وتغنی ، رقص وتمثیل ایچون اعداد ایدلمش ، اوغورلرنده نفائس اموال اتلاف اولنمش بی حساب جواری حسانده جلب حیرت ایلدی. احمد راتبك تقدیم ایتمش اولدیغی آق عنبرلر ایسه شدت انهماکك دلائل باهره‌سیدر .

هند اقلیمنده‌کی اخوان مسلمین بیلسونلرکه یازدیغمز بو حقایق مصلحت عامه ایچون عین صواب ومحض حق اوله‌رق اخبار ایدیورز. مسلك عاجزانه‌مز بتون ممالك اسلامیه‌ده معلومدر . بحمدالله شر ایله خیره باطل ایله منافع خسیسه‌یه توسل ایدنلردن دکلز ، بونکله برابر شو انقلاب میمون خصولنده تأثیرات عظیمه‌سی مشهود اولان اتحاد وترقی جمعیت عالیه‌سنده انتسابمز یوقدر . حتی بکون نسخ مزده جمعیت مذکوره حقنده ارباب انتقادك درمیان ایتدکلری بوتون کلماتی بی طرفانه ذکر وایراد ایتدیکمز میداندر .

قالدیکه هر ایکی مقاله‌ده عبدالحمیدك ارتفاعیله دولتك مخاطره‌یه دوشدیکی درمیان اولونمشدر . بوکا قارشی‌ده یالکز بر سوز مزوار. بالبداهه عبدالحمید دولت وملتی هلاك واضمحلاله سوق ایتمکده ایدی. بونی ذره قدر انصاف وادراك اهلی اولانلر انکار ایده‌مزلر . بناءً علی ذلك بوندن صکره دولت عثمانیه اگر معاذ الله ینی طوغرولدامازسه عبدالحمیدك آچمش اولدیغی جریحه‌لردن طولایی سقوط ایده‌جك، اگر بعنایة الله تعالی سلامت بولورسه طغارجغنده بولنان اك صوك سهمك اساتی ، قاعدهٔ مشروطیتك حسن تطبیقاتی سایه‌سنده بوله‌جقدر .

ختام «المنار»

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

— مابعد —

قانونك شو صراحتنی اهمالدن ایسه اعمال ایتمك لازمدر. واضع قانون رأیلرك خفی اولمسنده شبهه‌سز درکه بر مصلحت ملاحظه ایلمشدر. باخصوص قانونك تصریح واقعی علاقه‌دارلر ایچون امر انتخابلرنده برحق مکتسب وجوده کتیریور . اویله برحقکه هیئت انتخابیه‌نك بواصوله توسلدن صرف نظر ایتمسیله ساقط اولماز. بالعکس برحجت ادعا تشکیل ایدر . بوکون اورته‌ده هیچ بر بولمزلق اولماش وانتخاب واقع تمامیله قواعد موضوعه‌یه توفیق ایدلمش فرض اولنسه بیله مجرد شو مغایرت قانونیه انتخابك منفسخ عد اولنمسنه کفایت ایدر . واقعا

قانونك دور استبدادده نشر واعلان ایدلمش اولمسی وارد خاطر اولەبیلور . فقط بوحال عدم مرعیتنی استلزام ایتمز . زیرا قانون اساسینك ۱۱۸ نجی مادەسنده « الیوم دستورالعمل بولنان نظامات وتعامل وعادات ایلروده وضع اولنەجق قوانین ونظامات ایله تعدیل ویاالغا اولنەدقجه مرعی‌الاجرا اولەجقدر.» عبارۂ قطعیەسیلە بوخصوصه دائرقانونلر وضعنه دکین بونلرەرعایت لزومی کوسترلمشدر .

ایشته تفصیلات وتشریحات مسبوقه کوستریورکه علی مرتضی افندینك انتخابنده قواعد علمیه وموضوعات قانونیه واصول وتعاملات متخذەدن هیچ برینه رعایت اولنمامشدر. علی‌الاعلا درجەده اهلیتلیلر موجود ایکن اعلا درجەده اهلیتلی برذات ترجیح اولنمشدر. خدمت ونشأت اعتباریله دها قدملی ذوات طالب بولندیغی حالده بونلره حق رجحان طانیلمامشدر . عینی قلمده وجوه عدیدۂ قانونیه ایله مومی الیه متفوق مأذونلر وار ایکن جملەسی غیر موجود اولەرق فرض ایدلمشدر . قانونك تصریح ایتدیکی نقاطده بهرحال صراحت قانونیه ایله تقید ایجاب ایدر ایکن بوکاده لزوم کورلمامشدر .

بالعکس قوۂ عدلیه قوۂ اجرائیەنك مشیت صرفەسنه تابع وانی متمم برماهیتی حائز عد ایدیلەرك قوۂ اجرائیەنك آمرلرەبخش ایلدیکی صلاحیت وجهله مسئولیتی درعهده صورتیله ناظر وکیلی بویله بر انتخابی اجرایه کندوسنی مقتدر فرض ایتمش وانجمن انتخاب دخی آمر اجرانك هیئت استشارەسی اولمق شکلنی قبول ایلمشدر . بونك دلیلی ناظر وکالتنده محمود اسعد افندی حضرتلری بولنمامش اولسەلر ایدی علی مرتضی افندینك انتخاب ایدلەمیەجکی حقندەکی قضیەنك معارض، موافق جملەجه مسلم الثبوت اولەرق قبول ایدلمسیدر .

ناظر وکیلی وانجمن کندولرینه شوشکل وصفتی اعطا ایلدکدن صکره طبیعتیله قوۂ اجرائیەجه مرعی ومتخذ قواعده توفیق معامله لزومنی حس ایتمشلر و انتخابده حق تقدیرلرینك موجودیتی وقدمك قوۂ عدلیه مناصبنده مدار ترقی اولەمیەجغی زعمنده بولنمشلردر .

خلاصه قواعد علمیه وموضوعات قانونیەیه نظراً بوانتخاب یولسزدر. زیرا انجمن :

۱ — قوۂ عدلیه مناصبندن برینه اوقوتك اجزاسندن اولان برذاتك انتخابنی حق تقدیره مستنداً اجرا ایتمشدر .

۲ — تعیین اهلیت وقدم حقنده قوۂ عدلیەنك صراحت قانونیەیه مستند لایتغیر قواعد مخصوصەسنی حکمسز براقمشدر.

۳ — رأیلرك خفیاً ویرلمسی حسبیله نص قانونه مغایر حرکت اختیار ایلمشدر .

بناءً علیه نظر قانونده بوانتخاب اصلا برحکم افاده ایتمز . حق وعدالت کوزدیلان وقانونك اهمیتی وقوای عمومیەنك ماهیتی تقدیر ایدیلان بر مملکتده حقوق مکتسبۂ مشروحه ایله وقوعبولەجق احتجاجلرك دعوایی قزاندیرەجغی شبهەسزدر .

قوۂ قانونیه ؛ قوۂ عدلیەیی بسبتون تدلیرەجق قانون وضع ایدەبیلور ، قوۂ اجرائیەیه الحاق ایلیەبیلور . فقط بوقانون تاریخ اعلاننددن صکرەکی احوال ایچون مدار تطبیق اولور . اوتاریخه سبق ایتمش بولنان برمسئله اول زماندەکی موضوعات قانونیه ایله حل اولنور . بوکون فرض محال قبیلندن اولەرق قوۂ قانونیه ؛ قوۂعدلیه ایچون قبول اولنان قواعدك خلافنه بعض اساسلر وضع ایدەجك اولسه بیله ینه بومسئله حقنده نهائی وقوعبولەجق مراجعت اوزرینه فسخ انتخاب جهتنی ترویج ایدەجکی آشکاردر . طبیعی مجلس ملی موجود قانونلردن صرف نظر اصول وتعامل متخذی دخی قانون اساینك صراحت مسبوقەسی وجهله خلافنه برقانون وضع ایدلمامش اولمسی حسبیله مدار قرار اتخاذ ایدەجك بنارین انتخاب واقعده اصلا بواصول وتعامله رعایت ایدلمدیکنی رأی‌العین کورەجکدر .

علاقەدارلر حقوق مکتسبەلرنی محافظه ایچون موجب مغدوریتلری اولان قرار واقع علیهنه خارق قانونیەسنه توسل ایدرك قانون اساسینك تحت ضمان وتأمیننده اولان اصول وتعاملك اخلال ایدلدیکنی وتعریفات قانونیەیه مغایر قرار اتخاذ اولندیغنی منابع عدالته اسماع ایدەجکلری شبهەسز اولدیغندن بز تشریحاتمزی شونقطەیه کتیردکدن صکره ناظر وکیلی افندی حضرتلرینك مجلس ملیدەکی مدافعاتنی تدقیق جهتنه کچەلم! مشار الیه دییورلرکه: [۱]

« مجلس عالیٔ ملی حضورنده کچن کون برمسئلۂ حقوقیەدن طولانی ایضاحات اعطاسنه دعوت اولنمشدم بوکونده برمسئلۂ اجتماعیەدن طولانی ایضاحات اعطاسی مختیارلغنده بولنیورم . »

کوریلیورکه نظارت بومسئلەیی برمسئلۂ اجتماعیه اولەرق قبول ایدییور حالبوکه مسئلەنك کچن هفتەکی مسئلەدن حکماً فرقی یوقدر . زیرا مجلس مبعوثان انتخاب ایچون موضوع قانون وقواعده نچون متابعت ایدلمدیکنی صوریورنەکیم کچن دفعەده اعدام جزالری حقندەکی صراحت قانونیەیه مستنداً ویریلان اعلاماتك عدم تنفیذی اسبابی استیضاح اولنیوردی. بوایکی مسئلەیی برینی حقوقی دیکرینی اجتماعی اولەرق تفریقه محل ولزوم وارمیدر ؟ مسئلەیی بهرحال بویلەجه وصفاندیرمك لازم کلیورسه اوحالده هرایکسیده یاحقوقی ویااجتماعیدر . دقت اولنملیدرکه برنجی استیضاح اعدام جزاسنك ایی ویافنا اولمسی نقطەسنده دکلدی کذا بر اعلامك اجراسی حقندەکی قواعد قانونیەیه مستنداً برتنفیذ مسئلەسی دخی دکل ایدی . نتەکیم بواستیضاح اوزرینه درحال مذکور جزانك اجراسی اسبابنه توسل اولندی . قوۂ قانونیەدن ویاقوۂعدلیەده مرجع تفسیر اولان محکمۂ تمیزدن کیچمك کبی برمعاملەیه حاجت مس ایتمدی .

خلاصه مسئلەده یالکز عدم اجرا اسبابی موضوع بحث ایدی . محکمەلر بوجزایی تطبیق وحکم ایدییورلردی . فقط قوۂ اجرائیه بو تطبیقه توفیق معامله ایتمیوردی . استیضاح اخیرده ینه بر قاعدەنك لزوم وعدم لزومنده دکلدر . تعریفات قانونیەیه توفیق معامله اولنمامسی

[۱] حکومتك جریدۂ رسمیەسی اولان (تقویم وقایع) ك ۲۷ جمادی‌الاول سنه ۱۳۲۷ تاریخلی و ۲۴۳ عددلی نسخەسنده مندرج مجلس مبعوثان ۀ‌ثینك سکسان یدنجی اجتماعنه عائد ضبطنامەدن عیناً نقل اولنمشدر .

اسبابڭ استكناهی مركزندهدر . مجلس مبعوثان حق مراقبەسنی استعمال ایچون قانوناً موجب مسئولیت كوردیكی برحركتڭ ماهیتنی آكلامق ایستەمشدر . برنجی مسئلەده قوۀ اجرائیەجه براعلامڭ تنفیذینه تعلق ایدن مواد قانونیەیه رعایت اولنمامش ایكنجی مسئلەده ده انتخاب حقندەكی مواد قانونیەنڭ حكمسز قالمسنه سبیت ویرلمشدر .

قواعد مذكورۀ قانونیەنڭ تنفیذ احكامنه مامور اولان عدلیه نظارتی وظیفەسنی ایفا ایتمامش اولدیغی حالده اعطای ایضاحاتده مختیارلق تصور ایتمسی نظارتجه بوبابده قبول اولنان نقطۀ نظرڭ قوۀ اجرائیه قواعدی اولدیغنده شبهه براقیور نتەكیم آتیده بوذهابی اثبات ایدەجك بیاناته مصادف اولەجغز . وكیل مشارالیه افاداتنه شویولده دوام ایدییور :

«هیئت جلیلەكزه خفی اولمادیغی وجهله بزده مأمورین انتخاب وتعیینی حقنده مكمل اصوللر ، مكمل قانونلر واردر . لكن قوانین سائره كبی بوقانونلر دخی كتابلرده قالمش وكتب منسوخه مثلو عملدن اسقاط ایدیلەرك آرزو اولندیغی وجهله موقع تطبیقه وضع اولنەمامشدر . اگر بونلر بحق تطبیق اولنسه ایدی بواحوالڭ چوغی كورلمزدی »

شیمدی بورادەكی مأموریندن مقصد هانكی قوته داخل بولنورسه بولنسون بتون اصحاب وظائف اولسەكرك . حضرت معلم بونلرڭ كافۀ صنوفی ایچون قانونلر موجود اولدیغی قبول ایدییور شوقدر كه موقع تطبیقه قونلمدیغی سویلیور . اگر بوكا مانع مملكتنده حكومت قانونیەنڭ موجود اولمامسی ایسه مانع زائل اولنجه ممنوع عودت ایدەجكنه كوره مملكتنده حكومت قانونیه تأسس ایدنجه عملدن ساقط قالان بوقانونلرڭ عودت ایدرك احكامنه اتباع اولنمسی لازم كلوردی . زیرا موجب مناقشه اولان انتخاب سلطنت قانونیەنڭ مملكتنده حكمران اولدیغی برصیرادە واقع اولمشدر .

اما مقصد استصحاب قاعدەسنی بوراده تطبیق ایسه یعنی مادامكه كیچن زمانده بوقانونلر ساقط عن العمل بولنیورلردی بوكونده اویله تلقی ایتمكلكمز لازم كلیردینەجكسه جواباً دیرزكه قوۀ عدلیه مناصبی حقندەكی قانونلر زمان سابقده رسمی ومعتبر ایدی . انتخاب واقع كبی آچیق برحقسزلق ایقاع اولنمامشدی . عبدالرحمن پاشا حضرتلرینڭ مجاهدات حمیتكارانەسی نتیجەسی اولەرق ییلدیز سلطۀ استبدادی انتخاب حكام خصوصنده پك اجرای نفوذ ایدهمیور ، رأساً استیناف حاكملكنه ، تمییز حاكملكنه تعیین حقندەكی ارادات حمیدیەنڭ هیچ بری انفاذ ایدلمیوردی . نظارتجه برحقسزلق یاپلمق ایستەنیلدیكی تقدیرده ده اشكال ظاهرۀ قانونیه كوزدیلیوردی . حركت واقعەدن طولایی محاكمه حالنده مسئولیت توجهنی ایجاب ایتدیرەجك نقصان برجهت براقلمامغه دقت واعتنا اولنیوردی .

شو حالده مدعیات مسروده بومسئله ایچون قناعت بخش اولەمز . قالدیكه (تطبیق اولنسه ایدی بواحوالڭ چوغی كورلمزدی) جملەسی پك معنیدار وشایان تأملدر . بوراده حضرت استادڭ بیوك برمهارت كلامیەسی كوریلیور . (بواحوال) كلمەسنڭ احتوا ایلدیكی شمول هر درلو طرز تفسیره مساعددر . معمافیه بوتفسیرلردن مجانبت ایدرك حضرت معلمی دیكلیەلم :

« مأمورین انتخاب وتعیینی خصوصنده مجرد اهلیت شخصیه ومزایای ذاتیه نظر اعتباره النمكلكشدر . لكن ادارۀ سابقەده بوكبی اسباب ارائەامش وایشته بووجهله ارباب فضل وكمال كوشۀ نسیان وفراموشی‌یه آتلمش ومناصب رفیعه ورتب عالیه كفایتسز كیمسەلرڭ اللرنده قالمشدر . هر یرده جاری بر قاعده بر تكامل قاعدەسی بوراده دخی تأثیرینی اجرا ایله صورت معكوسەده تجلی ایتمش . جهلده ترقی ایدەجك جهل مركب اربابی عالم عثمانی‌یی استیلا ایلمشدر »

بز بو ایضاحاتڭ مسئلۀ حاضرەیی نەدرجه تنویر ویولسزلغی نه صورتله تعمیر ایدەجكنی بر درلو اكلایەمیورز . عجبا اززمانده اهلیتسزلرڭ تكثری زمان حاضرده‌ده اویله بر انتخابڭ اجراسنه مساغ كوستریر مؤثراتدنمی عد اولنیور ؟ نەایسه دیكلیەلم :

« اوتەدنبری مكتبلی افندیلردن استفاده اولنەمدیغی حقنده شكایتلر ایشیدیر دورردق »

مهارت كلامیەیه محترم قارئلرمزڭ نظر دقت وتیقظلرینی دعوت ایدرز .

« بوشكایت بوش دكلدی چونكه مكتب مأذونلرینڭ استخدام اولندیغی مأموریتلر مكتبده بولندقلری صرەلرده حائز اولدقلری رتبەلرڭ تحتنده تجلی ایدییوردی »

مسئلۀ حاضرەده اولدیغی كبی كیمسەیه منتسب اولمیەرق علی الاعلا نشأت ایله خدمت اعتباریلەده حائز قدم ذوات موجود اولدیغی حالده منتسب و منتمی اولان مادون مأذونلر ترجیح اولنیوردی دیمك ایستەنیلیور . فقط اوزمانڭ شوطرزده‌كی اجراآتی منازع فیه اولان اشبو انتخابه مشروعیت ویرەبیلورمی ؟ حضرت استاد اوجهتی مسكوت براقەرق دییورلركه :

« مكتبلرده جملەنڭ معلومی اولدیغی اوزره كلی دینیلەجك قدر اكثری بر قاعده اولەرق ارباب سعی وغیرت صاحبسز كیمسەلردن عبارتدی ، امازاكان آنلر ترقیات مستقبلەلرندن امین اولدقلری ایچون آنلر چالشمق كبی شیلردن كندیلرینی وارسته عد ایدرلردی .

اینته بو نقطه ده بتون قارئلرده دخی مشهود اولەجغی طبیعی اولان صبرسزلق آثاری كوملجنه مبعوث محترمی اسماعیل بك افندیده طاقتسوز برادەیه بالغ اولدیغندن :

« اساس مسئلەیه جواب ویریكز ! »

صورتیله ایرادینه مجبور قالدیغی اخطاره قارشی ناظر وكیلی افندی حضرتلری :

« افندم بواندی بنم اقربام دكلدر دیمكله قوری برشی سویلیەجكم مادامكه بنی دعوت بیوردیكز بندەكزده خاطرمه كلنی سویلیەجكم »

دیه مقابله بیورملرینه نظراً فقرات آتیەنڭ ایرادندەكی مقصد تعیین ایتمش وبناءً علیه مطالعات مسروده حجج وبراهین علمیه عد اولنمق مزیت وماهیتنی شواعتراف ایلەده غائب ایلمشدر .

مشارالیه سوزلرینه شوصورتله دوام ایدییورلر:

« حالبوكه مكتبدن چیقدقدن صوكره باب عالینڭ یالدیزلی قولتوقلری زادكانه تخصیص اولنوردی . روم ایلی تفتیشات عدلیەسنده دولتڭ یوزینی آغارتان باشلیجه مكتب مأذونلری اولمشدر . چونكه بونلرڭ انتخابنده اعتنا ودقت ایدلمشدر .»

فقط حق تقدیره توسل اولنمق وقدم اصولی تغییر ایدلك صورتلریله دکل. اوزمانه عائد انتخاب مضابطی میداندهدر. قوهٔ عدلیه ایچون متخذ اصول وقواعده تمامیله متابعت ایدلمشدر. شبهه‌سزدرکه قواعد معدلته موافق انتخابات بویله‌جه شایان تقدیر وشکران ثمره‌لر وجوده کتیریر.

«بوکون عدلیه نظارتی الك منتخب مأمورلرینی روم ایلی مأمورلرینك ایچندن انتخاب ایدییور.»

متصد امور حقوقیه امور جزائیه سجل مدیرلری کبی قوهٔ اجرائیه عدادینه داخل اولان مأمورلر ایچون ایسه بوکا بردیه‌جك یوق فقط قوهٔ عدلیه مناصبی ایچون ایشه بیلملی بزکه قوهٔ عدلیه‌ده روم ایلی اناطولی موضوع بحث دکلدر. برحاکم بزانده ایفای وظیفه ایتمکده بولنمش اولسه بیله ترفیعنی مؤمن بیلور. صره‌سی کلنجه مافوق محکمه‌یه ارتقا ایده‌جکنی و بوخصوصده قانوناً هنوز اوموقعه کچه‌میه‌جك اولان بر روم ایلی ویا آناطولی حاکمنك کندیسیله معارضه‌ده بولنه‌میه‌جغنی تمامیله معتقد بولنور. حاکملرمزده بز بو اعتقادی حصوله کتیرمز ایسه‌ك انلره تودیع ایلدیکمز مهم وظیفه حقنده‌کی آماللزی عقیم براقمش اولورز.

عدلیه نظارتی حقنده حسن ظنمزی محافظه ایده‌رك انتخابات اخیره‌ده‌کی ترفیعاتده قوهٔ عدلیه قواعدینه رعایت ایدلمش اولدیغنی امید ایدییورز. اکر بو قواعد انتخابات مذکوره‌ده پایمال ایدلمش ایسه هر انتخاب شبهه‌سزکه بر (علی مرتضی افندی مسئله‌سی) تشکیل ایدر. چونکه بوکون علی مرتضی افندینك شخصیتی موضوع بحث دکلدر. قانون انتخابه مخالفت موجب شکایت اولیور. ناظر وکیلی افندی حضرتلری ایسه بو مخالفتك یالکز علی مرتضی افندینك ترفیع واقعنده دکل اکا سبق ایدن انتخاباتده‌ده وقوعنی ایما بیورییورلر. فقط انتخابات مذکوره‌نك لدنیاتنه بو مسئله‌ده اولدیغی کبی مطلع بولنمادیغمزدن وعلاقه‌دارلرك دخی بو بابده برکونه شکایتی سبق ایتمامش اولدیغندن قواعد مسروده‌یه رعایت ایدلدیکی اصل اتخاذ ایده‌رك خلافنك اثبات اولنمسنه انتظار ایده‌رز. شوقدرکه وکیل مشارالیهك شو یولده‌کی افاده‌سی قوهٔ عدلیه‌ده ترفیع منصب ایچون حق تقدیر اساسنك جریانی اشراب ایتمکده اولدیغی جهتله بو مطالعه‌نك قواعد علمیه ایله غیر قابل توفیق اولدیغی ادعاسنی تردید ایلرز.

ینه تکرار ایده‌لمکه حکامده قانوناً خصائل زائده آرانماز. اوصاف مطلوبه معیندر. اشبو اوصافی حائز بولنان ذواتك کافه‌سی متساویاً او وظیفه‌یه اهلدر. قوهٔ عدلیه‌ده بونك بشقه برجهتی متصور دکلدر. روم ایلیده فعالیتی کوریلان حاکمك یرنده اناطولیده‌کی حاکم‌ده بولنمش اولسه ایدی اوفعالیتی کوستره‌جکدی. قانون بویله فرض ایدییور. مواقع وحوادثك تکون دعاویده‌کی تأثیراتی حکامك معیار اقتداری اولامز. انجمن انتخاب بونك خلافنده بر فکر تعقیب ایدییور وانتخاباتده بو فکرك تأثیراتنه تابع بولنیورسه شوحالده اجرا آت واقعه‌سنی وظیفه‌سیله نصل توفیق ایتمکده اولدیغی جای سؤال کوریرز.

بز بوکونه قدر قواعد ونظریات علمیه‌یی وموضوعات قانونیه‌یی تأمل ایده‌رك هیئت انتخابیه‌نك حق تقدیری بولنمادیغنی وترفیع حکامك ذوات معدوده‌نك مزیت صرفه‌سنه دکل قانونه مستند بر اصول سالمه مربوط اولدیغنی آکلایوردق. وکیل مشارالیهك اشبو افاداتی، علم ومعرفتك اصابتی تسلیم اولنان مقدمه‌لردن مستنبط نتائج یقینیه‌نك نقش بر آب قیاندن اولدیغنی کوستریبور. چونکه مشارالیهك بوسوك ادعاسنی تأویل ایچون ایکنجی بر صورت بولنه‌میور.

اکر مملکتده قوهٔ عدلیه ایچون موضوع قواعد مرعی الاجرا ولازم التنفیذ ایسه شو حالده بر موقع رسمیده عدلیه ناظری نامنه اثبات وجود ایدن وعلم وفضایله اشتهار ایلیان بر ذات محترم انتخاب صلاحیتنك یالکز نظارتده بولندیغنی وانتخاب انجمننك بر هیئت استشاره مثابه‌سنده تلقی ایدلدیکنی کوستر افاده‌یی یعنی بوکون عدلیه نظارتی الك منتخب مأمورلرینی روم ایلی مأمورلرینك ایچندن انتخاب ایدییور جمله‌سنی نصل صرف ایده‌بیلوردی؟ بوکون داخلیه ناظرینك مثلا داخلیه نظارتی الك منتخب مأمورلرینی روم ایلی مأمورلرینك ایچندن انتخاب ایدییور ادعاسنی پك موافق بولورز. زیرا ناظرك قانوناً بویله بر صلاحیتی واردر. آرزو ایدرسه هیئت استشاریه‌سیله مشورتده بولندقدن صکره مسئولیتی درعهده ایدرك روم ایلیده اقتدار وفعالیتلری بالفعل تجربه اولنان ذواتی حق تقدیرینی استعمال صورتیله نظارتك الك منتخب مأموریتلرینه کتیریر وصکره بونلرك افعال وحرکاتندن تولد ایده‌جك نتائجدن طولایی مجلسجه توجه ایلیه‌جك مسئولیتی قبول ایدر حالبوکه عدلیه ناظر وکیلی اجرا آت واقعه‌یی شو صورتله تشریح ایلدکدن یعنی انتخاباتده قوهٔ اجرائیه ایچون موضوع قواعده توسل ایدلدیکنی اشراب ایدر بیاناتده بولندقدن صکره نهایة الامرینه، قوهٔ عدلیه ایچون موضوع قواعدك آغوش حمایه‌سنه آتیله‌رق کندوسنه بر مسئولیت ترتب ایده‌میه‌جکنی چونکه انجمنده یالکز بر رأیه صاحب بولندیغنی درمیان ایدییورکه آتیده عیناً کله‌جکدر ایکی قوتك احکام متخالفه‌سنی بربرینه تلفیق صورتیله کندوسنه خط حرکت تعیین ایتمش اولدیغی آکلاشیلیور.

ایمدی بویله‌جه ملفق بر طرزك ایکی قوتدن هیچ برینه داخل اوله‌میه‌جغی وبنابرین بالاده ادعا ایتدیکمز وجه اوزره تداخل قوا حاصل اوله‌رق قواعد موضوعه‌ده برهرج ومرج حصوله کتیریلمش اولدیغی ثابت اولور.

مشارالیهی دیکله‌مکه دوام ایدر ایسه‌ك انتخاب واقعده نظارتك قوهٔ عدلیه قواعدینه طبان طبانه ضد دهایك چوق مطالعات وملاحظاتنه تصادف ایده‌جکمزدن اختیار ایلدکاری اصول حقنده حاصل اولان جزم ویقینمز برقاتدها تقویت بولور. مشارالیه دیبورلرکه:

«ایشته دمینکی بیان ایلدیکم کیفیت مملکتمزده برزادکانلق میدانه کتیرمشدر. زادکانلق دیکر امتیازات غیر طبیعیه کبی بر طاقم نتائج وخیمه حصوله کتورمشدر. حالبوکه حکومت قواعد اسلامیه اوزرینه مؤسس اولدیغندن بویله زادکانلق وقرابت نظر اعتباره آلنمامق وهر ایش اهلنه تودیع اولنمق

ایجاب ایدردی . شریعت اسلامیه ونظر قانونده بتون انسانلر طراق طرناقلری کبی مساویدر ، بوندن صکره‌ده حکومت ، شریعت اسلامیه هیئت‌اجتماعیه ایچنده ایکی درلو اسباب رجحان کوستریبور . بریسی شخصی دیکری اجتماعیدر . شخصی اولان مزایای شخصیه اجتماعی اولان مملکته خدمتدر . بر مملکته هرکیم خدمت ایدرسه نائل ریاست وسیادت اولور (سیدالقوم خادمهم) ایشته شریعت اسلامیه بویله بر طاقم درجات تعیین ایتدکدن صکره مأموریتلریده اهلنه تودیعنی امر ایدییور (ان‌الله یأمرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها) حکومت عثمانیه ابتدای تشکلنده شو حقایق عالیه اوزرینه مؤسس اولدیغندن ضیا قدر سریع شمشك قدر پارلاق ترقیاته مظهر اولمش وشعشعهٔ اقبالی بتون جهان مدنیتك کوزلرینی قاماشدیرمشدر . مرور ایام ودهور ایله شو اساسلر رهین اندراس اولمش واقتدار حکومتك اهلنه تودیع ایدلمش اولدیغندن حکومتمزده اواسکی شعشعه‌سنی مع التأسف محافظه ایده‌مامشدر (رتبة العلم اعلی الرتب) قاعدهٔ عالیه‌سنجه شریعت اسلامیه هرکسك نائل اولدیغی رتبه‌نك فضل وکمالی ایله متناسب اولدیغنی اولمسی لازم کلدیکنی ارائه ایلدیکی حالده جهالت وادیسنه دوشن رؤسای حکومت نشر جهالت ایچون بر طاقم رتب ظاهریه میدانه کتیرمش واو رتب ظاهریه‌یی رتب حقیقیه یرینه اقامه ایتمشدر ایشته هیئت جلیله‌کزك وظائفندن بریسی بو بولده میدانه کلان زادکانلق وقرابت اساسلرینی قلع وقمع ایلیه‌رك وظائف رسمیهٔ حکومتی ارباب اقتداره تودیع ایلمکدر چونکه زادکانلق سائر امتیازات غیرطبیعیه کبی سربستیٔ رقابته ومملکتك ارباب اقتدارك اهلیتندن استفاده‌سنه مانعدر ودولتك استقبالنه ، ملتك مقدراتنه اجرای تأثیر ایدر)

قارئین کرام صاقین یاکیلمایکز . انطاق حق قبیلندن اولان بو مطالعات وملاحظات انتخاب واقعه معارض اولان ذواتك دکل انتخاب مذکوری مدافعه ایدن ناظر وکیلی محمود اسعد افندی حضرتلرینکدر . معارضلرك تمسك ایده‌جکی دلائل وحججی بالذات مشار الیه اتیان بیوریبورلر . بزده بوکزیده مطالعاتی عیناً نقل ایتمکله مسئله‌نك جهت فلسفیه‌سنی تشریح وایضاح ایتمش اولیورز . مشارالیه سوزلرینه شویله دوام ایدییورلر :

« بزم برمعامله‌مز طرز استیضاحه نظراً شرع معروضاتمه مخالفدر :

نته‌کیم مخالفتی دلائل ووجوه عدیدهٔ قانونیه وحجج وبراهین قطعیهٔ علمیه ایله آنفاً اثبات اولندی .

« حالبوکه استیضاحه واضع الامضا اولان مبعوثان کرام حضراتنه بوبابده یاکلش معلومات بیان ایدلمشدر »

بو بر دعوادر اثبات ایچون تمسك اولنان دلائلدن یالکز مرتضی افندینك همشیره زاده‌سی اولماسی کیفیتی دلیل عد اولنمق مزیتنی محافظه ایدییورسه‌ده درمیان اولنان دیکر اسباب ثبوتیه‌نك هیچ بری بو دعوایی اثبات ایدر حکم وقوتده دکلدر . نته‌کیم ناظر وکیلی افندی حضرتلرنده اول باول بو جهتی اتیان ایدرك اك قوی تلقی ایلدکلری شو نقطه‌دن کندیلرینی مدافعه ایتمشلر واك ضعیف نقاطی محافظه بصیرتندن ذهول ایلمشلردر .

زیرا قوهٔ عدلیه قواعدنجه ناظره قرابت قوهٔ عدلیه اجزاسندن اولان برذات ایچون مانع ترقی اوله‌مز . ترقی ایچون قانونك تعداد ایلدیکی قیود وشرائطی تمامیله احراز ایدن ذاتك هرکیم اولورسه اولسون منحل اولان مقامه طبیعتیله کچمسی قوهٔ عدلیه قواعدی ایجاباتندندر . اثبات ایلدیکمز وجهله اومقامه کچیرمك قوهٔ عدلیه‌ده ناظر وهیئت انتخابیه‌نك النده دکلدرکه جهت قرابتی موضوع بحث ایدرك انتخابه مانع اوله‌بیلسونلر . نته‌کیم وکیل مشارالیه مجلسده بر ایکی دقیقه اول عدلیه نظارتنك مأمورلرینی روم ایلی مأمورلرندن تعیین ایتمکده اولدیغنی مفتخرانه سویلیه‌رك قوهٔ اجرائیه قواعدینه استناد ایلدیکی حالده ایشته بونقطه‌ده موجب سلامت کوردیکی قوهٔ عدلیه قواعدینه التجا ایله دییورکه :

« مع مافیه شو یاکلش شوکرسیٔ عالیه بردفعه دها صعود ایلمکلکمه وشو هیئت محترمه‌یه بردها خطاب ایلمه‌مه باعث اولدیغی ایچون بنم ایچون موجب شکران عظیم اولمشدر . برمأموریته انتخاب اولنان علی مرتضی افندینك همشیره زادهم اولدیغی استیضاحك اك مهم جهتنی تشکیل ایدییور . اکر بنم هیچ برهمشیره‌یه مالك اولمادیغمی وبوافندی ایله هیچ برقرابتم اولمادیغنی بیان ایتمکلکم ایله ایضاحات کافیه اعطا ایتمش اولوردم . انجق بوایضاحات پك قوری اوله‌جغندن بعض تفصیلات اعطاسنه لزوم کوریورم فرضا مرتضی افندی بنم همشیره زادهم اولسه‌ایدی نه اولمق لازم کلیردی . اکر تعیین وانتخاب اولنمه الیق ایسه همشیره زادهم اولمقلغی انك شوحقندن محروم اولمسنی‌می ایجاب ایده‌جکدر . بنم فکرمجه قرابت بادیٔ ترقی اوله‌مدیغی کبی مانع تقیضده اوله‌ماملیدر . معلوم عالیکزدرکه عدلیه ناظرینك تحت ریاستنده برانجمن انتخاب واردر . مأمورینی اوانجمن انتخاب ایدر شاید همشیره زادهم اولان ذاتك ناظرك ریاستی تحتنده‌کی قومیسیوندن انتخابی موافق قانون اوله‌مییه‌جقسه مستشارك ریاستی التنده‌کی قومیسیوندن حقنی استحصال ایدر. حالبوکه بوفرضیه موجود دکلدر . »

ایشته شکایت اولان تفریق بو قبیل مدعیاتدر نظارت مادامکه انتخاب خصوصنده قوهٔ اجرائیه قواعدینی قبول ایدییور حق تقدیره مستنداً قدم اصوله رعایت ایتمکسزین وانتخاب قرارینی بوبابده‌کی قواعد قانونیه‌یه توفیق ایلمکسزین اتخاذ ایدییور شو حالده نهایته قدر مذکور قوتك ایجاباتنه اتباع ایتمسی لازم کلور یوقسه مسئله‌یی اوقوته تطبیقاً بتیروب قورتاردقدن صکره سؤاله معروض قالنجه (بکا قرابتی مانع ترقیسی اوله‌مز انتخابی بکا عائد دکلدر انجمن یاپیور منحل اولان مقام ایچون قریم اولان برذات تعیین ایتمش ایسه او انتخابی مستشارك ریاستی التنده انجمنك انعقاد ایدرك یاپه‌جغی درکاردر) سوزلریله قوهٔ عدلیه قواعدینه مستنداً مدافعه طریقنی اختیار قوتلری ودستورلرینی برر بازیچه اتخاذ ایلمك دیمکدر .

بوکون مأذونلر دییورلرکه عدلیه نظارتی قوهٔ اجرائیه قواعدینی قبول ایدییورسه بوقوتده احوال مماثله ایچون بیوك بر قید واردرکه اوده نظامنامه‌سنك ناطق اولدیغی وجهله نظار وولاتك پدر، اولاد، قائم پدر ، داماد ، عموجه ، انشته ، دایی ، یکنی بولندیغی ماموریت داخلنده برمأموریته تعیین ایتدیرملری وایتملرینك ممنوعیتیدر. بناءً علیه بوقاعده‌یه نظراً وکیل مشارالیه بوتعیینی اجرا ایتدیره‌مزدی. زیرا مرتضی افندی یکنیدر بوکا قارشی وکیل مشارالیه یکنم دکلدر دیمش اولسه‌لر ایدی مأذونلره اثبات لزومی توجه ایده‌جکدی حالبوکه مشارالیه یالکز انکار ایله اکتفا ایتمیور دفعه بوانیور یکنم اولسه بیله قانوناً بومنصبه کیجه بیلور دییور بوکا مقابل مأذونلر دییورلرکه کیچه‌مز چونکه سز انتخابی حق تقدیره مستنداً اجرا ایدییورسکز ناظر مسئولیتی درعهده ایدرك ایستدیککزی تعیین ایده‌بیلور دییورسکز یعنی قوهٔ اجرائیه‌ده‌کی قواعدك بخش ایلدیکی صلاحیته استناد ایلیورسکز اوحالده بو قوتك اك بیوك قاعده‌سی اولان ناظرك درجات معینه‌ده‌کی اقرباسنی

نظارتی دائره‌سنده بر مأموریته تعیین ایده‌میه‌جکی اساسنه رعایت ایتمکلکز لازمدر بو قاعده‌یه عدم رعایت موجب مسئولیتدر بوکا قارشی وکیل مشارالیه جانبندن بو آدمك بکا قرابتی نیچون مانع تفویضی اولسون بن چکیلیرم مستشارك ریاستی آلتنده انجمن انعقاد ایدر بو آدم حقنی استحصال ایلر دیور مأذونلرده بوکا جواباً دیورلرکه قوهٔ اجرائیه‌ده بر مأمورك حق ادعاسی موضوع بحث اوله‌من چونکه اجرا آلتنده‌کی مسئولیت ناظره عائددر ناظر امنیت ایتدیکنی اومانه کتیریر یاکمز قانون بر قید قویمیور. امنیت اساسنه مستنداً نظارتی اقربا ایله طولدیره‌ماسونلر بناءً علیه بکنکزك حقندن بحث ایده‌مزسکز قریبکز اولمسه ایدی هیچ بر حقی اولمادیغی حالده بیله اومانه کتیره بیلوردیکز حالبوکه حقندن ومستشارك ریاستی آلتنده انجمنك انعقاد ایدرك حقی صاحبنه ایصال ایده‌جکندن بحث ایتمه‌کزه کوره قوهٔ عدلیه قواعدینه توفیق معامله ایتمك ایستدیککز آکلاشیلیور او حالده حق تقدیر واستناد ایده‌مزسکز قدم اصولنه متابعت مجبوریتنده‌سکز بکنکزی کندوسندن دها قدملی واهل مأذونلره ترجیح ایده‌مزسکز اما بن ایشیمه کلیرسه قوهٔ اجرائیه قواعدینی قبول ایدرم مسئله‌یی او نقطه‌ده مدافعه قابل دکل ایسه قوهٔ عدلیه قواعدینه کیچرم بونیم بیله‌جکم شی دینه‌جك ایسه علاقه‌دارلر ذاتاً بو قبیل متحکمانه جوابلره اوتوزسنه‌دنبری آلیشقین اولدقلرندن اوزمانده اولدیغی کبی (والی الله المشتکی) دیه‌رك ادعای حقوق داعیه‌سندن صرف نظر ایدرلر ومسئله‌یی حقك ، عدالتك ، قانونك ، افکار عمومیه‌نك تغلیط قبول ایتماز حکمنه تمییزینه تودیع ایلرلر (الحق یعلو ولا یعلی علیه) [مابعدی وار]

ماردینی زاده : ابوالعلا

تراجم احوال

یاد ماضی

[پسندیده] نك سواریسی بولنان فیضی بك اطوار واخلاقی ایله پسندیدهٔ کرام ناس بر انسان مؤدب ایدی . پسندیده‌ده بولندیغمز مدتجه بزه بر خاندان مهمان‌نواز کبی اکرام واحترام ایدیور ایدی . ایشته پسندیده‌ده کچن کونلرمز هپ بویله لیل ونهار ذوق وصفا ایله کچدی . کاه وبیکاه مدحت افندینك کمال بکه غضوبانه حمله‌لری نشوهٔ مصاحبتی اخلال ایتمك استعدادینی آلیور ایدیسه‌ده ارقداشلر ایشی آلایه دوکدکلرندن مدحت افندینك تصدی ایتدیکی مبحث کندیسی دخی داخل اولدیغی حالده قهقهه‌لرله قپانیور وبیکباشی بحری بکك کردانه طرز افاده‌سیله خوش خوش سوزلری بو خنده‌لره قارشمسیله صحبتك رونق وشطارتنی برقات دها آرتیریور ایدی. مدحت افندی اره صره: [بن عائله صاحبی وعائله‌سی افرادینه محب بر آدمم ، بن قلمه صلدیره‌رق کچمکه حصر فکر ایتمش بر صنعتکارم] سوزلرینی طوتدیرر وشهزاده ولی عهد حضرتلرینه [فردوس آشیان سلطان مراد خان خامس حضرتلریدر] انتسابی بولندیغنی درمیان ایله بو فلاکته بنیر حق دوچار اولدیغنی سویلر طورر ایدی .

بر کون بزینه طاتلی طاتلی سوزلره صحبتلره طالمش ایکن درسعادتدن بحری بکه خطاباً : حانیه واپوری بوله چیقارلمش اولدیغنی بیانیله بزلری اکا ارکاباً منفالرمزه سوق ایلمسی امر بر تلغراف کلدی . متعاقباً واپور دخی یتشدی . بونك اوزرینه بحری بك فلکه بزی پسندیده‌دن آلوب طوغریجه حانیه واپورینه کوتوردی .

واپوره چیقدیغمز وقت ایری واره بیتلی بر آدم کوردك . بو آدمك حال وطوری داعیٔ شبهه کوردیکمدن مدحت افندی بو آدم جاسوس اوله‌جقدر دیه پك تلاش کوستردی وذهاب وایابی رفقاجه تصدیق ایدیلرك اولنان اصرار اوزرینه بحری بك حربی سفینه‌دن چیقاردی . بن اسرار انکیز بر حال کوره‌مدیکمدن رفقایه وبالخاصه مدحت افندی‌یه تعجب ایتمشدم . فقط مادامکه جاسوسدر . اویله مناسبتسز بر آدم هر درلو سوزدن هر درلو طوردن هر درلو معنایی استخراج ایدر. صعوبت چکیله‌جکمدن دفع اولوب کتمسی بجه‌ده خوشه کتدی .

حانیه‌نك ضابطانی دخی کوزل ذاتلر ایدی . بزی بشاشت واعزاز ایله استقبال ایتدیلر . شوق وشادی ایله قاوالی بوغازندن چیقدق . قپودانلر روزکاری موافق بولدقلری ایچون یلکن آچمغه قرار ویردیلر . انبارده محفوظ اولان یلکنی چیقاردیلر ، راندا سرنتی ایندیروب یلکن باغلادقدن صکره تکرار یوقاری‌یه چکدیلر فقط تام یرینه کوتوره‌جکلری صره‌ده خلاط قوتیله او قوجه سرن شدتله یره اینرکن بر نفرك باشنه راست کلدیکندن بیچاره‌یی کوکرته اوزرینه سردی ، پك آغیرجه مجروح اولدی . دیکر طرفده اوجاق نظاره‌سی اولان کورکولی دکزه وکنك ایچون بیوك بر تیمور قوغه‌یه طولدیروب متره ایله کوکرته‌یه چکیورلردی ، متره دیلك اولدن آشنمش اولان محوری بو اثناده قیرلدیغندن قوغه آشاغی دوشمسیله بر آتشجی نفری ده زده‌لندی . بو ایکی بادره‌دن پك زیاده المناك اولدق . نشئه‌مز قاچدی . دیرکن هواده بوزلدی ، دکز قباردی ، طالغه‌لر بیودکجه بیودی . واپور هم تارین هم بوش اولدیغندن یالپاسی آرتدی . هله میدللی اچیقلرینه طوغری کلدیکمز زمان فورطنه اول قدر کسب اشتداد ایتدی که تلاطم امواج ایچنده واپور کویا کاه آسمانه چیقیور ، کاه قعر دریایه ایندیوردی. دکزك اورته‌سنده روزکارك ولولهٔ دهشت انکیزی ، طالغه‌لرك بری برینی متعاقب صولت وهجومی ، جو سمانك اوست اوسته بیغلمش ظلماتی ایله هر طرفه بر مهابت استیلا ایتدی . حافظ شیرازینك روح پاکی شو بیتی اوقویور ایدی :

شب تاریك وبیم موج وکردابی چنین هائل
کجا دانند حال ما سبکباران ساحلها

مدحت افندیدن ماعدا ارقداشلری دکز طوتدی . مدحت افندیله
راقم الحروف کوکرته‌ده طاولومازده بر خیلی مدت کزندکدنسه‌ده
فورطنه‌نك شدتی دقیقه بدقیقه ارتوب ارتق بزم ایچون طیشاریده
طورمق قابل اوله‌میه‌جق بر راده‌یه کلنجه قماره‌یه ارقداشلرك یانه
کلدك . بو حال ایله [ردوس] اوکنه واصل اولدق . واپورمز ردوس
لیمانه کیردی . لیمانك مدخلی طار اولدیغندن کیررکن بر یلکن
سفینه‌سنه چاتمسیله سفینه ایججه خسارده اولدی . اولجه بحری بك
قره‌یه چیقدی . براز صکره مدحت افندیله توفیق بك بزه وداع
ایدرك کیتدیلر . بحری بك کیری دوندی . متعاقباً اوك تاریخده ردوس
متصرفی بولنان معشوق پاشا ارکان لوا ایله برابر برای زیارت واپوره
کلدی . اثنای صحبتده ارقداشلره خانه تدارك ایدلدیکنی سویلدی
و بر چوق تمنیات خیر خواهانه ابذالیله عودت ایتدی .

ردوسه چیقانلرله واپورده قالان یاران ارەسنده اوکون ملاطفه
آمیز بر چوق تذکره‌لر تعاطی اولندی . بونلر ایچنده توفیق بکك
صورتی غائب ایتمش اولدیغم جهتله متأسف اولدیغم بر تذکره‌سی
وار ایدیکه «کامل، نوری، حقی، ادام الله اجلالهم» خطابیله باشلایوب و خانه
تفریشی ایله مشغول بولندقلرینه و سائره‌یه دائر سراپا ظرافتی محتوی ایدی .

ردوس

ردوس قلعه‌سنك اوکندن ساحله اینن سطح مائلك دلفریب بر
منظره‌سی وار . سطحی تزیین ایدن لیمون پورتقال اغاجلری ، جابجا
یوکسلمش کوشکلر چشم و خیالی اوقشایور . دیکر طرفده صره
واردی یل دکرمنلرینك دورانی ده پك خوش . یل دکرمنی برنجی اوله‌رق
بوراده کوردم؛ امان یارب! بن بونلرك یل دکرمنی اولدیغنی اوکره‌نوب
اکلاینجه‌یه قدر کذار ایدن او بر قاچ دقیقه اثناسنده کندمجه نه معنالر
ویره‌دم و نه‌لره یکزتمدم که ..

وقتیله لیمانك مدخلده اساطیردن دکز الهی [اپولون]ك رسام
شهیر [شارس] طرفندن اعمال ایدلمش تونجدن مصنوع جسیم هیکلی وار
ایدیکه قدمایه کوره مصنوعات بشرك [مابعدی وار]

برکت زاده : اسماعیل حقی

حدیقۀ فکریه

ماده وماوای ماده

ارتق الحاد یوق

مستر غلادستون‌ده بو مذهبك اك بیوك معتقدلرندن ایدی .
مجلۀ روحیه‌ده مندرج بر مکتوبنده شویله سویلیور : « اسپریتزمی
تدقیق ایدیکز . کوره‌جککز شیلرده تزویره ، تحریفه تصادف ایده‌جك
اولورسه‌کز باشده بن اولدیغم حالده بو مذهبه طرفدارلق ایدنلرك
کافه‌سیله اکلەنیکز . »

سیاسی شهیر لورد بالفور : « بن‌ده اسپریتزم سیاسیاتدن انضلدر ؛
چونکه بکا اوندن زیاده فائده ویرییور » دیمشدر . مع مافیه بز بو ایکی
ذاتی رجال علمدن معدود اولدقلری ایچون استشهاد ایدیورز .

مشهور قرووول فارلی دیبورکه : « اسپریتزمه اعتقاد اوغورنده
هدف اولدیغم استهزالر هپ ، بیلمدکلری شیئه برکره دشمن
کسیلمدکه اوکرنمك هوسیله تتبعه بولونمق ایسته‌مین ذوات طرفندن
میدان آلمشدر . »

علم الارض مشاهیر علماسندن بارکس بر اثرنده اسپریتزمك صحتنه
اینانمازدن اول لهنده ، علیهنده نه‌قدر اثر تدوین اولندیسه هیسنی مطالعه
ایتدیکنی ، بوکا دائر هرکس ایله مباحثه‌یه کیریشدیکنی ، صوکره اون
سنه مشاهدات ذاتیه‌سنی تجربه ایله اوغراشدیغنی سویله‌یرك دیبورکه :
« اسپریتزم مشاهداتی حقنده آرتق کمال وقوف ایله سوز سویلیه‌
بیلیرم . »

اوکوست مورغان دیبورکه : « بن محکوم تردد اولمسی عندمده
محال اولان بر قناعت کامله ایله ، کوزمله کوردیکم ، قولاغمله ایشتدیکم
شیلرله اسپریتزمك صحتنه قانعم . بوکون روحیون علوم طبیعیه‌نك آچمش
اولدیغی شهراه اوزرنده بولنیورلر . بونلره معارض اولانلر ترقی
افکاره سد چکمك ایسته‌ینلردن باشقه برشی دکلدرلر . »

مشهور قرووول فارلی انکلتره اعاظم علماسندن تنداله یازدیغی
برمکتوبده دیبورکه : « بوندن ایکی بیك سنه اول فیلسوفلرك یکانه
مشغله‌سی اولان اسپریتزم مسائلی بز آنجق شمدی تدقیق ایده‌بیلورز .
مشاهدات روحیه‌نك حقیقتنی اکلادقدن باشقه لاتین ، یونان لسانلرینی‌ده
بیلیر بر آدم اولسه‌ده بو ایکی قومك روحیونی طرفندن یازلمش آثاری
بزه ترجمه ایتسه‌ کورورزکه — بولندقلری عصره حاکم اولان اوهامك
محکومی اولمدقلری ایچون — موقعلری پك عالی بولنان او ذواتك بو
مسئله حقنده‌کی احاطه‌لری معلومات حاضره‌مزه وجوه ایله فائقدر . »

لوندره‌ده کائن اوقسفورد دارالفنونی معلملرندن سنتون موزس
ارباب علمدن برچوق ذوات ایله برلکده اوله‌رق اسپریتزم مسائلنی
سنه‌لرجه تدقیق ایتدکدن صوکره دیبورکه : « موجودیتی عقلاً ثابت
اولان بو قوتك وضوحی درت صورتله‌در : ١ — حواس خمسك
دائرۀ احاطه‌سنده بولنمسی ؛ ٢ — علی الاکثر مستحضرك بیلمدیکی
برلسان ایله قونوشمسی ؛ ٣ — چوق دفعه‌لر مستحضرك معلوماتندن
یوکسك برموضعدن بحث ایتمسی ؛ ٤ — استحضار ایچون وجودی
مقتضی شرائطه رعایت ایدلدیکی صورتده الده ایدیلن بو نتایجك اویله
تزویر و تحریف ایله حصولی مستحیل اولمسی . . . الی آخره . »

استاد قروکس دیبورکه : « بن بوتون کوردکلرمی ، کمال دقتله اجرا
ایتدیکم مکرر تجربه‌لرك نتیجه‌سی اوله‌رق استدلال ایلدیکم حالاتی
پك بسیط برصورتده سویلیورم . هم روحیونك ادعا ایتدیکی خوارقك
امکانی تصدیق ایله قالمیورم ؛ بلکه بونلر ثابت و محققدر دیبورم . »

داروین ایله برابر انتخاب طبیعی قانونی کشف ایتمش اولان مشهور
فسیولوژیست روسل ولاس (عصر حاضرده‌کی اسپریتزمك خوارق)

نامیله نشر ایتدیکی کتابده دیبورکه : « بن مذهبنه تمامیله قانع بردهری صرف ایدم . حیات روحیه‌یه ایناعق ، بوکائنات اوزرنده ماده وقوتدن باشقه مؤثر بوله‌بیله‌جکنه معتقد اولق خاطریمه بیله کلمزدی . لکن بالآخره کوردم که حسك شهادتیله ثابت برطاقم خوارق وار . أوت برطاقم خوارق وارکه انکار ایله غلبه‌یه امکان یوق . . . . بن بونلرك ارواحه منسوبیتنه ایناعدیغم اوزون برزمان ظرفنده اشیای ثابته ومثبته اولدیغنی اعترافه مجبور قالدم . صوکره بومشاهدات یواش یواش عقلمده یر ایتمکه باشلادی ؛ لکن اویله صرف نظری ، تصوری برصورتده دکل بلکه بربرینی تعقیب ایدن وارواحه نسبت ایدلدکجه قورتولاق قابل اولمیان دیکر مشاهداتك تأثیریله اولدی . »

آمریقا جمعیت علمیه‌سی رئیسی استاذ الیوت (آنال پسیشیك) ده شویله سویلیور : « بوندن پك آز اول بویله برتاریخ یازه‌جغمی دوشونمك بنم ایچون پك مشكل اولوردی . [اسپرتیزم مشاهداتی تاریخی] لکن شمدی بولندیغم مرتبه‌دن ایندکجه اعتقاداتمه قارشی خیانتده بولنه‌مایه‌جغم . جبانت ایله اتهام ایدله‌مکلکم ایچون بومشاهدات حقیقیه‌نك اوکنده سکوته امکان یوقدر . »

اسپرتیزمه طرفدار اولانلر ایچنده آلمانیالی زولنرده بولنیورکه ذکا اعتباریله نادرهٔ زماندر . مشارالیه رفاقتنده وبر ، ویخنر ، شبز ، الزایس وندت کبی آلمان مشاهیر اساتذه‌سی بولندیغی حالده بومذهب حقنده تتبعاته قویولدی . واسطه‌لریده مشهور سلاد ایدی . ایشته برچوق تجربه‌لردن صوکره بیکلرجه علما کبی اوده ورفقاسیده اسپرتیزمك صحتنه قانع اولدی . زولنر بومذهبه معتقد اولدیغنی نشر ایتمك اوزره ایکن ویرخوف ، هلمولتیج ، هه‌کل کبی بعض اساتذه قارشیسنه چیقارق کندیسنك طریق خطایه صاپدیغنی جرائد علمیه ایله اشاعه ایتدیلر . حیثیت علم وفضیلتنی رخنه‌دار ایتمك درجه‌لرینه واردیلر . لکن زولنر بونلرك هجومندن اصلا چکنمدی ؛ معارضلرینی میدان مناظره‌یه دعوت ایتدی . صوکره (اوراق علمیه) نامیله نشر ایلدیکی کتابنده کرك کندیسنك ، کرك رفقای تجربه‌سنك مشاهدات حسیه‌یه دائر اولهرق ایتدکاری نتائجی کمال وضوح ایله اثبات ایلدی . ایشته ارزونك بربیکلرده زولنرك حجج ناطقه‌سنه قارشی بر سکوت منزمانه‌دن باشقه بر حرکت کوروالمدی .

ینه اساتذهٔ غربدن بری دیبورکه : « افکار روحك موجودیته اعتقاد وقوتندن محروم اوله‌لیدن بری منابع اخلاقیه بوسبوتون قوروموق درجه‌لرینه کلمش ، آرتق جمعیت بشریه اضمحلال تام ایله نهایتلنه‌سی طبیعی کورونن بردور فطرت وانحلاله کیردیکی حس ایله‌مش ایدی . لکن اذهانده شویکی فکر [اسپرتیزم] اویانه‌لی بری افکاره — شمدیلك دائره‌سی تعیین ایدیله‌مامکله برابر — برانقلاب حادث اوله‌جغی عموم طرفندن حس اولنمشدر . »

۱۸۹۹ سنه‌سنده لوندره‌ده انعقاد ایدن اسپرتیزم مجلسنده مشهور دوروتاژ قیام ایله حدود طبیعیه عنوانی ویردیکی برمقاله‌ده بدیهی

اوقودی که شوسطرلری اورادن نقل ایدیورز : « خلاصهٔ کلام ، خارق العاده اولان بومشاهدات — که بورادهٔ تکراری علمك بعض شعباتنده آزچوق تبعلری سبق ایتدیکندن طولایی کندیلرینی جمهور علمادن عد ایدنلری قیزدیره‌جغنده شبهه یوقدر — بزجه بالذات کوردیکمز وصحت ووقوعنده شبهه وترددی محال بولدیغمز مشاهداتك دوام وامتدادندن باشقه برشی دکلدر . »

انکلیزلرك مدار مفخرتی اولان ریاضی شهیر لودیج ۱۸۹۱ سنه‌سنده منعقد برجمعیت علمیه‌ده غایت مهم برمقاله ایراد ایتدی که شوسوزلری اورادن آلیورز : « شیمدی‌یه قدر عالم مادی ایله عالم روحانی‌یی بربرندن آییرمقده اولان حد فاصلك آرتق سقوطی یاقلاشمشدر . نصل که بویله برچوق فاصله‌لر دورلمشدی . ایشته اوزمان بز وحدت طبیعت سرعالی‌الانی ، موجودات کبی ممکنات اشیانك ده غایتی بولندیغنی بوکونکی معلوماتمزله مجهولاتمزه نسبتله برشی بیلسه اولدیغنی حقیله ادراکه ظفریاب اوله‌جغز . اکر شیمدی‌یه قدر کشف ایتدیکمز حقائق ایله قناعت ایتمش اولسه‌یدق الك مقدس بروجیبهٔ علمیه‌یه قدر خیانت ایتمش اولوردق . »

۱۸۹۳ سنه‌سنده میلانده استاد وانری‌نك ریاستی آلتنده بر مجلس علمی تشکل ایتدی که ارکانی آلکساندر قوزاقوف ایله میلان رصدخانه‌سی مدیری کیوفانی ، آلمان قارل دوپرل ، آنغلوبروفریو ، ژوزف کیروزا ، پارس دارالفنون طبیه‌سی معلملرندن مشهور شارل ریشه ، شارل لومبروزو ایدی . شو تعداد ایتدیکمز علما اون یدی مجلس عقد ایدرك مشاهدات روحیه‌یی تدقیق ایتدیلر . واسطهٔ احضارده مادام اوزاپیا پالادینو ایدی . صوکره برتقریر یازدیلرکه مجموعهٔ روحیه‌نك اوسنه انتشار ایدن جلدنده تمامیله مندرجدر . بونلر تقریرلرنده مشاهده ایتمش اولدقلری خوارقك تزویر وتحریفه عطفنه امکان اولمدیغنی ، اسپرتیزم مسائلنده مسائل علمیه صره‌سنه کچمه‌یه وجوه ایله شایان بولندیغنی بوتون عالمه قارشی اعتراف ایدیورلر . »

برقاچ صحیفه یوقاریده استاد هیزلوب ایله هودسنك اسپرتیزم حقنده‌کی اعتقادلرینی آچیقدن سویله‌رك بوتون عالمه قارشی روحك مخلدیتنی اثبات وعدنده بولندقلرینی درمیان ایتمش ایدك . أوت ، بونلر وعدلرینی انجاز ایتدیلر . اولا هیزلوب مشاهدات دقیقه‌سنی سرده باشلایه‌رق سوزینه شوعباره ایله خاتمه ویردی : « بومشاهداتك اسپرتیزمدن یعنی ارواح موتادن باشقه برشیئه نسبتله تفسیری قابل دکلدر . »

دوقتور هودسنه کلنجه ، اونكده تقریری انکلیز (مباحث روحیه) جمعیتی طرفندن نشر ایدلمکده اولان راپورلر میانده انتشار ایتمشدر . بزشوسطرلری المزه کچن برفرانسزجه ترجمه‌سندن نقل ایدیورز : « بن تله‌پاتی‌یی حیاتده بولنانلر آره‌سنده سنه‌لرجه تجربه ایتدم . ایشته بوکون صورت قطعیه‌ده تأکیدن کری طورمام که اسپرتیزمك ادعاسی یعنی مشاهدات واقعه‌نك ارواحه نسبتی حقدر ،

اصلا شك وشبهه‌یه محل یوقدر. »

دیکر بر صحیفه‌ده دییورکه : « بومسائلك بوقدر تام بر صورتده وضوحی مشاهداتك افعال موتی اولدیغنی تصدیقه مانع اوله‌بیله‌جك خاطراتك کافه‌سنی ذهنمدن چیقارمشدر. » دها بر باشقه یرده دیورکه: « بن شیمدی هیچ شبهم اولمایه‌رق سویلیه‌بیلیرم‌که یوقاریکی صحائفده بحث ایدیکم مرئیات مهمه بزه کندی اسملرینی بیلدیرن اشخاصك حقیقةً کندیلریدر؛ وبونلر بزم موت نامنی ویردیکمز استحاله‌دن صوکره الان حیاتده بولونیورلر. ایشته بونلر مادام بیبرك متشنج اولان جسمی واسطه‌سیله کندیلرینی بزه — که احیا نامنی طاشیورز — طوغریدن طوغری‌یه طانتدیلر . »

کشفیات بدیعه‌سنده پاستورك رفیق معتمدی اولان مؤلف شهیر دوقتور کیپه‌رده اسپریتزمه مراق ایدرك برچوق زمان تحریاتده بولنمش وایکی مهم اثرمیدانه کتیرمشدرکه برینك اسمی (اسپریتزم) دیکرینك کی (تحلیل اشیا) در. اولکیسی ١٨٨٦ ، ایکنجیسی ١٨٩٠ سنه‌سنده انتشار ایتمشدر. دوقتور اسپریتزم ایله تام اوتوزسنه اوغراشمش ، کندی سویهٔ عرفاننده بولونمیانلرك تعقیب ایده‌میه‌جکی برچوق تتبعات دقیقه‌دن صوکره شو ایکی اثری تألیف ایتمشدرکه اوقویانلر استادك واصل اولدیغی نتیجه‌یی برچوق مشتتلردن ، برچوق شبهه‌لردن ، ترددلردن صوکره احراز ایده‌بیلدیکنی اکلارلر. استادك اولکی اثری اوقونه‌جق اولورسه فکر مادیتندن تمامیله رجوع ایتمکله برابر روحك مخلدیتی حقنده هنوز بر برهان قاطعه ظفریاب اوله‌مدیغی کورولور . زیرا کتابنك مقدمه‌سنده دییورکه : « علی رؤس الاشهاد شوراسنی اعلان ایتمه‌من لازمدرکه بز بومسائل روحیه‌یی یکی تدقیقه باشلادیغمز زمان کندیمزك بر طاقم خیالات ، خرافات اوکنده بولندیغمزه ، بناءً علیه بعض سطحی نظرانه قارشی بونلرك ماهیتنی اورتکده اولان پرده‌یی یرتمق اوزریمزه وجیبه اولدیغنه تمامیله اعتقاد ایتمش ایدك. حتی بوفکردن (اسپریتزمك خرافاتدن عبارت اولمسی فکرندن) قورتولمق ایچون پك چوق زمان صرف ایتدك . »

لکن استاد اسپریتزم مشاهداتنك خیال اولمدیغنی اعتراف ایله برابر مخلدیت روحی اثبات ایده‌جك برهان قطعی‌یه‌دها ظفریاب اوله‌مامشدی. چونکه سوزلرینی شو جمله ایله بیتیریبور : « بویله ایسه فکریمزی صراحةً درمیان ایتملی بزده دیملی‌یزکه : خایر خایر ! افکاره دهشت ویرن وبزم محیط معرفتمز داخلنده کی اشیای ناچیز ایله مقایسه ایدرك ادراکی قابل اوله‌میان بومشاهدات موتك بقا وادراك صفتلرندن متمتع اولان ذات انسانیه‌یه برحریت کامله بخش ایده‌جکنی صورت قطعیه‌ده اثبات ایده‌من . »

مع مافیه استاد بحثك صعوبتندن بیلمادی ؛ دایانوب قالدیغی وقفهٔ شك وترددده طورمق ایسته‌میه‌رك برقهرمان صاحب عزمك اقدام فوق‌الناشناسیله ایلری طوغرو یورودی . درت سنه صوکره میدانه کتیردیکی (تحلیل اشیا) سنده عقیده‌سنی تصریح ایتدی ، حتی ارواحك تجسدینه یعنی قابل لمس وحس برجسم ایله ظهورینه نقل کلام ایدرك دیدی که : « هرکس ایچون چوق زمان اول ، یاخود یاقینده وفات ایدن عائله‌سی افرادندن برینی شخصیله کورمك قابلدر . »

محمد فرید وجدی
محمد عاکف

مکارم اخلاق

سعادت دارین

علم فقه اشرف العلوم در . غایتی سعادت دارینندر . بونده هیچ شبهه ایدیله‌من . فقط بو علم عالیشانك مجرد تحصیلی او غایتی استحصالده کافی دکلدر . . بلکه موجبنجه عمل لازمدر . چونکه عملسز علم فائده ویرمز . بو جهتله انسان فقهك تحصیلیله قالمیوب آنك مقتضاسیله عامل اولملیدر . شویله‌که هر حالنده آنك ایجاباتنه حرفیاً تبعیت ایتملیدر. ایشته اولوقت مکارم اخلاق ایله متصف اولمش اولورکه تحصیل علومك فائدهٔ قصواسی ده بودر . زیرا نزد اولی الانظارده خفی اولمدیغی وجهله بالجمله انبیای عظام علیهم السلام حضراتی نوع بشره حسن اخلاقی تعلیم وتعمیم ایچون بعث بیورلمشلردر . نته‌کیم خواجهٔ کائنات علیه افضل التحیات افندمز حضرتلری دخی (بن مکارم اخلاقی اتمام ایچون کوندرلدم) و(سزدن اك زیاده سودیکم اخلاقی اك کوزل اولانکزدر) بیورمشلردر . . نصل‌که (ان اکرمکم عندالله اتقیکم) نظم جلیلی ایله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزك حق عالیلرنده شرفنازل اولان (انك لعلی خلق عظیم) آیت کریمه‌سی حسن اخلاقك درجهٔ اهمیتنی کوستریر. اعتقادمه کوره هانکی بر نبی ذیشانك وصف عالیٔ نبوتدن قطع نظرله بشریتی اعتباراً توصیف لازم کلورسه « خصال حمیده‌یی جامع بر ذات کامل » دیمك ایجاب ایدر. خلاصه حسن اخلاق صوك درجه مهمدر. ثمره‌سی دخی سعادت دنیویه واخرویه‌در. شمدی دوشونه‌جك برجهت قالور. عجبا بوسعادتلره انسانك حقیقةً احتیاجی وارمیدر؟ البته واردر. چونکه انسان دینلنجه آکلاشیلان نه‌در؟ حیوان ناطق، یعنی جسم وروحدن مرکب برماهیت دکلمی ؟ اوت ، حالبوکه جسمك حقیقتی منکشف وفقط روحك ماهیتی غیر مکشوف وجسم فانی، روح باقیدر . بناء علیه بونلردن هربرینه خاص اوله‌رق (حیات فانیه) و(حیات باقیه) ناملریله بر ر حیاتك وجودی طبیعیدر. حیات فانیه ؛ ولادتله حاصل ، موت ایله زائل اولور. لکن حیات باقیه بویله دکلدر.

ایمدی شو ایضاحاتمزله ظاهر اولورکه انسان بویله ایکی نوع حیاته مالك اولمق اوزره یارادلمشدر. بونك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اوله‌رق ایکی نوع سعادته عرض افتقار ایتمکده بولندیغی درکاردرکه اونلرده سعادت دنیا وعقبادن عبارتدر. بونك ایچون انسانلر شبهه یوقکه بو سعادتلری هرزمان آرزو ایدرلر. هله سعادت دنیایی آرزو ایتمیه‌جك

برفرد بشر تصور اولنه‌مز. فقط انسانلر ایچون اصل غایهٔ امل، بو دکلدر. بلکه سعادت عقبادر. چونکه انسانلرك بو مختصر زیه کایشی محضا بو سعادت عظمایه استحقاق کسب ایده بیلمك ایچوندر. بو سوزمزی ایضاح واثبات صددنده دیرزکه: معلوم اولدیغی اوزره انسان قدر مستعد کمال بر مخلوق دها یوقدر. چونکه انسانه بر نظر صحیح عطف ایدیله جك اولورسه نظرةً برچوق معجزات عظیمه‌یه مصدر اولدیغی کوریلور. ازجمله انسانه مخصوص اولان نطق محیر العقول بر معجزهٔ کبری دکلیدر؟ دیمك اولیورکه انسان پك علوی بر صنفدر. حالبوکه انسانی خلق ایدن تعالی وتقدس حضرتلری حکیمدر. هر ایشی مطلقا مصلحتی تضمن ایدر.

شو احوال نظر اعتباره آلنورسه ظن اولنورمیکه انواع کمالاته استعدادی ظاهر بولنان بودرجه مکمل بر مخلوقی الله ذوالجلال حضرتلری شو اوچ کونلك فانی بر حیاتك کونا کون آلام ومصائبنه محکوم ایتمك ایچون خلق بیورمش اولسون؟ او حکیم متعال حضرتلرینك شانته لایق اولورمیکه صنوف مخلوقات ایچنده ممتاز قیلدیغی بو مصنوع بدیعی هیچ بر آننده لذت حقیقیه محسوس اولمیان بر حیات مؤلم ایچون عدمدن وجوده انتقال ایتدیرمش بولنسون؟ عقلمز بلا تردد حکم ایدر دیرکه: خیر. او تقدیرده بو انسانك بهمه حال حیات باقیه ایچون یرادلمش اولدیغی وبناءً علی ذلك سعادت باقیه‌نك انسانلرجه اقصای آمال اولمسی لازم کله‌جکی تعین ایدر.

قالدیکه حقیقت حال بو مرکزده ایکن سعادت دنیایی نیچون آرزو ایدرز؟ بونك سببی بدیهیدر. چونکه بو ایکی درلو سعادتك یکدیکرینه شدت ارتباطی واردر. زیرا مقصود اصلی روحك سعادتی ایسه جسمك سعادتی ده آنك موقوف علیهیدر. یعنی سعادت فانیه لذاتها مقصود اولمیوب بلکه سعادت باقیه‌یه وسیله‌در. بو سببله قطعیاً وابدیاً محتاج بولندیغمز عالم بقانك سعادتی تحصیل ایچون اول امرده بو عالم فنانك سعادتنی استحصاله محتاجز. چونکه بر شیئه محتاج اولان، او شیئك موقوف اولدیغی شیئه ده محتاج اولور. فی الحقیقه انسانی انسان ایدن روح ایسه‌ده روحه خادم اولان ده جسمدر و بونلر یکدیکرینه معارض برحالده بولنورلر. ارەلرنده بر مبارزهٔ دائمه موجوددر. چونکه روح مقتضای ماهیتی اوله‌رق انسانی دائما درجهٔ ملکیته ترفیعه چالیشور. جسم ایسه حکم جبلتی اوله‌رق درکهٔ بهیمیته تنزیله اوغراشور. بو مبارزه نتیجه‌سنده بونلرك هانکیسی غلبه ایدرسه بالطبع اونك حکمی جاری اولور. اکر روح غالب کلورسه آنك ایجاباتی انسانده تجلی ایدر، انسانده او وقت حقیقی انسان اولور. واکر جسم غالب کلورسه او زمان آنك مقتضیاتی تظاهر ایدر. او حالده انسانده انسانلقدن اثر قالمز. ایشته بو مبارزه‌ده روحك جسمه غلبه‌سنی تأمین ایده بیله‌جك یکانه قوه ایسه (مکارم اخلاق) درکه انسانك ملکات ملکیه اکتسابندن عبارتدر. بناءً علیه ملکات مذکوره‌یی اکتسابه انسان همیشه صرف مساعی ایتملیدر. بوده علم فقهه تماماً تمسکله اولور.

عبدالله

مواعظ

باق نه بیورور الله. سورهٔ جاثیه‌ده بو آیت جلیله. کله‌جك درس ایضاح ایده‌جکز. ﴿ثم جعلناك علی شریعة من الامر فاتبعها ولا تتبع اهواء الذین لا یعلمون. انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین. هذا بصائر للناس وهدی ورحمة لقوم یوقنون﴾

اوچ آیتده تماميله بو احواله مطابقدر. قرآنده اولمیان شی یوق. هیچ بر وقعهٔ تاریخیه، بر سرکذشت بشریه یوقدرکه قرآنده بولونماسون. اولمش، اوله‌جق بتون احوال کائناتی الله (جل شانه) درج ایتمش. نه درلو فسادلر چیقه‌جق، نه درلو ملعنتلر اورته‌یه قونه‌جق، وقتیله چاره‌سنه باقمق ایچون، بیان بیورمش.

﴿ثم جعلناك علی شریعة من الامر﴾ صوکرا بن نه یاپدم؟ بو قدر پیغمبرلر کلدی کچدی، نهایت بنی اسرائیل پیغمبرانی‌ده کچدی. اولا انبیای عظام وامتلرینی بیان بیورور: نه کبی احوال سرنما اولمش، نه کبی وقایع ظهوره کلمش... بونلری بیاندن صوکرا بیورورکه صوکرا آرتق صره سکا، سنك امتکه کلدی. سن آخر زمان پیغمبری اولدك. ﴿ثم جعلناك علی شریعة من الامر﴾ صوکر امریمدن بر شریعت کامله، بر طریقت عظیمه اوزرینه سنی قیلدم، یعنی سنك وامتنك سلوکنی مقرر ایتدم. نه اوزرینه؟ اویله بر شریعت جلیله، احکام الهیه‌که هیچ مثلی کورولمه‌مش. هیچ بر پیغمبرك شریعتی اوکا بکزه‌یه‌مز. (علی شریعة) تنوین تعظیم ایچون (علی صراط مستقیم) کبی. بز اونك کنهنی بیله‌میز. تصورمزك فوقنده. اویله عالی، عزیز، مقدس بر شریعت جلیله اوزرینه سنی قیلدم. قیامته قدر سنك شریعتنی امتنه میراث براقه‌جغم.

فقط شریعتی نیچون سزه ویریورم؟ (فاتبعها) بو شریعته متابعت ایدیکز، هر حکمنه رعایت ایدیکز. (ولا تتبع اهواء الذین لا یعلمون) بر طاقم جاهل حریفلرك هوای وهوسلرینه اتباعاً سوقاقلرده باغیروب چاغیرملرینه اهمیت ویرمیك، شریعت ایسترز دیه اوبدالارك آرقه‌سندن قوشمایك!..

الله: «شریعت ایسته‌یك!» دییور. «سن ایسته‌مزسك، دیه اولدورجکم» دیه‌مزسك. حقك یوق. الله تعیین ایتمش، کیم ایشلیه‌جك. کیم خارج قاله‌جق، ایسته‌سه‌کده، ایسته‌مسه‌کده اواوله‌جق. حکم شریعت یرینی بوله‌جق. شریعت می ایسترسك؟ آل ایشته دیکنی! کوردکی معصوملری اولدورمك نصل اولورمش؟ شریعت جانیلری، خائنلری بویله دار آغاجنه چکر.

(انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین) او حریفلرکه شریعتی خور کوریرلر، کندی منفعتلرینه آلت ایدرلر. جان یاقمق ایچون شریعت محمدیه‌یی تمسك اعتبار ایدرلر. ظن ایتمه‌که سندن اللهك عذابنی دفع ایدرلر، سنی قورتاریرلر... خطاب، حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندمزه، اما امته‌در.

امته . یاخطاب عامدر . چوق یرلرده اویله یاپارلر . مخاطب اولمغه کیم لایق ایسه اودر . کتب بلاغتده واردر (وقد یترك الخطاب الی غیر معین) (ولو تری اذ المجرمون ناکسوا رؤسهم) کبی .

برچوق جنایره داخلدر بورالر . باقی نه بیورور ؟ حضرت پیغمبره نه باپه جقدی مشرکلر ؟ واقعا دیپورلر : نیچون چیدك اباد واجدادینك دیننده ؟ واز کچ دین اسلامدن ، سنك ابا واجدادك کعبه ایچنده کی پتلره طاپیپورلر . سن ده کل بزمله برابر پتلره طاپ . یاری مالمزی سکا ویره لم . سنی پادشاه ایده لم . مملکتمزده حکمفرما ایده لم . تك سن بو دعوادن واز کچ : « الله بردر » دیمه . چونکه صکره اوچیوز آلتمش تکری آیاقلر آلتنده قالیر .

دنیایی کوج ایله بونلر قوللانیر . برتکری صوکره نه یاپار ؟ (اجعل الالهة الها واحدا ، ان هذا لشیئ عجاب) مجنون دیرلردی . حاشا . ایکی شیدن طولایی :

برنجی : « الله بردر » دیپور . حالبوکه زعملرنجه حیوانلره ، انسانلره ، روزکارلره ، کوندوزلره ، کیجه لره هپ آیری آیری بر آله نظارت ایده جك . هانی اساطیر یونانیه ده کوزللر الهه سی ، چیچکلر الهه سی ، صولر تکریسی یوقمی ؟ اویله ایشته بی نهایت تکریلر .

عقیدهٔ اسلامیه جه اولسه اولسه اونلر ملك اوله بیلیر . الله امور کائناتی هربرینه تفویض ایدر . حالبوکه اونلر هپسی تکری تلقی ایدرلر . حضرت پیغمبر افندمز : « الله بردر » دیدیکی ایچون : « عقلنه شاشارز » دیپورلر .

بریده : — اولدکدن صوکره دیریله جکسنز . نصل اولورمش اولدکدن صوکره بو وجود ینه تر وتازه اولسون . دنیاده اولدیغی کبی قالسون ، کزسون ، بونی هیچ بر عاقل سویله مز . بلکه روحی جنته ، جهنمه کیدر . لکن روحله جسد برلشسون ، بو اولماز .. (وقال الذین کفروا هل ندلکم علی رجل ینبئکم اذا مزقتم کل ممزق انکم لفی خلق جدید . افتری علی الله کذبا ام به جنة ...) حبیبم ! کافرلر باقسنك ایچون نه لر سویلیورلر . بربرلرینه دیپورلرکه : — کوله جك برشی وار ، لکن بن سویلیم ایناناز سکزکه ، هیچ عقلی باشنده اولان بویله شیلره ایناناز می ؟ بزکل برابر شو برچالمه برآدمه کتوره یم [مرادی حضرت پیغمبر افندمز] کوره سکز نه لر سویلیه جك . دیه جك که : « وجودکز چورودکدن ، پاره پاره اولوب داغیلدقدن صوکرا ینه بویله موجود اوله جقسکز . دیریله جکسکز . چوروپ طوپراق اولدقدن صوکرا قالقه جقسکز . روحکز ، جسدکز بر یره کله جك . » کل اما قولاغکله ایشیت که ایناناملك یکا .

باق خانه باق ، نصل افکاری زهرلیورلر ..

— صحیح می ؟ حقیقةً بویله سویلر می ؟

— های های ! .. کل ده کور ، قولاغکله ایشیت . فقط بیله مم عقلی می یوق ، مجنون میدر ؟ یوقسه افترامی ایدر ؟ هله سویلدیکی طوغرو دکل ، یا عقلی باشنده دکلدر ، یا افترا ایدیپور ...

کفرلر دیپوربونی . او قودامانلر عوام طاقمی ، او احمق مشرکاری بویله قاندیریپورلردی . نصل که قاندیردیلر .

حضرت رسوله ده اویله دیپوردیلر : — کل کل سن ده بزمله برابر اول !

لکن تأثیر ایدرمی پیغمبره ؟ اصل مقصد صوکرا کافرلری حمایه در . اونکیچون (انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً) بیوریلیور . او جاهللرکه حقانیتدن دم اورورلر ، شریعته طرفدارلق کوسترلر ؛ اویله بیل که سندن الالهك عدالتنی دفع ایده مزلر .

نه ایچون یاپارلر بونی ؟ (وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض) ظالملر بربرینك دوستیدر . بربرینه یاردم ایدر . دها بیوك بر ظالم ایستدیکی کبی اونلری قوللانیر . لکن سن صاقین ! ظالملرله هم افکار دکلسك یا ، اونلر مشترکدر . کوکلی وار .

بعضیلری ده بیلمه یرك اشتراك ایدرلر . (ولا ترکنوا الی الذین ظلموا) بونلرك شرندن صاقین . ظالمك الله ویرمسین . دنیایی خراب ایدن اودر . اکاسرهٔ عجم اهل ایمان اولمادقلری حالده بونجه سنه لر دوام ایتمشدر ،

اکاسره ، که اسکی ایران شاهلری ، بزده قیاصره وارکه اونلرده روم قیصرلری دیمکدر . اکاسره « کسری » نك جمعیدر . اصل فارسیسی « خسرو » در . یزدجردلر ، دارالر ، نوشیروانلر ... ایشته بونلر هپ اکاسره . حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندمز نوشیروان عادل زماننده دنیایه کلدی . ایکی سنه دها یاشادی ، صوکرا وفات ایتدی . حتی بر حدیث روایت ایدرلر . بك صحتنی تأمین ایده میز . افندمز بیورمشلر : « بن عادل بر پادشاهك زماننده دنیایه کلدم . »

اما مجوسی ایمش اولسون . عدالتی دنیایی طوتمش . باقیا بو رمجوسی اولدیغنه . عدلی جهتیله افتخار ایتمش :

(ولدت فی زمن الملك العادل)

حمد اولسون ظالملر زماننده دنیایه کلمدم . نوشیروان عادل دورنده مهد شهود عالم آرا اولدم .. بیورمشلر .

باق شیمدی نوشیروانك عدالتنه . نو سویلمکله بتره میزیا ، چونکه استاسلری اویله . عاقل آدم . ایچلرنده پك چوق حکما وار . انبیایه خدمت ایدنلر وار . او اساسی قورمشلر . بیلیورلرکه پادشاهلق عدالتله قائمدر . عدالت اولمازسه عالم معمور اولماز . عدالت ، مساوات اولمازسه بلادده ، ماموریت اولورمی ؟ ثروت طبیعیه دن استفاده اولماز ، مملکتلر محو اولور ، اهالی خراب اولور ، خزینه نه ایله طوله جق ؟ خزینه لر طولمازسه عسکرلر بسلنمز . بویله اولورسه پادشاهك نه ذوقی قالیر سلطنتده ؟ ملتدن دائما بد دعا کلیرسه نه خیر اولور پادشاهلقدن ؟

— نه سویلرلرسه سویلسونلر . عسکرلر اهالی آچ چپلاق قالیرمش ، نه ایسترسه اولسون بنم قاصه لرم طولسون ده ملتك خزینه سی نه ایسترسه اولسون ...

اویله ظالملکله مملکت اداره اولماز . اولور ، اماالبت بر کون کلیر

عدالت ینه ظالملرك باشنی ازر . نه کندیلری قالیر نه اولادلری . قالسه‌لربیله بد دعاایله راحت ایتمزلر . اونك ایچون ظلم بلای عظیمدر. عاقل اونی ایسته‌مز . ذره قدر عقلی اولان بونی آکلار .

حتی نو شیروان بر دفعه خسته‌لنمشدی . اك امین آدملرینی حضورینه چاغیرمش ، دیمش که: — اوغلم ، بن خسته‌اولدم، قورقارم که بو دردہ درمان بوله‌میه‌جغم ..

— امان افندم ، هیچ چاره‌سز درد اولورمی ؟ دردی ویرن درمان‌ده بخش ایتمش .

— بیلمم اما کتابلرده بر شی کوردم . بو دردك دواسی اولسه اولسه بر شی اوله بیلرمش : بر خراب کوی بوله‌جقسکز . اوراده بر ییقیق دیوار وارسه اورادن اسکی بر کرپیچ کتیره‌جکسکز . او کرپیچله شفا بوله‌جغم . یوقسه بو علتك یوق دواسی .

— بکی افندم امر ایدك ، کیدهلم .

— هایدی کیدك .

ایکی اوچی بر طرفه . بر قاچی‌ده دیکر طرفه ، شرقه غربه ، بتون مملکته یاییلدیلر . کزدیلر ، خیلی زمان دولاشدیلر . هر طرفی تفتیش ایتدیلر . اویله خراب بر کوی آرادیلر . بوله‌مدیلر . نره‌یه کیتدیلرسه معمور، هر یر منتظم یاپیلی . کوردکجه انسانك فرحی آرتار ، قلبی افتخار ایدر . کزدیلر ، دولاشدیلر، یوق یوق ، محزون محزون کلدیلر . نو شیروانك حضورینه چیقدیلر :

— کزدیکز ، بولدیکزمی ؟

— خایر افندم .

— نه‌دن ؟

— افندم ، الکاکزده خراب ، ییقیق بر یر یوق .

— حمد اولسون ، دیدی ، ذاتاً بن بونی آکلامق ایستردم . اوکا مراق ایدردم : عجبا مملکتمزده حالا بوزوق ییقیق بر دیوار وارمی؟ بیلدم که سز جان عشقیله آرایه‌جقسکز . چونکه بنی سویورسکز ، البت شفا بولمه‌می ایسترسکز . دقتله کزه‌جکسکز ، تحری ایده‌جکسکز . فقط حمد اولسون الله‌ه که بو کونلری بکا کوستردی . بن بونکله افتخار ایدرم . آرتق اولسه‌مده غم یمم .

حریفلر ایشته بویله چالیشیورلردی . بیلیرلردی که بتون علما سویلمش ، بتون حکما ایضاح ایتمش : دین ، ملك ایله اولور . سلطنت وطنله اولور . ملك اولمازسه دین ، شریعت قالماز .

ایشته دشمنلر النه کچن مملکتلر ، کوریبورز ، نه حاللره کلدی . نه جامعلر قالدی ، نه وقفلر ، نه مدرسه‌لر . الك یقین زمانلرده اولدی و اولیور . کیت اورالرده باغیر باقه‌لم : « شریعت ایسترز » دیه . همان حاضرلنمشدی بلغارستان . اوروپایه اویله دیدی : براقك بن کیدوب استانبولی ضبط ایده‌یم . بتون اردونك انتظامی کندی .

بلغارستان بتون دولتلره بویله تلغرافلر چکدی . الك انصافسز بلغارلری بورایه مسلط ایده‌جکدی . صوکرا باشلادی سلانیکدن تلغرافلر یاغمه‌یه . دولتلر :

— دور باقه‌لم ، دیدیلر ، بلغارستانك یه‌جکی نانه دکل بو . اللهك عنایتیله عثمانلیلر یکیدن حیات بوله‌جقلر . بر آز آلدانمشلر . فقط نه یاپسونلر . اومقامی حرمتلی کورورلر . اوده نادم اولدی . « بن‌ده سزك رئیسکزم ، ال برلکیله چالیشه‌لم . اوغللرم » دیدی . مجلسده بولوندی . نه اونلرده ایناندیلر .

مکرسه ال آلتندن باشلامش ، دها وقعه کونندن . ظاهرده خالص مخلص کورونور ، نه بیلسون اورته‌لق ؟ کیم ایستر باد اهلك عزلنی ؟ نه خارجاً نه داخلاً ارزو اولنور بر شی دکل . تاریخلرده اوقو . مجبوریت قطعیه اولمه‌دن پادشاهلرك تبدیلی جهتنه کیدیلمه‌مش . کوچك بر شیئله مقام خلافت و سلطنته تعرض ایدیلمه‌مش . فقط فتوی ویریلیر . اجماع امت منعقد اولورسه بوکا کیمسه‌نك بر شی دیه‌جکی قالماز .

بوجهتله بتون آوروپا ، امریقا حقیقتی آکلادیلر . واقعا عثمانلیلر قوزی کبی حلیم هردرلو ظلمه متحمل کیمسه‌لردر . فقط صیره‌سی کلنجه‌ده آرسلان کبی کوکررلر . الله اویله امر ایتمش : « ظالمك النی طوتمازسه‌کز هپکز محو اولورسکز »

کذلك دیکر احادیث شریفه وار: « اکر اهل اسلام ظالملك النی طوتمازلرسه اونلرده برابر حشر اولورلر. »

شریعتك امری بویله‌در . جمله عالم بونی تصدیق ایدر . اکر بویله اولماسه ایدی هیمز بلغارلرك النه کچه‌جکدك . بلغارلر بلغارستانده یاپدیغنی بورادده یاپه‌جقدی . انکچون علما ، حکما دیبورلر : دین ملك ایله ، ملك‌ده عسکر ایله قائمدر . عسکر اولمازسه مملکت قائم اولماز . عسکر پاره ایله یشار . اسلحه‌سی ، ارزاقی هردرلو لوازمی پاره ایله اوله‌جق . پاره‌ده اهالیدن آلنه‌جق . عشر آلنیر ، ویرکی آلنیر . مال ایله اهالی اولمازسه عسکرده اولماز . مال ایله اهالیدر مملکتلری معمور ایدن . عدالت ، امنیت و آسایش مهمدر .

ایشته اکاسره هپ بو اساسی طوتوب بیکلرجه سنه دوام ایتدی سلطنتی . الك صوکرا قالان اسمی (یزد جرد) می نه ایدی . اصلا اسلامه قارشی طوره‌مدی . چونکه دنیا منفعتی ایچون چالیشیورلردی . فقط بز هم الله ایچون ، هم دنیا ایچون چالیشیورز . اهل اسلامك عداتی یالکز دنیا ایچون دکلدر . اجر وار ، ثواب وار ، دیمز ، شریعتمز عدالت امر ایدیبور . اونلر عقلاً حرکت ایدیبور . بز هم عقلاً ، هم شرعاً . بزده دها قوت وار . اونك ایچون باش ایده‌مدیلر . حضرت عثمان زماننده اکاسره‌نك حکومتی نهایت بولدی . رستم زال ایله نه قدر محاربه‌لر اولدی . نهایت الك صوکرا اوده هلاك اولدی . ممالك اسلامیه آسیای وسطایه طوغرو برتو آلدی . چونکه جدیت ایله حرکت ایتدیلر . بویله ملته قارشی طورولورمی ؟ یالکز عقل ایله اولماز . عقل ایله نقل بر یره کلیرسه او وقت ایش باشقه اولور . شریعتده باشقه قوت وار . (انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً... بوقدرله اکتفا ایده‌لم .

۵۹ نجی درسك صوکی

ابو العلا

متین مطبعه‌سی

صراط مستقيم

١٣٢٦

دين ، فلسفه ، ادبيات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطار : مسلكمزه موافق آثار مع الممنونيه قبول اولنور درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

مؤسسلری : ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب

	سنه‌لكی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولايتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبيه	٨٠	٤٠

تاريخ تأسيسی : ١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قيره‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنير

درسعادتده پوسته ايله كوندريليرسه ولايات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ٤٤ — ٢٠ جمادی الاخره ٣٢٧ پنجشنبه ٢٥ حزيران ٣٢٥ — ايكنجی جلد

جاسوسلق ، خفيه‌لك صفت لعينه‌سی

بر كيمسه‌نك قدح وذمنه دائر سويله‌نن كلامی شفاهاً ويا تحريراً كنديسنه اسماعدن عبارت اولان « نميمه » نك حرام قطعی اولمسی جمله‌نك معلوميدر . دائماً سوء نيتله ، فسادجويانه ارتكاب اولونان ، منافرت القاعنه باعث مستقل اولان بو معصيت عظيمه‌نك فوق العاده شناعتی ، نماملغی اعتياد ايدن كسانك هر درلو خصائل خبيثه‌يی جامع اوله‌جقلرينك قطعيتی ده شو آيت كريمه‌دن مستبان اولمقده‌در .

استعيذ بالله « ولا تطع كل حلاف مهين » ای مؤمن ! صاقين كثير الحلف ، يمينی بول اولان هيچ برشخص حقيره اطاعت فساد آميز سوزينه موافقت ايتمه . (مهين) حقارت مراد فی مهانتدن مشتقدر .

« هماز مشاء بنميم . مناع للخير معتد اثيم » بو مقوله كيمسه‌لر هر زمان خلقك مساويسنی تفتيش واخباره مبادرت ، خير ومشروع ، حقوق آدميه‌دن معدود شيلر ايله انتفاعه ممانعت ، تعديات كوناكونه مجاسرت ايله هرجنايتی ارتكاب ايدرلر .

« عتل بعد ذلك زنيم » چونكه قاسی القلب ، جفاپيشه اولملرندن باشقه مجهول النسب فرومايه كيمسه‌لردر . « زنيم » پدری مشكوك بولونان شخص معناسنه‌در . نصلكه برشاعر ديمشدر .

« زنيم ليس يعرف من ابوه »
« بغی الام ذو حسب لئيم »

بو صنعت مذمومه‌يی اعتياد ايدنلرك علی الاكثر « ولد بغی » مقارنت غير مشروعه محصولی اولملرنی ابو موسی الاشعری رضی الله عنه تصريح ايتمشلردر . مشار اليهك احفادندن بلال ابن ابی برده رحمه الله امير بصره اولدقلری هنگامده كنديسنه بويله بر سعايتده بولونان شخصه « طور باقه‌لم ، اولا سن نصل آدمسك اوكره‌نه‌لم » ديمش ، لدی التحقيق مرقومك ولد غير مشروع اولديغی تحقق ايتمش ايدی . بونك اوزرينه جد عاليلرينك آنف الذكر كلاملرنی حكايه بيورمشلردر .

امام غزالی قدس سره حضرتلری ديبورلركه انسان احوال ناسه دائر كورديكی ، ايشتديكی هرشيئی دكل يالكز استماعنده عبرت آلنه‌جق ، فائده كوروله‌جك شيلری حكايه ايتملی ، كندی حقنده سويله‌نديكی روايت اولونان ناسزا كلماتی همان تصديق ايتمه‌ملی‌در . چونكه بويله سوزلرك راويسی نمام اولديغی جهتله شرعاً فاسق عد اولونور . فاسقك خبری ايسه ـــ « ان جاءكم فاسق بنبأ فتبينوا » نظم جليلی حكمنجه ـــ شايان قبول دكل ، بلكه مردوددر . هم ده وظيفه مجرد عدم قبولدن عبارت اولميوب بلكه بو مقوله ساعی بالفساد اولانك فعلنی تقبيح و كنديسنه بغض ايتمك ده واجبدر .

حقنده اسناد وقوع بولان كيمسه‌يه معصوم اولمسی احتماله مبنی سوء ظنده بولنمامليدر ، چونكه « اجتنبوا كثيراً من الظن ان بعض الظن اثم » فرمان جليلنه توفيقاً سوء ظن ده حرامدر .

نميمه خصلت ذميمه‌سندن زجر ومنعه واعتياد ايدنلری تلعينه دال اولان احاديث وآثار حكمانك بر قسمنی ذكر ايده‌لم‌كه شرعاً وحكمةً نه درجه مستقبح اولديغی اكلاشلسون .

جناب حذيفه روايتيله صحيح بخاری ومسلمك هر ايكيسنده مذكور اولان « لا يدخل الجنة نمام » [١] حديث شريفنده نمامك دخول جنتدن

---

[١] بر روايتده « لا يدخل الجنة خب ولا منان وارد اولمشدر . خانك فتح وكسريله « خب » خائن وخادع ديمكدر . شارح مناوی رح بين الناس ساعی بالفساد اولان شخص لئيم » ايله تفسير ايتمشدر .

بر حديث شريفده « لا يدخل الجنة من لا يأمن جاره بوائقه » بيورلمشدر . يعنی قونو قومشولری بائقه‌سندن امين اولميان كيمسه‌لر داخل جنت اوله‌مزلر . بوائق بائقه‌نك جمعيدر « بائقه داهيه مرادفی

محروم اوله‌جغنی تصریح ایدلمش حدیث آخرده‌ده «شرارکم المشاؤن بالنمیمة المفسدون بین الاحبة الباغون للعیوب» بیورلمشدر. یعنی ایچکزده شرار خُلق ناسك معایبنی تفتیش وتجسس ایله نقل کلام ایچون کزنلر، احبا اره‌سنی افساده ساعی اولانلردر.

حدیث شریف دیکرده دخی بر چوق کیمسه‌لر ملعون عنوانیله یاد ایدلمشلردرکه اونلرك بر صنفی ذوالوجهین وذواللسانین اولانلردر دیکرلری‌ده کروه نمامین ایله «شغاز» اولانلردرکه بونلر طوائف انسانیه آره‌سنه عناصر مختلفه بیننه الیای عداوت ایدنلردر.

کتب اخلاقیه‌ده «سعایت الی السلطان» تعبیر اولونان خصلت لئیمه — که سلاطینه امرایه یالان یاکلش لاف طاشیمق حنلرنده جریان ایدن سوزلری نقل واسماع ایتمکدن عبارتدر — اقسام نمیمه‌نك اشد واشنعیدر عربلر بوکا «حالقه» و«مهلکه» اطلاق ایدرلر چونکه سلامت عمومیه‌یی حلق وازاله «نفوس کثیره‌یی اهلاکه بادی اولمقده‌در.

(ابغض الناس عندالله المثلث) فقره‌سی‌ده حکم قدیمه جمله‌سندن اولمق اوزره کتب ادبیه‌ده مضبوطدر. ناسك نزد باریده اك زیاده مبغوض اولانی «مثلث» در. بو مثلثی اصمعی رحمه‌الله «هوالرجل یسعی باخیه الی الامام فیهلك نفسه واخاه وامامه» دییه تفسیرایتمشدر. یعنی اول شخص بدسیرتکه قرداشنی امامه غمز ایدرك هم اونی، هم کندیسنی، هم‌ده نتیجه اعتباریله امام ومتبوعنی اهلاکه باعث اولور. سراج الملوکده مذکور اولدیغی اوزره بلغای عربدن برذات‌ده شویله دیمشدر: السعایة الی السلطان والی کل ذی قدرة ومکنة هی الحالقة والمهلکة تجمع الخصال المذمومة من الغیبة ولؤم النمیمة والتغریر بالنفوس والاموال فی النوازل والاحوال وتسلب العزیز عزه وتحط المکین عن مکانته. فکم دم اراقه سعی ساع وکم حریم استبیح بنمیمة نمام وکم من صفیین تباعدا وکم من متواصلین تقاطعا وکم من محبین افترقا وکم من الفین تهاجرا وکم من زوجین تطالقا فلیتق الله النهار رجل ساعدته الایام وتراخت عنه الاقدار ان یصغی لساع او یستمع لنمام»

یعنی مقام سلطنته، یاخود بر صاحب نفوذ وریاسته قارشی بعض کلمات ویا تشبثات اسنادیله بر شخصی سعایتده بولنمق اویله بر جنایت حالقه ومهلکه‌درکه غیبت ونمیمه دنائتلرینی احتواسندن باشقه نوازل واحوالده نفوس واموالی اتلافه بادی اولور.

بو معصیت کبیره ایله عزیزك عزی زائل مکین مکانتندن، سید

اولوب «الامر الشدید الذی یأتی بغتةً» آنسزین ایرشدیریلن آفت عظیمه‌دن عبارتدر. خائن خفیه‌لر بی خبر اولان بیچاره‌لری آن واحدده محو وافنا ایتمزلرمیدی!

بو احادیثده دخول جنتدن مقصد قبل التعذیب دخولدرکه خفیه‌لك جاسوسلق ایدن آخرته ایمانله کیتسه بیله عذاب کورمدن داخل جنت اوله‌میه‌جقدر. اونلر ایچون بو صورتله استحقاق عقاب آخرتجه بیوك بر امتیازدر.

مرتبه‌سندن ساقط اولور. ساعینك سعایتی ایله نیجه دمای معصومه اراقه، بی‌نهایه حرمتلر استباحه ایدلمش صفیلر یکدیکرندن تباعد متواصللر تقاطع محبلر افتراق، زوجین تباین ایتمشدر.

جناب عزیز ذوالجلالدن اتقا وحذر ایتمیدر اول شخص عالیمقامکه ایام کندیسنه مساعد وقضای الهی مترضی اولیور، ساعی بالفساد اولانلره اصغا ایتمکدن، نمام کروه لئیمه‌سنك الیا آتنه قاپلمقدن محترز اوللیدر.

مناسترلی اسماعیل حقی

فضائل ورذائل

وذکر فان الذکری تنفع المؤمنین.

دییورلرکه: انسان ایچون برغایهٔ کمال واردر؛ اونی احرازه چالیشمق اوزرینه فرضدر. دییورلرکه: انسان نقصانه معروضدر. یوکسلوب اوکا غلبه ایتملیدر. دییورلرکه: انسانك کمالی امکان مساعد اولدیغی قدر فضائل اکتسابنده، نقصانی ایسه رذائل افعالدن برینی ارتکابنده‌در. شیمدی باقه‌لم او فضائل نه‌در، او رذائل هانکی شیلردر؟

فضائل روحك بر طاقم سجایاسیدرکه کندیسیله متصف اولان ایکی وجود آره‌سنده بر آهنك وثاق حصوله کتیرمك شاننده‌ندر. سخا، عفت، حیا ویوقیادن اولان خصائص عالیه کبی. شیمدی ایکی جومرد ایچون هیچ بر وقت معاشرتده خلاف تصور اولنه‌ماز؛ چونکه حقك ایجاب ایتدیکی یرده بذل ایتمك، ینه حقك ایجاب ایتدیکی یرده منع ایتمك ایکیسنك‌ده مفطور اولدیغی سجیهٔ مشترکه اقتضاسنده‌ندر. بناءً علیه هربری حدینی بیله‌رك اصلا تجاوز ایتمیه‌جکی ایچون معاملات اقتصادیه‌ده هیچ نزاعه محل قالماز.

کذلك عفیف النفس اولان آدملرده مشتهیات نفسانیه‌دن بری اوغورنده مجادله‌یه قالقیشمازلر؛ زیرا هوسات رذیله‌دن چکنمك، آمال کریه بسله‌مك هربرینك طبیعی ایجابنده‌ندر. الحاصل، علمای اخلاقك صفات فاضله صددنده کوستردیکی بوتون خصائصی تدقیق ایده‌جك اولورسه‌کز کوررسکزکه هرفضیلت کندیسیله اتصاف ایدنلر آره‌سنده بر الفت حصوله کتیرمکده‌در.

فضائلی بتمامنده یا کاملاً، یاخود قسماً جمع ایتمش ایکی شخص اعمال ومقاصدك کافه‌سنده، یاخود قسم اعظمنده اتحاد ایدرلر. بو وحدتك دوامی ایسه فضائل مشترکه‌ده‌کی رسوخلری نسبتنده اولور. ایکی شخص آره‌سنده‌کی شو حال بر چوق اشخاص بیننده‌ده عین طرزی محافظه ایدر. دیمك، هیئت اجتماعیه آره‌سنده مدار وحدت اوله‌جق، آحاد میاننده متین بر عروهٔ اتحاد تشکیل ایده‌جك یکانه اساس فضائلدن عبارتدر. ایشته بو اساس محکم سایه‌سنده بر فرد دیکرینه، اوته‌کی کندیسنه بکزه‌ین بر باشقه‌سنه تمایل ایدرك، باقارسکزکه قوجه بر جمهور عین اراده ایله حرکت ایدن، حرکتنده‌ده عین غایته طوغرو یورویین بر کتلهٔ متجانسه شکلنه کیرر.

مجموع فضائل بوتون افعالده عدالدن عبارتدر. خصیصهٔ عدل بر

قومك كافۀ افرادینه شامل اولورسه هر بری حدینی بیلهرك ، حتی طانیهرق دیگرینك حدودینه ، حقوقنه تجاوز ایتمیهجکی ایچون آرهلرنده تعاون طبیعتیله حصول بولور .

افراد انسانیهدن هر برینك کندینه خاص بر وجودی واردر ؛ عنایت الٰهیه اوفرده وجودینی محافظه ایدهجك ، بقای نوعی ایچون تناسلده بولنهجق قوابی ویرمشدر . انسان بونظردن سائر افراد حیوانانه معادلدر . انجق حکمت الٰهیه انسانك دیگر حیوانلردن دها باشقه برصورتله ، دها یوکسك ، دها مترقی بروجودایله ممتاز اولمسنی اقتضا ایتمشدرکه اوده بونوعك برهیئت اجتماعیه تشکیل ایتمسی ، آیری آیری برچوق افرادك برآرهیه کلهرك براسم مشترکك شامل اوله بیلهجکی بربنیه وجوده کتیرمسیدر . هر فردك جمعیتدهکی موقعی ، اشکالی ، وظائفی مختلف اولمقله برابر هپسی بردن بروجود مشترکك بقاسنه ، تأیید قواسنه خدمت ایدن اعضا مثابهسندهدر . برجمعیتدهکی فضائل ایسه هرعضوی کندی وظیفۀ مخصوصهسنی ایفا ایدرك باشقهسنك وظیفهسنه تجاوزدن آلیقویان قوۀ حیاتیه کبیدر . مثلا الك وظیفهسی طوتمق ، وجودی مدافعه ایتمك اولوب کورمك بونك خواصندن دکلدر ؛ کذلك کوزك خدمتی کورمك ، رنکلری ، شکللری تمییز ایتمك اولوب طوتمق ، وجودی مدافعهده بولنمق وظیفهسی دکلدر . حالبوکه جملهسی بردن عین حیات ایله یاشار .

ایسترسهکز شویلهده دیه بیلیرسکز : جمعیت انسانیهیه نسبتله فضائل ، کائناته نسبتله جاذبۀ عمومیه کبیدر . کواکب وسیاراتك آرهسندهکی نظام نصل جاذبۀ عمومیه سایهسنده پایدار اولیورسه ، هرکوکب نصل بوقوتك توازنی سببیله کندی مرکزنده ثابت قالیورسه ، نصل دیگر کوکبله آرهسندهکی نسبتی محافظه ایلیهرك کائناتك ایجاد وبقاسی حقندهکی حکمت الٰهیی تمام اولنجهیه قدر هر بری مدار مخصوصنده منتظماً سیر ایدیورسه بوفضائل واسطهسیلهدرکه جناب حق هیئت اجتماعیهیی تشکیل ایدن افراددن هربرینك موجودیت شخصیهسنی بر زمان محدوده ، موجودیت انسانیهیی ایسه علم الٰهینك احاطه ایدهبیلهجکی بر آنی‌یه قدر محافظه ایدر .

بر ملتکه وضع ورفع ایدن ، الوب ویرن ، جلب ودفع ایدن الحاصل بوتون امورینی اداره ایلین بوتون شئوننه تصرفده بولنان صرف کندی افرادی اولور وهر فرد حرکت خصوصیهسنده عمومك غایه اتخاذ ایتدیکی مقصددن بشقه بر مقصده توجه ایتمز ، هیئت ملتك منافعنه متعلق هیچ بر ایشدن کری طورمازده بو صورتله جمعیت هردرلو شدائد ومؤثراته قارشی مقاوم بربنیان متین شکلنی آلیر وهرفردك آیری آیری قوتندن عمومك موقعنی تحکیم ایدهجك ، مجد وشرفنی مدافعهده بولنهجق اغیارك هجومنی منع ایلیهجك بر قوۀ کلیه وجوده کلیرسه ایشته اوامتده فضائل حاکم ، مکارم اخلاق متحکم دیمکدر .

بویله بر ملتك افرادی انجق ائتلاف ایچون اختلاف ایدر . انجق اتحاد ایچون آیریلیر . بونلرك سعی وعملدهکی اختلافلری بر محیط دائره اوزرنده بولوبده مختلف جهتلره کیدن آدملرك اختلافنه بکزرکه مبدأ حرکتدهکی افتراقلری محیطك دیگر بر نقطهسنده تلاقی ایچوندر . کذلك منفعت عمومیهنك جلبی ایچون تشبث ایتدکلری وسائلك بشقه بشقه اولمسی بر ایپك ایکی اوجنی چکن آدملرك حالنه اکدیررکه هر بری متوازن بر قوتله ایپی چکدکجه قارشیسندهکندن بر جهتدن اوزاقلاشیر لکن دیگر جهتدن اردهکی مسافهیی محافظه ایدر . او حالده بربرلرندن اصلا آیرلماز وبرینك منفعتی دیگرینك منفعتی ضمننده هدر اولماز .

آرهلرنده ارتباط تام بولنان بویله بر امت افرادینك مسالکنه کلنجه اونصف دائرهلره بکزرکه مرکز مشترکی ملتك حیات وشوکتیدر . هیچ بری محیط جنسیتدن خارج قالمز . جملهسی بردن جمعیتك منافعنه خدمت خصوصنده او جدوللری اکدیررکه دکزدن صو آلمق ایچون دکزه صو ویررلر .

بویله برامت فاضلهیی تشکیل ایدن افرادك هر بری رفعت قدر ومنزلت ، شان وشوکت اقبال وسعادت نفوذ وحاکمیت کبی بشریتك مابهالافتخاری اولان وانسانی سائر حیواناتدن ایران خصائصه ظفریاب اولمق انجق امتك بو مزیتلردن نصیبی تمام اولدقدن صکره قابل اوله بیلهجکنی کورردهاوکا کوره بذل مجهود ایدر ؛ هرفردی حصهسنه دوشن نصیبهیی آلمغه مستعد برحالهکتیرمکه چالیشیر ؛ هیئت عمومیۀ ملتك شویله طورسون افراد امتدن برینك بیله حقوقنه خیانتده بولنماز . واو حقوقی مدافعهدن قطعیاً کری طورماز . زیرا بیلیرکه بویله برحرکتده بولنسه نفسنه خیانت ایتمش ، چونکه آلات فعالیتندن بریسنی ابطال ایلمش ، اسبابدن برینی معطل براقمش اولهجق . کذلك احاد ملتدن هیچ برینی حقیر کورمز ، هیچ برینك سعی وعملنی استخفاف ایتمز اشخاصك هربرینی نه قدر حقیر اولورسه اولسون بویوك بر آلتدهکی اوفاق ویده منزلهسنده کوررکه اوویده دوشمکله بوتون آلت عملدن عاطل قالیر .

شمدی سنك ایچون برده شو صفات فاضلهنك حقایقنه نظر امعان ایله باقمق ایجاب ایدیور ؛ تاکه بیان ایتدیکمز نتایجی حقنده برحکم صریح ویرهبیلهسك . محاکمه ، رویت ، حریت فکر ، عفت ، سخا ، قناعت ، رفق ، وقار ، علوهمت ، صبروسکینت ، حلم ، شجاعت ، غیرك منفعتنه حرمت ، حماست ، صدق ، وفا ، امانت ، صافیت قلب ، عفو ، مروت ، حمیت ، حب عدالت ، شفقت کبی صفات جلیله برملتده تعمم ایدر . یاخود افرادنده اکثریته بولورسه عجبا اونلرك آرهسنده اتحاد تامدن بشقه بر شی اولهبیلیرمی ؟ عجبا عاقل ، حر ، صادق ، وفی ، کریم ، شجیع ، صابر ، حلیم ، متواضع ، وقور ، عفیف ، رفیق ، مرحمتکار ایکی آدم آرهسنده نفرت وخلافی موجب برسبب بولنهبیلیرمی ؟ حتی یمین ایدهرم که بوفضیلتلردن هانکی قومك ارضنه برروح وزان اولنجه اوارضی اولواولسه دیرلیر ، چول اولسه چمنزار ایدر ، چوراق اولسه باران رحمتله ریان ایلر . اوملته بروحدت زرهی کیدیررکه اصلا

دلمز ، بر ردای امان اورترکه ابدیاً یپرتلز. بوسجایای شریفه‌ده احراز کماله اك زیاده شایان اولان برامت وارسه اوده نبیلری بن مکارم اخلاقی اتمام ایچون کوندرلدم . « انما بعثت لاتمم مکارم الاخلاق. » بیورمش اولان امتدر.

فضیلت ، ملتلرك حیاتیدر. اونلری عناصراجنبیه‌نك مداخله‌سندن صیانت ایدر. زواله مؤدی اولان انحلالدن مصون براقیر. (وما کان ربك لیهلك القری بظلم واهلها مصلحون) .

رزائله کلنجه : بونلر نفوس بشریه‌یه عارض برسوری کیفیات خبیثه‌درکه کندیلریله متصاف ایدن اشخاص آره‌سنده تفرقه حصوله کتیرمك شانندندر. حیاسزلق ، شناعت لسانیه ، سفاهت ، حماقت ، خفت ، تهور ، جبانت ، دنائت ، متانتسزلك ، کین ، حسد ، عظمت ، خودبینلك ، عناد ، استهزا ، ظلم ، خیانت ، کذب ، نفاق کبی . شمدی بو صفتلردن هانکیسیله اولورسه اولسون تلوث ایدن ایکی شخص آره‌سنده بغض وعداوت تحدث ایده‌رك خلاف ؛ وفاق حصولندن امیدلر منقطع اوله‌جق درجه‌یی بولور. چونکه هر برینك طبیعی یا آخرك حقوقنه تجاوزایتمك یاخود جنسیتده ، ملیتده ، قبیله وعشیرتده کندیسنه مشارك هیچ برکسه ایچون موافقت قابل اولمیان برطبیعه بولنمقدر. انسان ایسه حقوقنه تجاوز ایدن یاخود کندیسنی حقندن محروم براقمق ایستیان آدمدن نفرت ایتمکله مجبولدر. ایستر ایسه‌ك ایکی آدم تصور ایت : ایکیسی‌ده یوزسز ، آغزی بوزوق سفیه ، قورقاق بخیل (هر بری دیکرینك حقنه کوز دیکمش) ، حریص ، غرضکار حسود ، متکبر (هربری آنجق کندی بایدیغنی بکنور) ، عنود ، خائن ظالم یالانجی ، منافق ؛ عجبا بویله ایکی شخصی برلشدیره‌جك برمقصد یاخود آره‌لرنده وفاق حصوله کتیره‌جك برغایت تصوری ممکن اوله‌بیلیرمی ؟ بوصفتلرك هر بری او ایکی شخصك بربرندن آیرلمسنه اك باشلی سبب اولمزمی ؟

بورذائل هانکی ملتده ظاهر اولورسه اوملتك بنیان موجودیتی دوریلیر ، اجزای مرکبه‌سی تارمار اولور. هر بریسی برطرفه کیدرصکره قانون فطری اجتماعی ایجابنجه بوامته بر قوهٔ اجنبیه هجوم ایده‌رك اونی آمال حیاتیه‌ده جبراً وقهراً استخدام ایدرطورور. زیرا حاجات معیشت اجتماع ایستر ؛ حالبوکه بو اوصاف ایله اجتماع قابل اوله‌میه‌جغی ایچون بویله برقوهٔ خارجیه‌یه لزوم ضروریدر.

ایشته بونلر برطاقم صفتلردرکه برقومك افرادنده رسوخ بولورسه شکیمه‌لری بربرلرینه قارشی پك قوی اولور ؛ ظاهرده کوروب اونلری متحد ظن ایدرسك « هیهات که قلبلری پریشاندر. بوتون صولت وشدتلری بربرلری حقنده‌در. اجانبه قارشی ایسه ذلتدن باشقه یوزلری یوقدر. اعدانك کندیلرینه حاکم اولمسنی ایسترلر. اعدایه انتساب ایله افتخار ایدرلر. عناصر اجنبیه‌نك استیلاسنه ، شرینه عادتا یول آچارلر. اونلرك سلاح صولتنی کندی اللریله بیلرلر. ابنای جنسلرینك محاسننی مساوی ، معالیسنی حقیر کورورلر. کندی چوجقلرینك اغزنده دونوب طوران برحقیقت بسیطه‌یی شاید براجنبی‌دن ایشیده‌جك اولسه‌لر آرتق اونی جوامع کلمدن عد ایدرلرده ایچلرنده بری اك علوی حقایقه ، اك عمیق اسراره ترجمان اولسه سوزلرینه ذره قدر اهمیت ویرمزلر. کندی آره‌لرنده هیچ عاقل باشنده برآدم بولونمایه‌جغنی کرك لسان حال ایله ، کرك مقال ایله سویلیوب طورورلر . اصلسز شیلرله تفاخر هوسنه قاپیلیرلر ، حرکت واجرا آت سفیلانه‌ده مسابقه‌دن کری طورمازلر. صدق مدعاسنه براهین قاطعه اقامه ایتسه بیله خیرخواهان ملتك ارشاداتنه قولاق آصمازلر ؛ خلوص نیتده اك ایلری کیتسه بیله ناصحلرك سوزلریله اکلنیرلر. کندیلرینك اعلای شاننه ، تأییدوفاقنه چالیشانلرك مساعیسنی هدر ایتمك ایچون بوتون قوتلریله اوغراشیرلر ؛ بوکبی ارباب حمیتی نومید براقمق ایچون نه قدر اسباب وارسه هپسنه تشبث ایدرلر ، نه قدر مشکلات وارسه هپسنی چیقاریرلر.

ائتلاف اخلاق واطوار ایچنده بولنان بویله برقوم فالج اوغرامش بروجوده بکزرکه اعضاسنده انتظام حرکت اوله‌مایه‌جغی کبی هیچ برعضوی معین برمقصد اوغورنده استخدام ایتمکده قابل اوله‌ماز. آرتق بوقومك آمال وافعالی ضبط وربطدن وارسته‌قالیر. فساد اخلاق کندولرینی هرشره ، هرضرره آلت ایدر. افرادك هر بری یابانجیلردن اول صاحبنی ایصیران کلب عقوره ، یاخود اوکجه مریسنه صالدیران جنون مطبق مبتلاسنه بکزر . آحاد عادتا برقرحهٔ آکله شکلنی آله‌رق امتك یوزینی باقیلماز برحاله کتیردکدن صوکره وجودینی‌ده شرحه شرحه ایدر.

ذلت ، دنائت مرعالرنده بسله‌نن بویله برقوم کندی افرادینه قارشی پك متجلدانه طاورانیرکن اجانبك صاحب قوت اولانلرینه شویله طورسون ، ضعفاسنه بیله عرض تذلل ایدر ؛ نفسنی مادونلرینه قارشی ذلت کوسترمکده ، یابانجیلره حتی اك شدید دشمنلرینه اظهار خضوع ایله یاشامه‌یه آلیشدیریر. بوحال امت بوسبتون مضمحل اوله‌رق بر ملتك یاخود دیکرینك موجودیتنده فانی اولونجه‌یه قدر دوام ایدر . دولتلرك تبدلنده ، ملتلرك زوالنده جاری اولان قانون الٰهی بویله‌در. (وکذلك اخذ ربك اذا اخذ القری وهی ظالمة ان اخذه الیم شدید) جناب حق ملتمزی بویله برعاقبته دوشمکدن محافظه بیورسون .

§

شیمدی بزم ایچون برنظرهٔ امعان دها ایجاب ایدیور ، تاکه جمعیات بشریه‌نك اتحاد ایله یاشامه‌یه ، بلای تفرقه‌دن قورتولمایه استعداد اظهار ایده‌بیلملری ایچون فضائلی نصل قازانه‌بیله‌جکلرینی ، رزائلدن نه صورتله صاقینه‌بیله‌جکلرینی آکلایه‌لم. هرمولود جهانه هر درلو شکلی قبوله ، هر درلو لون ایله تلونه مستعد برفطرته صاحب اوله‌رق کلیرکن عجبا کمال فضیلتی آباواجدادندن می آلیر ؛ آباواجدادی ایچون بویله بر فضیلتدن وایه‌دار اولمق نصل قابل اولورکه او نلرده اومولود کبی نشئت ایتمشلردی ؛ رهبر حق بزه کوسترمکده‌درکه اصول اخلاقده اعتدال ، حلیهٔ فضیلتله تزین ، افعال وحرکات بدنیه‌یی مقتضای فضیلته توفیق آنجق دین ایله قابل اوله بیلور . ارباب دیانتك

ارشادات دينيه‌دن لزومی قدر نصيب آله‌رق بو عالمده مسعود بر حيات، خوش بر معيشت كچيره بيلملری‌ده انجق رؤسای دينك ، حمَلهٔ دينك وظيفه‌لرينی حقيله ادا ايتملرينه ؛ اوامر ونواهينی واضح بر صورتده اكلاديرق اذهان خلقه يرلشديرملرينه ، عمومی مشروع بر صورتده حركته دعوت ايله‌رك ارباب ضلال وشقاقی يوله كتيرملرينه وابسته‌در. لكن شايد خدمهٔ دين وظائفنی اهمال ايدر ، ياخود حقيله ادا ايده‌مزسه قلبلرده‌كی يقين آزالير ؛ عقول عقائد دينيه‌نك مقتضاسندن ذهول ايدر ؛ بصيرتلر پرده‌دار غفلت اولور ؛ شهوات بهيميه تحكمه ، حاجات معيشت نفوذ مطلقنی انفاذه باشلار ؛ آرتق اختيار هوسانك غلبه‌سی آلتنده قالير ؛ افرادی هجوم رذائل ايله زبون دوشن بويله بر قوم يوقاريده سويلديكمز عذاب وحرمانه محكوم اولور .

بونلر هر امتك اسباب خرابی تشكيل ايدركه انسانك بدايت خلقتندن شمدی‌يه قدر نامتناهی امتلر اوزرنده تأثيری كورلمش اولديغی كبی او امتلرك بقاياسی بوكونده رذائل اخلاقك بر قومی نصل تارمار ايتمكده اولديغنه شهادت ايدوب طورمقده‌در . ايشته هند سكنه‌سندن اولوب آوروپاليلرك يازيا ديدكلری دهر و طائفه‌سی كوزيمزك اوكنده بر مثال اوله‌رق طوروبور (قل سيروا فی الارض فانظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلكم) ديمك دين آخرتده اولديغی كبی دنياده‌ده سعادته سائقدر .

دنيانك مختلف قطعاتنده‌كی طوائف مسلمينده‌ن بعضيسی دهرك انقلاباتنه هدف اوله‌رق اكليل شوكتلرينی غائب ايتديلر ، بشقه اقوامك باشلرنده كورديلر . بوكون ديكر اقوام ايله اوغراشيورلركه غلبه‌لرينی اميد ايتميورز . شو ظاهر اولان ضعف بشقه بر شيدن نشأت ايتمز انجق شريعت اسلاميه‌نك اوامر ونواهيسنه اتباع خصوصنده‌كی اهماللرينی ايلری كلير نتكم كتاب الهيده (ان الله لا يغير مابقوم حتی يغيروا ما بانفسهم) بيوريليور . فی الواقع انكاره ميدان يوقدركه جمهور مسلمينك قسم اعظمی عقائده تعلق ايدن جهتلرده شريعته متمسك اولمقله برابر اعماله متفرع خصوصاتده دينك رسم ايتديكی مسلك منوره سلوك ايتمامكده‌در بو ايسه امتك فضائل واعمالده اعتدالدن رجوعی نسبتنده ضعفنی انتاج ايدر برحالدر (وما اصابكم من مصيبة فبما كسبت ايديكم)

بونكله برابر مسلمانلر سلفلرندن موروث اولان فضائلی غائب ايتمامشلردر. شريعتك احكامنی اكلامشلردر كتاب الله لسان تلاوتلرندن هيچ برزمان مهجور دكلدر. احاديث نبويه روايت اولنوب طورمقده‌در. خلفای راشدينك ، سلف صالحك سيرتلری عند الخواص مضبوطدر. بناءً عليه شرعه متابعت خصوصنده بعضلرينه عارض اولان بو غفلتك نتيجهٔ ضروريه‌سی اولان ضعف ومسكنت دائمی برحال دكلدر بلكه زائل اولەجق بر عرضدر .

آيات قرآنيه‌نك ناطق اولديغی فضائل ساميه‌يه ، اخلاق كريمه‌يه ، مسلمانلرك او كتاب مقدسه قارشی كوستردكلری حرمته نظر انصاف ايله باقارسه‌ك قطعياً حكم ايدرسككه علمای اسلام صاحب شريعته وارث اولملری اعتباريله متحتم ذمتلری اولان وظائفی ادا خصوصنده بذل مجهود ايتسه‌لر (ولتكن منكم امة يدعون الی الخير ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر واولئك هم المفلحون) و (فلولا نفر من كل فرقة منهم «المؤمنين» طائفة ليتفقهوا فی الدين ولينذروا قومهم اذا رجعوا اليهم لعلهم يحذرون) خلقه قرآن كريمك ناطق اولديغی حقايقله وعظ ايتسه‌لر كرك جناب پيغمبرك اوصاف جليله‌سنی كرك او نبی معظمك سنتنه اتباع ايدن خلفای كزينك خصائص عاليه‌سنی بيلديرسه‌لر كورردككه امت اسلاميه بو كون باغلی اولديغی قيود ذلت ومسكنتدن صيريلوب چيقه‌رق مجد وشرف سابقنی اعاده‌يه جان آتار ، حاكميتنی محافظه ايچون جانی ويريردی .

علمده رسوخی اولان علمای اسلام شبهه‌سز بيليرلركه صوك زمانلرده ملتك معروض اولديغی مصائب خطيئات واقعه‌لرندن طولايی كنديلرينه من طرف الله بر امتحاندر . بناءً عليه همتلرندن غيرت دينيه وحميت مليه‌لرندن بكلنيلان شودركه ملت مزمن بر شكل آلمدن ازاله‌سنه چاليشسونلر . ابنای ملته احكام الهيه‌يی لاينقطع احضارده بولنسونلر آره‌ده‌كی روابط اخوت والفتی تحكيمه اوغراشسونلر . امتك بر قسمنه مستولی اولان كابوس مأيوسيتی دفعه بذل مجهود ايتسونلر واونلری ايبجه اقناع ايتسونلركه قلبلرنده مرض عقيده‌لرنده زيغ وضلال بولنانلردن بشقه‌سی لطف الهيدن ناميد اولماز . كذلك خلقی توحيد كامله ، توحيد غايته سوق ايدرك قلوبده ظلمدن نفرت ، مسكنتدن اعراض ميللرينی تقويه ايتسونلرده وعد الهينك حقيقتنی عمومه عياناً كوسترسونلر :

(وكان حقاً علينا نصر المؤمنين)

مصر مفتيسی مرحوم شيخ محمد عبده

محمد عاكف

مباحثات :

صراط مستقيمك قرقنجی نسخه‌سنده مباحثات سرلوحه‌لی بند مخصوصده درت وجهله مسائل مهمه‌دن استفتا اولنيور . عاجزلری فقهادن دكل ايسه‌مده فقط مشار اليهم حضراتنك مسلكلرينه سلوك ايله كنديمی بختيار عد ايدنلردن بولنديغم جهتله بو بابده من غير حد نتيجهٔ تتبعاتمی فتاوی قالبنه افراغ وكتب فقهيهٔ معتبره‌دن نقول صحيحه ايله تأييد وترشيح ايدرك جميعت محترمهٔ علميه‌نك آراء سليمه‌لرينه توديع ايدرم . ومن الله التوفيق والهداية

غرهٔ هلال شعبان وهلال رمضان بالرؤيه ثابت اولمديغی تقديرده ثبوت هلال رمضانده منجمين عدول اتفاقلری ايله عمل مقبول اولورمی؟

الجواب : اولماز.

وينبغی للناس ان يلتمسوا الهلال فی اليوم التاسع والعشرين من شعبان فان رأوه صاموا وان غم عليهم اكملوا عدة شعبان ثلاثين يوما ثم صاموا لقوله صلی الله عليه وسلم صوموا لرؤيته وافطروا لرؤيته فان غم عليكم الهلال فاكملوا عدة شعبان ثلاثين يوما ولان الاصل بقاء الشهر فلا ينقل عنه الا بدليل ولم يوجد [هداية فی فصل رؤية الهلال] ويقرب منه ماورد فی الاختيار شرح المختار وكذا ينبغی ان يلتمسوا هلال شعبان ايضا فی حق اتمام العدة وهل يرجع الی قول اهل الخبرة العدول ممن يعرف علم النجوم الصحيح انه لا يقبل كذا فی السراج الوهاج [هندية فی الباب الثانی فی رؤية الهلال] قد اتفقت عبارات المتون وغيرها من كتب علمائنا الحنفية علی قولهم يثبت رمضان برؤية هلاله وبعد شعبان ثلاثين . ومن المعلوم

ان مفاهیم الکتب معتبرة فیفهم منها انه لایثبت بغیرهذین [کذا فی رسالة تنبیه الغافل والوسنان علی احکام هلال رمضان لابن عابدین] وفی اعتبار الرؤیة اشارة الی ان ماقاله اهل التنجیم غیرمعتبر فمن قال انه یرجع فی ذلك الی قولهم فقد خالف الشرع [قهستانی فی کتاب الصوم] ولاعبرة بقول الموقتین ولوعدولا علی المذهب قال فی الوهبانیة وقول اولی التوقیت لیس بموجب وقیل نعم والبعض ان کان یکثر [کذا فی الدرالمختار وفی حاشیته] هینا ردلن مال الی اعتماد قول الموقتین واجوبة مقنعة للمتحیرین فان شئت فارجع الیهما

بوصورتده متاخرین اولان زمانمز حاکملرندن بری بر بلده‌ده هلال رمضانك ثبوتنده اهل نجوم عدول اخبارلری ایله عمل وحکم ایلسه حکمی نافذ اولورمی ؟

الجواب : اولماز

قضی فی مجتهد فیه بخلاف رأیه لاینفذ مطلقا وبه یفتی [تنویر الابصار] قال العلامة قاسم فی تصحیحه ان الحکم والفتوی بما هو مرجوح خلاف الاجماع اه وقال فی فتاواه ولیس للقاضی المقلد ان یحکم بالضعیف لانه لیس من اهل الترجیح فلا یعدل عن الصحیح الالقصد غیر جمیل ولوحکم لاینفذ لان قضائه قضاء بغیر الحق لان الحق هو الصحیح وماوقع من ان القول الضعیف یتقوی بالقضاء المراد به قضاء المجتهد کمابین فی موضعه اه وقال ابن الغرس واما المقلد المحض فلا یقضی الابما علیه العمل والفتوی اه وقال صاحب البحر فی بعض رسائله اما قاضی المقلد فلیس له الحکم الابالصحیح المفتی به فی مذهبه ولاینفذ قضاؤه بالقول الضعیف [ردالمحتار علی الدرالمختار فی القضاء] وفی الاشباه والنظائر قال بعض اصحابنا لابأس بالاعتماد علی قول المنجمین وعن محمد بن مقاتل انه کان یسألهم ویعتمد قولهم بعد ان یتفق علی ذلك جماعة منهم ورده الامام السرخسی بالحدیث من اتی کاهنا اومنجما فصدقه بما قال فقد کفر بما انزل علی محمد صلی الله علیه وسلم انتهی لکن الاولی الاستدلال بالاحادیث الدالة علی اعتبار الرؤیة لا العلم فانه صلی الله علیه وسلم قال (صوموا لرؤیته وافطروا لرؤیته) وقال (فان غم علیکم فاکملوا العدة) ولم یقل فاسئلوا اهل الحساب بل قال نحن امة امیة لانکتب ولانحسب الشهر هکذا وهکذا [کذا فی رسالة تنبیه الغافل والوسنان علی احکام هلال رمضان لابن عابدین ملخصا]

صورت مذکورده بدایت شهر رمضان عندالموقتین یوم السبتدن ایکن بر بلده حاکمی سوزلری ایله عمل ایتمیوب ایرتسی یوم الاحدی بر موجب شرعی ایله مبدأ صیام دیو اعلان ایتدکده منتسبین علم هیئتدن جم کثیر دخی مبدأ صیام یوم السبتدن اولدیغنی تیقن ایتمالریله یوم السبتده صائم اولسەلر ومنسوب اولدقلری فن هیئته استناداً مبدأ صیام تعیین ایتدکلری یوم السبت اوزرینه اوتوز کونی اکمال ایدوب کندی باشلرینه اوروجلرینی بیرام دیەرك بوزسەلر فئۀ مزبورەیه مذکور کون ایچون یالکز قضاسی لازم اولورمی ، کفارت دخی لازمه اولورمی ؟

الجواب : یالکز قضا لازم اولور.

ولایجوز للمنجم ان یعمل بحساب نفسه کذا فی معراج الدرایة [هندیة فی الباب الثانی فی رؤیة الهلال] وفی النهر فلایلزم بقول الموقتین انه ای الهلال یکون فی السماء لیلة کذا وان کانوا عدولا فی الصحیح کما فی الایضاح [ردمحتار فی کتاب الصوم] ومن اصبح غیر ناو للصوم فاکل لاکفارة علیه عند ابی حنیفة رحمه الله تعالی [هدایة فیما یوجب القضاء والکفارة] وعندهما یجب الکفارة ایضا [ملتقی الابحر] قال رسول الله صلی الله علیه وسلم صومکم یوم تصومون وفطرکم یوم تفطرون رواه الترمذی وغیره [ابن عابدین نقلا عن النهر فی کتاب الصوم]

بر بلده‌ده برسنه آخر شعبانده هواده علت اولمغله هلال رمضان کورلمیوب هلال شعبان ایکی شاهد عادل ایله ثابت اولوب ایام شعبانی ثلاثینه تکمیل ایله مبدأ صیام یوم الاحددر دیو بلدۀ مزبوره حاکمی قبلندن حکم واعلام شرعی ویرلسه حالبوکه عندالهیئة بدایت شهر رمضان ایرتسی یوم الاثنیندن اولەجغی متحقق ویوم الاحددن اولمسی ممتنع اولمغله جمهور اهل هیئت بووجهله عامل اولوب خلقك صائم اولدیغی کون یییوب وایام رمضان ثلاثینه اکمال اولندیغی حالده اوتوز برنجی کیجه هواده علت اولمغله رؤیت هلال فطر بولنمیوب تکمیل ثلثین ایله خلقك یوم العید اتخاذ ایتدکلری اوتوز برنجی کونده اوروجلرینی تکمیل قصدیله جمهور مزبور صائم اولسەلر آثم اولورلرمی ؟

الجواب : اولورلر.

ولوصاموا ثلثین ولم یروه حل الفطر ان صاموا ای ابتدأوا الصوم بشهادة اثنین عدلین والسماء متغیمة ومافی القهستانی من انه سواء تغیمت السماء فی الزمانین اولا . لایخلو عن خلل لانه اذا لم تکن بالسماء علة یلزم الجمع الکثیر ولم یقبل خبر اثنین الا فی روایة الحسن تدبر وانما حل الفطر فیه لوجود نصاب الشهادة علی رؤیة هلاله وکذا لوکانوا استکملوا عدة شعبان ثلثین [مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر] ویکره صوم یوم العیدین وایام التشریق وان صام فیها کان صائما عندنا کذا فی فتاوی قاضیخان [هندیة فیما یکره للصائم ومالایکره] وماورد فی ردالمحتار عند قول الشارح ولاعبرة بقول الموقتین بقوله وفی فتاوی الشهاب الرملی الکبیر الشافعی سئل عن قول السبکی لوشهدت بروٴیة الهلال لیلة الثلثین من الشهر وقال الحساب بعدم امکان الرؤیة تلك اللیلة عمل بقول اهل الحساب الی قوله فاجاب بان المعمول به فی المسائل الثلث ما شهدت به البینة وماقاله السبکی مردود الی آخره یکون جوابا لهذه السؤال والذی یلیه ایضا فارجع الیه توسلا للشبهات فی هذا الباب .

صورت مذکورده بلاد مجاورەدن بر بلده‌ده هوانك مساعدەسی سببیله هلال مذکوری یوم الاحد کیجەسنده رؤیت ایتدکلرینی بلدۀ مجاورۀ مزبوره قاضیسی حضورنده ایکی شاهد عادل شهادت ایدوب قاضیٔ مومی الیه دخی شهادت مزبوره موجبنجه مبدأ صیام یوم الاحددر دیو حکم واعلام شرعی ویرمش اولمغله ایکی شاهد عادل دخی رؤیت هلال رمضان بولنمیان بلده‌نك اولی قاضیسی حضورنده بلدۀ مجاوره قاضیسی حضورنده وقوعبولان شهادت مشروحەیی ومقتضاسنجه حکم شرعیسنی شهادت ایدوب بلده اولی قاضیسی دخی مبدأ صیام یوم الاحددر دیو حکم واعلام ایتسه حالبوکه عندالهیئەده اجتماع نیرین بعدالزوال وقوعه کلەرك لیلۀ مذکورەده غرببده هلالك رؤیتی عدیم الامکان بولندیغندن بدایت شهر رمضان عندالهیئه ایرتسی یوم الاثنیندن اولەجغی تحقق ایتمکله جمهور اهل نجوم بوصورتله عامل اولوب خلقك صائم اولدقلری کون یییوب وایام رمضانی ثلاثینه اکمال ایتدکلری حالده اوتوز برنجی کیجه هواده کالاول علت اولمغله رؤیت هلال فطر بولنمیوب تکمیل ثلثین ایله خلقك یوم العید اتخاذ ایتدکلری اوتوز برنجی کونده جمهور مذکور اوروجلرینی تکمیل قصدیله صائم اولسەلر آثم اولورلرمی ؟

الجواب : اولورلر.

ولاعبرة لاختلاف المطالع فی ظاهر الروایة کذا فی فتاوی قاضیخان وعلیه فتوی الفقیه ابی اللیث وبه کان یفتی شمس الائمة الحلوانی قال لورأی اهل مغرب هلال رمضان یجب الصوم علی اهل مشرق کذا فی الخلاصة [هندیة فی الباب الثانی فی رؤیة الهلال] ثم انما یلزم علی متأخری الرؤیة اذا ثبت عندهم رؤیة اولئك بطریق موجب حتی لوشهد جماعة ان اهل بلدة قد رأوا هلال رمضان قبلکم بیوم فصاموا وهذا الیوم ثلاثون بحسابهم ولم یر هؤلاء الهلال لایباح لهم فطر غد ولایترك التراویح هذه اللیلة لانهم لم یشهدوا بالرؤیة ولاعلی شهادة غیرهم وانما حکوا

رؤية غيرهم . ولوشهدوا ان قاضى بلدة كذا شهد عنده اثنان برؤية الهلال فى ليلة كذا وقضى بشهادتهما جاز لهذا القاضى ان يحكم بشهادتهما لان قضاء القاضى حجة وقد شهدوا به [كذا فى فتح القدير فى فصل فى رؤية الهلال] ونصل المحقق ابن حجران الذى تبع. نيا لودل الحساب على كذب الشاهد بالرؤية اذ الحساب ان اتفق اهله على ان مقدماته قطعية وكان المخبرون منهم بذلك عدد التواتر ردت الشهادة والا فلا قال وهذا اولى من اطلاق السبكى الغاء الشهادة المذكورة واطلاق غيره قبولها انتهى ملخصا لكن اعترضه محشيه العلامة ابن قاسم بان اخبار عدد التواتر انما يفيد القطع اذا كان الاخبار عن محسوس فيتوقف على حسية تلك المقدمات والكلام فيه انتهى يعنى ان كون تلك المقدمات حسية غير مسلم بل هى عقلية اى غير مدركة باحدى الحواس والعقلى لايثبت بالتواتر لانه مما يخطئ فيه الجمع الكثير كخطاء الفلاسفة فى قدم العالم والالزم ثبوت قدمه لاتفاق معظمهم عليه وان كانوا كفارا اذ ليس من شرط التواتر اسلام المخبرين كما فى شرح التحرير لابن اميرحاج والله تعالى اعلم [رسالة مذكورة لابن عابدين.]

بربلده‌ده موانع قويه‌دن رؤيت هلال رمضان ميسر اولميوب بلاد مجاوره‌دن بربلده‌ده جم غفير طرفندن يوم الاحد كيجه‌سنده رؤيت هلال ثبوت بوله‌رق مبدأ رمضان يوم الاحددر ديو بلدهٔ مجاوره حاكمندن اعلام شرعى صدور ايتمكله بلدهٔ اولى اهاليسنه حكم مذكور نه وجهله لازم اولور ؟

الجواب : بلدهٔ اولى قاضيسنه ايكى شاهد واروب بلدهٔ مجاوره قاضيسى نزدنده وقوعبولان شهادت مشروحه‌يى وياخود قاضئ موسى اليهك حكم شرعيسنى اخبار وشهادت وياخود بلدهٔ مجاوره‌دن بلدهٔ اولايه استفاضهٔ خبر ايله لازم اولور.

شهدوا انه شهد عند قاضى مصر كذا شاهدان برؤية الهلال فى ليلة كذا وقضى القاضى به ووجد استجماع شرائط الدعوى قضى اى جاز لهذا القاضى ان يحكم بشهادتهما لان قضاء القاضى حجة وقد شهدوا به لالو شهدوا برؤية غيرهم لانه حكاية نعم لو استفاض الخبر فى البلدة الاخرى لزمهم على الصحيح من المذهب مجتبى وغيره [كذا فى الدر المختار فى آخر كتاب الصوم] قال الرحمتى معنى الاستفاضة ان تأتى من تلك البلدة جماعات متعددة وكل منهم يخبر عن اهل تلك البلدة انهم صاموا عن رؤية لامجرد الشيوع من غير علم بمن اشاعه [ردمحتار] واختلاف المطالع غير معتبر على المذهب فيلزم اهل المشرق برؤية اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب كما مر درمختار قوله بطريق موجب كان يتحمل اثنان الشهادة اويشهد اعلى حكم القاضى اويستفيض الخبر ردمحتار فى اخر كتاب الصوم.

آفيون قره‌حصار : بولوادين مدرس

يونس زاده احمد وهبى

پادشاهمز خليفهٔ معظم اسلام افندمز حضرتلرينك جلوس همايونلرينه دائر شيخ الحرم حضرت نبوى مختار افندى حضرتلرى طرفلرندن تنظيم اولنان تاريخ رعنا :

تجلىء جمال نور توفيق آلهيدن
كوزى خلقك منور، كوكلى شادوكامين اولدى
كهر تاريخنى نظم ايلدى شيخ الحرم مختار
محمد خان خامس داور ملك زمين اولدى

١٣٢٧

حقوق

على مرتضى افندى مسئله‌سى

— مابعد —

قالديكه استيضاح وقعه‌نك اك مهم جهتى على مرتضى افنديك همشيره زاده‌سى اولوق كيفيتنى تشكيل ايتمكده اولديغى ادعاسى دخى طوغرى دكلدر. زيرا صورتى حكومتك جريدهٔ رسميه‌سى اولان تقويم وقايعده عيناً مندرج بولنان بوبابده‌كى تقريرده قرابت جهتى يالكز نظردقتى جالب برحال اولوق اوزره اشارت ايدلمش قوهٔ اجرائيه‌نك قوهٔ عدليه‌يه اولان تسلطى روح استيضاح اوله‌رق كوسترلمشدر.

ناظر وكيلى افندى حضرتلرنجه قرابته تعلق ايدن جهتك مهم تلقى اولنمسى شو نقطه‌دن، مدافعه‌نك سهولتلى كورلمش اولمسندن نشأت ايلمكده‌در. حالبوكه اك قوى اوله‌رق تلقى ايلدكلرى بو خصوصده‌ده ايكى قوته عائد احكام متخالفه‌يى تلفيق مجبوريتنده قالمشلر وحكايه بيوردقلرى «صعود» ه رغماً بالاده تشريح اولنان كريوه‌يه سقوط طالعسزلقى ايله مصاب اولمشلردر.

ايمدى قرابت مسئله‌سى استيضاحك اك مهم جهتنى تشكيل ايتمكله برابر او صورتله مفروض اولمسى حالنده‌ده ينه كفايت ايضاحات ادعاسى اسباب مسروده‌دن ناشى شايان قبول اوله‌مز. حضرت استادك اعطانه لزوم كوردكلرى تفصيلات ايسه ادعا وتشريح ايتديكمز تلفيقى مؤيد بولنمقده‌در.

قرابتك مانع تفيض اوله‌ميه‌جغى بولندى كى نظريه‌لرينك هرقوت ايچون اصابتنده طوغرى دكلدر. زيرا بيان ايتديكمز وجه اوزره قوهٔ اجرائيه مأمورينتلرنده نظاره ولاته قرابت انلرك بولندقلرى دائره‌يه منحصر قالق شرطيله مانع تفيضدر. قانونك بوقيدى پك صريحدر. «آچيق آلنله مملكتده يكانه حاكم مطلقك قانون اولديغى» ادعا ايدن ذاتك ايسه بوقيد ايله ملزم اولمسى طبيعيدر. فقط قوهٔ عدليه‌ده حكامه قانون استينك تأمين ايتمكده اولديغى ترقياتك هر هانكى صورتله اولورسه اولسون سكته‌دار ايدلسنه مساغ قانونى بولنمديغندن بوقبيل عوارض مانع ترقى عد اولنمامشدر. نته‌كيم وكيل مشار اليه (بوفرضيه موجود دكلدر) ديه بوباسه تمسكده بولنيورلر. لكن بيانات متقدمه‌لرنده قوهٔ اجرائيه‌نك قواعد معلومه‌سنه استناد ايلمش اولدقلرى جهتله قوهٔ عدليه قواعدينك شوفيوضندن مستفيد اولمالرى لازم كلور. بناءً عليه اثناى مدافعه‌ده نظريهٔ مذكوره‌يى قبول بيورمتده اولدقلرينى اعلان ايلرى پك محلنه مصروف اولمسه كركدر.

برده دقت اولنمشدر كه حضرت استاد (تعيين وانتخاب اولنمغه لايق ايسه) تعبيرنى استعمال بيوريورلر. عجبا بوراده كى لياقتدن مقصد نه‌در؟ نه كبى شيلر تعين لياقته مدار اولمقده‌در؟ مكتبدن مأذونيت اولماديغنى اكلايورز مقصد بواولسه ايدى دها اهل مأذونلرك موجوديتى واقف

بولندقلری حالده مادونی ترجیح ایلەمزلرایدی . درجەنك دخی معیار عد اولنمدیغنی بیلیورز. زیرا میرمومی الیه کندوسندن مقدم نشأت ایتمش علی‌الاعلا مأذونلر شویلەطورسون یەکندی صنفندن علی‌الاعلا مأذون وعدلیەیە مستخدم ذواته ترجیح اولنمشدر.

نشأنده قدمی ؟ خدمتده قدمی ؟ اجرا آت بونك خلافنی کوستریبور. شوحالده برادم تعیین وانتخاب اولنمقه نه صورتله کسب لیاقت ایدییور؟ تعبیر دیکرله نه کبی احوال بولیاقتی وجوده کتیرییور؟ ایشته بوراسی بیلنەمیور. احتمال که سرکارده بولنمق مظهریتنه نائل اولان ذواتك توجهات مخصوصەلری لیاقتی تیینه اساس عد اولنمشدر. لکن بوقبیل مؤثراته مستند اولان لیاقتك تأمین ایدەجکی حقی آکلایەمیورز. خاطرلردەدرکه وکیل مشارالیه الیٔیت ادعاسنی متعاقب حقدن‌ومحرومیتدن بحث‌بیورمشلردر. برآدمی حق‌مکتسبندن محروم ایتمەنك برآن اولسون آجیلغنی خیالاً حس ایتمش اولملری حسبیله بومنزحظەلری فائدەدن خالی عد اونەمز ایسەده کندولرنجه قبول اولنان اسباب لیاقتك مهمیتنی ملاحظهٔ مسرودەنك توضیح وازاله ایتمسی شویله طورسون بسبتون تشویش ایتمش اولدیغنی اعتراف ایلمکلکمز لازمدر.

خلاصه مشارالیهجه انتخاب ایچون الیقی تحری لزومی نظره آلنمش فقط الیق‌اولمق ایچون نه‌کبی اوصاف ارانەجنی کستریلەمامشدر. بادئ شکایت اولان انتخاب واقع ایله بیانات مشروحه انجق بویله تأویل اولنه بیلور. بشقه نرلو تناقض ورطەسندن قورتلق قابل دکلدر. ایشته وکیل مشارالیه حضرتلری بومتخالف‌احکامی بومتباین‌نظریاتی بربرینه مزج ایتدکدن صکره حقیقتی اعتراف ایلك‌املیله سوزلرینه شویله‌دوام ایدییورلر :

« حقیقت شویولده جریان ایلمشدر. درسعادت بدایت مدعیٔ عمومیلکنده بیك غروش معاش ایله وعادتا کتابت درجەسنده برمأموریت یعنی مدعیٔ عمومی معاونلکی منحل اولمشیدی . انجمنجه بومعاونلکه درسعادت اقلام‌محاکمنده دوائر محاکمنده مستخدم کتبەدن ومکتبلی افندیلردن برینك انتخابی قرارلشدیرلشدی کرچه مکتبدن خروج نقطهٔ نظرندن مرتضی افندیدن دها مقدم‌افندیلر موجوددر لکن بونلرك برقسمنك خدمت عدلیەیه دخولی متأخر برقسمی ایسه دوائر ادارەده مستخدم اولدیغی ایچون انلر انتخاب اولنمامشدر. اقلام محاکمده مستخدم اولانلر وار ایسەده مرتضی افندی محکمهٔ تمیزك جزا قسمنده وبرده هیئت عمومیەسنده مستخدم اولدیغندن شومأموریته مدعیٔ عمومیلك معاونلکنه انك انتخابی موافق کورلمشدر . علی‌الخصوص کندیسنك اقتداری وطلاقت لسانیەسی انجمن اعضاسی طرفندن دخی تصدیق اولندیغی جهتله او ترجیح ایدلمشدر. »

بتون بو بیانات وایضاحاتی تشریح وتفصیل ایدر ایسەك وکیل مشار الیهك معرض مدافعەده کی مدعیات واقعەسنك آتیده تعداد اولنان التی اساسه راجع بولندیغنی کوریرز:

۱ — مدعیٔ عمومی معاونلکی عادتا کتابت درجەسنده برمأموریتدر حتی معاشی‌ده بیك غروشدر.

۲ — انجمن بومأموریته نصل برذاتك کیدەجکنی اولجه قرارلشدیرمشدر.

۳ — انجمنك قرارلشدیردیغی شرطلری حائز ذواتدن موجود بولنانلر حقنده نشأنده قدم آرانمامشدر. زیرا خدمتده قدم اساسیله تعارض ایتمش قدم خدمت ترجیح اولنمشدر.

٤ — خدمت مطلوبەنك جهت عدلیەده اجرا ایدلمش اولمسی مشروط اولدیغندن دوائر ادارەده دها زیاده حائز قدم ذواتك موجودیتی نظره آلنمامشدر.

٥ — اقلام محاکمده مستخدم دها قدملی ذوات موجود ایسەده علی مرتضی افندینك محکمهٔ تمیز جزا دائرەسنده بولنمسی وبخصوص محکمهٔ تمیزك هیئت عمومیەسنده‌ده مستخدم اولمسی انتخابنی استلزام ایلمشدر.

٦ — انجمن اعضاسنك تحت تصدیقنده اولان اقتدار وطلاقتی اسباب مرجحەدن عد اولنمشدر. شیمدی بونلری برر برر تدقیق ایدەلم :

اولا مدعیٔ عمومیلکك کتابت درجەسنده تلقیسی صورتیله استخفاف کونه سرد اولنان مطالعەنك اصابتی اصلا تسلیم اولنەمز. (عادتا کتابت درجەسنده) نەدیمکدر، قانون قوهٔ عدلیەیی ترکیب ایدن اجزانك هربرینه عائد وظیفەیی تعیین وهر برینی دیکرندن تمییز ایدییور، مدعیٔ عمومیلك وظیفەسی بشقەدر. کتابت وظیفەسی بشقەدر. نظر قانونده هربرینك بشقه برموقعی بشقه برمزیتی واردر. برینی دیکرینه مافوق عدی وارد خاطر اولمامشدر . رتب ملکیەنك رتب علمیه وعسکریەده مقابلنی آرارجەسنه ایکی جزء آرەسنده درجه تحریسی طوغری اولەمز. تشکیلات محاکم قانونده‌کی سلسلهٔ حکام نظردقته آلنیر ایسه کتبەدن بعضیسنك حاکملره بیله تفوق ایتدیکی کوریلور. مثلا محکمهٔ تمیز باشکاتبلری بدایت اعضالرینه تقدم ایدییور. دیمك اولیورکه بونلری آیری آیری صنفلر عدیله هرصنفك مقابلی آرایەرق کتبەیه مقابل مدعیٔ عمومی‌معاونلکی بولمق موافق نفس الامر دکلدر. عنوانك معاون اولمسی‌ده مدعیٔ عمومیدن آیری برصنف فرض ایتمەیی مستلزم اولماز . عینی حقوق ، عینی وظائف دوش اقتدارلرینه تودیع اولنمشدر .

قوهٔ عدلیەده کتابت اصلا استخفاف اولنەمش قانوناً محاکم اجزاسندن عد اولنەرق اشبو قوته بخش اولنان امتیازاتدن مستفید اولدقلری‌کبی بالاده ایضاح ایتدیکمز وجهله اوزره بعض احوالده کندولرینه حاکمیت صفتی بیله طانمشدر. نته‌کیم تمییز واستیناف باشکاتبلری سلسلهٔ حکام‌ده داخل بولنمقدەدرلر. کذا بونلر ایچون بدایت حاکملرینه متفوق رتب مفروضه موجوددر. [تشکیلات محاکم قانونته مراجعت] حتی بواعتبار ایله مدعیٔ عمومیلره تفوق بیله ایدییورلر . زیرا مدعیٔ عمومیلر برمحکمەده تعدد ایتسه بیله اعضانك غیبوبتنده وکالت صورتیله کندولرنده صفت حاکمیتك تجلیاتی کورلماز، حالبوکه متقدما ایضاح اولندیغی وجه اوزره قضا بدایت محکمەلرنده اعضانك غیبوبتی حالنده برنجی کاتبلر ایفای وکالت ایدرلر. کندولرنده صفت حاکمیت شوصورتله مندمجدر. بنا برین برناظر وکیلك قانونك شو نقاط نظرینه

قارشی قوهٔ قانونیه‌یی تجسیم ایدن بر مجلسده انلرجه اهمیت مخصوصه‌یی حائز اولان کتابتی استخفاف ایله‌مسی مقتضیات نزاکته بیله توافق ایتمز.

معاشلك آزلغی چوقلغی بر منصبك اهمیتنی تعیینه مدار اوله‌ماز. بوکون انکلتره‌ده حکامه معاش تخصیص ایدلامش اولمادن طولایی بونلرك قدر ومنزلتلرینك تنزل ایتمسی ویاخود بسبتون مفقود فرض اولنمسی نصل طوغری اوله بیلور. بیك غروش معاش دکل هیچ معاشی اولامش اولسه بیله مدعی عمومی معاونلکی وظیفه‌سنك قوهٔ عدلیه‌ده داخل بولنمسی اهمیتنی تبیین ایچون کافیدر. بناء علیه (عادتا کتابت درجه‌سنده بر مأموریت) و (بیك غروش معاشله) کبی قیدلر نابجادر. اطنابدن حذر ایتمه‌یه‌رك مدعی عمومیلر ایله اجزای محکمه‌دن معدود کتبه حقنده‌کی قانونلرمزك تصریحات مخصوصه‌سنی وبونلره بخش اولنان امتیازاتك نتائجنی برر بر موضوع بحث ایدردك علمای حقوق خصائص قوایه پك زیاده اهمیت ویرمش هیچ برقوتك دیکرینی تحت تأثیره آلماسی ایچون بتون تفرعاتی نظره آله‌رق قواعد مخصوصه وضع ایلمشلردر. ایشته قانونلرده مشهود اولان نتائج هپ بودوشونجه‌لرك محصولیدر. بناء علیه تفرعات موجوده‌نك ذکر اولنان اساسلره ارجاعنه متدائر اوله‌جق تشریحات مجلدات وجوده کتیره‌بیلور بر ماهیتده‌در.

مع مافیه مکتب حقوقدن نشأت ایتمش وسنه‌لرجه اودار النیض عالیده تعلیم وتدریس ایله اشتغال ایلمش اولان ناظر وکیلی افندی حضرتلرینك مدعی عمومیلك وظیفه‌سنی اهمیتدن عاری کوره‌سی وقوهٔ عدلیه‌دکی کتابتی (عادتا کتابت) تعبیریله مطرز اوله‌رق بیان ایلمسی قانونك شو نقاطنه عدم وقوف واطلاعلرندن نشئت ایتمامشدر. زیرا بویله بر نقیصه، حضرت استاد حقنده متصور دکلدر. انجق (الغریق یتشبث بکل شیء) قبیلندن کایشی کوزل برای مدافعه سویلنمش سوزلردر. آنیاً عرض اولنانکی وجهله مشار الیه (اکر منحل اولان مأموریت اعضا ملازملکی اولسه ایدی هرکس بو وظیفه‌یی ایفا ایدردی. لکن مدعی عمومیلك وظیفه‌سنك دها مهم اولدیغنی) بیان صورتیله بو مأموریتك اهمیتسزلکی حقنده ایکی دقیقه اول سرد ایلدکاری مطالعه‌یی بالذات رد وجرح ایلمشلردر. نته‌کیم کتبه تقسیماتنه دائر اولان افادات سابقه‌لرینده قوهٔ عدلیه‌ده بونلره ویریلان اهمیت قانونیه‌نك نظر تدقیق فاضلانه‌لرندن دور قالامش اولدیغنی کوستریر احوالدندر.

مابعدی وار

ماردینی زاده: ابو العلا

حقیقت الهیه ادراك اولنه‌مز

علمای متکلمینك چوغی صفات الهیه‌یی بیلمکله تکلیف واقع اولدیغی حالبوکه ذات بیلنمدکجه صفاتك بیلنمسی ممکن اوله‌میه‌جغی جهتله حقیقت الهیه‌نك معلوم اولمسی لازمکله‌جکنه ذاهب اولدیلر. سعده جلال محلی وسائر کبار متکلمین صفات الهیه‌یی بیلمك ایچون حقیقت الوهیتك بیلنمسی ایجاب ایتمیوب بوجه ما یعنی یالکز موجودیتنی بیلمه‌نك کفایت ایده‌جکنی درمیان ایله‌کنه وحقیقت الهیه‌نك معلوم اوله‌مایه‌جغنی سویله‌مشلردر.

حضرت موسادن فرعون «وما رب العالمین» یعنی رب العالمین دیدیکك شیئك حقیقتی نه‌در؟ دیو سؤال ایتمش ایکن سؤالك مجراسنی تبدیل ایله اسلوب حکیم تعبیر اولنان مسلك بدیعی داخلنده ادارهٔ کلام ایده‌رك جواباً یرایله کوك ومیانه‌لرنده‌کی عوالمك ربی بیورلمسی ذات وماهیت الوهیتدن بحث ایدلمیه‌جکنه دلیلدر دیدیلر. معلومدر دینلر جواز عقلیدن معلوم دکلدر دینلر وقوعدن بحث ایتمشلردر دیه‌رك آره‌لرنده‌کی نزاعی نزاع لفظی یه ارجاع ایدنلر اولمش ایسه‌ده برنجی فرقه‌نك بالاده کوستریلان دلیللری بو توجیهدن اوزاقدر ذات الوهیت نه شرعاً نه‌ده عقلاً فکر ایچون جولانکاه اوله‌ماز چونکه انسانك نظر عقلیسی حس ضرورت، تجربه‌یه مستنددر. حالبوکه بالاجماع بونلرك هیچ بری حقیقت الهیه‌نك انکشافنه واسطه دکلدر. مصنوعاته نظر، صانعك کنهنی افهامدن قاصردر علی العاده معمولات صناعیه‌یه باقیلسه کورولورکه فاعلنك حقیقتنی اعلامه کفایت ایتمز انسان یکی یاپلمش مکمل بر بنا کورور بنانك حین انشاسنده اوسته‌نك معمارك موجودیتنه حکم ایدر. فقط او معمار واو اوسته‌یی تشخیص ایده‌مز. انسانلر تفکر ایله مأموردرلر. انجق مأمور به اولان تفکر الوهیتی جولانکاه فکر ایتمك دیمك دکلدر، مصنوعات واحکام طبیعیه‌یه نظر صحیح ایله جناب حقك موجودیتنه استدلال وبوخصوصده یقین حاصل ایتمك ایچون مکونات واورادە جاری اولان آثار قدرت صمدانیه‌ده اجالهٔ فکر دیمکدر. «قل انظروا ماذا فی السموات والارض» معنای جلیلی جبیم قوللرمه سموات وارضده ناصل بر قدرت بالغه‌نك حکمفرما اولدیغنی تفکرله امر ایت دیمك‌که مأمور اولدیغمز تفکر کائناتده جاری اولان سنت الهیه وقوانین طبیعیه‌یه نظر ایده‌رك موجودیت وقدرت فاطره ایچون دلائل تکثیریله عظمت الوهیتك قلوب عباده تقریرینه خدمت ایدر یوقسه کنه وماهیت حقی ادراکه وسیله اوله‌ماز.

قوانین طبیعیه‌یه نظر دنیلدی. زیرا آیت جلیله‌ده‌کی «فی» ظرفیت، سموات وارضه اولان نظرك مقصود بالذات اولمایوب بلکه اوراده حکمران تجلی اولان جناب حقك قدرت وسنت الهیه‌سیله ذاتنك عظمت وقدرتنه استدلال ایچون اولدیغنی افهام ایدر.

«انظروا السموات» بیوریلسه ایدی مجرد اجرامه نظرك کفایت ایده‌جکنی افهام ایدردی. فقط آیت جلیله‌دن مقصد، مصنوعات ایله صانعك یالکز وجودینه استدلال دکل بلکه شو قبهٔ مینا بوارض غبرانك هر برنده جاری اولان آثار قدرت وعظمتله خالقنك اوصاف جلیله‌سنه دلیل انی صورتیله استدلال ایتمکدرکه بونك ایچون قوانین طبیعیه‌یه وقوف ایستر.

احكام طبيعيه‌يه سالم برفكر ايله اطلاع حاصل ايدنلرله هيچ واقف اولمايانلرك معرفت حق خصوصنده‌كی يقينلری بردكلدر. زيرا مداولك درجهٔ ضعف وقوتی دليلك درجه‌سنه تابعدر.

اكلاشيليوركه تفكر ، بتون بتون ظواهر كائناته حصر فكر اولماديغی كبی ذات الهيه‌يی احاطه‌يه‌ده سبب اوله‌ماز. غايتی ، موجوديت ربانيه حقنده استحصال يقين ، قدرت بالغه وربوبيتی مشاهده ايله انسانی ذوقياب ايتمكدر «وان الی ربك المنتهی» جناب حق محجوب دكلدر. چونكه محجوب اولسه ايدی وجود الهيسی محصور اولوردی. محصور ايسه حاصرينك تحت قهرنده‌در. «تعالی الله عن ذلك» انجق عقول بشر انی ادراكدن محجوب وقاصردر. كندی ماهيت واحوال طبيعيه‌سنی بيلمكدن عاجز اولان عقل بشر ماهيات موجوده‌دن هيچ برينه شبيه اولميان حقيقت سبحانيه‌يی بالطبع ادراك ايده‌من. انسانلری اثردن مؤثره استدلال طريقيله نظر وتفكره سوق ايتمك مؤثرك حقيقتنی كشف ايچون اولمايوب آثار ومكوناتده‌كی شئونات سبحانيه ولطائف ربانيه‌يی كوره‌ركه اوصاف جليلهٔ صمدانيه‌يه كسب وقوف ايتمك ايچوندر بوتقديرده علم هيأت وحكمت طبيعيه درسلری مأموربه اولان تفكرك مقدمه‌سيدر. كرچه تربيهٔ اسلاميه موجبنجه دهاءنكام صباوتده ابوين طرفلرندن وقوعبولان تلقينات وعادات مستحسنهٔ اسلاميه‌دن اولان مواعظ ثمره‌سی اوله‌رق مسلمانلر آره‌سنده جناب حقك صفات ثبوتيه وسلبيه‌سنی ، عظمت وقدرت الهيه‌يه قطعاً استدلال طريقنی بيلمه‌ين نادر ايسه‌ده علم هيأت وحكمت طبيعيه منتسبلرينك عقل سليم صاحبی اولانلری شاهراه استدلاللرنده باشقه‌جه سير وحركت ايدرلر. بونلرك متخصصلری عظمت ربوبيت قارشيسنده بهت وحيرتده‌در. محققين صوفيه‌نك علم تزايد ايتدكجه حيرت آرتار ديه‌لری بو نكته‌يی اشراب ايدر. علوم طبيعيه‌يه واقف اولانلر دقائق كائناتی تحری ايتدكجه يكی برلطيفهٔ معنويه‌يه تصادف ايدرلركه بولطائفه قدرت بالغه‌نك نوظهور برانموذجی اولور ارض وسما وجو وهوايه مودوع خزائن غيبيه وسرائر طبيعيه بی‌نهايه‌در بونلره مطالع اولدقجه قدرت فاطره باشقه برعظمتله تجلی ايدر نهايت كائناتده‌كی بدايعك اسرارينی استكشاف خصوصنده لال قالدقلرينی اكلارلرده دكل ماهيت الوهيتی تقدير قوهٔ مبدعه وحكمت سبحانيه‌يی بيله تعريف وتحديد ايده‌ميه‌جكلرينی درك ايله «سبحان من تحير فی صنعه العقول . سبحان من بقدرته يعجز الفحول» ماليله ترنمساز حيرت اولورلر سطحی بر نظر ، بسيط برتفكرله بتون مكوناتی احاطه ايدن حكمت بالغه‌يه بالوقوف تأملك ، بوايكی نظر واستدلالدن متحصل قوت ايمان ايله ذوق وجدانك آره‌لرنده‌كی فرق ثری ايله ثريا آره‌لرنده‌كی فرق قدردر احاطه‌لی برنظرك انتاج ايده‌جكی يقين وايمان ، ناقابل اندراس وزوال سطحی نظرك بخش ايده‌جكی عرفان ايسه اوروبجك آغی كبی خفيف واوثاق برتماسه قارشی مايل اضمحلالدر «قل انظروا ماذا فی السموات والارض» آيت جليله سنده‌كی ظرفيت «ملكوت السموات . . . .» «ان فی خلق السموات . . . .» آيتلرنده‌كی اضافتلر ديپ بودقيقه‌يه مبتنيدر ملكوت سموات ، خلقت كائناتده فكر بشری ارشاد ايده‌جك دقايق واسرار نامتناهيدر استكشاف ايديلدكجه هاتف معنوی «مقصد ايلريده‌در» نداسيله جناح عرفانه قوت ويره‌رك فضای حيرته سوق واعلا ايدر كشفيات ايلريلدكجه فكر بشرك حوضهٔ شمول واحتواسندن خارج نامتناهی اسرار ربانيه كورولور ايشته ، اووقت ذات الوهيتی اك بيوك ادراك ، ادراك ايديله‌ميه‌جكنی درك ايتمك اولديغی اكلاشيلير .

العجز عن درك الادراك ادراك
والبحث عن سر الذات اشراك

«سلانيكدن» اسكوبلی حافظ فريد

اك بيوكلرندن عد اولنان عجائب سبعهٔ عالمدن بری ايدی . روايات تاريخيه‌يه نظراً (هيكلك) ارتفاعی ايكيوز قدم بولنديغی حالده برآياغی مدخلك بركنارينه ودیكر آياغی مدخلك اوبر كنارينه اقامه ايدلمش اولديغندن اك بيوك يلكن كميلری بو يه حالنده ايكی بجاغی آره‌سندن كچوب كيدر ايدی . هيكلك صاغ النده كيجه‌لين سفائنه ارائهٔ طريق ايتمك ايچون برفنار وارايمش. بونك اعماله ميلاد عيسادن ۳۰۰ سنه اقدم شارس طرفندن باشلانوب يكرمی ايكی سنه ظرفنده اكمال ايدلمش واللی سكز سنه پابرجا اولدقدن صوكره وقوع بولان برزلزله ايله كنار بحره دورلمش، هجرت سنيهٔ نبويه‌نك اللنجی سنه‌سنه قدر هيكل بوحالده قالمش ايكن تاريخ مذكورده اول ملوك امويه طرفندن جزيره فتح ايدلدكده هيكل بريهودی‌يه صاتلمش ، راوينك حكايه‌سنه كوره هيكلی اشترا ايدن يهودی آنی بوزديروب طقوز يوز دوه يوكی تونج قالديرمش .

فرداسی كون ردوسدن قالقدق . هوا كشاده وفقط ايكی رفيقك مفارقتندن كوكللر غمكين ايدی، كمال بشاشلی ايتمك ايسته‌ميورايسه‌ده‌كه :

ايشته ميدان حميت قاچمه ای جلاد ظلم
ياسنی محو ايلسون مولی جهانده يانی

بيتی وكاه :

نه افسونكار ايمشسك آه ای ديدار حريت
اسير عشقك اولدق كرچه قورتلدق اساردن

بيتی كبی لسانه بلا اختيار توارد ايدن ابيات ايچنده مندرج تأثری قلبه‌ن فوران ايديه‌ور ايدی . اكی نشئه ايله دكلسه‌ده ينه برآره‌لق خيلی سوزلر صحبتلر ايدلدی . حانيه‌ده يوانه دوام ايديور ايدی.

قبرس

دیركن قبرس جزیره‌سنده واقع طوزله اسكله‌سنك اوكنه كلدك . واپور آلارغه بریرده طوردی ، بورادده كال بكی براقدق . بو ایكنجی وداع بسبتون دلسوز اولدی . بزه اوزمان اویله كلدی كه كویا روحمز تجسم ایتمش ده بزدن مفارقت ایدییور . واپورك درونی بر وحشت آباد كسلدی . بوارواق نظارلرمز قپودانلرك دوربینلری یاردیمیله كال بكك بندیكی صندالی اسكله‌یه قدر تعقیب ایدییور ایدی . قره‌یه چیقدقدن صكره یانینه ترفیق ایدیلن سواری ضبطیه‌لریله برلكده آته راكباً جزیره‌نك ساحل بونجه صاغ جهته طوغری كیتدیكنیده تا كوزدن نهان اولنجه‌یه دك ینه دوربینلرله متحسرانه سیر ایتدك . كال بك نظرمدن نهان اولنجه شو بیت ورد لسانم اولدی :

ای غائب از نظر كه شدی همنشین دل

میكویمت دعا وثنامی فرستمت

سواریلرك كتدكاری طریق (لفقوشه) یولی اولمیوب (ماغوسه) قلعه‌سنه كیدر بریول اولدیغنی واپورده وقتیله قبرسی كورمش اولان بعض ضابطان سویلدكلرندن بو تحول نظر حیرتمزی جالب ایلدی . بحری بك‌ده برشی چیقاره‌مدی . بونك سرو حكمتی عكایه مواصلتمزدن صوكره آكلاشلدی .

اوچنجی قسم

یأس وحسرت ایچنده قبرسدن آیریلوب عكایه متوجهاً ینه یولمزه دوام ایتدك . بری برینی متعاقب اوچ رفیقمدن جدا دوشن ایكی رفیقمك احوال روحیه‌سنی شرح ، اقوال مسروده كافی ایسه اوزمانكی تأثرات قلبیه‌نك تجسمنده بیت آتینك مصراع ثانیسی كفایت ایدر :

بولنجه عرضحاله اول شهیدادی بریرده

نی بریرده بولمشلر دل ناشادی بریرده

بحراً برخیلی مسافه دها قطع ایلدكدن صوكره عكا قارشودن قلعه سیله مبانیٔ عالیه‌سیله كورنمكه باشلادی .

عكا

بو ملحمه‌گاه بشرده نیجه كورلر دهشت انكیز ظهور اولمش اولان وقائع حربیه بردن بره ذهنمه هجوم ایتدی . صلاح الدین ایوبیلر ، اردوی چلیپاییلر ، ملك اشرف بن قلاونلر ، طاهر عمرلر ، جزار پاشالر ، بوناپارتلر ، ابراهیم پاشالرله انكلیز دونماسی برر برر كوزمك اوكندن كچدیلر .

واپور عكا پیشگاهنه تقرب ایتدیكی زمان از قالدی اورادهكی طاشلقلره چارپه‌رق طوزله بوز اوله‌جقایدی . كیم بیلور بزده اووقت قعرنایاب دریاده طعمهٔ دندان ماهیانمی اوله‌جقدق ؟ هله عون ومدد الهی ایله سفینه‌نك سواریسی كندینه كلهرك حیفایه طوغری تحویل چرخ عزیمت ایتدكدن صكره تكرار دونوب قلعهٔ خاقانی‌نك اوكنده قیالقدن خالی بریرده تیمور اتمسیله لله‌الحمد برقضاء ناكهانیدن قورتلدق .

اخیراً عكاده بولندیغمز اثناده سوریه صولرنده كشت وكذار ایدن بر انكلیز مكتب سفینه‌سی عكا اوكنه كلهرك اجرا ایتدكاری مانوره‌لردن اوره صولرینی قارش قارش بیلدكلری كال حیرتوده طوغریسی پك درین بر تأثرله آكلاشلمش ایدی .

دائراً مادار سور ایله محاط اولان بوشهر قدیم ، اوچ فرسخ ، خلال نصف دائره شكلنده برقویك جهت شمالیه‌سنده دكزه طوغری ایلرو لیه‌رك عادتا برشبه جزیره حالنی آندیرر بربرون اوزرنده مبنیدر . قویك دیكر اوجی جنوبده واقع جبل [كرمل] ك تشكیل ایتدیكی برونه منتهیدر . سورك دكز جهتی قسماً خراب اولوب برچوق یرلرنده كدكلر پیدا اولمش ایسه‌ده قره طرفنده حالا اواسكی عظمتیله سطوت نما .

عكانك اوكنه كلشمز لطیف وكشاده برصباحه تصادف ایتدیكندن خورشید عالمتابك شعشعهٔ زرینی شهر ایله جوارینی انوار لطافته غرق ایدییور ایدی . خارج سورده جابجا مبارك خرما آغاجلریله مزین بساتین ایله زمرد دوشنمش اوبی پایان قیرلر نظرلره پك حلاوت ویریوردی .

شوساحهٔ روح افزای لطافتی ایچه برمدت سیر ایتدكدن صكره برمعتاد اولا بحری بك متعاقباً نوری بكله راقم الحروف كینك فلكه‌سیله اسكله‌یه چیقدق . اوراده مجتمع سیرجیلر ایچندن كچه‌رك بزی طوغریجه متصرف لوانك اقامتكاهی اولان خانه‌یه كتوردیلر . اوتاریخده احمد بك نامنده برذات متصرف لوا ایدی . لطف ونوازشله بزی قبول ایلدی . براز اوتوردقدن صكره بحری بك وداع ایدوب واپوره عودت ایتدی . بزاوراده قلدق . بوكبی احوال وازمانده معلوم اولدیغی اوزره آفاقی اوته بری قونوشیور ومتصرف بك خطاباً انشا الله دلالت علیه‌كزله كوزل برخانه تدارك ایده‌رز دیور ایدك . مشارالیهك بردنبره كوزلری طولدیغنی كوردم . نوری بك بونك فرقنه وارمدی . بونك اوزرینه متصرف بك ینه دونه‌جكمش كبی بروضعیتده یرندن فرلایوب كیتدكدن صوكره اوراده بولنان طوطون آغا نامنده برعسكر ضابطی : بیورك افندم دیدی . كندیسنی تعقیباً اقامتكاه متصرفیدن چیقه‌رق اخیراً اوكرنمش اولدیغمز عكا زندانك بولندیغی محله طوغری یوریمكه باشلادق . یولده نوری بك بكا : ردوس متصرفی ارقداشلره صباح قهوه آتیسی ویرمش وكندیلرینه خانه تدارك ایتمش اولدیغی حالده عجایب بوذات بزه بویله برمجامله‌ده بولنمدی دیور ایدی . برحس قبل الوقوع قبیلندنی دییم ، یوقسه كال بكك قبرسده سیرو حركتی ماغوسه طرفنه متوجه بولندیغنه دائر ضابطلرك آنفاً حكایه اولنان سوزلرندن وبوراده متصرف بكك طور ووضعندن ذهنمده حاصل بسانحه‌نك اثردلالتی می اوله‌جق ، هرنه‌دنسه بنده جواباً : بوحال قلعه درونده

مابعدی وار

بركت زاده : اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

ماده و ماورای ماده

أوت متوفی اوکا عیاناً کورونور وقونوشور . حتی سیزه باشقه سنجه معلوم اولمیان بر سریکزی ده سویلر . کورورسکزکه صورتی هیچ دکیشمه‌مش ، قلبی ضربانده بردوام . بو آرهلق فوطوغرافله رسمنی حتی آلتجی ایله آلنك ، یاخود باشنك شکلنی آله بیلمك ده قابل اولور . ایشته فوطوغرافله یاخود آلتجی ایله آله‌جغکز رسم وشکل بالآخره سزك خیال واوهام ایچنده بولنمدیغکزی اثبات ایچون بر برهان قطعی اولور . »

« بوراده شونیده علاوه ایتملی یز : بو تجربه‌ده کیفیتی واسطه‌نك احضارك قوتی اوزرنده اجرای تأثیر ایدن ارواحك وساطتیله حصوله کلیورکه اوقوتده بیله ارواحدن مستعاردر . بناءً علیه واسطه‌نك حضوریله حاصل اولان شو آثار خارجیه‌یی کورن علما عندنده قطعیاً ثابت اولمشدرکه بو مرئیات بزم جسمدن متمیز ، مدرك و بعدالممات مخلد برروحمز اولدیغی نظرینی تصور قابل اوله‌میان بر برهان ملزم ایله کوسترمکده‌در . »

انسان اولدکدن صوکره اوبر عالمده برحالت اکتساب ایدرکه حقیقتده کندی ذاتندن باشقه برشی دکلدر . بو کون بولندیغی ، اولدیغی حاله کلنجه ، اوبرحالت موقته‌دن عبارتدر . اکر مطالعین اسپریتزم مشاهداتنك صحتنی بالذات تصدیق ایچون اوغراشیرلرسه سویلنمش اولدیغم سوزلرده قطعیاً مبالغه ایتمه‌مش اولدیغمه درحال قناعت حاصل ایده‌جکلرندن باشقه تتبع وتدقیقلری برصورت جدیده‌ده تکرر ایتدکجه اعتقادلری ده اونسبتده قوت بولور . حالبوکه ادعا ایدیلن مشاهدات باطل اولسه‌یدی البته معکوس برنتیجه حاصل اولوردی . »

آوروپاده الحادك الك بیوك خصماسی میاننده فلکی شهیر قامیل فلارمایونده بولنمقده‌در . مشارالیهك بوکبی موضوعلره عائد اولان آثاری بیاندن مستغنیدر . (مجهول ومسائل روحیه) سنده مشاهدات روحیه‌یی محاکه ، حالات مختلفه‌سنی مقایسه ایتدکدن ، جمله‌سنی‌ده قوانین معروفهٔ طبیعیه ایله تألیفه چالیشدقدن صوکره صحتی کندنجه تحقق ایدن درت نظریه‌ی استحصاله موفق اولمشدرکه — کتابنك ذیلنه مقدمات مسرودهسنك نتائجی اولمق اوزره درج ایتدیکی — او نظریه‌لر شونلردر :

۱ — روح موجوددر جسمدن مستقل ومتمیزدر .

۲ — روح شیمدی‌یه قدر وشیمدی عالمك مجهولی بولنان برطاقم خصائصه مالکدر .

۳ — روح حواسك معاونتنه محتاج اولمقسزین اوزاق بر مسافه‌دن مؤثر یاخود متأثر اوله بیلیر .

٤ — مستقبل وقوعندن اول تقدیر ایدلمش وکندیسنی احداث ایده‌جك برطاقم اسباب ایله تحدید اولنمشدر . بناءً علیه بعضاً روح اومقدر اولان مستقبلی وقوعندن اول ادراك ایده بیلیر .

فلارمایون شو درت نظریه‌نك صحتنی براهین حسیه ایله اثبات ایتمشدر . موضوع بحثمز اولان کتابك ۲٤٦ نجی صحیفه‌سنده شو سوزلری اوقودق :

« انسان اکلامادیغی ، یاخود بیلمدیکی ، یاخود شبهه ایلدیکی شیلرك کافه‌سنی انکار ایله مجبولدر . مثلا بز هرودوت ، پلین کبی مورخلرك آثارنده چوجغی فخذنده یسرنده‌کی معه‌سیله بسله‌ین بر قادیندن بحث اولندیغنی کورنجه وقعه‌یی بر خندهٔ استهزا ایله تلقی ایدرز . حالبوکه ۱۸۲۷ سنه‌سی حزیرانك یکرمی بدیسنده انعقاد ایدن پارس جمعیت علمیه‌سنده بویله بر مشاهده‌نك صحتی تقرر ایتمشدر .

کذلك بری کله‌رك بزه ، بر ارککك قارنی یاریلمشلر ، ایچندن بر چوجق چیقمش که او آدمده ایکیز ایمش .. اوبله‌جه حریفك بدننده سنه‌لرجه محبوس قالمش .. حتی سن شیخوختده کله‌رك صقالی چیقمش ، دیسه بوخبری بر خرافهٔ محض اولمق اوزره قبول ایدرز . حالبوکه دها چوق اولمدی‌که ٥٦ یاشنه کلمش بویله بر آدمی کوزمزله کوردك .

هرودوتك آثارنی ترجمه ایدنلردن بری دیبورکه : « اسکندرك قاریسی روکزانك باشسز بر چوجق طوغوردیغی حقنده‌کی روایتی عقله منافی بر شی عدایدیورلرده راوی‌سی کیزیاسی [یونان مورخلرندندر] یالانجی یاپیورلر . » مع مافیه عصر حاضرده کی بوتون علوم طبیعیه قاموسلری باشسز طوغمش بر چوق چوجقلرك وجودینی تصدیق ایتمکده‌در .

ایشته شو سرد اولنان مثاللر کبی دها بر چوقلری واردرکه بزی احتیاط وبصیرتله حرکته دعوت ایتمکده‌در . زیرا هر شیئی وهلهٔ اولاده انکاره قالقیشانلر جهلهٔ جماعتدر . بز بوقبیلدن دها پك چوق مثاللر ایراد ایده بیلیردك . لکن تکثیر سوادك قارئین کرام ایچون برفائده تأمین ایتمیه‌جکنی بیلدیکمزدن یالکز شوراسنی ویله‌مکله اکتفا ایده‌جکزکه نقل ایتدیکمز مشاهداتك کافه‌سی اصول تجربی‌یه تمامیله مطابقدر . »

ایشته بونلرك هپسی عالم علمده (کتب الله لاغلبن انا ورسلی ان الله لقوی عزیز .) طرزنده‌کی وعد الهینك تحققنی کوستره‌جك ، بناءً علیه اصلا امید ایدلمه‌ین بر نتیجه‌یی انتاج ایده‌جك غایت مهم برحرکت اعتقادیه بولندیغنه دلالت ایتمکده‌در .

امان یاربی قدرتك نه بیوکدر ! بوندن برقاچ سنه اول بر آدم قالقسه‌یدی‌ده ارواح ایله مکالمه‌یه عائد سوزلرینی نقل ایتدیکمز بو بیوك آدملرك برینه کندیسنك شو بدن مادیدن باشقه برده روحه مالك اولدیغنی سویلسه‌یدی شبهه‌سز بر خندهٔ استهزا ایله مقابله ایدردی . حتی اونی نعمت عقل وادراکدن کلیاً محروم عد ایدرك یا کندیسیله مخاطبه‌یه تنزل ایتمز یاخود محض اچیجاره ایله اکلنمك ایچون برقاچ سوز تعاطیسنده بولونورایدی . لکن باقکز شمدو قالقمشلرده بزم جبههٔ شرقیو نمزدن برینك سویلیه‌میه‌جکی سوزلری سویلیورلر . هر بری عمرینك یکرمی اوتوز سنه‌سنی تحری واستحضار ایله رد وقبول ایله کچیریبور . صوکره بر کتاب چیقاره‌رق اولجه بر مادی ملحد ایکن اسپریتیزمك عنایتیله آرتق روحی موحد اولدیغنی علی ملاء الناس اقرار ایدیور . بر کون اول سویلدیکی

سوزلرینی باطله قارشی حدت، رذائله قارشی فضائله معین اولان بر مرشد متحملك شدت عزیمتی بو کون جرح ایدییور . بو حال جداً شایان تعجب دکلمیدر ؟

اوت . شمول رحمتی، عظمت حکمتی خیاله صیغمایان جناب حق بشری تأدیب خصوصنده اویله وسائل یراتمش، او آواره مخلوقك حرص وشدتی تعدیل ایچون اویله وسائط ابداع بویورمشدرکه بونلر دیدهٔ بصیرت ایله تدبر ایدیله‌جك اولورسه انسانی کریوهٔ مهالکه دوشمکدن صیانت ایدن ، سبیل سلامته ، شاهراه فلاحه چیقاران دست عنایت خدا درحال کوزه چارپار .

کوزیکزك اوکنه بر قوم کتیرلك که متقدمینك دوشدکلری کریوهٔ اوهام وخیالاتی کورمشلر؛ اونلرك دین نامنه طاشیدقلری برطاقم معتقدات باطله یوزندن انسانیتك مال ضایعی اولان معنیتدن آله بیلدیکنه اوزاقلاشدقلرینی ، او قواعد اعتقادیه‌نك ایسه کون کبی جلی بداهتنه قارشی بیله قلبلرینی پرده‌دار ایتدیکنی اکلامشلر .. اوت اولا کوزیکزك اوکنه بویله برقوم کتیرلکده . صوکره بونلرك بردلیل قطعی، بر برهان حسی ایله مؤید اولمیان انکار وعنادلرینه قارشی نه بیوك برنفرت ، نه درین برکراهیت ایله باقه‌جقلرینی تصور ایدك . بونلر دییورلرکه ؛ صرف عقلی اولدقدن صکره دلیل وبرهانك نه حکمی اوله بیلیر ؟ چونکه چوق دفعه‌لر مدرکات عقلك شهراه حقدن عدول ایدرك انسانی حقائق وخرافاتك بینی تفریق ایده‌میه‌جك قدر کنیش برطاقم سفسطه وادیلرینه ایصال ایلدیکی ثابت اولمشدر. متقدمینی دام ضلال وغفلته دوشورن . نظر امعانلرینی انوار معرفته قارشی عمادار ایدن سبب نه‌در ؟ نه‌دن طولایی عصرلرجه برطاقم نظریات خسیسه ، برطاقم تصورات سافله اوچورومنلرنده یوارلاندیلرده مطالب انسانیه‌نك غایتی اولان منهاج حقیقتی کندیلرینه قارشی سد ایتدیلر بونلرك دیمی‌ده سمند ابتکاره آله‌بیلدیکنه رخصت جولان ویرمکدن، عقولی احکام واشیایی ادراك خصوصنده کلیله حر براقمقدن دکلمی ؟ کذلك وجدان اوزرنده اجرای تأثیر ایتمکدن کری طورمایه‌رق چوق دفعه‌لر وجدانی برطرفده ، حقیقتی دیکر طرفده براقمقده اولان برطاقم مؤثرات واعراضك وجودندن خبردار اولمامه‌لرندن ایلری کلمیورمی؟

دها صوکره دییورلرکه : ایش بویله اولور وبرشیئك نفی واثباتنه یالکز دلیل عقلینك کفایت ایده‌میه‌جکی تحقق ایدرسه وقایع مشهوده‌نك شهادتی ، رکن رکین حسك مظاهرتی اولمدقجه حقیقت صحیحه‌نك ادراکنه یول اوله‌میه‌جغی تظاهر ایدر . ایشته بوندن طولایی کندیلری بلاتجربه برحقیقتی تسلیمه یاناشمازلر . محسوساتدن باشقه بر شی قبول ایتمزلر؛ موجوداتك مبدئنه ، انسانلرك معادینه متعلق مباحثك کافه‌سنی کلیاً رد ایدرلر . نته‌کیم فصل سابقده اونلرك سر آمدانندن بولنان استاد لتیره‌دن نقلاً بورالردن بحث ایتمش ایدك .

ذاتاً بونلرك مدار فلسفه‌سی علوم حقیقیه‌دن عبارتدرکه بوعلومك موضوعی موجودات ایله موجودات اوزرنده حائز نفوذ اولان قوانین طبیعیه دائره‌سنه منحصردر . بونك ایچون علومی فلکیات ، طبیعیات ، کیمیا ، ریاضیات ، علم حیات ، علم هیئت اجتماعیه نامیله آلتی قسمه آیره‌رق بواقسامك منتظم حلقاتدن متشکل برسلسله وجوده کتیره‌دیکنی واو حلقه‌لردن برینی الده ایده بیلمك ایچون فوقنده‌کی حلقاتی دردست ایتمك لازم کله‌جکنی واك برنجی حلقه‌یی ریاضیاتك تشکیل ایده‌جکنی سویلدیلر . دها صکره معارفك قطع ایتمکده اولدیغی سبیل ترقیده اوچ مهم دور آتلاتدیغنه ذاهب اولدیلرکه بونلردن برنجیسی دور دینی، ایکنجیسی دور ماوراءالطبیعه ، اوچنجیسی دور علوم حسیه وتجربیه‌در . بوصوك دور ایسه حال حاضره‌کی بشرك دوریدر .

الله عشقنه سویلیکزکه اقامهٔ براهینده . فن مناظره وجدلده نه‌قدر ماهر اولورسه‌کز اولیکز ، حواس ظاهره‌لرینك دائرهٔ ادراکنه کیرمدکجه هیچ برنظریه‌نك صحتنه ، هیچ براصلك وجودینه اینانمق ایسته‌مین شو کروهدن برینی نصل اولورده کندیسنده برروح اولدیغنه وبوعالمده مظهر ممات اولدقدن صکره دیکر برعالمده یکیدن اکتساب فیض حیات ایده‌جکنه اقناع ایده بیلیرسکز . نه‌قدر بلیغ اولورسه‌کز اولیکز، الیله لمس ایتمدیکی شیئی عقلیله تصدیقه اصلا یاناشمیان بر آدمه قارشی عالم ملکوت کبی بزم حواس غلیظه‌مزك ادراکنك فوقنده بولنان برطاقم عوالم نورانیه‌نك ، برطاقم اشیانك وجودینی نصل اثبات ایده بیلیرسکز؟

«عنت الوجوه للحی القیوم وقد خاب من حمل ظلما» انسانی فکراً، حساً بو درجه‌لرده میال تجسس ، بومرتبه‌لرده سرباز یاراتمش اولان جناب حق او آواره مخلوقنی افراط، تفریط کریوه‌لرینه صاپدقجه شاهراه اعتداله دوندرمکدن ، سرکشلکده بولندقجه عنان اختیارینی منهاج سداده طوغری چویرمکدن عاجز دکلدر . ایشته بوده برحکمت بالغهٔ الٰهیه‌در ، کتاب مبیننده «کتب الله لاغلبن انا ورسلی ان الله لقوی عزیز» بویورمش اولان ذات کبریا عقول عاصیه‌نك هانکی طرفدن سرفرو بردهٔ انقیاد اوله‌جغنی . قلوب قاسیه‌نك نه صورتله رقته کله‌جکنی ، شو عظمتلی، شوعالی جبهه‌لرك کندی حضور جبروتنده هانکی طریق ایله زمین سای خضوع اوله‌جغنی البته بیلیر!

جناب حق بدایت امرده بوطغیان ایچنده‌کی قومه مهلت ویردیکی ایچون بتون کائناتی ولوله‌لریله طولدیردیلر ؛ اولانجه وسع وقدرتلرینی بشرك فطری اولان عقائدنی پایمال ایتمه‌یه صرف ایتدیلر ؛ حتی آرتق اذهانه القا ایتمش اولدقلری شکوك وظنون سایه‌سنده بتون عالم انسانیتك زمام ادراکنه مالك اولدقلرینی . قلوب بشرده‌کی شعلهٔ ایمانی ابدیاً سوندردکلرینی ظن ایتدیلر .

لکن صوکره الله ذوالجلال بونلره قهروجبر وتیله تجلی ایدرك سلاح هجوملری اولان مفتریاتی زیر وزبر ایتدی؛ مجرای افکارلرینی بردن بره ، اولجه اورایه یاناشمقدن قطعیاً متعالی‌یز ظننده بولندقلری برساحه‌یه طوغری چویردی . آرتق عقللرینی باشلرینه آلدیلر ،

اوّلجه پوپان اولدقلری قیفنای غلو وافراطی بیك درلو ندامتلرله، تأثرلرله ترك ایتدیلر. بوموجودات ایچون اك یوكسك آنلری حضور عظمتنده سجده كذار خضوع ایده‌جك الله تعالی بویوكلكاری عرش جلال وكبریاسنه دخالت ایتدیره‌جك براله اولدیغنی، انسانك برروحی بولنوب اوروحك بدندن آیریله‌رق یا برعذاب الیمك، یاخود برنعیم مقیمك كندیسنه آماده بولندیغی برعالم دیكره كیده‌جكنی آكلادیلر.

امان یاربی دها دون كبروغرورلرندن بورونلرینی قابارته‌رق عناددن ولو برینه قولاق ویرمك كوچكلكندن پك عالی اولدقلرینی، ادیان موجوده‌دن هانكیسیله اولورسه اولسون مقید اوله‌میه‌جقلرینی اعلان ایله افتخار ایدن صنادید مادیون بوكون قالقمشلر (الله اكبر) نداسنی كوكلره چیقاریورلر: غلطات سابقه‌لرینی اعتراف ایله مرحمت الهیه‌یه التجا ایدیورلر! آرتق بیلمم نصل برانسان تصور اولنه بیلیر‌كه بوانقلابی كوزیله كوردكدن صوكره‌ده قلبی ایمان ایله، دماغی نور ثبات وایقان ایله لبریز اولمسون.

مابیونلرجه خلقك بادئ كفری اولان مذهبی تأسیس ایدركن داروینه معاونتی سبق ایدن، عصرك اك بیوك فیزیولوژیستی روسل ولاس كبی برادمك اوقدر عظمتدن، اوقدر اعتماد نفسدن صكره قالقوب شو سوزلری سویلیه‌جكنی كیم خاطره كتیره بیلیردی؟

«بن كندی مذهبنه تمامیله قانع بردهری صرف ایدم، حیات روحیه‌یه، ماده وقوتدن بشقه بوكائنات اوزرنده برعامل مؤثر بولنه بیله‌جكنه ایناناق خاطریمه بیله كلمزدی. لكن بالاخره كوردم‌كه حسك شهادتیله ثابت برطاقم خوارق وار. اوت، برطاقم خوارق واركه انكار ایله غلبه‌سنه امكان یوق . . . بن بونلرك ارواحه منسوبیتنه ایناناماز ایدم اوزون برمدت ظرفنده اشیای ثابته ومثبته اولدقلرینی اعترافه مجبور اولدم. صوكره بو مشاهدات یاواش یاواش عقلمده برایتمه‌یه باشلادی. لكن اویله صرف نظری وتصوری برصورتده دكل، بلكه بربرینی تعقیب ایتمكده اولان وارواحه نسبت ایدلمدكجه قورتولمق قابل اولمیان دیكر مشاهداتك تأثیریله اولدی.»

ذاتا قارئین كرام بوقاریده بوقبیلدن اوله‌رق برچوق شهادتلره، اعترافلره تصادف ایتمشلردی‌كه كافه‌سی ده رجال علومه، كبار اركان فنونه منسوب ایدی. دها زیاده‌سنه ایسه بومختصر كتابك حجمی مساعد دكلدر.

باقیكز جناب حق تلونه عارض اولان امراضی نصل تداوی ایدییور؟ تجربه‌دار اولمش دماغلره، حسلره نه‌كبی علاجلرله التیام ویرییور. بو آدملر قالقمشلر، بز آنجق حواسمزله ادراك ایده بیلدیكمز اشیایی تصدیق ایدرز. باشقه‌سنی طانیمایز. خلقك عالم غیب دیه وجود ویرمك ایستدكاری شی مادام‌كه حواسمزه مستوردر. اشیای مرئیه كبی تحقیقی ممكن دكلدر. بزجه وهم صرفدن عبارتدر... دیه‌رك نور ایمانی ستوندورمه‌یه حاضرلانمشلر ایكن جناب حق بونلرك پیشكاه امعاننده بتون حواسه كوره مجهول اولان — اوعالم غیبك نامحدود منافذندن براوفاجق منفذ آچیویردی، كندیلرینه‌ده اومنفذی حس ایله، مشاهده ایله تحقیق ایده‌بیله‌جك برقوت ویردی (لكیلا یكون للناس علی الله حجة).

ایشته بونلرك كافه‌سی خالق حكیمك غایهٔ ابداعی اولمق اوزره یاراتدیغی نوع بشر حقنده‌كی رأفت ومرحمتی آثارندندر. دها مستقبلده نه‌قدر خوارق ظهور ایده‌جكدركه الله ذوالجلال كتاب كریمنده‌كی وعد الهیسنك تحققی ایچون اونلری برر برر كوستره‌جكدر. (ولتعلمن نبأه بعد حین.)

محمد فرید وجدی

محمد عاكف

مواعظ

مقرری : مناسترلی اسماعیل حقی

محرری : سیروزلی حافظ اشرف ادیب

۶۰ درس — مایس سنه ۳۲۵

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم بسم الله الرحمن الرحیم.

﴿ثم جعلناك علی شریعة من الامر فاتبعها ولاتتبع اهواء الذین لایعلمون. انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین. هذا بصائر للناس وهدی ورحمة لقوم یوقنون﴾ صدق الله العظیم. سورهٔ جاثیه.

(ثم جعلناك علی شریعة من الامر) حبیبم احمد، رسول كریمم محمد! بیلیرسك، بنی اسرائیل انبیاسی كلوب كچدكدن صوكرا سنی آخر زمان پیغمبری اوله‌رق كوندردم، خاتم الانبیا قیلدم؛ واویله بر شریعت جلیله اوزرینه تعیین ایلدم كه شرایع سالفه‌نك كزیده‌سی ...

(فاتبعها) ایشته او شریعت منوره‌یه سن دائما اتباع ایله. یعنی احكام جلیله‌سنی تماماً اجرا ایت. شرع شریفه تمسكده دائم اول. (ولاتتبع) صاقین اتباع ایتمه نه‌یه؟ (اهواء الذین لایعلمون) حقیقت حالدن بی خبر، دنیایه طاپمش. شهوتپرست جهلانك رأینه، انلرك هوای وهوسنه تابع اوله ...

حقیقت حال بودر. شرع شریف انور سكا هر درلو دنیا وآخرت حركتنی، سعادت بشریه‌یی بیان ایتمش. تأمین ایتمش، هانیا برچوق جهلا وار، حقیقت حالدن بی‌خبر، هوای وهوسلرینه مبتلا اولمشلر... اونلردن صاقین، اونلرك شهواتنه، مستلذاتنه اویانلر اونلرله برابر حشر اوله‌جق، بتون امتكه تبلیغ ایله، اخبار ایله: بونلرك مسلكنه كیتمسونلر، زیرا آخرت خراب اولدقدن صوكرا دنیاجه‌ده برفائده كورمزلر.

(انهم لن یغنوا عنك من الله شیئا) . علی التحقیق جاهلر منافقلر ، خائنلر اللهك عذابنی سندن دفع ایدەمز . غضب الهی توجه ایدرسه . یعنی شرع شریفه رعایت ایتمدیکك ایچون ، مسالك مستقیمه سالك اولمدیغك ایچون الله غضب ایدرسه اونلر سنی قورتارەماز ؛ نه دنیاده ، نه آخرتده سلامتکی تأمین ایدەمزلر .

(وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض) ذاتاً اونلر سنی سومزلر . جدی اولەرق سکا خدمت ایتمزلر . بلکه ظالملر دائما بر برینك دوستی ، بر برینك یار ویاوریدر . چونکه منفعتلری ایجابنجه اونلر دائما بر برلرینه معاونت ایدرلر .

جنسیت ، انضمامه علت در . بینلرنده او ظالملکده کی اشتراك یوقمی ؛ بر برلرینه حمایەیی ایجاب ایدییور . حق وحقیقته هیچ بر وقت تابع اولمازلر .

(والله ولی المتقین) متقیلرك ولیسی انجق اللهدر . شریعته اتباع ایدر . اللهدن قورقارسەکز ، تقوی یولنی طوتارسەکز هر کس سزدن قورقار ؛ هیچ کیمسه سزه بر ضرر ایریشدیرەمز . نصل که مثنویده ذکر اولنیور :

« هر که ترسد ازحق و تقوی گزید

اللهدن هر کیم قورقارسه ، تقوی یولنی اختیار ایدرسه . . . حلال وحرامی طانیره طوغرولغه خادم اولور . امتك سلامتنی دوشنور . دائما منافع مسلمینی تحری ایدر ؛ بویله اولان کیمسەلر طبیعی اللهدن قورقارلر . . . بونلر امیندرلر . دارینده مسعود اولورلر .

« ترسد ازوی انس وجن وهر که دید »

اللهدن قورقوب تقوایه ملازم اولدیغی ایچون انس وجن دن هر کیم کوررسه هیبتندن تترر . مثنوی شریفده بو قصه مذکوردر . حضرت فاروقی کورمك ایچون قیصر ایلچی کوندرمشدی . مثنویده بر تفصیل بیان اولونمشدر . عبرت آمیز بر قصەدر .

حضرت عمرك خلافتی هنکامنده قیصر ایلچی کوندردی ، کیدوب کورسون : نەدر بو دهشت ؟ نەدر بوهیبت ؟ شهامتی بتون دنیایی تترەتمش ، عدالتی بتون عالمی حیران ایتمش . . . بالخاصه اك عاقلی وزیرنی کوندردی : — کیت ، آکلا دیکله ، دیدی ، تحقیق احوال ایله ، بو نصل شی در ؟ بو نه شهرت ، بو نه هیبتدر ؟ . . یقیندن کور ، آکلا . دنیایه بوقدر پادشاهلر کلمش . هانکیسی بویله تترەتمش اورتەلغی ؟ اینجەدن اینجەیه تدقیق ایت . بونك لدنیاتنی آکلا ! . . .

ایلچی کلدی مدینەیه ؛ فقط متنکراً ، تبدیل قیافتله . بر خیلی کزدی طولاشدی . سوقاقلری ، اولری ، سائر کورولەجك یرلری کوردی . بر کون آقشامه قدر کزدی ، پادشاه سراینی آرایور . حضرت عمرك سراینی بولوب کورمك ایستەیور . کوردیکی مساکندن هیچ برینی بکزەتەمیور . ذاتاً مدینەده سرایه بکزر برشی یوق . اولر هپ بر برینه بکزر شکلده ، یکدیکرندن اویله مهم بر فرقی یوق . حیرتده قالدی . او کون اویله کچدی . ایرتسی کون بعض کیمسەلری کوردی ، سؤال ایتدی :

— جانم ، بوراسی دکلی عالم اسلامیتك مقر خلافتی ؟ .

— أوت ؛ . .

— ای ، اما بن بوراده هیچ بر سرای کورەمدم . قصر همایونی زیارت . . .

— نه سویلدك ؟ نه سویلدك ؟ . .

— جانم ، سزك پادشاهکز یوقمی ؟ . .

— اوت ، بر امیرمز وارکه خلیفهٔ مسلمیندر .

— پك اعلا ایشته . اوکا مخصوص البته بر یر اولەجق یا ؟ شویله سزدن فرقلی ، بیوك بر قوناق ، بر مابین ، بر سرای . . .

— خایر خایر ، دیدیلر ، هر کس کبی براوی وار . فقط بووقت اونده بولەمزسك . شیمدی کزر ، طولاشیر . کیم بیلیر نرەدەدر ؟ نه ایشه کیتمشدر .

دوندی ، طولاشدی ؛ نهایت بر قادینه تصادف ایتدی . صوردی ؛ قادین :

— مدینه خارجنده بر خورما آغاجی آلتنده کوردم ، دیدی ، کیت شیمدی اوراده بولورسك . . .

کتدی ، مدینه خارجنه چیقدی . باقدی حقیقةً بر ذات اوراده یاتیور ؛ « دره » سنی ده یعنی طورەسنیده یصدیق یاپمش ، عادتا اویویور .

حضرت عمرك طورەسی پادشاهلرك قلیجندن ، طوپندن ، توفەکندن ، هرشیندن متین در . قیرباچ کبی بوکولمش ، دریدن ، قالندن ، هرنەدنسه . هر کسی تترەتمش . اوردجغنه بر کره اوریر ، عاصیلری ، خرسزلری اونکله تربیه ایدر . اویله دکلی ؟ هر کس حقنه راضی اولمایور . باشقەسنه تجاوز ایدنلرده بولنور . اکر بونك اوکی آلنمایەجق اولورسه جمعیت بشریه پایدار اولماز . عاصیلری تأدیب لازمکلیر .

مستحق اولانلره بر کره ایندیریردی . ایکی دفعه اورمغه حاجت یوق . اصلاح اولورسه اولوردی .

کتدی ، باقدی ، حضرت عمری کوردی . اوراده اوزانمش یاتیور . . . چوق عبرتلر وار بو قصەده . مثنوینك ترجمەسنده تفصیل اولنمشدر ، ایکنجی جلدندەدر . . . کلدی اوزاقدن آیاغی اوزره طوردی . فقط وجودینه بر تترەمك عارض اولدی .

کلدی ایلچی دوردن ایتدی قیام
لرزه دوشدی جسمنه اما تمام
نائم ایکن هیبت ذات عمر
ایلچینك قلبنده اولدی کارگر
دیدی نفسنده کوروب بو نجه شهان
اولدی مشهودم سلاطین جهان

شیرلرك بنده یوغیكن سطوتی
عالم آلدی بو وجودك هیبتی

— بو قدر پادشاهلر كوردم . بو قدر عظمتلی سلطانلرله كوروشدم . فوق العاده دبدبه و دارائلر مشاهده ایلدم . هانكیسندن قورقدم ؟ هانكیسی بنده كوچك بر اثر خشیت حصوله كتوره بیلدی ؟ .. فقط بونك حضورنده بر باشقه دورلو اولدم . هیبتله عالمی آلدی . مهابتیله وجودمی لرزان ایتدی .

دوردی بر مدت اوراده . بكلدی . براز صوكرا حضرت عمر اویاندی . كوزنی آچدی ...

كچن كون حضرت فاروقك مسلكنه دائر براز سویلدم . بتون كیجه قول كزردی . بالذات دولاشیردی . عباداللهی محافظه ایچون ، مملكتك احوالنی تفحص ایچون . ایشته بعضاً بویله بر آغاج آلتنده اوتورور ، استراحت ایدردی . بو قصه‌یی امام غزالی ده « التبر المسبوك فی نصیحة الملوك » كتابنده ذكر ایتمش . پادشاهلره نصیحت ایچون تألیف ایدلمش بر كتاب ، فارسیجه اوله‌رق ، دییور كه :

كلدی ، حضرت عمری اویله پرمهابت كورنجه كندیسنی بر حیرت ودهشت استیلا ایتدی . كندی كندینه سویلنمكه باشلادی :

— یا عمر ! دیدی ، (عدلت فامنت ونمت وملكنا یجور فلاجرم لایزال ساهراً) اكلادم ، اكلادم ... كلمش اویوبورسك . كیمسه‌دن قورقوك یوق . چونكه سن عادلسك . اما بزم پادشاه — قیصر روم — بویله دكل . ظالمدر او ، جان یاقیور . اونك ایچون دائماً قورقیور . بوراده دكل ، سرایده بیله راحت اویویه‌مایور . بیلیور كه هركس اوكا خصم . چونكه كندی ده اونلره خصم . كندی قلبنده‌كی حسیاته باقیور . یاپدقلرینی دوشونیور . اونك ایچون امین اوله‌میور .

صوكرا ، افندم ، حضرت عمر اویاندی . كوزلرینی آچدی . بو ذات ده ایكی آدیم كیتدی : « سلام علیكم » . دیدی . حضرت عمر ده : « وعلیكم السلام » دیه مقابله ایلدی . متوقف دیازیلی در بو سلام . ایلچینك سلامنی آلدی . حالبوكه مسلمان دكل . دیمك غیر مسلمه سلام ویریلیرمش . سلام چونكه بر تأمیناتدر . « بندن سكا زوال ایریشمز . قورقمه » دیمكدر . ایلچی‌یه ده بویله بر تأمینات ویرمك لازم . بیانجی چونكه . باقدی كه تتره‌یور ، قورقیور . بالطبع اونی تأمین لازم . اونك ایچون اویله دیدی :

— وعلیكم السلام . امین اول ، قورقمه ! نه‌دن بو تتره‌مك ، بو قورقق ؟ قورقه‌جق برشی یوق . بندن‌می چكینیورسك ؟ بن برشی دكلم . اسلام اولمقدن باشقه بنم بر عزتم یوق . بن ده سنك كبی كرداب بطالتده قالمشدم . الحمد لله دین اسلام بنی عزیز ایتدی . بنده باشقه برشی یوق . سائر مسلمیندن بنم فرقم یوق . سالك بولوندیغمز بو دین جلیل بزه عدالتی امر ایدر . كرك حقوق ناسی ، كرك ممالك اسلامیه‌یی محافظه لازم . بو وظیفه‌یی ایفایه چالشیورم ... سز كیمسكز ؟ نره‌دن كلدیكز ؟ سویلیكز ، مقصدكزی اكلایه‌لم ده المدن كلیرسه ایفا ایدرم . كیمسه‌دن بر شكایتك اولورسه تأدیب ایدرم . بو مملكتلری عدالتله معمور و آبادان ایلمكه غیرت ایدیورم . ایسترم كه بتون جهان بزم شمس عدالتمزله مستغرق نور اولسون ...

خلیفه‌لر بویله اوله‌جق دكلی ؟ نصل كه بر كره شقیق بلخی حضرتلری هارون رشیدك حضورینه كیرمشدی .

هارون : — بكا نصیحت ویرمیسك ؟ دیدی .

هپ پادشاهلر بویله بیوكلردن نصیحت آلیرلر . بلكه بر تأثیر اولور ، دیه . اونلرده سویلمكدن چكنمزلر . پادشاهلر نصیحت آلیر ، دعا آلیر ، اناطمك رأینی صورار ، مصلحت نه ایسه اكلامق ایستر . بو بیوك وظیفه‌در . ایشته هارون بو خصلتده بر پادشاه كریم الخصال ایدی . اونك ایچون شقیق بلخی‌دن نصیحت ایستدی . حضرت بلخی ده : — افندم ، دیدی ، سز هرشیئی بیلیرسكز . كتابلرده كورمش سكزدر . تفسیره حدیثده واقفسكز .

ذاتاً هارون الرشید فقهادن ، علمای حدیثدندر . نمازی ، تقواسی معروفدر .

— بر كره چین دیارینه سیاحته كیتدم ، دیدی ؛ اسكی زمانلرده درویشلك ایدردم ، سیاحت ایدردم . اوراده اونلرك بر پادشاهی واردی . اما تام پادشاه . خبر آلدی كلدیكمی . بیانجی بر آدم كلدی ، دیه كوروشمك ایسته‌مش ، كیتدم ، بعض شیلر قونشدق . قونشورکن اغلامغه باشلادی .

— نه آغلارسك ؟ دیدم .

— آه ، دیدی ، بر ایكی كوندر اولمیان بر شیدر اولدی : قولاقلرم صاغر اولدی . كوج ایشیدیورم سنك سویلدیكنی . بوكا یاندم . اگر بر بیچاره كلیرده دردینی اكلاتیرسه اونی ایشیده‌میه‌جكم . شیمدی ظالملر فرصت بوله‌جق . حالبوكه بالذات تحقیق بنم بورجمدر . آباء واجدادمدن بویله كوردم . فقط شیمدی صاغر اولدم . قورقارم كه حق كچه‌جك . هركس دردینی اسماع ایده‌میور . لكن بر چاره دوشندم ، یاپه‌جغم .

حقیقةً باقدم دللالر باغیرر : هر كیمك دردی اولورسه پادشاهمز فرمان ایتدی او انسان قیرمزی البسه كیه‌جك . اوندن بیله‌جك كه دردی وار . باشقه شی كیه‌میه‌جك ، یالكز قیرمزی البسه‌یی لابس اوله‌رق سرای اوكنه كله‌جك . بویله بیله‌جك مظلوملری ...

بانی بو پادشاهك خلوص وغیرتنه ! حالبوكه یابودی‌در ، یامجوسی . سن ایسه اهل بیتدن بر خلیفه‌سك . بوندن زیاده عدالت ایتملیسك ! ..

ایشته حضرت عمر افندمز بالذات كزر ، تفتیش ایدردی . بو ذاته‌ده اویله فرمان بیوردی : — وارمی بر دردك ؟ . بللی كه خارجدن كلمش . سفیر اولدیغنی اكلادی . صوكرا برخیلی قونوشدیلر . سفیرده غایت عالم . احوال روحه دائر بر بحث آچدی :

ابو العلا

متین مطبعه‌سی

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار : مسلکمزه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین العابدین – ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه	٨٠	٤٧

تاریخ تأسیسی :
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٤٥ — ٢٧ جمادی الآخره ٣٢٧ پنجشنبه ٢ تموز ٣٢٥ — ایکنجی جلد

جاسوسلق ، خفیه‌لک صفت لعینه‌سی

مابعد

بو صنعت مفسدتکارانه‌نك اساس ومبناسی حرام قطعی اولان نمیمه وتجسس خصال ردیئه‌سندن عبارتدر. مصلحت عامه‌یه تعلق اولمیان تجسس احوالك « ولاتجسسوا » نص کریمی ایله تحریم بیورلمش اولدیغی معلومدر. نمیمه‌نك حرمتی ده قطعی اولوب کبائردن معدود بولندیغی بی اشتباهدر. چونکه مرتکبی حقنده وعید شدید وارد اولمشدر. بو ایسه اتفاق علما ایله معصیتك کبیره اولمسی دلائلندندر. [١]

نمیمه حقنده وعید شدیدی محتوی اولان نصوص شرعیه‌نك بری « ویل لکل همزة لمزة » نظم جلیلیدر . معنای شریفی : همز ولمزی اعتیاد ایدن هر شخص فاجره عذاب الیم ، هلاك عظیم لاحق اوله‌جقدر. « همز » فی الاصل هزم کبی کسر ایتمك ، « لمز » طعن ایله‌مك معناسنه‌در. « ولاتلمزوا انفسکم » قول کریمنده بو معنایه محمولدر. یعنی ای مؤمنلر ! یکدیکرکزه بغیر حق طعن وتشنیع ایتمیکز اخوان دیندن « انفس » ایله تعبیر بیورلمشدر. چونکه بوتون مؤمنلر نفس واحده حکمنده‌در. یاخود طعن وذمه باعث اوله‌جق افعال واحوالدن مجانبت ایدکز. زیرا بویله شیلری ارتکاب ایدن کیمسه کندی نفسنه طعن ایتمش کبی اولور.

« همز ولمز » بر آدمك ویاقومك ناموس واعتبارینی قیرمق ، غیبت ونمیمه ، افك وافترا ایله برکیمسه حقنده تجاوزات لسانیه‌ده بولنمق معناسنده شایع اولمشلردر . بوراده « هماز مشاء بنمیم » نظم کریمی دلالتیله « همزه » حال غیابنده برکیمسه‌نك عیب وقصورینی یاد ایدن

[١] مقالهٔ سالفه‌ده ذکر اولندیغی اوزره برحدیث شریفده نمام بدنام حقنده تلعین نبوی ورودیده نمیمه‌نك کبائردن اولسنی اثباته دلیل کافی عد اولنه بیلیر.

« لمزه » ده هرهانکی نامشروع برمقصدله نماملقده بولونان شخص ایله تفسیر اولنور. « نمیمه » لغت عربیه‌ده برشخصك آخره تعلق ایدن ناسزا کلامنی متکلم فیهه نقل ایتمکه دینیر. فقط (احیاء العلوم) ده بیان اولندیغی اوزره عرف شرعده علی الاطلاق هتك ستر وافشای سردن عبارت اولوب بروجه آتی تعریف اولونور.

نمیمه = کشفی مکروه وباعث تأثر اولان برقول ویافعلی — ولو رمز ، ایما صورتیله — کشف و اظهار ایتمکدر. کرك تقریر ، کرك تحریر ایله اولسون ، اخبار اولونان قول ویافعلده کرك عیب ونقیصه قبیلندن اولسون ، کرك اولماسون . اکر نقایص جمله‌سندن معدود اولورسه غیبت ایله نمیمه اجتماع ایدەرك معصیت واقعه تضاعف ایتمش اولور. افشای سرك جوازی برحق مشروعك محافظه‌سی مقصدیله اولمق صورتنه منحصردر. والاحرام قطعیدر. مثلا برکیمسه‌نك مال غیری کیزلدیکنی کورن ذات مشهودلهك حقنی احیا ایچون ایفای شهادت ایده بیلیر. فقط کندی مالنی اخفا ایلدیکی کورلدکده اخبار ایدلمسی حرام اولان نمیمه‌ده داخلدر.

(کتاب الزواجرده) امام نووی علیه الرحمه حضرتلرندن نقل اولوندیغی اوزره ازالهٔ فساد کبی برمصلحت عظیمه اقتضا ایتدیکی تقدیرده نمیمه‌دن حرمت زائل اولور. بناءً علیه برکیمسه‌نك نفس ومالنه یاخود اولاد وعیالنه تعرض وقوع بوله‌جغنی ویادوات ومملکت حقنده برفساد ایقاع ایدیله‌جکی حس اولندقده علاقه‌دار اولانلره اخبار ایتمك لازمکلیر. اوحالده — بالاده اشارت اولندیغی اوزره — تجسسك حرمتی ده زائل اوله‌جغندن تحقیقات لازمه اجراسیله تأمین سلامت واجب اوله‌جغی امر آشکاردر.

ارتکاب نمیمه بعضاً مجرد یاوه کولق ، فضول کلامه انهماك

سائقه‌سيله اولورسه‌ده على الاكثر محكى عنهه ايصال مضرت ، محكى لهه محبت وصداقت ابرازيله اجتلاب منفعت اغراض فاسده‌سندن نشأت ايتمكده‌در.

سعايت تعبير اولونان قسم اثنى دائما بو طاقم اغراض فاسده‌يه مستند اوله‌جغندن بو مسلك خائنانه‌نك سالكلرى ساعى بالفساد عد اولونورلر. ساعى بالفساد اولانلر ايسه استعيذ بالله « انما جزاء الذين يحاربون الله ورسوله ويسعون فى الارض فساداً ان يقتلوا او يصلبوا او تقطع ايديهم . . الخ » آيت جليله‌سى موجبنجه جزاى دنيوى‌يه ، جنايتلرى درجه‌سنه كوره قتل وصلب ونفى كبى عقوبات اليمه‌يه مستحق بولونورلر.

دور حميديده ژورناجيلغى التزام ايدنلر محضا بو فكر فاسد ايله عامل اولدقلرى ايچون ويردكلرى ژورناللره عقل وخياله كلين احتماللر ، خانمان سوندوره‌جك افترالر درج ايدرلردى . تا كه بو سايه‌ده آرزو ايتدكلرى تأثيرات مفسدتكارانه‌يى كورسونلر واحتراصات بهيميه‌لرينه قاوو شه‌رق قرير العين اولسونلر . نصل كه كورديلرده . اولديلرده فقط نص سالف الذكره فرقنى‌يه مصداق اولارق عاقبة الامر «على الاكثر» جزاى لايقلرينى‌ده بولديلر.

ينه (احياء العلوم) ده توصيه بيورلديغى وجهله كنديسنده نميمه وسعايت واقع اولان ذات اوزرينه شرعاً وعقلاً التى وظيفه ترتب ايتمكده‌در. (۱) نمام فاسق ومردود الشهاده اولمسنه مبنى كلامنى رد (۲) كنديسنى تكراردن نهى وزجر (۳) نزد باريده مبغوض اولمسندن طولايى شخصندن تنفر (٤) كنديسنه اسناد وقوع بولان شخص غائبه سوء ظندن اجتناب (٥) تحقيق كيفيت ايچون تجسس واستطلاعى ترك (٦) اسناد واقعى آخره حكايه ايله فعل مذكوره اشتراكدن حذر ايتمك . بو وظائفك جمله‌سى دلائل معتبره‌يه مستنددر. اسلاف دين ، ائمهٔ مسلمين حضراتى بو يولده حركت ايدرلر ، بو وصاياى حكيمانه‌يه رعايتده بولونورلردى .

نصل كه خلفاى كرامدن عمر بن عبد العزيز حضرتلرى ــ كنديسنه بويله بر اخباره تصدى ايدن شخصه شويله مقابله بيورمشلردى . ايسترسه‌ك تدقيق كيفيت ايده‌لم اكر سوزنده كاذب چيقارسه‌ك « ان جاءكم فاسق بنبأ فتبينوا ان تصيبوا قوماً بجهالة » آيت جليله‌سنه ماصدق اولورسوك ، اكر صدقك تبين ايدرسه « همازمشاء بنميم » نظم كريمنده مذكور اوصاف قبيحه‌يى آليرسك ، ايسترسه‌ك حقكده عفو واغماض ايله معامله ايليه‌لم . [۱] حريف نادم اوله‌رق يا امير المؤمنين عفو بيوررك بردها بويله تهلكه‌لى ايشه جرأت ايتمم ديدى

كذلك برشخص حكمادن برذاتى زيارتله اخواننده‌ن برى حقنده غمازلق ايلدكده شويله جواب ويرمش ايدى . « بو حركتكله سن اوچ

[۱] مشار اليهك بو مقابله ديندارانه‌لرى امام على افندمز حضرتلرينك بنه بويله بر غمازه خطاباً شرفوارد اولان « ياهذا نحن نسأل عما قلت فان كنت صادقاً مقتناك وان كنت كاذباً عاقبناك وان شئت ان نقيلك اقلناك » كلام كريملرندن مقتبس اولسه كركدر.

جرم وجنايت بردن ايشلدك . سوديكم برذاتى نظرمدن دوشوردك . فارغ اولان قلبمه انديشه ويردك . شمدى‌يه قدر امين طانيديغم نفسكى تهمتلى ايتدك . »

بر كون خلفاى امويه‌دن سليمان خليفه تابعين كرامدن امام زهرى (رح) حاضر بولندقلرى حالده حضورينه داخل اولان برذاتى عليهنده بر سوز صرف ايتمش اولمسيله معاتبه ايديوردى. اونك انكارده بولنمسنه بناءً خليفه « بكا اخبار ايدن كيمسه صادق وموثوق الكلم برذاتدر » ديدى . امام مشار اليه خاير ! نمام اولان كيمسه‌يه صادقدر ، كلامى موثوقدر دينه‌مز چونكه نص قطعى ايله فسقى متعيندر. بيوردیلر ، بونك اوزرينه اوذات عفو اولوندى .

حسن بصرى حضرتلرينك « من نم اليك نم عليك » [۱] كلام شريفلرى‌ده بويوك بردرس حكمتدر. نمام اولان شخصدن تنفر ايله اونك كلامنه ، صداقته اعتماد ايدلمامك مقتضاى كياست اولسنى اشعار ايديور. بو اشعارك عين اصابت اولسنده اشتباه اولنماسون چونكه ــ بلاده ايما اولنديغى وجهله ــ شخص نمام كذب وغيبت غدر وخيانت ، نفاق وحسد ، كين ومدارت ، افساد بين الناس كبى خصال ذميمه‌يى جامع اولدقدن باشقه جناب حقك وصلنى امر وفرمان بيورديغى اسباب الفت واجتماعك قطع وازاله‌سنه ساعى اولمقده‌در. بناءً على ذلك استعيذ بالله « ويقطعون ما امر الله به ان يوصل ويفسدون فى الارض اولئك هم الخاسرون » نظم جليلى موجبنجه نمامك بوتون مساعيسى خسران عظيم ايله نتيجه‌لنمك امر ضروريدر . بوندن طولايى مسلك باطلنى ترك ايتمك ايستمه‌سه‌ده موفق اوله‌ماز. بو كون سكا ژورنال ويريورسه اقتضاى حاله كوره حركتله يارينده سنى ژورنال ايتمكه چاليشه‌جغنى اصلا شبهه كوتورمز .

سعايت ايضاح اولنديغى اوزره نميمه انواعنك اغلظ واقبحيدر كه حكمدار ايله سائر ارباب نفوذه ايصال ايديلن نمائم بو نام ايله ياد اولونور. نصل كه بعض حكما ديمشدر. « ساعيدن اتقا ايدك ، اونلرى حميتدن عارى بيلك چونكه اويله برشخص كلامنده صادق اولسه‌ده صدقنده لئيم عداولنور. زيرا كشف عورت وهتك حرمتدن خالى دكلدر. » علمادن برذاتك يانده نمام وساعيلردن بحث اولندقده شويله ديمشلر: « برصنعتده كه فتنه انكيزلكى حسبيله طوغرو سويله‌مك بيله حرام ومذمومدر . سالكلرينك شناعتنى تصوير نصل قابل اولور . فقط بو درجه قبيح وشناعتى آشكار بولونان برصنعتى ترويج ، ساعى بالفساد اولان ژورنالجى‌يى تلطيف ايدن شخص نامرد شناعتده قات قات اونك فوقنده اوله‌جغى وارستهٔ اشتباهدر. »

مصعب بن الزبير رحمه الله امارتى هنكامنده بو صنعت اربابندن برآلجغى حضورندن طرد واخراج ايلدكى اثناده شويله ديمشيدى ! « بز قبول سعايتى سعايتدن اشد واشنع بيليرز چونكه سعايت دلالت ،

[۱] سكا قارشى ارتكاب نميمه ايدن كيمسه سنك عليهنده‌ده آخر كيمسه‌يه نماملق ايدر.

قبول ایسه اجازتدر. برقالغه سوق ودلالت ایدن ساعی اوکاراضی اولوب اجرا ایدن قدر مهین وظالم صایلماز. »

مع مافیه بویله برخائنك سوزینی قبول واجازت‌بك‌بویوك‌حمقتدر. اك عادی برشیئه دائر شهادت وقوعنده شاهدك عدل وامانت صاحبی اولوب، اولمادیغنی تبین ایتدیرمك ایچون تدقیق وتزکیه‌یه لزوم کورو- لورکن فساداحوال،هلاك اقوام ورجالی‌ایجاب‌ایدن‌کلام‌غمازی‌علی‌العمیا قبول وانفاذ ایتمك عقل وحکمته موافق دوشرمی؟ تابعین کرامدن محمد بن کعب رحمه الله حضرتلرینه انسانك قدرینی تنزیل، وقار وحیثیتی پایمال ایدن خصال ردیئه نه‌کبی شیلردر دییه صوردقلرنده بروجه آتی جواب ویرمشدی:

اوچ شیدن حذر ایتمین کیمسه تدنی وانحطاطه میالدر. سلطان اعظم اولسه‌ده عاقبتی سقوطله نتیجه‌لنیر.

نیك وبدی عدم تمیز ایله برطاقم وعدلرده بولنمق، شونك‌بونك اغراضه مستند سوزلرینه قاپلمق، محافظهٔ اسراردن عاجزاولمق‌بوخصال ثلثه‌نك ادامهٔ وقار واعتلایه منافی تفرعاتی بی‌نهایه‌در.

مناسترلی اسماعیل حقی

«افعال الهیه عین حکمتدر لکن حکمتله تعلیل ایدیله‌مز»

جناب حقك هر فعل وتجلیسی برچوق حکم خفیه‌یی محتویدر. هیچ بر فعلی ذاتنه راجع بر غرضدن منبعث، هیچ بر تجلیسی ولو حکمت اولسون برشیله معلل دکلدر. یعنی افعال الهیه مخلوقات ایچون فوائد مترتبه‌یی جامعدر. لکن ذات الوهیته عائد بر علت غائیه‌یه مستند اولمادیغی کبی مخلوقاته راجع اولان مصالح مترتبه‌یه‌ده مبتنی دکلدر. تجلیات فعلیهٔ ربانیه پك چوق حکم ومصالحی متضمندر. اما حکمتدن انبعاث ایتمه‌مشدر. مرآت کائناتده مشاهده اولنان بی حد وحساب شؤنات سبحانیه‌نك اقتضای حکمتدن انبعاث ایتدیکنی سویله‌مك‌شؤنات مذکوره‌یی اواقتضایه تابع ومحکوم ایتمکدر. «تعالی عن ذلك» بونکچون محققین علما «وماخلقت الجن والانس الا لیعبدون» آیت جلیله‌سنده‌کی لامی تعلیلدن صرف ایله معنای حکمتی افهام ایچوندر بیورمشلردر. اوحالده بو آیت کریمه انس وجن خلقتك عبادت ومعرفت حق غرضنه ابتنا ایتدیکنی دکل بوحکمتی احتوا ایلدیکنی افاده ایتمش اولیور. علم کلام منتسبلرینك معلومی اولدیغی اوزره اشاعره ایله ماتریدیه ارەسنده بو خصوصده اوفاق بر اختلاف جریان ایتمشدر. طرفیندن سرد ایدیلن دلائلده تعمیق فکر ایدیلسه کورولورکه‌یکدیکره مخالف کبی کورونن بو ایکی فرقه‌نك نزاعی نزاع لفظیدر. هر ایکی جهتك مطالعاتی افعال الهیه‌نك حکم ومصالح ایله مشحون اولدیغنده اتحاد ایدرهیچ برطرف شؤنات ربانیه‌نك حکمت ومصلحتدن عاری اولدیغنی ادعا ایتمدیکی کبی هیچ بری حکمت ومصلحت سائقه‌سیله تجلی نمای بروز اولدیغنی‌ده اثباته چالشمامشدر. افعال الهیه‌ده حکمت ومصلحت کورمه‌مك عمای بصیرتدن نشأت ایدر. یوقسه دیدهٔ ادراك وبصیرتی آچیق اولانلر هرتجلیده‌برچوق حکمت وهر حکمتده مخلوقاته‌راجع بر چوق نعمت شهود ایدرلر «سیروا فی الارض فانظروا» حتی ارباب شهود انسانلرجه محنت وبلا عد ایدیلن تجلیات قهریه بیله بر چوق حکم خفیه‌یی مشتملدر دیورلر. هرکسجه اکلاشیله‌بیله‌جك صورتده ظاهر اولان بر حکمتی بوکبی تجلیاتك موجب انتباه وقرب اله اولمسیدر. جمله‌جه مجرب ومسلمدرکه انسانلر کرفتار بلا اولدقلری زمان باب کبریایه توجه والتجا صورتیله تزکیهٔ نفس ایلر. شؤنات صمدانیه‌یی بر غرضله تعلیل ایتمك، بر حکمته وابسته قیلمق نظر عقل ونقلده شایان قبول اوله‌ماز. عقلاً قبول ایدیلمز؛ چونکه اوغرض وحکمتله‌ذات الوهیتك حصه‌مند تکمل اولمسی لازم کلیر. حالبوکه‌جناب حق ذات وصفات کمالنده زیادهٔ تکملدن منزه‌در. نقلاً قبول‌ایدیلمز؛ زیرا جناب کبریا «غنی عن العالمین»در. غنای حقیقی ایسه هیچ برفائده ایله مستفید هیچ برحکمت ومصلحته محکوم اولمامق صورتیله اوله‌بیلیر. بو تقدیرده افواه ناسده دوران ایتدیکی کبی مثلا — جناب حق، کائناتی کندینی بیلدیرمك ایچون خلق وایجادبیورمشدر — عباره‌سنده غرض شائبه‌سی اولدیغندن طوغری اولمادیغی کبی (کندینی بیلدیرمك حکمتنه مبنی ایجاد بیورمشدر.) عباره‌سیده‌فعل خالقی اقتضای‌حکمته تابع ومحکوم کبی کوستردیکندن طوغری دکلدر. اوت ایجاد مکونات مخلوقات ایچون معرفت جناب یزدان حکمتنی مشتمل ومحتویدر. لکن اکامبتنی‌ومحکوم دکلدر. دها واضح عرض ایتمك‌ایچون باشقه‌بر نقطه‌دن محاکمه. دیکر برواسی‌یی برپارچه طولاشمق‌اقتضا ایدییور. معلومدرکه بر فعلك علت غائیه‌سی انك‌سبب وقوعی وبعدالوقوع فائدهٔ مترتبه‌سیدر. یعنی علت غائیه ایقاع فعل ایله الده ایدیلمسی فاعلجه متصور اولان فائده‌درکه فاعلی فعله سوق ایدن اودر. فعله‌سبب اولدیغی جهتله‌غرض، وقوع فعلی متعاقب حاصل اولدیغنه نظراً فائده‌تسمیه ایدلمشدر. دیمك علت غائیه، غرض، فائده، جهات نظر اعتباریله متغایردر. هپسی عین معنی ومدلولك مختلف عباراتیدر. بو دقیقه اکلاشیلدقدن‌صکره تجلیات والطائف باری‌حکم‌ومصالحدن تسبب‌ایتمش دکل، حکم‌ومصالح، افعال سبحانیه‌دن نشأت ایتمشدر؛ دنیرسه حکم ومصالح دیدیکمز‌منافع عباد. علت غائیه ویاغرض اولمقدن تبری ایدر. چونکه برفعله‌برحکمت ترتب ایتمکله اوفعلك اوحکمته محکوم واندن متسبب اولمسی لازم‌کلمز. عرض اولندیغی اوزره غرض وعلت غائیه اولمق ایچون ترتبله برابر فعلك باشلیجه سبب وقوعی اولمق‌ده لازمکلیر. برشیء فعلك احتوا ایتمسی یاخوداوشیئك مجرد فعلی تعقیب ایتمسی‌غرض وعلت‌اولماسیچون کفایت ایتمز. ایشته اصل غلط محاکه بوصورتله اعمال فکر وتدقیق مطالعه ایدیلمه‌مکدن تولد ایدر. خلقت کائناته حوالهٔ فکر ایدنلر موجودیت وقدرت کاملهٔ ربانیه‌یی درك ایدر. ایجاد عوالم بو حکمتی شامل فقط بوندن منبعث ومنفعل دکلدر.

متصوفه‌نك «لایخلق شیئا بشیء وانما یخلق شیئا عند شیء» یعنی

جناب حق بر شیئی دیکر شیدن متسبب اوله رق خلق بیورماز . فقط شیء ثانی‌یی شیء اوّل احتوا ایدر دیمه‌یی بو محاکمهٔ دقیقه‌یه مبنی‌در . علمای ذوی الاحترام حضراتی طرفلرندن «فائدهٔ ایجاد» اطلاق ایدلیورده «حکمت ایجاد» تعبیر بیوریله‌مه‌دکی احتیاطده آیروجه جالب نظر دقتدر . زیرا فائده ، غرضدن باشقه بر کسوهٔ تعبیر ایله ساحهٔ صداتح واستعماله عرض اندام ایتمیور . دالا تجه ایکیسی برلشیر . ورثهٔ انبیا حضراتی ایسه عمیق ومدید مطالعه ومجاهده ایده‌رك ققصه ایهام ایدر تعبیراندن توقی ایله ارزو ایتدکلری معانی‌یه روح ویره‌جك درجه‌ده قوتلی الفاظی انتخاب بیورمشلردر .

فعل ایجاد آیت جلیله‌نك مفاد ظاهریسی اولان مرتبت الوهیت حکمته ابتنا ایتسه ایدی حکمت مذکوره‌نك بهمه حال رؤیتی اولمسی لازم کلیردی . زیرا ارادهٔ فعالهٔ سبحانیه مرادندن تخلف ایتمز حالبوکه معرفت الهیه هرکسه نصیب اولمامش . ارباب سعی واجتهاد اولان اعالی‌یه منحصر قالمشدر . تظاهر ایدییورکه « افعال الهیه عین حکمتدر فقط حکمته تعلیل ایدلمز . »

سلانیکدن اسکوبلی حافظ فرید

عالم اسلامی اویاندیره‌جق جزءلر :

مکهٔ مکرمه وجرائد عربیه

حوادث مراقلیلری غزته اوقورلر . نه اولمش ، نه اولیور ونه اوله‌جق اکلامق ایسترلر . بونلردن بریسی اولدیغم سنه‌لرده صوك درجه مأیوس اولمش ایدیکه :

— آه‌شوبزم غزته‌لر ادیبوردی ، مبارکلر هیچ ده کندمزدن بحث ایتمیورلر . اویله ظن ایدییورم که یا بزم شو دنیا یوزنده‌کی موجودیتمز خیالی ، یاخود شئون سیاسیه‌ده‌کی موقعمز خالی ...

دوشوندم . صحیحاً جرائد سیاسیه‌مز ، مدائح حمیدیه وادیسنده بلبل ایدیسه‌لرده ، نه چاره که فوائد عثمانیه مبحثنده ایماء مافی البال ایله اولسون ، ابکم ولال ــ دالمشلر ؛ فی الحقیقه محررین اسلامیه‌مزك حمیت وغیرتلری مسلم ایسه‌ده ، چه فائده که شدائد استبداد ایله منافع امتی محافظه خصوصنده پك بیمجال قالمشلر ایدی .

عصر منحوس حمیدی زواللی عالم اسلامی ظلماته سوق ایدییور . بتون عثمانلیلری خاصهٔ تفکردن بیله محروم ایتمکه چالیشیوردی . آجیدم ، آجیندم ؛ غزته‌لرمزك ایفا ایده‌جکی وظائفی ، افتطاف ایتدیره‌جکی فوائدی کوزاوکنه آلدم .

ممالك عثمانیه واسلامیه‌نك وسعت وجسامته نظراً محتاج اولدیغمز وسائط ارتباطیه‌نك اك اهونی ، وسائل اتحادیه‌نك اك مهمی اول‌باول غزته‌لر دکلی دیدم ؟ حالبوکه پایتختمزده منتشر جرائدمز اویله لال ، مقر خلافتده متمکن محررلرمز بویله بیمجال اولنجه ایواه ! که آتیمزدن پك‌ده امید وار اوله‌میه‌جغمز بدیهی وآشکار ایدی . آه !... بونك

ایچون نه‌باتلی ایدی ؟ ایلك اول یاپیله‌جق شی ، ظلمه قارشی عصیان ، استبداد اوزرینه طغیان ایلمك ایدی . فقط نصل ونه ایله ؟ اوت ! هنوز آزه صره صاپلا تأثرمزی اوخشایان برمدا هنوز برحیات بولان وجود منشعرمزده لطیف برسلی‌حدوله کتیرییور ؛ خارجدن امید آمیزی بیلیان برشورا ، دها ذی حس کوریلان دماغ متأثرمزده خفیف برهیجانه وجود ویرییور ایدی . شو قدرکه نه‌هاتفك صدای لاهوتیسنی حقیله اذعان ایده‌جك وجدان موجود ، نه‌ده خارجك شورای جاودانیسنی لایقیله حرزجان ایده‌جك انسان مشهود دکل ظن اولیور ایدی ؟... نهایت ظلم کناه ایرمش ، جرم غایته وارمش اوللی که غیرة الله ظهوره کلکه ، ظالمینك قیامتی قوپمق اوزره اولدیغنی ارائه ایدر اشراط یوز کوسترمکه باشلادی . عاقبت انین امت بارکاه کبریایه واصل اولمش ، بکای مات درکاه انبیایه ایصال ایدلمش بولملی که مغربدن تموز سنه ۳۲٤ ده برفجر صادق طوغمرف ، نیسان سنه ۳۲۵ ده برمهر شارق طلوع ایدیوردی .

الحمد والله بوکون شمس منیر حریتدن فیضیاب حیات اولمقده بولنیورز . هردرلو لوازم حیاتیه‌مزی‌ده دوشونه‌بیلمك سعادتنی احراز ایتمش کوریلیورز . بزی بو سعادته ایریشدیرن ، مراد الهینك تجلیسنه سبب یکانه بولان اتحادی محافظه وتقویه‌یه خدمت ایتمك هرفردمز ایچون نه‌مرتبه‌ده ، بردین حیات اولدیغنی تقدیر ایتمکی اصحاب وجدانه ، تقدیس ایلمکی ارباب اذعانه براقیرم . یالکز شونی سویلیه‌جکم که : بز شمدی‌یه قدر نه‌بلا چکدکسه اتحادسزلقدن چکدك ، نه‌بلا کوردکسه عرفانسزلقدن کوردك ! الیوم نائلیتی ایله بختیار اولدیغمز شودور حریت ومسعودیتمز ، بزی بتون عالم نظرنده کافهٔ حقوقنه مالك برمدنی ملت طانتدیغی کبی ، کرهٔ ارض اوزرنده موجود اهل اسلام عندنده‌ده کعبهٔ کماله سالك بررهبر امت اولدیغمزی اعلام ایتمشدر . بناءً علیه ظن ایدییورم که آرتق الی الله ویره‌جك زمانمز کلدی . زیرا انکل دفع اولوب کیتدی . شمدی ترقیات اسلامیه‌یی تأمین ایچون بتون عناصر اسلامیه‌نك ال برلکیله چالیشمه‌سنه مانع اوله‌جق برقوت موجود دکلدر . فرصتی بکلمه‌ملی . انی ایجاد ایتملی دیرلر . بزمادام که کابوس استبداد آلتنده ازیلدیکمز زمانلری بهانه اتخاذ ایدرك اثبات موجودیت ایده‌مدیکمزه اعتذار ایتمك ایستیورز ؛ حال حاضرده نه‌کبی تشبثاتده بولنیورزکه عذرمزی عندالله وعندالناس مقبول کوستره‌بیله‌جکمزی حتی کندمزی اینانلم مستریح اوله‌لم ؟

بوکون بز حقوق مدنیه‌سنه اولدقجه مالك مهم بر حکومت بولنیورز . موقعمز ، محیط‌مز مرکز اسلامیتك بزدن باشقه محلده بولنمسنی نه تجویز ایدر ، نه مساعده . الده خلافت کبی جهانقیمت برنعمت عظمامزده وار . عرفان وترقیده‌ده اك ایلروده بولنان بزدر . نیچون حالا بخاراده بولنان قرداشلرمزك تذللاتندن متأثر اولمیه‌جغز ؟ نه‌دن الآن فاسده‌کی اخوانمزك فلاکتنه بی حس طوره‌جغز ؟ الویرمدیمی که (اواز) ایله (نباشد) فرقنی محو اوله درجه‌سنه قدر سوروکله‌دك ؟

یتشمدیمی که آکلاشه‌مامقله یولرجه ملیون اخوان دینیزی تحت اسارته ویردك؟ آوستراليا‌ده‌کی، جاوا‌ده‌کی مسلمانلرك حال سیاست واسارتلرینه واقفمی‌یز؟ هندده‌کی، چینده‌کی اهل اسلامك طرز اداره ومعیشتلرینه آکاهمی‌یز؟ اوزاقلره کیتمیه‌لم. هم حدود بولندیغمز ایرانك فلاکتی، قافقاسك اسارتی، قریمك خجالتی، مصرك سیاستی، وسائره وسائره‌نك عطالتی کاهی حتیٰ معلوممز‌یدر؟

اوزریده براقه‌لم؛ یا عجبا اوچ بلغارستان درجه‌سنده اوله‌بیله‌جکنی یقیناً اعتماد ایتدیکم جزیرة العربك دوچار بولدیغی جهالتی اولسون دفعه تشبث ایتدکمی؟

یا او حالده یازیق دکلمی بزه؟ بودرجه بطالته حیرت اندر حیرت! ایها المؤمنین! ندر بو غفلت؟ ای معشر اسلام! ندر بو عطالت؟ بز نیچون بربریمزه بوقدر بیکانه قالدق؟ بز ندن کندمزی بورتبه حیرته صالدق؟ بزم بو سکوتمز؛ جلتمزده‌کی سکته، دینمزده‌کی مفسدته حمل اولنیور! (حاشا ثم حاشا). جهلمز او درجه‌یه وارمش که بونی اغیار لساندن دکل، یاردهانندن‌ده ایشیدیر اولدق. [مسلمانلر هانکی ایشی ترقی ایتدیرمشلر، ایتدیرمشلر دکل هانکی اینده ترقی ایده‌بیلمشلرکه ...] کبی انکار لئیمانه‌یه کندمزی معروض بولدق. آوروپاده دین علیهنه هجوم وارمش، ذاتاً ترقیات‌ده او سایه‌ده میدان آلمش. فقط هانکی، ونصل دین حقنده؟ بونلری دوشونمکه احتیالکه لزوم کورمکسزین همامز، اخوانمزده ایچدن ایچه، آلتدن آلته هذیانه، اغفالاته قاپیلیه‌ورلر. سویلدکلری سوزك نره‌یه‌وارجغنی بلکه دوشونمکسزین همفکر، اولادمز آچیقدن آچیغه، طوغریدن طوغری‌یه جریانه، اضلالاته آتیلیورلر.

اوت! مسلمانلر هانکی اینده ترقی ایتمشلردر دیمك، مسلمانلق مانع تمدندر دیمك دکلیدر؟ بزده‌کی عادتا بلاهته باقلی که بونی سویلیان تظلم حالده بولنمق ایستیور! چونکه او ذات‌ده بیلیرکه وقتیله اندلس ایله بغدادك ساحهٔ رقابته چیقدقلری زمان عالم مدنیت واسلامیته افاضه ایتدکلری معالی وآثاره ایتدکلری فیوضات، بوکونکی آوروپا ترقیاتنك منبعی اولمشدر. او وقتکی اسلامیت بشقه، شمدیکی اسلامیت بشقه‌می بشقه‌در؟ شریعت اسلامیه‌مز اس ترقیات ومدنیتی جامع ایکن هیچ نصل اولورکه پابند ترقی کورلسون؟

احکام جلیلهٔ اسلامیه‌یه شویله سطحیجه بر نظرده بولنمق، نه کبی اساس تعالی ونه درلو قانون عالیی احتوا ایتمکده بولندیغنی آکلامق ایچون کافیدر.

اوت! بزده معترفزکه حال حاضرده مسلمانلر اوقدر ذلیل، اوقدر حقیردرکه بو حاللریله ادعاء علویت ایتملری پك کولنج دوشیور. فقط بونده مسلملری قباحتلی طوته‌بیلیرز اما مسلمان اولملری جهتندن دکل. بلکه همان بتون افعال وحرکاتلری خلاف شرع شریف بولندقلرندن، اوامر الٰهیه واحکام شرعیه‌یه بحقٍ تمسك واطاعت ایتمدکلرندن طولایی. یوقسه افرادك جهالته باتوب بنك علویتنی انکاره یلتنمك؛ کیف ما یشاء الده بولنان بر صاچ تلندن صاحبنك حسن وقبحنی استدلاله قالقشمق قدر بی سوددر.

مثلا: دینمز، بزه کونده بش دفعه طوپلانمغه، بر یره کلمکه امر ایدیور. هر درلو اوامر ونواهیسنده عادتا عیانا کورلدیکی اوزره البت بونده‌ده پك چوق معانیٔ دقیقه واشارات رقیقه واردر. طوپلانه‌لم، کوره‌لم، کوریشه‌لم، احوالمزه مطلع اوله‌لم، کلیامز اولور ایسه آرایه‌لم. ندر احوالی بیله‌لم، دردینه درمان اولمغه چالیشه‌لم. بو صورتله‌ده تعاون علی البر ده بولنه‌جغز، بو وجهله‌ده اتحاد واتفاقمزی هر آن تجدید وتوثیق ایلیه‌جکز. یوقسه نمازی جماعتله قیلمقدن ایسه هر کسك نره‌ده قولاینه کلیر ایسه اوراده قیلمسی ممدوح ومباح اولماق ایجاب ایدر ایدی. لاحرج فی الدین. دقت ایدلسونکه بو؛ بر محله وجوار اهالیسنه هر کون ایچون اتحاد واجتماعه بر وسیلهٔ حسنه اوله‌جغی کبی؛ بر کوی، بتون شهر خلقی ایچون ایسه هفته‌ده بر جمعه اجتماعی بو امنیه‌یی تأمین ایدر. حتی بر شهرده ایکی محله جمعه قیلنمسی جائز اولوب اولمدیغنده اختلاف اولنمشدر.

ایشته، خلق بویله عمومیته بر محله طوپلانه‌جقلر، خطیب افندی‌ده کندیلرینه لازم کلان وعظ ونصیحتی ایفا، احوال شئون اسلامیه‌یه دائر معلومات مجمله اعطا ایده‌جکدر. [١] بر ده سنه‌ده بر عموم دنیا مسلمانلری ایچون دها بیوك، دها مؤثر بر اجتماع امر اولنمشدر. او صورتله که: هر مملکتده، هر اولکه‌ده بولنان مسلمانلرك نافذ الکلم اغنیاسی بهمه حال عمرنده بر کره اولسون عموم دنیاده‌کی اخوان دینلرینك سفیرلری ایله برلشمك. تعاطیٔ افکارده بولنمق اوزره شرعاً معین اولان محل مبارکه‌یه قدر شدرحال ایتمسی فرضدر. حتی بابایه آیزو، اولاده‌ده آیزو اوله‌رق فرضدر. بابا حج ایتمکله اولاددن فرض ساقط اولماز، ایشته بو ذوات محترمه‌ده بویله وقت معینده طوپلانه‌جقلر، تمامده بولنه‌جقلر، منافع اسلامیه‌لری بابنده تصادم افکاره چالیشه‌جقلر، آمال علویه‌لری حقنده یکدل ویکوجود اوله‌نك اسبابنی دوشونه‌جکلر. قرار ویره‌جکلر، یوز بیکلرجه جماعت بر امامه بالاقتدا ادای صلاة ایدرك اتحادك صور تطبیقیه‌سنه دائر کوزل بر مثالیده رأی العین مشاهده ایده‌جکلر، وهر دائم بو صورتله بربرلرندن خبردار اوله‌جقلر. طنجه‌ده‌کی بر مسلمانك املی نه ایسه کشمیرده‌کی بر مؤمنك‌ده غرضی او اوله‌جق، قزانده‌کی احمد ایله ترانسوالده‌کی محمدده عینی حس ایله متحسس بوله‌جقلردر.

شمدی دوشونه‌لم. دینمزك امری بو یولده ایکن بزحج شریف اداسنی دکل، جمعه‌یی‌ده دکل، بش وقت فرضلرینی ایفا ایتمکی زائد بر عمل کبی کورر، نمازه کم بقار؛ ویاخود نمازی قیلمه‌ق بیله جامعه

[١] خطبه‌لرك زمانمزده‌کی صور اداسنه باقه‌رق اعتراض ایدلسون بز وضع اصلیسی نظر اعتباره آله‌رق سوز سویله‌مك ایستیورز. ذاتاً خطبه‌لر حقنده بنده بو صحیفه‌لرده ایچه مهم بحثلر کچمشیدی. انشاء‌الله تعالی او بحثلر نتیجه‌سنك ده یقین بر زمانده نشر ایدلدیکنی کورمکله‌ده بختیار اولورز.

قدر کیتمکی لزومسز برفعل عد ایدر، جماعته یان چیزار ایسه‌ك حق الانصاف دوشونملیدر : قباحت دیانتده‌میدر ؟ یوقسه افرادده‌می ؟...

دور استبداد بزی بویله سویلمکدن دکل، حتی دوشونمکدن بیله شدتله منع ایتمشیدی . شمدی ایسه آرتق حرز . حقائقی بلا پروا عرض ایتمکدن چکنمامه‌لی‌یز . بز دولت عثمانیه‌مزی قوی‌الشکیمه کورمك ایستیورز . شو حالده عنصر اصلیسی بولنان اسلاملری و اسلامیتی تقویه ایده‌جك وسائله نه‌دن توسل ایتمیورز ؟

فکر عاجزانه‌مه قالیرسه بزجه بوخصوصده یاپیله‌جق شی ، ایلك اول مأمورات شرعیه‌دن اولان اتحادی تأمین و بونك ایچونده جرائد عربیه تأسیس وتعمیم ایلمکدر .

بین‌الدول فرانسزجه نصل برلسان رسمی و عمومی ایسه بین‌الاسلام عربجه‌ده اویله برلسان رسمی ودینی‌در . عربجه دنیانك هانکی بر مسلمان مملکتنده یبانجی کوریلور ؟ عجبا هانکی بر جمعیت اسلامیه عربجه یازلمش. براثره بیکانه بولنور ؟ بناءً علیه جرائد عربیه بزه هانکی منفعتی تأمین خصوصنده عاجز قالور ؟ یازقکه بزم بوبابده هیچ بر تشبثمز یوق . قالدی‌که بوخصوصده افکار عمومیه‌یی احضار واماله ایچون‌ده قونفرانسلر ، مؤتمرلر ترتیب واعطاسی تحت وجوبده‌در . بونك ایچون مرکز اولاق اوزره استانبولدن ، مهمردن مهم بر محل مبارك واردر :

مکهٔ مکرمه ! (کرمها الله تعالی الی یوم القیمه)

اوت ! مادام شریعت غرای احمدیه اورایه بهر سنه یوز بیکلرجه حجاج جمع ایدیور، ومادام دنیانك هرنقطه‌سندن همده اغنیا اولمق اوزره پك چوق اصحاب اذعان اورایه کیتمکله مکلف بولنیور ؛ بز بوندن استفاده ایده‌مزمی‌یز ؟ بز شمدی‌یه قدر بوخصوصده برشی یاپمدق ! فقط مادام اسلاملرك ترقیسنی حصوله کتیرمکه چالیشه‌جغز : استحصال امل حقنده بوبزم ایچون نه‌بیوك بر وسیلهٔ جمیله ، ونصل بر نعمت جلیله‌در . وا اسفا که : اورایه طوپلانان حجاجمز معارفسزلك بلیه‌سیله دلیلسزلك ! سیئه‌سیله یکدیکرینی همان قارشودن کورمکله اکتفا ایدیور ، احوال روحیه وسیاسیه‌مزجه هیچ بر بحث بیله کچمیور . دها کچن کونلرده موسقوواده عموم اسلاو دلکه‌لرندن مرکب بر قونغره یاپیلیور ایدی ! بوندن اونلرك نه‌قدر استفاده ایتدکلرینی آکلامق ایچون بشقه دکل ، یالکز بزم دها یقین زمانلرده نه‌قدر ضرر کوردیکمزی تصور کافیدر. حالبوکه اونلر اورالرده یوز، ایکیوز ، نهایت نهایت بیك کشی طوپلایه‌بیلیورلر. بویله ایکن نه‌مشکلاتلری ، نه‌یمان مقصدلری استحصال ایتدیلر ! یا بز؟... اوت یا بز؟... دها جوار مکه‌یی بیله تمدین ایده‌مدك ؛ حالا اونلره بزده مسلمان اولدیغمزی بیلدیره‌مدك ؛ الآن عربان زیارت بیت‌اللهه کلان حجاج مسلمینك جیبنده‌کی اوچ بش آلتونی چالمق ایچون بغیر حق قتل نفوسی مباح صانیور ؛ عرب اولمیان ، عربجه سویلیه‌میان سفرای مؤمنینه مشرك دییور واویله طانیور . کچمشه تأسف فائده ویرمز. فقط کچمش اولمامسنه چالشمق لازمدر .

قطعیاً دیه‌بیلیرم‌که بزمعشر اسلامك ترقیاتنی آرزو ایدیور ایسه‌ك مکهٔ مکرمه‌یه اهمیت ویرملی :... زیرا .... حکومت عثمانیه‌مزی مغلوب اولمز برصورتده تقویه ایده‌جك وسائلی آنجق اوراده الده ایده‌بیلیرز. اوراسی عادتا مقر علوم مدنیه‌مز ومنبع سیاست اسلامیه‌مز اولمق اوزره پایتخت درجه‌سنده براهمیت سیاسیه ویرلملیدر؛ وبتون السنهٔ اسلامیه غزته وکتابلر اوراده نشر اولنملی ؛ سیاسی ، اجتماعی نطقلر اوراده اعطا ایدلملیدر . اك مهم مکتبلرمز اوراده آچیلملی ، بزور اتحاد بتون دنیایه اورادن صاچیلملیدر. اوراسی اویله برحاله کتیرلملیدرکه مکهٔ مکرمه‌یی کورن ذات کندیسنی بتون ممالك اسلامیه‌یی کورمش ظن ایلیه‌جك درجه‌ده زبدهٔ آمال ملته مطلع اولدیغنه قانع دیسون ؛ احوال اسلامه واقف اولمق آرزو ایدن برمسلمان مکهٔ مکرمه‌یی کورمکله حصول امله نائل اوله‌جق مرتبه انموذج احوال امته واقف اوله‌جغنه قناعت ایتسون . دلیللریمز مکمل بر مکتب عرفاندن ایریشسون ، مکه‌لیلریمز منتظم برمکتب عمرانه کیریشسون... بومقام مقدس ذاتاً شرافتی وارهرکون بش وقتده اورایه توجه ایدییورز : وجهمز معاملاتده استانبوله ایسه عباداتده مکهٔ مکرمه‌یه‌در . بزم مقر خلافتمز درسعادت ایسه مرکز دیانتمز مکهٔ مکرمه‌در. اهل اسلامك مدنیت حقیقیه‌دن ؛ مدنیت اسلامیه‌دن بحق مستفید اولملرینی تأمین ایتمك مرکز عرفانك آنجق مکهٔ مکرمه اتخاذ ایدلسیله قابل اوله‌جغنه‌در ظن ایدییورم .

مکهٔ مکرمه‌نك مرکز عرفان اولمسی استانبوله مضرت ویرمزمی کبی برفکر خاطرلامق ممکندر . لکن معارف حقیقیه، مدنیت اسلامیه اساسلی بر صورتده تلقین وتعمیم ایدیلیر ایسه ظن ایتمم‌که برزیان کورلسون . هیچ اولمز ایسه باری اورایی بر مرکز توزیع اولمق اوزره احضار ایدملم .

چونکه اوراسی محققدرکه سائر طرفلك ، بتون دنیانك فوقنده بر موقع مقدسدر. زیرا جناب خالق کائنات بیت معظمی اورایه تأسیس ایتدیرمش . بتون اهل ایمانك قبلهٔ توجهی اولمق اوزره اورایی تشریف ایتمشدر . بناءً علیه هروجهله بشقه محلدن زیاده ایش کوریر . اولیاء اموریمز ، اصحاب قتدارمز ، ارباب قلممز بو بابده اعمال فکر ایده‌جك اولورلر ایسه پك چوق استفاده ایدیله‌بیله‌جکنی پك قوتله امید ایدییورم. دولت وملتك تشییدنه بحق چالیشان دکرلی پیشوالرمزك ، اسماعیل غصپرنسکی کبی اتحاد وترقی جولرمزك جولان‌لویلری اورایه‌ده شامل اولمامالیمیدر؟ حجاج مسلمین بو محترم ذواتك ارشاداتندن محرومی قاللیدر . هله محمد فرید وجدی افندی حضرتلرینك بو بابده نه قدر همتی ، نه قدر خدمتی اولمز ؟ امتك اتحاده ، ترقیه کمالیله تشنه‌لکی

وار . كچن سنه ازميردن رديفلرك سلانيكه سوق اولنه‌جغى زمان افرادك همان هيچ برى‌سند، فكر حريت موجود دكل ايدى . هيچ برى‌سى خائن مخلوعك ظلمندن آگاه ، بولنميور ايدى . برقاچلرينه كيفيت آچيلديغى وقت كنديلرنده بيوك بر تردد نمايان اولدى . حله بعضارى بزم كفرمزه يوربيه‌جك درجه‌يه وارمشلردى (ممكن دكل ! پادشاهه عصيان ايدنلره ياردمى اولور ؟ نعوذ بالله .) ديورلردى . فقط برده او قهرمانلرى كاركارى وقت كورمليدى كرك يولده ، كرك روم ايلنده ايش كنديلرينه اكلاتلش ، ديمزك اياقلر آلته آلنمسنه سبب هپ باشده‌كيلر اولديغى اقناع ايدلمش كندى مشهوداتلرى بر شاهد كوسترلمش : برآنده برق خاطف كبى ذهنلرى حركته كله‌رك « ياحريت يا اولوم » ديه قيام ايدنلرك ايلك صفنه كچمشلر . آنا سندن طوغديغى كوندن برو حريت ، وطن ماتلقرديسى ايشتمامش برنفرك دين كله نى ايشتمسى احوال حاضره‌مز حقنده بر ايكى قونفرانس ديكله‌مسى كنديسنى نصل بر قهرمان حريت درجه‌سنه ايصال ايتديكى ايجه دوشونمليدر . بوجداً شايان دقت وآتى ايچون موجب امنيت وتسليتدر .

ديمك كه ملتده نور ذكا تماميله مشهود ، آكلاشيليركه امتده فكر اتحاد كماليله موجود . هذا من فضل الله . بوده شبهه‌سزدركه اشبو قابليت ، روم ايلى‌يه سوق اولنان سكز اون طابور افرادينه منحصر اوله‌مز . عموم افرادمزى بويله بوله‌جغمزه قطعياً امنيتمز واردر . حله بر كره مكهٔ مكرمه‌ده ارشادات باشلاسون ، ايجاب ايدن ذواته دعوت تذكره‌لرى يازلسون : پك آز زمانده كوره‌جكز كه عالم اسلاميت بشقه بر حاله كلمش اوله‌جقدر . عربلردن طوت مصرليلر ، بربريلر ، قابيلر ، زيديلر ، ايرانيلر ، افغانيلر ، هنديلر ، تركلر كوردلر ، لازلر ، آرناوودلر ، چركسلر والحاصل دنيا يوزنده موجود كافهٔ اهل ايمان يوزلرنى بزه چويرمشلر لبيك ديمك ايچون الصلا يا مؤمنين ديه‌مزى بكليورلر . جرمانلر ، مجارليلر ساقسونلر . اسلاولر ، غره‌كلر متصل اتحاده چاليشوب طوريورلر . ادامهٔ موجوديت ، ومحافظهٔ حقوق ضمننده بز معاشر مسلمينك سعى وغيرته بيكانه طورمسى طوغريسى هيچ بر وجهله شايان مسامحه كوريله‌جك قصورلردن دكلدر . نه‌دن چكنيورز ؟ قولاقلرمزك ديبنده بر [پان اليزم] چيغاروب بوكون عادتا مهد دانه بر وضعيت آلمغه چاليشيورلرده بز نه‌دن اسلاملرك ال برلكيله ترقى وتمدن خصوصنده چاليشمه‌سندن بحث اتميه‌لم بز ده انسان دكلمز ؟ اسلاملر وار ديه انسانلغك موجوديتنه تأسف ايدن لوردلر ، مسيولر ايشيديورز . نه بو حقارت ؟ حقوق دولى حقيله حقمزده تطبيق ايتديرميورز . نه بو ذلت ؟ بز آرتق اى اخوان دين ! اويانه‌لم : اويانه‌لم كه كاربان كوچوب كيتدى ! السلام على من اتبع الهدى .

مغنيسا مدرسى
محمد عالم

« حاشيه »

(٤٢) نومرولى صراط مستقيممزده (عالم اسلامى اوياندیره‌جق چاره‌لر : مسلمانلر قونغره‌سى) نامى آلتنده يازيلان سطرلر فكر عاجزانه‌مى تحريك ايتدى . شو سطرلرى قارملدم . مقصدم : دين وماتمه بر خدمتدر . آرتق ، اكسيك ديه‌وب يازدم . نقصانلرم قابل اكمال كوريلور ايسه اتمامنى اصحاب همتك لطفلرندن بكلرم . بوبابده ارباب علاقه‌نك براز اولسون دوشونملرى فرضدر ظننده‌يم . برده سويلدكلرمزدن (پان اسلاميزم) فكريله تجاوزى آمال بسلمكده اولديغمزه حكم ايدلمك غدر وظلمدر . مرادمز تكرار ايدرزكه ادامهٔ موجوديت ومحافظهٔ حقوقدر . فقط انسانجه سنه !

م . ع

عالم اسلام :

الواح انتباه

روسيه دوماسنده قريم مبعوثى مفتى زاده اسماعيل ميرزانك نطقى [١]

« بيوك روسيه‌نك وكيللرى اولان افنديلر حضراتى! بومسئله‌دن طولايى بنده برقاچ سوز سويليه‌جكم . مسئله بز مسلمانلرجه پك اهميتلى بولنديله برابر برچوق وقتكزى اشغال ايتميه‌جكم . فقط دقتكزى رجا ايدرم .

وولغا نهرى بويونده‌كى ولايتلرده بر چوق « دونمه ـ كردشن » اهالى بولنديغى معلومكزدر . بونلر اون يدنجى عصرده جبراً تنصر ايتديرلمش وياخود ميسيونرلرك غيرتى ووعد اولنان عطايا ايله [صاغ جناحدن تكدير صدالرى ، رئيسك چنغراغى] خرستيان دفترلرينه قيد اولنمش خلقلردر . [صاغ جناحدن : حدينى تجاوز ايديور . بونلرى سويله‌مك ايچون عسكرى البسه‌سنى چيقاروب بيدژاق كيمه‌لى ! ندالرى] بو اهالى ايچون مخصوص كليسالر بنا ايدلمش ايدى . فقط بونلره كيروب چيقان اوليوردى . بودوندیرلمش خلقك خرستيانلغى وديندارلغى رهبانه يورطه‌دن ، طاووقدن وسائره‌دن رشوت ويروب خفياً دين اسلامه خدمتدن عبارت ايدى . [صاغ جناحده كورلتى: بونه چيركين سوزلر بو ! ندالرى] بيچاره دونمه‌لر وجدان عذابى چكيورلر ايدى . چونكه خفياً ايش كورمك وحكومته قارشو وارمق مسلمانلر نظرنده كناهدر . [صاغ جناحدن: كنج تركلر اونوتيلديمى؟ صدالرى] بوصيقنتيلردن دونمه‌لرك برخيليسى ترك ديار وهجرته مجبور اولدى . لكن جناب حقه شكرلر اولسون

[١] بوسنه‌نك مايسى اواخرنده سربستئ اديان مسئله‌سنك دوماده مذاكره‌سى اثناسنده بوخصوصده كى سربستى‌يى تقييد ايتمك ايستين صاغ جناحه قارشى ايراد اولنان نطقلر ميانده اسلام فرقه‌سى نامنه آيان اولنمشدر .

۱۷ نیسان فرمانی ایله حریت دینیه قاعده‌سی اعلان اولوب خلقه تازه‌جان کلدی. ایمپراطوردن متشکراً جناب حقه سجده کذار شکر ومحمدت اولدیلر. بز مسلمانلر روسیه‌یی سویپورز. روسیه ماضیده وحاضرده وطنمزدر. [صاغ جناحدن یاشاسین؟ صدالری] آق کونده قره کونده روسلر ایله برابر بولنوب جمله محاربه‌لرده قان دوکدك. جان ویردك. دولتك جمله مصارفاتنه حصه‌مزجه کیریشدك. قتلاندق، کری طورمدق. آرتق بر آز حق وحرمته حقمز ولیاقتمز واردر، ظن ایدرم. وقتیدر افندیلر بزلره طوغریده توجه نظر ایدیکز. بزی روسیه‌نك اوکی اوغللری کبی کورمیکز.

دین وایمان ذاتاً حردر. بونلری جبراً قوتلندیرمك اولهماز. بالعکس جبر وظلم ایدلدکجه دین وایمان دها زیاده معزز اولور، قوت بولور. وقتیله خرستیانلغه قارشی ایدیلان تضییقاتك کسب قوت وانتشار ایتمسنه سبب اولدیغی تاریخاً معلومدر.

اولکی اجتماعلرك برنده صاغ جناحدن بر ذات متکبرانه، مغرورانه: «بز غالب و حاکم ملتز مغلوب ومحکوم ایله بر درجه‌ده اوله‌میز، حقوق وامتیازاتمز دها زیاده اوله‌جقدر» دیمشدی. بوکا قارشی اعلان ایدرمکه بزمده اجدادمز وقتیله غالب وحاکم ایدیلر. فقط روسلرك دینلرینه وحقوق اجتماعیه‌لرینه هیچ برصورتله مانع اولمادیلر. یالکز ویرکو آلمقله اکتفا ایتدیلر وبویله‌جه زمان حاضرده کورلیان اصول عدالتی بتون روسیه‌یه کوسترديلر. [صاغ جناحدن: سزك بویله کوشه‌ك اداره‌کز وناعدل عدالتکز سایه‌سنده بزلر غلبه چالوب سزلری محکوم ایتدك!.. صدالری] بو سوزلردن مرادم مسلمان میسیوزلکی دکلدر. آنجق حریت دینیه ارزوسیدر.»

— بغچه سرایده منتشر ترجماندن —

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

مابعد

ایکنجیسی انجمنك تعیین اوله‌جق ذات حقنده بر قرار متقدم اتخاذ ایتمش بولنمسی کیفیتیدر که بو، خارج از صلاحیت بر معامله کیفیه‌در. زیرا الده موجود قانونلره کوره انجمن بویله بر صلاحیتی حائز دکلدر. انجمن انتخاب عادتاً دعوالرده محاکمك قرار اعدادی، قرار قرینه اتخاذ ایدرجه‌سنه امر انتخابی تسهیل ایده‌جك بوکبی مقررات اعطاسی صلاحیتی نصوص قانونیه‌نك هانکیسندن استنباط ایلمشدر؟ احکام قانونیه انجمنه اول امرده نصل بر ذاتك تعیین اوله‌جغی قرارلاشدیرمق صلاحیتنی بخش ایتمه‌مشدر. انجمن اشبو حالده انتخابیده قوانین موجوده‌یی نظره آله‌جق و تعریفات قانونیه وجهله مستحق اولان ذاتك استحقاقنی تمییز و ترقیسی حقنده‌کی مراسم قانونیه‌یی ایفا ایده‌جکدی. اول وآخر بیان ایتدیکز وجه اوزره انجمن مسلك منتسبلرینك قوه عدلیه ایچون موضوع قواعد دائره‌سنده قدملرینی بالتعیین ترقیلری مراسمنی اجرایه مأموردر. یوقسه هر منصب ایچون شرائط مخصوصه اجتهاد ایدرك اوجهتی قرارلشدیردقدن صکره شرائط مطلوبه‌یی حائز ذوات آرایه‌جق دکلدر. دوشونه‌لم که انجمن انتخاب بویله قرار متقدم اتخاذینه صالح اوله ایدی حاکمنك هر مرتبه‌سی ایچون و انتخاب اوله‌جق هر ذات ایچون شرائط مخصوصه تعیینی کندوسنه عائد اولوردی. مثلا استیناف حاکملکنه ارتقاده درجهٔ اولی محکمه‌سنده بر سنه خدمتك کفایتنی قبول طرزنده بر قرار متقدم اتخاذی حالنده، بوبابده‌کی صراحت قانونیه درت سنه خدمتك اشتراطی نقطه‌سنده اولدیغی حالده انجمنك بر سنه‌لك خدمت حقنده‌کی قرار متقدمی انفاذ اولنمق لازم کلور ایدی یاخود بو قرار بتون لغو وحکمسز عد اولنوردی. کذا بویله بر صلاحیت انجمنه ویریلوبده انجمنده مثلا علم عروضه آشنا بر شاعرك آنجق بو مقامی اشغال ایده‌جکی یولنده بر قرار متقدم اتخاذ ایلسه بو مزیتدن بی بهره قلان حاکمك قانون اساسینك کندیلرینه وعد ایتمش اولدیغی ترقیدن محروم اولملری ایجاب ایدردی. بو صلاحیت ویرلدکدن صکره انجمنك بویله بر شرط وضع ایتمسی استغراب اولنمامیدر. هر زمان مکتبلی ومستخدم بولنمق شرطلرینی وضع ایده‌جك دکل آ حق تقدیر اونلرك دکلی؟ بعضاً ده بوقبیل شرطلر قرارلشدیرلمق لازم کلور.

خلاصه قرار متقدم نظریه‌سنی ترویجده بو کبی محاذیره معروضیت همان مر انتخابده متصور اولدیغندن قانوناً بویله بر اصول وضع ایدلمامش وانتخاب معامله‌سی ایکی قسمه آیرلمامشدر. مناصب عدلیه‌دن بری منحل اولور قانوناً معین اولان اصول وشرائط دائره‌سنده انجمن مستحق اولان ذاتك اومقامه کچمسنه قرار ویرر. ایشته قرارك متقدمیده بودر. آخریده. یوقسه وکیل مشار الیهجه قبول اولندیغی وجهله انجمن ایچون ابتداءً شرائط اهلیت حقنده بر قرار ویرمك صکرده اوشرائطی حائز کوریلان ذاتك انتخابی ایچون قرار دیکر اتخاذ ایلك کبی معاملات زائده‌یوقدر. مسئله‌ده بویله بر قرار متقدم اتخاذ اولنمش ایسه بر بولمزلق دها ایقاع ایدلمش دیمکدر. مع مافیه محکمهٔ تمییز واستینافك کزیده حاکملرندن متشکل بر انجمنه بویله بر شی اسناد ایتمکدن ایسه وکیل مشار الیهك آتیاً عیناً نقل اولنه‌جق بیاناتی وجهله نظارتی وکالتی تشریف بیوریلرله انتخاب واقعك آره‌سنده آنجق بر ایکی هفته کذران اولمش اولدیغی جهتله انجمن مقرراتك صورت اتخاذینه بیگانه قالمش اولدقلرینی قبول ایلك مسئله‌ده‌اهون شرینی اختیار قبیلندن اولور.

اوچنجیسی انجمنجه قدم خدمتك نظره آلنمش اولدیغی موافق نفس الامر دکلدر. زیرا بوکون علی مرتضی افندیدن قدملی مأذونین مستخدمه‌نك اقلام محاکمده ضبط کتابتی ایفا ایتمکده اولدقلرینی هرکس مشاهده ایدیور. دیمك اولیورکه مشار الیهك بوبابده‌کی مدعیاتی محسوسك خلافنی ادعادر. نته‌کیم قرق کلیسا مبعوث محترمی مصطفی عارف بك افندی دخی وکیل مشار الیهك مدافعات واقعه‌سنه جواباً کرسیٔ

خطابتده عیناً شو سوزلری سویلمشدر: «افندم ناظر وکیلی بك افندی دیورلرکه علی مرتضی افندیدن دها اسکی عدلیه یه انتساب ایتمش آدملر دها وارسه‌ده دوائر جزائیه‌ده بولنانلرك کندیسندن مؤخر اولمسی ومقدم بولنانلرك دوائر اداره‌ده بولنمسی حسبیله سبب ترجیح اولمشدر. حالبوکه علی مرتضی افندینك الدیغی محکمهٔ تمییز جزا دائره‌سنده نزهت بك نامنده بر ذات ینه مکتبدن اعلا اوله‌رق ٣١٧ سنه‌سنده نشأت ایتدیکی کبی ٣١٣ سنه‌سنده عدلیه یه انتساب ایتمشدر. ینه تمییز جزا دائره‌سنده حسین بك نامنده بر ذات مکتبدن ٣١٧ سنه‌سنده اعلی درجه‌سنده نشأت ایتدیکی کبی ٣١٧ سنه‌سنده عدلیه یه انتساب ایتمشدر. ینه محکمهٔ تمییز جزا دائره‌سنده ٣٢٠ سنه‌سندن بری علی مرتضی افندینك صنف رفیقی اوله‌رق وفقط علی‌الاعلی نشأت ایدن مصطفی فرید افندی ایسه ٣٢٠ سنه‌سنده یعنی بو ذاتدن بر سنه اول عدلیه یه انتساب ایتمشدر. بونلر صرف جزا جهتندندر. بونی نظر دقته عرض ایدرم. جنایت محکمه‌سنده جزائی نظر دقته آلورسه بکر صدقی افندی نامنده بر ذات مکتبدن اعلا درجه‌سنده ٣١٥ سنه‌سنده نشأت ایتمش ٣١٦ سنه‌سنده عدلیه یه انتساب ایلمش. جمیل بك نامنده مدعی عمومیلك قلمنده اعلی درجه‌ده مأذون ٣١٣ده نشأت ایتمش و٣١٧دن بری عدلیه یه انتساب ایلمشدر. فقط کندی دیدکاری کبی دیکر دوائره انتسابی اولانلر وحقوق دائره‌لرنده بولنانلردن بحث ایتمیورم بونلر نظر دقته آلنمامشدر. بنده کز مطلقا مکتبدن چیقانلرك ترجیح ایدلمسی نقطه‌سندن سوز سویله‌میورم. فقط اقتدار درجهٔ متساویه‌ده اولورسه هرحالده قدم نظر اعتباره آلنمق لازم کلور. بناءً علیه اقتداری درجهٔ متساویه‌ده اولانلرده قدمنی نظر دقته آلمق ایجاب ایدر. برصره‌ده عینی صنفدن علی‌الاعلی بر آدم موجود ایکن اعلا ترجیح ایدلمسنده وعینی دائره‌ده کندیسندن سکز اون سنه اول انتساب ایتمشلر موجود ایکن ایکی سنه‌لك بر مأمورك ترجیحنده بر نسبتسزلك کوره‌یورم بو قبیل قرق قدر افندی وار ایشته بو متقدم اولانلری عرض ایدیورم بوکا نه جواب ویره‌جکلردر.»

دردنجیسی خدمتك جهت عدلیه‌ده اجرا ایدلمش بولنمسنك مشروطیتی حسبیله دوائر اداره‌ده دها زیاده حائز قدم ذواتك نظره آلنمدیغی بولنده‌کی ادعالری انجمنك بحث بیورمقده اولدقلری قرارینه مباین‌در اشبو مباینتی اثبات ایچون هر ایکی افاده‌یی یان یانه کتیره‌لم برنجی افاده:
«انجمنجه بوماده‌نك درسعادت اقلام محاکمنده [دوائر محاکمنده] مستخدم کتبه‌دن ومکتبلی افندیلردن برینك انتخابی قرارلشدیرلمشدی» ایکنجی افاده:
«برقسمی ایسه [دوائر اداره‌ده] مستخدم اولدیغی ایچون انتخاب اولنمامشدر»
کوریلیورکه حضرت استاد اقلام محاکم تعبیرندن مکرر دوائر محاکم تعبیرینی استعمال ایدیور دوائر محاکمدن مقصدلری هرحالده اقلام محاکم دکلدر.

زیرا آیروجه تخصیص بالذکر ایدلمشدر محکمهٔ تمییز واستیناف وبدایتك هرقسمنه بر دائره اطلاق ایدلمکده ایسه‌ده بونلرك اقلامی اقلام محاکم تعبیرینه داخل وبناءً علیه دوائر محاکم تعبیری بوقسمه صرف حالنده مستدرك اولور نفس دائره‌ده مستخدم ذوات ایسه کافهٔ صفت حاکمیتی حائز بولنمالرندن طولایی بونلرك مدعی عمومی تعیین اولنه‌میه‌جکلری درکار وانجمنك بویله برقرار ویرمیه‌جکی آشکاردر. تقویم وقایع جریدهٔ رسمیه‌سنك اثنای ترتیبنده (دوائر محاکم) کلمه‌لری اراسنده بر (و) موجود اولوبده ساقط اولمش ایسه بواحتمالده‌ده دوائر ومحاکمده مستخدم ذوات کافهٔ حکام اوله‌جغندن یوقاریکی محذور ینه واردر. زیرا حضرت استاد قلملری (اقلام محاکم) تعبیریله آیرمشدر اقلام محاکم ایچون تفسیر وعطف بیان صورتیله‌ده تلقی اولنه‌مز زیرا اقلام محاکمك مدلولی بشقه دوائر محاکمك مدلولی بشقه‌در. برکلامك ایسه اعمالی اهمالندن اولی اوله‌جغنه کوره دوائر عدلیه‌یی قصد ایتمش اولدقلرینه ذاهب اولمقدن بشقه چاره بولنمیور که بودوائر نظارتك اداره قسمنی تشکیل ایتمکده‌در. دیمك اولیورکه امور حقوقیه، امور جزائیه، سجل، اوراق مدیریتلری دائره‌لرنده مستخدم مأذونین انجمنك مرعی اولان قرار متقدمنده انتخابه اهل اوله‌رق کوسترلمشدر اوحالده بونلرك بر طرفدن انتخابه اهلیتلری انجمنك قرار متخذی ایجابندن بولندیغنی بیان ودیکر طرفدن دخی دوائر اداره‌ده مستخدم اولدقلری جهتله انتخاب اولنمدقلرینی اتیان ایلك تناقضدن بشقه نه‌یه محمول اولور.

مابعدی وار — ماردینی زاده: ابوالعلا

تراجم احوال

یاد ماضی

سربست کزه جکمزی بلدی. ایما ایتمیور دیدم. بز بوحسب حال ایله بری برمزه فیسلدامقده ایکن طوسون اغا یانمزه صوقلدی؛ کندیسنك قلعه‌ده طوپجی قول اغاسی اولدیغنی بیان ایله تعریف نفس ایتدکدن صکره بزم ایچون سورده لیمانك اوستنده اوطه تخصیص ایدلدیکنی برطور نازکانه ایله افاده وکندیسنه مخصوص لسان نزاکت ایله خدمتمزده قصور ایدلمیه‌جکنی‌ده دیقاً علاوه ایلدی.

عکا لیمانی

پرانغه‌لیلرك محبوس اولدقلری زندانه بوراده «لیمان» اطلاق اولنور. لیمانك تفنکلی ایکی طوپجی نفری نوبت بکله‌ین طیش قپوسی اوکنه کلدك ویاننده سورك ایچ طرفندن اوسته چیقان قراکلق بر نردباندن یوقاری‌یه چیقدق. پرانغه‌لیلرله قلعه بندلر قلعه محافظی بولنان طوپجی عسکرلرینك تحت محافظه ونظارتلرنده بولندیریلور. اك بیوك طوپجی ضابطی ایسه اوتاریخده سالف‌الذکر طوسون اغا ایدی. نردبانك قارشوسنده کمر آلتی کبی صره واردی باصیق بر قاچ

کارکیر اوطه‌لردن اوکنه هنوز قره غول کلبه‌سی قونمش بر اوطه‌یه بزی صوقدیلر وقپونڭ اوکنه تفنکلی برده نوبتجی دیکدیلر.

اوطه‌نڭ آرقه جهتنده دکزه ناظر ایکی اوفاق پنجره‌سی وار. بورادن اشاغیسی برمناره بویی براوچوروم. پنجره‌لرڭ تیمورپارمقلری تجدیدایدلمش، طبانه عربستانده چیتومقامنده استعمال اولنان «عدسه» صوانمش، دیواری هرطرفدن دلیك دشیك. اوکون ایکی فلکزده دوشکارمزی قارشوقارشی‌یه عدسه اوستنه سردك؛ چوپوب اوستنه یاصلاندق؛ شوحالڭ شدتندن ونیچون بودرجه تضییق ایدلدیکمزدن بحث ایتمکه باشلادق. حیدوده‌شهور لفترمی‌یز بز؟ نه دربو یکی تیمورپارمقلر نه اوله‌جق بومتین ومحکم حصار ایچنده چفته چفته نوبتجیلر؟ لکن بوحالاره کیم‌مطلع اوله‌جق.. بوشدتی قنغی ال تخفیف ایده‌جك.. کیم فریادرس اوله‌جق.. ایواه! بوامیدلرمسدود. بز بوشدت ایله بزار ایکن بوکا علاوةً اوطه‌نڭ ایچی قاره‌سینکلرله اوقدرطولدی که اوتورلمازقونوشولمازبردرجه‌یه کلدی. بوحال ایله کیجه‌یی بولدق. بوموذیات خواب سکونه طالدی.

کیجه‌بونلره بدل وبلکه دهافائق اوله‌رق انواع حشرات وبالخاصه‌بورالرجه «بوبریص» دینیلن کرتنکله‌لردلیك دشیکدن ظهور ایله فوج فوج زیارتمزه شتابان اولدیلر. ابوبریصك مستکره جیغ جیغلری زواللی نوری بکك فنا حالده سیکرینه طوقندیغندن پك متأذی اولیوروسك کلدیکی جهتله اننه راست کلن شیلری لاینقطع آته‌رق تابسحر کوزینه اویقو کیرمیورایدی.

برقاچ کون صکره ایکی تخته کره‌وت یاپدیردق واوزرلرینه مثلث الشکل برر جناك کچیروب اوست طرفدن ایکی اوچلرینی چیویلرله کمره ربط ایتدك. هم مندر هم فراش نوم اولان دوشکارمز بوسریر رفعته نقل ایدلدی.

اره‌دن برقاچ کون کچمسی اوزرینه اره صره قلعه ضابطلری یانمزه کلوب کیتمکه باشلادیلر. متصرف بك افندینڭ مخدومی سهراب بك دخی ایکی اوچکونده برکلوب پدرینڭ سلامنی وبو حالدن پك متأثر اولدیغنی تبلیغ ایله برابر هرنه لازم ایسه خدمتده قصور ایدلمیه‌جکنی افاده ایتمك لطف ونوازشنده بولنیور ایدی. متعاقباً صباحلری اقشاملری بر ایکی ساعت نفس المق ایچون اوطه‌نڭ اوکنده‌کی لیمان اوستنده کزنمه‌مزه مساعده ایدلدی. تنفس زمانلرنده بعضاً طوسون اغا ایله طوپجی کاتبی محمد افندینڭ ینه لیمانڭ اوستنده واقع اوطه‌لرینه کیدر قونشور ایدك. صباحلری زندان بندلری لیمانڭ اوکنده‌کی میدانه تحت الحفظ چیقاروب ایکی ساعت مقداری تنفس ایتدیردکلری جهتله که انلری لیمانڭ اوستندن سیر ایدردك. اوزمانلر بو بدبختانڭ نعیم دنیادن تمتعلری یکرمی درت ساعت ایچنده ایکی ساعت مدت او میدانده کنیش کنیش بر نفس المغه واوقدر مدت ضیای نهاردن مستفید اولمغه مقصور ایدی. بعضیلرینڭ ایاقلرینه بر متره طولنده زنجیره مربوط بوقاغی اورلمش، زنجیرك اوبر اوجنی بلی حذاسنده طوته‌رق یوریور؛ بعضیسی ایکیشر ایکیشر ایکی متره طولنده بر زنجیره اوریلوب یوررکن هر بری زنجیرك بر طرفنی قالدیریور؛ لیمانڭ ایچنده بولنان ایدستخانه ایسه وقت وقت طاشوب یاندقلری یره قدر باصیور بونلر اره صره کیجه‌لری:

والطیر یرقص مذبوحاً من الالم

قیلندن اوله‌رق «یاحلالی.. یامالی..» آهنکیله ال چیرپیور، جنبشلر ایدیورلر ایدی.

بر کیجه لیمان بوشاندی دیه بر کورلتی قوپدی. مکر زندان بندلر هرنه واسطه ایله ایسه الده ایتدکلری قازمه کورك وسائر ادوات ایله بر مدتدنبری کیجه‌لری لیمانڭ دکز جهتنه مصادف سورك التنی قازوب او آهنکارله قازمه صدالری ستر ایدیلیور، چیقان طوپراقلرهرکسك مندری دوشکی التنه یرلشدیریلیورایمش. تام عملیاتی بتوردکلری کیجه ایاقلرنده‌کی بوقاغیلری چوزه‌رك اچدقلری کدکدن بر خیلیسی دکزه واورالری صیغ اولدیغندن بورادن دقره‌یه چیقوب فراره قدم باصارلر. صکره اکثریسی دردست ایدیلوب لیمانه اعاده قلندی.

بوراده من القدیم جاری بر تعامل واردر:

باشنه هرنصلسه بر قضا کله‌رك عکا لیمانه دوشمش بولنانلر ایچندن ناصیهٔ حاللرنده آثار صلاح نمایان اولانلری اکمال مدت محکومه‌سنه آز بر شی قله درون قلعه‌ده ایلروده ذکر ایدیله‌جك اولان جزار جامع شریفی حولیسنده‌کی حجره‌لردن برینه چیقاررلر. بوتعامل خوشمه کیتدی، نه قدر مهربانکارانه بر مجاملهٔ انسانیت! الله بادیلرندن خشنود اولسون.

یوقاریده اسمی کچن طوپجی کاتبی محمد افندی قدمادن تریاکی بر ذات ایدی. خاطرمه کلدکجه حالندن تأثرله برابر محضا طورومشربنده‌کی خوشلغه بناءً کولمه‌دن کندمی الامدیغم مناقبندن بری شو ایدی که محمد افندی بر ایکی سطر یازی یازار یازماز قلمی کاغدی الندن براقور، برجیغاره صارار، صحبتلر حسبحاللر، باخصوص زمانه‌نڭ هردم سهام جوروستمنه هدف اولدیغنه دائر حکایه‌لرله جیغاره‌یی جنبشلندکدن صکره تکرار کاغدی دست تحریرینه الوردی. لکن محمد افندی جیغاره‌یی جنبشلندیکی اثناده بری طرفندن ده قاره‌سینکلر یازی‌یی جنبشلندکلرندن کاغدی سوادن خالی بر صحیفهٔ بیضا حالندن بولمغله [های خبیثلر..] عتابیله باشدن یازمغه مجبور اولور وبویولده برخیلی محو واثباتلر تکرر ایتمدکجه خامه‌زن مبادرت اولدیغی اوراقك اکمال تحریرینه بردرلو موفق اوله‌مازایدی.

[مابعدی وار]

برکت‌زاده: اسماعیل حقی

آت پازاری سید عثمان فضلیٔ الهی

مشایخ عثمانیه آره‌سنده فضل وعرفان ایله مشتهر بر ذات عالی قدر اولوب (١٠٤١) تاریخنده شومنی (شمنی) ده مهدآرای شهود اولمشدر. مقدمات علومی مسقط رأسیله ادرنه ودرسعادتده اکمالدن صوکره عرفای مشایخ جلوتیه‌دن ذاکر زاده عبدالله افندی‌یه انتساب ایله تکمیل سلوك طریقت ایده‌رك برایکی

سنه (آیدوس) ده اون بش سنه (قلبه) ده تدریس وارشاد ایله مشغول اوله‌رق درسعادته هجرت وآت بازاری قربنده اختیار اقامتندن ناشی بین المشایخ والعلماء (آت بازاری) امیر افندی لقبیله کسب شهرت ایله‌دی. بوراده دخی تسلیك سالکین وتدریس طالبین ایله برابر تألیف آثارایله امرار اوقات ایله‌یوب سوق تقدیرله قبریس جزیره‌سنده‌کی (ماغوسه) یه کوندریله‌رك برسنه‌مرورنده (روح باکیچون عزیزك اوقویالم فاتحه) مصراعنك دلالت ایتدیکی(١١٠٤)ده ارتحال دار بقا ایتدی. خلفاسنك الك مشهوری کثرت آثارایله متعارف اولان صاحب تفسیر (روح البیان) شیخ اسماعیل حقی در. احوال ومناقبنك تفصیلی حقی مرحومك مطبوع (سلسله نامهٔ جلوتی) (کتاب الخطاب) (رساله خلیلیه) ایله غیر مطبوع (تمام الفیض) اسملرنده‌کی آثارنده مندرجدر. تألیفات عارفانه وفاضلانه‌لرینك باشلیجه‌لری شونلردر:

١ — حاشیه علی تفسیر الفاتحه للشیخ صدرالدین قونوی المسمی (بمرآت اسرار العرفان علی اعجاز البیان)
٢ — حاشیه علی شرح فصوص الحکم
٣ — حاشیهٔ مختصر علی المختصر فی المعانی
٤ — حاشیهٔ علی شرح التلخیص المطول فی المعانی والبیان
٥ — حاشیه علی التلویح للتفتازانی
٦ — شرح رساله امام جلدکی
٧ — شرح قصیدهٔ شیخ اکبر المسمی بتجلیات برقیه [شیخ اکبرك « لنا من امره روح وجسم ،لنا فی مجمع الاسماء اسم لنا فی جوهر الاشیاء طلسم ، فهذا من جنون العشق قسم » قصیده‌سنك شرحیدر]
٨ — هدایة المتحیرین [حکمت وکیمیای عتیقدن باحث اولوب بر نسخه‌سی ازمیرده خاتونیه کتبخانه‌سنده منظورم اولدی]

شهود ایلردی انواری اولی الابصار اولانلرهب
ولی اغیاری منع ایلر ایدوب غیرت جلال هو

بیت عارفانه‌سی کندیلرینه منسوب اولمق اوزره بعض مجموعه‌لرده مقیددر.

بروسه‌لی محمد طاهر بن رفعت
بروسه مبعوثی

حدیقهٔ فکریه

دردنجی دور

بشرك فطرت اولایه رجعتی

اسلام دین فطریدر

بز بوقاریکی صحیفه‌لریمزده بشرك تدین نقطهٔ نظرندن تاریخنی تدقیق ایتدك؛ بحثمزی‌ده انسانك الك اولکی حال دیانتیله بوحالك بیکلرجه سنه‌لك حیات ارضیه اثناسنده کچیردیکی انقلاباتی. ارباب مطالعه‌نك بادیٔ نظرده احاطه ایده بیله‌جکی صورتده، اطرافیله ایضاح ایلدك. شمدی بویله بر نظر اساساً هرکسك ذاتنده مرکوز اوله‌رق هرکسك صمیم قلبندن طوغمقده اولدیغی تدافع وجدانی ایله برلشنجه مسئله‌نك حقیقتی کون کبی عیان اولور.

مسئلهٔ لاهوتیه هرنه قدر الك وحشی برزنجیدن الك مدنی برشهرلی‌یه وارنجه‌یه قدر بوتون بشریتك قلوبنده استقرار ایدن امانی صره‌سنده ایسه‌ده، او امنیه‌لرك متوجه اولدیغی غایه‌لر ادراکات واحتساساتك تفاوتی نسبتنده متفاوت، آراده‌کی مسافه ایسه تصورلرك تخالفی قدر متخالفدر. بناءً علیه بوحیثیتله اوکامشابهت عرض ایده بیله‌جك باشقه بر غایه‌نك وجودینی تصوره امکان یوقدر. چونکه مسئله حد ذاتنده نامتناهی حقایقك ابی‌در، زبده‌سیدر.

اوت، مسئلهٔ لاهوتیه بربری ایچنه رسم اولنمش برچوق دائره‌لرك مرکز مشترکی مثابه‌سنده‌درکه او دائره‌لر مرکزه اوزاقلق، یاقینلق جهتیله آره‌لرنده نامتناهی بر فرق کوستررلر.

انسانك احتساسات درونیه‌سی، ادراکات قلبیه‌سی ایچون هدف توجه محدود اوله‌یدی حقائق واضحه ایله اقناعی الك قولای مقاصد صره‌سنده بولونوردی. لکن انسانك حالی بونك بوسبوتون خلافیدر. حتی بر آدم ایچون دیکرینی بر قاعدهٔ فلسفیه‌نك، بر نظریه‌نك صحتنه ایناندیرمق انفاذی الك مشکل آرزولر عدادنده‌در. فقط بوصعوبت اویله بعضیلرینك ذهابی کبی حقائقك‌ده افراد واممك تخالفی نسبتنده متخالف اولمسندن نشئت ایدییور، ظن اولنمسون. زیرا ایش قطعیاً بو مرکزده دکلدر. تخالف ایدن شی حقائقك اشخاص مختلفه اوزرنده‌کی تأثیریله مختلف قابلرده طوتدیغی موقعیدر. چونکه محبتك، نفرتك، کدرك، سرورك، درجهٔ علمك، سعهٔ فکرك، طرز تصورك، حتی تربیه وعاداتك، آچلغك، صوسزلغك، الحاصل فقر وثروت کبی بر چوق حالاتك حقائقك تلقیسی، قلبده استقراری خصوصنده بویوك بردخلی، جدی بر تأثیری واردر.

حتی انسان قلوب بشرده‌کی اختلافات ایله قسماً صایدیغمز کبی مؤثرات کبی نامتناهی صور ابراز ایدن حالاتك کندی اوزرنده‌کی آثارینه وقوف حوسنه دوشه‌رك بو اوغورده بر چوق چالیشسه استحصال مقصدك محال اولدیغنی اکلامقدن باشقه بر نتیجه الده ایده‌من.

پك اوقدر اوزاغه کیتمه‌یه حاجت یوق، نفسکزی ایجه تأمل ایدرسه‌کز کوررسکزکه بوامورى بربربر پیشکاه امعانه چکمك ایچون کندیکزده غایت کنیش بر میدان وار.. یوق، کندیکزی تتبعدن اظهار عجز ایده‌جك اولورسه‌کز طبیعی باشقه‌سنی تدقیقه اصلا قدرت کوستره‌مزسکز.

بزم بو کتابی یازمقدن مقصدیمز وطن معززیمز اولان شرقده انتشاره باشلایان جریمهٔ الحاده میدان اوقویه‌رق اونکله جدی بر محاربه ایتمکدن عبارت اولدیغندن؛ حال بوکه اختلاف طبایعه وقوفمز بزه خصمامزك، ولو بر فرقه‌سنده اولسون، جان آله‌جق یری بوله‌مامق اندیشه‌سنی القا ایتدیکندن قلمه هر وادیده جولان ایتمك، مختلف وجدانلره کوره متنوع محاکمه‌لر یوروتمك اوزره براز حریت ویره‌یی

موافق کوردك . تاکه وقوعی ملحوظ اولان ما فتمزی باری بو صورتله جبره موفق اوله‌لم :

انسان نه‌در ، بیلیورمیسك ؟ انسان ترکیبی غایت عجیب ، تکوینی صوك درجه‌ده غریب بر مخلوقدرکه هم کرو بیلرله بزم آرا بر ملك مرتبه‌سنه یوکسلمه‌یه ، حتی اونلرك هپسنی کریده براقمه‌یه ، هم ده شیطانلره ، ابلیسلره قلاغوزلق ایده‌جك درکاته اینمه‌یه مستعددر . شیمدی انسانك حالی بویله اولنجه ، اونی منهاج فضائله ارشاد ایده‌جك ، کریوهٔ رذائله صاپمقدن آلیقویه‌جق مرشد امین کیم اوله بیلور ؟ زیرا بو اویله مشکل بر ایشدرکه انسان ایچون نفسیله مجاهده ایدرك اونی حدود اعتدالی محافظه‌یه اجبار ایله ممکن اوله بیله‌جك .

اکر بری چیقاردهٔ : أوت ، حکمت اخلاقیه‌نك بو خصوصده عقیدهٔ الهیه محلنه قائم اولسی ، نظامات وقوانین موضوعه‌نك ده شرائعك یرینی طوته بیلمسی محتملدر . دیه‌جك اولورسه جواباً دیرزکه : پك اعلا ، بزه بر قوم کوسترك‌که قوانین مرعیه افرادینی شهوات نفسانیه‌لری پشنده طولاشمقدن آلیقویمش ، احکام نظامیه‌سنك شدتی ارتکاب جرائم وجنایاته مانع تشکیل ایله‌مش اولسون .

عقیدهٔ الهیه‌نك کندیلرنجه محترم اولدیغی دورلرده روماللر اقبالك ، عظمتك شاهقه‌سنه قدر یوکلمشلردر . لکن صوکره‌لری ایچلرنده ظهور ایدن بعض فجرهٔ فلاسفه ملك بنیان عقائدینی زیروزبر ایدرك اجزای مرکبه‌سنی شکوك وهمیه قاصیرغه‌لریله صاوورنجه [روما دولتی زمانده بر دولت علم اولمقله برابر] آره‌دن پك چوق کچمه‌دن او قوجه حکومت محکم انهدام اولدی ؛ عمراندن اثر قالمادی ؛ ایچلرنده اویله بر طاقم اقوام تور دیکه بهائم ایله فرقلری آنلره بینمرکده اوولی ، زورنایی اوکلرینه قاتمقدن باشقه بر شی دکل ایدی !

معاصرلرمز بولنان امتلرك احوالنی حکیمانه تأمل ایده‌جك اولورسه‌کز موقع اقبالی اك مستحکم اولانلر ، قبه‌که فوز وفلاحه اك زیاده متوجه بولنانلر — بو عقیدهٔ فطریه‌دن بر بقیه محافظه ایدنلردر . اویله ایسه سوزی آله‌رق دیرزکه : سعادت بشریه‌نك مداری انجق فضیلتدر ؛ فضیلتك نفسده ثبوتی ایسه وجود خالقه ایمان اولمدقجه قابل دکلدر .

حکیم شهیر ژان ژاق روسونك شو سوزی نه قدر کوزلدر : «اولجه ، انسان ایچون وجود باری‌یه اعتقاد ایتمکسزین ده صاحب فضیلت اولمق ممکندر ، ظن ایدردم . شیمدی بونك قابل اولمدیغنی بیلدیکم ایچون اسکی ظنمك وهمدن عبارت قالدیغنی اکلادم . »

مادامکه فضائل اخلاق سعادت بشرك یکانه مداریدر ، بونی بیلدکدن صوکره الله عشقنه ، ویلکزکه وجدانده حسناته ثواب ایله ، رذائل وسیئاته عقاب ایله مجازات ایده‌جك بر خالقك وجودینه ایمان اولمازسه او فضائل هانکی مرکزه ارتکاز ایده‌جك ؟ فطرتاً تعدی‌یه میال اولان شو سرکش انسانی ارتکاب مظالمدن آلیقویه‌جق ، جرائم وجنایاته طولو نیزکین صالدیرمقدن منع ایده‌بیلك نه اوله بیلیر ؟ شهوات بهیمیه‌سی سائقه‌سیله چرکابهٔ رذائله طالمقدن اونی کیم آلیقویه بیلیر ؟

صمیم فؤادندن بو روح الهی ، بو عقیدهٔ لاهوتی سلب اولنان بر آدمك کمال سهولتله ارتکاب ایده‌میه‌جکی هانکی عار ، هانکی جنایت متصوردر ؟

ای غافل بشر ! بیهوده‌یره کندیکی آلداتمه ، بنی نوعکده کوردیکك لطف ورقته قاپیلمه ! زیرا قلبکده سمندطمعی ضبط ایده‌جك ، آتش حرص وکینی سوندیره‌جك نور ایمان اولمدقجه اونلرك الك حلیمی ، الك سلیمی بیله قپلاندن خونریز ، کلبدن عقور ، آرسلاندن مفترس ، تلکیدن خدعه‌کار ، خنزیردن شنیع اوله بیلیر !

انسان عالم علوی ایله جهان سفلی بیننده مشترك بر مخلوقدر . مادیسی اعتباریله نظر اولنورسه مایمونلردن پك آز فرقی کورولور . لکن معناسی جهتندن باقیلیرسه اوندن دها علوی بر مخلوق تصور ایدیلمز . حقیقت غائیه بیل عزمنده نقصاندن منزه بر کمال ، ذلتدن متعالی بر رفعت بولندیغنی ادراك ایدرك او کمال فوق الخیاله شوریده‌دلان عشاقك اشتیاقنی آکدیرر بر شوق ایله ، او رفعت عالیه ایسه فیضانوردان حجاجك بیت الحرامه اولان تحسرینه معادل روحانی بر ذوق ایله آتیلان بر مخلوقك نظیری تصور ایدیله‌مز . بالخصوص بو ذوق وشوقده عالم ، جاهل ، حکیم ، غافل هرکس بر اولدیغی ایچون دینه‌بیلیرکه بوتون چهره‌لرده او مطالب کزینك ، او غایة الآمالك نشانهٔ وجد وتحسرندن باشقه بر اثر کوریله‌مز .

دنیاده نه قدر افراد بشر وارسه ، حتی ایستر اویله بر غایهٔ آمالك وجودندن خبردار اولسون ، ایستر اولماسون ؛ ایستر او اقصای امانیك خیال ظفریله اویالانسون . ایستر اویالانماسون ، کافه‌سی هپ او کمال علوی‌یی تعقیده ، دها طوغروسی کندیسنه رغماً تحریده‌در .

دکلمی ، دیرسه‌کز بکا بر قاب کوسترك ، بر وجدان بولك‌که کندینجه آرزو ایلدیکی بر غایه‌یه وارنجه آرتق مستریح اولسون . اضطرابی سکونه تبدل ایتسون ؟ بزلکین کوسترك که ثروتنه قانع اولمش ، بر بویوك آدم آرایك‌که بویوکلکیله اکتفا ایتمش اولسون ؟ معلوماتی کافی کورن بر عالم ، اختراعاتك کفایته قائل اولان بر موجد وارمیدر ؟ او حالده الله عشقنه سویلیك‌که بشرده آمال ومطالبه قارشی بو بیتمز توکنمز حرص نه اولیور ؟

ای انسان ! سنك او حریص وجدانکده قناعت کلمه‌سی ایچون تعیین ایتمش بر مدلول یوقمی ؟ او حیرانقبکده رضادنیلان شیئك شمه‌سی اولسون بولونمیورمی ؟ باقیورم بر مقصدی استحصال ایدر ایتمز اوته‌کینه صالدیریورسك ! براز آرامه نوبت کلنجه هان دیدینمه‌یه باشلیورسك ! بوتون حیاتك طمعله کچیور . بوتون ساعاتکی مساعی اشغال ایدیور . نه درسنك بو حالك ؟ طمعلرینه غایت ، املرینه نهایت یوقمی ؟

هیهات! سنی اویله کورویورم که خاکداندهکی مطالبك پیشه آمالده جستجوی آرزو ایدهجکسك: اوکمال اولدیغك دها ایلریسنی، ماورای موجوداتی ایستهیهجکسك. ادعاکه برغایتدن، نهایتسی اولمایان برغایتدن باشقهسی خندهدار اولهجق هیچ برشی موجود دکل ایمش. او حالده بو خاکدان سنك ده سنك حرص طمعکی تسکین ایدهجك، دیدهٔ املکی طویورهجق شی نه اولهبیلیر؟ بوقدر اوزون آمالی، بوقدر شدید احتراصاته قارشی آلتونلرك، جوهرلرك، کوکلرك سرایلرك والحاصل بوتون اسباب ذوق واحتشامك نه اهمیتی اوله بیلیر؟

هدف آمالی بوقدر اوزاقده بولسان وجدانکك معالیه میلی بویله تحملکدار بر شدتده اولورده بوتون دنیا ومافیهاسنی تمامیله خشنود ایتمك شویله طورسون. ارزولرینك بر قسمنی بیله انفاذه کافی کلیرسه یاسنك بو خاکدانه کلیشك ظفریاب اولهمیهجقك برمرامه طالب اولهرق عذاب ایچنده قالمك، یتیشهمیهجکك بر مقصدك آرقهسنده خائب وخاسر طولاشمق ایچونمیدر؟ اکر بونك ایچونسه زواللی بشریت سوکنمز برغرام اوغورنده فدامی اولسون، بوتون عمرینی سوز وکداز ایلهمی کچیرسون؟

وجدان انسانینك بوتون بواشواق قلبیهنك آلتندهکی مقصدی، معنای انسانیتك، روحك بوقدر اشتیاق ایله آرادیغی آرام جان عجبا نه اولسه کرکدر؟ بز شیمدی بونی فلاسفهٔ مادیونهمی صورهلم، یوقسه حکمای روحیونهمی؟ خایر خایر، نه اونلره کیدرینه، نهده بریکلرینه، بز بومسئلهیی طوغریدن طوغری یه خالقمزك کندینه صورارز. چونکه اونك لسانی اك بلیغ، برهانی ایسه اك متیندر.

انسانلر اصلی شیمپانزا یاخود مایمون نصلهسندن اورانغوتان، غوریل اولدیغنه قائل اولان داروینیستلرله، بشرك بوتون قرابت حیوانیهدن منزه اولهرق صانعی طرفندن باشلی باشنه یارادلدیغنی سویلاین خلقت مسئلهسی طرفدارانی برطرفه برافهلم. چونکه علی العجله یازمقده اولدیغمز بوکتابدن مقصد انواع ذوی الحیاتك اصلی حقندهکی اختلافات فلسفیهیی اجمال دکلدر. زیرا بویله برنیتده بولنمق برسوررو اصلسز، اساسسز جدالیات آرهسنده روح بحثی غائب ایدهجکمزدن باشقه بربرینه ضد بونجه مذاهب فلسفیه، بونجه فرضیات متنوعه اصحابنك طبیعی هپسنی بردن ممنون ایدهمیهرك ایچلرندن انجق بر فرقهسنك فکرینه مماشات ایتمش اولورز. بو ایسه چیزمش اولدیغمز خط حرکتك قطعیاً داخلنده دکلدر. بزم مقصدیمز عقائد اسلامیهیی (ولله الحجة البالغة) سند جلیلنك ناطق اولدیغی وجهله هر جدله غالبه چالان، محکمیت احکامی قبول شکدن پك یوکسك اولان کلام الهی یه موافق کلهجك وبرفکر سرکشی یوله یاتیرهجق بر طرزده مدافعهدن عبارتدر.

دیمشدك که داروینیستلرله معارضلرینی بر طرفه براقهلمده انسانك مرتبهٔ انسانیه استحقاق ایتدکدن صوکرهکی احوالی نظر امعانه آلهلم. ایسترسه بشر خلقت مسئلهسی طرفدارانك دیدیکی کبی صحنهٔ موجوداته طوغریدن طوغری یه انسان اولهرق چیقمش اولسون؛ ایسترسه نظریهٔ تکامل اصحابنك ادعاسی وجهله حضیض حیوانیتدن تدریجاً منصهٔ انسانیته یوکلمش اولسون؛ بزم کندیسنه عطف ایدهجکمز لحاظهٔ امعان شونی کوسترکه: اوکندی موجودیتی اوزرنده اجرای نفوذ ایدن برطاقم قوانین طبیعیه بولندیغنی واوقوانینك عالم حیوانات اوزرنده حاکم اولان قوانین جنسندن اولمدیغنی حس ایتمش؛ بناءً علیه حیات وممیتنه اساس اولاق حیثیتیله استحصالی الزم برطاقم حقائقك وجودینی آکلامش؛ اشیانك حسن وقبح، خیر وشر اعتباریله ماهیاتنی، آثارینی تمیز ایلهمش؛ ده اصوکره ذاتی، نوعنی، هلاکدن محافظه ایچون برقانون اخلاقییه انقیاد ضرورتنی کورمشدر.

شیمدی بری قالوب دیه بیلیرکه: بوقدر عالی برحس انسانك شبستان عالم غیبدن چیقهرق معرکهٔ دنیایه آتیلدیغی زمان مالك اوله بیلهجکی ادراکات بلك فوقنده برادراکه متوقفدر. انجق یکرمنجی عصرك نهایتنده یتیشمش اك بویوك فیلسوفك متحسس اوله بیلهجکی بوقدر علوی حسك حال طفولیتده کی بشرده موجودیتی نصل تصور اولونه بیلیر؟

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

مواعظ

محرری:	مقرری:
سیروزلی حافظ اشرف ادیب	مناسترلی اسماعیل حقی

٦١ درس ــ مایس سنه ٣٢٥

— روح انسانی بوقدر صاف، مجلا، طاهر ایکن بو بولاشیق جوهر ایچنه نصل کلدی، بو کدرلی وجود ایله نصل برلشدی؟ روح جوهر کرانبهادر. ملأ اعلادن دار فنایه دوشن بوروح بویله عناصردن مرکب کثافت آلودجسم ناپاك ایله برلشمهسندهکی حکمت، فائده نهدر؟

بونك اوزرینه حضرت عمر داها اویله سوزلر ایشیتدیکه حیرتده قالدی. همان او آنده مظهر هدایت اولدی:

— سزك دیدیککز حقدر. دیدی، علوم ومعارف سزه ویرکی، بزم عقلمزله بولدیغمز شیلر هیچدر. اصل سزلر درس آلهجق بر دار العرفان ایمش سکز. خلیفهلر بویله اولورسه یا علوم ومعارفك مشکات منیری اولان سلطان انبیانك کمالاتی نصل اولور؟

حضرت عمر ارشاد ایتدی‌اونی. بردها مملکتنه کتمدی . سلامت ایمان ایله مشرف اولدی . بو قصه پك اوزوندر . مثنوینك برنجی جلدنده اوقویه بیلیرسکز .

﴿ انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین﴾ ایشته متقیلرك ولیسی ، یعنی ناصری اللّه‌در . الله ذوالجلال در. ارباب تقوانك الله هر زمان حامیسیدر . ظالملرك‌ده خصمی اودر .

شیمدی بو آیتی کوروبورسك‌یا ، بتون حقایقی جامعدر . نه اولوردی عبدالحمید بو آیتی اکلایوب‌ده معناسنه رعایت ایده‌یدی ؟ نه کندی باشنه فلاکت کلیردی ، نه امت محمده !

سلامت ایسترسه‌ك عدالتی کوزت . ﴿ ثم جعلناك علی شریعة من الامر فاتبعها ﴾ شریعته تابع اول ﴿ ولا تتبع اهواء الذین لا یعلمون ﴾ برطاقم خذله کروهی سوزینه اویمه . سفهایی موقع احترامه کچیرمه . اونلرله ارباب حیثی اش طوتمه .

اکر بو نصایحه رعایت ایده‌یدی ، اوتوز اوچ سنه‌در امت بو متوالی فلاکتلره اوغرامازدی . هردرلو سعادت ، ترقیات امت تأمین ایدلمش اولوردی .

﴿ انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً ﴾ ظن ایتمه‌که او آلچاقلر سنی قورتاریرلر . اونلره کوونمه . دنیا بلاسنی اوزرندن قالدیره‌مازلر . ﴿ وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض ﴾ اما ظالملر بربرینه معاونت ایدرلر . ایدرلر اما اوقدر . الله یاردیم ایتمدکدن صوکرا نه یاپارسك ؟ الله ظالملرك دوستی دکلدر . بلکه مظلوملرك حامیسیدر . ظالملر بربرلرینه یاردیم ایدرلر . شیطاندن‌ده معاونت کوررلر . ﴿ ان کید الشیطان کان ضعیفا ﴾ شیطانك ایشی تسویلاتدن عبارت . صوکرا قارشونده کلیر ، کولر . ﴿ کمثل الشیطان اذ قال للانسان اکفر فلما کفر قال انی بریء منك انی اخاف الله رب العالمین ﴾ شیطان بیلیرسك آدمی نصل کفره صوقار . چالیشیر ، چابالار ، درلو درلو جنایتلری ارتکاب ایتدیرر ؛ تمام دیدیکی اولونجه کچر قارشوکه ، کولمکه باشلار : — بن سندن بری‌یم ، دیر .

اولا اویله قاندیرر : — جانم سن نه‌دن قورقیورسك . یاپه‌جغنی یاپ. هیچ کیمسه واقف اولماز . میدانه چیقه‌جق اولورسه ؛ شویله اولدی ، بویله اولدی ، دیر ، ایشك ایچندن چیقارسك . کیمك حدینه دوشمش سکا برشی دیه‌کی؟ سن ، بربرینه کرفت ایدرسك عالمی . بربرینه دوشورورسك . اونلر یکدیکرینی قیرار ، سن چیقار قورتولورسك .

بویله اغوا ایدر ، صوکرا : — آمان بن سندن بری‌یم . اللهدن قورقارم . سنك قدر جسارت بنده یوق .

« برصیصا » نام کیمسه حقنده‌در بو آیت . غایت مرائی بر صوفی ایدی او ملعون . نفسی کویا تأثیرلی ایمش . خسته‌لری اوقوردی ... فقط خسته‌لری اوقویانلرده بعضاً تأثیر کورولور . چونکه خسته اویله اعتقاد ایدر . اوقویان حد ذاتنده ایی آدم اولمق لازم دکل . واقعا بیوکلرك نفسی انکار اولنماز ، کرامتدر ، تأثیر ایدر ، توجهلری اکسیر اعظمدر ، همتلری دنیایی یرندن اوینادیر . فقط بعض استدراجده اولور ، پاپاسلر اوقور ، تأثیر ایدر ، کرامتمی او ؟ اوده خارقه‌در . ابتلادر . اونلره کیدوب اوقونانلرك اعتقادی بوزولسون ، دیه .

دجال نه‌لر یاپه‌جق ، نه خارقه‌لر کوستره‌جك . . . بوده کرامتمی؟ الله فرصت ویرر ؛ امتحان ایچون . فرعون نه‌لر یاپدی ، نه خارقه‌لر کوستردی ! دجال‌ده نه‌لر یاپه‌جق : « یاغمورلر یاغسین » دیه‌جك ، یاغه‌جق . برکویدن کچه‌جك : « بن سزك تکری‌کزم » دیه‌جك ؛ « اوت » دیه‌جکلر ، سجده ایده‌جکلر .

— هایدی بلوطلر کلك ! . . . دیه‌جك بلوطلر کله‌جك ، یاغمورلر یاغه‌جق . . .

— اووخ ، دیه‌جکلر ، بولدق ربمزی .

جاهل حریفلر چونکه ، معجزه و افتقارینی اوندن اکلاملیکه برکوزی کور یارادلمش . الندن قدرت اولسه کوزینی آچار . واقعا خارقه شیلر یاپار ؛ لکن اونی یاپان الله عظیم الشاندر . نصل فرعونه ، نمروده فرصتلر ویرمش ! . . بونجه ظالملر ایستدیکنی یاپمش ، آرزولرینه ایرمشلر ، درلو درلو طالعلر یاور اولمش ؟ . . هپ بونلره الله مهلت ویرمش ؛ اما صوکی کلیور . ﴿ والعاقبة للمتقین ﴾ عاقبت متقیلرکدر . ﴿ ولا تحسبن الله غافلاً عما یعمل الظالمون ﴾ ظالملرك عاقبتی خسراندر ، هلاکدر .

حضرت پیغمبر افندمز : — دجال بنم زمانمده چیقارسه بن کافی‌یم . . . بیورمشدر . دور آدمدن بری اویله بیوك مصیبت کلمه‌مشدی . برحدیث شریفده مذکوراون دانه بیوك علامتلر واریا ؟ بریسی دجال لعیندر ، آخرزمانده ظهور ایده‌جك . حضرت عیسی کوکدن اینه‌جك ، اونی قتل ایده‌جك . اوقدر استدراج صاحبی‌که هرکس حیرتده قاله‌جق . یانکده صوده آتشده وار ، بونی بللیه‌یك ! . . . دیمش حضرت پیغمبر (ص) . صکره چیقارسه عقلکز باشکزده اولسون . یانکده صو ایله آتش برابر کزر . کیم اونی تصدیق ایدرسه ، عبودیت ابراز ایدرسه صویه قویه‌جق ؛ « آل صویی ایچ » دیه‌جك . حالبوکه اوصو آتش اوله‌جق یانه‌جق . کیم ایناناازسه آتشه آته‌جق ، آتش برکلستان اوله‌جق . صاقین دجالك صوینه طمع ایتمه‌یك ، آتشه کیرك ! . . . اوده بر امتحان ، برابتلا . آرتق اونلر آخرزمانلرده اوله‌جق شیلردر .

شمدی نه دییوردق : برپاپاس‌ده اوقور ؛ نفسی تأثیر ایدر ، « برصیصا » ده اویله ایدی . منافق ، لکن کیمه بر نفس اوقورسه تأثیر ایدردی ، نهایت اوزمان پادشاهنك قزینی کتیردیلر ؛ پاپاس اوقودی . لکن قیز غایت کوزل . حریفی شیطان اغوا ایتدی . قیزه دیدی‌که : — اوقودم ، ایی اولدك . اما اولورکه بوعلت برکره

دها کلیر ، اونك ایچون بوکیجه‌ده کل ، برکره دها اوقویه‌یم ،
کیسه‌شه‌یه ایتمز ، هرکسك پاپاسه امنیتی وار : — پکی
دیدیلر، طورسون.

صکره کافر ، قیزك عرضنه کچدی . ینه شیطان کلدی ، باشلادی
اغـوایه : — نه‌یاپدك سن ؟ دیدی ، بوایش میدانه چیقارسه
سنی اولدیره‌جکلر.

— نه نه یاپه‌یم ؟..

— نه یاپه‌جقسك . قیزی اولدیررسك ، دیدی ، صوکراده
بر یر قازوب کومرسك . چونکه صاغ قالسه بالکلیه سویلیه‌جك
رزیل اوله‌جقسك ..

بونك اوزرینه خزیر قیزی اولدوره‌مدیمی ؟ صوکرا کلدیلر ،
صوردیلر :

— بویله بویله ، دیدی، حالا آغلیورم .بر فنالق کلدی اوزرینه؛
اوقودم ، اوقودم ، کار ایتمدی . نهایت وفات ایتدی . بریره
کومدم .

ایناندیلر . چونکه خلقك بو حریفه صوك درجه اعتمادی
وار . لکن شیطان طورورمی ؛ ینه آدم قیافتنه کیردی ،
ویا رؤیالرنده کوروندی ، حاصلی خبرویردی :

— اویله دکل . اوزندیق حریف سزی آلداتدی . یاپدی
یاپه‌جغنی . صوکرا کمدی . کیدك ، قبری آچك کوروسکز
حقیقتی اکلارسکز .

کلدیلر ، فتح میت عملیاتی یاپدیلر . ایشك حقیقتنی
اکلادیلر . الدیلر صوکرا حریفی آصدیلر . حقیقت میدانه
چیقدی. آصیلیرکن شیطان کلدی قارشوسنه طوردی :

— باشنه کلن شو بلا کیمك یوزندن کلدی ؟ دیدی
بیلیرمیسك ؟ بندن . بندن !.. فقط سنه سنی قورتاریرم.
بن اصل ابلیسم . اویله بیاغی شیطان دکل . الله قارشو
دورمش قوجه ملعونم بن.سنی بورادن آلیر کتوروروم ..

— پکی ، بنده اونی ایسترم .

— ایی اما بنم دیدیکمی یپارمیسك ؟ بکا سجده ایدرمیسك ؟

— جانم الم ایاغم باغلی ...

— قاشکله کوزکله ایت، بن راضی‌یم .

« قور توله جغم » دیه بدلا ، شیطانك وعدلرینه ایناندی.
بیلمیورکه الله ویردی اوبلایی . (ان الظالمین بعضهم اولیاء
بعض) ظالملر بربرینه دوست اولور . لکن قوة حاکمه‌یه
قارشی نه یاپارلر ؟ نه نفس ، نه ارقداش قورتاره بیلیر !..
الله ویرمش او آفتی . صاعقه کبی بر قوة قاهره ایتمش ، عدالتله
حکمنی یوروتیور.. اکلاشیلماز نصل او دست معنوی قدرت
اك بیوك ظالملری سرنکون ایدر ، تاج وتختنی باشنه ییقار،
برصیصاده نهایت سجده ایتدی . ایمانده کیتدی . نعوذبالله
خسران اندرخسران محو اولوب کیتدی .

ایشته بونك حقنده‌در بو آیت :

(کمثل الشیطان اذقال للانسان اکفر فلما کفر قال انی بریء منك
انی اخاف الله رب العالمین) اوشیطان کبی‌در بویله برطاقم کفره،
برطاقم زنادقه . قوجه دجالدن اول نه‌قدر کوچك دجال کله‌جك .
یالانجی ، افتراجی ، شریرتی آلت ایدر .

عالمك محوینه سبب اولور . اهل‌الله قیافتنه کیرر . صورت
حقدن کورونور . نره‌ده ظهور ایدر بونلر ؟ اصل پایتختده، بیوك
شهرلرده . ایله قیرده، طاغلرده کزمز . برقاچ کیشی‌یی اغوا ایتمکله
نه قازانه‌جق ؟ یاخود بر ولایت مرکزنده ظهورایدر . بروسه کبی،
آطنه کبی ، ازمیر کبی بویله بیوك شهرلرده کزر . بر طاقم عونه پیدا
ایدر . اوراده بر فساد چیقاریرسه بتون دنیایه سرایت ایده‌جك .
مرکز کیدنجه اغصاندن بر خیر قالماز .

ایشته بویله دجاللر ظهور ایدر ، درلو درلو فنالقلر القا ایدرلر ،
مسلمانلر بیننه درلو درلو نفاقلر صاچارلر . (نعوذ بالله من شرورهم) .

سلطان انبیا بیله استعاذه‌ایتمشدر.قرآن کریمده وار.(قل اعوذ....)
سوره‌لرینی اوقو . هر درلو آفتدن سلامت ایچون بر سپردر . هم
شیطان شرندن محافظه ایدر ، هم دشمن شرندن، وکرك آفت ارضیه،
کرك آفت سماویه — هردرلو آفتدن مصون قیلار .

(قل اعوذ برب الفلق من شر ماخلق ومن شر غاسق اذا وقب
ومن شر النفاثات فی العقد ومن شر حاسد اذا حسد) تفسیر ایتمشدر
بردفعه. یازیلمشدر درسلرده . (قل اعوذ برب الناس ملك الناس اله الناس
من شر الوسواس الخناس الذی یوسوس فی صدور الناس من الجنة والناس)
حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندمز دائما یاته‌جغی وقت بو
(قل اعوذ ...)لری اوقوردی . صوکرا مبارك اللرینه اوفلر ، باشنه،
کوکسنه ، قوللرینه مسح ایدردی . صحیح بخاریده مذکوردر . بعض
کره (قل یا ایها الکافرون ....) سوره‌سنی‌ده اوقوردی . رطوبتفیه
ایله مخلوط اوله‌رق اونلیه‌رك مبارك اللرینی یوزینه کوزینه‌سورردی.
حتی حضرت عایشه دیمش : «سلطان انبیا دائما بونلری اوقودیغنی
بیلدیکم ایچون خسته‌لغی اثناسنده . آخرتی تشریفلری هنکامنده
اوقویه‌مدیغی جهتله بن اوقودم ، اوفلدم . »

الله التجا لازم . قولك یاپه‌جغی شی دکل او . بوتزویراته ، بو
نفاقه ، دجاللرك مکیده‌سنه هانکی طاقت قارشی طورر ؟ الله اسبابی
خلق ایتمش . انسانلر اواسبابه توسل ایتملی . الله قورقوسی اولملی
کوکلده .

(کمثل الشیطان اذ قال للانسان اکفر فلما کفر قال انی بریء
منك انی اخاف الله رب العالمین) برصیصا تمام باشیله، قاشیله سجده‌ایتدی،
آلدیغی آله‌جغی کافر ، ایمانسز یاپدی حریفی ؛ صوکرا قارشوسنه

چکدی : — بن سندن بری‌یم ، اللهدن قورقارم . . . دیدی ، قاچدی .

یعنی بونلردن فائده اولماز . اللهی کوجندیرمه‌لی ، غضبنه کرفتار اولماملی . (انهم‌ان یغنوا عنك من الله شیئا وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین) .

صوکرا نه‌بیورور ؟ (هذا بصائر للناس وهدی ورحمة لقوم یوقنون) . (هذا) بوقرآن کریم ، هروقت اوقونان فرقان حکیم بتون ناسه ، بتون خلقه ، بتون دنیاده ساکن ملل واقوامه بصیرتلردر .

(هذا) مفرد ، (بصائر) جمع در ؛ نصل اولور ؟ (هذا) قرآنه اشارتدر ، اما قرآنك مشتمل اولدیغی شرایع الهیه ، احکام ربانیه ایسه متعدد در . نه‌دیمك‌در ؟ قرآنك حاوی اولدیغی هربر حکم الهی آیریجه برنور بصیرت عداولونمشدر .

قرآنه اتباع ایتمین کیمسه نور بصیرتدن محروم اولور . نور بصر اولمایجه کوز نصل کورمز ؟ هانیا بانار کورلر وار . حالبوکه کوزینك آقی ، قاره‌سی یرلی‌یرنده ؛ لکن کورمز . نورنی آلمش الله . بصرده کوزك نوری یوقی ؛ اودر کورن . یوقسه کوز کندیسی کورمز . اوبر آلت در ، قوهٔ باصره حدقة العینده وار. اوسایه‌ده انسان محسوساتی ادراك ایدر .

انسان کوزده کی نور ایله محسوساتی ادراك ایدرسه نفس ناطقهٔ انسانیه‌ده معقولاتی بصیرتله ادراك ایدر . قلبك‌ده نوری وار. قلبی کور اولور ، بصیرتدن محروم اولورسه نه‌کوره جك ؟ هانی بعض کیمسه‌لر ایچون «قلبی یوق» دیبورلر . یعنی قلبسز ، قلبنده بصیرت یوق ، نور قلب یوق دیمکدر . نصل که کوزی آچیق اولانلره‌ده کور دینیر . عبرت آلماز ، نی بیلمز ، کوردیکی شیلردن درس آلماز . (صم ، بکم ، عمی ؛ فهم لایعقلون) کافرلر، منافقلر حقنده بویله‌بیوریلیور. اونلر صاغردر ، دیلسزدر ، کوردر . باقارلرده کورمزلر . بعض انسانلر اویله حیوان باقیشلی‌در. کوزی اوکنده جریان ایدن احوالدن عبرت آلمایور. کوزینك فائده‌سی یوق دیمك . الله جمله‌مزی منام غفلتدن ایقاظ ایلیه . بوکون‌ده بوقدرله اکتفا ایده‌لم .

٦٠ نجی درسك صوکی

مجلس مبعوثان عثمانی یه آچیق مکتوب :

عثمانلی دونماسی

کچن‌کون سطوت بحریهٔ مستقبله‌مزك بر رشیم حاضرندن باشقه بر شی اولمیان عثمانلی دونماسنك اجرا ایلدیکی رسم کچید هیچ شبهه یوق‌که ترقیات آتیه‌مزك برحرکت ابتدائیهٔ اقبال تعالیسی‌در. شمدی‌یه قدر بزده الك زیاده اونودیلان ومحکوم ممات بر حاله کتیریلان قوهٔ بحریه‌مزك حیات ملیه‌مزك روحی اولدیغنی اکلامیان یوقدر . بناءً علیه هیئت محترمهٔ مبعوثانك بو جهتی نظر دقت وحمیتندن دور طوتمیه‌جغی طبیعی وغامبه‌ل پاشانك دیدیکی کبی بلکه ضروری ایسه‌ده بوکبی تشبثات جسیمه‌ده ملتك‌ده حصه‌دار مساعی اولدیغی کون کبی آشکاردر . بردونما شبهه‌سز باخصوص عصر حاضرده الك بیوك فداکارلقلر صرفیله وجوده کلیر . حالبوکه بو بزم ایچون پك قابل دکلدر .

ایسته‌مك برشیئ وجوده کتیرمك ایچون کافی اولماز . بلکه او امل قلبی ایله برابر چالشمق وسائط اجرائیه‌یی ده بولمق لازمدر .

[غامبه‌ل پاشا] بزه قوتلی بر دونما میدانه کتیرك دییور . پك اعلا . فقط نصل ؟ طبیعی حکومت بودجه‌سنده بو جهت ایچون بر حصه افراز ایلر ؛ لازم کلیرسه استقراضات عقد ایدر . لکن بوزمانه متوقفدر . بناءً علیه هم حکومتك مساعیٔ جدیه‌سی همده ملتك همت جزئیه‌سی انضمام ایتملیدر . ایشته بز برشی دوشوندك . اکر هیئت محترمه‌جه تنسیب اولورسه استقبال ملت دها سریع و دها سهیل بر صورتده تعین ایدر ظننده‌یز . شویله‌که هرسنه کعبة الله المشرفه ایله مدینهٔ منوره وسائر مقاماتٔ مقدسه ومبارکه‌یی یوز بیکلرجه حجاج مسلمین زیارت ایدر . بوکبی مقامات عالیه‌یی زیارت ایله مشرف اولنلر شبهه‌سز (واعدوا) امرینه‌ده امتثالی وجیبهٔ قطعیه بیلورلر . بنابرین بورالره برر قاصه قونه‌رق وبو قاصه‌لری برر هیئت معتمده‌نك ایدیٔ امانتنه توديع ایده‌رك دونمای عثمانی ایچون اعانه درج اولونسه ، هیچ شبهه ایدلمسونکه سنوی لااقل درت بشیوزبیك لیرا یه قریب برمبلغ مهم حاصل اولور . وهیچ بر صاحب دیانت وحمیت زائر تصور اولنمازکه شو اعانهٔ خیریه‌یه اشتراکدن چکنسون . فی‌الحقیقه اقطار عالمك هردرلو مزاحم سفریاتی یالکز برامل علوی دینی ایله اقتحام ایدرك افتخار ایلیان ملت نجیبهٔ اسلامیه ایله وطنك ، ملتك ترقی وتعالیسنی ازجان ودل استیان هر صاحب حمیت عثمانلی بو خصوصده قطعیاً دریغ همت ایتمز . بونك ایچونده اولا مکهٔ مکرمه مدینهٔ منوره وقدس شریف کبی مقامات عالیه ومقدسه ایله محال مبارکهٔ سائره‌ده شایان اعتماد برر هیئت مخصوصه تعیین وتشکیلندن صوکره علمای دین ورؤسای روحانیه طرفلرندن خلق وعظ ونصیحتلر ایله ترغیب وتشویق ایدیلیرسه هیچ شبهه ایدلمسونکه عون باری ایله موفقیت قطعیدر .

آیدین ولایتی تیره قضاسی

مستنطق معاونی — دیون عمومیه مأموری — پوسته وتلغراف مدیری
نظمی — رجب لبیب — حسن

طبیب بلدیٔ تیره — کیجه مکتبی مؤسسی — محکمهٔ بدایت کاتبی
اسرالله جمیل — محمد — حسن حسنی

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره مخصوصه

صراط مستقیم

١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور
درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلوم‌دن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین - ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیراه‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور

عدد : ٤٦

٥ رجب ٣٢٧ پنجشنبه ٩ تموز ٣٢٥

ایکنجی جلد

یارین رجبك ایلك جمعه‌سیدر. رحمةً للعالمین اولان پیامبر ذیشان افندمز حضرتلرینك عالم شهوده تماسلرینك لیلهٔ دوریه‌سی بو کیجه حلول ایدییور .

عینی زمانده یارین تموزك اونی‌در . بو (جمعه) مشروطیت مشروعه‌مزك کچن سنه جمعیت و جماعتله اعلان اولندیغی، روح موجودیت امم اولان مشورةً اداره حق سیاسیسنك استرداد ایدلدیکی یوم مبجله تصادف ایلیور .

[صراط مستقیم] بویله کیجه‌سی خندان ، کوندوزی شادان ، عموم امت اسلامیه و ملت عثمانیه ایچون باعث فیوضات نامتناهی بریوم قدسی ومسعودی کمال اخلاص وصمیمیتله محترم ومعزز قارئلرینه تبریك وتهنیه ایدرك کندی ناچیز و فقط معصوم و نزیه موجودیتنك دخی بو روز مسرات افروزه بریاشنه قدمنهاده اولدیغنی کورمك بختیارلغنی ده بالاظهار جناب حقدن عامه ایچون سعادتلر، کندیسی ایچون‌ده تعقیب ایتدیکی طریق استقامتده محترم قارئلرینه دائما خدمت امرنده موفقیتلر تمنی ایلر .

کسب وتجارت وتأسیس صنایعك

نظر اسلامیتده مرغوبیتی

بوحقیقتی تنویره مدار اولان بعض آیات واحادیث

قال‌اللّٰه عزوجل (فاذا قضیت الصلاة فانتشروا فی‌الارض وابتغوا من فضل‌اللّٰه) معنای شریفی : صلات جمعه ادا اولندقدن صوکرا یریوزنده ، اسواق واماکن سائره‌ده انتشار ایله فضل الهی « رزق واسع » طلب ایدیکز .

محل آخرده‌ده شویله بیورلمشدر: (وآخرون یضربون فی‌الارض یبتغون من فضل‌اللّٰه) یعنی مؤمنلردن دیکر برفرقه‌ده واردرکه اونلر سیر وسیاحتله فضل الهی طلبنده بولنورلر .

آیت اولانك اوست طرفنده‌کی « اذا نودی للصلاة من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکراللّٰه وذروا البیع ذلکم خیر لکم» نظم منیفیله‌بالخاصه جمعه کونی اذان محمدی اوقوندیغی اثناده — استماع خطبه ایچون واجب‌اولان سعیی اخلال ایتمه‌مك مقصدیله — بیع وشرا ایله‌اشتغال ممنوعیتی بیان بیورلمش. متعاقباً بو آیت کریمه ایله ممنوعیت مذکوره‌نك رفعی اعلان بیوریله‌رق مسلمانلرك یوم جمعه‌ده بیله اشتغالات نافعه‌یه مأذون بولندقلری افاده قلنمشدر .

بوسباق افاده‌دن دین مبین اسلامده سربستیٔ تجارتك هیچ بر قید ایله مقید اولمادیغی ، وقت مذکوردن ماعدا اوقات واماکنك هیچ برنده ممنوعیت بولنمادیغی واضحاً آکلاشلمقده‌در . نصلکه مواسم حجده ، مناسك حج شریف ایفا اولونان هنکام ومواقعده دخی معاملات تجاریه‌یه مأذون اولمقلغمز استعیذ باللّٰه (لاجناح علیکم

ان تبتغوا فضلاً من ربكم [١] فاذا افضتم من عرفات فاذكروا اه عند المشعر الحرام) قول كریمیله اشعار بیورلمشدر . آیت ثانیه‌ده برای تجارت سیر وسیاحت ایلین ارباب عزم وحمیتك مدح وستایشلرینی متضمندر .

كذلك « وجعلنا النهار معاشا » ، « وجعلنا لكم فیها معایش قلیلاً ماتشكرون » آیت كریمه‌لرنده نهارك بنی آدمه وقت معیشت قلنمسی ، بتون آفاق ارضیه‌ده بزم ایچون اسباب تعیش آماده بیورلمش اولمسی بیانیله بونعمتلردن طولایی ایفای شكرانه دعوت اولنیورز .

نصل كه « هوالذی جعل لكم الارض ذلولاً فامشوا فی مناكبها وكلو من رزقه » نظم جلیلی كرهٔ ارضك هر درلو منافع واحتیاجات بشریه تكوین واستكماله صالح ومهیا برحال وهیئتده خلق ایدلدیكنی بیان ایله جبال وتلالده مودوع بالجمله مواد نافعه‌دن انتفاع ایچون اجرای تحریات وهرمحلندن استحصال انواع طیبات حقنده اوامر صریحه‌یی محتوی بولنمسنه عطف نظر دقت اولندقده افراد مسلمینه بوبابده ذره‌جه عطالت ارازینه مساعدهٔ شرعیه اولمدیغی قطعیاً تبین ایدر .

سورة النورده‌كی (رجال لاتلهیهم تجارة ولا بیع عن ذكر الله واقام الصلاة وایتاء الزكات) فرمودهٔ سبحانیسی‌ده معاملات تجاریه‌نك شرعاً اهمیت عظیمه‌سی اولدیغنی صورت واضحه‌ده اشعار ایتمكده‌در .

آیت جلیلهٔ مذكوره‌ده جناب باری مساجد شریفه‌ده شایان قبول الهی اوله‌جق تقدیسات وتمجیداتی ایفا ایدن اصفیای رجالی ، نخبهٔ عبادی كوشهٔ انزوا اختیاریله تعطیل اشغاله منهمك اولانلردن عبارت دكل ! بلكه مبایعات و انواع تجارات ایله اشتغاللریله برابر كوكللری ذكرالله ایله اقامهٔ صلاتدن غافل واللری اعطای زكاتدن منافع عامه‌یه بذل اموالدن معرض ومائل اولمیان ارباب سعی واقتداردن عبارت قیلمشدر . بوایسه غنی شاكرك فقیر صابره نسبةً قات قات حائز رجحان وفضیلت اولمسنه دائر غایت پارلاق برشهادت قرآنیه‌در .

﴿ احادیث شریفه ﴾

(١) « التاجر صدوق الامین [٢] یحشر یوم القیامة مع الصدیقین والشهداء » صدق وامانتله تجارت ایدن مؤمنلر یوم قیامتده صدیقین وشهدا ایله حشر وجمع اولونه‌جقلر .

(٢) « من طلب الدنیا حلالاً وتعففاً عن المسئلة وسعیاً علی عیاله وتعطفاً علی جاره لقی الله ووجهه كالقمر لیلة البدر »

دنیایی ، وسعت معیشتی حلال اوله‌رق طلب ایدنلر خلقه عرض سؤال واحتیاجدن مباعدت ، اولاد وعیاله رفاهیت وجیران واخوانه مواسات ومعاونت مقصدیله عامل اولورلرسه یوزلری بدر كیجه‌سنده‌كی آی كبی نورانی اولدیغی حالده رب كریملرینه ملاقی اوله‌جقلردر .

(٣) « ان من الذنوب ذنوباً لایكفرها الصلاة ولاالصیام ولاالحج ولاالعمرة انما یكفرها الهموم فی طلب المعیشة » ذنوب مكتسبه ایچنده اویله‌لری واردركه صوم وصلات وحج وعمره كبی عبادالله دكل ، یالكز معیشت نفس وعیال تحصیلنده چكیلن هموم ومتاعب ایله تكفیر اولونه بیلیرلر . [اكر طلب مذكور عندالله برعمل مبرور اولمسه ایدی تكفیر ذنوب بابنده سائر عبادتلر فوقنده بویله برتأثیر كوستررمیدی ؟]

(٤) « ان الله یحب العبد المؤمن المحترف » جناب باری برحرفت وصنعتله اشتغال ایدن مؤمن قولنی سه‌ور .

[« محترف » صناعت وزراعت وتجارتك بریله طلب معیشتده متكلف دیمكدر . جناب حق بویله كیمسه‌لری سه‌ور . چونكه عطالت اوزره یشامق ، مالا یعنی ایله مشتغل اولمق غایت مذموم‌در « مناوی »]

(٥) « احل ما اكل العبد كسب ید الصانع اذا نصح » عبدك اكل و انتفاع ایده‌جكی شیلرك اك حلالی ، غایت الطیبی ناصح ، یعنی نوعنه خیرخواه اولان صنعتكارك كسب یدی اولان شیدر . [بوحدیث شریف صنایعه خدمتك سائر نوع تجارتلرك فوقنده اولمسنی مشعردر .]

(٦) « لاتقولوا هذا فانه ان كان یسعی علی نفسه لیكفها عن المسئلة ویغنیها عن الناس فهو فی سبیل الله وان كان یسعی علی ابوین ضعیفین او ذریة ضعاف لیغنیهم و یكفیهم فهو فی سبیل الله » بر كون حضور رسالتپناهیده بولنان اصحاب كرام قوت و جلادت صاحبی بر كنجك سرعتلی یورویه‌رك كچدیكنی كوردیلر ، ایچلرندن بر قاچی « بو كنجك عزم وجلادتی فی سبیل الله اولسه ایدی نه اعلی اولوردی » دیدیلر . ایشته بونك اوزرینه جناب رسالتمآب افندمز بو حدیث شریفی نطق بیوردیلر . یعنی « بویله دیمه‌یكز زیرا بو ذاتك سعی وحركتی اكر نفسنی مذلت احتیاجدن وارسته قلمق ایچون ایسه فی سبیل الله ساعی عد اولونور ، كذلك حال ضعف وانحطاطده بولنان ابوینی ویا عجز و احتیاجده اولان ذریت وعیالی ایچون سعی ایدیبورسه ینه سبیل حقده ساعی اولور . » هر مؤمن نفسنی مذلتدن ، اولاد و عیالنی ضرورتدن خلاص ایتمك ایچون مساعی مشروعه‌ده ساعی ومجتهد بولنمق فرض عین اولدیغی معلومدر .

(٧) « علیكم بالتجارة فان فیها تسعة اعشار الرزق » تجارتله اشتغالدن آیرلمیكز كه رزقك اونده طقوزی معاملات تجاریه ایله قائمدر . اویله یا ! امر تجارت معطل اولسه ارزاق بشریه مختل اولور كیدر . نه زراعت قالیر ، نه صناعت !

[مابعدی وار]

مناسترلی اسماعیل حقی

امل وطلب مجد

انه لاییأس من روح الله الا القوم الكافرون — ومن یقنط من رحمة ربه الا الضالون .

بونلر قرآن حكیمك آیات قاهره‌سندندر كه بزی اویله عظیم برسردن

[١] ابن عباس حضرتلرینك آیت جلیله‌یی بومحلده « فی مواسم الحج » كلامنی علاوه ایله تلاوت ایتمكده اولدقلری بخاری شریفده مذكوردر .

[٢] جامع صغیرده مذكور برروایت معتبره‌ده « المسلم » قیدی‌ده وارد اولمشدر . بناءً علیه بزده مطلق مقیده حمل ایدیبورز .

خبردار ایدییورکه نوع بشرك بوتون کائناتك فوقنده برمرتبهٔ بلندده ، برمقام محموده یوکسلمسی ، عنایت الهیه طرفندن بو نوعه اعداد اولنان غایهٔ کمالی ادراك ایده‌بیلمسی ایچون جناب حق یالکز انسانی او سره مظهر ایتمشدر .

نفسکه مراجعت ایت ، الهامات درونکی دیکله : وجدانکده غایت قوی برمیل ، غایت شدید برحرص کوره‌جکسك که سنی مجد وشرف طلبنه ، قلبلرده برموقع محترم اکتسابنه متمادیاً سوق ایدییور صوکره نظریکی بوتون برملته عطف ایده‌جك اولورسه‌ك آحادکی هیئت عمومیهٔ افرادکده باشقه‌ملتلره قارشی رفعت قدر ومنزلت سوداسنده اولدیغنی آکلارسك . بو برامر فطریدرکه ایستر منفرداً یاشاسونلر ایستر مجتمعاً امرار ایام ایتسونلر ، جناب حق انسانلری بوجبلتده یاراتمشدر .

طالب مجد ایچون مطلوبنه نائل اولمق قولای دکلدر ؛ سبیل عزمنده برچوق عقبات ، برچوق شدائد رونمون اوله‌رق کندیسنی یولندن آلیقویمق ایستر . لکن بوکبی موانعله اونك حرص واشتیاق آزالماز ، شاهقهٔ بلند عزتنه یوکسلنجه‌یه‌قدر تصادف ایده‌جکی طاغلری دره‌لری آشار شاید طریق طلبنده اقتحام ایده‌میه‌جکی برحائله تصادف ایدرده توقفده مضطر قالیرسه ، بوسکونی بیچاره‌یه تأمین آرام ایله‌مك شویله‌طورسون ، قیزغین قایالرك اوزرنده یالین آیاق یورونیلر کبی وقف عذاب اولور .

حقائق شئوندن خبردار اولان برحکیم بشرك حرکاتنی تدقیق ایدر وهرحرکتی اوحرکتدن مقصود اولان غایتله مقایسه‌ده بولونورسه کورورکه شرف وشان قازانمق علومقام احراز ایتمك ایچون اختیار اولنان افعاله نسبتله حاجات معیشتی استیفا ایچون توسل ایدیلن اعمال هیچ منزله سنده‌در .

شوحال بوتون انسانلرده ، اصناف طاقندن طوتکزده تا امرونهی صاحبلرینه وارنجه‌یه‌قدر بالجمله طبقاتی تشکیل ایدن افراده برخصیصهٔ ثابته‌در . هرفرد کندی طبقه‌سنده بولنان افراد ایله مجدوشرف خصوصنده مسابقه ایدر ، اونلردن کیری قالمغی هیچ ایسته‌مز ، برموقع حرمت احرازینه مدار اوله‌جق اسبابك کافه‌سنه توسل ایلر حتی اونلرك عندنده غایهٔ رفعت صورتنده تلقی اولنان برحده واصل اولسه ، یعنی اوطبقه‌نك منتهای حدودینی بولسه او زمان فوقنده‌کی طبقه‌یه کیره‌رك بویکی سویه‌ده‌کی اشخاص ایله مسابقه‌یه باشلار .

الحاصل بوعالمده مظهر حیات اولدقجه بوطرزده دوام ایدر کیدر . بونه‌دن ایلری کلیور ؟ کمال انسانی ایچون برحدود ، برنهایت یوقدر افراد بشردن هیچ برینك ، استطاعتی داخلنده دکلدرکه بولندیغی حاله قانع اولسون ، کمالك تامنتهای حدودینه واصل اولدیغنه ، اونقطه‌نك ایلریسنده برغایهٔ تکمل دها بولنمیه‌جغنه اینانسون .

سبحان الله ! مجدوشرفه اولان محبت انسانك قلبنه‌نه بیوك برقوتله حاکم اولیور ، هوساتنه نصل تصرف ایدییور ! اونی ثمرهٔ حیاتی ، غایهٔ موجودیتی عد ایدییورده الندن قاچیرر ، یاخود النه کچیره‌مز ، یاخود بشقه‌لرینك دست اغتصابنه کچه‌جکنی حس ایدرسه حیاتی استخفافه قدر واریبور .

اسکی‌یوسکی لباس ایله هیچ نظر اهمیتی جلب ایتمین برفقیر بیله وقارینه طوقونه‌جق برمعامله‌یه هدف قالدیغی همان بولندیغی موقعی مدافعه ایچون تهورینه محکوم اولیور . صوکنده موتی‌بیله‌موجب اوله‌جق تهلکه‌لره آتیلور . حالبوکه حیثیته روا کوریلان تعرضدن طولایی نه‌بیه‌جکی ایچه‌جکی اکسیلمش ، نه‌ده فراش استراحتی برصورتله متأثر اولمش دکلدر .

مختلف نسللردن ، متنوع جنسلردن میلیونلرجه ابنای بشر کندیلرینی مهالکه القا ایتمش ، مدافعهٔ شرف ، یاخود استحصال مجد وشان ایچین فدای حیات ایلمشدر . نه‌بیوك جلوهٔ قدرتدر ! انسان نه‌یه‌جکندن ، نه‌ایچه‌جکندن ، نه‌ده یاته‌جغی یردن خشنود اوله‌میور ؛ مکرکه بوخصوصده بشقه‌لرندن ایلریده بولندیغنه‌هم کندی قانع ، همده بشقه لری مصدق بولنسونده بوصورتله علومقامی اعتراف ایدلمش اولسون . کویاکه لذائذ اکل وشرب لذت‌مباهاته وسیله اولمق اوزره‌وضع اولنمشدر . آرتق سائر لذائذ حقنده نه‌سویلیه بیلیرسکز . انسان نه‌قدر تعب جسمانی‌یه قاتلانیر ، نه‌قدر شدائد سفره کوکس کرر ، روحنی نه‌قدر مهالکی اقتحامه سوق ایلر ، بالاختیار نه قدر لذائذدن منع نفس ایدر ! ایشته بوفداکارلقلرك هپسی شان وشهرت قزانمق یاخود قزانمش اولدیغی مفاخری صیانت ایتمك ایچون اختیار اولنور .

انسان حقنده‌کی عنایت الهیه نه عظیمدر ! بومخلوق انجق شرف قزانه‌رق عالی شرفیاب ایتمك ایچین یشایور . شرفدن بشقه نه‌قدر لذائذ وارسه انسان اونلری شرفه وسیله اتخاذ ایدییور . نه‌حاجت حیات دنیا دیدیکمز بوشدائدایله محاط اولان یول‌بیله محضا قدرت مساعد اولدیغی قدر مجدوشرف احراز ایتمك ایچین چکیلیور . انسان طریق حیاتك منتهاسنه کانجه یاقلاشدیغی غایهٔ شرفه باقه‌رق قریر العین ، یاقلاشه‌مدیغنی کوره‌رك منکسر القلب اولدیغی حالده بوعالمدن کیدییور .

انسانك الهام الهی‌ایله بوقدر چالشدیغی ، استحصالی اوغورنده بوقدر مهالکه طالدیغی مجدوشرفك ماهیتی‌نه‌در ؟ اوبرماهیتدرکه صاحبنك سیادتی انسانلر طرفندن اعتراف اولنور ، علومقامنه حرمت ایدیلور ، جبهه‌لر حضورنده منقادانه اکیلیر . هم بوشرف یالکز کندیسنه منحصر قالمیه‌رق اقرباسنه ، عشیرت وافرادینه ، حتی منسوب اولدیغی بتون ملته راجع اولور . کرك کندینك ، کرك کندیسیله نسبتی اولانلرك سوزی بشقه لرینك شئون حیاتیه‌سی اوزرنده کسب نفوذ ایدرکه بوحال استحصال مجد ایچین اختیار اولنان شدائده قارشی خالق حکیمك الڭبیوك مکافاتیدر . ایشته مجدوشرف تحریسنده بولونان بر ادمك یالکز کندینه عائد ظن ایلدیکی منفعت مدبر کائنات اولان جناب حقك برکت فیضی ایله کسب شمول ایدرك خیری بتون ابنای ملتنه دوقونور . بوبر حکمت بالغهٔ الهیه‌درکه افراد امتدن بری نائل مجد اولدیغی بتون امتده سیادتدن اولان حظی استیفا ایدر . اویله یا او فرد غایهٔ امانیسنه انجق سائر افرادك معاونتیله نائل اوله بیلمشدی (ذلك تقدیر العزیز العلیم) .

ابنای ملتندن مظاهرت کورمدکجه برفردك يالكز باشنه چالشمسی نه نتيجه ويره‌بيلير؟ اوحالده عرش عزته چيقمق، شاهقهٔ سيادته يوكسلمك ايستين آدم كرك كندی نفسنی كرك كنديسيله مناسبتی اولانلری بوعالمده فضيلت، كمال نامنه نه‌وارسه هپسنی تحصيله حاضرلاماليدر. بوميل فطرينك، بوالهام الهينك حقنی ادا ايتمك نه قدر مشكلدر. بومقصد علوی اوغورنده اقتحام اولنه‌جق شدائد نه قدر عظيمدر!

ارواحه هر مشكلی آسان، هر بعيدی قريب، هر عظيمی حقير كوسترن بتون آلامه قارشی تسليت ساز اولان، سينهٔ مهالكه بی پروا آتلمق تهالكنی ويرن، اڭ قيمتدار فداكارلقلر شويله طورسون، حياتی بيله ترك ايتديرن بوعلوی، بومعظم سائق عجبا نه‌در؟

ايشته بوسائق علوی املدن عبارتدر.

امل معظمات امور قاراكلقلرنده برضيای منير، اڭ مشكل زمانلرده بر هادیٔ بصيردر. عزمه فتور عارض اولنجه، همته سكون كلنجه امل برحاكم قاهر كسيلير.

امل اوامنيه وياخود اوهوس دكلدركه آره‌صره خيالی زيارت ايدرده انسان بنده‌ده شويله برملكه، ياخود شويله برفضيلت اولسه ايدی دير.. لكن اوايستديكی شيلره ظفرياب اولمق ايچون هيچ چاليشمق، اسبابه صارلمق كبی برحركتده بولونمازده مطلوبنه ياتديغی يردن طالب اولور. كوياكه جناب حق اونك خاطر شريفنه حرمةً قانون ازليسنی دكيشديره‌جك، اوده عقلنه كلنی هيچ اوغراشمقسزين هيچ يورولمقسزين قارشيسنده كوره‌جك!

امل اويله برعزمدركه فعاليتی همان آرقه‌سنده كورور؛ نفسی بويوك بويوك تشبثلره سوق ايدر؛ شدائده مصائبه قارشی تجلده آليشديرير؛ غايهٔ حياته وصول ايچون معروض اوله‌جغی بوتون مشكلاتی استحقار ايده‌جك برقوت ويرر. برحالده‌كه مقصدينه ظفرياب اولمدقجه انسانك نظرنده حياتك هيچ حكمی قالمازده، بوتون مزيتی حادثات كونيه‌يه قارشی بنای حياتی صيانتدن عبارت اولان مال شويله طورسون، غايهٔ مقصده وصول ايچون آته‌جغی ايلك خطوه حياتنی فدا ايتمك اولور.

بشرده ميل علا نصل امر فطری ايسه امل‌ده، غايهٔ مساعيسنی ادراك خصوصنده‌كی اطمينان‌ده اونك كبی بروديعهٔ فطرتدر. شوايكی وديعه‌نك بالعموم فطرت بشرده ثبوتی برطاقم مجادلاته سبب اولمقده‌در. چونكه هرفرد جبلتنده‌كی وديعه‌نك سوقيله آخرك قلبنده برموقع سيادت قازانمق سوداسنده‌در. هركس برمطلبه طالب. عقل انسان ايسه هنوز اومرتبهٔ كمالی بولمامشدركه هرفرده خصوصی بر وظيفه كوسترسونده اوفرد اونی ايفا ايتمكله بوتون قلوب بشرده برپايهٔ شرف قازانسون، لكن شوشرط ايله كه بر بشقه‌سی عين وظيفه‌يی ادا ايدرك عين موقعی قازانه‌ماسون.

بونك ايچون انسانلر املرنده تمايللرنده بربرلريله رقابته قالقشدقلری كبی وظائفده، اعمالده‌ده رقيب اولديلر. اتخاذ اولنه‌جق مسالك ايسه اوقدر كنيش دكل بلكه غايت محدود. ايشته ابنای بشر آره‌سنده‌كی بومدافعه‌لر، بومصادمه‌لر مجاهدين ايله صابرينك آيرلمسی ايچون من طرف الله برحكمتدر.

شيمدی بومصادمه‌لر برشخصك ياخود برقومك اوزرينه متوالياً كله‌جك اولورسه همتلرده ضعف وانحطاط يوز كوسترمه‌يه باشلايه‌رق امل وطلب مجد ديديكمز شو ايكی خصيصهٔ عاليه فساده محكوم اولور. نته‌كم سؤتربيه نتيجه‌سی ديكر اخلاق فاضله‌ده بوزولمه‌يه باشلار. چوق زمانلر بوضعف يأس ايله نهايتلنيركه العياذبالله.

امللری منقطع اولمش محكومين يأسك حالی نه‌يه وارير؟ نفسلرينی ذلته، هر درلو عزتدن محروميته محكوم ايدرلر؛ هر درلو افعال رذيله‌يه هر درلو حركات رذيله‌يه جرأتده بولنورلر؛ اهانتدن، تحقيردن چكنمزلر، بلكه هانكی طرفدن اولورسه اولسون هجوم ايدن ذلت وحقارته توطين نفس ايدرلر؛ انسانك بهائمدن مدار امتيازی اوله‌جق نه قدر احساسات عاليه ووجدانيه وارسه هپسندن بيكانه قاليرلر. آرتق بهائمك قناعت ايده‌جكی شيلرله قانع اولورلر؛ انجق حاجات خسيسه‌لرينی دوشنه‌رك ايلريسی ايچون اعمال فكره لزوم كورمزلر. بوقدر ذلته قاتلاندقلری حالده باری قيرلرده باشی بوش كزوب اوتلی، چايرلی يرلر آرايان حيوانات قدر بختيار اوله‌بيلسه‌لر . . . وا اسفاكه بونلر كندی حسابلرينه چالشمه‌يی ترك ايتمش اولسه‌لربيله جناب حق اونلری باشقه‌لرينك حسابنه چاليشديره‌جق قوتلرك زيرتسلطنده براقير. كيجه كوندوز حبوبات حمالغی ايدن قرنجه‌لر كبی اولورلركه طاشيديغندن هيچ بر خير كورمزده وظيفه‌سی باشقه‌لرينی مسعود ومستريح ايتمك ايچون نفسنی سعی ومحروميته محكوم ايتمكدن عبارت قالير.

زراعت، فلاحت كبی برچوق يوريجی ايشلردن باش قالديره‌مازلر. كندی حسابنه چاليشانلردن چوق دها زياده اوغراشدقلری حالده محصول مساعی نامنه اللرينه برشی كچيره‌مزلر. بوتون قازاندقلری علو همتلری سايه‌سنده كنديلرينه حاكم اولانلره عائد قالير. [اكر بوكبی ذلت ايچنده ياشايان اقوام مكلف اولدقلری شدائد اعمالك برقسمنی طلب عزت يولنده اختيار ايتمش اولسه‌لردی هيچ شبهه يوقدركه نائل مرام اولورلردی .] حتی بويله انسانلقدن اميدينی كسه‌رك دركهٔ محكوميته دوشن اقوامك مال حاكمه نظرنده‌كی موقعی چاليشدردقلری حيوانات اهليه‌دنده اشاغيدر. زيرا اومتحكم ملتلر بداهةً حكم ايدرلركه بوآدملر فطرت انسانيه ايجابنجه مستحق اولدقلری مرتبهٔ بلند شرفدن كندی كنديلرينه دوشمشلر، بومنزلهٔ سافله‌يه كندی آرزولريله اينمشلردر. بوندن بشقه كنديلرينی انسان صورتنده تكوين ايتمش، افراد سائرهٔ بشره توديع ايلديكی مواهبك كافه‌سنی ويرمش اولان خالق حكيمه قارشی كفران نعمتده بولنمشلردر.

بناءً عليه بوكبی انسانلره، قوللاندقلری حيوانلره روا كورمدكلری معامله‌يی كوسترمكده كنديلرينی حقلی كورورلر. سعی وهمتی براقه‌رق سائقهٔ يأس ايله اجانبك پنجهٔ تحكمنه دوشن برچوق امتلر صدق مدعامزه برر شاهد ذی حياتدر.

ظن ایدرزکه زمان سابقده اولدیغی کبی بوکونده برطاقم متغلبه‌نك تحکمی آلتنده ازیلن، حیوانات اهلیه‌نك بیله کرفتار اولمدیغی شدائد آلتنده ایکله‌ین دیکر برطاقم اقوام دها واردر، هم بزدن اوقدر اوزاقده دکل، پك یقینده‌در!

عجبا طبیعتك احکامی نصل دکیشیور، فطرتك آثاری نصل محو اولیور؟ روح نصل‌اولیورده بردها رفعت طلبنده بولونمایه‌جق قدر سفیل، هیچ برامل بسله‌میه‌جك قدر مأیوس دوشیور؟ حال بوکه میل رفعت، امل انسان ایچون ایکی خصیصهٔ فطریه‌در.

نظرامعانمزی آچه‌جق اولورسه‌ق سبب اوله‌رق شونی بولیورز: انسان اویله ظن ایدرکه بوتون اعمالی صرف کندی قوتیله، کندی اختیاریله حصوله کلیور؛ اعماله حاکم اولان یالکز کندی‌قدرتیدر، الندن اوستنده برال یوقدرکه اوکا معین یاخود مانع اولسون؛ بویله برظن بسلین انسان موانع متوالیه‌یه تصادف ایدرك غایهٔ مقصودینه وارمقدن عجزینی کورنجه قدرتنه مراجعت‌ایدییور، ناکافی بولیور؛ قوتنه باقیور کوشك کورییور. آرتق عجزینی، ضعفنی اکلایه‌رق یأسه دوشیور، ذلیل وسفیل اولیور. چونکه اعتقادنجه عزمنه، قدرتنه قارشی قویان اومانعه‌لری اقتحامه مدار اوله‌جق باشقه قوت یوق. بناءً‌علیه پیشکاه عزمنده‌کی مانع کندی قوتندن بویوك اولدیغی زمان نظرنده غلبه محال. اوسبیدن امللری‌ابدیاً کسیلیور، کندیسیده سرمدی برحرمان ایچنده قالیور.

لکن‌انسان‌بویله‌برظنه‌قاپیلماسه‌ده‌یقیناً‌بیلسه‌که‌بوکائناتك‌برمدبرعظیم الاقتداری واردر؛ اویله برقادر مطلقدرکه حضورعظمت وجبروتنده بوتون قوتلر، بوتون سطوتلر بلا اختیار اظهار خضوع ایدر؛ بوتون مقالید کون اوقادر قیومك دست فوق الخیالنده‌در؛ مخلوقاتی اوزرنده ارادهٔ الهیه‌سی وجهله تصرف ایلر.. اوت انسانده بویله بریقین اولسه نه‌یأسه دوشمسنه، نه‌ده سعی وهمتی الدن براقماسنه امکان قالماز. زیرا بویقینه صاحب اولان آدمك طریق طلبده‌کی عجزی هیچ برزمان قدرت الهیه‌یه استناد ایتمکدن اونی آلیقویه‌ماز. آرتق بوتون مساعیسنده اوقدرت مطلقه‌یه ربط قلب‌ایده‌جکی ایچون یأس کندیسنه هجومه یول بوله‌ماز.

قارشیسنه چیقان شدائد نه‌قدر عظمت پیدا ایدرسه — قدرت الهیه‌نك دها عظیم اولدیغنه اعتمادندن طولایی — همتی‌ده اونسبتده مزداد اولور. کیرمك ایستدیکی قاپیلرك بری قاپانیرسه اللهه اولان توکلی بیك امید قاپیسی دها آچار. فتور بیلمز، ملالك یوزینی بیله کورمز. هیچ برزمان حالندن بیزار اولماز. زیرا متغلبه‌یی زبون دوشورمك، محکوملری جبابره‌یه حاکم ایتمك، طاغلری دوپرمك، دکزلری یارمق کبی خارقه‌لره هرزمان ایچون مدبر کونك قدرتی تعلق ایده‌جکنه ایمان ایتمشدر.

قدرت سبحانیه‌نك بوکبی نامتناهی آثارینی ذاتاً کوردیکی ایچون عزمی قوت بولور؛ انسانیته خاص‌اولان کماله، سعادت حقیقیهٔ دارینه وصول ایچون من طرف‌الله مکلف اولدیغی مساعی‌یی بیك جان ایله ایفا ایدر.

جناب حقك قدرتنه، عزتنه، جبروتنه ایمان یقینیسی اولانلره یأس یوقدر، حرامدر. کورمیورمیسکز، اصدق القائلین اولان اله (انه لاییأس من‌روح اله الاالقوم الکافرون) بویوریور. نبی محترمی‌ابراهیم لسانندن (ومن یقنط من‌رحمة ربه الاالضالون) دییور. باقکز‌که‌خالق‌حکیم یأسی کفره، ضلاله دلیل‌اولمق اوزره کوستریور. آرتق اللهه ایناتان، اللهك قدرت کامله‌سنه ایمان ایدن‌برقلبه یأس نصل کیره‌بیلور؟

اونك ایچون دیرزکه: مسلمانلرك کرك جناب حقه، کرك حضرت پیغمبرك طرف الهیدن تبلیغه مأمور اولدیغی حقائقه اولان یقینلری عددلرینك بوقدر چوقلغیله برابر مجد قدیملرینی استرداد ایتمکدن امیدی کسمه‌لرینه هیچ برزمان مساعده ایده‌مز. کذلك ذلته منقاد، ظلمه راضی‌اولمه‌یه، اعلای کلمهٔ حقدن‌کری طورمایه‌ایمانلری ابدیاً مساغ کوستره‌مز. خصوصیله مسلمانلر دیکر برچوق اقوامك مصاب اولدیغی بلیه‌لردن حالا مصوندرلر. زیرا کندیلرینك بویوك بویوك پادشاهلری‌وار؛ اللرنده هرزمان ایچون برملك عظیم بولنیور.

شیمدی‌یك طوغری اوله‌رق دیه‌بیلیرزکه: رحمت الهیه قاپیلری کندیلرینه آچقدر. اونلره کیرمکدن بشقه برشی لازم دکل؛ روح الهی باشلرنده وزان اولوب طورییور، اونفحهٔ عنایتی تنسم ایتمکدن باشقه برحرکته احتیاج یوق؛ فرصتلر بربرینی ولی ایدرك اونلره دست امداد اوزاتیور؛ بومسکنتدن قورتولملرینی، بودرین اویقودن اویانملرینی اخطار ایدییور؛ مجد قدیملرینی‌اله‌کچیرمك، اولکی مرتبه‌لرینه یوکسلمك ایچون یاپه‌جقلری‌ایش‌ایسه رابطهٔ اتحادی‌تحکیم‌ایدرك ملتی اعلادن عبارت اولان مقصد مشترکه ال برلکیله چالیشمقدن عبارتدر. بوایسه برکره آره‌لرنده رابطهٔ دینیه تأید ایتدکدن صوکره اك قولای برایشدر.

آرتق اللرنده‌کی فرقان مبین یأس ارباب ضلالك اوصافندندر. دیدکدن صکره مأیوس‌اولمایه، حقدن امیدی کسمه‌یه برسبب تصور اولنه‌بیلیرمی؟ رشد ایله غی آره‌سنده بر مناسبت بولنه‌بیلیرمی؟ حقدن صوکره ضلالدن بشقه نه‌واردر؟

مسلمانلر آره‌سنده‌کی ارباب‌یأس وقنوطك آرتق شایان قبول برمعذرتی اوله‌بیلیرمی؟ اوحاکمیت سابقه‌دن، اوسیادت علیادن صوکره اجانبه قارشی بوعبودیت سافله‌یه راضی اولوب طوره جقلرمی؟ ذلت ایچنده سفالت ایچنده، فقرواحتیاج‌ایچنده، خصم ظالمك کوناکون حقارتلری ایچنده کچدکدن صکره بوحیاتدن نه‌بکلیورلر؟ سعی وهمتی براقشلر، کمال سکینت ایله‌اوطور ویورلراولمه‌می؟ حال‌بوکه‌محیطلری اجنبی حاکملردن، فلاکتلرینه سوینن دشمنلردن، هرحرکتلرینی تقبیح ایدن سرسملردن، هرخصلتلرینی تشنیع ایله‌ین دنیلردن‌مقشکل. بونلر طورمیوب مسلمانلری عقلسزلقله، قابلیتسزلکله اتهام ایدییورلر، امم سائره صنفنه کیره بیلملری محالاتدن اولدیغنه حکم ایلیورلر.

انسان بوتون خصائص انسانیه‌دن تجرد ایتمدکجه بوقدرذلته‌بوقدر حقارته‌نصل‌قاتلانه‌بیلیر؟ اونوتیورلرمی‌که برزمانلر اقوامك قرةالعیون

ایدیلر . خصوصیله آره‌دن اوقدر اوزون مدت کچمدی ، تاریخلر اورتادن قالقمادی ، آثار بوسبوتون مندرس اولمادی ، شوکت مسلمین ایسه تمامیله روی زمیندن سیلنمدی .

من طرف الله موظف اولدقلری تکالیفی ادا خصوصنده‌کی غفلتدن طولایی هایدی عوام معذور کورلسون ؛ لکن علما نه معذرت کوستره‌بیله‌جکلرکه اونلر شریعتك نکهبانلری ، علوم شرعیه‌نك راسخیندر ؟ نه‌دن تفرقه داراولان جماعت مسلمینی وحدته سوق ایتمیورلر ؟ نه‌دن مقصد اتحادك حصولنه بذل مجهود ایله‌میورلر ؟ نه‌دن آره‌ده‌کی منافرتی ، مباعدتی قالدیرمایه چالیشمیورلر ، نه‌دن یقینلرنده طاعتلرنده ثابت قالدقجه خلفنه امکان اولمیان مواعید آلهیه‌یی اخطارده بولنه‌رق ، روحلرینه روح الهینك سرمدی برحیات بخش ایده‌جکنی تبشیر ایلیه‌رك مسلمانلری تأییده بوتون قوتلریله اوغراشمیورلر ؟

اوت ، سینه‌لری ضیای مبین ایمان ایله منور اولان برفرقهٔ ناجیه بوامر خیری ایفا ایچون ارضك مختلف نقطه‌لرنده قیام ایتمشدر . دیکر مسلمانلردن امید ایده‌رزکه بوفرقه ایله همدست وفاق اوله‌رق قوتنی تأیید ایدرده نصرت موعودهٔ آلهیه یوز کوستر «ان تنصروا الله ینصرکم ویثبت اقدامکم . »

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

۱۰ تموز

کعبه‌دن نورنبوت چیقه‌رق راهمزه ،
عرشدن نفحهٔ رحمت اینوب ارواحمزه ،
آسمان عکس صدالر ویره‌رك آهمزه ،
آجیوب قلب زمین نالهٔ جانکاهمزه ،
آکیلوب اك یوجه طاغلر بیله دلخواهمزه ،

سنی فتح ایلدك ای روز معظم — عنوان ؛
بولدی برروح ، قیام ایلدی تابوت وطن ،

اونه تابوت حزین : موکب ماتم یوقدی !
وطنك نعشنی قالدیرمه‌یه آدم یوقدی !
عالم ذوق وطرب . . . باشقه برعالم یوقدی .
صانکه برعالم ثانیٔ معظم یوقدی . .
بوزبانیلر ایچون بیم جهنم یوقدی !

سنی فتح ایلدك ای روز معظم — عنوان ؛
بولدی برروح ، قیام ایلدی تابوت وطن .

یوق ، وطن اورته‌ده برخاك مذلت قالمش ؛
وطن اولادی مقابردن عبارت قالمش ؛
درکند اولمایان انجق یدقدرت قالمش !
نه حمیت ، نه‌ده دعوای حمیت قالمش ؛
قوجه ملت یوق اولوب بر قورو دولت قالمش !

سنی فتح ایلدك ای روز معظم — عنوان ؛
بولدی برروح ، قیام ایلدی تابوت وطن .

وطنك خاکی کوکلرکه قارارمش غمدن ..
اوده رنجیده فقط دغدغهٔ عالمدن !
زار ایدی مقبره‌دن ، مظلم ایدی ماتمدن ،
دها کریاندی مصلای فنا توأمدن ،
دها خاکی ایدی مدفون تراب آدمدن . .

سنی فتح ایلدك ای روز معظم — عنوان ؛
بولدی برروح ، قیام ایلدی تابوت وطن ،

یره نازل شفق ماتم ایدی راتمز !
ظلم ایله ازدی بزی دولت بی‌ملتمز !
نه‌یه چکدك برآووچ طوپراق ایکن غایتمز !
خاك ایسه خاك مذلتمی ایدی طینتمز ؟
نفسمز وار ایدی ده یوقمی ایدی‌نزتمز ؟

سنی فتح ایلدك ای روز معظم — عنوان ؛
بولدی برروح ، قیام ایلدی تابوت وطن

مدحت جمال

فداکاران حریت ایچون

— عجمه سواری قائمقامی صادق بکه —

عسکر ؛ وطنك قلعهٔ پولاد سدیدی
عسکر ؛ بزه بر شهپر مرصوص صیانت
هر سیف جلا پروری بر برق سعادت
عسکر وطن محتضرك جانلی امیدی .

عسکر ! نفسی صاف حمیتله اویوکسك
سینه‌ك بزه کنجینهٔ آمال وطندر .
انجم یاقیشیر ایسته‌سه صدرنده یر ایتمك .
افلاکه جیقار سنجاغی شهبال وطندر .

عسکر ! نظر بارقه‌دارندن اوچان نور
بالقانلری آتشسین که بوملت اوکا تتره‌ر ؛
ماضیده‌کی حقسز دوکیلن قانلری ایستر ،

سنسك اولو ماضیمزك احیاسنه مأمور .
آچ ضربهٔ شمشیر ایله آفاق ظلالی ،
کوستر نظر عالمه انوار هلالی !

عثمانلرك ، اورخانلرك اولادی ایسه‌ك سن
علویت موروثه‌كی دنیالره كوستر
خاطرده ناصل وار ایسه اسلاف ابدیاً
اخلافه براق سن دخی برصیت منور

هركس یاشیور بونده تفاخر یری وارمی
مقبول اولان أولمش ایكن انسان یاشامقدر .
علویت روحیه اودار قبره صیغارمی ؟
انورله نیازی ابدیاً قاله‌جقدر .

ای هیكل حریت اولان زمرهٔ احرار !
آزدر سزه برآبده اولسه‌یدی كونش آز ؛
وجدانلره نقش اولدی بوخدمت اونوتولماز .

ای شاهد حریته قربان بوغولانلر !
دریاده تموج بكا سزدن برر ایزدر ؛
ساحلده فشافش نه حزین مرثیه‌كزدر .

٢٠ تموز ٣٢٤ ابراهیم علاءالدین

٣١ مارت

هرزقاقده سكوت ایكلیه‌رك
سورونور ... صانكه دود اضمحلال
شهری تدریجاً ایجبدوب ، أزه‌جك
بتون أولر سكوتدن تابوت ،
كیمسه‌لریوق .. سما ، زمین مبهوت ،
دولاشیر یالكز كفنلی خیال ...
تااوزاقلردن عكس ایدن سسلر
برفغانه جواب اولور ، تترر ؛
اوفغانی مزارلر دیكلر ...
براوغولتو یواشجه یاقلاشه‌رق
برزمان صوكره حایقرر ، كورلر ..
دلیور شمدی روحی قانلی بچاق !..
برهجوم غضب ، هجوم غریو ،
هرترقی‌یی چیكنه‌ین بردیو
حكم قانونی هب یاقوب ، ییقه‌رق :
كیم بیلیر ، هانكی افق ایچون یاشامق
أملیله بوكون خراب ایدییور ،
قلب انسانه باقه‌دن كیدییور ...
برصدا باغرییور :
— هادك ، ایلری !

مدنیت نه‌در ؟ كسوب كچه‌لم ،
هرجكردن زهرلی قان ایچه‌لم !.
بونه غفلتدر ، آه یاربی !
سونكولرله حیات مملكتی
محو ایدركن ، جهانه برأبدی
شان براققی دیلر بتون عسكر !
باغرییور ، كاه ، برندای ظفر :
— یامحمد ! بوكونكی كونده بزه
یرلر آچ قوللركده ، جنتده !
اوته‌ده : پای‌غدرك آلتنده
أزیلان بی‌كناه انسانلر ،
اوته‌ده : برطاشك كنارنده
پارچالنمش زواللی وجدانلر ...

∴

اقشام اولدی .. سكوت ایچنده ینه
هرطرف طوندی : لال وپژمرده ؛
رنك شب اورتیوردی قان ایزنی
روح شهرك أللی سینه‌سنی ..
كیجه‌نك نصفی اولدی ... برآره‌لق
یوكسلوب قان ایچنده برهیكل
دیدی ای رب منتقم ! كل ، كل !
بزی قورتار دمیرلی اللردن ،
بزی قورتار جنون اژدردن؛
دست عدلكله شمدی «ییلدیز»ی ییق
صوكره دوشدی زمینه .

ایرتسی كون :

چوكدی «ییلدیز»اوسطوتیله بتون ؛
صانكه ، بر تودهٔ غبار اولدی ،
أبدیاً خرابه زار اولدی ...

عثمان فخری

كورردك برزمانلر هركیجه رؤیای حریت
آراردق التجایه سوبسو برجای حریت

دكل ویرانه‌یه ، معموره‌یه عطف صماخ ایتسه‌ك
كلیردی كوشه كوشه برآواز واویلای حریت

كلیربركون دینیردی عرض روی ابتسام ایلر
وطن نازنده‌سی اول شاهد زیبای حریت

ظلام جهل واستبداد ایله کوزلر قاپانمشکن
بوکون آفاقی طوتدی پرتو رعنای حریت

طلوع ایتدی بوکونده اولمه زیبای حریت
حقیقت‌اولدی حمد اولسون بوکون رؤیای حریت

جنانی نشئه‌لرله خرم وشادان ورقصاندر
بهشت ملکمزده رونما طوبای حریت

بزمچون عید اکبر اولدی دائم ایلسون الله
بوکون ابنای ملت لابس دیبای حریت

وجود نازنینی عدل ایله تخمیر اولنمشدر
ییقلماز پك متیندر پك‌قویدر پای حریت

یاپیلمش مایه‌سی حریتك نورمعالیدن
نه‌دل آشوبدر تمثال چشم آرای حریت

بوکونده حقنی اخذایتدی ملت دست اجلاله
سرتعظیمه قوندی نسخهٔ کبرای حریت

مظفر شانلی عسکرله وطن مسرور وشاداندر
وطنده ظاهر آثار صفا افزای حریت

خدا تختنده دائم ایلسون سلطان رشاد خانی
اودرالحق بوکون یکتاشه علیای حریت

مجوهرله ایدر اسعد بوملی عیده برتاریخ
تجلی‌ایتدی بوکونده مه‌زیبای حریت

۱۰ تموز ۱۳۲٤

کوملجنه مکتب اعدادی معلملرندن
مدرس‌زاده مدرس

محمد اسعد

ازهرلیلر وبزم طلبهٔ علوم

مصر غزته‌لرندن برنده ، صوکرده تورکجه برغزته‌ده — غالبا طنینده ؛ اوقـدر خاطرمده قالمامش — ازهرلیلرك فرانسزجـه اوکرنمکه باشلادقلرینی اوقومشدق ، بز طبیعی بونی بتون آرقداشلرمزله برابر آلقیشلامش ، سوینمشدك . فقط بو آلقیش ، بوسوینشمز فرانسزجه اوکرنمکه باشلادقلرندن دکل ، بلکه برلسان اجنبی اوکرنمکه مراق ایتدکلرندن ، وبونك لزومنی حقیقةً تقدیر ایلدکلرندن ایلرو کلیوردی . اصـل ایستدیکمز ، سویندیکمز نقطه‌ده بوراسیدر . یوقسه بالخاصه فرانسزجه اوکرنمکه‌باشلادقلرندن دکل . بزم بوخصوصده آیروجه بردوشنجه‌مز واردر .

شمدی ابتدا نظر مطالعه‌یه آله‌جغمز برجهت واردر، که اوده: « عجبا ازهرلیلر بولزومی اك اول کندولریمی کشـف ایتدیلر ؟ » ظن ایدرمکه بوموفقیته مظهراوله‌مامشلردر. زیرا ازهرلیلرك‌نکرنده — طبق بزده اولدیغی کبی — بویله کندولری ایچون شـدتلی ، فقط خفی برصـورتده لازم اولان شیلری تقدیر ایده‌بیله‌جك قدر کشایش کورولمیوردی . بوکونه قدر کوردکلری تربیه ، آلدقلری درس‌مالهم وماعلیهمی بیله‌یره‌جك درجه‌دن دهاده اوزاق بولنیوردی . ذاتاً برشیئك لزومنی ، اهمیتنی تقدیر ایده‌بیلمك ایچون ، اك اول اوشیئه اولان احتیاجی پك یقیندن اوله‌رق بیلمك ایجاب ایدر. ازهرلیـلر ایچون مثلا بر اجنبی لسانك لزومنی حس ایتمك هنوز ممکن اولمیوردی . زیرا آنلر اونبش یکرمی سنه اوغراشـه‌رق بللدکلری ، دها طوغروسی ازبرلدکلری برچوق قواعد صرفیـه ونحویه‌نك ، اوته بری علم کلام ومنطق بحثلرینك ، علم فقه واصول مسئله‌لرینك قوتیله وبونلرك مجموع مرکبندن حاصل اولمش برملکه ایله بتون مسائل اجتماعیه وفلسفیه‌یی حل ایده‌بیله‌جك براقتـداری حائز بولندقلرنی ظن ایدییورلردی ؛ دینه قارشـو ایراد ایدیلن بعض شبهه‌لری ده اویله‌جه کندو کندولرینـه دفع ایده‌بیله‌جکلرینی دوشـنیورلردی . فی‌الحقیقه صوك کونلرده بونك پك زور برایش اولدیغنی یواش یواش حس ایتمکه باشلامشلردی . لکن ینه لزومی درجه‌سنه واردیره‌میورلردی . زیرا آره‌لرنده حنبلی ، دینلی حکیملر فیلوسـوفلر واردی . که بتون اوهجـوملره قارشـو کوکس کره‌ن آنلردی . ازهرلیلر ایسه اوزاقدن اوزاغه آنجق آثاری بیلیور ، کوریورلردی . اصل هجوم آنلره واصل اولمیوردی . آنکچون احتیاجی‌ده یقینـاً حس ایده‌میورلردی . آنجق‌سمای مطبوعاته عکس ایدن بعض علائمنی مشاهده ایدیورلردی .

برقاچ سطراولیـی « طبق بزده اولدیغی کبی» دیه‌رکدن کندمزی ازهرلیلره تشبیه ایتمشدم. فی‌الحقیقه اونقطه‌لرده ، بزم تورك طلبه‌سیله ازهر طلبه‌سی آراسنده بیوك برمشابهت واردر . فقط صوك نقطه‌لرده بزم زواللی‌تورك طلبهٔ علومی آنلردن آیریلیور. فقط آیریلیورده صاغ طرفه طوغرو کیدیور دکل ، بلکه ، ول طرفه طوغرو ... استنبلمین برطرفه طوغرو کیدییور ....

بو آیریلق برقاچ جهتدن کوزه چارپیوردی. اوت : بزم حسمز قاپالیدی ؛ یاخود ابطال ایدلمشـدی ، خارجدن داخلدن معنویاتمزه طوغرو آتیلان اوقلرك جراحتلرینی دویمیور ، بیلمیوردق . بناءً علیه بز اووقتلر مخاطب دکل ایدك ؛ زیرا اویـوردق . مکلف دکل ایدك ، چونکه بزه خطاب توجه ایتمیوردی . اوجراحتلر یا کندو ؛ کندینه التیامپذیر اولیور ؛ یاخود بعض طبیبلر طرفـدن تداوی اولنیوردی . بزم بوندن‌ده خبرمز یوقدی . بز طاتلی طاتلی‌اوییور، بعضاً رؤیامزده أطه‌لیلر ، عصـاملر ، بیلمم نه‌لر ایله اوغراشـور ، دورردق . نصلکه اویقومزدن باشمزی قالدیردیغمز وقت ، اویقو سرسملکیله بالذات جراحت معنویه‌لرمزك امر تداویسنی التزام ایدن برطبیب حکیمی بکنمه‌مزلك کبی بعض خطالرده بولنمشدق .

ثانیاً : بزم طلبهٔ علومك طوغرودن طوغرویه تماسده بولندیغی علمیه‌مز ایچنده اویله داهی، متفکر، فیلوسوفلر یتشمدی. بوجهتدن ده خارجدن داخلدن ورود ایدن سؤاللر، بزده دیکیش طوتدره‌میور، برطرفدن کلیور، دیکر طرفدن اوچوب کیدییوردی. بز مکلف، مخاطب دکلدك، صبی ایدك آنکچون هیچ برشیدن خبرمز اولمیوردی.

ثالثاً : سمای مطبوعاتمزی‌ده کثیف برسیس، مدهش برظلمت استیلا ایتمشدی. آنکچون بزه دائر عالممزده آرامزده ایچمزده میلیونلرجه سلسلهٔ حوادث تکون ایتدیکی حالده هیچ برینك علائمی سمامزده انعکاس ایتمیوردی. بز بویله قاپالی بولنیوردق.

اشته بتون بوسببلردن، بوفرقلردن طولایی بزم طلبهٔ علوم ولو ازهرلیلر قدر اولسون اوه «احتیاجی» حس ایتمدیلر.

ازهرلیلر ایله بزم طلبهٔ علوممز آراسنده «شو حس احتیاج» نقطه‌سنده برفرق تکون ایتدی. طبیعی بوپك خفی، پك کیزلی ایدی. لکن آثاری پك علنی، پك آشکار برصورتده نمایان اولدی.

انقلاب اخیرمزی متعاقب، اتحاد وترقی جمعیتی، طلبهٔ علوممزك حال پریشانیسنی نظر دقته آلمشدی؛ آثاری شو توالیٔ لیل ونهار ایله دوشمش بولندقلری کریوهٔ خوابدن قورتارمق ایستەیوردی؛ جانمزدن وجودمزدن سوکیلی مقدس دینمزك امدادینه یتشه بیله‌جك وعموم قرداشلرمزه نصایح خیر خواهانه‌ده بولنه بیله‌جك، معنویاتمزه قارشو وقوعه کان هجوملردن بزی بحق وقایه ایتمکه مقتدر علما یتشدیرمك آرزو ایدییوردی. بونك میدانه کلسیچون هردرلو فداکارلغی ایاییکی‌ده درعهده ایلیوردی.

دوشونه‌لم: بومهم تشبثه قارشو، طلبهٔ علوم، خواجه افندیلر وجدانلرنده نه کبی حس دویمه‌لیدیلر. یاخود، بو تشبثی نصل تلقی ایلملیدیلر؟ —

علمیه‌مزده اولان صفوت وجدانیه، سلامت قلبیه نظر اعتباره آلنورسه بوتشبث مهمه قارشو برحس احترام دویه‌جقلری، بناءً علیه بونی آلقیشلر ایله استقبال، ممنونیتله تلقی ایلیه‌جکلری، تخمین ایدیلیوردی. حتی طلبهٔ علومك، فطرتلرنده اولان جدیت وغیرتلریله هیچ متناسب اولمیان حیات پریشانیلری، بوکا رغماً‌ده قلت استفاده‌لری دوشونیله‌جك اولورسه هرحالده آنلرك بوتشبثه پیرو اوله‌لری، قوه‌دن فعله چیقماسی ایچونده بتون قوتلرینی دریغ ایتمیه جکلری استنتاج اولنیوردی. فی‌الحقیقه عقلك، منطقك ویره‌جکی نتیجه‌ده بو ایدی.

فقط مع التأسف آنلر اویله یاپمدیلر. تخمینلر، نتیجه‌لر بوسبتون باشقه چیقدی: بوتشبث تلعین اولندی!

فی‌الحقیقه متشبثلرجه بوخطانك برقاچ ذاتك شخصیتلرندن تجاوز ایتمدیکی یقیناً معلوم ایدی ایسه‌ده علمیه ایچنده بویله‌لرینك بولنمه‌سی کندولرینی صمیمیتله سونلر ایچون تأسفلری موجب اولمشدر. طبیعی تشبث‌ده سکته‌یه اوغرادی.

ازهرلیلر بویله یاپمدیلر، بزم تورك طلبهٔ علومنه نسبتله فکرجه ایلروده بولندقلرینی کوستردیلر بوندن برقاچ آی اولیسی ایدی، الازهرك اصلاحنی غایهٔ امل ایده‌رك تشکل ایتمش بولنان جمعیت ایشه باشلادی: اوراق حوادثده کورلدیکی وجهله ازهرلیلره مخصوص اولمق اوزره برمکتب آچدی. بوراده فرانسز لسانی، علوم فلسفیه وسائر دینله مناسباتی بولنان علملر فنلر اوکردلمك آستنلیوردی. ازهرلیلر بوفرصتی غنیمت بیلدیلر. مکتبه هرطرفدن طلبهٔ علوم قوشیشدی؛ مکتب طولدی، کمال جدیتله اوقومغه چالیشمغه باشلادیلر. ایشته ازهرلیلر بویله یاپدیلر. بزهپ شویله قهوه خانه‌لرده سریلوب طورەلم؛ بقالم ایشك نتیجه‌سی نه‌اولور؛ بوحال بزی نره‌یه‌طوغری سوروکلر؟..

مقاله‌مزك باش طرفلرنده «بولزومی عجبا ازهرلیلر کندیلریمی تقدیرایده بیلدیلر؟» دیه‌برسؤال ایراد ایده‌رك جوابنی ایضاح ایلمشدك نتیجه‌ده بوتشبث کندیلری طرفندن وقوعه کلیوب خیر خواهانه برتکلیف صورتیله قبول ایتدیرلدیکی اکلاشلدی. ایشته بوراده دوشونیله‌جك برنقطه وار: کرك افراد وکرك جماعت کندواحتیاجلرینی کندولری تقدیر ایده بیلملی. مالهم، ماعلیهمی اکلاملی فقیه اولمالی‌که نتیجه‌ده موفقیته مظهر اوله‌بیلسونلر. بوقانون منفعتدر، کلیدر، مستثناسی آنجق برقاچ دانه‌جك اوله‌بیلیر.

اولجه‌عرض ایتدیکمز وجهله ازهرلیلرك کندواحتیاجلرینی حقیله کشف ایده‌مدکلری اکلاشلمشدی بوحالده احتمالکه ازهرلیلرده نتیجه اعتباریله موفقیت مطلوبه‌یه واصل اوله‌میه‌جقلردر. بن بو خصوصده بدبینم: ظن ایدرمکه اویله اولور، تام استدکلری کبی فائده الده ایده‌مزلر. قارئین کرامدن رجاایدرم: بو دعوادن طولایی بنده‌کزی تخطئه‌ده عجله بیورماسونلر، مسئله‌یی آزاجق ایضاح ایدەلم‌ده مأمولدرکه حقلی اولدیغم میدانه چیقار.

بن اساساً طلب علوم ایچون برلسان اجنبی اوکرنمه‌نك لزومنه چوقدن قانعم. اصل تنقید ایتمك آرزو ایلدیکم نقطه بوراسی دکلدر. بلکه هانکی لسانی اوکرنملی، طلب علوم ایچون هانکی لسان نتیجه اعتباریله فائده‌لی اولور؟ اشته بوراسنی آزاجق تشریح ایتمك استرم.

ازهرلیلر فرانسزجه لسانی قبول ایلمشلردر. فقط بن بونقطه‌ده آنلره معترضم. فرانسزجه لسانی اوکرنمکده آنلر ایچون بیوك بر فائده امید ایتمیورم. بلکه آز چوق زیانلری‌ده اوله‌بیلور: آرزو ایتدکلری نتیجه‌یه واصل اوله‌مازلر. هله بوراسی پك محققدر. بو نقطه‌یی اثبات ایده‌بیلمه‌مز ایچون ابتدا فرانسزلری طانیمه‌مز لازمدر. فرانسزلرده الك اول کوزه چارپان جهت فکردینی بولنمامسی معنویاتلرینك بول بولینه افراط، تفریط ایله تسمم ایتمش اولماسیدر. علما مأمورین رجال، ارباب فنون هپ یاکلش نظریه‌لری تعقیب ایده‌رك فکر دینیلری، معنویاتلری سونمش، پستیٔ افراطده سورونمکده بولنمشلردر. حالبوکه فن، علم، فلسفه هپ بونلرك النده‌در. مطبوعاتك صاحبی‌ده بونلردر. ظن ایدرمکه وظیفه‌لری معنویاته خدمت ایتمك اولان ارباب دین طلبهٔ علوم. خواجه‌لر ایچون بونلردن درس آلمق

يوللريني تعقيب، ياخود هيچ اولمازسه بوكا آليشمق هر حالده نتيجه اعتباريله، اوقدرده اميدلى كورينميور. بوراسى اساس مسئله‌يى آكلايانلر جه همان بداهت درجه‌سنده واضحدر.

راهبلرى پاپاسلرى متدينلرى ايسه، دين اولمقدن باشقه اسلاميتله هيچ برمناسبتى اولميان قاتوليك مذهبنه سالكدرلر. شو يكرمنجى عصرده قاتوليك روحانيلرندن اوكرنه بيله‌جكمز - فرض ايده‌لم - شيلرك‌ده پك زياده ايشه يارامه‌جغى ميداندەدر. قالدى اورته صنف. بونلرده اوايكى طرفك بارتضييق نفوذى آلتنده ازيلمش، روحلرى سونمكه ياقلاشمش برقسم اهاليدن عبارتدر. اشته فرانسزجه شوعرض ايتديكمز صنفلرك لسانيدر. بناءً عليه بولساندن طلبهٔ علومك، خوجه‌لرك استفاده ايده‌بيله‌جكلرينى قطعياً اميد ايتميورم! ظن ايدرمكه ازهرليلر بوحقيقته واقف اوله‌ايديلر فرانسزجه‌يه هيچ ياقلاشمازلردى. مادامكه ازهرليلر براجنبى لسان بيلمه‌نك لزومنى حس ايديورلر، بو حالده طوغرودن طوغرويه انكليزجه، ياخود آلمانجه اوكرنمه‌لى اوكرنمكه چاليشماليديلر. متشبثلر آنلرى بويولده ارشاد ايلمه‌ليدرلر. بويله يابمق ايجاب ايدردى.

بو ايكى لسانك صاحبى اولان انكليز، آلمان قوملرى فرانسزلره نظراً فكر دينجه، متانت اخلاقجه، پك چوق ايلروده‌درلر. تربيهٔ اجتماعيه‌لرى، علم وفنه اولان انتسابلريده فرانسزلردن اكسكدكلدر هله فطرتجه دها جدى دها متشبثدرلر. شمدى زمانمزده بوجهت برمسئلهٔ حياتيه حكمنى آلمشدر. حالبوكه برقومك لسانى اوكرنمك، اوقومك اخلاق، عادات وسائره برچوق سجاياى منتقله‌لرينه قاپو آچمق ديمكدر. بو قاپودن ايى، كوتى هر درلو سجايا كيره‌بيلير. بعضاً اولوركه بو ايكى نوع سجيه‌دن برى كيرمش اولديغى قومك محيطنى كندوسى ايچون دها مستعد بولور. نشو ونمايه باشلار. ايى برسجيه ايسه پك كوزل. فقط كوتى ايسه... ايشته ايشك فناسى بوراده چيقيور. ذاتاً كوتيلك ايلكه نسبةً دها زياده ساريدر. دها زياده نفوذليدر. كوتيلك انسانلرك طمارلرنده كندوسيچون پك زياده مستعد نقطه‌لرى انتخابه اصلا كوچلك چكمز. نفس امارەده كوتلكى كمال خواهشله استقبال ايلر. — ان النفس لامارة بالسوء — ايشته بونكچون بر قومدن ديكرينه انتقال ايدن سجايانك مقدمه‌سى دائما كوتيلك اوله‌كلشدر.

ايشته بتون شو ملاحظه‌لردن آكلاشيلديغنه كوره برلسان اجنبى اختيارى خصوصنده صوك درجه احتياطه رعايت ايتمه‌مز ايجاب ايلر. بالخاصه بزده قومزده اولديغى كبى طوغريدن طوغرى‌يه اهالى ايله، ملت ايله تماسده بولنان طلبهٔ علومز، خواجه‌لرمز ايچون بوخصوص دها زياده كسب اهميت ايلر. بناءً عليه بولسان قپوسنى مهما امكن كوزل بر جهتدن آچمغه غيرت ايتمك نظر اعتباره آلنه‌جق دها بر جهت وار؛ اساس مسئله، موضوع بحث ايديلورسه عرض ايده‌جكمز بوجهتك‌ده بوسبتون اهميتدن عارى برشى اولماديغى ميدانه چيقار ظن ايدرم. بوكون انكليزلرك، آلمانلرك مذهب ديديلرى پروتستانلقدر. بو مذهب برچوق تعديلاتر نتيجه‌سنده قاتوليكلكدن تعصبدن ايچه‌اوزاقلاشمشدر بوندن طولايى سالكلرى — كه اكثريتله انكليز والمان قوميدر — يازدقلرى اثرلرده‌ده دين، مذهب عليهنه اوقدر خامه ران اولمامشلردر. علملرى، فنلرينى، — مذهبلرى قتوليك اولان دها طوغروسى بوسبتون دينسز اولان فرانسزلر قدر — بتون بتون دين، معنويات عليهنه سوق ايلمشلردر. بناءً عليه ذاتاً مستعد اولان طلبهٔ علومز بونلرك مطبوعاتندن علمده، فلسفه‌ده، تاريخده برچوق استفاده‌لر تأمين ايده‌بيليرلر. ديكر جهتدن خوجه‌لرمز پروتستان پاپاسلرينك، مسيونرلرينك اطراف عالمه انتشار ايده‌رك، يوز بيك زحمتلره قاتلانه‌رق، ميليونلرجه ليرا صرف ايده‌رك حلم، شفقت ملايمت ايله انسانلرك طمارلرينه بتون وارلقلريله نفوذ ايتمك استدكلرينى يقيندن تماشا ايده‌بيليرلر. بو صورتله برحس مشروع حس رقابت اويانير. نقدر درين بر اويقوده اولديغمز ايشته او وقت ميدانه چيقار. بزده تداركاتده بولنور، مدافعهٔ مشروعه‌مزه يول آچارز......

شوراسنى‌ده اونوتميه‌لم كه بوكون عالم اسلاميت طوغرودن طوغرويه اك زياده پروتستانلر ايله دها طوغروسى انكليزلر ايله حال تماسده بولنيور. عادتا بعض يرلرده مشترك برحيات تعقيب ايديور؛ برابر دونيور، يوزميليون. اسلامى حاوى اولان قوجامان هندستان، وخطهٔ مصريه بوكون انكليزلرك تحت استيلا ونفوذ سياسيلرى آلتنده بولنيورلر. خلاصه ديه‌بيليرزكه بوكون كرهٔ ارضده اولان نفوس مسلمينى ارائه ايدن عددك همان نصفنه قريب بريكونى انكليزلرك نفوذى آلتنده‌در. مادامكه انكليزلر ايله بوقدر بيوك برمقياس اوزره حال تماسده بولنيورز؛ بوحالده آنلرك لسانـنه اولان احتياجمز پك واضح وطبيعى برطرزده تظاهر ايديور.

فى الحقيقه بزم قارداشلرمزله اكلاشه‌بيلمه‌مز ايچون حمد اولسون انكليزجه‌يه احتياجمز يوقدر. علماى اسلامى اطرافه جمع ايلمش اولان حضرت قرآنك لسانى بوخصوصده بزه كفايت ايلر. فقط انكليزلرك قرداشلرمزه قارشو توجيه ايلدكلرى وضعيتى، قارداشلرمزك آنلره قارشو اولان موقعلرينى تعيين ايده‌بيلمه‌مز ايچون شمدى بزده اهالينك پيشدارى منزله‌سنده اولان علماى دينك بولسانى بيلمه‌لرنده برچوق فائده‌لر اوله‌بيلور. ظن ايدرم.

بوراسى‌ده دقت اولنه‌جق برنقطه‌در: بوكون كرهٔ ارضك اك زياده منتشر لسانى انكليزجه‌در. بوراده انكليزجه اوله‌رق چيقمش بركلمه‌نك صداسى تا امريقانك اك هجرا كوشه‌لرنده كائن معدن قويولرنده زير زمينده، اك تنها اورمان ايچلرنده اولان مزرعه‌لرده چفتلكلرده عكس انداز اولور.

بناءً عليه بوجهتدن‌ده انكليزجه‌نك فرانسزجه‌يه نسبةً رجحانى ميدانه چيقيور.

بوده وارد خاطر اولور: الازهرى اصلاح ايتمك امليله تشكل ايتمش اولان جمعيت بلكه ازهرليلره انكليزجه‌يى اوكرتمكده برمحذور

سیاسی تصور ایتمش اوله بیلور. پك کوزل، انکلیزجه‌ده آنلر ایچون برمحذور سیاسی واردردیه‌لم. فقط المانجه‌ده نه‌وار؟ محقق دکلیدرکه ارباب دین ایچون المانجه فرانسزجه‌دن دهاده ایلروده یورودیله‌بیلر. ذاتاً شوعرض ایتدیکمز مطالعاتدن طلبهٔ علوم ایچون انکلیزجه‌دن صوکرا آلمانجه تعین ایتدیکی پك کوزل اکلاشیلدی، ظن ایدرم.

شونی‌ده علاوه ایده‌لم که ازهرلیلرك انکلیزجه بیلمه‌سنده نه‌کبی محذور اوله‌بیلور. شبهه‌سز بوبر خیالدر. برقوم، برصنف دیکر برقومك لسانی بیلدیکندن اونك نفوذ سیاسیسی آلتنده قالسی یاخود بوجهتی قولایلشدرمسی هیچ لازم دکلدر. بونی هیچ برمنطق ایجاب ایتمز. تاریخ بونك یوزلرجه مثال مناقضنی کوستره بیلیر. صربلر بلغارلر، یونانلیلر هپ عثمانلی تورکجه‌سی بیلیرلردی فقط بوحال آنلرك کسب استقلال ایده‌بیلمه‌لرینه بیله مانع اوله‌مدی. بونك هیچ برفائدهٔ سیاسی‌سی کوروله‌مدی. الویرركه ملیت، روح قومیت محافظه ایدیلسونده اوزرینه آنجق بر «قوت» علاوه اولنسون. اشته بوهردرلو نفوذلرك، استیلالرك یکانه‌مدافعیدر؛ قومك یکانه محافظیدر.

بناءً علیه بویله برتصورلره قاپیله‌رق طوغرویول وارکن، چیقماز سوقاقلره کیرمك طوغری اوله‌ماز ظن ایدرم.

قزانلی حلیم ثابت

مباحثات

خط مصحف

[محترم «صراط مستقیم» مجله‌سی ادارهٔ علیاسنه: اشبو برقاچ سطر مراجعتنا مه‌منزك معتبر «صراط مستقیم» مجله‌سی صفحه‌لرینه درج ایدلمه‌سنی رجا ایده‌رز.]

شمدی قزان علماسی بیننده مذا کره ایدلمکده اولان مسائلك بری‌ده مصاحف شریفه‌نك رسم خطلری خصوصیدر. شویله‌که: علماء کرام، اصحاب ذوی الاحترام رضی‌الله عنهم حضراتنك رسم مصحف حقنده اجماعلرینی، حضرت عثمان رضی‌الله عنه طرفندن‌یازدریلان مصحفلرك رسمنه اتباعك وجوبنی تصریح ایتمشلر. شمدی قزانده مطبوع مصحفلر ایسه، پك‌چوق یرلرده مصاحف عثمانیه رسمنه مخالف اوله‌رق طبع ایدلمکده‌در. شو خصوصده قزانده بر هیئت علماء تشکل ایدوب، مصاحف عثمانیه‌یه اتباعك وجوب وعدم وجوبنی ملاحظه وقزانده مطبوع مصحفلرك رسم عثمانی‌یه مخالف یرلرینی تفتیش ایتدیلر.

علمانك اکثری مصاحف شریفه‌نك هرجهتدن محفوظ اولمه‌سنی اولی کوروب، علماء رسم‌دن ابوعمروالدانی، شاطبی، جزری، سیوطی زمخشری وغیریلرك تصریحلرینه بناءً اتباعنك وجوبنی یاکه‌رسمنك سنت متبعه اولماسنی ترجیح ایتدیلر.

بعضلری شمدی اصحاب رسمنه اتباع وموافقته لزوم کورمیوب حتی اصحاب رسمنه موافق یازلدیغی تقدیرده بعض مواضعده التباس وتغلیط احتمالی حاصل اوله‌جغنه ذاهب اولدیلر. متأخریندن شیخ الاسلام عزالدین بن عبد السلامك بوبولده‌کی تصریحلریله احتجاج ایدییرلرسه‌ده التباس موضعلرینی نقطه وحرکات ایله ضبط ممکن اولدیغندن، بورأی‌ده مقبول کورلمامکده‌در. مع‌مافیه دیار اسلامیه‌ده مطبوع مصحفلرك رسم خطلرینه دقت ایدلدکده آنلرك‌ده پك چوق یرلرده حضرت عثمان مصحفلرینك رسملرینه مخالفتلری مشاهده ایدیلیور. استانبول، مصر، هند مصحفلرنده‌علماء رسمك بیانلرینه مخالف‌رسملر پك چوقدر. عجبا رهبرمز اولان قرآن عظیم الشانك رسمنه اهمیت ویرلمش‌می؟ یاخود رسمه‌اتباع لازم دکل‌می؟ دیورلر اکثر ائمه‌نك تصریحلرینه بناءً اتباع واجب دینلورسه قرائتلری خلط وتلفیق اولماسون دیه رسمه بعض شیلر زیاده ایله‌مکده بر باس وارمیدر؟ مثلاسورهٔ نملده آیة ٣٦ (آتان) کلمه‌سی مصاحف‌عثمانیه‌نك کافه‌سنده بوندن‌صوکره یا‌ءرسم ایدلمش؛ حفص ایسه بوندن صوکرا فتحه‌لی یایی زیاده ایله (آتانی)روایت ایتدیکندن حفص روایتی ایله اوقونمق ایچون یاء زیاده ایتمك نصل اولیور؟ وهم علماء رسمدن صریح نقل کورلمیان (اعلام، اقلام، احلام، ازلام، اولاد) کبی کلمه‌لرده رسم خط عربی قاعده‌سنه تبعیت ایدوب لامدن صوکرا الفلری اثبات ایله یازلمق اولی‌می؟ یاخود، مراد ظاهر اولدقده الفلری حذف ایتمك اصحاب رضی‌الله عنهم‌ده عادت اولمش دینلان سوزلری اعتباره آلوب بویله موضعلرده الفلری حذف‌می ایتمه‌لی.

ایشته بوکبیلرده مصاحف مطبوعه‌نك رسملری پك مختلف ومتفاوتدر. استانبول وهند مصحفلرنده بوکلمه‌لرالف‌ایله یازلمش؛ قزان مصحفلرینك اولکیلرنده الف ایله وصکره‌کیلرنده الف‌سز یازلمش. الان پترسبورغده کتبخانهٔ امپراطوریه‌ده محفوظ، عثمان رضی‌الله‌عنه مصحفلرندن‌بری‌اولماسی مظنون اولان پك‌قدیم‌مصحفده بوکلمه‌لر امثالی، مطلقا الف‌سز یازلمشدر.

اشبو رسم مصاحف مسئله‌سی عموم اهل اسلامه متعلق وحل ایدلمه‌سی لازم، مهم برمسئله اولدیغندن رساله‌کزه مراجعت ایده‌رك شو خصوصه دائر مرکز خلافته‌کی علمای عظام حضراتنجه قبول اولنان ملاحظاتك «صراط مستقیم» صفحه‌لرینه درج ایدلمه‌سنی توقع ورجا ایدرز. والسلام والاکرام، مصاحف مطبوعه رسمنی تفتیش

ایچون تشکل ایتمش هیئت رئیسی

ملا محمود صادق الایمانقولی القزانی.

صراط مستقیم

مسئله‌مهمدر. صاحب سؤال‌اقوال معلومه‌یی جمع‌ایتمشدر. بوبابده دها فضله تدقیقاتده بولنمش اولان ارباب اختصاصك نتائج تتبعلرینی اشعار ایلدکلری تقدیرده عالم اسلامه مبرور برخدمتده بولنمش اوله‌جقلری شبهه‌سزدر. هیئت تحریریه‌مزجه‌ده اجرا ایدلمکده اولان تتبعات وتدقیقاتك نتایجنی قریباً انشاالله یازه‌جغز.

لسان مسئله‌سی

— « تصویر افکار » محررلرندن سلیمان نظیف بکه —

افندم ، معتبر غزته‌کزك ٤٣ نجی نومروسنده لسـان مسئله‌سنه دائر برمقاله‌کزی کوردم ، اوقودم . مسئله‌نك اهمیتنه وعادتا ترکلك عالمی ایچون برمسئلهٔ حیاتیه اولمسنه‌مبنی بو خصوصده عاجزانه ملاحظاتمی سویله‌مکه لزوم کوردم :

لسان مسئله‌سی سزك عثمانلی ترکلری ایچون دخی برمسئلهٔ حیاتیه اولدیغندن طبیعی بومسـئله‌یی اطرافلیجه مذاکره ایتمك ارباب‌قلمك وظیفه‌سی‌در . فقط بومسـئله‌ده‌کی ایکی آیری فکری ، ایکی آیری مسلکی اکلامق ایچون بونلرك مسلك اساسلری بیننده‌کی فرقده ایی بیلملی‌در. « ادبی لسان » طرفدارلریله « ساده لسان » طرفدارلرینك کوچك بر تاریخلرنی‌ده بیلمك پك لازم‌در . اوروپا تاریخنده پروتستانلغك ایکی بیوك تملی ساده وعوام لسانی ایدی . ریفارماتورلر : « کتب مقدسه اکلاشیلمق ایچون یازیلمشدر » دیه آنلری هرملتك لساننه ترجمه‌یی موافق کوررلردی. ریفارماتسیانك علیهنده‌کی قاتولیکلر لاتین لساندن باشقه بتون لسانلری « قبالسان » دیه یادایدوب: « او لسانلرده کتب مقدسه‌نك فکر ومقصدی اکلاشیله‌ماز وکتب‌مقدسه‌نك فکری عوام‌ایچون اولمایوب خواص ایچوندر » دیه‌دعوی ایدییور ایدیلر .

دیمك‌که بومنازعه عوام طرفداری ایله خواص طرفداری یعنی آریستوقراتیا ایله دیموقراتیا منازعه‌سی ایدی . شمدی عصرلرکچدی اوروپا تاریخلری بوفکرلری اوزون اوزادی‌یه محاکه وتدقیق ایتدیلر هانکیسنك طوغرو اولدیغنی کوستردیلر . فقط بوتاریخ درسی بزم عثمانلی‌تورکلرینه تأثیرایده‌مدی، آنلره لسان مسئله‌سی‌حقنده ساده‌لك فکرینك محسناتی تصدیق ایتـدیره‌مدی . آنلر حالا شـو قاتولیك پاپاسلرینك نیچه‌عصرلرمقدم سویلدکلری‌سوزلری دلیل کوستریورلر. لسان‌ساده اولسه فصیح اولمایه‌جق ایمش، لسان ساده‌اولسه ظرافتی بیته‌جك ایمش. لسان باشقه لسانلرك قواعدینی [عربی وفارسی ترکیب توصیفلری] قبول ایتمزسه تورك دیلی بی‌حیات قاله‌جقمش .

ایشته سلیمان نظیف بکك مقاله‌سنده باشدن اشـاغی‌یه‌قدر بوکبی دلیللر سرد وایضاح ایدیلمشدر . غالبـا سلیمان نظیف بك وآنك مسلکداشلری، کندیلرینك مقاله‌لرینی استانبولك مکاتب عالیه‌کورمش فارس وعرب دیللرینك قواعدینی اوکرنمش اوچ درت‌بیك قارئلری ایچون یازییورلر ، وشو اوچ درت‌بیك آدمك لسانی ، تورك‌دیلی » دیه دعوی ایدییورلر . اویله اولماسه‌یدی بوقـدر بدیهی بر فکری متعصبانه انکار ایتمزلردی .

فقط مسئله‌نك باشقه جهتی وار : مکاتب عالیه کورمه‌ین ولسان فارسی ایله قواعد عربیه بیلمه‌ین ، فقط ترکجـه اوقویوب یازه‌بیلان ١٥ میلیون عثمانلی ترکلرینی نه یاپه‌جقسکز ؟ آنلره : « افندم، سزك دیلکز قبادر ، سزك اکلادیغکز لسانله یازسه‌ق بزم کاتب افندیلرك، یوکسك تربیـه کورمش ذواتك خاطری قیریله‌جق‌در . «سزدورك. سزه نه‌سیاست لازم، نه‌ادبیات ، نه‌معارف !.. » بویله‌می‌دیه‌جکسکز؟ یوقسه آنلره‌ده کندیلرینك اکلایه‌بیله‌جکی ترك دیلنده غزته‌لریازه‌جق رساله‌لر کتابلرمی نشر ایده‌جکسکز ؟.. بنم بوفکریمه نه‌یولده‌جواب ویره‌جکسکزکه مسئله‌یی حل ایتمش اوله‌لم ؟ . .

بزم مسلکمز عوام طرفداری بولنمق اولدیغندن ، بزبتون‌افکار سیاسیه واجتماعیه‌یی،عوامه اکلاتمق طرفنده‌یز . بزجه بومسلك ، بر لسان ایچون دکل ، بتون مسائل حیاتیه ایچوندر . عصرمز شمدی افکار عمومیه عصری اولدیغندن ومملکتك اصلاحی، ملتك تجددی بتون افراد ملت افکارینك تجددیله حاصل‌اوله‌جغندن بزم نقطهٔ‌نظرمزدن ملتی سون هرتورك یازدیغی هرمقاله‌یی آناطولی تورکلرینك اکلایه‌جغی برلسانله یازمسی لازمکلیر .

فقط سزك مسلککز نه‌در؟ سز «ادبی لسان» طرفداری‌می‌سکز، یوقسه « ساده دیل » طرفداری‌می؟.. نه اولورسه‌کز اولوکز سزك اناطولی‌ترکلرینك فکرلرینی اویاندیروب آنلره محیطلرینك نه‌اولدیغنی بیلدیرمك‌سزك وظیفه‌کز دکلی‌در؟ ارباب قلمدن اولدیغکز جهتله بو وظیفه‌یی قلمکزله یازوب اکلاتمغه بورجلی دکلی‌سکز ؟ مقاله‌کزده آنلرك آکلامه‌لری اساس اوله‌جق دکلی ؟

بناءً علیه سز وطنکزه وملتکزه خدمت ایتمك ایسترسه‌کز ، طبیعی افراد ملتك اکچوق اکلادیغی دیل ایله یازه‌جق ، وبوسایه‌ده ملیت و قومیت فکرلری اویاندیرمه‌یه چالیشه‌جقسکز . بو دیل ده طبیعی یوزده قرق‌فارسی، قرق‌عربی، اونی فرانسز روم، اونی ترکجه اولان « ادبی لسان » کزله اوله‌ماز . بلکه ساده ترکجه اوله‌جقدر .

لکن سز : « اویله ایسه بزم دیلمز قباله‌شه‌جق ! » دیه‌جکسکز بردیلك فصاحتی، لطافتی اجنبی‌دیللردن الفاظ آلمقله حاصل اوله‌جق اولسه طبیعی دیلکز قبالاشه‌جقدر . فقط فصاحت ، لطافتك بویله تعریفلرینی هیچ کیمسه ادعایه جسارت ایده‌مامشدر .

بونك ایچون دیلکزدن او نامتناهی عرب وفارسی سـوزلرینی قالدیروب آنلرك یرینه هرکسجه آکلاشـیله‌جق ترکجه سـوزلر استعمال ایدلسـه دیلکز ایچـون چوق فائده‌لی اوله‌جقـدر . بوندن بشـقه مسـئله‌نك سیاسی جهتی‌ده وار ، که بو نقطهٔ نظردن بو بر مسئلهٔ حیاتیه‌در . عثمانلی مملکتنده‌کی اقوام غیر ترکیه کندی لسـانلرنده یازیلان غزته‌لری ، رسـاله‌لری ، کتابلری ایله افکار عمومیـه‌لرینی بر طرفه جریانه موفـق اولدقلری وقت سز افکار عمومیه‌کزی نه یولده حرکته کتیره‌جکسکز ؟ . . مصادمهٔ حیاتیه‌ده نه واسطه ایله آنلری بر قوهٔ واحده حالنه کتیره‌جکسکز ؟

هیچ شبهه‌سزدرکه بونك یولی اولسـه اوده لسانکزی کویلیلرك آکلایه‌بیله‌جکی درجه‌ده ساده‌لشدرمکدر .

بو فکرم یالکز بر لقردیدن عبارت اولمدیغنی اثبـات ایچـون سزه روسـیه تاتارلرینك حیاتندن بر مثال کتیره‌جکم : بوندن بش

آلتی سنه مقدم بزم تاتارلرده ده « ادبی لسان — ساده لسان » منازعه‌سی وار ایدی. بزم ادبی لسان طرفدارلریمز سزك کتیردیککز دلیللری کتیردیلر ؛ فقط اوچ درت سنه کچمدی ، بونلر مغلوب اولدقلرینی اقرار ایتدیلر . شمدی بزده « ادبی لسان — ساده لسان » مسئله‌سی بتدی. یازدیغمز کرك غزته مقاله‌سی، کرك رساله، کرك بر تیاترو اولسون روسیه‌نك کوبلی شهرلی بتون مسلمانلری آکلایورلر هپمز کندیمزك حیات مسئله‌مز حقنده قونوشیورز ، آکلاشیورز . بوسایه‌ده افکار عمومیه‌مز بر نقطه‌یه جمع ایدیلیور . سزده‌ده فکر استقبال بولنسه وانقراضه محکوم برملت اولمقدن قورتلمق ارزوسی موجود اولسه شبهه‌سز سزده بزم یولمزده حرکت ایده‌جکسکز . فارسی دیلنك فصاحتلرینی فارسیجه‌یه عربی دیلنك لطافتی‌ده عربجه‌یه براقوب‌ده شو کندی قبا تورك لسانکزله اوغراشسه‌کز نه قدر اصابت ایتمش اولورسکز . خصوصاکه سز سیاسی بر غزته‌جی‌سکز بویله سیاسی نقطه‌لری دوشونمکز لازم کلیر . بومسئله، سزك ایچون یالکز لسان مسئله‌سی دکلدر، بلکه بتون مسائل حیاتیه‌کزك روحی، طریق سلامتیدر .

اوچ پاشا ، بر پادشاه ، بر شاعر ایله قوجه بر مملکتی اداره زمانلری کچدیکی کبی ، استانبولك اوچ شاعری ، بش کاتبی ، آلتی محرری ایله افکار عمومیه اویدرمق وقتلری‌ده کچدی . مملکتکزك ادارهٔ سیاسیه و اجتماعیه‌سی عوامك النده اولدیغی کبی ، ادبیاتکزده عوامك آکلادیغی طرزده یازیلوب آنلرك منفعتی محافظه ایتملی واونلرك ادبیاتی اولملیدر. اویله اولمازسه محررلرکز قارئسز قاله‌جق ویازدیغکز کتابلر سوقاقلره آتیله‌جقدر وعوامکز اسکی خرافات ایله زهرلنمکده دوام ایده‌جك وسزك هر حرکت مدنیه‌کزه قارشو مخالفلریکز دائما ۳۱ مارت کبی حادثاتی ایقاعده کوچلك چکمیه‌جکدر.

شونك ایچون بو مسئله سزك عثمانلی ترکلری ایچون حیات مسئله‌سیدر . سز لسانکزی ساده‌لشدیروبده ادبیاتکز واسطه‌سیله عوامکزه اجرای تأثیره موفق اولورسه‌کز استقبالکز تأمین ایدلمشدر . اکر بوکا موفق اوله‌مازسه‌کز اول وقت صحیفهٔ تاریخدن نامکز سیلنمش اوله‌جقدر .

روسیه تاتار محررلرندن

قزانلی عیاض

تراجم احوال

یاد ماضی

ینه کلملم بزه، عربستانك آب وهواسنه هنوز آلشه‌مدق . . . صیجاق بردنبره چوکدی .. اوطه کوندوزلری فورون کبی قزیور.. قپویی قپاسه‌ق بوغولیورز، آچسه‌ق هوا و ضیا آلمق ایچون لیمانك اوسته آچلمش، باجالرك بری اوطه‌نك قپوسی حذاسنه مصادف اولدیغندن لیماندن چیقان روائح منتنه اوطه‌یه هجوم ایدییور . . . کوندوزك سینکی کیجه‌نك موذیاتی بردوام .. بوناقابل تحمل احوالك اجتماعیله کیفمزی بوزدق. ذاتاً ملازمی اولدیغمز فراشك بسبتون اسیری اولدق. مع‌مافیه درسعادتده حبسخانهٔ عمومیه‌ده‌کی حالك بتون بتون عکسنه اوله‌رق قلباً وفکراً منشرح ایدم .

الی‌الابد منتدار لطف وکرمی اولدیغمز متصرف لوا احمد بك افندینك برتدبیر شفابخشاسی بزی بوورطهٔ هلاکدن قورتاردی.

ابتدا بشمزکده یالکز نفی واجلامزه ارادهٔ سنیه شرف تعلق ایدرك فرمان همایونلر اصدار بیورلمش ومؤخراً بواراده قلعه‌بندلکه تحویل اولنه‌رق قلعه‌بندلکمز حقنده دیکر فرمانلر شرف تسطیر ایدلمش ایکن بزلر ردوسی کچدکدن صکره مقام‌صدارتجه تبدل وقوعه کله‌رك شیروانی رشد پاشا مسند وکالتی احراز ایتمسی اوزرینه کیم بیلور کیملر طرفندن حقمزده غضب شاهانه تشدید ایدلمسنه مبنی اوچنجی بردرجهٔ صاعده اوله‌رق تلغرافلر ایله حبسمز امر اولنمش وبوکا مبنی کمال بکك منفاسی ماغوسه قلعه‌سنده حبسه تحویل اولندیغی ردوس رفیقلرمز یوقاریده سبق ایتدیکی اوزره درون قلعه‌ده خانه طوتمش اولدقلری حالده حبسه‌آتلمشلر. وعفو واطلاق اولننجیه‌دك کیجه‌لری محبسده قالمشلر. ایشته تضییقك درجه‌درجه متصاعدانه ارتمسنك سبب وحکمتی بواولدیغی اکلاشلدی .

قلعه‌بند ایدلمه‌مزه دائر فرمانك تاریخی مقدم ایسه‌ده وصولی مؤخر، حبس ایدلمکلکمزی آمر تلغرافك تاریخی مؤخر ایسه‌ده وصولی بالطبع مقدم اولدیغندن متصرف لوا اولان اومیر عنایتکار طرفندن کیفیت نه‌صورتله یازلمشسه یازلمش وسوریه والیلکندن هرنه وجه ایله ایسه استیذان ایدلمش ایسه ایدلمش اولدیغندن امر اخیر موجبنجه حرکت اولنمسی حقنده النان جواب اوزرینه بز محبسدن قلعه درونه چیقارلدق .

بنمله نوری بکك عکاده قلعه بند ایدلمه‌مزه متعلق ارادهٔ سنیه‌یی تبلیغ ایدن ۲۳۱ عددلی تحریرات ولایتپناهینك لیمان دفترندن مخرج صورتی زیره عیناً نقل اولندی :

عکا سنجاغی متصرفلغنه

عزتلو بك

غزته محررلرندن بعض نشریات مضره‌ده بولنملرندن طولایی با ارادهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهی عکایه نفی واجلا اولنان نوری و حقی بکلرك مؤخراً شرفصادر اولان امرعالی وتحریرات سامیه موجبنجه عکا قلعه‌سنده قلعه بند ایدلملری لازم کله‌جکندن بوکره شرفوارد اولان فرمان جلیل العنوان حضرت خلافتپناهی و تحریرات سامیه موجبنجه میرمومی الیهمانك عکاده قلعه‌بند ایدیله‌رك تعریفات‌قانونیه وقاعدهٔ احتیاطیه ایجاباتنه توفیقاً تقیدات متمادیه اجراسی ۱۰ صفر

سنه ۹۰ تاریخیله ضبطیه مشیریت جلیله‌سندن شرفوارد اولان تحریرات علیه‌ده اشعار بیورلمقدن ناشی کیفیت دیوان تمیز ولایته لدی الحواله مومی الیهمانك نفیلرینی متضمن اولجه شرفوارد اولان امر عالی تحریرات سامیه‌نك مشیریت مومی الیهایه اعاده‌سیله قلعه‌بند ایدلملرینی متضمن امر عالئ اخیرك صورت مستخرجه‌سنك نفیله کیفیتك صوب والارینه اشعاری لزومی دیوان مذکوردن بالتذکره افاده اولنمش واولوجهله ایجابی اجرا ومذکور امر عالی صورتی لفاً اسرا قلنمش اولمغله برموجب امر عالی ایفای مقتضاسنه همت ایلملری سیاقنده شقه تحریر قلندی.

فی ۸ ربیع الاول سنه ۹۰ وفی ۲۳ نیسان سنه ۸۹

امضا : محمد حالت

قلعه درونه چیقدقدن صکره علی الاصول بزی قلعه قوجیسنه ارائه ایتدیلر. بونك اوزرینه قلعه درونده برخانه استیجار ایتدك ؛ اوطه‌مزك نکاشتهٔ صحیفهٔ بیان اولان تجملاتی خانه‌نك براوطه‌سنه نقل ایدلدی؛ صکره نواقصمزی پیاپی اکمال ایتدك .

متصرف بك افندی ،ارکان لوا، امرای عسکریه ، معتبران اهالی فوج فوج زیارتمزه کلدیلر بزده اعادهٔ زیارت ایتمکله برابر هرکس ایله اختلاط وقلعه درونده هریره کیدوب کلمکه باشلادق. متصرف افندی بزه مکمل برضیافت ویردی ،دهابشقه لطفلرینی ده کوردك . بر مدت بویله کچدی . دهاصکره‌لری اقشام اوستلری اهالی ایله برابر قلعه خارجنده دکز قیبسنجه « شم الهوی » یه یعنی تنزهه چیقاردق بعضاً خارج سورده یارم ساعت مسافه‌ده لطافتی وموقع تاریخیسی اعتباریله محلنجه شهرت‌المش اولان عبداه پاشا باغچه‌سنه کاهی شهره ایکی ساعتلك مسافه‌ده واقع اولوب لیمون وپورتقال باغچه‌لرینی احتوا ایدن « مزرعه » نام موقعنده اره‌صره اوچ ساعتلك مسافه‌ده بولنان حیفاقصبه‌سنه کیجه یاتیسنه کتدیکمز بیله اولوردی . حاصلی سورك داخلنده خارجنده سربست سربست کزردك . قلعه قپوسندن ایلك چقشمزده اختیار قپوجی بزی طانیمازظنیله قلعه ظابطندن کندیسنه امر تبلیغ ایتدیرلمسنه لزوم کورمدك ایسه‌ده قوجه نکهبان بزی اویله طانیدی ، اویله اوزرمزه آتلدی‌که برآدیم ایلرویه آتمق قابل اوله‌مدی. موقع عائدندن ویریلان امر اوزرینه کیری چکلدی، بردها ایلشمز اولدی .

فرانسزجه : « saint - jean - d'acre » دیه بنام اولان [عکه] ویا [عکا] شهری کاملاً سور ایچنده بولندیغندن خانه‌لری پك صیق وبری برینه پك ملاصقدر . سورك محیطی تقریباً یکرمی یکرمی بش دقیقه‌ده طولاشیله‌بیلور . اهالیسی : ۷۸۲۵ نفوسدن اون بیکه قدر تخمین اولنیور .

زقاقلری عربستانك اسکی شهرلرنده اولدیغی اوزره اوچ بچق درت ارشون عرضنده اوله‌رق غایت طار ولطافتدن عاریدر. خانه‌لرکارکیردر سفائن جسیمه دخولنه مساعد لیمان‌وارایسه ده مدت مدیده تطهیر ایدلمدیکندن شمدی درونده انجق کوچك قایقلر بارینه‌بیلمکده‌در. مبانئ عالیه‌دن جزار جامع شریفی ایله جوارنده برحمام وغایت جسیم برقشله واردر . نورعثمانیه جامع شریفندن کوچورك بولنان برمعبد شیرین پك مصنع وداخلاً وخارجاً پك مزین اولوب حقیقةً نظربادر اوچ جهتدن حریمه جامعی قوجاقلایه‌رق پك واسع اولان حولی سودکبی بیاض مرمرطاشلریله مفروش واطراف ثلثه‌سی دائر امادار حجره‌لرله محاطدر . جامعك بانیسی ، بوناپارت کبی برجهانکیری عکا اوکنده مغلوب ایدوب نهایت فراره مجبور قیلان جزار احمد پاشادر .

[مابعدی وار]

برکت زاده اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

جواباً دیرزکه : انسانك لمس ایلدیکی مادیاتك ماوراسنده برطاقم حقائق اولدیغنی اکلامسی ، افعال واشیا آره‌سنده‌کی خیر وشری ، قبیح وجمالی تمیز ایلمسی ؛ بوتون حرکات وسکناتنه حاکم اوله‌جق برقانون اخلاقینك لزومنی حس ایتمسی اویله برهان حسیدن محروم دعوای مجرد قبیلندن دکلدر . زیرا بوحال حیوانیت ایله انسانیتی آییران الك باشلی ممیزاتدن اولدقدن باشقه بونی تأیید ایدن ایکی دلیل تاریخی ده واردر .

انسان نظر تحریسنی اعصار سالفهٔ انسانیتدن هانکیسنه طوغرو ارجاع ایدرسه ایتسون ، دینسز برامته تصادف ایده‌مز . دین ایسه ، ایضاحه حاجت یوقدرکه ، نه‌قدر بسیط اولورسه اولسون ، انسانده محسوساتك ماوراسنده برحقیقت اولدیغنی اکلایه‌حق، ایی ایله فنانك، خیر ایله شرك بینی تمیز ایده‌جك برحس بولنمسنی استلزام ایدر . ایشته بزم قانون اخلاقی نامنی ویردیکمز اساس‌ده شبهه یوقدرکه بو حس وتمیز اوزرینه قورولمشدر .

شونی‌ده اونوتماملی‌یزکه بوندن ادیانك بوتون فروعی حقائق مطلقه‌نك تا قلبنه اصابت ایتمك لازم کلمز . مع مافیه بوده وجودی بیلدیرن حس وتمیزك فطرت انسانیه لوازمندن اولدیغنی تیقنه مانع دکلدر . چونکه برحس وتمیزدن تجرید اولنورسه انسانك حیواندن نه فرقی قالیر ؟

انسان اجمال وتفصیلی کندنجه مجهول اولان برعالمدن ، آنجق کندی حواس ضعیفه‌سنك مساعده‌سی نسبتنده کوروب اکلایه بیله‌جکی ؛ برعالمه آتیلمشدر . نظرینی هانکی جهته عطف ایدرسه ایتسون ، بریبغین مجهولاتدن باشقه برشی کوره‌مزکه. لحاظهٔ تجسسنی اونلرك ایلریسنه سوق ایله‌مك ایستسه حواسنك حیرتنی برقات دها آرتدیره‌جق ، وجدانی یأسلر ، هیجانلر ایچنده براقه‌جق دیکر بر چوق مجهولاته تصادف ایدر .

محاط اولدیغی سرائرك اوزرنده‌کی پرده‌یی قالدیرمق ، دها طوغروسی غدا ومسکن حاضرلایه‌رق برصورتله کندیسنی هر طرفدن

قوشادوب کاه صوغوغیله ، کاه صیجاغیله ، برکره حیواناتیله ، دیکر دفعه نباتاتیله ، بوکون دکزلریله درهلریله ، یارین طاغلریله تپهلریله ، صورت دائمهده ایسه وجوده کتیردیکی اجزاسیله ، عناصریله ، الحاصل نامتناهی وسائل تعرضیله اوزرینه هجوم ایتمکدهاولان مؤثرات طبیعته قارشی انسان کندیسنده برسلاح مدافعه ایجاد ایتمك ملکهسنی کورور .

ایشته اوزمان کندیسنی دافعی اولمیان ایکی قوتلی حرکت آرهسنده بولورکه اولکیسی خارجدن داخله ، ایکنجیسی داخلدن خارجهدر. برنجی حرکت محاط اولدیغی اشیانك وساطت حواس ایله کندی اوزرندهکی تأثیری . ایکنجی حرکت ایسه روحك وساطت اختیار ایله اواشیای محیطه اوزرندهکی آثاریدر .

بوحالك سوقیله طبیعت ایله انسان آرهسنده برحرب دائمیدر میدان آلدی. طبیعت کندی اردولرینه دونوب، او الك یوجهطاغلری یرندن اوینادهجق ، قوجه قوجه دکزلری جوشه کتیرهجك ، بولوطلرك سینهسندهکی ییلدیرملری دهشتندن اسفل السافلین زمینه کچیرهجك برهیبتله ندا ایتدی ؛ بوتون مؤثراتنه قارشیده : شومخلوق ازمهیه ، أوت ، ظاهراً ضعیف ، فقط باطناً قوی اولان ، معظمات اموری دوش تحملنه آلان ، هجومنده شدتلر کوسترن ، تم عظمتمی کندی آمالنه خادم ایتمك ایستهین ، قوتمی حکمسز براقهیه ، مقام بلندیمی تذلیل ایتمهیه قالقیشان شو مخلوقی محو ایلمهیه حاضر اولك ! امرینی ویردی .

انسانه کلنجه، جسمانیتنك بوتون ذراتنه قدر تأثیر ایدرك وجدانی دهشت ایچنده براقان برندای مهیبدن کندیسیله طبیعتك باشقه باشقه شیلر اولدیغنی اکلادی ؛ اکر بویله اولمایوب اوده طبیعتدن برجزء اولهیدی بومدهش مخاصمهیه محل قالمایهرق کندیسنك مکونات سائره کبی سایهٔ طبیعتده آرامکزین اولمسی لازم کلهجکنی اوکرندی . ایشته بوادراك انسانی کندینه رغماً نفسنده مستقل اولمایه ، نفسنی ایچه تأمل ایتمهیه سوق ایلدی . ذاتی وبوتون آمالنی تفکره میل ایتدیردی. دهاصوکره ینه او ادراك بی نهایه مطالبی آرقهسنده قوشارکه هرطرفدن محاط اولدیغی سهام طبیعته هدف اولمامسی ایچون انسانی آمال وتمایلاتنه حاکم اولهجق ، افعالنه قارشی تنقید یورودهجك برحاله کتیردی .

کویاکه آرتق انسان کندیسنی ایکی موجودیتدن مرکب کوریوردی بری آمال ومطالبنك آرقهسنده طولاشهرق اونلره ظفریاب اولمسنی تأمین ایدیور؛ دیکری ایسه انسانی مطالباتنك پیندهبلااحتیاط قوشمقدن آلیقویهرق ، حیاتنك هرآنی تهدید ایتمکده اولان خطر محیطی کندیسنه کوستریوردی .

ایشته بوایکی عامل خفیدن طولایی ضمیرانسانیده برحرب داخلیدر پارلادیکه بونك یاننده اوتهکی حرب خارجینك هیچ اهمیتی یوقدی ، صوکره بو حرب داخلی انسانك بوتون آلام وشکوکنه ، بوتون اندیشهلرینه ، خاطرهلرینه سبب اولدی. مع مافیه صرف بوانفعالاتك تأثیریله انوار عقل شو طبیعت کثیفه ظلمتلرندن قورتولدی، ذکا، فطنت کونشلری مشارق عالیهسندن اشراقه باشلادی . اکر بوقدر کیرودار اولماسهیدی انسانده حیوانات سائره میاننده قالهرق درجات کمالك الك واپسینی بیله بولهمازدی .

شئون حیاتیهیه وقوف خصوصنده ناسك الك ایلریسنده بولنان، معاملات ومطالباتنك صوکنی الك طوغرو برنظرله کورن ، ذاتنده مندمج حقائقه نسبتله الكزیاده اطلاعی اولان برآدم کوسترككه مصائب وآلامه دیکرلرندن زیاده هدف اولماسون؟ کویاکه عقل مصیبتله الملك اتحادندن متولددرده اونك ایچون الیالابد بوایکی والد مهربانك سینهسنده پرورشیاب اولور کیدر .

انسان نفسنی طانیمق ، موجودیتی اورتن پردهٔ کثیفی آچهرق حقیقتی کورمك تهلکهدهدر. خصوصیله نفسی کندنجه هرشیدن مقدس حیاتی ایسه هرشیدن معززدر. انسان عالم طبیعتك هیئت موجودهسنه باقنجه حیاتك صورت دائمهده مظهر تجدد اولدیغنی ، انواع ذوی الحیاتك برطرفدن محو اولهرق دیکر طرفدن یکیدن ظهوره کلدیکنی کورور. لکن اجزای طبیعتی نظر امعانه آلنجه منظره هول انکیز برحال اخذ ایدر!

زیرا کوررکه کرداب عدم آغزینی آلهبیلدیکنه آچمش، طبیعتك بوعالمدهکی وظیفهسنی اکمال ایتمش اولان اجزاسنی بربر یوتیور ؛ هرموجودك عاقبتی بویله اولیور! ایشته بوفجیع صحنهنك قارشیسنده انسان قورقوسندن بایلمق درجهسنه کلیر ، صوکره کندی کندینه شویولده حسبحال ایدر: عجبا بنده بوکرداب مظلمه آتیلمهیه محکوم اولانلرمیانندهمییم؟ بوقدرذوق سوروب بوقدر الم چکدکدن، بونجه زمان صفای عافیتی ، بلای مرضی کوردکدن ، مصائبك ، شدائدك زهردن دها آجیلرینی یوتدقدن صوکره بنده نهایت شو جامد طاش پارچهسی، شوحس سز حیوان کبیمی اولهجغم؟

ایشته هرقلبی اشغال ایدن ، هرفکری یأس ایچنده براقان بوحسبحاللردرکه سیمای بشری برحزن دائمی ایچنده کوستر ؛ انسانی، کاشکه دنیایه هیچ کلمیهیدم ! تمنیسنده بولوندیرر . لکن ینه بوحسبحاللردرکه بشری کندیسنه رغماً سرحیاتی ادراك ایچون معرفت ذاته سوق ایدر طورور .

معرفت ذاتك محدود برصورتندن باشقهسنی محال کورن انسان اویله برحده کلنجه، برموفقیته ظفریاب اولنجه طوریجیلردن دکلدر. چالیشیر ، چابالار، ایجاد ایدر . لکن رحیق ظفرله نشوهدار اولهرق « علمدن آرتق نصیبمی آلدم . » دیمهیه قالمهدن قارشیسنده کندیسنه طوغرو باقان واوکا دهشت القا ایدن برمجهول دها کورور . حتی چوق کچمز، بیلیورم ظن ایتدیکی شیدهده بر، بلکه برچوق بیلمدیکی یرلر اولدیغنی اکلار .

ایی اما انسان ایچون کثافت جسمانیهسندن صیریلهرق ، یاخود نفسنك ایکی اوموزینه باصوب یوکسلهرك وجه حقیقتی نظرندن ستر ایتمکده اولان حائلی آشمق نصل ممکن اولور ؟

ایشته انسانك معقولاته نظراً حالی بوندن عبارتدر. لذائذ واذواقنه

کلنجه اودها نحوست آکیندر. بیچاره‌یی کوروروسکزکه ذوق وصفا خیال ایلدیکی برغایته طوغرو قوشارقوشارده عاقبت الـه ندامتدن، تحسردن باشقه برشی کچمز؛ قلبی‌المدن، کدردن باشقه برشی کورمز. حتی انسانلر ذوق‌وصفا نامنی ویردکلری شیلره دیدهٔ امعان‌ایله باقسه‌لر اوذواقلك اك کوچوکنك بیله حیاتی محو ایتمکده، نور انسانیتی سوندورمکده نه‌بیوك تأثیری اولدیغنی، هربرینك صوکنده بر چوق تهلکه‌لر باش کوستره‌جکی جهتله بونلرك قطعیاً التفاته دکری اولمدیغنی درحال کورورلردی.

بعضیلری سعادتك عدم حصولنه سبب طریق استحصالی بیلنمه‌مکدر، دیبورلر. لکن بزه کلنجه متقدمیندن بعضلریله همفکر اوله‌رق دیرزکه: جستجوی سعادتده ایلری‌کیتمك دائره‌ٔ املی توسیع ایتمکدن باشقه برنتیجه‌یی مفید دکلدر.

انسانك برده اخلاقی جهتندن اولان حالنه کلنجه‌بوخصوصده اولکیلردن دها از یأس وحرمانه معروض دکلدر. کوروروسکزکه بقا وموجودیتك ارکانی فضائلدن، اسباب اضمحلالی ایسه رذائلدن عبارت اولدیغنی بیلمکله برابر جهت خیره طوغرو اوزانمق‌ایستدکجه شری ذاتنه ملاصق وبوتون جهد ومساعیسنده لازم غیر مفارق کورور. صوکره کندیسنه رغماً افعال ردیئه‌ده بولنمق مجبوریتنده اولدیغی زمان‌ده قانون عدالتی آکلامش، مدار سعادتنك ایسه او قانوندن عبارت بولندیغنی یقیناً ادراك ایتمش اولدیغی ایچون کرچه سیئاته یاقلاشماز دکل، لکن یاقلاشدیغی نسبتده کندینه ونی نوعنه قارشی ظلم ایتدیکنی کورورکه بوده یکی برطاقم آلامه وسیلهٔ دیکر اولور!.

اوحالده نوع غریب بشره ملازم اولان بونجه مکدراتدن قورتیلمه‌نك یولی نه‌در؟ انسان ایچون طبیعتده‌کی حالات متماکسه‌نك بینی تألیف ایتمك، حسیاتیله آماللك آره‌سنده موافقت حصوله کتیرمك نصل قابل اوله‌بیلور؟ بعضیلری خلاصك علوم طبیعیه وکشفیات مادیه‌یه مربوط اولدیغنی سویلیورلر. لکن عفو بیورسونلر! زیرا بتون مادیه، جسمه عائد اولان بوترقیات، بوکشفیات روحك مصاب اولدیغی امراضك وخامتنی برقات دها آرتدیرمقدن باشقه بر نتیجه ویرمیور. چونکه بونلرك میاننده روحك مشتاق اولدیغی آرام وسکونی ولوقسماً اولسون احضار ایده‌جك بروا طه موجود دکل. بز بومبحثده بالذات علماء مدنیتی اشهاد ایتمك قدر قوتلی بر برهان کوره‌مدیکمز ایچون استاذ سپتیه‌نك (فلسفهٔ دینیه) سندن شوسوزلری نقل ایدیورز:

« هریکی یازیلان اثر فلسفینك، یاخود استادانه ترتیب ایدلمش حکایه‌نك عالم مطبوعاتده ظهورینی متعاقب هرطرفدن زیاده‌لشمکده اولان انین محوه یاقلاشمش حیات ایله آرتق دورهٔ شیخوخته کلمش، منزاره طوغرو ایلریله‌مکده اولدیغنی اکلامش اولان عالمك بر شهیق غمناکی دکلده نه‌در؟

شیمدی نفسمزده حرارت حیاته مقاومت قوتنی محافظه ایچون تفکردنمی واز کچملی‌یز، یوقسه خصیصهٔ تفکری محافظه ایچون آلام موته‌می قاتلانملی‌یز؟ »

ایشته‌بوتون بوحالات متعاکسهٔ قلبیه‌دن، بوقدر محن وجدانیه‌دن بونجه‌مصائب خفیه‌دن انسانده حس دینی اویانمقده‌درکه زمان فلاکتنده تسلیتسار اوله‌جق، هنکام اضطرابنده صبروسکون ویره‌جك یار غمکساری انجق بوحسدن عبارتدر. حس دینی‌نك بواهمیتی ایسه مسئلهٔ حیاتی اویله نظری ومبهم برطرزده دکل، بلکه عملی وغایت واضح برصورتده حل ایتمسندندر. أوت، واقعا حس تدین انسانه یکی برطاقم معلومات القا ایتمز؛ لکن اوزون زمانلر وادیٔ ضلال وحیرتده طولاشمش ایکن اونی کندینه کتیرر، موجودیت اصلیه‌سنه ارجاع ایدر.

نفسك تدینك آرقه‌سندن آتیلمسی؛ اوکا التجا ایتمسی اویله‌بوش یره آتیلمق، دامن خیاله صاریلمق قبیلندن دکلدر. بوحال انسانك طبیعتك لازمی، موجودیتك غیر مفارقی اولان برحسه مستنددرکه اوده بوعالم دهشت انکیزك صدماتنه، بوکون مهیبك تندباد انقلاباتنه قارشی انسانك متین براستنادکاهه احتیاجی حقنده‌کی حس طبیعیسیدر.

ایچمزده کیم واردرکه موجودیتنی تهدید ایتمکده اولان اك اوفاق برخطرك وقوعنده برالتجاکاهه محتاج اولدیغنی آکلامسون؟ ایچمزده کیم واردرکه شوقبهٔ زرقای سمایه باقسون، اومدهش نامتناهیلکی تأمل ایتسونده رعشه‌دارخشیت اولماسون؟ ایچمزده کیم واردرکه برطرفدن مخلوقات درین برخواب سکون ایچنده بولنسون؛ دیکر طرفدن سما آله‌بیلدیکنه قارارسون، بولوطلر بربری اوزرینه ییقیله‌رق کثیف کتله‌لر حصوله کتیرسون؛ برقلر چاقسون، رعدلر کورلسونده او بویله بر کیجه‌ده قورقو ایچنده قالماسون؟ یاخود ایچمزده کیم واردرکه کونك برنده، بهمه‌حال اوله‌جکنی دوشوندکجه هیجانه دوشمسون واو هیجان پنجهٔ موت کندیسنه طوغرو اوزاندیغی زمان بردست رهاکار آرامه‌یه اونی بلااختیار سوق ایتمسون!

ایشته بویله براستنادکاهه احتیاج حس طبیعیسی اوقاعدهٔ قویهٔ محسوسه‌درکه کونك مکونی اولان مبدع حکیم ایله اونك قوای غیر محدودی حقنده‌کی اعتقاد... یاخود تعبیرده براز دها تنزلی قبول ایدرسه‌کز شویله‌ده دیه‌بیلیرسکز: هرذره‌ده تأثیری مشهود اولان، بتون کائنات اوزرنده اجرای سیادت ایدن شوقوهٔ عظمی حقنده‌کی اعتقاد هپ اواساس متین اوزرینه ابتنا ایدر.

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

احمد ساقی بك مطبعه‌سی ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار : مسلكمزه موافق آثار ممنونيتله درج اولنور. درج ايديلمه‌ين اوراق اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، ادبيات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زين‌العابدين ـ ح . اشرف اديب

	سنه‌لكی	التی آيلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولاياتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبيه‌ده	٨٠	٤٠

تاريخ تأسيسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قيراه‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنير

درسعادتده پوسته ايله كوندريليرسه ولايات بدلی اخذ اولنور

عدد : ٤٧ | ١٢ رجب ٣٢٧ پنجشنبه ١٦ تموز ٣٢٥ | ايكنجی جلد

كلام الملوك ملوك الكلام

عيد ملیٔ عثمانينك سنهٔ دوريه‌سنی تبريك وتهنيت وبووسيله ايله تأييد روابط صداقت ايچون جمعه كونی حضور حضرت خلافتپناهيده نائل عز مثول اولان برهيئت محترمه‌نك (طنين) رفيقمزده خلاصةً مندرج بولنان صورت ملاقاتی رساله‌مزه مخصوص اولمق اوزره تفصيلاً تحرير واهدا اولنمغله مع الافتخار كمال شكران ايله درجنه مسارعت اولنور :

تموزك اوننه مصادف اولان بو [جمعه] نه مبارك بر كون ايدی اللهم كه دها كيجه‌سنك ظلامی بيله انوار رحمت الهيه‌نك سريانی استدعا ايدن بر رونق مافوق الطبيعه ايله تابدار وبويله بر كيجه‌نك سحرنده البته پك چوق خيرلر اوموله‌جغنه [رغائب] بر براعت استهلال ايدی .

حمرت لطيفه‌سی آفاق غربيه‌يه قدر انعكاس ايدن بر فجر صادق تعقيب ايدرك ييلديزلری منخسف ايدن خورشيد شعشعه‌دار ، بر سنه اول عينی كونده مفارق امته اشعه‌پاش اولان شمس حريت كبی پرتونثار اولمغه باشلاينجه محيط دار الخلافه‌ده برغليان سرور وسعادت رونمون اولدی: هر يرده امت اسلاميه وملت عثمانيه مشروطيت مشروعه‌لرينك كافل حقيقيسی اولان قانون اساسی‌يی استرداد ايتدكلری يوم مبجلك سنهٔ دوريه‌سی شنلكلرينه ترجمان حسياتلری اولان تظاهرات كوناكون ايله اشتراك ايتدكلری كبی بووادده طرز مشروع سلطنتك پادشاه اولی اولان خليفهٔ ذيشان سلطان محمد خان خامس حضرتلری اردوی همايونلرينه شمدی‌يه قدر امثالی كورلميان بر رسم كجيد اجرا ايتديرمرك بو كتلهٔ معظمهٔ حماست وشجاعتك بغی واستبداده قارشو سيف مسلول مهابت اولديغنی اظهار بيورديلر . او كون ذات شوكتسمات پادشاهی صلاة جمعه‌يی بالادا استجلاب رضای باری‌يه مثابرتدن صكره لطفاً

وتنزلاً حضور فائض النور خلافتپناهيلرينه قبول بيوريلان بر هيئت آره‌سنده بو عبد عاجز ده بولندم. بز او كون بر حس قبل الوقوعك الجاسيله سرای همايونه ، متحسر ديداری اولديغمز محترم ، معزز بر پدرك خاكپاينه يوز سورمك آرزو واشتياقيله كيديوردق نره‌ده او انسانی انسانلغندن متنفر ، موجوديتندن مأيوس براقان ماضينك سناديدی. نره‌ده او يالديزلی ديوارلری ايچنه مليونلرجه خلقك حقوق طبيعيه‌سنی كومن ، امنيت ، حسن ظن ونيت وخلوص وصميميت كبی معالی‌يه ممكن دكل محل دخول اوله‌ميان سرايلر كاشانه‌لر.. الحمد لله ايشته اونلر بشريتده بو اوصاف بر كزيده‌يی معدوم فرض ايدنلر كبی منفی ومنعدم اولدی او كندن كچركن باشمزی چويرمكه مجبور اولديغمز اماكنه بو كون كمال ابتهاج واشتياق ايله كيره‌بيليورز. بن بورادهسوكيلی پادشاهمزه مقر اولان سرای همايونك مزينات نظر فريبندن بحث ايده‌جك دكلم . بر چوق محتشم صالونلر ، اوطه‌لر طبيعی الوجود شيلردر . بنم اك زياده نظر دقتمی جلب ايدن نقطه محيط جناب پادشاهيده‌كی صفوت ومراسمده‌كی سادكیدر . خلافت مقدسهٔ اسلاميه ايله سلطنت معظمهٔ عثمانيه‌نك قوای عموميه‌سی شخصيت معنويه‌سنده تمركز ايدن بر پادشاهك شو عصر مدنيتده معذور ومقبول كوريله‌بيله‌جك درجه‌ده مدبدب بر محيطی اوله‌بيله‌جكنه قانع اولديغم حالده تأمين ايدرم كه سرای معلای حكمرانيده غبطه‌بخش امثال اولسجق بر ساده‌لك وفقط زائره بهمه‌حال حس حرمت تلقين ايده‌جك بر صفوت وصميميت محسوس ونمايان ايدی ، بناءً عليه هنوز نائل شرف مثول اولمازدن اول حكم ايتدم كه ذات حضرت پادشاه ذوق سلطنتی سيم وزرله تدارك قابل اولان دبدبه ودارات ايله دكل قلوب امتده پرطوته‌جق ملتك باعث فيض

وسعادتی اوله‌جق آمال وافعال ایله قائم بیلیورلر. وشیم فاروقیلرندن هر کون بردلیل نوین ارائه‌سیله امنیهٔ مقدسه‌لرینك بو امتك تعالی وترقیسندن عبارت اولدیغنی همه آن اظهار بیوریورلر.

بزذات حضرت خلافتپناهی‌یه سرقرین بك افندی دلالتیله ملاقی اولدق. لباسمز نصل ساده وتکلفدن آزاده ایدی ایسه حضرت پادشاهککیده اویله ایدی هیئتی قائماً قبول تنزلنده بولنان شوکتپناه افندمز تعاقب وتوالی ایدن التفاتلری پك صمیمی وطبیعی بروضع ووقار ایله بذل ایدییور. ومع هذا بزلره اصلا تحمیل منت ایتمدکلرینی کوسترن بربشاشت فوق العاده ابرازیله‌ده قلبلریمزی تطمین بیوریورلردی.

هیئتك وظیفهٔ رسمیه‌سنه تعلق بولنان قیصه ومتقابل برر نطقك قائماً تعاطیسندن صکره ذات همایون ملوکانه شو علوی جمله ایله مکالمه‌یه دوام بیوردیلر :

عدالت ، مساوات، اخوت بونلر غایت عالی وکزین کلمه‌لردر بو کلمه‌لرك معانیسنه وقوف حاصل اولدقجه مملکتده‌ده سعادت حصولی شبهه‌سزدر .

ذات حضرت پادشاهی توزیع عدالت ، تأمین مساوات وتأسیس اخوت ایله عثمانلیلر آره‌سنده حقیقی بر اتحاد حصول بوله‌رق کافل حیات وسعادت اولان بوقضایانك تمامی ثبوتی حالنده وطن معززمزك مظهر ترقی اوله‌جغنی اشارت بیوردقدن صکره ذات شاهانه‌لرنجه‌ده نخبهٔ املك بوندن عبارت بولندیغنی :

مملکتمزده مشروطیت اساسلری یرلشدکجه بتون عثمانلیلرك نائل سعادت اوله‌جقلرینی لطف حقدن تمنی ایدرم .

جمله‌سیله افهام بیورمشلر واساس مشروطیتك بونقاط مهمه ایله قائم وامر شورا ایله ادارهٔ نك فی الحقیقه بوخاك پاك عثمانی‌ده مسعوداً یاشامق ایچون خلق اولنان افراد ملت آره‌سنده عدل ومساواتی بالتأمین تأسیس قواعد اخوت ایله حاصل اوله‌جغنی تکراردن وبونك ایچون لطف باری‌یه دخالتدن صکره :

او وقت عثمانلیلر زوال ناپذیر بر سعادت واستقباله مالك اوله‌جقلردر .

نتیجهٔ قطعیه‌سنی پك طبیعی وحالاً دخی بوعاقبته پك مشتاق بر وضع ایله بالاستخراج ذات همایونلرنجه حریت ومشروطیتك خلقی وطبیعی اولدیغنی

بن خلقةً وطبعاً مشروطیت پروروحر طوغمش بر انسانم

قولیله اثباتدن صکره افراد هیئتك منسوب اولدیغی جمعیت مقدسه‌یی ایما بیوره‌رق :

سزلر بو کوزل اساسلری وضعه خدمت ایتدیککز ، بو خصوصده صداقت کوستردیککز ایچون شایان تبریکسکز.

التفاتیله حریت ومشروطیتك تأسیسی اوغورنده مصروف اولان همتك بالطبع کندیلرنجه پك قیمتدار اولدیغنی بوتقدیر علوی ایله‌ده اظهار ایلدکدن ماعدا :

جناب حقده بکا بو دورهٔ مشروطیتده پادشاهلق نصیب ایتدی الحمدلله .

جمله‌سیله‌ده مظهریت واقعه‌دن دولایی غیرت الهیه‌سنی کوستره‌رك اظهار آثار عدالت ایدن حضرت الله حمد وثناده بولنمشلر ماضیٔ مظلمه عائد خاطراتدن دخی بالطبع تجرید نفس ایدیله‌میه‌رك :

دوراستبداد بنی ده‌ازییور مأیوس ایدییوردی جناب حقك تقدیرات الهیه‌سی بو وقته نصیب ایمش .

جمله‌سی اویله بروضع دیندارانه ومتوکلانه ایله صرف وایراد بیورلمشدرکه آنی تعقیب ایدن : **انشاءالله جملةً نائل سعادت اولورز** جملهٔ دعائیه‌سی اولمسه بوخشوع مهیبه تحمل ایتمك ضعیف قلبمك کاری دکلدی. مع هذا ذات همایون ملوکانه زمان ادبار واضطبارده نه‌دن جه مشتاق ومتحسر حریت اولدقلرینی :

اکر بن دور استبدادده حکمدار اولسه‌ایدم امین اولکزکه حریتی ، مشروطیتی کندم اعطا ایده‌جکدم .

حسبحالیله اعلان بیورمشلردرکه بمنه الکریم زمان سعد اقتران پادشاهیلرنده دعائم حریت ومشروطیتك کمال متانتله قیام بوله‌رق شکل مشروع حکومتك الی الابد تزلزلدن مصون بر رصانتی‌ده اکتساب ایده‌جکنی امید ایتمکه بوده براشارت وبشارتدر .

همان جناب حق عمر وعافیت شاهانه‌لرینی مزداد بیورسون. ذات همایونلرینك جداً وحقیقةً بوامت مرحومه وملت نجیبه ایچون بر اب مشفق عد اولنه‌جق و حریت و مشروطیت اغورنده ایجاب ایدرسه بالذات نفسلرینی فدا ایلیه‌جك برخلیفهٔ ذیشان وشهنشاه جلیل الشان اولدقلرینه لطفاً بزه نقل وایراد بیوردقلری شوفقره‌ده دلیل باهردر :

بو کون حریت ابدیه تپه‌سنده کی آبده‌نك اساسنی وضع ایتدك اوراده طاش وچامور قویدیغم صیره‌ده یورلدیغمی سویلدیلر [خیر یورولمدم، دکل برطاش قویمق ممکن اولسه‌ایدی‌ده بو آبده‌یی کندم قالدیرسه‌ایدم دیوارلرینی بالذات اورسه‌ایدم ینه شهدانك حقنی تماماً ادا ایده‌مزدك] دیدم . واو صره‌ده شهدادن بر ایکیسنك اقرباسی غایت کدرلی ایدیلر اغلایورلردی اونلری تطمین ایتدم وایشته بوکونکی مراسم شهیدلریمزك اعلای علیین‌ده‌کی روحلرینی تطییب ایدییور بناءً علیه سز بوجهتله‌ده شایان تبریکسکز دیدم .

بوندن صکره بتکرار مظهر انواع التفات اولەرق عرض وداع ایله قلبلریمز موضعنه صیغمەیەجق برسونج چاربتیسی ایلەضربان ایتدیکی حالده سرای هایوندن آیرلدق وکمال سرور وابتهاج ایله حضوراً وغیاباً یکدیکری تبریك وتهنیه ایلدك .

ع . ع .

کسب وتجارت وتأسیس صنایعك

نظر اسلامیتده مرغوبیتی

مابعد

(٨) « ان روح القدس [١] نفث فی روعی ان نفساً لن تموت حتی تستکمل رزقها وان ابطأ عنها فاتقوا اه واجملوا فی الطلب ولایحملنکم استبطاء شیٔ من الرزق علی ان تطلبوه بمعصیة اه فان اه لاینال ماعنده بمعصیته » [٢]

جناب روح القدس یعنی باعث حیات حقیقیه ، واسطهٔ فیوضات ربانیه اولان جبریل امین علیه السلام بنم قلب تابناکمه فیضاررشادت اولمشدرکه هیچ برنفس بشریه استکمال ارزاق مقدره ایتمدکجه اکال حیات صوریه ایتمز. هرفردك رزقی ایر، کج کندیسنه واصل اولور. [رزقك وصولی بلا طلب ولاسبب دخی اولەبیلور. نصل‌که بعضاً کثرت مساعی ایله برابر مطلوبدن حرمان ترتب ایدر. فقط بوحاللرك ایکیسی ده بالنسبه نادردر . بناءً علیه نه احتمال اوله اعتماداً ترك طلب مشروع اولور، نه احتمال ثانی خوفیله بذل مساعده تراخی معقول کورولور.]

بوحالده دائما اتقا اوزره اولوکز ، طلب معیشت بابنده اجمال واحساندن آیرلمەیکز . رزقکزدن برشیئك استبطاسی ، آرزو ایتدیککز آنده عدم وصولی سزی صورت غیرمشروعەده سعی واستجلابه سائق اولماسون. نزد باریده‌کی فوزوبرکته معصیتله نیلکز قابل دکلدر . جناب رسالتمآب افندمز رزقك مقدر اولدیغنی بیان بیورملری عقیدەمزی طلب رزقدن ، صرف مساعیٔ ذاتیەدن نهی بیورمیور . بلکه جملەمزه طلبده اجمال ، طلب واقعی امر جمیل وحسن عد اولنەجق صورتده ایقاع ایتمکلکمزی امر ایدییور .

[طلبك صورت مشروعه اوزره وقوعی بیع وشرا احکامنی بیلوب شبهاتدن توقی، حیله واحتکارکبی شرعاً ممنوع اولان تشبثاتدن افراط حرص وطمعدن مجانبتله برابر منصفانه حرکتله تحقق ایده‌بیلەجکی امر آشکاردر .

(٩) « الاسواق موائد اه فمن اتاها اصاب منها » چارشو وبازارلر ، سوق تجارت عد اولنان محللر جناب حقك عبادی ایچون کشاده قلنمش مائدەلری منزلەسندەدر . اورایه وارد ، طلب معیشته جاهد اولانلر نصیبلرینی آلیرلر . [چارشو وبازاره کیتمك داد وستاد ایله اشتغال ایتمکدن عبارتدر]

(١٠) « لان یأخذ احدکم حبله فیحتطب علی ظهره خیر من ان یأتی رجلاً اعطاه اه من فضله فیساله اعطاه اومنعه »

سزدن بریکز ایپنی آلوب اودون طاشیمغه کیتمسی فضل وغنایه مظهر برآدمه واروب عرض احتیاج ایتمسندن خیرلیدر . اوآدم کرك ایستەدیکنی ویرسون ، کرك ویرمسون.

(١١) « من فتح علی نفسه باباً من السؤال فتح الله علیه سبعین باباً من الفقر » هرکیم التزام تکاسل ایدوب‌ده کندی نفسنه ـ ولو لسان حال ایله ـ باب سؤالی کشاد ایدرسه جناب باری اونك حقنده یتمش عدد فقر واحتیاج قاپوسی آچار ، قلبنی غنای حقیقیدن محروم قلار .

(١٢) « ان عیسی ع م رأی رجلاً فقال ماتصنع قال اتعبد قال من یعولك قال اخی قال اخوك اعبد منك »

عیسی ع م بررجله ملاقی اولوب نه ایله مشغول اولدیغنی سؤال ایتدی، عبادتله جوابنی آلنجه امرادارەسنی کیمك درعهده ایتدیکنی صوردی ، مخاطب: برادرم دیدی. حضرت عیسی ع م : اویله ایسه برادرك سندن عابد ایمش یعنی سنك معیشتنی تأمین ایتدیکی جهتله اصل عبادتی برادرك ایفا ایدییورمش ، بیوردی .

[بوحدیث شریفدن عبادته حصر اوقاتله بار نفقەیی آخر کمسنەیه تحمیل ایتمك امر مقبول اولمادیغی مستفاد اولمقدەدر . بوحالده دینی دنیوی بوتون وظائفی اخلال ایله اختیار عطالت وبالعکس مالا یعنی ومنهیاته انهماکله کفران نعمت نظر شرعده نه درجه مذموم اوله‌جغی وارستهٔ ایضاح عد اولنمق لازم کلیر .]

(آثار علماء وحکماء)

(١) لقمان علیه السلام اوغلونه خطاباً « کسب حلال ایله صاحب یسار اولمغه چالش . چونکه فقیر اولان کیمسه دائما اوچ شیئه معروض قالیر . امور دینیەسنده خلل ، عقل ودرایتنده ضعف ، مروتنده نقصان بولونور. بونلردن بشقه وده‌ها مدهش اولمق اوزره‌بنی نوعنك استخفاف واستحقارینه دوچار اولور. عزت نفسنی غائب ایدر. »

(٢) حضرت عمر الفاروق رضی اه عنه اثنای خطبەده جماعته خطاباً «یارب! بنی مرزوق ایله دییوب‌ده طلب رزقده تکاسل ایتمەیکز بیلیرسکزکه اوزرکزه کوکدن آلتون وکومش یاغماز بوتلره طالب اولان اسبابی تحری ایتمەلیدر »

(٣) ینه مشارالیه حضرتلری حدیقەسنده آغاج غرسیله مشغول اولدیغنی کوردیکی زمان محمد بن مسلمه نام صحابی‌یه خطاباً « پك بیوك اصابت! بویولده اشتغالاتکزی مشاهده ایتدکجه غایت مسرور اولیورم. انسان بوسایەده احتیاجدن وارسته اولور. هم دینی اعلا، هم شرف ذاتیسنی ابقا ایتمك ایستەین احراز ثروتدن بشقه واسطه بولاماز » بیورمشلردر . کلام آخرلرندەده شویله وارد اولمشدر : « اهل وعیال ایچون مبایعات ، بیع وشرایه دائر معاملات ایله اشتغال اثناسنده اولمك غزاده افنای حیات قدر شرفلیدر »

تابعین کرامدن ابراهیم نخعی رحمه‌اه « نزدکزده تاجر صدوق ایله زاهد متعبدك هانکیسی افضلدر » دیه مراجعت ایدنلره جواباً « نجه تاجر صدوق محافظهٔ استقامتله دها بیوك مجاهدەده بولنمش اوله‌جغندن مرتبەسی بالاتردر » دیمیشیدی. (حسن بصری حضرتلری بورأیه مخالفدر)

---

[١] برروایتده ان الروح الامین وارد اولمشدر. قرآن کریمده‌ده بوعنوان جلیل ایله جناب جبرائلدن تعبیر واقعدر: « نزل به الروح »

[٢] «نفث» نفخ مرادفی اولوب برنوع اوفلەمکدر . ضم رائله « روع » قلب صافی معناسنەدر « نفث فی الروع » تعبیری ملك وحیك شخصی کورنمەرك صداسی ایشیدلیەرك القای فیض ایتمسنده مستعملدر .

اکابر اصحابدن عبداه بن مسعود رضی‌اه عنه « بن برکیمسه‌یی نه دنیا، نه آخرت امورنده اولمیوب فارغ ومعطل کوررسه‌م غایت متأثر ومتنفر اولورم » .

ابراهیم ادهم قدس سره — برکیده بولندقلری اثناده شدتلی برفورطنه ظهوریله امواج دریا متلاطم، هرکس بیم جان‌ایله مضطرب ومتألم اولمسی‌اوزرینه: آمان افندم! حالمز نه‌اوله‌جق! نه‌دهشتلی بلایه طوتولدق .. دیین رفقاسنه خطاباً: « بوبرشی دکل! اصل شدت انسان اسیر عطالت اولوبده احتیاج دائمی‌یه کرفتاراولمقدر » بیورمشیدی .

تابعیندن ابوقلابه‌ـ رح ـ بردوستنه خطاباً: « سنی تجارتله مشغول کوردیکم زمان زاویهٔ مسجدده قائم کورمکدن زیاده ممنون اولورم . جونکه مشغلهٔ تجارت حسن‌نیتله اولونجه عبادت متعدیه عداولنور. »

اکابر صوفیه‌دن ابوسلیمان دارانی حضرتلری برمریدینه خطاباً « لیس العبادة عندنا ان تصف قدمیك وغیرك یقوت لك ولکن ابدأ برغیفیك فاحرزهما ثم تعبد » یعنی بزم نظرمزده غیری کیمسه‌نك منتی تحتنده تعیش ایدوب‌ده آیاقلرینی نمازده تصفیف ایتمك عبادت کامله دکلدر. عبادته رغیفینکی، ایکی کونلك طعامکی احضاردن بدأ ایتمه‌لی بعده انواع سائره‌یی ایفایه جالشمالیسك » بیورمشلر .

[مابعدی وار]

مناسترلی اسماعیل حقی

شرف

بشریتی تشکیل ایدن مختلف اقوامك ورد زبان ایلدیکی بو کلمه‌نك معنای حقیقیسندن جوقلری بی خبردر .

خلقك برقسمی شرف محتشم کاشانه‌لر، معلا بنالر وجوده کتیرمك، طاوانلری دیوارلری یالدیزلره غرق ایتمك، برسوری خدم حشم بسلمك، کهیلانلره، محتشم عربه‌لره بینمکدن عبارت ظن ایدییور.

دیکر قسمی شرف قیمتدار، مزین لباسلر کیینمکده، الماس کبی یاقوت کبی زمرد کبی کرانبها جوهرلر طاشیمقده‌در ظننده بولنیور .

دها بشقه‌لری شرف بکلك، پاشالق کبی رتبه‌لرده یاخود فلان صنفك فلان درجه‌سندن ویریلان نشانلرده‌در واهمه‌سنی بسلیور. بر حالده‌که حریف قرداشنك مالملکنی غصب ایدییور؛ اقرباسنك، یاخود ابنای ملتنك، یاخود وطنداشلرینك خانماننی ییقیورده کندیسنه بر کوشك یاپدیرییور. صکره اوکوشکه برچوق پاسبانلر، برچوق خدمتکارلر طولدیره‌رق بوصورتله ابدی برمجده، سرمدی برمفخرته نائل اولدیغنه، واسه بوقسه شرفك کندی حالندن عبارت بولنه‌جغنه ذاهب اولیور.

برطاقلری ایسه بالای عنوانده بوالقاب فاخره‌دن برینی آصمق، کوکسنی بر نشان یاخود برنطاق مفخرتله تزیین ایده‌بیلمك ایچون کیجه‌سنی اویقوسزلقله کوندوزینی بیك درلو اندیشه‌لر ایله کچیرییور. مطلبنه وصول ایچون مراجعت ایده‌جکی وسائل ماهیت اعتباریله نه‌اولورایسه‌اولسون عندنده مساوی. ایسترایسه اووسائط مملکتلرك خرابیتنه، ملتك پریشانیسنه، سفالتنه سبب اولسون، او شاهقهٔ شرفه یوکسلدیکنه قانع اولیور.

بزبوکبی اوهامك انسانلردن پك‌چوغنك اذهاننده حقیقت‌اولمق اوزره تلقی‌ایدلدیکنی کوروب طورییورز. لکن ظن ایتمیزکه‌بونلرك جمال حقی کوره‌جك کوزلری بسبتون کور اولمشدرده خطالرینی، حقیقتدن انحرافلرینی فرق ایتمیورلر. کاشانه‌لریله، خدمیله، حشمیله اعلان مباهات ایدن بر آدم کندینی حقیله تأمل ایده‌جك اولسه عجبا نه بولور؟ صمیم موجودیتندن طویمازمی‌که مدارمباهات عد ایتمکده اولدیغی بوکبی اسبابی جمع ایتدکدن بشقه تصور ایدیله‌بیله‌جك نه‌قدر شیلر وارایسه هپسنه مالك اولسه، بتون مکتسباتی ایچنده نظرنده الك عزیز اولمسی طبیعی بولنان کندی ذاتی کمال نامنه هیچ برشیء استفاده ایتمیور؛ قزاندیغی بتون شیلر کندیسنه قارشی اجنبی‌در؟ آره‌ده‌کی نسبت اونلری الده ایتمك ایچین اختیار اولنان شدائددن عبارت. کورمزمی‌که انقلابات زمان بوخصوصده کندی موقعنه واران یاخود دها ایلری کیدن برچوقلرینك اللرنده‌کی آلمشدرده کندیلرینی صفات وجواهر ذات نامنه نه‌یه‌مالك ایسه‌لر اونکله براقمشدر؟ بوکبی فلاکتزدکانك اساساً کمال انسانیدن برحظی یوق‌ایسه اوعاریت اسباب علا کیتدیکی کبی کندیلری‌ده طبقات سافله ارەسنه اینه‌رك آرتق قلوب ناسده هیچ برموقع شرفلری قالمیور .

کندی ذاتنده حلیهٔ فضیلت یاخود زینت کمال بولنمیه‌رق صرف آرایش مادیسیله، لباس فاخری ایله مباهات ایدن بر آدم او اسباب مستعار تفاخردن تجرید اولونجه نه‌حاله‌کلیر؟ عریان وسفیل طولاشان فقرا ایله براولمازمی؟ بوکبی شیلر ایله مباهی اولانلر قادینلرله مساوی اولدقلرینی اکلامازمی؟ رتبه‌سیله، نشانیله قورولان برآدم اونشانی طاقمازدن، اورتبه‌یه یوکسلمزدن‌اول برموقع یاخود برکمال قزانمامش ایسه بوحالنده نه اهمیت تصور ایده‌بیلور؟ بیلمزمی‌که کوکسندن اونشان، اسمندن اورتبه قالدیریله‌جق اولسه ینه‌اسکی درکهٔ محقریته اینه‌جکدر؟ رتبه‌سندن طولایی بعض سطحی‌نظرلر نزدنده نائل تکریم اولسه بیله اکلامازمی‌که بوتعظیم اورتبه‌یه‌در، یوقسه صاحبنه‌دکلدر؟ شمدی بوتعظیم سریع‌الزوال برحرکت عارضیه یاخود دهاطوغریسی قلب ایله تماسی اولمیان ظاهری مراسمدن عبارت اولمازمی؟

اوت، بوکبی شرفلی القاب شرافتی بتون عالمك مظهر اعترافی اولان بربیوك حرکت اوزرینه توجیه ایدیله‌جك اولور واولقب سامعینك افکارینی اوامرخیره سوق ایده‌جك اولورسه طبیعی قیمتی بیوکدر. نصل‌که بتون عقلای بشرك مبغوضی اولان برحرکتی متعاقب آلنان نشانلر، رتبه‌لر صاحبنه شان‌دکل، شین ویره‌رك هیچ برقیمتی اوله‌ماز .

نظر امعانی آچ، احوالی تأمل ایت، خطایه دوشمه. چونکه صوابدن اوقدر اوزاق دکلسك :

دشمنلری طرفندن پلونه آرسلانی نامیله یاد اولنان غازی عثمان پاشا قزاندیغی رتبه‌یی لقبی، موقع رفیعی انجق ملتنك حقوقنی مدافعه، دیننك شاننی اعلان ایچون فدای حیاتی کوزه آلدقدن، فضلنی یار واغیاره تسلیم ایتدیردکدن صکره احراز ایلدی .

حالبوکه ینه دیار اسلامده اویله امرا کوردك‌که دشمن عسکرینك اوکنه کچه‌رك کندی مملکتلرینك قپولرینی انکلیزلره آچدیلرده شو

خدمتلرینه مقابل اوله‌رق انکلتره حکومتی کبی برحکومتدن رتبه‌لر منصبلر آلدیلر . بوکون انکلیزلر اوممکتلرده اویله برصورتده یرلشدیلرکه زواللی مسلمانلر اونلری چیقارمق ایچون اوغراشوب طوریبورلر .

شمدی برغازی عثمان پاشانك سینهٔ حماستنده‌کی نشانك موقعنی کوزاوکه کتیرك؛ برده ینه اونشانك شوبینسز، شوسرسم حریفلرك ملوث صدرلرنده‌کی موقعنی دوشونك ! ظن ایده‌رم شوایکی موقعی نظر امعانه آلمق صورت قطعیه‌ده اثباته کافیدرکه نشانلر ، رتبه‌لر استحصالی ایچون اختیار اولنان حرکتك بویوکلکیله بویور آلچاقلغیله آلچالیر .

شرفك معنای حقیقیسنی اکلامایوب‌ده کوناکون وهمله‌ره‌قاپیلان شومختلف صنفلرده‌کی خلق عجبا نره‌دن یاکیلیورلر ؟ بیلمیورلرمی که صاحبی ایچون هیچ برزمان نسیانه محکوم اولمایه‌جق بریاد جمیل تأمین ایدن لباس‌فاخر، خون‌حمیتله بویانان،، وحشهامتله‌ییقانان ثوب‌طاهردر. انجق ملته مجدوشان قازاندیرمق ایچون قانه‌بویانانلردرکه خاطرهٔ حماستلرینك حضورنده سسلردینر ، یورکلر اك بیوك برحس احترام ایله ضربان ایدر .

حالا اوکرنمدیلرمی‌که اذکار مفاخری سماره قدر یوکسلن ابرار، وارسه ، ملتنك برحق مغصوبنی استرداد ایتمك یاخود مجدحاضرینی مدافعه‌ده بولنمق ایچون محبس کوشه‌لرنده ، زندان بوجاقلرنده افنای عمر ایدنلردر ؟

ظنمجه محتشم‌کاشانه‌لرك، مطنطن‌سرایلرك، اوست قاتنه چیقه‌رق غایت نظر فریب برطرزده طرح ایدلمش باغچه‌لرینی کمال مباهات ایله تماشایه طالان، سعادتخانه‌لرینك آلتندن کچن عباداللهه بوقدر یوکسك برمـوقعدن عطف نکاه ایدن ، بوتون حیـاتلرینی نائل اولدقلری لذائذدن استیفای حظه تخصیص ایدن آدملرك بوعالمده هیچ بریادجمیلی قالمیه‌جغی کبی حیاتلرینه ، موجودیتلرینه عائد بوتون شئون مالکانه‌لرینك دائرهٔ حدودی داخلنده محصوراولوب‌اوندن خارج، چیقه‌ماز بونلرك وقتیله ناز ونعیم ایچنده یاشایان‌ایپکلی، صیرمه‌لی لباسلر ایچنده خرامان ایدن، لکن بوتون اراسباب نعیمی ؛ بوتون اوثیاب فاخری براقه‌رق بوعالمدن هیچ برشی آکلامادن کیدنلردن هیچ فرقی یوقدر.

هیچ اسـلافدن برینی ایشتدکمی‌که فلان نشـانه نائل اولمش ، یاخود فلان رتبه‌یی احراز ایتمش اولدیغی ایچون ابنای بشر آره‌سنده بریاد براقمش اولسون؟ أوت عالم ایدی، فعال ایدی، جوانمرد ایدی، شوایشلری کوردی، شویله اوغراشدی، شویله یاپدی ، بویله‌ییتدی شونی احیا ایتدی، بونی افنا ایتدی ، کبی بوعالمده براثر ثابت‌براقان حرکاتی یاد ایدرلر .

اسکندر کبیر آکلدیغی زمان عجبا متوفانك کوشکی وارمی‌ایدی یوقسه یوقمی ایدی ، سؤالی کیمسه‌نك خاطرینه کلیرمی؟ هانکی‌سرسم واردرکه برنجی ناپولیونك سیرتنی اوطوردیغی کوشکده ، یاخود طاشیدیغی لباسده آراسون ؟ عجبا کلوب کچن بوقدر اعاظم احراز ایتدکلری منازل بلند شرفی کوشکلر، سرایلر یاپدردقدن ، ناز ونعیم ایچنه طالدقدن صکره‌می اله کچیردیلر . یوقسه اویوکسـك مراتبی حاکمیت وسیادتله ، فتوحات ایله مظفریات ایله‌می استحصال ایلدیلر ؟

ایشته ملتك‌بری وهمه، خیاله‌قاپیله‌رق مصالح مملکتی یوزاوستنه براقدی ؛ مجد قدیمی هیچ معناسی ، مدلولی اولمیان بر طاقم کلماته دکیشدی ؛ رتبه‌لر ، نشـانلر نااهللره بذل اولنوب طورورکن، بر رتبه‌یه یاخود بر نشانه نائل اولمقله اکتسـاب شرف ایلدیکنه — وجدانه رغماً — قانع اولدی. بوملتك افرادی صمیم موجودیتلرندن یوکسلن صـدای حقی دیکلسه‌لر ، قلبلرندن خروش ایدن انین تلعینه قولاق ویرسه‌لر ، نظر امعانی آچوب‌ده محیطلرینی برآز تماشا ایتسـه‌لردی اوزمان توهم ایتـدکلری کبی موقع شرفده دکل ، اك واپسین بر درکهٔ ذلتده اولدقلرینی ، شرفك معناسنی یاکلش آکلادقلرینی ، استحصـال شرف ایچون یاکلیش یول طوتدقلرینی یقیناً آکلارلردی .

بو ملتـك افرادی وطنلرینك محاط اولدیغی فلاکتی ، اخلافه براقه‌جقلری عارومذلتی بیلسه‌لردی اوزرلرنده‌کی رتبه‌لری، نشانلری قوپاروب آتارلردی‌ده شرف حقیقی‌یی استحصاله سـبکبار اوله‌رق قوشارلردی .

شرف معین ، محدود بر حقیقتدرکه شرائع آلهیه اونك ماهیتنی ایضاح ایتمش، عقلای بشرده لایقیله تحدید ایلمشدر . بوکون ماهیت شرفی اکلامایه‌جق هیچ بر انسـان یوقدر ؛ مکرکه باصرهٔ وجدانی بوسبتون پرده دار اولسون .

شرف انسان‌ایچون اویله برضیای وجدانیدرکه نظرلر، فکرلر شعاع سرمدیسنه انجذاب ایدر ؛ اویله بر جمال، فوق الخیالدرکه قلبلر فروغ تجلیسنه حیران اولور .

بوضیای مبینك مشرقی‌ایسه اوحرکتدرکه یاابنای ملتی‌تهلکه‌دن قورتارمق ، یاخود لیل جهالتـدن خلاص ایتمك ، یاخود بر حق مغصوبی استردادە سائق اولمق ، یاخود مجد قدیمی اخطارده‌بولنمق، یاخود دوشدیکی مزلقهٔ فلاکتدن قالدیرمق ، یا خود سـبیل رشادی کوسترمك ، یاخود اخلاق عمومیه‌یی تهذیبه چالیشمق، یاخود تفرقه‌دار اولان افراد جمعیتی اتحاده کتیرمك، یاخود قلبلرده محکوم‌زوال اولان حسیات حمیتی‌یکیدن اویاندرمق کبی برغایهٔ عظیمه مؤدی‌اولور. هرکیم شو صایدیغمز غایتلردن برینه مؤدی برعمل خیرده بولنه‌جق اولورسه هرمعناسیله شرف صاحبیدر ؛ ایسـترسه کمال فقر ایچنده یاشاسین، بارینه‌جق برمسکنی‌اولماسین‌ده طاغلرده تپه‌لرده‌طولاشسین، ییه‌جك بوله‌ماسین‌ده خدایی نابت اوتلرله تسکین جوع ایلسین .

قزانمش اولدیغی حقیق شرف کندیسی ایچون بوتون اسـباب رفاهیتك یرینی طوتار . جبین بلندنده پارلایان اوضیای مبین عمومه قبله‌کاه اولور. حیران نظرلر، پریشان‌فکرلر اونور رهاکاره طوغرو شتاب ایدر. هیئت ظاهری نه‌قدر حقیر اولورسه اولسـون، حساس

وجدانلر اونك احتشام باطنیسنی طانیمقده کوجلك چکمز ؛ صورتده نه قدر منفرد بولنورسه بولنسون ، میل معالی ایله متصف قلبلر اطرافندن برزمان آیرلماز.

عندنده کاشانه‌لرك ، سرایلرك نه قیمتی اوله‌بیلیر که جهان روحی اك محتشم قصرلر، اك معظم سعادتسرالر، اك نکهپیرا منظره‌لر ، اك جان آشنا سیمالر، اك سرمدی نورلرله مالامال.

نه عالی حیاتکه قلوب امتده پایدار اولیور. نه بویوك عزت که جبهۀ اعصارده ابدیاً اشراق ایدییور. وفی ذلك فلتینا فس المتافسون.

أوت واقعا بر آلای فطرت سافله اصحابی بویله حقیقی بر شرف قازانمش اولان وجوده هجوم ایدرلر؛ بیچاره‌یی سهام طعن وتزییفه هدف ایتمکدن چکنمزلر. اکتساب شرف نامنه بر طاقم رزائل اعمال ایله اتــلاف ایلمش اولان بومخلوقلرك نظرنده اونك پارلاق پارلاق مظفریتلری، پك سونوك کورونور. بونلر کالك شمیم لطیفندن قاچه‌رق مردار قوقولره جان آتان معهود بیس بوجکلره بکزر !

بویوك بویوك ایشلر کورن برمرد فاضل ایچون انسانلقدن نصیبی اولمیان برطاقم اسافلك هدف استخفافی اولمق، یاخود بر آلای نانکورلرك اضرارینه معروض قالمق استبعاد اولنه‌جق برشی دکلدر. انجق حقیقت آرانه‌جق اولورسه بوکی پسپایکان کندیلریله اکلنیور، کندی ضررلرینه چالیشیور دیمکدر. ذاتاً اونلرده اوزون مدت بوعمای غفلت ایچنده قالمازلر: مسخره‌یه آلدقلری، اضرارینه یلتندکلری آدمك غرس ایتدیکی یتیشیر یتیشمز میوه‌سنی قوپارمقدن کری طورمازلر، اوندن صوکره‌ده اغاجی دیکن، محافظه‌سنه چالیشان آدمه قارشی تشکر ایتمکدن باشقه برشی یاپه‌مزلر ؛ ولو او آدم اسباب شرف توهم ایتدکلری ظواهرده کندیلرندن دون بولنسون.

صوکره اوغرایه‌جقلری جزا ایسه ندامتدن ، وقتیله یاپدقلری فنالقلری آکه‌رق تلهفدن عبارت قالیر.

ایشته شرف حقیقی‌یی موجب حرکتده بولنان آدم تکریم الهی‌یه مظهر اوله‌رق یاشادقجه مکرم اولور ؛ مهر موجودیتی بو عالمك افقندن چکیلنجه‌ده شعاعاتی دنیاده‌کی ییلدیزلره ، بدرلره قارشی محتجب اولماز.

أوت ، واقعا کندیسی أولور، جسمانیتی دفین تراب عدم اولور؛ لکن بشریتك قلبندن ، اخلافك یادندن هیچ برزمان کیتمز. نزد الهیده حیات ابدیه‌یه مظهر اولور. اونك حیاتی نه‌کوزل بر حیاتدر ! ولمثل هذا فلیعمل العاملون.

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

عثمانلی بایراغی

— کرید برجنده —

دامانی دریالر اوپن برج اوزرنده
شهبال ملائك کبی پیوستۀ آفاق
بکلر کیجه‌یی ساهر وزنده
شرقك اوبویوك جبهه‌سی، بایراق !

ارواح اعاظمله اولوب کاه مشافه
پنهای سرائرده بیلنمز نه قصیلدار ؛
بعضاً دوشونن حاله مشابه
برلحظه دوروب صوکره قیلدار.

مغلوب تهیج کبی بعضاً ده خروشان
اظلال محیطاته وورورشهپر نفرین ؛
بعضاً کورونوب ساحل یونان
مشئوم خبرلر ویرر انکین . . .

§

ای هیکل برعنعنه . تمثال شرف ، ای
ارطغرلك احفادینه ترك ایتدیکی فرمان ،
ای حربه دوکوب سایۀ رحمان
انسانه اولوم ذوقی ویرن شی !

فوقکده‌کی ارواحی‌ده اشهاد ایده‌رم که
پامال ایده‌مز دست تعدی سنی اصلا
قان اولسه شو پیشکده‌کی دریا
جبهه‌ك یره دوشمزینه حاشا !

۱۸ حزیران ۳۲۵ ابراهیم علاءالدین

مباحثات :

سنین وفیره‌دنبری بین العلماء قیل وقالی موجب بعض مسائل حقنده بو کرده جریدۀ فریدۀ معتبره‌کزده مباحثات سرلوحه‌لی بعض استفسارات ایله فقهانك بوبابده‌کی تتبعاتی استقرا اولنمش وعاجزلرنجه مسائل مذکوره حقنده فقهاء عظام ومتأخرین کرام حضراتندن مروی نقولات محدودیتنه مبنی تعیین مسئله‌ده تردد حصوله کله‌رك علماء اعلام افندیلریمزك بوبابده‌کی تتبع و مطالعه‌لری نتایجنه انتظار ایتمکده ایسه‌مده بو آنه قدر شو یولده بر اثر نشر ایدلمامش اولدیغندن اساتذۀ کرامزك بو خصوصده‌کی مطالعات وتتبعاتلرینك نشریله اوزاق وکوجك مملکتلرده مقدس وظیفه ایله مشغول اولادلری تردددن خلاص بیورملری رجاسیله عاجزانه بعض مطالعه‌لرمی صراط مستقیمه کوندرییورم. هر نقدر معلومی اعلام قیلندن ایسه‌ده اساتذۀ کرامك نشر مطالعاتنه

احتمالکه بر وسیله تشکیل ایدر امیدی بو خصوصده مدار تشویق اولمقده‌در . ومن الله التوفیق والهدایة .

شمدی‌یه قدر مملکتمزده بر کونلك هلالك رؤیتی ممکن اوله‌مدیغندن صوم وافطار ایچون ایکی شی ایله عمل ایتمکده‌یم : برنجیسی استفاضه‌که لوامزدن جم غفیر کلوب تواتر درجه‌سنده خبر ویرملری . ایکنجیسی لوامزجه رؤیت هلال ثابت اولوب وحکمك دخی لحوقیله اعلام وایکی شاهدك یوله چیقارلدیغنه دائر آلنان تلغراف ایله .

تلغراف ١٢٠٦! ده ایجاد اولنوب ١٢٤٠ تاریخنده وقوعه کلان واقعه مسئله‌یی حله کافی ظن اولنور ایسه‌ده تلغراف وتلفون وتلسز تلغراف کی وسائطایله عمل اولنوب اولنمیه‌جغنده شمدی‌یه قدر فقها سکوت ایتمشلردر. فقط شو مذکورات ایله عمل دخی قواعد فقهیه‌دن استخراج اولنه‌بیلور .

١٢٤٠ ده‌کی وقعه : شعبان المحترمك یکرمی طقوزنجی کونی اثنین کیجه‌سنده دمشق شامده استماع اولنان شهادت و مفتینك فتواسی اوزرینه رمضانك ثبوتی واوروجك فرضیتیله حکم اولنوب رمضانك دخولی و ناسك صائم اولملری اعلان اولنمسی اوزرینه بعض شافعیه بو حکمی نقض مراد ایتدیلر و زعم ایتدیلرکه رمضانك اولی اولمسی ثابت اولان اثنین کونی صبیحه‌سنده بر جماعتك هلالی کوردکلرینی ناسك بعضیسی خبر ویریور . شوحالده شو اثبات شافعی و حنفیده صحیح اولماز . زیرا هم اقشام هم صباحی هلالك کورنمسی اصلا ممکن اولمدیغندن بزم منجملریمز عندنده عقلا ممتنعدر . اویله ایسه شهادت وحکم عقله مخالفدر. مذهبینك اتفاقیله شهادت وحکم باطلدر . وزعم ایتدیلرکه حکم اصلندن صحیح دکل وخطای صریحدر . زیرا سلطان او حاکمی بر سنه ایچون حاکم قلدی. سنه‌نك آخری ایسه غرهٔ رمضان رمضانك دخولیله قضادن معزول اولوب حکم مسطوری صحیح دکلدر . زاعم شهرك حاکمك حکمی وحکمدن صکره ثبوتی وعلیهنه حکمك صحتنی درك ایده‌مدی .

بعض شافعیه بو حکمی کتب حنفیه‌دن بحرك عباره‌سنه راجع اولمامسنی زعم ایتدیلر بحرك عباره‌سنی بوقضیه‌ده حاکمك خطاسی اوزره داله بولدیلر و زعم ایتدیلرکه حنفیه شو مسئلهٔ ظاهره‌ده مذهبلرینی فهم ایده‌میورلر . شوحالده حکم هر ایکی مذهبه نظراً دخی مخالف اولیور .

وقعه عوام و جاهللر بیننده شیوع بولدی و خبر بلاد اسلامدن چوقلرینه مستفیض اولدی ، بعضیلر اهل شام کبی یوم الاثنینده صائم اولدیلر؛ برطاقیده سالف الذکر شافعیه رأینده بولندیلر. مسئله‌یی ودی قیل وقال چوغالدی. ایشته اوزمان شوزاعملر ایچون مذهبلری اوزره خطا ایتدکلری یقیناً تبین ایتدی ایسه‌ده بعضیلری بز بو مباحثاتی حنفیه‌نك خلافندن خروج ایچون یاپدق وحنفیه بومسئله‌ده مذهبلرینی بیلمیورلر دیمکه قدر واردیلر. حالبوکه بوادعالری طوغری دکل ایدی. بیلمزمیزکه مسئله مسئلهٔ اجماعیه‌در . مسئلهٔ اجماعیه‌ده ایسه اختلاف یوقدر .

ایشته او صره‌لرده محمدبن عابدین مرحوم فقهاء عظامك اقوالنی جمع وبوبابده‌کی مطالعاتنی بیان صددنده تنبیه الغافل والو سنان رساله‌سنی وجوده کتیردی. هلال رمضانك نه‌ایله ثابت اوله‌جغی وکوندزین رؤیت هلاله ونجوم وحساب علماسنك اقوالنه ومطالعك اختلافاتنه دائر اولان احکام شرعیه‌یی درت فصلده بیان ایتدی. مشار الیهجه مختار اولان اقوال فتوی صورتنده تصویر اولنه‌رق صراط مستقیمك قرق دردنجی نسخه‌سنه درج ایدلدیکندن تکرار ایضاحه احتیاج قالمیوب شو مسائل هلالیه‌دن بعض اهمی حقنده‌کی مطالعاتمی عاجزانه ترديف ایده‌جکم .

برمفتی حسابك قطعی اولوب (ومن أتى كاهنا اومنجما . . . .) حدیث شریفنده اولان نهی ایله علم الاحکامی مراد ایدر و مواقیت صلاة وقبله بیلنه‌جك قدر علم حساب ونجومی تعلم جائز اولدیغی ایچون مثلا منجمون و حسابیونك فلان کیجه آی طوتیله‌جق، فلان کون هلال رمضان ظاهر اوله‌جق دیدکلری مجرد حسابدر . نهیده داخل دکلدر دیه‌رك صاحب اشباه وقاضی وجمع العلوم صاحبنك (لا بأس بالاعتماد على قول المنجمين) قوللری وابن مقاتلك منجم وحسابیونه سؤال اولنور وبونلردن بر جماعت اتفاق ایدر ایسه سوزلرینه اعتماد اولنور [زیرا امت ضلالتده اجتماع ایتمز] قولیله عمل ایدوب منجم باشینك تقویم رسمیسی‌ایله مثلا غرهٔ هلال شهر رمضان اثنین کوننده معتبردر دیو فتوی ویرر واول فتوی‌ایله اوکونك حاکمی اثنین کوننك رمضان اولمسی ایله حکم ایدر و اعلام دخی ویررایسه حکمی صحیح واعلامی موافق اولدیغندن اولکونك اوروجنی یمك حرامدر. غرهٔ هلال شوال دخی بویله اولوب برمنوال محرر حکم واعلام ویریلور ایسه اول کون اوروج طوتمق حرامدر فقط ١٢٧٣ ده صادر اولان اعلام اول سنه‌نك رمضاننه مخصوص اولوب شمدی آنکله عمل اولنمز. حمد اولسون بلادمز حاکم، مفتیدن خالی دکلدر . قضا وکفارت لازم کلوب کلمیه‌جکی و منتسبین علم هیئتك صائم اولوب اولمیه‌جغی شو بیاندن آکلاشیله‌جغی کبی تنبیه الغافل رساله‌سنه‌دخی مراجعت اولنور.

کلهلم تلغراف، تلفون، تلسز تلغراف مسئله‌سنه: مجتهد غیرمنتسب هرنقدر زمانمزده تجویز اولنمز ایسه‌ده مجتهد منتسب موجوددر . دور هیچ برزمان مجتهددن خالی دکلدر. فقهانك قواعد فقهیه‌لری میدانده اولدقچه بو بابده بیوك تردده محل کوره‌مم . زیرا فقهامز برمصرده رمضان ویاشوال ثابت اولدیغنده سائرناسه لازم کلور. وظاهر مذهبده اهل مغربك هلالی رؤیتیله اهل مشرقه لازم کلور دییورلر . شو حالده مثلا قضامزه نسبةً طقوزساعت مسافه‌ده قره‌حصار ایله اقشهر و یدی ساعت مسافه‌ده عزیزیه و دها اوزاق بر محلده رؤیت هلال ثبوت بوله‌رق مبدأ رمضان ویاشوال ایچون حکم اولنوب اعلام شرعی صدور ایدوب قضامزجه رؤیت هلال ممکن اوله‌میوب رؤیت هلال ثابت اولان مذکور محللردن برندن رسماً تلغراف ایله اخبار کیفیت اولنوب وبزم ایچون یقین حاصل اولدیغنده بزده ایکی حال میدانه کلور :

۱ — رمضان غره‌سی ایسه قضامزجه رؤیت ویا استفاضه ایله رمضان ثابت اولمدیغندن اول کون اوروج طوتمامق حلال .

۲ — شبهه‌سز و یقیناً بیلورزکه تلغراف رسمیده خلاف اولمز . اول کون رمضاندر . اوروجی طوتمامق حرام .

حرمت جانبی ترجیح ایله تلغراف ایله عمل ایدوب اول کون رمضان اوروجنی طوتمق ورمضانی اعلان ایتمك واجبدر. شوال آیی اعتبار اولندیغنده ینه بویله‌در؛ شوال آینك غره‌سی تلغراف ایله خبر ویریلدیکنده ینه مملکتمزجه ثابت اولمدیغندن اوروج طوتمق حلال ولازم یقیناً بایرام اولدیغی بیلدیکمزدن اوروج طوتمق حرامدر شو حالده بایرام یاپمق واجبدر. تلفون وتاسزتلغرافده بویله. شاهد برشیئك صحتنی اکلامق ایچون مشروعدر. شو وسائط ایسه برشیئك حقیقت وصحتنی خبر ویرر اویله ایسه بونلر ایله عمل جائز ولازمدر. فقط اولی اولان رمضان ثابت اولان مملکتك حاکمی دیکر حاکمه شاهدلرله اعلام یوله جیقارلدی دیه‌رك تلغراف ایله معلومات ویرمك کرکدر. اقوال فقهایه تبعاً ایشته مطالعات عاجزانهم بوندن عبارت اولوب استاذ کل مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلری وامثالی کبی علماء ذوی الاحترامزك وجمعت علمیه‌نك بو بابده‌کی مطالعه‌لرینی اولادلرینه بیدریغ بیوره‌لرینی عن صمیم القلب تمنی ایلرم . الله موفق کل خیر .

۱ رجب ۳۲۷ سنه — بولوادین قضاسی مفتیسی

محمد علی

مساوئ اخلاق ونتایجی

بوندن اول مکارم اخلاق و سعادت دارینه تخصیص ایتمش اولدیغم برمقاله‌ده : انسان ماهیتی ایجابنجه بهمه حال سعادت فانیه وباقیه نامیله ایکی درلو سعادته مفتقر ایسه‌ده مقصد اقصاسی سعادت باقیه اولدیغنی شوقدرکه بونك موقوف علیهی‌ده سعادت فانیه بولندیغنی وبو سعادتلرك ایکیسنه بردن نائل اوله‌بیلمك ایچون مطلقا مکارم اخلاق ایله اتصاف لازم کلدیکنی وبوده آنجق مقتضای فقه‌شریفه تمام مراعاتله حصولپذیر اوله‌بیله‌جکنی مجملاً و مدللاً سویلمش ایدم . فقه شریفك مقتضیات فوز غایاتنه کاینبغی مراعاتك کیفیتنی انشاءالله ایلریده بقدر الامکان بیان ایتمك اوزره بو مقاله‌مده دخی مساوئ اخلاق، لکن علی الاطلاق دکل بلکه استبداد ومشروطیته قابل انکار اولمیان تأثیرات مخصوصه‌سی اعتباریله ، موضوع بحث ایده‌جکم . والله المرشد .

اول امرده شو نقطه‌لری کمال دقتله قید ایتمك لازم کلورکه مؤبداً فنایه محکوم اولمسنی خدای لم یزل حضرتلرینك الطاف بی نهایه‌سندن اخلاص تام ایله تمنی ایلدیکمز « استبداد »ك اساسی سوء اخلاق اولدیغی کبی ابدیاً بقا بولمسنی بتون قلبمزله ایستدیکمز « مشروطیت »ك مبناسی‌ده حسن اخلاق اوله‌جقدر وبو قضیه‌لرك صدقنده نه تغیر وتزلزل قبول ایتمز برقناعت مطلقه‌م واردر. شمدی بونلری برر برر تدقیق ایده‌لم :

اولا برنجی قضیه‌یی اله آله‌لم : بوبابده تردده محل کورمیه‌رك ، تکرار ایدرم‌که : تخطاری بیله دلخراش اولان اومنحوس استبدادك تملی، نقطهٔ استنادی الك شامل معناسیله سوء اخلاقدر. چونکه استبداد خالق حکیم حضرتلرینك فطرة ممتازه‌یه مظهر قیلدیغی انسانی حسب الانسانیه حائز اولدیغی حقوق طبیعیه‌دن محروم قیلمق شویله‌که انسانك الك قطعی ومقدس حق طبیعیسی اولان حریتنی دها طوغری تعبیرله انسانیتنی سلب ایده‌رك اونی بهائمه الحاق ایلمکدر . استبدادك بورادکی معنای معروفی بوندن عبارت دکلمی ؟ یعنی انسان خالقنك احسان واجب الشکرانی بونلرن حقوق اصلیه‌سنك اقسام مهمه‌سندن مستفید اوله‌میه‌جق اوتقدیرده سائر بهائمدن یك‌ده فرق قاله‌میه‌جق . حالبوکه بویله بر حال فلاکت مآله معروض قالمق ضعف اخلاقك بر نتیجهٔ مشئومه‌سی اولدیغنه بن امینم . اوت بتون وجدانمله قانعم‌که متانت اخلاقی محافظه ایدوب طوران بر قوم — بعض استثناآتدن قطع نظر — هرزمان هریرده محافظهٔ حقوقه‌ده موفق اولور . بر قومك حسن اخلاقنه خلل کلدکجه اوقوم ایچون بلای استبداده کرفتار اولمق یوقدر . چونکه استبداده کردنداده اولمسی ایچون انسانده حس مقاومت قالمامق، دماغنی مسکنت ، عجز قاپلامق لازم کلور. بوده سوء اخلاقك تولید ایده‌کلدیکی برحال الیمدر .

ظن عاجزانه‌مه کوره عوامل مادیه ومعنویه ایچنده سوء اخلاق قدر انسانلره تخریبات مدهشه ایقاع ایدن برشی تصور اولنه‌من . فساد اخلاق ، اضمحلال اقوامك برمقدمهٔ بینه‌سیدر . تاریخ عمومی نظر امعانه آلندقده کوریلورکه برقومك اخلاقی بوزلمدقجه او قوم منقرض اولمامش ، بالعکس صفوت اخلاقی محافظه ایده‌میان اقوام عاقبة الامر هلاك اولمشلردر. بونك ایچون کرهٔ ارضده تا بدایت خلقتدن بو آنه دکین نقدر مستبد حکمدارلر کلمش ، نقدر حکومات مستبده تأسس ایتمش ایسه هپ ملتلرینك ضعف اخلاقندن استفاده ایتمشلردر. بناءً علیه بیانات سابقه‌مزك بر قضیهٔ محکمه اولدیغی بیلان وملتی کندی آمال حریصانه‌سنه اسیر وفدا ایتمك ایستیان برطاقم آلچق حکمدارلر مقصدلرینه قولایجه وصول ایچون هرشیدن اول حسن اخلاقی مدهش برصورتده بالطه‌له‌مشلر . بوخصوصده هرنه یاپمق لازم کلیرسه یاپمشلردر .

ایشته دماغی مجرد شیطانت و ملعنت معدنی اولان عبدالحمید ثانی دخی مثلی نامسبوق براستبداد وطنسوز تملنی وضع ایده‌بیلمك ایچون اول باول بوملت نجیبه‌نك اخلاقی بوزمغی دوشونمش ، استحصال امل بابنده توسل ایتمدیکی ویا ایتمك ایسته‌مدیکی وسائط ملعونانه قالمامشدر. بونلر اوقدر چوق ومتنوعدرکه صایمقله بیتر کبی دکلدر. یالکز شوقدر دیه‌بیلیرم‌که : الك برنجی واسطه اولمق اوزره مملکتمزده شعلهٔ عرفانی اطفا، ارباب علوم وفنونی، علی الخصوص حریتپرورانی برر صورتله افنا ایلمك طریق ابلیس پسندانه‌سنی اختیار ایلمشدر .

بوسببلردركه مدارس عرفانمز (مدرسه‌لر ، مكتبلر) كاملاً روحدن تجريد ، امر تعليم على الاكثر وبالالتزام بيكانه‌لره ترك ، افكار عاليه ومنوره اصحابى انواع صور و اشكال ايله قهر ، تنوير فكره خادم اوله‌بيله‌جك بالجمله مؤلفات مهمه بلا استثنا منع ومحو ايدلمش ايدى . شو احوال مؤسفه طولاييسيله مملكتمز ، باشدن باشه ظلمت جهل ايچنده قالمش وبو يوزدن تدريجاً اخلاق ملت دخى مع التأسف بوزلمش اولمسندن بالاستفاده او ظالم آرتق بو ملت مظلومه اوزرنده كيف مايشاء اجراى مظالم ايده‌بيلمشدر .

شو ايضاحات مؤلمه بزى بشقه برحقيقتده ارشاد ايديوركه اوده فساد اخلاقك باشليجه منشائى جهل اولمسيدر . فى الواقع جهالت بر سحاب مظلم شكلنده آفاق وطنى استيلا ايدنجه بتون اعتقادات واعتيادات حقه ونافعه يواش يواش زائل اوله‌رق يكيدن برطاقم افكار وعادات باطله و مضره پيدا اولمغه باشلاديغى بالتجربه ثابت اولان حقايقدندر . نته‌كيم دور حميديه بزده بويله اولمشيدى . خلقك سويهٔ فكريه‌سى بر دركه‌يه تنزل ايتمشيدى‌كه عبدالحميد كبى اظلم بر پادشاهه صورت مطلقه‌ده يعنى هيچ برقيد وشرطه تابع اولميه‌رق ، اطاعت وظائف دينيه و اخلاقيه جمله‌سندن ظن واعتقاد ايديليوردى . حتى دها واسى شوكه : بو ظن واعتقادك ياكلش اولديغنه قائل اولان منور الفكر ارباب ايمانك بى محابا تكفيرى جهتنه كيديليوردى . ايمدى حق الانصاف دوشونه‌لم : بو مرتبه جاهل ، برخلق ، او درجه شيطان ، برحكمدارك احتراصات مستبدانه‌سنه اسير اولمقدن قورتيله‌بيليرميدى ؟ اعترافه مجبورزكه البته قورتيله‌مزدى . چوق شكر اللهه‌كه مقدس اردومزى مرة بعد اخرى ملك مؤكل كبى تخليصمزه يتشديردى ده حريتمزى استرداد ايتدى . الحاصل تبين ايتدى‌كه : استبدادك تمل طاشى اخلاق سيئه‌در . اونك سببى ده جهلدر . اوتقديرده جهلمزى ازاله‌يه چاليشمالى يز .

عبدالله

تراجم احوال

يا دماضى

بو وزير خطير جامع حوليسنك اوك طرفدن صاغ كوشه‌سنده مدفوندر . عكايه اوغرايان آوروپا سياحينى جامع شريف حوليسنه كيروب قبر وزير نامدارى زيارت ايدرلر . دوه قصابى معناسنجه « جزار » تلقيب ايدلمش اولمسى اراقهٔ دمده مفرط اولديغى ايچوندر دينيله‌يور .

خارج سورده شهرك كنارنده نبى الله حضرت صالح عليه السلام ايله صحابهٔ كرامدن ابوعتبه رضى الله عنه حضرتلرينك مقامات عليه‌لرى واردر ، اهالى بو مقاماتى زيارت ايدوب تبرك ايدرلر . عكايه « كابره » صويى نامنده غايت لذيذ وخفيف برصو كلور . نفاستندن كنايه اوله‌رق [كابراً عن كابر] ديه مطايبه‌لر اولنور . بو صو صفد قضاسنده [كابره] اسمنده برمحلدن نبعان ايدوب وقتيله محكم مجرالر وكمرلرله عكايه كتورلمش اولديغى حالده صكره‌لرى شهره يارم ساعتلك مسافه‌ده يوللر بوزلمش اولديغندن اورادن شهره مركبلره تحميلاً « جره » لر يعنى دستيلرله جلب ايدلمكده ايدى . بركت ورسون بز اوراده ايكن حكومت محليه‌نك برخيلى مدت خواب كرانه طالمش اولان عزم وهمتى اوياندى‌ده خارجدن طاش كونكلر كتورديله‌رك صو كافى السابق شهره قدر اساله اولندى . وبو سبب ايله اسلاف كرامك بر چوق وقت قسماً معطل قالمش اولان اثر مبروكارى بو صورتله احيا ايدلمش اولدى .

ايلك معارفه پيدا ايتديكمز طوپجى ضابطانندن ماعدا اختلاط ايلديكمز ذوات ، سوارى ورديف ضابطانيله بابيلر رؤساسندن ميرزا عباس افندى و كمركجى خليل افندى ايدى . طوپجى عسكرلرى اوزمان يرلى اولوب وكنجلردن اسملرينه قرعه اصابت ايدنلر قلعه‌يه طوپجى النور وبالمناوبه قلعه ايله ليمانده نوبت بكله‌يوب نوبتدن چيقنجه خانه‌لرنده امور ذاتيه‌لريله اشتغاله ترخيص ايديلورلر ايدى . الك بيوك ضابطدن بشقه ضابطلرى‌ده يرلى ايدى . يوقاريده سبق ايدن قشله‌ده نزم بولنديغمز زمان برسوارى مفرزه‌سى آرامساز اولوب قوماندانى قائممقام مجار خورشيد بك ايدى . ينه او وقتلر تقسيمات عسكريه‌سنجه عكا رديف مركز طابورى اولديغندن بيكباشى رتبه‌سنه قدر رديف ضابطانى دخى وار ايدى .

كمرك اداره‌سنك دكزه ناظر بولنان موقعى لطيف وكمركجى قره فريه‌لى خليل افندى مرحوم ايسه غايت خوش صحبت برذات اولديغندن على الاكثر اورايه كيدوب بحراً كلن يولجيلرله براً اطراف واكنافدن زيتون ياغى ، درى ، حبوبات ، پيانى ، سيسام ، بياض دارى ، بالخاصه موسمنده حوراندن بغداى يوكلى اوله‌رق كمركك اوكنده‌كى ميدانه كلن دوه‌لرى سير ايدردك . مزروعات وسائر محصولاتك نقلى موسمنده عكايه حوران وسائر جهاتدن يوميه بيك قدر دوه كلوب چيقديغى اولور . اكثريتله آوروپا سواحلندن برچوق يلكنلى ويا بخارلى جسيم جسيم واپورلر كله‌رك شو محاصيل متنوعه‌يى يوكله‌دوب كوتورلر . بعضاً ساحلده ذخائر ومحصولات يوكلتمك ايچون يكرمى اوتوز سفينه بولنور . بركيجه دكزده شدتلى برفورطنه ظهور ايتدى . بر چوق سفينه‌نك قره‌يه اورديغى خبر آلديغندن ايرتسى كون هركس خارج سورده سيره چيقدى . برده نه كوره‌لم ؟ ساحله چاره‌رق پارچه پارچه اولان كميلرك انقاضندن عادتا عظيم بر مملكت خرابه‌سى كبى برمنظره حصوله كلمش . يرلرده جابجا بغداى يغينتيلرندن تپه‌لر .. قوملر اوستنده يووارلانان زيتون ياغى فوچيلرى طپالرينى

آتوب ياغلر صاچلمسيله قوملر بتون زيتون ياغی قوقيور .. سفينه‌لر ايله حموله‌لری سيغورطه‌لی اولديغندن اصحابی متضرر اولمدی . عكانك وقتيله عسكرلكجه حائز اولديغی اهميت فوق‌العاده‌يی حالا محافظه ايدوب ايتمديكنی بيلميورسه‌مده غايت مهم بر بندرگاه تجارت اولديغی عرض ايلديكم شو معلومات مجمله ايله بونی مؤيد واردات رسوميه سندن مستبان اولور . سائر اخراجات كليه‌سندن بشقه بعض سنه‌لرده عكادن اوچ مليون استانبول كيله‌سنی متجاوز ذخيره اخراج ايدلديكی قيود رسميه ايله ثابتدر .

انتباه

عكانك اخراجاتی ملكك سائر جهاتنده‌كی اخراجاتك اوفاق مقياسده بر نمونه‌سيدر . خاك فيضناك وطنك هر جهتده سماحت وعطيه‌سی مبذول بر كنز لايفنی اولديغنی كوردكجه انسان نه عظيم وممتاز بر انعام الهی‌يه مظهر اولديغنی دوشونه‌رك مستغرق سرور وابتهاج اولیور ؛ لكن بو نجه مواد ابتدائيه‌نك بر مبلغ زهيد مقابله‌سنده خارجه اقوب كتديكی وخارجده بونلر دستگاه صنعتده اعمال اولندقدن صكره بر قسم قليلنی اشترا ايچون مجموعنك اثماننه قات قات فائق اقچه‌لر ويرلديكی تصور اولنتجه بزم قابل عفو اولميان تسيب وعطالتمز كوز اوكنه كله‌رك وسرور وابتهاج مبدل حزن ونفرت اولیور . بز بو درجه لطف وكرم فطرته نائل اولمشيكن چاليشه‌رق بونك حق شكرانی ادايه نيچون شتابان اولميورزده استفاده‌يی ياد اللره براقيورز ، نيچون شركتلر كارگاهلر ياپميوب ده محاصيلمزدن حصوله كتورلمش معمولاتك مستهلكلری اولیورز ؟ عطالتك اسبابی دور سابقده بوليور ايسه‌ك ارتق اوكچدی كتدی ، تاريخك وقائع سالفه‌سی سلسله‌سنه داخل اولدی ، اكا دخل وطعن ايله اماتهٔ اوقات ايده‌جكمزه ، مملكتمزك آداب و قواعدينه كوره تشبثاته باشلايه‌رق تلافیٔ مافات ايده‌لم ومملكتمزك فطرةً ثروت وزينتنه ، عظمت وفخامتنه لائق سكانی اولديغمزی فعلاً اثباته چاليشه‌لم . اكر سعی وغيرت ايتمز ، ابراز علو همت ايله‌مزسه‌ك اقوام مترقيه‌يه توديع ايتمش اولديغی مواهب وعطاياىی بزده احسان بيورمش اولان رب كريمه قارشو كفران نعمت ايتمش اولور و بونك بو دنياده جزاسی اولمق اوزره خلقت انسانيه ايجابنجه مظهر اولديغمز رتبهٔ بلندعز وشرفدن ساقط اوله‌رق خدانكرده بتون اجانبك پنچهٔ تحكمنه دوشه‌رز . عاقبت حال معاذالله بويله اولسه ارتق اعزاز كلمة الله العليا ، استكمال فضائل انسانيه ، محافظهٔ مجد ومكرمت قوميه ، صيانت وطن وشرف عيال ممكن اولورمی ؟

قائممقام خورشيد بك اوزون بويلی ، تركجه‌سی چتره‌فيل ، فيلسوفانه محبتلره طالار ، افاده‌سی تفهيم مرامنه مساعد اولمديغی قدر معانیٔ عميقه‌دن بحثه چاليشور غريب‌الحال بر ذات ايدی . مناقب عجيبه‌سندن اولمق اوزره نقل ايدرلردی كه خورشيد بك حلبده ايكن بر كون عادت بلده اوزره مركبه بينر ؛ فقط طول قامتنه نسبتله مركبك بويی قيصه كلديكندن اياقلرينی يوقاری‌يه بوكر ؛ بو حال ايله كيدركن شهرك ازدحامگاه اولان چارشوسنده احباسندن بر ينه تصادفله صحبته طالديغی زمان كندوسنك مركب اوستنده بولنديغنی اونوته‌رق قائماً علی رجليه طورمسيله التندن حيوان صييريلوب كيدر ، صحبت واصل حد نهايت اولنجه بو ايكی يار ملاقی ماجرايه آگاه اولمشلر . العهدة علی الراوی .

بر اره‌لق عكا نيابتنده بولنان يوزغادی مصطفی منيب افندی مرحوم كه مصطلح سوز سويله‌مك مراقی ايدی ، خورشيد بكله قونوشديغی زمان مطلقا بر ايكی كلمه‌نك حل و ايضاحی ايچون بزم نوری بكك ترجمانلغنه حاجت مس ايدردی ، مثلا خورشيد بك (قوری اوت) ديه‌جك يرده ضمهٔ ثقيلهٔ مبسوطه ايله (قورت) دير ؛ منيب افندی بونك فرانسزجه بر كلمه اولديغنه ذاهب اوله‌رق نوری بكدن معناسنی صورار ؛ نوری بك اواره‌لق بشقه بر شيله مشغول بولنمش اوله‌رق خورشيد بكك نه ديمش اولديغنی ايشيده‌مامش بولنديغندن كنديسندن فرانسزجه استيضاح كيفيت ايله قوری اوت ديمش اولديغی اكلامسی اوزرينه منيب افندی‌يه تبليغ ايتدكده : [ها .. اكلادم ، كياه ديه‌جك كياه] دير ؛ بو دفعه كياهك نه ديمك اولديغنی اكلامق مراقی خورشيد بكه كله‌رك : qu'est - ce qn'il dit mon cher ? ديه سؤال ايتمسيله ترجمان بك كياهك فرانسزجه مقابلنی بولوب سويله‌مكه مجبور اولور . بو حاللر : Gonstantinople كبی فرنكانه كله‌لرده ، دارالخلافة العلية كبی بالمقابله ايراد اولنان تعبيرات مصطلحانه‌ده تكرر ايدر ايدی . طرفينك بو خوش افاده‌لری و تبليغ مرام ايچون ترجمان بكك صحبته بشقه بر رونق وحلاوت قاتان تلاشلری ايله مجلس محبت شوقا شوق اولوردی .

بابيلر

يوقاريده اسمی كچن ميرزا عباس افندی عالم وفاضل واحوال عصره واقف بر ذات نجابتسماتدر . پدری ميرزا حسين بهاءالله افندی قرن سابقده ايرانده بابيلك مسلكنی تأسيس ايدن سيد محمد علی الباب عكاده بولنان بابيلرجه خليفه‌سی عد اولنور . بيروتده بستانيلر طرفندن نشر اولنان « دائرة المعارف » ده مؤسس مسلك ايله ميرزا حسين بهاءالله افندی‌يه و برادری ميرزا صبح ازله دائر افغانی جمال‌الدين افندی‌يه عطفاً بعض روايات ذكر ايدلمشسه‌ده آيين وقواعد مسلك عكاده غايتله مكتوم طوتلديغی جهتله روايات مذكوره‌يی تأييد ايدر هيچ بر وثيقه‌يه دسترس اولنه‌مدقدن بشقه بهاءالله افنديك حاشا دعوای الوهيت كبی بتون نامعقول وغريب بر ادعايه قيام ايتمش اولديغی حقنده‌كی تعريضات عاميانه‌يی جماعتك اطوار معقوله‌سنه نظراً شايان تكذيب كورورم .

هله عباس افندی ، خاتم الانبيا عليه افضل التحايا افندمزی نه زمان ياد ايلسه سيماسنده بر انجذاب معنوی مشاهده ايدلديكنه ونام نامیٔ جناب رسالتپناهی پيرايهٔ لسان تكريمی اولدقجه [فخر عالم صلی الله عليه وسلم] جملهٔ تجبليه‌سنی ايراد ايلمسنه و شيخين مكرمين

رضی الله عنهما حضراتنی دخی هر دم کمال ادب و احترام ایله یاد ایتمکده اولمسنه مبنی بو جهتلره متدائر روایاتی دخی دائرهٔ اعتماده داخل اولمش روایات موثوقه‌دن عد ایده‌مم .

بقیه‌سی وار . برکت زاده اسماعیل حقی

افادهٔ مخصوصه — بوارەلق ادارەخانه بشقه یره نقل ایتمش ، صراط مستقیمك طبع اولندیغی مطبعه‌ده دکشدیرلمش اولدیغندن یادماضی‌نك کچن نسخه‌ده ترتیب سهولرنجه بیوك عقبه‌یه اوغرادیغنی کمال حجاب واعتذار ایله عرض ایدرز . سجاوندلر غریب صورتده وضع ایدلمش وبرحیلی خطیئات ترتیبیه ظهوره کلمش اولوب بونلری تمامیله ارائه رساله‌نك اوقسمنی یکیدن طبعه متوقف بولندیغندن یالکز شایان اخطار بولنانلری بروجه آتی کوسترلدی :

خطا	صواب
رشد پاشا	رشدی پاشا
تحویل اولندیغی ردوس ..	تحویل اولندیغی کبی ردوس ..
هرنه وجه ایله ایسه استیذان ..	هرنه وجه ایله استیذان ..
امر عالی تحریرات سامیه‌نك	امرعالی وتحریرات سامیه‌نك
اختلاط	اختلاطه
متصرف افندی	متصرف بك افندی
نام موقعنده اره‌صره ..	نام موقعه ، اره‌صره
قلعه ظابطندن	قلعه ضابطندن
برمعبد شیرین	بومعبد شیرین
حریمه جامی	حریم جامی

حدیقهٔ فکریه

اعصار تاریخیه‌دن هیچ بری یوقدرکه تدین دیدیکمز بو حس طبیعدن محروم اولسون . عصریمزده ایسه حس کسب ضعف ایتمك شویله طورسون، بالعکس فکرك، ادراکك تعالیسیله متناسب اوله‌رق دها زیاده قوت پیدا ایله‌مشدر . هم انسانیت مرقات کمالده بالتدریج یوکسلدکجه اوده ایلریلیوب کیده‌جکدر .

مع‌مافیه بوادعا قول مجردیمزدن عبارت قالمامسون. کوزیمزك اوکنده فیلسوف سیته‌نك غایت مهم برطاقم سوزلری طوریبور . مشارالیه دمین بحث ایتدیکمز اثرنده دیبورکه :

« بن نه‌ایچون متدینم ؟ ایشته شو سوألی نفسمه ایراد ایچون دوداقلریمی اویناتدیر اویناتماز کندیمی شو جوابی ویرمکده مضطر کوروبورم : بن متدینم . شونك ایچونکه خلافنه مقتدر دکلم . اوت، تدین بنم ذاتمك لوازمی جمله‌سندن برلازم معنویدر . بکا دیبورلرکه : سنك بو حالك وراثتك، یاخود تربیانك، یاخود مزاجك تأثیرندن منبعثدر بن‌ده اونلره دیبورمکه : واقعا بن‌ده برچوق کره‌لر کندیمه بو یولده اعتراضلرده بولندم . لکن کوردم‌که بو قبیلدن ملاحظه‌لر مسئله‌یی کریلتیورسه ده حل ایده‌میور . کندی حیات شخصیه‌مده مشاهده ایتمکده اولدیغم ضرورت تدینی حیات اجتماعیهٔ بشریه‌ده دها قوتلی کورمکده‌یم. چونکه دینك دامننه صارلمق خصوصنده اوده بندن کریده

دکل. بدایت امرده درت ال ایله صاریله‌رق صوکره‌لری براقدیغم عبادات لزومسز یرده دینك صفوتنی اخلال ایدییور ؛ [یعنی بونلر دینه قارشی برنفرت اویاندیرماز] بیهوده‌یره دین تاریخ بشریتك صحیفه‌لری اوزرنده قان ایزلری، آتش یرلری براقیور. زیرا دیانت غایت قوتلی برنبات کبی انسانیتك کچیردیکی انقلاباتك کافه‌سنده محافظهٔ حیات ایتمش وایده‌جکدر واقعا بو نباتك میدانده‌کی جذوری بیکارجه دفعه کسیلمشدر؛ لکن جذر اصلیسی صورت دائمه‌ده ساقلر فرعلر یتشدیرمکدن اصلا خالی قالمیور . »

دها صوکره شو سوزلری سویلیور :

« اوحالده دین مخلددر ، زوالنك احتمالی یوقدر . هم‌ده مرور زمان ایله منبعنك قورومسی شویله طورسون، افکار فلسفیه ایله تجارب مؤلمهٔ حیات کبی ایکی مؤثر مزدوجك تحت تأثیرنده اوله‌رق بز او منبعك کتدکجه درینلشدیکنی ، کنیشلدیکنی کورمکده‌یز . اویله ایسه دینك خصماسی پك فرحلانماسینلر ، طرفدارلری ده کدرلنمسینلر . چونکه اولکیلرینك فرحله، صوکراکیلرینك کدری هرایکی طرفك ده دینك ، اصلنه منبعنه وقوفی اولمادیغندن ایلری کلیور. اکر بونلر کندیلرینی ایجه تتبع ایتمش اولسه‌لردی دینك ظواهر خارجیه‌سی نه قدر تهدید آلتنده ایسه کندی حیات داخلیه‌لرنده‌کی حیات حقیقیه‌سنك اوقدر پایدار ، اوقدر مصون اولدیغنی کورورلردی . [ظواهر خارجیه‌دن مقصد بالاخره دینه قاریشدیریلان خرافاتدن عبارتدر .] حیات انسانیت دیانتله باشلامش اولدیغی کبی دیانتله کسب قوت ایده‌جك، دیانتله نهایت بوله‌جقدر . »

هذا هوالحق. بلادمدنیه‌ده آرتق طبایع و وجدانلرك تما کسندن ، اعمال ایله عقائد آره‌سنده وفاقك معدومیتندن بیقدی ، اوصاندی. اویله‌یا آمال ومقاصدینك اك کزیننده، حواس وادراکاتنك اك علوی غایه‌سندن محروم اولان طبیعتلر ، قلبلر ملال ووحشت ایچنده قالمازده نه یاپار ؟

فرانسه مشاهیر محررینندن برانژه (رووو)ده دیبورکه :

« آه نه‌اولوردی عالی قریحه‌لردن بری دین ایله علمك اوزرنده‌کی پردهٔ تعصبی ییرتسه، حس دینی ایله فکر علمی آره‌سنده‌کی علاقهٔ اکیده‌نك حقیقتنی ستر ایدن نقابی آچسه‌ده عصرلردن بری برچوق نفوسی ایکلتمکده اولان شو علتی کوکندن قالدیرسه ! بو مظهریتی احراز ایده‌جك قریحهٔ عالیه صاحبنی اخلاف نه بیوك برتعظیم ایله استقبال ایده‌جکدر ! »

بوتون شوائب و همیه‌دن ، فرضیات ظنیه‌دن مبرا برعقیدهٔ صافیه تحریسنه طبیعت بشرك کوسترمکده اولدیغی بوشدتلی میلان اون طقوزنجی عصرك اك بیوك ممیزاتندندرکه امتلرك مستقبلنه ارتباط کاملی حسبیله مسئله ممالك متمدنه‌ده‌کی ارکان علمك یکانه مشغله‌سی اولمشدر .

(رووو)ده شو عباره کوریلیور :

« بو مسئله عالم متمدنك مشغول اولدیغی مسائلك اك مهمیدر. چونکه ملل متمدنه‌نك استقبالی بونك حل اولنمسیله قائمدر. »

لکن عجبا عقول حاضره بو مسئلهٔ عالیه‌نك حقیقتنه وقوف ایچون

هانکی طریقی اختیـار ایتدی؟ اوهام وظنوندن مبرا اولان افکارك شـعاعاتی هانکی منفذدن اومقصده طوغرو توجه ایلدی؛ تصور بو غایهٔ علوی‌یه یوکسلمك ایچون هانکی رکنی شایان استناد بولدی؟

دورحاضرده‌کی بشر جناب‌حقك ناسی مفطور ایتمش اولدیغی فطرت اصلیه‌یه رجوعدن باشقه کریزگاه کوره‌مدی. چونکه بالاخره ادخال اولنان برچوق ضلالاتك ادیانی اصول اولیه‌سندن چیقاردیغی . ایقاع ایدیلن برچوق صدماتك‌ده ادیانك اسـاسلرینی صارصه‌رق اونلری مراکز اصلیه‌سندن اوزاقلاشدیردیغی بوکون ثابت اولمشدر . مکرکه مستثنا اوله‌رق فطرت اولیه ذکر اولنه‌بیلسـین . زیرا بوفطرتك ادوار انسانیتك کافه‌سنده کمال صفوتنی ، اسـتقلالنی محافظه ایلدیکی براهین ایله ثابتدر .

هانری برانژه عین اثرده دییورکه: «انتقاد تاریخی ادیانك غیرقابل تغیر اولان اشکال ثابته‌سنی‌ده ییقمش ایسه‌ده فطرت بشرده مرکوز اولان غریزهٔ دینیه‌یه تعرض ایده‌مه‌مشـدر . حتی ادوار تاریخیه‌نك کافه‌سنده بوغریزه‌نك دائم وشایع اولدیغنه ، اومختلف الهلرك ایسـه انسانك کندیسنه رغماً اعتقادبالله ایله مفطور بولندیغنی کوستردیکنه بالذات‌شهادت ایتمشدر. بناءً‌علیه‌هرجهتده، هرزمانده هریرده عبادات روحانیه‌نك الك علویسنده نصل ایسه، ادیان وثنیه‌نك الك عادیسنده‌ده عینیله انسـانك دعا ایتمکه، عبادتده بولنمایه قربان کسـمه‌یه احتیاجی کورلمشدر.

بوبر شرارهٔ بسیقولوجیه‌درکه اعصار ماضیه‌نك کوللری آلتنده صاقلی ایکن تاریخ ادیانك دست همتیله میدانه چیقمشـدر . بناءً‌علیه اوتاریخ بوشراره‌یی قطعیاً سوندیرمیه‌جك مستقبله تودیع ایده‌جکدر . ادیان ایسه بو حسـك، بوغریزهٔ دینیه‌نك خیالی برطاقم مظاهرندن باشقه برشی اولمدیغی ایچون بوتون آثار بشر کبی ارکج محواوله‌جق لکن بوغریزه انسانیت طوردقچه طوره‌جقدر. »

طبیعت‌بشر طرفندن دین فطری‌یه طوغری کوستریلن بورجوع زمانمزدن پك اوقدر اوزاق برشی دکلدر. محرر دییورکه : « آرتق دین‌مسئله‌سنك‌حلنه موفقیت ال ویره‌جکنی امیدایتمکده‌یز. خصوصیله یوزسنه‌دن‌بریدرکه دیانت باطنیه‌میدانه کتیریله‌رك فرانسه کبارفلاسفه‌سندن بعضیلری طرفندن قبول وتلقین اولندی . ایشـته ژان ژاق روسو، لامارتین، لینه، میشـله، کینه هپ بودیانت جدیده‌نك مروجلرندن ایدی یاقین زمانلرده‌ده ارنست ره‌نان، کیو، شوربه ، سیتیه بوکا یکی برقوت، بویوك برحکمت ویردیلر. »

بشرك‌واره‌بیله‌جکی غایهٔ اعتقاد اولدیغی‌علی‌الدوام تکرارایدلمکده اولان بودیانت جدیده نه‌در بیلیورمیسکز. کلیکز بونی طوغرودن طوغرویه اوروپا ارکان فلسفه‌سندن صوره‌لم. باقیکز فیلسوف شهیر قارو نه‌سویلیور :

« کائناتی یارادان، نظر عنایتندن دور طوتمیان، عوالم کونیه‌دن، نوع‌انسانیدن متمیزومستقل اولان براله مرید واردر. جسم‌انسانیده ذکا وحریتـله متصف برروح موجوددرکه برزمان بوجسم مادیده براى امتحان محبوس بولنه‌جقدر. او روحك ایسترسه جسمی تطهیر وتصفیه ایدرك سمایه طوغرو یوکسلتمك، ایسترسه کندیسی ماديات کثیفه‌ایله استیناس ایلیه‌رك جسمی‌ده‌پسپایه براقمق دست اقتدارنده‌در. تعقل احتساسك فوقنده‌در. ایشته دیانت جدیده‌نك اساسی برطرفدن بونلره اعتقاد ایتمکدر، دیکر طرفدن‌ده بوتون حریتلرك اصلی، منبعی اولان حریت اخلاقیه‌یی اعتدالك نفوذی آلتنده بولوندرمق، اخلاق فاضله‌یه کندی اسم حقیقیسنی ویرمك — که امتحان و ابتـلادن عبارتدر. — واونك غرض حقیقیسنی تحدید ایلمك — که روحی بالتدریج علائق جسمانیه‌دن تخلیص ایدرك سـاعت موته کمال زهادتله آماده‌بولنمقدر. دها صوکره ده‌قانون ترقینك وجودینی اعتراف‌ایتمك، فقط بشرك سعادت مادیه مرقاتی اوزرنده‌کی تعالیسنی حسیات فاضله جهتنده‌کی ارتقاسندن آیرمامق شرطیله اعتراف ایتمکدر. چونکه او سعادتی سعادت حقیقیه حالنه کتیره‌جك انجق بودر . »

فیلوسوف شهیر ژول‌سیمون(دیانت‌طبیعیه)سنده شویله سویلیور:

« بزم‌مذهبمزك‌اصول‌وقواعدی‌غایت‌وانحدر، کیزلی‌قپاقلی‌رموزی یوقدر . اساسی هرشیئه قادر ، هیچ برشی ایله وجود صمدانیسـنه زوال وتغیر کلمز، عوالمی خلق ایدرك ارکان دوامنی برطاقم قوانین عمومیه ایله تحکیم ایلمش برخالق حکیمك وجودینه اینـانمق ؛ برده بوحیات فانیه‌ده بزه وعد اولنان خیراتی ادا، مظالمه‌ایسه تقیروقطمیر تعیین جزا ایده‌جك برحیات اخرویه‌یه معتقد بولونمقدن عبارتدر. »

شمدی بوحالك‌عقلای بشر طرفندن الك‌بسیط‌اولان بردینه، یعنی انسانك‌مفطورااولدیغی دین‌فطری‌یه‌رجوع‌اولدیغنده هیـچ‌شبهه‌ایدیله‌من اویله‌ایسه یکرمنجی عصرك سایهٔ عرفاننده اعلای صوت ایده‌لمده

دین فطری انجق اسلامدر

دییه‌لم .

جناب‌حق « فأقم وجهك للدین حنیفاً فطرةالله‌التی فطرالنـاس علیها لاتبدیل لخلق‌الله ذلك‌الدین القیم ولکن اکثرالناس لایعلمون» بویوریور . بونص علوی صراحةً کوسترمکده‌درکه دین حق عن‌صمیم الفطره مفطور اولدیغی حدده طوره‌رق ایلری کچمه‌مسـندن عبارتدر. اویله کثرت جدال وعنادك، کذلك برطاقم خیالاته ، خرافاته اساس عقائدی بازیچه شکلنه قویمق ایچون ویریلان حقك دین خالص عندنده ذره‌قدر موقعی ، ذره‌قدر اهمیتی یوقدر . بونلر سائقهٔ هوا وهوس ایله میدان آلمش برطاقم اوهام وظنوندرکه جنـاب‌حق بونلرك روی‌قبول کورمسی‌ایچون هیچ بربرهان انزال‌بویورمامشدر. « ان یتبعون الاالظن وماتهوی الانفس ولقدجاء هم من‌ربهم‌الهدی»

دست غیبك کندیسندن صـاقلادیغی اسراری آکلامه‌یه ، نظر اطلاعنه قارشی پرده‌پوش اولان حقائقك اوزرنده‌کی ردایی‌قالدیرمه‌یه بشرك نه‌قدر مشـتاق ، نه‌قدر متهالك اولدیغنی بیلن، خصوصیله بو انهماکك او آواره مخلوق ذات‌الهینك‌کنهی ادراك سوداسنه دوشوره‌جکنی تقدیرایدن الله‌ذوالجلال شـمدی‌یه‌قدر برچوق امثالك عروهٔ

وثقای اتحادینی چوزمش اولان بو بحثك اوكنی آلمق، كندی شریعت فطریه‌سنه اتبـاع ایدنلره بومنبع شری غایت محكم برصورتده قاپامق ایچون» لیس كمثله شیئ — لاتدركه الابصار وهویدرك الابصار» بویورمشدر..

حقیقت حالده پك قاصر پك واهی اولان وسائط ومعلومات نسبیه‌سنه قاپیله‌رق مقام رفیع كبریایه طوغری یوكسلمیه چاپالایان عقولك هوسانه قارشی ایشته بوحكم جلیل الك بویوك برمانعدر .

انسانك بوقدر متنوع علومی، بوقدرنفوذی حائز قوای عقلیه‌سی هپ اونك قوهٔ ادراكیه‌سیله بوخاكدان فانی آره‌سنده‌كی مجادلهٔ دائمی نتیجه‌سندن باشقه برشی دكلدر . حال بویله اولدقـدن صوكره بوقدر محدود برعلم ، بوقدر قاصر برعقل ایله اسرار بی‌نهایهٔ كونك سری اولان ذات كبریانك ، اوذات فوق‌الخیالك تحدید صفاتنه قالقیشمسی اونك كالنه‌پایان اولمیان ذات جلیلنك كنهنی ادراكه چالیشمسی چیلغنلق دكلیدر ؟ هانكی عاقل تصور اولنه‌بیلیركه علم لاهوتك بوتون اقوامده عقل بشرله برلكده ایلریله‌مك اوزره برترقیٔ تدریجی‌یه تابع اولدیغنی كوزیله كورور طورركن صفات الٓهیه حقنده كندی عقلنك ویره‌بیله‌جكی حكم ایله مستریح القلب اوله‌بیلسین ؟

محمد فرید وجدی

محمد عاكف

مواعظ

١٦ درس — ٢٦ حزیران ٣٢٥

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم .

﴿ هذا بصـائر للنـاس وهدی ورحمة لقوم یوقنون . ام حسب الذین اجترحوا السـیئات ان نجعلهم كالذین آمنوا وعملوا الصالحات سـواء محیاهم ومماتهم سـاء مایحكمون ﴾ صدق الله العظیم .

﴿ هذا بصائر للناس ﴾ شوقرآن كریم ، ناسـه ، بتون بنی آدمه بصیرتلر در ، قلب نورلری در . . .

« بصائر » بصیرتك جمعی در . گچن درسده‌ده بیان ایدلمشدی . (البصیرة للقلب كالبصر للعین) نوربصر نصلسه بصیرت اطلاق اولنان نور قلبده اویله‌در . اكر حدقة العینده نور بصر اولمازسه كورمك قابل اولماز . قلبده بویله‌در . قلبده بصیرت اولمازسه ، كوكلده نور اولمازسـه اوده برشیئی ادراك ایده‌من . كوزله كوروله‌جك شیلر اولدیغی كبی ، عقل ایله بیلنه‌جك شیلرده وار . عقلك بیلدیكنی كوز كوره‌من . كوزك عالمی باشقه ، عقلك عالمی باشقه . عقل ایله بیلنه‌جك شیلر قلبده دوشونوله‌جك، امعـان نظر ایدیله‌جك . قرا كلقده كوز نصل كوره‌مزسه جهالت ایچنده قالان كوكلده عیاذاً بالله حقایقی ادراك ایده‌من . ادراك سلب ایدیلیرسـه بوده برنوع كورلك در . (فانها لاتعمی الابصار ولكن تعمی القلوب التی فی الصدور) .

ایشته قران كریم كوكللره نوردر . حقایق آنكله بیلنیر . معقولات صورت قطعیه‌ده اوسایه‌ده ادراك اولنور .

— فقط (هذا) قرآنه اشارت . (بصـائر) ده جمع صیغه‌سی، اوحالده حمل نصل صحیح اولور ؟ اتحاد خارجی یوق . . .

دینیلیرسه ، دیرزكه : كرچه (هذا) قرآنه اشـارتدر ، فقط مندرجاتی اعتباریله حاوی اولدیغی معالم دینیه ، شرایع واحكام الهیه بونلرك هربریسی آیری آیری برنور بصـیرتدر . قرآنك محتوی اولدیغی معالم دینیه ، شرایع الهیـه‌دن هر بر حكم برشریعت اولور. مجموعی بردن شرایع‌در. فقط شریعت توحید اولنور. برپیغمبره تبلیغ اولنمق اعتباریله برنیجه احكام الهیه توحید اولنه‌رق مفرد صیغه‌سیله بیان اولنور : « شریعت محمدیه » دینیر. بوایشته بواعتبار ایله‌در .

یاخود قرآن كریمك محتوی اولدیغی سورجلیله، آیات جلیله اعتباریله. (قدجاءكم بصائر من ربكم) آیت كریمه‌سـنده‌ده اویله. قرآن جلیل بركتاب قدسی نصابدر . فقط محتوی اولدیغی ١١٤ سـوره اجزای مباركه‌سی اعتباریله جمعانیر . یعنی هربرآیتی آیری بربصیرتدر .

نصل كه حضرت موسی‌یه (صلوات الله علی نبینا وعلیه) جناب حق طقوز معجزه ویرمشدی . حضرت موسی اومعجزانی برر برر كوستردی، ینه فرعون لعین ایمان ایتمه‌دی. (لقد علمت ماانزل هؤلاء الارب السموات والارض بصائر) سن ده بیلیرسك. بیلیرسك، فقط آه كه ایمان ایتمیورسك. عنادكدن ، كبركدن ، عظمتكدن پیغمبرلكمی طانیمایورسك . یوقسه بیلیرسك‌كه بوطوقوز معجزه‌یی كیم بكا ویرمشـدر. بونلر بصائردر. هربری برنوربصیرتدر ، بدرقهٔ هدایت در. دوشـونملی ، اویولده حیققتی آكلاملی . فقط سن بو بصائردن محروم قالیورسك .

معجزه‌یی نورقلبه تشبیه ایدییور . اصل بصیرت ، نورقلبدر . یعنی انسانك روحنده برقابلیت فطریه ، براستعداد وار. ایشته اودر بصیرت . اكر قابلیت محو اولورسه سوء اعتیاد ایله بردرجه‌یه كلیركه ارتق نصیحت قولاغنه كیرمز . دوشونمك ایسته‌من . جهل ایچنده پویان اولور . سـوء اعتیاده انهماك ایله باطل شـیلر حق كورونور. نه دوشونمك ایستر ، نه دیكله‌مك . ایشته بودر « انطماس بصیرت » ، نور بصیرتك سونمسی !. . یعنی اسـتعداد ضایع اولیور. فطرت ، خلقت ، قابلیت كیدییور. (فطرة الله التی فطر الناس علیها) یوقمی ؟ نعوذ بالله بوزولورسه ، یعنی انسانك بركره ذهنی قاریشیرسه صوكرا مرشدده بوله‌ماز، نهایت ضلالت كریوه‌سنه صپار. باطل شیلری حق، حق شیلری ده باطل كورور . (صم بكم عمی فهم لایعقلون) ایشته بونلردر . كوزلری وار، قولاقلری وار ، دیللری‌ده موجود؛ فقط الله بومنافقلر ، بومنكر نبوت كافرلر حقنده نه‌دییور ؟

کوزلری ، قولاقلری ، دیللری اولمقله برابر بونلر صاغر ، کور ، دیلسزدرلر . یعنی حواس سلیمه‌لرندن استفاده ایده‌میورلر . آفتزده برشیدن نصل استفاده اولنور ؟ ممکن‌می ؟ آرتق اودرکه بهیمیته دوشمش . یالکز احتراصات نفسانیه‌یه قاپیلمش . مجرد محسوسات عالمنده پویان اولیور . فکرینی یالکز کندی هوساتنه تخصیص‌ایتمش . هوای نفسانی‌یه ایجه باغلانمش . حق وحقیقت‌نه‌در ، طانیماز . نه‌ایله اکلنیرسه کوکلی یالکز اونی بیلیر ، یالکز اونکله اوغراشیر . ایشته ضلالت ،خذلان بودر . « نور بصیرتك سونمسی » بوندن تعبیردر .

(وهدی ورحمة) قرآن کریم هدایت‌در ، رحمت عظیمه‌در . کیملره ؟ (لقوم یوقنون) طالب یقین اولانلره . یوقسه کندینی وهمیاته قاپدیرمش . دوشونه‌جك استعداد بیله قالمامش ، اول درجه قلبی قارارمش ، فکری باطل ایله الفت ایتمش‌که حق وحقیقت نه‌در ، دوشونمك ایسته‌میور . شکوك وشبهات ایچنده قالمش . (فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضا) اوعلت کیرمش ، قلبنی یه‌مش . استعداد فطریسی کیتمش . بویله کیمسه‌لره قرآن نه یاپار ؟.. کندنك طالب یقین اوله‌جقسك . قرآنی دیکلدکجه ایمانك قوت بوله‌جق . اساساً ایمان اولمازسه نه‌یاپسون قرآن ؟.. هرشیده اساس عقل‌در . عقلنی صرف ایتمزسه یالکز دیکله‌مکله شفایاب اوله‌ماز . (وننزل من القرآن ماهو شفاء ورحمة للمؤمنین ولا یزید الظالمین الا خسارا) ظالملر قرآنی دیکلدکجه خسارلری آرتار ، ضررلری چوغالیر . یعنی اونی‌ده انکار ایدر . کفری تضاعف ایتدکجه ایدر . بردرجه‌یه کلیرکه قابل تداوی اوله‌ماز . اما مؤمنلره شفادر . اساساً بیلیور ، اله وپیغمبره ایمانی وار . قرآنك دلائلنی ایشتدکجه ، براهین جلیله‌سنه صرف ذهن ایتدکجه عقیده‌سی تأید ، قلبی تنور ایدر . نور ایمان آرتدقجه آرتار .

شیمدی نه‌بیورور ؟ (ام‌حسب الذین اجترحوا السیئات ان نجعلهم کالذین امنوا وعملوا الصالحات) « أم » کلمه‌سی ، معلوم ، بوراده أم منقطعه‌در . استفهام معناسنی متضمندر . « بل » ده بر کلامدن دیکر کلامه انتقال ایچون‌در . تضمن ایتدیکی استفهام انکاری . (ام حسبتم ان تدخلوا الجنة) کبی . اما انکار واقع دیمکدر . بیلیورسکز ، بلاغتجه استفهام انکاری ایکی‌درلودر : یاوقوعی‌انکار . بویله‌می‌در؟ یعنی دکلدر . یاخود واقعی انکار.. یعنی‌بوایش‌بویله‌می اولسون؟ بونك‌بویله اولمسی‌لایقمیدر؟ (أتعصی ربك؟) سن ربکه عاصی‌می‌اوله‌جقسك؟ یعنی عصیان روامی ، لایقمی ؟ ایشته بوراسی‌ده بویله‌در . (ام‌حسب الذین اجترحوا السیئات) دائما سیئاتی کسب ایدنلر ، کفر ومعصیت ایچنده قالمش ، انواع ضلالته کرفتاراولمش بولونانلر ظن‌ایدیورلرمی‌که ، یعنی بوظنلری صحیح اوله‌بیلیرمی ، بویله ظن اولنورمی ؟ بوظن باطلدر .

کیجه کوندوز سیئات ارتکاب ایدرلر ، بونکله برابر ینه ظن ایدرلر ، (ان نجعلهم کالذین آمنوا وعملوا الصالحات) امید ایدرلر ، ظن ایدرلرکه بن عظیم الشان اونلری هم ایمان ایتمش ، هم‌ده عمل صالح ایشله‌مش اولان مؤمنلره مماثل طوته‌جغم . یعنی بویله صلحای مؤمینه اوله‌جق معاملاتی بونلره‌ده‌می یاپه‌یم ؟... معامله‌ٔ کریمانهٔ ربانیه بونلره‌ده‌می تشمیل اولنه‌جق ظن ایدرلر؟ هیچ بروقت مساوی طوتمام . سیئات ارتکاب ایدنلر صالحات اعماله مواظب اولانلره مماثل اوله‌مازلر ، فقط اویله ظن ایدرلر .

(سواء محیاهم ومماتهم) نه اولدیغی حالده اومعامله‌یی یاپه‌جاغمی ظن ایدییورلر ؟

(سواء محیاهم ومماتهم) (سواءً) « مستویاً » دیمك . حالیت اوزره منصوب . لکن ذوالحال اولوریا ، ذوالحال تعدد ایدر . (ضربت زیداً راکباً) کبی . بوراده‌ده بو معناجه‌در . چونکه ایکیسنده‌ده ضمیر وار . کرك حسنات ، کرك سیئات ایشله‌ینلر . اوحالده حالیتده اشتراك ایتمش اولورلر . حاصل معنی نه اولور ؟ بویله ظن ایدیورلرمی بتون بنی آدم : حسناتی ، سیئاتی ایشله‌ینلر هپسی براوله‌جق ؟ نه حیاتلری مساوی‌در ، نه مماتلری . مؤمنلرك ، بالخاصه صلحای مؤمنینك حیات دنیویه‌لری ده کافرلرك کبی بکزه‌مز . مؤمنلرك دنیاده‌کی حیاتی ینه راحت وسعادته مقارن‌در . زیرا قلبنده غل وغش یوق . اللهه اعتمادی چوق . دائما کوکلی مطمئن ، قلبی مستریح . نعمت کلیرسه شکر ، بلا کلیرسه صبر ایدر . هیچ بروقت حیاتندن بیقماز . ربنه کوسمز . مؤمن موحد هر شیئی اللهدن بیلیر . مکافاتی بکلر . باشنه برشدت کلیرسه : — ئه‌ه کناهمه کفارتدر ، بونم جزای عملمدر ... دیر . متسلی اولور .

اما اعتقادی اولماز ، نعمت کلنجه آزدقجه آزار : — بن استحقاقم ایله نائل اولدم ... دیر . طغیان ایدر . آزار . طویماز . بتون دنیایه مالك اولسه قناعت ایتمز . ایی‌می ؟ راحت‌می ؟ حرص ایله ، امل ایله ، کیجه کوندوز دیدینمکله راحت اولورمی انسان ؟ کوکلده قناعت اولماز . (نحن قسمنا ...) سرینه مظهر اولمازده (لتجدن اشدالناس عداوة للذین ...) حرص ایله ، دائما اوغراشمه ایله ، بونی غایهٔ امل ایدینمکله ، حیات دنیویه‌یی مقصد اقصا بیلمکله انسان اصلا راحت یوزی کوره‌مز .

اما مؤمن بیلیرکه بوعالمده مسافردر . نه قازانیرسه کاردر . اصل مقصدی سعادت اخرویه‌در . اونك ایچون نعمته شکر ، بلایه صبر ایدر . بوجهتله دائما مکافات کورور . کوکلی ده خوشدر . ذکرالله ایله قلبی مطمئن‌در .

بونك ایچون مؤمنك حیاتی سعادت اولدیغی کبی ، مماتی‌ده‌بالکلیه سعادت‌در . منکر ایسه دنیاده ضلال ایچنده خائب وخاسر اولدیغی کبی ، حیات دنیویه‌سی نهایت بولدقدن صوکراده عذاب اشد ایله معذب اولور .

انك ایچون حضرت پیغمبر برکون اصحاب صفه‌یه اویله خطاب ایتدی ... اصحاب صفه که اونلر دائما غزایه کیدرلر . دونجه مسجد

ده یتارلر . قشله‌لری ، عبادتخانه‌لری هپ اوراسی . اوچیوز کیشی قدردی بونلر . ایشلری کوجلری غزا ایله عبادت . اما اویله تنبل درویشلر کبی دکل . بونلر دائما مجاهده ایچنده ، کرک نفس ایله ، کرک دشمن ایله دائما پنچه‌لشیورلر .

آلیش ویریش ، اکین ، تجارت ... اویله شیلر یوق . دائما عبادتله مشغول . غزایه کیدرسه‌ده عبادت ، دونرسه‌ده ینه عبادت . (رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر) جهاد ایله غزایه کیدر، اعدا ایله اوغراشیر؛ مسجده کلیر ، نفسیله پنچه‌لشیر. خالص مخلص مؤمنلر مجاهده‌دن خالی اولمازلر. نفسمز الڭ بیوك دشمن‌در. اوته‌کی جهاد کوچك جهاددر . اونك ایچون بر غزادن دونوشده سلطان انبیا اویله بیورمشدی :

— شیمدی کوچك غزادن بیوك غزایه کلدیکز !..

اصل نفس بزی دائما شره سوق ایدر . انس وجن شیطانلری وار . یالکز کوزه کورونمیلری خاطره کتیرمه . کورونمنلری دها مضردر . نیچه منافقلر وار . دائما بزه دشمنلك ایدر . کیمی اعتقادمزی بوزمغه چالیشیر :

— شونی ایسته‌یك ، بونی ایسته‌یك !.. دیر. هم دنیامزی محو ایدرلر، هم آخرتمزی. جهاددن خالی دکلز. کوزه کورونن دشمنلر: «محاربه ایسترم» دییور . سن‌ده کیدرسك . ایشته کلیرسه محاربه ایدرسك . نه‌قدر سوررسه سورسون، ینه موقت برزماندر . اون سنه ، یکرمی سنه ، هرنه ایسه ینه برنهایتی وار . اما ایچمزده‌کی محاربه‌لر ، اعدای باطنه ، نفسله ، شیطانله مجاهده ، او دائمی‌در . اونك ایچون حضرت پیغمبر افندمز اوکا « بیوك جهاد » دییور .

شیمدی ایشته اصحاب کزین افندیلرمزدن بویله بر جماعت واردی. اینی کوچی یالکز جهاد ایدی. بونلره خطاباً ایشته حضرت رسول اکرم بیورمشدر :

— اصل یشامق سزك یشامه‌کزدر..

غبطه ایدردی . امتی ترغیب ایدر . کوکللرنده غل وغش یوق ، کبر یوق ، حسد یوق . دینه خدمت ، ملته خدمت . . . بتون امللری بو . دینی نشر ایتمك ، دشمنه قارشی مدافعه ایتمك ، حقوق اسلامیه‌یی محافظه ایلمك ، سلطان انبیانك یولنه قربان اولمق.. بوندن بیوك حیات‌می اولور ؟ کوکللری راحت . چونکه امنیه‌لری مشروع .

— حیات سزك حیاتکز . مماتده سزك مماتکز !.

اکر اویله یشایه بیلیرسه‌ك دنیا و آخرتك معموردر . کوکلنده حرص وحسد اولماسون ، فنا اعتقادلر بولونماسون. (فلنحيينه حيوة طيبة) آیت کریمه‌سنك مصداق عالیسی اکلاسه‌ك ایشته حیات او . بونك مماتی‌ده اویله اولور . (يحيي سعيداً ، يموت سعيداً) .

انك ایچون رب‌العالمین بیورور: بوسیئاتی ارتکاب ایدن حریفلر ظن ایدرلرمی‌که بن اونلری صلحای مؤمنینه مساوی طوته‌جغم ؟

خایر ، خایر . بریکیلرك حیاتی سفیلانه‌در . بیك درلو اضطراب ایله، هوا وهوس ایله مالامال‌در. حیاتلری بویله اولدیغی کبی ، مماتلری‌ده خسران اندر خسران . خسران ابدی ، هلاك سرمدی .

(ساء مايحكمون) بویله ظن ایدرلر؛ عادتا بویله اعتقادایدییورلر: « صانکه اونلر نه ، بز نه ؟ اونلرده اولور ، بزده » حالبوکه اصل حیات اولومدن صوکرادر . اصل انسان او حیاتی حیات بیله‌جك . اصل سعادتی اوراده کورمکه چالیشملی . جسم فنادر ، بقاسی یوق. روح ایسه باقی‌در ، فنا پذیر اولماز . قالب چورور ، بدن طوپراق اولور ، باشقه عناصره منقلب اولور . فقط روح باقی‌در . الله ، اسکی بدنله اونی برلشدیره‌جك . عمله کوره مکافات ، مجازات ایده‌جك . حیاتده ، مماتده اوراده . سعادتی اوراده تأمین ایتملی.

ایشته بونلر ظن ایدییورلرکه هرکس کندیلری کبی ذلتله یشار، صوکرا محو اولور ، بیتر . یاخود اویله فرض ایدییورلر ، تخمین ایدییورلر :

هایدی دیه‌لم‌که آخرت اولسون . لکن البت بز آخرتده ده بالاترین اوله‌جغز . جنتلرك باش تپه‌لرنده بولنه‌جغز .

— نیچون ؟

— باقسه‌ك آ ، دنیاده نه‌لره نائل اولمشز !..

(ونحن اكثر اموالاً واولاداً)

باق حبیبم ، کافرلر ، نه دییورلر : — مالمز چوق ، اولادمز چوق. اللهك نه قدر مقبول قوللری‌یز . بزه نه‌لر ویرمش . اموالمز چوق ، اولادمز کثیر . ارتق بز معذب اولورمی‌یز ؟ دنیاده بوقدر نعمتلره مظهر اولمشکن آخرتده نه‌دن خسرانده قاله‌لم ؟ مادام‌دنیاده طالعلی قوللری‌یز ، جهنمده کیرسه‌ك کوزل ، سرین بریرده بولونه‌جغز . شانسمز بویله قوتلی ...

یا بو دیمکدر ، که بعضاً تصریح ایدرلر . فقط کلام نه‌یه‌ده مساعددر؟ دیرلرکه: — بزم مالمزچوق ، اولادمزی طوپ ییقماز. هانکی ملائکه کلیر ؟ هانکی زبانی قارشی طوره بیلیر ؟

باخصوص که شو آیتی ایشیتدیلر : (عليها تسعة عشر) جهنم اوزرینه موکل اون طقوز ملك وار . بونی ایشیدنجه نه ایدی او قوتلی بریهلوان ، اویله دیدی :

— نه‌قورقیورسکز ؟ اون طقوز ملك ایمش . اون دانه‌سنی بن یاقه‌لارم . سزده ارتق یوز کیشی ، بیك کیشی‌طقوز دانه‌سنك حقندن کله‌ممیسکز ؟.

بویله اکلندیلر . (وماجعلنا اصحاب النار . . .)

صوکرا بو آیت جلیله نازل اولدی. (عليها تسعة عشر)دینجه :

— نه‌در بونلر ؟ دیدیلر . اون طقوز کشینك نه حکمی وار ؛ قیرار کچیریرز . دنیاده نصل کیمسه بزه غلبه ایده‌میور ، آخرتده‌ده اویله . صوکرا الله جواب ویردی :

اونلری بن ملك یاپمشم. اما نیچون ۱۹در؟ اوده برفتنه‌در. دوشونملی، عبرت آلملی. هرشیئدن آگاه اوله‌مازسکز شاشقینلر!

بومعنایه‌ده احتمال وار. «بزه زوال یوق» دیه تصریح ایتمیورلر.

— (مالکم من زوال) یمین ایدردیکزکه: «بزه زوال یوق» اللهك سطوتنه ایمانکز یوقدی. «هیچ زوال یوق بزه» دیردیکز. اوقدر امللر اوزاتمش‌سکز. اوقدر کندی منافعکزی تأمینه چالیشمش‌سکز.

ایشته بویله قوتلی حریفلر. قوتلرینه کووه‌نمشلر. حالبوکه نه عبرتلر کوستریور الله. بونجه اصحاب جاه دنیایه طاپمشلر. الله عاقبت جمله‌سنی آلت اوست ایتمش. تاج وتختنی باشنه کچیرمش. بوزمانلرده ده نه عبرتلر کوریورز. کندینه مغرور اولانلر نه‌کبی فلاکتلره دوشدی، نه درلو کردابلره یووارلاندی، یقیناً کوردك.

ایشته مشرکلرده اویله دیدیلر: (ومانحن اکثر اموالاً واولاداً) مال دیرسه‌ك مال، بتون دنیانك مالی بزم.. ثروت وسامان صاحبی اولمشلر. قاصه‌لر طولوسی آلتون. کاروانلر طولوسی امتعه. اولاد و انصاب .... اوقدر چوق‌که عقللر حیرت ایدر. بتون خلق برینه کرفت ایتدیلر. دین علیهنه افترا ایدرلردی. لکن نه یاپه‌بیلدیلر؟ حضرت   اك باشلرندن یمش دانه‌سنی کبرتدی. بدر غزاسنده اوچیوز مسلمانه قارشی طوره‌مدیلر. بدر غزاسی کافرلرك کوزنی چوق بیلدیرمشدی. ایشته بویله سرنکون اولدیلر. قارشی طوره بیلدیلرمی؟ بونلردن عبرت آلمیان منافقلر مغرور اولورلر. کیمی قوتنه، کیمی ثروتنه. حالبوکه هباءً منثورا. نه قوتدن، نه ثروتدن هیچ نام ونشان قالمادی.

(ساء مایحکمون) بودر ایشته. بونلر نه فنا حکم ایدرلر نه شاشقینجه اعتقادده بولنورلر. مغرور اولورلر. نم سطوتمه قارشی طورمق امیدینه دوشبورلر. صلحا ایله اشقیا مساوی طوتولماز. سیئات ایشلینلر سرنکون اولور. صلحای مؤمنین سلامت بولور. حیاتیده اونلرك سعادت، مماتی‌ده. اصل شایان غبطه اونلردر. الله جمله‌مزه حسن عاقبتلر احسان بیورسون، آمین.

۶۱ نجی درسك صوکی

اسماعیل بك غصبرنسکی حضرتلری

طرفندن قونفرانس

بوذات محترم قارئین کرامزجه مجهول دکلدر. (مسلمانلر قونغره‌سی) حقنده مصرده ایراد بیوردیغی نطق مهمی ۴۲ نجی نسخه‌مزی تزیین ایلمش ایدی. بوندن دهااول ۳۹ • ۴۰ نجی نومرولرده مندرج روسیه‌تورکلرینك حرکات فکریه سیاسیه واقتصادیه‌لرینه دائر قونفرانسده بومحترم وغیور ذاتك خدمات مبرورەسی روسیه‌ده‌کی مسلمان قرداشلرمزك حیات علمی واقتصادیلری حقنده اولان تأثیراتی تصویر اولنمش ایدی. اوت بوذات محترم روسیه‌ده‌کی مسلمان قارداشلرمز درین بر خواب غفلت وعطالتده اویودقلری برزمانده، یکرمی‌اوتوز سنه اول اورته‌یه چیقدی، بتون روسیه مسلمانلرینك فکرلرینی حرکته کتیردی. قریمده «ترجمان» غزته‌سنی نشرایله ایشه باشلایه‌رق پك‌چوق مقاله‌لری بالعموم مطبوعات اسلامیه‌ده پك بیوك برتأثیر کوستردی. بوکون اسلامیتك الك مجری بلادنده بیله اسماعیل‌بك غصبرنسکی نامی معروفدر. بونجه‌سنه‌لردنبری ایشنی کوجنی مسلمانلرك ترقی وتعالیسنه حصر ایتمش وخیلی‌دن خیلی‌یه‌ده موفق اولمشدر. ترکستانه، بخارایه، جزایره، مصره کیدرك بتون عالم اسلامی یقیندن تدقیق ایتمشدر. مسلمانلرك صفحات حیاتی حقنده بیوك بر وقوف و تجربه حاصل ایلمشدر. ایشته شمدی بوهمیم‌ذاتی ارامزده‌محیطمزده کورمکله بختیاربولنیورز. کچن کون کندیلریله ملاقات شرفنه مظهر اولدق.

بوهفته ظرفنده تحصیل ابتدائینك شرق وغربده‌کی صفحات تاریخیه‌سی وبونك حیات ومعیشته اولان تأثیری ایله ممالك عثمانیه‌ده تطبیق وتعمیمی حقنده مهم برقونفرانس ویره‌جکلردر. استانبولده بولونان‌بتون قارئلرمزه شوفرصتی‌فوت ایتمیه‌رك بومحترم ذاتی‌دیکله‌مکه شتابان اولملرینی توصیه ایدرز. کونی. ساعتی‌ده آیریجه یومی غزته‌لرله اعلان ایدیله‌جکدر.

پروغرام

۱ — زمان قدیمده [بابلیلر، مصرلیلر، روماليلر، یونانیلرده] مکتب تحصیل ابتدائی.

۲ — ازمنهٔ متوسطه‌ده اوروپاده وممالك اسلامیه‌ده تحصیل ابتدائی.

۳ — زمان حاضرده اوروپاده تحصیل ومکاتب عمومیه.

۴ — تحصیل ابتدائی عمومینك ممالك عثمانیه‌نك احوالنه کوره تطبیق واجراسی.

۵ — تحصیل ابتدائینك تسهیلی ـ اصول تدریس ـ اصول صوتیه وبواصولك روسیه مسلمانلری آراسنده تطبیقی وبو سایه‌ده احراز اولونان موفقیات.

قونفرانسه احمد مدحت افندی حضرتلرینك اشتراکلری‌ده مأمولدر.

∴

استاد محترم مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلری انشاالله یارین آیاصوفیه‌ده درس تقریر بیوره‌جقلردر.

احمد ساقی بك مطبعه‌سی ابو العلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌خانۀ مخصوصه

صراط مستقیم

١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی

١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیراه‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور

عدد : ٤٨ — ١٩ رجب ٣٢٧ پنجشنبه ٢٣ تموز ٣٢٥ — ایکنجی جلد

ترقیات اسلامیه قونغره‌سی

سیاسیاته تماس هیچ برشیئی مذاکره ایتمه‌مك ومذاکراتی اسلا- ملرك امور اجتماعیه واقتصادیه‌ده ترقیلرینه منحصر اولمق اوزره ٢٩ صفر ١٣٢٩ تاریخنده مصرده جامع الازهر شیخی شیخ سلیم البشری افندینك ریاستی آلتنده برقونغره عقد اولنه‌جقدر . بوقونغره‌نك ترتیباتیله اشتغال ایدن هیئت طرفندن چار اقطارعالمده‌کی مشاهیر علمای اسلامیه‌یه بردعوتنامه کوندرلمش وقونغره‌یه کله‌جك علمای بنامك تاریخ اجتماعدن اوچ آی اول تحریراً بیان ایتملری لزومی علاوةً درمیان ایدلمشدر .

(طنین) رفیقمزدن بالایه نقل اولنان بوفقرۀ مخصوصه بزه شو تشبثك صفحات اولینی خاطرلاتیور . مجاهد محترم اسماعیل بك غصپرنسکی شوامل مبرور ایله میدان مجاهده‌یه آتیلدیغی زمان افکارینی کمال سربستی ایله اتیان ایده‌بیله‌جك برمحیط آرایوردی . اوصره‌لرده مملکتی اولان روسیه شدائد استبداد ایله قاورولیور ، دارالخلافه ایسه هردرلو اثر حیاتدن محروم بولونیوردی . هند ، چین ، جزائرده وقوع بوله‌جق تشبثلری نتایج سریعه استحصالی خصوصنده امید بخش کوره‌میوردی . نهایت مصری ، بشریتك ادوار قدیم عرفانی بوفکر علوینك تنمیه‌سنه مساعد بولدی . وفطرتك بواقلیمه بخش ایلمش اولدیغی فیضدن شو فکر ترقینك دخی نصیبه‌دار اوله‌جغنی جزم ایتدی . وفی‌الحقیقه بتون صمیمیتیله کشاده دوران او آغوش نوازشده خیلیجه آثار شفقت کوردی . مشارالیه بوآرزوینی (مسلمان قونغره‌سی) نامنده‌کی اثرنده تصویر وحکایه ایلمشدر .

شو وسیله ایله تبرکاً اثر مذکورك مقدمه‌سنی وبوبابده سبق ایدن مساعیلرینی مصوراولان فقراتنی عیناً نقل ایله لوازم شکرگذاریی ایفا ایدیورز . مصرده ایراد بیوردقلری قونفرانس‌ده ٢٤٥ نجی نومرولی نسخه‌مزده مندرجدر .

*
* *

« ربع عصردن برو روسیه مسلمانلرینك امور اجتماعیه‌لری ایله عاجزانه اوغراشوب کلدیکمدن و بخارادن جزایره قدر واقع اولان سیاحتلرمده‌کی مشاهده‌لرم بنی برطرفدن مأیوس ، دیکر جهتدن امید وار ایدیوردی . الك ابتدا کوزیمه چارپان حال ـ مسلمانلرك هر اقلیمده وهر تورلی اصول اداره تحتنده بردرجه کروده و آشاغیده قالدقلری ایدی . .

الك آغر الك مستبد براداره‌نك سوء تأثیرینه غلبه ایدرك ارمنی ، یهودی کبی بعض اقواملك اولدقجه حرکتی ، ترقیسی کوریلیور ؛ یکرمی اوتوز سنه‌لردن برو مشروطه‌لی یا که اولدقجه حربر اداره‌یه تابع اوله‌رق استفاده ایده‌میان ، متأثر اولمیان مسلمانلردر . اوتوز سنه ظرفنده بلغارلر قرق آدیم ایلرو کیتدیلرسه بلغاریا مسلمانلری رجعت دیمك اولان هجرت فکرندن باشقه برفکر تولید ایده‌مدیلر . مصرك قبطیلری تمدن ایدیور ؛ فلاحلری حالا باش آچیق یالین آیاق کزییورلر . جزایر یهودیلری فرانسه‌نك مالیه‌نظارتنه‌ال اوزاتیورلر ؛ جزایر عربلری ایسه راحت وسعادتی یالکز خرما دالنده ودوه آیاغنده کوزلیورلر .

بوکون کاشغرلی ، بخارالی ، مغربلی ، جاوالی یوزمسلمان برآرایه کلورسه جمله‌سی سیرماچت‌مومی کبی برقالبه دوکلدکاری ؛ فکر ، مطلب حرکت اعتباریله بردرجه‌فکرسز ، مطلبسز ، حرکتسز بولندقلری

کوریله‌جکدر . مأیوس ایدن بو حاللردر . فقط بو مأیوسیته قارشو اوزونجه عملیات و تجربه‌لردن حاصل ایتدیکم اعتقاد اجتماعیم محرك بولنورسه ملت تحریك ایدلمز درجه‌ده دکلدر ؛ بنده‌لرینه امید ویرن جهت‌ده بودر .

بو اعتقادمه بناءً خیلی استعمال اولنمش « ملت مرحومه » نام و تعبیر مخصوصی بر تورلی قبول ایده‌میورم . ملت غافله ، ملت مظلومه دیمك دها دوغری اولور ظننده‌یم . غفلت وظلم کچوجی حاللردندر ؛ بونلر ایله مجادله انسانلرك اختیارنده واقتدارنده‌در »

***

قونفرانسده هرصنف وحزبدن سامعین بولندیغی کبی مؤتمرك تدارکات قومیسیوننه انتخاب اولنانلر آره‌سنده هرحزبدن قومیسیونده اعضا موجوددر. عمومی مؤتمر اسلامی هر تورلی حزبجیلکدن پارتیزانلقدن خارج ویوکسك طوتلمق لازم کلدیکنی بتون مصریلر کوزل بیلوب افکار عاجزانه‌مك انتشارینه خلوصله چالیشوب بنده‌لرینی ممنتدار ایتدیلر .

قونفرانسدن اون بش کون صوکره تدارکات قومیسیوننه بش اون اعضا دها اشتراك ایدوب ایشك ایلروسنه مباشرت ایدلدی .

برطرفدن مسافرلکمه حرمت ، دیکر طرفدن عرض ایتدیکم افکاره اشتراك ضمننده بر آقشام مصرك منوران قلوبنده آووقات عمرلطفی بك ریاستنده بنده‌لرینه چای ضیافتی تقدیم ایدیلوب مصرك منور کنجلری ایله آشنا اولدم ، دیکر آقشام نیل مبارك کنارنده « سمیرامیس » اوتلنده مصطفی کامل پاشا ریاستنده یوز کشیلك بانکت ویریلور . وطنیون مصر حزبنك ارکانی ایله آشنا اولوب تشرف ایتدم .

مصرده مؤتمر اسلامی اجتماعی تصور اولندیغی حالده خدیو حضرتلرینه ایشی صورت مخصوصه‌ده عرض ایتمك وقویاً مأمول ایتدیکم رضاسی آلمق اقتضای نزاکت ایسه‌ده قونفره تصورنده هیچ بر تورلی رسمیت اولمدیغنی دوست و اغیاره دها کوزل کوسترمك اوزره بیوك قپولردن ایچرویه کیرمك ایسته‌مزدم . معذور بیورلمشدر . آنجق روسیه منستری ایله کوریشوب قریمه دوندم . یول اوستی درسعادتده ایکی کون قالوب اجزای دولت علیه‌دن بولنان مصرده مؤتمر اسلامی تدارك اولندیغنی مباشر صفتیله یلدیزه خبر ویردم . بومناسبتله مکاتب عسکریه مفتشی یاور اسماعیل پاشا ایله کوریشدم ایکی ساعت سویلدم ؛ فقط افکارمی آکلاته‌مدم ؛ ایچری‌یه یاکلش خبر ایدلمامسی ایچون برابرمزده بولنان سرای مأمورلرندن نزمی افندی‌یه دیدکلرمی قلمه آلدیروب پاشایه ویردم ؛ چوق ممنون اولدی . چونکه مسلمان قونفره‌سی کبی هیچ مأمول اولمیان برایشك شفاهاً عرضندن قورتلمش بولندی .

معروضاتم جمله غزته‌لرده درج ایدلمش معلوماتدن عبارت ایسه‌ده مقامه حرمةً ادای نزاکتدن اوتری لازم کورلمشدی . آرقه‌مده فسلی شابقه‌لی کزیجیلر بولندیغندن دوست و آشنالری زیارتم ایله راحتسز ایتمیه‌رك قریمه کچدم .

بر آی قدر باغچه سرایده قالوب تکرار مصره یوللاندم . یوقاروده مذکور قومیسیوندن اون ایکی آدم انتخاب اولنوب مؤتمرك « هیئت تأسیسیه‌سنی » تشکیل ایله قونفره نظامنامه‌سی ترتیب اولنیوردی . هیئتك بر ایکی مجلسنده حاضر بولنوب قونفره‌نك صورت تدارکی و دعوتی ماده‌لرینك مشاوره‌سنه اشتراك و اوته‌دن برو آکلاشلمش معلوماته نظراً بعض بیوك آدملر ایله کوریشوب قونفره ایشنی رسماً عرض وبیانه لزوم حس ایتدم ؛ بوندن بویله فخامتلو خدیو عباس پاشا وغازی احمد مختار پاشا ، روسیه منستری جناب سمیرنوف ؛ فرانسه منسترینك ترجمانی و انکلتره منستری سر الدون غورست ایله کوریشلدی . خدیو عباس حلمی پاشایه عرض ایتدیکم صورتده مؤتمری مقبول و نافع کوردیلر . دولتلو غازی مختار پاشا تشبثك کوزل اولدیغنی سویله‌مك ایله برابر ییلدیزجه خوف ایدیله‌رك ممانعت ایدلمك احتمالنی آکلاتدی . مواد مدنیه واجتماعیه‌دن مذاکره ایده‌جك قونفره‌یه روسیه ، فرانسه وانکلتره حکومتلری مانع اولمیه‌جقلری بر درجه معلوم اولدی و قونفره اجتماعی ایچون مصر القاهره‌نك اوپراتیاتروسی کوستریله‌جکی آکلاشلدی .

سر الدون غورست ایله اوزونجه سویلشلدی :

— وعدکزه اعتماد ایدییورم .... تصور ایتدیککز قونفره سیاسیاته کیرشمز فقط صوکره سیاسی برصفت آلمازمی ؟ . دیدی .

— افندم اوله‌بیلورکه ایلروده مسلمان قونفره‌لری بوکون قرارلشدیریلان حدوددن چیقار ؛ فقط بلکه‌ده چیقماز ... بوراسی بنده‌کزجه معلوم دکلدر ؛ بناءً علیه کله‌جك زمانلره کفیل دکلم واوله‌مام ، عرض ایتدکلرم برنجی قونفره‌یه مخصوصدر ؛ بوکون اولدیغی کبی کله‌جکده دخی حکومت ونظارت خارجنده دعوت وانعقاد ممکن اوله‌میه‌جغنه کوره بنده‌کز بو جهتدن خوف ایتمیورم دیدم .

منستر بو سوزمی موافق کوردی و انکلتره جانبندن قونفره‌یه ممانعت ایدلمیه‌جکنی آچیق بیان بیوردی .

— هندستانده قونفره افکارینك انتشارینه وواقع اوله‌جق دعوته حکومت محلیه‌جه ممانعت ایدلمزمی عجبا ؟ دیدم .

بو خصوصده قطعی بر جواب ویرمم . فقط انکلتره اداره‌سی هریرده حریته مستند اولدیغندن مسائل مدنیه واجتماعیه‌دن باحث اجتماعه ، قونفره‌یه ممانعت ایدلمز ظن ایدرم ، دیدی .

هرنصل ایسه لجنهٔ تأسیسیه برنجی قونفره‌نك نظامنامه‌سی عربجه ترکجه ، فارسیجه ، انکلیزجه‌وفرانسزجه طبع و نشر ایله‌هیئت‌مؤسسه‌نك رئیس عالیسی جانبندن اشبو اعلان نامه (اوزمانك حالنه کوره عثمانلی غزته‌لرندن ماعدا) اکثر اسلام وبرچوق غیر اسلام غزته‌لرنده اعلان ایدلدی .

صورت اعلان

بسم الله الرحمن الرحيم

صوك زمانلرده مسلمانلرك ، مدنيت ومعارفجه ترقی ايتمش اولان ديكر امم واقواملك واصل اولدقلری مرتبهٔ ترقیٔ اجتماعيه‌دن پك كری قالمش بولنملری ، بوكبی احوال ايله اشتغالدن بر آن خالی اولميان بعض مسلمانلرك يوركنده ؛ دين اسلامه داخل اولان بدعتلری آرايوب بولمغه ، مسلمانلرك ، ديكر امم واقوامه مجاراةً واونلرك اثرلرينه اقتفاءً وسائل ترقی‌يه تشبث ايدرك مجتمعات راقيهٔ انسانيه لوازمندن بولنان طريق حيات عاليهٔ صحيحه‌ده قطع مراحل ايلملرينه مانع ملل اجتماعيه‌يی تشخيص ايتمكه بيوك بر ميل واهتمام توليد ايتمشدر .

غيورين مومی اليهملك بو بابده بذل ايتمكده بولندقلری جهد و مساعی‌يه رغماً برچوق يرلرده مسلمانلرك قسم اعظمی علل مذكوره‌نك ادويهٔ شافيه ايله تداوی ووسائل نافعه‌يی بالاتخاذ بوكبی امراض اجتماعيه‌دن توقی ايدلمسندن اعراض ايتمكده اولدقلری كمال تأسف ايله كورلمكده‌در ، سببی ايسه ظن اولنديغنه كوره ، اشخاص غيرتمندان مومی اليهملك ميدانه قويمش بولندقلری ابحاث انفراديه‌نك صداسی، عددلری يوزلرجه مليونلره بالغ اولوب عادتاً متلاطم بر دكزدن فرق بولنميان اومحيط عظيمی مختلف الجنس والالسان اقوام اسلاميه طبقات كثيفه‌سی بالنفوذ قولاقلرينه واصل اوله‌مامسندن ايلری كلمكده‌در . بو وجهله يوركارنده تأثير مطلوب حاصل اوله‌ميه‌رق امراض اجتماعيه ودينيه‌لرينی معالجات شافيه ايله تداويده بولنمامنلری حسبيله هيئت مجتمعه‌لرينی تنبللك ، توكل ، جهالت كبی ادران معتبه‌دن تطهيردن برلحظه كری قالميان امم راقيه مصافنه چيقامامقده‌درلر .

بو سببدن غيرتمندان مسلمينن قريملی اسماعيل غصپرنسكی بك برنجی دفعه‌سنده مصرده تجمع ايتمك اوزره عمومی بر مسلمان قونغره‌سنك انعقادينی تكليف ايتمشدر . بو قونغره‌نك انعقادندن مقصد، بتون اقطار اسلاميه‌دن اعضا صفتيله كلوب قونغره‌ده بولنه‌جق افكار عاليه اصحابنك وامت اسلاميه‌نك امراض اجتماعيه‌لرينی آرا. شديروب بولمقله مشتغل بولنان ذوات منوره‌نك نتايج بحث وتحرياتی قونغره‌ده موقع مذاكره‌يه وضع وامراض مذكوره‌نك معالجه‌سی ايچون الزم اولان ادويه حقنده تعاطیٔ آرا ايدلمه‌سيدركه بو واسطه ايله بلكه مسلمانلر اطرافلرينی صارمش اولان انحطاط وتأخرك اسبابنه واقف اوله‌رق كوزلرينی آچارلر ، متنبه اولورلر وكنديلرينی سعادت حاله، شهراه ترقی‌يه واردیره‌جق وسائله تشبث ايدرلر .

مومی اليه اسماعيل بكك بو تكليفی زمانمزده ، مسلمانلردن چوغنك متأثر بولنديغی عينی آلام ايله متألم بولنان مصرليلرجه دخی قبول ايدلمكله همان بر هيئت تأسيسيه تشكيل ورياستنه‌ده ، الازهر جامع شريفی شيخ سابقی الشيخ سليم البشری‌يی انتخاب ايتمشلردر . هيئت تأسيسهٔ مذكوره‌نك وظيفه‌سی اسماعيل بكك تكليفنی هر وجهله كوزدن كچيروب تنفيذ ايتمك اولديغندن متعدد اجتماعده وقوعبولان مداولاتدن صكره بو امنيهٔ خيريه‌يی قوه‌دن فعله چيقارمغه قرار ويرمشدر . هيئت تأسيسيه شو قرارينك انسانيت محبلری ترقی ومدنيت طرفدارلری جانبندن استحسان ايله قبول ايديله‌رك بو بابده هر نوع ياردیمدن كری قالميه‌جقلرينی اميد ايدر .

هيئت تأسيسيه ، عمومی مسلمان قونغره‌سنك نظامنی، موضوعنی اعضالغنه كيفيت قبولنی مبين بر قانون وضع وطبع ايتمشدركه بو بياننامه ايله برابر بتون اقطار اسلاميه‌ده منتشر مسلمان غزته‌لرينه هيئت تأسيسيه‌جهناملری معروف بولنان وياخود نره‌لردن اولور ايسه اولسون اساميسی كونديريله‌جك فضلای مسلمينه ارسال قيلنه‌جقدر .

هيئت تأسيسيه وجه مذكور اوزره وقوعبولاجق اعلان دعوتك قونغره‌يه اشتراك ياخود انسانيته خدمةً وتعاون علی الخير قاعده‌سنه اتباعاً قونغره‌يه واعضاسنه معاونت ايتمك آرزوسنده بولنان علمای وفضلای مسلمينه وصولنه كافی عد ايتمش اولديغی كبی قونغره‌نك انعقاد تاريخنك تعيننده دعوتنامه‌نك هر طرفه نشرندن صكره‌يه براقمشدر. قونغره‌نك مباحث ومذاكراتنه اشتراك آرزوسنی مبين ارباب علم وفضلدن وارد اولاجق قبولنامه‌لرك عددی كافی بر مقداره بالغ اولور اولماز قانوننامه‌نك يكرمی دردنجی ماده‌سنه توفيقاً قونغره‌نك تاريخ انعقادی اجتماعدن آلتی آی اول بتون اقطار اسلاميه‌ده نشر واعلان ايديله‌جكدر .

بوندن طولايی هيئت تأسيسيه ١٣٢٦ سنه‌سنك ختامندن اول قونغره‌نك تاريخ انعقادينی تعين ايده‌بيلمسی ايچون بو دعوتنامه‌يه واقف وياخبردار اولانلرك قونغره‌يه اشتراك ايتدكلرينی مبين قبول نامه‌يی بر آن اول كوندرمه‌لری مرجودر . هيئت تأسيسيه قونغره‌نك حج آيلرندن اول انعقاد ايتمه‌سی آرزوسنده بولنيور همان جناب حق كمال فلاح ونجاح ايله توفيقات سبحانيه‌سنه مظهر بيورسون .

ازهر جامعی شيخ سابق وهيئت تأسيسيه رئيسی

الشيخ سليم البشری

١٩٠٨ سنه‌سی مارت آخرنده مصردن كلور ايكن اوچ كون تكرار استانبولده قالوب قونغره نظامنامه‌سنك عربی، تركی قطعه‌لرينی يلديزه تقديماً كوندردم . ايران سفيری پرنس ميرزا رضاخان دانش وصدر اعظم بولنان دولتلو فريد پاشايه دخی بر نسخه تقديم ايدرك ملاقات ايتدم . ميرزا رضاخان جنابلری مؤتمر اسلامی فكرينی غايت خوش كوروب ايران ايشلری كسب سكونت ايتديكی حالده ايران فضلاسی وعلماسی قونغره‌يه اشتراك ايده‌جكلرندن امين اولدقلرينی بيان بيورديلر .

فريد پاشا ايله ملاقاتم آيروجه بر صورتده جريان ايتدی . مؤتمر اسلامی خصوصنده كورشمك استديكمی يازمشدم ؛ لطفاً بيورسونلر جوابی ويرلدی « يلديز » سكوت ايتديكی حالده صدر اعظم نه ديه‌جك ديومراق ايدييوردم ... ايچرويه كيردم ممكن اولدقجه سكوته

قرار ویرمش ایدم . چونکه پاشا جنابلری یازدیغم مکتوبه وتقدیم ایتدیکم مؤتمر نظامنامه‌سنه بناءً بیان افکارایده بیلورلردی . مصردن، قریمدن بش اون سؤال ایتدکدن صکره عالم اسلامك انحطاطندن، معارفك فقدانندن بحثله تکثیر واصلاح مکاتبه چالیشمق لزومندن اقوام اسلامك علومدن زیاده خرافاته طالمش بولندیغندن اطرافلیجه مطالعه‌لر ایتدیلر ؛ بنده‌لری‌ده آغزمه مؤتمر یاقونغره سوزینی کتورمیوب پاشانك نظر ومطالعه‌لرینی قبول وبعض علاوه‌لر ایدرك اوچ چاریك قدر مکالمه‌ده بولندق . . . . مکالمه نهایت بولدقده . «ممنون اولدم ؛ استانبوله هرنه وقت تشریف بیوریلورسه قپو دائم آچیقدر » ایله تلطیف بیوردیلر .

فرید پاشانك بیانات منوره ندن آکلادیغمه مؤتمر اسلامی آرزو اولنور ولازمدر . فقط استانبولده (اوت ، اوزمان) بونك اسمی بیله سویلنمز ؛ مع‌مافیه ایشکزدن ممنونم » دن عبارت ایدی . بن بویله آکلادم . دکلسه معذور بیورسونلر .

درسعادت علماسندن یالکز روم‌ایلی قاضی‌عسکری محمود افندی ایله کوریشه بیلمشدم ؛ بو آدم بر چوق دلائل شریفه ایله مؤتمرك جوازینی،لزومنی وفائده‌لرینی بیان بیوروب بنده‌لرینی ممنون اتمشلر ایدی.

صوکره مسلمانلر قونغره‌سنه دائر روسیه سفارت خانه‌سی مشاوری موسیو مایقوفه معلومات مختصره عرض ایده‌رك قریمه کچدم .»

اسماعیل غصپرنسکی

ذکر جمیل

کائنات انسانیه نظر حکمته آچلمش برکتاب مبیندرکه هرعصر او کتابك برصحیفه‌سی، هربطن برسطری، یاخود برجمله‌سی مقامنده‌در. بزم ایچین ایسه ادیب قدرتك قلمندن چیقان بتون آثار محض عبرتدر. بو کتابی تتبعدن استحصال ایده‌جکمز ایلك منفعت اقوام مختلفه‌نك مختلف دورلرده‌کی احوالنه اطلاعدن عبارتدر. برطاقم امتلر کوروریزکه بویومشلر ، آسمان معالی‌یه طوغری یوکسلمشلر، حتی نظرلرك احاطه ایده‌میه‌جکی درجاته قدر چیقمشلر. بوتعالی‌یی متعاقب انحطاطه، سقوطه محکوم اوله‌رق آرقه‌لرنده تاریخی برطاقم خاطره‌لردن بشقه هیچ براثر براقامق شرطیله محو اولوب کیتمشلر. برطاقم نسللر کوروریزکه کوشهٔ مجهول عدمده ایکن برموجودیت مکمله اکتساب ایدرك جمعیت بشریه آره‌سنده موقعلری باشلك بدنده‌کی موقعی قدر رفعت بولمشده صکره ینه کلش اولدقلری لانهٔ منسیته طالمشلر . برطاقم اقوام کوروریزکه حالا ثیاب فاخرهٔ عزوشرف ایچنده خرامان اولیور ، شواهق نفوذ وقوتدن بتون عالمه امرلر ، نهیلر اصدار ایدییور .

انسانلر ایچنده اویله‌لری واردرکه بوکبی شئونی ، بوکبی انقلاباتی عادتا رسم لوحه‌لری سیر ایدرکبی تماشا ایدر . طبعنه موافق کلنلری بکنیر ، کلمینلره انفعال کوستریر. حالبوکه اوشئونك منشأ ظهورینه، اوانقلاباتك اسبابنه قارشی غفلت محض ایچنده‌در . حتی حادثات واقعه‌نك سببی صوروله‌جق اولسه « الله الله ! بویله اوله کلمش، بویله کیده‌جکدر . بتون بونلر طالعك جلوه‌سیدر . انسانلرك سعادتی‌ده ، محرومیتی‌ده طالعلرینك اقبالنه ، یاخود زوالنه مربوطدر » دیر .

ینه انسانلر ایچنده اویله‌لری واردرکه ظواهر شئوننه طاقیلوب قالمیه‌رق حقیقته ایصال نظر ایتمك ایستر امتلرك کمال و زوالنده تابع اولدقلری اسبابه واقف اولور . برامتك مظهر اولدیغی خیرك آنجق افرادی آره‌سنده کیجه کوندوز چالیشان ، ملتداشلرینك فوزوفلاحی اوغرندهماللرینی، جانلرینی بذل ایدن افراد کریمه طرفندن کله بیله‌جکنی آکلار . بوکبی افرادك دللرده یاد جمیلی طولاشدیغنی ، قلبلرده بر موقع محترمی اولدیغنی کورور . بوامتیازك ایسه اتله قاندن عبارت اولان بدنه عائد اولمیوب روحك بیوکلکندن، همتك عظمتندن ایلری کلدیکنی تیقن ایده‌رك کندیسی‌ده بوعالمده برباد مخلد براقق سوداسیله اونلرك طوتمش اولدیغی مسلکه سالك اولور .

برکره‌ده او مسلکه کیردیمی دها یولك باشلانغجنده کوزی ییلمه‌یه، دها ایلك آدیملرنده آیاقلری سندمله‌یه باشلار . چونکه طریق معالی یر یر کسیك قوللر ، بدن جدا باشلر ، قولسز ، قنادسز کووده‌لر ، دوکولمش صاچلر ، ازیلمش سینه‌لر عرض ایده‌جکی کبی طوپراق باشدن باشه طلب حق اوغورنده فدای جان ایدن شهدای حمیتك مقابریله ایشانمشدر .

صاغدن ، صولدن ، اوکدن ، آرقه‌دن بیك مدهش صدا کلیر . لکن آرتق کری دونوب قورتلمه‌نك امکانی یوقدر بویول ایستر ایسته‌مز باشه چیقاریله‌جق .

ایشته طلب علا ایله میدانه آتیلان ارباب عزمك اوکنده اویله دهشتلر ظاهر اولورکه بدایتی حیاتنی تهلکه‌یه قویمق ، نهایتی حیاتنی فدا ایتمکدر . کاه اولور ، عزمنه فتور ، همتنه ضعف هجوم ایدرده آرتق ایلریله‌مك ایسته‌مز ، کمال مسکنتله کری‌یه دونه‌رك کندیسنه پك موافق اولان حفیرهٔ نسیانه برچوقلری کبی کومولور کیدر .

کاه اولور ، قلبنه آلهی برالهام اینه‌رك اوکا شوحقیقتی تنویر ایدرکه : کرك اونك کندی شخصندن، کرك هیئت مجموعه‌سیله امتلردن، کرك بالعموم انسانلردن بویوك بویوك حرکتلر بکله‌نیور ؛ او حرکات عظیمه‌یی ایفا ایچون هردرلو شدائده کوکس کرمك ، هردرلو موانعی اقتحام ایتمك لازم کلیور ؛ جناب حقك بشره تودیع ایلدیکی قوای عالیه وملکات سامیه ایسه همتی ، عزمی غایهٔ امانیسنه ایصال ایچون الك بویوك برمعین بولونیور .

جناب حقك حیات انسانیه‌یه مظهر ایتمش اولدیغی بروجودهجوم مشکلاته قارشی ییلغینلق کوسترمك شویله طورسون ، خصمی صولتنی آرتدیردقجه اوده مقاومتی ، قهروغلبه‌یه اولان حرصنی اونسبتده آرتدیریر ؛ نصل که معارضنك جدالده ایلری کیتمسی عزت نفس صاحبی اولان برمباحثك فتوره ، یأسه دوشمسنی دکل ، بالعکس دها قوتلی ،

دها شدتلی برهانلرله قارشیسنده‌کنی الزامه چالیشماسنی انتاج ایدر .

حال بوکه انسان صورتنده کورونن برچوق مخلوقلر وارکه روح انسانیه دکل ، باشقه برحیوانك روحیله یاشایورلر ! هم بوغریب حیات ایچنده‌اوقدر صیقیلتلر چکیورلرکه‌دیکرلرینك مزایای انسانیه‌یی ادا ایتمك ، یعنی انسانجه یاشامق ایچون هدف اولدیغی شدائد اوکا نسبتله پك خفیفدر .

طاغك تپه‌سنه چیقان طبیعی یوریلور ، حیوانات وحشیه‌نك هجومندن قورقار لکن صوکنده هم یورغونلقـدن ، هم قورقودن خلاص اوله‌رق طاغك تپه‌سنده راحت راحت اوطورور، هجوملرك یوکسله‌میه‌جکی اوموقعده هرکونه اندیشه‌دن آسوده قالیر. لکن طاغه طیرمانمیوب‌ده اتکنده قالان ارباب مسـکنتك حیاتدن نصیبی ایدی برخوف وخشـیتدن عبارتدر، عمرك هرلحظه‌سی دشمنك طوزاغنه، قاتلی پنجه‌سنه دوشمك اندیشه‌سیله کچر .

أوت، طلب علا یولنده انسانلرك برچوغی مقصدلرینه وارمه‌دن هلاك اولدی ؛ برچوغی‌ده غایهٔ آمالی ادراك ایله سـعدای بشره التحاق ایتدی. لکن بونلرك‌برقاچ مثلی ابنای بشر زبون غدراولوب کندیلرکه بونلرده کوشهٔ مسکنتی‌اختیارایدنلر، حیات حیوانیه‌یه راضی اولانلردر. ایشته بو سـوزلر بوتون کلمات حقدر ، برروح طاهرك سانحاتیدرکه نعمت عقله، تأیید خدایه مظهر اولانلری برغایهٔ علیای مقصده طوغرو قوشان ارباب سلوکه پیرو ایدرده یا اوغایته واصل اولور یاخود انسانجه‌سنه أولور.

برملتك علوم ومعارفدن ، فضائلدن ، قوانین عادله‌دن ، عسکرلکدن ، شان وشوکتدن، الحاصل بشریت عندنده مزیت عداولنان هرشیدن نصیبی آله‌بیلمسی آنجق اوملتك افرادی آره‌سنده نظرلری ییلدیزان ، قلبلری‌اوركودن برطاقم معظمات اموره کوکس کره‌جك قهرمان وجودلرك ظهورینه وابسته‌در ؛ تاکه اوکبی اصحاب ظهور طریق علا دیدیکمز اوصارپ یوللری عنایت‌الهیه‌یه متوکلا آشسونلرده منسوب اولدقلری امتی‌ده همتلری سایه‌سنده واره‌جقلری غایته قدر چکوب کوتورسونلر .

منسـوب اولدقلری ملته ، یاخود بوتون عالم انسـانیته خدمت اوغورنده بوقدر صـیقنتی چکن ، منفعتی ملتده یاخود نوعیتـده کندیسیله‌مشارك اولانلره عائد اوله‌جق برطاقم وظائف کران آلتنده فدای جان ایدن بوآدملر عجبـا کندیلری ایچون نه بکلیورلر ؟ جناب حق هرشی ایچون بر سبب خلق ایتمش دکلمدر ؟ ارادهٔ انسـانیه‌نك برحرکته تعلق انجق اوحرکتدن برغایت واوغایتدن کندی شخصی ایچون یقیناً یاخود اوقوتده برظن ایله منفعت تصور ایتدکدن صوکره ممکن اوله‌بیلمسی ابنای بشر حقنده جاری اولان قوانین الهیه جمله‌سندن دکلمدر ؟ .

حیات بزیغین آلام روحیـه آلتنده ازیله ازیله کچدکدن ، عمر نامتناهی شدائد بدنیه ایچنده توکندکدن صوکره بوقدر دیدیشمکدن ، بوقدر اوغراشمقدن الارینه نه کچه‌جك ؟ خصوصیله کندی قبیله‌لری، کندی ملتلری آره‌سنده طورمایوب بونلرك فلاکتنه چالیشان ، مقصدلرینه حائل اولمق ایسته‌ین ، نتیجه‌سی کندیلری ایچونده خیر اوله‌جق مساعیلرینی حکمسز براقق ایسته‌ینلر بولونورسـه بویله برمجاهده‌دن نه بکلنیر ؟ بونده المدن باشقه نه ذوق واز ؟ اوحالده هوسات انسانیه‌یه غالب کلن ، هجوم شدائد ایله فتور بیلمین بوقوی سائق نه‌در ؟

أوت ، جناب حق انسـانه هرملدن دها قوتلی اوله‌رق بر میـل ویرمشدرکه خصوصیاتی ایچنده برخصوصیت ممتازه تشکیل ایدن بومیل سایه‌سنده بشر انواع سائره‌دن آیرلمقده‌در . اومیل ایسه طوغرویولدن قازانیـلان ذکر جمیله انجذابدر . طوغرو یول قیدینی ایراد ایتمکدن مقصدیمز تزویر ایله ، ریا ایله قازانیلان ، باطن ملعنتله طولو اولدیغی حالده صـورت حقدن کورونیله‌رك الده ایدیلان کاذب شهرتلری خارجده براقمقدر . چونکه بودرلوسی الك رذیل برخصلتدرکه‌فطرت معلول اولمدقجه عارض اولماز .

ذکرجمیل انسان ایچون برغدای منوی اولدیغی کبی جسمانیتك ده ناظمیدر . انسان نوعنه خاص اولان کماله یاقلاشدقجه شـهوات بهیمه‌یی ، لذائذ بدنیه‌یی استحقاره باشلار ، بوعالمده پایدار اوله‌جق برپاد خیر اکتسابنه میلی آرته‌رق اومیلی تسکین ایچون جلائل‌اعماله صاریلیر .

بر ۰د فاضل دنیاده کندی ایچون ایکی عمر تصور ایدر. بری طوغدیغی‌کوندن حیات مقدره‌سنك صوکنه قدر کچن محدودزماندر. دیکری ایسه بوندن چوق دها زیاده سورن برعمردرکه ملته یاخود بوتون انسانیته نافع برفعل خیر ایشلدیکی کوندن باشـلایه‌رق نامنك حافظه‌لردن ، تاریخ صحیفه‌لرندن سیلندیکی زمانه قدر دوام ایدر.

اوحالده بر روح فاضـل ایچون ایکی موجودیت واردرکه بری کندینه خاص اولان بدنده ، دیکری بوتون بدنلرده‌در. شبهه‌یوقدرکه بوقدر اوزون برحیات ، بوقدر کنیش برموجودیت اوقیصه حیاتدن، اوطار موجودیتدن چوق خیرلیدر . انسانه یاقیشه‌جق حرکت ایسه ادنایی فدا ایدرك اعلایی آلمسیدر .

سوز اوزون کیده‌جك، قیصه کسـه‌لم : هرنوعه کمالی موجب مواهبی تودیع ایتمش اولان جناب حق فطرت بشریه‌یه‌ده ابقای نام میلنی ویرمش، اومیلك حقنی ادا ایچون نه‌لازمسـه اونی‌ده الهام بویورمشدر.

هرملتده اوملتك شان شوکتنه، یاخودمزلقهٔ ادباردن تعالیسنه ، یاخود اجزای‌متفرقه‌سنك توحیدینه، یاخود برعلمده، برصنعتده ، بر فضیلتده ترقیسنه سبب اولان افراده بذل ایدیلان ثنای جمیلی کور- میورمیسکز ؟ رسملرینی یاپارلر ، مناقب فاخره‌لرینی تاریخلره یازارلر نام‌لرینه هیکللر دیکرلر. آرتق بویاد جمیل بابادن اولاده انتقال‌ایدرك انسانیت طوردقجه باقی قالیر .

برملت کندی نفعنه اوغراشان افرادك حقنی انکارایدر، یاخود بویوکلکنك درجه‌سنی حقیله تقدیر ایتمزسه همنازه ضعف کلیر ، کیمسه

منافع عامه‌یه چالشماز اولور. امتك مصالحی فساده، کندیسی تفرقه‌یه دوشه‌رك آز زمان صوکرا هلاك اولور.

الله ذوالجلال حضرتلری هرحادثی برسببله مقارن یاراتمشدر. برملتك عندنده ایی ایله کوتو، فضیلتله رذیلت، صلاح ایله فساد مساوی اولور، خصیصهٔ تمییزدن اثر قالماز، ارباب مساعینك قدری لایقیله تقدیر ایدلمز، معروفه التفات اولونماز، منکر فنا کورلمزسه اوملتك افرادندن معالی‌یه، کمالاته قارشی اولان میل منسلب اولور. بوایسه‌متغلبه‌نك تحکمندن، ظلمه‌نك جورندن دها بیوك برفلاکتدر. چونکه جمهور ملت احسانه قارشی اعتراف‌ایله، لطفه قارشی فضل‌ایله مقابله‌ده بولنورسه شومکافاته نائلیت ایچون آره‌لرنده ملتی قورتارمغه چالیشانلر ظهور ایدر. اوحالده نه ظالملرك مظالمی، نه‌ده متغلبه‌نك تحکمی ایچون دوام قورقوسی قالماز. لکن بوحس علوی منسلب اوله‌جق اولورسه ملتك طوتیله‌جغی خسته‌لق علت شیخوخه‌یه‌بکزرکه موتدن باشقه عاقبت متصور دکلدر.

اعاظم‌بشرك احرازینه چالشدقلری ثنای‌جمیل انسانلرایچون نصل نعمت اولمازکه جناب‌حق نبی‌ذیشانه (ورفعنالك ذکرك) دیه امتنانده بولنمشدر؟ کذلك ثنای جمیل، بتون عالم طبیعتك آرادیغی برحق‌نصل اولمازکه ذات باری اومظهریته استحقاق کسب ایدنلره تحدیث نعمت صلاحیتنی‌ویرمش، نته‌کم رسول محترمنه (واما بنعمة ربك فحدث) بیورمشدر.

نظر امعانی یقینده‌کی اوزاقده‌کی اقوامك تاریخنه توجیه ایده‌جك اولورسه‌ك یقیناً کوروسك‌که برملت بیوك بیوك ایشلرك قیمتنی‌ویرمکده امساك ایدر وبوصورتله فضیلتك شانی محقر اولورسه مداربقاسی اولان قوت محو اوله‌رق بنیان موجودیتی ده ویریلیر، ماضی نسیانه قاریشیر‌کیدر. ذاتاً شبهه یوقدرکه کفران، زوال نعمتی مؤدیدر.

سوزمی بترمزدن‌اول شوجماعت کریمه‌یه قارشی اولان تشکراتمی ادا ایده‌جکم‌که بویله‌منحوس برزمانده هرتهلکه‌یی، هرمخاطره‌یی کوزه آله‌رق اتحاد اسلامه چالیشمه‌یی کندوسنه فرض‌عین بیله‌رك مقصد مقدسنی تعقیب ایدوب کیدییور. افراد کرامنك کوندن کونه چوغالدیغنی کورملکله قریرالعین‌اولیورز. عنایت‌حقدن مأمولدرکه‌مساعیلری توفیقه مقرون اولورده احراز مظفریت ایدرلر (انه نعم المولی ونعم النصیر).

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

علما وعوام

بزم مقدس اسلامیتده علماً کرام ایچون‌برموقع ممتاز، روحانیت بولندیغی مسائل مثبته‌دندر. هرکس چالیشیر، اوکره‌نیر علمادن اولور؛ احادناس‌ایله برابر ایشنی کوجنی‌کورر. بریسی‌ده چالیشماز، اوکره‌نمز، جاهل قالور؛ بوده علمادن آیریلماز: دنیا ایچون، آخرت ایچون برابر چالیشیرلر، مجادلهٔ حیاتیه‌ده برلکده بولنورلر.

معذلك علما، سویهٔ عرفانجه عوام ناسدن یوکسکجه بر موقع اشغال ایلمش بولندقلرندن، تا اوته‌دنبرو اهالی آراسنده بیوك احترامله مظهر اوله‌کلمشلردر. مسلمانلرده وسائر ملتلرده علماً کرام وروحانیلر اعتبارجه، حیثیتجه‌بتون زمانلرده‌تفرد ایلمشلردر. آنلرك شو تفردلرینی پاره قوتیله، قلنج قوتیله، خلاصه قوهٔ مادیه ایله آنجق‌خلیفه‌لر، حکمدارلراخلال ایده‌بیلمشلردر. علماوروحانیلر اهالی اراسنده یوکسك موقعلره نائل اولدقلری ایچون، دائما، هرعصرده، بتون‌ملتلرده آنلرك‌رقیبلری‌خلفا وحکمدارلر اوله‌کلمشدر.

اهل بیت، اولاد رسول‌الله هپ زمانلرینك بیوك علماسندن ایدیلر. خلفاء امویه‌دن، آنلردن صوکره خلفاء عباسیه‌دن نه‌لر چکمدیلر، نه‌کبی فتنه‌لره، بلالره دوچاراولمادیلر، محبس کوشه‌لرنده وفات ایدنلرمی اولمادی.... اوبیوك امامز ابوحنیفه، او بیوك عالملرمزدن‌امام‌احمدلر، امام ابوعبدالله اسماعیل‌بخاری‌لر، سرخسی‌لر.. محبسلرده، منفالرده، غربتلرده سرووندرلمدیلرمی؟ اوظالملردن‌نه‌قادار سله‌لر یدیلر، نقدر اشکنجه‌لره دوچار اولدیلر!.... بوراسی صایمقله، یازمقله بته‌جك کبی‌دکل.

فقط بونلرله برابر علمامز، امام‌لرمز اهالی آراسنده دائما محترم، مکرم اولدیلر. اخلاف، اسلاف دائما آنلری بیوك طانیدیلر. اوظالملرك اسملری لعنتله یاد اولندیغی حالده‌علمانك اسملرینی دائما «رحمهم‌الله» تعقیب‌ایلیور. اوظالملر اولدی کیتدی، فقط او بیوکلر دائما دیریدر. ثمرهٔ مساعیلری، روح حیاتلری دائما سینهٔ امامده حرمتله محفوظدر. بتون حیاتلرینی، بتون مساعیلرینی صرف ایدرك — یالکز سوزده دکل — کیجه‌لرینی کوندوزلره قاته‌رق یوزلرجه جلد اثرلر یازه‌رق بزی اخلافنی دوشنمش‌اولان اوبیوك، محترم امام محمدلری، امام مالکلری، امام بخاریلری، امام‌مسلملری، سنائیلری، سرخسیلری، دبوسیلری، غزالیلری، فخررازیلری، جوزیلری... ارامزدن کیم تصور اولنه‌بیلورکه تقدیس، تبجیل ایلمسون.

فی‌الحقیقه اشبو ائمهٔ کرامدن، علمای اسلافدن بر چوقلری دهشتلی انتنادلره، غایت بیوك مقیاسده تعرضلره دوچار اولدیلر. فقط بو، آنلر ایچون‌ده طبیعی برحال ایدی: آنلر بیوکدی، درین دوشنور، درین سویلر، معنالی یازارلردی. بونلری بعض کسه‌لرك عقللری احاطه‌ایده‌مز، اعتراضلرنده حقسزاولورلردی‌یاخود — المجتهد قد یخطئ وقد یصیب — بعضاً چوق‌ایچنده آز چوق خطا ایدرلر، معترضلرده بوجهتدن مصیب عد ایدیلردی. بوحال زمانمزده‌ده شویله‌جه دوام ایدیور دکلی؟

لکن هرحالده افکار عمومیه بونلرك لهنده ایدی. اهالی‌بونلری جان وکوکلدن سوردی. اهالی‌یه قارشو بیوك نفوذ صاحبی ایدیلر. خلافتك امویلردن عباسیلره انتقالی کبی بیوك برانقلاب علمانك نفوذ معنویلری ایله وقوعه کلدیمی؟

شمدیکی زمانمزده دخی علمانك، خوجه‌لرك روح عوامه اولان

نفوذلری پك بیوکدر . عادتا فرق ایدیله‌میور : بونفوذك برحدی ، برمنتهاسی وارمیدر ، نردن عوامك کندی نفوذلری باشلیور ؛ نه‌یی کندی فکر واختیارلری ایله اجرا ایلیورلر ؟ نه‌یی خارجدن کلن برنفوذك تحت‌تأثیرنده موقع فعله قویپورلر. اشته بوراسی پك قاپالی ، خفی برنقطه‌در. پك اوزون برتحلیلك نتیجه‌سنده آنجق مهتابده کورن‌یلن برکولکه کبی حس اولنه‌بیلیر . فقط شوراسی محققدرکه بیوك مقیاسده اجرا ایدیلن حرکات عوامیه‌نك پیشداری علما ، خوجه‌لر اوله کلمش ؛ شمدی‌ده بویله‌در. دها چوقدن دکل، پك یقین برزمانده موفقیتله نتیجه‌لنن ایران انقلاب کبیری، آخوندلرك، مجتهدلرك، علمانك تحریکات خفیه‌سی ایله باشلامش ، مداخلهٔ علنیه‌لریله وقوماندالریله اجرا ایدلمشدر. چوقدنبرو دوام‌ایدن یمن حرکات‌اختلالیه‌سی‌ده علماء زیدیه‌نك تشویقات تعصبکارانه‌لریله ایقاع ایدیلمکده‌در .

٭
٭ ٭

فقط بنم فکرمه کوره شمدیکی زمانمزده علماء ، خواجه‌لریمز آیروجه کندولرینه مخصوص طوغرودن طوغرویه علملرینك مقتضاسی اولان حس ایله متحسس اوله‌میورلر. حتی دیه بیلرمکه خواجه‌لرمز علمامز عادتا حسیات عوامك اجتماع ایتدیکی برنقطه‌در: بو حالده دماغ کبی اولیورلر . یاخود دها طوغرو بر تعبیر ایله خواجه‌لرمز عوامك حواسی مثابه‌سنده‌در. بو حالده اصل دماغ عوام اولور. بن کندمجه بوتعبیری بوتشبیهی دها صریح بیلیورم. زیرا چوق وقتلرده کوریپورمکه علماء ، خواجه‌لر علملری ایله کندولرینك بیلدکلری دستورلریله حرکت ایده‌میورلر. اکثریت اوزره خواجه‌لرده کوریلن افعال ، حرکات دماغ عوام طرفندن ویریلن اوامر اوزرینه اجرا ایدیلیر. موثوقا ایشتدیکمه کوره جاوا اسلاملری آراسنده اولان علما اهالی‌یی شالوار کیمکدن منع ایدییورلرمش. بزم قازان علماسی‌ده برقاچ‌سنه مقدملری بوکبی حرکتلرده بولنیورلردی. بوکون ترکستان وبخارا طرفلرنده جاپاندن باشقه برشی اکتسا ایلمك هر حالده داملالرك (خواجه‌لرك) اعتراضندن سالم برحرکت اوله‌ماز. بزم قازان علماسی‌ده توتون ایچمك خصوصنده صوك‌درجه محافظه‌کار طاورانورلر. حالبوکه بوافعالك هیچ بریسی استانبول علماسنجه شایان اعتراض کورن‌لیور. دین. مذهب بر. هپ مسلمانز. بوجهتدن فرق یوق. فقط عرق باشقه، محیط باشقه. ایشته شو عرق، شو محیط درکه انسانلر آراسنده کاه خواجه‌لر واسطه‌سیله، کاه باشقه برطریقله اجرای حکومت ایدییور. اشته مقدس دینمزده کوریلن بعض بدعتلرده شو حکومت خفیه‌نك وضع ایلدیکی قوانین‌در. بوقوانین ایله دین، اصل دین دائما چارپشیور، دائما مجادله ایلیور. حرب حقیقی، جهاد اعظم بوراده‌در. ـ رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر ـ دینك عسکری‌ده علما اولمق لازم کلور. بناءً علیه علمانك بیلملرك دائما اوحکومت خفیه طرفندن تشکیل اولنان ابناء بشری تفرقه‌لره القا ایدن قوانین خفیه‌یی قیره‌رق ، یرینه صاغلام ، متین وعمومی اولان قوانین اقامه ایلمك، بوصورتله انسانلر آراسنده عمومی بردوستلق حصوله کتورمیه، آنلری نقطهٔ واحده‌یه طوپلامغه، بوصورتله سعادت مطلوبه‌نك حصولنه چالیشمه‌لری لازم کلور.

ذاتاً بزمسلمانلرجه، مؤمنلر شو حکومت فسادیه‌نك وضع ایلدیکی قوانینی طانیمه‌رق نقطهٔ واحده‌یه، دینك ارائه ایلدیکی مرکزه طوپلانمغه قرار ویرنلر وطوپلانانلردر. اشته بو صورتله بتون مؤمنلر قرداشدر. — انما المؤمنون اخوة — بر اثرده حدیث اولمق اوزره «من ادعی العصبیة فلیس منا» قول شریفنی کوردی ایدم. فی‌الحقیقه بنده‌کز بونك حدیث صحیح اولوب اولمادیغنی بیله‌میورم ، بو خصوصده بر وثیقه ، برروایت کوره‌مدم. مع ذلك ، بو قول شریفی بر حقیقت اسلامیه اولمق اوزره قبول ایدییورم : بوراسی دین مبین اسلامك یوزلرجه آثاریله مثبتدر .

«وجعلناکم شعوباً وقبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقاکم»

فقط عرض ایتدیکمز وجهله علما اکثریت اوزره شیمدیکی زمانمزده او حکومت خفیه‌یه خدمت ایدییورلر . دیمك اولیورکه بوصورتله دشمن طرفنی التزام ایلمش اولیورلر. بکا بویله کبی کلیور... دها طوغریسی بن بوکا اینانیورم . برچوق حاللر ، برچوق حادثه‌لر بو ایناندیغمك یقین اولدیغنی تأمین ایدییور . فقط ایناندقجه تأسفلرم آرتیور ، قلبم یانیور. بوحادثه‌نك اسبابنی، کیزلی ایزلرنی آراشدیرییورم. الك اول بتون اسبابك ، بتون کیزلی عواملك تحصنکاهی اولان بر مرکزیت بولیورم ، که اسلامیتده اولان بعض مزایای خفیه ، دقائق مهمه‌نك حالا تماميله آکلاشیله‌مامسندن ، حالا حقیله هضم اولنه‌مامسندن عبارتدر. بو نقطه دها عوامه‌دکل‌ـ نه‌یاپه‌لم ، آجی‌اولسه‌ده سویلیه‌جکم : — علمامزه ، خوجه‌لرمزه عائددر .

٭
٭ ٭

اوت ، اشبو مزایای اسلامیه . حقائق مهمهٔ دینیه تمام حقیله آکلاشیله‌مامشدر . بومسئله‌یی ایضاح ایتمه‌دن اول شوراسنی عرض ایتمك استرم‌که فی‌الحقیقه بزم علمامزدن، اسلافمزدن نفوذ فکریلرینی حقائق اسلامیه‌نك حتی تفرعاتنك‌الك کیزلی ، الك دقیق نقطه‌لرینه‌قادار ایردیرن برچوق ذوات کرام کلمش کچمشلردر . بلکه‌شمدی‌ده وار، دائما یتشمکده‌در . ـ ذلك فضل‌الله یؤتیه‌من یشاء ـ بن بوقضیه‌یی سلفاً خلفاً اکثریتی تشکیل ایدن منتسبین علمیه‌نك احوالنی تتبع وتدقیق ایده‌رك استنتاج ایدیورم. اشبو قضیه‌نك اثبات وایضاحی ایچون فکری احوال حاضره وسالفه‌مزه طوغرو توجیه ایلدکده الك اول کندینی ابراز ایدن جهت بزده علوم اسلامیهٔ مأثوره‌نك آز تداول ایتمکده . بونلرك تحصیل ، تمثیلنه پك آز بر غیرت صرف ایدلمکده اولماسیدر . فی‌الحقیقه اصولده ، فروعات فقهیه‌ده مذاهب مختلفه تأسس ایتمکه باشلادیغی برزماندن اعتباراً تازمانمزه قدر اوزانمش بودور ظرفنده علوم مأثورهٔ اسلامیه کچوله کچوله تام برشکل مخروطی تشکیل ایلمکده بولنمشدر. اشته شو اوزون برزمان ایچنده علوم مأثوره‌یه‌قارشو الك‌اول مذاهب مختلفه‌نك فقهی، اصولی،

علوم عربيه ، مأمون دورلرندن اعتباراً علوم يونانيه ، علم كلام ، مزاحمه‌يه باشلادى. مدرسه‌لرده ، مكتبلرده ، جامعلرده علم قرآن ، علم حديث ، آثار رسول يرينه علم فقه قائم اولمغه باشلادى . شو حال ابتدالرى بيوك برموفقيت ايدى ؛ زيرا بويله‌جه علم فقه‌ده مذاهب مختلفه‌نك تأسس ، اشبو فن جليلك اساسى اولان علوم مأثوره‌ده حقيله تحليل وتمثيل وقوعه گلمش اولديغنه برهان قوى تشكيل ايليوردى. زيرا علم فقه علوم مأثوره‌نك برنتيجه‌سى ايدى .

فى الحقيقه فقهاء سبعه، علقمة بن قيس السفى ، مسروق بن الاجدع الهمدانى ، شرحبيل، ابراهيم النخعى وعامر الشعبى ، حماد بن ابى سليمان ، اعمش ، ابن ابى ليلى ، سفيان ثورى ، حسن بصرى ، عطا بن ابى رباح ، مجاهد طاوس اوزاعى ائمه اربعه وسائر بو طبقه‌لرده يتشمش اولان علماى كرام حضراتى علوم مأثوره‌يى عادتا تمثيل ايلمشلردى. اشته شو موفقيتك نتيجهٔ حسنه‌سى اولمق اوزره علم فقهك اساسى قورولدى ، فروعاتى قوانين واصوله ربط اولندى . شو گورديگمز فن جليل ميدانه گلدى .

لكن كيت كيده احوال دكشدى. علم فقهه بيوك بررواج ؛ برلدى . علوم مأثوره‌دن علم فقهك توقف ايتديگى برمقدار قلبى اختيار ايديلير اولدى . فقهاء ايله اهل آثار آيريلديلر . آيرى ، آيرى مسلكلر تشكيل ايلديلر. حتى آرالرنده بعض اختلافلر تحدث ايلدى . فقهاء كرامدن بعضلرى مواقع رسميه‌ده بولنيورلردى. بو صورتله مسلكلرنده برنوع رسميت واردى . بناء عليه قوت ، رجحان فقها طرفنده ايدى . محمد بن اسماعيل بخارى حضرتلرى صوك زمانلرنده ، امير خالد بن احمد الذهلى‌نك تشويقاتيله كبار فقهاء حنفيه‌دن اولان حريث بن ابى الورقاء وسائرلرى طرفندن مذهبجه طعن اولندى ؛ نفى ايلدى ، اختيارلغنده برچوق زحمتلره دوچار اولدى ؛ حتى قلبنده « اللهم انى ضاقت على الارض بما رحبت فاقبضنى اليك » ديه دعا ، نياز ايده‌بيله‌جك قادار برانكسار حس ايلدى .

دها صوكره‌لرى علوم يونانيه دها زياده رواج بولدى . مدرسه‌لرده بو علومه صوك درجه رغبت ايدر اولديلر . عادتا علوم اسلاميه صره‌سنه گچدى ، تمثيل ايدلدى . تفسير، فقه فنلرينه قدر اجراى نفوذ ايلدى . هله علم توحيد بو جريانه اوقدر قابلدى ، كه بوسبتون باشقه برشكل آله‌رق « علم كلام » نامنى آلدى . علوم عربيه تحصيلى‌ده ايچه زحمتلى ايشلر صره‌سنه گچدى. بو صورتله علوم مأثوره‌نك مزاحملرى ايبدن ايبه چوغالدى ؛ سالكلرى باشقه‌لرينه نظراً دائما اقليت تشكيل ايده‌جك برحاله گلدى. امام احمدلره ، ابن تيميه‌لره ابن قيم‌لره ، سائر برچوق علماى آثاره قارشو اجرا ايديلن امتحانلر ، اكثريتى تشكيل ايدنلرك نتيجهٔ غالبيتى ايدى . ايشته بو دورلردنصكره ايشلر دها باشقه بررنك آلدى . علوم داخله ومحدثه دها زياده رواج بوله‌رق علم فقه دخى مغلوب اولمغه باشلادى . بو صورتله عالم اسلاميت علوم مأثوره‌دن ايكى درجه اوزاقلشمقده بولنيوردى . فقط مع التأسف ايشلر بويله‌ده قالمادى . علوم داخله ، علوم عاليه‌دن اولديغى حالده ، بوقيد آنجق لسانلرده قالدى . طلبهٔ علوم منحصراً آلات ايله اشتغاله باشلاديلر. علوم زاجره، فقه دخى داخل اولديغى حالده يواش يواش كوشه‌لره چكلدى. ايشته بو صورتله ، شمدى جامعلرمزده گورديگمز اصول تحصيل تأسس ايتدى . زمانمزه گلدك .

صوكى وار

قزانلى حليم ثابت

ژاپونيا مكتوبلرى :

— ٣ —

بشارت عظمى

بن برچوق وقتلردر ژاپونيه‌ده جولان ايتمكده ايدم، بورالرده بولندقجه اعيان مملكت ايله كسب معارفه ايتمكه غيرت ايتدم، برچوق اصحاب معرفت ايله انسيت پيدا ايتدك ، وبرچوق مجالس عموميه وخصوصيه‌ده دين مبين اسلام فضائلندن آناً فآناً بحث اولندى واتحاد شرق مسئله‌لرندن دخى سوزلر آچلدى .

عاقبت ژاپون ملتى دين اسلامى قبول ايدر فلان كبى سوزلردن آغز يوقليانلرده آزدگلدى وبعضلرى ژاپونيانك پايتختى اولان نفس «توكيو» ده برمسجد لزومنى سويلمكده ايديلر . بركون بنم بيلديگم برچوق آدملر بالاتفاق بزه گلمشلر، توكيوده دين اسلام ايچون برمركز اتخاذ اولنمه‌سنى تكليف ايلديلر، اگر بز مسجد بناسنى التزام ايده‌جك اولورسه‌ق، ژاپونلرده مسجد، مدرسه بناسنه لزوم اوله‌جق يرينى مجاناً ويره‌جكلرينى سويله‌ديلر . بزده بويله برشى ذاتاً آرامقده ايدك، اصل سياحتدن مقصدمزده بويله برقپو آچمق ايدى، شيمدى مولابزى بويله برموفقيته مظهر ايلدى ديه‌رك مع الممنونيه «يوقوهاما» ده بولنان اخوان دين وتجاران معتبران ايله بالاستشاره، بويله برنعمتى قبول ايتمزسك كفران نعمت اولور ديه‌رك، ژاپونلرك تكليفنى قبول ايتمكه قرار ويردك .

البته بويله برامر عظيم برآدم ، ايكى آدم كارى دگلدر ، شو حالده بويله بربيوك خدمتى عموم اهل اسلامه حواله ايلمك مناسب گورلدى . ايشته شو سببه مبنى بوراده بولنان تجاران معتبران ميانندن اوچ آدم انتخاب اولنه‌رق عهده‌لرينه بو وظيفه توديع اولندى.

شيمدى عموم كرهٔ ارضده بولنان اخوان دين مبين حسيات دينيه ومليه‌لرى ايله بوامر خيره مشاركت ايتمك ايسترلرسه ، اقتدارلرى دائره‌سنده يوقوهاماده ساكن تجاران معتبراندن تراب على زاده حاجى ولى محمد افندى جنابلرينه ارسال ايده‌بيلورلر. هركيم هرنه قدر معاونت ايده‌جك اولورسه مقبولدر. اساس مطلب اتحاد شرق واتحاد اسلام اولديغندن بوامر خيره اشتراك ايتمكده هركس سربستدر.

عموم اهل اسلامدن هرنه احسان ومعاونت ايدرسه، جمله‌سى بادفتر ضبط اولنه‌رق مسجد ومدرسه بناسى تمام اولدقدن صوكره هم حسابى ومعاونت ايدنلرك (آرزو ايدرلرسه اسملرى ايله) هم بر آقچه‌سنه

قدر کتاب شکلنده طبع اولنه‌رق ، بتون اعانه کوندرمش آدملره بر نسخه‌سی (مجاناً) ارسال اولنه‌جقدر.

بو خصوصـده قزانده منتشر (بیان الحق) غزته‌سی وترکیاده (صراط مستقیم) رساله‌سی صحیفه‌لرنده مفصل مقاله‌لر اوله‌جقدر.

حاجی ولی محمد افندینك آدرسنی بونکله برابر ارسال ایده‌رك ممکن اولورسه غزتهٔ معتبره‌کزده نشر ایتمه‌کزی صمیمی استرحام ایدرز.

بونك ایله برابر درسعادت مهندسـلری طرفندن مناسب برپلان وقصاد ترسیم ایدوب کوندره‌جك ذوات کرام بولنورسه مع الممنونیه قبول اولنه‌جغی آیروجه عرض اولنور.

عبد الرشيد ابراهیم

«توکیو»

قونفرانس

[تموزك ١٩ نجی اقشامی ، بازار ایرتسی کیجه‌سی ، ساعت بر بچقده احمد مدحت افندی حضرتلری قولنده اسماعیل بك غصپرنسکی حضرتلری اولدقلری حالده صحنهٔ خطابتی تشریف بیوردیلر. شدتلی آلقیشلرله قارشولندقدن صوکرا احمد مدحت افندی ، غصپرنسکی حضرتلرینی حضاره تقدیم ایتدی :]

افندیلرم ! سزه بواقشام اسماعیل بك غصپرنسـکی حضرتلرینی تقدیم ایله مشرفم . تحصـیل ابتدائی حقنده عمومی برادارهٔ افکاره دائر برکوزل مقاله ایراد بیوره‌جقلردر . واقعا « سـویله‌نه باقه ، سویله‌نن سوزه باق» دنیلمش‌سه‌ده ، برآزده سویله‌نه باقق لازمدر. حقیقت هرکیمك آغزندن چیقسه حقیقتدر ، اما بحق تقدیر لیدن آدمك آغزندن چیقمسی باشقه لطافت کوسترر .

اسماعیل بك غصـپرنسکی ... ایچکزدن پك چوغکز بو بویوك اسمی ایشتمشـدر . یکرمی سکز سـنه‌دنبری قریمده نشر اولونان ترجمان غزته‌سی هرنه قدر ممالك عثمانیـه‌یه دخول شرفـدن محروم ایدیلمك ایسته‌نیلمش‌سه‌ده دخولی منع اولنمق ایسته‌نن سـائر آثار معتبره‌کبی اوده داخل اولمشدر . اسماعیل بك غصپرنسکی حضرتلری باغچه سرای اهالیسندندر . بوندن یکرمی سکز ، اوتوز سنه اول مملکتك احوالنه نظر ایتمش ، بواهالی‌یی معارج ترقی‌یه سوق ایتمه‌یی کندینه امل ، امل محض ایدینمش . اوزمان قریمك قازاندن ، قازانك اورنبورغدن خبری یوق ایکن ، اقسـام اسلامیه میاننده ارتباط بولونمیورکن ترجمان ایله روسیه ساحهٔ وسیعه‌سنده‌کی اقسام اسلامیه‌یی بربرینـه طانتمش ، بونلرك معارفجه نه‌قدر نقصانی بولوندیغنی تفهیم ایتمش . بریاندن غزته‌سی ودیکر طرفدن کتب و رسائل ایله القاآت وارشـاداتده دوام ایله برابر مملکتده تدریسـات ابتدائیه اصولنی یرلشدیرمش . کندیسی استانبوله کله‌رك ، مصره کیدرك تدریساتك ماهیتنی ایجه تدقیق ایتدکدن صـوکرا اونی سوزه‌رك ، بر کوزل الیزدن کچیره‌رك کندی همشهریلرینه تقدیم ایتمش . روس مسلمانلری ایچون برلسـان عمومی لازم اولدیغنی دوشونمش . زیرا لسان بر قومك حیاتیدر. هرشیدن اول بوجهته بیوك همتلر صرفی اقتضا ایدر. باقش‌که لسانلر پك مختلف . اوقدر میلیون خلق عین لسانی تکلم ایتدکلری حالده چوقلری بربرینك دیدیکنی اکلایه‌میور، طوغرودن طوغرییه بالا بهوله قونوشه‌میورلر .

بومختلف لسانلری اصلاح وتوحیده چوق غیرت ایتمش . وفقط بونکله برابر استانبولك عثمانلیجه‌سندن‌ده آیریله‌مامش . زیرابزلسانی بوحاله کتیرنجه‌یه قدر نه‌لر چکدك.. ترکسیلرك، ویسیلرك‌شان‌وشرفی توقیف ایدرك برآزده کندی اکلایه‌جغمز لسانی سویلیه‌لم ، دیدك . خیلی چالشدق. واقعا ممکن مرتبه موفق اولدق ، لکن کوج موفق اولدق . بونکله برابر حالا بعض‌بیوك قلملردن‌چیقان اثرلری کیمکز راحتله اکلایه‌مایورسکز. اسماعیل بك غصـپرنسکی حضرتلری بونی کوردیکی‌ایچون لسانی هرکسك راحت راحت اکلایه‌بیله‌جکی برصورته قویمش . « سوزمش » دیدیکم بو .

اصول تدریس‌ده بویله . فضله‌لری چیقاروب اکسـیکلری اتمام ایتمش . اویله مکاتب تأسیس ایلمش‌که حقیقة" مفتـاح العلوم یولنی طوتمشدر .

ظن ایدرمیسکزکه بوموفقیاتی بلا مشکلات حصولپذیر اولدی؟ ممکن‌می ؟ اوسعادت کیمه میسر اولمش ؟ بوغیور ذاتك‌ده اوکنه بر چوق موانع چیقدی . برنجیسی کندی‌ایچمزدن ظهور ایتدی. بویولده تجددات وترقیاتی منفعتلرینه مغایر کورن بر قسم خلق ممانعت ایدلمز مشکلات چیقاردیلر ، مزاحم احداث ایتدیلر . بونی اقتحام حقیقة بیوك قهرمانلقدر .

صوکرا اوراسی ، برسنه اول بزم مملکتمزی اژن ، بار تضییق التنده ایکله‌ده‌ن برحال" ایله مصاب ایدی . اقوامك تیقظاتی برجنایت ایدی . لکن بوغیور ودرایتلی ذات محترم مقصدینی اجرا خصوصنی اویله بر صورت عاقلانه‌ده ترتیب ایتمش‌که اوغراشـدیغی مسـئله‌لرك سیاسیاته ذره قدر تعلقی اولمدیغنی‌روسیه‌یه‌تأمین ایدرك آنك‌نچه‌سندن کندینی قورتارمشدر .

بریاندن کندی همشهریلرندن ایدیله‌جك ممانعت ، دیکر جهتدن روسیه‌نك مسلك شدید ومشوار غریبی بو تشـبثاتی ثمره‌سز براقق پك قابل ایکن غصپرنسکی حضرتلری ایشی ایلری کتورمکه موفق اولمش . اوقدرکه قریم ، قزان ، اورنبورغ‌طرفلرنده ترقیات‌لسانیه وعلمیه حقیقة" برصورت حسنه پیدا ایتمش ، هرسنه یوزلرجه طلاب بوراده تحصیل معارفدن صوکرا کیدرلر، مملکتلرنده خدمت‌ایدرلر .

مجلسی شرفلندیرمك اوزره بونلرك‌ایچروسنده برینك اسمنی‌ذکر ایدییورم : فاتح کریموف حضرتلری . (شدتلی القیشـلر) بوذات اورنبورغده برمطبعه آچدی . اسـتاذی بولونان بیوك اسماعیل بك غصپرنسکی حضرتلرینك پیروی اولیور .

حتی دها زیاده‌ممنونیتمزی موجب احوالدندر: اخیراً ، شوبرقاچ

كون اول بخارادن بورايه برقاچ افنديلر كلديلر ، اوتوز بش سنه‌دنبری بوملته خدمتكارلقله افتخار ايدن عاجزلريله كوروشه‌رك بعض مكاتب ليليه‌يی تماشا ايتديلر. آله‌جقلری مثال‌اوزره مملكتلرينه كيدوب اصلاح تدريساته چاليشه‌جقلردر . اوده بوذات محترمك (اسماعيل بك غصپرنسكی) غيرتی‌در .

ديكر جهتدن چين‌مسلمانلری دها اول طاورانمشلر ، اسماعيل بك‌غصپرنسكی حضرتلرينك ارشادانندن آلدقلری مثال اوزرينه‌چينده كوزل برمكتب ياپمشلر . ايچلرندن برذاتی ، معصوم افندی‌يی بورايه كوندرمشلر . وذات سنه‌لرجه بوراده تدقيقاتده بولندقدن صوكرا شيمدی مملكتنده تدريساتله مشغولدر .

ايشته بوذات [غصپرنسكی] برطرفدن كندی مملكتنه خدمتله برابر ديكر جهتدن‌ده بتون دنياده‌كی مسلمانلرك ترقی وتعاليسنی نخبهٔ آمال ايدينمش . [ياشاسين اسلاميت . . حيرتفزا آلقشلر . . . ياشاسين غصپرنسكی حضرتلری . . شدتلی آلقشلر .]

بوندن ايكی‌سنه مقدم مصرده ايلك داعی كنديسی اولمق اوزره برمؤتمر اسلاميه‌يه برمسلمان قونغره‌سنه دعوت ايتمش . مصرك بتون علمای فخامی ، رجال سياسيه‌سی ، يعنی اسلامك ارباب غيرت وحميتی بودعوته اجابت ايتمشلر . هرنه‌قدر بعض طرفلردن بوحركت موجب‌توهم اولمش‌سه‌ده غصپرنسكی‌حضرتلری تأمين‌ايتمش‌كه سياساتله اشتغال يوق . ذاتاً بوغيرت ، بوحركت اجتماعی ، علمی ، مدنی . اوقونغره‌ده‌اسلامك ترقيات‌عموميهٔ بشريه‌يه مقابل نصل‌برمدارتحصيل بولنديغنی ميدانه قويمش . اسلامك برنقطه‌يه محتاج اولديغنی اثبات ايتمش . ديمش‌كه : اسلامك بتون اقسامی بربرينی طانيملی . حوائج اقتصاديه واجتماعيه‌لرينی آكلاملی . يكديكره‌معاونتده بولونملی . بتون ملتلرك ايلرولدكلری شهراه ترقيده اونلرده ، بتون مسلمانلرده بيوك آديملرله قطع مسافه ايتملی . [ياشاسين عالم‌اسلامه خدمت ايدنلر . . .]

شيمدی بوقونغره حاصلدر . فقط كرك بوراده ، كرك ايرانده قارداشلرمزه بر انقلاب اوزره بولونديغمزدن شو پراشوب احوال طبيعيه تقرر ايدنجه‌يه قدر اوقونغره‌نك ايكنجی اجتماعی تأخر ايتمشدر . قونغره واردر . نظامنامه‌سی منتظمدر ، نشر اولنمشدر . برمدت‌صوكرا اوبيوك قونغره بوراده‌ده اجتماع‌ايده‌جك وشبهه‌يوق‌كه بتون جوانمرد عثمانيان ليبك‌زن‌اجابت اوله‌جقدر . [پايدار اولسون اتحاد افكار . . . . آلقشلر]

ايشته كرك مملكتك احوالنه وكرك بتون عالم اسلامه بيوك خدمتلر ايتمش رموفق اولمش اولان بوغيرتلی ومحترم ذات بوآقشام سزه تدريسات عموميه حقنده تدقيقاتنك نتيجه‌سنی سويليه‌جك . بومعلوماتی بريره جمع ايده‌بيلمك حقيقة چالشقان برآدمی يوره‌جق همتلره وابسته‌در . فقط همتلری طاغلری يرندن قوپاره‌جق بوكبی ذوات عاليه ايچون بويورغونلقلر بی همتا برذوقدر . بواقشام بويله برذاتی سزه تقديم شرفيله كسب افتخار ايدرم . . .

[آلقشلر بتون شدتيله برقاچ دقيقه دوامدن صوكرا غصپرنسكی حضرتلری سوزه باشلاديلر :]

*

* *

حضرات ! بواقشام بزم روسيه طلبه‌لرينك جمعيته تشريف‌ونيم اولوراولماز سوزلرمی ديكله‌مكه تنزل بيورديغكزايچون تشكرايدرم.

استاد اكرم احمد مدحت افندی حضرتلری شمدی بيوردقلری نطقده برسوز سويلديلر: «بيوك اسماعيل غصپرنسكی» بيورديلر. بنم ايچون بوسوزی رد ايتمك والله وجدانمه پك آغير كله‌جكدر . فقط تصديقنی‌ده ياپه‌ماييه‌جغم . بن او «بيوك» سوزيله ابراز بيوريلان توجه والتفاتی باشقه بركلمه ايله تبديل ايتمك ايسترم : بختيار اسماعيل . . . بن بيوك دكلم، فقط بختيارم .

حضرات! وقتيله حكمدارك بری فناحالده خسته‌لنمش. تداويسنه صوك درجه غيرت ايدلديكی حالده هيچ برچاره بولنه‌مامش . نهايت دوقتورلر آكلامشلر، ديمشلركه:بوراحتسزلق بدنی دكلدر. معنوی‌در. بونك‌شفاياب‌اولمسی ايچون‌الكاده بختيار برآدم‌بولملی، اونك‌كوملكنی بوكا كيدرملی اووقت بلكه شفاياب اولور . . .

هر طرفه آدملر كونردديلر ، « بختيار » برذات آرارلر . فقط ممكن‌می؟ بوله‌مديلر. نهايت عودت ايده‌جكلری صره‌ده يتمش سكسان ياشلرنده برآدمه تصادف ايتديلر. « بوكاده برصوره‌لم » ديديلر. صورديلر :

— سن كيمسك ؟

— بن ايشته كندی ياغمله قاورولور برآدمم .

— سنك بودنياده هيچ بر غمك يوقمی ؟

— خاير، هيچ برغمم، هيچ بردردم يوق.

— ديمك سن بختيارسك؟..

— های های . . . ديدی .

سويندیلر، بويله بختيارلغنی اعتراف ايدن برآدم بولديلر، برده‌نه باقسونلر كوملكی يوق . . .

بنده‌كزك كوملكم وار: بن كوملكلی بختيار . . . فقط نه‌جهتله بختيار اولديغمی صورسه‌كز سزه ديرم‌كه : بم بختيارلغم شونده، پك سوديكم مسلمان قارداشلرمه خدمت ايتمكلكم‌در هرطرفی كزدم . همان اكثر عالم اسلامی دولاشدم . كزديكم يرلرده برچوق شيلر سويلدم. ايی‌می سويلدم، فائده‌لی‌می سويلدم. هرنه سويلديسه‌م مخاطبلرم اولان حميتلی و حقيقت‌پرور مسلمانلر قبول‌ايتديلر وتطبيق ايله عالم اسلام فائده‌سنی كوردی ديمك‌كه عالم اسلامه، ولوكه ناچيز اولسون ، برخدمتم ، برسعيم كچدی وثمره‌دار اولدی.

ايشته بونك ايچون بختيارم. ملتمك طوغری سوزی قبولده واجراده‌كی استعداد فوق‌العاده‌سی بنی پك بختيار ايدييور . [بختيار اولسون ارباب حميت . . . آلقشلر] .

شمدی كلهلم بحثمزه . . .

[مابعدی كله‌جك هفته‌يه]

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

-- مابعد --

بشنجیسی‌که مومی الیهك محكمۀ تمییز جزا دائره‌سنده ضبط كتابتی وظیفه‌سنی ایفا ایتمكده اولمسی و تخصیص محكمۀ مشار الیهانك هیئت عمومیه‌سنده مستخدم بولنمسی اساسیدر. بونیده تدقیق ایده‌جك اولور ایسه‌ك ینه وكیل مشارالیه ایچون مخلص اوله‌بیله‌جك برماهیتی حائز كوره‌میز . زیرا محكمۀ تمییزده‌كی استخدامك بو انتخاب حقنده‌كی تأثیراتی استقرا اولنورسه كوریلوركه :

(۱) بوراده‌كی كتابتك درجات محاكمنده‌كی وظائف مماثله‌دن مشغلهٔ دها مهم اولمسی .

(۲) ویا شرفاً عالی بولنمسی .

(۳) ویا محكمۀ تمییز مرجع تفسیر بولندیغی و تطبیقات قانونیه‌یی توحید وظیفه‌سیله مكلف اولدیغی جهتله بو محكمه‌ده بولنانلرك امر تطبیقده رسوخ و ملكه اكتساب ایلیه‌جكاری و بنابرین مدعی عمومیلك وظیفه‌سنی ایفاده محاكم سائره ضبط كتابتنده بولنانلردن زیاده موفق اوله‌جقاری ملاحظه‌سنك قبول ایدلمش اولمسی .

(٤) ویا مدعی عمومیلك ایچون اصل وظیفه جهت جزائیه‌ده حقوق عمومیه نامنه اقامه و تعقیب دعوادن عبارت اولمسنه كوره محكمۀ مشار الیهانك جزا دائره‌سی ضبط كتابتنده بولنه‌جق ذواتك اعتبارات مشروحه حسبیله بو وظیفه‌یی سائرلرندن زیاده حسن ایفاده بولنه‌جقلرینك قبول ایدلمسی .

(٥) ویا محكمۀ تمییز محاكمك فوقنده نهائی بر هیئت عالیه اولدیغندن قوۀ عدلیه‌نك كتابت قسمندن حاكمیت قسمنه ارتقا ایچون بو محكمه‌ده‌كی كتابك ترجیحی قوۀ مذكوره‌ده جاری سلسله نظریه‌سنه موافق بولنمسیدر .

بتون بو احتمالاتی نظره آله‌رق دیرزكه : بر كره محكمۀ تمییز ضبط كتابتی مشغلهٔ درجات محاكمی ضبط كتابتك مادوننده‌در . زیرا درجات محاكمی ضبط كاتبلری طرفینك محاكمه و مرافعه‌سنده بالفعل ضبط كتابتنده بولنه‌رق مدعیات متخاصمینی ، و احتجاج اولنان دلائل و اسباب ثبوتیه‌یی و محاكمهٔ تنویر مسئله‌یه مدار اوله‌رق تحصل ایدن خصوصاتی جمع و ضبط ایدرلر . بوبابده جزئی لاقیدی مقدس و مصون التعرض عد اولنان حقوق ناسك ضیاعنه سببیت ویرر . بناء علیه درجات محاكمی ضبط كتبه‌لری مادی و معنوی بیوك بر مسئولیتك دائماً تحت تأثیرنده بولنورلر . طرفینك سوزلرینی عادتا وسع بشر فوقنده بر دقتله تعقیب ایتمكه محكومدرلر . ابنای بشرك طرز و شیوۀ تكلمی متخالف بولندیغندن پك سریع سویلیانلر ، آز سوزله افاده اولنه‌جق مقصدی مقدمات بی‌سود ایچنده اغلاق ایدنلر بولنور . ضبط كاتبلری ایسه سوزلرك اهمیتلیسی و اهمیتسزینی تفریق ایچون حق تقدیری حائز اولمادقلرندن رطب و یابس هیچ بر سوز ضایع ایتمامكه چالیشیرلر . محاكمه‌نك طبیعی الحصول اولان های و هویی ایچنده هیئتك بر چوق سواللرینه معروضیت آلتنده مرافعه‌نك تقریر و قطمیر هر جهتنی ، هر صفحه‌سنی ضبط ایتمكه اعتنا ایدرلر حالبوكه بوكا قارشی محكمۀ تمییز ضبط كاتبلری محكمۀ تمییزده مرافعه جریان ایتمدیكی جهتله تدقیقات تمییزیه اثناسنده هیئتك نزدنده یالكز قرائت اوراق ایله اشتغال و اكثریا اوراقك مضمونی تقریر ایدن هیئتدن برذاتك نتیجۀ تدقیقاتی متضمن اولان قرارك اسباب موجبه‌سنی اوراقی میانه وضع ایدر و نادر احوالده بش آلتی ذاتك مذاكره‌سندن تحصل ایدن نتیجۀ قراری یازار . تنظیم ضبط و اعلامات مشغله‌سی ایسه هر ایكی قسم محكمه‌ده موجود اولدیغندن بو جهتی موضوع بحث ایتمكه لزوم یوقدر .

دیمك اولیوركه محكمۀ تمییز ضبط كتابتنده مشغلهٔ اهمیت زائده جهتی وارد دكلدر . بلكه اسباب مشروحه‌دن ناشی درجات محاكمی ضبط كتبه‌سی محكمۀ تمییز كتبه‌سنه متفوقدر .

ثانیاً شرفاً عالی بولنمق احتمالی غیر واردر . زیرا قانون قوۀ عدلیه‌ده یالكز محكمۀ تمییزك باش تمییزلرینی محاكم سائره كتبه‌سندن شرفاً عالی عد ایدییور . كتبۀ سائره ایچون بویله براساس وضع ایتمیور . حقوق و وظائفده مساواتك اصل اولمسی حسبیله خلافنه صراحت اولمادقجه بو اصلدن تباعد جائز دكلدر .

ثالثاً مجرد محكمۀ تمییزده مستخدم اولمق مدعی عمومیلك وظیفه‌سنی حسن ایفا امرنده تأمین موفقیت ایده‌مز . اعتبارات مشروحه نظره آلنمش اولسه‌بیله اوچ دائره‌یه منقسم بولنمش اولان محكمۀ تمییزك هر شعبه‌سنده‌كی كتبه‌نك وقوف و اطلاعی او دائره‌یه محول وظائفه تعلق ایدن احكام قانونیه‌یه منحصر اوله‌جغندن ثمرات مطلوبه‌نك اقتطاف اولنه‌میه‌جغی طبیعیدر .

رابعاً محكمۀ تمییزك حقوق و استدعا دائره‌لرندن قطع نظر علی مرتضی افندینك كتبه‌سندن بولندیغی محكمۀ تمییز جزا دائره‌سی یالكز جنایت موادینی تمییزاً تدقیق وظیفه‌سیله مكلفدر . بناءً علیه بو دائره‌ده ضبط كتابتنده بولنان برذاتك وظائف الجاسیله واقف اوله‌جغی خصوصات مجازات ترهیبیه‌یی ناطق بولنان مواد قانونیه‌نك صور تطبیقیه‌سیله طرز تفسیرندن عبارت اولوب بدایت محكمه‌سی مدعی عمومی معاونلكنجه اكثریتله مراجعت ایدیله‌جك اولان مواد قانونیه جنحه و قباحته متدائر اولمسنه كوره مومی الیهك مجرد بو دائره‌نك ضبط كتابتنده بولنمسی انتخابی ایچون مدار ترجیح اعتبار اولنه‌مز .

خامساً كتابت قسمندن حاكمیت و بو اعتبارده تلقی اولنان مناصبه ارتقاده نهائی بر محكمه كتبه‌سنك ترجیحی سلسله نظریه‌سنه توافق ایده‌جكی تسلیم اولنمامقله برابر بو فرضیه‌نك قبولی حالنده او سلسله‌نك ، ایجاباتنه اتباع ایله دائرۀ مشار الیهایه منسوب ضبط كاتبلری صنوفه منقسم و هر صنفده ایسه كرك مكتبدن صورت نشأت و كرك قدم خدمت كبی صور عدیدۀ قانونیه ایله علی مرتضی افندی‌یه متفوق ضبط كاتبلری موجود اولدیغندن انلردن سلسله اعتباریله متهاده

بولنان ذاتك ترجیحی لازم کلیردی میر مومی الیهك انتخاب اولنمسنه نظراً بو نظریه‌نك دخی تعقیب ایدلمامش اولدیغی آکلاشلمقده‌در.

قالدیکه محکمهٔ تمیزك هیئت عمومیه‌سنده استخدام اولنمسی ینه میر مومی الیهه درجات محاکمی ضبط کاتبلرندن فضله براهمیت تأمین ایده‌مز. چونکه هیئت مذکوره‌ده ده ایفا اولنان وظیفه محکمهٔ تمیزك دائرهٔ خصوصیه‌سنده‌کی وظیفه‌نك طرز ایفاسنه تمامیله موافقدر. هیئت مشار الیهاده‌ده اعضادن بری تقریر مسئله ایدر و اکثریا قرارك اسباب موجبه یوصله‌سنی برلکده ویریر و نادر احوالده هیئت عمومیه‌ده بولنان ضبط کاتبی — که هر دائره‌نامنه او دائره‌یه منسوب بر ضبط کاتبی بولنور — اون طقوز ذاتك نتیجهٔ مذاکراتی ضبط ایدر. رأیلر استفسار صورتیله بر بر اشارت اولنور. بنابرین ضبط مذاکرات کاتبلر ایچون اصلا موجب مشکلات اولماز.

تفصیلات مشروحه کافهٔ مشاهده‌یه مستنددر. مع مافیه وکیل مشار الیهك شو افاده‌سیده موافق نفس الامر دکلدر. زیرا محکمهٔ تمیز جزا دائره‌سی نامنه هیئت عمومیه‌ده ضبط کتابتی وظیفه‌سنی ایفایه مکتب حقوقك اون یدنجی سنهٔ تدریسیه‌سی مأذونلرندن حسین وهبی افندی مأموردر که یکرمنجی سنه مأذونی بولنان علی مرتضی افندیدن ایکی اوچ سنه مقدم مذکور دائره‌یه انتساب ایلمشدر. هیئت عمومیه‌نك اثنای مذاکراتنده بعضاً برای استفاده افندیٔ مومی الیهه علی مرتضی افندینك رفاقت ایتمش بولنمسنك وکیل مشار الیهجه پك مهم بر مدار احتجاج اولمق اوزره مجلس عالیٔ ملیده سرد وایان اولنمسی حقیقت حالی بیلنلرجه پك غریب تلقی اولنمشدر.

آلتنجیسی که انجمن اعضاسنك مسامی اولان اقتدار و طلاقتك سبب ترجیح عد اولنمسی ادعاسیدر. معلومدر که جربزه و طلاقت کبی اوصاف زائده‌ده بر ذاتی دیکرینه ترجیح ایچون مرجوحلرك دخی جربزه و طلاقتلری بیلنمك لازمکلور. هنوز نظارته یکی کیرنلرك مأذونلری طانیمامقده اولدیغنی بیان ایدن وکیل مشار الیهك انتخابده مهمل براقدیغی مأذونین سائره‌ده بو اوصاف زائده‌نك موجودیت و عدم موجودیتنی بیله‌میه‌جکی طبیعیدر. ذاتاً مشار الیه بو بابده اقرار مشر وحیله‌ده ملازمدر. انجمنده بولنان ذوات ایسه آنجق کندی دائره‌لرنده‌کی مأذونلری مقایسه ایده‌بیله‌جکلرندن دائره‌لری خارجنده‌کی مأذونلرك بو قبیل مزیات جهتندن منتخبلرینك مأذونی بولندیغنی کشف ایتمه‌لرینك بطلانی ظاهردر.

مع مافیه مادامکه انتخاب مضبطه‌سنی تنظیم ایدن ذوات جانبندن مدعیٔ عمومیلك مأموریتی ایچون تعریفات قانونیه خارجنده اوله‌رق بو قبیل اوصاف زائده امر انتخابده مطمح انظار اتخاذ ایدلمش و سبب مرجح اولمق اوزره قناعت و جدانیه‌لری بو نقطه‌ده تمرکز ایلمشدر. او حالده کندولرینك بالذات بونی دیکر مستخدم مأذونلرده دخی تحری ایتملری وحتی بو بابده طریق اختباره توسل ایلملری لازم کلوردی. حالبوکه بو مزیاتی ارادقلری حالده اثنای انتخابده بو یولده هیچ بر تشبثلرینك سبق ایتمامش اولدیغی بوکون طلاقت و جربزه جهتندن دخی منتخب ذاته حائز رجحان قدمای مأذونینك موجودیتی کوستریر.

وکیل مشار الیهك الی اساسه ارجاع ایله تشریح اولنان بیانات سالفه‌سی اسباب قانونیه و قواعد و نظریات علمیه ایله تدقیق ایدلمش اولدیغندن ینه سوزی مشار الیهه براقیورز:

« اکر منحل اولان مأموریت اعضا ملازملکی اولسه ایدی هرکس بو وظیفه‌یی ایفا ایدردی لکن مدعیٔ عمومیلك وظیفه‌سنك دها مهم اولدیغی بر چوق مزایایه محتاج اولدیغی محتاج ایضاح دکلدر. »

حالبوکه مشار الیه دها بر ایکی دقیقه اول بو وظیفه ایچون «درسعادت بدایت مدعی عمومیلکنده بیك غروش معاشله و عادتا کتابت درجه‌سنده بر مأموریت» دییوردی. دیمك که وظیفه‌نك اهمیتی صره‌سنه کوره تزاید و تناقص ایتمکده‌در. اقربا و منتسبیندن بر ذاتی کچیرمك لازم کلنجه وظیفه‌نك اهمیتی ازالیور. مستحق ذوات طالب اولنجه او ترك ایفا ایده‌میه‌جکی درجه‌ده کسب اهمیت ایلیور. طوغریسی اثبات مدعا خاطری ایچون مدعی عمومیلك مقامنك اعضا ملازملرینك وظیفه‌دار اولدیغی حاکملکدن دها مهم اولدیغی افاده‌سنی بو بابده‌کی قواعد قانونیه و نظریات علمیه‌یی بحق تدریس ایده‌بیله‌جك بر ذاتدن استماع ایلمك موجب تأثردر. مع مافیه شو قدرینی سویلیه‌لم که قانون هر حقوق مأذونتی کرك اعضا ملازملکنی و کرك مدعی عمومی معاونلکنی ایفایه متساویاً اهل فرض ایتمشدر.

بر حقك اثبات و یا اضاعه‌سنده بالفعل صاحب رأی اولان ایله او رأیك حصولنی تسهیل ایده‌جك اولان ذاتدن قنغیسنك هیئت اجتماعیه‌یه قارشو دها مهم بر وظیفه و مسئولیت تحمل ایتمش اولدیغنی تقدیر ایتمك و بونك اویله بیورلدیغی کبی هرکس طرفندن یاپیله‌جق بر ایش اولمادیغنی آکلامق اوزون اوزادی‌یه دوشونمکه ترتیب مقدمات ایله استنباط نتایجه مفتقر اولمسه کرکدر.

ماردینی زاده:

مابعدی وار ابو العلا

تراجم احوال

یاد ماضی

محرر فقیرك بابیلك مسلکنه تعریض ایلدیکمی عباس افندی ایشتمش اولدیغندن بحث ایله بکا کوجنمش اولدیغنی خبر ویردیلر. کیم بیلور بو نفاق قننی مفسدك اثر همتی ایدی؟ عباس افندینك شخصنه محبتم فضیلتنه حرمتم اولدیغندن همان نزدینه عزیمت ایله بیان حال و حقیقت ایلدم. اثنای صحبتده شونی دیمشیدم: معلوم فضیلتدر که تصدیق و انکار معلوم و معین اولان شیئه تعلق ایدر؛ مسلك بابی هنوز عامه‌یه افشا ایدلمامش اولدیغندن نیجه مجهول اولان بر حال و کیفیته اعتراض ایتمك نصل ممکن اولور؟ بو سوزمه جواباً عباس افندی برافادهٔ اجمالیه ایله بابیلکك مذهب شافعی‌یه قریب بر مسلك اولدیغنی بیان ایتدی و سوز

عموجه‌سی میرزا صبح ازلك كتاب عزیزه عربجه حاشا نظیره یازمش اولدیغنی وادیلرینه منساق اولدقده: عموجه‌م لسان مادرزادی اولان فارسی‌یی درستجه یازه‌ماز، نره‌ده قالدی‌كه فرسان معانی‌یی، فصحا و بلغایی عاجز براقان كلام‌اللهه عربجه نظیره یازه‌بیلسون؛ انك هذیانیله بابیلرك جمله‌ٔ اتهامی روامیدر دیدی.

بزعكاده بولندیغمز مدتجه بهاءاه افندی مستأجراً اقامت ایلدیكی خانه‌ده منزوی اولوب جماعتدن بشقه كیمسه‌یه كورنمز اولدیغندن جماعتك امورینی عباس افندی اداره ایدرایدی. عباس افندینك طور ومشربی تدقیق اولنورسه شیخانه اولمقدن زیاده سیاست‌شناس برطرز وحالتی آندیردیغی نمایان اولور. ایران حقنده مطبوعات اجانبده بر مقاله مصادف چشم دقتی اولاجه ساعتلرجه كمال كرمی ایله بیان مطالعه ایدر وبوندن اول قدر مست حظوظ اولور ایدی‌كه بتون خواب وراحتنی اكا فدا ایلر. بعضاً عربجه وفارسی مقاله‌لر یازوب فرانسزجه ترجمه‌لریله آوروپا مطبوعاتنه كوندردیكی‌ده اولوردی. حسن صحبت ومعاشرتی، كرم وسخاسی‌ایله عكاده قلوب عامه‌یی تسخیر ایلمش اولدیغندن اقامت ایلدكلری خانه‌نك بولندیغی میدانجیغك قارشوسنده سلاملق اتخاذ قلنان محلدن غنی وفقیر مسلم ونامسلم زوار صبح ومسا اكسك اولماز. مسافرلره لذیذ چایلر، شیرازك اعلی نفیس تنباكولرندن نارگیله‌لر اكرام ایدیلور. پك چوق كره اولوردی‌كه عباس افندی خارج سورده واقع بستانلر ایچنده اشترا ایلمش اولدیغی باغچه‌ده بزه ضیافتلر ویرر ایدی؛ برلكده چیقیلوب تنزهلر طعاملر ایدلدكدن صكره ینه برلكده قلعه‌یه عودت اولنوردی.

اثنای صحبتده اطفال جماعت مشاعره ایدرلر ایدی، شویله‌كه چوجغك بری ازبردن فارسی بربیت اوقور، بیتك حرف رویسی نه‌ایسه دیكر برچوق صدری اوحرفدن بربیت بولوب مقابله‌ایدر بیت ثانینك رویسی هرنه واقع اولورسه اوچنجی‌ده اولی بویله بربیت بولور، وهلم جرا: مثلا برنجی بیتك قافیه‌سی [میم] ایسه دیكر چوجق اولكی حرفی [میم] بربیت اوقور، بیت ثانینك قافیه‌سی [نون] ایسه اوچنجی چوجق اولی [نون] بربیت بولور بویله‌بویله برتمش سكسان قدر بیت اوقورلر. حافظهٔ اطفالی برطاقم اشعار آبدار ایله طراوتیاب ایتمك ایچون نه‌كوزل تمرین! چوجقلرك نشئه‌سنی تزید ایچون بعضاً بزده مشاعره‌یه قاتیلوردق، اما اوچنجی دردنجی تكررده قالوردق.

كرك‌جماعتك كرك‌اطفال جماعتك تربیه‌لری حقیقةً سزاوارتقدیردر. چوجقلره قرآن كریم فارسی ترجمه‌لریله برابر تعلیم ایدیلور مبادی علوم كوستریلور، فرانسزجه اوقودیلور. آحاد جماعتدن بعضیلری مرانغوزلق، طوغرامه‌جیلق كبی صنعتلراجرا ایدر، برطاقمی بغدای وسائره تجارتیله مشغول‌اولور. كشكول بدست‌اوله‌رق ایراندن‌قوپوب كلن بعض سیاحینه عباس افندی مقدار كافی سرمایه ویرر، استعداد وقابلیتنه‌كوره صنعت ویاتجارتله مشغول ایدر. مطاوعت ایتمانلرینی دائرهٔ جماعته تقریب ایتمز.

ایرانده بابیلك یوزندن طرف طرفتن ووقوعات ظهوره كلمسنه وكتدكجه احوال كسب وخامت ایلمسنه‌مبنی وقتیله میرزا بهاءاه افندیله برادری میرزا صبح ازل تابعلریله برلكده حكومت ایرانیه طرفندن خارج مملكه چیقارلملری اوزرینه حكومت سنیهٔ عثمانیه‌جه بغدادكندیلرینه اقامتكاه تنسیب ایدلمش ودارالسلامك ایرانه همجوار اولمسی حسبیله بونلر اوراده ایرانیان ارەسنده بابیلكی حوزهٔ ایراندن دها زیاده بلا مانع ومزاحم توسیعه قویلمشلرسه‌ده بابیلرك بویله حدود ایرانیه‌یه قریب بر محلده بولنملری ایران مصالحنه مضر كورنمسیله دولت مشارالیها طرفندن اولنان التماس اوزرینه حكومت سنیه بونلری عن جماعة ادرنه‌یه كوندرر؛ ادرنه‌ده بولنملری دخی دولتجه‌مناسب كورلمیه‌رك اخیراً اورادن‌میرزاصبح ازل قبریسه، میرزا بهاءاه افندی عكایه قالدیرلمش وهرنه‌سببه مبنی ایسه احد هاتك اتباعندن بعضیلری آخرك بولندیغی محله سوق ایدلمش. لكن ایكی برادر ارەسنده خارج جماعت ایچون هنوز معلوم اولمیان اسبابدن طولایی شدتلی بغض وعدوان اولوب بوحال طبیعی ایكی طرفك مریدان واتباعنه‌ده ساری اولدقدن‌بشقه‌كوندن كونه شدتی ارتیرمش اولدیغندن بهاءاه افندی اتباعندن بعضیلری‌میرزاصبح ازل جماعتندن عكاده بولنانلرینی بزدها عكایه كتمه‌دن اول قتل ایتمشلر. بوخصوصدن طولایی حتی بهاءاه افندی‌بیله حكومت‌محلیه‌جه تحت استجوابه النمش. بهاءاه افندینك استجوابنده حاضر بولنانلر كندیسنك غایت سلیس وفصیح عربجه تكلم ایتدیكنی سویلرلر ایدی.

ماحصل، نفس ناطقهٔ جماعت اولان میرزا عباس افندینك روی بشوشی وكوكللری فریفته ایدن جاذبهٔ كفتاری كندیسیله ملاقی اولانلرده برخاطرهٔ مبتسمه براقامق ممكن دكلدر. و بابیلك حقیقتده ندن عبارت اولورسه اولسون امزجهٔ ایرانیانه كوره مقصده وصول ایچون برسریع ونافذ وسیله اولوب مقصد اصلی ظواهر حالدن استدلاله نظراً صفویلر كبی شیخلكدن شاهلغه كچمكدر.

راقم‌الحروف بعد بمدت درسعادته كلوب‌ده یرلشدیكم زمان‌بابیلكه وعلى‌الخصوص عباس افندی‌یه دائر مشهودات وحسیاتمی درسعادتده اقامت كزین بعض متحیزان ایرانیانه حكایه ایتمش وایام اخیره‌ده بابیلرك نفس ایران ایله بلوجستانده وهندستانده تكثر ایلدیكنی وحتی بابیلك امریقایه قدر توسیع حدود ایدوب اوراردەده بین النصاری انتشاره باشلامش اولدیغنی علاوه ایلمش ایدم. آغزمدن [بابی] لفظی چیقار چیقماز مخاطبین كرام اول قدر غلیانه كلدیلركه عادتا كشاده برهوا بردنبره قاراروب رعد و برق ایله مترافق شدتلی برباغمور نزول ایتمش كبی مجلس صحبت برهای وهوی جدل ایله‌سیل خروشان ایچنده قالدی.

بوذاتلری برطرفه براقه‌لم، وقتیله درسعادتده نشر اولنان فارسی «اختر» غزته‌سی اركان تحریرندن وملغی مجلس معارف اعضاسندن مهدی‌افندی كبی‌بر ادیب حقیقت شناس بیله جوش وخروشه كلدی،

اواستاد سخن‌که محرر فقیر طرفنه نه‌قدر توجهی اولدیغنی چشمه‌زار فضل وکمالندن رشحه‌پاش التفات اولان شو نشیدهٔ غرا ارائه ایدر :

ای افصح وابلغ اماثل　　وی مرجع وملجأ افاضل
ای حضرت حقی ٔ هنرور　　وی عارف نکته سنج وفاضل
اسرار بلاغتکله دلدن　　اولدی شبهات جبر زائل
بومشکلی حله چوق صواشدی　　اسلافدن عالمان عامل
کوسترمدیلر بزه محقق　　بوبحثده برمتین دلائل
صد شکرکه حل مشکل ایتدی　　ذاتك کبی برحکیم کامل
حلال مشاکل بلاغت　　کشاف غوامض مسائل
ای نام تو زیزر زبانها　　وی یادتو زینت محافل
برتحفه‌که ایلمشدك احسان　　بوعبد کمینه اولدی واصل
اول هدیهٔ جان بهایه دیرسه‌م　　شایسته‌در احسن الرسائل
عاجزدر انك تشکرندن　　بوبندهٔ بیزبان وجاهل
سن کندی بیوکلککله ایتدك　　بونجه بنی التفاته نائل
بن قنده اوالتفات قنده　　بالله دکلم اولطفه قابل
حقا بنی محو صرف قیلدی　　ذاتکده‌کی اول نکو خصائل
دنیاده کورلمامش بواصلا　　برقطره‌یه بحر ایده [تمایل]
یاخفض جناح برله خورشید　　برذره‌یه ایلیه [تقابل]
یارب بونه حلم ونه تواضع　　یارب بونه علم ونه فضائل
تصدیعی براق دعا قیل اختر　　بوخیر دعادن اولمه غافل
الطاف جلیلنی خداوند　　ایتسون سکا هرزمانده شامل
اولسون بزه چوق مؤلفاتك　　زیب ید وزینت انامل

صکره مهدی افندی بکا : سز بابیلکه دائر عکاده‌کی ظواهر حالی حکایه ایدیورسه‌کز بن ده سزه شو کتابك بابیلکه متعلق محتویاتی وتحقیقات وتدقیقاتنی ارائه ایدرم دیه‌رك یاننده بولنان برکتابی ویردی.

بوکتاب ، ایران رئیس حکماسی میرزا محمد مهدی خانك ۱۳۲۱ سنهٔ هجریه‌سنده مصرده طبع ایدلمش «مفتاح باب الابواب» نام عربجه برائریدر.

مؤلف کتاب ، باب تلقیب اولنان مؤسس مسلك میرزا علی محمدك نبوت ادعاسنه قیام ایلمش اولدیغنی سویله‌یور . متنبیٔ مذکور ایله بعض اجلهٔ اتباعنك تراجم احوالنی وبونلرك بوصحیفه‌لرده نقل و حکایه‌سندن خامهٔ تحریرك ابا ایلدیکی اقوال ومعتقداتنی عنعنه‌سی وبعض وثیقه‌لر علاوه‌سیله یازیور . بابك کویا اسلوب کلام اللهه تقلیداً سویلمش اولدیغی بعض عجائب وغرائب عباره‌لرده ذکر ایتمش . کتابی اوقودیقجه مندرجاتنی جرح وابطال ایده‌جك سلاح مدافعه‌یه مالك اولمدیغمدن لال وابکم قالدم .

بقیه‌سی وار　　　برکت زاده اسماعیل حقی

مکتوب

(صراط مستقیم) ك صوك نسخه‌سنده‌کی «یاد ماضی» ده عکایه دائر اعطا بیوریلان معلومات صره‌سنده «کابری» صویی حقنده از جمله : «برکت ویرسون بز اوراده ایکن حکومت محلیه‌نك برخیلی مدت خواب کرانه طالمش اولان عزم و همتی اویاندی‌ده خارجدن طاش کونکلر کتوردیله‌رك صو کافی‌السابق شهره قدر اساله ایدلدی» فقره‌سی مصادف نظر عاجزانه‌م اولدی .

بو همت مشکوره صرف پدر مرحومه راجع اولمسنه و خاکپای یکتزله صوك تشرفمده ایسه عکایه دائر بعض نقاط سؤال و استکناه بیورلمسنه بناءً تنویر افکار عالیلرینه خدمت ایدر امیدیله کابری صوینه دائرده بروجه زیر عرض معلوماتی وجیبه‌دن عد ایلدم .

پدرم مصطفی ضیا پاشا مرحوم عکایه مواصلتنده کابری صوینی عکایه جلب و اساله ایلمك اوزره سنه‌لردنبری تشکیل ایدلمش بر قومیسیون بولمشدی . ظاهراً صویی بر آن اول عکایه جلبه مأمور اولان اشبو قومیسیونك حقیقت حالده رئیس وکاتبی بویوزدن آلقده اولدقلری ضم معاشدن ؛ ویرلیلردن مرکب اعضاسیده هر بری مالك اولدقلری قرقر اللیشر مرکبله هرکون نعمین نهرینك آجی صوینی قصبه‌یه طاشیه‌رق فقرای اهالینك اوسایه‌ده برچوق پاره‌سنی درجیب ایتمکدن محروم قالمامق ایچون ایشی سورنجمه‌ده براقه‌رق الی ماشاءالله تطویل وتعویقه چالیشدیغنی تحقیق ایتمه‌سی اوزرینه ایلك اجرا آتی قومیسیونی لغو ایتدرمك اولمش وکندوسی بالذات نظارت ایده‌رك بش آلتی آی ظرفنده و «یاد ماضی» ده اشارت بیوردیغکز وجهله بهجه‌دن عکایه قدر اولان قسمنی‌ده جسیم طاش کونکلرله اکمال واساله‌یه موفقیت حصوله کلمشدر .

مصطفی نادر

حدیقهٔ فکریه

قامیل فلاماریون (طبیعتده خالق) نامنده‌کی اثرنده دیورکه : «هرزمان اسلافمزك ذات باری حقنده‌کی فکرلری بولندقلری دورك سویهٔ عرفانیله متناسب ایدی .»

حال بو مرکزده اولور ، عقلك جناب حقی توصیف ایچون بوله‌بیله‌جکی هروصف اونك مقام صمدیتندن مرحله‌لرجه ، دنیالرجه اشاغیده قالیرسه ، دهاطوغریسی آره‌دن آز بروقت کچوبده عظمت الهیه‌یی ناطق اولان علم بر آز دها ترقی ایتدیکی زمان ماضیده‌کی عقل ایله تصور ایدیلان او صاف مستقبلده‌کی عقلك حضورنده اك واپسین بر درکه‌یه اینرسه آرتق نصل اولورده انسان کمال اللهك بوتون کمالاتك فوقنده اولدیغنه اعتقاد ایتمز ؟ نصل اولورده ذات الهیه‌نی بزه قارشی مستور بولندیران پرده‌لری شو قیصه عقل ایله قالدیرمه‌یه هجوم ایتمه‌نك عفو اولنماز بر جرأت اولدیغنی ، هر فطرت سلیمه صاحبنه دوشن وجیبه‌نك ایسه وجود باری حقنده‌کی حس وجدانیسیله اکتفا ایده‌رك ذاتی ادراك خصوصنده‌کی عجزینی اقراره منحصر قاله‌جغنی آکلاماز ؟

ایشته اسلامده تنزیه باری بو صورتله‌درکه دیانت فطریه اصحابیده سرالاسراری مشرق ارواح وانواری شویله طورسون ، شو محسوس اولان ماده‌نك سرینی احاطه ادعاسنك بیله برجهل شین آور اولدیغنی علوم طبیعیه‌لری دلالتیله کوردکدن صوکره عین نقطهٔ تنزیهه رجوع ایتمشلردر .

فلاماريون عظمت الٰهيه‌دن مدهوش اوله‌رق اونی تحدیده جرأت ایدن عقوله تزییفلر یاغدیرییور : « اللهم نه بویوکسك ! عجبا کیمدر اومتجاسرکه الك اول سکا اسم ویرمکه قالقیشمشدر؟ عجبا کیمدر اوغافل، اومجنون‌که الك اول سنی برتعریف ایله افهام خلیاسنه دوشمشدر ؟ الٰهی الٰهی ! ای قوۀ نامتناهی ! ای رحمت غیرمحدود ! ای لانهایۀ علوی! ای عقولك ادراك ایده‌میه‌جکی ذات کبریا پناه ! »

عقل بشرك تعالیسی علائمندن عدایدرك عصر حاضر علماسنك مباهی بولندقلری بو تنزیه فلسفۀ دینیه ایچون یکی برخطوۀ ترقی دکلیدر؟ ایشته بو تنزیه جناب صدیقك «العجز عن درك الادراك ادراك» طرزنده‌کی اعتراف عارفانه‌سیله حضرت علینك شو حسبحالنی تکراردن باشقه برشی دکلدر:

« اویله برقادر قیومدرکه اوهام منتهای کبریاسنی ادراك ایچون ایلرو طوغری آتیلدقجه؛ شائبۀ خیالدن پاك دامن اولان افکار جهان غیب لاهوتیسنك اعماقنه یتشه‌رك اونی بولمق ایستدکجه؛ قلوب ماهیت صفاتنه اطلاع سوداسیله والهانه طولاشدقجه ؛ عقول صفاتك کریده قاله‌جنی برغایته واره‌رق ذاتنی ادراکه چالیشدقجه. . اوبونلرك هپسنی کری چویره ده پویان اولدقلری شبستان مهیب غیبدن قورتولمق ایچون ینه اونك مرحمتنه التجا ایدرلر . بوعزم واقدامك غایه‌سنده بردست قهر وجبروتك آنلرینه طابانه‌رق کندیلرینی رجعته محکوم ایلدیکنی کوررلرده آرتق اویله برطاقم تکلفات ایله تخیلات ایله باری تعالی‌یی ادراك قابل اوله‌میه‌جغنی ، حتی الك عالی فکرلرده‌ده اونك جلال وعظمتی تقدیر ایچون الك خفیف برخاطره بیله خطور ایده‌میه‌جکنی اعتراف ایدرلر.

ایشته مسلمانلرك ذات خالقی مخلوقه مشابهتدن قطعیاً تنزیه خصوصنده‌کی عقیده‌لری بودرکه بشر حقیقت نامنه خیال ایله مشبوع برچوق ادواری طولاشدقدن بوتون عقباتی اقتحام ایتدکدن صوکره بوغایته واره‌بیلمشدر.

شمدی سوزی بتیرمزدن اول برده عقائد طاهره‌مزك حضور علمده‌کی موقعنی کوسترمه‌مز ایجاب ایدیور زیرا علم ایله دینك روحك شو ایکی آرزوسنك توفیقی مسئله‌سی حیات اجتماعیۀ بشرله اوغراشانلرك یکانه مشغله‌سی اولمشدر . واقعا اصحاب ادیاندن برخیلی ذوات ادیان ایله عقلی بربرینه تطبیق تشبثنده بولندیلر، لکن بومشکل ایشك آلتندن قالقه‌مادیلر؛ هرطرفدن کندیلرینی تشییع ایتمکده اولان های وهوی استهزادن بیك بلا ایله قورتیله‌رق هیچ سسلری طویولمایه‌جق برکوشۀ خفایه چکیلدیلر .

اما دین مبین اسلامه کلنجه انسانك عالم علوی ایله جهان سفلی یاخود عالم روحانی ایله جهان جسمانی آره‌سنده مشترك اوله‌رق کرك ترقیات صوریه‌ده ، کرك تعالیات معنویه‌ده الك عالی نظرلرك بیله تقدیر ایده‌میه‌جکی برغایۀ کماله وصوله مستعد بولندیغنی، جناب حق طرفندن بزی اوغایۀ فوق الخیاله ایصال ایده‌جك برطاقم مواهب سامیه ادراکات عالیه احسان بویورلدیغنی، بوتون عوالم طبیعیه وروحانیه‌نك دست قدرتمزه مسخر اولدیغنی کتاب سماویسنك لسانیله صراحةً بیان ایتمکده اولان بردینك علوم طبیعیه‌یه معارض اولمسی ، یاخود هرنه صورتله اولورسه اولسون اونلری تزییف ایتمسی قطعیاً تصور ایدیله‌مز .

بردینکه اصحابنه « الحکمة ضالة المؤمن یأخذها انی وجدها — خذالحکمة ولایضرك من ای وعاء خرجت — اطلب العلم من المهد الی اللحد . » طرزنده امرلرده بولنور. اونك علمه معارض اولمسی، حکمتله چارپیشماسی ممکن دکل عقله صیغه‌ماز .

أوت واقعا اسلام مسلمانلره جاذبه ، دافعه، امتصاص قانونلرینی زوایای کرویه بحثلرینی ، قطع ناقص ، قطع کافی مساحه‌لرینی تعلیم ایچون کلمه‌مشدر. لکن بوکبی حیات دنیویه‌یه تعلق ایدن مسائلی تعلمه تشویق ایچون ، ارباب عناد وغفلتی ، اصحاب عطالتی ایقاظ ایچون کلمشدر. جناب حق «وکأین من آیة فی السموات والارض یمرون علیها وهم عنها معرضون. — قل انظروا ماذا فی السموات والارض.» بویوریور.

علوم طبیعیه‌نك منابعنی تأمل ایده‌جك اولورسه‌ق خصیصۀ عقل وحسده بولورز . عقلی اله آلیرسه‌ق اسلام اونك مرتبه‌سنی اودرجه‌لرده یوکسلتمشدرکه امم متدینه تاریخنده مثلنه تصادف ایدیله‌مز . حتی « الدین هو العقل ولادین لمن لاعقل له » حدیث شریفندن صراحةً اکلاشیله‌جنی وجهله عقلی ایمانك مداری . یقینك اساسی صورتنده تلقی ایله‌مشدر . بونکله‌ده اکتفا ایتمه‌رك قلوبك اطمینان بولمسی ، اذهانه اوهام وظنون کیرمه‌مسی ایچون اصول دینیه‌مزك عقله تطبیقنی امر ایتمشدر : « یاایها الناس اعقلوا عن ربکم وتواصوا بالعقل تعرفوا ماامرتم به وما نهیتم عنه . حدیث » آخرنده‌کی ثوابك مقدارینی‌ده هرکسك دنیاده‌کی درجۀ عقلیه نسبتده بولوندیرمشدر .

حتی اله آلیرسه‌ق آز اول سویلدیکمز وجهله عقله بوقدر نفوذ واقتدار ویرمش اولان اسلامك حسك احکامنه اهمیت عطف ایتمه‌مسی تصور اولنه‌مز.

اسلام ظن ووهمی — که حسه معارضدرلر — قطعیاً محکوم ایله‌مش، اصحاب ظنون واوهامی الك بویوك انذارات ایله تهدید ایتدیکی کبی یانلرینه یاقلاشمه‌ییده نهی ایتمشدر . « وان تطع اکثر من فی الارض یضلوك عن سبیل الله ان یتبعون الا الظن وان هم الا یخرصون. » صوکره حس طرفندن ویریله‌جك حکملرك مناقشه وجدال قبول ایتمیه‌جکنی تقریر ایدرك محسوساتده معانده‌یه قالقیشانلره اویله تکدیرلر یاغدیرمشدرکه بونلره انجق وهمه طاپانلر دایانه‌بیلیر « افتمارونه علی مایری. »

ایشته علوم طبیعیه‌نك ایکی منبعی اولان حس ایله عقلك نظر اسلامده‌کی موقعی بودرکه دینك بونلری نقدر اجلال ایتمکده اولدیغی کورولیور . امم سائره‌نك حکم خیاله منقاد اولدقلری برزمانده — عقائدی حضور محکمۀ عقله چکه‌رك محاکمه ایتمك انسانك آتشده یاقیلمق صورتیله اهلاکنی مؤدی بررفض ، برضلال شکلنده تلقی اولونوردی — اسلام مسلمانلرك نظرنده حس وعقلك موقعنی بوصورتله تحکیم ایله‌مشدر . اسلامده قوانین عقل وحسه مطابق کلاین برعقیده یوقدر . عکسنی ادعا ایدن وارسه صدق مدعاسنه بربرهان مبین کتیرسین‌ده کوره‌لم .

ایشته اسلامك کرك عقائدینك صفوت ونزاهتی ، کرکسه قوانین خلقته مطابقتندن ، احتیاج بشره موافقتندن طولایی فلاسفۀ عصر طرفندن دین فطری، طبیعی عد اولنان دیانت جدیده ایله مناسبت وملایمتی بودرجه‌لرده‌در .

هله بودینك سالکلری طرفندن کوستریلان همتلر سایه‌سنده میدان آلان ترقیات مادیه‌یه کلنجه تاریخ ادیان، هانکی دینده اولورسه اولسون، بونك برمثلنه تصادف ایتمه‌مشدر .

بودن اوفاق برقومه كوندرلدى . اوقوم ايسه مدنيته دشمنلكى اودرجه‌يه واردير مشدى‌كه بدويلكى اشكال معيشت انسانيه‌نك اك مكملى ظن ايدر ، حتى دهاايلرى كيدرك ، منتظم اولرده اوطورمق ، قلعه‌لرله ، حصارلرله محفوظ شهرلرده ساكن اولمق انجق عجملرك . روملرك قبول ايده‌بيله‌جكى بدعات سيئه جمله‌سندندر ، ديردى .

لكن آره‌دن يكرمى سنه‌دن پك‌ده زياده برزمان كچمدى‌كه بوقومك عروق واعصابنه اولكى روحندن پك باشقه برروح ، پك باشقه برحيات سريان ايتدى ؛ دها برعصر بيله مرور ايتمه‌دن كمال شان وشوكت ايله اريكهٔ جلال وعظمته يوكسلدى ؛ اولجه اسمنى بيله بيلمديكى برچوق ممالكى يارەرق اوبرطرفه‌كچدى ؛ بوعالمده كنديسى ايچون هيچ برمعاندمكابرك انكار ايده‌ميه‌جكى عالى برموقع تأمين ايتدى.

فرانسه‌نك سابق معارف ناظرلرندن مشهور درووى تاريخنده ديبوركه : « بوتون اوروپا اهاليسى ظلام جهل ايچنده يووارلانه‌رق ضياى معرفتى انجق ايكنه دلكندن كوره بيلمكده ايكن برده آفاق اسلاميتدن برنور مبيندر پارلادى ، علم ، ادب ، فلسفه ، صنايع شعله‌لرى غايت شعشعه‌دار برصورتده تجليساز اولدى . ايشته اوزمان بغداد ، بصره ، سمرقند ، شام ، قيروان ، غرناطه ، قرطبه كبى مملكتلر محيط معرفتك اك بويوك مركزلرى ايدى . امم سائره‌يه معارف بورالردن انتشار ايتدى . آوروپاليلر قرون متوسطه‌ده بونلردن برطاقم كشفيات وصنايع اغتنام ايتديلركه آتيده بيان اوله‌جقدر... »

مورخ مسلمانلرك بوتون معاملات بشريه‌ده‌كى تقدملرينى ذكر ايدركن ديبوركه :

« تجارته كلنجه ، عربلر بوكا هرزمان بويوك رغبت كوسترمشلردر. صوكره‌لرى محيط سلطنتلرى فرانسه ايله اسپانيا آره‌سنده‌كى پيره‌نه طاغلرندن هندك اقصاى شمالنده‌كى هيمالايا جبالنه قدر توسع ايدنجه آرتق هندستانك اك بويوك تجارى اولديلر .

زراعته كلنجه ، برنظيرلرى دها كورولمه‌مشدر . چونكه اومحرق كونشك آلتنده اوواسع تارلالره حيات كتيره‌رك اوقدر ماهرانه توزيع ايتمك اقتدارى عربلردن باشقه‌سنده اولەماز . عربلرك ملكهٔ فلاحتى اسپانياليلرى بوكون بيله فرانسه زراعته نمونهٔ امتثال اوله‌جق برحاله كتيرمشدر .

صنايعده ايسه عربلر روماليلرك اوواسع مملكتلرينه كيرنجه بوتون صنايعى اوكرنديلر ، حتى اك ماهر صنعتكار اولديلر »

مورخ عربلرك سعهٔ سلطنتلرى حقنده‌ده شويله سويليور : « عربلرك ملكى ظهور اسلامدن اعتباراً يوز سنه ظرفنده شكارينى ياقه‌لامق ايچون قوللرينى آچان عظيم برديوك اوزانمسنى آكديرر برطرزده آله بيلديكنه امتداد ايدرك اقصاى هنددن پيره‌نه طاغلرينه قدر دايانډى كه بيك يدى يوز ايله بيك سكز يوز فرسخ آره‌سنده برطول عرض ايدن بوقدر عظيم برملك دول ماضيه‌دن هيچ برينه ميسر اولمامشدر. »

فرانسه آقادميسى اعضاسندن سديو تاريخنده ديبوركه :

« قبائل متشتتهٔ عربى بر مقصده خادم ، يكدل بر جماعت حالنه كتيرن جناب پيغمبرك ظهورندن صوكره انظارده برامت عيان اولدى‌كه جناح ملكى اسپانياده‌كى تاژ نهرندن هندده‌كى غانج نهرينه‌قدر امتداد ايديوردى . ايشته بوامت آوروپانك ليلهٔ جهالت ايچنده بولنديغى برزمانده شاهراه رشاد وهدايه رفع معالم مدنيت ايلمشدى »

مورخ دها صوكره ديبوركه :

« بونلر قرون متوسطه‌ده امم سائره آره‌سنده علوم ايله تميز ايتمشلردى . آوروپانك نظامنى ، آسايشنى هرج ومرج ايدن بربار استيلاسى سببيله قطعه‌نك اوزرينه چوكن وحشت بولوطلرى هپ عربلرك همتيله صييريلوب كيتمشدر . عربلر علوم قديمه منابعى‌ده تحرى‌يه بذل همت ايتديلر . هم يالكز بولدقلرى خزائن معرفتى محافظه ايله اكتفا ايتمديلر ، برطرفدن توسيع واكماله چاليشه‌رق خوارق فنونى تأمل ايچون يكى يكى اصوللر كشف ايتديلر »

مورخ دها صوكره هومبولدك شو سوزلريله استشهاد ايديور : « جناب حق قوم عربى فرات سواحليله اسپانياده‌كى وادئ كبير آره‌سنده منتشر بولنان امتلر بيننده اسباب تمدنك انتشارينه واسطه اولمق اوزره يارادمشدر . ايشته بوامتلر علمى ، مدنيتى هپ عربلردن آلمشلردر . چونكه عربلرك باشقه‌لرينه هيچ بكزه‌مين ، كنديلرينه خاص اولان برطبيعتلرى واردى‌كه بوتون عالم اوزرنده بويوك برتأثيراجرا ايتمشدى . عربلر ناس ايله اختلاطه تحمل ايده‌مين بنى اسرائيله طابان طابانه مخالف ايديلر . زيرا عربلر باشقه اقوام ايله معاملاتده بولونورلردى . شوقدر واركه اختلاط سببيله طبيعت اصليه‌لرينى دكيشديرمز ، عربيتلرينى هيچ اونوتمازلردى .

آلمانلر فتوحاتلرندن پك چوق زمان كچمدكجه نائل تمدن اوله‌مامشلردى . عربلر كيتدكلرى يره مدنيتى‌ده برابر كوتورلر ، قوندقلرى يره مدنيتى‌ده اسكان ايدرك دينلرينى ، علوملرينى ، لسانلرينى اوپك مشهور اولان شعرلرينى ناس آره‌سنده نشر ايلرلردى ... اويله‌ايسه صدده رجعتله‌ديرز كه صداى شهرتلرى آوروپاى نصرانى‌يه‌واصل اولديغى زمان عربلرك تفوق ورجحان عقليلرى بزجه تصنيف واختراع ايله‌مش اولدقلرى آثار ايله ثابتدر . ايشته بوحال باشقه‌لرينك‌ده ديديكى كبى عربلرك بزم استاديمز اولديغنه برحجتدركه اعترافدن اصلا چكنميز . »

ايشته اسلامك ماديات ومعنويات اعتباريله حالى . آرتق بوندن صوكره دها نه ايسترز ؟ شو فصلده برهان ايله اثبات ايتدك ، كوزيمزله كوردك‌كه بشر كوندن كونه بزم عقائديمزه ياقلاشمقده‌در ؛ صوكره اكلادق‌كه بزم دينمزك تأثيرات خارقه كوسترمش بردين مدنى اولديغنه بالذات علماى غرب شهادت ايتمكده‌در ؛ دها صوكره اوكرندك‌كه دينمز پيشگاه ترقيسنده‌ديكيلمك ايسته‌ين مانعه‌لره ، عقبه‌لره رغماً غايت مدهش برطرزده انتشار ايتمشدر .

اوحالده بزم ايچون عالمك استادى ، مربيسى اولدقلرى سديو ، درووى ، هومبولدكبى مشاهيرك شهادتيله ثابت اولان اواسلاف كزينك حقيقهٔ اخلافى بولنديغمزى اثبات ايتمكدن باشقه‌يايه‌جق برايش قالمامشدر .

عجبا بر زمان كله‌جكمى‌كه مسلمانلر اوكلرنده‌طورمقده‌اولان قوانين حياته عطف نظر التفات ايتسونلرده بوكون دوشمش اولدقلرى مزلقهٔ ادباردن كمال سرعتله قالقه‌رق ، وقتيله اجدادلرى نصل عالمه‌شان ويرمش ايسه ، بونلرده امم حاضره‌يه دهشت‌رسان اولسونلر ؟ نعم ولتعلمن نبأه بعد حين .

صوك

محمد فريد وجدى

محمد عاكف

احمد ساقى بك مطبعه‌سى ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار : مسلكمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمیین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرا‌ه‌دن مقوا بورو ایله كوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته‌ایله كوندریلیرسه‌ولایات بدلی اخذاولنور

عدد : ٤٩ | ۲٦ رجب ۳۲۷ پنجشنبه ۳۰ تموز ۳۲۵ | ایكنجی جلد

ملكی محافظه اسبابی

أفلم یسیروا فی الارض فتكون لهم قلوب یعقلون بها او آذان یسمعون بها فانها لاتعمی الابصار ولكن تعمی القلوب التی فی الصدور .

الله ذوالجلال برچوق اقوامی هلاك ایتدی، بر چوق قبائلی یر یوزندن قالدیردی. برچوق مملكتلری تارمار ایلدی . بر طرفدن‌ده عدل الهیسی برملتك یرینه دیكر ملت كتیرمكده، هر آن بشقه بشقه انسانلر یازاتمقده‌در. جناب حق‌اویله برحكیم‌دركه رحمتی غضبنه غالبدر. هربر عمل ایچون برجزا ترتیب ایتمش، كمال حكمتی ایله هرحادثه بر برسبب تعیین‌ایلمشدر. «ولایظلم ربك‌احدا» . افعال الهیه‌سی هیچ‌بر زمان محروم حكمت دكلدر، كندوسندن هیچ بر زمان عبث صادر اولمامشدر .

جناب حق انسانلره دنیانك هرطرفنی كزه‌رك سلف وخلف حقنده جاری اولان احكام‌عادلهٔ سبحانیه‌سنی كورملرینی، بوتماشادن عبرت آله‌رق اوامر جلیله‌سنه اطاعت ایتملرینی، شرایع سامیه‌سنك چیزدیكی دائره‌یی كچمیه‌رك دنیا و آخرتده خیر ایله سعادت ایله فیضیاب اولملرینی امرایتمشدر. «قل‌سیروا فی‌الارض فانظروا كیف‌كان عاقبة المكذبین» .

كیمك‌دوشونورقفاسی، كورور كوزی، محاكمه ایدر عقلی‌اولورده حادثات عالمی‌تتبع ایدر، ملتلرك انقلاباتنی دوشونور، ماضیده‌كی‌قوافل بشرك تاریخنه دالار، جناب حقك كتاب مبیننده بزه بیان بیوردیغی وقایعدن عبرت آلیرسه هردرلو شبهه‌دن آزاده‌اوله‌رق شو حقیقته حكم ایدر: هیچ برملته، هیچ برمصیبت، هیچ بربلا كلمه‌مشدركه اوملت حدود الهیه‌یی تجاوز ایتمك، اوامرعادلهٔ الهیه‌یی برطرفه براقه‌رق شریعتك كوستردیكی طوغری یولدن‌صاپمق، احكامنی تحریفده‌بولنمق، كلمات‌خدایی هوسانه‌كوره تأویل ایلمك صورتیله كندی كندینه ظلم ایتمش اولمه‌سین .

غذانك ، اختلاف مواسمك، تبدل هوانك مزاجلرده بر اثر ظاهری بولنمق مقتضای تقدیر اولدیغی‌كبی اعمال انسانیه‌دن ، اطوار بشردن هر عملك ، هر طورك‌ده هیئت اجتماعیه‌یه بر تأثیری بولنمسی حكمت الهیه ایجابندندر. ایشته بونك ایچوندركه رحمت الهیه‌انسانلره حدود تعیین ایتمكی ، خیر ایله شرك، نفع ایله ضررك آیرلمسی ایچون احكام تقریر ایلمكی ایجاب ایتمش ، پیغمبرلر كوندرمش ، كتابلر ایندیرمشدر. اوحالده اوامرالهیه‌یه مخالفتده بولنان نفسنه ظلم ایده‌رك دنیاده ذلت ، آخرتده عذاب چكمكه استحقاق كسب ایتمش اولور .

مؤثرات طبیعیه‌نك ادوار انقلابات حیاتیه‌یه اولان تأثیرنده‌كی اسباب بر طبیب ماهره بیله ظاهر اوله‌ماز. لكن احوال بشریه‌نك هیئت اجتماعیه‌یه اولان تأثیرینه كلنجه بونك سرینه وقوف ، بصیرت كور اولمدقچه ، هر صاحب ادراك ایچون اوقدر كوچ برشی دكلدر.

كورمیورمیسك ، جناب حق مصالح عامه‌ده اتفاقی ، منافع كلیه‌ده اتحادی ، قوت كسب ایتمه‌یه، بوحیات فانیه‌یی مسعودانه كچیرمه‌یه ، عقباده‌ده برخیر ابدی‌یه نائل اولمایه سبب قیلمش، بالعكس مخاصماتی، منازعاتی ضعیف دوشمه‌یه، هردرلو منفعت دنیویه‌یی ، هردرلوسعادت اخرویه‌یی استحصالدن عاجز قالمایه ، نهایت اقوام سائره‌نك پنچهٔ اسارتنده ایكله‌مكه علت ایلمشدر؟ كرك قبائل ماضیه‌نك ، كرك اقوام حاضره‌نك احوالنه نظر امعان عطف ایدن برآدم مرض قلب ایله،

عمای بصیرتله مصاب اولمزسه اوزمان « واعتصموا بحبل الله جمیعاً » امر الهیسنده‌کی سری، و«لاتفرقوا — ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم» نهی الهیسنده‌کی حکمتی ادراك ایدر. آیت کریمه‌ده‌کی ریح جاه، عظمت، نفوذ معنالرنده‌در.

کندیلرینه اعتماد ایتمك طوغرو اولمایان آدملره ایناتمه‌یی، بل باغلامه‌یی جناب حق آسایشك بوزولمسنه، حالك فنالاشمسنه سبب قیلمشدر. برکسه طوتمش اولدیغی ایشی باشه چیقاره‌بیلمك ایچون بالفرض اویله برآدمه کوونسه‌که کندیسیله هیچ برمناسبتی یوق، آره‌لرنده حقیقی برجهت جامعه، صحیح بررابطه موجود اولمدیغی کبی او معتمد شخصك طبعنده قارشیسنده‌کینك خیرینه چالیشمق ایچون برسائقه‌ده بولنمیور. شبهه‌سز بویله برآدمك طوتدیغی ایش زیان ایله نتیجه‌لنیر.

کوزیمزك اوکنده‌کی حادثات شاهد عادل اولدیغی کبی برچوق آلدانانلرك احوالی‌ده بزم ایچون برر سند ناطقدر. عمای بصیرت ایله مصاب اولمایانلر « لاتتخذوا عدوی وعدوکم اولیاء تلقون الیهم بالمودة وقد کفروا بما جاءکم من الحق — لاتتخذوا بطانةً من دونکم لایألونکم خبالا ودوا ماعنتم قد بدت البغضاء من افواههم وماتخفی صدورهم اکبر.» آیتلریله دیکر آیات کریمه‌ده‌کی نهیك نه‌بیوك برسره، نه عظیم بر حکمته مستند اولدیغنی وهلهٔ اولاده ادراك ایدرلر.

هرفردك منسوب اولدیغی ملتك افرادی آره‌سنده‌کی موقعنه کوره ایفاسی اوزرینه فرض اولان بروظیفه واردرکه بودنیاده مسعود برحیات سورمك، آخرتده‌ده کندیسنه ایی بریر حاضرلامق ایچون اووجیبه‌یی ایفا ایتمسی الزمدر. حالبوکه اوتك برقلبه مالك برانساندر؛ اکر همتنك قسم اعظمنی برشیئه صرف ایده‌جك اولورسه دیکرشیلری فوت ایتمش اولور. اکر اذواق نفسانیه‌سیله اوغراشیر، نازونعیم ایچنده طالار، اللهك ویردیکی نعمتلرله کندینی غائب ایدرسه وظائفندن غفلت ایتمش، نفسنه ایراث مضرت ایلامش اولدقدن باشقه اك بیوك بروبال آلتنده قالیر، هم دنیاده، هم آخرتده نصیبی خسران اولور. حتی ضرری نفسنه منحصر قالمازده اعمال سیئه‌سنك تأثیراتندن جوارنده کیلرده متأثر اولور. اونك فساد اخلاقی، اونك طریق حقدن انحرافی همشهریلرینك‌ده، وطنداشلرینك‌ده باشنی آتشه یاقار.

ایشته نازونعیم ایچنده طالارق وظائف حیاتی، وظائف انسانیتی اونوتانلرك حالی میدانده طوریورکه کورمه‌مك ایچون کور، ایشتمه‌مك ایچون صاغیر اولملی. جناب حقك بزه بونلرك احوالنه دائر بیان ایلدیکی وقایعده ایسه اك بیوك عبرتلر واردر. « وکم اهلکنا من قریة بطرت معیشتها فتلك مساکنهم لم تسکن من بعدهم الاقلیلا وکنانحن الوارثین. حتی اذا أخذنامترفیهم بالعذاب اذاهم یجأرون. لاتجأروا الیوم انکم منالاتنصرون. ذلکم بما کنتم تفرحون فی الارض بغیرالحق وبما کنتم تمرحون» ایشته بوتون بونلر حظوظه طالارق جناب حق طرفندن تعیین اولنان وظائفی ادا ایتمملرك عواقبیدر. « ومن اعرض عن ذکری فانله معیشةً ضنکا ونحشره یوم القیامة أعمی.»

انسانك علمدن نصیبی پك ناچیزدر، بوقدر برعلم ایله کندیسنه خاص اولان منافعی بیله احاطه ایده‌مز. نه فوائدینك منابع اصلیه‌سنه مطلع اوله‌بیلیرکه اونی الده ایتسین، نه‌ده مصائبنك کیزلندیکی یری کشف ایده‌بیلیرکه اوندن صاقینسین. انسان ضعیف یارادلدیغی ایچون جناب حق اونی ابنای نوعندن استعانه‌یه ارشاد ایدیور (جعلناکم شعوباً وقبائل لتعارفوا) بز یاردیمه محتاج، یاردیمجی‌یه مفتقر یارادلمشز. خالقمز بزی تعاونه، تناصره سوق ایدییور.

شیمدی منافع خصوصیه حقنده عقلك ویره‌جکی حکم بوطرزده اوله‌جق اولورسه آرتق جناب حق طرفندن بوتون بر ملتك اموری دست اداره‌سنه تودیع ایدیلن، ملیونلرجه خلقك مقدراتنه حاکم اولان برشخص حقنده نصل اولمق ایجاب ایدر، دوشونولسون. هیچ شبهه یوقدرکه بویله برشخصك مشورته، عقلای ملتك رأیلرندن استفاده‌یه احتیاجی بوتون مساعیسی، بوتون تفکراتی ذاتنه عائد خصوصاته منحصر قالان سائر اشخاصدن تصور اولنه‌میه‌جق قدر فضله‌در. بواحتیاج دائرهٔ نفوذ وسلطنتی نه‌قدر واسع ایسه اونسبتده شدت پیدا ایدر.

جناب حق خطادن معصوم اولان نبی محترمنه بیله — امتی تعلیم وارشاد حکمتنه مبنی — مشورتله امر ایتمشدر: « وشاورهم فی الامر» ؛ مؤمنلری ثنا ایدرکن « وأمرهم شوری بینهم » بویورمشدر. هانکی بصر واردرکه بوطریق مستقیمی کورمز، هانکی بصیرت واردرکه بو منهج قویمه سلوك ایتمز؟ « أفلم یدبروا القول أم جاءهم مالم یأت آباءهم الأولین..»

برمملکتك، برملتك امورینه متولی اولان آدم نظر امعانی آچه‌جق اولورسه کوروركه مدافعه‌سی اوزرینه آلدیغی بلاد صورت دائمه‌ده برطاقم ارباب طمعك هدف هجومیدر؛ طبایع بشرده‌کی حرص قومشوسی بولنان اقوامی هرزمان مملکتنه یورویه‌رك الندن آلمه‌یه، ملتنی ربقهٔ اسارته صوقمه‌یه، اراضیسنك محصولانی کندی افرادینك آغوش استفاده‌سنه آتمه‌یه تحریك ایدیور. اوحالده کرك اولی الامر ایچون، کرك ادارهٔ مملکتده کندیسنه مشارك اولانلرله ایالاتده‌کی حکام وامرا ایچون، کرك قوماندانلر ایچون، خلاصه بوتون ارباب رأی ایچون خارجدن کلسی ملحوظ اولان بالجمله آثار عدوانی، بالجمله مهاجمات اجنبیه‌یی دفعه حاضر بولنمق فرض عین اولور.

اکر بوصایدیغمز آدملر اسباب مدافعه‌یی حاضرلامقده قصور ایدرلر، یاخود اجانبك جوشقون بردره کبی مملکتلرینی باصمق استعدادینی کوسترن طمعلرینه برسد چکمك خصوصنده کوشك طاورانیرلر، یاخود هرنه صورتله اولورسه اولسون قوتلرینی، شوکتلرینی تأیید ایده‌جك اسبابه توسلدن کری طورورلرسه هم مملکتلرینی، هم کندیلرینی هلاکه سوق ایتمش اولورلر.

بواوقدر ظاهر برحقیقتدرکه احمقده آکلار، حکیمده؛ جاهلده فرقنه واریر، عالمده. « واعدوا لهم مااستطعتم من قوة» کلام الهیسنده‌کی

ایضاح و ابهامك حكمتی ایشته بودر. جناب حق بر طرفدن قوت حاضرلامق ایله امر ایدیور دیكر طرفدن او حاضرلانه جق قوتك درجه‌سنی طاقتك مساعده‌سنه ، زمانك اقتضاسنه ، هجومندن قورقیلان دشمنلرك حالنه براقیور . بو بر امر قطعیٔ الهیدر كه غافللری بیدار ایدر . كریوهٔ خطایه صاپانلری یوله كتیرر . « فما لهؤلاء القوم لایكادون یفقهون حدیثا »

هر حق صاحبنه حقنی ویرمك ، هر شیئی ماوضع لهنه صرف ایتمك ، امور مملكتی ارباب اقتداره تودیع ایلمك شبهه‌سز ملكی صیانت ایده‌جك ، قوت سلطنتی ، نفوذ حكومتی تأیید ایلیه‌جك ، آسایش مملكتی خللدن ، افراد ملتی امراض اجتماعیه‌دن مصون بولندیره‌جق تدابیردركه عقل بوكا بداهة حكم ایدر . ذاتاً بو طرزده حركت زمین و آسمانك مدار بقاسی ، بتون موجوداتك اساس انتظامی اولان ولسان پاك شریعتدن « ان الله یأمر بالعدل والاحسان » صورتنده امر اولنان عدلك مقتضاسیدر . شاهراه اعتدالدن عدول ایتمك استقامتی غائب ایتمك اجزای عالمدن هر بری ایچون بادیٔ اضمحلال اوله‌جغی كبی ظلم ده جمعیات بشریه‌نك بادیٔ هلاكی اولور . بونك ایچون عدله ترغیب ، ظلم و جوردن نهی حقنده‌كی اوامر و نواهی قرآن مجیدده پك چوقدر. هله بوكبی اوامر و نواهی هر كسدن زیاده حكامه توجه ایدر .

عدل اویله نزیه بر حكمتدر كه جناب حق عبادینه او نكله امتنانده بولنمش ، اونی خیر كثیره مقارن ایلمشدر « ومن یؤت الحكمة فقد اوتی خیراً كثیراً . » عدل صفات الهیه‌نك اجل مظاهرندن بر مظهردر : جناب حق حاكم عدلدر ، جناب حق لطیف و خبیردر.

ارضی طولاشانلر ، تواریخ اممی تتبع ایدنلر ، بر آز بصیرته مالك ایسه‌لر ، كورورلر كه بر ملكك تار مار اولمسی ، بر سریر سلطنتك دورلمسی آنجق شقاق ویا اختلافك ظهورندن ، یاخود زمام امورك هیچ بر وجهله شایان اعتماد اولمیان بیگانه‌لره تودیعندن یاخود مشورتدن استنكاف ایله رأیده استبداد اظهارندن ، یاخود حوزهٔ مملكتی مدافعه ، خارجه قارشی قوت احضار ایلمك خصوصنده مسامحه ارتكابندن ، یاخود مصالحك نااهللره تسلیمندن ایلری كلیر كه بونلرك كافه‌سی عدلك خلافیدر ، جوردر ، بونلرك كافه‌سی قوانین الهیه‌یه قارشی عصیاندر . احكم الحاكمین اولان الله طبیعیدر كه بو عصیانی جزاسز براقماز .

آیات قرآنیه‌یی تأمل ایده‌جك ، بلاد اسلامیه‌نك باشنه كلن حادثاتی نظر عبرته آله‌جق اولورسه‌ق كورورز كه ایچمزده اوامر الهیه‌دن انحراف ایدنلر ، جناب حقك بزه كوستردیكی ، بزی ارشاد ایلدیكی صراط مستقیمدن عدول ایلینلر ، آره‌مزده هوسات نفسانیه‌سنه ، القاآت شیطانیه‌یه اویانلر وار . « ذلك بأن الله لم یك مغیراً نعمة انعمها علی قومه حتی یغیروا مابأنفسهم وان الله سمیع علیم . »

او حالده امتك روحی ، ملت محمدیه‌نك پیشواسی اولان علمای راسخینه متحتم بر وظیفه دوشیور : ارباب غفلته وظائفنی اخطار ایتملی ، قلوب نائمه‌یی دینك فرائضندن خبردار ایله‌ملی ؛ جاهللره حقیقتی آكلاتملی ؛ آبای سالفه‌لرینك مظهر اولدیغی نعم الهیه‌یی بوتون افراد ملته صایوب دوكملی ؛ طریق استقامته سالك اولدقلری تقدیرده جناب حقك كندیلرینه اعداد ایده‌جكی سعادتی بیلدیرملی ؛ شاید حضرت پیغمبرك و اصحابنك سنت و سیرتنه رجوع ایتمیه‌جك اولورلرسه اوغرایه‌جقلری سوء عاقبتی اونلره كوسترملی ؛ نصوص قرآنیه‌یه مخالف كلن هر بدعتدن ، هر فنا عادتدن مجانبتده بولنملرینی سویله‌ملی ؛ اقوام سالفه‌نك احوالنی ، شرائع الهیه‌دن عدول ایتدكلری ایچون باشلرینه كلن مصائبی حكایه ایتملی .

خلقك بو كون دوشمش اولدیغی یأسی ازاله ایتمك ده علمانك ذمتنده بر وظیفه‌در. بونك ایچون اونلره دائما وعد الهی‌یی اخطارده بولونملی . « وعد الله الذین آمنوا و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض كما استخلف الذین من قبلهم ولیمكنن لهم دینهم الذی ارتضی لهم ولیبدلنهم من بعد خوفهم امنا . »

ایشته بو علمای راسخینك وظیفه‌سیدر. علمای راسخین ایسه مسلمانلر آره‌سنده اوقدر آزدكلدر. ظن ایتمیزكه اونلرده من طرف الله مودوع اولدقلری بویله قدسی بر وظیفه‌یی ادا خصوصنده تكاسل كوستره‌سینلر. زیرا كندیلری دینك امانتكاهی ، شرعك پناهیدرلر .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاكف

علما و عوام

— مابعد —

زمانمزده طلبهٔ علوممزك اون بش یكرمی سنه ظرفنده علوم مأثوره ایله نه قدر اشتغال ایده‌بیلدكلری هر كسك معلومیدر ، آنكچون بوراسی صفحات تحضیایه‌مزك صوك صفحه‌سی حقنده اوزون اوزادی‌یه تفصیله لزوم كورمیورم. فقط شوراسنی عرض ایتمكدن ده كندیمی آله‌میورم: صحیح بخاری اسلاف و اخلافجه قدر و قیمتی تسلیم اولنمش ، تألیفی كندی همشهریلری طرفندن اجرا ایدیلمش اولدیغی حالده ، برقاچ سنه اولینه كلنجه‌یه دكین بخارالیلرجه و سائر ماورای نهر علماسنجه دروس رسمیه صره‌سنه قونلمق بر طرفده طورسون اسمی بیله مشهور دكلدی .

خلاصة عرض ایتمش بولندیغم شو تاریخچه‌دن آكلاشیلیور كه بزم زمانمزده دخی داخل اولدیغی حالده برقاچ قرن ظرفنده علوم مأثورهٔ اسلامیه‌نك تحصیل و تمثیلنه حقیله اعتنا ایدیلمامش ، بونك نتیجه‌سی اوله‌رق مزایای اسلامیه ، حقائق مهمهٔ دینیه‌ده تمام كنهیله آكلاشیله‌مامشدر .

اشبو قضیه‌نك اثبات و ایضاحی ایچون دها باشقه سببلرده واردر. ازان جمله سؤتفهم دخی شو مزایای دینیه و بعض حقائق اسلامیه‌نك حقیله اكلاشیله‌مامسنده بیوك بر تأثیر اجرا ایلمشدر. انسانلرده سؤ

تفهم دینلن برخصلت واردر. بوخصلت بر عائله‌نك ، برقبیله‌نك، بر قومك، برملتك افرادی آراسنده اوقدر بیوك برفرق تشکیل ایتمیورسه‌ده، عائله، قبیله، هله عرق، قومیت دیکشدیمی انسانلر آراسنده اولان تفهم پك زیاده کرکینلشر: هرقوم، هرملت کتابهٔ کائناته کندی بیلدیکی کبی معنا ویرر. اومعنالریده کندی قالب واستعدادینه کوره تأویل ایدر. اصابت ایتدیکنه‌ده اینانیر. آرتق آندن پك‌ده قولایلقله واز کچه‌مز. انسانلری یك دیکرینه دوشورن، آرالرنده مجادله‌لر، مقاتله‌لر، محاربه‌لرمیدانه کتیرن، آنلرك سعادت‌اجتماعیه‌لرینی محوایلین، خلاصه انسانلرك حالا دائرهٔ بداوتدن تمامیله صیریله‌مامالرینه سببیت ویرن شوفنا خصلتدر.

اشته اسلامیتك مزایای خفیه و دقیقه‌سی شو سؤ تفهم پرده‌سنی پارچه‌لیه‌رق میدانه چیقامامش‌در، حالا حقیله اکلاشیله‌مامشدر. اوت بو سؤ تفهمك اسلاملر آراسنده ایستدیکی قدر اجرای نفوذ ایده‌بیلمه‌سی ایچون اولجه عرض ایتدیکمز وجهله علوم مأثوره‌یه حقیله اعتنا ایدیلمامسنك‌ده پك‌بیوك، صوك‌درجه‌تأثیری‌اولمشدر. علم کلامده اولان خلافت مسئله‌لری ، خلق قران، صفات بحثلری ، خوارج کورلنیلری هپ شو خصلت مذمومه‌نك نتائج مضره‌سندن‌در.

برده شو عرض ایتدیکمز سؤ تفهمك دها ایروجه مقدس پرده‌لره بورونه‌رك کیزلیدن کیزلی‌یه اجرای نفوذ ایتدیکی‌ده حس اولنیور. بزم مقدس اسلامیتده بتون احکام شرعیه‌نك مرجعی ادلهٔ اربعه‌در، یاخود دها زیاده تعمیق نظر ایدرسه‌ك ادلهٔ اربعه‌مز ایکی‌یه رجوع ایتمکله، اصول دین‌اوله‌رق کتاب، سنت باقی‌قالورلر. بونلری‌ده نصوص‌دیه تعبیر ایدرز، بوصورتله ایش دها زیاده بسیطلشور. دیمك اولیورکه، اسلامیتده‌بتون احکام شرعیه‌نك اساسی نصوصدر. بویله‌ده اولمق لازم‌کلور. فقط شوانسانلرده بولنان خصلت مذمومه‌نك بو خصوصده تأثیرلری کورونیور: بزظاهراً نصوصه مراجعت‌ایدیور، برحکم اکلیورز: فقط اوحکمی بزکندی استعدادمزه کوره، کندی لیاقت فکریه‌مزه کوره طوغریورز. بوحکمك ماده‌سی هرنه‌قدر نص ایسه‌ده آنی یوغران بزم استعدادمز، اکا برشکل ویرنده بزده‌اولان قالبدر. فکر عاجزانه‌مه کوره بتون اختلافات مذهبیه‌نك منشائی بوراسیدر. فی‌الحقیقه بونقطه‌یی ایضاح ایتمك ایچون بعض علمای کرام دورت، بعضلری سکزسبب بوله‌بیلمشلردر. اوت بوده طوغرودر. فقط بونلر اسباب قریبه‌در ؛ اسباب ظاهره‌در . اصل بونلری اداره ایدن، بونلری تولیدایلیان اسباب بزده‌در . ذاتاً عالم خارجی حقائقله مشحون‌در. بوراده‌هیچ براختلاف‌یوقدر. اورتالغه‌اختلاف‌چیقاران بزم مطالعه‌مز. آنی تولید ایدن بز، بزم استعداد نفسیمزدر. بناءً علیه بعض مزایای اسلامیه وبعض حقائق خفیه‌نك حقیله آکلاشیله‌مامسنده بوجهتك‌ده پك بیوك تأثیرلری اولمشدر. ذاتاً اختلاف‌ده بومسئله‌نك حقیله آکلاشیله‌مامسندن باشقه برشی دکلدر.

*
* *

اسلامیتده هنوز آکلاشیله‌مامش جهتلر بولندیغی کبی، آکلاشلدیغی حالده‌حقیله هضم‌وتمثیل‌اولونمامش نقطه‌لرده اکسك‌دکلدر. عباداتمزده، معاملاتمزده، افعال‌وحرکاتمزده، اخلاقمزده برچوق نقطه‌لر واردر،که اسلامیتك اورایه نه‌نظرله‌باقدیغنی تمامیله بیلدیکمز و آکلادیغمزحالده، بز هیچ بروقت کندی دوشونجه‌مزدن واز کچه‌مامشزدر .

دستور اسلامیت اولان حضرت قرآن « متقین » ی : « الذین یؤمنون بالغیب ویقیمون الصلوة ومما رزقناهم ینفقون والذین یؤمنون بما انزل الیك وما انزل من قبلك وبالآخرة هم یوقنون » دیه توصیف ایلمشکن ، بزده بو آیت جلیله‌یی هرکون اوقودیغمز ، معناسنی آکلادیغمز حالده ، اهل تقوی‌یی ، اهل تصوف ظن ایدرز . متقی‌اولمق ایچون‌ده متصوف اولمق لازم کلدیکنه اینانیرز. بویله‌ده عمل ایدرز . بز نماز قیلارز ؛ معلوم حرکات وسکناتی اجرا ایدرز . فقط قلب بیلمم نرلرده طولاشیر . بزده حضور قلب بولنه‌ماز . علمامز ، خوجه‌لرمز، عوامز هپ بویله‌در. حالبوکه سفیان ثوری حضرتلری حضور قلبدن باشقه نمازك عدم جوازنه قائل اولیورلردی . « فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون الذین هم یراؤن» آیت کریمه‌سی‌ده حضرت سفیانك سوزینی تأیید ایلیور . دیکر طرفدن جناب‌الله « ان الصلوة تنهی عن الفحشاء والمنکر والبغی یعظکم لعلکم تذکرون » آیت جلیله‌سیله نمازك، مصلی‌یی فحشادن، منکردن، بغی‌دن، نهی‌ایلیه‌جکنی اخبار ایدیور. بز بوخبره شبهه‌سز‌اینانیورز. فقط بونکله‌برابر نماز قیلدیغمزحالده شوامور ثلاثه‌دن انتها ایده‌میه‌جکمزی‌ده کوریورز. بوده بزمچون یقین ؛ بوکاده اینانیورز . بو صورتله بزم قوتلی بر تعارضك آلتنده قالمامز ایجاب ایدر . لکن بزم ذهنمز بونی قبول ایده‌مز : بونك آلتندن چیقمغه چرپنور . فقط قارشوسنده ایکی‌سد آهنینی کورور: نص قرآنی ، حس قطعی . بر مؤمن ایچون خبر الهی یقین افاده ایتدیکی کبی ، برانسان ایچون حس‌ده علم ضروری تلقین‌ایلر. بوحالده شوتعارضدن قورتلمه‌نك یکانه چاره‌سی: «مادامکه شوامور ثلاثه‌دن انتها ایده‌میورم، آکلاشیلورکه بن‌نمازی جناب‌اللهك امر واراده ایلدیکی کبی قیلمیورمشم » دیمکدن عبارتدر . ذاتاً‌ایشك طوغروسی‌ده بودر. حجی، حاجی‌اولمق، عالمه‌قارشی‌برنمایش‌یاپمق‌ایچون ایدرز . ذکاتی عامللر طرفندن تعجیز ایدیلمدیکمز صورتده هیچ ویرمه‌یز . جامعلرده نمازلردنصکره اللرمزی قالدیرر . باشلرمزی صاللار دعا ایدر ، نیازده بولنورز . اللهدن « الامان » لر ایله امداد ایسترز ، مؤذنلرده باغریشور ، چاغریشور ؛.. حالبوکه بز بوحالك بدعت اولدیغنی‌ده پك‌اعلا تقدیرایلرز؛ قرآن کریمك «ادعوا ربکم تضرعاً وخفیةً » آیت کریمه‌سنی دائما تلاوت ایلرز . کچنلرده خطبه‌لره‌دائر یازمش‌بولندیغم مقاله‌لرده، زمانمزده خطبه‌لرك چیغرندن چیقارلمش برطرز بدعی‌یه تقریب ایدیلمش اولدیغنی عرض ایتمشدم. فقط کیمك امورنده . . بدعت اولورسه صانکه قیامتمی قوپاجق، دنیلورمش کبی علمامز طرفندن سکوتله کچشدیرلدی. بز ذاتاً هپ بویله‌یز ؛ علمامزده ، عوامزده هپ بر بیچم . . . . بدعتمش ،

حرامش ... آبأ و اجدادمز یاپمشلر دکلی ؟.. اوحالده جائزدر. — هکذا وجدنا آبائنا .... — دیمکه آلیشمشز ...

بوکذب ، نمیمه ، ریا ، حسد ، کبر، تسویف ، حقد ، تشاؤم .... اسلامیتجه حرام ، اخلاق مذمومه‌دن اولدیغی پك اعلا بیلیرز ؛ فقط بونکله برابر بوکبی اخلاق فاسده ایله اتصاف خصوصنده هیچ برقوم وملتدن کیروده دکلز . شواخلاق مذمومه بتون قوتیله بزده اجرای شقاوت ایدر .

بونلری یازمقدن مقصدم ، کناهلریمزی صایمق دکل ، بلکه دین مبین اسلامدن بعض مهم نقطه‌لرك حالا هضم وتمثیل اولنمامش اولدیغی هرکسك تسلیم ایده‌جکی مثاللر ایله ارائه ایتمکدر . یوقسه کناهلره دائر بر ایستاتستیق ترتیب ایده‌جك دکلم ..

بومسئله‌یی ایضاح ایده‌بیلمك ایچون شوحالك اسباب خفیه‌سنی آراشدرمق ایجاب ایدر. بناءً علیه فکری مسئله‌نك مبادیسنه ، کیزلی کوشه‌لرینه طوغرو توجیه ایلرز. بوراده بزم فکرلره تصادف ایدن جهتلردن ، سببلردن برنجیسی « قابلیت قومیه » مز ، ایکنجیسی « تربیهٔ ملیه » مزدر . ایشته شوایکی سببدرکه بزده اسلامیتك بتون مزایاسیله هضم اولنماسنه مانع اولمش واولماقده‌در . فقط امینم که بو مطالعه برچوق کسه‌لرك خوشنه کیتمز . لکن طوغرو اولدیغی‌ده انکار ایده‌مزلر. آنکچون خوشه کیدوب، کیتمامك بنجه مساویدر. زیرا مقصدم اظهار حقیقتدر .

شمدیلك شو قابلیت وتربیه‌مزك بتون صفحاتنی تحلیل ایده‌رك ارائه ایلمك پك قولای برایش اولمادیغی کبی ، زمین وموضوعمزده اویله بر تفصیلات اعطاسنه مساعد دکلدر . ومع ذلك موضوعمزك ایضاحی ایچون لازم کلن صفحه‌لرینی تحری ایتمکسزین‌ده اوله‌ماز . اثنای تحریده ذهنمز طرفندن اوزانان کوش تجسس صفحات قابلیتمزدن مسئله‌نك مبدائی اولمق اوزره برخصلت توقیف ایدر . اوده: بزم نفسمز، روحمز طرفندن انطباعات خارجیه‌یه قارشو ابراز ایدیلن بر لاقیدلك ولا ابالیلكدن عبارتدر . ذاتاً بزده ، قومزده بوخصلت روحیه‌نك وجودی عادتا بداهت درجه‌سنه وارمشدر . بزده اولان بتون آثار ، بتون حرکات ، عموم فعالمز بوحالت روحیه‌نك وجودینه لسان حال ایله شهادت ایلر، بولاابالی ، لاقیدی اولان روح طرفندن اداره ایدیلمکده اولدیغی عالمه اعلان ایدر . فقط بزم بوندن خبرمز یوق . شو قدرکه آرامزدن بریسی میدانه چیقوب‌ده شوحالدن برانمزی اثباته قالقیشه‌بیلیر .

نصل که کچنلرده متفکرلرمزدن بریسی بزده اولان شو حالت روحیه‌نك بعض آثارینه ایما ایلمشلردی . فقط بو ایما بزده‌کی کبی متأسفانه دکل ، مفتخرانه وقوعه کلمشدی ، آنکچون بوسوز اورته‌لقده قیل وقالی موجب اولدی. بعض کسه‌لر بونی رد ایتدیلر، فقط یالکز یاکلش اولان افتخاری دکل، روح مسئله‌یی‌ده ، حقیقتی‌ده رد ایلدیلر . لکن بوبر حقیقتدر ، رد ایتمکله ، انکار ایتمکله ، هیچ اخفاسی ممکن اوله‌بیلیرمی ؟! اکر بز بعدما بویله آجی حقیقتلری ایشتمك ایستمز ایسه‌ك ، شوعالمده براقدیغمز آثاری ، کندیمزدنجی داخل اولدیغمز حالده هپسنی سیلملی ؛ یاخود روحمزی بویله عارضه‌لردن، مرضلردن تمیزلمیلی‌ده بردها بویله آجی حقیقتلره معروض قالمامق یولنی احضار ایلملی‌یز !

بزم تربیهٔ ملیه‌مزك کوزل ، صاف ، معتدل جهتلری اولدیغی کبی بیکلرجه سنه‌لك مزخرفاته محل اولمش دامارلری‌ده یوق دکلدر. بوکون اك متقی ، اك عالم دیدیکمز ذاتلردن باشلایه‌رق ، اك عادی عوام ناسه ، اك اشاغی آغالره کلنجه‌یه دکین هپسنده اویله کیزلی فقط سالخورده دامارلره تصادف اولنورکه اوجلرینك ترکستان کبیر صحرالرینه قدر کیده‌رك قوملر آره‌سنده غائب اولدیغی کوریلیر.

بوکون تربیهٔ ملیه‌مز اخلاق اسلامیتدن ، برابرباشامقده بولندیغمز اقوامك ، محیطك بزه ، روحمزه انفاذ ایتدیکی سجیه‌لردن مرکب بر خلیطه شکلنده‌در . فقط اساسی ، یاخود طوغرو برتعبیرله مرکبات ایچنده اکثریت تشکیل ایدن قسمی هرحالده برسجیهٔ موروثه‌در . اشته خلیطه شکلنده اولان تربیهٔ ملیه‌مزك دومنی‌ده شو اوزاقدن اوزاغه کلن دامارلر واسطه‌سیله تدویر اولنمقده‌در . بناءً علیه بزم اجرا ایتمکده بولندیغمز مادی ومعنوی افعال، حرکات هپ بیکلرجه سنه اولیسی ئولمش کیتمش ابا واجدادمزك روحلری طرفندن سوق ایدیلمکده‌در .

اشته بتون شو عرض ایتدیکمز ملاحظه‌لردن اکلاشیلیورکه ، بزم قابلیت قومیه‌مز ، تربیهٔ ملیه‌مز ، دین مبین اسلامك بتون مزایا ولدنیاتنی هضم وتمثیل ایتمه‌مزه مانع اولمش واولمقده‌در .

*
* *

فقط شوراسی‌ده محققدرکه قابلیت قومیه ، تربیهٔ ملیه ، دهاده عمومی برتعبیرله بالعموم الهامات عرقیه بزم ایچون بر فطرت ، بر طبیعتدر. بز عادتا بونلرك اسیری‌یز . بزم ایچون روحمزی بواسارتدن قورتارمق پك مشکل، صوك درجه کوچدر. فقط امین اولملیزکه هر حالده اوزون برتربیه ، سورکلی برتهذیب روحمزی بتون بوقساوتلردن ، محصوریتلردن تطهیر وتخلیص ایده‌رك معقول اولان تربیهٔ انسانیه واسلامیه ایله تزیین ایلیه بیلیر .

فکریمه کوره علمامزك ، خواجه‌لرمزك شو حال طبیعی وفطریمزی کمال دقتله تحت مراقبه‌ده بولندیره‌رق رفق وملایمتله ، زواللی انسانیتی شوعرق ، عصبیت بویندریقلرندن قورتارمق، تربیهٔ اسلامیه وانسانیه ایله آشیلامغه چالیشمق باشلوجه وظائفلرندندر. ذاتاً برچوجق ایچون مربی نه ایسه برقوم ، برملت ایچون‌ده علما وخواجه‌لراویله‌در. برمربی نصلکه چوجقده اولان قوای نفسانیه‌نك انکشافاتنی تحت مراقبه‌ده بولندیرر ؛ اوقوانك یوماً فیوماً نشو نما بولماسنی تسهیله غیرت ایلر ؛ چوجغك روحنده ایسلکه طوغرو بر میل کوررسه آنی تقویه‌یه چالیشیر . فقط فنالغه طوغرو بر آرزو حس ایدرسه ؛ همان آنی نشو ونما بولمادن سوندرمکه ، ارشاده غیرت ایلر. اشته علماده ، خواجه‌لرده عینی مربی کیدرلر . قومك ، ملتك

قوای نفسانیه الهامات عرقیه‌لرینك الجاآت وجریانلرینی نظر دقته آله‌رق ایی جهتلرینك تنمیه‌سنه ، کوتی جهتلرینك اماته‌سنه چالشور؛ روح ملتدن تفسخ ایتمش اسکیمش دامارلری تمیزلیه‌رك یرینه صاف، جیداولان اسلامیت، انسانیت تخملرینی زرع ایلر . مقتدر، تجربه‌لی برمربی‌نك تحت تربیه‌سنده بیویان برچوجق نصلکه روحاً جسماً صاغلام اوله‌رق یتیشیر ؛ حر ، مستقل ، متشبث ، فعال ، خلوق اوله‌رق حیاته کیرر، ایلرولمکه باشلار . جناب الله‌ده کندوسنی خیره موفق ایلر. آرتق نائل سعادت اولور . وظیفه‌سنی بیلیر ، آنی حسن ایفا ایلر. علمایه مالك اولان برقوم ، برملت ده اویله‌جه سنه بسنه مادةً معناً تازه برحیات کسب ایلر؛ نورلی براستقبال ایچونده واسع برزمین احضارایلر؛ مسعود اولورلر . آرتق حیات دنیویه واخرویه آنلرکدر .

فقط ، فقط تأسفلر اولسون ! شمدی بز زواللیلر ایچون اویله روح اقوامك تربیه‌سنه آشنا ، وظیفه‌سنی بیلیر، آنی حسن ایفا ایلر علما وخواجه‌لر بولمق قابلمی ؟! بزده شیمدیلك اویله علما یوق . بو کیدیشمزله دها یقین بر استقبالده دخی یأسدن باشقه بر شی‌ده کورلمیور. شو مقاله‌مده عرض ایتمش بولندیغم ملاحظه‌لر هپ ، بزده آرتق عادتا علما قالمامش اولدیغنی کوستریور . ذاتاً او مقدمه‌لری ، او ملاحظه‌لری شو مقصدی ایضاح ایچون سرد ایلمشدم .

اوت ، بزده البسه‌لریله ، صورتلریله امتیاز ایتمش برنوع اشخاص موجوددر ؛ بونلره علما دینلیور . بن کندمده بو صنفك ایچنه داخلم. فقط بیلملی‌یزکه بز علمادن دکلز. بزم عوامدن فرقمز یوقدر. نصر ینصر چکمکله ، یارم یورروم عربجه آکلامقله عالم اولونماز . او بیوك اسلافك حالنی کوز اوکنه کتورن آنلرك تراجم احوالنه واقف اولان کندمزی آنلرك وارثی دیه‌که دیلی وارماز. بالخاصه شیمدی کندمزله عوامزك روحلرینی تحلیل ومقایسه ایتدکدن صوکره علمایه وارث اوله‌میه‌جغمز ، طوغرودن طوغری‌یه عوام نامدن اولدیغمز میدانه چیقار . زیرا بش آلتی کلمه‌جك عربجه‌یی سیلدکدن صوکره ذهنمزده روحمزده ، تربیه‌جه ، تهذیبجه ، فکرجه ، اخلاقجه برفرق قالمیور . او اولجه عرض ایتدیکمز اسلامیتك بعض مزایاسی ، بعض دقائق عوامزجه معلوم اولمادیغی کبی خواجه‌لرمزجه‌ده هنوز بیلنه‌مامشدر : بعض حقائق اسلامیه‌نك عوامزجه حقیله هضم اولنمادیغی کبی ، علمامزجه‌ده اویله‌در ... خواجه‌لرمزك پیشدار عوام اولدیغی ، کندولرینه مخصوص بر مسلك معنویلری اولمادیغی‌ده پك اعلا میدانه چیقدی .

اشته مقاله‌مك نتیجه‌سی‌ده بوندن عبارتدر .

*
* *

بلکه بو سوزلرم کندینی، علمادن حساب ایدن بعض ذوات کرامك خوشلرینه کیتمز ؛ بلکه دوچار اعتراض‌ده اولور . . . پك اعلا اولسون؛ بأس یوق، مقصدم حقیقتك میدانه چیقمسیدر. یقیناً بیلورمکه بویله برذهابده بولنان هرکس، شو عرض ایتدیکمز تحلیلی کندی‌ذهننده اجرا ایده‌بیلیر. اشته او وقت امینم که کندینك عوامدن برفرقی اولمدیغنه قانع اولور. مأمولدرکه بو صورتله یاکلش بر ادعایه قاپلمش اولدیغنه توبه‌لر ایده‌رك تکرار چالشمغه ، حالی اصلاحه باشلار. ذاتاً شو آجی سوزلری یازمقدن مقصدم‌ده بودر.

مقاله‌مك اولنده عرض ایتمشدم، یاکلش آکلامایکز، رجا ایدرم؛ بومطالعه اکثریته باقیله‌رق یوریدلمشدر. بعض مستثنالری اوله‌بیلیر ؛ اولمسی‌ده آرزو ایدرم .

*
* *

بیله‌یورم ، اهالیمی ترقی ایتمش‌ده علمامز درجه‌سنه کلمش . یاخود علمامزمی تدنی ایتمشلرده درکهٔ عوامه قادار اینمش، سویه‌لری برلشمشدر. ظن ایدرمکه هرایکی طرفك‌ده یاردمی اولمشدر. فقط هرحالده عوام طرفنده اولان اکثریت نظر اعتباره آلنورسه، علمانك آنلره قارشو دها زیاده تقرب ایتدکلری ، کیت کیده غایهٔ امللری (ایداللری) غائب ایدرك مغلوب اولدقلری سویهٔ فکریه‌لرینك حال توازنه کلدیکی آکلاشلیور .

اوت ، بادیٔ نظرده عوامك ، اهالینك سویهٔ عرفانلری ، سویهٔ اخلاقیلری، علما درجه‌سنه کلمسی کوزل کبی کلیر. فقط ایش، حقیقت حال کورندیکی کبی دکل . ایشك ایچنده فناجهتلرده وار. زیرا بوندن آکلاشلیور، که علمامز بوحاله کلمشلرده ، آرتق بوندن کچه‌میه‌جکلر بوحال آنلر ایچون برحد اولمش؛ آرتق فکراً، تربیةً، علماً بوندن دها یوکسلمك یوق. علمامزك فکری اذهان عوامك تشکیل ایلدیکی قالبلره صیغمش ... حالبوکه شوحال، انقراض علمیدن باشقه‌برشی‌ده دکلدر . علم، فکر، تربیه دائما یوکسلملی؛ دائما ترقی ایتملیدر . علم ، فکر، تربیه ایچون حال توقفده قالمق اولماز. برقومك بوعنصر معنویلری توقفه اوغرارسه اوقومك دورهٔ انحطاطی باشلامش دیمکدر .

اشته بونکچون علمامز هیچ بروقت کندی موقعلرینی بویله حال تزلزله براقاملی ایدی. دائما یوکسلملی، دائما یوکسلتمکه چالشملی ایدی. عوام . اهالی‌ده آنلری تعقیب ایدردی. فقط هیچ بروقت آنلرك سویه‌سنه واصل اوله‌مدیغی کبی برحدود داخلنده بوغوله‌رق‌ده قالمازدی. آنلر ایچونده دائما برامید ترقی، دائما برطریق تعالی کوزلرنك اوکنده پارلاردی .

نره‌ده او علمای سلف ! ــ یارب، آنلردن راضی اول ــ آنلر هیچ بروقت روحلری، غایهٔ امللرینی غائب ایتمدیلر. هیچ برزمان بویله درکه‌لره اینمه‌دیلر . سله‌لر، طاشلر یدیلر، محبسلرده منفالرده تعذیب اولندیلر، اصلدیلر، کسلدیلر، فقط هیچ بروجهله ایداللرندن ایرلمادیلر، مقصدلرندن ذره قدرینی بوبلالردن قورتلمق ایچون قربان ایلمدیلر؛ بونلره قارشو دائما صبرله، عزم ومتانتله جواب ویردیلر.

قزانلی حلیم ثابت

برياد سياه

تا چوجقلق زمانلرمده بنم
آشنای محیط نشئه‌م اولان
چهره‌لردن — که شیمدی پك چوغی
سیلدی دست عدم نشان زمان —
بزی واردرکه دائما سزه‌رم
طیف شبرنك خاطراتی .. بو
صد فی رنك ابتسام ایله بر
هر زمان مبتسم سیاهیدر .

اونی قیزغین کونشلر آلتنده
سورونن برزواللی عائله‌نك
قوپاروب سینهٔ شفیقندن
افق مائیسی بیتمه‌ین انکین
بردکزدن همان آشیره‌رق‌ده
بزه صاتمشدیلر . او آنده‌ده بن
یوقدم آنجق طقوز یاشنده بیله
اکلیردم اونك لسانیله .

شیمدی پیشنده یوقدی بادیه‌لر ؛
نه زمیننده خرما کولکه‌لری ،
نه سماسنده آتشین برشمس .
هرکون آز چوق سوزردی دیده‌لری .
اوکا آفاقدن پیام آور
ایدی بعضاً اسن صیجاق برلمس .
دویسه برچاك صداسی حسرت ایله
دوه بکلر قوشاردی پنجره‌یه .

بلکه عمر مکوناته کوره
لحظه‌دن عد ایدله‌ین وفقط
بزی تاراج وقلب ایدن سنه‌لر
دها اون دفعه ایتدی دور حیات
او وقتدنبری او دیده‌لره
هرکچن ییل براقدی ظل واثر
آرتق آزاد اولوب اسارتدن
کیتدی بزدن اوطور دیدمسه‌ده بن .

اوچ آی اول تصادف ایتمه‌ده
اکلادم اوکسورن جکرلرینك
اریمك ، بیتمك اوزره اولدیغنی
ینه کولمشدی ، برکولوش که انین ؛
عمق قلبمده بوکدی برعقده ،

کیم بیلیر شیمدی کومدیلرمی اونی ؟
روحی حسرتله تیتره‌مزدی ینه
اوکومولسه‌یدی خرما کولکسنه .

۲۸ تشرین ثانی ۳۲٤ — ابراهیم علاءالدین

قونفرانس

تدریسات عمومیه حقنده

سویلین : — کچن نسخه‌دن مابعد — یازان :
اسماعیل بك غصپرنسکی — ح. اشرف ادیب

امینم‌که مجلس بنده‌لرندن پك پارلاق برلسان بکله‌مز . بن پریشان وقبا ترکجه سویلرم . رجا ایدرم لسانمده‌کی بروزلره باقمایکز ، اصل معنایه دقت ایدیکز . ابتدائی تحصیلدن ، تحصیل عمومیدن و اجمالاً مکتبدن بحث ایده‌جکم .

تاریخه نظر ایدلدکده کورولورکه بوتحصیل عمومی حقنده پك آز معلومات وار . یالکز اوروپانك علم تدریس قسمنده تحصیل عمومی ومکتب حقنده ایکی رأی کوریبورز :

۱ — تحصیل عمومینك لوتر زماننده ، یعنی اوروپاده رەفارماسیانك ظهوری اثناسنده اورته‌یه چیقدیغنی ادعا ایدیبورلر .

۲ — فرانسه‌نك بیوك انقلابنه حمل ایدیبورلر .

بوایکی فکرك هرایکیسی بردرجه‌یه قدر حقلیدر . فقط هر ایکیسی‌ده تمام دکلدر . برآز صوکراسویلیه‌جکم زمان آکلاشیله‌جقدر . مدنیتك هربر کوکی ، باشلانغجی شرق طرفنده اولدیغی کبی تحصیل عمومینك‌ده مکان ظهوری شرقدر . بوفکر شرقده طوغمشدر ، صوکرا آدیم آدیم ایلرولیه‌رك تعالی ایتمشدر .

اسکی زمانلرده‌ده مکتب وتحصیل ابتدائی موجود اولدیغنی تاریخ کوستریبور . تاریخه نظر ایدیلنجه هندده ، چینده ، بابلده مکتبك بولندیغنی کورولیور . بعده بوفکر مصردن یونانستانه ، یونانستاندن رومایه انتقال ایلیه‌رك ، صوکراده روما خرابه‌لرنده وجود بولان خرستیانلق عالمنده کورولور .

فقط اودورلرده اولان مکتب وتحصیل ابتدائی بزم شمدی آکلادیغمز طرزده دکلدر . آره‌ده بیوك فرق واردر . ازجمله اوزمانلر یازی یازمق ویازیلان شیئی اوقومق — چینده اولسون ، هندده اولسون ، بابلده ، مصرده اولسون — اهالی‌یه ، ملته عائد برشی دکلدی . بویالکز برصنفه مخصوص ایدی ، برامتیاز کبی ایدی . اویله مکتب وتحصیلك بنی آدمك سعادتنه خدمت ایدر برآلت اولدیغی فکری یوقدی . بلکه اهالی‌یی استبداد آلتنده طوتمق ایچون یالکز کاهنلره مخصوص برآلت ایدی . پك چوق زمان ، اوتوز عصر قدر بوحال دوام ایتدی :

چینده « اوقومق یازمق » اهالی‌یی قوللانمق ایچوندی . ذاتاً اووقتلر بشر ، حقوق انسانیه سنه مالك دكلدی كه . هرطرفدن استبداد زنجیرلریله باغلی‌ایدی . ولوكه مشروع اولسون ، ایستدیكنی یاپامیور ، حریته نائل اوله‌میوردی . اهالی كاهنلرك منافع مخصوصه‌لرینه خدمت ایدر اسیرلر ایدی . بتون خلق براسارت عمومیه‌یه زبون اولمشدی .

هندستانده‌ده بویله ایدی . اعتقادات دینیه ایله اهالی‌یی قوللانمق فكری كاهنلرك اك برنجی واسطهٔ تحكمی‌ایدی . دائما اهالی‌یی أزمك ایچون اونلرك زمام معنویلرینی، عقیدهٔ وجدانیه‌لرینی الده ایتمشلردی اهالی اوقومق یازمق ، اوكرنمك حقندن محروم ایدی . كاهنلر نه‌دیرسه اوكا ایناناجق ، كاهنلر هانكی یولی كوسترسه اورادن كیتمكه مجبور اوله‌جق، اراده واختیاردن بی‌نصیب برسوروحیوان... ایشته اهالی‌نك وارلغی ، حقوقی بویله ایدی .

بابلده اولسون ، مصرده اولسون هپ بوحال اسارت حكمفرما ایدی .

یونانستانه كلنجه ، اوراده جزئی برتغیر كوریرز . اسپارته‌ده هرنه‌قدر بوحالده‌ایدیسه‌ده ، آتنه‌ده مكتب وتحصیل بشقه درلوایدی اوقومق ویازمقدن بشقه برآزده تربیهٔ فكریه مطلبی وار ایدی .

مع مافیه بوراده‌ده اوقومق ، یازمق برصنفه مخصوص ایدی . اودرجه‌ده‌كه اوصنفدن خارج بركیمسه‌نك النه قلم آلمسی ممنوع‌ایدی حتی اصنافدن ، یاخود تجاردن برینك كتاب اوقومق آرزوسنی اظهار ایتمسی كناه كبائردن عد اولنوردی .

تا اون التنجی عصره قدر هر طرفده بوحال دوام ایتدی . بوخصوصده مستثنا اوله‌رق یالكز اسكی یونانی ، كوریورز . كه اوراده یازدیرلمقله اكتفا ایدلمیوب برآزده معلومات ویرمك ، شاكردانده تربیهٔ فكریه حصوله كتیرمك مطلبنه خدمت ایدیلیرمش . فقط مع التأسف دین نظریه‌لری یونانه ایشلمش‌اولدیغندن اوكوزل مكتبلر یواش یواش منقرض اولمش .

اوقویوب یازمق صنعتك انتشاری پك یواش یواش اولمشدر . بو بطائته شبهه‌سز اوقومه ، یازمه‌نك كوجلكی ده سبب اولدی . فی‌الحقیقه اومیخ یازیسنی اوكرنمك قولای برشی دكلدی . بونكله برابر اوكوچ تحصیلی كوزل قوللانمشلردر . بوكوچ یازی‌ایله ایدی‌كه علم هیئتده خیلی ترقیات كوستردیلر .

میخ یازیلری ، دیدم . شبهه‌سز اكثركز ایشتمش‌سكزدر ، بابلك میخ یازیسی اك اسكی یازی عد اولنور . جمله یازیلرك اساسی كبی قبول اولنمشدر . بش ، اون سنه مقدم مغولستان قطعه‌سنده اوغرانیت قبالرك اوزرلرنده برچوق‌یازیلر، نقشلر كشف اولوندی . علم السنه علماسی بونلری كوروب نه‌اولدقلرینی آكلادیلر . وبونلره « آرخون » نامنی‌ویردیلر . شكلده ، ترتیباتده او آرخون یازیلرینك بابل یازیلریله مناسبتی‌اولدیغی‌ظاهر اولدی . وبعض علمانك ظننه كوره بابلده مقدمدر .

معلوم یا تركلر برچوق وقتلر عالم مدنیتده چوبانلق ، چفتجیلك وهردائم چاپولجیلق ایله محكوم اولمش برملت ایدی . شیمدی تاریخ وآثار عتیقه بزه آچیور ، كوستریوركه اوچوبانلر ، اوچاپولجیلر عالمه اك ابتدا یازی‌یی ویرمشلر . رحمت اوچوبانلره [آلقیشلر]

هرنصلسه اوقومق ــ یازمق صنعتی یونانستاندن رومایه كچدی . چیچرونك تاریخنه واعتقادینه كوره مكتب اویله بریردی‌كه یازمق واوقومق اوراده تحصیل اولنوردی .

صوكرا روما منقرض اولدی ، خرابه‌لری اوزرنده خرستیان جمیتی وجود بولدقده هرنه‌قدر اسكی یونانك عینی بونلرده‌ده انتقال ایلمش‌سه‌ده رهبان طرفندن‌یازی‌یه اولان احتیاج تقدیر ایدیلدیكندن تحصیل قبول اولونه‌رق برخیلی مكتبلر تشكیل ایتدیلر . آنك‌ایچون مناسترلرده برخیلی تأسیسات وجود بولدی . مع‌هذا اونلرده ینه برصنفه ، كلیسا اهلنه مخصوص برشی ایدی . اهالینك بوندن استفاده‌سی یوق ایدی .

قرون وسطانك صوك دورنده اوروپاده قتولیك عالمی بیوك برانقلابه دوچار اولدی : لوتر برچوق عاداتی پروتستو ایتدی ، وآریجه بردین ، یعنی پروتستان مذهبی میدانه‌چیقاردی . بومذهبك توسعی وترقیسی لازم ایدی . بوده انجق یازمق‌واوقومق ایله حاصل اوله‌جغی شبهه‌سز ایدی . بونك اوزرینه مكتب ایشی بش اون آدیم ایلرویه آتلادی . فقط ینه محدود دائره‌ده قالمشدی .

ایشته حضرات! بوسویلدیكم اوتوز عصرلق‌تاریخچه‌نك فهرستی كوستریوركه بوندن اوچیوز ، درتیوز سنه مقدم تحصیل عمومی علمندن استفاده ایتمك جهتی ، تنور ایلمك فكرلری غیر موجود ایدی . شو حالده بوفكرك مبدأی ، منبع مبذولی نره‌سی‌در ؟

چین ماتی اسكی‌نظامحیلفه ، هندیلر . . . . . خدمت ایتدكلری كبی ، مصرلیلرده تجارته ، یونانیلر صنایع وفلسفه‌یه ، رومالیلرده انتظام وقانونه خدمتلرده بولوندیلر . فقط مكتب ایشی، یعنی علمی مغاره‌دن چیقارمق ، یالكز برصنفه مخصوص اولان برشیئی عمومه ویرمك . . . بوده ــ تورك چوبانلری عالمه یازی‌یی باغشلادقلری كبی ــ عربستان چوبانلری‌طرفندن چیقاریلوب عالمه ، عالم مدنیته بخش ایدیلمشدر . [آلقشلر] .

دقت بیورك ! اوعربستان چوللرنده ، وادیلرنده طنین انداز یقاظت اولان او اعجازنما صدای حقیقت ، اونورانی تكلیف نه‌ایدی؟

جمله‌كز اوقویه‌جقسكز . علم جمله‌كزه فرض اولمش . بشیكدن مزاره‌قدر علمی آرایه‌جقسكز . هرنره‌ده ایسه كیدوب آله‌جقسكز..

دور اسلامه كلنجه‌یه قدر علم ، تحصیل عمومی مغاره‌لر ایچنده محبوس ایدی . اوجواهری قعر ظلمتدن ساحهٔ وجوده چیقاران ، عالم مدنیته بخش ایدن اسلامیت‌در ومسلمانلردر .

[یاشاسین اسلامیت . . . پك شدتلی وبر قاچ دقیقه دوام ایدن سوزركلی آلقشلر] .

بوراده شایان دقت برشی وار ، تركلرك یازی‌یه ، عربلرك‌ده

تحصيل عمومى‌يه ابتدكارى خدمتى سويلدم . . بو ترك ايله عربك رفيقلنى ، يولداشلغى دها دوام ايديور . يابان يوروپه‌رك دنيانك برجهتندن ديكرجهتنه كيدن ، علم نشر ايدن عربلر ايدى . اوعربلرك كتيرديكى علملرى اوقومق ايچون مدرسه‌لر انشا ايدنلر تركلردر . عربلر چيندن كاغد كتيرديلر ، اوروپايه ويرديلر . اونلره رحله‌لر يابان ينه تركلردر . [ياشاسين عربلر وتركلر آلقيشلر] .

عرب ، ترك . . . انلر بيوك اسملردر . بينلرنده‌ده ايكى بيوك ايشجى اوله‌جقلرينه هيچ شبهم يوقدر . [آلقيشلر] .

بوسويلدكلرمدن‌خوشنود اولديغكزى كوريورم . فقط شيمدى مع‌التأسف سويلمكه مجبور اولديغم بعض شيلر خوشه كتميه‌جكدر . مسلمانلر اوقدر نورانى آلمش اولدقلرى اوامرى لزومى درجه‌سنده ايفا ايتمديلر . چاليشمديلر ، علومى ايلرولتديلرسه‌ده وظيفه‌مز اولديغى درجه‌يه كتيرمه‌يى اوروپايه براقديلر . اونلر بزم قاعده‌لرمزى تماماً تطبيق ايتديلر . وبوسايه‌ده شيمدى بزى تحت اسارته آلديلر . بز چاليشيرز ، حماللق ايدرز اونلر راحت ايدرلر . بزدن قرق پاره‌يه آلدقلرى برشيئى هنروصنعت سايه‌سنده قرق‌غروشه ينه‌بزه صاتيورلر . بزده انسانز ، اونلرده انسان . بزده كچينيرز ، اونلرده كچينير . اما آراده‌كى فرقى سز تقدير ايدك . [سكوت حزين . . .]

[مجلسك اولكى نشئه وشطارتى شيمدى درين بريأسه منقلب اولمشدى . ماضيسى بتون شان وشرفدن عبارت برقومك بويله آجى حقيقتلر قارشوسنده متأثر اولماسى قابل دكلدى . بزم حالمزدن هيچ بحث ايتمكه كلمز . بز مسلمانلر بويله اجدادمزك محاسنى تعداد ايله مجدوشرف خولياليرى ايچنده امرار حيات ايدرز ؛ فقط حقيقت‌دائما بويله آجى خطابلرله بزى حزين سكوتلره ، درين يأسلره دوچار ايده‌جكدر . برزمانلر بتون جهان مدنيته معرفت وصنعت نشر ايدن اوقومك احفادى بوكون هرشيدن محروم اولورسه‌بوخطابلر قارشوسنده لال وابكم ، وقفه كيرالم قالمازمى ؟ .]

بوقانفرن اولمش جريحه اوزرنده نيشترينى يوروتمك ابى اوله‌ميه‌جغنى همان تقدير ايدن طبيب دقايق بين بوراده كسمك مجبوريتنى حس ايتدى . بش دقيقه استراحت طلبيله چكلدى . برآز صوكرا ينه اوسويملى چهره بتون انظارى برنقطه‌يه طوپلامشدى .]

حضرات ! دمنجك ديمشدم كه اسكى زمانلرده قادينلرك اوقومسى تحريم ايدلمشدى . اسكى يونانده يالكز قيز چوجقلره مخصوص مكتبلر وارايمش. اسكى‌زمانده مكتبده قيزلرى اوقوتمق وياقيزه لازم اولان يولى كوسترمك ابتدا ايرانده كورولمش . بو ايرانك شرفنه عائد برشى اولديغنده هيچ شبهه يوقدر .

صوكرا بومكتبلر حقنده افكار ونظر دكيشمش ، وبويله بك چوق عصرلر كچمشدر . فقط هرهانكى ملتك روحنده برحال وار ايسه انقلابات عصر ايله او اونودلسه‌ده ينه بركون برعلامتى ظهور ايده‌جكدر . چونكه روحدر . كچن عصرك ابتداى ربعنده معلومكزدركه ايرانده يكى برمذهب چيقمشدى . بونك نه‌دن عبارت اولديغنى بحث ايتمك پروغرامزه داخل دكلدر . فقط شو حركت ايچروسنده نظر دقته آلنه‌جق برشى وار . بوده اوحركت عقليه ، روحيه ، مذهبيه ... هرنه ديسه‌ك بردرجه جائزدر ... ايچندن برقيز ظهور ايتدى . اكثركز ايشتمشدردر . بو (حرةالعين) دينن جوان قيز قادينلرك تحصيلى طبيعى كوره‌رك بوخصوصده تشبثاتده بولونديغى ايچون قربان كيتدى .

بو(حرةالعين) ، ظن ايدرم ، اسكى ايرانك اوفاجق برتمثال روحيدر. ايران دينجه قرداشمزدر. اراده روابط واردر . چونكه بركره شرقليدر ، صوكرا اكثريسى تركدر . دمنجك تركلر ايچون نه‌ديدمسه ايرانه‌ده عائددر .

بوراده شرقدن كچه‌لم ؛ كلهلم وقتيله شاكردمز ، بوكون معلممز اولان اومترقى اوروپايه : تحصيل عمومى ومكتب تشكيلنه انقلاب كبير باعث‌اولدى، ديه‌اورته‌يه آتيلان فكر بردرجه‌يه‌قدر طوغرودر، ديمشلر . واقعا اوروپاده تحصيل عمومى فرانسه انقلابندن صوكرا باشلامشدر . اوانقلابله اعلان اولونديكه مساوات ، حريت جمله ايچون جاريدر . اوزمانده طبيعى تحصيلده جمله‌نك حقى اولدى . اوندن صوكرا اوروپا اوقومه‌يه وثمراتى اقتطافه باشلادى. تفصيلاته كيريشه‌جك اولسه‌ق صدددن چيقارز . اونك ايچون مختصر اوله‌رق يالكز اوروپا مكتبلرينك ابتدائيلرندن بحث ايده‌لم .

٧ دن ١٤ سنه‌لرينه قدرچوجقلره مخصوص چوجق باغچه‌لرى ، فلانلر وار ... فقط بونلردن‌ده بحث ايتميه‌جكز . چونكه بونلرك تطبيق بزم ايچون شمدى ممكن دكلدر . اونك ايچون بوكون شرقده تقليدى ممكن اولانلرندن بحث ايتمك ايسترم .

اوروپا مكتبلرى (كوى مكتبى) و(شهر مكتبى) اوله‌رق‌ايكى بيوك قسمه منقسمدر . اونلرده ماعدا اومكتب ابتدائيلر پروغرام ودرجات اعتباريله اوچ قسمدر :

١ — عادى ابتدائى مكتبلر .

٢ — متوسط ابتدائى مكتبلر .

٣ — بوده عالى ابتدائى مكتبلر وار ، كه پروغرامى اوقويان شاكردى مكمل ، منور ، معلوماتلى چيقارمقدر. فقط اونلر چوق بهاليدر . اونلرى تطبيق پك كوچ . اونك ايچون تفصيلاته لزوم كورمم . بحث ايده‌جكم عادى كوى مكتبلريدر. بونلرك پروغرامى هريرده بردكلدر . بربرندن فرقليدر . فرانسه‌ده بردرلو ، آلمانياده بردرلو ، انكلتره‌ده بردرلو . بونلرده واز كچه‌رك عمومى حاللرينى سويليه‌جكم .

عمومى پروغراملرى دين ومذهبلرينى اوكرنمك ، حسابى عقل قاينامق ايچون ممكن درجه‌ده مكمل بيلمك ، ملى تاريخلرينى، مختصر تاريخ عمومى ، ملى جغرافيالرى ، مختصر عمومى جغرافيا ، هر سنه تدريجى برصورتده علوم طبيعيه‌دن برپارچه لازم كلن معلومات ...

اوروپا مكتب ابتدائيه‌سندن پروغرامنده مندرج درسلرى اوقويه‌رق اكمال ايدوب چيقان دليقانلى اوقومغه هوس‌ايله هراوقوديغنى اكلامغه براستعداد پيدا ايتمشدر. چيقدقدن‌صوكرا استفاده‌سنه عائد نه‌كورسه اوجهته‌چاليشير .

بر حالی دها وار : هر نه قدر مقصد تأمین مطلب ، وتنویر افکار ایسه‌ده دنیالقجه‌ده کوزل افکار نظر دقته آلنمش ، بناءً علیه صنعتلرده کوستریلیر .

اویله‌جه برجهتدن افکار مدنیه‌یه خدمت ایدرلر ، دیکر جهتدن احوال اجتماعیه واقتصادیه‌یه مدار اولورلر . فقط مکتبلری بو حاله کتیرمك ایچون بیوك براقدام واوزونجه بردوام ایستر .

بوخصوصده‌کی ترقیات اوروپاده نه‌درجه اولدیغنی آچیق آچیق کوسترمك ایچون برمقدار معلومات‌ایستاتستیقیه‌ویرمك‌لازم . بیلیرم ، بوده سزك ذهنکزی یوره‌جق وضبط ایدلمسی مشکل اوله‌جق . فقط تفصیل ایتمیه‌رك اك مهم اقسامی عرض ایده‌جکم . ایستاتستیقلر اك صحیح بر معلوماتدر . وفرقی نسبتی پك آچیق کوستر . بوکون بر فن حالنه کیرن ایستاتستیق معلوماتنه هر زمان وهر شیده احتیاج واردر . بونك ایچون بونلری سویلمك مجبوریتنده بولنیورم . هم اوروپانك اون سنه اولکی ایستاتستیقلرینی سویلیه‌جکم . اوروپانك دها اوزمانکی حالیله بزم حال حاضرمز آره‌سنده‌کی فرقی آکلامق ایچون . حالبوکه بو صوك اون سنه ظرفنده‌کی ترقیاتی یقینده نشر اولنه‌جق ایستاتستیقلردن تدقیق ایدرك کوردیککز زمان بوسبتون حیرت ایده‌جکسکز . بن الده همان بولنه‌بیلدیکی ایچون برقاچ رقم قید ایتدم . نظر انتباهی آچمق ایچون بوده کافیدر .

	نفوس عمومیه	کوی وشهرده مقدار مکتب	مقدار طلبه	معارف تخصیصاتی	قاچ نفوسه بر مکتب	سنه‌لك معاش معلمین
انکلتره :	٤٠,٠٠٠,٠٠٠	٤٠,٠٠٠	٧,٥٠٠,٠٠٠	١٣٠,٠٠٠,٠٠٠	٩٧٥	١٠٠ — ١٣٠ لیرا
آلمانیا :	٥٧,٠٠٠,٠٠٠	٥٧,٠٠٠	٨,٠٠٠,٠٠٠	١٦٠,٠٠٠,٠٠٠	٩٠٠	٣٠ — ٨٠ لیرا
مجار :	١٦,٠٠٠,٠٠٠	١٧,٠٠٠	٢,٣٠٠,٠٠٠	١٠,٣٠٠,٠٠٠	٨٢٠	٣٠ — ٤٠ لیرا
فلاندیا :	٢,٥٠٠,٠٠٠	٣,٠٠٠	٥٧٠,٠٠٠	٣,٠٠٠,٠٠٠	٨٣٣	٤٠ — ٥٠ لیرا
روماینا :	٦,٠٠٠,٠٠٠	٣,٨٠٠	٢٥٠,٠٠٠		٧٩٥	٣٠ — ٤٠ لیرا
بلغارستان :	٣,٥٠٠,٠٠٠	٤,٠٠٠	٣٨٠,٠٠٠	١٥٠,٠٠٠	٧٦٢	٥٠ — ٢٠ لیرا

بونلردن انکلتره والمانیا برنجی درجه‌ده ، مجارایکنجی درجه‌ده اوته‌کیلرده کوچك دولتلرك بودجه‌لریدر .

شیمدی ممالك عثمانیه مکتبلرندن سوز سویلمك لازم . فقط تأسف ایدرم؛ آرادم ، مکاتب‌ابتدائیه‌یه دائر معلومات لازمه نه‌اوروپا مجموعه‌لرنده بوله‌بیلدم ، نه‌ده بزم معارف سالنامه‌سنده . بونك‌ایچون بوخصوصده سزه قطعی معلومات ویره‌میه‌جکم . وذاتاً بوخصوصده سزك معلوماتکز بندن دها زیاده‌در .

شمدی ممالك عثمانیه‌ده مکتب آزمی ، چوقمی هرنه ایسه کرك چوقلق اعتباریله وکرك پروغرام اعتباریله اوروپایه نسبتله مکتب پیدا ایتمك ایچون نه‌لازمدر . ، حساب ایدهلم . نه قدر لازم ایسه موجود اولانلرینی تنزیل‌ایدهلم . باقیسنی وجوده‌کتورهلم . اوروپانك بوکونکی درجه‌سنه بردنبره وارمه‌یز . یالکز اوکا طوغرو یورویه‌لم‌ده شیمدیکی احوالمزه کوره اصلاح وتکثیر مکاتب ایدهلم ، وتحصیل عمومی‌نی یولنه قویمغی دوشونه‌لم . بونك ایچون نه‌تدابیر لازمسه ایفا ایده‌لم .

ممالك اسلامیه‌ده نه قدر نفوس اولدیغنی تماميله بیلەمم . واقوام غیر مسلمه‌نك مکتبلری مکمل اولدیغندن اونلردن بحث ایتمیه‌رك تخمیناً اقوام مسلمه‌یی یکرمی ملیون عد ایده‌لم . بلکه زیاده‌در . واوروپاده اولدیغی کبی یدی‌یوز ، سکز یوز آدمه برمکتب چوق کوره‌لم . بیك نفوسه برمکتب اصابت ایتدیره‌لم . بوحالده یکرمی بیك مکتب‌ابتدائی لازم . باقه‌لم ، ایچه تفتیش وتدقیق‌ایده‌لم . کوزلجه اکلایه‌لم . اکر مثلا ١٥ بیك مکتب وارسه بش بیك ضم ایده‌لم . اکر ٣ بیك وارسه ١٧ بیك ضم ایده‌لم .

معاشاره کلنجه انکلیزلرکبی التیوز لیرا ویرمیه‌لم . خوجه‌لریمزی اهل قناعت عدایده‌لم ، انلرینی اویه‌لم ، رجاایده‌لم ، آزپاره ایله‌بزی اوقوتسونلر . هر حالده بر معلم لااقل ٣٦ لیرا آلمدقجه اوقوتمه‌ماز . بونی‌ده تخمین ایده‌لم . ٣٦ لیرادن یکرمی بیك مکتب ایچون ٧٢٠ بیك لیرا لازم اك‌اقلی درت بیك طلبه‌سی بولونان معلملر لازم . هم حاضرلقلی معلملر اولملی [آلقشلر]

صوکرا ایکیشر یوز طلبه‌دن ٢٠ دارالمعلمین لازم . هر بر دارالمعلمین‌ایچون وسطی اوله‌رق حساب ایده‌لم . ١٥٠٠ لیرامصرفیات لازم ، که یکرمیسی ایچون ٣٠ بیك لیرالازم .

مکتبلری آچدق؛ معلملری تعیین‌ایتدك ، شیمدی کتاب‌لازم . هر مکتبه برکتبخانه لازم آره‌صره طلبه کتبخانه‌لرده‌کی شیلری‌اوقورلر بونك ایچون هرمکتبك بیوك ، کوچك برکتبخانه‌ی اولملی .

ایشته بونلر ترتیب اولندقدن صوکرا مکتبلره نظارت لازم . بونلرك خرجراهلریده وار . ایشته‌بتون بونلرك یکونی برمیلیون لیرایه بالغ اولور .

چوق پاره . فقط هیچ اورکمه‌یکز . هم چوقدر هم دکلدر . تکرار ایدرم اورکمه‌یکز . چونکه سزه روسیه مسلمانلرینی مثال کتیره‌جکم . اونلرده بر چوق نقطه‌لردن سزه بکزرلر . برکره آنجه

سزدرلر، كريده قالمشلردر. بونلرك بر تجربه سنى سزه عرض ايده يم : او وقت بر ميليون ليرا چوق كورونميه جك . بخارا ، خيوه خانلغى آيريلنجه روسيه نك تحت اداره سنده ١٧ ميليون مسلمان قالدى . بو ١٧ ميليون مسلمانك ايستاتستيق ايله قيد اولونان مكاتبى اوراده كى ادارهٔ روحانيه مزه تابعدر . مكتب ، جامع ، مدرسه هپ ادارهٔ روحانيه طرفندن قيد اولونمشدر . ٥٦٤٠ مكتب موجوددر . آسياى وسطى ادارهٔ روحانيه سيه تابع دكلدر . اوراده تخميناً لااقل ٤ بيك مكتب واردر . جمله سى ٩٦٠٠ ، ١٠،٠٠٠ قدردر . [قيز مكتبلرى بو بوندن خارجدر . وولغا نهرى بو بونده اصلاح ايدلمش اوچيوز قيز مكتبى واردر . قريمده ده اصلاح ايدلمش ايكى اوچ مكتب وار . وولغاده اوچيوز مكتبله افتخار ايدرم .] قيز مكتبلرينى حسابه ادخال ايتميورم . بحث ساده اوغلان اولسون ديه . بو مكتبلرده ٦٥٠ اللى بيك اركك اوقيورلر . بو ٩٦٠٠ مكتبك اوچ بيكى اصلاح ايدلمشدر . باقيسى اسكى اصول اوزره اداره اولنور . اونلر ايشته اولا برمدت الفبايى كورور . صوكرا عم جزؤلرينى ، صوكراده قرآن شريفى ده برايكى سنه اوقور ايشته بوقدر . يازى يوق ، علم حال يوق ، حساب يوق اسكى اصول مكتبلر بودر . او ، اوچ بيك اصلاح ايدلمش مكتبلر ، اونلر اوته كيلره نسبتله چوق يوقاريده . پروغراملرى : تركجه . فقط ساده اوقويوب يازمق ، علم حال ، حساب ، حسابدن اعمال اربعه ومعلمك اقتدارى وارايسه بر آز دها ايلريسى . صوكرا مختصر عمومى جغرافيا ، مختصر تاريخ عمومى ، آيريجه تاريخ اسلام ، علم اقتصاد وعلم اشيا وعلوم طبيعه دن بر آز معلومات .

مدت تحصيل ايكى ييل . آزيجق معلوماتى اولان معلم ايكى سنه ده طلبه يى چيقارير . اصولسز اولورسه اوچ سنه دوام ايدر .

شيمدى كلهلم مكتبلرك صرفياتنه : نه ايله بونلر اداره اولنور ؟. اوچ بيك اصلاح ايدلمش مكتب ١٨٠ بيك ليرا ايله اداره اولنور . اما بو خزينه دن دكل ، بلكه وقف اوله رق ، شاقر شاقر ماتك جيب حميتندن چيقيور . [القشلر ... يشاسون روسيه مسلمانلرى . .]

باقى قلان ٦١٠٠ مكتب ايچون ٢١٠ بيك ليرا صرف اولنور . مجموعى ٣٩٠ بيك ليرا ايدر . اوته برى مصرفلر داخل اولورسه شبهه سز ٣٥٠ ، بلكه ٤٠٠ بيك ليرا ويرمكده در . وبونكده هيچ كيمسه طرفندن آغيرلغى طويولمامقده در . [آلقشلر]

لكن ١٧٥٠ نفوسنه بر مكتب اصابت ايدر . ديمك نه لازم ؟ اولا ١٥ بيك مكتب اولهجق ، شو حالده بش ، التى بيك مكتبه دها احتياجمز وار . معلملره اصابت ايدن معاش يكى اصول ٤٠ ، اسكى اصول ٢٥ ليرا قدردر .

شيمدى مكاتب ابتدائيه يى ممالك عثمانيه ده چوغالتمق وپروغراملرينى اصلاح ايچون لازم اولان بر ميليون ليرادن بحث ايده جكز مساعده ايدرسه كز بش دقيقه دها استراحت ايدهلم .

. . .

شيمدى رفقا ايله كوروشولدى . بر ذاتدن آلديغم معلوماته كوره ممالك عثمانيه ده ٤٠ ، ٤٢ بيك مكتب ابتدائى موجود ايمش . چوق شكر . چوق ممنون اولدم . ديكر بر معلوماته كوره ده موجود مكتبلرك عددى قرق بيكدن چوق اشاغى ايمش . بو ايكى معلوماتك هرايكيسى ده طوغرودر . ٤٢ بيك مكتب وار ، ديديور . اوت اوله بيلر . فقط ظن ايدرم مع التأسف اسملرى موجود . حقيقةً مكتب نامنه شايان اولانلرى وارسه ، هرحالده ٤٢ بيك موجود ايسه ايش بر آز ساده لشير . هيچ يوقدن بنا ايتمك باشقه در ، اصولسز وفقط موجود مكتبلرى اصلاح بنه باشقه در .

موجود اولديغى تقديرده اكزياده دقت ايده جكمز نقطه ، اونلرك نقصانى اكمال ايتمكدر . امينمكه بنالرىده بر آز تعمير ايستر . چونكه حيوانلر كبى آخيرلر ايچنده طوپلانوب اوقوتمق شانمزه وحتى ايمانمزه الويرمز . هرحالده چوق ايسه ده ، اصلاحى ايچون اوديديكم ميليون وبلكه دها زياده سى لازم اوله جق . ايستر حكومت معرفتيله جمع وصرف اولونسون ، ايستر ملت واسطه سيله . ويره جك ينه ملتدر . انكار اولونماز ، فقيرز . كارمز ، كسبمز آزدر . بناءً عليه هربش پاره مز برقيمتى حائزدر . بوحالده او (بر) غروشى سه وه رك ويرديرمك ايچون معلملرك حركات وتدريساتنده فائده كورولملى .

اوچ بيك مكتبى اصلاح ايدرك ايكيوز بيك ليرايى كندى كنديلكلرندن تدارك اسبابنه باقهلم . اسكى اصول مكتبلرك چوجقلرى بش بجق ، آلتى ، يدى ، اون اوچ ياشنه قدر كل كيت عمر ضايع ايدر ، كچيريرلر . اسكى مكتبلرده يدى سكز سنه ده استحصال اولونه ميان معلوماتى يكى مكتبلرده ايكى ، نهايت اوچ سنه ده كسب ايتديلر . بونى كورونجه اهالى ويرنجه ويرديلر . يكى مكتبلرده قاعده در : هربر چوجق هفته ده بر روبله ويرر . هفته ده يكرمى پاره ويرن اهالى هفته ده درت بش غروش نصل ويره بيلدى ؟ ثمره كورديكى ايچون . بو ترقى نه سايه سنده اولدى ؟ بر درجه پروغرامك اصلاحى والفبانك آز وقتده الده ايدلمسى سايه سنده . كه بنده لرى اونى ترتيب ايتمشدم . دها اعلا الفبالر موجوددر بوبابده ايكى درلو اصول استعمال اولنور :

١ - تدريجى ، ٢ - صوتى .

تدريجى ديمكدن مقصد ، الفبانك هپسى حركه سى متبدى يه بردن كوسترلمهمك . چوجغه اولا اوچ حرف كوستريلير : ١ - ب - ت . بونلكه يازمق واوقومق عمليانته باشلانير . بو اوچ حرف برچوق درلو اوقونور ؛ مثلا : بات ، تاب ، بابا ، بات ، اب ، ات ، تاتا ، باتا . . . جمله كزه پك آشكاردركه برآنده اوتوز قرق درلو حروفى ضبط ايتمكدن ايسه اوچ حرفى ضبط ايتمك البته دها قولايدر . اوچ حرف ايله يازوب اوقومق صنعتنه كيرن چوجق بر قلعه يى فتح ايتمش كبى سوينير . واقعاده بويله اولور . چوجقلر بركره لذت آلديمى ، صوكرا بزدن اول قوشارلر .

بواوچ حرفى بللهيجه صوكرا برحرف دها ضم اولنور . بونىده

ضبط ایدر . چوجق بویله برشی اوکرنمکه باشلایجه اقشام سوینه سوینه پدرینه قوشار . بویله بویله تدریجاً الفبا کوستریلیر ، قرق بش کون ایچنده اکمال ایدیلیر ! تمام اولدیغی کون چوجقلر قوا تورکجه یازارلر ، اوقورلر. بوقرق بش کون ، اصولسز برتعلیم ایله اولورسه اللی ، التمش کونه وارییر. بو ایشته تدریجاً الفبایی کوسترمکدن حاصل اولان برموفقیت .

ایکنجیسی ایسه اصول صوتیه‌در . شیمدیکی بوراده‌کی اصوله کوره خوجه افندی دییور :

— بو الف . . . چوجق‌ده : — الف . . .

خوجه افندی: — بوب ... چوجق‌ده : — ب . . .

— اوقو باقه‌لم شیمدی !

— الف به .

— خایر اویله دکل . آب .

چوجق شاشار ، قالیر . نه مناسبت ؟ (ا) ایله (ب) بریره بالطبع کلنجه (الفبه) اولور . نه‌دن (آب) اولسون ؟

چوجق بوخصوصده پك حقلی. (ا) انسانك آغزندن چیقان صوتك بری‌در . هکذا (ب) ده اویله . الفك (ا) ، ب نك ده ساكن اوله‌رق (ب) اولدیغی کوستریلیرسه صوکرا ایکیسی بریره کلنجه چوجق (الف — به) دیه اوقوماز . چونکه (الف) نه‌دیمك‌در بیلمز او . اونك بیلدیکی (أ) در . صوکرا (به) ده بیلمز . بلکه ساكن اوله‌رق (ب) صداسنی یالکز بیلیر . شوحالده یان یانه کلنجه (آب) دیر . کذلك (ت) یی (ته) اوله‌رق ایشتمه‌مشدر. بلکه (آت) ك نهایتنده‌کی کبی ساكن اوله‌رق (ت) بیلیر. یالکز اوصوتی بلله‌مشدر . بناءً علیه (آ) ایله (ت) یان یانه کلنجه (آت) اوقورده (الف — ته) اوقوماز .

ایشته بویله یالکز ملکه‌سی وقولاغی ایله اوقور . . یازار . حفظی آغیرلاشدیرمغه حاجت قالماز . بو ، بالتجربه کورولمشدر . یکی اصولده اولان مکتبلرده موفقیتی کوره کوره آز زمانده مکتبلر اون بیك کیلو مترو یری کچوب کتدی . هپ بو اصولك سهولتی سایه‌سنده . واویله کورولیورکه اون بش سنه ظرفنده طقوز ، اون بیك مکتبك عمومی بویله اوله‌جق .

ایشته بوتجربه‌یه آرقه ویره‌رك اکثر ممالك عثمانیه‌ده مکتب ایشنه واداره‌سنه تماماً آشنا اولانلر اوك آیاق اولورسه برسنه ایچنده نه‌قدر مکتب وارسه جمله‌سی اصلاح ایدیله‌جکدر .

معلم یتشدیرمك ایچون قولایی وار . روسیه معلملرینك جمله‌سی برمکتبدن نشأت ایتدی . برمعلم کلدی .

— بلا اجرت اوکره‌دیله‌جك ، دیدك ، فقط یالکز شوشرطله‌که اوکرندکدن صوکرا فی سبیل‌الله ایکی معلمی اوکرته‌جکسك. واوکاده عینیله بوتوصیه‌ده بولونه‌جقسك .

بویله‌جه بریرندن اوکرنه‌رك برمعلم ایکی اولدی ، ایکی درت اولدی ، دردی سکز اولدی ، سکزی اون التی اولدی . وترکستانه قدر سرایت ایتدی . [آلقیشلر]

بوارزونجه سویلدکلرمی قیصالته‌یم : اکر ملت کورسه‌که مکتب برشی اوکره‌تیور ، مکتب چوجغك وقتنی ضایع ایتمیور ؛ اووقت پاره قایغوسی ، قساوتی هیچ اولماز . برمیلیون بیوك پاره‌در. یکرمی میلیون اهالی ، ایستاتستیق قواعدینه کوره ، درت میلیون عائله دیمکدر . برمیلیون لیرایی درت میلیون اوجاغه تقسیم ایدك. بوتقسیم عجائب برحساب کوستر . برمیلیون لیرا یوز میلیون غروش ایدر . ٤٠ میلیون اوجاغه تقسیم ایدنجه ٢٥ غروش دوشر . یومی ٢ بچق پاره ایدر . روم ایلیده اولسون ، اناطولیده اولسون هیچ برآدم تصور اولونه بیلیرمی‌که ایکی بچق پاره‌یی ویرمسون . بش پاره ایله ایکی میلیون لیرا حاصل اولور .

بزلرکه اوقور، یازار، ماتك سایه‌سنده یشایورز؛ بزلرك بورجمزدر اونلره بیلدیرمك ، اونلری مستفید ایتمك .بزده او عملی وعمومی همت اولورسه ملت اوبش پاره‌یی ، اونپاره‌یی هرزمان سوه سوه ویره‌جکدر . [آلقیشلر]

بحثك نهایتنه کلندی. . بنم پك قوی اعتقادم واردر . اکرتشبث ایدرسه‌ك ، جداً آرزو ایدرسه‌ك وکندی بیلمدیکمزی اهلندن استشاره ایتمکه تنزل ایدرسه‌ك بزم مکتبلرمز پك آز زمانده اصلاح ایدیله‌جکدر .

سوزمدن اکلاشیلماسون‌که معارف نظارتی وارده برایشه یاراماز. حاشا . فقط بونی‌ده هروقت طوغرودن طوغرویه کوزینه ،باقه‌رقدن کوزمی یومماییه‌رقدن دیرم‌که : انکلیزلر کبی ، آلمانلر کبی مکتب وتحصیلك اهلی دکلز . کندی تصورمزله ایش کورمکه موفق اوله‌مایه‌جغز . اونلرك اوچیوز سنه‌ده یاپدیغنی بز بش اون سطرله اوچ بش کونده یاپه‌مایز . اورادن نه آلیرسه‌ق وقت فوت ایتمیه‌رك آله‌لم. بویله اولورسه بالجمله مکاتب اسلامیه اوروپا درجه‌سنه کلمك یولنه کیره‌جکدر .

ارتق حضرات ! قبا قبا لافلرمزله سزی تعجیز ایتدم . فقط دیلمی دیکله‌میکز کوکلمدن چیقان صدایه باقکز . [شدتلی واوزون آلقیشلرله ساعت اوچ بچقده مجلس نهایت بولدی]

فاضل محترم اسماعیل غصپرنسکی بکك قونفرانسنی دیکلرکن

ماه حال رومینك اون طقوزنجی بازار کونی اقشامی دیرکلر آراسنده فاضل محترم اسماعیل بك طرفندن حاصلاتی روسیه طلبه‌سی جمعیتنه ترك اولنمق اوزره — تعلیم وتدریسك ادوار مختلفه‌ده کچیردیکی صفحاته دائر برقونفرانس اعطا بیوریله‌جغنی ایشتمشدم .

بوکبی مباحثك تشنهٔ فیوضاتی اولدیغم وبالخصوص معلم بولندیغم جهتله برآرزوی وجدانی سائقه‌سیله کیتدم . فوزیه قرائتخانه‌سی قپوسنه قدر طولمش ، هرکس اوبختیار فاضلك بیاناتی دیکله‌مك ایچون صبرسزلقله خواهشکر بولنیوردی .

وقت معین حلول ایدنجه احمد مدحت افندی حضرتلری ذاتنه مخصوص طلاقتیله اسماعیل بکی سامعینه تقدیم ایده‌رك سوزی مشارالیهه احاله ایلدی .

قونفرانس هیئت عمومیه‌سی اعتباریله جداً شایان استفاده ایدی. استاد مکرم عالم اسلامیته ایتدیکی خدمات حسنه‌دن طولایی کندینی نه‌قدر « بختیار » عد ایتسه حقیقةً سزادر. هله روسیه عالم اسلامنك سرتاج مفخرتیدر . چونکه اورانك ناشر عرفانیدر .

قونفرانس طبیعتیله اوچ فصله آیریله‌بیلر . برنجی فصل ؛ اوقومه ـ یازمه اصولنك شرقده ناصل تأسس ایتدیکنه وحروفاته اشکال مخصوصه ایلك اول ترکلر طرفندن ایجاد ایدلدیکنه ومرور زمانله مصریلردن یونانیلره ، رومالیلره کچه‌رك تدریجاً ناصل کسب ترقی ایلدیکنه دائر ایدی . بوفصلدن تماميله مستفید اولدق . زیرا درین بر تتبعك خلاصهٔ متینی دماغمزه پك خوش کلدی ، باخصوص قزانلیلره ، قریملیلره خاص اولان او شیوهٔ شیرین ترك لساننك اساسی اولمق اعتباریله باشقه برجهت استفاضه تشکیل ایلدی .

ایکنجی فصل ؛ خرستیان عالمنده حصوله کلن بر تبدل یعنی « لوتر » ك ظهوریله مکتبلره ویریلان اهمیتدن واوروپاده معارفك انتشارینه مبدأ اعتبار اولنان بوتاریخدن صوك زمانه قدر مکتبلرك کچیردیکلری صفحات وترقیاتدن باحث ایدی. بوفصلك قسم اولندن ، یعنی لوتر مذهبنك تکثیر مکاتبه دائر احساس ایتدیردیکی اسبابدن بنه حقیله ایضاحات ویرلدی . برنجی فصلده اولدیغی کبی بوقسمده‌ده تعمق اثری کوریلیوردی. فقط ؛ قسم ثانی — که آوروپانك شهرلره ترقیده طولودیزکین ایلرولدیکی شوصوك دوره عائدر . — سطحی برنظرك زبدهٔ تدقیق اولدیغی احتمال زواردن پك چوقلرینك دقت نظرلرینه چارپمشدر .

فاضل محترمك ایستاتیستیقلر قرائتی عادتازائد کورلدی. چونکه اون بش سنه‌لك برمسئله ! . . حالبوکه بش سنه‌ده برعمومی ایستاتیستیقلر نشر ایتمك حکومتلرجه اصولدندر . بناءً علیه دوراخیرده بش سنه‌لك ترقی ادوار سالفه‌نك عصرلرینه معادلدر . مثلا : رومانیا حکومتنك ١٩٠٥ سنه‌سی ایستاتیستیقندن شهر ابتدائیه معلملرینه سنه‌ده ١٥٠ : ١٨٠ لیرایه قدر وکوی مکتب معلملرینه‌ده (٦٠) لیرایه قدر معاش ویردیکی اکلاشیلمشدر . کذا هرممالکتده ١٩٠٠ سنه‌سندن بوکونه‌قدر پك بویوك برترقی حصوله کلمشدر که قونفرانسك اصل استفاده ایدیله‌جك جهتی بواون سنه‌لك ترقیات تشکیل ایله‌مسی لازم کلیوردی.

اوچنجی فصل -- قونفرانسك قسم اخیری اولان بوبحث ممالك عثمانیه مکاتب ابتدائیه‌سی ایله روسیه مسلمان مکاتب ابتدائیه‌سی بیننده برمقایسه دیمکدی . بوخصوصده ترکیا مکاتبنه دائر ویریلان معلومات پك ناقص ویاکلش کورلدی . اسماعیل بك عموم ممالك عثمانیه‌ده یکرمی میلیون نفوس اسلامیه ظن وتخمین ولااقل بیك نفوسه برمکتب حساب ایده‌رك یکرمی بیك مکتبك لزومنی افهام ایلدی . وصوکره کندیسنه ویریلان معلومات اوزرینه ترکیاده مکاتب ابتدائیه یکوننك فرق بیکی متجاوز بولندیغنی بیان بیوردیلر .

فی‌الواقع ترکیاده هر جامع بولنان محلده بر مکتب بولندیرمق اصول مستحسنهٔ مایه‌دندر . حتی بو اصول بوتون افکار اسلامیه‌ده تعمم ایلدیکی ظاهردر. دیمککه : اسماعیل بك افندینك ترکیاده لزومنی حس ایتدیکی مکتب بلغاً مابلغ وار . وبویکونك الفبا اوقوتدیروب یازدرمق جهتیله اصلاح اولنمشلری حمداً لله اون بش ، اون آلتی بیك راده‌سنده بولنور . فقط ، مع‌التأسف اعتراف ایده‌لم که : مکاتب ابتدائیه‌دن آوروپا درجه‌سنده محصول ویره‌جك پروغرام واویله برپروغرامی تطبیق ایده‌جك معلم هنوز نه‌بزده ونه‌ده روسیه مسلمانلرنده یوقدر .... بونقصانمزی‌ده دور سابقك ظلم واعتسافنه براقه‌لم وتنقیداتمزه دوام ایده‌لم .

فاضل محترم : اصول صوتی‌یی تطبیق ایدن روسیه مکاتب ابتدائیه‌سنده مدت تحصیلك ایکی سنه اولدیغنی وبومدتك مطلوبه موافق طلبه یتشدیرمکه کافی بولندیغنی‌ده بیان ایتدیلر . حالبوکه : اوروپا حکومتانك همان هپسنده ابتدائی مکتبلرنده مدت تحصیل درت سنه‌در. واویله اولمسی‌ده ایجاب ایدرکه استاد اکرمك دیدیکی طرزده شاکردانه هرفنك اساسنه ، اخلاق وتربیهٔ ابتدائیه‌یه دائر معلومات لازمه اعطا اولنه‌بیلسون . لسانلرینك اوقوب یازمه‌سی واکلامه‌سی بزه نسبتله پك بسیط اولان اوروپالیلر درت سنه برچوجغی اوقودرلرسه بز ایکی سنه‌ده ناصل اولورده لسانمزك بوکوجلکی ایله عین محصولی اقتطاف ایده‌بیلیرز بیله‌مم. بناءً علیه هرحالده مکاتب ابتدائیه‌لر وحتی رشدیه‌لر ، اعدادیه‌لر بیله دردر سنه اولملیدر .

برده ممالك عثمانیه‌ده ابتدائیه معلملرینه سنه‌ده اوتوز التی لیرا معاش کافی کورلمك ایسته‌نیلیور . بوفکرده طوغری اوله‌ماز . هیچ اولمازسه بوخصوصده قونفرانسك اهمیتنه بناءً دائرهٔ معارفدن ایضاحات آلنملی ایدی . ترکیاده استبدادك پنجهٔ قهرنده ایکلرکن بیله معلملر بومقدار معاش آلیورلردی . شمدی دها برمقدار ضم اولندی. فقط بوده کافی دکلدر . چونکه سائر معلملردن دها زیاده چالیشمغه مجبور اولان ابتدائی معلملریدر . بوتون مزایای انسانیه‌یی جامع ، خلوق بر مربی اولمسی نظر اعتباره آلنیرسه اویله برمعلمك معاشی شهری ٨٠٠ : ١٠٠٠ غروش اولملیدر. امید اولنورکه قریباً اویله اوله‌جقدر .

ایشته بالاده‌کی مطالعات ناچیزانه‌می تقدیم ایله عفو عالیٔ کریمانه‌لرینی استرحام ایدر وقونفرانسدن ایلدیکم استفاده‌دن طولایی بالخاصه تشکر ایلرم .

کوستنجه‌لی معلم
محمد نیازی

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

-- مابعد —

مع هذا انتخاب واقعك اصابتنی اثبات ضمننده مسلك حاکمیته قارشو روا کوریلان شو استخفافه متأثر اولمامقده قابل دکلدر .

تقریرك ابتنا ایلدیکی اساسلرك یکده قوی اولمادیغنی بیان معرضنده دییورلرکه :

«تقریرده مکتبدن خروج تاریخنك اساس اتخاذ ایدلمسی لزومی کوستریلیور. نه فکرمجه بو تاریخ انجق بر مأموریته ابتدای انتخابده نظر اعتباره النمق لازم کلیر. لکن برلکده مأموریته تعیین اولندقدن صوکره هرکسك نائل اوله‌جغی ترقی وتفیض کندیسنك کوستره‌جکی فعالیت وغیرت واقتداره متوقفدر.»

بز بو ادعاده بر مغالطه کورییورز چونکه موضوع تقریردن یالکز مکتبدن خروج تاریخنك اساس اتخاذ ایدلمامش اولدیغنی اکلایورز مع مافیه بویله فرض ایتسه‌ك بیله بو کون مسئله وکیل مشارالیهك تصویرلری وجهله مأموریته ابتدای انتخاب خصوصنه دائر بولنمقده‌در، زیرا مأذونلر ایچون ابتدای مأموریت قانوناً قوهٔ عدلیه‌نك حاکمیت صنفیدر. بو بابده‌کی مواد قانونیه پك صریحدر. ازجمله حقوق مکتبی نظامنامه‌سنده صراحت قطعیه واردر.

ابتدای مأموریتك ضبط کتابتی اولمسی فرضیه‌سنده‌ده استادك بیانات مشروحه‌سی تقریر سالف الذکره جواب اوله‌بیلمك مزیتندن عاریدر. زیرا حضرت استاد جانبندن بو حالده فعالیت وغیرت واقتدارك موجب تفیض اوله‌جغی ادعا ایدلمکده اولوب تقریرده ایسه بو اوصاف اعتباریله علی مرتضی افندی‌یه متفوق ذواته میر مومی الیهك سبب ترجیحی استیضاح اولنمقده‌در. دیمك‌که وکیل مشارالیهك بو مطالعه‌سیده مطالعات سالفه‌لری کبی علیهلرینه سلاح اوله‌رق استعمال اولنه بیله‌جك بر ماهیتده‌در. نته‌کیم مشارالیهده احتجاج ایلدیکی نظریه‌یی ادراکنی آرزو ایلدکلری غایه‌یه ایصال خصوصنده یکده قناعت بخش کوره‌مدکلرندن شو مثال ایله توضیح کیفیته لزوم کورمشلردر.

« بو هفته ظرفنده بر وقعه جریان ایتمشدر . ایکی ارقداش بولنیورز . بریسی عدلیه نظارتی صفتیله انجمن عدلیه‌یه ریاست ایدیوردی. او بری سعرد سنجاغنده جزا ریاستنده بولنیوردی . کندیسی بندن بر آز اول دنیایه کلمش اولدیغی ایچون مقام ریاستده او بو مقده اولدیغی مقام شکایتده رسماً بیان ایتمشدم . دیکر بعض اسبابدن طولایی‌ده کندیسی تقاعده دعوت ایدیله‌رك عزل اولندی . هیچ برکیمسه دیمدیکه بوسنك آرقداشكدر . شمدی سنك بولندیغك موقعده انك‌ده بولنمسی ایجاب ایدییوردی دیمدی ، بونی سویله‌ین اولمدی » .

برکره حضرت استادك بو مقایسه‌سی قیاس مع الفارقدر . عدلیه نظارتی قوهٔ اجرائیه مأموریتیدر . سعرد محکمه‌سی ریاستی قوهٔ عدلیه مناصبندندر . بو کون هیچ بر مأموریتده بولنمامش اولان بر ذات عدلیه ناظری اوله‌بیلور قوهٔ اجرائیه قواعدی بوکا متحملدر. فقط عدلیه نظارتی ایفا ایتمش بولنان بر ذات قوهٔ عدلیه مناصبی ایچون موضوع اهلیت وشروط قانونیه‌یی حائز ومستجمع بولنمدقجه سعرد محکمه‌سی رئیسی اوله‌من . وکیل مشارالیه هر ایکی قوت ایچون قبول اولنوب کندیلرنجه معلوم بولنان قواعد اساسیه‌یی نظر تأمل وملاحظه‌یه آلمش اولسه‌لر ایدی بویله بر مثال ایرادینی خاطرلرینه بیله کتیرمزلردی حتی بو مثالده تصویر مسئله ایدرکن قانون اساسی ایله مصونیتی مجلس عالیٔ مبعوثانك تکفلی آلتنده بولنان حقوقی پیش تأمله آله‌رق بر حاکمه اسناد عزل کبی تعبیرده روا کوریلان غلطانك بیله ایقاعندن متحاشی بولنورلردی .

بو بیاناتك حقیقته موافق اولان جهتی ، موجب ممنونیت اولان نقطه‌سی سعرد رئیسنك قدماً عدلیه نظارتنی احراز ایتمسی لازم کله‌جکی یولنده هیچ برکیمسه جانبندن بر کونه مدعیاتده بولنلمامش اولدیغنه تعلق ایدن قسمیدر . کوریلیورکه هرکس قوهٔ اجرائیه مأموریتنی احراز ایچون قدمك حائز تأثیر اولمادیغنی بیلیور ، تقدیر ایدییور ، وکیل مشارالیه مسئله‌یی بویله تصویر ایتمالی ایدی :

« یوم نشأتدن اعتباراً قانونی شرائط اهلیتی متساویاً محافظه ایتدیکمز حالده بن محکمهٔ تمیز رئیسی اولدم او سعرد رئیسی اوله‌بیلدی. هیچ برکیمسه دیمدیکه بوسنك ارقداشكدر. شیمدی سنك بولندیغك موقعده اونك‌ده بولنمسی ایجاب ایدییوردی» دیملیدی ایشته او زمان بکله‌دکلری بو جوابك یالکز سوزله دکل فعلاً تنی کورمك سعادتی‌دخی ادراك ایدرلردی .

حضرت استاد بوندن صکره علی مرتضی افندی‌یی براز دها مدافعه لزومنی حس ایدرك بیانات آتیه‌ده بولنیورلر .

« تقریرك بر جهتنده مرتضی افندینك ایکی سطر یازی یازمغه دخی اقتداری اولمادیغی علی طریق الروایه بیان ایدیلیور حالبوکه انجمنك نظرنده اقتدارینه دلالت ایدن ادلهٔ عدیده واردر . برکره مکتب حقوقدن اعلی درجه‌ده نشئات ایتمشدر . اویله ایکی سنه‌در دولت خدمتنده دکلدر . بلکه کندیسی دها مکتبدن نشأت ایلمکسزین عدلیه نظارتنك سجل قلمنه داخل اولمش وبر مدت اوراده خدمت ایتدکدن ونائل رؤس اولدقدن صکره آمرلرینك حسن شهادتنه بناءً محکمهٔ تمیز جزا قلمنه ضبط کاتبی انتخاب اولنمشدر.»

بو فقره‌یه قارشی اولان تدقیقات نهایة الامر منفورمز اولان شخصیاته منجر اولور . بناءعلیه بو بابده بر سوز سویله‌میه‌رك یالکز « دولت خدمتی » ، « نائل رؤس » ، « حسن شهادت » ، « ضبط کتابته انتخاب » تعبیرلری حقنده قیود احترازیه وضعیله بالاکتفا سوزی‌ینه مشارالیهه براقیورز .

« اکر اشبو دلیللر کافی کلسه اکر انجمن اشبو تقریرنده الدائمش ایسه دیمك‌که کندیسی اقتدارسز بر آدمدر . آمرلرینك ایلروده وقوعبوله‌جق شکایتنه بناءً تبدیلی ممکندر . علی الخصوص بش اون کونه قدر هیئت اعیان و مبعوثاندن برر ذات ایله ارکان عدلیه‌دن متشکل بر قومیسیون تشکل ایده‌جکدر. اکر او افندینك اقتدارسز اولدیغی کوریلورسه قولندن طوتیله‌رق یکی کبی طیشاری آتیلور . مسئله‌ده حل اولنور . »

حالبوکه بو کون جملةً بیلیورزکه قوهٔ عدلیه مناصبندن معدود بر موقعی احراز ایدن ذات هیچ بر زمان قولندن طوتیلوب آتیله‌مز اشخاص معدوده‌نك امر و تنسیبیله تبدیل اولنه‌مز . انتخابی مغایر قانون ایسه اصولی دائره‌سنده فسخی جهتنه کیدیلور . حال سابق عودت ایدر و بو نتیجه‌یه وصول ایچون بیان اولان هیئتك تشکلنی انتظارده بر سبب قانونی یوقدر . بناءً علیه آتیده شویله یاپیله‌بیله‌جکنه بویله اوله‌جغنه دائر اولان بیانات مسأله‌یی قپاتمق ایچون سرد مواعید ایله جاب نظردن بشقه بر احتماله حمل ایدیله‌مز اشبو انتخابك مغایرت قانونیه‌سی وحتی اساساً انتخابك وجود بوله‌مدیغی بر تفصیل مواد قانونیه‌یه استناد صورتیله آنفاً بیان وایضاح ایدلمشدر .

احكام قانونيه ونظاميه‌يي محافظه امرنده جزئي بر حسن نيت كوسترلمش اولسه ايدي قوهٔ عدليه ايچون باعث توقير اوله‌ميه‌جق اولان بوامثالی سوزلرك مجلسده جريانه محل قالماز ايدی .

« ايشته كوريليوركه مسئله اساساً اعظام ايديله‌جك برمسئله اولماديغی حالده مجرد ياكلش برطاقم معلوماته بناءً اعظام ايدلمش وتم شوشرفه نائل اولمقلغمه بروسيله اولمشدر . »

سهپای حكومت اولان قوای ثلاثهٔ اساسيه‌نك بری برينه تداخلنه سببيت ويرن برحادثه تصل اعظام ايدلماز . وبوندن بشقه هانكی مسئله جديراعظام اوله‌بيلور. اوتوز سنه‌درچكدكلرمز بوخصوصده‌كی مبالاتسزلغك جزاسی دكلميدر . هپ مسائل حياتيه‌يي بويله‌جه اعظام ايتميه ايتميه حضيض حقارتك محاطی بولنديغمز شو دركه‌لرينه قدر واصل اولدق . ياكلش معلومات سوزی برادعای مجرددر. بوادعای مجرده قارشی بوكون اورته‌ده قواعد مرعيهٔ قانونيه ايجابنجه اشبو وظيفه‌يي ايفايه وكيل مشاراليهك ملتزمی اولان ذاتدن اهل قرق بوقدر مستخدم مأذون موجوددر . وبونلر قانونك كنديلرينه بخش ايلمش اولديغی صلاحيت طلبی استعمال ايديورلر. بوكون بوذواتك موجوديتی خيالی دكلدر. اورته‌ده ايسه احكام قانونيه‌يه مغاير بر انتخاب مضبطه‌سی واردركه مقام عائدينك خزينهٔ اوراقنده محفوظدر . آرتق مادی ومحسوس اولان اشبو حقايق ياكلش برطاقم معلومات سوزی ستر ايده‌بيلورمی تعداد ايده‌جكمز اسئله‌نك جوابی مسئله‌ده خطا امكاننه محل براقيرمی بوكون دينه‌مزمی‌كه :

١ — علی مرتضی افندی انتخابی واقعميدر دكلميدر ؟.

٢ — احكام قانونيه‌يه وقوهٔ عدليه ايچون موضوع قواعده مستنداً ادعای اهليت ايدن وبووظيفه‌نك صيره اعتباريله مقدمك عدم قبولی حالنده متسلسلاً كندولرينه توجيهی اقتضا ايده‌جكنی بيان ايليان طالبلر موجودميدرر دكلميدر ؟

٣ — قانون اساسيدن وقوانين سائرهٔ مذكوره‌دن احتجاج اولنان صراحتلر نصوص قانونيه‌دن معدودميد ؟ دكلميدر ؟

٤ — باطل اوزرينه مبنی اولان انتخاب مشروحك نتائجی بوكون مشهودميدر دكلميدر ؟ ايجاب طرزنده ويريله‌جكی دركار اولان جوابه قارشی ياكلش معلوماته بناءً اعظام ايدلديكنی ايلری سورمك ارتق موافق نصفت اولورمی ؟ دها طوغريسی بتون بوبداهتلره قارشی مخاطبلری هيچه صايمق كبی برنتيجهٔ معكوسه‌نك تكوننه بوادعا سببيت ويرمزمی ؟ مع ذلك حضرت استاد كنديسی ايچون موجب شرف عد ايتديكی اشبو مذاكره‌ده آتيده‌كی آچی ومحق سوزلری ديكلمك مجبوريتنده دخی قالمشدر . حلب مبعوثی مصطفی افندی وكيل مشاراليهك ايضاحاتنه قارشی اشبو مطالعه‌يي سرد واتيان ايدييور :

« جمله‌كزجه معلومدركه مكتبلر منشأ ومخرج اولمق اوزره كشاد اولنمشدر و انسان مكتبه كيرمك ايسترسه اول امرده انتساب ايده‌جكی مسلكی انتخاب ايدرده اومسلكك مخرجی اولان مكتب هانكيسی ايسه اكا داخل اولور . هرمكتب برطاقم مسلكلره مخرج اولديغی كبی حقوق مكتبيده دعوی وكالتی ايله عدليه نظارتی مأموريتلرينه مخرجدر چونكه حقوق مكتبندن باشهادتنامه نشأت ايدنلر يادعوی وكيلی اولورلر يا عدليه مأموريتلرنده استخدام اولنورلر . بشقه برجهت دوشونيله‌مز . اخلاق وناموسيله مكتبدن باشهادتنامه نشئت ايدنلرك مرجعلری اوزرنده برر حقلری ثابت اولور . اوحقلرينه رعايت اولنمسی واجب اولان شيلردر . اوده قدم صره‌سی كلدكجه مأموريته تعيين نقطه‌لريدر . ايفای حقوق ايچون البته برطاقم اسباب رجحان تحريسی لازم كلور عقلاً ، حكمةً قانوناً . اكر برطاقم ارباب حقوق مياننده حق ارانماز ايسه لاعلی التعيين ايستديكمزی ترجيح ايدر ايسه‌ك عدالتسزلك ، حقسزلق وقوع بولور. عدالت وحقانيتی محافظه ايتمك ايچون اسباب رجحان ارايوبده انلردن راجح اولانی تقديم مرجوح اولانی تأخير واوصورتله تعيين اولنملری لازمدر اكر بويله اولمامش اولسه ايدی ارباب حقوق دها اول كندی حقنه نائل اولمق ايچون برطاقم التماس پيدا ايتمك اوته كنه ، بريكنه نسبت ياخود برطاقم وسائل غير مشروعه‌يه توسل ايلمك جهتنه مجبور اولورلر . نته‌كيم زمان سابقده بوحاللر كرارآمراراً هركون هردقيقه بزی دلخون ايتديكی واقع اولمشدر . چونكه زمان سابقده ارباب رجحان ارانلميوردی هركس لاعلی التعيين كنديسی ايچون ، حقنی محافظه ايتمك ايچون برنسبت بر اضافت ارامغه مجبور بولنيوردی التماسكده انواعی تماماً حكمفرما ايدی انك ايچوندركه افندی حضرتلرينك بيوردقلری كبی برطاقم اهللر تدنی ايتديلر ، قالديلر . امور عبادنا اهللر النده قالدی حقوق عبادانك ايچون پايمال اولدی وحالا اوليور اكر بويله دوام ايدرسه. مكتبدن نشأت البته سبب ترجيحدر. افندی حضرتلری بيوريورلركه يالكز مكتبدن نشأت سبب رجحان اوله‌مز (خير صدالری) يالكز بدايتده اوت . حالبوكه مكتبدن نشأت سبب رجحان اولديغی كبی مؤخراً عدليه‌يه ، منسوب اولديغی دائره‌يه نسبتده حقيقةً اسباب رجحاندن عداولنور. علی مرتضی افندی دنيلان شخصی بنده‌كز بيلمام فقط جمله‌مز بورايه حق ايچون كلدك علی مرتضی افندی مكتبك يكرمنجی سنه‌سنده نشأت ايتمشدر. عدليه‌يه طوپی ايكی اوچ سنه اول نسبت پيدا ايتمش براره‌لق كلمش ، اندن صكره دفتر خاقانی دائره‌سنه كيتمش . صكره بيلمام نره‌يه كيتمش ، صكره ينه كلمش بيلمام شوصوك دفعه اولمق اوزره ايكی بچق سنه‌ياخود ايكی سنه‌می شويله برمدت قلمله‌دنبرو دوام ايديورمش حالبوكه ١٤ نجی و ١٥ نجی‌يه و ٢٠ نجی‌يه قدر سنه‌لر ظرفنده نشأت ايدن ذوات مياننده اون ايكی اون اوچ سنه‌دنبرو عدليه‌ده مستخدم كيمسه‌لروار دن هله ١٤ نجی سنه‌ده نشأت ايدنلردن يالكز بر آدم قالمشكه بی‌كس بيوايه ، ضعيف ، حالنه آغلامامق ممكن دكلدر اوده بكر صدقی افندی نامنده برذات ، ارناوود . قوندره‌سنی كندی اليله بمار ديبورلر بنده‌كز شخصياته دائرسوز سويله‌مام (كورلق) بن بوراده سربست اوله‌رق سوز سويليه‌جكم (كورلتی) اندن صكره قبول ايتمكز اوبشقه حق ارايه‌جغز افندم . نم بابام اوغلی دكل بو ؛ نه‌او ، نه‌او ،

ماردينی زاده :

مابعدی وار ابوالعلا

دبره قونغره‌سندن بریاپراق

١٢ تموز ٣٢٥ ده دبره‌ده اجتماع ایدن عثمانی آرناوؤد اتحاد ومشروطیت قونغره‌سنده موضوع بحث اولان مواد احتیاجیهٔ وطن میاننده (صراط مستقیم) غزته‌سنه درجی الزم بر مسئله وار ایسه اوده آرناوؤد شعرای مشهوره‌سندن کوریجه‌لی مرخص حافظ علی افندینك موقع مذاکره‌یه وضع ایلدیکی مدرسه کیفیتیدر.

مدرسه‌لر حقنده مومی الیهدن ایضاحات طلب اولندیغی صره‌ده برچوق مواد مهمهٔ وطن حقنده سرد مطالعاتده بولندیغی کبی مدرسه‌لره دائرده هیئت محترمه‌یه بیانات آتیه‌ده بولنمشدر:

بوندن اللی آلتمش سنه اوللرینه قدر ممالك محروسهٔ عثمانیه‌نك هر کوشه‌سنده بولنان مدرسه‌لر برر دارالفنون فیض وتعالی ایدی. مکاتب عالیه‌نك تأسیس وکشادی اوزرینه مدارس اسکی قیمتنی غیب ایدرك عادی مکتبلر منزله‌سنه ایندی.

بونی اثبات ایده‌بیلمك ایچون مثال اتیانی ایراد ایتمك کافیدر. اسکی مدرسه‌لرمزدن یالکز بدرس مفتیلر نشأت ایتمیوردی طبیب مهندس، اجزاجی، ارکان حرب، صنوف مأمورینك، ارباب فنك منشأ فیضا فیضی ینه اومدرسه‌لر ایدی. ملاکورانیلر، فناریلر، خسرولر، ابوالسعودلر، ابن کماللر، برکویلر کلنبویلر (رحمهم‌اه) وسائرکبی کملین فضلای اسلامیه اومدرسه‌لردن یتشن داهیلردن‌ایدی. بوقتلر مدرسه‌لرمزده صرف، نحو، منطق، معانی بیان بدیع، عروض، فقه، تفسیر حدیث، آداب، حکمت، کیمیا، موالید، طب، تشریح، هندسه، فلسفه، حساب وجبر وسائره اوقونورکن بالجمله علوم طبیعیه وریاضیه مکاتب عالیه‌یه حصر ایدیلنجه مدرسه‌لرمزده‌کی تحصیل آلات وفقه شریفه انحصار ایلدی.

مدارس قدیمه عربی العباره علمی وفنی متعدد ونافع اثرلر میدانه کتیرمك، علی ملاء الناس غایت بلیغانه عربی نطقلر ایراد ایتمك اقتدارنده علما وبلغا یتشدیریر ایکن شمدیلك مدرسه‌لردن یتیشن علما ایسه عربی العباره اثرلر یازمق، عربجه قونوشمق اقتدارینی حائز اولمدیغی شویله طورسون ترکجه اوله‌رق ادبی مکتوب یازانلر بیله محدوددر.

فقط بویله‌می اولمالی؟ عربیدن اجازت آلان برافندی ندن عربجه قونوشامسون؟ نیچون عربی العباره اولان هراثری آکلایه‌ماسون؟ عربجه کتابت ایده‌مسون؟

بوحال، عمرینك الك قیمتدار زمانی مدرسه عالملرنده کچرن بردین قارداش ایچون عار عظیم دکلیدر؟

مدرسه‌لرده بعضاً اون، اون‌بش ویایکرمی سنه‌وجود افنا ایدیورزده تکمیل علوم وفنون ایده‌مدیکمز کبی عربی‌یی بیله لایقیله اوکرنمکدن عاجز قالیورز. بوندندر؟ هیچ شبهه یوقکه اصولك عدم انتظامندن.

اوروپا مستشرقینی اون بش سنه دکل اون سنه ایچنده السنهٔ شرقیه‌دن عربی، فارسی، سنسقریت وسائره‌یی اوقدر مکمل اوکره‌نیورلرکه اوالسنه اوزرینه یازلش اولان آثاری تتبع ایله ادبیات نقطهٔ نظرنجه هانکیسی دیکرندن دها سلیس وبلیغ اوله‌رق قلمه آلندیغنی بیله میدانه آتمقدن کری طورمیورلر.

والحاصل مدرسه‌لرمز آغلانه‌جق برحال تدنیده کورلیور حالبوکه دینمزك، شعائر اسلامیه‌مزك حسن محافظه‌سی مدرسه‌لرمزه متوقفدر. مدرسه‌لرمزك ترقیسی نسبتده دین‌ده تعالی ایدر.

مدرسه‌لرمزك انحطاط حاضرنه و اکثرینك بسبتون اندراس ایله‌مسنه نظراً ــ خدانکرده ــ اللی سنه‌صکره اسملری تاریخدن باشقه بریرده کورلمیه‌جك وبویوزدن آتیاً احفادك باشنه چوکه‌جك مصائب دینیه‌نك وبالی هپ بزه عائد اوله‌جقدر. اجدادمز مدرسه‌لره عطف انظار همت ایتمسه‌یدی عجب بوکون بزنه وادیده پویان اوله‌جقدق؟ بوکونکی کونده عموم عثمانیلره، خاصةً حکومات متجاوره‌نك سینه‌سنه صوقولمش اولان بز (زواللی) آرناوؤدلره الك اول لازم اوله‌جق شیٔ مدرسه‌لرك اصلاحیدر.

مدرسه‌لرك اصلاحی ایسه مشکل کورندیکی قدر قولایدر:

١ ــ مدرسه‌لرك مکاتب لیلیه صورتنده تشکیلیله متعدد مدرسه‌لرك بولندیرلمسی.

٢ ــ (لسان قواعددن تولد ایتمز قواعد لساندن تولد ایدر) نظریه‌سنه‌مبنی آلت کتابلرینك غایت قلاسیق براصوله افراغی واصلاحی.

٣ ــ مدت تحصیلك اون سنه‌دن عبارت اولمسی.

٤ ــ کافهٔ علوم وفنونك تحصیل ایتدیرلمسی.

٥ ــ عربجه‌دن ترکجه‌یه ترکجه‌دن عربجه‌یه ترجمه ومکالمه صورتیله لسان عربینك صورت مکمله‌ده تدریسی.

٦ ــ هرسنه نهایتنده امتحانلرك جدی ومنتظم برطرزده اجراسی

٧ ــ صوك سنه‌لرده براجنبی لسانك مکملاً تحصیل ایتدیرلمسی

٨ ــ بوکبی مدرسه‌لردن نشأت ایده‌جك طلبهٔ علوم وفنونك بلاامتحان مکاتب عالیه‌یه قبول ایدلمسی.

هرسنه اوقوتدیریله‌جق علوم وفنونك اقسامیله اصول تدریسات درسعادتده تشکل ایده‌جك هیئت محترمهٔ علمیه طرفندن دها مکمل دوشونوله‌جکی جهتله بوقدرله اکتفا ایدرك تطویل مقالدن تأدب ایدرم.

جمله‌سنی اتیان ایلدیکنی متعاقب دفعاتله عموم هیئت طرفندن فوق‌العاده آلقیشلره مظهر اولدی.

افاضل علمادن مناستر مفتیسی رجب ودبره مفتیسی وهبی افندیلر حضراتی قالقه‌رق بتون موجودیتلریله، حسیات وطنپرورانه‌لریله بتکرار آلقیشلادیلر.

حافظ علی افندینك نیرحقیقت ایله سائر غزته‌لره ویردیکی مقاله‌لر ایله‌ده وطن مقدسمزه ایتدیکی خدمتی جداً شایان ستایشدر. قونغره‌ده فوق العاده خدمتی مشهود اولان کملین فضلادن رجب و وهبی افندیلر حضراتیله، مناسترلی کنعان، سلانیکلی مصطفی عارف، قولونیه‌لی عبدل بکلرك سردایتدکلری مطالعات وطنپرورانه‌نك‌ده آیروجه عرض اولنه‌جنی مصممدر.

الهامی

احمد ساقی بك مطبعه‌سی — ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره‌ٔ مخصوصه

صراط مستقیم

١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز.

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بردفعه نشر اولنور.

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین - ح . اشرف ادیب

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

	سنه‌لکی	التی آیلغی
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی

١٠ تموز ٣٢٤

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور

عدد : ٥٠ — ٣ شعبان ٣٢٧ پنجشنبه ٦ اغستوس ٣٢٥ — ایکنجی جلد

کسب وتجارت وتأسیس صنایعك

نظر شرع انورده مرغوبیتی

مقاله‌سندن مابعد

احمد بن حنبل حضرتلری -- خانه ویا زاویه‌سنده اقامتله کسبدن فارغ وبلاتسبب وصول رزقه مترقب اولان برشخص حقنده مطالعه‌لری سؤال اولندقده — بیوردیلرکه بویله کیمسه‌لر حقیقت شرعه آگاه دکللردر . هیچ اولمازسه حضرت رسول اکرمك قوشلرك کیفیت مرزوقیتنه دائر کفتار دررباری‌نی ملاحظه ایتملیدرلر. اوکلام شریفده «تغدو خماصاً وتروح بطاناً» بیورلمشدر. یعنی قوشلر علی الصباح لانه‌لرندن آچ اوله‌رق پرواز ایدرلر ، کیتدکلری یرلرده قارینلری طویه‌رق آقشام اوستی دونرلر .

جناب رسالتمآب افندمز صدر حدیثده بزی قوشلر کبی متوکل علی الله اولمغه دعوت ، بعده اونلرك توکللری حاللریله متناسب اولان اسبابه تمسك ، تحری اسبابه تشبث ایتملرینه مانع اولمدیغنه ارشاد بیورمشدر . نه‌ل که مثنوی شریفك ابیات آتیه‌سنده بو معنای مصوردر :

کفت آری کرتوکل رهبرست — این سبب هم سنت پیغمبرست

[١] کفت پیغمبر باآواز بلند — باتوکل زانوی اشتر ببند

رمز الکاسب حبیب‌اه شنو — ازتوکل درسبب کاهل مشو

عطالتدن زجر ، کسب وتجارته ترغیب بابنده ورود ایتمش دها پك چوق نصوص شرعیه ، آثار علیه واردر. بناءً علی ذلك من القدیم اهالیٔ اسلامیه کسب وتجارتله اشتغالدن کیرو طورمامش ، صنائع متنوعه‌ده ابراز ایتدکلری ترقیات عظیمه ایله عالمی حیران براقمشلردر.

عهد جلیل نبویده اصحاب کرین حضراتی بیله — اوقدر مشاغل مهمه آره‌سنده — مزرعه وحدیقه‌لرنده بالذات چالشیر، هردرلو تجارت بریه وبحریه‌ده بولنورلردی .

ایچلرنده امیرالمؤمنین حضرت ابوبکر وحضرت عثمان ایله زبیربن العوام ، عبدالرحمن بن عوف وسعد بن عباده کبی پك چوق ثروت وسامان صاحبلری بولنوردی. مع‌هذا اکثر اغنیا کبی آنلرك قلبلرنده دنیا محبتی یوغیدی . ماللرینی‌ده دین وملت اوغورینه فدا ایدرلر وبوسایه‌ده هرزمان مظهر ثنای پیغمبری اولورلردی .

[متاع دنیایه اصلا دلبسته اولمایان ، اللرنده بی نهایه نفائس اموال بولندیغی حالده هیچ بری کوکللرینه کیرمین ، کندیلرینه حق وحقوقی نسیان ایتدیرمین ذوات مشارالیهم امثالی حقنده‌ده مثنویٔ شریفك شو ابیات مبارکه‌سنی قید ایدیورز .]

چیست دنیا ازخدا غافل بدن — نی قماش ونقره وفرزند وزن

مال را کز بهردین باشی حمول — نعم مال صالح خواندش رسول

آب درکشتی هلاك کشتی است — آب اندرزیر کشتی پشتی است[٢]

---

[١] اول ناصح دیدی که: توکل امرمستحب ایسه تسببده سنت نبویه‌در. حضرت پیغمبر براعرابی‌یه خطاباً آواز بلند ایله بیورمشدرکه : حقه توکل ایله برابر دوه‌نك تاصمه‌سنی محکم باغلا . « الکاسب حبیب‌الله » حدیث شریفنده‌کی رمزی ایی آکلا ، محض توکل ایله اکتفا ایدوب‌ده تحریٔ اسبابده تنبل اولما .

[٢] دنیا نه‌در ؟ خدادن غافل اولمق . یوقسه نفیس قماش تلبس ، سیم وزرتملك ایتمك ، ارکك اولاد صاحبی اولمق ، حسنا قادین ایدنمك دنیا صایلماز. دین مبینه خدمت ایچون مال وثروت صاحبی اولملغك «نعم المال الصالح للرجل الصالح » حدیث شریفیله ثنا کردهٔ حضرت رسولدر . داخل سفینه‌یه کیرن صولر آنك هلاکنه بادی اولور . اما خارجنده‌کی صولرك وجودی

الحاصل توسیع تجارت ، صرف مساعیده جدیت واستقامتله نقود واموال صاحبی اولمق نظر شرعده مذموم دکل ؛ بالعکس ممدوحدر. مذموم ومقدوح اولان حلال وحرام سچمیه‌رك ، وظائف دینیه‌یی اخلال ایده‌رك حریصانه ومنهمکانه صورتده دنیایه طالمق ، لهویاتله امرار حیات ایدوب سعادت اخرویه‌دن محروم قالمقدر . بر حدیث شریفده « مال کثیر مؤمنك سلاحی اولوب دین ودنیاسنی انکله محافظه ایدر . » بیورلمشدر . فی‌سبیل‌اللّه انفاق ، جناب حقه اقراض حسن ، شعائر دینیه‌یی ، کلمة اللّهی اعلایه خدمت کبی نصوص شرعیه ایله بوتون امتك مکلف اولدقلری وظائف اساسیه‌نك تمامیٔ ایفاسی ثروت وسامان صاحبی اولمغه متوقف بولندیغی درکاردر .

ملت اسلامیه‌نك اعدای دولتی ارهاب ایده‌جك نجیب آتلر ، استطاعت بشریه‌نك مساعد اولدیغی مرتبه قوتلی الك مکمل سلاحلر وجوب اعداد واستکماله دائر « واعدوالهم مااستطعتم من قوة ومن رباط الخیل ترهبون به عدواللّه الخ » فرمان سبحانیسنه امتثالی ، بو فرمانك متضمن اولدیغی ، « وانفقوا فی سبیل‌اللّه ولاتلقوا بایدیکم الی التهلکة واحسنوا ان‌اللّه یحب المحسنین » [۳] خطاب جلیلنك صراحت مرتبه‌سنده لزوم تدارکنه ارشاد ایلدیکی — دشمنك استعمال ایده‌بیله‌جکی الك مؤثر ومکمل — زرهلی سفینه‌لر صوك سیستم طوپلر ، تفنکلر ، حرب وجهادده تأمین ظفر ایلیه‌جك بوتون ادوات و لوازم سفریه وسائره‌نك احضار واکمالی آزمقدار پاره ایله حصول بولمیوب ثروت عظیمه وسامان بی‌پایان احرازینه منوط بولندیغی میدانده‌در .

شرع شریفه موافقتی امر ضروری اولان عقل وحکمت‌ده انسانلره بو درسی ویرمکده‌در. بوکا بناءً عزت نفسنی حیثیت ووقارینی محافظه ایله شرف وسعادتله یاشامق ایسته‌ین ملل واقوام کیجه کوندوز بذل مساعی والتزام فداکاری ایله اکتساب امواله موفق اولیور وایجابات عصریه‌یه مطابق اسباب مکنت واستعلا احضاریله خصما واعدایه سطوت کوستریبورلر .

امام حجة‌الاسلام حضرتلری دیبورلرکه قرآن کریمده مال وثروتك « ان ترك خیراً » مثللو آیات کریمه‌ده « خیر » عنوانیله یاد اولمسی اهمیتنی افهامده کافیدر . برده ایفای حج وبذل مروت وانفاقه دائر مدح وستایش مقامنده شرفنزول ایدن بتون آیات قرآنیه ثروت وغنامدحنی متضمندر. چونکه مال کثیر صاحبی اولمیان کیمسه عبادات مالیه ایفاسنه مقتدر اولمیه‌جغی کبی مروت وعاطفت اربابنه التحاق ایده‌میه‌جکی ده آشکاردر .

کذلك « ویمددکم باموال، وبنین ویجعل لکم جنات ویجعل لکم انهاراً » « قل من حرم زینة‌اللّه التی اخرج لعباده والطیبات من الرزق » کبی آیات جلیله‌ده جناب حق عبادینه امتنان ، نعم الهیه‌سنی تعداد ایله آنلری ایفای تشکراته دعوت بیورمشدر . ایفای وظائف شرطیله مظهر نعمت سبحانیه اولمقدن بویوك سعادت متصورمیدر ؟

— موسی وخضر علیهما السلام قصه‌سنده‌کی « ویستخرجا کنزهما رحمةً من ربك » نظم جلیلی‌ده ملاحظه‌یه شایاندرکه جناب باری یتیملرك کنز محفوظنی رحمت ربانیه تسمیه بیوربیور . « کادالفقران یکون کفرا » حدیث شریفی‌ده امت اسلامیه‌یی استحصال ثروت وغنایه دعوت بابنده بیوك بر ارشاد نبویدر. چونکه ثروت وغنانك شرائط ایماندن عد اولنه‌جق مرتبه اهمیتنی کوسترمکده‌در . اویله یا ! مادامکه فقرو احتیاج انسانی کفره سوق ایده‌جك قدر سوء تأثیری حائز اولیور . بو مهلکه‌یه کرفتار اولمامق ایچون بذل مساعیده بولونمق محافظهٔ ایمان اسبابنی استحضار دیمك اولور . بوایسه اقدم فرائض واعظم ارکان اسلامیه‌در .

مناسترلی اسماعیل حقی

ملتك ماضیسی ، حالی وخسته‌لقلرینك

چاره‌سی

سنة‌اللّه فی الذین خلوا من قبل — ولن تجد لسنة‌اللّه تبدیلا

بو عالمده ظهور ایدن امتلر آره‌سنده بر امت کوردکمی‌که موجودیتندن کیمسه‌نك خبری یوقکن بردن بره اوزرنده‌کی عدم بولوطلری صیریلسون ؛ میدانه اویله بر جمعیت حالنده چیقسون که افرادینك سایهٔ حمیتنده ارکانی قوی ، اساسی متین ، بر بنای معظم کبی اولسون ؛ اوزرینی ذره برینه سطوت وشهامت اورتسون ؛ اطرافنی قلعه برینه علوهمت احاطه ایتسون ؛ الك آتشین هجوملر اونك ساحه‌سنه کلیر کلمز سونسون ؛ الك بویوك مشکللر ارباب حل وعقدی الده قولایجه آچیلویرسون ؛ افرادینك قلبنده عزت وشهامت لایقیله رسوخ بولدقدن صوکره داللانسون ، بوداقلانسون ؛ سلطنت ونفوذی یاقینده کیلره ، اوزاقده‌کیلره شامل اولسون ؛ آدابی ، اخلاقی ، عاداتی کندیسندن اول کلوب کچن ، کندیسیله معاصر بولنان اقوامك کافه‌سنك کنه فائق کلسون‌ده سعادتك بونلرك مسلکنه سلوك ایتمکدن باشقه بر صورتله استحصال اولنه‌میه‌جغی بوتون ملتلر طرفندن اعتراف ایدلسون ؛ او امتده افرادینك آزلغی ، اراضیسنك کنیشلکی ایله برابر بوتون عالمك روح مدبری کسیلسون ، بوتون عالم اوکا قارشی روحه نسبتله بدن خادم مثابه‌سنده بولنسون ؟

لکن بونلرك هپسندن صوکره او بنیان متین صارصیلمایه باشلاسون ؛ او جمعیت طاغیلمایه یوز طوتسون ؛ افرادك آمالی آره‌سنده تفرقه‌لر کورونسون ؛ رابطه‌لر برر برر چوزولسون ؛ تعاون ، تناصر اساسلری دوریلسون ؛ افرادك عزم وهمتی کندی شخصیت محدوده‌سی

— مدارجریان اولمغله — اوضرورییدر . « ان السفینة لاتجری علی الیبس » فحواسنجه قاره‌ده کمی یورومز ، مایتوقف علیهی تحقق ایتمین شی وجود بولماز .

[۳] اللّه یولنه ، دین وملت اوغورینه انفاق اموال ایدك . بخل وامساك وقتالدن تکاسل وانفکاك ایله کندیکزی ، موجودیت سیاسیه‌کزی مخاطره‌یه دوشورمیکز . حیات وبقاکزه دائر هرشیئك الك اعلاسنی تدارك ایدیکز . جناب اللّه « عزشانه » دنیا وآخرت خصوصاتنده احسن اموری اختیار ایدن قوللرینی سومکده‌در .

دائره‌سنده طولاشسونده جمیتك موجودیت عمومیه‌سنی قاله آلمق، حقوقنی مدافعه ایتمك جهتلرینی عقلنه بیله کتیرمسون ؛ بونکله برابر کندی‌حاجات ضروریه‌سنی‌ده آنجق رابطۀ ملیتله باغلی بولندیغی افرادك الیله تأمین ایده‌بیله‌جکنی، بناءً علیه کندی بیلکنه متانت ویرمکدن زیاده اونلرك قوللی قوتلندیرمه‌یه ، کندی معیشتنی توسیع ایتمکدن زیاده اونلرك رفاهنی دوشونمه‌یه مجبور اولدیغنی آکلاماسون ؛ اولانجه امللری، اولانجه عزملری یأس ایله پایمال اولسون؛ آرتق کندیلرنده هرحاله ، هرذلته قارشی بهیمی برقناعت کورولسون؛ شاید ایچلرندن برینك خیالنه برخاطرۀ حق کلسه ، یاخود یورکندن قوپان برصدا اونی ملتنه شان وشرف قازاندیرمایه ، یاخود ملتنك مجد قدیمنی استرداد ایتمه‌یه سوق ایده‌جك اولسه اوصدای حقی سیکیرلرك بوزوقلغندن ، محاکمه‌نك فنالغندن منبعث برهذیان تلقی ایتسونده قولاقلرینی طیقاسون ؛ یاخود کندیسنه وظیفه‌سنی اخطار ایتمکده اولان بوصدای وجدانی‌یه اجابت ایتدیکی تقدیرده مهالکه معروض قاله‌جغنی، محاط اولدیغی نازونعیمدن جدا دوشه‌جکنی ظن ایتسونده مسکنت ، جبانت زنجیرلری آلتنده ازیلسون ، طورسون ؛ اللری ایشله‌مکدن ، آیاقلری یورومکدن عاطل قالسونده آرتق صلاحنی موجب اسبابك هانکیسنه اولورسه اولسون توسلدن کندینی عاجز کورسون ؛ اسلافك براقمش اولدیغی آثاری ایلری کوتورمك شویله طورسون حقیله ادراك مزیتندن بیله محروم بولنسون ؛ بوخسته‌لق اوماتی هلاکه یاقلاشدیرسون، اولوم دوشکنه یاتیرسونده اطرافنده‌کی جانوارلرك شکاری اولسون ؟

أوت برچوق ملتلر کوردك که معدوم ایکن موجودیت کوستردی ؛ اوج کماله طوغرو یوکسلدی . صوکره انحطاطه محکوم اولدی ؛ قوت کسب ایتدی ، متعاقباً ضعیف دوشدی ؛ عزیز ایکن ذلیل ؛ صاغلام ایکن علیل اولدی . لکن هر علتك برچاره‌سی یوقمیدر ؟

أوت واردر . . فقط وا أسفا که درد نه‌قدر وخیم ، دوا نه‌قدر مشکل، اصول مداواتی بیلنلر نه‌قدر آزدر ! بوعظیم تفرقه‌دن صوکره سوزلری، اوزلری برلشدیرمك نصل ممکن اوله‌بیلیر ؟ ذاتاً بوپریشانلق هرکسك یالکز کندی ایشنی دوشونمسندن ایلری کلیورمی ؟

استغفرالله ! اکر هرفرد کندی ایشنی دوشونمش اولسه‌یدی ، یانی باشنده‌کی قارداشندن آیریلمازدی؛ چونکه ایکیسی عین وجودی تشکیل ایدن اعضا مثابه‌سنده بولونیور . لکن اوفرد ، کندی ایشنی دوشونیور ظنیله ، باشقه‌سنك حسابنه یورولمش اولدی . أوت ، چوق زمانلر هرفرد کندی محافظۀ حیاتی قیدینه دوشرده بوکانه صورتله موفق اوله‌جغنی، هانکی طریقی اختیار ایتمك لازم کله‌جکنی کسدیره‌من.

عجبا أولمش کیتمش اولان بوهمتلر ایچون تکرار دیرلمك نصل ممکن اولور ؛ خصوصیله بواولوم، پك‌ده‌قیصه اولمیان برزمان ظرفنده اونلرك معالیدن مهجور اولمسندن نشأت ایتمشدر .

کریوۀ ضلاله صاپمش برآدمی طوغری یوله‌چویرمك قولایمیدر؟ همده او آدم ، وارسه یوقسه نجات طوتمش اولدیغی یولده‌در ، اعتقادنده بولنیور . غایۀ مقصودی آرقه‌ده براقمش، بسبتون معکوس براستقامت طوتمش ایکن هرخطوه‌ده مرامنه یاقلاشدیغنی ظن ایدیبور.

غفلت اویقوسنه دالمش ، رؤیالریله خولیالریله اویالانان برآدمی ایقاظ ایتمك نصل قابل اولور ؟ باخصوص که قولاقلری صدای انتباهی طویمیه‌جق قدر صاغر ، وجودی ایتلمکدن دورتلمکدن متأثر اولمیه‌جق قدر اویوشمش !

افرادینك عادتلری ، طبیعتلری ، متباین ، محیطلری متخالف ، صوکره مملکتلری غایتله واسع اولان برامت عظیمه‌نك تفرقه حالنده‌کی آحادینی وحدته سوق ایده‌جك برصیحۀ انتباه وارمی‌در؟ بویله برملتك آرای متفرقه‌سنی ، آمال متخالفه‌سنی برنقطه‌ده جمع ایده‌جك ، هم‌ده جهالت بولوطلری اورته‌لنی قاپلامش ، عقول یقینی اوزاق ، وادی‌یی جبل ظن ایده‌جك قدر شاشیرمش اولدیغی برزمانده بوتشبثی باشه چیقاره‌جق بویله برقوت موجودمیدر ؟ اللهم یمین ایدرمکه بوایش اك مدبر برحکیمی بیله عاجز براقه‌جق درجه‌ده مشکلدر . بردرده دوا تعیینی انجق اوخسته‌لغك ماهیتنه ، اسباب اولیه‌سنه ، عوارضنه وقوف کسب ایتدکدن صوکره قابل اوله‌بیلیر . اکر خسته‌لق برملتده اوله‌جق اولورسه علل واسبابنه وقوف انجق اوملتك حیات سابقه‌سنی، اوحیات اثناسنده کچیردیکی حالاتی ، انقلاباتی بیلدکدن صوکره قابل اوله‌بیلیر . برخسته‌یی تداوی ایدن طبیب ایچون اوخسته‌نك اولجه کچیرمش اولدیغی عارضه‌لری بیله‌رك بوصورتله مرض حاضری حقنده بر فکر قطعی حاصل ایتمکسزین علی‌العمیا مداواته قالقشمق ممکن اولورمی ! یوقسه برچوق خسته‌لقلر واردرکه تخملری عمرك بردوره‌سنده طوغارده کندیسی دیکر بردورۀ حیاتده ظاهر اولور . چونکه خسته‌لغك هنوز ظهور ایتمدیکی اوبر دورلرده وجودجرثومۀ مرضك اجرای فعالیت ایتمسنه مانع اوله‌بیله‌جك برقوتده بولنور .

سنین عمری محدود ، عوارض حیاتیه‌سی معدود اولان تك برشخصك خسته‌لغنی تشخیص ایتمك بر طبیب حاذق ایچون مشکل اولورسه حیاتی بوقدر اوزون ، عددی بوقدر چوق اولان بر ملتك امراض اجتماعیه‌سنی مداواته قالقشمق نه‌قدرکوچ اولمق ایجاب ایدر ! بوندن طولایی‌درکه موته محکوم برامته حیات ویرمك ، یاخود اونك مجدوشرف قدیمنی اعاده ایلمك ایچون قیام ایدن اعاظمك وجودی بطنلر اره‌سنده پك نادر ظهور ایدیبور .

امراض بدنیه‌یی مداواتدن عاجز اولان حکیم طاسلاقلرینك ویره‌جکلری علاج تصادفك امداده یتشمدیکی زمانلر نصل خسته‌لغی آرتیرمقدن باشقه نتیجه ویرمز ، حتی چوق زمانلر موتی بیله انتاج ایدرسه برملتك احوالنه وقوف تامی اولمیان ، امراض اجتماعیه‌سنك اسبابنی ، اعراضنی بیلمیان ، افرادینك عاداتنی، مذاهبنی ، عقائدینی یقیندن طانمیان اشخاصك اخلاق اقوامی تعدیله قالقشملری‌ده عینی نتیجه‌یی ویرر .

داعیۀ اصلاح ایله میدانه آتیلان آدم شوصایدیغمز شیلرك برنده خطا ایده‌جك اولورسه علاج مرضه ، وجود هلاکه منقلب اولور .

اوحالده هرکیمك کمال انسانیدن نصیبی اولور . قلبندهکی نورالهی سونمهمش بولنورسه بویله برامر عظیمی کرك علماً ، کرك عملاً ادا خصوصنده کندنده اوفاجق بر قصور کورنجه کبی تهذیب امم دیدکلری بر حرکته جرأت ایتمسون . أوت بوکبی حرکتلر باطل نمایشلره مفتون اولانلرله حتیقطعیاً ویرهمیهجکی بیوك بیوك ایشلرله توسیع معیشته میل ایدنلردنظهور ایدر . شوزمانلرده برطاقلرینك ظننه کوره امتلرك امراض اجتماعیهسی جریدهلر نشریله تداوی اولنهبیلیرمش. وبوواسطه افکاری اویاندیرمق اخلاقی تهذیب ایتمك، عزم وهمتی جانلاندیرمق ایچون کفایت ایدرمش . بوظن نصل طوغری اولهبیلیر ؟

فرض ایدهلم اوجریدهلردهکی محررلر یازدقلری یازیلرله امتلرك سلامتندن باشقه برشی قصد ایتمسونلر . هر درلو اغراضدن مصون بولنسونلر ؛ حقدن ذهول تعمم ایتدکدن ، عقوله شاشقینلق مستولی اولدقدن ، قارئلر آزالدقدن ، محررلر کندیلرینه قارء بولسهبیله مرامنی اکلایهجق پك آز آدم بوله بیلدکدن صوکره بونك نهحسن تأثیری اولهبیلیر! بالعکس طبیعته ملایم کلین برغذا کبی مفید اولمادقدن باشقه قاتقات ضرری موجب اولور . بونکله برابر همت بودرکاره ایندکدنصوکره اوکا جریدهلرك فائدهسنیکیم آکلادهبیلیرکه قالقسونده قیصهجق برزمان ظرفنده، درهلرکبی جوشوبکلن حوادث آرهسنده مندرجاتنه اطلاع آرزوسی بسلسین ؟

دیکر برطاقلریده شو ظنده بولنیورکه : کرۀ ارضك قطعات وسیعهسنه طاغیلمش اولان شوملت آمال وهوساتی آرهسنده نامتناهی دینهجك قدر تفاوت کوستردیکی، کندی جنسندن کندی مشربندن اولمیان حتی سیادت ونفوذینه بویون اکن بر طاقم آدملره قارشی اظهار تذلل ایله معیشتنی تأمین ایتمك، شان وشرف قزانمق رذیلهسنه بیله راضی اولدیغی حالده ینه شومهلك خستهلقلردن شفایاب اولمسی بردنبره ارضك هرطرفنده عمومی مکتبلر کشادیله پك ممکندر. طبیعی بو مکتبلر اوروپا اصولی دینیلان یکی طرزده اولهجق، بو صورتله معارف آز زمان ظرفنده بوتون افرادملت آرهسنده تعمم ایدهجك. بر کرهده معارف تعممایدنجه اخلاق کمالی بولهجق، تفرقه قالقهرق یرینه اتحاد قائم اولهجق، قوت مجتمع برحالده بولنهجق.

بوظن نه قدر بعیددر ! چونکه بویله عظیم برتشبثی انجق قوی، قاهر برسلطان باشه چیقارهبیلور. اویلهیاذوق معرفتی طاتهرق، ثمرات فعلیهسنی اقتطاف ایدرك ارتق معارفه بالاضطرار دکل، بالاختیار میل ایدهجكحاله کلنجیه قدر ملتی جبراً قهراً چالیشدیرمق ایجاب ایدر. بونك ایچون اومکتبلری ادارهیه کافی عظیم برثروت ایستر. حالبوکه موضوع بحثمز قوتده دکل ، ضعفدهدر. ضعف ایله سلطنت قاهره ، ثروت وافیه برارهیه کلیرمی؟ ذاتاً ملتده بوایکی قوت اولیدی بوحاله کلمزدی. شاید بوکبی شیلر ثبات واستمرار سایهسنده بالتدریج ممکن اولهبیلور، دینهجك اولورسه بوکا موافقت ایدهبیلورز ؛ شو قدر وارکه کری طرفدن ارباب قوتك حرص وطمعی بریکی بیچارهلره نسیم قوتی تنفس ایدهجك قدر زمان براقهجقمیدر بیلهمیز.

بویله اثری صوکرهدن کوریلهجك وسائلك موفقیت تولید ایدهبیلمسنه مساعد زمان نرهده !

فرض ایدهلمکه زمان صالح وسلام ایچندهکچدیده امت بوعلومك افرادی آرهسنده نشرینه، یواش یواش توسیعنه مساعد وقت بولدی ؛ بویله برتدریجك ملته برفائدۀ اساسیه تأمین ایدهجکنه، افراد ملتدن بر قسمنك نصیبهدار اولدیغی حصۀ معرفتك اونلری مرتبۀ کماله یوکسلتهجکنه ؛ صکرهده بونلرك افراد باقیۀ امتی ارشادایلیهبیلهجکنه حکم ایتمك طوغری اولورمی؟

بونصل ممکن اولور؟ زیرا امت کندیسنه یبانجی اولان بوعلومی آکلامقدن اوزاق اولدیغی کبی اوعلومك تحملری نصل انکشاف ایتمشدر، نصل میدانه چیقمشدر، نصل ساق سورمشدر ، نصل کماله کلهرك میوه ویرمشدر، هانکی صوایله صولانمش، هانکی طوپراق ایله پرورشیاب اولمشدر، بونلرك هیچ برینی بیلمیور، نه مبادیسنی، نه مقاصدینی قطعیاً فارق دکل. بوخصوصده براز اطلاعی اولسهبیله حقیقی دکل تقلیدی برسوزدن عبارت .

اوحالده بعض افرادك اوعلومی بویله ناقص بر صورتده تلقی ایدرك بشقه برطاقم معلومات ایله مشبوع اولان ذهنلرینه طولدیرمسی فکرلری طوغرولتیر، اخلاقی دوزلتیر، سائرلرینی ارشاد ایدهجك برقوت ویرر ظنی نصل مصیب اولهبیلور ؟

حقیقته یقین اولان برشی وارسه اودهشودرکه: حالی بومرکزده اولان برامتك افرادندناولوب بوکبی علومی اخذ ایدنلر کرك مألوف اولدقلری اوهامك، کرك چوجقلقلرندن بری طاشیدقلری ظنیاتك عکس تأثیریله، کرکسه اوعلومی تلقی ایتدکلری قومی الهبیلدیکنه اعظام ایلملری سببیله کندی ملتلری آرهسنده اخلاط غریبه کبی اولورکه طبایع امتی فساده واردیرمقدن بشقه برایشه یراماز.

اوکبی علومی حقیله تمثیل ایدهمین آدملر وطنلرینه جداً خدمت ایتمك ایستسهلربیله نهیاپهبیلیرلر، اوکرندکلرینی ایشتمش اولدقلری کبی تبلیغه چالیشیرلر. ملتك طبیعتنی، مشربنی، عاداتنی هیچ نظر اعتباره آلمایهرق اوعلومی وضع اصلیسنده استعمال ایتمهمش اولورلر. ذاتاً او کبی علومك ماضیسندن، آتیسندن غافل ویالکز حال حاضرندن براز خبرداراولدقلری ایچون اوحالی هرشخص ایچون غایۀ کمال هرحیات ایچون مدار بقا عد ایدرلرده کوچوکلردن انجق بویوکلردن بکلنهبیلهجك شیلری، بویوکلردن ایسه بونك عکسنی ایسترلر؛ اوکرنمش اولدقلری مباحثك یالکز ظاهرینه باقارلر، اوکرهجکلری آدملرك درجۀقابلیتنی کوزتمزلر، عجبابومعلومات اونلرك طبایعنده ایی برتأثیرمی اجرا ایدهجك یوقسه اساساً موجود اولان فنالغی برقات دهامی آرتیرهجق، بورالرینی هیچ دوشونمزلر.

بومناسبتسزلکلرك هپسی کندیلرینك اوعلومهارباب دکل، باصمهقالب ناقل اولمالرندن ایلری کلیور. ایچلرندن توفیق الهییه مظهر

اولان برحزب قلیل استثنا ایدلدیکی صورتده بو آدملر او مرحمتلی والده‌یه بکزرکه لذیذ بولدیغی بریمکی ، بوغازندن کچمدیکی ایچون ، هنوز سوت امکده اولان یاوروسنه یدیررده بیچاره‌نك خسته‌لنمسنه ، اولمسنه سبب اولور .

بو آدملرك ملت آره‌سنده‌کی موقعی وظیفه‌سی تحلیلدن، داغتمقدن عبارت اولان ماکنه‌لرك موقعیدر . أوت افراد آره‌سنده هنوز بعض رابطه‌لر قالمش، ایسه بو سرسملر وطنك، ملتك خیرینه چالیشیورز ظنیله اونی‌ده محو ایدرلر . اورته‌ده‌کی رخنه کونك برنده قاپاناببیلیر برحالده ایکن آله‌بیلدیکنه آچارلرده خیرخواه، مصلح نامی آلتنده بر طاقم اجنبیلرك مداخله‌سی ایچون کنیش کنیش قپولر میدانه کتیررلر بوصورتله ملتلرینی محو واضمحلاله سوق ایتمش اولورلر وبئس المصیر !

عثمانلیلرله مصرلیلر یکی اصولده برخیلی مکتبلر آچدیلر ؛ محتاج اولدقلری علومی، معارفی ، صنایعی ، آدابی، الحاصل تمدن نامنی ویردکاری هرشیئی مملکتلرینه کتیرمك ایچون آوروپایه آدملر کوندردیلر. حالبوکه بوتمدن دیدکلری شیلر انجق غرب مملکتلری حقنده طوغری اوله‌بیلیر؛ زیرا بومأثر اومملکتلرده بشریتك سیری، فطرتك قانونی اقتضاسنجه ظهور ایتمشدر.

پك اعلا! کرك مصرلیلر، کرك عثمانلیلر آره‌دن بوقدر زمان کچمش اولمقله برابر بوتشبثلرندن برفائده کوره‌بیلدیلرمی؟ عجبا شیمدیکی حاللری بویکی واسطه‌یه مراجعتلرندن اولکی حاللرینه نسبتله دها ایی‌می؟ عجبا ضرورتك ، سفالتك نچه‌سندن یاقه‌لرینی قورتاره‌بیلدیلرمی؟ عجبا ماللرینه اجنبیلری صاحب ایتمکده مضطر قاله‌جق ورطه‌لردن خلاص اولدیلرمی؟ عجبا قلعه‌لرینی، حدودلرینی ایجه تحکیم ایدرك دشمنلرك هجومنه دایانه‌جق بر حاله کتیردیلرمی ؟ عجبا اوزرلرینه نظر طمعی دیکمش اولانلری نومید براقه‌بیلمك ایچون حادثاتك صوکنی کورور بربصیرته، افکار اوزرنده تصرف ایدر برقوته مالك اولدیلرمی؟ عجبا ایچلرنده وطنك مصالحنی وطنك منافعنی هردرلو مصالحه، هردرلو منافعه ترجیح ایدرك اونی تأمین ایچون حیاتنی فدا ایده‌جك، حیاتنی فدا ایدنجه‌ده مسلك حمیته وارث خلفلر براقه‌جق وطنپرور یورکلر ظهور ایتدیمی؟

أوت، واقعا ایچلرنده برچوقلری وارکه حریت ، وطنپرورلك، ملیت ، جنسیت کبی الفاظی دیللرندن دوشورمیورلر ؛ بو لطیف کلمه‌لردن بداتنی ، غایتی معلوم اولمیان برطاقم کسیك عباره‌لر تشکیل ایدیورلر ؛ کندیلرینه رؤسای حریت کبی ، فداکاران حریت کبی بر آلای القاب فاخره طاقیورلر ؛ برکره‌ده بوعنوانی احراز ایدنجه آرتق فعلاً چالیشمایه هیچ لزوم کورمیه‌رك کنیش کنیش اوطوروپورلر.

ینه بونلردن اویله‌لری وارکه قازانمش اولدقلری علم ایله عمل هوسنه دوشه‌رك أولرك ، بنالرك اشکالنی ، مأکولاتك ، ملبوساتك، الحاصل یاتاق ، سوفره طاقنه وارنجه‌یه قدر هر شیئك طرزینی دکیشدیرییورلر ؛ ممالك اجنبیه‌ده اك صوك، اك کوزل طرز هانکیسی ایسه اونی تطبیق ایچون عادتا مسابقه ایدیورلر؛ بونی اك بویوك مدار مفخرت بیله‌رك مقام مباهاتده سویله‌مکله محظوظ اولیورلر؛ بو اوغورده اللرنده‌کی ثروتی یابانجی مملکتلره دوکه‌رك یرینه صورتده جیجیلی بیجیلی ، فقط حقیقتده هر درلو فائده‌دن عاری بر ییغین لزومسز زینت متاعلری آلیورلر ،

بوصورتله کندی ملتلری آره‌سنده‌کی صنعتکارلری ایشجیلری بیتردیلر ، چونکه بریکی بیچاره‌لر بویکی فنونك بویکی تکملاتك ایجاب ایتدیکی طرزده ایش یاپه‌مازلردی . چونکه دستکاهلری یکی طرزه دوکوله‌میه‌جکی کبی اللریده بوایشلری کورمکه الیشمامشیدی ؛ ثروتلری ایسه اوزاق اوزاق مملکتلردن یکی یکی آثار کتیرمکه دایانه‌مازدی . ایشته کوریلیورکه ملتك باشنه بلا اولان ، موقعنی دها زیاده سفیل ایدن شوحال انجق علوم غربیه‌نك وضع اصلیسی اوزره آلنه‌مامسندن ، دها صره‌سی کلمه‌دن ، افرادده قابلیت حاضرلنمه‌دن تلقی‌یه قالقشلمسندن ایلری کلشدر .

کرك تجربه‌لرمز کرك ماضیده‌کی حادثه‌لر بزه‌شو حقیقتی غایت آچیق برصورتده کوسترمشدرکه هر امتده ظهور ایدرك سائر ملتلرك اطوارینی تقلید ایدن مقلدلر منسوب اولدقلری امته دشمنلرك صوقلمسی ایچون برمنفذ برفرجه وظیفه‌سنی ایفا ایتمکده‌در. بوکیلرك ادراکی برطاقم اوهامه، برطاقم دسایسه پناه اولور . دها طوغریسی تقلید ایتدکاری اقوامه قارشی اولان تعظیملریله اونلره بکزه‌یانلر حقنده‌کی حقارتلری حسیله ابنای امتك باشنه برفلاکت کسیلورلر، انلری ذلیل کوریرلر هرایشلرینی محقر بولورلر، حد ذاتنده عالی اولان تشبثلرینی بیله مدار استخفاف عد ایدرلر . رجال امتك برقسمنده وقاردن علوهمتدن بربقیه بولنسه‌بیله بوکیلرك اوزرینه هجوم ایدرك شهامتدن، قاندن، غیرتدن اثر براقینجیه‌قدر اوغراشیرلر. ارتق بومقلدلر اقوام غالبه‌نك عسکرلرینه ، یغماکرلره طلیعه خدمتنی کوریرلر . مملکتك قپولرینی مهاجمله آچدقدن صکره ایچه یرلشملری ، ایچه تأمین نفوذ ایده‌بیلملری ایچون نه‌لازمسه یپارلر؛ زیرا انلردن بشقه‌سنده برفضیلت اوله‌جغنی انلرك قوتلرینه غالب کله‌بیله‌جك برقوت بولنه‌بیله‌جکنی قطعیاً تصور ایده‌مزلر .

هیچ کیمسه‌دن پروا ایتمیه‌رك سویلرم‌که اکرانکلیزلر افغانستانك بعض طرفلرینه تغلب ایتدیکی صره‌ده افغانلیلر ایچنده بویله بر قاچ طلیعه بولنسه ایدی انکلیزلر اورالردن قیامته قدر چکلمزدی زیرا بوکبی مقلدلرك عندنده فنونك نتیجه‌سی تقلیدا تمکده اولدقلری اقوامه صوك درجه‌ده میل ایتمك انلرك قدومنه یول آچمقدن عبارت اولدیغی ایچون مملکتلرنده‌کی نفوسی تطمین ایتمك ، قلوبی تسکین ایلمك خصوصنده پك ایلری کیدییورلرده خلقك حقوقنی صیانت واستقلالنی محافظه ایچون اجانب حقنده بسلمسی الزم اولان اعتمادسزلغی ، احتیاطی ازاله ایدییورلر .

بوندن دولایی اجنبیلر هانکی امتك مملکتنه کیره‌جك اولسه‌لر بقارسکزکه بومقلدلر انلرك قدومنی استبشار ایدر ایتمز همان استقباله شتاب ایدرلر خدمتلرینه عرض نفس ایدرلر . انلرك دوستی معتمدی اولورلر کویاکه انلرده کندیلرندن امش کبی مملکتلرینه اجنبیلرك

تغلبنی کرك کندیلری کرك اخلافلری حقنده متیمن عد ایدرلر .

پك اعلا، مادامکه مقصد خیر ایله یازلمش اولسه بیله جریده‌لردن کوریله‌جك فائده غایت ازدر ، مادامکه فنون جدیده سؤ استعمال ایدلمسندن دولایی بوقدر مضر آثار براقشدر ، هانکی چاره‌یه ، هانکی وسیله‌یه التجا ایده‌جکز ؟ زمان طار ، مسئله ایسه بودرجه لرده مهم !

بواویوشمش ملتی هانکی یوکسك سس بیدار ایده‌جك ؟ . بوطوکمش طبیعتلری هانکی روزکار حرکته کتیره‌جك ؟ بوسونمش فکرلری هانکی شعله اویاندیره‌جق ؟ بدنلر ایچنده عادتا مدفون اولان بوروحلری هانکی نفخهٔ عنایت مظهر نشور ایده‌جك ؟ مسافه‌لر بوقدر اوزون، شرقلی ایله غربلی ، جنوبی ایله شمالی آره‌سنده مواصله بوقدر مشکل؛ باشلر یا زمینه طوغری اکیلمش ، یاخود ارقه‌یه طوغری دوریلمش؛ نظرلرده نه اوکه ، نه ارقه‌یه ، نه صاغه ، نه صوله قدرت جولان یوق. قولاقلرده دیکله‌مك ملکه‌سی قالمامش . تحکم بتون هوسانك ، سلطنت بتون اوهامك النده . . . .

ملتك اوستنه تیتره‌ین حمیتلی یورکلر نه‌یاپسونلرکه وقت بوقدر طار؟ هانکی چاره‌یه توسل ایتسونلرکه مهالك هر طرفدن محیط ؟ هانکی ایپه طوتونسونلرکه اولومك خبرجیلری قپولرنده بکلیور ؟

بحثی اوقدر اوزاده‌جق دکلم . یالکز نظرکی برسببه ، بروسیله‌یه طوغری چویره‌جکم‌که بتون اسباب ، بتون وسائل آنك ایچنده‌در .

دیدهٔ امعانکی آچده شان وشوکتدن صکره ذلته ، قوتدن صکره ضعفه ، سیادتدن صکره اسارته ، غالبیتدن صکره مقهوریته کرفتار اولان شوامتك ظهورینی بر تدقیق ایت ؛ آنك اولکی کمالنك اسبابنی دوشونکه بوکون مصاب اولدیغی امراضك جرثومه‌لرینی کشف ایده‌بیله‌سین .

امتك بوکون پریشان اولان آمالی وقتیله برلشدیرن ، بوکون بوقدر دون اولان همتی وقتیله اعلا ایدن ، بوکون تفرقه ایچنده یووارلانان افرادینی وقتیله حال اتحادده بولوندیران ، ملته بتون ملتلرك فوقنده یوکسك بر مقام تأمین ایلین آنجق اودین درکه اصولی محکم ، قواعدی متین ، هردرلو حکمتی شامل ، اتحاده سائق ، محبته داعی در. نفوسی تزکیه ایدر ، قلبلری لوث رذائلدن آزاده قیلار ، عقولی ضیای حق ایله تنویر ایلر ، جمعیت بشریه‌نك محتاج اولدیغی هردرلو لوازمی تکفل ایدر ، معتقدلرینه بتون فروع مدنیه‌یی تلقی ایله امر ایدر .

برملتك سبب ظهوری ، وسیلهٔ کمالی بویله بردین اولدقدن صکرا سبب انحطاطی هیچ شبهه یوقدرکه دینك اومتین اصولنی ، اساسلرینی برطرفه آته‌رق یرینه برطاقم مضر بدعتلر اقامه ایتمکدن، دیندن مقصود اولان حکمت الهیه‌یی، دینك ارشاد ایتمکده اولدیغی حقایقی هیچ نظر امعانه آلمایه‌رق بونلرك هیئت مجموعه‌سنی اوراد طرزنده اوقونان عباره‌لر حالنده براقمقدن نشأت ایتمشدر .

اوحالده بودردك چاره‌سی ملتك قواعد اساسیهٔ دینه رجوع ایدرك دینك صفوت اولیه‌سی دورنده‌کی احکامیله عمل ایتمسندن ، عوامك اخلاقنی تهذیب ، قلوبنی تطهیر ایچون ینه دینك ارشاداتنه مراجعت ایلمکدن، افراد امتی امتك شرف قدیمنی استرداد ایچون فدای جان ایده‌جك قدر برحمیت کوسترمکه چالشمقدن عبارتدر .

دینك تخمی وراثت طریقیله عصرلردنبری نفوسده کوکلشمش ، قلبلر معالئ دین ایله الفت پیدا ایتمش اولدیغی کبی هرکسك صمیم موجودیتنده دینه قارشی کیزلی برنور محبت پارلامقده اولدیغی ایچون امتی بوصورتله احیایه چالیشان برآدم ایچون برنفخه کافیدر. بونفخهٔ عنایتك موجه‌لری آززمان ظرفنده بتون ارواحه سریان ایدر . شئون دینی اصلاح ایچون قیام ایدن ارباب امت دینك اصول حقیقیه سنی هدف اتخاذ ایده‌جك اولورلرسه انسانیت ایچون مقدر اولان غایهٔ کماله وصولدن قطعیاً کری قالمازلر .

حالی شومرکزده اولان برامتی اصلاح ایچون کوستردیکمز وسیله‌دن باشقه‌سنه مراجعت ایدنلر امتی یاکلش یوله سوق ایتمش ، نهایتی بدایت اتخاذ ایلمش ، تربیه‌یی معکوس طوتمش ، قانون فطرته مخالف حرکتده بولونمش اولورلر.

ای قارء ! هردرلو بدعتدن مبرا اولان اصول دینك بوقدر خارقه‌لر ، بوقدر کرامتلر کوستره‌رك شوجانسز ملته حیات ویره‌جکی حقنده‌کی سوزمه تعجب می ایدییورسك ؟ اکر تعجب ایدییورسه‌ك بن سکا دها زیاده تعجب ایدییورم . یاسن امت عربیه‌نك تاریخنی اونوتدکمی ؟ دین کلزدن اول عربلرك نه‌بیوك وحشت ، نه‌تمان تفرقه ایچنده اولدقلرینی، نه‌قدر افعال رذیله‌یه مألوف بولوندقلرینی خاطردن چیقاردکمی؟ ایشته‌بوحالده‌بولونان برقومی، دین کلدی توحید ایتدی، تهذیب ایتدی .

اخلاقنه اعتدال، افکارینه کمال ویردی. اوسایه‌ده بتون اقوام عالمه عدل ایله، انصاف ایله اجرای سیاست ایتدی .

دین کلزدن اول اولاد عرب لوازم مدنیه‌یی بیله بیلمزکن دین کلدکدن صوکرا کوناکون فنونه دالدیلر، اوفنونده تبحر ایتدیلر ، بقراطك، جالینوسك طبنی، أقلیلسك هندسه‌سنی، بطلمیوسك هیئتنی، افلاطونك، ارسطونك حکمتنی مملکتلرینه نقل ایتدیلر. عین رایتك آلتنده اجرای سیادت ایدن هرامتك قوتی ، مدنیتی انجق اصول دینیه‌سنه تمسك سایه‌سنده قابل اولدی.

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

بشریت

خلاصهٔ تاریخ :

ظلمنك سینهٔ طلوعندن
دوغان انسانلرك مبادیسی
نه ایمش ؟
کردباد جور کران!

صوڭوغك بججه‌سنده پك عریان:
برحیات فقیر وبی درمان
کیجه، کوندوز تکتك ایلیه‌رك،
سطح دنیایی سرتسر کزمك
ایچون اونلر جهانه چیقمشلر ..
بلکه غور عدمده بیقمشلر !..

برصدا صوکره، تادرینلردن
حایقرر: انسان اوغلی! آرتق، سن
دوشه‌رك، قالقه‌رق، آرش، ایلری!..

اوده: بی‌چاره، سرسری، وسفیل
ایله‌مش کندینه مماتی دلیل ...
. . . .

سنه‌لر، پك اوزون کچن اعصار
اونلره ویرمه‌مش سکونت حال؛
دائما، دائما اذای وتعب !
— یورغونم بن! — دینجه، دست غضب
قامچیلارمش !..
زواللی انسانلر!

تا اوزاقلرده، برده، استقبال :
بکلیورمش بو توده‌ٔ کدری !
— ینه قوش، هایدی، هایدی، هپ ایلری! —

اونه یاپسین؟.. عایل پرهیجان
کیده‌جکدر... فراره یوق امکان !
. . . .
فقط، اولکی دور جهل عجیب
شیمدی آرتق یواش یواش زائل
اوله‌رق، افق نوظهور مهیب
کوستررهرکسه برر حائل :

— یتشیر، اولماسین صمیمیت !
نه مودت، نه مرحمت، برشی
قالماسین قلبکزده بیدربی !..
بوتکلف، دکلی؟ حس قدیم ...
غدر وظلم اولدی شیمدی روحه ندیم !
بوکون آرتق بچاقله، طوپ، سونکو !
اومحبت، نه‌بوش أمل، دونکو...

... کیم تصادف ایدرسه یولده، سزه
آتیلك، اولدورك، که اوستکزه
سزدن اول آتیلماسین، أولسون !
نه‌سی وارسه آلك، چالك، صوکره !
چونکه: قانونیدر، هجوم، عمرك ...
وارمی کوچلك، خایر، خایر، بونده؟

... ایستیورسه اکر دوغوب، یاشامق :
شیمدی هرکس برر «نرون» اوله‌جق،
حقی، وجدانی، فکری قتل ایده‌جك ،
کندینه عالمی پك آز کوره‌جك !..
هایدی، آرتق: یاقك، ییقك، خیری !
بابا، اولاد بوکون بتون، آیری ...

... قان ایچنده: سلامت ایسترسه‌ك،
قان ایچنده : سعادت ایسترسه‌ك ...
آرا، بول سن ؛ بوایشته: وعد حیات!
یوقسه، قارشکده نیچه نیچه ممات
جکرکدن طوتوب، صیقوب، کوله‌رك:
سنی برآنده محو ایدوب، کیده‌جك!..

... هایدی چیکنه : امید عاقبتی،
هیچ دوشونمه: یارینکی مغفرتی ...
بو: سکا الك بیوك تسلیدر،
برتسلیٔ فکر وقلبیدر...

. . . .
اونه یاپسین؟ بوامره قارشی مطیع ،
نه‌قدر مشکل اولسه: امر فجیع!..

. . . .
اوزمان؛ کیم بیلیر، نه‌دن؟ بیلمم،
برکوکلدن چیقان انین ألم [*]
تتره‌تیردی جهان مجنونی ...

فقط، ایواه، اوحکم ملعونی
ینه هرکس طوتوب، قیام ایتدی ،
شره وجداناً احترام ایتدی!..

عثمان فخری

[*] دین

تراجم احوال

یاد ماضی

عکاده کورشدیکم ذواتدن بری‌ده مجلس ادارهٔ لوا اعضاسندن صالح افندی الخطیب نامنده نکته‌کو مجلس آرا بر پیر محترم ایدی. قومشومز اولدیغندن علی الاکثر بولندیغمز خانه‌یی تشریف ایدر وانواع مطایبات حقائق آیات ایله مصاحبته ذوق وشوق ویردیکی اثناده کاهی محرر فقیره خطاباً : [کل الناس یقول لك حق ، فأنت حق من ؟ قل لی یاخلیلی] دیه لطیفه ایلردی .

***

مشایخ شاذلیه‌دن صیت زهدو تقواسی شهرتکیر آفاق اسلام اولان شیخ علی المغربی قدس سره حضرتلرینك زیارتیله دخی تشرف ایتدم . اوزون بویلی ، ایری کمیکلی ، سیماسنده اثر عبادت ظاهر ، عزلت کزین برذات شریف ایدی . بزعمکاده ایکن مشار الیهك یوزبیك قدر مریدانی اولدیغی سویله‌نیور ایدی. روایته کوره بعض مریدانی حضرت شیخه پرستش درجه‌سنده غلو ایتدکلرندن انلره بددعا ایلمش وتکیه‌لرینی قپاتدیرمش .

تصوف حقنده مطالعهٔ فقیر

نفس ناطقهٔ انسانیه ایچون اك بیوك دولت وسعادت خالقنی صفات کامله وتنزیه‌سی وذات باریسندن صدور ایدن آثار وافعالی ایله بیلمك وبووجه ایله مبدأ ومعادینه طاقت بشریه مقدارنجه تحصیل وقوف ومعرفت ایلمکدر . بونك‌ده ایکی یولی واردر ؛ بریسی نظر واستدلال یولی ، دیکری ریاضت ومجاهده یولی‌در . بویوللره سالك اولانلر ایکیشر فرقه‌در . نظرواستدلال طریقنه سالك اولانلر اکر برشریعته تمسك ایتمشلرسه « متکلمین » دیرلر . شرائع انبیادن بر شریعته متمسك دکللرسه انلره « حکماء مشاؤن » اطلاق اولنور . ریاضت ومجاهده طریقنه سالك اولانلرده ایکی فرقه اولوب ریاضت ومجاهده‌لرنده احکام شریعته اتباع ایتمشلرسه « صوفیون » دینور . مجاهده وریاضتلرینی هیچ برشرعه توفیق ایتمیوب یالکز ثمرهٔ مجاهده وریاضتلری اولان کشف واشراق ایله اکتفا ایلمشلرسه انلره « حکماء اشراقیون » نامی ویریلور . حکیم الهی افلاطون بوفرقهٔ اخیره‌دن ایدی .

برنجی طریقك حاصلی ، قوهٔ نظریه ایله استکمال ایدوب مراتب قوهٔ نظریه‌ده ترقی ایلمکدر. بومراتبك غایهٔ قصواسی عقل مستفاددر، یعنی مشاهدهٔ نظریاتدر . طریقت ثانیه‌نك محصولی ، قوهٔ عملیه ایله استکمال ایدوب درجات قوهٔ عملیه‌ده ترقی ایلمکدر . بوقوتك درجهٔ ثالثه‌سنده صور معلومات ، عقل مستفادده اولدیغی کبی ، نفسه بطریق المشاهده فیضان ایدر . فقط قوهٔ عملیه‌نك بواوچنجی درجه‌سی عقل مستفاددن ایکی صورتله اکمل واقوادر : برنجیسی عقل مستفادده حاصل اولان حالت شبهات وهمیه‌دن خالی دکلدر. زیرا طریق مباحثه‌ده واهمه‌نك استیلاسی واردر ؛ صور قدسیه ایسه بواستیلادن مبرادر ، چونکه اوراده قوهٔ حسیه قوهٔ عقلیه‌یه مسخر اولدیغندن قوهٔ عقلیه‌نك حکمنده نزاع وجدال ایده‌مز.. ایکنجیسی بودرجهٔ ثالثه‌ده نفس ناطقهٔ انسانیه‌یه فیضان ایتمش برچوق صورتلر اولورکه برمرآت مجلایه اشیای محاذیه نصل تمامیله انعکاس ایدرسه کدوراتدن صافی واوساخ تعلقاتدن مصیقل اولان نفس ناطقه دخی اوصورتلرك کاملاً کندیسنه انعطافنه استعداد اکتساب ایلر. حالبوکه عقل مستفادده نفس ناطقه‌یه فیضان ایدن حالت انجق مجهوله وصول ایچون ترتیب اولنان مبانی ومقدمات مقدارنده علومدن عبارت اولمغله عقل مستفادده نفس ناطقه‌نك حالی اول آینه‌یه بکزرکه جزئی برمقداری جلالنمش اولدیغی جهتله اشیای محاذیه‌دن کندیسنه انجق برمقدار قلیل ارتسام ایدر .

بومشروحاتدن تصوفك نه‌عظیم وجلیل برمسلك عرفان اولدیغی نمایان اولور . فقط بومسلك آداب وارکان شریعتده رسوخ پیدا ایتمش اجلهٔ رجاله خاصدر . بونلر نه‌نفسلرنده نه خلق ایله اولان معاملاتده دائرهٔ احکام شریعتی تجاوزه قطعاً جرأت ایتمزلر . انجق قلباً وفکراً حظائر قدسیه‌یه پرواز ایله دمادم سیرو تماشای عارفانه‌ده بولنورلر . بوطائفهٔ خرقه پوشان آشنای مقام جمع وتفریقدرلر . بوتماشا ایچنده عظمت الوهیتی وعجزوضعف بشری رأی العین کوره‌رك کمال تذلل وخضوع ایله خالق تعالی وتقدس حضرتلرینی تمجید وتسبیح ایدرلر . وادیٔ وحدتده عشق الهی ایله سوزاندرلر . « وحدت وجود » مسئله‌سی اهل هوانك اماله ایتمك ایستدکلری جهتدن پك بعیددر . بومسئله عادی بیاغی فکرلرك صعود ایده‌میه‌جکی مسائل عالیه‌دن اولدیغی معلوم اهل حالدر . بومسئله معاملات بشر ایله تماس ایتمز ، بین الناس مشروع اولان حقوقی محو ایلمز . شیر خوارلره بیوکلرك غذاسنی ویرمك انلرك هضملرینی اخلال ایله حیاتلرینی محو وبرباد ایتمك اولدیغی کبی نااهللر ایله بومثوله اسرار غامضه‌یی سویلشمك ظنانلرینه باعث اولور . عوام ناس رجال دولت خواص ایمك اسرارانکیز طرزافاده‌لرنده‌کی رموزواشاراته عقل ایردیره‌مزلر، یانصل اولورده جمله‌مزك کاه حتّه فهم ایده‌مدیکمز رموز وحدتی درك واذعانه تاب آور اوله‌بیلورلر . انلرك بویولده بحثه طالللرینه مشایخ عظام حضراتی مساعده ایتمامیلی‌درلر . بوقبیل مسائل عالیه جهلهٔ عوام اره‌سنه دوشرسه تصفیهٔ درون یرینه بالعکس [سن بن ، بن سنم] کبی اوهام باطله ظهور وبوندنده نتائج فاسده تولدایدر . احکام شرائع وقوانین عبث کوریلور ، حقوق ناس وهمیات صره‌سنه کچر ، خلقك اموال واملاکنه اشتراك مباح عد اولنور ، ارتق نه مرشد نه رهبر نه مرید قالور . مادی ومعنوی ارشاد واسترشاد قالقار ، بین الناس وصلت وروابط قلبیه منقطع اولورسه عاقبت نعمت آسایش وانتظامك‌ده روی زمیندن الوداع کویان انقطاع وزوال اوله‌جغی شبهه‌سزدر. بوحالاتك

ایسه طریق تصوف کبی علت غائیه‌سی جناب خالقه عبودیت وخلق ایله حسن معاشرتدن عبارت بولنان بر مسلك نزیه نزدنده نه‌قدر منفور اولدیغنی عرض وبیانه حاجت وارمی ؟

⁂

بر وقتدنبری مارالذکر جبل کرمل اتکنده واقع « حیفا » قصبه‌سیله انك جنوبه طوغری بش اون دقیقه اوته‌سنده المان مهاجرلرینك تشکیل ایتمش اولدقلری قریه‌یی کورمك آرزو ایدیور ایدك . برکون قالقدق ، عکا ایله حیفا اره‌سنده قویك ساحلنجه‌کیدن لطیف برقومسالدن ، مهاجرین مذکوره طرفندن ایشله‌دیلن و « Carosse » دن معرب اوله‌رق [کروسه] اطلاق اولنان یایلی برعربه‌یه راکباً قصبهٔ مذکوره‌یه عزیمت واوچ ساعتده مواصلت ایلدك. بری [نعمین] اسمنده عکا جوارنده ودیکری [مقطع] نامنده حیفایه قریب اوله‌رق قویه ایکی نهردوکیلور . مقطع ، موسم‌شتانك اواسطندن بهار وقتنه‌قدر بهرسنه طغیان‌ایدر وبواثناده کچیدویرمدیکی پك‌چوق اولور . طغیان زمانلرنده انسان وحیوانجه بر خیلی تلفات وضایعاتی موجب اولورایدی. بونك اوکنی المق ایچون اخیراً هجرت نبویه‌نك ١٣١٠ سنه‌سنده نهر مذکور اوزرینه بر اخشاب کوپری انشا ایدلمشدر .

⁂

حیفا قصبه‌سی کندی نامنه منسوب قضانك قائممقاملق مرکزی و ١٧ بیکدن متجاوز نفوسی محتویدر . خانه‌لری کارکیر ، زقاقلری طار واکری بوکریدر . کلیتلی اخراجات وادخالاتی اولوب بورانك دخی عکا کبی تجارتجه اهمیتی وایام‌شتاده پوسته واپوریله یلکن‌سفائنی بارینه بیله‌جك برلیمانی واردر . اسکله‌سی بولنمدیغندن یولجیلرله امتعهٔ تجاریه‌نك نقلنجه پك صعوبت چکلمکده ایدی . بزدن صکره اوراده اوتوز متره طولنده واون التی متره عرضنده تیموردن جسیم براسکله

بقیه‌سی وار برکت زاده اسماعیل حقی

مباحثات :

هلاله دائر

صراط مستقیمك قرق یدنجی نسخه‌سنده هلاله عائد مباحثه‌یه متدائر مقالهٔ مخصوصه‌نك اکثر مندرجاتی عاجزلرنجه جای تدقیق وتنقید کوریله‌رك نقاط مذکوره بروجه زیر قید واشارت اولنمش وعلما وفقهای کرامزك بوبابده‌کی تدقیقات موشکافانه‌لرندن افراد امتك خبردار ایدلمسی تمنیاتیله تشریحات آتیه فضلای مشارالیهمك انظار حقایق‌دثار حکیمانه‌لرینه عرض وتقدیم ایدلمشدر . الله ولی التوفیق وبیده ازمة التحقیق .

مقالهٔ مزبوره‌نك ١٩ نجی سطرندن بداءً (تلغراف ١٢٠٦ ده ایجاد اولنوب ١٢٤٠ تاریخنده وقوعه کلان واقعه مسئله‌یی حله کافی ظن اولنورسه‌ده تلغراف وتلفون ، تلسز تلغراف کبی وسائط ایله عمل اولنوب اولنمیه‌جغنده شمدی‌یه قدر فقها سکوت ایتمشلردر . فقط شومذکورات‌ایله عمل دخی‌قواعد فقهیه‌دن استخراج اولنور) فقره‌سی ایله ٨١ نجی سطردن آخر مقاله‌یه قدراولان فقرات متوالیه کافهٔ مدعیات متجاسرانه‌یی محتوی بولنیور. زیرا کتب مصنفه مفهوملری بالاتفاق معتبر اولمغله کتب مذاهبده سوزلرینه اعتماد اولنان فقهانك ثبوت هلال موجبات شرعیهٔ معلومه‌سنی حصراً بیانلرندن ، بوبابده ماعداسی ایله عمل اولنمیه‌جغی مستبان اولمقده‌در .

کرامات انبیه وقوای قدسیه مظاهری وقرون خیریه ارلری اولان ائمهٔ مجتهدین افندیلریمز ، خلقت عالمدن بری ظهور ایدن وقایعی وقیامته قدر تحدث ایده‌جك حوادثی ونشأت اخری احوالنی بیانه کافی کتاب الهیدن ولایظهر علی غیبه الامن ارتضی ..... رازپنهانته مظهر حبیب خدا احادیث شریفه‌سندن قرون اجتهاددن صکره حادث اوله‌جق شئوناته متعلق احکام شرعیه‌یی‌ده استنباط ایتمشلر ایسه‌ده احکام مذکوره مشارالیهم حضراتنك اقوالندن‌عباره واشاره ودلالت واقتضاء طریقلرندن بری ایله منفهم اولمغله ، هرکس نقابنی‌فتحه قادراولمیوب بلکه اختصاص‌فقهی‌یی حائز بولنان متبحرین علماء واصل دریای مآلی اولورلر . ١٢٤٠ تاریخنده واقع « واقعهٔ شام » مجتهدیندن دکل ایسه‌ده عصرنده میدان فقهده قصب سبق احراز ایدن محمد بن عابدین حضرتلرینه « تنبیه الغافل والوسنان » نامنده بررساله ترتیبنه سببیت ویرمش وبووسیله ایله هلاله دائربتون احکام فقهیه‌یی مأخذندن حسن فهم ونقل ایتمش اولمغله ١٢٠٦ ده ایجاد اولوب مشار الیه عصرنده موجود بولنان تلغراف وسائره ایله بوبابده عمل اولنمیه‌جغی ائمهٔ اربعه کلاملرندن اکلایه‌رق اهلنه معلوم اشارتله تلمیح ایتمشدر . زیرا سببك خصوصی لفظك عمومنه مانع دکلدر .

اشباه محشیسی حموی ، مصنفی ابن نجیم رحمه‌الله‌ك فوائد زینیه‌سندن نقلاً [علم اصولده مبین صرف قواعد وضوابط کلیه‌دن افتاء حلال دکلدر . همان انجق مفتی اوزره فقهای کرامك تصریح ایتدکلری کبی نقل صریحی حکایه واجب اولور] دیمش . وفتح القدیر صاحبی ابن الهمام کتاب ادب القاضی‌ده وسائر فحولین دخی آثار معتبره‌لرنده بو قبیل بیانات صریحه ایله زمانلری و زمانمز وظیفه‌لرینی تحدید ایتمشلر ایکن صاحب مقاله اجتهاد ایدرجه‌سنه مفتیلرینك افتا صددنده بولندیغمز مسئله‌یه افرادندن اولمادیغی حالده [حلال ایله حرام اجتماع‌ایتدکده حرام تغلیب اولنور] قاعدهٔ کلیه‌سنه تطبیق ایتمش واخبار تلغرافی وامثالنك موجب صوم وفطر اولمسی لزومنه قائل اولمشدر .

اشارت اولندیغی وجه اوزره قاعدهٔ مذکوره مسئلهٔ مبحوث عنهایه شامل‌اوله‌ماز . زیرا قاعدهٔ مزبوره‌نك مفادی [وقت واحدده محل واحدده مبیح ایله محرم جمع اولدقده محرم ترجیح اولنور] دیمکدن عبارتدر . جاریهٔ مشترکه‌ده احد شریکینك وطئ ومقدماتندن

بریله تصرفی جائز اولمدیغی کبی . زیرا هرایکی شریك حقنده ملکی اعتباریله مبیح وشریکنك ملکی اعتباریله محرم جمع اولمش، محرم جانبی ترجیح اولنمشدر . وبوکا مماثل دها نیچه مسائل جزئیه قاعدهٔ مزبوره‌یه تفریع ایدر . بناءً علیه آخر شعبانده ویا آخر رمضانده هلال رمضان ویاهلال شوال بالرؤیه ثبوت بولوب حکم شرعی لاحق اولان بربلده‌دن لمانع رؤیت هلال ، بولنمیان بر بلده‌یه تلغراف ویا تلفون تلسز تلغراف ایله اخبار کیفیت ایدلدکده وسائط مزبوره‌نك آخر شعبانده موجب صوم ومحرم افطار وآخر رمضانده موجب فطر ومحرم صوم اولدیغنك سائر موجبات شرعیه کبی ادلهٔ اربعه‌دن بریله ثبوتی فرض اولنسه‌بیله صورت اولاده اصلا مبیح افطار بولنمیه‌رق افطاری محرم دلیل وصورت ثانیه‌ده قطعا مبیح صوم بولنمیه‌رق صومی محرم دلیل تحقق ایتمکله بومسئله قاعدهٔ مزبوره متفرعاتندن اولماز . حالبوکه وسائط مذکوره‌نك هرایکی صورتده ادلهٔ اربعه‌دن بریله مثبت موجبات شرعیه‌دن اولمادیغی آشکاردر . بلکه بوبابده وسائط مذکوره ایله عمل کتاب وسنت واجماع امت وقیاس فقهایه مخالفدر .

کتاب ایله سنته مخالفتی : حق سبحانه وتعالی حضرتلرینك [فمن شهد منکم الشهر فلیصمه] قول جلیلی ایله رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم افندیمزك صحیح بخاریده [لاتصوموا حتی‌تروا الهلال ولاتفطروا حتی تروه فان غم علیکم فاقدروا له] حدیث شریفی عقیبنده مسطور بنه بخاریده [الشهر تسع وعشرون لیلة فلا تصوموا حتی‌تروه فان‌غم‌علیکم فاکملوا العدة ثلثین] حدیث شریفی‌در . وجوب صوم وافطارده شرط هوا آچیق ایسه هلالی رؤیت ومغیم ایسه یعنی رؤیت هلال ممکن اولمازسه تکمیل ثلثینه اعتبار اولدیغنه عبارهٔ منیفه‌لری‌ایله دلالت ایتمکده واشارت‌شریفه‌لرندن دخی وسائط مذکوره‌نك موجب صوم وفطر اولدیغی مستبان اولمقده‌در .

اجماع امته مخالفتی : ائمهٔ اربعه‌نك ظاهر مذهبلرینی بیلدیرر ثقات منتسبینه مخصوص کتابلره مراجعت ایله معلوم اولور . مشار الیهم حضراتندن هیچ بری‌مذاهب مختلفه‌لرینه کوره موجبات صوم وفطری تعیین اثناسنده وسائط مذکوره‌نك موجب صوم وفطر اولمسنه‌ذاهب‌اولمامشدر . بوصورتده امت محمد ـ مجتهدین ـ عصرلردن برعصرده برمسئله‌ده اقوال مختلفه اوزره اختلاف ایتدکلری وقتده اختلاف مذکور ائمهٔ مشارالیهم طرفندن اقوال مزبوره‌نك ماعداسی باطل اولدیغنه اجماع دیمك‌اولوب متأخریندن برذاتك اقوال معینهٔ مزبوره‌دن ماعدا برقول‌احداثنه مساغ مشرعی بولنمدیغی کتب اصو- لیه‌ده مقرردر . بناءً علیه ثبوت هلال صوم وفطرده وسائط مذکوره ایله عمل اجماع امته مخالف اولور .

قیاس فقهایه مخالفتی: علم اصول فقهده مسطور [قیاس نصوص شرعیه‌دن هیچ بر نص شرعی‌یه مخالف اولمیان ماده‌لرده جاریدر .] قاعدهٔ مرعیه‌سنه مبنی شهادت شرعیه‌ده زعم اولنان علت مطرده‌نك بووسائطده دخی تحققنه بناءً بونلرك موجب صوم وفطر اولمسی شهادت شرعیه‌یه قیاس باطل وواهیدر. زیرا اشبو قیاسك ادلهٔ ثلثه‌یه مخالفتی قریباً مرور ایتمشدر .

ادله ایله اثبات مدعا ایتدیکمزدن عاجزلرینك‌ده دعوای اجتهاده قیامی توهم اولنمسون. زیرا مجتهد دیمکدن عبارت اولان فقیه هربر حکم شرعیٔ فرعی‌یی دلیلندن استنباطه ملکهٔ راسخه‌سی اولان ذات ستوده صفاتدر . مقلدك بعض احکام شرعیه‌یی ادله‌سندن بیلمسی جائزدر . نصل بوادعاده بولنه‌بیلیرزکه علم فقهده قدم راسخی بولنان ابن نجیم وابن امیر حاج وسائر مشاهیر فقها [خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ....] حدیث شریفی اسرارینه واقف اوله‌رق هجرة نبویه‌دن درت یوزسنه صکره باب اجتهاد وقیاسك‌انقطاع وانسدادینه ذاهب اولمشلردر .

۵۷ نجی سطرندن بداءً [مشارالیهجه مختاراولان اقوال فتوی صورتنده تصویراولنه‌رق صراط مستقیمك قرق دردنجی نسخه‌سنده درج ایدلدیکندن] سوزی طبقات فقهایه عدم اطلاع ومقالهٔ سالفه‌مزده‌کی فتاوا زیرنده بولنان نقول فقهیه‌یی عدم تدقیق شو انبی احساس ایلمکده‌در . زیرا مشارالیه ابن عابدین حضرتلری اصحاب ترجیحدن دکلدر . وظیفهٔ مقدسه‌سی کلام فقهایی حسن فهم ونقلدن عبارتدر . ونقول مبسوطه‌مزدن ارباب درایته منجلی اولدیغی اوزره فتاوای مزبوره ائمهٔ حنفیه‌نك ظاهر مذهبلری اوزره تصویر اولنمشدر .

۶۲ نجی سطرندن ۸۰ نجی سطرنه وارنجه‌یه قدر سوزلری ، کندیی اصحاب‌ترجیحدن بلکه‌مجتهدیندن عدایدرك قول‌ضعیفی‌ترجیح وایشاردن عبارتدر . چونکه فتاوای مشروحه ارباب وقوفه معلوم اولدیغی اوزره کتب فقهیه‌ده مسطور رسم المفتی سرلوحه‌لی بند مخصوصده مبین اصول متخذه‌یه موافق صورتده تحریر ایدلمش ائمهٔ حنفیه‌نك اقوال معتبره وراجحه‌سیدر. صاحب مقاله‌نك اختیارایلدیکی قول ایسه صاحب‌الاشباهك بعض اصحاب ابی حنیفه‌دن نقلاً [بوبابده اقوال منجمینه اعتماد اولنمقده بربأس یوقدر] قول ضعیفیدر .

بو قول قنیه‌ده معتزله‌دن قاضی عبد الجبار همدانی ایله صاحب جمع العلومدن دخی نقل اولنمش ایسه‌ده جملةً روایت نادره اولوب صاحب مذهبدن صدوری متیقن دکلدر .

قالدیکه ابن مقاتل‌حضرتلرینك بوبابده منجمینه سؤال ر بونلردن برجاعت برنقطه‌ده اتفاق ایدرلر ایسه سوزلرینه اعتماد ایدیله‌جکنه دائراولان روایتنی اجلهٔ فقهادن شمس‌الائمة‌السرخسی من‌اتی کاهناً او منجماً . . . حدیث شریفنك ظاهر عمومی ایله رد ایلمشدر .

هر نه‌قدر اشباه محشیلرندن بعضیلری: [حدیث مذکوردن مراد علم الاحکامدن نهی‌در . مواقیت صلاة وقبله کندی ایله بیلنه‌جك قدر علم نجومی تعلمك جوازینه دلالت ایدر دلیل شرعی ایله امر اهله‌یه تعلق ایدن علم حساب و نجوم حدیث مذکور مندرجاتندن مخصص ومستثنی‌در .] مآلنده ادارهٔ کلام واعتراض ایتمش ایسه‌لرده دلیل شرعی مذکور انجق صلاة وقبله حقنده علم نجومی تعلم وانکله

عملی حدیث مذکور عمومندن اخراج ایدر . اما صوم حقنده علم نجوم ایله عمل حدیث مذکورك ظاهر عمومی تحتنده باقی قالیر . صوم حقنده علم نجوم ایله عمل دخی حدیث مذکور حکمندن اخراج ایدلمك عمومنی تخصیص ایدر آیروجه بردلیل شرعی بولنمقله اولور. حالبوکه بویله بردلیل تحقق ایتمامشدر .

[بنم امتم ضلالتده اجتماع ایتمز] مآلنده اولان حدیث شریفی منجمیندن جماعت متفقه‌نك برنقطه‌ده اتفاقلرینك هلال‌صوم وفطری تعیینده موجب‌شرعی اولدیغنه دلالت‌ایتمز. زیرا امت کلمه‌سنك‌رسولمز افندمزدن عبارت یاء متکلمه اضافتی عهد خارجیٔ علمی ایچون اولوب، امتدن مراد، مجتهدین عظام افندیلریمز اولدیغی کتب‌اصولیه وفروعیه‌دن مواضع عدیده‌ده مصرحدر .

منجمینه شامل کل امت ویا جنس امت دکلدر . محشیٔ مومی الیهك‌توجیه واعتراض‌مذکوری مسلم‌اولسه شمس‌الائمة السرخسی‌نك مدعاسی اولان [اقوال منجمینه اعتماد یوقدر .] حکم فقهیسنك منقوضیتی مسلم دکلدر . زیرا دلیل مخصوصك انتقاضندن مدلولك انتقاضی لازم کلمز .

مدلول مزبور ایچون دلیل آخر بولنمسی جائز اولدیغندن بو مقامده مدعای مزبوری اثبات ایدر دلیل آخر واردر. اوده ثبوت هلالده علمی‌اعتباره دکل رؤیتی‌اعتباره دلالت‌ایدر حدیث‌شریفلردر. زیرا صلی الله علیه وسلم افندمز ﴿صوموالرؤیته وافطروالرؤیته فان غم علیکم فاکملوا العدة ﴾ بیوروب ﴿ فان غم علیکم فاسئلوا اهل الحساب﴾ بیورمامشدر. بلکه (نحن امة امیه‌لانکتب ولانحسب) بیورمشدر. ومحقق ابن حجر [منجمین امر هلالده حسابلرینك‌مقدماتی قطعی اولدیغنه اتفاق ایدوب و آنلردن قطعیتی اخبار ایدن کسان. عدد تواتراولورسه سوزلری‌ایله عمل اولنور. وحق حساب مزبوره مخالف شهادت بیله رد اولنور .] دیمش ایسه‌ده لکن علامه ابن قاسم بوکا اعتراض ایدرك [عدد تواتره بالغ اولان مخبرینك اخباری همان انجق امر محسوسدن اولدیغی وقتده قطع ویقینی افاده ایدر .

ایمدی تواترك یقین افاده ایتمسی مقدمات نجومیه‌نك حسیه اولمسنه وابسته‌در . حالبوکه مقدمات مذکوره حسیه اولمیوب بلکه حواس خمس ظاهره‌دن بریله ادراك اولنمیان امور عقلیه قبیلندندر . امر عقلی‌ایسه تواتر ایله ثابت اولمیان موادندر . زیرا امرعقلی جمع غفیرك کندیسنده خطا ایتدیکی شیئلردندر. قدم‌عالمده فلاسفه‌نك‌خطا ایتدکلری کبی . اکر امر عقلی تواتر ایله ثابت اولان شیلردن اولسیدی مخبرینك اسلامیتی تواترك شرطندن اولمادیغی جهتله کافرین ایسه‌لرده جمهور فلاسفه‌نك قدم عالمه اتفاقلری ثابت اولدیغیچون قدم عالمه نفس الامرده ثبوتی لازمکلوردی . حالبوکه قدم عالم باطلدر. اویله‌ایسه امرعقلینك تواترایله‌ثابت موادن اولمسیده باطلدر . بناء علی ذلك مقدمات حسابیه و نجومیه دخی معقولات قبیلندندر. تواتری یقینی مفیداولمیوب بلکه امورتخمینیه وحسانیه‌در. تعیین مبدأ صیام وفطرده معمول‌به دکلدر .] کلام مدققانه‌سیله ابن حجری رد ایلمشدر.

خلاصهٔ کلام شارع حضرتلری دائما عموم‌ناسك بیله‌جکی طریقلر ایله ناسه امر وتکلیف ایدر . حسابات نجومیه و تلغراف و تلفون وتلسز تلغرافی ایسه انسانلردن افراد قلیله‌دن ماعداسی بیلمدیکی جهتله ثبوت هلالده حسابات نجومیه و وسائط مذکوره ایله عمل ایتملرینه دائر شاید شارع طرفندن بنی آدم مأمور و مکلف اولسه‌لر ایدی عموم اهالی‌یه بو تکلیف آغیر کلیردی . [یریدالله بکم الیسر ولایرید بکم العسر] نظم جلیلندن مفهوم اولدیغی اوزره الله تعالی مکلفینه دائما یسر مراد ایدوب عسری مراد ایتمز . بوجهتله بوبابده حسابات نجومیه ووسائل مذکوره‌ایله حضرت‌شارع بزمعاشر مکلفینه تکلیف ایتمامشدر . اوامرالهیه تعلیلیه اولمیوب تعبدیه قبیلندن‌اولمقله شارع حضرتلرندن مأمور اولدیغمز وجه اوزره امتثال اوامر ایتمکلکمز رضای شارعی عکسی ایسه سخط شارعی موجبدر .

کذلك بوبابده حسابات نجومیه ووسائط مذکوره ایله عمل‌کتب فقهیه‌ده فقهاء کرامك آخر رجبده هلال شعبانی و آخر شعبانده هلال رمضانی التماس وتحرینك امت محمد اوزره واجب علی‌الکفایه اولدیغنه متعلق تصریحلرینی واهی ومهجور حکمنده قیلمق دیمکدر. چونکه ثبوت‌هلالده حسابات نجومیه ونظائر مذکوره‌سی عملك ولو وقت ضرورتده اولسون جوازینی عوام استماع ایدنجه تحریٔ هلالدن تکاسل ایده‌جکلری آشکاردر . شو حالده عمل مذکورك جوازینه قول بتون امت محمدی واجب علی‌الکفایه‌یی ترك مهلکهٔ مؤثمه‌سنه القا دیمك اوله‌جغندن بر وجهله ثبوت هلالده حسابات نجومیه وامثالی ایله عمل جائز دکلدر .

نتیجهٔ مرام : حسابات نجومیه امورتخمینیه‌دن‌اولدیغی کبی‌تلغراف و تلفون ، تلسز تلغراف غائب و غائب اولدیغی کبی شخص مجهولك قومانده‌سنه تابع بر جماد قبیلندن بولندیغنه مبنی مظهر تکریم الهی اولان انسانلرك قوت شهادتلرینی احراز ایده‌مامکله ثبوت هلالده شکدن ماعدا برشی افاده‌ایتمز. کتب فقهیه‌ده بیان‌اولنان ثبوت هلال موجبات شرعیهٔ معلومه‌سندن بری بولنمدقجه آخر شعبانده شهر شعبانك وکذلك آخر رمضانده شهر رمضانك بقاسی یقیناً معلومدر . بو یقیندن عدول اولنمز . انجق بر دلیل شرعی ایله عدول اولنور . حالبوکه بویله بردلیل بولنمامشدر .

[شك ایله یقین زائل اولماز] قاعدهٔ فقهیه‌سنه مبنی شکوك و اوهامدن خالی قالمیان حسابات نجومیه و وسائط مذکوره ایله بو بابده عمل اولنمیه‌جغی کمال انکشاف ایله منکشف وائمهٔ حنیفه‌نك ظاهر مذهبلرینه کوره تحریر اولنان فتاوای عاجزانه عین شریعت رحمانیه وموافق حکمت سبحانیه اولدیغی منجلی اولور — الله اعلم .

بولوادین مدرس احمد وهبی

صراط مستقیم — مباحثات قسمی برفکرك له وعلیهنده بیان اولونه‌جق مطالعاته متساویاً کشاده‌در. بویله اختلافلی مسئله‌لرایچون هرایکی طرفك‌مطالعه‌لرینی برآره‌یه‌طوپلایه‌رق اسباب‌حلی تسهیل‌ایلمك رساله‌جه موافق کورلکده‌در. رساله نامنه مباحثه‌یه اشتراك اولنماسی ارباب اختصاصك بر قاچ ذاتدن عبارت اولمایوب سائر فقها وعلمای محترمه جانبلرندن اشتراك ایدیله‌جکنه دائر اولان اعتماده مبتنی‌در. شبهه‌سزدرکه بومسئله‌لرك له‌وعلیه مطالعات‌درمیانیله‌حلنه‌غیرت ایدن ارباب جهد واقدام شایستهٔ تقدیر برخدمت مبروره ایفا ایتمش‌اولیورلر.

لسان مسئله‌سنه دائر

ثروت‌فنونك ۹٤۸ نومرولی نسخه‌سنده علی نصرت‌بكك صراط مستقیمده‌كی مقاله‌مه یازدیغی جوابی كوردم. هرنه قدر بوجواب پك كجیكمش اولسه‌ده علی نصرت بكك جسورانه میدانه آتیلوب جواب یازدیغنه، مسلكارینی محافظه‌یه چالشدیغنه سویندم.

اوقودم، برایكی اوچ‌دفعه اوقودم. مع‌التأسف مقاله‌مده‌كی آچیق سؤاللرمه جواب كوره‌مدم. مقاله‌نك كیزلی معنالرینی آكلامق ایچون تحلیل ایتمكه باشلادم. عرب وفارسی الفاظدن اویدرمه اوزون اوزادی عرب و فارسی تركیبلرله قپالی جمله‌لری تحلیل نه قدر كوج اولسه‌ده اساس فكرلری تحلیل‌ایتدم. مقصدلرینی شوصورتله خلاصه ایده‌بیلدم:

۱ — تورك‌لساننك فصاحتی «عربی وفارسی‌لسانلرینك جواهر كزیدهٔ الفاظ و اثمار برچیدهٔ معانیسی ایله تأمین ایدیله‌بیلمسی.»

۲ — «نقدر آچیق وبیاغی الفاظ ایله سویله‌نسه عوامك ینه ادراك ایده‌مامسی» در.

شوایكی فكری علی نصرت بك بداهت درجه‌سنه كلش دیه تلقی ایتمشدر وشوفكرلرك اطرافنده اوزون اوزادی عربی، فارسی جمله‌لر اویدیرمش‌در. لكن مسئله‌نك اك اساسی، دعوانك اصل تملی‌ده شو فكرلرده‌در. بونلر، دلیللر دكل، مدعالردر.

بن‌عوام‌ایله خواص دماغلرینك خلقتنده فرق‌اولمادیغنی، بیقلرینی فرانسز اصولنجه تزیین‌ایدن استانبوللی بربك ایله اناطولینك قبا بر توركی آره‌سنده دماغاً هیچ فرق بولنمادیغنی، كندی لسانلرنده سویلنیلسه آكلامه‌لرنده شبهه‌م اولمدیغنی‌بیان‌ایدییورم. بنم دعوام بودر. شیمدی‌سزك برنجی‌فكریكزی تدقیق‌ایده‌لم. طوغریسی بودعواكزی غریب وكولنج بولیورم. بردیلك فصاحتی اودیلك بشقه لسانلره اسیر قالماسیله اولدیغنی دعوی ایده‌جك سزدن بشقه عالمده هیچ بر محرر كلمه‌مشدر، دییه‌بیلورم. هم‌ده كلیه‌جكدر. بوفكرك‌اختراعی شرفی‌طبیعی سزه، یالكز سزه مخصوصدر.

لسانك فصاحتی؛ دیلك كنیشلمه‌سی، سوزلرك هردرلو مجازی معنالرده استعمال ایدلمسی وبشقه لسانلردن سوز آلنمامسی وبیوك‌بر احتیاج حالنده اجنبی سوزلری كندی دیلك قواعدینه تابع ایدلمسی ایله اوله‌جقدر. بتون عالمك دیللری حقنده بو قاعده بردر. هم‌ده بوتون عالمك دیللری بوصورتله كوزللشمشلر، كنیشلمشلردر. ایشته كوزمزاوكنده عرب لساننك فصاحتی، فارسی لساننك كوزللكی بو مسلكی تعقیب ایتمه‌لرندن حصوله كلش بركالدر.

شبهه‌سز بوقاعده‌دن بزم تورك لسانمزده استثنا ایدیلمیه‌جكدر، سزك عثمانلی تورك دیلكزده آنجق شو یولده ترقی ایده‌جكدر. بونك ایچون عثمانلی تورك دیلكزك ایلریله‌مسی ایچون شویولدن كیتمك وبوصورتله حركت ایتمك لازمدر.

شمدیكی‌حالده اصطلاحاتكزایچون سوزیكز بولنمازسه‌ده وبعض تعبیرلر ایچون عربی، فارسی سوزلرینه احتیاج وار ایسه‌ده بونلری «مسافر» اوله‌رق قبول ایدوب بونلره هیچ بروقت قاپیتولاسیون حقنی ویرمه‌ملی، بونلرك هپسنی كندی قاعده‌كزه تابع بولندیرملی، یازدیغكز كتابلر، رساله‌لر، مقاله‌لر هپ لسانكزك ساده‌لشمه‌سنه خدمت ایتملیدر.

اولكی مقاله‌مده دیدیكم كبی بومسئله سزك یالكز دیلكزك‌دكل، بتون‌حیاتكزك‌اساسی، تملیدر. بتون‌سیاسی‌ومدنی، اقتصادی‌واجتماعی اصلاحاتكز بوكا باغلیدر.

ایكنجی مسئله‌یه. یعنی‌عوامك ادراك ایدوب ایده‌مه‌مسی‌مسئله‌سنه كلنجه؛ نجه بداهت درجه‌سنه‌كلش بو فكر آوروپا تاریخ اجتماعی وسیاسی‌لریله اثبات ایدلمشدر. بوكون آوروپا ممالكنك پارلامنتولرنده‌كی بیوك بیوك عمله فرقه‌لری، آوروپانك مصادمهٔ اقتصادیه‌سنده بیوك‌اهمیتی حائز ملیونلرجه‌اعضایه مالك سوسیال ودیموقراط‌فرقه‌لری عجبا نره‌دن كلشدر، نره‌دن چیقوب مصادمه‌یه باشلامشدر، نره‌دن كندیسنك‌منفعتنی آكلامشدر؟ عوام‌ادراك‌ایده‌مه‌مشسه نه‌دن آوروپانك عوامی صنایع نفیسه‌یه، ادبیاته تأثیر ایتمشدر؟ نصل بتون آوروپاده بیوك «عوام» مسلكی‌میدانه كلشدر؟ دیمك‌اورانك‌عوامی آكلایورلر، ادراك‌ایدییورلرمش... اویله‌ایسه نیچون‌بزم‌تورك عوامز آكلامیه‌جق؟ نیچون آوروپالیلرك ادراك ایتدیكی برشیئی توركلر ادراك ایده‌میه‌جك؟ بونك‌سببی نه؟ سزك‌توركلری وخصوصاً توركلرك عوامنی‌بیلمدیككزدن بشقه بوفكریكزك برسببی وارمی؟ وارسه‌كوسترك! یوقسه‌بیلمدیككز هرشیئی یوق دیه دعوایه قالقشمه‌یكز.

سز عوام ایچون كتابلر یازدیكز، رساله‌لرنشرایتدیكز، مكتبلر آچدیكز، قونفرانسلر ویردیكزده آكلامه‌دیلرمی؟ محررلریكز آنلره عالی‌فكرلر آكلاتمق‌ایسته‌دیلرده‌عوام: «بوفكرلریكز پك‌عالی،بزه‌بیاغی فكر ویریكز» دیدیلرمی؟ محمدامین بكك شعرلرینی آكلایانلر سزك یازدقلریكزی آكلامازلرسه بونده‌كی قباحت‌فكریكزده اولمانجه‌دیلكزده اولمق لازم كلزمی؟ [مثلا ثروت فنونده‌كی مقاله‌كزده ۱٤٤۰ سوزك یالكز ۳٦۸ ی توركجه‌در؛ بونلرك چوغی‌ده ادوات.]

بن‌سزك كبی‌توركلرك بتون اقوام مدنیه‌دن آشاغی اولدیغنه‌اعتقادم اولمدیغندن، بتون عالمه عام‌اولان قاعده‌لردن توركلرك براستثناتشكیلیله دماغلرینك ضعفنه سؤ ظنم بولنمادیغندن، بو وقته قدر عوامكزك آكلامدیغی شیلردن سز یازیجیلری سز «ادبی لسان» محررلرینی تعییب ایدییورم. بونلرك بو وقته قدر مدنیتكز علیهنه یاپدقلری حركتلرك اك بیوك فاعللری سزدیه اعتقاد ایدییورم وبو صورتله سزی شایان مؤاخذه كورییورم. هیچ شبهه‌سز بو خصوصده اك بیوك قباحت عوامه آكلاتمق وظیفه‌سی اولان محررلریمزك وظیفه‌لرینی ایفا ایتمه‌ملری‌دردر.

عوام وخواصه مخصوص آیری آیری ایكی دیل مسئله‌سی قرون اولاده، حتی قرون وسطاده تطبیق ایدلمش ایسه‌ده یكرمنجی عصرده تطبیق ایدیله‌مه‌مكده‌در. برعادت، برقانون اجتماعی آلتنده یشایان عوام

ایله خواصی نه‌یولده آییرملی؟ نره‌یه خط حدودی چیزمه‌لی؟ بو ایکی صنف [آکر وارســه] بتون حیات اجتماعیه‌لرنده یکدیکرینه محتاج اولدیغندن وهر بری دیکرینك معنوی ومادی تأثیرلری آلتنده اولدیغندن طبیعی بونلر آره‌سنده نه ایکی دین، نه ایکی دیل حاصل اوله‌جقدر. شو حالده سز خواص محررلرینه اوقویجیلر نره‌ده بوله‌جقسکز؟ بونلرك یازدیغی کتابلره، سویله‌دیکی فکرلره نره‌دن شاکردلر بوله‌جقسکز؟ سزك کبی فقیر برملتده وطبعاً دیموقراتیف برقومده آیری فکرلی، آیری تربیه‌لی، آیری عادتلی، آیری لسانلی آیری ادبیاتلی برصنف نره‌دن بوله‌جقسکز؟ له‌الحمد بوصنف نه سزده ونه‌ده بزده اولمامش؛ بوندن صکره‌ده اولمیه‌جقدر. برکویلك سفالتیله برعائله‌نك سعادتنی تأمین ایدن برصنفك بولنماسی بزم تورك تاریخنك اك بیوك مابه‌الافتخاری اولدیغی کبی اجتماعی ترقیاتمز ایچونده بوکبی اجتماعی برمانع ترقینك اولمدیغی پك سوینیله‌جك برحقیقتدر. تاریخك یاپامادیغی خواص وعوام صنفنی طبیعی علی نصرت بك و آرقداشلری یاپامیه‌جقدر. وبالطبع خواص دیلی فکری‌ده خیال حالنده قاله‌جقدر. بز تورکلر کرك شمالده کرك جنوبده هر وقت دیموقرات اولمشز؛ هر وقت سلطانلرمز پادشاهلرمز، وزیرلرمز، عالملریمزله مناسبتمز آرقداشجه برادرجه اولمش شمدیده اویله اولیور بز طبعاً دیموقراتلرز، دیموقرات اوله‌رق یشایه‌جغز، دیموقرات اوله‌رق ترقی ایده‌جکز.

شونك ایچون بزم تورکلرك آره‌سنده [نره‌ده اولورسه اولسون کرك روسیه تورکلری وکرك عثمانلیلر آره‌سنده] برفکرك ترقیسی ایچون اك بیوك شرط وارسه اوده عوامك منفعتنی کوزتمکدر. طبیعی بتون افکارك آکلاشلماسنك سببی اولان دیلده‌ده، بتون افکارك ترجمانی اولان ادبیاتده‌ده بوشرط اجرا ایدیله‌جك، بوفکر تعقیب ایدیله‌جکدر: لسانك عوام آ[illegible]ر درجه‌ده ساده‌لشدیرلمسی!..

ایشته شو ساده لسان سایه‌سنده بز شمدیکی جاهل عوامك فکرینی آچیق و آنلرك اویومش دماغلرینی حرکت ایتدیرمك و آنلری مانع ترقی دکل، افکار مدنیه‌مزك محافظی یاپمق ایستیورز.

بوندن بشقه لسانك ساده‌لشمه‌سنك بیوك فائده‌لری دها اولدیغی طبیعی انکار ایدیله‌مز. مثلا سزك، عثمانلی تورکلرك ادبیاتی شمدیکی کبی یالکز استانبولده برقسم خلق اوقومیوبده آناطولینك کویلرنده، قفقاس طاغلرنده، آزربایجان شهرلرنده، و ولغا نهری بوینده‌کی قرائتخانه‌لرده اوقونسه عجبا علی نصرت بکله سلیمان نظیف بکك، وبونلرك مسلکداشلرینه [آکر وارسه] نه اوله‌جق؟

نامق کمالرك، عبدالحق حامدلرك، خالد ضیالرك وسائرلرینك اثرلری یکرمیشر قرقربیك نشر ایدیلسه بونلردن کیم متضرر اوله‌جق؟ محررلریکز قلملری ایله معیشتلرینی تأمین ایدوب ادبیات ایله هیچ مناسبتی اولمیان حکومت خدمتلرینی براقوب حر برر محرر اولسه‌لر بوندن ادبیاتکز متضرر می اوله‌جق؟ بوقدر ساده برفکری آکلامیان کونش کبی آچیق بر دوشنجه‌یی دوشنه‌مین بر انسان وارمیدر؟ اویله ایسه نیچون ســاده‌لك علیهنــده او قدر اوزون اوزادی عرب وفارسی ترکیبلرله اویدرمه‌لر یاپیورسکز؟ نیچون بوقدر بدیهی برفکره قارشی متعصبانه عناد ایدییورسکز؟ بونك سببی نه؟ نجه بونك اك بیوك سببی سزك ترکجه بیلمدیککزدر.

قزانلی عیاض

مواعظ

٦٢ درس — ٣ تموز ٣٢٥

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم. بسم الله الرحمن الرحیم.

﴿انما جزاؤ الذین یحاربون الله ورسوله ویسعون فی الارض فساداً ان یقتلوا اویصلبوا اوتقطع ایدیهم وارجلهم من خلاف اوینفوا من الارض ذلك لهم خزی فی الدنیا ولهم فی الاخرة عذاب عظیم. ان الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم فاعلموا ان الله غفور رحیم﴾ صدق الله العظیم.

(انما جزاؤ الذین...) یعنی «یحاربون اولیاء الله». بوراده حذف مضاف وار. شول کیمسه‌لرك جزاسی... یعنی شول کیمسه‌لر که الله ایله رسول ایله محاربه ایدییور. یعنی اللهك ورسولك سوکیلیسی اولان مؤمنلرله محاربه ایدیور... قطاع طریق اولمشلر، یوللری کسرلر، غصب وغارت ایدرلر. یوللرك سلب آسایش وامنیتنه بادی اولورلر، قطاع طریقلر، باغیلر... جناب باری کندیله محاربه عد ایدییور، مؤمنلرله محاربه ایدن کیمسه‌لری. بونلر کویا الله ایله، رسول ذیشانی ایله محاربه ایدییور.

بونلر دها نه‌یاپارلر؟ (ویسعون فی الارض فساداً) یریوزنده مفسد اولمغه سعی ایدرلر. «فساداً» کلمه‌سی یا حالیت اوزره منصوب، «مفسدین» دیمك، مفسد اولدقلری حالده سعی ایدرلر، فساده چالیشیرلر، اختلاله سبب اولورلر، اهالی‌یی بربرینه قاتارلر، ساعی بالفساد اولورلر.. یاخود مفعول له‌در، تعلیل ایچوندر. اورته‌لغی افساد ایچون سعی ایدرلر، قوشارلر، اوغراشیرلر... بونلرك جزاسی نه‌در، بیلیرمیسکز؟ هم بوجزا یالکز دنیاده دکل. آخرتده‌ده وار. درت شیئك بری در بوجزا. بودرت شیدن خالی اولماز. جنایتك درجه‌سنه کوره جناب باری قرآن کریمده درت مرتبه جزا تعیین ایتمش. بویله مفسدلرك جزاسی نه‌در؟

١ — (ان یقتلوا) قتل اولنورلر، بویونلری اورولور.

٢ — (اویصلبوا) یاخود آصیلیرلر..

٣ — (اوتقطع ایدیهم وارجلهم) یاخود برالیله بر آیاغی کسیلیر.

(من خلاف) فقط خلافنــه اوله‌رق . یعنی صاغ النی بیــله کندن ، صول آیاغنی طوپوغندن .

٤ — (اوینفوا من الارض) یاخود نه‌یاپلمق لازم کلیر ؟ بردن بونلر نفی اولنور . مکانلرندن قالدیریلیر . یعنی حبس ایدیلیر . ایشته یوق ایدیلمش اولور .

بعضلری «حبس» ایله تفسیر ایدرلر . کذلك نفی وتغریب ، بوده جزای شرعیدر . نفی ایدیلمك ، اوزاق یره ، منفایه کوندرلمك ، ایکیسنده‌ده بو اولور .

(ذلك لهم خزی فی الدنیا) ایشته دنیاده بونلرك جزاسی بودر ، خزی وهلاکدر ، ذل وحقارت ، خیبت وخسراندر .

(ولهم فی الاخرة عذاب عظیم) صــوکرا بونلر ایچون آخرتده عذاب عظیم واردر .

بو تعیین ایدیلن جزا دنیاده‌کی عقوبتدر . آخرتده‌کی عذابده چوق بیوك . آسایشی اخلال ایدرلر . بوجهتله دینلری ، وطنلری مخاطره‌یه دوشر . هرکســك حضور قلبی محو اولور ، معیشتی مختل اولور . اورته‌لقده امنیت قالمانجه هیچ برانتظام قالیرمی ؟

شیمدی ایشــته درت مرتبه‌در بوجزا . ابن عباس حضرتلری بویله تفسیر ایتمشدر ، «او» کله‌سی تخییره دکل ؛ توزیعه محمولدر . یعنی جنایتك درجه‌سنه کوره :

اکر قطاع طریق اولانلر آدم اولدورمشلرسه ، اوته‌کنی بریکنی قتل ایتمشســه ، مالنی آلمامش ، یالکنز جانه قیمش . . . اوحالده اوده قتل ایدیلیر .

یوق اکر مالنی‌ده آلمش اولورسه او وقت آصیلی . چونکه ایکی جنایت اجتماع ایتدی . هر ایکیسنه جرأت ایتمش .

اکر آدم اولدورمه‌مش ، جانه قییمه‌مش‌ده یالکز کلنك کچه‌نك مالنی غصب ایتمش ، یول کسیجیلکی ایتمش اولورســه اونلرك بر الی برده آیاغی کسیلیر . مالی الدیغی ایچون الی ؛ فساده قوشدیغی ایچون ، یوللری مخاطره‌یه دوشوردیکی ایچون ، آیاغی کسیلیر .

یاخود آدم اولدورمه‌مش ، کیمسه‌نك مالنی‌ده آلمامش ، یالکز اوته‌کنی بریکنی قورقوتمش ، تهدید ایمش ، ساعی بالفساد اولمش ؛ شره دلالت ایتمش . فقط فعله چیقمامش ؛ کیمسه‌یه برضرر اولمامش ، فقط یاپمه‌یه چالیشمش ، یوللری کسمش ، امنی اخافه ایتمش . اخافهٔ امت وشره دلالت هرنه درلو اولورسه اولســون جزاسی نفی‌در . بونلر حبس اولنورلر . یاخود نفی اولنورلر . اویله بریره‌که اوراده برشی یاپه‌میه‌جق ، اویله بردیار بعیده‌یه نفی وتغریب اولنور .

ایشته بتون مفسرین بویله تفسیر ایدرلر :

نفی جزاسی (حبس) و (تغریب) دیمکدر . سببی‌ده اودر دییورلر : «اخافهٔ امت» ، «شره دلالت» . برحدیث شریفده «من اخاف مؤمنا بسلاح فعلیه لعنة‌الله» بیورلمشدر .

شره دلالتده ساعی بالفساد اولانلرك هپسی داخلدر . خفه‌لك ایدنلر ؛ کرك سلطان ذیشانه ، کرك نفوذ واقتدار صاحبلرینه ؛ کرك لسانیله ، کرك قلمیله . اویله اسناده جرأت ایدرکه خانمانی سونه‌جك ، اولاد وعیالی ســورونوب قاله‌جق . کندی منفعتی ایچون ، یاخود جبلتی مردار اولدیغی ایچون . بویله برشره دلالت ایدرسه اکرفعله چیقمازسه اونك ینه جزاسی جزادر . قول عفو ایتســه الله حلال ایتمز . حدشرعی بودر . حدقذف ، حدزنا ، حدسرقت . . . بونلر هپ «حق‌الله» . بز «حقوق عمومیه» دیرز . عموم ناســك سلامتی ایچون جزایه چارپدیریلیر . الله انتظام عالمی وقایه ایچون شو احکام شرعیه‌یی وضع ایتمش .

ایشته جزالری بودر . (الاالذین تابوامن قبل ان تقدروا علیهم) یالکنز کیملر جزادن قورتولور ؟ نه قتل اولنور ، نه صلب ، نه الی ایاغی کسیلیر ، نه باشــقه برشی اولور ؟ کیملردر بونلر ؟ (الا) استثنا اولنور . (الاالذین تابوا) انجق اول کیمسه‌لرکه توبه ایتدیلر ، تائب ومستغفر اولدیلر ، اصــلاح نفس ایلدیلر . نه‌دن اول اما ؟ (من قبل ان تقدروا علیهم) سز آنلره قادر اولمازدن اول . کندیلرینه غلبه ایتمه‌دن . مصــالحه‌دن اول ، حکومتك النــه کچمه‌دن . . . الله قورقوسیله نادم اولمش ، اصــلاح نفس ایتمش ، او جنایتلردن بردها فراغت ایده‌جکنه ندامت کتیرمش اولورســه (فاعلموا ان الله غفور رحیم) بیلکنزکه بونلر حقنــده الله غفــور رحیمدر .

یعنی حقوق‌الله ســاقط اولور . حد شرعی اوله‌رق بودرت جزانك بریسنی یاپمق لازم کلمز . اما حقوق عباد باقی‌در . الله کندی حقنی عفو ایدر . مادام توبه‌کار اولدی ، قول قورقوســندن دکل ، بلکه الله قورقوسندن ترك ایتمش . اولجه قطاع طریق اولمش اما صوکرا الله قورقوسی کلمش ایچنه . توبهٔ صحیحهٔ شرعیه مجرد الله قورقوسندن اولور . دها یاپسه یاپه‌جق . فقط : «نه‌یاپییورم ، دیر ، بویله کیدرسه‌م بنی الله معذب قیله‌جق» دیه دوشنور ، توبه‌کار اولورسه حقوق عمومیه دعواسی ساقط اولور . اوکیمســه‌یه حدشرعی ، یعنی قتل ، قطع ، نفی وتغریب یوق .

اما قول حقی ساقط اولماز . بریسنی اولدورمش ، کلش استیمان ایتمش . قول حقی ساقط اولورمی ؟ اولماز . مقتولك ولیسی دعوی ایدرسه قصاص اولنور . استیمان ایدرسه حکومت برشی دیمز . چونکه برکناه ایشــلینجه ایکی حق وار : حق‌الله وحق عبد . قول حقی کیمسه‌ده قالماز . حضرت ذوالجلال بر حدیث قدسیده : (اناظالم ان فاتنی ظلم ظالم) دییور . بن ظالم اولورم ، اکر برظالمك ظلمی بنی فوت ایدرســه . برظــالمك ظلمندن طولایی مظلومه دنیا وآخرت نصرت ایتمزسه‌م ، یعنی برمظلومك حقنی ظالمدن آلمازســه‌م بن ظالم اولورم . مطلقا کیمسه‌نك کیمسه‌ده حقی قالماز . دنیاده آلمازســه آخرتده آلیر .

اکر توبه ایدرســه الله حقی ساقط اولور . کرك قطاع طریق اولســون ، کرك باشقه درلو بر جنایت ارتکاب ایتســون . بریسنی اولدورمش ، صوکرا الله‌ه صیغنمش ، الله عفو ایدر . لکن قصاص اولمازسه قول حقی ساقط اولماز ، اکر قصاص ایدرلرسه او وقت

قول حقیده ساقط اولور ، یالکز توبه ایله قورتولوش یوق .

اونك ایچون بو آیت جلیلهده ؛ (من قبل ان تقدروا علیهم) قول شریفندن نه استنباط اولنور ؟ اله کچمزدن اول اشقیادن بریسی مجرد الله قورقوسیله توبه‌کار اولورسه الله : — غفور رحیم بن ، دییور ، آخرتده عذاب ایتمم . دنیـاده‌ده جزا تعیین ایتمم . یعنی حد شرعی اوله‌رق شـونی یاپك دیمم اما قول حقی وارسه براقام . براقیرسه‌م او وقت ظالم اولورم . بن ظالم اوله‌مام . . .

مابعدی وار

ژاپونیاده دین اسلام انتشاره باشلایور

ژاپونیایه عائد مشهور سـیبریالی عبد الرشـید ابراهیم افندینك رسـاله‌مزه کوندرمکده اولدقلری مکتوبلری منتظماً نشر ایدییور وژاپونیاده انتشاری آرزواولونان دین مبین اسلامك اسباب ووسائل نشری حقنده‌کی تشبثاتی دائما تعقیب ایلیورز . مخابرفاضلمز مکتوبلرینك برنده ژاپونیـاده ایلك شجرهٔ اسلامی غرس ایدرك حیات واستقبالنی نشر اسلام امنیهٔ جلیله‌سنه حصر ایدن محترم برذاتدن بحث ایتمش وبومقصد اغورنده حائز اولدیغی رتبهٔ عسکریه‌سنی فدا ایدرك عزیمت ایلدیکی ژاپونیاده مظهر هدایت‌اولان زوجه وقائن والده‌سیله یکانه اسلام عائله‌سنی وجوده کتورن مصرلی برکنجی ، احمد فضلی بکی بتون عالم اسلامه تقدیم ایلمشیدی .

مخابرمز عین زمانده فضلی بکك ژاپونیاده‌کی طرز مسـاعیسنی تصـویر ایتمش اولدیغندن بتون قارئلرمزله برابر بوغیور کنجك بالدفعات جم غفیر محضرنده اسلامك دین فطری بشر اولدیغنه دائر ویرمش اولدیغی قونفرانسلرك ژاپونلرجه کال اهمیتله تلقی اولنه‌رق تأثیرات حسنه وجوده کتیردیکنی واسلامیت لهنه تدریجی برجریان افکار حصوله کلمکده اولدیغنی دخی مع‌المسار آکلامش ایدك .

ایشته بومجاهد محترم مملکتمزك اخیراً نائل اولدیغی مشروطیتدن نصیبه‌دار بولندیغی فیوضی کوره‌رك قریرالعین اولمق ودار الخلافه‌جه بوقبیل تشبثاتك صور تلقیاتنی اکلامق اوزره شهرمزه ورود ایتمش واولکی کون دخی اداره خانه‌مزی زیارت ایلمشدر .

حقایق‌اسلامیه‌یی ژاپونیایه نشرایدن، مملکتنی مالملکنی براقوب صرف برسائقهٔ حمیتله تادنیانك اوبر اوجنه کیده‌رك فی‌سبیل‌الله نشر دینه اوغراشان بوغیرتلی مسلمانله ملاقاتمز اخوت اسلامیه‌نك تأمین ایلدیکی صمیمیتك پك روحنواز برمثال بهینی تشکیل ایتدی .

فضلی بك غایت سویملی برذاتدر . ناصیهٔ درخشـانده منجلی اولان انوار اسـلامیه صافیت روحنی ، علویت سریره‌سنی درحال مخاطبنه احسـاس ایدر . سـناً اوتوز بش یاشنده تخمین اولنور . عربجه ، انکلیزجه ، فرانسزجه‌یی مکمل قونوشیور ، ژاپونجه‌ده افادهٔ مرامه مقتدر ، ترکجه ایچونده بیوك برهوس کوسـتریور . طبیعی مباحثه‌مز عالم اسلامه متعلق تشبثات متصوره ومستقبله‌لری ایله ژاپونلرك اخلاق ومعتقداتی حقنده‌کی تتبعلرندن استحصال ایلدکلری نتایجه دائر اولدی .

فضلی بك ژاپونلرك اخلاق وعادات ملیه‌لرینی اسلامیته پك یقین بولیور . وژاپونلرجه تبدیل دین حالنده اسلامیتك قبول اولنه‌جغنه قانع ومطمئن بولونیور .

بوخصوصده کندیلری ایچون امیدبخش‌اولان جهات ژاپونلرك نظافته اولان فرط اعتنـا ودقتلری ، ذکا ودرایتلرینك مکتسـبات علمیه سـایه‌سنده مترقی بولونمسی حسبیله حقیقته ، معقولاته قارشی اولان حرمت ومفتونیتلریدر .

ژاپونلرجه مسـلمانلرك ابدستی ، غسلی ، نظافت دینیه‌سی پك تقدیر اولونیور ؛ هله نمازده مشهودلری اولان خضـوع وخشوع پك خوشـلرینه ، پك ذوقلرینـه کیدیور ؛ وحدانیت الهیه‌یی ، صفات سبحانیه‌یی ، حیات پیغمبری‌یی، خلاصه کافهٔ عقائد اسلامیه‌یی نصایح واحکام قرآنیه‌یی ایشتدکجه طبایع وفکرلرینه اولان توافق تامدن طولایی اسلامیته قارشی قلبلرنده درحال برمحبت حصوله کلیور .

ژاپونلر دائما منطقی بولونمغی ، محاکمه ومعقولاتدن آیرلمامغی شعار مخصوص ایدندکلرندن دین خصوصنده‌کی نقصـانلرینی اعتراف ایدرلر . وحقیقته واصل اولمغه پك زیاده خواهشکر بولنورلر .

عقائد خرستیانیه‌نك تثلیث کبی مسائلی ژاپونلرجه پك قاریشیق کوریلیور ؛ بنابرین خرستیان میسیونرلرینك بیوك مقاسده‌کی فداکارلقلری دائما عقیم قالیور ؛ فقط اسلامیتك بتون معقولاته مستند عقائد سیاسیه واحکام اصلیه‌سنی قبولده هیچ تردد ایتمیورلر .

فضلی‌بك شوملاحظه‌لرك، تشبثاتی حقنده‌کی تأثیراتنی تصورایدرك عیناً شو سوزلری سویلدی: « ایشته بواستعداد بزه‌بیوك امیدلرویردی وبزی عظیم بر فعالیت و غیرته سوق ایتدی . بوکون بنم برارقداشم دها وار ، که پك‌فاضل وعالم برذاتدر، هندعلماسندندر. هندستانده واوطرف مسلمانلری آره‌سنده بیوك برنفوذ وشهرت صاحبی در . بلکه سزده ایشتمش‌سکزدر : « برکة الله افندی » بش سنه ایچون ژاپونیایه کلشدر. هنوز ایکی‌سنه اولدی. ژاپون لسان مکتبنده اردو لسانی معلمی‌در. نطقلری اهـالی‌یی اویله جذب ایدیورکه اوراده برجامع ومدرسه‌مز اولسه ژاپونلر منبرك اطرافنی هیچ بوش براقمایه جقلردر. بونك ایچون هرشیدن اول برمسجد انشاسنه تشبث‌ایتدك. ژاپونلرله، ژاپون اعاظم رجالیله بونی مذاکره ایلدك. زیاده‌سیله تقدیر وتصویب ایتدیلر. چونکه ذاتاً اکثر اعاظمك معتقدات وجدانیه‌لری عقائد اسلامیه‌یه مخالف‌دکلدر. دین‌اسلامك علویتی تقدیر ایتمشلردر. بونك ایچون برمسجدانشاسی خصوصنده الدن‌کلدیکی قدر معاونتدن کروطورمایه جقلرینی تأمین ایتدیلر. اوصره‌ده ایدی‌که بن‌ژاپونیادن حرکت ایتـدم . کچن کون برکة‌الله افـندیدن برمکتوب الدم جامع ایچون لازم اولان یرك ژاپونیا طرفندن ویریلدیکنی تبشیر ایدیور ؛ هم اویله معتنا برموقعده‌که میقادو جنابلرینك قصرینـه پك یقین . انشاآتـه کفایت ایده‌جك پاره‌ده حاضرلانمش. یقینده انشاالله انشاآت

باشلایه جقدر. شمدی سزدن بکله‌دیکمز شی، بو امرعظیم حقنده بتون مسلمانلرك نظر دقتلرینی جلب و بوتشبثك اهمیتنی تقدیر ایده‌جك نشریاتده بولنمق، عالم اسلامه ژاپونیاده نشر اسلامیت ایچون برجمعیت تشکل ایتدیکنی بیلدیرمکدر. احوال و تشبثاتمزدن سزی منتظماً خبردار ایده‌جکز. شیمدی مصره کیدییورم. اوراده‌ده بو تشبثمزی اکلاده‌جغم ومؤخراً بحراً یولده مسلمان مملکتلرینه اوغرایه‌رق ژاپونیایه عودت ایده‌جکم. طبیعی هر اوغرادیغم محلدن‌ده سزه خبر کوندریرم. ژاپونیایه کیدر کتمز جامعك بر آن اول اکمال انشاآتنه صرف همت ایده‌جکز. جامع اکمال اولندقدن صوکرا درالخلافه‌دن معاونت بکله‌یه‌جکم. بر امام، بر مؤذن کوندرلمسی ایچونده رجاده بولنه‌جغم. بونلر علوم دینیه‌یه فنون حاضره‌یه وقوف ایله برابر انکلیزجه‌ده تکلم ایده‌بیلملی درلر. بز بونلرله ایشه باشلار، اوراسنی مرکز اتخاذ ایله، سائر یرلرده ده شعبه‌لر تأسیس ایدرز. ژاپونجه وانکلیزجه عقائد و احکام اسلامیه‌دن باحث هفته‌لق بر غزته‌ده نشر ایده‌جکز. ایشك جدیتی، نتائج حسنه‌سی کورولنجه بالطبع اووقت هر مسلمان بزدن زیاده غیرته کله‌جکدر.

اوراده نشر دین ایچون بر خرستیان جمعیتی واردر: «کنج خرستیانلر جمعیتی» تمام سکسان میلیون سرمایه‌یه مالکدر. تشبثاتی منتج موفقیت اولمامقله برابر نشر واقدامده قصور ایتمیورلر. ژاپونلر متفکر، محاکمه‌لی برقوم اولدقلرندن غیر معقول کوردکلری فکرلره اعتقادله قاپیلمایورلر. یوقسه اوجمعیتك بواغورده صرف ایتدیکی پاره‌لر عقللره حیرت ویرر. رسالتپناه صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینك علیهنده رساله‌لر ترتیب ایتمشلر. وغایت فنا برفطوغرافده اویدورمشلر، بتون ژاپون ممالکنه نشر ایدییورلر. ژاپونلری اسلامیتدن تبریده چالیشیورلر. فقط حقیقت دائما حقیقتدر؛ بوکون دکلسه یارین، یارین دکلسه اوبر کون اسلامیتك علویتی وبتون بشریت ایچون بردین فطری بولندیغنی عموم جهان معرفت اکلایه‌جقدر. ژاپونلرك ایسه انشاءاه عهد قریبده بوحقیقته وصوللری مأمولدر... ژاپونیایه مواصلتی متعاقب سزه جامع شریفك قروکیسنی، وانشاآتی مصور رسملرینی کوندره‌جکم. سزده اوزمانه قدر دمین سویلدیکم اوصافی جامع امام ومؤذنلر یتشدیرمکه غیرت ایدرسکز.»

..

مجاهد محترمك شوصمیمی سوزلرینه برشئ علاوه ایتمکی زائد کورور وحرز وحفظ صمدانیده مصون ومحفوظ قالملری تمنیاتیله ادعیهٔ موفقیته تردیفاً کندولرینی تبریك وهممات واقعه‌لرندن طولایی بتون اخوان دین نامنه عرض تشکر ایلرز.

..

دون اویله‌دن صکرا ایدی، فضلی بك برمسرت تکرار اداره خانه‌یه کلدی، «البشری، البشری» دیه برکةالله افندیدن کلن مکتوبی اوزاتدی. اوقونجه اکلادقکه (یاسوتاروهانجیو) اسمنده برژاپون اهتدا ایتمش، اصول وفروع دینی تحصیل ایتمك اوزره دارالخلافه‌یه متوجهاً حرکت ایلمش. بش اون کونه قدر مواصلتی مأمول. فضلی بکی تبریك ایتدك، ویقینده انشاءاه ژاپونلرك فوج فوج مظهر هدایت اولملرینی تمنی ایلدك. مکتوبی عیناً درج ایله قارئلرمزی‌ده مسرت حاصله‌یه تشریك ایدییورز:

بسم الله الرحمن الرحیم

حامداً ومصلیاً ومسلما

الی الاخ العزیز المحترم احمد فضلی افندی ایده‌اه تبارك وتعالی بروح منه

ایها الاخ الکریم هذا کتاب منی الیکم لیخبرکم بامر عظیم فیه صلاح الاسلام والمسلمین ونجاح الشرق والشرقیین امر دعونا نرضی — یااخی انا ارسل الیکم قریباً (ای بعد عشرة ایام اواقل او اکثر منها) رجلاً ژاپانیاً شغف بالاسلام حباً ویرید تحصیل مبانیه ومسائله من اصولها وفروعها فی دارالخلافة — قسطنطنیه — وداعیاً قومه الی الاسلام. وعزمه بتحمل المشاق فی طلب هذا المرام حتی لایضن بنفسه فیه. هومبنی علی اعتقاده ان فلاح قومه ووطنه موقوف علی قبولهم الاسلام — والا لانجاة لهم — لان بین ایدیهم شعاب ووعور ووهاد وصخور لاامکان لهم باقتحامها ولاطاقة لهم باذالتها. الدیانة البودیه قدبلغت من الکبر عتیاً وردت الی ارذل العمر فما بقی فیها من الحیوة الاقلیلا. وکذلك الحال بالادیان القدیمة کلها — اما النصرانیة فقدتزلزلت ارکانها فی مراکزها من اوربا وامریکا فانها هی الیوم حیلة لاسترقاق الاقوام وتسخیر الممالك فهی لاتصلح ان تحیی الموتی. لانها میتة بنفسها. اما الاسلام فهودین شاب فیه حیوة تسری فی من یدخل فیه. واخوة الاسلام فهی قوة عظیمة لاقبل للناس بها وعروة وثقی لاانفصام لها وان اراد الاعدا باطفاء نورها وسعی الجبابرة بهدم بنائها — وکفی بالله شهیداً — هو الذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله. واسم هذا الرجل. «یاسوتاروها نجیو».

٣ تموز ١٩٠٩ محمد برکةالله

«توکیو»

احمد ساقی بك مطبعه‌سی — مدیر مسئول: اشرف ادیب — اصحاب امتیاز: ابوالعلا واشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالى جاده‌سنده اداره مخصوصه

صراط مستقيم
۱۳۲۶

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جديده مع الممنونيه قبول اولنور. درج اولنميان آثار اعاده اولنماز

دين، فلسفه، علوم، حقوق، ادبياتدن وسياسياتدن وبالخاصه كرك سياسى وكرك اجتماعى ومدنى احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بردفعه نشر اولنور.

صاحب ومؤسسلرى :
ابوالعلا زين‌العابدين — ح. اشرف اديب

	سنه‌لكى	الى آيلغى	غروش
ولاياتده	۸۰	٤۰	»
ممالك اجنبيه‌ده	۸۰	٤۰	»

تاريخ تأسيسى
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥۰ پاره‌در

قيره‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى ۲۰ غروش فضله آلنير

درسعادتده پوسته ايله كوندريليرسه ولايات بدلى اخذ اولنور

عدد : ٥۱ — ۱۰ شعبان ۳۲۷ پنجشنبه ۱۳ اغستوس ۳۲٥ — ايكنجى جلد

مقام جليل مشيخت اسلاميه‌دن بالعموم نائب ومفتيلرله كافهٔ بلاد اسلاميه علما ومشايخ كرامنه خطاباً تسطير وارسال قلنان بياننامه‌در :

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العالمين والصلاة والسلام على محمد و آله وصحبه اجمعين.
صلاح عالم فاطر عوالم اولان الله ذوالجلال حضرتلرينك مقتضاى ارادهٔ ازليهٔ سبحانيه‌سندن اولمغله عقل واذعان ايله امور شخصيه واجتماعيه‌سنده تدبير وتصرفه قادر يارادديغى انسانى (هو الذى جعلكم خلائف فى الارض) ماصدقنجه روى زمينده حاكم و(سخر لكم مافى السموات ومافى الارض) مقتضاسيله محتويات زمين و آسمانى منافع انسانيه‌يه خادم قيلمشدر. ايشته بو حكمت جليله موجبنجه انسان ارادهٔ جزئيه‌سيله قواى كونيه‌يى تسخير واستخدامه مقتدر بولنمغله تنظيم امور عالمله مكلف طوتلمش وابناى بشر بيننده حصول صلاح ونظام توحيد آمال ومنافعه موقوف اولوب انسان ايسه بازيچهٔ هواى نفسانى ونفس امارهٔنك شر افساد و اغواسندن قورتلمق ايچون محتاج ارشاد ربانى بولنديغندن خالق ذوالمنن حضرتلرى كمال فضل و مرحمتندن انبياى عظام ارسالى و كتب و احكام انزالى ايله عقل ابتدائينك استخراج و استنباطنده كوجلك چكه‌جكى مصالح عموميه احكام وقواعدينى واصول صلاح وسعادتك نور اخلاص وايمان ايله طريق عقله تبعيتده اولديغنى بيلديرمشدر كه بو صورتله حجت الهيه تمام وحكمت تكليف ظاهر اولمش و پرتو عقل مهدينك تنوير ايتديكى منهاج مستقيمدن عدول وانحراف ايدنلر (صم بكم عمى فهم لايعقلون) آيت كريمه‌سيله دائرهٔ هدادن خارج ومطرود قالمشدر. خالقك احسان بيورديغى عقل وبعث ايلديكى انبيا ايله فضلى كمال بولمش اولديغندندركه جمهور ائمه «ماوجب على الله اصلاح العالم» قضيه‌سنى وبناءً عليه نصب امام خصوصنك امت اوزرينه واجب اولديغنى تأسيس وتقرير ايلديلر. چونكه احوال اجتماعيه‌يه دائر اولان تكاليف شرعيه ايله مكلف فرد مخصوص ومعين اولميوب صدر آيات قرآنيه‌نك (ياايها الناس) (ياايها الذين آمنوا) صورتنده وروديله مستدل اوله‌جغى وجهله مخاطب خطاب الهى عموم ناس اولديغندن رياست حكومته كلن ذاتك خلافتى آنجق عامه‌نك قبوليله صحيح اوله‌بيلير. خلقك بالطوع والرضا حكومت ورياستنى قبول ايتديكى ذاته بيعتى دخى كنديسنك شرايع الهيه وقوانين مرعيه‌يه اتباعيله مشروطدر.

(كنتم خير امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنكر) آيت كريمه‌سى دلالتيله امور حكومتى مراقبه كافهٔ مؤمنينه واجب و(كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته) حديث شريفى موجبنجه ملتك هر فردى حصهٔ حاكميتندن مسئول اولديغنه كوره قوانين الهيه ومنافع مليه‌يه مخالف حركتله نفوذ حكومتك سوء استعماله اوغرامسنه ممانعت عامه اوزرينه لازم اولمق مسئوليتك نتايج ضروريه‌سندندر.

حضرت فخر رسل افندمزك عالم عقبايه ارتحاللرينى متعاقب اجماع امتله صديق اكبر واندن صكره وصيت صديقك تنفيذى خصوصنده امتك واقع اولان اتفاقى اوزرينه فاروق اعظم يكديكرى تعقيب ايدرك صدر نشين خلافت اولديلر. حضرت عمر ارتحالندن مقدم امر خلافتى شورايه ترك ايتمكله اهل شورانك قراريله ذوالنورين حضرتلرينه تقليد خلافت اولندى. مشار اليهك شهادتنده مدينهٔ منوره‌ده‌كى جمهور اصحابك بيعتيله حضرت امام مرتضى خلعت خلافتى دوش فضل

وشهامتتهأ کتسا ایتدی. سیرت ملکانه وعدالت انسانیتپرورانه‌لریله خلفای راشدین نامنی آلان بوچهاریار کزین زمان سعد اقترانلرنده فتوحات مسلمین اقاصیٔ اقطار جهانه واصل واقوام عربیه طوائف اعجمیه‌ایله اختلاطلرندن واغراض ومنافع متخالفه‌نك تصادم وتزاحمی تأثیراتندن ریاست حکومت خصوصنده طوع ورضاتجبر وتغلبه‌منقلب اولوب تا سلاطین عثمانیه ظهورینه‌دك بعض شواذ ملوك وخلفا زمانلری استثنا اولندقدن صکره استحصال حکومتده جبر و تغلب استعمالی خلقك بیعت طایعانه‌سنه مراجعته ترجیح اولنمشدر.

وقتاکه (اصلهاثابت وفرعهافی‌السماء) آیت‌جلیله‌سنه ماصدق‌اولان شجرهٔ مبارکهٔ آل‌عثمان رونقبخش سلطنت‌وخلافت‌اولدیلر احیای‌سنت خلفای راشدین خصوصنه اعتنا ایله احیای آیین دین مبین ایتدیلر. اولا جبر واکراهی رفع خلقك مبایعت مطاوعتکاریسنه مراجعت ایلدیلر. ثانیاً اطراف ممالکه‌فضلای علمادن وارباب صلاحدن قضاة ونواب تعیینی قضا ایله تنفیذی آیردیلر.

بعده‌کشاد ایلدکلری طریق علمیه‌ده یتشدیردیکلری علمای‌اعلام ممرفتلریله مصالح انامی ایجابات عصریه‌یه توفیق ایچون توسیع فتاوی قضیه‌سنی تقریر وتأسیس ایدرك قوای ثلاثهٔ حکومتی حکمت شرع وعقله تمامیله مطابق اولمق اوزره تعیین ایلمشلردی‌که حامل قدرت تشریع اولان اهل علم وصلاح بوتشکل مشروعك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اوله‌رق امر مراقبه‌یی‌ده حائز ومتعهد اولمشدر. بو وجهله تنفیذ واجرا وزرا وامرایه، حل وفصل خصوم ایله حکم وقضا قضاة ونواب فضلایه وتشریع ومراقبه‌ایله افتا شعبهٔ اجتهاد وفتواده‌قابلیتمای استقلال‌اولان اعلام علمایه عائدقالمش وکافهٔ عناصر عین‌حکمت‌اولان عدالت شرعیه‌یه‌کمال خشنودی ایله‌انقیاد ایلمشدر. دولت‌عثمانیه‌منزك تشکل جغرافیسی ووسعت ممالکی وجلالی طوائفی کبی برطاقم ارباب فساد ظهوری وممالك مفتوحه اوزرنده دول متجاوره‌نك مطامعی نتایجی‌اوله‌رق ادوار اخیره‌ده توالی ایدن محاربات واختلالات‌داخلیه و خارجیه‌نك وبونلره ضمیمهٔ ممالکی دفعاتله استیلا ایدن امراض وبائیه‌نك ایراث ایتدیکی تعب وفتور ایله‌تولید ایلدیکی فقر وپریشانی یوزندن نور علم رفته رفته زوال‌بولنی طوتمش وعلم وکمال یرینه جهل وضلال قائم اولمغه باشلامش وبوحال دولتمزی برقاچ کره‌لر انقراض واضمحلال تهلکه‌لرینه دوشورمشدر.

بالاده عرض وایضاح اولندیغی وجهله نصب امامك شرعاً امت اوزرینه واجب وخطاب ربانی‌یه عموم ناس مخاطب و امربالمعروف ونهی عن‌المنکر وظیفه‌سیله کافهٔ افراد امت مکلف اولمسی طولاییسیله حاکمیت امته‌ده راجع اولوب امتی ترکیب وتشکیل ایدن صنوف خلق ایسه وجوه معروضه‌یه بناءً بالطبع متسلسلاً یکدیکره ضامن‌ومراقب بولنمق اقتضا ایده‌جکندن هر هانکی صنف وظیفهٔ مخصوصه‌سنده تکاسل‌وتسامح کوستردیکی حالده‌امراداره‌ده حاصل اوله‌جق‌اعوجاجی صنوف سائره‌نك طوغریلتمقله مکلف بولنمسی ذکر اولنان ارتباط مسلسلك نتیجهٔ شرعیه‌سیدر. ایشته حضرت‌شارع بودقیقه‌یه (لاطاعة للمخلوق عند معصیته الخالق (وانما الطاعة فی‌المعروف) کلماتیله تنبیه وقرأنده‌کی (واتقو فتنةً لاتصیبن‌الذین‌ظلموامنکم‌خاصةً) تهدیدیله ینه تکاسلدن تحذیر اولندیغی حالده بوتنبیهات وتحذیرات قارشوسنده‌ذره قدر غفلت کوسترمکدن شیرازهٔ انتظام اداره‌نك خلل‌بولمسی محققدر. مع‌مافیه بوندن هرصنف‌خلقك امور حکومته حق مداخله‌سی‌اولدیغی معناسنی چیقارمق طوغری اوله‌میوب بالعکس اعضاسی ملت‌طرفندن منتخب برهیئت مراقبه‌نك تحت تفتیش ونظارتنده بولنه‌جق اولان‌بر حکومت مشروطهٔ مشروعه‌نك افعال واجراآتی هردرلو مداخله‌دن مصون بولنور وبویله برحکومتك اوامرینه سمعنا واطعنا جوابیله اطاعت وانقیاد خلق اوزرینه فرض عین اولور.

شریعت غرای احمدیه دولت عثمانیه‌نك اس القوانینی اولدیغی وقوای حکومت‌حکمت شرعیه وعقلیه‌نك حسن توفیق وامتزاجندن مترکب بولندیغی جهتله اساس تشکلنده‌کی متانت قولایلقله پذیرای تزلزل اوله‌مدیغندن جهل ونادانی زمانلرنده بیله دولت هیئت علمیه ایچنده وجودلری انقطاع بولمیان وقلبلرنده‌کی خوف‌الله سببنه‌جباره‌یه بویون اکه‌مین اولوالعزم اتقیای علمانك دوام مراقبه‌سیله صورت تشکل‌وترکیبی محافظه‌ایلمش و(ان‌الله لایغیر مابقوم‌حتی یغیروامابانفسهم) تهلکه‌سنه دائما معروض اولمقله‌برابر بوندن بویله‌ده الی‌ماشاءالله (وان‌لو استقاموا علی‌الطریقة) ضمان الهیسنده اشارت اولنان استقامت‌ملیه ایله مضمون ومکفل بولنمشدر.

دور سابق ثلث قرن ایچنده دولتك تشکلات اصلیه وفرعیه‌سنی تمامیله تشویش ایلمش اولدیغندن عدالت مختل وظلم وتجبر شایع اولمغله صنوف اهالی حکومتدن متنفر و عناصر مختلفه آره‌سنده‌شقاق ونفاق حادث وبوحال ایله اودای‌خارجیه اعدای‌اجنبیه عدادینه‌داخل اوله‌رق‌دولتی هرطرفدن تضییقه باشلادیغی‌وعثمانلیلق مهلکهٔ اضمحلاله طوغری سرعتله اوچقده بولندیغی برزمان مشکلده ایدی‌که مدارك مستحکمهٔ حفظ رحمانده مختفی ومستتر اولان فرقهٔ ناجیهٔ مجاهدین جبارهٔ معاندینه قارشو «الله‌اکبر» کلبانکیله‌رایات «ان‌تنصروا الله ینصرکم»ی رفع واعلاومعروض مهالك‌اولان مملکتی مخاطرهٔ انقراضدن وسلاسل جور واعتساف ایلامغلول ومقید وکرفتار هوان ومذلت اولان ماتی مقهوریت واسارتدن تخلیص‌ایله نائل تبشیرات (انافتحنالك فتحاً مبینا) اولدیلر شکرالله سعیهم. ایشته‌اوقهرمانان امتك بوحرکتلریله‌مخبر صادقك (لاتجتمع امتی علی الضلالة) خبرنده‌کی صدق ظاهراولدی (الحمدلله علی دین‌الاسلام) بوفتوحات جایله‌یی متعاقب امت‌عثمانیه جه‌ارکان استبداد ایله صنادید خذله‌نك صحائف سیئات سابقه‌سنه (عفاالله عماسلف) کشیده‌سیله (العفوزکوة الظفر) مضمونه اقتفااولنمسی جرأتبخش مخذولین اشقیا اولوب (ومن یضلل الله فماله‌من هاد) منطوقنجه خذلهٔ مرقومه شقاوت فطریه‌لرنده‌کی جبلت ردیئه‌لرینی اظهارده تعند واصرار ایدرك مملکتی اولکیلرندن عظیم برتهلکه‌یه دوشورمشلرسه‌ده اقامهٔ شرع وقوانین واحیاء سنن سید المرسلین خصوصنده کتاب مبین اوزرینه الباصه‌رق عهد ومیثاق ایله یمین ایتمش اولان دلاوران همان‌سلاح جهادی‌دوش حمیتلرینه وامرای حماست نهادی پیش صداقتلرینه آله‌رق حفظ درهٔ بیضای‌اسلامه شتابان اولمشلر وایکنجی‌واوچنجی‌اردولر قرارکاهلرندن

مقر خلافت اولان بلدهٔ طیبه‌یه برق خاطف سرعتیله یتشه‌رك عالمی کندولرینه حیران ایلمشلردر . قارشولرنده مقاومتمای ضلال اولان معاندینی شمشیر جلادتلریله قهر وتدمیر والحق دولت مؤسسلری‌عد اولنه‌جق صورتده اتخاذتدبیر ایتدیلر.(انما جزاء الذین یحاربون الله ورسوله ویسعون فی الارض فساداً) آیتنك تصویر ایلدیکی کریوهٔ ضلال سالکلری ایسه (ان یقتلوا او یصلبوا او تقطع ایدیهم وارجلهم من خلاف او ینفوا من الارض) وعیدیله جزای سزالرینه اوغرادلدیلر. حرکت اردوسی نامنی آلان بوجمع مجاهدینك ظلال رایات نجاتغایاتنده ملتك کندی انتخابیله ترجمان آمالی اوله‌رق اجتماع ایدن اساطین امتك کمال حریتله ویردکلری رأیلرك مطابقتیله احوال موجوده حقنده حکم شرعی طلب اولنه‌رق وظیفه‌دار افتا اولان علمای اعلامك اتفاق آراسیله مشیخت اسلامیه‌نك اصدار ایلدیکی فتوای شرعی منطوقنجه خاقان سابق خلعت سلطنتدن تجرید وحالا اریکهٔ برای خلافت اولان پادشاهمز سلطان محمد خان خامس حضرتلری خلقك طوعاً بیعتیله باجماع الامه کرسیٔ خلافت وامامت مؤمنینه اجلاس اولندی . ایشته بونجه دورلر الجاآت زمان ایله نسیاً منسیاً حکمنه کیرن بیعت مقبولهٔ شرعیه یرینی بولدی . (الحمد لله الذی هدانا لهذا وما کنا لنهتدی لولا ان هدانا الله) دور سابقك مظالم وسیئاتی نامحدود اولدیغی قدرده هرکسه معلوم اولدیغندن انك زوالنه شکر ایله تفصیلندن ابا واستغنا اولنور.

دور جدید عنایت ربانیه ایله آچلمش محاسن دوریدر. چونکه ابتداسی ارکان شرعدن بیوك بررکنی احیا ایلدی. بو برحسن ابتدا وفال خیردر . برمملکتده حصول راحت وسعادت خلقك قوانین مملکته تمامیٔ اطاعت ورعایتیله ممکن اولور . قوانین مذکوره سکنهٔ مملکت اولان خلق بیننده حقوق ووظائفك مساوات مطلقه ایله توزیعنی ضامن اولمدقجه اورعایتك وبناءً علیه مطلوب اولان راحت وسعادتك حصولنه امکان یوقدر . دولت علیهٔ عثمانیه‌مزده قوانین عدلیه واداریه شرع شریف کبی بر اساس متین حکمنه استناد ایتدیکندن رعیه بیننده مساوات مطلوبه شرعاً مضمون ومکفولدر . (لهم مالنا وعلیهم ما علینا) بولنده‌کی اخبار صحیحه کتب دینده نور هدی کبی لمعان ایتدکجه اختلاف دین مانع مساوات اوله‌ماز . نظر شرع مبینده دخی هر وظیفه بر حق مقابلنده‌در . وظیفه‌یی تحمیل ایله حقدن محروم ایتمك ظلم محض اوله‌جغنه وجناب حقك ظلمدن تنزیهی ضروریات ایماندن بولندیغنه کوره شرع شریف الٰهینك ظالمانه برحکمی ناطق اولمسی متصورمیدر .

فخر رسل افندیمزك اسلامك غیری ملتلردن حتی حکم اسلامه داخل اولمیانلردن نیجه کیمسه‌لری مشمول دائرهٔ استشاره وحروب ومغازیده کندیلرندن استعانه بیوردقلری واقع وکتب سیرده مذکوردر .

(ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر) آیت کریمه‌سنك تصریح بلیغیله کزیدکان امت معرفتیله وجوب مراقبهٔ ملیه کتاب مبینده منصوص وبومراقبلرك شرعاً ملتك انتخابیله اولمسی مصالح ملته البته اوفق وطوائف غیرمسلمه عناصر دولتدن واجزای ملتدن اولمق حسبیله آنلرکده بومراقبه‌یه اشتراکلری مملکت حقنده اولی وارفق اولمغله مجلس مبعوثانی مقتضای شرعك اك بیوك مثالی ومشروطیتی خلافت اسلامیه‌نك حقیقی تمثالی عد واعتبار ایتمك لزومی ثابتدر . کافهٔ رعایا بیننده توزیع حقوق ووظائفده شرط اهلیتله عدالت ومساوات کوزتمك حکومته عائد اولوب اهالی دخی رعایا وطنداشلریله حسن معاشرت ایتمك وآنلرك هرصورتله حقوقنه رعایت ایلمك وظیفه‌سیله دیناً مکلفدرلر. قرآن کریم (ولتجدن اقربهم مودة) آیت بینه‌سیله خرستیانلرك مسلمینه مودتلرینه شاهد وصلحاسنك نجاتنی ناطق وکتب فقهیه دینلرینك جانلرینكماللرینك تعرضدن مصونیتنه دائر احکام صریحه‌یی محتوی ایکن کندیلرینه تعدی دنیاده ظلمه آخرتده نکال وعقوبته مؤدی اولور. (لقد کان لکم فی رسول الله اسوة حسنة) آیتی مسلمانلری اتباع سنته ومکارم اخلاقی اتمام ایچون بعث بیورلمش اولان حضرت خاتم الانبیا افندمز (تخلقوا باخلاق الله) کلامیله اخلاق الٰهیه ایله تخلقه داعی اولوب جناب حقك عدل واحسان سبحانیسی ایسه بلااستثنا عامهٔ مخلوقاته شامل بولنمغله اهل اسلامك وطنداشلری اولان ملل سائره‌یه غلظت وخشونت ایله معامله وخصومت اظهار ایلملری رضای الٰهی واوامر رسالتپناهی‌یه علناً مخالفت اولورکه بو مخالفتی ارتکاب ایدنلرده قرآن کریمده‌کی (انما جزاء الذین یحاربون الله ورسوله) آیت جلیله‌سنده وصف اولنان زمرهٔ خاسره‌یه داخل اولورلر. بوزمره حقنده عقوبات اوکبی متجاسر متجاوزلر حقنده اشد جزا ایله مجازات حکومتجه مقرر اولدیغندن حسن معاشرت لزومنك برلسان مؤثرله عوام‌ناسه تفهیمی وتزویرات مفسدتکارانه‌ده بولنه‌جق اشرایه قاپلمامالری ایچون خلقك لاینقطع ارشاد وتعلیمی تنبیه وتوصیه اولنور.

شیخ الاسلام

کتبه الفقیر پیری زاده

محمد صاحب

عفی عنهما

مناقب سنیه

بسم الله الرحمن الرحیم

حضرت فخر الرسل صلی الله علیه وسلم افندمزك کمالات عالیه‌سی حد احصادن افزون وصفات وخصائص سنیه‌لری دائرهٔ استقصادن بیروندر .

کمالات وخصائص محمدیه‌یی وصف ایدنلر غایتی تصور ایدیله‌مین برکلك انجق برمقدار قلیلنه واصل اوله‌بیلدیلر . وبونکچون حق توصیفدن عاجز قالدیلر . ناظم حضرتلری قصیدهٔ بردهٔ‌سندن ابیات آتیه‌ده بو معنایی پك بلیغانه افاده ایتمشدر :

فان فضل رسول الله لیس له
حد فیعرب عنه ناطق بفم
دع ما ادعته النصاری فی نبیهم
واحکم بما شئت مدحاً فیه واحتکم

فبلغ العلم فيه انه بشر
وانه خير خلق الله كلهم
فاق النبيين في خلق وفي خلق
ولم يدانوه في علم ولا كرم

ذات رسالتپناه افندمزیکه کتاب عزیزك آیات جلیله‌سی حیرت افزای عقول اولان اوصاف ومعالی ایله توصیف ایلمشدر ، آرتق ممکن‌میدرکه زبان وخامهٔ بشر آنك اوصاف ومناقب نبویه‌سنی بحق وصف ایده‌بیلسون ؟ حبیب یزدانك حقیقت صفات وکمالاتنی انجق آنی احسان ایدن یزدان ذیشان بیلور .

بعضلری عالم‌منامده شیخ عمر بن الفارض قدس سره حضرتلرینی کوروب : « سرور کائنات علیه افضل التحیات افندمز حضرتلرینك حق رسالتمآبلرنده نه‌ایچون مدحیه سویلمدك ؟ » دیه سؤال ایلدکده شو ایکی بیت ایله جواب ویرمش :

ارى كل مدح في النبي مقصراً
وان بالغ المثني عليه واكثرا
اذا كان ان الله اثنى بنفسه
عليه فما مقدار ماتمدح الورى

نظماً ترجمه‌سی :

هر نه کونا مدح ایدلسه حضرت فخر جهان
مدحتنـده نیجه قاصردر جمیع مادحان
اول مه حسنی خدا بالذات ایدنجه مدح و وصف
هیچدر ارتق موقع رفعتده مدح خاکیان

ابو تمام ، بحتری ، ابن رومی کبی فحول شعراء متقدمین مدح جناب رسول اکرمه تصدی ایتمدیلر ، چونکه مدح نبویده نه قدر اطرا ایدلسه ینه حقیقته یتشیله‌میه‌جکنی بیلدیلر . فقط شعراء متأخرین کنه صفات محمدیه‌یه وصول نا قابل امکان اولدیغنی بیلدکلری حالده محضا حضرت فخر عالم افندمزه تعلق وانتساب ایچون نعت وستایش نبویسی پك بیوك بروسیلهٔ تقرب کوره‌رك مدح رسول مجتبایی متضمن نیجه وادیلرده قصیده‌لر سویلدیلر .

بونك بریسی ونوعنك یکانه‌سی خیرالوری علیه افضل التحایا افندمز حضرتلرینك مناقب ومأثرینی ، اوصاف وشمائل سنیه‌سنی ، خصائص ومعجزاتنی ، بدائع کمالاتنی محتوی امام الشعراء ، اشعر العلماء ، بلیغ الفصحاء ، افصح الحکماء شیخ شرف الدین ابوعبدالله محمد بن سعید البوصیری قدس سره حضرتلری طرفندن نظم اولنان مشهور قصیدهٔ همزیه‌درکه موضوعنك نفاستنه ترجمان اولان اسلوب مزین ومحتشمی ، معانیسنك علو وعظمتی ، عارفانه رموز واشاراتی کبی سلسلهٔ محاسن ومعالیسی اعتباریله فصاحت وبلاغتده حد اعجازه تقرب ایتمشدر . سخن شناسان افاضل امت بو اثر دلنشین مبارکك مفتون محاسن ومعالیسی اوله‌رق مطالعه‌سنه برغرام عاشقانه ایله صارلدیغی کبی ؛ نیجه علماء اعلامده کاه حل عباراتی ، کاه ایضاح غوامض ومشکلاتی ایچون اوزرینه شرحلر یازمشدر . بو عبداحقر دخی حضرت نبی محترم صلی الله علیه وسلم افندمزه ناچیزانه بروسیلهٔ تقرب اوله‌بیلسون نیازیله قصیده‌یی ترکجه‌یه شرح صورتیله ترجمه ایتدم . وشویولده حصوله کلن اثره [المناقب السنیه علی متن الهمزیه] اسمنی انتخاب ایلدم .

افهام معنی ممکن اولان یرلرده ابیات اولاعیناً ترکجه‌یه نقل اولنوب صکره محصول ومؤدالری توسیعاً شرح وایضاح ایدلدی . بعض ابیات وارکه انلر ترکجه‌یه عیناً نقل ایدلسه شیوه واستعمالمز حسبیله افهام معنی قابل دکل ، بونوع بیتلرده چارونا چار طوغریدن طوغری‌یه محصول ومؤدالریله لسانمزه ترجمه ایدلمك صورتنه مراجعت اولندی . ناظم حضرتلرینه قارشو بعض مواضعده کرك وقائعك نقلنجه ، کرك ترتیب وقائع خصوصنده ، کرك عباره وترکیبلرك عدم صحتی نقطه‌سندن ایراد اولنان اعتراضلرك دقت اولنورسه ایضاحات وتقریرات واقعه ایله ساقط ومندفع اولدیغی نمایان اولور . ابیاتك اعراب ولغاتیده آیریجه کوسترلمشدر . لزوم کوروندکجه منظومه‌نك اجمالاً ایماواشارت ایلدیکی قصه‌لر برتفصیل سرد ایدلدی ، صره‌سی دوشدکجه مآل ابیات مستشهدات ایرادیله تقویه‌ده اولندی .

ناظم حضرتلری بوقصیده‌سنی [ام القرى في مدح خيرالورى] اسمیله توسیم ایتمشدر . ام القرینك حاکی اولدیغی مناقبك نفاستی وطرز افاده‌سنك نجابتی اره‌سنده بالخاصه حافظه‌یی لفظاً ومعناً تزیین ایدر اقتباسلر وارسال مثللر بربرق نور افشان کبی اره‌صره التماع ایلدیکندن عالم حسن وزیننده قصیده‌نك قدر وشانی برقات دها اعتلا ایلمشدر . هر نظر واعتبار ایله نفیس اولوب نقشبند حافظهٔ متعلمین اولمسی ذوق بلاغتجه درجهٔ وجوبده بولنان بو اثر مبارك سائر آثار نفیسه اره‌سنده بالخاصه تدریس اولنمغه جهت جهت شایسته‌در .

قصیده بحر خفیفدندر . وابیاتی ایکی کره فاعلاتن ، مستفعلن فاعلاتن‌دن عبارت اوله‌رق التی جزؤدن مرکبدر . بو جزءلره بعضاً [خبن] و[کف]عللتریله علی الاکثر [تشعیث]علتی طاری اولمشدر.

خانك فتحی وبانك سکونیله «خبن» : اصطلاح عروضده ایلك سبب خفیفك ایکنجی حرفنی اسقاط ایلمکدر ، مثلا فاعلاتن جزئندن الفی ومستفعلن جزئندن سینی اسقاط ایتمك کبی‌که بعدالاسقاط ثانك ضمیله فعلات قالور . فقط متحرك اوزرینه وقف اولنمدیغندن بحرخفیفك التنجی جزئندن یدنجی حرفی اسقاط ایدلمز .

تفعیل وزننده «تشعیث» : یالکز فاعلاتن جزئنده وتد مجموعك برنجی متحرکنی اسقاط ایلمکدرکه بعدالاسقاط فالاتن قالور وبعده مفعولن جزئنه نقل اولنور .

ناظم قدس سره حضرتلری کتاب عزیزه اقتداءً وحدیث مشهورکه [کل امر ذی بال [١] لایبدأ فیه بسم الله الرحمن الرحیم فهواجذم]

[١] بال: حال وشان معناسنده‌در.

[۲] قول نبويسيدر. ومعناى شريفى ده: هر امر مهم كه رحمن رحيم اولان اللهك اسميله باشلانميه، خيرو بركتدن خاليدر ديمكدر. اكا امتثالاً قصيده‌سنه بسمله ايله باشلايه‌رق [بسم الله الرحمن الرحيم] ديمش وشعره بسمله ايله باشلانماز سوزينه التفات ايتما‌مشدر. چونكه اوسوز شايان بحث اولمق ايله برابر افضل علوم و معلوماتى مشتمل بولنان بو مثللو قصائد حتنده دكلدر. بوكبى بر قصيده بسمله‌يه برچوق تصانيفدن دها جدير وسزادر. قصيده‌نك شراحندن [بدر الصاوى] ديوركه شعره بسمله ايله باشلامق جائز دكلدر، ديانلرك سوزى نابجا مدح وقدحلرى متضمن بولنان اشعاره محمولدر وجناب حقك «والشعراء يتبعهم الغاوون» قول كريمى ايله مراد بوكبى شعرلر انشاد ايدنلردر. امابو قصيدۀ غراء جناب رسالتمأب افندمزك «ان من الشعر لحكماً» ستايش جليلنه مظهر اولان اشعاردندر. انتهى.

بسمله ايله باشلا، بونعت رسول اللهدر
ذكر اوصاف معلاى حبيب اللهدر
ناظم افخم بوصيرى شرح سيرت ايلمش
برعجب صورتله اثبات نبوت ايلمش
مندرج بونظم انفسده كمالات نبى
عارفانه نيجه اسرار واشارات خفى
سانحاتى ناظمك پك دلنشين ومحتشم
ايلمش تأييدانى روح رسول محترم
نفحه‌سنده بوى فيض احمد مختار وار
لمحه‌سنده نارعشق سرور ابرار وار
ماحصل اول نظم كه موضوعى رسول اللهدر
شبهه‌سز شايستۀ عنوان بسم اللهدر.

بركت زاده اسماعيل حقى

***

كَيْفَ تَرْقَى رُقِيَّكَ الْاَنْبِيَاءُ
يَا سَمَاءً مَا طَاوَلَتْهَا سَمَاءُ

اى آسمان عزوعلا! انبياءسنك ترقى ايتديكك كبى نصل ترقى ايده بيلورلركه او آسمان معنويلردن هيچ برى سنك درجه ومنزلتكه واصل اولامشدر. ياحبيب الله سنك درجه ومنزلتك، مجدوشرفك عندالله پك بلند وعاليدر. ذات رسالتمأبك ليلۀ اسراده مسجد حرامدن مسجد اقصايه قدرطى مسافه ايدوب بورادن سماوات علايه، اندن سدرۀ منتهايه، اورادن مستوايه، دها اوته عرش ورفرفه خلاصه حيث ماشاءاللهه قدر عروج ايتدك وهرصفت كمالدن اكملنه انتقال ايده ايده تا ادراك بشرك احاطه ايده‌ميه‌جكى درجات اعلى العلايه واصل اولدك انبياء عظام ورسل فخام سنك درجۀ ساميۀ كمالكه نه ممكن ترقى ايده‌بيلسونلر.

مابعدى وار — **بركت زاده: اسماعيل حقى**

[۲] اجذم: مقطوع البركه ديمكدر.

خرستيانلق ومسلمانلق

ان فى ذلك لذكرى لمن كان له قلب اوالقى السمع وهو شهيد.

جناب حق انسانى صناعى برعالم، صناعى برمخلوق اوله‌رق يراتمش، اوكا نفسى ايچون نصل چاليشه‌جغنى، ايجاده، اختراعه، نصل يول بوله‌جغنى كوسترمش، رزقنى النك امكنه باغلى اوله‌رق تقدير ايتمش، دها دوغريسى انسانى كندى موجوديتنك ركنى كندى بقاسنك مدارى قيلمشدر.

بو حيثيتله انسان طارلق ياخود بوللق، صيقنتى ياخود رفاه، وحشت ياخود مدنيت كبى حالاتك عمومنى شامل اولديغى حالده كندى اعمالنك اثر صنعيدر.

طوپراغى سوره‌رك يبه‌جك تدارك ايتمسى، وحشى حيوانلرى تربيه ايدرك خدمتنده قوللانمسى، صوغوقدن، صيجاقدن، طاشدن، ديكندن صرتنى، اياغنى محافظه ايچون لباس، پابوج ياپمسى، كيجه‌لرى آلتنده بارينه‌جق بريرحاضرلامسى، انجق انسانك كندى تقديرينك، كندى تفكرينك مظاهريدر، بشقه‌سى دكلدر. كذلك ناز ونعيمه، دبدبه واحتشامه عائد شيلرده انسانك بوقدر تفنن ايتمسى‌ده ينه كندى اعمالنك صور كوناكونى، كندى افكارينك تجليات نامحدوديدر.

انسان ولو بر آن ايچون چالشمقدن فارغ اولسه‌ده النى طبيعته آچه‌رق برنفسلك حيات ايسته‌مش اولسه‌شبهه يوقدركه طبيعت كنديسنه ايستديكنى ويرمز. حتى اونى عدم اوچورملرينه سوق ايدر. انسان صنعنده واختراعنده كنديسنى ارشاد ايده‌جك برمرشده، براستاده محتاجدر. لوازم معيشتنى، اسباب حياتنى چوغالتمق ايچون چالشديغى كبى نصل چالشه‌جغنى بيلمك، چالشه‌بيلمك ايچون‌ده اويله‌جه چالشير. اوحالده صنعتى‌ده كندى محصول صنعى اولمش اولور. ديمك انسان شئون حياتيه‌سنك كافه‌سنده طبيعت كليه‌دن آيرى ايمش كبى باشلى باشنه برعالمدر، برعالم صناعيدركه طبيعته اولان احتياجى ايشجينك آلته اولان احتياجى كبيدر.

انسانك برده ادراك، تعقل، اخلاق، ملكات روحيه، انفعالات روحيه كبى احوال باطنه‌سنه باقه‌جق اولورسه‌ق اونى ينه صناعى بر عالم بولورز: شجاعتى، جبانتى، تلاشى، متانتى، بخلى، كرمى، علويتى، ذلتى، حلمى، شدتى، حرصى، عفتى، بونلره بكزر بتون كمالاتى، بوتون نقائصى آلمش اولديغى ايلك تربيه ايله يتشديكى محيطده‌كى انسانلرك اللرندن كندوسنده قالان تأثراته تابعدر. غايۀ آمالى، طرز تفكرى، تمايلى، اسرار الٰهيه‌يى اكلامغه اشتياقى، ياخود طبيعياتك آرقه‌سندن قوشمسى، هرشيئك حقيقتنه نفوذ ايتمه‌يه هوس ايتمسى، ياخود دائما سطحيات ايله اكتفا ايلمسى كبى بتون حركات فكريه كنديسنده وقتيله باباسندن، آناسندن، قومندن، قبيله‌سندن الحاصل تماسده بولنمش اولديغى انسانلردن قالمه برطاقم وديعه‌لردر.

لكن طوغديغى، يتشديكى يرك هواسى، مزاجك نوعى، دماغك

شكلى ، بدنك تركيبى كبى اسباب طبيعيه‌نك اعراض نفسيه وصفات روحيه اوزرينه تأثيرى اولمه‌رق بونلر يالكز استعداد وقابليت اوزرنده، اوده پك ضعيف اولمق شرطيله ، براثر براقه‌بيليرلر . چونكه كرك تربيه‌دن كرك برابر دوشوب قالقيلان انسانلرك احوالندن ، كركسه ارباب ارشادك افكارندن روحده حاصل اولان انطباعات اوتأثيرى جارچابوق محو ايدرك اولدن يوقمش كبى بر حاله كتيرير .

اوت افكار تجدد ايديبور ، معقولات برطرفدن طوغويور ، اوصاف يوكسليور ؛ همتلر عظمت كسب ايديبور. حتى ، صوكره‌دن كلنلر اولكيلره فائق كورونيورده بونلرك هپسى طبيعتك تصرفاتندندر، محصول اكتساب دكلدر ، ظنى بسلنيور . لكن ايشـك طوغروسى هر ديكيلن اغاجك ميوه‌سى ، هرسعيك نتيجه‌سى برمصنوعدركه ديكر مصنوعه تابعدر. ديمك انسان عقلى و اوصاف روحيه‌سى اعتباريله‌ده برعالم صناعيدر .

بو حقيقت الك عاقللركده، الك بسيط فكرلركده شبهه ايتمه‌جكى قدر آچيقدر . بونكله برابر خاطركزه كتيريورميسكزكه اعمال بدنيه انجق روحك ملكاتندن ، روحك عزائمندن صـادر اولور . روح بدن اوزرنده ايستديكى كبى تصرف ايدن برسـلطان قاهردر ؟ بويله براخطاره حاجت كورلمز ، ظن ايدرم . چونكه ذهنلرك بوحقيقتدن خالى قالديغى يوقدر. انجق صدده كيرمزدن اول بركلهٔ حق سويليه‌جكم كه هيچ برمنكرك انكار ايده‌جكنى ظن ايتميورم .

دين وضع الهيدر . دينى اوكرتن، دينه دعوت ايدن بشردر. عقول دينى هم مبشرهم منذر اولان پيغمبرلردن تلقى ايدر. او حالده من طرف الله وحيه مظهر اولمالر ايچون دين كسبيدر . ايشته تبليغ ، تعليم ، تلقين طريقاريله منقول اولان دين دركه هر امتده قلبلر ايله الك اول امتزاج ايدر، وجدانلرده رسـوخ بولور ، نفوسى عقائديله، ملكاتيله ، عاداتيله الفت ايتـديرر ، بدنلرى بيوك كوچك هردرلو حركاتنه آليشديرير. اوحالده افكار اوزرنده‌كى ايلك تصرف، ايلك نفوذ ، دينك نفوذيدر . روحك سلطانى ، بدنى تدبيره ارشاد ايدن مرشدى ديندر .

انسان بدايت نشأتنده مجلا برلوحه كبى دركه اولوحه اوزرنده‌كى ايلك نقش نقش ديندن عبارتدر . انسان سائر اعماله دينك سوقيله، دينك ارشاديله كيدر . ديندن بشقه نفوسه طارى اولان شيلرك هپسى شاذدر . حتى بر آدم ديندن چيقسه دينك كندوسنده حاصل ايتديكى صفتلردن ممكن دكل چيقه‌ماز. بلكه دينك انطباعاتى برياره‌نك التيامندن صكره جلدده قالان اثر كبى پايدار اولور .

بزم اصل موضوع بحثمز ملت مسيحيه ايله ملت اسلاميه‌ايدى . واقعا بو بحث اوزون كيدرسه‌ده بز تفصيلى افاده ايده‌جك صورتده اجمال ايده‌جكز .

ديانت مسيحيه صلح ومسالمت اساسى اوزرينه قورولمش، قصاصى قالديرمش ، ملكى، سلطنتى ، دنيايى ، دنيايه عائد احتشاماتى آتمش ، خرستيانلره باشلرنده هانكى سلطان اولورسه اولسون منقاد اولمه‌يى توصيه ايتمش ، پادشـاهلرك ماللرينى پادشـاهلره براقمش، شخصى ، جنسى ، حتى دينى هر درلو منازعاتى منع ايله‌مشدر . نته‌كيم انجيلك وصاياسندن اوله‌رق شوسوزلرى كوروپورز : « صاغ ياناغكه اوران آدمه صول ياناغكى‌ده طوت » كذلك انجيلك خبرلرندن اوله‌رق شو حكمه تصادف ايديورز : « پادشاهلرك حكمى فانى اولان وجودلره عائددر . باقى وحقيقى حكومت ارواح اوزرينه اولان حكومتدركه اوده انجق جناب حقكدر . »

شيمدى كيم بوديانتك اساسلرينه واقف اولور ، صوكره افكار اوزرنده دينك عظيم برنفوذى اولديغى حقنده‌كى سوزيمزى خاطرينه كتيرير ، دها صوكره هرخيالك اراده اوزرنده برتأثيرى اولوب او تأثيرك ظاهر بدنده مطلقا برحركتى كوريله‌جكنى دوشونورسه دين صلح وسلام اولان يوله بردينه اتباع ايدنلرك، بويله بردينك عقائدينه انتسابى اولانلرك حالندن، طورندن صوك درجه‌لرده حيرته دوشر . چونكه خرستيانلر مفاخره‌ده، دبدبهٔ حيات ايله ، رفاهيت معيشـت ايله مباهاتده عادتا مسابقه ايديورلر ؛ لذائذ حياتى اسـتيفا خصوصنده هيچ برحد طانيميورلر؛ مملكتلر فتح ايتمك، اقطاربعيده‌يه مستولى اولمق ايچون مسارعتده بولنيورلر، هركون فنون حربدن يكى برفن اختراع ايديورلر؛ آدم اولدورن آلات حربيه اختراعنده كوندن كونه ايلرى كيديورلر ؛ او آلتلرى بريرلرنده دنه‌دكلرى كبى باشقه‌لرينه‌ده هجوم ايديورلر. عسكرك تعليم وتربيه‌سى، سوق الجيش ، تعبيه كبى فنونى ايلرلتمك ايچون اوقدرزمان، اوقدر فكر صرف ايديورلركه بوكون عسكرلك فنون حاضره‌نك الك واسعى، الك مشكلى صره‌سنه كچمشدر . حالبوكه دينلرى ايجابنجه باشقه‌لرينك مملكتنه، اراضيسنه استيلا شويله طورسون، كندى ملكلرينى محافظه‌يه بيله اوغراشمايه‌جقلردى.

ديانت اسـلاميه‌يه كلنجه ، اوغلبه و شـوكت آرامق، فتوحات واسبابنى تأمين ايله‌مك ، شريعتنه مخالف كلن قوانينك هيچ برينـه التفات ايتمه‌مك ، هانكى قوهٔ حاكمه اولورسـه اولسون ، احكامنى تنفيذ، ولايتى اولمدقدن صكره قطعياً انقياد ايلمه‌مك اساسلرى اوزرينه قورولمشدر . شيمدى بوديانتك اسـاسلرينه باقان ، كتاب منزلندن برسوره اوقويان آدم هردرلو شبهه‌دن عارى برصورتده حكم ايدركه: بو دينه انتسابى اولانلرك يريوزنده الك محارب برملت اولمسى ، آلات حربيه ايجادنده بتون ملتلرى كچمسى ، فنون عسكريه‌ده تجر ايچون حكمت ، كيميا ، جر اثقـال ، هندسـه كبى علومك كافه‌سنى نه‌قدر ممكن ايسه اوقدر ايلرى كوتورمسى قطعيدر .

كذلك « واعدوا لهم مااستطعتم من قوة » آيت جليله‌سنى تأمل ايدن آدم يقيناً اكلاركه بودينك نشانه‌سنى ؛ صبغه‌سـنى حامل اولان انسـانلر اقوام سـائره‌نك تغلبنه ، استيلاسنه بويون اكمك شـويله طورسون ، بوتون دنيايه غلبه ايتمك ميلى ايله او ميلى تسكين ايچون طاقت بشرك مسـاعد اولديغى قدر چاليشمق هر وسيله‌يه مراجعت ايله‌مك عزم قطعيسنى حاملدرلر .

خصوصـيله او كدول مقابلنـده بحث طوتوشمه‌يى تحريم ايدن

شریعت اسلامیه‌نك بینیجیلك ایله آتیجیلغی استثنا ایتمش اولمسی دوشونولورسه شارعك فنون عسکریه‌یه نه‌بویوك رغبت کوستردیکی عیان اولور.

لکن مسلمانلغك اساسلرینی تدقیق ایدن ذات بو قدر حقائقه مطلع اولمقله برابر صوك زمانلرده‌کی مسلمانلرك حالنه باقدیغی کبی حیرت دکل، دهشت ایچنده قالیر !. اویله‌یا، کندیلرنده سطوتدن، قوتدن اثر اولمدیغی کبی اسبابنی آرامقده یوق؛ فنون عسکریه‌ده، آلات حربیه‌ده ایلری کیتمك هوسی مفقود؛ برحالده‌که کندیلرینه هرشیدن زیاده واجب اولان بوخصوصده اقوام سائره‌دن بوقدر کیریده قالمشلرده‌شیمدی اوقدرده، او آلتلرده غربلیلری تقلیده مجبور اولمشلر. برچوقلری‌ده یابانجی عنصرلرك حاکمیتی آلتنه کیرمش، اونلره قارشی تذلل ایتمکده، اونلرك احکامنه انقیاد ایله‌مکده.

طوغروسی شوایکی دینی مقایسه ایدن آدم قروپ طوپلرینك، مترالیوزلرك نصل اولوب‌ده اولکیسی ایله متدین اولانلر طرفدن ایجاد اولندیغنه، مارتینلرك، ماوزرلرك مسلمانلرك مملکتنده یوقکن خرستیانلرده بولندیغنه، یکی اصولده‌کی استحکاماتك، زرهلیلرك غلبه وحرب اهلی اولان مسلمانلرك الیله یاپیلمیه‌رق، صلح ومسالمت اهلی بولنان خرستیانلر طرفندن یاپلدیغنه حیرتلر ایچنده قالیر.

نصل اولورده اك بیوك برحکیم حیرتده قالماز، اك نافذ برنظر حقیقته وصولدن عجزینی اعتراف ایتمز؟ عجبا کچن عصرلر، کچن دورلر هرایکی دینك قلبلرده رسوخ بولمسنه کافی می کلمدی؟ عجبا هرایکی طرفده‌کی انسانلر اوزون برمدتدنبری عقائد دینیه‌لرینی برطرفه‌می براقدی؟ عجبا خرستیانلر دین نامنه یالکز موسانك شریعتنی آلمق، یوشع بن نونك سیرتنه اقتفا ایتمك ایله‌می اکتفا ایتدی؟ عجبا مسلمان منبرلرنده اوقونمقده اولان خطبه‌لرك، موعظه‌لرك آره‌سنه کرك بیله‌رك کرك بیلمیه‌رك انجیلك آیتلرندن برقسمی‌می ادخال اولندی؟ یاخود معاملرك، شریعتی نشره مأمور اولانلرك قلبنه انجیلك روحی‌می سریان ایلدی؟ عجبا بوایکی ملت حقنده قانون الهی‌می دکیشدی؟ یاخود مجرای طبیعت تبدل ایتدی‌ده بوایکی دینده ابدان‌می ارواحه متصرف اولدی ؟ یاخود ارواح اوزرنده فکردن، خیالدن باشقه برمدبرمی پیدا اولدی؟ یاخود افکار اوزرنده اك برنجی حاکم، اك بویوك مؤثر دین ایکن آرتق اوقوتك وجودی بوسبوتون‌می قالقدی؟ عجبا علتله معلول آره‌سنده‌کی مناسبت، اسباب ایله مسببات میانده‌کی ارتباط‌می قالقدی؟

بوقدر اسرار، بوقدر معمالر نصل اکلاشیله جق؟ شو حالی اجناس آره‌سنده‌کی اختلافه حمل ایده‌بیله جکمی‌یز؟ حال بوکه هرایکی ملتك اولادندن برچوغی عینی اصله رجعت ایدیورلر، انسابده بربرینه‌یاقلاشیورلر. کذلك بوحالی مکانلرده‌کی اختلافه عطف ایلیه‌بیله جکمی‌یز؟ حال بوکه ایکی طرفه منسوب اولان خلقك قسم اعظمی عینی مملکتلرده، عینی محیطده یاشایورلر.

دینلرینك هنکام شبابنده‌ایکن مسلمانلردن کوزلری قاماشدیره‌جق، عقللره دهشت ویره‌جك ایشلر صدور ایتمدی‌می ؟ ایچلرندن عجملر کبی عربلر کبی، ترکلر کبی بوتون دنیایی ضبط ایدرك عرش حاکمیته یوکسلن اقوام ظهور ایلمدی‌می ؟ اهل صلیب محاربه‌لرنده مسلمانلر طوپلره بکزر برطاقم آلات ناریه قوللانمشلردی‌که بوندن خرستیانلر فنا حالده اورکمشلر، ماهیتنی‌ده اکلایه مامشلردی.

انکلیز مورخلرندن ملقام سرغوم دیبورکه : « سلطان محمود غزنوی هندده بولنان بتپرستلرله محاربه ایدرکن طوپ قوللانمش ایدی ایشته ٤٠٠ سنهٔ هجریه‌سنده‌کی غلبه‌سی بوسایه‌ده‌در . خرستیانلر ایسه او تاریخلرده طوپه، تفنکه دائر برشی بیلمیوردی . »

پك اعلا، هانکی عنایت غیبیه ملت مسیحیه‌نك النه یاپیشدی‌ده اونی دینك ارکانی میاننده بولونمیان برغایته طوغرو سوق ایتدی ؟ کذلك هانکی صدمهٔ سماویه مسلمانلرك کوکسنه ایندی‌ده اك برنجی فریضهٔ دینیه‌لرینی ایفایه مقتضی وسائلدن اونلری بوقدر کری براقدی؟

بو مقام مقام حیرتدر . بومخالفه البته بر سبب واردر . تفصیلی اوزون سوررسه‌ده بز مجملاً سویلیه‌جکز :

دیانت مسیحیه‌نك آوروپاده کولکه صالمسی، تعمم ایتمسی روماليلرك یوزندندر . اونلر اسکی دینلرندن توارث ایتمش اولدقلری عقائد وآداب ایله، اورادن کلن ملکات وعادات ایله مألوف ایدیلر . دین مسیحی اویله برصورتده کلدی‌که هیچ او عادانه، او ملکاته ایلیشمدی. اذهانه حلولی قوت، شدت طریقلریله دکل اقناع ایتمك؛ ذهنلری یاتیشدیرمق طریقیله ایدی. بناءً علیه‌دین عادتا بونلرك لباسنه برزینت اولدی، سلفلرندن توارث ایتمش اولدقلری شیلری کندیلرندن سلب ایتمدی.

بونکله برابر انجیلك ناسی صلح ومسالمته دعوت ایدن صحیفه‌لری ادوار سابقه‌ده هرکسك معلومی اولان حقائق صره‌سنده دکل ایدی، اونلری انجق رؤسای روحانیه بیله بیلیردی . صوکره روماپاپاسلری منصب تشریعه کچه‌رك، اهل صلیب محارباتنی اوامر دینیه صره‌سنه قویه‌رق دین نامنه خلقی بومحاربه‌لره دعوت ایدنجه بو دعوتك آثاری ذهنلرده عقائد دینیه ایله برلشدی، آرتق اصول دینیه صره‌سنه کچدی. بونك اوزرینه آوروپاده‌کی مسیحیلرك عقائد اساسیه‌لری تزلزله اوغرادی. آرتق شیعه‌لر، فرقه‌لر ظهوره کله‌رك سلطنت دینیه منازعاتی باشلادی. خرستیانلغی قبول ایتدکلری صره‌ده وراثت صورتیله مالك بولندقلری حرب وضرب استعدادی اوزمانه قدر تخم حالنده ایکن بردن بره آچیلدی.

مسلمانلره کلنجه، بونلر دینك بدایت ظهورنده بوقدر مظفریانه نائل اولمش، بوتون اقوام دنیایه احراز غلبه ایلمش ایکن صوکره‌لری ایچلرندن دین کسوه‌سنه بورونمش برطاقم حریفلر توره‌دی؛ بونلر دینه برچوق بدعتلر صوقدی، دیندن اولمایان شیلری اصول دینیه میانه ادخال ایتدی. . آرتق جبریه مذهبنك اساسلری مسلمانلر آره‌سنده انتشار ایلیه‌رك ذهنلری زهرله‌مه‌یه باشلادی. بومذهب برطرفدن خلقی سعی وعملدن آله‌بیلدیکنه تنفیر ایتمکده‌ایکن دیکر طرفدن اوچنجی دردنجی قرن هجریده توره‌ین بر آلای زندیقلرك مظاهر وجودی انکار ایله خیاله نسبت ایدن سوفسطائیلرك ظهوری، خصوصیله برطاقم

مفتریلرك قلبلرده شهامتدن، همتدن اثر براقیه‌حق . روح غیرته‌سم قاتل کبی تأثیر ایده‌جك بریبغین حدیثلر اویدوره‌رق صاحب شریعته نسبت جنایتنده بولنمسی ایشی بوسبوتون چیغیرندن چیقاردی .

واقعا صحیحی باطلدن آییرمق ایچون قیام ایدن ارباب حق یوق دکل‌ایدی . لکن بونلرك دائرهٔ ارشادی عوام ناسی احاطه ایده‌میوردی . خصوصیله تعلیمده یاکلیش بریول طوتولدقدن ، دینك پیغمبر طرفندن اصحابی طرفندن تبلیغ اولنان اصول حقیقیسنه عمومی ارشاد مسئله‌سنده تقصیر ایدلمه باشلادقدن صوکره طوغرو سوزلرك آرتق تأثیری اولمیوردی . بناءً علیه دینك اصول قویمی وجهله تعلیمی محدود یرلرده محدود انسانلره منحصر ایدی .

ظن ایدرم‌که مسلمانلرك توقفنه دها طوغروسی رجعتنه باشلوجه سبب بودر . اوت چکدیکمز فلاکتلر هپ بونك یوزندن کلیور . شو قدر وارکه دینه عارض اولان بوکبی عارضه‌لر کثیف برپرده یرینی طوتمقله برابر عقائد صحیحهٔ اسلامیه‌ایله بونلرك آره‌سنده برتدافع دائمی موجوددر . حق ایله باطلك آره‌سنده‌کی نزاع ایسه ، خسته‌لق ایله‌بنیه بیننده‌کی مدافعه‌یه بکزر . پرده مادام‌که دین حق ایلك صبغهٔ الهیدر . مادام‌که اونك ضیای مبینی بوقدر بولوطلرك آلتندن زمان زمان ظاهر اولمقده‌در ، شبهه یوقدرکه کونك برنده بوسبوتون میدانه چیقه‌رق اولانجه فضیله تجلی ایده‌جکدر .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

قرأن جلیل العنوان علم هیأتك کشفیات اخیره‌سیله ترقیات آتیهٔ بشریه‌یی احتوا ایدر

بودفعه انظار عامه‌یه وضع ایتمك ایستدیکم مطالعه پك مهمدر . مقصدم عرض معلومات دکل علمای اعلام وهیأتشناسان امته یکی برباب مناقشه کشادیله وقوعبوله‌جق اقوال ومحاکمه‌لرندن هم جنس وهم نوعمك استفاده ایتمسیدر . زیرا حقیقت تلاحق مطالعات ایله تظاهر ایدر . برفکر نه‌قدر سلیم اولورایسه اولسون دیکرینك نظریه‌سندن مظاهرت کورمك ایستر . افکار بشریه‌نك تعالیسی ، بشریتك تکاملی بوصورتله تجلی ایتمکده‌در . مسلك وانتسابم حسبیله برچوق زماندنبری آفتاب افق عرفان اولان قرأن جلیل الشانك آیات جلیله‌سی آره‌سنده اجرام سماویه وسکاننه دائر برحکم الهی بولمق وآنکله هیأت شناسان عصرك استکشافات اخیره‌سندن استحصال ایده‌بیلدیکم بضاعه‌می تأییدایتمك هوسی فکرمی اشغال ایدر طوروردی . بوکون سورهٔ جلیلهٔ شورانك آیات حکمت بیناتندن اولان استعیذ بالله «ومن آیاته خلق السموات والارض وما بث فیهما من دابة وهو علی جمعهم اذا یشاء قدیر» آیهٔ کریمه‌سی قوهٔ فکریه‌می اشراق ایتدی

الفاظ ومعانئ عالیه‌سی قارشیسنده درین برتحیره طاتلی براستغراقه طالدم . مکرراً اوقودم اوقودقجه ذوق هیبتدن مترکب بر حس ایله متحسس اولیوردم . خلاصةً شو — یر ایله کوکلر واورالرده نشر بیوردیغی حیواناتك خلق وایجادلری جناب حقك قدرت وصنعت حکیمانه‌سنه دلالت ایدن آیات ربانیه‌دندر . جناب قادر مطلق حضرتلری مشیئت الهیه‌سی تعلق ایده‌جکی زمانده بومخلوقاتك جمعنه قادردر — مآل ومعنایی افهام بیوریوردی . برنشئهٔ روح افزا ایله دوشوندم « فیهما » ضمیرینه سموات وارضدن باشقه مرجع یوق « دابه » کلمه‌سنك مطلقا حیوان معناسنه اولدیغنی (والله خلق کل دابة من ماء) آیهٔ جلیله‌سی تصریح ایدییور . دیمك‌که کشفیات اخیره وجهله کرهٔ ارض کبی بعض اجرام سماویه‌ده خلقت وطبیعتلریله متناسب حیوانات ایله مسکون بولندیغی قرأن کریم ایله تأیید ایدییور دیدم . دها زیاده تعمق فکر ایتدم . کوردم‌که آیت جلیله یالکز بعض اجرامك مسکون اولدیغنی افهامله‌ده قالمایور . جزء اخیری اولان «وهو علی جمعهم اذا یشاء قدیر» منطوقنجه سکان سما ایله سکان ارض آره‌سنده آتیاً برواسطهٔ مواصلت ویامخابره کشف ایدیله‌جکنی وبوواسطه ایله زمین وآسمان سکنه‌سنك حقیقةً ویاحکماً اجتماع ایده‌جکلرینی‌ده بیان بیوریور . اوزمان نشئه وحیرتم تضاعف ایتدی . بیضاوی مرحومك تفسیرینه مراجعت ایتدم . مرحوم مشار الیه فن جلیل تفسیرده باند اقتداریله برابر آیهٔ جلیلهٔ مذکوره‌ده مقیاس تفسیری لزومی نسبتنده توسیع ایتمه‌مش زیرا « دابه » کلمه‌سنی مسببك اسمنی سببه اطلاق قبیلندن اوله‌رق «حی» ایله تفسیرایدییور بونکله سکان سمانك ملائکه‌یه منحصر بولندیغنه اشراب ایتمك ایسته‌یور . حقیقتك اراده‌سنه مانع برقرینه بولنمادقجه لفظك مجازه حمل ایدلمسی قبول ایدیلیر توجیهلردن اولمادیغندن حقیقتدن صرفی ایچون برقرینه تحریسی خصوصنده اعمال فکر ایتدم . اوزمانکی علم هیأت نظریه‌سنجه اجرامك مسکون اولمادیغی فکر وذهابی قرینهٔ مانعه اولمق اوزره وارد خاطر اولدیسه‌ده قطعیت حاصل ایتمین نظریه‌لر الفاظ قرأنیه‌یی حقیقتلرندن صرف ایده‌جك قوتی حائز اوله‌مایه‌جنی ملاحظه‌سی بنی برقرینهٔ دیکر تحریسنه سوق ایتدی . حالبوکه باشقه قرینه یوق . خصوصیله حیات حیواناتایله دابه کلمه‌سنك معنای تضمنیسی اولان مشی وحرکت آره‌سنده‌کی سببیت مسببیت علاقه‌سی ایچه بحث کوتورر . زیرا دبیب حیوانات حیاتدن دکل ارادهٔ اختیاریه وسوق طبیعتدن متسببدر دینلره کوره حیات ، سبب بعید وبلکه ابعد قالیر . تفسیر مذکوری تعقیب ایتدم . برایکنجی توجیه‌ده مصادف نظرم اولدی . بونده دابه لفظی حقیقته یعنی علی الاطلاق حیواناته صرف ایدلمش فقط حیواناتك منحصراً کرهٔ ارضده بولندیغی نظریه‌سنی ابقا ایتمك ایچون « فیهما » ضمیر تثنیه‌سنده تمحل واختیار تکلف ایدیلیور . مفسر مرحوم لفظ مذکوری حقیقته حمل ایتدکدن صکره کویا کنایسنه شو — ربع مسکونده حیوانات موجود ایسه‌ده سماده اویله برشی یوقدر ناسل اولیورده « فیهما » ده‌کی تثنیه ضمیریله برابر دابه

لفظندن معنای حقیقی قصد ایتمك صحیح اولیور — سؤال ایراد ایدیلیورمش‌ده آکا جواباً [برنده موجود اولان حیوانات فی‌الجمله ایکیسنده موجود یعنی ایکیسنده موجود کیدر] دیه‌رك ضمیر تثنیه ایچون مساغ لفظی کوستریبور . وبوتمحل ایله « دابه » لفظندن‌هم معنای‌حقیقی قصدایدیلیر هم‌ده اجرام سماویه‌نك حیوانات ایله مسکون اولمسی لازمکلمز دیمك ایسته‌یور .

اکلادم‌که بوایکنجی توجیه‌ده‌اجرامك مسکون‌اولمادیغی تصورینه ابتنا ایتمش برتوجیه ضعیفدر . ذاتاً مفسر مشارالیهده ایکنجی‌درجه‌ده ذکر ایتمکله بونك ضعفنه اشارت بیوریبورلر . زیرا برشیده موجود برماده ویابرحالك ایکی شیده موجود کبی‌اولمسی اوایکی شیئك حکماً براولمسیله مشروطدر . مثلا آیاقلرمزه کیدیکمز مستلر ایکی دانه ایسه‌ده برانسان ایچون ایکیسنك بولنمسی‌عین درجه‌ده لازم اولدیغنه وبرینك استعمالدن سقوطی دیکرینی‌ده اسقاط ایده‌جکنه بناءً مستلرك ایکیسی برمست حکمنده‌در بونلرك بردانه‌سی یرتیلسه مست صاحبی « مستم قوپدی » دیه‌بیله‌جکی کبی « مستلرم قوپدی » جمله‌سنی‌ده سویله‌یه‌بیلیر . برنده موجود اولان یرتیقلق ایکیسنده موجود کیدر . حالبوکه سموات ایله ارض بویله دکلدر . بونکچون اجرام سماویه حیواناتدن خالی اولمقله برابر [ومابث فیهما من دابة] یعنی یر ایله کوکلره یاییلان حیوانات تعبیر ایدیله‌مز .

ارضده موجود اولان حیواناتك سماده موجود کبی اولمسی سماده موجودکوا کبك ارضده دخی موجود کبی‌اولمسی قدر قبولدن اوزاقدر . بونکچون ذاتاً نظر مفسرده دخی ضعیف اولان توجیه ثانیٔ مذکورده آیت جلیله‌نك ایلك تجلیسنده بخش ایتدیکی ذوق ونشئه‌دن بنی چویره‌مدی بتون روح ووجدانمله واهمیت مخصوصه ایله نظم جلیل مذکورك جزء اخیری اولان [وهو علی جمعهم اذا یشاء قدیر] آیتنی نظر شهود ومطالعه‌مه آلدم .

« علی جمعهم » ضمیرینك سموات وارضه رجوعندن زیاده [خلق کل دابة من ماء فنهم من یمشی] نظم‌جلیلنده‌کی « منهم » ضمیری کبی « دابه » یه رجوعی ؛ « اذا » ایله «ان» ادات شرطلری آره‌سنده علمای کرامك بیان بیوردقلری فرق ؛ یعنی «ان» کلمه‌سنه مدخول اولان جمله‌مضموننك محتمل‌الوقوع، «اذا»یه مدخول‌اولان‌مضمونك قطعی‌الوقوع برامرمستقبل ایدوکی ، انکشاف وتجلی ایتدی. اووقت قرآن جلیل الشانك علم هیأت متخصصلرینك استکشافات اخیره‌سی وجه ایله بعض اجرامك مسکون اولدیغی بوندن باشقه بنی بشرك صنایع بدیعه وتصرفات خارقه نماسنده‌کی وسعت واقتدار ، حال حاضری درجه‌سنده قالمایوب قدرت کامله‌ٔ صمدانیه آتیاً بنی بشرایله سکان سما آره‌سنده برواسطهٔ مواصله ویامخابره ایجاد بیورمق صورتیله نسخهٔ کبرای حقیقتده سرائر کائناتی جامع اولان انسانك حال حاضرندن زیاده ترقی وتعالی ایده‌جکنی احتوا ایلدیکنه قناعت کامله حاصل ایتدم . فاعتبروا یااولی الابصار .

« سلانیکدن » اسکوبلی حافظ فرید

دکزلر

— ایلك بهارده —

بوتون برقیش دیدینمکدن یورولمشدر دکز آرتق
بهارك ابتداسنده اوخیرجیناق موقندر؛
بولور اعصابی ساری چین پیدرپیله دورغوناق
بوحالی برسکوتتاب اولان آثار حدتدر .

بوتون برقیش اوتخریب ایتدیکی دامان ساحلدن
اوپن امواجی رقتله معافیت دیلر کویا؛
قیشین قورقونج، قودورمش داغلری اخطار ایدن دریا
بوغوب محو ایتدیکی اجساد ایچون شیمدی اوقور شیون .

سمادن یرتیلیر ظلمت، ایدربرمائیلك خنده
وصانکه غایتی فردوس اولان برراه تابنده
آچار دریایه برسیالهٔ رحمت دوشوب آیدن .

کوزه‌للکلر بزم ابحارمزدن فیض آلیر هرآن ؛
اوپرکن دامن خاکی اساطیری فشافشلر
کوپوکلردن وه‌نوزلر، بیك کوزه‌للکلر ظهور ایلر .

— یازده —

کونشك جرمی رأسه کلمش‌ده
دوکیور شعله‌لر صیجاق، سس‌سز ؛
ینه یالدیزلی برجبینلکده
اویویور صانکه مائی کوزلی دکز .

اوچوشور آسمانه تیتره‌شه‌رك
برهیولا وکولکه، هاله، خیال
کبی بحرك تبخراتی . . . بوحال
یم خوابیده‌نك همان سونه‌جك

صانیلان محتضر نفسلریدر .
کیجه، افقك کوموشلی پرده‌لری
آچیلوب یارلیل اولان اوپری

کوله‌رك جو آسمانه کلیر .
او وقت دامن بیاضی آنك
اوپولیر بوسه‌سیله دالغه‌لرك .

— صوك بهارده —

سرین سرین اسیور شیمدی باد افقلردن
سماده پك یاراماز برچوجق لقاسی کبی
زمان زمان متغیر، زمان زمان عصبی.
سینر دکزلره یاغمورله صانکه حزن خزان.

زمینی کوکلره رابط نطاق افقه قریب
شکسته برقانادك اهتزاز بیتابی
اوزاقده اوقشایەرق صانکه صفحۀ آبی
بهار امیدینی دوشنده ایلیور تغریب .

کونش غروب ایدییورکن ذیول زرینی
دوشرده صفحۀ امواجه چیرپینیر، بیقانیر
بوصوك بهار دکزنده حرارتی آزالیر .

کناره دالغەلرك هرتماس پر چینی
خرام شوخ ایله طاوس رفت برقادینك
اتکلرندەکی چیرپینتیلر قدر خیرچین ...

— قیشده —

برظلمت دهاش ایله بیك قهر الٓهی
ایتمش کبی آفاق مهابتده تجلی
شب قورقو ویرن اژدر خونخوار ایله مالی
کوکرەر، باغیرر قعر شررناك سیاهی.

دریا قودوران حیه کبی یوکسلیور کاه
هرحمله ایله پوسکوریور کوکاره زهراب؛
ایثار ایدییور دیدۀ وحشتله باقان ماه
ظلمتلر ایچنده اوکا برلمعۀ بیتاب .

ساحلده اوندان تمسخر ایله کویا
آتی‌یه کولن قلعەنك انقاضنه دریا
پرولوله چارپمقله غریو آور اولورکن

ناکاه آتیلیر طاشلره بریوك دولو یلکن
قاچ عائله امیدی باتار بورده؛ نەمشؤم
ماز غالده کولرکن اوکا برقهقهۀ بوم !

۲۹ مارت ۳۲٤ ابراهیم علاءالدین

تراجم احوال

یاد ماضی

انشـا ایدیلەرك بوجهتجه اولان مشکلات رفع ایدلمشـدر . حجاز تیمور یولنه بحراً مخرج اتخاذ قلنان محل ایشته بوقصبەدر . ایلروده بغداد خط کبیری حجاز تیمور یولنه آیریجه برخطایله وصل ایدلدیکی صورتده بوقصبه بحرسفیدده مهم برمخرج اولور. حجاز خطی سیاستجه، عسکرلکجه، تجارتجه وسائر خصوصات مهمەجه ملکه ثمرات لاتحصی نثار ایدەجکندن بتون عالم اسلامیتك شکراننه جهت جهت شایستەدر. شبهەسزدرکه حجاز وبغداد خطلریله درون ممالکدن حرمین محترمینه ودها ایلری خطۀ یمانیەیه قدر ودیکر طرفدن دخی پایتخت سلطنت سنیەدن بغداده وبصرەیەدك آمدوشد کسب سهولت ایدنجه نفوذ دولت سرعت برقیه ایله برآنده حجازده ، یمنده ، عراقده شعشعه پاش اولور. فیض انباتی عالمی حیران ایلدیکی حالده شمدی‌یه قدر وادئ وحشت اولمسنی روا کوردیکمز اوبی‌پایان اراضیده صحائف تاریخك بزه نقل وتبلیغ ایلدیکی وجه ایله قریەلر قصبەلر تشکل ایدر ، شوکت وقوت دولت دوبالا اولور .

حیفاقصبەسنی طولاشدق . صکره المان قریەسنه کتدك . قریەنك منظرۀ عمومیەسـندن بر اهل حرفت وحراثت آرامکاهی اولدیغی نمایان. اویله مکلف ومزین کاشانەلر کوشکلر یوق. فقط جبلدن ساحله طوغری براستقامت ورنکده ایکی‌کجەلی انشا ایدلمش اوکوچوك خانەلر حقیقةً دلربا . اولرك اوکلرنده کندیلرینه کوره چیچك باغچەلری وارقه طرفده هرخانەنك حیوانات ومشتملاتی ایچون مقدار کافی حولیسی وار . زقاقلرك ایکی جانبنده واقع صره خانەلرك یوز یوزه مقـابل دوشن جهتـلری ارەسـنده کنش کنش جادەلر اچلمش اولدیغی کبی بونلرله ارقه طرفدن حولیلری بری برینـه قارشو کلن دیکر صره خانەلر ارەسـندەده اون اون‌بش ذراع مقـداری یوللر وار . کویك سوریلری ، اکین وصمان عربەلری حولی قپولرینك اچلدیغی زقاقدن ایشلدیکندن کویك جادەلرنده فشقی وبرصمان چوپی کورلمز . هرخانەنك اوست قاتنه چیقلدقده قارشـوکه کلن اوطەنك قپوسنه مقابل دیوارینه برارض فلسطین خریطەسی آصیلی وخریطەنك اوکندەکی سهپا اوزرینەده اوستی یشـیل چوقه ایله اورتولی بیوك حجمده کتاب توراة وانجیل موضوعدر .

اهل قریه همان عمومیت ایله زراعدر ، فقط برکویك تأسـیسی وزینت وعمرانی ایچون معمار ، مهندس ، دولکر ، دیوارجی ، تیمورجی ، مرانغوز ، سراج کبی وجودی ضروری اولان حرفت اصحابی بولندیغی کبی طبیبلری اجزاجیلری‌ده واردر . کیجەلری کوی بکجیلری اطراف قریەده نوبت بکارلر. بونلر تابعیت اصلیەلرینی محافظه ایدیورلر وخاطرمده قالدیغنه کوره حکومت محلیه ایله اسبابلری یالکز اعشار ویرمکدن عبارت قالیور .

کویك کنیساسی ، مکتبی ، برهیئت اختیاریه اوطەسیله براوفاق اوتلی وار . بز اوراده ایکن نقل ایدرلردیکه المانیادن بری بورایه عائلەسـیله هجرت ایدوب یرلشمك ایستسه بوآرزوسنی برمکتوبله مختار قریەیه بیلدیرەرك مطلوبی اولان خانەنك مکتوبیله برلکده کوندردیکی خریطه موجبنجه قاچه یاپیلەجغی وعرصەسی نەقدره اله بیلەجکی کبی احوالی استعلام ، مختارده هیئت اختیاریه ایله دهاحضوری معتاد اولانلری اوطەیه دعوت ایدوب خریطه کورلدکدن ومفاد

مكتوب معلوم اولدقدن صكره جريان ايدن مذاكره نك نتيجهٔ حاصله سنی صاحب مكتوبه جواباً اشعار ايدرمش . بو جواب او كيمسه نك ايشنه كلديكی تقديرده تبليغ اولنان قيمت ومصارفك قارشولغنی پوليچه ايله كوندرمسی اوزرينه درحال عرصه اشترا وخانه انشا ايديله رك كيفيت كنديسنه تلغرافله بيلديريلور ، اودخی عائله سنی مستصحباً حيفايه كلوب طوغريجه خانه سنه ايترمش .

مهاجرين مرقومه پك چالشقان آدملردر . كرمل اتكلرنده كی طاشلقلره جراتقال آلاتيله طوپراق چيقاره رق اورالرده باغ يتشديرمشلر ، اصول جديد اوزره كندی ترلالرينی اكوب بچدكدن صكره قومشولری بولنان حيفا اهالیٔ اصليه سنك مزرعه لرنده دخی اجرتله چالشورلر . حيفا ايله عكا ارەسنده وينه حيفا ايله بش التی ساعت مسافەده بولنان ناصره بيننده [كروسه] ايشله درلر . زيتون اغاجندن ماصه لر چكمجه لر وسائرشيلر ياپارلر ، مولدالبخار ايله تحريك اولنور دقيق دكرمنلری انشا ايتمشلر . بزعكاده ايكن يوز يوزالليدن متجاوز خانه لری وارايدی . صكره لری نفوسلری تزايد ايدرك قريه پك چوق دها توسع وترقی ايتمش وبرطاقم كارگاهلر ارەسنده مصبنه [صابون فابريقه سی ديمكدر] لر دخی احداث اولنمش . آوروپا صابونلری شكل وطرزنده اوله رق اوراده اعمال اولنان رنكارنك قوقولی قوقوسز توالت صابونلرندن اخيراً استانبولده ايكن راقم الحروفه عكاده بعض اوداء قديمه طرفندن كوندرلمشيدی ، حقيقةً پك كوزل .

لكن بو آدملر پك طونق وپك متعصبدرلر؛ يوزلرنده اصلا آثار بشاشت كورلمز ، برصنعتكاره يابديرديغك بر شيئی بازار كونی الق ايجاب ايتسه دكانك يانننده اوتورديغی حالده دكانی اچوب او شيئی ويرمك شويله طورسون جواب ويرمكه بيله تنزل ايتمز . ايشته برملت حرف وصنايعده بی بهره اولوبده اغياره عرض افتقار ايدرسه كندی وطننده كندی پاره سيله محقر اولديغنه بوبر اورنك اولديغندن بزم ايچون بوكبی بيكارجه احوال شايان عبرتدر . تأثر وتلهف زمانلری بچدی ، برسی بليغ ايله بر آهنك تام ايله تشبثات شخصيه يه باشلايه لم ، كندمزی آدم ، وطنمزی كلزار سعادت ايده لم . دورمز زمان اقوال دكل ، عصر افعالدر .

*
* *

اون سكز اون طقوز سنه قدر صكره بيروتده بولنديغم اثناده ايشتمش ايدم كه روسيه دن التجا ايدن يهوديلر طرفندن ده حيفا قصبه سنك جنوبندن ايكی اوچ ساعتلك مسافه ده [زمارين] نامنده بركوی اعمار ايدلمش. كويك اطراف وحواليسنده دائراً مادار برقاچ ساعتلك اراضيده طوتلق ، كلستانلر ، باغلر ، مزرعه لر وجوده كتورلمش. قريه نك طرز دلنشين اوزره انشا ايديلوب نهايت توسع ايدرك معمور ومزين برقصبه شكلنی المش اولديغنی كورنلر سويله يورلر ايدی . قصبه نك اورته سنده كی تپه اوزرنده كتبخانه ، خسته خانه ، مكتب وسائر مبانی ياپيلمش ، تپه يه ماكنه لرله صولر چيقاريليورمش .

استطراد

وقائع عصريه نك عجائب وغرائبندندركه بردولت بعض يهوديلری داد وستدده خلق وبالخاصه كويليلری الدانديقلرينه وياخود بشقه هرنه اسبابه مبنی ايسه ملكندن قوغدينی حالده ممالك عثمانيه يه هجرت ايدنلرينی اودولتك قونسلوسلری حمايه ايچون حكومتمه قارشو نيجه شدتلر كوسترورلر ، نته كيم برديكر دولتده آباء يسوعيونی قلمرو حكومتدن اخراج ايتمكده ومكتبلرينی سد وبند ايلمكده ايكن ملكمزه وخاصةً بيروته اياق آتار آتماز قونسلوسلری بونلرك ومغاير قانون دولت كشاد ايتدكلری مكتبلرينك اوزرينه ظاهرده جناح رأفتلرنی ياهرق برنجی حاميلری كسيلورلر . تابومرتبه بازيچهٔ سياست خنده فزا ايسه ده بومقوله مسائلدن طولايی معاملات حكومت پك چوق دفعه رخنه دار ايدلمش ولايحصی احوال غريبه جريان ايتمشدر .

بقيه‌سی وار — **بركت زاده اسماعيل حقی**

لسان مسئله سنه دائر

٩ تموز سنه ٣٢٥ تاريخ و٤٦ نومرولی رساله كزده روسيه تاتار محررلرندن قزانلی عياض نام ذات محترمك ساده تركجه لسانی حقنده كی برمقالهٔ كزيده لرينی اوقودم . حقيقةً تركلر ايچون برمسئلهٔ حياتيه تشكيل ايدن اشبو لسان مسئله سی اوقدر كوزل ايضاح ايدلمشكه ، اوقودقجه محرر موماليهی بتون موجوديتمله آلقشلادم . وفكرلرينه اشتراك مقصديله بو خصوصده برقاچ سطربازی يازه رق محترم رساله كزه درج ايدلسنی رجا ايلمكی وجيبه دن عد ايلدم .

ارباب معارفك مشهودی اولديغی اوزره نشرايدلمش ويا ايدلمكده بولنمش اولان آثار قلميه نك جمله سی لسان ادبی اوزره يازلمقده اولوب ساده ، قبا تركجه يازلمش آثاريمز همان يوق كبيدر . حتی فی زماننا نشر ايديلان جرائددن يالكز برايكيسنده ساده لك وآچيقلق جهتی التزام ايديلوب ديكرلری كاملاً لسان ادبی اوزره يازلمقده در . بو غزته لردن بری «بالقان» ديكری ده ازميرده منتشر «كويلی» غزته لريدر. كويلی غزته سنك اورالرده نه درجه رغبت قزانديغنی بيله مزايسه مده البوم فلبه ده نشر اولنان وبورالره كلمكده اولان بالقان غزته سی پك زياده مظهر رغبت اولمقده در . چونكه يازيلان مقالات ممكن مرتبه آچيق برلسان ايله يازلديغی ايچون براز اوقويوب يازمه سی اولنلر غزته يی اوقودقلری زمان نه ديمك ايستديكنی اولدقجه آكلايورلر .

حالبوكه ديكر جرائدمزی اوقويانلر يالكز تحصيل عالی كورمش اولنلردركه طشره لرده بونلرك مقداری پك آزدر. بركويلی اوقويوب يازمسنی بيلسه بيله جريده يی دكل اوقومق ، النه بيله آلميور. اسبابی؟ چونكه مندرجاتندن هيچ برشی آكلاميور . اوكا آكلاتمق ايچون ياننده ادبياته واقف برترجمان بولنمسی لازم كليركه ، بوممكن دكلدر. شو جهت معلوم اولدقدن صكره محترم ارباب قلمه من غير حد

شو سؤالك توجیهنی مناسب كوریيورم : جرائده یازی یازمقدن ، نشر آثار ایلمكدن مقصد نه‌در ؟ . .

ایشته‌شو عاجزانه سؤالك جوابی ذهنلرده لایقیله دوشونوله‌جك اولورسه ساده و آچیق برلسان ایله‌ده نشر آثار ایدلمسی طرفدارلرینه حق ویرلمسی ایجاب ایدر صانیرم . چونكه نور معارف بزده هنوز لایق وجهله نشر ضیا ایده‌مدیكی جهتله الیوم دروس ادبیه تحصیل ایتمش ذوات پك آزدر . حالبوكه یازدقلریمزله افكار عمومیه‌یی تنویر وافكاری ایستدیكمز برمجراده جریان ایتدیرمك مقصدینه خدمت ایلدیكمز حالده طشره‌سا كنلرینی ، بیچاره جاهل كویلولری هیچ دوشونمیورز . او زواللیلرك همان كافه‌سی دكل ادبیاته واقف اولمق حتی اوقویوب یازمق نعمتندن بیله محرومدرلر .

اوحالده شو ملاحظه وارد خاطر اوله‌بیلیر : كویلیلر اوقویوب یازمق بیلمدكلری حالده‌ساده برلسان ایله‌یازلمش جریده ویا آثارسائره‌یی ده اللرینه آلسه‌لر نه آكلایه‌جقلر . . اوت آكلارلر ، چونكه بعض كویلرده ایكی اوچ اوقور یازار بولنه‌بیلیر . بوذاتلرك اللرینه اویله مطلوب وجهله یازلمش برغزته ویا رساله كچرسه كویلرده جمعه كونی نمازدن صكره ویا اقشام نمازلرندن‌صكره جامعك طیشاروسنده مناسب برمحلده اجتماع ایتمك‌عادتی اولدیغندن اواجتماع محلنده غزته‌ویارساله‌یی كویلیلره اوقور و آنلرده هیچ مشكلات چكمكسزین، ترجمه‌یه‌حاجت قالمقسزین نه دیمك ایستلدیكنی آكلارلر . بویله‌لكله صاحب مقاله ویا اثر مطلوب‌اولان افكار عمومیه‌یی جلب ایلر . ایشته او بیچاره‌لره بوسایه‌ده افهام مرام ایدیله‌بیلیر. یوقسه‌عمومه‌توجیه ایدیلان برفكری شاعرانه ، ادیبانه برطرزده یازمقله افكار عمومیه هیچ برزمان‌جلب ایدیله‌من . زمان حاضر بونی ایجاب ایدر .

برده‌نه‌دن لسانمزه برمجبوریت قطعیه حاصل اولمدقچه لغات‌اجنبیه قاریشدیره‌لم ، ساده برافاده‌یی التزام ایتمیه‌لم؟ نه‌دن ، ساده برلسان‌ایله یازلمش اثرلر قبا اولسون ؟ تركجه شعرلر یازان ، استاد محترم محمد امین بكك اشعارینی انسان اوقودیغی زمان نقدر متلذذ، نقدر متهیج اولیور . میرموما الیهدن استفادهٔ عمومیه‌یه خدمت ایده‌جك ، ساده برلسان ایله یازلمش دها برچوق آثار منظومه ومنثوره‌نك نشرینی انتظار ایلرز .

صاحب مقاله قزانلی عیاض افندینك دیدیكی كبی اكر بزده‌حقیقةً فكراستقبال موجودایسه وانقراضه محكوم برملت اولمقدن قورتلمق آرزوسی وارسه افكار عمومیه‌یی تنویر ایتمك لازم كلیركه بومسئلهٔ مهمه‌ده لسانمزك ساده لشدیرلمسی صورتیله‌نشر آثار ایدیله‌رك افكار اهالی‌یی بویله‌لكله‌سنی وغیرته واكتساب نورمعرفته تشویق وترغیب ایله حل اولنور. قبا‌تركجه‌یه الیوم شدتله محتاجز، منفعت وطن‌وملت بونی ایجاب ایدییور ، طریق سلامت‌ده بوراده‌در .

امین اولملیدركه‌ادبی یازیلان‌مقاله واثرلرك‌بورالرده رغبت‌عمومیه مظهریتی پك محدوددر . چونكه آكلایان پك آز . بونی از بردن سویلمیورم. طولاشدیغم، كوردیكم،قرا وقصبات‌اهالیسنده‌كی تدقیقات ومشاهداتمه بناءً سویلیورم. بونك ایچون محترم ارباب قلممزك كمال اهمیت وجدیتله نظر دقتلرینی جلب ایلر وبوخصوصده یازی‌یازه‌جق اولنلره‌ده آیروجه منتدارلغمی عرض ایلرم .

ملازم

بلغارستان حدودنده دوسپاط

ح. ماجد

طوغری یولك قرق‌التنجیسنده قزانلی عیاض افندینك یازدقلرینی اوقودم . اوته‌دنبری « تركجه‌یه عربجه ، فارسیجه سوزلر قارشدیرلمزسه قبالاشیر » دینلردن ، هله فرانسزجه لافلر قارشدیرانلردن پك صیقیلیر، بیاغی قیزار، اونلره‌یاریش اوقویه‌جغم كلیردی. بونلره‌قارشی عیاض افندینك‌سوزلرینی‌چوق بكندم؛ سونجمدن ال‌چیرپدم، آلقیشلادم. بوسونجله قباران كوكلی برقاچ‌لاقیردی سویلمكدن بردرلو وازكچه‌مدم . بوپاراغی تركجه یازمقله برابر ، بچون عثمانلی پایرامنده اوقومق اوزره یازمش ایدوكم ایكنجی برپاراغی كوندردم . بونلری طوغری یولكزده بركوشه‌بولمغه الویرشلی كورور ، یاكلشلرینی دوزلتیرسه‌كز كندمی موطللو صایه‌جغم. سوزمدن یازدیغمی بكندیكم اكلاشلمسون. انجق تركجه‌یه یبانجی لافلر قارشدیرلمزسه قبالاشیردین تركلره كوزینی شامده آچمش، تركچه‌یی عربلرایچنده اوكرنمش برچركسك تركجه‌سنی كوسترمك ایستیورم. ایشته اوزون اوزادی ایكی پاراق طولدیرم. باقه‌لم یازدیغم سوزلرك هانكیسنده قبالق ، یاقیشیقسزلق كوره‌جكلر . نه‌ایسه سوزی قیصه كسه‌یم ، دییه‌جكمه دونه‌یم :

غزته‌لردن الك چوق اومدیغمز اولكه‌مزه، وارلغمزه یارایه‌جغی ایشلره قوپی اویاندیرمق ، اونلری اویاندیره‌بیلمك‌ایچون بیلدكلری، اكلایه‌جقلری دیل ایله یازمقدر . یوقسه‌بیلكیسی اولان برقاچ بیك كشینك كوكلنی یاپمق ایچون اون بش ملیونك اكلایه‌جغی دیل ایله یازمه‌نك ، اودیلی الده ایتمه‌نك قولایی واركن براقیق ، براقامقدن‌ده او برقاچ‌بیك كشینك كوكلی قیرلمش اولمق ویاخود بونلر كوجنمك طوغری اوله‌ماز. اومارمكه بونك‌طوغروسی هپسنك كوكلنی‌یاپمش، وارلغمزه‌ده چوق یاردم ایتمش اولورلر . بركره یبانجی اولكه‌لره باقه‌لم ؛ كویلرنده‌بیله كونلك، هفته‌لق ، آیلق غزته‌لر اوقوندیغنی كورورز. دیمك بونلرك هپسی كویلیلرك اكلایه‌جقلری یوله یازلیوركه اوقویورلر . یبانجیلره باقمق نه‌مزه كرك، هركسه اكلایه‌بیلدیكی دیلله قونوشمق ایچون بزه بیوروق كلدی : (امرت ان اكلم الناس علی قدرعقولهم) یاخود (كلموا الناس علی قدرعقولهم) بیورلدی . اولكه‌مزه یارایه‌جق ایشلری هپمز اكلایوب یاپمغه هپمزی بردن چالشمقله بوایشلره یالكز برقاچ بیك كشیمزك چالشمسی براولورمی ؟ براولمیه‌جغنی اكلامق ویا اكلاتمق ایچون اوزون اوزادی سوز ایسترمی ؟ اكلاشه‌رق ، برلشه‌رك چالشمه‌نك قولایی ، یولی واركن دیلمزی سوسلیه‌جكز صانمقله براقق طوغری اوله‌بیلیرمی ؟ هیچ صانمامكه، اولور، دنیلسون . اویله ایسه هپمزه یرایه‌جق دیل هانكی دیل‌ایسه انكله یازه‌لم، اكلاشه‌لم، برلشه‌لم. برلشمه‌نك‌صوكی موطلیلقله‌وارلقدر.

شامده حجاز تیمور یولی انشاآت
محاسبه باش كاتبی

طاهر

قارداشلر !

ایشته بوکون عثمانلیلرك برنجی، اوت برنجی وبیوك بایراملریدر. هپ عثمانلیلر بوبایرامده اورتاقدرلر. عثمانلیلر تمل آته‌لی بویله بربایرام یاپمامشلردر ، هپمز ایچون اوغورلی اولمسنی تکریدن دیلرم . عثمانلیلر بویله برکونده موطلی اولدیلر . اره‌دن بریبل کچدی . بوکچن ییلده اوفاق تفك باشلانغیجلری صایمازسه‌ق قوسقوجه شـامده باشلیجه نه یاپدق ؟. دیه‌جکزکه بز بزه دوشدك . کیمیمز کچمشده اولان دیدی قودیلرك اوجنی آلمقله اوغراشدی، بشقه برایش یاپه‌مدی ، کیمیمز (آیینه‌سی ایشـدر کشـینك لافه باقلماز) دینلدیکنه باقیه‌رق لافله کونلرنی کچیردی . بونلر بزه برآدیم ایلری‌یه اتدیرمدی، بوکا هپمز اوت دیه‌جکز، کوکلمزدن آجیه‌جغز .

بز قول قوله ویروب ال برلکیله چالیشیدق ، بربرمزی، چکه‌مزلکدن قصقـانمقدن وار کچیـدك ، اوته‌کینی بریکنی ایلریلتمامکه چالشمقله کچیردیکمز کونلرده کندمز ایلریلمکه چبالایدق ؛ هانکی ایشه باشـلامش اولسه‌ق اوایشی کرچکدن ایلرلته‌جك ایدك دکلی ؟ بوکاده اوت دیه‌جکز .

دیمك‌که بز بریبل دها کری‌قالدق. کچن ییلده شونی بونی یاپدق دیو صـایه‌میه‌جغز سونچلی پارلاق اوبیوك بایرامزك ایواه‌که بوبیوك اکسـیکی وار . یازق دکلی ؟ یتشـه‌جك کله‌جك چوجقلرمز لافله کچیردیکمز بریبله آجیمازلرمی ؟ اویله ایسه نه‌یه ایچه دوشونمیورز ؟ طوقویجیلرمز چوق، هپ کیدکلرمزی اوروپادن کیتریپورز. دمیرجیـلرمز وار ، چیویسنه قدر ینه‌اوروپادن. یالکز چیوی‌یی‌می؟ یاپولرمز ایچون تخته‌یی کره‌میدی ، طوغله‌یی ، کوچك بیوك دمیر چبوق وپارچه‌لرنی جامی، بویایی دها نه‌لری هپ اورادن. یشادیغمز چفتجیلکدن ایشه یارار صپانلرمزی ینه اورادن . زیتون اغاجلرمز چوق، یغیله‌جك یاغی‌یوق. پانجارمزبول، شکرمزینه‌اورادن. پرنجمز اوده اویله. سوزی نه‌یه اوزاته‌لم ، ایکنه‌مزی‌ایپلکمزی بیله اورادن کیتریپورز . اوروپا برکون بونلری کسه‌جك کوندرمیه‌جك‌اولورسه نه‌یاپه‌جغز ؟ اونلره یالواره‌جقمی‌یز ؟ یوقسه کچنده باشمزه کلدیکی کبی کیه‌جك فس بوله‌میه‌جغزده هربرمز برقیافته‌می کیره‌جکز ؟

نه‌ایچون‌اویانمیورز ؟ دهااویویه‌جقمی‌یز ؟ بونلره چاره‌بوله‌جغمز کون کلدیمی، یاراتان‌اونلری بزدن دها اکلایشلی، دهادوشونجه‌لی‌می یاراتدی ؟ آنلر بزدن دها الویریشـلی‌می ؟ هیـچ بری دکل. بزده‌کی اکلاییشی آلقشلامقدن دوشمانلرمز بیله کندیلرنی کری آله‌میورلر. یاایچون فرنکلره چراقلق ایتمکدن قورتوله‌میورز ؟ نه‌یه قورتولمه‌نك چاره‌سنی آرامیورز ؟

بابالرمز ، دده‌لرمز ، انالرمز ، نینه‌لرمز هپ اوروپا ایشلریمی کیورلر، قوللانیورلردی ؟. هیـچده دکل. یانه یاپیورلردی؟. کندی اللریله طوقودقلری قوماشـلردن کیرلردی . برکوکینك بر کلینك کیدیکی اوروپا ؛ طورونلرینه قالیر . ینه کوه‌کیلك کلینلك اوله‌رق قوللانیلیردی .

یاشیمدی، شیمدی اینجه‌نازك فرنك‌قوماشلری کلیور. نصل‌اینجه، نازك، طوردیغی یرده طاغیلوب پاره‌لانیور. بونلر پك‌سوسلی‌اولیور. بزم‌ایشجیلر بویله قوماشلر یاپمیورلر. یاپسه‌لرده‌بکندیره‌میورلر. چونکه چوق طیانیور . چوق کیمك ایستیور .

ایمدی نه یاپه‌لم ؟ یالکز کیدیکمز اوروپادن سـوز سویلیه‌جکم. هیپسی ایچون سویلمك چوق‌اوزون اوله‌جق. بزی اك زیاده‌اینجیدن اوروپا پاره‌سـیدر . بر ییل‌جغز اولسون ایلنی ، قرداشلرنی، دها طوغریسی کندیلرنی سونلر یرلی ایشلرنی کیسونلر . ایشجیلرمزه بویله‌جك اولسون یاردم ایده‌لم. قازانجه طاداندیره‌لم. بوبر ییلده براز پاره ایدینیرلر . اینجه‌قوماشلر طوقویه‌جق دزکاهلر، ماکنه‌لر کتیررلر، کوزل شیق قوماشلر یاپارلر . سوینه سوینه کیرزه پاره‌لرمزده‌اولکه‌مزده قارداشلرمزده قالیر. اولکه‌مزده قالان پاره هپمزك دیمکدر . بوپاره‌لر اره‌مزده طولاشیر، چوغالیر. یواش یواش ایلرلرز . اوته‌کیلر ایچونده بوندن پی یچه‌لم .

بوندن‌صکره‌کچمشی‌اونوته‌لم. بوش‌بوشنه‌کون کچیرمیه‌لم. آلم، صاتیمی آرتیره‌جق، چفتجیلکی، دمیرجیلکی، طوقویجلنی‌وبونلرکبی‌یشادیجی یارایجی ایشلری ایلرلته‌جك یوللر ارایه‌لم، بوله‌لم، برلشه‌لم ، بربرمزه ایناتوب یاردم ایده‌لمده پاره‌لرمزی ایله قاپدرمیه‌لم. اسـکیسی کبی بز قازانوب اوروپالیلره ییدرمیه‌لم . طیشاریدن پاره چکه‌لم. بزدن بونجه پاره‌لر چکلدی. هیـچ اولمازسه بونلری کری آله‌لم. بربرمزی چکه‌مامکدن واز کچه‌لم . ایل قارداشلرنی بربرندن آییرمایه‌لم . عثمانلیلرك هردرلوسی کرچکدن قارداش اولدقلرنی قوسنه اکلاته‌لم . اولکه‌مز دوشمانلرینه اومدقلرینك برقوروتی اولدیغنی اینـاندیره‌لم. بزی بر برمزدن کوسـدیرمك ، اره‌مزی قاریشـدیرمق ایچون صوقولان دوشمانلره راست کلیرسه‌ك آنلری قوغمالی‌یز . ایشته موطلی، اوت کرچکدن موطلی اولمق ایچون بویله یاپملی‌یز .

سوزی اوزاتدم، اومارمکه باغشلایه‌سکز . آزاجیقده بیلکیمك یتدیکنجه عثمانلی «برلشمه‌-ایلریلمه» ارلرنی آلقشلایه‌جغم . نتکم‌بزه بو بایرامی‌اویکیتلرایچرده اولسون طیشارده‌بولنسون ایل دشمانلرینی تپه‌لمك، ایانی ایلدن صاقلامق‌ایچون سوینه سوینه طوپه تفنکه قارشی کوکس کرمکی، کوله کوله جان ویرمکی‌بیوك اوت چوق بیوك بایرام صایان اوارسلان اوغلی ارسلانلر یابدیردیلر. ای موطلی، کرچکدن عثمانلی سوکیلی قارداشلر یشـاییکز، وار اولیکز . عثمانلیلرك یوزلرنی آغارتدیکز . دنیا و آخرتده یوزکز آق اولسون. اینلیه اینلیه اولمکه بیون اکن عثمانلیلری یکیدن دیرلتدیکز. باشلرینی قالدیرتدیکز. هیـچ اونوتمام، ارقداشلردن برینه بز بویله اینلیه اینلیه‌اوله‌جکز ، دیمشدم. تکری سزی عثمانلیلره باغشلاسون . ایلیمزك یوردمزك طوپراقلرینی قانلریله یوغوران دده‌لرمزك جانلری بویله ارکك هرایشلری کرچك

اوغللری یتشدیکنی کوروب سوینیدیلر . یرلر کوکلر طوردقجه سوینسه‌لر، سوینسه‌ك آزدر. چونکه کوتولك یالکز بیوکلرمزك دکل، کوچکلرمزك قانلرینه، تا ایلیکلرینه ایشلمش، بینلرنده کوکلشمش ایدی. اویاراماز کوتولوکلری، یاقیجی ییقیجی اللری تمیزلدیکز، کسدیکز. یرلرینه کوزل خویلر ایولکلر یرلشدیروب یاراییجی یشادیجی ایشلر چیقارمغه، ایشلرمزی تمیز اللره ویرمکه چالیشیورسیکز. کوزل تخملر اکوب بسلیجی، دیرلتیجی میوه‌لر آلمغه یوللر آچیورسیکز. تکری هپ ایشلرکزی قولایلاشدیرسون. بز وارکن یوق صاییلیوردق. وارلغمز اکلاشیلمیور، کورولمیوردی. بز بیله کندمزی یوق صانیوردق. وارلغمزی قوسنه اکلاتدیکز، کونش کبی پارلاتدیکز. آدلری یرلری تترتن عثمانلیلرك اوغللری اولدیغمزی آی ایشیغی کبی کوستردیکز. بزی سونلرك کوکلری سونندی. یوزلری کولدی. دوشمانلرمزك یورکلری داغلاندی. اللری ایاقلری باغلاندی. جیکرلری دشیلدی، یورکلری اشیلدی، صولوقلری کسیلدی. چکه‌مینلرك کیمیسی بایلدی، کیمیسی اولدی. کبردی کتدی. طانیمادیغمز ایل دوشمانلری قالدیسه تکری انلریده براقسون، اولرنی ییقسون، یرلرنده یللر اسسون. طوغرولق طاشیدیکز. یارادان سزه یاردمجی اولدی. بوندن صکره‌ده یاردمجیکز اولسون، آووجلرنده پاره‌سی بولنمیان قارداشلرك چوجقلرندن اوتوزینی اوقویوب یازمغه باشلاتدیکز. پوالسز قارداشلرك چوجقلرندن اوتی‌ده سنت ایتدیردیکز. اره‌لرنده انادن بابادن اوکسوزلر وار. بونلرك یانق باغیرلرینی سویندیردیکز. کوجکز یتسه شامده بونلر کبی برچوجق براقیه‌جقکزه ایناندق. تکری کوجکزی کوکلکزك کبی کنیش، بیوك یاپسون. اوکزی آچیق، ایلرکزی پارلاق ایلسون. یکن ایولکلرکزه یارارلقلرکزه دها برچوقلرینی قاتمغه قولایلق ویرسون! اوچوجقلر ارەسنده روم ایلیدن کاوب صالحیه‌ده اوتوران ترکلردن درت اوکسوز واردر. هله بری جانی ایلی ایچون اسرکه میان بریوزباشی اوغلیدر. بو ایولککزی یشادقچه آنمق بورجلری اولدیغنی بکا سویلدیلر، بنده سزه بیلدیریورم، سوکیلی قارداشلر! یشاسون هپ عثمانلیلر. یشاسون عثمانلیلرك کرچکدن باباسی سوکیلی محمد خان خامس حضرتلری. یشاسون عثمانلی «برلشمه - ایلریلمه» ارلری، یشاسون ایل اوغورنده کوکس کرن، جان ویرن یکیتلر!

طاهر

عالم اسلام

روسیه مسلمانلری

تاتارلر:

روسیه اسلاملرینك تورکیه ایله هرنه‌قدر علمی وادبی مناسبتلری اولسه‌ده عثمانلی تورکلرینك بونلر حقنده‌کی معلوماتلری غایت آز وطوغریلغی شبهه‌لیدر.

بوایکی بیوك تورك قوملری آره‌سنده معارفه پیدا ایتمك ایچون روسیه اسلاملری، دها طوغریسی روسیه تورکلرینك اجتماعی، سیاسی، مدنی حیاتلری حقنده برآز معلومات ویرمك ایستیورم:

روسیه اسلاملری ودها طوغریسی روسیه‌ده یشایان تورك قوملری بیوك روسیه‌نك بتون اطرافنه داغلمش اولدیغندن هرنه‌قدر بونلر ملیت جهتندن تورك ایسه‌لرده درلو الکالردن، درلو اسملر ایله یاد اولنمقده‌درلر. وکوچك برلسان فرقی ایله بربرندن آیریلیورلر. بونلرك ایدل [وولغا] نهری بویلرنده یاشایانلرینه، سرای، قازان، استرخان خانلقلرینك بقایاسنه عمومیتله «تاتار» دییورلر. وتجارت عالمنده «قزان تاتاری» اسمنی قوللانیورلر.

آق‌ایدل نهری بویلرنده، قامانهری باشلرنده یاشایانلرینی «باشقورد» دیه تسمیه ایتدکلری کبی اورال نهرینك آسیا طرفلرنده بولونانلره «بیوك قرغیز» وسیبریا صحرالرنده یاشایانلرینه «قرغیز وقازاق» اسمنی ویریورلر. قافقاسده وقافقاس طاغلرینك بوطرفنده یاشایانلرینه «آذربایجان تاتارلری» وبیوك ترکستان اهالیسنده «صارت، تاجیك» دیه اسم ویریورلر. بونلرك هپسی‌ده تورك قومندن وهپسنك‌ده دیللری تورك دیلی ایسه‌ده طبیعی اوله‌رق قومشو قوملرك دیللرینك، ادبیاتلرینك تأثیری ایله دیللرنده کوچك برفرق حاصل اولدیغی کبی محیطك تأثیریله بونلرك حیات اجتماعیه ومدنیه‌لرنده‌ده بیوك برفرق واردر. بونلرك بعضیلری حالا کوچبه حالنده یاشادقلری کبی بعضیلری‌ده حیات مدنیه‌نك اك یوکسك باصمقلرینه قدر ایلرولمشلر. ادبیات، علم جهتندن‌ده بیوك برترقی کوسترمشلردر.

بونك ایچون بونلره «عموم روسیه اسلاملری» دیه یاخود «روسیه تورکلری» دیه براسم ویروب بونلرك مدنیتلری، علم وادبیاتلری حقنده عمومی بر حکم چیقاریلمیه‌جقدر. بونلرك احوال مدنیه واجتماعیه‌لرینی آیری آیری تتبع ایتملی وبونلر حقنده آیری آیری فکرلر سویلملیدر. بونك ایچون بن بونلری روسیه‌ده سویلندیکی اسملرایله آیری آیری سویلیه‌جکم. بونلرك مدنیتلرینی تتبع ایده‌جکم. شمدیکی صره‌ده بونلرك اك فعاللری، استقبال ایچون اك امیدلیلری، جسماً وروحاً اك صاغلاملری قزان تاتارلری اولدیغندن بن‌ده بونلردن باشلایه‌جغم:

قازان تاتارلری. — روسیه‌نك ایدل نهری بوینده، نیژنی نووغورود، قزان، سمبرسق، سامارا، صاراتوف استرخان، طامبوق، پنزه، اورنبورغ، اوفا ولایتلرنده یاشادقلری کبی بونلرك تجارلری بتون روسیه‌یه طاغلمشلردر.

سیبریانك اك اوزاق شهرلرنده (ولادیوستوق)، مانجوریلرده وترکستان چینی‌ده یرلشدکلری کبی بالطق دکزی ساحلی ولایتلرنده وجنوبی روسیه شهرلرنده وترکستانك پك‌چوق یرلرنده تجارتخانه‌لر،

مغازه‌لر آچمشلر وبتون اهالی ایله تجارته باشلامشلردر . شمدیکی حالده روسیه‌نك هیچ برولایتنده ، حتی اك كوچك شهرلرنده‌بونلرك اولمدیغی ، بونلرك تجارلرینك ال صوقمدیغی بر تجارت قالمامشدر .

بونلر ایچون بوبیوك روسیه طار اولدیغندن شمدی بر طرفدن چینه وبرطرفدن فنلاندیا و اسوج نوروج وعثمانلی مملكتلرینه قدر كیتمشلردر .

بتون روسیه‌یه وروسیه‌نك قومشو مملكتلرینه طاغیلمش اولان بو تاتارلر وطنلرندن نه‌قدراوزاق‌اولسه‌لرده وطنلریله‌بونلرك‌یاشادقلری شهرلر آره‌سنده بیوك قار طاغلری ، اوزون اوزادی نهرلر ؛ كونلر آیلرله كچیله‌جك مسافه‌لر اولسه‌ده بونلر وطنلرندن آیرلمیورلر . بونلر وطنلریله ، دیللری ، ادبیاتلری ، عادتلریله باغلی قالیورلر . همده‌هانكی ملتلرك آره‌سنده یاشاسه‌لرده كندیلرینك مدنیت عرف وعاداتنی محافظه ایدییورلر . ولادیوستوق‌شهرنده ژاپونلر ، چینلیلر ، قوره‌لیلرله مناسبتده بولنان بر تاتار ، روسیه‌نك اك‌شمالی ولایتلرندن آرقانژیل‌ده ساماییدلرله تجارت ایدن بر تاتار ونهایت استانبولده عثمانلی تركلرك حیاتی تأثیرنده اوتوزر ، قرقر سنه قالان بر تاتارده كندی عرف و عادتلری ایله ، عائله حیاتلریله قازانك بر عائله‌سندن هیچ بر فرقی یوقدر .

بو تاتارلر كندیلرینك كوچك مدنیتلرینی ، كندیلرینك عادتلرینی بیوك برتعصب ایله محافظه ایدییورلر وبونك سایه‌سنده « اسملاتسیا » بلاسندن قورتیلیورلر وكندیلرینك برملت‌اوله‌رق ترقی ایده‌جكلرینی تأمین ایدییورلر . بونلر بیوك روسیه‌ده تجارت ایله یاشامقده وكندیلر ینك وطنلری اولان قزان اطرافنده‌كی عموم تجارتده‌بیوك بررول اوینامقده ایسه‌لرده بونلرك اك بیوك قسمی زراعتله یاشایان كویلی اهالیدر .

تاتارلر كویلرده‌روسلردن آیری‌یاشیورلر . بونلرك كویلری (آوللری) هرنه‌قدر روس كویلری ایله قومشو ایسه‌ده روس وتاتار قاریشیق اولان كویلر پك آزدر . هركوی كندی باشنه یاشیور و امور داخلیه‌سنی كندیسی ایفا ایدییور . كندیلرندن كوی پولیسلری‌تعیین ایدییورلر . هر كویك اداره‌سی ایچون (اختیارلر جمعیتی) یاپیورلر . كویك تارلا و سائر اراضیسی كویلرك اركككلری آره‌سنده مشترك اولدیغی‌كبی ؛ اوللری‌وبركوده بتون كویك ویركوسی حساب‌ایدیله‌رك كویلیلرك حاللرینه كوره توزیع ایدلمك صورتیله آلنیور و فقیرلرك حصه‌سنی زنكینلر ویرمكه مجبور ایدیلیوردی . فقط صوك سنه‌لرده ویركو هر شخصك كندی بورجی كبی طانندیغندن یرلری ، اراضی‌یی ده كویلرك ملكندن اهالینك ملك مخصوصی یاپمق ایچون نظاملر تنظیم‌ایدلدی . وبونظاملر دومادن ، مجلس اعیاندن كچوب‌چارطرفندن تصدیق ایدیله‌رك قانون حكمنی آلدی . بونك‌سایه‌سنده كویلرك‌حیاتنده بیوك بر قاریشیقلق میدانه كتیرلمدی .

زراعتجی اهالی زراعتی كندی عائله‌سیچون یاپمیور . او زراعتك محصولاتنی بازاره چیقارر وبونك سایه‌سنده تأمین معیشت ایتمك ایستیور . بونك ایچون طبیعی اوله‌رق اهالیده زراعتی ایلشدیرمك وزراعتی ترقی ایتدیرمك و آز یرده چوق پاره قازانمق فكری‌ده میدانه كلوب زراعتجی اهالی آره‌سنده یكی یكی صاپانلر ، ماكینه‌لر استعمال ایدلمكه باشلانیور . شمدیكی حالده چفتجیلر هپ آلمان صپانلری ، آلمان باصق ماكنه‌لری قوللانیورلر . بونك سایه‌سنده زراعتی ترقی‌ایتدیروب طبیعی كندیلرینك احوال مالیه‌لرینی‌ده اصلاح ایدییورلر .

اموردینیه وعلمیه‌لرینه كلنجه‌هر كویده ، برجامع ، برمكتب ، بیوك كویلرده برقاچ جامع ، برقاچ مكتبلری بولنیور . جامعك مصارفی وامام ومؤذن افندیلرك تأمین حیاتلری اهالینك‌وظیفه‌سی‌اولدیغی كبی مكتبلرك ومعلملرك‌ده مصارفی اهالینك كندی جبندن چیقیور .

هرنه قدر بزم تاتارلردن آلنان ویركولر روس اهالیسندن آلنان ویركولردن آشاغی دكل‌ایسه‌ده حكومت بزم مكتب ومدرسه‌لرمز ایچون برپاره ویرمیور . جامع یاپمق هرنه قدر منع ایدلمامش وامام تعیینی مسئله‌سنده اهالی‌یه انتخاب حقی ویرلمش ایسه‌ده تصدیق ایتمك حقی والیلره عائددر . مكتبلرمز معارف نظارتنه تابع وبنابرین‌مكتب آچمق مسئله‌سی بوطریق ایله غایت كوچ ایسه‌ده عمومیتله اهالی‌مز بونظامه بوقوت یاپه‌رق معارف نظارتنه مراجعت ایتمه‌دن مكتبلر آچدقلرندن حكومت بومسئله حقنده اصرار كوسترمه‌مدی . بونك سایه‌سنده‌ده اون ، اون بش سنه‌ده كوی وشهرلریمزده اوچ بیكدن زیاده اصول صوتیه مكتبلری آچلدی وتعلیم‌ابتدائی تعمیمی‌مسئله‌سی پك چوق ایلرولندی . شمدیكی حالده هر كویده بر یا ایكی اركك مكتبلری اولدیغی كبی قزلر ایچونده آیری مكتبلر واردر .

عائله حیاتنه كلنجه ؛ كویلیلریمزله شهرلیلرمز آره‌سنده بیوك برفرق یوقدر . تاتارلر عمومیتله عائله حیاتنی سوییورلر وعمرلرینك اك چوغی‌ده اولرنده قادینلری ، چوجقلری آره‌سنده كچیرییورلر . عائله‌ده نه‌قدر افراد اولورسه اولسون یمك ، ایچمك وقتنده بونلر هپ برابر ییورلر برابر چای ایچیورلر . تارلالرده ، باغچه‌لرده‌ده برلكده چالشیورلر ، برابر ایش كوربیورلر .

بوبراز سربستانه تلقی اولنور ایسه‌ده ناموس مسئله‌سی غایت اهمیتله محافظه ایدلمكده‌در . ناموسنی پایمال‌ایدن قیزلر اركسز قالمایه مجبوراولورلر . كوی اهالیسی غایت مسافرپرور‌اولدیغندن روسیه‌نك اوزون كونلی قیشلرینی اكثریتله بربرینه مسافر اولمق وبربریله چای ایچمك ایله كچیرییورلر .

علم ومدنیت جهتنه كلنجه : بوندن اول مكتبلرمز اصلاح ایدلدیكی ایچون اختیارلرمزده یازی یازان ، اوقومق بیلن غایت آز ایسه‌ده شمدیكی كنجلریمزك‌مكتب كورمه‌نی‌اوقویوب‌یازمق بیلمیه‌نی ، دین واعتقاد ، علم حساب ، جغرافیادن تاریخدن آز معلوماتی اولمیانی غایت آزدر . قادینلرله قیزلرده بومسئله‌ده هپ بردر .

صوكی وار — قزانلی عیاض

—o—

انکلتره واسلامیت

هندستان جمعیت اسلامیه‌سنك کچنلرده پك چوق انکلیز مشاهیری حاضر بولندیغی حالده واقع اولان اجتماعنده پروفسور (ایوان‌مولار):

« انکلتره مسلمانلره نه‌لر مدیوندر ؟ »

عنوانی آلتنده اوزون بر نطق ایراد ایتمشدر . بو نطقك اك مهم فقره‌لرینی بروجه آتی اقتباس ایدییورز :

« عالم اسلامیتده یقینده مهم تجددلر وقوع بوله‌جقدر . بوکا اك بیوك برهان ، ممالك عثمانیه‌ده اخیراً جریان ایدن تحولات مهمه‌در . بو تحوللر ، اهالیسی میاننده مسلمان بولونان هرمملکتده تأثیرینی کوستره‌جکدر. تحولات مبحوثه‌ده اك زیاده علاقه‌دار اولان خرستیان مملکتی ، انکلتره‌در. انکلتره بو تجدده هند مسلمانلرینك اشترا کنی تأمین ایچون هردرلو وسائط ممکنه ایله جهالتلرینی ازاله‌یه وکسب عرفان ایتملرینه چالشمش ومع مافیه نظریات اسلامیه‌یه منافی هیچ بر تشبثده بولونمامشدر .

غرب مدنیتی اسلامله پك چوق شیلر مدیوندر . ادیان سائره اربابنه انسان نظری ایله باقمق ، تحصیل علوم ایچون هیچ بر مانعه‌دن قورقمامق ، واسکی پاپاس تعصبنی اونوتمق مسلمانلر غربلیلره اوکرتمشلردر . علوم مدنیه‌نك هیچ بر قسمی موجود دکلدرکه تأسیس ویاترقیسی اسلامله مدیون اولماسین . حتی دیه‌بیلیرمکه مسلمانلرك خدمات علمیه‌سندن قطع نظر ایدرسه‌ك اوروپا مدنیتك باشلی باشنه بر اساسه مالك اولمدیغنی کورورز .

امور سیاسیه‌ده مسلمانلره پك چوق جهتلردن طولایی درجه‌سز منتدارز . بز هندستانده مسلمان حکمدارلرینك وارثلری یرینه کچدك . بوکون هندستانده تطبیق ایتدیکمز اصول اداره وقتیله اسلام حکمدارلرینك کرك بوراده، کرك مصر، ایران وانکلیسده‌کال موفقیتله تطبیق ایتدکاری اصول اداره‌دن باشقه برشی دکلدر. بوقدر مختلف اجناس وادیانه مأوی اولان بوقدر واسع بر مملکتی باشقه برصورتله اداره ایتمك امکان خارجنده‌در .

بونك ایچون هندستانده تطبیق ایتدیکمز اصول اداره‌نك نظریات اسلامیه‌یه موافق اولمسنه هرجهتله چالشلمشدر . نظریات اسلامیه‌نك خارجنه چیقدیغمز جهتلرده مطلقا دوچار هزیمت اولدق .» (آلقشلر)

هندستان جماعت اسلامیه‌سی بو حقکویانه نطقدن طولایی پروفسورمولاره بیان تشکرات ایتمکه اتفاق آرا ایله قرار ویرمشدر .

روسیه :

روسیه‌ده داخلیه ناظری بتون والیلره بر بیاننامه کوندره‌رك حریت دینیه اعلان اولوندیغی کوندنبری -- درت سنه ظرفنده — خرستیانلغی ، اورتودوقس مذهبنی ترك ایدنلرك [یعنی اکثریت اوزره مسلمان اولانلرك] جدول و ایستاتستیقنی طلب ایلمشدر . بو ایستاتستیقی دوما مجلسنه تقدیم ایده‌رك متعصب خرستیان اعضالرك نظر دقتلرینی جلب ایلمك ، بالخاصه نازك دامارلرینه طوقونلمق؛ روسیه‌ده خرستیانلغك، اورتودوقسلغك انقراضه‌یوز طوتمش اولدیغنی کوسترمك؛ بوصورتله حریت دینیه قانوننی لغو ایتمك یولنی حاضرلامق آرزو اولنیور. آکلاشیلدیغنه کوره داخلیه نظارتنك شو تشبثی «سینود» مجلسنك ابرام واصراری اوزرینه اجرا ایدلمکده‌در .

§ پترسبورغده برجامع انشاسی ایچون تشکیل اولونان قومیسیون اعضاسندن وروسیه عسکری ضابطانندن عبدالعزیز افندی ایله جنرال شیخ علی حضرتلری ، جامعك انشاسنه باشلامق خصوصنده مساعده آلمق ایچون باش وکیل استولیپین جنابلریله کورشمشلردر . موسیو استولیپین مساعده ایدیله‌جکنی وعدایتمش، ولایحه ایمپراطور طرفندن تصدیق اولنمشدر .

اولجه مجلس ایمپراطوری ، بخارا امیری عبد الاحد حضرتلری طرفندن صاتون آلنوب جامع ایچون ویریلن عرصه‌ده تأسیس وانشا اولنمسی تقرر ایدن جامع شریفك مناره‌لری بر چوق کلیسالرك قوله‌لری اره‌سنده شهرك لطافت مناظرینی اخلال ایده‌جکی زعم و بیانیله حکومتجه مساعده اولنمامسی رأینده بولنمش ایسه‌ده باش وکیل طرفندن بو بابده مساعده سبق ایتمش اولدیغی و بنابرین ممانعتك آرتق معقول اوله‌میه‌جغی ملاحظه‌سیله مطالعهٔ مذکوره رد ایدلمشدر .

جامعك انشا ایدیله‌جکی یرده بولنان بنالر هدم ایدلمکده ولوازم انشائیه احضار اولنمقده‌در .

جامعك رسمی قریباً قارت پوستال شکلنده نشر ایدیله‌جکدر.

قلبه‌ده ترکجه نشر اولنان « کوزنی » غزته‌سنك ١٢ ، ١٤ ، ١٥ ، ١٦ ، ١٧ ، ١٨ نومرولی نسخه‌لرنده ملا رجانك خلاف شرع شریف اولوب بین الاهالی فکر ارتجاع تولید ایده‌جکی ومقات مذکوره‌نك ناشری تبعهٔ دولت علیه‌دن اولدیغی حالده حقنده شرعاً جزا ترتبی لازم کله‌جکی مقام سامیٔ مشیختدن اشعار بیورلمش اولمسنه مبنی ناشر وصاحب مقالاتك ممالك شاهانه‌یه داخل اولدقلرنده حقلرنده ایجاب شرعی اجرا ایدلمك ومذکور غزته‌نك صورت قطعیه‌ده منع دخولی اسبابنك استکمالی ومقالات مذکوره مغایر شریعت ترهاتدن عبارت بولندیغی جهتله شایان التفات اولمدیغندن غزته‌لرله اعلانی دیوان حرب عرفیجه تحت قراره آلنمش و باب عالی‌یه اشعار کیفیت ایدلمشدر .

استانبولده ادارهٔ عرفیه جاری اولدیغی جهتله مذکور غزته‌نك همان منع ادخالی اسبابنك استکمالی حقنده داخلیه نظارت جلیله‌سنجه امنیت عمومیه تلغراف و پوسته مدیریت عمومیه‌لرینه تبلیغات ایفا قلنمشدر .

احمد ساقی بك مطبعه‌سی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بردفعه نشر اولنور.

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین‌العابدین — ح. اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی	غروش
ولایاتده	٨٠	٤٠	«
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠	«

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیراطه‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته‌ایله کوندریلیرسه‌ولایات‌بدلی اخذاولنور

عدد : ٥٢ — ١٧ شعبان ٣٢٧ پنجشنبه ٢٠ اغستوس ٣٢٥ — ایکنجی جلد

وحدت اسلامیه

واطیعوالله ورسوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم

حکومت اسلامیه بر زمانلر طولاً تامغرب اقصادن چین حدودنده‌کی طونکین ایالتنه، عرضاً شمالده‌کی قازاندن باشلایه‌رق خط استوانك آلتنده‌کی سرندیبه قدر امتداد ایدن قوجه بر عالمی سایهٔ حمایه‌سنه آلمش ایدی. بو واسع حدودك داخلنده‌کی قطعه‌لر، مملکتلر بوتون مسلمانلرله مسکون ایدی. مسلمانلرك بورالرده هر درلو تغلبدن آسوده برسلطنتلری، بر شوکتلری واردی. حکومتك باشنه بویوك بویوك پادشاهلر کچه‌رك، آز بر پارچه‌سی استثنا ایدلمك شرطیله، بوتون کرهٔ ارضی ایستدکلری کبی اداره ایدرلردی. عسکرلری هیچ برزمان هزیمت یوزی کورمز، سنجاقلری هیچ بر یرده طوپراغه سریلمز، سوزلری هیچ بر کمسه طرفندن کری چویریلمزدی. متین‌قلعه‌لری، مستحکم برجلری مسلسل طاغلر کبی اوموز اوموزه ویرمش کیدر؛ اوولر، تپه‌لر مسلمانلرك الیله یتیشن هر درلو کینلرله، آغاچلرله، اورمانلرله، اوتلرله اورتولمش بولونوردی. اك متین قواعد عمران اوزرینه قورولمش، صوك درجه‌ده معمور، صوك درجه‌ده منتظم اولان شهرلری اهالیسنك صنایعیله، بدایعیله، یتشدردیکی علماسیله، حکماسیله بوتون دنیایه قارشی اعلان مباهات ایدردی.

ایشته شرقده ابن سینا، فارابی، رازی کبنده؛ غربده ابن باجه، ابن رشد، ابن طفیل عیارنده بر چوق حکما یتشدیکی کبی بو ایکی منتها آراسنده‌کی قطعه‌لرده حکمت، طب، هیئت، هندسه وسائر علوم عقلیه‌ده تبحر ایتمش، رسوخ قازانمش ارباب فندن کچیلمزدی. علوم شرعیه‌یی قاله آلمیورز، چونکه اوملتك بتون طبقاتنده تعمم ایتمش ایدی.

برعباسی خلیفه‌نك سوزینه قارشی چینك اك بیوك فغفوری بویون اکر، اوروپانك اك بیوك ایمپراطوری تیتردی. قرون وسطی‌ده محمودغزنوی، ملکشاه‌سلجوقی، صلاح‌الدین ایوبی، شرقده‌تیمورلنك غربده فاتح سلطان محمد، سلطان سلیم، سلطان سلیمان کبی پادشاهلر یتشمشدرکه بوکون بو آدملر ماضی‌یه قارشمش اولمقله برابر زمان ابدیاً اونلرك خاطره‌سنی، اونلرك آثارینی محو ایده‌میه‌جکدر.

مسلمان دونماسنك آق‌دکزده، بحر احمرده، بحر محیط هندیده هردرلو رقابتدن مصون برسطوتی واردی‌که یقین زمانلره قدر دوام ایتمشدی. دیناً کندیلرینه مخالفتده بولنانلر قوتلرینه قارشی منقاد اولدقلری کبی حضور فضیلتلرنده‌ده حرمته مجبور ایدی.

بوکونکی مسلمانلر ینه اومسلمانلردر، اوطوردقلری مملکتلر بابالرندن قالان ینه اومملکتلردر. عددلری ایکیوز میلیوندن اشاغی دکل. [بومقدار اوزمانکی ایستاتستیقلره کوره تعیین ایدلمش ایدی. بوکون‌مسلمانلرك اوچیوز میلیوندن فضله اولدیغی محققدر.] بوملتك افرادی قلبلرنده کوکلشمش اولان عقائد دینیه‌لری ایجابنجه مجاور بولندقلری اقوامدن دها شجیع، اولومه قارشی کیتمك خصوصنده دها سریع اولدقدن باشقه حیاتی استخفاف ایتمك؛ حیاتك باطل بر بیغین آلایشنه اهمیت ویرمامك کبی مزیتلرده هرکسدن ایلریده‌در.

اللرنده‌کی قرآن عقائدی برهان مقابلنده قبول ایتمك ایچون محکم برچوق آیات ایله آمراولدیغی کبی ظنونه قاپیلانلری، اوهامه تبعیت

ایدنلری تزییف ایلمکده، بوتون ملی فضائل اخلاقه، صفات کریمه‌یه دعوت ایتمکده‌در. بناءعلیه مسلمانلر دینلرنده‌کی متین اساسلر اعتباریله اڭ منور الفکر، اڭ اویانیق، کمالات انسانیه‌یه اڭ مستعد، استقامت اخلاقه اڭ قریب بر ملتدر. صکره نفسلرنده شان وشرفه براختصاص کوردکلرندن وبتون عالمڭ فوقنده بر مقام رفیعه یوکسله‌جکلری اللرنده‌کی کتاب مبینڭ مواعد صادقه‌سندن اولدیغندن باشقه‌لرینڭ نفوذی آلتنه کیرمکه قطعیاً راضی اوله‌مازلر. بویله برنفوذ اجنبی‌یه انقیاد ایتمك هیچ برینڭ خیالندن کچمز؛ ایسترسه او نفوذ صوك درجه شدید یاخود صوك درجه‌ده خفیف اولسون. بوندن بشقه عقائدباغی بتون مسلمانلری براخوت داخلنده صیم صیقی برلشدیردیکی ایچون هرفرد کندی ملتنه منسوب برطائفه‌نڭ اجانبڭ بیوندریغی آلتنه کچمسنی کندی ایچون برسقوط، کندی ایچون براسارت صورتنده تلقی ایدر.

دین سایه‌سنده نائل اولدقلری معارفڭ نفسلرنده رسوخ بولمسی، شان وشوکتلرینڭ زمان شبابنده علوم وفنوندن نصیبلری غایت یوکسك اولمسی سببیله مسلمانلر کندیلرینی قابلیت علم خصوصنده بتون اقوامدن ایلریده کوریرلر.

لکن بتون بوحقایقه رغماً مسلمانلر توقف ایتدیلر. دها طوغریسی برزمانلر عالمڭ استادی ایکن بوکون معارفده، صنایعده بتون اقوامدن کری قالدیلر. مملکتلری پارچه‌لنمغه، اجنبیلرڭ اله دوشمکه باشلادی. حالبوکه کندیلرینه مخالف اولان اقوامڭ نفوذینه عرض انقیاد ایتمه‌مك دینلری مقتضاسی، دها طوغریسی اجانبڭ اسارتنی سیلکوب آتمق، بوخصوصده هر سطوته، هر شوکته قارشی دورمق دینلرینڭ اڭ بیوك رکنی ایدی. [دنیاده موجود امتلرڭ، دولتلرڭ هپسی ایسترکه بتون عالم دینده، جنسیتده کندیسنه تابع اولسون. بز بویله بر حرکتده بولنمیورز؛ اوروپالیلر هم بو مقصدی تعقیب ایدییورلر، هم‌ده صکره بونی تعصب صایه‌رق بزه اسناد ایدییورلر. حالبوکه مذموم اولان برتعصب وارسه اوده مخالف دینده بولنانلرڭ حقوقنی پایمال ایتمك، یاخود اونلره اذاده بولنمق، یاخود اونلری تبدیل دینه اجبار ایلمکدر. مسلمانلق بونلرڭ کافه‌سنی منع ایتمشدر].

عجبا مسلمانلر عباد صالحینڭ ارضه وارث اوله‌جغی حقنده‌کی وعدالهی‌یی‌می اونوتدیلر؟ یاخود شؤن اسلامیه‌نڭ کونڭ برنده بتون شؤن عالمه غالب اوله‌جغندن غافلمی اولدیلر؟ یاخود جناب حقڭ اعلای کلمه‌سی اوغرنده جنته مقابل ماللرینی، جانلرینی صاتدقلرندن ذهولمی ایتدیلر؟ خایر خایر. عقائد اسلامیه قلوب مسلمینه حالا تملك ایتمکده، حالا اراداته حاکم اولمقده‌در. عقائد دینیه وفضائل شرعیه نظرندن عوامده، خواصده حالا بردر. اوت علوم وفنونه قارشی بوتقصیر، اکتساب قوت خصوصنده‌کی بوفتور برطاقم اسبابدن نشأت ایدییورکه اڭ بیوکی حکومته طالب اولانلر آره‌سنده‌کی اختلافدر.

بالدفعات سویلمش ایدك که مسلمانلرده دیندن بشقه جنسیت یوقدر. بناءً علیه مسلمانلره حاکم اولان اشخاصڭ تعددی برقبیله‌ده‌کی رئیسلرڭ، برقومده‌کی سلطانلرڭ تعددی دیمکدر. هر برینڭ مقصدی هر برینڭ غایهٔ حرکتی باشقه باشقه اولان بورئیسلر، بو سلطانلر زیر اداره‌لرنده بولنان خلقی بربرینه خصم کوستره‌رك صوکره بربرینه غلبه چالمق ایچون وسائل حاضرلامقله مشغول ایدرلر. بر قسم دیکرینی مقهور ایدر. منازعات داخلیه‌یه پك بکزه‌ین بومحاربه‌لر علوم وفنونڭ ترقیسی شویله طورسون، مسلمانلرڭ وقتیله احراز ایتدکلری نصیبهٔ عرفاندن بیله ذهولنی ایجاب ایدر. نهایت شومیدانده‌کی ضرورتلر، احتیاجلر حادث اولور. دها صوکره قوته ضعف، انتظامه خلل کلیر، وحدت تفرقه‌یه کرفتار اولور. امرا برطرفدن، آحاد دیکر طرفدن بربرلریله اوغراشیرلرکن بیانجیلرڭ تعرضندن کچمسه‌نڭ خبری بیله اولمز.

ایشته محاربه میدانلرینی کسوب آلمش، قارشیلرینه طوره‌جق هیچ بر رقیب براقمامش اولدقلری بر زمانده مسلمان امراسنڭ یوزندن ملت بویله ضررلره اوغرادی. صوکره‌لری بو امرانڭ قلبلرنده حرص، طمع ایچه کوکلشدیکی ایچون آرتق هوا وهوس آدملری اولدیلر، اصل برغایهٔ مجد وشرفه طوغرو کیدن یوللری بوسبوتون براقه‌رق امارتڭ یالکز اسمیله، سلطنتڭ یالکز القابیله قناعت ایتمه‌یه وبو بیهوده عنوانلرڭ ایجاب ایتدیکی سطحی نمایشلر، اسرافلر، نازونعیملر ایچنده یاشامایه باشلادیلر. بوندکده قالمایه‌رق اللرنده‌کی فرسوده متاعك، بقاسز نعمتڭ دوامی ایچون دیانت، جنسیت خصوصنده مخالفلری بولنان اجنبیلره دخالت ایتدیلرده اونلری کندی ملتلرینه قارشی سلاح کبی قوللانمایه قالقیشدیلر.

ایشته اندلس مسلمانلرینی محوایدن، تیمورلنكڭ هندده‌کی سلطنتنی کوکندن ییقه‌رق اوانقاض اوزرینه انکلیزلره بنای حکومت قوردوران بونلردر. بوتون ممالك اسلامیه برییغین سفیهڭ هوساتنه بازیچه اولدی، اونلرڭ برسوری باطل امللری قوجه برعالمی ضعف، مسکنت اوچورومارینه طوغرو سوروکلدی. بونلرڭ یاپمش اولدقلری فنالق نه بویوکدر!

یالکز نفسانی اذواقی دوشونن، یالکز هوساتیله مشغول اولان بوسفیهلر ملتڭ رابطهٔ جامعه‌سنی قیره‌رق جمعیتی تفرقه‌لره دوشوردیلر؛ علوم وفنونڭ سیرینی توقف ایتدیلر؛ صناعت، تجارت، زراعت کبی امور نافعه‌ده فترت حصوله کتیردیلر. لکن الله دنیایه حرصڭ، منافع خسیسه‌یه تهالکڭ بلاسنی ویرسون! بوحرصڭ، بوتهالکڭ نه بویوك ضررلرینی چکمکده، نه یامان عاقبتلرینی کورمکده‌یز!

حریفلر کلام الٰهی آرقه‌یه آتدیلر؛ اڭ بویوك فرائضدن اولان بر فرضی انکار ایتدیلر؛ دشمن مملکتلرینڭ قپوسنده بکلیوب طورورکن کندی آره‌لرنده اختلافه باشلادیلر. حالبوکه ال برلکیله اومشترك دشمنی دفع ایتمك ایچون آره‌لرنده‌کی هردرلو اسباب نزاعی براقه‌رق اتحاد ایلملری ایجاب ایدیوردی.

عجبا حرص وطمعده بوقدرایلری کیتملری، برطاقم امورخسیسه‌ده

بربریله مسابقه‌یه قالقیشمه‌لری کندیلری ایچون نه فائده‌یی موجب اولدی؟ أوت اولانجه فائده دنیاده بولندقجه عمره سورن برحسرتدن اولدقدن صوکره‌ده ابدی برخسران ایله سرمدی بر ندامتدن، برده آرقه‌ده‌قالەرق هیچ برزمان صحیفهٔ ایامدن سیلنمیه‌جك برسوء شهرتدن عبارت!

حقك عزتنه، عدلك عظمتنه یمین ایدرمکه مسلمانلر کندی حالنه براقیلسه وحدته سائق اولان عقائد صحیحه‌لریله ایچلرنده‌کی علمای عاملینك ارشاداتی سایه‌سنده روحاری آز زمان ظرفنده بربرینه قاینار، آحاد ملت پك چابوق دائرهٔ ائتلافه کیرر. لکن یازقلر اولسونکه ایچلرینه بتون سعادتی امیر یاخود ملك عنوانلنده آرایان بومفسدلر کیردی! أوت حریفلر امیر یاخود ملك نامنی آلسونلرده ایسترسه امر و نهیك محل تطبیقی اولمیان برکویه امیر اولسونلر...

ایشته مسلمانلرك یوزینی معکوس برقبله‌یه چویرن، ملوکه، خلفایه قارشی خروج ایدن بوسفهای امتدرکه ملتی بوحاله کتیردی؛ کیمسه کیمسه‌یی طانیماز، اوچ کشی عینی غایته توجیه حرکت ایده‌مز اولدی.

دائما اتفاق اوزره بولنمق، حکومت اسلامیه‌یی تأیید ایچون تعاونده آیرلمامق دیانت محمدیه‌نك الکمتین رکنیدر. بوعقیده مسلمانلرجه اوعقائد اولیه جمله‌سندندرکه هرکس بیلیر؛ کیمسه نه بر خواجه‌دن صورمایه، نه برکتابدن آرامایه حاجت کورمز.

ملت اسلامیه‌نك بوکونکی حالی ارباب حمیته قان آغلادیور. آره‌ده اوصافنی صایدیغمز سفهای امرا اولماسه‌یدی، شرقده‌کی مسلمان غربده‌کی دینداشیله، شمالده‌کی جنوبده‌کی ایله برلشه‌رك عمومی بردن عینی ندای دعوته «لبیك!» دیو قوشاردی.

مسلمانلر حقوقلرینی صیانت ایچون اتباعدن باشقه برشیئه محتاج دکلدر. أوت افکار اویانملی که هرکس ملتك حقوقی نصل مدافعه اولنه‌جغنی بیلسین؛ بومقصدی تأمین ایچون ایجابنده اخوان دینیله برلکده قیام ایتسین؛ ملتك باشنه کلن فلاکتلرك تفرقه‌دن، تشتتدن اولدیغنی ایجه‌ده اکلاسین‌ده رابطهٔ قدیمی تأییده اوکا کوره چالیشسین.

زمان آرتق تفرقه زمانی دکلدر؛ اتفاق زمانیدر، وحدت زمانیدر، الکزه‌کچن فرصتلری فوت ایتمیکز، اغتنام ایدیکز. ماتم أولوبی دیریلتمز؛ اسف کچمشی کری کتیرمز؛ کدر مصیبتی دفع ایتمز. سلامتك مفتاحی وارسه یوقسه ایشدر. خلاصه یوکسلمك ایچون طوغرولقدن حسن نیتدن باشقه مردیون یوقدر. قورقو هلاکی تعجیلدن باشقه بر ایشه یاراماز. یأس، همتسزلك اسباب هلاکدندر.

« وقل اعملوا فسیری الله عملکم ورسوله والمؤمنون ثم تردون الی عالم الغیب والشهادة فینبئکم بما کنتم تعملون.» صاقین « اقعدوا مع القاعدین» خطابنه مخاطب اولمیکز! « رضوا بأن یکونوا مع الخوالف وطبع الله علی قلوبهم فهم لایفقهون» فرقه‌سنه کیرمکدن صاقینیکز.

قرآن أولمه‌مشدر، ابدی برحیاته مظهردر. اوکا مراجعت ایدك. اونی حکم اتخاذ ایلیك. مأمولدرکه امرای مسلمین کندیلرندن اول کچنلرك حالندن عبرت آلیرده چاره‌لر بوسبوتون منقطع اولمادن مافاتی تلافی‌یه چالیشیر. مأمولدرکه بوجهان تفرقه‌یی وحدته سوق ایده‌جك صیحه الك شوکتلی، الك قوتلی قطعه‌نك سینهٔ غیرتندن فوران ایدر.

شبهه ایتمیزکه بویله مقدس؛ بویله مبارك برایشده علمای عاملینك پك بیوك معاونتی، پك بیوك همتی اولور. والله یهدی من یشاء ولله الامر من قبل ومن بعد.

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

رایت شقاوت

— کربده —

سن اویله فخر ومسرتله شیمدی چیرپینما!
اوبوم کولکه‌سی فرض ایت که برزمان قالسین؛
باشنده مغفر خونین، آلنده سیف وغا
تجسم ایله‌ین ارواحدن‌ده قورقارسك.

اولورمی مشهد اجداده سایه ریز ظفر
اوبزکه برچته‌نك رایت شقاوتیدر،
اوبزکه معرکلر شاهد خجالتیدر،
خرافه‌لر کیدر عنعناتی سرتاسر.

دیوب «خیال ایله پك اوغراشان اولور مجنون»
کولر بوجرأته عقل سلیم افلاطون.
دوکوب اوزاقلره لمعین ظلال دورادور

اولیمپه رعشه ویررکن بزم هلال وقور
دوشونده عجزیکی آرتق هلاله قارشی ایکیل،
بوشانلی افقه یاقیشمازسك ای پاچاور اچکیل!

٩ اغستوس ٣٢٥ — ابراهیم علاءالدین

کتب کلامیه‌نك احتیاجات عصره کوره اصلاح وتألیفی

بین المسلمین مذاهب مختلفه‌نك توحیدی

مدرسه‌لرده تدریساتك اصلاحی

مقرری: موسی کاظم — محرری: ح. اشرف ادیب

صدر اسلامده یالکز احادیث و آیاتك معانیٔ ظاهره‌سیله اکتفا اولنوردی. بالخاصه پیغمبر زماننده هرکس شبهه ایتدیکی مسئله‌یی بالذات حضرت رسوله صورار، حل ایدردی. کتاب یازمغه؛

اوقومغه لزوم یوقدی . کرك دینه ، کرك دنیایه عائد شیلر ، هرنه اولورسه اولسون ، بویله حل اولنوردی . کتاب تألیفنه لزوم کورولمدی .

صوکرا تابعین زماننده اختلاف ظهور ایتدی . بونك اوزرینه اتحاد اسلام ایچون کتابلر یازلمغه باشلادی . چونکه اکر تشتت آرا وقوع بولورسه ، اختلاف آرا حاصل اولورسه ؛ اهالیٔ اسلامیه آره‌سنده تفرقه میدانه کله‌جك . تفرقه کلنجه قوت زائل اولور ، صوکرا معاذالله بتون أمت محو اولور . اونك ایچون اختلافلری قالدیرمه‌یه چالیشدیلر . حقی باطلدن تفریقه اوغراشدیلر . ایشته او وقت کتابلر تألیفنه باشلاندی .

بالخاصه علم کلامده ایدی تفرقه . کتابلر یازیلدی . ارباب بصیرت اولانلر حقی قبول ایتسون ، دینلدی . وفائده‌سی کورولدی .

فقط بونلرده فلسفه‌دن بحث یوقدی . علوم فلسفیه هنوز اسلامیه انتقال ایتمه‌مشدی . هر مسئله برآیت ، برحدیثله اثبات اولنوردی . علمای متقدمینك مسلکی بو ایدی . چونکه احتیاج اونسبتده‌ایدی .

صوکرا علوم فلسفیه عربجه‌یه انتقال ایتدی . ترجمه ایدیلدی . بونك اوزرینه برچوق مسلکلر ، مذهبلر دها ظهور ایتدی . مثلا او وقته‌قدر « مشائیون » مذهبنی بیلمزلردی . چونکه بحث یوقدی . او ، میدانه چیقدی . صوکرا « طبیعیون » نه‌دیمك اولدیغنی کیمسه بیلمیوردی ، بویله برفکر یوقدی .

بوفکرلر ایشته هپ بومسلکلرك ایچنده کورولدی . سالکی اولانلر اولدی . اما آز ایدی . صوکرا مشائیون مسلکی اك چوق میدان آلدی . سالك اولانلر پك چوغالدی . اونك اوزرینه اونلره قارشی مدافعه لازم کلدی .

بویله کرك اشراقیون ، کرك مشائیون مسلکلرینه قارشی مدافعه لزومی‌حس ایدیلنجه اویولده کتابلر یازلمغه باشلاندی ؛ که ایشته‌علمای متأخرینك علم کلامی اودر . یعنی علم کلامه فلسفه قاریشدیریلدی ، چونکه اویله ایجاب ایتدی .

فقط بو ، نصل اولدی ؟ اولا علما اونلری تحصیل ایتدیلر ، صوکرا مدافعه ایلدیلر . اویولده کتابلر یازدیلر .

برخیلی زمان بویله دوام ایتدی . صوکرالری اشراقیون مذهبی پك رواج بولمه‌مدی . اك چوق مدافعه مشائیونه قارشی ایدی . کتابلر کوستریبور . بونلره مدافعه ایچون چوق کتابلر یازیلدی .

نهایت مشائیون مسلکی‌ده منقرض اولدی . یعنی فنلر دکیشدی . فنلر دکیشنجه مشائیونك استنادکاهی اولان جهتلرده آلت اوست اولدی . شوحالده اونلره قارشی مدافعه‌ده‌ده برفائده قالمادی .

چونکه اوفنلرك ملتزمی یوق ، اومسلکی التزام وترویج ایدن کیمسه بولونمایور ؛ که اونلره‌قارشی مدافعه‌لرمیدانه قویه‌لم‌ده اوصورتله احکام دینی محافظه ایده‌لم .

بونلر منقرض اولونجه یرینه « مادیون » قائم اولدی . شیمدی بونلره قارشی مدافعه لازم کلدی .

نصلکه علمای متکلمین و بالخاصه متأخرین هم طبیعیون ، هم مشائیون ، هم اشراقیونه قارشی مدافعه‌ده بولوندیلر ، وموفق‌ده اولدیلر ؛ شیمدی بزده زمانمزده‌کی معارضلره قارشی مدافعه‌ده‌بولونمق لازم کلیر .

— بز کندومزدن برشی قاتارسه‌ق نصل اولور ؟ بز اونلرك مدافعاتنی تعقیب ایده‌لم ، کیده‌لم ...

دنیرسه ، دیرزکه : — پکی ، فقط کیمه قارشی ؟ شیمدی بو مسلکده ارباب علومدن ، تعبیر آخرله فلاسفه‌دن هیچ بر فرقه یوقکه اونلره قارشی بومدافعاتی سرد ایده‌لم .

« بوعالم اون اوچ کره‌دن عبارتدر . ایشته برنجیسی طوپراق ، ایکنجیسی صو ، اوچنجیسی هوا ، دردنجیسی‌نار ، طقوزده افلاك وار . بونلر بربرینك ایچنده‌در . وبوافلاك ازلی وابدی‌در . سائرلریده نوعاً وجنساً ازلی وابدی‌در . بوصورتله عالم ، قدیمدر »

شیمدی بویله دیین برآدم یوق . اوحالده مدافعه ایده‌جکز دیه : « خایر ، سزك قدیم دیدیککز طوغرو دکلدر ، بلکه حادثدر . » بویله کندی کندمزه باغیره‌لم . نه چیقار ؟ بوکونکی فلاسفه بزم دیدیکمز کبی دییور :

— أوت ، کرهٔ ارض حادثدر . واوزرنده‌کی مخلوقات‌ده حادثدر .

صوکرا : « افلاك دیدیکمز شی ، اویله بطلمیوسك دیدیکی کبی طقوزی بربرینك ایچنه کیرمش ، دکلدر . بویله افلاکده یوقدر . » دیه‌لم ، کیم دیکلر ؟ برکره افلاکك وجودینی قبول‌ایتمیورکه «حادثدر» دیه الزام ایده‌لم . شیمدیکی فلاسفه‌نك اعتقادی :

« شوفضا نامتناهی‌در . ایچنده بولونان اجرامده کذلك نامتناهی‌در . وبواجرام من‌حیث الصوره حادثدر . یالکز قدیم اولان اجزای اصلیه‌سی ، اجزای فردیه‌سی‌در . بوعالمده هیچ برصورت یوقدرکه حادث اولماسون ، هپسی حادثدر ؛ لکن اجزای فردیه ابدی‌در . »

ایشته بوکونکی فلاسفه‌نك فکری‌بو . شیمدی قالقوب‌ده بونلره قارشی : « افلاك قدیم دکلدر ، حادثدر . » دیرسه‌ك بزه کولرلر .

— سن نه سویلیرسك ؟ دیرلر .

— صوکرا انسان قدیم دکل ، حادثدر .

— البته حادثدر . ارض برچوق طبقاته منقسمدر . طبقهٔ علیاده انسان حادث اولمشدر . سنك دیمك علم ارضی‌ده بیلدیکك یوق . بدیهی برشی بو . کیم دیمش انسانقدیمدر ؟

— بیلمم ایشته وقتیله دیمشلر . اوکا قارشی سویلرم .

— اونلری بولده اونلره قارشی سویله !..

دیرلر آدمه . شوحالده کورولیورکه زمانمزده درسلری بوکا کوره اصلاح لازمدر . زمانمزده‌کی فلاسفه‌یی رد ایده‌جك کتابلر تألیفنه احتیاج شدید وار .

اما : — بزاولجه سویلنان سوزلری تکرار ایده‌جکز ...

دنیرسه ، اوباشقه . اونکله دین مدافعه ایدیلمش اولماز .

صوکرا مشائیون جناب‌حقك وجودینی مصدقدر: « الله‌واردر، دیرلردی؛ البت بوکائناتك علت اولاسی واردر،که واجب‌الوجوددر. فقط او واجب الوجود فاعل موجب‌در ، فاعل مختار دکل . بونك ایچون عالم قدیم‌در. چونکه فاعل موجبدن صدور ایدن شی ازلی اولور. بناءً علیه الله موجب، عالم قدیم‌در. چونکه عالم اوندن‌صدور ایتمش وبالایجاب صدور ایتمش ....» بویله دییورلردی.

بز بوکا قارشی اوزمانلر دیمشدك‌که: «خایر الله فاعل موجب دکل، فاعل مختاردر ... » شیمدی فلاسفهٔ حاضره‌یه‌قارشی بونی سویلرسه‌ك بزه کولرلر:

— سن نه‌سویلرسك؟ دیرلر.

اونك نظریه‌سنجه‌الله‌یوق. نره‌ده‌قالدی که‌موجب‌یاخود‌مختاراولسون شو حالده‌بونلره‌قارشی‌فاعل‌مجیب، فاعل‌مختار مسئله‌لرینی‌ذکرده‌فائده‌یوق.

حکما دیمشارکه : « جناب حقك صفاتی یوقدر . کندیسی واحد حقیقی‌در . بناءً علیه اونده برطاقم صفت تصوری باطلدر. مادام‌که واجب الوجوددر، احتیاجدن وارسته‌در . اکر صفات‌اولورسه نصل واحد حقیق اولور ؟ صوکرا صفاته‌ده احتیاجی لازم کلیر . حالبوکه احتیاج وجوب‌الوجوده منافی‌در. اوبذاته‌قائم‌در، بذاته‌عالم، بذاته‌قادر، بذاته مریددر. الخ... علم ذاتنك عینی، قدرت ذاتنك عینی ، بتون او صفت دیدیکمز شیلرذاتنك عینی‌در . »

معتزله‌ده بوکا سالك اولدیلر . قبول ایتدیلر . شیمدی بو یولده مدافعه‌ده بولنسه‌ق: «خایر، واردر؛ علمیله‌عالم، قدرتیله قادر، حیاتیله حی‌در... مثلا اراده‌سیله مریددر، کلامیله متکلم‌در . »

دیه معارضلرمزه قارشی سوز سویلیه‌جك اولورسه‌ق بزه‌کولرلر ودیرلرکه:

— بز اساسی قبول ایتمیورز . نره‌ده قالدی ذاتی ، صفاتی مسئله‌سی ! . . .

خلاصه بوکون بزم معارضلرمز، یعنی فلاسفه فکرالوهیت وفکر نبوتی قبول‌ایتمیورلر. واقعا طبیعیوندن بعضیلری‌الوهیتی قبول ایتمشلر. لکن اونی‌ده تعمیق ایدرسه‌ك انلرك الله دیدیکی شی ینه طبیعت اولیور.

شو حالده بزه اك لازم جهت ، علم کلام جهتی ، یعنی علم کلام کتابلرینی احتیاجات حاضره‌یه کوره‌تألیف ایتمك. بوده نه‌ایله اولور؟

برکره معارضلرمزك فنونی بیلمکله اولور . بیلمزسه اونلره قارشی سوز سویلنه‌من . نته‌کیم علمای سلف اویله یاپدیلردی : زمانلرنده‌کی فلاسفه‌نك فنلرینی تحصیل ایتدیلر ، صوکرا اونلرك سوزلریله اونلری الزام ایتدیلر .

شیمدی بز قالقارده معلومات حاضره‌مزله مدافعه‌یه یلته‌نیرسه‌ك کولونج اولورز . چونکه بیلمیورز . اولا اوفنلری تحصیل ایده‌لم . صوکرا مدافعه ایده‌لم .

ارتق بواحتیاجی حس ایتملی‌یز . بوخصوصده تعصب کوسترمه‌نك فائده‌سی یوقدر . بالعکس مضرتی واردر . بوراده تعصب اولماز .

ایشته آثار کوستریپورکه بتون اعصارده‌ده اویله یاپدیلر . بتون علما هرعصرك احتیاجنه کوره کتاب یازمشلردر .

شوحالده کورولیورکه علم کلامی اصلاح لازم‌در . متکلمینك متأخرینی نصل فلسفه‌نك عربجه‌یه انتقالیله بواصلاحه لزوم کوردیلر طبیعیاتدن الهیاتدن برچوق‌شیلر علاوه‌ایتدیلر، بزده عین‌احتیاجده‌یز. بزده‌زمانمزك احتیاجنه کوره علم کلام کتابلرینی اصلاح لازمدر .

اوندن باشقه فرق اسلامیه آره‌سنده برچوق نزاعلر اولمش . اسلام تفرقه‌یه دوشمش . برچوق مذهبلر چیقمش . اومذاهبدن برقسمی الان باقی . مثلا : شافعیه ، حنبلیه ، مالکیه وار. بونلر اهل سنت اولمقله برابر احکام فرعیه‌ده بزه مخالفدر ، هپسنده دکلسه‌ده برچوغنده مخالفدر . واقعا اساسده اختلاف یوق ، فقط بعض فرعده وار .

بواختلافی یکدیکرمزه قارشی خصومت‌صورتنده کوسترمه‌ملی‌یز. مثلا شافعی‌یی کندمزه قارشی برخصم عد ایتمه‌ملی. اونلر اویله یاپار، بزده بویله . احتمالکه بزم ، احتمالکه اونلرك یاپدیغی موافقدر. بونلر مسائل اجتهادیه‌در . حالبوکه مسائل اجتهادیه ادلهٔ ظنیه‌یه مستنددر . هرایکی طرفك‌ده دلائلی ظنی‌در ، قطعی دکلدر .

شو حالده اجتهادلر آراسنده برفرق اوله‌ماز. انك ایچون دیرلرکه: اجتهاد ایله اجتهاد نقض اولونه‌ماز.

مثلا: حنفی مذهبنده بولونان برفقیه بالاجتهاد برمسئله حقنده بر حکم ویرر. صوکرا دیکرك اونی بوزمغه حقی یوق. حتی بر شافعی‌یه کوسترلسه اوده بوزه‌ماز. امضایه مجبور اولور. نه‌دن؟ چونکه کندی اجتهادی اوته‌کینك اجتهادندن فضله دکلکه. اوده ظنی ، اوده ظنی . شو حالده «بزاومسئله حقنده بویله اجتهاد ایتمشز؛ فلان‌ده شویله‌اجتهاد ایتمش، اماخلط ایتمش، اوقدر ایلری کتمه‌ملی.» دیمك حماقت‌اولور.

ایشته بوحال، تفرقه‌یه سبب اولمشدر. قوت ، اسلامك قوتی طاغلمشدر. شایان تأسفدر . ایی برشی دکل. الله بزه اتحادی امر ایتدیکی حالده کندی‌کندمزه اختلافلرچیقارمشز، کندی کندمزی طاغتمشز . بربرمزی خصم کورمه‌ملی‌یز .

برمذهب دیکر مذهب‌اهلنی قطعیاً خصم‌عدایتمه‌ملی. عدایدرسه‌ك ایشته نه حاله کلدك !..

بواحتیاجی اکلاملی‌یز. یعنی بو احتیاجی بیلملی‌یزکه ارامزده‌کی بو اختلافلری ازاله‌یه چالیشه‌لم.

مثلابسمله حقنده حنفی شافعی‌یی اکفار ایتمز. چونکه‌ایکیسنك‌ده دلیللری قوتلی. هرایکی طائفه دیکرینی معذور کورور .

صوکرابرشیعی مذهبی وار. شیعیلرله سنیلر آره‌سنده‌کی‌خصومت، عادتا عداوت درجه‌سنه وارمش. بلکه دها شدتلی. نجه بو، ایی‌برشی دکل. هله‌بوکون بوخصومتی قالدیرملی. بوکون‌بتون اسلاملرك‌اتحادی لازم کلیر . قطعیاً وقاطبةً بویله‌در . چونکه بواتحادی یاپه‌مازسه‌ق

قطعیاً بیلملی یزکه دها یارم عصر سورمز اوروپالیلر بزی بلع ایلیه جکدر، بتون مسلمانلر محو اوله جقدر.

بزی محافظه ایچون اتحاددن باشقه چاره یوقدر.

شیعی اولسون، سنی اولسون، دکلمی که (لااله الاالله محمد رسول‌الله) دییور، کندینی مسلمان عد ایدییور؛ اونی دائرهٔ اتحاده آلملی‌در.

اوت خطالری واردر، یوق دکل. فقط خطالرینی اصلاح ایده‌لم. یکدیکرمزه قارشی اعلان عداوت ایلمیه‌لم. خطالری وارسه اخطار ایدرك دائرهٔ انصافه دعوت ایده‌لم. اما خصمانه دکل، حسن نیتله. هرکسك عقلی، فکری وار. البت تصحیح افکار ایدر. آرقه‌دن آرقه‌یه بز اونلری تضلیل، اونلر بزی تضلیل... بونلر چوجق ایشلری، بویله شانلی بر امته یاقیشماز.

اونلری دعوت ایده‌لم، قارشی قارشی‌یه [illegible]لم، علماسیله کوروشه‌لم، انسانجه‌سنه قنوشه‌لم، آکلاشه‌لم:

— یاهو! هپمز مسلمانز. نه‌در بینمزده‌کی بو مجادله، بو قاوغا؟ بر مجلس مناظره تشکیل ایده‌لم. بینمزده‌کی اختلافلی مسئله‌لر نه ایسه حل ایده‌لم...

شیعی علماسنی دعوت ایلملی‌یز. بر مجلس تشکیل ایده‌رك اختلافلری حل ایتملی‌یز. بو حال تفرقه‌یه نهایت ویرملی‌یز. نه‌در بو حال؟

ایکیمزده قرآن اوقورز. ایکیمزده الله‌بر، پیغمبر حق اعتقاد ایدرز. صوکرا انلره کوره بز باطل، بزه کوره اونلر باطل. نه‌حیاتدر، نه تفرقه‌در بو؟ قوتك طاغیلمسی، مسلمانلرك انحطاطی بوندن نشأت ایتدی. بو بویله‌در. بو فکرلر بوکونکی احتیاجه متناسب دکلدر. ادب دائره‌سنده مناظره ایتملی. طوغروسی بودر. مباحثه ایدرسه‌ك بن امینم که اونلر دائرهٔ انصافه کله‌جکدر.

مابعدی وار

سرتاج علماء شریعت پناه شیخ الاسلام حضرتلرینه

آچیق مکتوب

فضیلتمآب افندمز

اهل اسلام حالا دین مبین اسلامی بیلمیور دیسه‌م چوق آغر وچوق آجی برسوز اولور، دکلمی؟ بو آغر و آجی سوزی سویلمی، تکرارینه واعلانته کندیمی وجداناً بورجلی بیلیورم.

« دلیل » استنلورسه — سائر مملکتلر قطعه‌لر کنارده دورسون دارالخلافه، درسعادت ایچروسندن بردکل سوری سوری آیاقلی وجانلی دلیللر سوق ایتمك ممکندر. فقط بوکا حاجت قالمیور ظن ایدرم. چونکه مسلمانلرك یوزده ۹۹ ی اسلامیتك ندن عبارت اولدیغنی بیلمدکلری کیزلی قپالی برشی دکلدر.

اقصای شرقدن اقصای غربه قدر اقوام اسلامی قاپلامش تعصب خرافات، تکاسل وغفلت بوجهالتك هم دلیل قویسی، هم نتیجهٔ فجیعی‌در.

اون بش یکرمی سنه مدرسه کوشه‌لرنده وحجره‌لرنده کتاب آقتاران « منلا »، « خواجه » افندیلرمزی روح وحکمت اسلامیه‌یی بیلمش آکلامش ظن ایتمك استیورز، فقط بونلرك بیلکیسندن، آکلایشندن ملت مستفید اوله‌مدیغنی سویلمك لازمدر. منلا چوق، لکن ماتده بیلکی یوق.

اون بش یکرمی سنه « مدرسه تحصیلنده بولنمق پك آز مسلمانه میسردر. بناءً علیه باقی قالان بیکده ۹۹۹ ی دین مبین اسلامی هر قومك کندی لسانده موجود بولنان « شرائط الایمان »، « ضروریات دینیه » منزاقلی ومنزاقسز، صغیر وکبیر « علم حال » رساله‌لرندن تحصیله مجبور بولنیور ومذکور علم حاللرده نه وارسه خلقك بیلدیکی اوندن عبارتدر.......

شریعت پناه افندمز

ممالك اسلامیه‌ده موجود علم حاللرك هیچ بری روح وحکمت دینیه‌مزدن معلومات ودرس ویرمیور؛ ممالك عثمانیه‌ده بویله بر علم حال آرادم، موجودلری کوزدن کچوردم، مع التأسف بوله‌مدم. موجود علم حاللرك جمله‌سی آنجق بش فرض ایله اصول عبادتدن خبر ویرییورلر. باشقه برشی یوق انسانك مسلمانك سعادت دنیویه‌سی واخرویه‌سی ایچون مسلمانلقده موجود ومسلمانلره غایت لازم حقائق وقواعد مقدسه یوقیدرکه جمله علم حالجیلر بونلری پرده‌لیوب کچمشلر؟

فضیلتمآب

تربیهٔ ملی وتحصیل معارفده معینکز بولنان معارف ناظری ایله برلکده لطفاً وتنزلاً اشبو چوبان مکتوبنه برکوز ایدك. جناب حق مجرد اوله‌رق برچوق شیلر بیورمش، بکا ایمان وعبادت ایدك دیمش.. بونی اوقیورز، اداسنه چالشیورز، بعده سعادتکز سعیکزه توقف ایدر، عبادتدن صوکره کیدك رزقکزی آرایکز، حلال تدابیر وصنایعده قصور ایتمیکز. حلال کسب عبادتندر. اتفاق وشرکت ایله کوریلن ایشلره برکت ویره‌جکم کبی برچوق حقیقتلر دها بیورمشدر؛ امی‌یی آز تحصیل ایله مدنی دائره‌یه داخل وفعالیت شخصیه واجتماعیه‌یه تحریك ایدن بونجه احادیث نبویه‌دن امته خبر ویرلمامکده‌در. نه ایچون؟

«برکون قلعه قپوسنده بکجیلك، برکون عبادالله‌ك فائده ومحافظه‌سنه خدمت، قرق کون اوروج وعبادتدن افضلدر» کبی مدنیت واجتماعیت بشریه‌نك اساسلرندن اولان قواعد مقدسه نورانی دینمزك سطرلرنده، روحنده بولنورده چوجقلرمزه نه ایچون درس وتلقین ایدلمز؟ فعالیت ووظائف اجتماعیه سوندیریلوب « نمه لازم » تولدینی موجب دکلمیدر؟

« جنت آنالرك آیاغی آلتنده‌در »، « قادین قز ویتیم حقندن قورقك »، « مملکت کفر ایله منقرض اولماز آنجق عدالتسزلك ایله » کبی قواعد مدنیه واجتماعیه‌نك مستور قالدقلرندن دکلمیدرکه

عالم مدنیتك اوج اعلاسنده بولنه‌جق اقوام اسلام جمله‌دن کروده قالمشدر .

بونلر مکتوب عاجزانه‌مك نظریه‌سی. کله‌لم‌مسئله‌نك عملی جهتنه: ١٤ نجی عصر اهل اسلامی کوزل ترتیب ایدلمش واسلامیتك ندن عبارت اولدیغنی جمله‌یه آکلاته‌جق وملتك کوکلنه ترقی‌وتکامل‌وجوبنی یرلشدیره‌جك بر « علم‌حال » رساله‌سنه محتاج بولنیور ؛ بویله برعلم حالك آیتلی وحدیثلی مواد مندرجه‌سی ظن قصیرانه‌مه کوره شوندن عبارت اولملیدر :

برنجی باب ــ ایمان ، آبدست ، نماز اوروج، حج وزکات .

ایکنجی باب ــ تحصیل علوم‌وکمالات، تحصیل رزق، سعی‌وغیرت صنایع وتجارت خصوصلرنده اوامر وقواعد اسلامیه .

اوچنجی باب ــ آنا وبابا ، قرمشو وجماعت وطن ملت ودولت حضورنده وظیفه وحقوقه عائد اوامر وقواعد مقدسه .

اشبو علم‌حالك ساده وهرکسك آکلایه‌جغی لسان ایله یازلمسی وایکی یوز ــ ایکی یوز اللی صحیفه‌ده جمع ایدلمسی لازمدر .

بویله‌جه یازیله‌جق علم‌حالك هرحق مؤلفنده قالمق اوزره قریم اشرافندن برینك اوچ یوز روبله مکافات تخصیص ایدرك اداره‌مزه تسلیم ایتدیکنی عرض ایله یازیله‌جق علم حالك یاکه بوعلم حاللردن برینك برهیئت علمیه جانبندن مقبول کورلمسی اقتضا ایده‌جکدر .

بناءً علیه جانب شریعتپناهیلرندن بویله بر هیئته اوچ عالم تعیین بیورلمه‌سنی و مناسترلی اسماعیل حقی افندی ایله احمد مدحت افندی حضراتنك دعوت‌ایله هیئت‌ممیزهٔ علمیه تشکیل‌ایدلمسنی نیازایدیورم.

« ترجمان ‐‐ باغچه سرای » **اسماعیل غصپرنسکی**

الواح انتباه :

ماضیدن بر صحیفه

وه‌سپره‌م [مجارستان]، ٥ تموز ٣٢٥

وه‌سپره‌م ... ایشته بریرکه بیکلرجه عثمانلی‌یه مزار اولمش، بر عصری متجاوز عثمانلیلغك ، اسلاملغك مجارستانده عادتا مرکزینی تشکیل‌ایتمش، صکره اوت‌صوکره جامعلریله، مناره‌لریله بتون‌اسلاملغی بتون عثمانلیلغی ایله چوکمش، برینه تکراراسکی‌مجارلق کلیسالری‌باصیق أولری‌ایله قائم اولمش. دهاصوکره بتون بوقانلی وقایع قوجه‌برقومك تاریخنده بریرطوتمامش، حتی اسمی بیله اونودلمش ؛ بوکون وسپره‌م کلمه‌سنی‌کورن اك‌مدقق عثمانلی‌مورخی بویرك آمریقاده ویا اوسترالیاده اولدیغنی ظن ایده‌جك درجه‌ده اونودلمش.

جهانده محقق، قطعیت ریاضیه درجه‌سنده بدیهی برقاعده‌وارایسه اوده ماضیدن عبرت آلمایان، فلاکتلری چابوق اونودان ملتلرك محوی مقرر اولمسیدر. بز اکرعصرلرجه دوام‌ایدن دورانحطاطك برنجی دکل یوزنجی فلاکتندن عبرت آلسه‌ایدك وقتیله جهانی تیتره‌تن عثمانليلق دها دونکی حکومتلرك تهدیدی آلتنده بولنمازایدی. شبهه‌سزکه اوفلاکتلرك اسباب حقیقیه‌سی بولنوبده خسته‌لق کشف اولنسه ایدی اساسلی تداوی سایه‌سنده هرزمان خارقه‌لق کوسترن عثمانلیلر ینه حاکم جهان اولوردی . فقط بوکون کچمشه تأسف دکل ماضیدن عبرت آلنه‌جق کوندر . قانله قزاندیغمز حریتدن استفاده ایتمك ایچون تاریخی ، تاریخك اك آجی اك‌فلاکتلی اك‌قانلی کونلرینی تدقیق ایتمك اوفلاکتلرك اسباب حقیقیه‌سنی آرامق صوکره اونلره چاره بولمق‌لازمدر . ملتلرك طبیعتلرنده بعض اساسلی جهتلر واردرکه اونلر پك آز ویا پك یواش تبدل ایدر. ترقیات ملیه ایچون اوجهتلری آراشدیرمق وبولنه‌جق طبیعی وحقیقی اساسلر اوزرینه ترقیات ملیه‌یی تأسیس ایتمك لازمدر. امین اوله‌لم‌که یالکز آوروپادن ترجمه ایتمکله ویابعض احکامله مقایسه ایدرك‌تأسس ایدن قانونلر، آوروپا مدنیتنی تدقیق‌ایله یاپه‌جغمز اعمارات نه‌قدرمکمل نه‌قدر سریع‌اولورسه اولسون طبیعت‌اساسیهٔ ملیه‌اوزرینه تأسس ایتمز، ملتك روحنه نفوذ ایلمز، قانه کیرمزسه پایدار اوله‌ماز ایشته بونك ایچوندرکه بوکون اك زیاده مترقی ملتلر بالخاصه مدنیتده اك‌اسکی واك‌ثباتلی حکومتلر‌دائما قوانینی، اصلاحات‌واعماراتنی‌تدقیقات وتتبعات تاریخیه نتایجنه، ملتك طبیعتنه کوره تأسیس ایدنلردر.

باخصوص بزه‌تاریخ بسبتون‌بشقه شیلری اوکره‌دیر. بزم‌روحمزی تصفیه ایدر. بزه جان ویرر. قراران قلبلری، پاصلانان وجدانلری جلالندیریر. عصرلردن بری مرائیلك ویا حیوانی براطاعت‌سیئه‌سیله أزیلن ملته انسانلغك قدرینی اوکره‌دیر . جهالتك ، مرائیلكك ، منفعتپرستلكك نه‌درجه‌مضر اولدیغنی قانلی مثاللرله، بابالرمزك‌چورومش کمیکلری، خراب جامعلریمزك انقاضی ایله یوزیمزه چارپار. ایشته‌بونك ایچوندرکه استقبالمزی تأمین ایتمك ، عثمانلیلغی دائمی یاشاتمق ایسترسه‌ك تاریخه واوتاریخی آکلامق ایچون‌معارفه اردولردن، یوللردن، واپور‌لردن زیاده اهمیت ویرمك لازمدر .

***

وه‌سپره‌م اوفاق، اوتوز قرق بیك نفوسلی برقصبه. الده موجود تاریخی رسملره نظراً وقتیله بوراسی کوچك بر مجار قلعه‌سی ایمش. اجداد عظامز شرقدن، طونه جهتندن بورایه کلدکلری زمان قلعه‌یی یکرمی‌متره ارتفاعنده دیوارلری دائراً مادارپالچین قیالری ایله‌برقرتال یواسی حالنده بولمشلر. اوقلعه قسماً بوکرن ینه طوریور. دیوارلرك دیبندن اراضی اوچوروم اوله‌رق ٤٠ ــ ٥٠ متره اینیور. اودرجه‌ده‌که انسانك دکل کچینك بیله طیرمانمسی قابل دکل. قلعه‌یی همان دائراً مادار احاطه‌ایدن دره‌جك قلعه دیوارلرندن پك کوزل دوویله‌بیلور. اوزمانك اوقلری، عادی تفنکاری دکل حتی‌طاشله بیله‌دوومك‌قابل. بوکون‌قتولیك پاپاسلرینك دائره‌سنی تشکیل ایدن‌بنالرده شرق‌جنوبی‌یه متوجه اولانلرك اوزرنده اوزمانه‌مخصوص مدورمرمیلر عیناًطوریور شبهه‌سزکه بومرمیلرك اکثریسی دلش کچمش بر تخریبات یاپمشدر . فقط‌مجارملتنك اوفجیع ماضی‌یی اونوتمامسی‌ایچون اومرمیلرچیقارلمش دووولن أولرك‌دیوارلرینه‌کوزه چارپه‌جق‌وجهله دیزلمش. بومرمیلرك

استقامتنه باقیلنجه درەنك او بر طرفندەکی صرت اوزرنده عثمانلی بطریەلرینك موضع آلمش اولدیغنه حکم ایتمك لازم کلیر.

اساساً بودا پشته جهتندن کلندیکنه نظراً شهری دوومك ایچون اوصرتلردن مساعد یردەیوق. قلعەنك شمال جهتنده بربرون کبی طار بر صرت اوزانیر. قلعەیه هجوم ایچون اك مساعد برصرت. اورایه کیتدم. تپەنك اوزرینه بیوك بر بیاض مرمر ستون، اونك اوزرینه برصلیب دیکیلمش. اسکی رسملره کوره بوراسی وقتیله اسلام مزارلغی ایمش. بن کزرکن متمادیاً یرلره باقیور اواسکی، تأثیرسز طوپلر تفنکلرله بومدهش قلعەلره هجوم ایدن جسور، متین بابالریمزك بر اوفاق کمیکنی اولسون بولمق ایستیوردم. آغاج دیبلرینه بر آزدقتلی باقنجه بر قاچ کمیك بولدم. یانمده آوستریالی ضابطانده وارایدی. برچوغمز کمیکلری تدقیق ایتدك. انسانك قبورغه وسائر کمیکلری پارچەلنمش، کوچولمش، بشر اون سانتیمترە بیوکلکده طاشلر اولمش فقط کمیك اولدیغی کوریلیور. تدقیقاتی ایلریلتدکجه کمیکلر زیادەلشیور. آرتق شبهه یوق بوراسی بر مزارلق. واراضینك شکلنه نظراً او زمان شانلی بابالریمز بوجهتدن هجوم ایتمش. اثنای هجومده برچوق شهید ویرمش. وعادت اولدیغی اوزره شهدا دوشدکلری یرده کوملمش. بوکون اوراده او مقدس مقابرك اوزرنده کوچك منتظم بر یول. اورته یرنده بیوك بر صلیب!

قصبه ضبط ایدلدکدن صوکره اهالیدن بر چوغی اسلام اولمش، یوز سنەیی متجاوز بوراده قالەرق جوارده بر چوق قراده حقیقی ترکلرده یرلشمش. حتی حالا اسملری اسکی ترك اسملرندن محرف اولەرق محافظه ایدیلیور. قصبەده اسکی اسلاملغك، عثمانلیلغك انقاضندن، تپەسنده بیوك بر صلیب وضع ایدیلەرك ساعت قلەسنه تحویل ایدلمش برمناره، کنارلرده برجامع خرابەسی .... ایشته بوقدر.

اوراده اوقهرمان اجدادمزك کمیکلرینك یانی باشندەکی صلیبك دیبنده درین درین دوشوندم. بو کونکی وسائط ایله بیله یك کوچ ضبط ایدیله‌بیلن بو متین قلعەلره هجوم ایدن، بو یالچین قیالره شهدا وجودلرندن مردیونلر یاپەرق چیقان، اومتین اوجسور بابالرمزك یوز سنەیی متجاوز یرلشدکلری بو یرلرده برقاچ کمیکدن، برایکی خرابەدن بشقه برشی قالمامسی بتون بوقانلرك ملتك قلبنده دکل، اك عادی برکاغد اوزرنده بیله بر اثر براقامسی، بتون بوفلاکتلرك هیچ برانتباه حاصل ایتمەمسی اسبابنی حزین حزین دوشوندم. کویاکه اوکمیکلر برلشمش هرقیانك دیبندن بر شهید یوکسلمش، قانلی کفنلری، معظم طوغلی وقورانەباشلریله اومحترم بابالرمز قارشمه دکلش. اونلرده بنم ایله برابر آرتق دوشونمك زمانی کلش وحتی کچمکه باشلامش اولان بو اسباب انقراضی دوشونیورلردی. یردن برکمیك آلدم. ماضیمزی ودقتسزلکك دوامی حالنده عاقبتمزی کوسترن اومقدس کمیك پارچەسنی کمال احترامله برکاغده صارارق جیبمه قویدم. حالا دوشونیوردم، بوقوی ملتك نیچون بودرجه منقرض اولدیغنی بولمق ایستەیوردم. آرتق روحمدن قوپوپ کلن برصدا بکا بوفلاکتلرك اسباب حقیقیەسنی برایکی کلمه ایله سویلیوردی:

یوقاریدن اخلاقسزلق، آشاغیدن جهالت.

تاریخ او اینهٔ حیات ملل بزه یوقاریده ملتك باشنده بولنانلرك اخلاقسزلقلرینی نەقدر آچی برصورتده تصویر ایدر. فقط بواخلاقسزلغك مولدی نەدر؟ اونیده بر آز دوشونورسەك بتون فلاکتلرك اسباب حقیقیەسنی جهالتده بولورز. کوزی آچیق، فکری منور بر ملت کندیسنی اوچورومه سوق ایدن بیوکلرك قفاسنی دها أول ازەر. بناءً علیه ایش ملتك کوزینی آچمقده، اوکا انسانلغك معنای حقیقیسنی آکلاتمقدەدر. برکره ملت انسانلغك معنای حقیقیسنی آکلادیمی، آرتق اونك باشنده جانوارلر طورەماز. ایشته بونك ایچوندرکه تاریخ بزه هرزمان بوحقیقتی پك صریح سویلر، پك قانلی مثاللرله تشریح ایلر: انسانجه یشامق ایسترسەکز معنای انسانیتی آکلایەجق درجەده تحصیل علمه چالیشکز. عکس حالده اجدادیکزك اوغرادیغی فلاکتلره اوغرامق مقرردر.

امین اولەلمکه نه مجلس مبعوثان، نه حریت اردوسی، نه کنج ضابطانك افکار احرارانەسی هیچ برشی بزم استقبالمزی جدی برصورتده تأمین ایدەمز. تاریخ بزه کوستریورکه بوکبی جزؤلر موقتدر. اصل پایدار اولان آچیلمش، انسانلغك معناسنی آکلامش اولان افکار عمومیەدر اوافکار عمومیەنك تملی ایسه معارفدر. بزه انسانلغی، وطنپرورلکی اوکرەدەجك تاریخك آچی طاتلی حقیقتلریله بزی دائما دوغری یوله سوق ایدەجك اولان حقیق برمعارفدر.

یا عجبا بز بوحقیقت محضه قارشیسنده شو برسنەلك حریت اثناسنده معارف ایچون نه یاپدق؟ هیچ! مهد حریت دینیلان سلانیکده بیله بر دارالمعلمین یوق. کویلرك یوزده اللیسنده مکتب یوق. مکتبلرك یوزده سکساننده معلم یوق. ابتدائی قرائت کتابلرندن اك مهم آثاره قدر هیچ برنده عثمانلیلق وانسانلغی اوکرەدەجك بر سطر یوق. بوحال بویلەدوام ایدرسه أمین اولەلمکه نه اردولر، نه زرهلیلر، نه شمندوفرلر هیچ برشی استقبالمزی تأمین ایدەمز. اردولرك انضباطی بوزولور. زرهلیلر چورور. جاهل ملتك پارەسی چابوق توکنیر. معارف ایسه بتون بونلری تدارك وتقویه ایدەجك بتمز توکنمز بر خزینەدر. ایشته بونك ایچون دیرمکه کمیکلریمز اوزرنده بر خاچ دیکیلدیکنی ایستەمزسەك دیدی قودیلری، احتراصات شخصیەیی براقەرق ملتك معارفنه باقەلم. سنجاق مرکزلرینه قدر دارالمعلمینلر، هرکویده مکتبلر آچەلم، طرز تدریسی اصلاح ایدەلم. برطرفدن آوروپالیلری دیکر جهتدن تاریخمزی باشدن آشاغی تدقیق ایدەرك ماضیدن ملته درسلر ویرەلم. بونك ایچون اجدادیمزك جولان ایتدیکی یرلره آدملر کوندرەلم، تدقیقات یاپەلم، خرابەلرك طاشلرندن، اجدادیمزك کمیکلرندن بر چوق حقیقتلری میدانه چیقارەلم. بتون بوحقایق انظار امته صاچەلم. بر کره بواساس داخلنده چالیشمق تأسس ایدرسه عثمانلیلق پایدار اولور.

اسکی شان وعظمتنی بولور. عکس حالده ماضینك جهالت واخلاقسزلغی دوام ایدرسه حریته، اردولره، دونمالره رغماً محوك مقرر اولدیغنه امین اولملیدر.

«طنین» وجدانی

اسماعیل غصپرنسکی بك حضرتلرینه

شرقك اك حاکم نقطه‌سی اولمق اعتباریله مادةً ومقر جلیل خلافت بولنمسی حسبیله‌ده معناً حائز اهمیت اولان استانبولك تقریباً اوچیوز سنه‌دنبری علی التدریج کچیردیکی ادوار انحطاطیه بریاندن بز عثمانلیلرك نیجه فلاکتلرینه سبب اولدیغی وبریاندن‌ده مقر خلافتك شو حیات عاطلانه‌سی بتون عالم اسلام اوزرینه سؤ تأثیر حاصل ایلدیکنی بزه تاریخ عثمنه‌سیله کوستردیکی وهله شوصوك اوتوزسنه‌دنبری تفرقه‌وفساد اخلاق کبی اك بیوك فلاکتك قربانی ایدلمکلکمز مقرر اولدیغی جهتله بو ایکی بلانك سیر مخربنه سد چکن سنهٔ دوریه‌سنی ادراکله مباهی اولدیغمز انقلاب مسعودی بن ایکی اعتبارله تبجیل ایلرم:

اولکیسی عالم مدنیت شرقده قوی وجدی بر حکومت بوله‌جغی ایچون سیاستنی هرکسك کوروب اکلایه‌بیله‌جکی براساسه ابنا ایده‌جك ایکنجیسی مقر جلیل خلافت، مقر جلیل خلافت اوله‌جق...

اوخ! شکر یاربی ... ارتق ظلمات جهل وفساد ایچنده کچن ماضی هرفنالغیله ییقیلدی کیتدی ... شمدی ماهر، صالح اللر ایکی بنای متین قوریبور: حکومت عثمانیه کندی کندیسنه وجهانه‌قارشی اولان حقوق و وظائفنی طانیه‌جق وطانیده‌جق ... خلافت مقدسهٔ اسلامیه، بتون عالم اسلامه قارشی واجبات دینیه‌سنی ایفا ایده‌جك هذا من فضل ربی!

حکومت سابقهٔ ظالمه‌نك حاکمیت ملیه‌ومشروطیت اداره‌اساسلرینی قبوله مجبور ایدلدیکنی ایلك ایشیتدیکم زمان‌سوینوب چیرپینمش‌ایدم، دنیالر بنم اولمش‌ایدی. «مشروطیت اداره‌نك نه‌قدر اغیر ومسئولیتلی اولدیغنی وهلهٔ خاطرله‌مق ایسته‌مدم شمدی کون کچدکجه نقصانلر کندی کندینه میدانه چیقبور وتلافیسنه البته چالیشیلیور. شکل اداره‌مزك محتاجی اولدیغی آلتلر، قانونلر اکمال اولنوب مقتدر اللره تودیع اولندیمیدی وظیفه یالکز تطبیقدن تدویردن عبارت اوله‌جق وملت‌معظمهٔ عثمانیه بتون موجودیت سیاسیه‌سیله اوزمان لایق‌اولدیغی موقع شرفی اشغال ایده‌جك ... اوح! نه قدر مسعود بر آنی نه قدر طبیعی برطریق نجات ... ربم عن قریب جمله‌مزه ادراکنی نصیب ومیسر ایلیه ...

بویوله تکامل یولی دیرلر. بونك استحصالی ایچون ارباب حمیت وغیرت نه‌لر چکمه‌دیلر، حمداً لله جهل وفساده غلبه ایده‌بیلدیلر فقط بوغالیتدن بحق استفاده‌ایچون دها پك‌چوق‌پك‌چوق‌چالیشمغه‌مکتبلر، مدرسه‌لر، شرکتلر، دارالصناعه‌لر وپك‌چوق شیلر وجوده کتیرمکه محتاجز، مجبورز تشبث دور ابتدائیسنی هنوز کچیره‌مدی، تشبثك دور ابتدائیسنك صفحات ابتدائیه‌سی عدم اعتماد و تردد اولورمش . . . یواش یواش تشبث حقیق علائمی کورولور تدریجاً قوتلشیر ابتدائی اساسلر قورولور برمخلوق متنفس کبی بیور یاشار، یاشار ... نوع بشر اوزرینه بو تأثیری یاپان هپ تکامل قانونیدر. نته‌کیم دوائر مرکزیه‌ده اك اول، اك نقصان اولان شیلرك ویاخود اك نقصان ظن اولنان شیلرك اکماله دوغری برتشبث اویاندی هرنظارت کندیسنه لازم اولان آلتلری قانونلری استحضاره باشلادی. فقط پك محدود، پك ابتدائی ... البته کله‌جك سنه دها متین دها جدی اوله‌جق بویله بویله میدانه کله‌جك الانتظار اشد من النار ایمش... ضرر یوق صبرك میوه‌سی طاتلیدردیرلر. بزصبر ایدرز ... بکله‌رز ...

یا بعض نظارتلر، دائره‌لر وارکه بز، امت اونلردن پك‌چوق‌شیلر بکله‌دیکمز حالده هنوز علامت تشبث اوله‌جق برشی کورمه‌مك، ایشیده‌مدك. محزون نومید دکلز چونکه مطلقا آتی بزمدر، چونکه مطلقا قانون تکامل، قانون اصطفا حکمنی اجرا ایده‌جکدر. فقط بشریت بویا، لزومندن فضله تردد وتشبثسزلك کلال ویریبور دوای عاجل — حین حاجتده — محض حیاتدر، امساك و تأخیرنده نتایج معکوسه مأمولدر...

مثلا حربیه، مالیه، داخلیه، عدلیه نظارتلری آز چوق تشبث علائمی کوستردیلر. فقط مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌جه اتخاذ بیوریلان تشبثلردن‌بی‌خبرز. سائر نظارتلر یالکز امت‌عثمانیه‌یه قارشی مسئولدر مشیخت جلیلهٔ اسلامیه بتون عالم‌اسلامه قارشی مسئولدر. امان یاربی بو نه بیوك مسئولیت، نه‌مقدس وظیفه‌در ...

عجزم بضاعه‌سزلکم بو بیوك مسئلهٔ اجتماعیه‌یه قاریشمه‌مه قطعیاً مانعدر. غرضم علمای کرامك، علاقه‌دارانك نظردقتنی جلب ایتمك‌در. خلیفه‌نك امیرالمؤمنینك مسائل‌اسلامیه‌یه متعلق‌وظائفنی مشیخت‌جلیلهٔ اسلامیه درعهده ایتمش، اومسؤلدر.

کرهٔ ارض اوزرنده‌کی اوچیوز ملیونی متجاوز اسلامك تربیهٔ فکریه‌سی، تکملات اجتماعیه‌سی، احوال روحیه‌سی حقنده معلومات مطلقه‌سی اولمق. بو هیئات اجتماعیهٔ اسلامیه‌نك نشو ونماسنه اصطفا وتکامل طبیعیسنه خادم‌اسبابی احضار وتوزیع ایلمك تربیهٔ ابتدائیهٔ اسلامیه‌نك سیاق واحده اولمسنه نظارت ایلمك، بو متفرق ومتباعد هیئات اجتماعیهٔ اسلامیه ایچنده مثلا جهل ایله منکوب اولانلری وارسه ازالهٔ جهلی؛ نفاق، فساد، ضلال وامثالی منهیاتله معلوللری وارسه اصلاحی اسبابنی اتخاذ ایتمك، محیطك تأثیر مظلمیله قرارمغه باشلایان موحد قلبلر وارسه اونلری تنویر، ایقاظ ایلمك مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌نك اك بیوك بر وظیفه‌سی دکلیدر؟

بومقصده وصول ایچون بر سنه‌دنبری نه‌لره تشبث بیورلدی؟ شمدی‌یه قدر قاچ مدرسه اصلاح، قاچ مکتب کشاد بیورلدی؟ بو سؤالی کرهٔ ارضده‌کی هرهانکی بر مسلمان اولورسه اولسون مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌یه ایراد حقنه مالك دکلیدر؟ مثلا چینده‌کی برمسلم، دیکر محللرده‌کی دینداشلرینك وضعیت اجتماعیه‌سنی اوکرنمك

ایسته‌سه نره‌دن وناصل اوکره‌نه‌جك ؟ بوکا دائر دارالخلافة العلیه‌ده قاچ مجله، قاچ رساله نشر اولندی وقاچ دیلله یازلدی، اکلاتیلدی ؟...

بز بو احتیاجات روحیه‌مزی، دورمشؤم مندرسده آثار اجنبیه‌یه مراجعت ایده ایده وبیك غلط ایچنده ـ معادله حل ایدرکبی ـ بر حقیقت استنباطنه اوغراشیرو، مقصوده یا واصل اوله‌بیلیر یا اوله‌مازدق.. ینه‌می بویله اوله‌جق ؟ یوقسه بو مسئلهٔ اجتماعیهٔ اسلامیه ایچون‌ده بر فرانسز، بر انکلیز یاخود بر روس محررینك همت وحمیتنه‌می انتظار ایده‌لم.. امین اولکز قریب الوقوعدر علمای کرام بو نقصانی اکمال ایلمزسه بر فرانسز، بر انکلیز یاخود بر روس فاضلی، عالمی بونی ایفا ایده‌جکدر.

تشبثك بویله فروعاتی‌ده البته مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌دن بکله‌یه‌لك دکلز بوندن دوغرودن دوغرویه علمای کرام‌ده مسؤلدر. علی الاطلاق ارباب قلم‌ده مسؤلدر. دارالخلافة العلیه عصرلردنبری مقر جلیل خلافت ایکن هنوز مفصل بر تاریخ اسلامیمز یوق. مفصل بر اسلام جغرافیاسی، بر اسلام خریطه‌سی یوق. عالم اسلامك مثلا شو ایچنده بولندیغمز اون اوچنجی عصر هجریٔ شمسیده‌کی وضعیات اجتماعیه، احوال روحیه، تربیهٔ اخلاقیه وسائره‌سنه دائر بر اثر علمی واجتماعی کلیاً مفقود.. اك بیوك عالممزه صورولسه مثلا افریقا قطعه‌سنده‌کی احوال اسلامدن بزه ایضاحات اعطاسندن عاجز اولدیغی کورولور، افریقانك اطرافیله تا امریقایه قدر اوزانوب کیدن اطه‌لرده‌کی مسلمانلردن، مسلمانلرك بوکونکی احوال اجتماعیه‌سیله کچن عصرکی وضعیات سیاسیه‌سندن عجبا بیلکده، یوزبیکده قاچمز خبیرز.. قمور حاکمی سید علی‌نك کچن سنه محاکمه‌سی اجنبی غزته‌لرنده کورمشدم عجبا نه‌یه منجر اولدی.. بو معروضاتم سیاسی مقصده مستند دکلدر. بن فکریمی صرف علمی یوروتمك ایسته‌یورم، ایسته‌یورم فقط نقصان قالیور. عجزمی تکرار ایده‌رم وبز مسلمانلرك ـ ملل سائره‌نك اولدیغی کبی ـ احوال اجتماعیه‌سی قطعیاً تحت انضباطه النمسنی علمای کرامدن وباب جلیل مشیختدن استدعا وطلب ایدرم.

مثلا هندده افریقاده رمضان، بایرام ناصل اولیور، بودینی کونلرمز اورالرجه ناصل کچیریلیور. اورالرده‌کی نسوان اسلام ایله بزمکیلر ارەسنده عادتاً نه فرق وار ؟

افریقاده برچوق مرابطلردن بحث اولنیور. اونلرك تربیهٔ فکریه‌سی قیمت مادیه‌سی نه‌در؟ مسلمانلرك اك مترقیسی نره‌ده کیلردر؟ اك متأخری هانکیسیدر؟

اندلس تسمیه اولنان اسپانیاده اسلاملرك قطعیاً منقرض اولدیغی سویله‌یورلر. بعض ارباب مراق اورالرده هوز بك چوق مسلمان، اسپانیوللشمش مسلمان اولدیغی سویله‌یورلر. اصلی وارمی یوقمی کیمدن صوروب اکلایه‌لم.

بعض پروتستان وقاتولیك مسیونرلر افریقا ایچرلریله آسیا، امریقا وافریقا قطعه‌لری ارەسنده‌کی اطه‌لره اسلام قیافتیله کیده‌رك وقبائل اسلامیه ارەسنده یرلشه‌رك تعلیم وتدریس دین بهانه‌سیله واونلرك صفوت اخلاقیه‌سندن استفاده ایده‌رك وقرآن کریمده حضرت مسیح علیه السلام حقنده‌کی توصیفات سبحانیه‌یی زسباه ایدرك یواش یواش اونلری پروتستانلشدیردقلری، قاتولکلشدردکلری سویله‌نیور. اصلی وارمی یوقمی ؟ چارهٔ مدافعه نه‌در ؟ بو معروضاتم جغرافیایه، تاریخه، سیاحته، سیاسته عائد بر حکایه‌میدر، یوقسه صرف بر مسئلهٔ اسلامیه، بر مسئلهٔ اجتماعیهٔ اسلامیه‌میدر ؟

قونت هانری اسمنده بر ذات فضیلتمآبك (اسلام) نامنده‌کی کتاب معتبرینی کچنلرده اوقومشدم، تونس وجزایر مسلمانلری حقنده بزم ایچون فائده‌لی وعبرت آمیز برچوق ایضاحات، تفصیلات وار. بو کتاب معتبرك عربجه‌یه دخی ترجمه اولندیغنی سویله‌یورلر، جزایرده‌کی مدرسه‌لر مفتش عمومیسی اسمی خاطرمده قالمیان بر موسیونك (اسلامیزم) نامنده‌کی کتابنی‌ده اوقودم اونده‌ده اوکرنه‌جك عبرت اله‌جق شیلر اکسیك دکل. علمای کرام حضراتنك نظردقتنی جلب ایده‌رم بو وامثالی کتابلردن احوال اسلام واوروپاده‌کی موقعی حقنده بر فکر عمومی ایدینیله بیلیر ونه‌یاپیلمق لازم ایسه تشبث بیوریلیر. بو تأخر وترددن هم عندالناس هم عندالله مسئول، علمای کرام حضراتیدر.

بو بر وظیفهٔ اجتماعیهٔ اسلامیه‌درکه یالکز برکیشی برشی یاپامز بونی دوشونه‌جك بر هیئت علمیه اولمالیدر. کچن سنه مصرده بر مؤتمر اسلام عقد اولندیغی وبوسنه‌ده دارالخلافة العلیه‌ده یاخود مصرده عقد اولنه‌جغنی سویله‌یورلر بو مسئله‌لری من غیر حد ولیاقة مؤتمرك نظر دقتنه عرض ایلرم.

مثلا هندن، ترکستاندن بر ذات قالقوب دارالخلافة العلیه‌یه کلدی، مراجعت ایده‌جك بر محل مخصوص، کوروشه‌جك بر مأمور مخصوص یوق. بویله‌می اولمالیدی. باب جلیل مشیختده امور خارجیهٔ اسلامیه ایله توغل ایده‌جك بر دائرهٔ مخصوصه‌یه شدت احتیاجمز اولدیغی اعتقادنده‌یم. صرف امور دینیه وتربیهٔ اسلامیه‌یه نظارت ایتمك اوزره بتون بلاد اسلامیه‌ده باب جلیل مشیختك بر مأمور مخصوصی اولمالیدر.

رابطهٔ دینیه‌مزی تنمیه واعلا ایچون وسائط مادیه تأسیسی شرعاً، عقلاً بورجمزدر عجبا بویله بر تشبث وارمی، اوله‌جقمی ؟

افریقاده برچوق بلاد اسلامیه واردرکه مطبوع بر الفبا رساله‌سی، اجزاء شریفه‌نك مطبوع هیچ بر نسخه‌سی هنوز کیرمه‌مشدر. بر وظیفه‌یی مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌می دوشونه‌جك، یوقسه مسیونرلرك همتنه‌می ترك اولنه‌جق...

بلاد اسلامیه‌نك ایجاب ایدن یرلرنده [١] ـ هیچ اولمازسه شمدیلك سکز اون قدر ـ دارالعلوم تأسیس ایلمك احتیاجات عصریه‌مزله متناسب علوم وفنون علوم دینیه علوم اجتماعیه تدریس اولنمق السنهٔ اسلامیه‌ده ایجاب ایدن کتابلر یازلمق لسان عرب لسان دینی، لسان مشترك عد اولنمق یعنی بو شیلر بر قاعده‌یه بر قانونه ربط ایدلمك ـ الحاصل بتون لاقیدیمزه رغماً المنة لله استقبالی ذاتاً پارلاق

[١] مثلا هند، چین، اناطولی، روم ایلی، افریقا، ترکستان وسائر محللرده

اولان دين مبينمزك اوچيوز مليون منتسبى اساس ومبدأ اعتباريله بر تربيه‌ده، بر حسده، بر سويۀ فكريه‌ده بولنمسنه تشبث ايلمك انسانيت نقطۀ نظرندن، دين نقطۀ نظرندن لازمى، دكلى؟ لازمسه بوندن مسئول كيمدر؟

نه‌مز اكسيك، پاره‌مزمى؟ زكات، اوقاف... بوخزائنى علوم اجتماعيه متخصصلرندن برينه كوستروب بوكونكى وضعيتمزى حكايه ايلسه‌ك نه‌لر ديمز... لاحول ولاقوة.. ديمك كه اكسيكلك تشبثمزده، علممزده، عالمه وقوفمزده ايمش..

اى عالم اسلام، بن عجزمله اكلايورم كه استقبالك دين طبيعيسى (موحد) لكدر، انكشافات دماغيه، حسيات روحيه، قواعد فنيه شكل وقوتنده تجلى ايتدكجه نوع بشر حقيقت اسلاميه‌يه دوغرو ايلرله‌مش اوليور..

اى عالم اسلام، سن ده بر عكس العمل ياپ. اوچيوز سنه‌لك خواب غفلت اويور سكا دوغرو كلن استقبالى، استقبال ايچون سن ده وظيفه‌كى ياپ.. بز ده دين اسلامك يالكز اسماً دكل، فكراً، روحاً حقيقى اولادلرى، دين اسلامه لايق هيئات اجتماعيه افرادى اولمغله افتخار ايده‌لم.

قرون وسطى‌ده اسلاميت عليهنده نه‌لر يازيلمدى، نه‌لر سويلنمدى دماغ بشر، كمالانه دوغرو صعود ايتدكجه او هجوملرده تخفف ايتدى ولاينقطع ايديور. فقط بو، بز مسلمانلرك اشتغالات دماغيه‌سى نتيجه‌سى دكل، قانون تكاملك، استكناه حقيقت ميل طبيعيسنك ايجاباتيدر.. بارى مسلمانلغك علويتى، مسلمانلرك عطالت ومسكنتى انخسافه اوغراتيور ديديرتميه‌لم. شيخ الغلاييني افندى حضرتلرينك [الدين الاسلامي واللورد كرومر] نام مدافعه نامه‌سنده لورد قرومره سرد ايتديكى حقايق دائره‌سنده مسلمان، فعلاً مسلمان اولالم.

چاره‌سى ظن ايده‌رم كه انجق مدرسه‌لريمزك اصلاحى، دار العلوملر كشادى، عالم اسلامه روح انتباه تلقين ومفتيلك، قاضيلك، امامليق، خطيبلك، واعظلك، معلملك، مدرسلك وامثالى كبى يا بالذات يا بالتبعيه دينه تعلق اولان وظائفك مطلقا بو دار العلوملردن وبويله مدرسه‌لردن مأذون علمايه تخصيصى وهرباشى صاريقلينك عالم طانيمسى زمانه نهايت ويره‌ليه‌جكنك بيلنمسى‌ايله قابلدر. وبو تشبث، بومسئله يالكز عثمانلى مسلمانلرى دكل، بتون عالم اسلام نظر دقته النه‌رق دوشونيله‌جك. حل اولنه‌جق بر مسئلۀ حياتيه، بر مسئلۀ دينيه‌در.

آه نه اولوردى علماى كرامدن برقاچى بر يره كلوب‌ده مثلا (اون اوچنجى عصر هجرئ شمسيده عالم اسلام) وياخود مثلا (عصر حاضر مسلمانلرى وتربيۀ فكريه واجتماعيه‌لرى) ياخود وساده‌جه (عالم اسلام) ناميله فنى اجتماعى تاريخى بر اثر وجوده كتيرسه‌لر وهر لسانه ترجمه ايلسه‌لر جهانه داغيتسه‌لر بر بريمزدن خبير اولسه‌ق.. فقط اوصورتله كه شرق وغربده‌كى جهانك هرطرفنده‌كى مسلمانلرك كويلرينه، كلبه‌لرينه وارنجه‌يه‌قدر بتون سرائر روحيه‌سنى حيات سياسى، حيات اقتصاديسى، حقوق طبيعيه‌سنك هانكيلرندن محروم، هانكيلرينه مالك اولديغنى، حسيات دينيه‌سنى جامعلرينى مكتبلرينى اوكره‌نه‌بيله‌لم.. صوكره غلطاتنى اصلاح، نواقصنى اكمال چاره‌لرينى دوشونه‌لم.. دوشونه‌لم.. مشيخت جليلۀ اسلاميه‌نك، اوقاف نظارتنك، دار الخلافة العليه علماى كرامنك، مؤتمر جليل اسلامك بالطبع دها احاطه‌لى دها اساسلى دوشونديكى، دوشونه‌جكى بومسئله‌يى بوقدرله كسه‌رك نتايج فعليه‌سنه انتظار ايده‌رم وموفقيتى تاكريمدن ديلرم.

بيروت — م. على منير

دره قونغره‌سندن برياپراق

مابعد

كچن نسخه‌ده حافظ على افنديك اصلاح مدارس حقنده‌كى مطالعات محققانه‌سى يازلمشدى. بو دفعه مدرسه‌لرك كيفيت اصلاحى عالم اسلاميت وانسانيت نقطۀ نظرنجه نه درجه واجب الاجرا برامر مهم دينى اولديغنى برايكى مثال ايله توضيح واثبات اولنه‌جقدر. حكومت معظمۀ عثمانيه‌مز مختلف الاجناس والمذاهب عناصردن تشكل ايتمش ايسه‌ده حكومت مشار اليهانك بانئ معظمى عثمان غازى كبى برموحد تقوى شعار اولمسندن حكومت‌ده بالطبع اونك ناميه اضافةً (عثمانيه) ومنتسب اولديغى دين عالى‌يه نسبةً دخى (اسلاميه) در.

برحكومتك امور مذهبيه‌سى ايسه علما وفلاسفۀ روحانيه‌سنك تكامل فيض وعرفانى وبويله صاحب كمالات اولان علمانك ادراكى ده منشأ فيوضات ومدنيات اولان مدارسك بر آن اول تكمليله اوله‌بيله‌جكى وبرحيات اولان برانسان كاملك كرك امور دنيويه كرك امور دينيه‌سنده كامبين ومسعود اوله‌بيله‌جك برحال ايله يشايه‌بيلمسى ايچون هرايكى خصوصده بهره‌مند فيض ومعالى اولمسى ايجاب ايده‌جكى شبهه‌سزدر.

هرهانكى جهتى نقصان ايسه سعادت حال ايله امرار حيات ايده‌ميه‌جكندن ابدى الدهر برعذاب وجدانى، براضطراب معنوى ايچنده ازيلوب قاله‌جغى طبيعيدر.

هرايكى جهتى برصورت متكامله‌ده جامع اولان بروجود قيمتدار تشبث ايده‌جكى هركاره برانشراح تام ايله حسن نتيجه ويره‌رك عمرى اولدقجه بختيار ياشار.

دار الفنون مثابه‌سنده بولندقجه اوكبى مدارسدن نشأت ايتمش اولان اسلاف وزرا وامرا ايله — خوارق عاداتدن اوله‌رق بر ايكيسى استثنا ايديلنجه — بسبتون امى وياخود فضل وكمالى محدود اولانلرك تدوير امور حكومت خصوصنده‌كى فرقلرى دخى البت صحائف تواريخده كمال وضوحله كورلمكده‌در.

برى احمد ديكرى داود كبى هرايكيسى ارناوود فقط برى فاضل ديكرى جاهل ايكى صدر اعظم بيننده‌كى فرق عظيمله اجراآت جهتيله برنجيسنك فتوحات نادره‌سى، ايكنجيسنك ارتكابات رذيله‌سى انظار مقايسه‌يه آلنه‌جق اولور ايسه برى ملك سيرتنده بر فاضل بر

متقی دیکری شیطان طینتنده برجاهل برشقی اولدیغی کوریلور .

ایشته نسخهٔ سابقه‌ده برتفصیل عرض اولنان اصول ایله مدارس لیلیه‌ده تعقیب تدریسات اولنه‌جق اولور ایسه یتشه‌جك فضلای امت هم دینی هم دنیـابی لایقیله اکلامش اوله‌جقلرندن حکومت مفخمهٔ عثمانیه‌مز — عون جلیل باری ایله — آزسنه ظرفنده فاتحلرك ، سلیملرك دورهٔ شوکت ودبدبه‌سنی آکدیره‌جق برمرتبهٔ شکوه واحتشامه ایصال ایلیه‌جکدر .

برقوجه مملکته ، برولایته ، برعرصه‌یه حق برقاریش طوپراغه ویاخود برآوج توزه جاندن محبت ، بردوشکنلك ابرازنده‌کی حکمت اوطوپراغك حدذاتنده‌کی قدر وقیمتندن دکل ، دین وایمان کبی بر جوهرهٔ علویهٔ معنویه‌نك اوطوپراغك تأمین سلامتی سایه‌سنده آنجق محافظه ایدیله‌بیله‌جکی ایچوندر .

یوقسه برانسانده حدذاتنده دین وایمان ، ناموس وحیثیت اولمـقدنصکره هرهانکی طوپراقده اولور ایسه اولسون ، نزدنده عموم ادیان ومذاهب مساوی اولمسنه بناءً اوطوپراقده یاشامه‌سی‌ده مساویدر .

حسیات فطریهٔ بشریه‌نك اك بیوکی اولان وطن محبتی ، ناموس ودین محـافظه‌سنی کافل وبوامر محافظه ایسـه مکمل مدرسـه‌لرك وجودیله آنجق حاصل اوله‌بیله‌جکندن هرولایتده برر مکمل مدرسه احداث وتشکیلیله اولاد وطن بویله برر دارالفیض اسلامده تدریس وتربیه ایتدیرلدیکی تقدیرده دیمز شوائب زللدن مصون قاله‌جنی کبی دنیامزده بوندن صکره معمور اوله‌جغنه قطعیاً شبهه قالماز .

عکسی حالنده دها چوق سنه سورمز (العیاذبالله) مدرسه‌لرك اکثری طبیعتیله مائل اندراس اولمغله حکومت اسلامیه‌نك اك بیوکی وبتون عالم اسلامیتك مرکز استنادی اولان حکومت علیهٔ عثمانیه‌ده باشقه بررنکه کیره‌جکی ضروریدر . فضلای بنامدن مناستر مفتیسی رجب افندی قونفره‌ده دیدیکی کبی قسم اعظمی درست اوقومقدن بی‌بهره اولان کوی معلملرندن تدرس ایله مکاتب اعدادیه‌یه کیدن واوراده فلسفهٔ دینیه کورمه‌میان زواللی چوجقلر نه‌درجه اسفناك بر حالده بولنه‌جقلرینه تأسف ایتمامك الدن کلمز .

فقط برمنـوال معروض هرولایتده ، اوله‌مدیغی تقدیرده قرب وجوارتی حسبیله مرکز عد اولنه‌بیلمسی قابل اولان ولایاتده برآن اول کشادی عالم اسلامیت ایچون فرض عین منابه‌سنده اولان لیلی مدرسه‌لرده علوم دینیه ، فلسفهٔ اسلامیه ، فنون متنوعهٔ حاضره بر طرز مکملده تدریس اولنوبده بوکبی مدارسـدن نشأت ایده‌جك افندیلر امور حکومتده استخدامه باشلانیرسه بالجمله علوم وفنونه آشنا اولان وسن صباوتدن اکمال تحصیله قدر آیین اسلام اوزرینه تعلیم وتربیه کورمش بولنـان بوکبی ذواتك اجراآتی‌ده اودرجه مقارن عدل وحق اوله‌جنی وحکومت عثمانیه‌مزك اونسبتده ترقی‌یه براستعداد سریع کوستره‌جکی برامر غیر منکردر .

(کرچه ملك دین ایله دکل ، آنجق عدل ایله بقـا بولور .)

ایسه‌ده تربیهٔ دینیه‌سی مکمل اولان وقلب و فکرینی مخافة اللهك احاطه ایتدیکی برذات ایله تربیهٔ دینیه‌سی ناقص اولان ذات دیکرك اجراآتی آراسـنده‌کی تفاوتك دخی نه‌درجه عظیم اوله‌جنی آزادهٔ بیـاندر .

مع مافیه لایقیله تربیه کورمش بروجوددن وطنی تهلکه‌یه القا ایده‌جك خطیئاتك ظهوری بکده اوقدر قولای تصور اولنه‌ماز .

نقصـان تربیه هرحالده ام‌الرذائلدر . تهذیب اخلاق ، تنویر افکار ، تصفیهٔ قلوب تصحیح عقیده‌کبی مزایای علویهٔ بشریه‌یی بحق ذهنلرنده یرلشدیرن اولاد وطن وطنك قدسیتی ، مشروطیتك علویتنی دیکرندن دهـا زیاده تقدیر ایلر . هیئت معززهٔ علمیه‌نك جملهٔ آثار دلالت وتوسطیله کشاد اوله‌جق اوکبی مدارس عالیه‌ده اخلاق فاضله اصحابندن مقتدر مدرس افندیلرك تعیینیله تربیهٔ عمومیهٔ اسلامیه‌نك برسویه‌ده نشر وتعمیمی خصوصـنده ابذال مساعی بیوریلورسه — انشاءالله الرحمن — شارقهٔ اسلام آززمان ایچنده شـعشعه انداز مفارق انام اولور امید قویسنده‌یم . موفقیت حقندر :

الهامی

مباحثات :

رسم مصحف

صراط مستقیمك قرق آلتنجی نسخه‌سـنده قزانلی ملا محمود صادق طرفندن کوندریلان خط مصحف سرلوحه‌لی بند مخصوصده قزانده برهیئت علما تشکل ایدوب مصاحف شریفه‌نك رسم وخطلری خصوصـنده اجماع صحابه ایله عثمان ذی‌النـورین حضرتلرینك یازدیغی مصحفلرك رسمنه اتباعك وجوب وعدم وجوبنی ملاحظه ومصاحف موجوده‌نك مصـاحف عثمانیه‌یه مخالف یرلرینی تفتیش ایتدیلر ، بورا علماسنجه اکثریت آرا ایله حق تظاهر ایتمش ایسه‌ده بوبابده مرکز خلافتده بولنان علمای کرامك ملاحظاتی نه‌دن عبارت اولدیغی طلاقت لسان وسلاست بیان ایله استفسار واستیضاح اولنیور .

جداً قزانده بولنان دین قرنداشلریمزك بویله بر مسئلهٔ مهمه‌یی تذکر وعالم اسلامیتی خبردار ایتدکلرندن طولایی صلابت دینیه‌لرینی تقدیر وعموم عثمانلی اسـلاملری نامنه ذوات مومی الیهمه تشـکرلر ایدرز واقطار ارضدن بولنان بتون اهل اسلامك هربر امر خیرده اتحاد واتفاقه موفق اولملرینی جناب واهب العطایادن کمال خضـوع ونهایت خشوع ایله عن صمیم القلب رجا ونیاز ایلرز .

عاجزلری علمده سرمایهٔ قلیله اصحابندن ایسه‌مده غیرت فطریه‌م بومسئله‌یه‌ده بعض مطالعات بیانـه سـوق ایتدیکندن بوخصوصـده نقصانمی اعتراف وعجزمی اقرار ایدرك اسـباب ومسبباتی خلق ایدن الله تعالی‌یه استناداً علمای اعلام واسلاف ذوی الاحترام کلاملرندن فهم واستخراج ایده‌بیلدیکم نتیجهٔ تتبعاتمی قرا وعلما وفقهامز انظار دقایقجویانه و آراء کشافانه‌لرینه اهم المهمات اولان بومسئلهٔ معضله‌نك

حل وتشریحنه ممد وممد اولان مطالعات برکزیده‌لرینی بیدریغ بیوره‌رق افراد اهالی‌یی ایقاظ ایتملری ترجیاتیله عرض وتقدیم ایلرم .

وما کنا لنهتدی لولا ان هدینا الله

.
. .

اجماع صحابه ایله ترتیب وترسیم ایدیلان مصاحف عثمانیه رسم وخطلرندن اکثر جهاتی قواعد عربیه‌یه موافق بعض نقاطی مخالف کلدیکی ائمه وقراء طرفلرندن کتب قرائتده بیان اولنمشدر .

خطوط عثمانیه‌دن قواعد عربیه‌یه مخالف کلان نقاطدن بعضیسنك حکمی بزمعاشر اخلافه معلوم وبعضیسنك علمی بزدن غائب ونهان اولمش بومواقع صحابهٔ کرام حضراتندن کیف ما اتفق ترسیم اولنمیوب بلکه نزد سامیلرنده متحقق سر وحکمتدن نشأت ایتمشدر .

شو حالده مصحف عثمانی خطوطندن اصول عربیه‌یه مخالف اولان مواضعده قواعد عربیه‌یه باقیلمیوب مصحف عثمانی رسم وخطنه اتباع واجبدر .

باخصوص متقدمین و متأخرین‌دن چوق ذوات کرام وعلماء اعلام مصحف عثمانی رسم وخطنی بیان خصوصنده تألیفات مستقله وآثار معتبره وجوده کتورمشلردر . ابو عمرو الدانی حضرتلری بو مسئلهٔ مهمه‌ده بذل مقدرت ایلیان ذوات مشار الیهم جمله‌سندن برذات جلیل القدردر .

ابو العباس المراکشی حضرتلری خط عثمانیدن قواعد عربیه مخالف ، وقعلرینی توجیه حقنده [عنوان الدلیل فی مرسوم خط التنزیل] نامنده برکتاب تألیف ایدرك مصحف عثمانیده اصل خط عربی خلافنه ترسیم ایدیلان حرفلرك خطجه احوالی همان آنجق معانیٔ کلماتنك احوالنك اختلافی حسبیله اختلاف ایتدیکنی بسط و ایضاح ایلمشدر .

ازجمله سورهٔ شوری‌ده [ویمح الله الباطل]، وسورهٔ علقده [سندع الزبانیة]، سورهٔ اسراده [ویدع الانسان]، سورهٔ قمرده [یوم یدع الداع] قول جلیللری قاعدهٔ عربیه‌جه [ویمحو] [سندعو] [ویدعو] [یوم یدعو] یازیله‌جق ایکن مصحف عثمانیده اولجه اشارت اولندیغی وجه اوزره واولری حذفك سر و حکمتی فعلك سرعت وقوعی وفاعل اوزره سهولتی ووجودده فعل ایله متأثر ومنفعل اولان شیئك شدت قبولی اوزره تنبیه اولدیغی بیان وتفصیل ایلمشدر .

شو حالده بتون علماء اعلامك رسم وخط عثمانی‌یه اهتماملرندن مهما امکن مصحفلریمز خطی مصاحف عثمانیه رسم وخطلرینه توفیق ایتمك واجب ویا سنت مسلوکه اولدیغی مستبین اولمقده‌در .

خصوصیله مصحف عثمانی رسم وخطنه اتباعك لزومنه ائمهٔ اربعه بالاتفاق قائل اولمشلردر . بو اتفاقی امام سیوطی اتقان کتابنده بروجه زیر فقرات ایله افاده ایدییور : اشهبدن روایة امام مالکه ناسك احداث ایتدیکی هجا اوزره مصحف قرآنی یازمق جائز اولورمی دیو سؤال اولندقده امام مالك [خیر] آنجق اصحاب طرفندن قرارکیر اولان کتابت اولی ورسم قدیم اوزره یازلمق کرکدر دیو جواب ویرمشدر . بو قولی ابو عمرو الدانی حضرتلری دخی [المقنع] نام کتابنده روایت ایتدکدن صکره علماء امتدن [مجتهدیندن] بو قوله مخالف برکیمسه بولنمدیغنی‌ده تردیف ایلمکده‌در .

ینه ابو عمرو الدانی حضرتلری [المقنع] نام کتابنده اصلاً تلفظ اولنمیوب رسمده زیاده قیلنان [اولوا] ده‌کی واواولی والف اخیره [بنیناها باید] ده‌کی [باید] کلمه‌سنده یاء ثانیه کبی مصحف عثمانیده بولنان اشبو حرفلری تغییر وحذف ایتمك جائز اولورمی دیو امام مالك حضرتلرندن وقوعبولان استفساره جواباً مشار الیهك تغییری قبول ایتمیه‌رك مصحف عثمانیده‌کی رسم وخط اوزره ابقاسی لزومنی بیان ایلدیکنی ذکر ایلمشدر امام احمد بن حنبل دخی اشبو حرفلرده ویاغیریلرنده مصحف عثمانی رسم وخطنه مخالفتك حرام اولدیغنی تصریح ایدییور .

بیهقی [شعب الایمان] ده مصحف یازمق مراد ایدن کیمسه‌نك اصحاب کرامك مصاحف عثمانیه‌یی یازدقلری هجا اوزره ملازمت ومصاحف مذکوره‌یه مخالفتدن احتراز ایله اصحابك یازدقلرندن هیچ برشیٔ تبدیل وتغییر ایتمامك لزومنی اتیان ایلمکده‌در . زیرا مشار الیهم حضراتی بزدن علمجه اکثر وقلب ولسانجه اصدق اماتجه اعظم ایدیلر .

ایمدی بز نفسمزجه آنلرك حاشا نقصانلرینی تدارك ایتمش کبی برظن حصوله کتیرمك لایق دکلدر . [انتهی کلام الاتقان] کرچه امام سیوطی بروجه بالا کلام مشروحنده امام اعظم افندمز ایله امام شافعی حضرتلرندن خط عثمانی‌یه متابعتك وجوبی خصوصنده برنقل صریح بیان ایتمامش ایسه‌ده ابو عمرو الدانی حضرتلرندن نقلاً بو خصوصده امام مالك قولنه علمای امتدن مخالف برکیمسه بولنمدیغی امامین مذکورینکده بو مسئله‌ده امام مالك ایله متفق بولندقلرینه دلالت واضحه ایله دلالت ایتمکده‌در .

هرنه‌قدر علماء شافعیه متأخریندن عز الدین ابن عبد السلام مصحف عثمانی رسم خطنه اتباع ؛ علم تروتازه ایکن صدر اولده ایدی شو زمانده مصحفی اصطلاح ائمه ایله تقرر ایدن مرسوم اول اوزره یازمقده افراد امتی بعض مواضعده التباس وتغلیط مهلکه‌سنه القا خشیتی واردر بو محذوردن تحاشی ایچون مصحفی رسم قدیم اوزره کتابت جائز دکلدر مألنده بسط مقال ایتمش ایسه‌ده بو کلامی اطلاقی اوزره قبول اولنمیوب بلکه مرسوم اول طبقنجه یازیلان مصاحفدن اهل زمان ایچون تعلم قرآن بالکلیه مقدور و ممکن اولمزده رسم قدیمه متابعت العیاذ بالله اندراس علم مهلکهٔ عظیمه‌سنه مفضی اوله‌جق اولور ایسه اولوقت رسم قدیمی ترك ، ضیاع علم مضرتنه نسبتله مضرت جزئیه قالوب [ایکی مفسده تعارض ایتدکده اخفی ارتکاب ایله اعظمنك چاره‌سنه باقیلور] و [ازمانك تغیریله احکامك تغیری انکار اولنه‌ماز]

قاعدهٔ کلیهٔ فقهیه‌لرینه توفیقا حضرت قرآن رسم قدیم اوزره یازلمیوب اهل زمانك وسع وطاقتلری نسبتنده قواعد عربیه‌یه موافق رسم جدید اوزره یازلمق واجب اولور.

[مابعدی وار]

مدرس
« بولوادین » یونس زاده : احمد وهبی

مواعظ

مابعد

نصل که حدیثده وارد اولمش . نوویده مذکوردر . (یاعبادی انی حرمت الظلم علی نفسی وجعلته محرماً علیکم الا فلا تظالموا الخ)

صحیح مسلم احادیثندن اوزون برحدیث شریفدر . حدیث قدسی . (یاعبادی) ای قوللرم ! (انی حرمت الظلم علی نفسی) بیلك که هیچ برشی بکا حرام دکلدر . اللهم بن . ربوبیت صاحبی . لکن ظلمی کندیمه‌ده حرام ایتمشم . ظلم ، غدر ، کیمسه‌نك حقنی ابطال یوقمی ، بونی کندمه‌ده تحریم ایتدم . (وجعلته محرماً علیکم) سزك جمله‌کزه‌ده حرام قیلدم . نه انسانه ، نه حیوانه ؛ نه خارجه ، نه نفسنه هیچ ظلم ایتمیه‌جکسك . (الا فلا تظالموا) ارتق دقت ایدك ، ایی دوشونك عبرت آلك ، بربریکزه ظلم ایتمیك. (وماربك بظلام للعبید)

شیمدی آیتك استثناسندن آکلاشیلیرکه (الاالذین تابوا من قبل ان تقدروا) بودلالت ایدییورکه یوقاریکی آیت اهل اسلام حقنده‌در. چونکه کافرلر ، مشرکلر نه‌زمان توبه‌کار اولسه‌لر کرك اله کچدکدن صوکرا ، کرك اله کچمه‌دن . (من قبل ان تقدروا) اونلر حقنده یورومز . کافر حال کفرنده هر نه یاپمش‌سه اوندن مسئول دکلدر . دین اسلامه کیردکدن صوکرا نه حداً ، نه شرعاً برمسئولیت ترتب ایتمز . (ان ینتهوا یغفرلهم ماقد سلف) قدر حق وارسه ساقط اولور ، کرك قول حقی ، کرك الله حقی . اما بونك قیدی ، قیودی یوق . دیمك که (من قبل ان تقدروا) تقید ایتمش اکلاشیلیرکه یوقاریکی آیت مسلمانلر حقنده‌در . کندی مسلمان ، بونکله برابر قطاع طریق اولمش ، یاخود باشقه درلو ساعی بالفساد اولمش . اونك ایچون اله کچنجه‌یه قدر توبه ایدرسه نه‌اعلا ، اما اله کچدکدن صوکرا توبه‌کار اولورسه نه‌حق الله‌ساقط اولور ، نه‌حق عبد .

— اما بن توبه‌کار اولدم . . .

جداً اکر اولدکسه آخرت عذابندن قورتولورسك . فلاکت کلدی دیه توبه ایدرسه اوکا توبه دینمز . کوجی وار ایکن ، اوکناهی یاپمغه فرصت وار ایکن ترك ایتمك . . . توبه اودر . یوقسه عاجز قالیر ، دیشلری قیریلیر ، طیرناقلری سوکولور : « برشی یاپمایه‌جغم » دیر . ذاتاً یاپه‌مازسك . قدرتی ، کوجی یترکن الله قورقوسندن توبه ایدرسه توبه اودر . لکن بویله‌ده توبه ایدرسه یالکز حق الله ساقط اولور . قول حقی ساقط اولماز . نه‌قدر غصب ایتمش‌سه ویره‌جك . صاحبلری بللی ایسه ویریله‌جك . دکل ایسه بیت‌الماله قونه‌جق . بللی‌که غصب ایتمش ، چالمش ، رشوت آلمش ، دولاندیرمش . اوقدرثروت نصل اولور؟ معاشی طوپلانسه ، هیچ بریره صرف ایدلمه‌مش فرض اولونسه انجق موجودك نصفی طوتار . بللی اولیورکه اوته‌کنی بریکنی صارمش ، بیت‌امواله ال اوزاتمش . بیوك امتیازلر ویریلیر ؛ شمندوفر امتیازی ، معدن امتیازی ؛ بیکلرله لیرالر اوینار ایچنده . بیلیرز نه قدر پاره آلمش . اون سنه اول میرالای ایدی ، صوکرا آزمدت ظرفنده مشیراولدی .اورته‌لغی کسدی بیچدی ، بی‌نهایه امواله مالك اولدی .

بو اموال اشته شرعاً الندن آلنیر . چونکه خائن اولدی . شرعاً مصادره واردر . ظالمك مالی الندن آلیر . صاحبلری بللی اولورسه صاحبلرینه ویریلیر ، بللی اولمازسه بیت‌الماله انتقال ایدرکه منافع عامه‌یه صرف اولنه‌جق دیمکدر .

بوجهتله جزای‌دنیویسی مطلقا کورور. اکر اولجه توبه‌ایدرسه آخرت عذابندن قورتولور . برده مطلقا دعواسنی اثبات ایتملی . اما اللهك حقی تواتراً بللیدر. اویله‌مفسد انسانلر هرکسجه معلوم‌در. الله دنیاده جزاسنی تعیین ایتمشدر .

برحدیث شریفده نه‌بیورمش رسول اکرم افندمز؟ — بش کیمسه واردرکه‌الله بونلره‌غضب‌ایلمشدر (خمسة غضب‌الله‌علیهم ومأواهم النار)

برروایتده — ابن حجرك زواجر کتابنده — (ان شاء امضی غضبه فی الدنیا) قیدنی‌ده علاوه ایتمشدر : الله غضب ایتمش وحق دیلرسه دنیاده‌ده عذابنی یوروتور . بونلرك :

١ — نجیسی (امیر قوم یطیعونه یأخذ حقه منهم ولاینصفهم من‌نفسه ولایرفع عنهم‌الظلم) برقومك امیری . امیرکه پادشاه دیمك . امیربلده دکل . بتون امتك امیری ، حکمدار . اویله برحکمدارکه قومك هپسی اوکا اطاعت ایدرلر . ویرکی ، عسکر ویررلر . هر درلو حقوق حکمداری‌یه رعایت ایدرلر . (ولایعطی حقهم ولایمنع‌الظلم عنهم) اوایسه‌اونلرك حقنی ویرمز ، اصلا انصافله‌معامله ایتمز . اوزرلرندن ظلمی اکسیك ایتمز . هم کندی ظلم ایدر ، هم ظلم ایدنلری خبر آلدقجه هیچ قولاق آصماز ایشته بویله برامیر ، برسلطان . الله بوکا غضب ایتمشدر. اویله‌برغضب‌که تأثیرنی دنیاده‌ده کوسترر ، عاقبتی وخیم ایدر .

٢ — (وزعیم قوم یطیعونه ولایساوی بین‌القوی والضعیف) برقومك رئیسی . . که بوعلی‌الاطلاق حاکملر دیمك ؛ بتون امرای عسکریه ، هرنوع ضابط ولو بر اونباشی اولسون ؛ سائر نفوذ صاحبلری ؛ کوی کهیاسنه قدر شمولی‌وار . « زعیم » رئیس‌دیمك . براونباشیدن بیله اوعسکرلری صوره‌جق . اواونباشی اون کشینك زعیمی‌در ، رئیسی‌در .

اونلر اورئیسك سوزنی دیکلیورلر ، اویله ایکن اوکنه قوی‌ایله

ضعيفلر بيني مساوي طوتمايور. ضعيفلري أزييور. كيم ديشلي در، اوكا سكوت ايدييور. لكن دوشكونلره تحكم ايدر، تجاوز ايدر. (ولا يحكم بينهم بالعدل والسوية) بينلرنده نصل حكم ايدر ؟ شريعتله ، قانونله حكم ايتمز . كيفنه كوره حركت ايدر . كيمه ميلي وارسه اوني حقلي چيقارير . كيمدن نفرت ايدرسه حقسز چيقارير .

اوقودق كچن كون : (ياداود اناجعلناك خليفة في الارض فاحكم بين الناس بالحق) ولو عليه‌نده بولونسون ، حقلي‌يه حقلي ديه‌جكسك، حقسزه حقسز . لكن پاره ايله ، ياخاطر ايله ، ياخود كوكلنجه استقامتدن آيريلير ، جوره مائل اولور ، يولسز حكملر ويررسه ايجه بيلسونكه الله بوكا غضب ايدر . ولو بر اونباشي اولسون ، قوماندامسي التنده ، اداره‌سي تحتنده اولان كيمسه‌لرك حقني كوزه‌ته‌جك. اوته‌كينك بريكنك سوزيله، التماسيله حق وحقيقتدن عدول ايتميه‌جك. اكر بويله ياپمازسه بيلسونكه الله اوكا غضب ايدر ودنياده‌ده غضبني كوسترر .

٣ ـ (ورجل لايأمر اهله واولاده بطاعةاه ولايعلمهم امورالدين ولايبالي من اين اطعمهم) اول كيمسه‌لركه اولاد وعيالنه اللهه اطاعتي امر ايتمز، سويلمز، احكام دينيه‌يي اوكرتمز، اموردينيه‌سني تعليم ايتمكه يناشماز. كذلك اولاد وعيالني نره‌دن اطعام ايدر دوشـونمز . چوق اولسون ده ايسترسه حرام اولسون. نره‌دن اولورسه اولسون، حلال وحرام فرق ايتمز. حلال ايله كچينديره‌جكم، ديمز. نه‌الديغني دوشنور، نه‌ده صرف ايتديكني. كلسون كيتسون، پاره اولسـون‌ده نه‌صورتله اولورسه اولسون، اوزرنده حلال حرام يازميوركه . بويله ياپانلر ايي بيلسونلركه اللهك غضبنه اوغرارلر.

٤ ـ (ورجلا استأجراجيراً فتمم عمله ومنعه اجره) اول كيمسه‌لركه برآدمي برايشده قوللانيرلر اوآدمده اوايشي كورور، وظيفه‌سني ايفا ايدر. صوكرا اونك اجرتي ويرمز. حيوان كبي قوللانير انسـاني. حيوان‌ده اولمازيا. فقط عقد ايتمش. كرك اجير خاص اولسون ، كرك اجير عام .

[محله بكجيسي، چوبان اجيرعامدر. صوكرا برايشجي طوتارسك. يالكز سنك خدمتنده بولنور. اوكاده اجير خاص ديرز. اجير خاص ايشني كورسه‌ده كورمســه‌ده آي باشي اولونجه آيلغني آله‌جق ، اما اجيرعام اويله دكلدر. اكر خدمتني ايفا ايتمزسه اجرته مستحق اوله‌ماز. ايشلرسه آله‌جق . فقط اجير خاص اويله‌مي‌در ؟ نفسني سنك ايشنه حبس ايتمش ، باشقه ايشه كيده‌ميور .]

هرنه ايسه برايشـده قوللانمق اوزره عقد ايتمش‌سـك . اوده نه‌ايسه اوايش اوني ايفا ايتمش. صوكرا اجرته كلنجه ويرميورسك. بريكديرييورسك . بوده فنا شي‌در افندي ! بيوك حقدر قول حقي. (اعطوا الاجره قبل ان يجف عرقه) صدق رسول الله . ابن ماجه حديثلرندندر : اجيرك حقني‌ويرك هم‌ده دها تري قورومه‌دن . . .

بويله اجرتي ايفـاده وقت كچيرمه‌مك ، ياخود پشـين ويرمك مندوبدر . واقعا فرض اولماز . لكن ايشني بترمه‌دن دها ويرمك البت كوزلدر . ياخود بترمش‌ده‌دها تري قورومه‌دن ويرمك لازمدر.

يوقسـه ايكنجي آي كلش ، كچمش ، حالاده ويرميور ، حالا حقوقني تسويه ايتميور . بونك خصمي اللهدر الله . غضبني دنياده دها ابراز ايدر . .

٥ — (ورجل ظلم زوجته في صداقها)

برآدمكه اولنمش ، نكاحلنمش ، نكاحـله برقادين آلمش . طبيعي اوقادينك مهري اوله‌جق . كرك معجل ، كرك مؤجل . بو، قادينك حق شرعيسي‌در . شرعاً فرض اولمش. برآدم برقادني آلمش ، برخيلي زمان برلكده يشامش . صوكرا براقش ، حقني ويرمه‌مش ؛ نه مهرني ، نه نفقه‌سني. بيچاره‌يي اويله پولسز ، نفقه‌سز ترك ايتمش. حقوقني ابطال ايتمش .

باركاك برقادني آلير. برمدت برلكده يشارلر . صوكرا براقق ايجـاب ايتمش ؛ براقير ، تطليق ايدر . لكن حقني ويرملي . اوندن صوكرا زوجه‌سندن آيريلير . حقني ويرمزسـه مقري جهنمدر . دنياده‌ده فلاح بولماز . دنياده‌ده الله اوني غضبنه كرفتار ايدر . الله جمله‌مزي اصلاح ايليه! آمين! بيورك عشقله كلمهٔ شهادت كتيره‌لم !

٦٢ نجي درسك صوكي

عالم اسلام

روسيه مسلمانلري

تاتارلر : — كچن نسخه‌دن مابعد —

شهراهاليسي اكثريتله بيوك شهرلرده وتجارت مركزلرنده ياشيورلرسه‌ده بونلرك اك‌چوق بولندقلري شهرلر قزان، اورنبورغ، آستراخان، سيمي بالاتيشقا ، اوفادر . بونلر اكثري بوشهرلرده تجارت ايله ياشاديني كبي بيوك برقسمي‌ده عمله‌لك‌له حيات كچيرييورلر . تجارلر كنديلرينك كار وكسبلري ايله باشليجه آيري آيري ايكي صنفه بولنه بيلور : بيوك تجارلر ، كوچك تجارلر . بيوك تجارلر برچوق شهرلرده مغازه‌لر آچه‌رق ودائرهٔ سرمايه‌لريني كنيشلاتديره‌رك معلوم دائره‌لرك تجارتلريني اللرينه آلمه‌يه چالشيورلر . وبشقه تجارلرله طبيعي اوله‌رق مصادمات تجاريه‌ده بولنيورلر .

سيبريانك دري ، ياغ ، أت تجارتي وبتون روسيه‌نك سبزوات تجارتي آزبراستثنا ايله تاتارلر النده ا لديغي كبي ، پك‌چوق شهرلرده تحافيه وقماش تجارتنده‌ده بونلرك بويوك ايشلري واردر . بونلر طبيعي اوله‌رق شهرلرينك اطرافنده نصل اهالي اولورسه اولسـون هپسي ايله تجارت ياپارلر. ومصادمهٔ تجاريه‌ده مغلوب اولمامق ايچون ايشلريني ايلرولتمه‌يه ، تجارت ايتديكي اهالينك لساني عاداتني بيلمكه مجبور اولديغندن طبيعي بوصنف اهاليمزك اك‌معارفپرور ، اك منور صنفي‌در.

روسيه مملكتني چينليلرك چاي تجارتنه آليشديران وروسلره

جای ایچمکی اوکرەتەن بوصنف اولدیغی کبی ، ترکستان وقرغیز صحرالری ایلەدە تجارتە باشلایانلرك اولی بونلردر . تجارك الك بیوك قسمی طبیعی اورتە بر حالدە بولونان تاجرلردر . بونلر کندیلرینك سرمایەلرینك چوقلیغی ایلە دکل . غیرتلری ایلە کار ایدییورلر . کندیلرینك غیرتپرورلکی ایلە بتون تجارت عالمنە بیوك تأثیرلر یاپیورلر . بقالیە مغازەلری ، فرونجیلر ، چایخانەلر هپ بونلرك الندە اولدیغی کبی شهردن شهرە کتیروب تورلی قاشلر صاتانلردە بونلردر . صوك سنەلردە بوقسم تاجرلر اهالی آراسندە کویدن کویە کتابلر نقل ایدرك افکارك تنورینە ، مدنیتك انتشارینە واسطەاولدیلر .

بوایکی صنف اکثریتلە شهرلردە کندی اولرندە ، اسلام محلەلرندە روسلردن آیری برحیات کچیرمك صورتیلە یشایورلر . ومحلەنك امام ، مؤذن ، مکتب ، مدرسە مصارفنی تأمین ایدییورلر .

عملە صنفی . . . آوروپادەکی یرسز ، اوسز ، اوجاقسز فابریقە عملەلرینە بكدە بکزەمیورلر . بونلرك اکثری ایلك بهاردە کویلرندە زراعت ایلە مشغول اولدیغندن قیش حیاتی تأمین مقصدیلە شهرلرە کان ویازین کیدن اهالیدر . بونلر شهرلرك فابریقەلرندە خدمتلردە بولنورلر ؛ عربەجیلق ، حماللق ایدرلر ؛ قپوجی ، قرەغولجی اولورلر . بونلر کویلریلە مناسبتلرینی کسمدکلرندن ، عائلەلرینی کویلرندە براقدقلرندن پارەلرینی اورایە یوللادقلری کبی کندیلریدە شهرلردە مسافرةً یاشایوب قلبلریلە کویلرینە باغلی قالیرلر . بونلر بر طرفدن شهرلرك مدنیتنی کویلرە کتیردکلری کبی طبیعی اولەرق شهرلرك فنا اخلاقلرینی ، پیس عادتلرینی کویلیلرە دور ایدییورلر . بونك ایچون بوصنف اهالی بتون احوال اجتماعیەمزە ، عادات وافکارمزك تبدلنە بیوك خدمت یاپیورلر واسکی معیشتمزك تملنی صارصیورلر .

کویلرندن تماما آیرلمش وشهرلردە یرلشمش ، شهرلردە هنرلر ایلە یاخود مغازەلردە خدمتجی اولملە ، تجارت اوطەلرندە کاتب اولملە یاشایان عملەنك برطاقم «ئەنتەلیژانس» قسمیدەوار . بونلر فکراً وعلماً اهالیمزك الك ایلروسندە بولندقلری کبی اختلال مدنیمزدەدە بیوك رول اوینامشلردر وشمدیدە کتاب یازانلریمزك باشلیجە مشتریلری اولدیغی کبی افکار عمومیەمزدەدە بیوك تأثیر قزانمشلردر .

قادینلرمزە کلنجە اونلر پارەلرینی اکثریتلە اموال غیر منقولەیە دکشدیرمکی سودیکلرندن بیوك تجارتلرە کیرەمیورلر . معمافیە اوفاق مغازەلرە ، کوچك دکانلرە صاحب اولانلردە چوقدر . قادینلردە عملە صنفی ایکییە بولنوب بریسی ذاتاً کویلی اولدیغی وکویە مربوط قالدیغی حالدە شهرلردە أو خدمتجیلکی ایفا ایتدیکی کبی بر صنفیدە ال هنرلری ایلە کچینیورلر . بتون روسیە اهالیٔ اسلامیەسنك قوللاندیغی جیتك «چیزمە» کلەبوش ، قالپاق . ایشتە شوصنف قادینلرك ال ایشی ایلە یاپلمشدر .

بوصنف قادینلر احوال مالیەلرندە حر اولدقلرندن طبیعی عائلەلرندەدارککلرندن اوقدر صیقنتی چکمیورلر . شریعت جلیلهٔ اسلامیەنك کندیلرینە بخش ایتدیکی حقوقلرینی تمامیلە محافظە ایدییورلر .

بوندن بشقە دها برصنف اهالی وارسە طبیعی اودە روحانیلر وطلبەدر . بونك اولکیسی بزم روسیەدە اوقدر چوق اولمدیغندن وبونلرك احوال مالیەلری هروقت تجارت صنفنك الندە اولدیغندن طبیعی بو صنفنك کندیسنە مخصوص پسیقولوژیسی یوقدر . بونلر تجارت صنفنك مروج افکاریدر .

طلبەیە کلنجە ؛ بونلر بزم حیاتمزك الك روحلی الك نازك ، الك عصبی همدە الك تنقیدجی والك فعال برقسمیدر . بونلر مدرسەلردە تحصیل وکندولرینە مدرسەلرندە فنون جدیدە تعلیم ایدلدیکندن اصلاح مسئلەسنە الك اول بونلر باشلادیلر . مدرسەلرمزك اصلاحی احتیاجنی الك اول بونلر موضوع بحث ایتدیلر . باغیردیلر مکتبلرمزك آغلانەجق حاللرینی ادبیاتمزك بربادلغنی الك اول بونلر کوردیلر . بونك ایچون بونلر سوزایلەایش ایلە چالشدیلر کندیلرینك احوال خصوصیەلرینی ، مدرسەلری اصلاح ایلە مشغول اولدیلر . صکرەدە بتون ملتك امور علمیەسنی اصلاح ایتمکەباشلادیلر . وبتون تبدلاتمزدە بیوك بررول اویناديلر . بوندن بشقە کوچك بر (ئەنتەلیژانس) صنفمز واردرکە بونلردە روس مکتبلرندە تحصیل کورمش معلملر ، آووقاتلر ، دوقتورلر ، محررلردر .

بوقسم اهالی بتون حرکتمزك روحی اولدیغی کبی بتون قوممزكدە اوروپا معیشتی طرفنە یول کوستریجیلریدر . بونلر برطرفدن روس حکومت مستبدەسی ایلە وبر طرفدندە جاهل اهالیمز ومتعصب روحانیلرمزلە بیوك مجادلەلر یاپمەیە وهر مدنی آدیملرینی بیوك مشقتلر ایلە آتمغەمجبور والكاوفاق برتبدل ایچون سنەلرلەاوغراشمەیە ، کونلرلە قونوشمەیە اوزون اوزادیە کتابلریازمەیە ، غزتەلردن دخی بحث ایتمکە محکومدرلر . شمدی بونلرك صمیمی خدمتلری برازتقدیر ایدلدی . اهالینك بیوك برصنفی بونلرك صمیمیتنی اکلادی ویاپدقلری خدمتلر ایچون آلقشلامەیە ومدنی حرکتلرندە یاردم ایتمکەباشلادی . بونك سایەسندە بونلردە موقعلرینی محافظە فکرندن امین اولدقلرندن یاواش یاواش مدنیتە طوغری ایلرولەمەیە وملتمزیدە مدنیتە طوغری حرکت ایتدیرمکەباشلادیلر . وبونلرك سایەسندە ادبیاتمز ، تیاترولرمز میدانە چیقدی . وبونلرك سایەسندەدە مکتبلرمز اصلاح ایدلدی . وبونلرك سایەسندە حیاتمزك بتون اطرافی تنقید ایدیلوب یکی حیاتك تملری ، اساسلری قورولدی . وبونلرك سایەسندە اوروپا مدنیتنە طوغری اوفاق برپنجرە آچلدی . اهالیمز اوروپا معارفنك پارلاقلغیلە منور اولمەیە فنی معلوماتلر ایلە تربیە ایدلمەیە باشلادی . وحیات مدنیەدە ایلرویە برآدیم دها آتلادی .

صوکی وار

قزانلی عیاض

ایکنجی جلدك صوکی

احمد ساقی بك مطبعەسی

مدیر مسئول : اشرف ادیب

ا

صحیفه

یات آقرآنیه تطبیقی وحادثات ۱۰، ۳۱

آدم [شعر] ۵۷

ابابیل ۳۰

اتحاد ملت وتعالی نفوذ ۱۵۹

اتحاد وبقای اقوام اسلامیه ۸۳

آت‌بازاری سیدعثمان فضلی الهی ۲۹۸

اجتماعیات وشریعت اسلامیه ۲۳

اجتهاد ۳۳، ۵۰، ۱۷

اجتهاده احتیاج ۱۳۲

اجتهاد وعلما ۳۶۸

اجرا آتده لزوم فعالیت ۱۵

اجرام سماویه سکانی حقنده‌کی حکم الهی ۳۹۲

احکام اسلامیه واجتهاد ۳۳، ۵۰، ۱۷

احکام‌الحرب والصلح فی‌الاسلام ۲۰، ۳۷، ۵۴، ۶۹

احکام شرعیه‌نك اقسامی ۱۷

احکام صلح ۷۰

اختلاف دین مانع مساوات اوله‌ماز ۳۸۷

اخلاق اسلامیه‌دن برنبذه ۴۰، ۷۲

اخوت اسلامیه ۱۳۰

اخوت وطنیه‌یی آیات قرآنیه ایله اثبات ۳۱

ادمان خمر ۲

ارباب استقامتك مسعودیتی ۲۲۵، ۲۴۱

ارتحال نبی‌دن صکرا بین‌المسلمین تحدث ایدن اختلافات ۷۵

ارتحال نبی‌نك لزوم اعلانی خصوصنده‌کی اختلاف ۷۶

ارضك وارثلری ۱۸

ارض ونفس وآثار قدرت سبحانیه ۱۳۱

ازدواج حقنده ترغیبات اسلامیه ۳۲

ازهر حادثهٔ مؤلمه‌سی ۴۹، ۹۴

ازهرلیلر وبزم طلبهٔ علوم ۳۱۲

اسارت ۷۱

اسامه بن زیدك امارتی مسئله‌سی ۷۵

اسباب حکم ۵۲

اسباب ومسببات ۳۰

اسباب هلاك ۱۷۵

اسپیریتزم ۲۳۸

استانبول وسفاهت ۲۵۶

استبدادی ییقان مجاهدین حریتك بیعت مقبوله شرعیه‌یی احیا خصوصنده‌کی مساعی مشکوره‌لری ۳۸۷

استدراج ۳۰۲

استرقاق ـ حریت ۱

استقامت ۲۰۹، ۲۲۵، ۲۴۱

استهزا وتحقیر ۱۳۰

امرای حربیه ۷۰

اسرار الهیه‌یه دائر برحکایهٔ عبرتبخشا ۱۷۴

اسکی آجیلردن [شعر] ۴۰

اسلامده حاکمیت ملیه وبونك صورت تطبیقی ۳۸۶

اسلامده سیاحته ویریلن اهتمام ۱۹۸

اسلامده کوجك یوق ۱۴۲

اسلام دین فطریدر ۲۹۹، ۳۱۸، ۳۳۱

اسلامیتك بخش ایتدیکی حریت عامه ۱

اسماعیل بك غصپرنسکی ۳۴۵

« « « نك قونفرانسی دیکلرکن ۳۶۴

اسماعیل بك غصپرنسکی حضرتلرینه ۴۰۹

« اشعار عثمانیه تاریخی » حقنده بلیغ برمقدمه ۲۲۶

اصحاب صفه ۳۳۴

اصحاب غرور وعاقتی ۳۳۶

اطنه وقعه‌سی حقنده مسلمانلره بیاننامه ۱۴۴

اعتقادات باطله ۸۸

اعجاز قرآن ۱۳۶

(اعلموا انما الحیوة الدنیا لعب ولهو..) ۱۶۳

افعال الهیه عین حکمتدر، لکن حکمتله تعلیل ایدیله‌من ۲۹۱

(أفلم یسیروا فی الارض..) ۳۵۳

اکاسره ۲۷۱

الحادك حضور علمده‌کی موقعی ۱۸۵، ۲۰۵، ۲۲۱

اللهدن هیچ برشی کیزله‌نمز ۲۵۵

آلمق قصدی اولمایه‌رق برمتاعك ثمننی آرتیرمق ۱۲۹

المؤیده جواب ۲۴۲

الواه انتباه ۲۹۵، ۴۰۸

ام الشیاطین ۷۸

امام اعظمك بیوکلکنه دائر برحکایه ۱۹۱

امل وطلب مجد ۳۰۵

اموال غیرمشروعه ۱۴۲، ۱۵۷

(انا انزلنا الیك الکتاب بالحق ..) ۲۰۷

(ان اصحاب الجنة الیوم ...) ۸۲

(ان الله لایغیر مابقوم ...) ۲۱۰

انتحار ۱۵۸، ۱۹۰

انزال رسل وکتبده‌کی حکمت ۳۸۵

انسان شیطانی ۷۸

انسان وایمان ۲۷

انطماس بصیرت ۳۳۳

انقلاب کبیر ومدنیت ۱۸۴

انکلتره واسلامیت ۳۹۸

(ان فی ذلك لذکری..) ۳۸۹

(انما جزؤا الذین یحاربون الله...) ۳۸۱

(انه لاییأس من روح الله ...) ۳۰۵

اوتوز برمارت [شعر] ۳۱۱

اوتوز برمارتده دشمنلرك هجوم تدارکاتی ۲۷۱

اوتوز برمارت وقعه‌سی اسباب لدنیه‌سی ۲۵۶

اوتوز برمارت وقعه‌سی مرتبلرینك حیل ودسایسی ،

مقصدخانناه‌لری ۲۵۵

اوچنجی اردو [شعر] ۴۰

اوروپا ابتدائی مکتبلری ۳۶۱

اوروپاده انقراض اخلاق ۲۴

اوروپاده فحش ۲۵

اوروپانك معنویاتی ۹۰

اوقومه‌نك خسته‌یه تأثیری ۳۰۲

(أولم یر الذین کفروا ان السموات) ۳

اون تموز [شعر] ۳۱۰

اونك رؤیاسی [شعر] ۱۹۷

اهل اسلام ایچنده برجماعت مرشده‌نك بولنمسی لزومی ۶۴

اهل سبأ ۶۷

ایجاب زمان وتشریع احکام ۱۶۲

«ایضاح واستیضاح» نام اثرك ماهیت ردیه‌سی ۲۶

ایلك بهار ۱۹۷

ایمانك هردورده‌کی حالی ۴۲

ب

باب اجتهاد مسدودمیدر ۶۵، ۸۱، ۹۷، ۱۳۲

بابیلر ۳۳۰

بتون عالم اسلامه آچیق مکتوب ۲۵۷

بختیار ۳۴۶

بختیار کیمدر ؟ ۱۶۴

برحدیث شریف ۱۲۹

برصیصا حکایه‌سی ۳۰۲

برباد سیاه ۳۵۹

بشائر جلیلهٔ قرآنیه ۱۱۱

بشرك فطرت اولایه رجعتی ۲۹۹

بشریت [شعر] ۳۷۴

بشکطاش وقعه‌سی وانتباه حکومت ۱۵

بصیرت ۳۰۴، ۳۳۳

بغض ۱۲۹

بقای شوکت اسلامیه ۱۹

بیاننامهٔ مشیختپناهی ۳۸۵

بیع علی البیع وشرا علی الشرا ۱۳۰

بین‌المسلمین مذاهب مختلفه‌نك توحیدی ۴۰۳

پ

پادشاه الله برعالمك محاوره‌سی ۳۳

پادشاهلر وبیوکلرك نصیحتی ۲۸۸

پاره [شعر] ۷۱

پاره قولی ، آلایش اسیری ۷۸

پترسبورغده جامع انشاسی ۲۹۸

ت

تاتارلر ۳۹۸، ۴۱۵

تاريخ جلوس همايون ٢٧٩
تاوخانه ١٨٤
تبدل ازمان ، تغير احكام ١٠٥
تبعهٔ غيرمسلمه ايله حسن معاشرتك شرعاً لزومى ٣٨٧
تبليغ احكامده نظر اعتنايه النه جق نقطه. ١٠٦
تجارت وشريعت ١٥٧،١٤٣
تجسس ٩٩
تحصيل ابتدائينك تسهيلى ٣٦٣
تحصيل ابتدائى واصول تدريجى ٣٦٣
« « « صوتيه ٣٦٤
تحصيل عمومى فكرينك مبدأ انتشارى [اسلاميت] ٣٦٠
تخفيفات ٤٧
تدريسات عموميه حقنده اسماعيل بك غصپرنسكى نك
قونفرانسى ٣٥٩،٣٤٥
ترقيات اسلاميه سى قونغره سى ٣٣٧
تسبب ١٥٩
تصوف حقنده بعض مطالعات ٣٧٦
تضييق دينى ومدنيت ٢٨٢
تفرق ، تميز ٤١
تفرق وانقراض ١٥٩،١٦
تقوى ٣٠٢،٢٨٧،١٣٠
تكاليف دينيه وكرم سبحانى ١٤١
تلغراف ، تلفون تلسز تلغراف حقنده مباحثات ٣٢٧،٢١٩
تنظيم اموعالله بشرك حكمت مكلفيتى ٣٨٥
تنفيذ ، قضاء ، تشريع ومراقبه ٣٨٦
توبه وحميتى ٤٦
توبه نك الله وقول حقنه تأثيرى ٣٨٢
توبه نك شرائط قبولى ٣٨٣
توركلرك ظهورى ، دينه خدمتى ، شهرتلرى ١٦
توكيوده مسجد انشاسى ٣٨٦

ث

(ثم جعلناك على شريعة من الامر ...) ٢٨٦

ج

جاسوسلق ، خفيه لك صفت لعينه سى ٢٨٩،٢٧٣
جمع قران مسئله سى ١٠١
جمعيتك علويت مقصدى ومتادى مساعى ، خير تفزاسى ٣٢
جمعيتلر ومدنيت ١٨١
جهاد اصغر — جهاد اكبر ٢٣٤

ح

حبس شرعى ٣٨٢
حد سرقت ٣٨٢
حديقهٔ فكريه ٥٩، ٤٢، ٢٧، ١٢، ١٢٣، ١٠٨،
٩١، ٧٦، ١٨٥، ١٦٧، ١٥٣، ١٣٨، ٢٦٧، ٢٣٨،
٢٢١، ٢٠٥، ٣٣١، ٣١٨، ٢٩٩، ٢٨٤، ٣٥٠
حربك اسلاميتده شروطى ٥٤
حربك بدايت اسلامده اسباب مشروعيت ٣٧
حربمى ، صلحمى ؟ ١٤
حرص ... ١٧٥
حريت ٣١١
حريت مطلقه اوله ماز ٢
حزين برخاطره [شعر] ٨٦
حسبحال [شعر] ٥٧
حسد ١٧٥،١٢٩
حق يرينى بولور ١٧٥
حقيقت الهيه ادراك اولونه ماز ٢٨١
حكم اصولى وامر قرآن ١٤
حيا ١٩٣
حيات دنيا ١٦٣
حيل منافقين ٢٢٤

خ

خائنلره قارشى عمرك مسلك شديدى ٢٥٤
(خذالعفو ..) ٧٢،٤٠،٣٤
خرستيانلق و مسلمانلق ٣٨٩
خصائل فاضلهٔ اسلاميه ١٩٣
خطبه لر ٥٨،٩
خطبه لرك عربى العباره اولمسى شرطميدر؟ ١٠
« وجه مسنونى ٩
خلافت وعثمانليلر ٣٨٦
خلفاى راشدين زماننده اصول خلافت ٣٨٥
« « دن صكرا اصول خلافت ٣٨٦
خليفة الله ، خليفهٔ شيطان ١٧٣
خليفه نك سيرت ومسلكى ١٧٥
خليفه نك وظيفهٔ اصليه سى ١٧٢
خوى نه وقت دوزه لير ؟ ١٩٢

د

دامه وشريعت ١٩٢
داودك برملك جبارى ازاله سى وعنايت سبحانيه يه
مظهريتى ١٧٣
دبره قونغره سندن برياپراق ٣٦٨،٤١١
دجال ٣٠٢
دجاللرك مكيده سى واستعاذهٔ مؤمنين ٣٠٣
درواس [منظوم برفقرهٔ تاريخى] ٧٢
درهٔ عمر ٢٨٧
دعوت دينيه ايچون حربه جواز وارمى ٥٤
دكرلر [شعر] ٣٩٣
دوراخير حيتكارانى انصافه دعوت ٣٢
دور فطرت [ايمانك] ٤٢
دور فلسفه [«] ٥٩
دور علم [«] ٧٦
دين اسلامده اكراه واجبار يوقدر ٥٤
دين ، ملك ايله قائمدر ٢٧١
دين نه قدر مساعد ايمش ١٦٥
دين وعادات غير مشروعه ٣٨

ذ

ذبيحهٔ نصارى ١٧٠
ذكر جميل ٣٤٠

ر

رايت شقاوت [شعر] ٤٠٣
رد اباطيل ١٠٠
رذائل ٢٧٦
رسالت ايله خلافتك تفريقى ١٨٢
رسم مصحف ٣١٥،٤١٢
روحيون ٢٨٣
روضهٔ مطهره نك امر انتخابنده كى اختلاف ٧٦
روسيه اسلاملرى ٧٣ ، ٣٩٨
روسيه اسلاملرى واوچ مسئله ١٠٦
روسيه دوماسنده برمسلمانك نطق ٢٩٥
روسيه ده حريت دينيه ٣٩٨
روسيه ده ساكن توركلرك حيات مدنيه ، فكريه
وسياسيه لرى ٢٠١ ، ٢١٤
روم ايلى ، شرق ومستبدان ١٣

ز

زوال علمك حيات حكومت عثمانيه يه تأثير اليمى ٣٨٦

ژ

ژاپونياده اسلاميت ٨٢
ژاپونياده دين اسلامه اشاره باشلايور ٣٨٦
ژاپونيا مكتوبلرى ٢٨٢ ، ٢١٣ ، ٣٤٤

س

سبيل حقدن انحراف ، عذاب شديده كرفتار ١٧٢
ستارخان (منظوم) ٩
سطرنج وشريعت ١٩٢
سعايت ٢٩٠
سلطان محمد خان خامسك اصول مشروعه دائره سنده
اجلاسى ٣٨٧
سلطنت حقيقيه ٦٣
(سنة الله فى الذين ...) ٣٧٠
سولون ـ قره زوس ١٦٤
سياحت ١٩٨
سياحت سلطانه ده كى فوائد ١٨٠
سيئات وحسنات اصحابى براوله ماز ٣٣٤

سیر وسیاحت حقنده‌کی ترغیبات اسلامیه ١٧٨
سیر وسیاحتك منافع وفوائدی ١٨٠
سیل العرم ٨٦

ش

شدت وملایمت ١٥
شراب ناسك لزوم ازاله‌سی ١٧٣
شرع وقانون ٣٤ ، ٥١
شرف ٣٢٤
شیطان وتسویلاتی ٣٠٢
شریعت ایسته‌مز ، شریعت ایشله‌ نیر ٢٥٥
شریعتدن مقصد ٢٧٠
شریعت محمدیه وتخفیفات ٤٧
شریعته اتباع ٢٨٦
شکر نصل اولور ؟ ١٥
شیخ الاسلامه آچیق مکتوب ٤٠٩ ، ٤٠٦

ص

صباح اذاننده (شعر) ٢٣٠
صبر وفوائدی ١٦٠
صرف تورکجه بر نطق ٣٩٧
صلب شرعاً نه‌وقت لازم گلیر ؟ ٣٨٢
صلح ومدارا (منظوم) ٥٦
صو ٣
صوك بهارده (شعر) ١٨٠

ض

(ضرب الله مثلاً قریة ...) ١٤٥
ضرر وضرار ٣٣
ضعف بشر ولطف الهی ١٤٢

ط

طاوله ، دامه ، سطرنج حقنده‌کی احکام شرعیه ١٩٢
«طعمه» نك دوناتی ٢٠٨
طلاق ٥٤

ظ

ظالم وغاصب پادشاهلرك عاقبتی ١٧٦
ظاهره قاپیلمامق ٢٢٣
ظلمه وحمایهٔ متقابله ٢٨٧ ، ٣٠٢
ظن ٩٨

ع

عالم اسلامی اویاندیره‌جق چاره‌لر ٢٤٨ ، ٢٩٢
عباد شهوت ٤٧
عبدالحمیدك خلعی وهندستان مطبوعاتی ٢٣٠ ،
٢٤٤ ، ٢٥٩
عبرت عظیمه (یلدیز قریهٔ استبدادینك سقوطی)
١٤٥
عثمانلی بایراغی (شعر) ٣٢٦
عثمانلی دولتنك صورت ظهور وتأسسی ١٩
عثمانلی دونانمه‌سی ٣٠٤
عجب ١٧٥
عدالت ، اس الاساس کائناتدر ١٧٤
عذابده چارهٔ خلاص ١٩٠
عربلرك فنون وکشفیاتی ٨٦
عرب وتورك بیننده‌کی ارتباط مادی ومعنوی ١٦
عصیان بشر وکرم سبحانی ١١٢
عطالتك انتاج ایتدیکی فنالقلر ١٠
عطالتك شریعته واهلنه قارشی اولان جنایتی ١٠
عطالتك عقیده‌یه تأثیری ١١
عطالت گچیجی بر خسته‌لقدر ٤٤
عطالت ومکاتب رسمیه طلبه‌سی ٢٣
عفو ٦٤
علاوه حقنده مکتوب ٤٧ ، ٩٥
علم اجتماعه نظراً اسلامیت ٨٩
علما وعوام ٣٤٢ ، ٣٥٥
علی مرتضی افندی مسئله‌سی ٢٣٢ ، ٢٤٦ ، ٢٦١
٢٧٩ ، ٢٩٦ ، ٣٤٧ ، ٣٦٥
عمرو سرایی ٢٨٧
عمر وعدالتی ١٧٥
عواطف وانعامات اخرویه ٨٢

غ

غالب ومغلوب قادینلر ١٤١
غرب ، مدنیتی نصل بولمش ١٨١
غریب بر حکایه ٧٨
غصب اموال ١٩٠
غضب الهی‌یه قارشی طورولماز ٢٨٧
غیبت ١٠٠
غیرمسلمه سلام ٢٨٨
غیرمسلملرله استشاره وانلردن عسکر آلمق شرعاً
جائزدر ٣٨٧

ف

فاروقك بیوك سوزلری ١٧٦
فاسق ومنافقلرك سوزلرینه قاپیلمامق ٨٣
فتنه‌نك منبعی ١٥
فجرهٔ مسلمین وافکار فاسده ١١٢
فدا کاران حریت ایچون (شعر) ٣١٠
فرانسز وعرب لسانلرندن سیاسةً هانکیسنك تعمیمی
دها موافقدر ١٦
فریضهٔ شکران ١٦١
فضائل ورذائل ٢٧٤
فضلی بك ٣٨٤
فنای جهان ، بقای رحمن ١٤٦
فنوغراف ٥٢

ق

قاپیتولاسیونلر حقنده بر وثیقهٔ مهمه ٢٥١
قادینلرك ارککلره عطف نظر ایلمسی جائزمیدر ٢
قاریلر ومزاقهٔ شر وهوسات ٧٨
قتل شرعی ٣٨٢
قتل نفس ١٣٤ ، ١٥٧ ، ١٨٩
قدره اعتقاد پاینده ترقی میدر ١٦٣
قرآن جلیل العنوان علم هیئتك کشفیات اخیره‌سیله
ترقیات آتیهٔ بشریه‌یی احتوا ایدر ٣٩٢
قرآن کریمك حکمت انزالی ٢٠٧
قرآن ، محیط وقایعدر ٢٧٠
قرآن مؤمنلره رحمت ، ظالملره ضرردر ٣٣٤
« قرة العین » ٣٦١
قرنداش قیزلرینك حلنه دائر مجوسیلرك افکار باطله‌سی
وتبیین حقایق ٤٦
قرون اولاره مکتب وتحصیل ٣٥٩
قریشه بین القبائل ایدیلن احترام ٩٦
قصاص وفوائدی ١٥٨ ، ٢٥٢ ، ٣٩
قضا وقدر ١٣٣ ، ١٤٩
قطع ید شرعی ٣٨٢
قوای ثلثهٔ حکومتك تفریقی خصوصنده علمای
اسلامك خدماتی ٣٨٦
قومشولق حقی ١٩١
قوم عربك دینه خدمتی ٩٦

ك

کتب کلامیه‌نك احتیاجات عصره کوره اصلاح وتألیفی ٣٠٤
کدك ١٠
کسب وتجارت وتأسیس صنایعك نظر شرع انورده
مرغوبیتی ٣٠٥ ، ٢٢٣ ، ٣٦٩
کلام الملوك ملوك الکلام ٣٢٠
(کل من علیها فان ...) ١٤٦
کوثر سورهٔ جلیله‌سی واعجاز قرآن ٣٧

گ

گرید (شعر) ٨٤
گونش غزنه‌سی ٣٩٨

ل

لسان مسئله‌سی ٣١٦ ، ٣٨٠ ، ٣٩٥
(لقد کان لسبأ فی مسکنهم ...) ٦٦

م

ماده وماوراى ماده ٢٣٨ ، ٢٦٥ ، ٢٨٤
ماديون ٤٣ ، ٦٠
ماديونك شبهاتيله آنلرك بطلانى ٩١ ، ١٠٨ ، ١٣٨ ، ١٥٣ ، ١٦٧
ماضيدن بر صحيفه ٤٠٧
مالايعنى ١٧٧
مأمورينده بطائت ١٤
مجلس مبعوثان مقتضاى شرعك اكبيوك مثالى ، مشروطيت خلافت اسلاميه‌نك اك حقيقى تمثاليدر ٣٨٧
مجله جميتى ٨٢
مجله جميتى حقنده بر مخطره ١٠٢ ، ١٣١
محمد كمال الدين ابن الهمام سيواسى ٩٧
مختاربك ايچون (شعر) ٢١٣
مدبرات ملكلرى ووظائفى ١٩٠
مدرسه‌لرك اصلاحى ٤٠٣، ٤١١، ٣٦٨
مزاياى انسانيه ، خصائل فاضله ١٧٧ ، ١٩٤
مساعدات شرعيه ١٤١
مساوئ اخلاق ونتايجى ٣٢٨
مسلمانلر قونغره‌سى ٢٤٨
مسلمانلرك اسباب انحطاط ومسكنتى ١٩٨
مسلمانلق وانسانلق ١٤
مسلمانلرك ايلك زمانى ولطف ونصرت الهيه ١٥
مسلمانلرك مجد قديمى وحال حاضر انحطاطى ٣٦١
مشركلرك آخرت حقنده‌كى افكار طله‌سى ٣٣٥
مشركلرك حضرت رسوله اسناداتى ٢٧١
مصادمهٔ شرعيه ٤١٤
مظلومين ووقايهٔ سبحانى ٣٠٢
معاهدات حقنده‌كى احكام شرعيه ٥٥
معصيت وصورت ازاله‌سى ١٩١
معموريت بلدان وشريعت اسلاميه ٦٦
مفسدلر وتحريكات ملعنتكارانه‌لرى ١٦٠
مفسد وباغيلرك جزاسى ٣٨١
مكارم اخلاق ـ سعادت دارين ٢٦٩
مكهٔ مكرمه وجرائد عربيه ٢٩٢
ملتك ماضيسى ، حالى وخسته‌لقلرك چاره‌سى ٣٧٠
ملتلر اوزرنده جارى اولان قوانين الهيه ٢١٠
ملعنت انجارعيون ٢٢٤
ملكى محافظه اسبابى ٣٥٣
ممالك عثمانيه‌ده تحصيل ابتدائى ٣٦٢
ممنوعات حربيه ٦٩
منافقلر ١٧٤ ، ٣٣٤
منافقلر وسفيهلر ١٩١
منافق وخائنلرى مظاهرتدن نهى سبحانى ٢٠٨ ، ٢٢٢
مناقب سنيه ٣٨٧
مولد النبى عليه الصلاة والسلام ٨٤
ميزان شعرانى ١٥٠ ، ١٧٠ ، ١٨٧
ميولات نسا ١٤١

ن

نصب امام امت اوزرينه واجبدر ٣٨٥
نصرانيتك تركى ومدنيت ١٨٢
نطق همايون ١٩٦
نفسنى معبود اتخاذ ايدنلر ٦٢
نفى شرعى ٣٨٢
نقصان اولچن وطارتانلرك عاقبتى ١٠٥
نقض واسباب حرب ٥٥
نميمه ٢٧٣ ، ٢٨٩
نوشيروان وعدالتى ٢٧١
نيسان ياغمورى (شعر) ٨٥

و

والده‌مك مزارنده ٥٦
(واذا الموؤدة سئلت ...) ١٩٨
(واذكروا اذ انتم قليل ...) آيت جليله‌جنك
انقلاب اخيره وجمعيت اتحاديه‌يه تطبيقى ٣١
(وانكحوا الايامى منكم ..) ٣٢
(واعتصموا بحبل الله جميعاً ..) ١٩٨
وجود بشر وآثار صنع قدرت ٣٤
وعيد الهى ويأس بشر ١٩٠
(وفى الارض آيات للموقنين ..) ١٣٠
وقاحت نسوان ٢، ١٩٤
وقعهٔ فيل ١٦، ٣٠
وقف نقود حقنده اوچ بچق عصر اول يازلمش احرارانه بر مكتوب ٧٩
(ولقد خلقنا الانسان من طين ..) ٣٤
(ولقد كتبنا فى الزبور ..) ١٨
وحدت اسلاميه ٤٠١
(ويل للمطففين الذين ..) ١٩٥

ه

هارون الرشيد وحضرت بلخى ٢٨٨
(هذا بصائر للناس ..) ٣٣٣
هرسكلى عارف حكمت بك [منظوم] ٦
هركس وظيفه‌سنى بيله‌جك ٢٥٦
هرشيئك يولى وار ٢٥٦
هلاله دائر مباحثات ٢١٨، ٢٧٧، ٣٢٦، ٣٨٧
هنگام حرب وصلحده احكام استيمان ٦٩
(هو الذى جعل لكم الارض ذلولا ...) ١٨٨
هوايه متابعتدن اجتناب ٢٨٦
هوره‌دن برونى (شعر) ٢٢

ى

(ياايها الذين آمنوا اجتنبوا كثيراً من الظن .) ٩٨
(ياايها الذين امنوا ان جاءكم فاسق ..) ٨٣
(ياايها الذين امنوا لاتأكلوا اموا لكم ..) ١٥٧
(ياداود انا جعلناك خليفة فى الارض) ١٧٢
ياد ماضى (شعر) ٨٥
يادماضى (تراجم احوال) ٢٣٧، ٢١٩، ٢٠٤، ٢٠٠، ١٨٤، ١٦٦، ١٥٥، ١٤٠، ١٢١، ١١٠، ٩٤، ٩٤، ٣٩، ٣٧٦، ٣٤٨، ٣١٧، ٢٩٧، ٢٨٤، ٢٦٦، ٢٥٠
يازى‌نك ايلك موجدلرى (تركلر) ٣٦٠
(يريدالله ان يخفف عنكم ..) ١٤١
(يريدالله ليبين لكم ..) ٤٦، ١١١
يوقوهاماده مسجد انشاسى تشبثاتى ٣٤٤

طشره ايچون هر جلدك ميأتى اجزا اوله‌رق پوسته اجرتيله برابر ٤٠ غروشدر، مجلد اولورسه هر جلد ايچونده آيريجه اون غروش ضم ايدلملى در .
استاد شهير على حيدر افندى مرحومك اصول فقه درسلرينى محتوى وفورمه فورمه هر نسخه‌يه قونولان علاوه‌ده صراط مستقيمى آلانلره مجاناً ويريلير .
علاوه ايكنجى جلدك نهايتنه قدر ٣٣ فورمه تشكيل ايديور . صراط مستقيمك آبونه اجرتى هر طرف ايچون آلتى آيلغى ٤٠ ، سنه‌لكى ٨٠ غروشدر
آدرس : درسعادت صراط مستقيم اداره خانه‌سى .